

ANTBA Version

ANTBA Version

This Bible is copyrighted by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org) and is printed with permission by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible is available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

Language: Dogosé
Country:
Publisher: Wycliffe Bible Translators USA
Copyright:
Last Updated: 2022-10-27
ID: DOSATA
ISO: dos
ISBN:

Matiyo	4
Maruki.....	36
Luki	57
Zã	90
Millinye.....	114
Orumuwe	143
1 Korẽtiwe	157
2 Korẽtiwe	170
Galasiwe.....	179
Efiziwe	184
Filipuwe	189
Kolosiwe	193
1 Tesalonikiwe	197
2 Tesalonikiwe	200
1 Timote	202
2 Timote	206
Titi	209
Filemõ	211
Eburuwe.....	213
Zaki.....	224
1 Pteri	228
2 Pteri	232
1 Zã	235
2 Zã	239
3 Zã	240
Zudi.....	241
Mibogoyonye.....	243

Matiyo

Sewura siere thaaga

Ken karina Matiyo ha a na kure Yekila siեսura u sewen ura.

Matiyora kha bu wa Yesura karinbiwira gbune na piyora uo (Matiyo 9:9 na 10:3). Matiyora bu boɔɔ si wa kha Yesu Kirisitira ki bu Yawutuwe zindaara, uo nuugura Yekila haan mi haru khura ni, kha u ba ban. U haan ma u karinbiwira khine kha pi de uo siereuusura na dunuyara thinyira bie (Matiyo 28:19). U sieren ma Yesu Kirisitira hime na u bikeruse miye za. U boɔɔɔ si wa kha Yesura ki bu thadeyura bann na zinn nipe na pi mubiyura (dabikpakpa?e 1-2). Na lomura za Zana yid Yesura amura za. Na lomura za Sutana zien kenn u za (dabikpakpa?e 3-4). U ded ba Yekila siեսura, ki baaren bodipe (dabikpakpa?e 5-18). Sie kpura za na u yuon Zeruzalemu. Na Yawutuwe wure nupura yien na pi god bad u nibadaboko za na khuur u. Si khiewe pisara za na u kud humira za (dabikpakpa?e 19-28).

Matiyora kplikinn ma Yesura karina khaaye wa:

1. Wepie lonn Yekila ugura za, (dabikpakpa?e 5-7).
2. U karinn ma Yekila ugura siereuusura dedewura (dabikpakpa?e 10).
3. U sod ba sase wanyid na boɔɔɔ kha Yekila ugura miye bu wa guni za, na lomura u ugura ba boɔɔ ki thi na yesin ura (dabikpakpa?e 13).
4. Dina lomura za Yekila nupura kan nure (dabikpakpa?e 18).
5. U boɔɔɔ si wa kha a ki tie bena Yekila ugura ba ban na ba asi mubiyere thina bie ura (dabikpakpa?e 24-25).

Yesu Kirisiti sekhagawe miye

(Luki 3:23-38)

¹ Ken *Yesu* Kirisiti sekhagawe yisise. U bu wa Davidi kpabiye. Na *Davidira* / *Davidi* liin *Abrahamu* / *Abrahamu* kpabiye. ² Abrahamura hunn Izaki, na Izaki hunn Zakabu, na Zakabu hunn *Zuda* / *Zuda* na u yabiiwira, ³ Zuda hunn Faresi na Zaara, bie yaara kha bu Tamaru, Faresi hunn Esuroni, Esuroni hunn Aramu, ⁴ Aramu hunn Amnadabu, na Amnadabu hunn Naasni, na Naasni hunn Salumu, ⁵ na Salumu hunn Boozi, Boozi yaara kha bu Arahabu, na Boozi hunn Zobedi, uo yaara kha bu Uruti, na Zobedi hunn Zese, ⁶ na Zese hunn itakhuo Davidi. Na Davidira khien Uri hara na hunn Salom, ⁷ na Salom hunn Orobwamu, na Orobwamu hunn Abiya, na Abiya hunn Asa, ⁸ na Asa hunn Zozafati, na Zozafati hunn Zoramu, na Zoramu hunn Ozias, ⁹ na Ozias hunn Zoatamu, na Zoatamu hunn Akaazi, na Akaazi hunn Ezekias, ¹⁰ na Ezekias hunn Manase, na Manase hunn Am, na Am hunn Zozias, ¹¹ na Zozias hunn Zekonasi na u khurwira; die bena pi ba hod *Israyel* / *Israyel* biiwira na yuon mi porsira za Babiloni sirigura za. ¹² Baa pi yuon mi porsira za Ba-

biloni sirigura za, na Zekonasi hunn Salatieli, na Salatieli hunn Zorobabel, ¹³ na Zorobabel hunn Abihudi, na Abihudi hunn Eliakimu, na Eliakimu hunn Azari, ¹⁴ na Azari hunn Saduki, na Saduki hunn Akimu, na Akimu hunn Elihudi, ¹⁵ na Elihudi hunn Eliazari, na Eliazari, hunn Matani, na Matani hunn Zakabu, ¹⁶ na Zakabu hunn Zozefu, Zozefu na liin Mariyama khuora, uo Mariyama hunn Yesura a yi kha Kirisitira ura. ¹⁷ Mafura, goyidose hudankheye gbune na iyii ki bu na khe Abrahamura za na yo gbie Davidi za, goyidose hudankheye gbune na iyii ki bu na khe Davidira za na yo gbie diyagura pi hod Israyel biiwira na yuon mi Babiloni sirigura u porsira za ura, dina goyidose hudankheye gbune na iyii ki bu na khe bena pi yuon mi donsira Babilonura u na ba gbie Kirisitira za.

Yesu Kirisiti hime miye

(Luki 2:1-7)

¹⁸ Ken *Yesu* Kirisiti hnlomura. U yaara Mariyama na yanen ma Zozefura heke. Na Mariyama khien kpoloro *Yekire Nina* / *Yekire Nin* wuruko za kel tu u khuora. ¹⁹ U khuora Zozefura kha bu wa nthirte-lenyemo. U kha bie na de si nipe bie nu si Mariyama nu wa?, na u ki bie wa kha uo asi bie yanura guurese

za. ²⁰ Baa u kha bu sɛ gagasɪra za, na Adeyɛ Yekila melegɛ ukpo bann u heke h̄nduɔɔɛsɛ za na ded u kha: «*Davidi* | *Davidi* kp̄rabiye Zozɛfu, h̄a mu d̄nɛ mu hala Marɪyamara yiimira za waʔ, nadɛ biira ki bu u kpoloŋira u, u kud̄ ba Yekila Nina wɔɔɔɔ za. ²¹ U ba h̄n ma khuo ki yɛ mu yi u kha Yesu ¹, nadɛ uɔ ki ba kuore u nɪpɪra pi mb̄yeliigira za.»

²² Sɛ bɛ liin ma na h̄ɪden Adeyɛ Yekila sɛsɪra u na ded u ȳadedaaɔa nuugɪra za ɪra kha: ²³ «Ken! Biheyɛ wɛ u tuun khuo ȳaan waʔ, uɔ ba khe kpoloŋo na h̄n khuo ki yɛ pi yi u kha Emanuwɛɪ.» Gɛ yɪsɪgɪra bɔgɔ wa kha: «Yekire bu d̄ɪna aa.» ²⁴ Baa Zozɛfura aln duɔɔmɪra za, na u liin wɛsɛ Adeyɛ melegɛra ded u. Na u yiin u hala. ²⁵ Nja u tuur u ȳaan waʔ banu kha u h̄nn bikhoyida. Na Zozɛfura h̄aar u yɪsɪgɪra kha Yesu.

Khusabiye tudɛɪwɛ buɔ kud̄ khɛkurogɛɛ ki ban Yesu gb̄nɛkhere

2 Yesu h̄nn ma Betilehemu Zude sɪgɪra za, bɛna *Erɔdɪ* | *Erɔdɪ* kha bu uɔgɪra za. U h̄me kp̄rara za, na khusabiye tudɛɪwɛ kud̄ khɛkurogɛɛ na bann Zeruzalemura, ² na b̄ɔd̄ kha: «*Yawutuwe* | *Yawutuwe* iyara h̄nni, he u bu? Aa ȳaan ma u khusabila harɪ khɛkurogɪra u ni na a bann kha aa ba gb̄nɛ u.» ³ Na itakhuo Erɔdɪ nuun sɛ sɛsɪra, na u gagasɪra firiḡinn gbaangbo, uɔ na Zeruzalemura nɪpɪra bɛ. ⁴ Na u yɪd̄ Yekire *kperekpiidekh̄agawɛ* | *Kperekpiidewɛ* na Yekire sɛɛh̄aansɛ kar̄ndewɛ bɛ na b̄ɪŋinn mi ki b̄ɔd̄ pi kha he *Yekila Nɪth̄ɪrkhoromora* | *Yekire Nɪth̄ɪrkhoromo* kha k̄an na h̄n. ⁵ Na pi z̄ɪŋun u kha: «U kha k̄an h̄n ma Betilehemu Zude sɪgɪra za, nadɛ sɛ Yekila ȳadedaaɔa na sewɛn kha: ⁶ «*ɪ* Betilehemu nɪpɪra ki bu Zude sɪgɪra za, ɛ gboŋira ki bu Zude gbonsɪra bɛ gbontutuɔa waʔ dɛ! Nadɛ nɪkaadaa ba kure ɛ gboŋira za, uɔ ki ba ki ken mɛ nɪpɪra *lsɪrayɛɪ* | *lsɪrayɛɪ* bii-wira.» ⁷ Baa sɛ tannɪ, na Erɔdɪra yɪd̄ khusabiye tudɛɪwɛra na b̄ɔd̄ pi guuresɛ za kha d̄nɛ bɛnɛ pi na kenn ȳaan khusabila? ⁸ Ki yɛn na u d̄aan mɪ Betilehemura na ded pi kha: «*ɪ* yo b̄k̄ɪn tu biira mɪyɛ k̄ɪraŋura. Na ɪ yo ȳaar u ɛ ba de bi, mɛ th̄ira yo gb̄nɛ u ɛ.» ⁹ Baa pi nuuren itakhuora zuori, na pi yuori. Pi yobɛna, na pi gb̄un ȳaan khusabila pi na ȳaan harɪ khɛkurogɪra ni na ti yo pi wɔɔɔa u. Baa ti nann khaala za biira kha bu, na ti n̄ɪrɛn dɛ khaala zaara. ¹⁰ Bɛna khusabiye tudɛɪwɛra gb̄un ȳaan khusabila, na pi b̄anyɛ wuon gbaangbo th̄ɪ. ¹¹ Na pi lonn thuugɪra u na ȳaan biira na u yaara Marɪyamara. Na pi baɔ hu-ruse na gb̄nɛn biira. Ki phiin zɛn pi dagbolonsira na khonn s̄anɪ na wusuna d̄ɪna latɔɔɔɔɔɔ nunuw̄a na gb̄nɛn biira d̄ɪn sɪ. ¹² Sɛ kp̄ra za, na Yekila ded pi h̄nduɔɔɛsɛ za kha h̄a pi gb̄u Erɔdɪra heke d̄waʔ, na pi khɛn kh̄nɛ duɔ na kh̄nn pi sɪgɪra u.

¹ Yesu yɪsɪgɪra kɔɔɔɔ ki bu kha Yekire kuore wa

Pi horo ki yo na Yesu Eziwiti sɪgɪra za

¹³ Baa khusabiye tudɛɪwɛra tann zuori, na Adeyɛ Yekila melegɛ uɔ ba bɔgɔn u th̄ɪ na Zozɛfura h̄nduɔɔɛsɛ za na ded u kha: «Arɪ khe biira na u yaara, na horo na yo wi Eziwiti sɪgɪra za; na hɪɔan ni banu kha mi gb̄u sɛɛɛn mu khɛɛ, nadɛ *Erɔdɪ* | *Erɔdɪ* ba arɪ wa ki mu biira kha uɔ khu u.» ¹⁴ Na Zozɛfura aln na khɛn biira na u yaara dawogo, na horon yuon Eziwiti sɪgɪra za. ¹⁵ U hɪɔann ma ni banu kha Erɔdɪra huuri. Sɛ liin ma na h̄ɪden wɛsɛ Yekila na ded u ȳadedaaɔa nuugɪra za kha: «Mɪ yɪd̄ ba mi bikhiira na kud̄ u Eziwiti sɪgɪra za.»

Betilehemu bikerɪwɛ huume mɪyɛ

¹⁶ Baa *Erɔdɪra* | *Erɔdɪ* ba tuun kha khusabiya tudɛɪwɛra na kpɛnsɛn ma uɔ, na u doŋo h̄ɪn na tannɪ, na u d̄aan kha pi yo Betilehemu sɪgɪra bɛ za na khu pi bikhoyira bɛ, na khe bibonȳira za na yo gbɛ d̄ɪsɛ sɪȳɔ bɛwɛ za, na mak̄ɪnn na bɛna khusabiya tudɛɪwɛra na ded ɪra. ¹⁷ Wɛsɛ Yekire ȳadedaa Zeremi na dedi, mafɪra sɛ h̄ɪri. Sɪ na ded ba kha:

¹⁸ «Nɪpɛ nuun k̄mɛ na pi k̄n Arama, fuuyɛ na makarɪ k̄mɛ mɪyɛ. Arasɛɪ ki fuu u biwe huume k̄amara za, u bɛ kha pi de uɔ wurɪgɛ waʔ, nadɛ pi huun ma zuori.»

Pi kure na biira Eziwitira ki ban u Nazaretɪ

¹⁹ Baa *Erɔdɪra* | *Erɔdɪ* ba huun zuori, na Adeyɛ Yekila melegɛra bɔgɔn u th̄ɪ na Zozɛfura h̄nduɔɔɛsɛ za ɛ Eziwiti sɪgɪra za, ²⁰ na ded u kha: «Arɪ khe biira na u yaara na vɪ gb̄u *lsɪrayɛɪ* | *lsɪrayɛɪ* sɪgɪra u ni, nadɛ wɛra kha bɛ biira khuumɪra, u huun ma.» ²¹ Na Zozɛfura aln na khɛn biira na u yaara, na pi vɪd̄ gb̄un *lsɪrayɛɪ* sɪgɪra u. ²² Nja na Zozɛfura nuun kha Arɪkelayusi khɛn uɔgɪra u siira Erɔdɪra bod̄a u Zude sɪgɪra za, na ānabirise gɔd̄ u na Zude sɪgɪra yuomira. Na Yekila bɔgɔn u sɪ h̄nduɔɔɛsɛ za, na u yuon Galile sɪgɪra za, ²³ na yo hɪɔann gɛ gbonbire duɔ za pi kha yi kha Nazaretɪ, sɛ le thaaga, wɛsɛ Yekila ȳad-edewɛra na dedi, sɛ bu h̄ɪn. Pi na ded ba kha: «Pi ba yi u wa kha Nazaretɪ nɪra.»

Yekire āyi Z̄a bu de Yekire sɛsɛ na u ȳɪ nɪpɛ āmɛ za

(Marɪki 1:2-6; Luki 3:1-6; Z̄a 1:19-23)

3 Dɛ bɛna Yekire āyi Z̄a bann Zude gbangb̄riŋira za na gɔd̄ ki de Yekila sɛsɛ kha: ² «*ɪ* vɪk̄ɪn ɪ kpɔlonsira ki zɛ ɛ mb̄yeliigira, nadɛ *Yekila uɔgɪra* | *Yekila uɔga* bamɪra ȳimin ma!» ³ Z̄ana mɪyɛ Yekire ȳadedaa Ezayi kha de kha: «Nɪra uɔ bu kpaas̄ɪn ki de gbangb̄riŋira za ni kha: ɪ ɔɔ Adeyɪra kh̄na u ba khe,

ki telen u khĩnĩrɛnyira.»

⁴ Zāna na yiin ma yǒgǒma dūose gbɔgɔlǒŋɔ ki vɔd dɔɔgɔ kagara u hagayira; gbesuwɛ dũna tɔlɔgɔ kha bu u dimuna. ⁵ Zeruzalemu nɔpɛ na Zude sɔrɔga nɔpɛ dũna lagara pi yi kha Zurudɛ, uɔ lɔkɔ nɔpɔra biɛ kha ban ma u kherɛ. ⁶ Pi kha bi wa pi mbĩyeliigira na Zāna yĩ/Yĩ pi Zurudɛ āmura za.

⁷ Baa u kha yā na Faruzĩegɔmɛ na *Sadusĩegɔmɛ/Sadusĩemɛ* bu ban kha u yĩ/Yĩ biɛ āmura za, na u ded pi kha: «Łe gbikhidiɔpɛ, āna kewin ĩ kha ĩ horo hā Yekila doŋjira ki ban ɔra? ⁸ Miliinyira ki bɔgɔ kha ĩ vɔkĩn ma ĩ kpolonsira ki zien ĩ mbĩyeliigira, ĩ bɔgɔ ɛ. ⁹ Hā ĩ hɔdan ki gaga ĩ thĩ za kha: “Aa sekhāgara ki bu *Aburahamu/Abrahamu* ¹.” Nadɛ mi de ĩ wa si kha burusɛ ĩ yā mura, Yekila wɔri vɔkĩn si wa na le si Aburahamu kpĩrabiawe. ¹⁰ Wũda luɔ zien ma fi zuori na kpekĩn dahaninsira. Dahage bāa ki sen bikĩnsɛ wa?, gɛ ba kpɛi wa na hĩn naaga za. ¹¹ Mɛ uɔ bu yĩ ĩ wa āmɛ za na bɔgɔ kha ĩ vɔkĩn ma ĩ kpolonsira ki zien ĩ mbĩyeliigira; ŋa wɛra ki ba ban mɛ kpĩra za, uɔ bu na wɔrɔkɔ na tāra mɛ. Harɔ na gbise kha mɛ khon u sawulan wũnyɛ thĩra, mɛ thaaga sũnn sɛ za. Na uɔ ba bannɔ, u ba yĩ ĩ wa *Yekila Nina/Yekire Nin* na naaga za. ¹² U sukũrɔdaagura bu wa u lekira za, u ba kũrɔ wa u suhoderinyira na khon i dogosira za, ki yii i u gborigo za; ŋa dogosira sɛ, u ba so ba sɛ nakelbĩyenje za.»

Yesu āyike mɛyɛ

(Marki 1:9-11; Luki 3:21-22; Zā 1:29-34)

¹³ Dɛ bɛna na *Yesura/Yesu* kuɔ Galile sɔrɔgira za na yuon Zāna kherɛ harɔ lagagbola pi yi kha zurudɛ, kha Zāna yĩ/Yĩ uɔ āmura za. ¹⁴ Zāna kha biɛ wa na kei. U kha de ba *Yesura* kha: «Mɛ kha kān ban muɔ heke mu yĩ bi āmura za, kena muɔ ki ban mɛ heke!» ¹⁵ Ŋa na *Yesura* zĩŋunn u kha: «Le si ɔra wɛ. Mafura a kān le Yekila dĩŋora biɛ na hĩde u.» Dɛ bɛna na Zāna yĩd u āmura za. ¹⁶ Baa u yĩd āmura za na kuɔ zuori, na zaazaara pɛiin zɛrɔ. Na u kenn yāan *Yekila Nina/Yekire Nin* mu gaga kha genetugan na u sũnn na ba hɔdann u za. ¹⁷ Na nuuga guɔ kũnn zaazaara ni kha: «Wɛra bu wa mɛ bikhiye khɔrɔyɔmɔ thĩ, mi bāanwuonjira biɛ bu wa uɔ za.»

Sutana bu zɛ ken Yesu za

⁴ Sɛ kpĩra za, na *Yekila Nina/Yekire Nin* khɛn yuon na *Yesura/Yesu* gbangbĩriŋɛ za, Sutana bu zɛ ken u za. ² Na u yiin sũn na buun khɛwɛ tigbeyɔ na dawose tigbeyɔ, na khũmuŋa gɔɔd u. ³ Na Sutana zũon nann u na ded u kha: «Na mu bu wa Yekire Bikhie tĩya, de burusɛ kha si vɔkĩn na le dimunɛ.» ⁴ Ŋa na u zĩŋunn u kha: «Si sɛwen ma Yekila sɛwura za na ded kha: “Dimunɛ doro ki yɛ nuthĩrɔga hɔdan thakuogo za

I Makĩn khaadɛ ken ni na Zā 8:33, 37, 39

wa?, ŋa sɛsɛra biɛ ki kure Yekila nuugura za, sɛ ki hā thakuogira.”»

⁵ Sɛ kpĩra za na Sutana khɛr u na yuor u gbonyegeŋjira ki Zeruzalemu, na yiir u Yekire gbĩnethuugura thaagra za ⁶ ki ded u kha: «Na mu bu wa Yekire Bikhie tĩya, kpa zide, nadɛ si sɛwen ma Yekila sɛwura za na ded kha:

“U ba de mu mɛyɛ na u melegɛwura,

biɛ ba tɛ mu na pi lese

hā mu dɛgura bu kpɛo buruga za wa?.”»

⁷ Na *Yesura/Yesu* zĩŋunn u kha: «Si sɛwen ma na ded tĩ kha: “Mu kān na zɛ ken Adeyira mu Yekila za wa?.”»

⁸ Na Sutana khɛr u tĩ na yuor u bɛdikonkoŋo guɔ za; na bɔgɔn u dunuyara usura na si gbũɔnsura biɛ ⁹ ki ded u kha: «Na mu buun na baɔ huruse na gbĩnen mɛ, mi hā mu sɛ biɛ.» ¹⁰ Na *Yesura* zĩŋunn u kha: «*Sutana/Sutana*! Zũu kure mi lɔkɔ za, nadɛ si sɛwen ma Yekila sɛwura za na ded kha: “Mu kān gbĩne wa Adeyira mu Yekila ki ki liige ki hā uɔ kpora kpeli.”»

¹¹ Dɛ bɛna na Sutana tann ki zɛr u, na melegɛwe bann na ba denfen u.

Yesu bu gɔ u miliinsira

(Marki 1:14-15; Luki 4:14-15)

¹² Na *Yesura* ba nuun kha pi gɔɔd ba Zā na yiir u kaso za, na u kuɔ gɛ sɔrɔgira za na yuon Galile. ¹³ Na u kuɔ Nazaretɔ, na yo hɔdann Kaperɔnawumu, gɛ gbonjɛ kha bu wa Galile pheligira lɔkura u, Zabalɔnɔ na Nɛfitalɔ kpĩrabiawe sɔrɔga za, ¹⁴ sɛ liin ma, si le thaaga wesɛ Yekila yādedaa Ezayi na dedi sɛ bu hĩi. U na ded ba kha:

¹⁵ «Łe wɛpɛ ki bu Zabalɔ na Nɛfitalɔ sɔrɔga u, Galile pheligira lɔkura u, dũna Zurudɛ lagadena u, Łe Galile hɔdandɛwɛ dũna thĩmaanyira ki bu ĩ sugumura za, ĩ nuure!

¹⁶ Łe wɛpɛ kha bu dabirigira za,

ĩ yāan ma yeyekpakpape;

Łe wɛpɛ kha bu huume dabirigira za,

yeyɛbe bann ma ĩ heke!»

¹⁷ Sɛ dɔyāsura za *Yesura/Yesu* gɔɔd u Yekire sɛsɛra debira ki de kha: «Ł vɔkĩn ĩ kpolonsira na zɛ ĩ mbĩyeliigira nadɛ *Yekila ugura/Yekila uga* yĩmin ma.»

Yesu bu yi burugɔdɛwɛ piyĩ kha pi thuo uɔ

(Marki 1:16-20; Luki 5:1-11)

¹⁸ Baa *Yesura* kha bu ki nĩrɛ Galile pheligenjira za, na u yāan khuowe piyɔ, Simɔ pi yi kha Pɛrɛ, na u khĩrɛyɛ Ādire; pi kha bu wa ki hĩn pi zuɔwɛ pheligira za. Burugɔdɛwɛ kha bu wɛ. ¹⁹ Na u ded pi kha: «Ĩ thuo mi, mi ba le ĩ nuthĩrɛ bɛdɛwɛ mu gaga kha baa ĩ biɛ buruwira ɔra.» ²⁰ Na biɛ dɛ zɛn pi zuɔwɛ fi dere, ki thuo u. ²¹ Na u zũon yuon wɔrɛ kɔrɔ u na yāan khuowe piyɔ buɔ tĩ. Zebede bikhiye Zakɔ, na u khĩrɛyɛ Zā, pi

kha bu wa pi gbuogo za na pi siira Zebedera, ki ɔfo pi zuwɛ. Na u yɔd Zebedera bikhiiwira piyɔra. ²² Na bɛ de zɛn pi gbuogira na pi siira, ki alɔn ki thuo Yesura.

Yesu bu karɔn nigboko na u de siɛrenuuse na u b̄are bodiɛ

²³ Yesu kha min ma Galile sɔrigira khaayira bɛ za, u kha karɔn ma nɔpɛ *Yawutuwe / Yawutuwe* biɔninthuustira za, na u de Yekire ugura siɛrenuustira na u b̄are both̄insira bɛ d̄ina bod̄ɔnaransira bɛ. ²⁴ Yesura yɔsɔgira na kuɔ ba Siiri sɔriga khaayɛ bɛ, pi kha khe wa bodiɛ th̄inye bɛ ki ban mɔ u heke. Wɛpiɛ na venn bɔse th̄inyira bɛ za na numira th̄inyira bɛ za: Girɔn bɔse, na gbaɔa bɔse, na wɛpiɛ genheɔira na huuri; Yesura kha b̄are wa bɛ. ²⁵ Nigbɔgb̄ɔnse kha kure wa Galile, na Dekapɔl na Zeruzalemu na Zude d̄ina Zurud̄ɛ lagadena sɔrisira u ki thuo Yesu.

Yesu bu de Yekire siɛse bɛge thaaga za

5 Baa Yesura ȳaan nigbosira, na u gann bɛge za na huɔannɔ. Na u karɔnbiiwira z̄uun nann u. ² Na Yesura khɛn siɛse ki karɔn mɔ kha:

K̄iruth̄inth̄iɛ mɛye

(Luki 6:20-23)

³ «B̄aanwuɔɔo bu wa wɛpiɛ ki yii pi miyira bɛ Yekila leke u, nadɛ *Yekila ugura / Yekila uga* bu wa bɛ bege!

⁴ B̄aanwuɔɔo bu wa ɛ wɛpiɛ wɔɔyira kp̄adɔ, nadɛ Yekila ki ba wuore ɛ gagasira!

⁵ B̄aanwuɔɔo bu wa wɛpiɛ s̄unen pi th̄i, nadɛ Yekila ba h̄a wɔ d̄erige!

⁶ B̄aanwuɔɔo bu wa wɛpiɛ ki bɛ mitelenyenye liime na si bu pi za mu gaga kha kh̄umuɔa na ȳɔse, nadɛ pi ba h̄i!

⁷ B̄aanwuɔɔo bu wa wɛpiɛ ki makarɔ buɔra za, nadɛ Yekila ba makarɔ wa bɛ za t̄!

⁸ B̄aanwuɔɔo bu wa wɛpiɛ ki bu na gagayegense, nadɛ bɛ ba ȳa Yekila!

⁹ B̄aanwuɔɔo bu wa wɛpiɛ ki bɛ wɔȳiɛ, nadɛ pi ba yi pi wa Yekila b̄iwe!

¹⁰ B̄aanwuɔɔo bu wa wɛpiɛ pi venn mitelenyenya liimira k̄amara za, nadɛ *Yekila ugura / Yekila uga* bu wa bɛ bege!

¹¹ B̄aanwuɔɔo bu wa ɛ bege na nɔpɛ kusa ɛ na pi thuo ɛ ki gb̄i ɛ na pi tɔn ki maan ɛ b̄isura th̄inyira bɛ mɛ k̄ama!

¹² ɛ huɔan b̄aanwuɔɔo na ȳagaȳame za, nadɛ taakpak-pase bu tɛ ɛ zaazaara ni. Mafura pi gb̄iun Yekire kh̄iɔkh̄iɔ ȳadedewira nis̄inn i ¹.»

Yesu bu h̄a karɔn na gb̄u zɔwugo na yeyɛ mɛye za

(Marki 9:50; Luki 14:34-35)

¹³ «ɛ ki bu zɔwugira dunuyara za. Na zɔwugo ph̄oph̄umira khonn ki za, bura ki wɔri ph̄one gi t̄i? Ki k̄ira foi d̄owa? fo na ban nɔ kuwuga u, nɔpɛ w̄ilḡin nɔ.»

¹⁴ «ɛ ki bu yeyɛbura dunuyara za. Gbonge b̄aa ki bu dadide thaaga za, gi gbonjira wɔri guore k̄u wa?.

¹⁵ Si kpuosira u t̄i na fit̄anumira. Na pi d̄ieren fit̄anɔ, pi khe gbongbono na si u wa? Na pi yii u wa fit̄anɔ t̄unkhere za, si le thaaga wɛpiɛ bɛ ki bu thuoɔura za, pi bu yeyɛ. ¹⁶ Mafura ɛ yeyɛbura k̄an ki ye / *Yedese* nɔpɛ bɛ wɔɔla za, si le thaaga pi ȳa ɛ muk̄inlewenyira ki gb̄one ɛ *Siye / Siye* Yekila ki bu zaara ni ɔra.»

Yesu bu siɛre na gb̄u siɛreh̄anse mɛye za

¹⁷ «H̄a ɛ ba huɔan na gaga kha mɛ bann ma Yekire siɛreh̄ansira na u ȳadedewɛ siɛsira khu khere wa?. Mɛ bann si khu khere wa?, n̄a mɛ bann ma si h̄ide khere. ¹⁸ T̄iyara za uɔ, mi de ɛ wa si, na ye zaara na fɔɔɔura bu, siɛreh̄anse dabire tikpo, waruma tu hewude th̄ira ba khon bu wa?, banu kha miyira bɛ liin na h̄iri. ¹⁹ Gi yeɔri, wɛ b̄aa ki ba asɔ siɛreh̄ansira dabire harɔ tikpo kpeli, ki yo karɔn nɔpɛ pi le si kpuosira, uɔ deyira ki ba le *Yekila ugura / Yekila uga* ntituda. Na wɛ b̄aa ki go siɛreh̄ansɛ na k̄ira ki karɔn nɔpɛ si, uɔ deyira ki ba le Yekila ugura nigb̄ɔwɔra. ²⁰ Iyo, mi de ɛ wa si. Na ɛ telemira t̄ara siɛreh̄anse kar̄ndewira na *Fariz̄emira / Fariz̄eme* th̄ira wa?, ɛ wɔri lon Yekila ugura za wa?»

Yesu bu h̄a karɔn na gb̄u doɔo mɛye za

²¹ «ɛ nuun kha si na ded ba ɛ sekh̄agawira kha: “H̄a mu khu nura wa?. Na muɔ wɛ b̄aa khoun nura, pi yo mu wa kitikhere za.” ²² Na mɛ uɔ bu de ɛ wa kha wɛ b̄aa khɛn doɔo na u k̄anuuuna, uɔ deyira k̄an ma na kiti. Muɔ wɛ b̄aa gb̄uun kusan mu k̄anuuuna kha u naruma, pi k̄an ma na yii mu siɛredigboɔe za na kiti mu. Wɛ b̄aa gb̄u ki de u k̄anuuuna kha ph̄ɔɔra, uɔ deyira k̄an ma na lon zahanama naagira za. ²³ Gi yeɔri na mu kha muɔ yo khon leke m̄h̄anyɛ *thɔɔɔnse / Thɔɔɔnse* sokhere za. Na mu ba kuɔḡinn kha siɛse bu muɔ na muɔ k̄anuuuna tɛ, ²⁴ mu zɛ mu leke m̄h̄anyɛ *thɔɔɔnse* sokhere l̄kura u fi, ki yo muɔ na mu yabiira ben tikpo za zo, ki tu ye mu vi ban na ba khon mu leke m̄h̄anyɛ *thɔɔɔnse* sokhela za.» ²⁵ «Na muɔ na nura uɔ buun siɛse na u yan mu kitikhere za, mu p̄ɛ na ye ɛ ben tikpo za na ɛ nann kitikhela ni thonn wa?. Si le thaaga h̄a u ba le yo yii mu kitidaara leke za, uɔ yii mu nigɔdewɛ leke za bɛ baka mu kaso za wa?. ²⁶ Mi de bu wa si t̄iyara za, mu ba wɔri kure fi k̄u k̄ena mu taan mu muɔura bɛ na ki zuon pere wa?»

Yesu bu siere na gbũu zeriŋe miye za

27 «Ī nuun na si ded kha: “Hã ĩ le zeriŋe wa?” 28 Ña miye uo bu de ĩ wa kha wɛ baa ki ken hara u yeke go u, si bu wa mu gaga kha uo deyɛra liin ma zeriŋe na uo hala u gagasɛra za zuori. 29 Mafura, na mu ledĩnyiwire ki ba yii mu mbĩyeliige za, mu kugulun khon ni na ban ni legelege. Nadɛ na mu lad mu gbodɛ khaare duɔ, siẽ baa baa muo thĩra biẽ ba lon zahanama naagura za. 30 Na mu ledĩŋe ki ba le thaaga na yii mu mbĩyeliige za, mu kpĩ gi na ban ŋi legelege; nadɛ na mu lad mu gbodɛ khaare duɔ, siẽ baa baa muo thĩra biẽ ba lon zahanama naagura za.»

Yesu bu siere yaŋa kpaɓe miye za

(Matiyo 19:7-9; Marku 10:4-5, 10-12; Luki 16:18)

31 «Si ded ba tĩ kha: “Na nura zie u hara, uo deyɛra kãn ma na hã u hala yaŋura kpaɓe sewura.” 32 Ña miye uo bu de ĩ wa kha wɛ baa ki zie u hara kena hala liin zeriŋe wa?, uo deyɛra yin ma u hala zeriŋe liime za. Dũ-
na khuora ki ba khe hazɛmɔra na yii u, uo khuora liin ma zeriŋe tĩ.»

Yesu bu siere nuuga kɛmɛ miye za

33 «Ī nuun kha si ded ba a sekhãgawura kha: “Na mu karĩn kha muo ba le mune baa, hã mu ba kei ti liime wa?. Nja muna mu karĩn kha muo ba le Adeyɛra wɔɔla za, mu kãn ma na hĩde ri.” 34 Ña miye uo bu de ĩ wa kha hã ĩ karĩn thĩra wa?. Hã ĩe thĩra ba de kha: Mɩ karĩn ma na zaara wa?, nadɛ zaara bu wa *Yekila uga / Yekila uga* khaare, 35 waruma na de kha: Mɩ karĩn ma na fɔɔŋura wa?, nadɛ fɔɔŋura bu wa Yekila dieɛ tiikhɛɛ, waruma na de kha: Mɩ karĩn ma na Zeruzalemura wa?, nadɛ iya gbɔɔmɔ gboŋo i. 36 Hã mu ba karĩn muo thĩra thaakuogura za wa?, nadɛ muo thĩra wɔri yɛ mu thayĩŋe kikpo fũ waruma ki te wa?. 37 ĩ yɛ ĩ “iyo le iyo”. Ki yɛ “ĩ iya le iya.” Na suɔ sien siẽ za, siẽ kud ba Sutanana heke.»

Yesu bu hã karĩn na gbũun doŋo khome miye za

(Luki 6:29-30)

38 «Ī nuun na si ded kha: “Yiwire ki taa yiwire, yigɛrɛ taa yigɛrɛ.” 39 Ña miye uo bu de ĩ wa kha hã ĩ khon doŋo ĩ bũrawe za wa?. Nja na nura fatan mu mu ledĩnkkena za, mu hã u khena duɔra tĩ. 40 Na nura biẽ na yo mu kikitikhɛɛ za na bu zĩn mu gbɔɔɔɔɔnbila, mu yɛ u khe mu gbɔɔɔɔɔngbɔɔŋura tĩ. 41 Na faŋa deyɛ uo karɛwan mu kha mu khe uo dagbolonse na niurɛ yo si kilometuru ukpo siira, mu khe si na niurɛ kilometuruwe piyɔ. 42 Na nura yĩnn mu mune mu hã u di. Na nura bu biẽ muɔa mu heke, hã mu khũn u gi wa?»

Yesu bu siere na gbũu bũrawe khɔrime miye za

(Luki 6:27-28, 32-36)

43 «Ī nuun na si ded kha: “Khɔri mu kãnɔna ki yãasĩn mu bũra.” 44 Ña miye uo bu de ĩ wa kha ĩ khɔri ĩ bũrawura ki ki yĩn Yekire ki hã wɛrɛ ki gbũ ĩ ira. 45 Siẽ le thaaga ĩ wɔri le ĩ zaa *Siye / Siye* Yekila bikhiiwe, nadɛ uo ki kuse khɛ na hã nibũwe na niurɛwura biẽ, ki yɛ adaga wa nitelenyeme na niwãgame biẽ heke. 46 Na ĩe khɔri wa wɛrɛ dola ki khɔri ĩe, bura dagamu ĩ ba bu siẽ za? Haru lãmbɔ zĩndewura le wa mafura tĩ mu gaga kha ĩe wa?? 47 Na ĩe thɛ wa ĩ yabiiwe doro, siẽ wɔri yɛ bamuŋa khon nura ba? Yekire kuɔdewɛ le wa siẽ kpu-osira tĩ wa?? 48 Na ĩe uo, ĩ kãn ma na hĩi na mikĩnthĩnyira biẽ mu gaga kha baa ĩ zaazaa Siira hĩin na mikĩnthĩnyira biẽ ira.»

Leke muhãane na Yekila yĩmɛ dũna sũnyiige miye

6 «Ī kɔriĩn ĩ thĩ, hã ĩ le ĩ Yekire khĩna niuresira yɛbiẽga kãma za wa?. Na ĩ liin siẽ, ĩ ba bu dagamu ĩ zaa *Siye / Siye* Yekila heke wa?. 2 Na mu biẽ na hã buɔmɛ nura mune, hã mu kpaasĩn si niɛ biẽ bu yã mu wa?. Nadɛ yɛbiẽdewɛ le wa mafura *Yawutuwe / Yawutuwe* biŋinthuusira za na khĩnthaasira za. Biẽ le wa siẽ niɔɔmɛ bu yi biẽ yɛbiẽnuuga. Tĩyara za uo, mi de ĩ wa si kha pi buun ma pi kĩrɔgura zuori. 3 Ña na mu hã wa buɔmɛ nura mune duɔ, mu lemɔrura kãn tu muna ledĩnjira bu le wa?, 4 siẽ le thaaga mu leke muhãana le miɔuurene; na siẽ liiri, mu Siira ki yã miɔuurenyira, uo ba taa mu di.»

5 «Na ĩ kha ĩ yĩn Yekila, hã ĩ le mu gaga kha yɛbiẽdɛbɛ wa?. Biẽ khɔri wa na aru niurɛ *Yawutuwe / Yawutuwe* biŋinthuusira za na khĩnthaasira za ki yĩn Yekire, nadɛ pi biẽ wa kha niɔrura biẽ yã biẽ. Tĩyara za uo, mi de ĩ wa si kha pi buun ma pi kĩrɔgura zuori. 6 Ña na muo uo kha mu yĩn Yekila, mu lon mu thuuga kpɔɔŋira u ni na baka tũntũna na dãan mu thĩ ni, ki yĩn mu *Siye / Siye* Yekila kharɔuurena za. Mu Siye Yekila ki yã miɔrura ki le guuresira za, uo ba taa mu.»

7 «Na ĩ kha ĩ yĩn Yekila, hã ĩ ki vi ki gbũu dabikpuoye za mu gaga kha baa Yekire kuɔdewura le wa?. Biẽ ken ma kha na biẽ de dabigɔngɔnyɛ, siẽ ki ba yɛ Yekila nu biẽ yĩmura. 8 Hã ĩ thuosĩn biẽ wa?, nadɛ ĩ Siira tu wa muna za ĩ ven, na ĩe thĩra yĩnn u thonni wa?. 9 Na ĩ kha ĩ yĩn, ĩ de mura kha:

“Aa *Siye / Siye* , muo wɛra ki bu zaara ni, yɛ niɛ tu mu kha muo ki bu Yekire yegemɔra,

10 ba di mu ugura, niɛ sugumu za

yɛ mu dĩŋo ki le fɔɔŋura fara,

mu gaga kha baa u le zaara ni ira.

11 Hã aa diimira za a ven fũra.

12 Yafa aa bilensira a liin mu ira,

mu gaga kha baa aa yafa wɛrɛ ki bilen aa za tĩ ira.

¹³ Dũna hã mu yɛ a lon gbĩrĩsira ki yɛ a le mbĩyɛ wa?, ɲa zĩn a na Sutana.

[Nadɛ muɔ beɛe ki bu ugura, na wɔrkura na Yekire ugura yeyɛbura bãanye bɛ. Amiina.]»

¹⁴ «Na ɓi na yafa buɔra bilensira pi le ɓi za, ɓi Siira ki bu zaara ni, uɔ ba yafa ɓi za tĩ. ¹⁵ ɲa na ɓi na yafa buɔra bilensira pi liir ɓi wa?, ɓi Siira ba bi na yafa ɓi bilensira za tĩ wa?»

¹⁶ «Na ɓi yii sũn, hã ɓi kpã wɔɔyɛ tenten mu gaga kha baa yɛɛɛɛɛwura le wa?. Pi kpã ba wɔɔyɛ na bu bɔɔɔ nɔpɛ bɛ kha bɛ bu wa sũn za. Tĩyara za uɔ, mi de ɓi wa si kha pi buun ma pi taasira zuori! ¹⁷ ɲa muɔ uɔ, na mu kha mu yii sũn, mu wu mu wɔɔla ki suri mu thaagura, ¹⁸ si le thaaga hã nura sii wɔru tu kha mu bu wa sũn za wa?, fɔ mu Siira ki bu kharĩguurena za. Mu Siira ki yã mĩguurenyira uɔ ba taa mu.»

Yesu bu siɛɛ na gbũu zaazaa budaga miyɛ za
(Luki 12:33-34)

¹⁹ «Hã ɓi bɛ budaga na bĩɲin dunuyara za fara na hã ɓi thĩ wa?, mume na some asɪ gi wa, zugbũruwe wɔru kpɛ wa tũntũne na lon zuure. ²⁰ ɓi bɛ budaga na bĩɲin zaazaa ni, na hã ɓi thĩ, mume na some wɔru asɪ gi wa?, zugbũruwe bu ni na wɔru kpɛ tũntũne na zuure wa? ²¹ Nadɛ khaala mu budagura bu, fura za mu gagasira bɛ ba hidan tĩ.»

²² «Nithĩrĩga yiwiyira ki bu u gbɔɔda fitãnrã. Na mu yiwiyira bu koroɲoro mu gbɔɔda bɛ hidan ma yeyɛbe za. ²³ ɲa na mu yiwiyira bu koroɲoro wa?, mu gbɔɔda bɛ hidan ma dabirige za. Yeyɛbura ki bu mu za, na bɛ liin dabirige, giɛ dabirigira gbĩn de!»

²⁴ «Nura kpo wɔru liige na hã thaderuwe piyɔ wa?, nadɛ u ba yãasĩn ma uɔra ki khɔru uɔra, waruma u maa uɔra za ki kpãa uɔra. Mafura tĩ, ɓi wɔru le Yekire donron, ki gbũu le tigiye donron wa?»

²⁵ «Giɛ yɛn na mi de ɓi kha: Hã ɓi wukĩn foi za ki ki bũ ɓi thĩ kha bra ɓi ba dɪ waruma na yɔ, waruma dayiinse sũna ɓi ba bu na yii wa?? Thakuogo bãa diime za wa? ba? Gbɔɔde tãra dayiinse wa? ba? ²⁶ ɓi ken wurupira ki den zaara ni ɪra. Pi tuɔɔɔ wa?, pi gbũu kpɛwu wa?, pi bu na gborise wa?, ɲa siɛ bɛ za bere kena ɓi Siira ki bu zaara ni uɔ ki bedɛ wi. ɓi bãa wurupira za gbaangbo wa? ba? ²⁷ ɓi za ãna ki wɔru hidan wukĩnse kpoloɲo za ki wɔru yɛ kuru thĩ siɛ uɔ thĩ thakuogira sũramura za?»

²⁸ «Na bura ki ba yɛ ɓi hidan ki ki wukĩn dayiinse kãma? ɓi ken gbaɲa dafũmura aru lɔmura! Pi fãa phuru wa?, pi gbũu luɔɔe wa?. ²⁹ Mi gbũu de ɓi wa si tĩyara za kha, ɪtakhuo Salomɔ na u gbũɔnsura bɛ, kena u gbekĩnn kĩran dɪyãga kpo na nann dafũmura wa?»

³⁰ Na Yekila bi yii suɔwɛɛ na gbekĩn gbaɲa dafũmura ki bu fũra, kena dũn naaga so pi, u ba hã ɓi dayiinse ki ki ken ɓi wa? ba? Ee! ɓi khãamura zen haru bere de! ³¹ Giɛ yɛn na mi de ɓi kha hã ɓi ki wukĩn ki de wɛɛɛ wa? kha: “Bura aa ba dɪ? Waruma bura aa ba yɔ? Waruma muse a

ba bu dayiinse yo?” ³² Siɛ daasɛ bɛ, keikhãadɛwe ki bɛ siɛ kei gbaa. ɲa ɓi Siira ki bu zaara ni, uɔ tu wa kha ɓi ven ma siɛ bɛ za zuori. ³³ ɓi nisĩn bɛ Yekila ugura/Yekila uga dũna u dĩɲora zo. Na siɛ liiri, Yekila ba hã ɓi siɛ bɛ na siɛ. ³⁴ Dũn miyura ki ban, hã ɓi wukĩn ɓi za wa?, dũn bu wa na u wukĩnse nadɛ dɪyãga tuɔ dɪyãga na ki vɛnsɛ.»

Yesu bu hã karĩn na gbũu kame zarĩgĩme miyɛ za
(Luki 6:37-38, 41-42)

⁷ «Hã ɓi zarĩgĩn nura wa?, si le thaaga hã Yekila ba zarĩgĩn ɓi wa?. ² Nadɛ lɔmura za ɓi zarĩgĩn nɔpura buɔra, mafura Yekila ba zarĩgĩn ɓi tĩ. Dasũwayaɲura ɓi khe ki sũwa buɔra besura, giɛ kpugira Yekila ba khe na sũwa ɓi besura tĩ. ³ Be liin na mu ken wũukhãna ki bu mu kãnuɔna yiwila za, kena dakpurukira ki bu mu thĩra yiwila za, mu yã giɛ wa?? ⁴ Waruma muse mu le ki wɔru de mu yabiye kha: “Yɛ mi khon wũukhãnte ki bu mu yiwila za”, kena dakpuruko thĩra ki bu muɔ yiwila za. ⁵ Muɔ yɛɛɛɛdaa wɛ, khon dakpurukira ki bu mu yiwila za zo, ki tu wɔru yã na khon wũukhãna ki bu mu kãnuɔnara yiwila za ɪra.»

⁶ «Hã ɓi ba khe miyura ki bu Yekire beyɛ na hĩn hã berume dũn ɓi wa?, buɔte pi ba vi gbũu ɓi za na nuɲin ɓi. Hã ɓi gbũu ba hĩn hã mudɛ dorise ki hugan na dɔɔɔɔɔme wa?, buɔte bɛ ba gan wũlgĩn ɓi.»

Yesu bu hã karĩn kha wɛ bãa ki yĩn Yekila, uɔ ba bu
(Luki 11:9-13, 31)

⁷ «ɓi yĩn Yekila, u ba hã ɓi. ɓi bɛge, ɓi ba bu. ɓi kɔkɔ, Yekila ba phii zɛ na hã ɓi. ⁸ Nadɛ wɛ bãa ki yĩn Yekila, u ba hã uɔ deyura. Wɛ ki bɛge, uɔ deyura ba bu. Dũna wɛ bãa ki kɔkɔ, Yekila ba phii zɛ na hã uɔ deyura lon. ⁹ Ūna nura ki bu ɓi za, na u bikhiye yĩnn u buru, u khe buruga na hã u? ¹⁰ Waruma na u yĩnn u buro, u khe suwuga na hã u? ¹¹ ɓi wɛpɛ lɔmura bĩri, na ɓi tu wa na hã ɓi biiwe mukĩnnyɛ, ɓi zaazaa Siira ba hã u yĩnderuwe mukĩnnyɛ na tãra ɓi hãlɔmura wa? ba?»

¹² «Wɛɛɛ bɛ ɓi bɛ kha buɔra le hã ɓi, ɓi le si kpuosira na hã wɛ si; siɛrehãnsura na Yekire yãdɛɛɛwura karĩna uɔ ɓi.»

Yesu bu siɛɛ na gbũu khĩnyɛ ɓi yɔ miyɛ za
(Luki 13:23-24)

¹³ «ɓi lon nuttũda za; nadɛ khĩna ki yo na nɔpura bilenkhele za, dɛ lonkhela pheri wa dũna tu nũrɛsura thɔ ba; dɛ khɛɛɛwura gɔn ma. ¹⁴ ɲa khĩna ki yo na nura thakuogo za, dɛ lonkhela fũn ma dũna tu khĩna nũrɛsura gbũu hugan ma! Dɛ khĩna buɛɛwura gɔn wa?»

Yesu bu siere na gbũu tɔŋ yādedewe miye za

(Matiyo 12:33; Luki 6:43-44)

¹⁵ «Ĩ kɔrusĩn ĩ thĩ na tɔŋ yādedewura! Nadie na pi kha bie ban ĩ heke, pi le wa pi thĩ nuwoyigeme mu gaga kha zārawe, kena pi kpolonsira za, gbanja dakperethĩn-thĩme thĩ ki bu wl. ¹⁶ ĩ ba yā tu wl wa pi miliinyira za. Āna yāan na pi yagan dɔguyɛ huonhaga za yāari, warima na kpɛn numuse kpekpehaga za? ¹⁷ Dahakĩruga sen ma bikĩrise, ŋa dahabĩlga sen ma bibĩise. ¹⁸ Dahakĩruga wɔri sen bibĩise wa?, dahabĩlga gbũu wɔri sen bikĩrise tĩ wa?. ¹⁹ Dahage bāa ki sen bikĩrise wa?, gɛ dahagura thĩna kpɛi wa na hĩn ŋi naaga za. ²⁰ Si kpuosira ɪ tĩ, ĩ ba yā tu wa tɔŋ yādedewura pi miliinyira za.»

Yesu bu siere na gbũu karĩnbikĩrwe miye za

(Luki 6:46; 13:27)

²¹ «Na wɔri bu na lon *Yekila ugura* / *Yekila uga* za, si bu mu gaga kha na ĩ yi bi kha: “Adeye! Adeye!” Sɛ ki ba ye ĩ wɔri lon bu wa?, mɛ Siira ki bu zaazaara ni, fɔ mu le ɔɔ dĩŋo buɔɔɛ. ²² Na kiti dɔyāgura ba nannɪ, gɔmɛ ba de bi kha: “Adeye! Adeye! Mu yɛsɔgura wɔrikura za aa kha yā miye ki de wa?? Mu yɛsɔgura wɔrikura za aa kha de gĩrimira wa?? Mu yɛsɔgura wɔrikura za aa kha wɔri ki le bamuŋa mɔgɔnyura wa??” ²³ Dɛ bɛna mi ba de pi wa kha: “Mɛ tɔun ɛ yāan harɪ kɪrɪ u thĩra wa?! ĩ zũu kure mɛ lɔkɔ u, ɛ mɛlɔyɛledɛrɛ!”»

Yesu bu hā sɔkɔ na gbũu thuisse yɔ miye za

(Marki 1:22; Luki 4:32; 6:47-49)

²⁴ «Gɛ yɛrɛ, wɛ ki nuure sɛsura mi de mura na gɔ si ki ki nɪrɛ si, ɔɔ deyura khɛgĩnn ma na wɔɔmɛ nura ɔɔ u madɛn u thuuɔa kerɪke za. ²⁵ Na adaga waari, na lagawe kpɛrɛ, na sarangbũɔŋɔ vud thuuɔura za, ki waan yāan wa?, nadie ki taana na tiin ma kerɪke za. ²⁶ Ŋa wɛ bāa ki nuure mɛ sɛsura kena u bi nɪrɛ na wesɛ mi de wa?, ɔɔ deyura bu wa mu gaga kha wɔɔnladaa ɔɔ na madɛn u thuuɔa sɪrɪkɪka za. ²⁷ Na adagagbũɔŋɔ waari, na lagawe kpɛrɛ, na saraŋa vud thuuɔura za, na ki waan na asɪn pere.»

²⁸ Baa *Yesura* / *Yesu* zuon sɛ sɛsura za zuori, na bamuŋa khonn nɔgbokira na bĩnn ki nuure u karĩna ura. ²⁹ Nadie u sɛsura kha bu wa na wɔrikɔ, si kha bu mu gaga kha pi sɛrehāanse karĩnderɪwura bɛsra wa?.

Yesu bu bāare legbũrukhuo ɔɔ

(Marki 1:40)

⁸ Na *Yesura* sũnn bɛgura thaagura za, na nɔgboko gɔɔ ki thuo u. ² Na legbũrukhuo ɔɔ zũun nann u na bad huruse u wɔɔla za fi na ded u kha: «Adeye, na mu bi mu wɔri bāare mɛ na yɛde mɛ.» ³ Na *Yesura* narun leke na phoɔ u za ki ded u kha: «Iyo mi burɪ, bāa

na ye / *Yedese* .» Dɛ khaala bie za fi na wɛra legbũrusira khonn u za ki zɛr u. ⁴ Na *Yesura* / *Yesu* ded u kha: «Tu gɔ mu thĩ, hā mu ba de nura sii si wa?. Ŋa yo bɔgɔ mu thĩ na *Yekire kperekpiidaa* / *Kperekpiidewe* , ki ye mu khon *thɔgɔnse* / *Thɔgɔnse* daasura *Moyizi* / *Moyizi* na bɔgɔn ura; na mu liin sɛ, si ba bɔgɔ nɔpɛ kha mu bāan ma.»

Yesu bu bāare Ɔɔɔmu surasiwe wɔɔre nura miliinbiye

(Luki 7:1-10; Zā 4:46-54)

⁵ Sɛ kpĩra za na *Yesura* yuon *Kapɛrunawumu*, baa u kha lon gbonjira ni, na *Ɔɔɔmu* / *Ɔɔɔmu* surasiwe wɔɔre nura ɔɔ zũun nann u ⁶ na yĩnn u kha: «Adeye mɛ miliinbiye bu wa hũnkherɛ za mi khaala u ni, u genheɔe bie huun ma, u ven ma gbaangbo thĩ.» ⁷ Na *Yesura* zĩŋunn u kha: «Mi thiye mu heke ni na yo bāare u.» ⁸ Na surasikhuora wɔɔre nura zĩŋunn tĩ kha: «Muɔ thiye harɪ mɛ heke ni, mɛ thaaga sũnn sɛ za. Ŋa de dabire tikpo, sɛ ba bāare mɛ miliinbiira. ⁹ Nadie thaderɔwe buɔ bu mɛ wɔɔre u, surasiwe buɔ gbũu bu mɛ kpĩra u tĩ. Na mi ded bie ɔɔ kha: “Yo!” U yo wa. Na mi gbũun ded bie ɔɔ kha: “Ban!” U ban ma. Na mi ded mi miliinbiye kha: “Le mudɛ!” U le ri wa.» ¹⁰ Baa *Yesura* / *Yesu* nuun sɛ sɛsura mafura, na bamuŋa khonn u wa. Na u ded wɛpɛ kha thuo u kha: «Tĩyara za ɔɔ, harɪ *Israyel* / *Israyel* biiwira bie za, mɛ yāan khāabɛ thĩna nura sii heke yāan thonn wa?. ¹¹ Mi de ĩ wa si, gɔmɛ ba kure khɛkurogo na khɛwaga na ba hɪdan *Abrahamu* / *Abrahamu* na lzaki na Zakɔbu lɔkɔ u pi dɪ kpuore *Yekila ugura* / *Yekila uga* za ni. ¹² Ŋa *Israyel* bi-iwira kha kān na bu *Yekila ugura*, pi buɔ ba hĩn ma gbɛtɛ dabirigbemuŋa za. Dɛ khaala fuuye na mɪnatuuri kpakpawa ba hɪdan ¹.» ¹³ Sɛ kpĩra za na *Yesura* ded surasiwe wɔɔre nɪrara kha: «Khũn mu khaala u, baa mu khāan mɛ za, muna mu yĩnnɪ, ti liin hāan mu wa zuori.» Dɛ bɛna za yewu miliinbiira bāari.

Yesu bu bāare Pɛrɪ daafɪnhara na bodipe buɔ

(Marki 1:29-34; Luki 4:38-41)

¹⁴ Sɛ kpĩra za na *Yesura* / *Yesu* yuon Pɛrɪ gbɛtɛ u. U yo buun ma Pɛrɪra daafɪnhara na u hũnnɪ, u gbɔɔa kha gbũu wa. ¹⁵ Na *Yesura* phoɔ u lekira za, na gbɔg-bũugura de zɛr u. Na u de alɪn na gɔɔ *Yesura* khĩrɛ.

¹⁶ Baa zūraŋa ba nannɪ, na pi khɛn gĩrindɛgɔmɛ na bann mi *Yesura* heke. Na u ded kusen gĩrimira na u nuuga sɛsura, ki bāaren bodipira. ¹⁷ U liin ma sɛ, si le thaaga wesɛ *Yekire yādedaa Ezayi* na dedi, sɛ hĩi. Sɛ sɛsura na ded ba kha: «U khonn ma a vensura na a bosira.»

¹ Sɛ sɛsɛ kɔɔla ki bu kha nɪpɪra ki ba hɪdan gbɛtɛgura u, zone ba gɔ ba bie bɛna pi ba yā *Yekila yɛsɛwura kɪrugura* za ura.

Yesu bu siere na gbũu u thuome miye za
(Luki 9:57-60)

¹⁸ Baa *Yesura/Yesu* ba yāan kha nɔgboko kɔpang-bũnn ma u, na u ded karĩnbiiwira kha pi ye bɛ saga pheligira na yo dena duɔra za ni. ¹⁹ Dɛ bɛna na sierehāanse karĩndaa u zũun nann u na ded u kha: «Karĩndaa, mi bɛ wa na thuo mu khaare bāa za mu yo.» ²⁰ Na *Yesura* zĩn u kha: «Gbaŋa berense bu na danye, zaaza wurupe bu na sewuse, ŋa *Nithĩrubikhiira/Nithĩrubikhiira* bu na hũnkhere u thĩ za wa?» ²¹ Na u karĩnbiye u ded u tĩ kha: «Adeye, ye mi le mi siira buɔra zo.» ²² Ŋa na *Yesura* ded u kha: «Thuo mi, ki ye nthuome doro le pi buɛ.»

Yesu bu na wɔrko sarāngbũɔŋ na āme za
(Maruki 4:31-41; Luki 8:23-25)

²³ Baa u ded siɛ zuori, na u gann gbuogira za na u karĩnbiiwira thuor u. ²⁴ Baa pi kha bu pheligira za na sarāngbũɔŋ guɔ dɛ aln ki vu haru na gbuogira ki bɛ yĩbe. Kena dɛ bɛna, *Yesura* kha bu ki hũn. ²⁵ Na u karĩnbiiwira zũun nann u na arɔgan u na ded u kha: «Adeye kuore a kha a dii wa.» ²⁶ Na *Yesura* ded pi kha: «Be yɛn na ānabirise gɔd tĩ, tĩ khāamira zen tannu.» Baa u ded siɛ zuori, na u aln na dud saraŋa na pheligira ɔkura za, na ki bɛ wuon tētē. ²⁷ Na bamuŋa khonn nɔpura na pi ded kha: «Bura nithĩruthiwe wɛ mura, haru na saraŋa na pheligira ɔkura nu u bere mura!»

Yesu bu bāare ġirinderiwe piyɔ
(Maruki 5:1-20; Luki 8:26-39)

²⁸ Baa pi sagan pheligira na yo nann dena duɔra za, Gadara nɔpɛ sɔrɔgura u, na ġirinderiwe piyɔ buɔ kud lu-guse za na khɛn ki ban u khere, bɛ khuobɛ yɔra ġirinsira bũmura kāma za, nura sii kha ha kɛ dɛ khĩna thĩra wa?. ²⁹ Baa pi yāan *Yesura* na pi hɔdann ki du kha: «Yekire Bikihiye, bura mu bɛ a khere fara? Mu bann ma a venɛ khere zuon ki tu ye Yekila benkhonrona tu nan ba?» ³⁰ Kena pi ɔkura u fi, dɔɔbɔngboko guɔ I kha bu ki diire. ³¹ Na ġirimira yĩnn *Yesura* na ded kha: «Na mu ded kusen a, mu ye a yo lon dɔɔbɔngbokiɛ za.» ³² Na *Yesura* ded pi kha: «I yo ni!» Dɛ khaala bɛ za fi na ġirimira kud nɔpura za na yo lonn dɔɔbɔngbokira za. Na siɛ dɔɔbɔnsura bɛ dɛ kud dadida thaagura za na tuun pheligira za, na huun pere. ³³ Na si kaadewura yāan siɛ, na pi khɛn ladɛ na khũnn gboŋira u ni na yo kɔrɔn lɛ miyura bɛ, dũna muna liin ġirinderiwura piyɔra za ɔra. ³⁴ Dɛ bɛna na gboŋo nɔpura bɛ kud na yuon *Yesura/Yesu* khere; baa pi yo yāar u, na pi yĩnn u kha u kure bɛ sɔrɔgura za.

I Ken Maruki 5:11

Yesu bu bāare wɛ u genhe?e yɔ na huuri
(Maruki 2:1-12)

⁹ Siɛ kɔra za na *Yesura* gbũun gann gbuogo za na sagan pheligira na vid gbũun u hɔdankhela u II. ² Baa u nann na nɔpɛ bann na wɛ u, u genhe?e yɔra na huuri, pi na hũnen u wa gbanaga za. Baa *Yesura/Yesu* yāan kha bɛ nɔpɛ khāan ma u za, na u ded bodora kha: «Ba phĩne mi bikhiye, mu mibĩyeliigira yafan mu za.» ³ Siɛ siɛsura kāmara za, na sierehāanse karĩndewe ki de pi thĩ za kha: «Wɛ wɛ asi wa Yekila yɔsɔgura!» ⁴ Na *Yesura* yāan tuun pi gagasura, na u ded pi kha: «Be liin na gagabĩsɛ thĩna bu tĩ za mura?» ⁵ Siɛsɛ yɔra za, sũna debe ki thɔ? Na de kha: «Mu mibĩyeliige yafan mu za», waruma na de kha: «Arɔ na nũrɛ» sũna debe ki thɔ? ⁶ Ŋa mi bɛ wa kha tĩ tu si kha mi *Nithĩrubikhiira/Nithĩrubikhiira* bu wa na wɔrko fɔlɔgura za na yafa mibĩyeliige za.» Dɛ bɛna na u ded wɛra genhe?e yɔra na huuri kha: «Arɔ na kɛ mu gbanagara na khũn mu khaala u.» ⁷ Fi za dere, wɛra genhe?e yɔra na huuri, na u dɛ aln na khɛn u gbanagara na khũnn u khaala u. ⁸ Baa nɔgbosira yāan siɛ zuori, na ānabirise gɔd pi na pi ki gbĩne Yekila nadɛ baa u hāan giɛ wɔrɔkɔpakura thĩna na nithĩrɔpura ɔra.

Yesu bu yi Matiyo
(Maruki 2:13-17; Luki 5:27-32)

⁹ Na *Yesura/Yesu* kud dɛ khaala za. Baa u kha bu ki tāra, na u kenn yāan wɛ u na u hɔdann ki zĩn lāmbu. Pi yi ba u wɛ wɛ kha Matiyo. Na u ded u kha: «Thuo mi!» Na Matiyora aln na thuor u.

¹⁰ Siɛ kɔra za na *Yesura/Yesu* yuon dikhere Matiyora khere. Kena lāmbu zĩndegome na mibĩyeledegome na bann ma na ba siɛn u na u karĩnbiiwira za dikhela u. ¹¹ Baa *Faruzĩemura/Faruzĩeme* yāan siɛ, na pi ded u karĩnbiiwira kha: «Bura liin na tĩ karĩndaara bun na hɔdann na lāmbu zĩndewe dũna mibĩyelederiwe dikhere kpo za III?» ¹² Ŋa baa *Yesura* na nuun pi siɛsura na u ded pi kha: «Nɔkoronjorome ven bosodaa za wa?, ŋa bodipe ki ven u za. ¹³ I yo gaga ken na bɛ siɛsɛ kɔla Yekila ded u sewura za kha: «Mi khɔrɔ wa kha tĩ hĩ na makaru doro, mi khɔrɔ thɔgɔnɛ/Thɔgɔnɛ wa?» Mafura, wɛpɛ ki ken pi thĩ nɔtelenyeme, mi bann bɛ yɔkhere wa?, fɔ mibĩyeledewe.»

Yesu bu siere sũn miye za
(Maruki 2:18-22; Luki 5:33-39)

¹⁴ Dɛ bɛna na Yekire āyi Zā karĩnbiiwe bann *Yesura* heke na ba bũd u kha: «Be liin na mu karĩnbiiwira yii sũn wa?, kena aa dũna *Faruzĩeme/Faruzĩeme* bɛ le go ba sũn bengɔnye?» ¹⁵ Na *Yesura/Yesu* zĩn u mi kha:

II *Kaperinawomu miye pi de khaadɛ Maruki 2:1* III *Makĩn dabittu?e 10-11 na Luki 15:1-2*

«Yesewura kōyokhuora thonn u kōyokura za, muse sii bue le ki yii sūn na hūdan wōkpāka za, kena kōyokhuora bu pi sugumura za? Sīe wōri le wa? Na dīyāga guo ba ban, pi ba khe kōyokhuora na khon u pi lōkura u, gie dīyāgara u, pi ba yii sūn.»

¹⁶ «Si kīra nira khe lowuphefene na batu lowudugure dane wa? Buote lowuphefena ba yan hei wa lowudugula, ti heikhela ba gbīn ma na tāra khōi bela.

¹⁷ Si kpūsira u tī, dūven bonira za pi yiin thāhīrwē fensira, pi khe u na yii u *kpedɔforogo* / *Kpedɔforogo* khāaga za wa? Buote na dūvena ba khādī, u du ba kpedɔforogokhāagura na gbo, ki yie mu gbūu la kpedɔforogogira. Na pi yii wa dūven fenwē kpedɔforogofene za. Na si liin mafura si guo kame na kīra (si suu sii asu wa?).»

Yesu bu bāare hara uo ki ariga bihehuomo uo

(Marki 5:21-43; Luki 8:40-56)

¹⁸ Bena Yesura kha bu ki de pi sīe, na *Yawutuwe* / *Yawutuwe* wuore nira uo bann na ba bad huruse Yesura wuola u na ded u kha: «Mie biheyē huun ma ıra mura. Na ban na ba dukīn leke u za, u ba gbūu aru.»

¹⁹ Na *Yesura* / *Yesu* aln na khien u karīnbiiwe na pi thoon weira.

²⁰ Na yie Yesura yuomira za, hara uo kha bu nīpura za, u kha bu wa na tarankpabose na buun dūse gbūne na siyō, na uo thoon Yesura kpīrara za na phod u gbogolōngena nūgena za. ²¹ Nadie u kha de ba u thī za kha: «Na mie na wōrun buun ma thīra na phod u gbogolōngena za, mie bosira naa bāa.» ²² Na *Yesura* / *Yesu* wād na kenn kpīra gehe, baa u yāan hala na u ded u kha: «Ba phīne mi biheyē! Mu khāamura kuoren mu.» Die khaala bue za fi dere, na hala bosira de bāari.

²³ Na *Yesura* / *Yesu* yo nann *Yawutuwe* / *Yawutuwe* wuore nīrara gbēina u, na u yāan buga tūye turedewe na nīgboko na pi zaanari. ²⁴ Die bena na Yesura ded nīpura kha: «I kure, biheyura huun yāan wa?, u hōnn phaan ma.» Baa u ded sīe na nīpe ki lugutīn u wa.

²⁵ Na u yien na pi kusen nīpura bue gbēigura u, na u lonn thubila za pi na yiin biheyura, na guo u lekira za, na u de alni. ²⁶ Na ie mīyura de tun gie sūrigura bue za.

Yesu bu bāare daripe piyō

²⁷ Na *Yesura* / *Yesu* kud die khaala fi ki yo, na daripe piyō buo maan ki thuo u na pi de na faŋa kha: «*Davidi* / *Davidi* kpīrabiye, makaru aa za!» ²⁸ Baa Yesura ba yo nann khaala u, na daripura piyōra zūun nann u. Na u ded pi kha: «Wesie i bue kha mi le hā iē, i khāa si za kha mie bu na gie wōriko na wōri le hā iē sie?» Na pi zīhunn u kha: «Iyo, Adeye.» ²⁹ Die bena na u phod pi yiwiyira za ki ded pi kha: «I bāa na makīn na i khāamura!» ³⁰ Na pi yiwiyira de phiin zieru. Na Yesura

ded si na gbīran si pi za kha: «I tu guo i nuusira, hā i ba yie nira sii tu muna yien na i yiwiyira phiin zieru wa?»

³¹ Na baa bue nīpe yōra kud gbēigura za zuori, na pi khien ma mīyura Yesura na liin mi ki kpōri ki min i gie sūrigura khaayura bue za.

Yesu bu bāare wei uo gīrin na boboni

³² Na baa bue khuobie yōra kha kure, na buo bann na wei uo gīrin na boboni. ³³ Na Yesura ded uo gīrina na weira wōrin ki sīere die bena. Na bamuŋa khonn nīgbosira bue na pi ki de kha: «Aa yāan wesie siira *Israyeli* / *Israyeli* nīpura za yāan wa?!» ³⁴ Na *Farizēmura* / *Farizēme* kha de ba kha: «Gīrime thadeye wōriko za u wōri ki de gīrimira I.»

Yesu bu makaru nīgbokira za

³⁵ *Yesura* / *Yesu* kha min ma gbonkpakpasura za na gbontūtusira bue za ki karīn nīpe *Yawutuwe* / *Yawutuwe* bīninthuusira za. U kha de ba *Yekila ugora* / *Yekila uga* sīerenuusira na u bāare bothīnsira bue dīna bodījaranse. ³⁶ Baa u yāan nīgbosira na pi makaru guo u gbaangbo, nadie bue nīpe kha bu wa nīvereme dīna pi gbogura na huu mi wa. Pi kha bu wa mu gaga kha zārabe bāa ki bu kei le kaadaa ıra. ³⁷ Die bena na Yesura ded u karīnbiiwira kha: «Kpewula guo ma, ŋa liige deriwura guo wa?!» ³⁸ Gie yieri, i yīn dīisira deyura, kha u dāa miliindewe pi ba kpewu u dīisira.

Yesu bu ken khon karīnbiiwe gbūne na piyō ki dāa wi

10 Kpīra za na Yesura yid u karīnbiiwe gbūne na piyōra na hāan mi wōriko kha pi de gīrime ki bāare bothīnsira dīna bodījaransira bue. ² Ken bue dāarabe gbūne na piyōra yisīra: Lugu baara ki bu Simō pi yi kha Pīeri, na u khīrye Ādire, na Zebede bikiye Zaki, na u khīrye Zā; ³ na Filipu na Barutelemi, na Tomasi, na Matiyo uo wiera kha zīn lāmbora, na Alife bikiye Zaki, na Tade, ⁴ na Simō wiera ki bu *Zelbura* / *Zelbi*, dīna Esīkariyoti Zudasī, uo ba yiin Yesura nīpe lese za.

⁵ Bue khuobie gbūne na piyōra *Yesura* / *Yesu* dāan ki hāan mi siesie kha: «Thīnyira ki bu *Yawutuwira* / *Yawutuwe* wa?, hā i ba yo bue heke wa?, hā i gbūu ba yo Samaru nīpe gbonjo sii za wa?». ⁶ I yo *Israyeli* / *Israyeli* thīna nīpura heke, bue wepie ki bu mu gaga kha zārabe pi bilenn ıra. ⁷ Na i kha i tāra khaare bāa za, i ki de die khaala nīpura kha: «*Yekila ugora* / *Yekila uga* yīmin ma.» ⁸ I bāare bodipe, ki ariga nīhuome, ki bāare legbūruwe legbūruse na yede wi, ki de gīrime pi kure nīpe za. I buun ma sie kpasā, i hā si kpasā tī. ⁹ I yobe-na hā i ba khe sāni waruma wariwura, waruma tigimu?e i thī za wa?. ¹⁰ I sūryuogira za, hā i ba khe sakusī, waruma gbogolōnbire duo, waruma sawulanse, waruma

dabɔde wa? Nadɛ miliindaa kǎn ma na bu u dimuna I.»

11 «Na ɩ yo nann gbonge bǎa za, gbonkpakpaka ɩ ba, gbontutuka ɩ ba, ɩ bɛ nkɩra na gɩi uɔ heke banu kha ɩ kurebena yo nann gɛ gboŋura za. 12 Na ɩ yo nann kha ɩ lon dɛ gbɛna za, ɩ nisɩn thɛ zo na de kha: “Kpolonwuonjo hɩdan ɩ za!” 13 Na dɛ gbɛna nɩpra gɔɔ ɩ khɩrɩse, ɩ khe ri ti le ɩ bere, ŋa na pi gɔɔ ɩ khɩrɩse wa?, ɩ Kpolonwuonjira hɩdan pi za wa?. 14 Na ɩ yo nann thuu-ga guɔ za waruma gboŋo guɔ za, na pi bɛ kha bɛ gu ɩ khɩrɩse waruma na nuure ɩ sɛsura thɩra wa?, ɩ kure gɛ thuu-ga za, waruma gɛ gboŋjira za, ki kpongogo ɩ dɛsura kpǎangura II. 15 Mi de ɩ wa si tɩyara za kha na kiti diyǎgara ba nann, Sodɔmu na Gɔmɔwɩ nɩpra vensura ba thɔ na tǎra sɛ gbonsɛ nɩpra besura.»

Yesu bu sɛrɛ na gbɩu venbaranse ki ba nan uɔ dǎarawura

(Maruki 13:9-13; Luki 12:11-12; 21:12-19)

16 «ɩ nuure! Mi dǎa ɩ wa mu gaga kha baa zǎrawe lon gbanja dakperise sugumu za ɩra. Na si mafura, ɩ kewu mu gaga kha baa suwuse bu ɩra, ki le kpolonwɩ nɩpe mu gaga kha genetugan vira. 17 ɩ korɩsɩn ɩ thɩ na nɩpe, nadɛ pi ba yo yii ɩ kitidewe lese za, ki ye pi khu ɩ pi Yawutuwe / Yawutuwe bɩŋjinthuusura za. 18 Pi ba gu ɩ faŋa za na yo ɩ guveneruwe na uwe heke mɛ kǎma za, si le thaaga ɩ bu de mɛ mɩye bɛ na thɩmaanyura yuɔra bɛ wuɔla za. 19 Na pi ba gɔɔ ɩ na yuor ɩ nɩgbɔɔme wuɔre za, hǎ ɩ ba wukɩn muna ɩ ba bu na de waruma lomura za ɩ ba sɛrɛ na yo wa?, nadɛ sɛsura ɩ ba de, sɛ ba sɩn ma ɩ gagasura za dɛ bena ɩ de si, 20 nadɛ ɩ thɩra ki ba sɛrɛ wa?, ŋa ɩ Siira *Yekila Nina / Yekire Nin* ki ba sɛrɛ ɩ nuusura za. 21 Yabiye uɔ ba arɩ u yabiye uɔ za na gu hǎ u kha pi khu u, hɩndaa ba arɩ u biye za na gu hǎ u. Biiwe ba arɩ pi hɩndewe za na gu hǎ wɩ pi khu wɩ. 22 Nɩpe bɛ ba yǎasɩn ɩ mɛ kǎma za. Ŋa deyura ki ba ba sɛ vensɛ na yo nan si diikhela, uɔ deyura ba ko. 23 Na pi alɩn ɩ za gbonge bǎa za ki gbɩ ɩ, ɩ horo na yo guɔ za; mi de ɩ wa si tɩyara za kha ɩ ba horo na miri *Israyel / Israyel* gbonsira bɛ za ki tu ye *Nthɩrɩbikhiira / Nthɩrɩbikhiira* tu ban wa?»

24 «Karɩnbiye gbɩn na tǎra u karɩndaa wa?, miliinbiye gbɩu gbɩn na tǎra u thadeye wa?. 25 Karɩnbiira besura ki bu u khɛgɩn na u karɩndaara, ki ye miliinbiira khɛgɩn na u thadeyura. Na pi khɛn ma thuu-ga thadeyura na makɩnn u na gɩrime thadeye pi yi kha Belzebuli, wɛpɛ thɩra ki bu thuu-ga za, bura pi ba de bɛ, na kusabɩne ɩ wa?»

I Makɩn khaadɛ ken ni na 1 Korɛtuwe 9:14; na 1 Timote 5:18
II Ken Maruki 6:11

Yesu bu de u dǎarawura kha hǎ pi ǎn nura sii wa?

(Maruki 8:38; Luki 12:2-7)

26 «Mafura, hǎ ɩ ǎn nura sii wa?. Nadɛ mudɛ bǎa ki le gɩni za, ti ba yǎ wa yeyɛɛ za, dɩna mudɛ bǎa gu-ureni, ti ba phula wa na tu. 27 Mudɛ bǎa mi de ɩ gɩni za, ɩ kpɔri dɛ nɩpe bɛ nu ri, dɩna mudɛ bǎa mi wɛsɩn na de ɩ numidane za, ɩ kpaasɩn dɛ nɩpe bɛ nu ri. 28 Wɛpɛ ki wɔri khu ɩ kena pi bu na wɔriko na wɔri le foi ɩ Nina za wa?, hǎ ɩ ǎn bɛ wa?. Ŋa Yekila, uɔ wɛra ki wɔri khu ɩ na ɩ Nina bɛ zahanama naagura za, uɔ ɩ kǎn na ǎn III. 29 Pi donjin wurututuɩ ɩyɔ bɛ tigimamune tikpo za wa ba? Kena sɛ bɛ za bere, ɩ wuruɩ tikpo wa? fɔlɔŋ za na ɩ *Siye / Siye* Yekila hǎan ti khɩna wa?. 30 Harɩ ɩ thɩra! ɩ thayɩnsira bɛ thudɛn ma na tuon si nuuna. 31 Na si liin mafura, ɩ hɩdan keɩ le ǎnabirise, nadɛ ɩ uɔ, ɩ bǎa ɩ wuruɩ gbode thɩra za.»

32 «Gɛ yɛri, wɛ bǎa ki ba de si nɩpe wuɔre za kha uɔ bu wa mɛ baa, mafura mɛ ba de si tɩ mɛ zaaza Siira wuɔla za kha uɔ bu wa mɛ baa. 33 Ŋa wɛ bǎa ki de nɩpe wuɔre za kha uɔ tu mɛ wa?, mɛ ba de ba mɛ za-aza Siira wuɔla za tɩ kha mɛ tu u deyura wa? IV.»

Yesu kha uɔ bann wɔyɩke hǎkhere wa? fɔ kpɩkɩŋa

34 «Hǎ ɩ ba ken ma kha mɛ bann ma na wɔyɩke fɔlɔŋura za fara wa?. Mɛ ban thaagura bu wɔyɩke wa?, ŋa mɛ bann ma kpɩkɩŋa bame. 35 Iyo, mɛ bann ma siye na u bikhiye vi dǎa kame kpɩra, biheye vi dǎa u yaa kpɩra, biheyeyaramɔ vi dǎa u bayaa kpɩra. 36 A bɩrawura ki ba le a gbɛna nɩpra.

37 Wɛ bǎa ki khɔri u siye waruma u yaa na tǎra mɛ, uɔ deyura kǎn na mɛ wa?. Wɛ bǎa ki khɔri u bikhiye waruma u biheye na tǎra mɛ, uɔ deyura kǎn na mɛ wa?. 38 Wɛ bǎa bun na hǎan u thɩ, na bun vensura ki ki thuo mi mu gaga kha nura we bǎa gbonn u *Nɩbadabɔkura / Nɩbadabɔkɔ* ki yo hukhere wa?, uɔ deyura kǎn na mɛ wa?. 39 Wɛ bǎa ki bɛ na kuore u thɩ thakuogo, uɔ deyura ba la ba u thakuogira. Ŋa wɛ bǎa ki ba la u thakuogira mɛ kǎma za, uɔ deyura ba bu wa thakuothɩnthɩjira.

Yesu kha wɛ gɔɔ uɔ dǎarawura na kɩranɩ, uɔ u deyura bu gu

(Maruki 9:37, 41; Luki 9:48; 10:16; Zǎ 13:20)

40 Na wɛ gɔɔ ɩ na kɩranɩ, mɛ u deyura gɔɔ na kɩranɩ. Wɛ ki gu mɛ na kɩra, wɛra dǎan mɛ, uɔ u deyura gɔɔ na kɩranɩ. 41 Wɛ bǎa ki gu Yekire yǎdedaa na kɩra nadɛ baa u liin *Yekila yǎdedaara / Yekire yǎdedaa*, taasura Yekila yǎdedaara ba bu ɩra, sɛ kpuosira u gu-daara ba bu tɩ. Wɛ bǎa ki gu ntelenyemo na kɩra nadɛ baa ntelenyemo u, taasura ntelenyemora ba

III Makɩn khaadɛ ken ni na Zaki 4:12 IV Makɩn khaadɛ ken ni na 2 Timote 2:12

bu, siε kpuosira uɔ deɣra ba bu tĩ. ⁴² Na wɛ bāa hāan miε karĩnbiye ānwuome harɪ kanɔɔde wuɔre tikpo na u yũɔrɪ, nadɛ baa u liin miε karĩnbiira, mi de ĩ wa si tĩ-yara za, uɔ deɣra ba la si taasira kũu wa?.»

11 Baa *Yesura / Yesu* bɔɔɔ u karĩnbiwira gbũne na piyɔra zuori, na u kuɔɔɔ dɛ khaala za na yuon giε sɪrɪgɪra gbonsira za kɪ karĩn nɪpɛ na u de pi Yekila siεsɪra.

Yekire āyi Zā bu dāa u karĩnbiwe Yesu heke

(Luki 7:18-35)

² Kena dɛ bena, na yɛ Zāna kasora za, na u nuun Kirisiti miliinyira u kha le ɪra. Na u dāan u karĩnbiwe buɔ u heke, ³ na biε yo bũɔ u kha: «Muɔ kɪ bu *Yekila nuthĩrũkhoromora / Yekire Nuthĩrũkhoromo* kɪ kān ban baa, waruma a kān ma na tɛ uɔ kpasa?» ⁴ Na *Yesura / Yesu* zĩɣunn mi kha: «Ĩ vi gbũu Zāna heke na yo kpɔrɪ u wɛsɛ ĩ nu, na wɛsɛ ĩ yā ɪra kha: ⁵ Darɪpɛ bu yā, murugũme bu nɪrɛ kɪ kĩra, legbũruwe bu bāa, nu-marawɛ bu nu, nɪhuome bu gbũu kɪ arɪ, Yekila siεrenuɔsɪra bu de buɔmɛ nɪpɛ. ⁶ Wɛ dɛn miε za na gɔɔ khāamɪra na kĩranɪ, Bāanwuonɔ bu wa uɔ deɣra beɛ.» ⁷ Bena Zāna *dāarawɪra / Dāarawɛ* dāan kpĩra ki yo, na *Yesura* khɛn Yekire āyi Zāna miyɛ ki de nɪgboki-ɪra ɪ kha: «Baa ĩ na yuon gbangbĩriɣira u ni, be nuthĩrũthĩne ĩ kha ken kha ĩ ba yā? ĩ kha ken ma kha ĩ ba yo yā wa nɪra wɛ kɪ bu mu gaga kha wũukhāruɣra sarɪmɪra zige ba? lya! ⁸ Na uɔ thĩna kenkhere ĩ yuon kũu wa?, na bura nuthĩrũthĩne kenkhere ĩ yuori? Dakĩnɛ yiidaa ĩ kha biε na yo yā ba? lya! Dakĩnɛ yi-ideɛ bu wa ugorise u. ⁹ Na na bura nuthĩrũthĩne kenkhere ĩe thĩra na yuon gbangbĩriɣira u ni? *Yekire yādedaa / Yekire yādedaa* u ba? Iyo mi de ĩ wa si, u gbĩn tāra Yekire yādedaa thĩra. ¹⁰ Nadɛ Zāna miyɛ za Yekila ded u siεsɪra kha: “Mi ba dāa mi dāara u nisĩn mu, uɔ kɪ ba ɔɔ khĩna na hā mu dɪ.” ¹¹ Na *Yesura* gbũun ded tĩ kha: Tĩyara za uɔ mi de ĩ wa si, nuthĩrũbi-wira za, nura sii hũnn na u gbũɔnsɪra tann Yekire āyi Zā besɪra kũu wa?. Kena *Yekila uɣra / Yekila uɣa* za ni, wɛra kɪ bu pi biε nɪtɪɪyara ni, uɔ gbĩn na tāra Yekire āyi Zāna bere. ¹² Na khɛ Yekire āyi Zā bena na ba gbɛ ɪra za, nɪpɛ bu pɛɪ wa na bu lonkhere Yekila uɣra za. Wɛpɛ kɪ ba pɛɪ, biε kɪ ba lon bu. ¹³ Yekire yādedɛwɪra sewuwɪra na *Moyizi / Moyizi* siεrehāansɪra sewuwɪra biε siεrenn ma Yekila uɣra miyɪra za harɪ na ba gbɛn Yekire āyi Zāna khɛra za. ¹⁴ Na ĩ biε na khāa si za, ĩ khāa kha uɔ kɪ bu bu *Elira / Eli* kha kān na ban ɪra. ¹⁵ Wɛ bu na numiye, u nuure na kĩra.»

¹⁶ «Āna miε ba khɛ na makĩn u na a fɪ khɛ nɪpɪra? Pɪ khɛgĩnn ma na bikɛrɪbɛ pi hɪɔann kenɛgbode za ki de pi kame buɔ kha: ¹⁷ “Baa aa turen a tɪyɪra, ĩ zann wa?. Na baa a gbũun tĩnen butĩnsɪra, ĩ fuon wa?.”

¹⁸ Nadɛ baa Zāna bannɪ, u kha yii wa sũ, u gbũu kha yɔ thāame wa?, bura nɪpɛ dedɪ wa?? Pɪ kha de ba kha:

“Gĩrin kɪ bu wɛɪ wɛ za!” ¹⁹ Na miε *Nuthĩrũbikhi-ira / Nuthĩrũbikhiira* bannɪ, miε dɪ na miε yɔ, na pi kha: “Ĩ Ken, wɛɪ wɛ bu wa lɔgɔdān na thāyɔɔdabĩya, lāmbɔ zĩndɛwɛ dɪlɪna mɪbĩyɛledɛrɪwɛ yɛsɛkhɪu kɪ bu u.” Na siε biε za, Yekila wuɔmɪra yā tu wa u nɪpɪra miliinyira za.»

Yesu bu siεre na gbũu gbonsira kɛn Yekila siεsɪre ɪra

(Matiyo 10:15; Luki 10:12-15)

²⁰ Gbonsira za *Yesura* na liin bamuɣa miyɪra gbaangbora, u kha zarɪgĩn ma siε nɪpɪra gbaangbo, nadɛ siε gbonsɛ nɪpɪra na vɪkĩnn pi kpolonsira na zɛ pi mɪbĩyɛliigira wa?. ²¹ Na *Yesura* ded kha: «Wɔgbũuga bu wa ĩe Korazɛ nɪpɛ za. Wɔgbũuga gbũu bu wa ĩe Betɪsayɪda nɪpɛ za tĩ. Nadɛ bamuɣa miyɪra liin ĩ heke ni, na ɪ na liin ma *Tiiri na Sidɔ*, bānɪ siε gbonsɛ nɪpɪra na lonn ma buɣa za khɔɪ na vɪkĩnn pi kpolonsira kɪ zɛn pi mɪbĩyɛliigira. ²² Iyo mi de ĩ wa si kha na kiti dɪyāgara ba nannɪ, Tiiri na Sidɔnɪ gbonsira nɪpɪra kitira ba thɔ na tāra ĩe baara. ²³ Na ĩe Kaperɪnawumu nɪpɪra, hā ĩ ken kha ĩe ba arɪga wa na yo nan harɪ zaazaara ni wa? de? Kũu wa?, ĩ ba sũn ma harɪ zahanama naagɪra u ni. Nadɛ bamuɣa miyɪra liin ĩ gbonɣira za, na ɛ siira na liin ma Sodɔmɪra za, bāa kɪ kha bu wa bu harɪ fɪ. ²⁴ Na mi de ĩ wa si kha kiti dɪyāgara, Sodɔmu nɪpɛ baara ba thɔ na tāra ĩe Kaperɪnawumu nɪpɪra baara.»

Yesu bu bɔɔɔ u Siye Yekila miyɛ

(Luki 10:21-22)

²⁵ Dɛ benkpɪola za na *Yesura / Yesu* ded kha: «Miε *Siye / Siye*, zaara na fɔlɔɣra Adɛyɛ, miε gbĩne mu wa nadɛ baa mu guuren ɛ miyɛ wuɔntudɛrɪwɪra dɪlɪna mɪtudɛrɪwɛ za, kɪ bɔɔɔn ɪ na wɛpɛ kɪ bu mu gaga kha bikɛrɪwɛ I. ²⁶ Iyo, miε Siye, si nuun mu wa na mu liin si mafɪra.»

²⁷ Siε kpĩra za na u ded nɪpɪra kha: «Miε Siira yiin ma miyɪra biε miε leke za. Nɪra sii tu Bikhiiira wa?, fɔ Siira kpɔra buɔɔɔ. Nɪra sii gbũu tu Siira wa?, fɔ Bikhiiira kpɔra, dɪlɪna deɣra Bikhiiira biε na bɔɔɔ u Siira buɔɔɔ.»

Yesu bu de kha uɔ kɪ hā wuorese

²⁸ «Ĩe wɛpɛ biε gbonɣon na gbukanɪ, ĩ ban miε heke, mi ba gĩi ĩ dagbolonsira kɪ hā ĩ wuorese. ²⁹ ĩ le mi karĩnbiwe ki ki nu mi bere nadɛ miε lɔmɪra hugan wa? dɪlɪna miε sũne wa mi thĩ. Na ĩ liin siε ĩ ba bu wuorese II. ³⁰ Iyo, miε karĩna hugan wa?, dɪlɪna miε ba yɛ vɛnsɛ nugon ĩ za na tāra wa?.»

I Makĩn khaadɛ ken ni na 1 Korɛtɪwɛ 1:17-29 II *Yesu bu hā wa bɪnfɛmɛ wɛpɛ nɪpɛ kān ki thuo. Biε lɔmɪra le nura donron wa?, ŋa pi le wa nura hɔɔɔmɔ*

Yesu ki bu gbaariyawugura thadeyura

(Marki 2:23-28; Luki 6:1-5)

12 Bie khiewura diyāga guɔ za, *Yesura/Yesu* kha bu wa ki tāra diihuuse suɔ sugumu za, gbaariyawuga diyāga kha bu gi. Na u karĩnbiiwira ki kɔɔe diitɔ?e guɔ ki di i ki khuɔ ɔ, nadie baa khũmuɔa kha khu wɔ ɔ. ² Na *Faruzēmura/Faruzēme* yāan sie, na pi ded Yesura kha: «Ken mu karĩnbiiwira mulewenyira. Wesie ki sĩmi gbaariyawugura diyāgura, sie bie bu le!» ³ Na Yesura zĩɔnn mi kha: «Ɛe karĩnn wesie *Davidi-ra/Davidi* liin bena khũmuɔa na gɔɔ ɔɔ na u nuɔɔɔkamura wa? ba? ⁴ U lonn ma Yekila thugura za na khien bula zien hāan Yekila, na ɔɔ na u nuɔɔɔkamura khuɔɔ. Kena khĩne kha bu ɔɔ waruma u nuɔɔɔkamura sii heke na khuɔ ɔɔ bula za wa?. U na zien hāan ma *kperekpiidewura/Kperekpiidewe* dola. ⁵ Waruma Ɛ karĩnn si sierehāansura za wa? ba, kha gbaariyawugura za, kperekpiidewura ki liige *Yekila gbĩnethuugura/Yekila gbĩnethuugura* za, pi asi wa gbaariyawugura sĩmsura kena sie bu bilense pi za wa?? ⁶ Kena mi de Ɛ wa si, ɔɔ bu khaadie za, ɔɔ gbĩn na tāra Yekire gbĩnethuugura thĩra. ⁷ Na Ɛ na tuon ma Yekila siɔsura sierebiye kɔla ki de kha: “Mi bie wa kha Ɛ hĩi na makari, mi bie thɔɔɔkɔhɔɔjira wa?”, Ɛ kha bi na zaruɔɔn weɔe ki bu kei le bilensira wa?. ⁸ Nadie *Nthĩrɔbikhiira/Nthĩrɔbikhiira* ki bu gbaariyawugura thadeyura.»

Yesu bu bāare wei ɔɔ leke na huuri

(Marki 3:1-6; Luki 6:6-11)

⁹ Na Yesura kud Ɛt, na yo lonn pi *Yawutuwe/Yawutuwe* biɔinthuuga za. ¹⁰ Kena gie Yawutuwe biɔinthuugura za, wei ɔɔ kha bu Ɛt, u lekira kpora na huun ma. Na *Faruzēmura/Faruzēme* buɔd Yesura kha: «Khĩne bu na bāare nura gbaariyawuga diyāga baa?» Pi buɔd u wa mafura na bu zaruɔɔn u. ¹¹ Na na Yesura zĩɔnn mi kha: «Na si liin mu gaga kha Ɛe ɔɔ bu na zāra ukpo kpeli na u yo khonn waan dankokoriko guɔ za gbaariyawuga diyāga, u deyura ba bi na yo yan khon u daɔura za gie diyāgura za wa? ba? ¹² Kena nthĩruga gbũu tāra daduoro! Gie yieri, khĩne bu wa bu na le mukĩnnye gbaariyawuga diyāga.» ¹³ Baa u ded sie zuori, na u ded weura lekira na huuri kha: «Nari mu lekira!» Na u narun ɔɔ na ki liin lekĩruga mu gaga kha guɔra. ¹⁴ Na *Faruzēmura* kud *Yawutuwe* biɔinthuugura za na yo yāagĩnn kame na bu tu lomura za bie wɔɔ bu Yesura na khu u ɔɔ.

Yesu ki bu Yekila Miliinbiira

¹⁵ Baa *Yesura/Yesu* tuon kha pi kha bie wa na khu ɔɔ, na u kud die khaala za. Na nɔgboko thuor u na u bāaren bodipira bie. ¹⁶ Na na u ded pi si na gbĩran si

pi za kha hā pi ba ye nɔɔe tu si wa?. ¹⁷ Na si liin thaa-ga, siɔsura Yekila ded yādedaa Ezayira nuugura za, na sie hĩiri, ¹⁸ Yekila na tann ma Ezayira za na ded kha: «Ken mi miliinbiira mie kenn khonn ɔɔ, ɔɔ mi khɔɔɔ, ɔɔ ki le mi bāanwuomɔyura. Mi ba ye wa mi Nina hufan u za, ki ye u ɔɔɔɔ dunuyara thĩnyira nɔɔura bie mite-lenyenye. ¹⁹ U ba bie khĩge wa?, u gbũu ba aruga u yĩndolona zaa wa?. Nura sii banu u nuuga khĩnthaase za wa?. ²⁰ Khāna bid ki bie kpemura u ba bi kpie phula die wa?, futānura ki bie biimira, u ba bi bĩi phula u wa?. U ba le wa mafura banu kha teleme buun wɔɔkura. ²¹ Dunuyara thĩnyira nɔɔura ba yii wa pi khāamura u za.»

Yesu de ba gĩrimira Yekila wɔɔkɔ za

(Marki 3:22-30; Luki 11:14-23; 12:10)

²² Sie kpĩra za na pi bann na gĩrindeye ɔɔ u heke, gĩrina na dārɔn ma ɔɔ weura ki bobon u. Na Yesura bāaren u na u wɔɔɔ ki siere ki wɔɔɔ ki yā. ²³ Baa nɔgbokira yāan sie na si zuon pi gagasura na pi ki de kha: «Kena wei wie ki bu *Davidi/Davidi* kpĩrabiira wa??» ²⁴ Baa *Faruzēme/Faruzēme* nuun wesie nɔgbokira kha de Yesura mɔyura za, na pi ded kha: «Na Ɛ yāan na wei wie wɔɔɔ ki de gĩrimira, gĩrime thadeyura Belzebuli hāar u wɔɔkura.» ²⁵ Baa Yesura tuon pi gagasura, na u ded pi kha: «Sɔɔɔɔe bāa mu yāan na ki nɔɔura alɔn ki khĩe na kame, gie sɔɔɔɔɔ ba kii wa. Sɔɔɔɔe bāa waruma gbĩnde bāa mu yā na kpĩkĩɔa lonn bu, sie wɔɔɔ bu nĩrĩkhere kũu wa?. ²⁶ Na *Sutana/Sutana* alɔn ki de Sutana, sie ɔɔɔɔ wa kha ɔɔ thĩ ugura u bu ki tɔwɔɔɔn. Muse u ugura wɔɔɔ le ki yo wɔɔɔe bere? ²⁷ Na Ɛ kha mie de ba gĩrime belzebuli wɔɔkɔ za, na ānakpuo hāan Ɛ karĩnbiiwira wɔɔkura na pi de pi? Gie yieri, bie thĩra ki ba zaruɔɔn Ɛ. ²⁸ Na na mie de ba gĩrimira *Yekila Nina/Yekire Nin* wɔɔkura za, sie ki ɔɔɔɔ kha *Yekila ugura/Yekila uga* bann ma haru Ɛ heke ɔɔ.»

²⁹ «Waruma muse sii nura wɔɔɔ le ki bu lonkhere khohuwa gbĩne za na khe u leke mɔyura, kena u nisĩnn wɔɔɔ ɔɔ khohuwa wie wa?? U wɔɔe kpĩra za u wɔɔɔ bu ho khohuwa gbĩna daasura bie.

³⁰ Wie ki bu mie za wa?, ɔɔ deyura bu wa mie bĩra. Dĩna wie ki denfe mie na biɔin wa?, ɔɔ deyura bu wa tɔwɔɔɔnda. ³¹ Gie yien na mi nisĩn sari Ɛ za kha mbĩyeliige, na Yekire yisi asisiese thĩnyira bie ba yafa nthĩrɔbiiwira za, ɔɔ *Yekila Nina/Yekire Nin* yisi asidaara ɔɔ ɔɔ, ɔɔ ba bu yafame kũu wa?. ³² Wie ki asi *Nthĩrɔbikhiira/Nthĩrɔbikhiira* yisigura, ɔɔ mbĩyura wɔɔɔ yafa u za, ɔɔ wie ki de bĩse na hā Yekila Nina, ɔɔ deyura ba bu yafame fɔɔɔɔe za wa?, u gbũu ba bu wi lahala ni Ɛ wa?.»

³³ «Na Ɛ de kha dahaga kĩra, Ɛ de ba Ɛ kha ki bisira kĩra. Na Ɛ de kha dahaga bĩri, Ɛ de ba kha ki bisira bĩri ma Ɛ. Nadie dahaga kĩramura tu wa ki bisira za. ³⁴ Ɛe gbikhidipie, Ɛe weɔe lomura bĩri, muse sierehuuse le ki

kure ĩ nuusira za? Nadie miyira hĩin nithĩruga kpolonjira za, sie ki kure u nuugira za. ³⁵ Nithĩrũkĩra gagakĩnse kure wa u kpolonjira za. Nja nithĩrũbĩya gagabĩse kure wa u kpolonjira za. ³⁶ Iyo, mi de ĩ wa si kha sierek-pasira thĩnyira bie ki kure nithĩrũpura nuusira za, na kiti diyāgura ba nanni, pi ba bũ pi wa sie bie za. ³⁷ Nadie mu ba ko wa kitira za na makĩn na muo thĩra nuuga siեսira, dũna kitira ba wa wa mu za na makĩn na muo thĩra nuuga siեսira.»

Nupe bu bie kha Yesu le bamuḡa muḡe bie ken

(Matiyo 16:1-4; Mariki 8:11-12; Luki 11:16, 29-32)

³⁸ Sie kpĩra za na sierekhāanse karĩnderũwira na *Faruzĩeme* / *Faruzĩeme* buo khien siեսira na ded kha: «Karĩndaa aa bie wa kha mu le *miḡogogone* / *Miḡogogone* duo a yā na tu kha mu kuḡ ba Yekila heke.» ³⁹ Na u zĩḡunn mi kha: «Fũ khie nũpura bũn ma, pi telenn Yekila wuola za wa?, kena pi bie na yā miḡogogone! Miḡogogone sii ba le na boḡo pi wa?, fũ wesie na nann Yekire yādedaa Zonasira buote. ⁴⁰ Nadie, baa Zonasira liin khiewe piḡāa na dawose si sāara burugira kpolonjira za, mafura *Nuthĩrũbikhiira* / *Nuthĩrũbikhiira* ba le khiewe piḡāa na dawose si sāa lugudana u tĩ. ⁴¹ Na kiti diyāgura ba nanni, Ninivu gboḡo nũpura ba aru na zarĩḡũn fũ khie nũpura, nadie baa Ninivu siḡura nũpura nuun Yekila siեսira Zonasira na ded pi, na pi viḡĩnn ma pi kpolonsira ki zien pi miḡũliigira. Kena khaadie za, nura u bu u tāra Zonasira. ⁴² Na kiti diyāgura ba nanni, *Saba* / *Saba* gboḡo uhalala ba aru na zarĩḡũn fũ khie nũpura, nadie u kuḡ ba haru dunuyara diikhela ni na bann itakhuo Salomō wuome siեսira nuurekhere. Kena khaadie za, nura u bu u tāra Salomōra.»

Yesu bu siere na gbũu ḡĩrime vi gbũume miye za

(Luki 11:24-26)

⁴³ «Na ḡĩrin kuḡ nura za, u yo wa gbangbĩrise za ki min kha u bu bie gbaarũkhere, na kpũn. ⁴⁴ Die bena u de ba u thĩ za kha: “Mi vi gbũu wa mi kharũdugula za.” Na u yo nann die, na buun ni na tu bu kei le nura, na tu khofũnn ma na ofũn kĩran, ⁴⁵ die bena u yo bie wa ḡĩrime wānyũḡ buo, wepie ki bũ na tāra u thĩra, pi ba lon na hũdan ḡie thugura za. Uo deyira thĩna lomura viḡĩn ma na bũ na tāra lomura za u kha bu khũira ira. Mafura tĩ si ba le na fũ khie nũpura ki bũ ira.»

Yesu yaa na u khĩrũwe miye

(Mariki 3:31-35; Luki 8:19-21)

⁴⁶ Baa Yesura kha bu ki siere na nũbokira bere, na u yaara na u khĩrũwira bu wa gbẽḡura u na nũrén ki bie kha bie siere u. ⁴⁷ [Na nura u ded u kha: «Ken, mu yaara na mu khĩrũwira bu gbẽḡura u na nũrén ki bie kha bie siere mu.»] ⁴⁸ Na Yesura zĩḡunn wiera na sieren

u kha: «Āna ki bu mie yaara? Bũnewe ki bu mie khĩrũwira?» ⁴⁹ Baa u ded sie zuori, na u dāan leke u karĩnbiiwira ḡeḡura na boḡon bie ki ded wera kha: «Mie yaawira na mie khĩrũwira bie mura. ⁵⁰ Wie bāa ki le mie Siira ki bu zaara ni, uo dĩḡora, uo deyira ki bu mie khĩrũwira, na mie khĩherũpura, dũna mie yaawira.»

Yesu bu hā soko na gbũu sũnedaa uo ki tũga

(Mariki 4:1-9; Luki 8:4-8)

13

¹ ḡie diyāgura na *Yesura* / *Yesu* kud thugura za na yo hũdann pheligenjira u na bu karĩn nupe ĩ. ² Na nũbogobũoḡo bann na ba bĩnn u wuola u fi, haru na u thĩra alun na yo gann gbuogo za na hũdann. Na nũbokira nũrén pheligenjira za. ³ Na u khien miḡonye ki ki de pi u soko za. Na u ded pi kha: «Sũnedaa uo na yuon u diituroe tũga khere. ⁴ Baa u kha bu ki tũga, na diituroe duo waan khĩngena za, na wurupe bann na ba diin tu bie. ⁵ Na diituroe duo waan kerũke khaare za, fũlomuko kha ḡon die khaala za wa?, na tu de fiin khaala za fi nadie baa fũlomuko kha ḡon tu khaala za wa? ira. ⁶ Nja baa khiera ba gbũuru, na fiisira de vārun khaala za fi na huuru, nadie baa si nĩnsira na sũnn wa? ira. ⁷ Na diituroe duo waan huonse khaare za. Na die na huonsira fiin kame za, na huonsira fid tu. ⁸ Na diituroe duo waan fũonkharũkĩne za na fiiri, na khāḡ na senn tōse. Tōse suo kha nan ma biye tiiwāa wāa, suora tigbesāa sāa, suora tigbiire na gbũne gbũne.» ⁹ Na Yesura ded siեսie na phulan kha: «Wie bu na nu-miye na nuure, u nuure kĩraḡura.»

Be liin na Yesura siere soko za?

(Mariki 4:10-12; Luki 8:9-10)

¹⁰ Na Yesura karĩnbiiwira zũun nann u na bũḡ u kha: «Be liin na mu siere na nupe soko za?» ¹¹ Na u zĩḡunn kha: «Yekila boḡon ma u ugura ḡũni miye na ĩe, ḡa buora bie, u boḡon bie u wa?. ¹² Nadie wie ki tu Yekire uga miye, Yekila ba sie duo u tuumura u gbaangbo. Nja wie ki tu u wa?, tuumura u bu wĩ kila, u ba la ba bie. ¹³ ḡie yien na mie siere wĩ soko za nadie, pi zuru wa pi yiyiyira na ken, ḡa pi telen na ken wa?. Pi zie wa pi numiyira nuurese kāma, ḡa wesie pi nuure, pi bie na tu si kũrũwira wa?. ¹⁴ Wesie Yekire yādedaa Ezayi na dedi, sie ki le ki hĩ pi za mura. U na ded pi wa kha: “Ī ba zie ĩ numiyira na nuure, ḡa ĩ ba tu foi bu wa?. Ī ba zuru ĩ yiyiyira na ken, ḡa ĩ ba yā foi wa?. ¹⁵ Nadie nupe bāanyira hugann ma. Pi numiyira gbũḡ ba, Pi bakan ma pi yiyiyira, si le thaaga hā pi yiyiyira ba yā wa?, hā pi numiyira ba nu foi wa?, hā pi wuomura ba le yesĩn, pi vi ban mie Yekila za,

I Ken Mariki 2:1

mɪ ba bu bǎare wɪ wa?!"»

¹⁶ Na Yesura ded u karĩnbiiwira tĩ kha: «Nǎ ĩe uɔ, Bǎanwuonjo bu wa ĩe bege, nadie baa ĩe yiwiyira yǎ, dũna ĩ numiyira nu ɪra. ¹⁷ Tĩyara za uɔ, mi de ĩ wa sɪ kha Yekire yǎdedegomɛ, dũna nɪtelenyegomɛ kha khɔrɪ na yǎ miyira ĩe bu yǎ mura, ŋa pi wɔrɪn yǎar u wa?, na nu miyira ĩe bu nu mura, ŋa pi wɔrɪn nuur i wa? I.»

Yesu bu boɔɔ sũnedaaara tĩlgase sɔkura kɔla

(Marki 4:13-20; Luki 8:11-15)

¹⁸ «Īe uɔ, ĩ nuure sũnedaaara tĩlgase sɔkura kɔla. ¹⁹ Na nura nuuren *Yekila ugura* / *Yekila uga* sɪsɪra keɪ tu bire bu, sɪe boɔɔ wa kha Sutana bann ma na ba khonn mu- na na tuɔɔɔ uɔ deyira za ɪra. Uɔ deyira bu wa mu gaga kha khĩnthaagura za diituɔla waan ɪra. ²⁰ Deyira khiegĩn na kerukura za diituɔla waari, uɔ ki bu deyira ki nuure Yekila sɪsɪra na go sɪ na bǎanwuonjo khaala za fu. ²¹ Nǎ u bu na nĩnse u thĩ za wa?, uɔ deyira bu wa nura wɪe ki lei wa wa?, na vense nann u kĩrɪ u, warɪma wɔɔgbũuga sɪe sɪsɪra kǎma za, u de zɪe wa khǎamira dere. ²² Deyira khiegĩn na huonse khaala za diituɔla waari, uɔ ki bu deyira ki nu Yekila sɪsɪra, ŋa dunuya wɪe wukĩnsira dũna budabiegbũɔɔɔ ban ma na ba barɪ sɪe sɪsɪra hǎ si bu hudankhere na vɪkĩn u wa?. ²³ Deyira khiegĩn na fɔlonkharukĩna za diituɔla waari, uɔ ki bu deyira ki nu Yekila sɪsɪra na tu sɪ kɔɔ sɪ hudan u za na vɪkĩn u mu gaga kha baa diise sen tɔse. Tɔkɔ guɔ hudan na biye tiwǎa, guɔ hudan na biye tigbesǎa, guɔ hudan na biye tigbiire na gbũne.»

Yesu bu hǎ sɔse na gbũu Yekila uga miye za

²⁴ Sɪe kpĩra za na Yesura hǎan mɪ sɔkɔ guɔ tĩ kha: «*Yekila ugura* / *Yekila uga* khiegĩn ma na wesɪe: Wɪe uɔ na tuɔn diituɔkĩne u huuga za. ²⁵ Nǎ, na yɪe nɪpe dɔɔɔme za dawogo, na u bũra uɔ yuon na yo tĩn wũubũbire diisira sugumura za ki tannɪ. ²⁶ Baa diisira ba fiin na khǎdɪ, ki yii biye, na pi yǎan tuun wũubũgura na fiin na diisira kame u ɪra. ²⁷ Na hudeyira milliibiiwira bann na ba ded u kha: "Adeye, diituɔkĩne mu na tuɔn mu huugura za wa?? Na muse sii wũubũlgɪe thĩna liin ki kuɔ bu?" ²⁸ Na u ded pi kha: "Bũra uɔ liin sɪe." Na milliibiiwira ded u kha: "Mu bɪe wa kha a yo na yo thĩi gbo ki ba?" ²⁹ Na u ded pi kha: "Iya, mɪ ãn ma kha na ĩ kha ĩ thĩi gbo gɪe wũubũlgɪe, ĩ ba le dukĩn gɪe na diise suɔ kame u na thĩi si. ³⁰ ĩ yɪe gɪ ki khǎ na diisira kpuore banu kha diikpewu bena nannɪ. Na diisira ba ki kpewu bendɛ, mɪ ba de diikpewu derɪwura kha pi nisĩn thĩi wũubũgura na vɔ ki bĩnye bĩnye na bu so ki, ŋa diisira sɪe, pi kpewu sɪe na yii si mi gborigira za."»

³¹ Na Yesura ɔfɔn hǎan mɪ sɔkɔ guɔ tĩ na ded kha: «*Yekila ugura* / *Yekila uga* khiegĩn ma na murutaadi

bire wɪe uɔ na khɪen kha uɔ tuɔɔɔ u huuga za. ³² Dɪe datuɔdɪe thĩna ki zen na tǎra datuɔyura bɪe, ŋa na tu tuɔn zuori, ti fii wa na khǎ na tǎra nanthuse suɔra bɪe, ki kuse dese sɪ gbĩn harɪ wurupe ba ki yii sewuse ki de- sira za.»

³³ Na Yesura gbũun hǎan mɪ sɔkɔ guɔ tĩ kha: «*Yekila ugura* / *Yekila uga* khiegĩn ma na *thǎhĩrɪ- daade* / *Thǎhĩrɪwɛ* duɔ hara uɔ na khɪen na kadĩn na tasagbanja wɔɔye sǎa muume, na buɔgura bɪe luɔrɪ.»

³⁴ *Yesura* / *Yesu* khɪen ma sɔse doro na karĩn nɪgboki- ra na ɪe miyira, u kha de pi mɪne keɪ le sɔse wa?, ³⁵ sɪe le thaaga, wesɪe Yekila yǎdedaaara na dedɪ, sɪe hĩin. U na ded ba kha: «Mɪ ba sɪere wɪ wa sɔse za. Mɪyira na guuren harɪ bena dunuyara tiiri, mɪ ba de ba ɪe bɪe.»

³⁶ Na Yesura zɪen nɪgbokira ki khũn khaala u. Na u karĩnbiiwira zũun nann u na ded u kha: «Wũubũgura na kuɔ huugura za, boɔɔ aa ki sɔkura kɔla.» ³⁷ Na u zĩɔn mɪ kha: «Wɪera ki tuɔɔɔ diituɔkĩna, uɔ ki bu mɪe *Nuthĩrɪbikhiira* / *Nuthĩrɪbikhiira*. ³⁸ Huugura, gɪe liin dunuyara. Diituɔla, dɪe ki bu *Yekila ugura* / *Yekila uga* biiwira. Wũubũgura ki bu Sutana biiwira bɪe. ³⁹ Bũrara ki tuɔɔɔ gɪe wũubũgura, uɔ ki bu Sutana. Diikpewobe- na, dɪe boɔɔ wa dunuyara zuobene. Diikpewuderɪwura, bɪe ki bu Yekila melegewura. ⁴⁰ Lɔmura za pi bĩɔe wũubũgura na so ki, mafura sii sɪ ba le dunuyara phɪla bena tĩ. ⁴¹ Mɪe *Nuthĩrɪbikhiira* ba dǎa wa mɪ melegewe pi bĩɔe wɛpɪe bɪe ki boi nɪpe ki yii wi mɪbũyeliige za dũ- na mɪbũyeledewe na kuse wi Yekila ugura za, ⁴² na hĩn mi nakebĩɔɔɔna za. Dɪe khaala za fuuye na mɪnatuuri kpakpawa ba hudan. ⁴³ Sɪe kpĩra za, nɪtelenyemira ba ki yĩɔa wa mu gaga kha khɪe pi Siira ugura za. Na wɪe bu na numiye na nuure, u nuure!»

⁴⁴ «*Yekila ugura* / *Yekila uga* khiegĩn ma na budaguoreɔe guɔ kha bu huuga guɔ za na wɪe uɔ yo kuɔ ki za. Baa u yǎan ŋɪ na u khɪen ŋɪ na ɔfɔn guuren ŋɪ tĩ, baa u bǎana na wuon na tannɪ, na u yo kɪen u leke daasira bɪe ki donɔn si na wɔrɪ bu don gɪe huugura.»

⁴⁵ «*Yekila ugura* / *Yekila uga* khiegĩn ma tĩ na wǎkĩn- daa uɔ ki muu bobikĩne. ⁴⁶ Baa u yo yǎan bobikĩna wete dorise ki hugan gbaangbo thĩ, na u yo donɔn u leke daasira bɪe na wɔrɪ bu yo don dɪe bobila.»

⁴⁷ «*Yekila ugura* / *Yekila uga* khiegĩn ma tĩ na zuɔra pi yo hĩn lagagboro za u go buruwe thĩnyira bɪe ɪra. ⁴⁸ Na zuɔra hĩin na buruwe, pi yan kuse u laga gena za na hudan na duore khon wɛpɪe ki kirǎ na wɛpɪe ki kirǎ wa?. ⁴⁹ Mafura sɪ ba le dunuyara phɪla bena tĩ. Melegewe ki ba yo na kpɪkĩn khon nɪbũwura nɪte- lenyemira za ⁵⁰ ki hĩn mi nakebĩɔɔɔna za, dɪe khaala za fuuye na mɪ tuuri ba hudan.»

⁵¹ Na Yesura bũd pi kha: «Ī tuun ɪe miyira bɪe ba?» Na pi zĩɔn kha: «Iyo.» ⁵² Na Yesura ded pi kha: «Sɪerehǎanse karĩndeye wɪe bǎa karĩn na tuun *Yekila ugura* / *Yekila uga* miye, uɔ khiegĩn ma na gbẽndeye

wɛ ki khon mɛfɛnyɛ na mɛduguyɛ u budagɪra za na hã u gbɛɪna nɪpɪra.»

Nazareti nɪpɛ bu kɛɪ Yesu

(Maruki 6:1-6; Luki 4:16-24)

⁵³ Baa *Yesura/Yesu* ba zuon sɛ sɔsura hãamɪra za, na u kuɔɔ dɛ khaala za. ⁵⁴ Na u yuon ɔɔ thɪra hũngboŋɪra za na yo kɪ karɪn nɪpɛ pi *Yawutuwe/Yawutuwe* bɪŋjinthuugɪra za harɪ na bamuŋa khonn nɪpɛ na pi ki de kha: «He u buun bɛ wɔɔmɪra thɪna dɪna wɔɔkɛ kɪ wɔɔ ki le bamuŋa mɪyɛ thɪna? ⁵⁵ Ɔɔ kɪ bu sededaara bikhiira wa?? U yaara pɪ yɪ kha Marɪyamara wa? ^{1?} Dɪna u khɪrwɪra kɪ bu Zakɪ, na Zozefu, na Simɔ, dɪna Zudera wa?? ⁵⁶ U khɪtherɪpɪra bɛ kɪ bu na aa kpɪola mɪra wa?? Na he u buun wɔɔnbɛ dɪna wɔɔkɛ thɪna bɛ??» ⁵⁷ Gɛ yɛn na pɪ khãan u za dɔwa?. Na *Yesura* dedɔ pi kha: «Yekire yãdedaa zene khaare sii za na ɔɔ thɪra hũngboŋɪra na u gbɛɪna ɪ wa? II.» ⁵⁸ Baa si liin mafɪra, *Yesura* bun liin bamuŋa mɪɔɔnyɛ ni wa?, nadɛ pɪ kɛɪkhãamɪra za.

Yekire äyi Zã hulɔmɛ mɪyɛ

(Maruki 6:14-29; Luki 9:7-9)

14 Dɛ bɛna, na Erɔɔɔ Ätipasɪ Galile sɪrɪga ɪthakhuora nuun *Yesu* mɪyɛ ² na u dedɔ u mili-inbiiwe kha: «Wɛɪ wɛ kɪ bu Yekire äyi Zãna! U huun alɪn ma, gɛ yɛn na u wɔɔ ki le bamuŋa mɪyɪra.» ³ Nadɛ *Erɔɔɔra/Erɔɔɔ* na yɛn ma na pɪ gɔɔ Zãna na vɔɔ u na zɔɔɔgɔsɛ kɪ bakan u kaso za nadɛ u khɪnyɛ Filipu hara Erɔɔɔyadɪ kãma III. ⁴ Nadɛ Zãna na dedɔ ba Erɔɔɔra kha: «Sɪ makɪn u zɪn u khɪnyɛ hara na le u hara wa?». ⁵ Erɔɔɔra kha bɛ wa na khu Zãna, ŋa u kha ãn ma nɪgbokɪra, nadɛ bɛ na khãan ma kha Zãna kha bu wa Yekire yãdedaa. ⁶ Na *Erɔɔɔra/Erɔɔɔ* ba ki le u hũndɪyãga fetɪra, na Erɔɔɔyadɪ biheyɪ zann Erɔɔɔra na u nɪthoromira wɔɔla za fɪ, na u mɪyɛ nuun Erɔɔɔra thɪra. ⁷ Harɪ na u hãan nuuga na karɪn na dedɔ biheyɪra kha: «Mudɛ bãa mu ba yɪn, mɛ ba hã mu dɪ.» ⁸ Na u yaara suur u na u dedɔ kha: «Kpa Yekire äyi Zãna thaagɪra na yii gi daphiige za na hã mɪ gɪ khaadɛ za.» ⁹ Na ɪtakhuora wɔɔla kpãdɪ, ŋa baa u na hãan nuuga na karɪn u nɪthoromira wɔɔla za zuori, na u hãan khɪnɛ ¹⁰ na dãan nɪpɛ kha pi yo kasora za na yo kpa Zãna thaagɪra na ba hã biheyɪra gɪ. ¹¹ Na pi yo kpãdɪ thaagɪra na yii gi daphiige za na ba hãan biheyɪra gɪ. Na u alɪn na yo hãan Yekire äyi Zãna thaagɪra, na u yaara. ¹² Na Zãna karɪnbiiwira bann na ba khɪn u kpɪgɪra na yo kasɪn ŋɪ, ki yuon na yo bɔɔɔn *Yesura/Yesu* sɪ.

I Makɪn khaadɛ ken ni na Zã 6:42 II Makɪn khaadɛ ken ni na Luki 4:24, na Zã 4:44 III Ken Maruki 6:17

Yesu bu hã dɪime na nɪgboko

(Maruki 6:30-44; Luki 9:10-17; Zã 6:1-15)

¹³ Baa *Yesura/Yesu* nuun Yekire äyi Zãna huumira, na u kuɔɔ fɪ gbuogo guɔ za kha ɔɔ yo hɪɔan gbangbɪrɪŋɛ za ɔɔ kpo. Na nɪgɔmɛ tuun sɛ, na pi kuɔɔ pi gbonsira za na nɪrɛn thuor u harɪ ni. ¹⁴ Baa u kha ɔɔ sũn gbuogira za, na u kenn yãan nɪgboko. Na nɪpɪra makarɪ gɔɔ u, bodɪpɪra kha bu pɪ za, na u bãaren bɛ bosira.

¹⁵ Baa zũraŋa ba nannɪ, na u karɪnbiiwira zũun nannɪ u na dedɔ u kha: «Khaala za a bu fara mɪra, gbangbɪrɪŋɛ i, dɪna khɪera gbũun bɛ wa na wa; zɛ nɪpɪra pi yo dangbongsira za na yo don dɪmɪnɛ na dɪ.» ¹⁶ Na *Yesura/Yesu* zɪŋɪn mɪ kha: «Yo thaaga bu pɪ za wa?, ɪɛ thɪra hã wɪ dɪmɪnɛ pi dɪ.» ¹⁷ Na karɪnbiiwira zɪŋɪn u kha: «Buruse sɪwãa na buruwe yɔ kpeli kɪ bu a heke fara.» ¹⁸ Na u dedɔ pi kha: «ɪ kɛ ba hã mɪ sɪ fara.» ¹⁹ Ki dedɔ nɪpɪra kha pɪ bɛ hɪɔan wũugira za, kɪ yɛn na u khɪn burusira wãara na buruwira yɔra, kɪ arɪgan wɔɔrɛ zaazaara ni na thɪn Yekila. Kɪ tuun kpekɪnn burusira na hãan karɪnbiiwira sɪ na bɛ kpɪkɪnn sɪ na hãan nɪpɪra. ²⁰ Na pɪ bɛ khuɔn na hɪrɪ. Gbusira na yɛrɪ, na pi hodɔ sɛ na hɪɔenn kpamuse gbũne na sɪyɔ. ²¹ Kena wɛpɛ na khuɔn sɪ, pɪ kha nan ma khuowe kpɛwɛ pɪwãa siira, hape na biiwe niin thudɛn yiin bu wa?.

Yesu bu nɪrɛ ämɛ thaaga za

(Maruki 6:45-52; Zã 6:16-21)

²² Sɛ liime kpɪra za fɪ dere, na *Yesura* karɪwan karɪnbiiwira kha pɪ gan gbuogira za na nisɪn ɔɔ pheligira dene duɔra za ni, katarɪ na ɔɔ zɛ nɪgbokira. ²³ Baa *Yesura* ba zɛn nɪgbokira zuori, na u gann bɛge thaaga za ukpo kha ɔɔ yɪn Yekila. Na khaala ba tedɔ na u bu ni ukpo. ²⁴ Kena gbuogira za karɪnbiiwira na lonn kɪ saga, gɛ khaala kha legen ma na pheligira dena. Ɔkɪra kha begen ma kɪ arɪ kɪ tu gbuogira kɪ venɛ wɪ, nadɛ pɪ na gasan ma saraŋa. ²⁵ Baa dɪugɪra ba kɪ bɛ yekɪmɛ, na *Yesura* alɪn kɪ nɪrɛ ämɪra thaagɪra za ki yo karɪnbiiwira heke. ²⁶ Baa *Yesura* kha nɪrɛ ämɪra thaagɪra za kɪ ban, na u karɪnbiiwira yãar u na ãn-abirise gɔɔ pɪ na pi ki de kha: «Thedike i!» Baa ãn-abirise gɔɔ pɪ na yo tannɪ, na pɪ kɪ zurɪ wa. ²⁷ Dɛ khaala bɛ za fɪ na *Yesura/Yesu* dɛ dedɔ pi kha: «ɪ ba phɪnyɛ, mɛ u, hã ɪ ãn wa?!» ²⁸ Na Pɪrɪ dedɔ kha: «Adeyɛ, na muɔ u tɪya, de bi kha mi thiye muɔ heke ämɪra thaagɪra za.» ²⁹ Na *Yesura/Yesu* dedɔ u tɪ kha: «Ban». Na Pɪrɪra sũnn gbuogira za, kɪ kɪ nɪrɛ ämɪra thaagɪra za ki yo *Yesura* heke. ³⁰ Ŋa baa u ba yãan kha *sarɪŋura/Sarɪŋura* gbɪn ma, na ãnabirise gɔɔ u, dɛ bɛna na u gɔɔ ki ki yɪ/Yɪ, na u zurɪn na dedɔ kha: «Adeyɛ ba zɪn mɪ!» ³¹ Dɛ khaala

bɛ za fi, na Yesura dāan leke na ɔɔɔ u ki ded u kha: «Mu khāamira zen de, be liin na mu dūnenti?»³² Na piyāra bɛ gann gbuogira za, dɛ bɛna na sarɔŋara gbaaruni.³³ Wɛpi kha bu gbuogira za, na pi bad huruse Yesura wɔɔla za na ded kha: «Tɔyara za, muɔ ki bu Yekila Bikhiira!»

Yesu bu bāare bodipe Zenezareti sarɔŋara u

(Maruki 6:53-56)

³⁴ Baa pi sagan pheligira zuori, na pi nann Zenezareti I.³⁵ Na gɛ gbonjira nɔpura yāan tuun Yesura, na pi hāan dāanse khaayɛ bɛ za, na nɔpɛ khien bann na pi bodipira bɛ.³⁶ Na pi ki yīn u kha u yɛ bɛ pho u gbɔɔlɔngbɔɔɔŋara nugenyira za doro. Wɛpi bɛ gbūu kha pho u gbɔɔlɔngena za, pi bɛ kha bāa wa.

Yesu bu sɛɛɛ na gbūu Yawutuwe sīni miyɛ za dīna miyira ki telen nira

(Maruki 7:1-13)

15 Sɛ kpīra za na *Farizēme* / *Farizēme* buɔ na sɛɛhāanse karīndewɛ kuɔ Zeruzalem u bann *Yesura* / *Yesu* heke na bōɔ u kha:² «Be liin na mu karīnbiiwira ɔɔ a sekhāgawura sīni miyira wa?? Nadɛ pi bi na tɔsɛ pi lesira na makīn na a sīnira lɔmura ki tu dī wa? II.»³ Na Yesura zīɔunn mi kha: «Na tɛ uɔ do, be liin na tɛ khien ī sīni miyira na liin tɛ thaaga ki kein Yekila sɛɛɛdewensira ɔɔɔbura? ⁴ Kena Yekila ded ba kha: “Gbīne mu siye na mu yaa”, ki ded tī kha: “Wɛ bāa ki de dabibīne na hā u siye waruma u yaa, uɔ deyura kān ma na khu.”⁵ Na tɛ uɔ de ba kha: “Wɛ bāa ki de u siye waruma u yaa kha leke muna uɔ kha kān na hā u na denfe u, dɛ uɔ khien hāan Yekila”,⁶ na si liin mafura, si-ira denfɛsura bu faɔa miyɛ wa?. Mafura t̄ khe ī sīni miyira ki khu Yekila sɛsura.⁷ Ū yɛsɛdɛɛɛɛ mura! Ū miyɛ Yekire yādedaa Ezayira na yāan ded yewu kha:

⁸ “Nɔpɛ gbīne wa miɛ pi nuusura doro za, ŋa pi gagaɔra khaare legen ma dīna miɛ.

⁹ Pi gbīne wa miɛ kɔasa,

nadɛ pi karīna bu wa nithīrɔpɛ sɛɛɛdewense doro.”»

¹⁰ Sɛ kpīra za na u yɔɔ nɔgbokira na ded pi kha: «Ū zɛ t̄ numiyira na nuure ki tu sɛsɛ kɔɔɔwura! ¹¹ Miyira ki lon nithīrɔgara nuugura za tɛ ki tede u Yekila wɔɔla za wa?. Ūa wesɛ ki kure u nuugura za, sɛ ki tede u.»

¹² Sɛ kpīra za na karīnbiiwira zūun nann u na ded u kha: «Mu tu kha baa *Farizēmura* / *Farizēme* nuun sɛsura na si khɔɔn mi wa gbaangbo wa??»¹³ Na Yesura zīɔunn mi kha: «Dahaga bāa miɛ Siira kāwunn wa?, gɛ dahagura thīna ba phugi wa. ¹⁴ Ū yɛ wɛ, darɔpɛ ɔɔɔɔ darɔpɛ dabɔɔɔ. Na Darɔga ɔɔɔɔ darɔga dabɔɔɔɔ, piyāra bɛ ba yo wa wa daɔa za.»¹⁵ Na Pɛɛɛ khien sɛsura na ded kha: «Bɔɔɔ aa sɔkura kɔla.»¹⁶ Na Yesura ded kha: «Ū t̄, harɔ fi, wɔɔɔɔ bu tɛ za bere wa? kɛ?

I Ken Maruki 6:53 II Makīn khaadɛ ken ni na Luki 11:38

¹⁷ Ū tu kha dimiyira bɛ ki lon nuugura za i sūn ma kpoloŋo za, sɛ kpīra za i yo khon ban ma gbaɔa u wa??¹⁸ Ūa wesɛ nuugura de, sɛ kure wa harɔ kpoloŋo za, sɛ gbūu ki tede nithīrɔgara Yekila wɔɔla za.

¹⁹ Nadɛ gagabīsura, na nikhuugura, na zerɔgura, na kakariliige, na zugbūruse, na tɔɔɔ, na yɛsɛ asɔga, sɛ bɛ kure wa nithiriga kpoloŋo za.²⁰ Sɛ wesɛ bɛ ki tede nithirigara Yekila wɔɔla za. Ūa na dī kɛ tɔsɛ lese, sɛ wɔɔɔ tede nithiriga wa?.»

Thīmaahara uɔ khāan Yesu za

(Maruki 7:24-30)

²¹ Na *Yesura* / *Yesu* kuɔ dɛ khaala za fi, na yuon *Tiiri na Sid̄* sarɔga za.²² Thīmaahara uɔ kha bu gɛ sarɔgura za, na uɔ duɔ na ded kha: «Adeyɛ, *Davidi* / *Davidi* kpīrabiye makarɔ miɛ za! Gīrin uɔ ki bu miɛ biheyɛ za ki venɛ u gbaangbo.»²³ Ūa Yesura zīɔunn u harɔ dabire tikpo za wa?. Na u karīnbiiwira zūun nann u na yīn u kha: «Ken hara wɛ miyira, nadɛ u nuse a wa ki tāra.»²⁴ Na Yesura zīɔunn kha: «Yekila dāan ma miɛ *Lsrayeli* / *Lsrayeli* biiwira doro heke, bɛ wɛpi kɛ bu mu gaga kha zārɔwura bilenn ura III.»²⁵ Ūa na hala bann na ba bad huruse Yesura wɔɔla u fi ki de u kha: «Adeyɛ, denfe miɛ!»²⁶ Na Yesura ded u kha: «Sɛ kura mu khe bikɛrɔwɛ diime na hī hā berɛnbiawe bi wa?.»²⁷ Na hala zīɔunn u kha: «Tīya u Adeyɛ! Kena berɛnbiiwira wɔɔɔ duore wa wesɛ ki sukīn pi thadɛwura tapala thedera za ura.»²⁸ Na Yesura zīɔunn u kha: «Hara, mu khāamira gbīn dɛ! Wesɛ za mu ven, sɛ ba le hā mu wa!» Na hala biira dɛ bāan dɛ benkpɔla za yewu.

Yesu bu bāare bodigɔme ki hā nɔgboko diime tī

(Maruki 7:31)

²⁹ Na *Yesura* / *Yesu* kuɔ dɛ khaala za fi na yuon Galile pheligmɔɔɔɔ gena za. Na u yo gann bɛge ɔɔɔ za na hɔɔanɔ.³⁰ Na nɔgbogbɔɔɔɔɔɔ bann u heke, na nudīɔarame, na darɔpɛ, na bobowe, na murugūme, dī- na bodigɔme buɔ. Pi ba zɛen ma bɛ bodipɛ bɛ Yesura lɔkura u fi, na u bāaren mi.³¹ Baa nɔgbokira ba yāan na nɔboboromira wɔɔɔ ki sɛɛɛ, na murugūme wɔɔɔ ki nūrɛ, na nudīɔarame wɔɔɔ ki nūrɛ ki telen, dīna darɔpɛ wɔɔɔ ki yā, na bamɔɔa khonn mi na pi ki gbīne *Lsrayeli* / *Lsrayeli* biiwira Yekila.

³² Na *Yesura* / *Yesu* yɔɔ u karīnbiiwira na ded pi kha: «Nɔgbokɛ makarɔ bu wa miɛ za, nadɛ sɛ khɛwɛ pɛsāara bura mura na pi bu mi lɔkura u, pi gbūu bu na dīmunɛ na dī wa?. Mi kha khɔɔɔ na yɛ wɛ pi khūn na khōmɔɔa wa?, nadɛ pi ba yo kpūɔin ma khīna u.»

³³ Na u karīnbiiwira ded u kha: «Na he a ba bu diime gbangbīrigɛ za fara na hā nɔgbokɛ siira dī na hīi?»

³⁴ Na Yesura bōɔ pi kha: «Buruse sɛ muse ki bu t̄ heke?» Na pi zīɔunn u kha: «Buruse wāniyō na bu-

III Makīn khaadɛ ken ni na 10:5-6

rumu?ε yɔɔ.»³⁵ Na Yesura ded nɔgbokira kha pi bɛ hɔɔɔn fɔɔɔɔra za,³⁶ kɪ yɛn na u khɛn sɛ burusira wɔnɔyɔra na buruwira na thɛn Yekila, kɪ kpekɔn si na hɔan karɔnbiiwira sɪ, na bɛ khɛn sɪ na kpɪkɔn hɔan nɔgbokira sɪ.³⁷ Na pi bɛ khɔɔn na hɔiri. Gbɔsira pi na khɔɔn na yɛri, na pi hod sɛ na hɔiden kpamuse wɔnɔyɔ.³⁸ Kena wɛpɛ na khɔɔr u, pi kha nan ma khuowe kpɛwɛ piyɔi, hape na biiwe niin na thudɛn yii bu wa?.³⁹ Sɛ kpɔra za na Yesura zɛn nɔgbokira, kɪ yo gann gbuogo guɔ za na yuon Magadɔ sɔrɔga za.

Yesu bu sɛrɛ na gbɔu Farɔzɛmɛ na Sadusɛmɛ yɔsɛbɛge miyɛ za

(Matiyo 12:38-39; Mariki 8:11-13; Luki 11:16, 29; 12:54-56)

16 Na *Farɔzɛmɛ* / *Farɔzɛmɛ* dɔna *Sadusɛmɛ* / *Sadusɛmɛ* zɔɔn nann Yesura, baa pi kha bɛ na zɛ u za na ken, na pi ded u kha u le *mɔɔɔɔɔɔɔɔɔɔ* / *mɔɔɔɔɔɔɔɔɔɔɔ* ti kure zaara ni, bɛ yɔ na tu kha u kud ba Yekila heke.² Na Yesura zɔɔn mi kha: «Na khɛra wa, ɪ ki de ba kha: “Geɔɔ keme ba nuu nadɛ zaara sɛri.”³ Na dɔɔɔɔ ba kɪ yekɔn, ɪ ki de ba kha: “Adaga sarangbɔɔɔɔ ba arɪ fɔra nadɛ zaara sɛl harɪ ki ten hiraa.” ɪ yɔ wa zaara lɔmɔra na tu mɔna kɪ ba le, kena ɪ wɔri tu bendɛ mɔɔɔɔɔɔɔɔɔɔ kɔɔɔɔ wa?⁴ Fɔ khɛ nɔbɔbɛ ken khɔame Yekila za, kena pi bɛ wa na yɔ mɔɔɔɔɔɔɔɔɔɔ, mɔɔɔɔɔɔɔɔɔɔɔ sɪi ba bɔɔɔ pi na Zonasra bela ɪ wa? I.» Baa u ded sɛ zuori, na u tann kɪ zɛn mɪ.

⁵ Sɛ kpɔra na Yesu na u karɔnbiiwira kɪ saga pheligi-ra ki yo dena duɔra za, na karɔnbiiwira phaan kel khe buru.⁶ Na *Yesura* / *Yesu* ded pi kha: «ɪ kɔrɔsɔn ɪ thɔ na *Farɔzɛmɔra* / *Farɔzɛmɛ* dɔna *Sadusɛmɔra* / *Sadusɛmɛ* thɔhɔwɛra!»⁷ Baa u ded sɛ na karɔnbiiwira ki de kame kha: «U de ba sɛ, nadɛ baa a phaan kel khe *bu-la* ɪra.»⁸ Na Yesura tuun wɛsɛ pi kha de ki ded pi kha: «ɪ khɔamɔra zen kɪ tɔra, be liin na ɪ gaga kha baa ɛ khɛn buru wa?, gɛ yɛri?»⁹ Harɪ bere ɛ tuun wɛsɛ kɔrɔwɔra thonn wa?? ɪ kuɔgɔn na burusira wɔara nann na hɔan khuowe kpɛwɛ piwɔara harɪ na sɔɔ yɛn wa? dɔna kpamuse sɪ muse ɪ hod hɔiden na wɛsɛ na yɛri II?¹⁰ Dɔna burusira wɔnɔyɔra mɪ khɛn na kpɪkɔn hɔan khuowe kpɛwɛ piyɔi, kpamuse nuuna ɪ hod hɔiden na wɛsɛ na yɛri, ɪ phaan ma sɛ bɛ zuori III?¹¹ Bena mɪ kha de ɪ kha ɪ kɔrɔsɔn ɪ thɔ na *Farɔzɛmɔra* dɔna *Sadusɛmɔra* thɔhɔwɛra, bena ɪ kenn kha buru miyɛ mɪ kha de ɪ, buru miyɛ mɪ kha de ɪ wa?, ɪ kɔrɔsɔn ɪ thɔ na *Farɔzɛmɔra* dɔna *Sadusɛmɔra* thɔhɔwɛra.»

¹² Dɛ bena na karɔnbiiwira tuun kha Yesura kha de ba kha bɛ kɔrɔsɔn bɛ thɔ na thɔhɔwɛra kɪ luɔre buru bɔɔɔɔra wa?. Nja kha bɛ kɔrɔsɔn bɛ thɔ na *Farɔzɛmɛ* / *Farɔzɛmɛ* dɔna *Sadusɛmɛ* / *Sadusɛmɛ* karɔna pi hɔ nɔɔra ɪra.

I *Makɔn khaadɛ ken ni na 12:39-40* II *Ken 14:15-21* III *Ken 15:32-38*

Pɛri bu de kha Yesura kɪ bu zɔndaara Yekila kenn khonni

(Mariki 8:27-30; Luki 9:18-21)

¹³ Na pi yo nann Filipu Sezare sɔrɔga za, na *Yesura* / *Yesu* bɔd u karɔnbiiwira kha: «Nɔɔ de ba kha mɛ *Nɪthɔrbikhiira* / *Nɪthɔrbikhiira* bu wa ɔnakpuo?»

¹⁴ Na pi zɔɔn u kha: «Buɔra de ba kha muɔ kɪ bu Zɔna kha *yɔ / Yɔ* nɔɔra ɔmɔra za ɪra. Buɔra kha muɔ kɪ bu khɔɔkhɔ Yekire *yɔdedaa Elira* / *Eli*. Buɔra kha muɔ kɪ bu khɔɔkhɔ Yekire *yɔdedaa Zeremi* waruma khɔɔkhɔ *yɔdedaa* uɔ.»¹⁵ Nja na Yesura bɔd bɛ thɔra kha: «Na ɛ uɔ do, ɛ kha mɛ bu wa ɔnakpuo?»¹⁶ Na Simɔ Pɛri khɛn sɛsɔra na ded kha: «Muɔ kɪ bu Kirisitira, Thakuo Yekire bikhiira.»¹⁷ Dɛ bena na Yesura ded u kha: «Zonasɪ bikhiye Simɔ, Bɔanwuɔɔ bu wa muɔ bɛge, nadɛ nɪthɔrbɔye bɔɔɔn mu miyɛ wa?, ɔa mɛ Siira kɪ bu zaara ni, uɔ bɔɔɔn mu ɛ miyɔra.¹⁸ Mɛ uɔ bu de bu wa kha mu bu wa Pɛri, gɛ kɔla kɪ bu kha buruga, gɛ burugɔra za mɛ gbɔu ba tii mi egilizira, huume wɔrɔkɔra ba wɔri bu faɔa u za wa? IV.¹⁹ Mɪ ba hɔ mu wa *Yekila uɔra* / *Yekila uɔa* tɔtuna konagabiyira. Mude bɔa mu ba bɪ fɔɔɔra fara, dɛ ba bɪ wa zaara ni ɔ, dɔna mude bɔa mu ba kel fɔɔɔra fara, dɛ mɔna ba kel wa zaara ni ɔ V.»²⁰ Sɛ kpɔra za, na u ded karɔnbiiwira na gbɔran sɪ pi za kha hɔ pi ba de nɔra sɪi sɪ kha uɔ kɪ bu Kirisitira wa?.

Yesu bu sɛrɛ u huume na u arɔmɛ miyɛ za

(Mariki 8:31-33; Luki 9:22)

²¹ Na khe dɛ bena za, *Yesu* Kirisitira na gɔd ba kɪ bɔɔɔ sɪ na u karɔnbiiwira kha: «Fɔ mi yo Zeruzalemɔ na yo ven gbaangbo *Yawutuwe* / *Yawutuwe* wuɔre nɔɔ, na kperekpiidekhɔgawe dɔna sɛrɛhɔanse karɔndɛwe lese za. Pɪ ba khu mɪ, kɪ yɛ mi huume khɛwɛ piwɔra dɔyɔgɔra za, mɪ ba arɪ huumira za.»²² Na Pɛri kud u gene u kɔri, kɪ kpanɔn u na de u kha: «Wɛsɛ mu de mɔra, sɪ bu sɛrɛ dewense wa?. Yekire zɔn mu sɛ Adeye! lya, wɛsɛ siira wɔri nan mu kɔu wa?!»²³ Nja na Yesura vɔd na ded Pɛri kha: «Tɔra khaadɛ, muɔ *Sutana* / *Sutana* wɛ! Muɔ bu wa mɛ thaɔasɔdaa, nadɛ mu gagasɛ kud Yekila heke wa?, ɔa nɪthɔrɔɔ bese ɪ.»

²⁴ Sɛ kpɔra za na Yesura ded karɔnbiiwira kha: «Na wɛ bɔa bu bɛ na thuo mɛ, fɔ u deyɔra kel u thɔ, kɪ le mu gaga kha nɔra wɛ gbonn u thɔ *nɔbadabɔkɔra* / *Nɔbadabɔkɔ* ki yo hukhere kɪ tu thuo mɛ.²⁵ Nadɛ wɛ kɪ bɛ na kuore u thɔ thakuogo, uɔ deyɔra ba la kɪ wa. Nja wɛ bɔa kɪ ba la u thɔ thakuogo mɛ kɔma za, uɔ deyɔra kɪ ba bu thakuokeɔzɔɔɔra.²⁶ Bɔra sɪ kɔra nɔra na bu dunuyara miyɔra bɛ, kɪ la u thɔ thakuogira? Waruma bura muthɛne nɔra wɔri khe na

IV *Makɔn khaadɛ ken ni na Efezɔwe 2:20* V *Makɔn khaadɛ ken ni na 18:18, na Zɔ 20:23*

berɪn ni na u thakuogira? ²⁷ Nadɛ miɛ *Nɪthĩrɪbikhi-ira* / *Nɪthĩrɪbikhiira* ba vi ban ma na mi melegewe mi *Siye* / *Siye Yekila uɔura* / *Yekila uga yeyɛbura* za. Dɛ bɛna mi ba taa nɪpura biɛ na makĩn na pi milewenyira ^I. ²⁸ Tĩyara za uɔ, mi de ĩ wa si kha ĩe wɛpiɛ biɛ ki bu khaadɛ mura, kpokpope bu ĩ za, biɛ ba hu ki tu yɛ miɛ *Nɪthĩrɪbikhiira* vi ban na mi uɔura wa?.»

Yesu gbɔɔa lɔmura viĩnni

(Marki 9:2-9; Luki 9:28-36)

17 Khɛwɛ wānɪkpo tārwɛ kpĩra za, na *Yesura* / *Yesu* khɛn Pɛri, na Zakɪ, na Zakira khĩniyɛ Zā, na uɔ na biɛ doro yuon biɛkonkoŋo guɔ za. ² Baa pi nann ni na u gbɔɔa lɔmura viĩnni, na u wuɔla ki yĩŋa mu gaga kha khɛ, na u dayiinsira fũ phɪphɪ ki yĩŋa ^{II}. ³ Dɛ khaala biɛ za fi na pi yāan *Moyizi* / *Moyizi*, dũna *Eli* / *Eli* na pi siɛrɛ na *Yesura*. ⁴ Na Pɛrura ded *Yesura* kha: «Si kĩra a dii fara dere. Na mu biɛ, mi ba gbatawɛ piɔāa fara, muɔ ukpo, Moyizira ukpo, dũna Elira ukpo.» ⁵ Baa u kha bu ki siɛrɛ bere, na dadũnyĩŋaraŋa guɔ bann na ba bakann mi. Na nuuga guɔ kũnn dadũniyura za kha: «Wɛra bu wa miɛ bikhiye khɔrɪɔmɔ thĩ, uɔ za mi yiin mi bāanwuonjira biɛ. ĩ ki nuure u ^{III}!» ⁶ Baa karĩnbiiwira nuun siɛ siɛsura, na ānabirise gɔɔ pi na yo tann harɪ na pi waan na baɔ wuɔyɛ foɔŋɔ za. ⁷ Ŋa na *Yesura* zũun nann mi na phoɔ pi za ki ded pi kha: «Ĭ arɪ, hā ĩ yɛ ānabirise gɔ ĩ wa?!» ⁸ Na pi arɪgan wuɔyɛ na kenni, ŋa pi yāan nura sii dũwa?, fo *Yesura* kpora. ⁹ Baa pi ba ki sũn biɛgura thaagura za, na *Yesura* hāan mi siɛsiɛ na gbĩran kha: «Miyura ĩ yāan mura, hā ĩ ba kpɔrɪ nura sii u wa? banu kha *Nɪthĩrɪbikhiira* / *Nɪthĩrɪbikhiira* huun alunɪ.» ¹⁰ Na karĩnbiiwira bũɔ u bũbiɛ kha: «Be liin na siɛrɛhāanse karĩnderuwura de kha Elira ki ba nisĩn ban zo ki tu yɛ *Yekire Nɪthĩrɪkhoromora* / *Yekire Nɪthĩrɪkhoromo* tu ban?» ¹¹ Na u zĩŋunn mi kha: «Tĩya u, Elira kha kān ban ma na ba ɔfo miyura biɛ. ¹² Ŋa mi de ĩ wa si, Elira bann ma zuori, pi tuur u wa?, wɛsiɛ nuun mi, siɛ pi liir u. Si kpuosira u tĩ, miɛ *Nɪthĩrɪbikhiira* ba ven ma biɛ kpuowira lese za tĩ.» ¹³ Baa u ded siɛ na karĩnbiiwira tuun kha *Yekire* āyi Zā miyɛ u kha de.

Yesu bu bāare biye uɔ gbaŋa bose

(Marki 9:14-29; Luki 9:37-43)

¹⁴ Baa pi yo nann niɔgbokira, na wɛi uɔ ba baɔ hu-ruse khura *Yesura* wuɔla za fi na ded kha: ¹⁵ «Aɔyɛ, makari miɛ biira za: Gbaŋa bose ki bu u za ki venɛ u gbaangbo ^{IV}; na si alun guɔ za u wa wa naaga za wartma āmɛ za. ¹⁶ Na mi khɛn ba hāan mu karĩnbiiwira u, ŋa pi wɔrɪn bāaren u wa?.» ¹⁷ Na *Yesura* / *Yesu* khɛn siɛsura na ded kha: «Ĭ fũ khɛ nɪpɛ ĩe bu wa niɔlɔwɛ

I Makĩn khaadɛ ken ni na *Ɔromuwe* 2:6 II Makĩn khaadɛ ken ni na 2 Pɛri 1:16-18 III Ken 3:17 IV Ken 4:24

dũna nɪpɛ bāa ki bu kɛi le khāame! Miɛ kān ma na hudan na lei na ĩe na yo gbɛ dũne bɛne tĩ? Miɛ sɔmura wa ĩe miyura na yo gbɛ harɪ dũne bɛne? Ĭ khe biira ba hā mi u fara.» ¹⁸ Na *Yesura* hugan siɛsura gĩrina za na u kud bikhoyida za, na u bāaru khaala za fi. ¹⁹ Siɛ kpĩra za na karĩnbiiwira zũun nann *Yesura* pi doro na bũɔ u kha: «Na be liin na aa wɔrɪn ded gĩrina wa??» ²⁰ Na *Yesura* ded pi kha: «Ĭ khāamura zen ma ki tāra, gɛ yɛrɪ. Nadɛ mi de ĩ wa si tĩyara za, na ĩ bu wa na khāamura kɪrɪ na pi nan muritaadu bire, ĩ wɔrɪ de ba biɛgɛ kha: “Arɪ khaadɛ na yo tii fuoni”, ki gbũu le si wa. Mune bu wɛtɛ ĩ kpũn liime wa?. [21 Ŋa gĩrin wɛ si-ira wɔrɪ de kuse kena ĩ yiin sũn na yĩnn *Yekire* wa?.]»

Yesu bu de u huume na u arɪmɛ miyɛ tĩ

(Marki 9:30-32; Luki 9:43-45)

²² Gɔɔyāga guɔ na karĩnbiiwira na *Yesura* / *Yesu* bĩŋin khaare kpo Galilera u, na *Yesura* ded pi kha: «Pi ba yii wa miɛ *Nɪthĩrɪbikhiira* / *Nɪthĩrɪbikhiira* nuthĩrɛ lese za. ²³ Pi ba khu mi, ŋa mi huume khɛwɛ piɔāa dɪyāgura, mi ba gbũu arɪ.» Na karĩnbiiwira wuɔyura kpāɔ gbaangbo.

Yesu bu siɛrɛ na gbũu *Yekire* gbĩnethuuga lāmbɔ taame miyɛ za

²⁴ Baa *Yesu* na u karĩnbiiwira ba yo nann Kapɛrɪ-nawumu, na *Yekire* gbĩnethuuga lāmbɔ zĩndɛwɛ zuun nann Pɛri na bũɔ u kha: «Ĭe thadɛyura bi na taa lāmbɔ wa? ba?» ²⁵ Na Pɛrura zĩŋunn mi kha: «Ĭyo, u taa u.» Baa Pɛrura ba yo lonn thuugura u, na *Yesura* / *Yesu* nisĩnn khɛn siɛsura na bũɔ u kha: «Simɔ, bura muɔ bu gaga wɛsiɛ za? Ūna ki kān na taa lāmbɔra na hā dunuya uwura u? Siɔrɪgɛ nɪpura u baa? Warɪma khĩrɔwɛ u?» ²⁶ Na Pɛrura zĩŋunn u kha: «Khĩrɔwɛ u.» Na *Yesura* zĩŋunn kha: «Siɛ ki bɔɔɔ kha siɔrɪgura nɪpura thĩra taa foi wa?. ²⁷ Ŋa, si le thaaga hā a ba asɪ nɪpɛ gagase wa?, arɪ yo pheligira za ni, na yo hĩn dulon, lugu bula ki ba gɔ bu, mu yan khon u, ki phii zɛ u nuugura, mu ba bu tigire bu. Mu khon ni na yo taa miɛ na muɔ niina.»

Āna ki bu niɔgbɔmɔra *Yekila uɔura* za?

(Marki 9:33-37; Luki 9:46-48)

18 Dɛ bɛna za, na karĩnbiiwira zũun nann *Yesura* / *Yesu* na bũɔ u kha: «Āna ki bu niɔgbɔmɔra *Yekila uɔura* / *Yekila uga* za?» ² Na *Yesura* yɔɔ bidaare duɔ na yiin ni pi sugumura za ³ ki ded kha: «Tĩyara za uɔ, mi de ĩ wa si kha na ĩ viĩnn ĩ kpolonsira na liin ĩ thĩ mu gaga kha bidaadɛ wa?, ĩ ba lon *Yekila uɔura* za wa?. ⁴ Wɛ ki bi na zene u thĩ mu gaga kha bidaadɛ, uɔ ki ba le niɔgbɔmɔra *Yekila uɔura* za. ⁵ Wɛ bāa ki bi na gɔ bidaadɛ mu gaga kha wɛtɛ na kĩra miɛ kāma, miɛ thĩra u gɔɔ na kĩranɪ.»

⁶ «Na bidaa? ɛ khāan miɛ za mura, wɛ bāa kɪ ba le thaaga tɪ duɔ zɛ miɛ khīna nūrɛsɪra, na pɪ na vɔd̥ ba naŋa uɔ dɛyɪra khūmunyɪra za na hīn u lagagborog-būɔŋɔ za na u sūnn hari theɖera u ni, sɛ naa bāa u za. ⁷ Wɔgbūɔga bu wa dunuyara nɪpɛ beɛ, nadɛ baa pɪ le thaaga na nɪɔmɛ zɛ Yekila khīna nūrɛsɪra. Buɔ thaase wɔrɪ yɛ kɛɪ asɪ wa?, ɲa wɔgbūɔga bu wa dɛyɪra ki le sɪ thaagɪra ɪra. ⁸ Na mu leke warɪma mu dɛɛɛ kɪ ba le thaaga na yɛ mu zɛ Yekila khīna nūrɛsɪra, mu kpɪi si na ban sɪ si legen d̥ɪn mu; nadɛ na mu lonn na leke kpo warɪma dɛɛɛ kpo, sɛ bāa mu za baa pɪ ba hīn mu blamira bɛ zahanama nakɛɪbīŋjira za ɪra. ⁹ Na mu yiwɪre kɪ ba le thaaga mu zɛ Yekila khīna nūrɛsɪra, mu kugulŋkhon ni na ban nɪ ti legen d̥ɪn mu; nadɛ mu lon *Yekila uɔgɪra* / *Yekila uga* za na yiwɪre tikpo, sɛ bāa baa mu ba hɪɖan na mu yiwɪyira yɔra bɛ kɪ yɛ pɪ ba hīn mu zahanama nakɛɪbīŋjira za!»

Yesu bu hā sɔkɔ na gbūu yafame miye za

(Luki 15:1-7)

¹⁰ «Ŋ kɔrɪsɪn ɪ thī hā uɔ ba le thaaga na zene bidaa? ɛ duɔ wa?, nadɛ mi de ɪ wa sɪ, ɛ bidaa? ɛ melegewe nūrɛ wa miɛ Siira Yekila wuɔla za ni bāanye bɛ kɛɪ gbaa. ¹¹ [Nadɛ wɛpɛ na diiri, bɛ miɛ *Nuthūrbikhiira* / *Nuthūrbikhiira* bann na ba kuoreni.]»

¹² «Bura ɪ gaga wɛsɛ za? Na khuo uɔ bu na zārawɛ ti-*iwāa*, na ukpo bilenn bɛ zārabɛ za, u dɛyɪra ba bɛ khaare bɛɖikira thaagɪra za na zɛ zārawɛ tigbeyi na gbūne na wāniyiira u kha kaa ki yo uɔra muukhela wa? ba? ¹³ Na u yāar u, t̥yara za uɔ, mi de ɪ wa sɪ kha u ba hɪɖan na bāanwuɔŋo uɔ zārawɛ kpora kāmara za na tāra zārawɛ tigbeyi na gbūne na wāniyiira buɔra bilenn wa? ɪra. ¹⁴ Mafra sɪ bu t̥ɪ, ɪ *Siye* / *Siye* Yekila kɪ bu zaazaara nira, u khɔrɪ kha bidaa? ɛ hari tikpo bilɛn wa?»

Yesu bu sɛrɛ na gbūu yabiwe nukpuore miye za

¹⁵ «Na mu yabiye liin mu mɔb̥ɪyɛ, yo na yo yā u na de u sɪ uɔ na muɔ yɔra. Na u buɪn na nuuren mu, mu khonn ma mu yabiira miye za. ¹⁶ Na u kɛɪn kha uɔ nu-ure mu wa?, mu yo khe nura kpo warɪma pɪyɔ na sɛ mu thī za, si le thaaga sɪ mak̥ɪn na Yekila sɛsɪra ki de kha: “Mɪyɪra bɛ kān ma na ɔfɔ na sɛrɛwɛ pɪyɔ warɪma pɪsāa wuɔrɛ za.” ¹⁷ Na u gbūun kɛɪn kha uɔ nuure bɛ t̥ɪ wa?, mu de Yekila nɪpɪra sɪ, na u kɛɪn kha uɔ nuure bɛ t̥ɪ wa?, dɛ bɛna mu ken u mu gaga kha Yekire kuɔ-daa warɪma mɔb̥ɪyɛledaa.»

¹⁸ «T̥yara za uɔ, mi de ɪ wa sɪ kha muɖɛ bāa ɪ ba bɪ fɔɔŋjira za fara, dɛ muna ba bɪ wa zaazaara ni t̥ɪ, d̥ɪ-na muɖɛ bāa ɪ ba kɛɪ fɔɔŋjira za fara, dɛ muna ba kɛɪ wa zaazaara ni t̥ɪ I.»

I Mak̥ɪn khaadɛ ken ni na 16:19; na Zā 20:23

¹⁹ «Mi de ɪ wa sɪ t̥ɪ, ɛ za, na nɪpɛ pɪyɔ benn fɔɔŋjira za fara kha bɛ yīn muɛ tuɔ muɛ, muna pɪ yīnn miɛ zaa Siira heke, u ba hā wɪ dɪ. ²⁰ Nadɛ khaare bāa nɪpɛ pɪyɔ warɪma pɪsāa ba bīŋin miɛ yɪsɪga za, mi ba hɪɖan pɪ sugumu za.»

Yesu bu hā sɔkɔ na gbūu yafame miye za

²¹ Sɛ kp̥ɪra za na Pɛrɪ zūn nann u na būd̥ u kha: «Aɖɛyɛ, na miɛ yabiye le bilense miɛ za bāanye bɛ kɛɪ gbaa, bānɪ muse miɛ kān kɪ yafa u za? Bānɪwānɪyɔ u ba?» ²² «Na *Yesura* / *Yesu* ded u kha: Mi de bu kha bānɪwānɪyɔ kpeli wa?, ɲa bānɪwānɪyɔ hɪɖankhɛyɛ tigbesāa na gbūne. ²³ Na Yesu ded sɛn bu t̥ɪ kha: *Yekila uɔgɪra* / *Yekila uga* khɛg̥ɪnn ma na ɪya uɔ na ded kha uɔ miliinbiwe bɔɔɔ uɔ lɔmura pɪ liigen yuon na uɔ budagɪra ɪra. ²⁴ Baa u gɔd̥ thudɛsɪra, na pɪ bann na uɔ, ɪtakhuora muɔgɪra kha bu u za sukhāagɔngɔmɛ ɪ.

²⁵ Baa muɛ kha bu u heke na wɔrɪ taa ɪtakhuora muɔgɪra wa?, na ɪtakhuora ded kha pɪ gɔ u na doŋin uɔ, na u hala, na u biiwira, d̥ɪlna mɪyɪra bɛ kha bu u heke ɪra, na taa uɔ muɔgɪra. ²⁶ Baa miliinbiira nuu sɛ, na u alun na ba baɖ huruse ɪtakhuora wuɔla u fɪ khura ki ki de u kha: “[Aɖɛyɛ], ken mu thī za na ba na tɛ mi kɪrɪ, mi ba taa mu muɔgɪra bɛ.” ²⁷ Baa uɔ miliinbiira makala gɔd̥ ɪtakhuora na tannɪ, na u yafan u muɔgɪra bɛ za kɪ zɪɛ u na u tannɪ. ²⁸ Baa uɔ miliinbiwɛ kud̥ kɪ tāra, na u gb̥ŋjinn na u kāran uɔ wɛ za u muɔga kha bu, kɪ kha nan foi wa?. Na u dɛ gɔd̥ u na yīn maar u khūmuyɪra za ki ki de u kha: “Taa mi na mi muɔgɪra vivi.” ²⁹ Na u kārana baɖ huruse u wuɔla za fɪ khura kɪ kɪ yīn u kha: “Mi yīn mu wa, ba na tɛ mi kɪrɪ, mi ba taa mu na mu tigiya.” ³⁰ Na muɔga dɛyɪra nuuren u wa?, ki yo hāar u na pɪ bakan u kaso za, banu kha u buun tigiya na taar u ɪ. ³¹ Na ɪtakhuora miliinbiwira buɔra yāan sɛ, na pɪ wuɔyɪra kpāɖ gbaangbo, ki yuon pɪ thadɛyɪra heke na yo kpɔrɪn u ɛ mɪyɪra bɛ. ³² Dɛ bɛna na thadɛyɪra yɪɖ uɔ miliinbiwɛ na ded u kha: “Muɔ miliinbiwɛ wɛ, miɛ na yafan ma muɔ muɔgɪra bɛ za na hāan mu gɪ, nadɛ baa mu na yīnn mi ɪra. ³³ Muɔ kha wɔrɪ makarɪ mu kānɔɔnara za mu gaga kha baa miɛ makarɪn muɔ za wa?» ³⁴ Na u thadɛyɪra doŋjira hīn na tannɪ, na u yɛn na pɪ gɔd̥ u na yo yiir u kaso za banu kha na u wɔrɪn taan u muɔgɪra bɛ na ki zuori.»

³⁵ Na Yesu ded t̥ɪ kha: «Mafra u t̥ɪ, ɛ bɛ kpo kpora, na ɪ bɪ na yafa ɪ kame za na kpoloŋo kpo wa?, miɛ za-zaa *Siye* / *Siye* Yekila ba le ɪ wa mafra t̥ɪ.»

Yesu bu sɛrɛ Yaŋa kpabe miye za

(Marku 10:1-12; Luki 16:18)

19 Baa *Yesura* / *Yesu* ba zuon u sɛsɪra za, na u kud̥ Galilera na yuon zude sɪrɪgɪra khaare duɔ za Zurud̥ɛ lagagbola dena duɔra za. ² Na nɪgboko alun na thuor u ni, na u bāaren pɪ bodipira. ³ Na

Faruzieme / Faruzieme zūun nann u na būbe ki zie ken u za kha: «Na hara liin mude bāa na ti būn u khuo, khīne bu khuora heke na kpa gie yanjira ba?»⁴ Na Yesura zījunn mi kha: «Ī karīnn si kha: “Lugusira za, dunuyara ledaara liin ma khuo na hara wa?”⁵ Ki ded kha: Gie yieri, khuora ba kure u siye na u yaa heke ki yo maa u hara za, ki yie piyōra bie die na le kpuore.⁶ Mafira, pi bu nipe piyō dōwa?, ŋa pi liin ma kpuore ira. Wepie Yekila yiin kpuola, hā nura sii kpkīn bie wa?!”⁷ Na Faruzimira būd u kha: «Na be liin na *Moyizira / Moyizi* bōgōn si kha nura kān ma na hā u hara yanja kpasewe ki tu zie u I?»⁸ Na u zījunn mi kha: «Ī numigbikura kā-mara yien na *Moyizira* hāan khīne kha ĩ wōri kpa ĩ hapira yansira. Buote lugusira za, si kha bu mafira wa?⁹ Ŋa mi de ĩ wa si kha na nura kpad u hara yanja ki ded u, kena hala na liin zerige kūu wa?, ki yo yiin uo kpasas, uo deyira liin ma zerige.»¹⁰ Na u karīnbiiwira ded u kha: «Na mafira si bu khuora na hala tiera za, si bāa khuo hūdan kei yii hara.»¹¹ Na Yesura zījunn mi kha: «Pi bie ki wōri tu siesie kola wa?, fō derwira Yekila hāan ki wōrikura buote.¹² Nadie buo bu, pi wōri yii hape wa?, nadie pi khuosira huun ma. Buo bu, bie wōri yii hape wa?, nadie pi phīd pi wa, dīna buo bu tī, bie thīra khōrun si na hūdan mafu *Yekila ugura / Yekila uga* miliinsira kāma. Wle wōri go sie siesira na le si, u gu sl.»

Yesu bu yīn Yekire na kīra bikertwe

(Marki 10:13-16; Luki 18:15-17)

¹³ Na nipe khien bikertwe ki ban mi Yesura heke, u bu dukīn lese pi za na yīn Yekire na hā wu. Ŋa karīnbii-wira kha kpanjīn mi wa.¹⁴ Na *Yesura / Yesu* ded pi kha: «Ī yie bikertwira, hā ĩ baru pi kha hā pi ban mie heke wa?, nadie wepie lomira khienjūn mu gaga kha bikertbie, *Yekila ugura / Yekila uga* bu wa bie bege II.»¹⁵ Sie kpīra za na *Yesura* dukīnn lese pi za na yīn Yekire hāan mi, ki tuun kud die khaala za.

Budakhuo uo miye

(Marki 10:17-31; Luki 18:18-30; 13:30)

¹⁶ Baa pi kha bu yuomira za, na wei uo thuoŋ gōd pi na būd *Yesura* kha: «Karīndaa, bura mikīnthīnye mie kān le na wōri bu thakuokelzuonjira?»¹⁷ Na *Yesura* zījunn u kha: «Be liin na mu bū bi mikīne miye za? *Yekila* kpo kpeli ki bu, uo ki kīra. Na mu bie na bu thakuokelzuonjira, go *Yekila* sieredewensira kīranjira ki ki nūrē sl.»¹⁸ Na u zījunn *Yesura / Yesu* kha: «Sieredewense sunekpuose?» Na *Yesura* zījunn u kha: «Hā mu khu nura wa?, hā mu le zerige wa?, hā mu zu wa?, hā mu kpīi tōjō na maan mu kānuuna wa?,¹⁹ gbīne mu siye na mu yaa, ki yie mu khōri mu kānuuna mu gaga kha muo thīra.»²⁰ Na bikhoyira ded

I Ken Matiyo 5:31 II Makīn khaadie ken ni na 18:3-5

Yesura kha: «Mie le wa sie wesie bie zuori. Bura ki kpi bu tī?»²¹ Na *Yesura* ded u kha: «Na mu bie kha muo le ntelenyethīnthīnwe III, mu yo khe mu leke miyira bie na donjīn ĩ ki khe ie tigiya bie na kpkīn hā buome nipe u, na mu liin sie, mu ba bu budaga zaazaara ni. Sie kpīra za mu ban na ba thuo mie.»²² Baa uo bikhoyira nuun sie siesira, na u wōla kpad na u khien ki tāra, nadie budagbōjō kha bu wa u heke.

²³ Sie kpīra za na *Yesura / Yesu* ded u karīnbiiwira kha: «Tīyara za uo, mi de ĩ wa si kha si ba gbīra budanira heke na wōri lon *Yekila ugura / Yekila uga* za.²⁴ Mi de ĩ wa si tī, kha yōgōma lome thō misīnī dane za na tāra budanira lome *Yekila ugura* za.»²⁵ Baa karīnbii-wira nuun sie siesira na bamuŋa khonn mi na pi ki bū u kha: «Na mafira si bu, āna kpuo ki wōri ko?»²⁶ Na *Yesura* kenn mi ki ded kha: «Nithīrūpura khere si wōri le wa?, ŋa *Yekila* kpū duo wa?»²⁷ Sie kpīra za na Pteri khien siesira na ded kha: «Na aa uo do, aa zien ma aa miyira bie ki thuo mu, bura ki ba hā aa?»²⁸ Na *Yesura* ded pi kha: «Tīyara za uo, mi de ĩ wa si kha: Īe wepie thuoŋ mie, bena mie *Nithīrūbikhiira / Nithīrūbikhiira* ba hūdan mi ukhokira za dunuya fenwura za, ĩe nipe gbūne na ūyōra thuoŋ mie mura, ĩe ba hūdan ma ukhose gbūne na siyō za tī na kiti *Lsurayeli / Lsurayeli* thīnye gbūne na ūyōra tī.²⁹ Wle ki ba zie u gbēnyie, u yabiwe khuowe na hape, u siye, u yaa, u biiwe, u huose, mie kāma za, u ba bu si siira hūdankheye tiiwāa, ki gbūu bu thakuokelzuonjō tī.³⁰ Ŋa wepie bie ki bu wōre nupira ira wle, go me ba le kpīra nipe, dīna wepie bie ki bu kpīra nupira ira wle, go me ba le wōre nipe.»

Yesu bu de kha kpīra nupira ba le wōre nipe, ki yie wōre nupira le kpīra nipe.

20 «Ī ken miyira *Yekila ugura / Yekila uga* khiegtīn u ira. Hudeye uo aln gōdiyāga guo bulonjō khōi, kha uo bie miliinbiiwe buo pi yo sūne uo erezēn huuga.² Na u buun buo na pi benn *deniye / Deniye* bire tikpo za IV, die wetie ki bu khie kpo miliintaase. Na u kha pi yo uo erezēn huugura za na yo sūne.³ Sie kpīra za na u gbūu kud tī bulonkhekāgara na yāan buo na pi nūrēn bījīngbode za fi kei le miliinse,⁴ na u ded pi kha: “Īe, ĩ yo liige mie huugura za ki yie mi ba taa ĩ.”⁵ Na bie yuori. Sie kpīra za na u gbūu ba kud khiega, dīna zōrankhie, na khien miliinbiiwe buo ki ded pi sie kpuosira tī.⁶ Sie kpīra za tī na u ba kud khiebila sun-bena na yāan miliinbiiwe buo bījīngboda za tī. Na u ded pi kha: “Be liin na ĩ hūdann na waan khie kpa-kpawawie bie mura kei yo miliinkhere?”⁷ Na pi zījunn u kha: “Nura sii khien aa miliinse za yāan wa?, gie yieri.”

III Makīn khaadie ken ni na 5:48 IV *Yesu* khiera za, *deniye* bire tikpo kha makīn ma paadīdaa khie kpo liigese taase.

Na u ded bue tĩ kha: “Na mafura u, ĩ aru na yo liige mie huugura za!”»

⁸ «Baa zũrabiligira ba nannu, na hudeyura ded deyura u yiin u miyura thaagura za kha: “Yu miliinbiiwira na hã wu na pi taasura. Nisĩn taa wepie yuon phulan ura, ki yo phula lugubewura za.” ⁹ Wepie yuon phulanu, na u taan bue *deniye* / *Deniye* biye kpo kpo. ¹⁰ Baa u ba nann lugubewura, bue kha ken ma kha bue taasura ba tãra wa wepie yuon phulan ura. Na bue buun ma deniye biye kpo kpo tĩ. ¹¹ Baa pi buun pi tigiyira zuori, na pi ki wũugĩn ma na hudeyura ¹² ki de kha: “Miliinbiiwira yuon phulanu, lĩerũ ukpo kpeli miliinse pi liiri, kena mu taan mi mu gaga kha aa wepie nisĩnn yuon na khuon vensura na khiera suor a fũ na yo waaru.” ¹³ Na hudeyura zĩhunn pi uo kha: “Mi yese, mie waan mu za haru kuru thĩra wa?. Mie na muo benn ma khiera kpora miliinsira za deniye bire tikpo za wa? ba? ¹⁴ Khe mu taase na tãra. Wepie yuon phulyansura za, si nuun mi wa na mi taan bue na makĩn na mu besura tĩ. ¹⁵ Khĩne bu mie heke na le mi dĩngo na mi budagara wa? ba? Waruma mi mukĩruliigira yien na zone god bu?” ¹⁶ Mafura kpĩra nĩpura ba le wuore nĩpe, ki yie wuore nĩpura le kpĩra nĩpe.»

Yesu bu de u hu arume miye tĩ

(Marku 10:32-34; Luki 18:31-34)

¹⁷ Yesu na u karĩnbiiwira kha bu wa ki yo Zeruzalemũ. Baa pi kha bu ki yo, na u yid u karĩnbiiwira gbũne na piyũra pi doro, na ded pi kha: ¹⁸ «A bu wa khĩna za ki yo Zeruzalemura ura, pi yo yii wa mie *Nuthĩrũbikhiira* / *Nuthĩrũbikhiira* kperekpiidekhãgawe na sierehãanse karĩndewe leke za bue yie pi khu mi. ¹⁹ Pi ba khe u na hã u na Yekire kuodewe bue lugutĩn u, ki klu u ki ba u *nĩbadabũkũ* / *Nĩbadabũkũ* za u hu. Ki yie khiewe pi sãa dũyãgura za, u ba gbũu aru.»

Zaku na Zã yaa yĩme miye

(Marku 10:35-45; Luki 22:25-27)

²⁰ Sie kpĩra za na Zebede hara zũun nann na u bikhiwe Zaku na Zã, na bad huruse Yesura wuola u kha uo yĩn u mune duo. ²¹ Na Yesura bũd u kha: «Bura mu bue?» Na u zĩhunn u kha: «Le thaaga mie bikhiibue yũra bu hudankhere mu lũkura u, uora mu ledĩnjira u, uora mu lemũnjura u na mu ba lonn mu ugura za.» ²² Na *Yesura* / *Yesu* zĩhunn kha: «Ĩ tu muna ĩ yĩn wa?. ĩe wũru ba vensura thĩna ki ba nan mie ba?» Na pi zĩhunn u kha: «Aa wũru ba si.» ²³ Na Yesura ded pi kha: «Tĩya u, ĩe ba khuo vensura thĩna ki ba nan mie ^I, Na na bu na hudũn mie ledĩnjira u na mie lemũnjura u, die khĩne bu mie heke na le si wa?, na ĩe hudankheyura zien hãan ma derwura mie Siira san u ura.»

I Makĩn khaadĩe ken ni na Miliinye 12:2

²⁴ Baa karĩnbiiwira gbũnera buora nuun sie, na pi donn na piyũra buora. ²⁵ Sie kpĩra za na *Yesura* / *Yesu* yid pi bue na ded pi kha: «Ĩ tu wesie ki le surisura za, surisura thaderwura di wa fanja pi nĩpura za, dũna surigura nĩgbũomura bũgo wa pi wũrikura pi nĩpura za. ²⁶ Na si kãn le mafura ĩe sugumura za wa?. ĩe za wue ki bue na le nĩgbũomura buora za, uo deyura kãn ma na le buora bue miliinbiye, ²⁷ dũna wue ki bue na le wuore nura ĩ bue za, uo kãn ma na le ĩ bue donron. ²⁸ Mafura u tĩ, mie *Nuthĩrũbikhiira* / *Nuthĩrũbikhiira* bann kha pi liige na hã uo wa?, na u bann ma kha uo ba liige na hã nĩpe, ki hã u thakuogira na bu kuore nĩgũme ^{II}.»

Yesu bu bãare darũkhuowe yũ

(Marku 10:46-52; Luki 18:35-43)

²⁹ Baa Yesu na u karĩnbiiwira kha bu ki kure Zeriko gbonjira u, na nĩgboko ki thuo wi. ³⁰ Darũpe piyũ kha bu na hudann khĩngenjira za fu. Baa pi nuun kha *Yesura* / *Yesu* kha tãra, na pi ki sũgo ki de kha: «Adeye, *Davidi* / *Davidi* kpĩrabiye, makaru aa za!» ³¹ Na nĩgbokira ki kpaĩn mi kha pi fiĩ, na pi kha sie wa duo pi dubura za kha: «Adeye, *Davidi* kpĩrabiye, makaru aa za!» ³² Na *Yesura* nĩrũnĩ, ki yid pi na ded pi kha: «Bura ĩ bue kha mie le na hã ĩe?» ³³ Na pi zĩhunn u kha: «Adeye, aa bue wa kha mu phii zĩe a yiwiyira!» ³⁴ Na pi makala god *Yesura* na u phod pi yiwiyira za na pi de ki yã. Ki yien na pi ki thuo Yesu.

Yesu bu lon Zeruzalemũ

(Marku 11:1-11; Luki 19:28-40; Zã 12:12-16)

²¹ Sie kpĩra za na *Yesura* / *Yesu* na u karĩnbiiwira yo ki yĩmi na Zeruzalemura, Betufazu lũkura u *Oliviye* / *Oliviye* bũdikira gũnjira ^{III}, na u dãan u karĩnbiwe piyũ buo ² na ded pi kha: «Ĩ yo gbonjira ki bu ĩ wuola u mura. Na ĩ yo nann ĩ ba yã na pi wũd kãnjunhara uo, dũna u biye bu u lũkura u fu. ĩ wũru pi ki khe pi bue na ba hã mi bi fara. ³ Na nura uo ded ĩ mune, ĩ de u kha: “Adeyura ki ven pi za”. Die bena u deyura ba yie ĩ ba mi.»

⁴ Sie bue liin ma na makĩnu, si le thaaga siեսura Yekila yãdedaara na dedĩ, sie hĩi. U na ded ba kha:

⁵ «Ĩ de Siyũ nĩpura kha:
Ken ĩ iyara na u ba ĩ heke.
U sũnen ma u thĩ,
u gann ma kãnjun za ki ba,
u hudann ma kãnjunbiye za.»

⁶ Na bue karĩnbiibue yũra yuon na yo liin miyura bue *Yesura* / *Yesu* na ded pi ura, ⁷ ki khien bann na kãnjuyaagura na ki bigira. Na pi khonn pi gbũgũlĩng-bũonsura na dukĩnn si kaũmura za na *Yesura* gann hudũnũ. ⁸ Nĩgbogbũũnjura za, buo khonn pi gbũgũlĩng-

II Makĩn khaadĩe ken ni na 26:28, na 1 Timote 2:6 III Ken Marku 11:1

būonse ki hūne si khīna za. Na buo yo ki kp̄ii dawāse ki ba ki hūne si khīna za. ⁹ Niḡbokira na zien u wuola dīl-
na wekie kha bu u kp̄rara, kha du ba ki de kha:

«Gb̄nese bu wa *Davidi* / *Davidi* kp̄rabiye bese!
Adeye Yekire Kīra wiera ki ban u yisigura za mira!
Gb̄nese bu wa Yekire bese zaazaara ni!»

¹⁰ Baa u yo kha u lon Zeruzalemura, na gbonjira bie gbuḡi. Pi kha būkīn ma gense bie kha: «Bira nithīne ki ban?» ¹¹ Niḡbosura kha bu dīl u na sie zīḡunn kha: «Yekire yādedaa *Yesura* / *Yesu* kuḡ Nazareti Galile srigura ıra, u u.»

Yesu bu de doḡinderwe Yekire gb̄nethuugura za (Marku 11:15-19; Luki 19:45-48; Zā 2:13-16)

¹² Sie kp̄ra za na *Yesura* / *Yesu* lonn *Yekila* *gb̄nethuugura* / *Yekila* *gb̄nethuugura* za na deḡ doḡindewe na donderwura kha bu kpoloḡira u bu ıra, ki vud sid tigibehnderwe tapalɛ ki boin zien genetugan doḡinderwe khose ¹. ¹³ Ki deḡ pi kha: «Si sewen ma Yekila sewura za kha Yekila deḡ kha: “Mie thuugura ba yi ba kha gb̄nethuuga.” Nja ɛe u, ɛ vɛkīnn ḡi wa na liin ḡi zugbūruwe guurekhere!»

¹⁴ Sie kp̄ra za na darupe na nidḡarama zūun nann u Yekire gb̄nethuugura gb̄igura za na u bāaren mi.

¹⁵ Baa kperekpiidekhāgawura dīna sierehāanse karīndewura yāan ɛ bamuḡa miyura u liiri, dīna lomura bikerwura kha bu ki du Yekire gb̄nethuugura za ki de kha: «Gb̄nese bu wa *Davidi* / *Davidi* kp̄rabiye bese!» Na pi donsira hīiri, ¹⁶ na pi deḡ *Yesura* / *Yesu* kha: «Mu nu wesie biiwira de wa?» Na *Yesura* zīḡunn mi kha: «Mi nu si. ɛ karīnn wesie sewen Yekila sewura za wa?? Si deḡ ba kha: “Yekire, mu yien ma na yisigb̄nege kuḡ bikerwe na bitūrenume nuuse za ki gb̄ne mu”.»

¹⁷ Baa u deḡ sie zuori, na u tann zie mi ki kuḡ gbonjira za na yuon Betani gbonjira za na yo hūnn ni.

Yesu bu danja taanhaga (Marku 11:12-14, 20-25)

¹⁸ Ki deḡki bulonthuthuko na u kuḡ ni ki vɛ ki ban Zeruzalemura, na khūmuḡa ḡḡ u. ¹⁹ Na u kenn yāan taanhaga khīnḡenḡira u fi, na u zūun nann ḡi, ḡa u bu-un bige bu wa?, dawāse doru u yāaru. Na u deḡ ḡie dahagura kha: «Mu ba wari sen bire kūu dūwa?» Dɛ khaala bie za fi na dahagura de barun huuru. ²⁰ Baa karīnbiiwira yāan sie, na bamuḡa khonn pi bie na pi ki de kha: «Muse sii si buun yuon na taanhagie barun huun khaala za fi mira?» ²¹ Na *Yesura* / *Yesu* zīḡunn mi kha: «Tiyara za u, mi de ɛ wa si kha na ɛ bu na khāame, kena ɛ dūne kūu wa?, ɛ wari le wa wesie ɛ yāan na mi liin dahagie za mira, sie dola ɛ wa?, ɛ wari de ba bieḡie kha: “Phugi na yo wa? lagagborogbūḡura za”,

¹ *Yawutuwira kuḡ sirumaasura za, bie berun ma pi tigiyira. Sie kp̄ra za pi tu wari don daduorowe na khon thōḡonse ki taa Yekire gb̄nethuugura lāmbora.*

sie gbūu ki ba le. ²² Mude bāa ɛ ba yīn Yekila heke na khāame, ɛ ba bu ti muna.»

Yesura warikura kuḡ ba he? (Marku 11:27-33; Luki 20:1-8)

²³ *Yesura* na lonn ma *Yekila* *gb̄nethuugura* / *Yekila* *gb̄nethuugura* za ki ki karīn nipe, na kperekpiidekhāgawura na *Yawutuwe* / *Yawutuwe* wuore nupira zūun nann u na de u kha: «Wariḡo ḡūnege za mu le miye? Dīna āna hāan mu dɛ khīna?» ²⁴ Na *Yesura* / *Yesu* zīḡunn mi kha: «Mie ba bū ɛe būbe kpo zo, na ɛ hāan mi zīḡunse, dɛ bena mie tu boḡo ɛ deyira hāan mie warikura ıra. ²⁵ Āna na hāan Yekire āyi Zāna wariḡo kha u ki *yī* / *Yī* nupira āmura za? Yekire u baa, warima nithīrɛ ɛ?» Na pi ki de kame kha: «Na a deḡ kha: “Yekire u”, u ba de a wa kha: “Na be liin na ɛ khāan u za wa? *ɪ?*” ²⁶ Na a gbūun deḡ kha: “Nithīrɛ ɛ”, niḡbokira ba arɛ a za, nadie pi bie khāan ma u za kha Yekire yādedaa kha bu u.» ²⁷ Sie kp̄ra za na pi zīḡunn *Yesura* kha: «Aa tu deyira na hāar u warikura wa?» Na *Yesura* zīḡunn mi tī kha: «Mie tī ba boḡo ɛ deyira heke mie bu-un ḡie warikura ki wari ki le ɛ miyura wa?»

Yesu bu hā soko na gbūu wei u bikhiwe piyō miye za

²⁸ Sie kp̄ra za na *Yesura* deḡ pi tī kha: «Bira ɛe wari tu de wesie za? Wei u kha bu na bikhiwe piyō. Na u deḡ lugubaara kha: “Mi bikhiye, muo yo na yo liige huugura za fura.” ²⁹ Na u zīḡunn u kha: “Mie yo ni wa?”. Sie kp̄ra za na u ba gaganu, na u alu na yuori. ³⁰ Na siira deḡ yōḡframora sie sierekpuosira. Na u zīḡunn u kha: “Mi nuuri buba”. Sie kp̄ra za u buun yuon yāan wa?. ³¹ Bie biibie yōra za, ōna kpuo liin u siira dīḡora?» Na pi zīḡunn u kha: «Lugubaara u.» Na *Yesura* / *Yesu* deḡ pi kha: «Tiyara za u, mi de ɛ wa si kha miḡyeledewe dīna zerigeledewe ba nisīn nan *Yekila* *ugura* / *Yekila* *uga* u ki yie ɛ. ³² Nadie Yekire āyi Zāna bann ma ɛ heke na boḡo ɛ khīntelenyene, ḡa ɛ khāan u za wa?. Kena miḡyeledewe dīna zerigeledewe khāan u za. Sie liin ma ɛ wuore za, kena sie bie za bere ɛ buun na vud dāan ɛ miḡyura kp̄ra u ki khāan u za wa?»

Yesu bu hā soko na gbūu husōnedebūwe miye za (Marku 12:1-12; Luki 20:9-19)

³³ Na *Yesura* deḡ pi tī kha: «ɛ nuure soko ḡuḡ tī. Wei u kha bu na u huuga na u kāwun erezēn tuse ki bie za, ki zasan ḡi na viin mirin ki bie, ki phen erezēn phisi khere bu; ki maḡen tɛgedewe khaare bu, ki hāan sōnedewe ḡi ki yuon sriga. ³⁴ Bena erezēn kpiɛbena ba nannu, na u dāan u miliinbiiwe kha pi yo de ki sōnedewura kha pi hā u na u niina. ³⁵ Nja na bie husōnedebie ḡḡ hudeyira miliinbiiwira na phūḡinn ukpora, ki khuun uora, ki hīḡinn khuun sāafurana.

36 Sɛ kp̄ra za na u dāan miliinbiiwe buɔ, biɛ kha gɔn na t̄ara lugubewura, na pi liin biɛ t̄i mu gaga kha lugubewura. 37 Si phulyānsira za na u dāan uɔ th̄i bikhiira pi heke ki ded u th̄i za kha: “Pi ba gɔ uɔ na k̄ra.” 38 Na baa husūnederuwura yāan huderyura bikhiira na u ban, na pi ded kame kha: “Wɛra ki bu ūnɔra khedaara. Ī ban a gɔ khu u, ki yɛ u ūnɔra le a begɛ.” 39 Na pi gɔd u na v̄iin h̄inn u zasagura kp̄rara u na khuu u.»

40 «Ira wɛ, na huderyura th̄ira ba bannɪ, bura u ba le biɛ husūnederubiɛ th̄ina?» 41 Na pi z̄ɪnɔn u kha: «U ba khu khon mi wa fi kɛi le makari ki kɛi huugra yii gi buɔ leke za, wɛpiɛ ki ba h̄a u ɛrez̄ɛn bise si bɛna za.»

42 Na Yesura / Yesu ded pi kha: «Ī kar̄nn wesɛ Yekila sewura za yāan wa? ba? Si ded ba kha:

“Tofabila thumadederuwura na kɛiri,
dɛ tofabila ba liin tofabik̄na.
Adeyura Yekila u liin sɛ mafura,
sɛ bu wa bamuɔa miyɛ aa heke.”

43 Iyo, mi de ĩ wa t̄i kha: *Yekila ugura / Yekila uga* ba z̄in ma ĩ heke na h̄a th̄ine duɔ, wɛɛ ki ba le Yekila ugura miliinsira. [44 Wɛ b̄aa ki ba khon wa dɛ tofabila za, uɔ deyura ba kpɛwuḡin ma, d̄ina wɛ b̄aa za dɛ tofabila ba wa, ti ba pɛwu wa uɔ deyura.]»

45 Baa kpɛrekp̄idekh̄agawura na Faruz̄ɛmura nuun sɛ sɔsɛ, na pi tuun ma dere kha Yesura kha de ba biɛ.

46 Na pi ki biɛ wa lomɛ u za kha biɛ gɔ u, ŋa pi kha ān ma nɔgbokira, nadɛ nɔgbokira na tuun ma kha Yekire yādedaa ki bu u.

Yesu bu h̄a sɔkɔ na gb̄uu k̄yɔsɛ nuthorome miyɛ za
(Luki 14:15-24)

22 Sɛ kp̄ra za t̄i na Yesura / Yesu gb̄uun khɛn sɔkɔ guɔ ki de pi kha: 2 «*Yekila ugura / Yekila u-ga* miyɛ khɛḡin ma na itakhuo uɔ liin u bikhiye k̄yɔsɛ d̄iime. 3 Na u dāan u miliinbiiwe kha pi yo yɛ uɔ nuthoromira pi ban k̄yɔsura u, ŋa nuthoromira uɔ sii kha biɛ na ban wa? 4 Na u gb̄uun dāan miliinbiiwe buɔ t̄i kha pi yo de nuthoromira sɛsɛ kha: “Ken mi ɔfɔn ma mi bikhiira k̄yɔsura daasura biɛ zuori, mi khuun ma nakhuowe na daduro nɔgamura biɛ zuori, miyura biɛ ɔfɔn zɛn ma fi, ĩ ban k̄yɔsura ɪra.” 5 Na nuthoromira kenn sɛ foi wa?, buɔra alɔn yuon pi huuse u, buɔ yuon pi doŋinkhɛye za; 6 na buɔra gɔd miliinbiiwira th̄ira na venen mi ki khuun mi. 7 Na itakhuora doŋo h̄iri, na u dāan surasiwe pi za na biɛ yo gɔd biɛ nɔkhudebiɛ na khuun pi biɛ ki suon pi gboŋira. 8 Sɛ kp̄ra za na u ded u miliinbiiwira kha: “K̄yɔsura daasura biɛ ɔfɔn zɛn ma fi, ŋa nuthoromira kha k̄n sɛ wa? 9 Na si liin mafura, ĩ yo kh̄nthaasura za, na ĩ yāan nɔpɛ b̄aa ĩ yɛ pi kha pi ban k̄yɔsura za.” 10 Na miliinbiiwira t̄wɛḡin kh̄nthaasura biɛ za na hod nɔpɛ b̄aa pi na yāari, nɔb̄iwe na nɔk̄iwe, na k̄yɔthougura biɛ h̄iri.»

11 «Sɛ kp̄ra za na itakhuora lonn kha uɔ ken nuthoromira, fi za u ken yāan wɛi uɔ, uɔ na yiin k̄yɔdaase wa? 12 Na u b̄ud u kha: “Mi yesɛ, muse si buun yuon kena muɔ lonn fara kɛi yii k̄yɔsɛ gbɔgɔl̄na?” Wɛra wɔrun h̄aan z̄ɪnɔn yāan wa? 13 Na itakhuora ded u miliinbiiwira kha: “Ī uɔ u dɛsura na u lesira na h̄in u gb̄ɛgura u dabirigira za. U ba fuu wa ni na k̄n kha na mi na tuuri.” 14 Nadɛ nɔgɔmɛ yɔdɪ, ŋa kenkhoromira gɔn wa?.»

Sezari l̄ambo taaga miyɛ

(Marki 12:13-17; Luki 20:20-26)

15 Sɛ kp̄ra za na Faruz̄ɛmɛ yo yāaḡinn kame kha biɛ gɔdɛ u na gɔ u uɔ th̄ira nuuga sɛsɛ za. 16 Na pi yo dāan pi kar̄nbiiwe, na Erɔdɪ nɔpɛ, kha pi yo de Yesura kha: «Kar̄ndaa, a tuun ma kha mu de ba t̄iya, d̄ina mu kar̄n ma nɔpɛ na Yekila kh̄na n̄ur̄sura t̄iyara za, mu ān nura wa?, nadɛ nɔpɛ biɛ bu wa kpuore mu heke. 17 Ken wesɛ h̄a a si, bura muɔ gaga si za. Si mak̄n a taa ɔɔmɔ itakhuora u l̄ambora baa waruma h̄a a taa u wa?» 18 Na baa Yesura / Yesu kha tu pi gagab̄isura, na u ded pi kha: «Īɛ yɛsɛdɛbɛ, be liin na ĩ gɔdɛ mi? 19 Ī bɔgɔ mi tigila ki taa l̄ambora ɪra.» Na pi bɔgɔn u tigila, 20 na Yesura ded pi kha: «Donduowɛ d̄ina sewusɛ ki bu tigila za mura, āna besɛ ɪ?» Na pi z̄ɪnɔn kha: 21 «*Sezari / Sezari* besɛ ɪ.» Dɛ bɛna na Yesura ded pi kha: «Wɛɛ bu Sezari bɛɛ, ĩ h̄a Sezari dɪ, d̄ina wɛɛ bu Yekire bɛɛ, ĩ h̄a Yekila dɪ.» 22 Fi za na bamuɔa khonn pi biɛ na sɛ z̄ɪnɔnsura na pi yɛɪ u ki tanni.

Sadus̄ɛmɛ bu b̄u Yesu na gb̄uu hu arumɛ miyura za

(Marki 12:18-27; Luki 20:27-38)

23 Gɛ d̄iyāgura, na *Sadus̄ɛmɛ / Sadus̄ɛmɛ* z̄uun nann Yesura. Biɛ kh̄na ki de kha na nura huun zuori uɔ wɔrɪ arɪ laharala u ni d̄owa? 1. Na biɛ b̄ud Yesura kha: 24 «Kar̄ndaa, *Moyizira / Moyizi* ded ba kha na nura huun ki yɛn u hara kɛi bu biyɛ u za, huwora nura uɔ k̄n ma na kɛi hala na yii u na h̄un biyɛ na zɛ kp̄ra na h̄a huwora. 25 Kena aa heke, wɛi uɔ kha bu na u bikhiwe w̄nɔȳ. Na lugu baara yiin hara, ki ba huun zɛɪ u kɛi h̄un biyɛ u za, na u kh̄nuthuorora khɛn hala. 26 Uɔ liin ma mafura t̄i, na s̄aaf̄ramɔra khɛɪ u, si kpuosira ɪ, mafura biɛ nɔpɛ w̄nɔȳra biɛ khɛn hala kɛi bu biyɛ u za. 27 Si phulyansura za, na hala th̄ira ba huun t̄i. 28 Na n̄huomira arɪ wa laharala ni, biɛ khuobiɛ w̄nɔȳra za, āna kpuo baa ki ba le hala kena pi biɛ na khɛɪ u wa na liir u hara?» 29 Na Yesura / Yesu z̄ɪnɔn mi kha: «Ī bilenn ma, nadɛ baa ĩ k̄n Yekila sɛsura na u wɔrɪkura ɪra. 30 Na n̄huomira ba alɔnɪ, pi biɛ ba hidan ma kɛi yii hape waruma khuowe mu gaga kha baa melegewɛ bu laharala ni. 31 Wesɛ ki bu na gb̄uu hu arumura gɛŋura, ĩ kar̄n wesɛ Yekila ded ĩ u sewura za wa? ba?

I Mak̄n khaadɛ ken ni na Miliinyɛ 23:8

³² U ded ba kha: “Mie ki bu *Aburhamu* /*Aburhamu* Yekila, na Izaki Yekila, dŭna Zakɔbu Yekila wa? ba?” U bu nihuome Yekire wa?, ņa nɔkogolinkowe Yekire u!»
³³ Nɔgbokira bie kha nuure u karŭna, bamuņa na khonn ma pi bie.

Sɛɛɛdewensira bie dabikpakpada

(Maruki 12:28-34; Luki 10:25-28)

³⁴ Baa *Faruzemura* /*Faruzeme* ba nuun kha Yesura sɛsira na god ba *Sadussemura* /*Sadusseme* haru pi wɔɔruɔn buun duɔ na ded wa?, na *Faruzemura* yo biņinn kame. ³⁵ Na pi nira ukpo, Yekire sɛɛɛhãanse karŭndaa kha bu u, na uɔ zɛ ken u za na bũbie kha: ³⁶ «Karŭndaa, Yekire sɛɛɛhãansira za, sɛɛɛdewensira dabire dũna ki gbŭn na tãra yuɔra bie?» ³⁷ Na Yesura zŭņinn u kha: «“Mu kãn ma na khɔri Adeyura mu Yekila na mu kpolorŭjira bie, na mu nina bie na mu gagasira bie.” ³⁸ Die ki bu sɛɛɛbikpakpada dũna lugubela die. ³⁹ Yũɔfŭrana khɛgŭn ma na die tũ: “Mu kãn ma na khɔri mu kãnuuna mu gaga kha muɔ thŭra.” ⁴⁰ Yekire sɛɛɛhãansira dũna Yekire yãdedewe sɛsira bie kud ba sɛɛɛdewensira dabiyɛ yɔra za ^I.»

Davidi kpŭrabiye Kirisitira ki bu Davidi Adeyura

(Maruki 12:35-37; Luki 20:41-44)

⁴¹ Baa *Faruzemura* /*Faruzeme* ba biņinni, na *Yesura* /*Yesu* hãan mi bũbie kha: ⁴² «“Iɛ gagasira ki bu sũna na gbũu Kirisitira miyura za? Ñna kpuo kpŭrabiye ki bu u?» Na pi zŭņinn u kha *Davidi* /*Davidi* kpŭrabiye u. ⁴³ Na Yesura ded pi kha: «Muse si buun yuori na Davidira yud Kirisiti kha Adeye bena *Yekila nina* /*Yekire Nin* yɛn na u yud Kirisiti kha Adeye, nadie u kha de ba kha: ⁴⁴ “Adeyura Yekila ded ba mie Adeyura kha:

Hudãn mi ledŭņira geŭra,
 banu kha mi yiin mu bũrawura
 mu dieɛ thedera za?”

⁴⁵ Na *Davidira* /*Davidi* yɛ Kirisitira kha Adeye, muse sii Kirisitira le ki wɔru le u kpŭrabiye bere?»

⁴⁶ *Faruzemura* /*Faruzeme* wɔɔruɔn buun haru dabire tikpo thŭra na zŭņinn u wa?. Na khe gɛ dɩyãgura za, nira sii had buun phŭne kha uɔ bũ u dũwa?.

Yesu bu saru u karŭnbiwe za sɛɛɛhãanse karŭndewe dũna Faruzeme miye za

(Maruki 12:38-39; Luki 11:43, 46; 20:45-46)

23 Sɛ kpŭra za na *Yesura* /*Yesu* ded nɔgbokira dũna na karŭnbiwira kha: ² «Khũne hãan ma sɛɛɛhãanse karŭndewe dũna *Faruzeme* /*Faruzeme* kha

bie ki wɔru bɔɔɔ *Moyizi* /*Moyizi* sewura sɛsura kɔɔwura. ³ Ñ nuure pi sɛsura kŭraņura na gɔ wesie bie pi de ñ. ņa hã ñ khe pi miliinyira wa?, nadie wesie pi karŭn nɔpura mura, bie thŭra le sie wa?. ⁴ Pi vɔ ba dagbolonunuse na

I Makŭn khaadie ken ni na 7:12

khe dukŭn si nɩpe fesise za, ņa bie thŭra bi na ariga haru pi legemire kpo thŭra na denfe wɩ thŭra wa?. ⁵ Pi le wa pi miyura bie nɩpe bu ki ken bie. Mafura si bu na Yekila sɛɛɛdabiyira pi le ki sewe ki vɔ pi kho?ira za bena pi hudãn Yekila yŭnkhele za, ɛ gbŭn na tãra buɔra beyura, dũna phuru kpŭntutuŭtra pi le gbuko pi gbɔɔɔŭng-bũɔnsira thedera za, ɛ sũra na tãra buɔra beyura ^{II}. ⁶ Pi khɔri wuɔre hudankheye dikhekpakpa?e, dũna Yekire yŭnkheye za. ⁷ Pi khɔri wa kha nɩpe hã bie thɛkpakpa?e biņinkheye za, dũna nɩpe ki yɩ bie kha karŭndaa.

⁸ ņa ñe uɔ, hã ñ yɛ nɩpe yɩ ñ kha karŭndaa wa?, nadie karŭndaa ukpo ki bu ñ heke, ñ bie bu wa yabiwe. ⁹ Hã ñ ba yɩ nira sii kha ñe *Siye* /*Siye*, Yekire khũna nũɛsira za wa?. Nadie Siye ukpo kpeli ki bu ñ heke, uɔ ki bu za-azaa Siira. ¹⁰ Hã ñ gbũu yɛ nira yɩ ñ kha wuɔre zɛdaa wa?, nadie wuɔre zɛdaa ukpo ki bu, uɔ ki bu Kirisitira. ¹¹ ñ bie nɔgbũɔwɔra ki ba le ñ miliinbiira. ¹² Wɛe bãa ki ariga u thŭ uɔ deyura ba sũn ma, dũna wɛe bãa ki sũne u thŭ uɔ deyura ba aru.»

Yesu zarugŭn sɛɛɛhãanse karŭndewe dũna Faruzeme pi yɩsɩɩega kãmara za

(Maruki 12:40; Luki 11:39-42, 44, 52; 20:47)

¹³ «Wɔɔgbũuga bu wa ñe sɛɛɛhãanse karŭndewe dũna *Faruzeme* /*Faruzeme* bege, yɩsɩɩeɩeɩe, nadie ñ bakan ma *Yekila ugura* /*Yekila uga* tũtuna hã nira bu lon bu wa?! ñe thŭra ba lon bu wa?, ñ gbũu yɛ wepiɛ ki bie lonkhela, bie lon wa?»

¹⁴ «Wɔɔgbũugura bu wa ñe sɛɛɛhãanse karŭndewe dũna *Faruzeme* /*Faruzeme* bege, ñe yɩsɩɩeɩeɩe, nadie ñ zŭn ma thũsŭnhape leke miyura bie pi heke, kena ñ lei wa ñ Yekire yŭmura za na bu bɔɔɔ ñ thŭ na nɩpe. Gɛ yɛɛɩ, ñ kitira ba bũ wa gbaangbo.»]

¹⁵ «Wɔɔgbũugura bu wa ñe sɛɛɛhãanse karŭndewe dũna *Faruzeme* /*Faruzeme* bege, ñe yɩsɩɩeɩeɩe! Nadie ñ saga wa lagagborowe na min fɔɔɔɔɔura khaayura bie za, si le thaaga ñ bu bu nira ukpo u thuo ñ khũna, na ñ buun uɔ nɩrara ñ vɩkŭn u u le nũbũya na zahanama biye khaaye ñyɔ na tãra ñe thŭra.»

¹⁶ «Wɔɔgbũuga bu wa ñe wɔzɛɛɛɛɛɛɛɛɛɛ bege, ki de kha: “Na nira karŭn *Yekila gbŭnethuugura* /*Yekila gbŭnethuugura* za, sɛ bu foi wa?. ņa na nira karŭn Yekire gbŭnethuugura sãna za, uɔ deyura kãn ma na hŭde si.” ¹⁷ ñe besira bu wa wuɔnlaka dũna darɩɛ, miyɛ yɔra za dunere ki gbŭn: Sãna u baa, waruma Yekire gbŭnethuugura liin thaagura na sãna liin *Yekila baa* /*Yekire baa*, gɛ ki gbŭn? ¹⁸ Ñ de ba tũ kha: “Na nira karŭn *dakhoronse sokhela* /*Dakhoronse sokhela* za, sɛ bu foi wa?, ņa na u karŭn dakhoronsira thŭra pi dukŭn si sokhela za, uɔ deyura kãn ma na hŭde si.” ¹⁹ ñe darɩɛ, ɛ miyɛ yɔra za dunere ki gbŭn, dakhoromora

II *Yawutuwe le ki sewe wa Yekila sɛsira na yii si dago?e za na ki min i. Pi le yii wa wũnye na lokpe?e pi dayiinsira nɔgbẽ?ura za; mafura pi wɔru ki kuɔgŭn na Yekila sɛdewensira.*

u baa, waruma dakhoronse sokhela ki le u Yekila baara, dle ki gbɔn? ²⁰ Wle baa ki karɔn dakhoronse sokhela za, uɔ deyura karɔn ma na daasira bie ki bu ti za ira; ²¹ Na wle baa karɔn Yekila gbɔnethuugura za, uɔ deyura karɔn ma Yekila gbɔnethuugura dɔna Yekila thira ki bu ki za ira. ²² Muɔ wle baa ki karɔn zaazaara za, uɔ deyura karɔn ma Yekila ukhokira na Yekila thira liin ki hudandaara ira.»

²³ «Wɔgbɔuga bu wa ɛ sɛrɛhãanse karɔndewe dɔna Faruziɛme / Faruziɛme bege, yisibedewe, nadle ɛ bi wa na khon damumuse yagara, dawãnuunuonye, dɔna nandaase thinyira bie yagara, ɲa ki keun sɛrɛhãanse dabikpakpa?ura gɔbe, ɛ ki bu teleme, makari, dɔna khãamira. Kena ɛ miyura ɛ kha kãn na gɔ na kɔra zo, kei pha? mumu?ura. ²⁴ ɛ wɔziededarɛ, si bu wa mu gaga kha ɛ kɔde wa ɛ anyuɔmura na khon dorope bu ke na dakhɔwusira ɛ mikɔnni, si gbɔme nan ma yɔgɔmaɲa.»

²⁵ «Wɔgbɔuga bu wa ɛ sɛrɛhãanse karɔndewe dɔna Faruziɛme / Faruziɛme bege yisibedebie, ɛ tisi wa kaɲuɔ?ura na tasawura kpɔrawura dola, kena kaɲuɔ?ura na tasawura kpolonsira bie hiin ma na zugbũruse dɔna yekemibebɔga! ²⁶ ɛ Faruziedarɛ! ɛ nišɔn tisi kaɲuɔ?ura kpolonsira zo, na sɛ liiri, ɛ kpɔrawura ba ye / Yedese .»

²⁷ «Wɔgbɔuga bu wa ɛ sɛrɛhãanse karɔndewe dɔna Faruziɛme / Faruziɛme bege yisibederiwe, ɛ khiegiin ma na lugudantiene wete pi burun na furen. Ti kpɔrara keme kɔra, ɲa ti kpolonjira hiin ma na nithiruhuwuse dɔna dadãgãanse. ²⁸ Mafura ɛ bu ti, ɛ bɔgɔ wa ɛ thɛ nɛpe wɔyura za kha ɛ bu wa nitelenyeme, kena ɛ kpolonsira hiin ma na yisibiege na mbɔye thinyira bie.»

²⁹ «Wɔgbɔuga bu wa ɛ sɛrɛhãanse karɔndewe dɔna Faruziɛme bege nuuonye yɔ yɔ / Nuuonye yɔ yɔ dederiwe! ɛ bi na made Yekire yãdedewe lugudanye ɛ kɔra, ki tɔde nitelenyeme lugudanye ɛ kɔra, ³⁰ ki de kha: “Na aa kha bu wa a sekhãgawura khiera za, a kha bi na sɛ pi za a khu Yekire yãdedewura wa?” ³¹ Mafura, ɛ thira bɔgɔ si kha ɛ bu wa yãdederwura khudewe kpɔrabiwe. ³² Na mafura u, wesɛ ɛ sekhãgawura nisinn gɔdɔ, ɛ phila si gbusira! ³³ ɛ suwubɔsɛ, gbikhidibiibie, muse sii ɛ le ki wɔri horo ko zahanama naagura? ³⁴ Gɛ yɛri, mi ba dãa yãdedewe, na wɔntudekɔriwe, dɔna sewutudewe. ɛ ba khu buɔra ki ba buɔra nibadabɔse za na khu wi, ki khi buɔra na dazuwɛye ɛ biɲinkheyura za ki de thuo buɔra gbonse na gbonse na vene wi, ³⁵ si le thaaga, nitelenyemira bie khuuri, bie khuumura hekera wa ɛ za, na khe Abeli / Abeli nitelenyemora khuuri, na yo gbɛ Baraki bikhiye Zakarura ɛ khuun Yekire gbɔnethuugura na dakhoronse sokhela / Dakhoronse sokhela tiera za ira. ³⁶ Tiyara za uɔ, mi de ɛ wa si kha: Bie nitelenyenbie khuun mura, bie khuumura hekera bie ba wa wa fɔ khɛ nɛpura za.»

Yesu bu sɛrɛ Zeruzalemu miye za

(Luki 13:34-35)

³⁷ «Zeruzalemu nɛpe, Zeruzalemu nɛpe, ɛ ki khu Yekire yãdedewura na ɛ hiin wɛpɛ bie Yekila dãa ki hãn ɛ, bãni muse mi kha bie kha miɛ biɲin ɛ mu gaga kha baa zinyaa biɲin u biiwe u miɛ kpolonjo za, ɲa ɛ bun sɛ yãan kũu wa? ³⁸ ɛ ken ira wle, ɛ gboɲira ba le wa gbonkpoko. ³⁹ Mi de ɛ wa si, ɛ gbũu ba yã miɛ dũwa?, banu kha ɛ ded bi kha: “Yekire kɔra wɛra ki ban u yisigira za mura!”»

Yesu bu sɛrɛ na gbũu Yekire gbɔnethuuga kiime dɔna dunuyara zuobene miye za

(Marki 13:1-2; Luki 21:5-6)

24 Na Yesura / Yesu kud Yekila gbɔnethuugura / Yekila gbɔnethuugura za na

khien ki tãra, na u karɔnbiiwira zũun nann u kha bie bɔgɔ u lomura za Yekila gbɔnethuugura mad kɔran ira. ² ɲa na Yesura ded pi kha: «ɛ yã sɛ bie ke? Tiyara za uɔ, mi de ɛ wa si kha gbenbie bie ba yɛ ba, bule sii ba hudan bule sii thaaga za wa?, ɛ bie ba wa wa.» ³ Na Yesura yo hudan oliviye / Oliviye bɛdikira za, na karɔnbiiwira zũun nann u pi doro, na bũd u kha: «Bɔgɔ aa be na ɛ miye ba le ira, dɔna muuna ki ba le na bɔgɔ mu banbena dɔna dunuyara zuobena.» ⁴ Na Yesura ded pi kha: «ɛ kɔrɔsɔn ɛ thɛ hã ɛ ba ye nura sii kpense ɛ wa? ⁵ Nadle gɔme ba ban na miɛ yisiga ki ki de kha: “Miɛ ki bu Kirisitira.” Pi ba le wa sɛ na kpense bu nɔgɔme. ⁶ ɛ ba nu na pi de khɛise miye kharɔyimirenye, dɔna kharlegenye za. Hã ɛ ba ye anabirise gɔ ɛ sɛ za wa?. Iyo, fɔ sɛ le, ɲa dunuyara zuobena dɛ thonn wa?. ⁷ Sɔriga gɔɔ nɛpe ba arɛ sɔriga gɔɔ nɛpe za, uga gɔɔ nɛpe ba arɛ uga gɔɔ nɛpe za. Khumubɔise ba wa ki ye fɔbɔɲɔ gban sɔrigɔnse za. ⁸ ɛ miyura bie bu wa mu gaga kha baa halɔwɔɔ hũnbene lugu nunume bu ira.» ⁹ «Nɛpe ba gɔ ɛ na yo hã ɛ pi vene ɛ ki khu ɛ. Sɔrusira bie ba yãasɔn ɛ miɛ kãma. ¹⁰ Dɛ bena, gɔme ba kei khãamira, na yãasɔn kame ki yo yii kame bɔrawe lese za. ¹¹ Tɔɲɔ yãdedegɔme ba ban, pi ba bilen nɔgɔme. ¹² Mbɔyeliige ba gɔn khaaye bie za, ki le thaaga kame khɔrume zen nɔgɔme heke. ¹³ ɲa wle baa ki ba wɔri ba sɛ bie na yo nan si diikhela za, uɔ deyura ba ko. ¹⁴ Yekila ugra / Yekila uga sɛrɛnuusɛ ba de ba dunuyara sɔrusira khaaye bie za, thinyira bie nu si zo. Sɛ kpɔra za dunuyara zuobena tu nan.»

¹⁵ «ɛ ba yã asɔdabɔ khaala za u kha kãn hudan wa?, uɔ wɛra miye yãdedaa Danɛli na dedi, na ɛ ba yãar u Yekila gbɔnethuugura / Yekila gbɔnethuugura kharɔyege na za bende, (wle ki karɔn miye, u bãri tu ɛ kɔriwura!) ¹⁶ Dɛ bena, wɛpɛ ki bu Zude geɲra u, bie kãn ma ki horo ki yo bɛse geɲe, ¹⁷ wle baa ki ba bu u zaɲa thaaga za dɛ bena, hã u deyura ba de kha uɔ sũn na lon

khe uɔ daase na horo wa?,¹⁸ wɛe b̄aa kɪ ba hɪdan u huuga za, h̄a u deyira ba de kha uɔ vɪ kh̄un na yo khe uɔ gbɔɔɔɔɔɔɔɔɔɔ wa?!¹⁹ Wɔgb̄uuga ba hɪdan ma halwuwɔwe d̄luna bit̄uuredewe bege sɛ deȳāsura!²⁰ ǀ ȳn Yekila si le thaaga h̄a ǀ horo deȳāgura ba le ba mak̄n na wese bene wa? waruma gbaaryawuga deȳāga wa?.²¹ Nad̄e sɛ deȳāsura vensura ba gb̄n ma na yo tɪ tāra, na khe dunuyara tii deȳāgura na yo gb̄e gɛ deȳāgura za, sɛ vensɛ th̄ina na liin ȳaan wa?, si siira gb̄u ba le d̄wa?.²² Na Yekila th̄ira na khonn duɔ sɛ vensura deȳāsura za k̄u wa?, nura sii na ba wɔɪ ko wa?. Na wɛɛɛ u kenn khonn kha pi le uɔ bewura, bɛ k̄a-mara yɛn na u ba khon duɔ sɛ deȳāsura za.

²³ Na nura uɔ ded̄ ǀ kha: “ǀ ken, Kirisitira bu wa fara!” Waruma: “U bu wa khaad̄e za!” H̄a ǀ kh̄a u sɛredewensira za wa?.²⁴ Nad̄e tɔɔ kirisitiwe d̄luna tɔɔ ȳadedewe ba ban ki le bamuɔa m̄kpakpa?e na tagamasɪ m̄ye, na wɔɪ bu kpense nɛɛ na bilen mi. Na pi kha wɔɪ kpense bu wa wɛɛɛ Yekila th̄ira kenn khonni, pi naa ba kpense bilen mi wa.²⁵ ǀ nuure, mi nis̄inn ded̄ ǀ wa sɪ zuori.»

²⁶ «Na nura ded̄ ǀ kha: “ǀ ken, u bu wa gbangb̄irinjira u ni”, h̄a ǀ yo wa?. Waruma na nura ded̄ ǀ kha: “ǀ ken u bu wa fara na guureni”, h̄a ǀ kh̄a u deyira sɛsura za wa?.²⁷ Lomura za adaga ȳga na kure kh̄ekurogira na yo gb̄e kh̄ewagura za, mafura m̄e Nuth̄r̄bikhiira | Nuth̄r̄bikhiira bamura ba hɪdan.²⁸ Khaare b̄aa dakp̄ugura ba hɪdan, d̄e khaala za kp̄umira ba b̄injin I.»

Yesu bu sɛɛ na gb̄u u vɪ bame m̄ye za

(Marki 13:24-27; Luki 21:25-28)

²⁹ «Na sɛ vensura deȳāsura wɔɪn tann zuori, kh̄era ba le dabirige, feregera ba ȳn̄a d̄wa?, khusabiyira ba kure zaara ni na ba wa, zaa m̄yura bɛ ba zige wa na khon ɪ khaayura za.³⁰ D̄e bena Nuth̄r̄bikhiira | Nuth̄r̄bikhiira vɪ bame tagamasira ba ken na ȳa zaazara ni. Kɪ yɛ dunuyara th̄inyira nɪpura bɛ ba fuu na pi vul, pi ba ȳa Nuth̄r̄bikhiira na u ban zaazaa dad̄unura za na wɔɪkpakpaka d̄luna Yekire uga yeyɛɛ.³¹ Kɪ yɛ u d̄aan u melegewe na t̄uunkpakpa?e pi yo dunuyara he?ira iȳira bɛ za na ture ɪ na b̄injin Yekila n̄kenkhoromira khaare tikpo.»

Taanhaga m̄ɔɔɔɔɔɔɔɔɔɔ m̄ye

(Marki 13:28-31; Luki 21:29-33)

³² «ǀ ken b̄ɔɔɔɔ a wɔɪ bu na kure taanhaga m̄ye za: Na ǀ ȳaan na kɪ bu bɛ muruwe bend̄e b̄aa ǀ tu wa d̄e bena kha khar̄ka ȳimin ma.³³ Mafura sɪ ba le ǀe heke t̄, na ǀ ba kɪ ȳa ɛ m̄yura th̄ina bɛ na i le, ǀ k̄an ma na tu d̄e bena kha Nuth̄r̄bikhiira | Nuth̄r̄bikhiira vɪ bame ȳiminn ma zuori, u bu wa t̄ont̄ona u th̄ira.³⁴ T̄yara za uɔ, mi de ǀ wa sɪ kha bend̄e nɪpura bɛ ba hu zuo kɪ tu

I S̄kɛ kɔla kɪ bu kha nura sii ba wɔɪ ko Yekila kitira wa?.

yɛ ɛ m̄yura tu ki le wa?.³⁵ Zaara na fɔɔɔɔɔɔ ba t̄uri, n̄a m̄e sɛsura sɛ uɔ ba wɔɪ t̄uri k̄u wa?.»

Yekila kpora kɪ tu Nuth̄r̄bikhiira vɪ band̄yāgura

(Marki 13:32, 35; Luki 17:26-27, 34-35)

³⁶ «Nuth̄r̄bikhiira | Nuth̄r̄bikhiira vɪ bame deȳāgura na tɪ bena d̄e uɔ, nura sii tu sɛ wa?, melegewe tu sɪ wa?, Bikhiira th̄ira tu sɪ wa?, fɔ Siira kpora buɔɔɔ.³⁷ M̄yura kha le Nuh̄n kh̄era u, ɛ m̄yura siira kɪ ba ki le Nuth̄r̄bikhiira banbena u t̄.³⁸ Khaala adaga gb̄ɔɔɔɔ kha gɛ wa Nuh̄n kh̄era u, nɛɛ kha d̄i wa na pi ȳ, nɛɛ kha yii wa hape na pi yanɛ pi biiwe, na yo gb̄e deȳāgura Nuh̄na lonn batonjira za,³⁹ nɛɛ kha tu kha mune duɔ ba le wa?, har̄i na adaga gb̄ɔɔɔɔ bann na hod̄ pi bɛ pere. Mafura Nuth̄r̄bikhiira vɪbamura ba le t̄.⁴⁰ D̄e bena, khuowe piȳɔ ba hɪdan huuga za, pi ba khe ukpora kɪ yɛ uɔra.⁴¹ Hape piȳɔ ba hɪdan nankhere za, pi ba khe ukpora kɪ yɛ uɔra.⁴² Baa sɪ ba le mafura, ǀ hɪdan ko, nad̄e ǀ tu deȳāgura ǀ thadeyura ba vɪ ban wa?.⁴³ ǀ tu wesɛ kɔla: Na gb̄ɛnd̄eye kha tu wa bena za zugb̄urora k̄an ban dawogira, u naa hɪdan ma ko na t̄egɛ u h̄a u ba le kp̄e uɔ t̄t̄ona wa?.⁴⁴ Gɛ yɛɛɛ, ǀe t̄ hɪdan ko, nad̄e bena th̄ina ǀ ken kha Nuth̄r̄bikhiira ba ban wa?, d̄e bena th̄ira za u ba vɪ ban.»

Miliinbik̄ra na miliinbib̄ya m̄ye

(Luki 12:42-46)

⁴⁵ «Miliinbitelenyemo ōna kɪ bu, na u bu na wɔɔɔɔ? Uɔ kɪ bu wɛ u thadeyura yii u thouga za kha u ki ken miliinbiwira buɔra na u h̄a wɪ na pi diimira tɪ bene za ki yuon sɪɔga.⁴⁶ K̄r̄ugura bu wa uɔ miliinbiira bege na u thadeyura ba buur u miliinsira za!⁴⁷ T̄yara za uɔ, mi de ǀ wa kha uɔ thadeyura b̄aanɛ ba wuo har̄i u khe uɔ miliinbiwɛ na yii u u thougura m̄yura bɛ thaagura za.⁴⁸ Na na u bu wa miliinbib̄ya, u yii si wa u gagasura za kha: “Mɪ thadeyura ba lɛɛ wa ni.”⁴⁹ U ar̄i wa kɪ kɪ kh̄uk̄n buɔra, kɪ hɪdan ki d̄i na u ȳ na thaȳɔdeb̄ɔwɛ.⁵⁰ Mafura, uɔ miliinbiwɛ thadeyura ba vɪ ban ma deȳāgura d̄luna bena za u kha t̄e u wa?.⁵¹ U ba asɪ wa uɔ miliinbiwɛ miliinsira kɪ d̄e yii u yɛɛɛɛɛɛɛɛ heda za. D̄e khaala u ba fuu kɪ kh̄uɔ yɔɔɔɔ.»

Yesu bu h̄a s̄kɔ na gb̄u biherɛɛ gb̄une m̄ye za

²⁵ «D̄e bena Yekila uɔgura | Yekila uga ba kh̄eḡn ma na biherɛɛ gb̄une buɔ m̄ye. Pi na kh̄en ma pi fit̄anɛ kɪ yo k̄ɔɔkhuo thuk̄inkhere.² Bɛ biherɛɛ gb̄unera za, piw̄āara kha bu wa kɛɛ le wɔɔɔɔ, na piw̄āara buɔra bu na wɔɔɔɔ.³ Wɛɛɛ na lad̄ wɔɔɔɔ, na bɛ kh̄en pi fit̄anɛ, n̄a pi kh̄en nuume buɔ na gɔɔ wa?.⁴ Kena wɔɔɔɔ derɔwura bɛ, baa bɛ kh̄en pi fit̄anɔmura, na pi kh̄en nuume buɔ na gɔɔ gɔɔ.⁵ Baa k̄ɔɔkhuora ba lɛɛn kɛɛ ban, na pi diin u

tiemura za haru na ba tann hōnn phaaru. ⁶ Bakhākura na nuuga guo kūnn na faŋa kha: “Í ken kōyokhuora na u ban! Í aru na yo thukín u!” ⁷ Dɛ bena na pi bɛ yiwugín alu kha bɛ sɛ duo bɛ fitānumura sobira za. ⁸ Na wuonladɛpura ded wɛpɛ ki bu na wuomura kha: “Í hã aa í nuume buo, nadɛ aa fitānumura bu bii wa.” ⁹ Na na bɛ zɛŋunni mi kha: “Nuomura ki bu aa heke, pi nan aa na gbũu hã íe buo dōwa? Í yo nuume donjinderiwura heke na yo don buo.” ¹⁰ Baa pi yuon nuomura donkhela na kōyokhuora nannu. Wɛpɛ na ɔfon pi thí ki tɛ u, na bɛ lonn u kōyokhuogura za, ki yɛn na pi bakann tōtōna. ¹¹ Sɛ kp̄ra za na wuonladɛpura tuun nann ki de kha: “Adeyɛ, Adeyɛ, phii zɛ tōtōna na hã a a lon!” ¹² Na na u zɛŋunni mi kha: “Tɛ-yara za uo, mi de í wa si kha miɛ tu í wa?” ¹³ Gɛ yɛrɛ, í hɛdan ko, nadɛ í tu dɛyāgura waruma bena za u ba ban wa?»

Yesu bu hã soko na gbũu miliinbiwe pisāa miyɛ za
(Luki 19:12-27)

¹⁴ «*Yekila ugura | Yekila uga* khɛgɛnn ma na wɛsɛ: Wɛi uo kha bɛ na yo sɛrɛga, u gbonbena na u yɛd u miliinbiwe na hãan mi u budagura kha pi go ki na uo ban. ¹⁵ Lugubaara na u hãan uo sãndeɛe gbaasɛyɔ na tiiwãa, ki hãan uo sãndeɛe gbalga, ki hãan sãafɛramora deɛe tiiwãa, u kpikɛnn hãan mi wa u mafura na makɛnn na pi bɛ kpo kpo wɔrikura, sɛ kp̄ra za na u yuori. ¹⁶ Dɛ khaala bɛ za fi, wɛra na buun sãndeɛe gbaasɛyɔ na tiiwãara, na uo khɛn ɛ na liin wāgare na buun sãndeɛe gbaasɛyɔ na tiiwãa yuo na sɛrɛ. ¹⁷ Mafura tɛ, wɛra na buun deɛe gbalgara, na uo liigen na buun deɛe gbalga yuo na sɛrɛ. ¹⁸ Na wɛra na buun deɛe tiiwãara, na uo yo phenn ma danɛ na khɛn u thadɛyura sãna na guoren u bu.»

¹⁹ «Baa si ba lɛrɛ, na pi thadɛyura vɛd bannu, kha pi boɔgo uo lomura pi liigen yuon na uo budagura ɛra. ²⁰ Wɛra na buun sãndeɛe gbaasɛyɔ na tiiwãara, na uo zũun nann na boɔgo deɛe gbaasɛyɔ na tiiwãa yuo tɛ ki ded kha: “Adeyɛ, mu na hãan ma miɛ sãndeɛe deɛe gbaasɛyɔ na tiiwãa. Ken, deɛe gbaasɛyɔ na tiiwãa yuo miɛ buun na sɛn bu tɛ.” ²¹ Na u thadɛyura ded u kha: “Sɛ kɛranɛ, mu bu miliinbikɛra telenyemo, baa mu liin nitelenyemo mitɛtɛda za, mi ba yiin mu mikpakpaɛe thaaga za. Ban a yāgayāga kpuore.” ²² Wɛra na buun sãndeɛe gbalgara, na uo zũun nann na ded kha: “Adeyɛ, mu na hãan ma miɛ sãndeɛe gbalga. Ken, miɛ buun ma deɛe gbalga yuo na sɛn bu.” ²³ Na u thadɛyura ded u kha: “Sɛ kɛranɛ, mu bu miliinbikɛra telenyemo, mu liin ma nitelenyemo mitɛtɛɛe za, mi ba yii mu mikpakpaɛe thaaga za. Ban a yāgayāga kpuore.” ²⁴ Bɛ kp̄ra za, wɛra na buun sãndeɛe tiiwãara, na uo zũun nann na ded kha: “Adeyɛ, miɛ tuun ma kha mu bu wa nthuwa. Muo kpɛwu wa diise khaare bãa za mu tuoɔgo wa?, khaare bãa za mu tɛlɛgan wa?,

dɛ khaala za mu yo kha muo hɛi diise. ²⁵ Gɛ yɛrɛ, ān-abirise goɔd ba miɛ na mi khɛn mu sãndeɛe deɛe tiiwãara na yo phenn danɛ na bɛd u. Mu sãndeɛe yɛ / Yɛdɛsɛ.” ²⁶ Na na u thadɛyura ded u kha: “Miliinbibɛya, woyɛwa! Mu kha tu wa kha miɛ kpɛwu wa diise khaare bãa za mi tuoɔgo wa?, waruma na hɛi diise khaare bãa za mi tɛlɛgan wa?, ²⁷ na sɛ u, mu kha kãn ma na yo yii miɛ sãndura bãki za, baa mi vɛd bann mura, mi naa bu i na tōnura bɛ. ²⁸ Sɛ kp̄ra za na u ded miliinbiwe buo kha: Na si bu mafura, sãndeɛe tiiwãara ki bu u heke mura, í zɛn u na hã sãndeɛe kpɛkpo dɛyura u. ²⁹ Nadɛ wɛ bãa ki bu na miɛ, duo ba hã u u sɛ na dagamu. Na wɛ ki bu na foi kũu wa?, wɛtɛ ki bu u hekera, dɛ ba zɛn ma ki zɛ u. ³⁰ Miliinbithokɛ gɛ uo, í go ki na hɛn nji kuwugura u ni dabirigira za. Dɛ khaala za u ba fuu na khuo yɛlɛyɛ.»

Yesu ba vi ban na ba kiti nɛpɛ

³¹ «Bena *Nuthɛrbikhiira | Nuthɛrbikhiira* ba vi ban u ugura yeyɛbura za na u melegewura bɛ, u ba hɛdan ma u ukhokira za. ³² Fɔlonura sɛrɛsɛra nɛpura bɛ ba bɛŋin ma u wuola za, ki yɛ u kpikɛn mi na khon mi kame za, mu gaga kha baa daduorokaadaa kpikɛn u zãrawɛ na kpɛwɛ na khon mi kame za ɛra. ³³ U ba yii wa zãrawɛ na ledɛŋɛŋɛ, ki yii kpɛwɛ u lemungɛŋura u. ³⁴ Ki yɛ utakhuora de wɛpɛ ki ba hɛdan u ledɛŋɛŋura u kha: “Í ban, íe wɛpɛ miɛ Siira kɛran ɛra, í lon ugura ɔfon na san í haru dunuyara lebena ni ɛra, na le gi í beɛe. ³⁵ Nadɛ khũmuŋa na goɔd miɛ na í hãan miɛ na mi diiri, yōɔsɛ kha khu miɛ na í hãan mi na mi yōɔrɛ, miɛ kha bu khɛrɛsɛ za, na í buun na goɔd miɛ na kɛranɛ, ³⁶ miɛ kha bu wa tãanbole, na í hãan miɛ daase na miɛ yiiri, miɛ kha bo ba na í yo kenn miɛ, miɛ kha bu wa kaso za, na í yo kenn miɛ.” ³⁷ Bɛ nitelenyɛnbɛ ba zɛŋunni u kha: “Adeyɛ, dũne bɛne aa yãan muo khũmuŋa za kɛna aa hãan muo dimɛnɛ na mu diiri, waruma na yōɔsɛ bu khu mu na a hãan mu āmɛ na mu yōɔrɛ, ³⁸ waruma khɛra, na aa goɔd mu khɛrɛsɛ, waruma tãanbole na aa hãan mu na mu nɛnɛnɛ, ³⁹ waruma na mu bo, waruma kaso za na aa yuon yo kenn mu?” ⁴⁰ Itakhuora ba zɛŋunni mi kha: “Tɛyara za uo, mi de í wa si kha baa í liin si na hãan mi yabiiwe tɛyara si, miɛ í liin hãan si.»

⁴¹ «Sɛ kp̄ra za, u ba de wɛpɛ ki bu u lemungɛŋura za kha: “Í zũu yo wuore na legen dɛlɛna miɛ íe ni-danjarabɛ, í yo nakɛlbiinɛ za gɛ wɛkɛ na ɔfon sann Sutana na u melegewura ɛra. ⁴² Nadɛ khũmuŋa na goɔd bɛ, í gbũun hãan miɛ dimɛnɛ na mi diin wa?, yōɔsɛ kha khu miɛ, í hãan miɛ āmɛ wa?, ⁴³ miɛ kha bu wa khɛra, í goɔd bɛ khɛrɛsɛ wa?, miɛ kha bu wa tãanbole, í hãan miɛ na mi nɛnɛnɛ wa?, miɛ kha bo ba, dɛlɛna mi kha bu kaso za, í yo kenn miɛ wa?” ⁴⁴ Bɛ wɛpɛ ba gbũu bũ u tɛ kha: “Adeyɛ, dũne bɛne aa yãan mu na khũmuŋa waruma yōɔsɛ, waruma khɛrɛsɛ za, waruma

tāanbole, waruma bose za, waruma kaso za, kena aa denfen mu wa?” 45 Dɛ bena ltakhuora ba zɛŋɛn mɛ kha: “Tɛyara za ɔɔ, mi de ɛ wa si kha na ɛ liin si na hāan yabiibɛ tɛtɛyara si kɔ̄u wa?, mɛ ɛ keun si liimira.” 46 Dɛ bena pi ba yo wa venkeizuonse za, ki yɛ nutelenyemira yo thakuokeizuono za.»

Pi khon gagase kha bɛe khu Yesu
(Maruki 14:1-2; Luki 22:1-2; Zā 11:47, 49, 53)

26 Baa Yesura/Yesu zuon siɛ siɛsura bɛe za, na u ded karɛnbiiwira kha: 2 «ɛ tuume bu si za kha khɛwe piyɔ yɛn Paki fetura/Paki fetu nan, pi ba go hā mɛ Nuthɛrubikhiira/Nuthɛrubikhiira pi ba mɛ nɛbadabɔkɔ/Nɛbadabɔkɔ za.»

3 Dɛ bena na kperekpiidekhāgawura na Yawu-tuwe/Yawutuwe wɔɔɔɔ nɛɛra bɛɛjinn kperekpiidekhā-gawe thadeye Kayifura gbɛna za, 4 ki yāan kame na bɛen wɔɔɔɔ Yesura/Yesu za kha bɛe go khu u. 5 Na pi ded ba kha: «Hā si ba le fetura bena za wa?, hā khɛig-bɔɔɔɔ ba arɛ wa?»

Hara ɔɔ bu gbo latkɔɔɔ nunuwā Yesura za Betanɛ
(Maruki 14:3-9; Zā 12:1-8)

6 Simɔ pi kha yi kha legbɔru, bena Yesura/Yesu kha bu ɔɔ thuga za Betanɛ, 7 bena pi kha bu dikhela za, na hara ɔɔ zɔun nann u na dakhuore duɔ thɛne, latkɔɔɔ nunuwā dorihuwɛe kha bu tɛ za, na u wusiɛn gbod u Yesura thaagura za. 8 Baa karɛnbiiwira yāan siɛ, si nuun mɛ wa?. Na pi ki de kha: «Asɛɛ thɛna kɛra wa be? 9 Latkɔɔɔ wɛe kha wɔɔɔɔ dorɛin ma dorihuwɛe za na khe ɛ tigi yira na denfɛ bɔɔɔɔ nɛɛe.» 10 Na Yesura tuun muuna pi kha de, na u ded pi kha: «Be liin na ɛ asɛ harawɛ gagasura? Wɛɛɛ u liin hāan mɛ, si bu wa mili-inkɛɛɛ. 11 Bɔɔɔɔ nɛɛɛ bu wa ɛe heke bāanye bɛe, na mɛ ɔɔ, ɛ ba bu mɛ ɛ kɔkɔ za bāanye bɛe wa?. 12 Latkɔɔɔ nunuwā wɛe hara wɛe gbod mɛ gbɔɔɔ za mura, u liin ma siɛ na ɔɔɔ mɛ gbɔɔɔ ki tu yɛ mɛ kasume tu nan I. 13 Tɛyara za ɔɔ, mi de ɛ wa si kha dunuyara za, khaare bāa Yekila siɛɛnuusura ba de, wɛɛɛ hara wɛe liin mura, pi ba de ba si mɛe na kuɔɔɔn u.»

Zudasɛ bu dorɛin Yesu
(Maruki 14:10-11; Luki 22:3-6)

14 Dɛ bena, karɛnbiiwira gbɛne na piyɔra za, wɛera pi kha yi kha Zudasɛ Esikariyɔtra, na ɔɔ alɛn na yuon kperekpiidekhāgawura heke 15 na yo ded pi kha: «Na mɛe yiir u ɛ lesira za, bura ɛ ba hā mɛe?» Na pi hāar u wartura biye tigbiire na gbɛne. 16 Na khe dɛ bena, u kha bɛe wa lɔnkɛɛɛ Yesura za na bu yiir u pi lesira za.

I Ken Maruki 14:8

Yesu bu dɛ Paki fetu dɛime na u karɛnbiiwira
(Maruki 14:12-16; Luki 22:7-13)

17 Buru kɛe le thāhɛrɛwɛ fetu lugu diyāgura, na karɛnbiiwe zɔun nann Yesura/Yesu na ded u kha: «Dɛne khaare za mu bɛe kha a yo le Paki diimira na hā mu?» 18 Na u ded pi kha: «ɛ yo gbɔɔɔ kpolɔɔɔira u ni na yo de wɛera kha: “Karɛndaara kha a ba de bu kha ɔɔ bɛ-na yimɛn ma, kha muɔ heke ɔɔ na u karɛnbiiwira ba dɛ pakɛ fetu/Paki fetu diimira.”» 19 Na karɛnbiiwira liin si mu gaga kha baa Yesura na ded pi si ura, ki liin Paki fetura diimira.

20 Baa zɔuraɔa ba nannɛ, na Yesura ba hɛdan dikhela za na u karɛnbiiwira. 21 Bena pi kha bu ki dɛ, na u ded kha: «Tɛyara za ɔɔ, mi de ɛ wa si kha ɛ ɔɔ ba yiir mɛ nɛɛɛ lese za.» 22 Na siɛ siɛsura kpāden pi wɔɔɔɔira na pi bɛe kpo kpora ki bɔ u kha: «Adeye, mɛ u ba?» 23 Na u zɛɛnɛn kha: «Wɛera lekira ki bu tasara za na mɛe kpuola II, ɔɔ ki ba yiir mi nɛɛɛra lesira za! 24 Nuthɛrubikhi-ira/Nuthɛrubikhiira ba hu wa mu gaga kha baa si sɛwen Yekila sɛwura u u mɛɛra za ura. Na wɛera ki ba yiir u nɛɛɛ lesira za, wɔgbɔɔɔga bu wa ɔɔ bɛɛɛ! Na ɔɔ Dɛɛra thɛra na hɛnn wa?, na siɛe bāa u za!» 25 Wɛera ki naa ba yiir u nɛɛɛ lesira za na ɔɔ liin Zudasura, na u bɔd kha: «Karɛndaa, mɛe u ba?» Na Yesura zɛɛnɛn u kha: «Muɔ u mu gaga kha baa mu ded si.»

Adeye dɛime mɛe
(Maruki 14:22-25; Luki 22:15-20; 1 Korɛtiwe 11:23-25)

26 Baa pi kha bu pakɛ diimira za bere, na Yesura/Yesu khɛen bula, na thɛn Yekila, ki kpekinɛn na hāan karɛnbiiwira u ki ded kha: «ɛ zɛn na khuɔ, mɛe gbɔɔɔɔ dɛe mura.» 27 Siɛe kpɛra za na u khɛen oŋo mɛɛɔɔna, na thɛn Yekila ki hāan mɛe dɛ na ded kha: «ɛ bɛe yɔ, 28 nadɛe dɛe ki bu mɛe tarumura, Yekila nuhāara tarume ɛ, pi ba gbo ba nɛɔɔɔɔmɛe mɛɛɛyeliige yafamee kāma. 29 Mi de ɛ wa si, mɛe gbɔɔ ba yɔ erezɛn āmbɛe dɔwa?, banu kha diyāgura mɛe ba gbɔɔ yɔ wɛ dɛn ɛ mi Siira ugura za ni.»

Yesu bu de kha Pɛɛɛɛ ba bakɛn kha ɔɔ tu ɔɔ wa?
(Maruki 14:26-31; Luki 22:33-34, 39; Zā 13:37-38)

30 Baa pi diin zuori, na pi tɛnen Yekire gbɛnetɛna, ki kuɔ fɛ ki yo Oliviye hase/Oliviye bɛɛɛɛɛ za. 31 Dɛ bena na Yesura/Yesu ded pi kha: «Fɛɛ dawogɛ, ɛ bɛe ba horo ki zɛe mɛe. Nadɛe si sɛwen ma Yekila sɛwura za kha: “Mu ba khu zārakaadaara, ki yɛe zārawura bɛe horo na pi gensɛe.” 32 Na na mɛe ba huu na alɛnɛ, mɛe ba nisɛn ɛ Galilee surɛgura u ni.» 33 Na Pɛɛɛɛ khɛen siɛsura na ded kha: «Harɛ na pi bɛe horon ki zɛen mu, mɛe ɔɔ ba horo ki yɛe mu kɔ̄u wa?» 34 Na Yesura zɛɛnɛn u kha: «Tɛyara za ɔɔ, mi de bu wa kha fɛɛ dawogɛ thɛra za, khaala lugu

II Ken Maruki 14:20

zĩnkhuo kha uƵ fuu, na mu bakĩnn ma bānsāa zuori kha muƵ tu m̄e wa?.»³⁵ Na Pterira ded u kha: «Haru na m̄e k̄an ma na hu na muƵ, m̄e ba bi de kha m̄e tu mu k̄uu wa?.» Na karĩnbiiwira buƵra sien u za na ded si e kpuosira tĩ.

Yesu bu yĩn Yekire Zetisemani dahahuugira za

(Marki 14:32-42; Luki 22:40-46)

³⁶ Si e kpĩra za na *Yesura/Yesu* nann khaare duƵ za pi yi kha Zetesemani, na u ded karĩnbiiwira kha: «Ĩ hũdan khaad̄e za, m̄e ba yo wuƵla u ni na yo yĩn Yekila.»³⁷ U yobena na u khien Pteru na Zebede bikhiwe piȳra. Di e bena, w̄okp̄aka na gaga as̄iga doru kha bu u za.³⁸ Na u ded pi kha: «M̄i gagase bi e as̄in ma haru ki bi e mi khus̄me, ĩ hũdan khaad̄e ko ki ti e m̄i.»³⁹ Na u yuon wuƵla u kuru, na bad huruse f̄ob̄ura za ki bad̄en wuƵre ki yĩn Yekila ki de kha: «M̄e *Siye/Siye*, na si w̄ori le, mu naa yi e vens̄e khaala legen d̄ina m̄e! Na wes̄e m̄e bi e, h̄a mu yi e si e le wa?, ŋa wes̄e muƵ bi e, yi e si e le.»⁴⁰ Si e kpĩra za na u v̄id bann karĩnbiiwira khere na ba buun na pi bi e bu h̄un ma. Na u ded Pterira kha: «Haru ĩ e th̄ira w̄orin buun ma faŋa kuru na hũdann ko l̄eri ukpo na m̄e wa?!»⁴¹ ĩ hũdan ko ki yĩn Yekila si le thaaga h̄a gb̄ur̄e sii ba yii ĩ mb̄tyeliige za wa? M̄ik̄n̄liige gagase bu nith̄ir̄iga za, ŋa faŋa bu u za na le si wa?.»⁴² Na u v̄id gb̄uun si b̄an̄iȳra za na yo yĩn Yekila na ded kha: «M̄e Siye, na vens̄e w̄ori t̄ara k̄uu kei nan m̄e wa?, mu yi e mu d̄ĩŋora le!»⁴³ Si e kpĩra za t̄ĩ, na u gb̄uun v̄id bann na ba buun mi duƵmura za bere; nad̄e duƵmura na tann mi wa.⁴⁴ Na u ȳen mi ki gb̄uun v̄id na yuon Yekila yĩnkhela si b̄an̄is̄āara za, i e dab̄ikpuoyira u yo yĩn Yekila na ded̄i.⁴⁵ Si e kpĩra za na u v̄id bann karĩnbiiwira khere na ba ded pi kha: «Ĩ bu wa bere ki h̄un haru f̄u ki gbaari? ĩ ken, bena nann ma zuori. *Nuth̄ir̄ubikhiira/Nuth̄ir̄ubikhiira* ba yii wa nub̄l̄we lese za.⁴⁶ ĩ art a yo! W̄era ki ba yii m̄e lesira za, u yĩmin ma zuori.»

Pi ḡo Yesura

(Marki 14:43-52; Luki 22:47-53; Z̄a 18:2-11)

⁴⁷ Baa u kha bu s̄es̄ira za mafura, na Zudas̄i d̄e nann, karĩnbiiwira gb̄une na piȳra uƵ u, u kha bu wa na n̄igboko, pi bi e kha bu wa na s̄oƵname na dak̄ume, kperekpiidekh̄agawira na *Yawutuwe/Yawutuwe* wuƵre n̄ura na d̄aan mi.⁴⁸ Zudas̄i na b̄oƵoƵ ma n̄igbokira l̄mura za uƵ ba b̄oƵoƵ pi Yesura na yo kha: «W̄i e b̄aa m̄e ba kpen na th̄ie, uƵ ĩ ḡo.»⁴⁹ Na u d̄e z̄uun nann *Yesura/Yesu* na ded kha: «Kar̄inda, mu z̄uraŋa!» Ki tuon kpenn u.⁵⁰ Na na Yesura ded u kha: «M̄i yes̄e, le wes̄e lekhela mu bann ira.» Di e bena na u ḡo d̄er̄wura d̄e z̄uun nann u na ḡo d̄ u.⁵¹ Di e khaala bi e za fi, na Yesura karĩnbiye uƵ sud̄ khonn s̄oƵna na kpiin kpad̄ kperekpiidekh̄agawe thadeye miliinbiye numire^I.⁵² Na

Yesura ded uƵ karĩnbiira kha: «Luure mu s̄oƵnara u theda za, nad̄e w̄i e b̄aa ki ba khon kpere u k̄an̄uƵna za, kpere ki ba khu uƵ d̄eyura.»⁵³ Mu ken kha m̄e kha w̄ori de m̄e Siira si, u d̄aan melege gbogb̄oƵn̄e gb̄une na siȳ na duk̄n̄se khaala za fi na h̄a m̄e wa? ba?⁵⁴ Na na si kha le wa mafura, wes̄e Yekila sewura na nis̄in dedi miye za, muse sii si e na le ki h̄ii bere?«⁵⁵ Di e bena na Yesura ded n̄igbokira kha: «M̄e bu wa zugb̄uro haru ĩ khe dab̄oƵe na kperese na ban m̄e ḡokhere ba? M̄e kha bu *Yekila gb̄n̄ethuugura/Yekila gb̄n̄ethuugura* za b̄anȳe bi e ki kar̄in n̄upe, ĩ ḡo d̄ bi di e bena wa?.»⁵⁶ Na wes̄e bi e bu le wa si le thaaga, wes̄e Yekila ȳaded̄er̄wura ded u sewura za si e h̄ii.» Di e bena na karĩnbiiwira bi e d̄e kei n̄ z̄er u ki horoni^{II}.

Pi bu yo na Yesu kiti gbode za

(Marki 14:53-65; Luki 22:54-55, 63-71; Z̄a 18:12-18)

⁵⁷ W̄ep̄i e na ḡo d̄ *Yesura/Yesu*, pi yuor u wa kperekpiidekh̄agawe thadeye Kayifu gb̄ēne za, di e khaala za siereh̄āanse kar̄ind̄ewura na *Yawutuwe/Yawutuwe* wuƵre n̄ura na b̄ĩŋini.⁵⁸ Pterira kha bu wa kp̄ira ki ki f̄one f̄one ki thuo wi haru na yo nann kperekpiidekh̄agara gorigira u, na lonn na yo hũdann na miliind̄ewe buƵ ki ken miyura phula l̄mura.

⁵⁹ Kperekpiidekh̄agawira na siere digboda n̄ura bi e kha bi e wa t̄oƵ na maa *Yesura/Yesu* za na bu yi e pi khu u; ⁶⁰ T̄ond̄eḡome kha bu fi, kena si e bi e za bere pi w̄orin buun t̄oƵ na maan u za wa? Si philyansira za na t̄ond̄es̄er̄ewe piȳ buƵ bann, ⁶¹ na ded kha: «W̄e w̄i e ded ba kha: “M̄i w̄ori kii *Yekila gb̄n̄ethuugura/Yekila gb̄n̄ethuugura* ki gb̄u uƵ ma ki kh̄ewe pi s̄āa kpoloŋo za.”»⁶² Na kperekpiidekh̄agawe thadeyura alun na ded kha: «Wes̄e n̄ura bu de mu miyura za mura, mu bu na duƵ na de wa? ba?»⁶³ Na na Yesura fiiri. Na kperekpiidekh̄agawe thadeyura ded u kha: «M̄e b̄ũ bu wa b̄ũbi e Thakuo Yekila wuƵla za, na muƵ ki bu Kirisitira, Yekila Bikhiira mu de a si.»⁶⁴ Na Yesura ded u kha: «M̄e u mu gaga kha baa mu ded si. Na ḡo ki ura w̄i e za, ĩ ba ȳa *Nuth̄ir̄ubikhiira/Nuth̄ir̄ubikhiira* na u hũdann W̄or̄uk̄o d̄eȳe Yekila led̄ĩnḡer̄ura za. ĩ ba ȳa u na u ban zaazaara dad̄un̄e za t̄ĩ.»⁶⁵ Di e bena na kperekpiidekh̄agawe thadeyura hein uƵ th̄ĩ gbogb̄oƵnsira ki ded kha: «Yekire kusadaa w̄e! A ven siere za u miyura za d̄owa?! ĩ e th̄ira nuun l̄mura za u kusan Yekila khaad̄e za!»⁶⁶ Bura ĩ e bu gaga?« Na pi z̄ĩŋun kha: «U k̄an ma na hu.»

⁶⁷ Di e bena na pi ki su s̄āase u wuƵla za na pi fata fata u. Na buƵra bu kh̄k̄in u ki de u kha: ⁶⁸ «Kirisiti, ȳade ura w̄i e, b̄oƵoƵ a mu kh̄daara.»

^I Mak̄in khaad̄e ken ni na Z̄a 18:26 ^{II} Mak̄in khaad̄e ken ni na 26:31

Pieri bu bakīn kha uɔ tu Yesura wa?
(Maruki 14:66-72; Luki 22:56-62; Zā 18:17, 25-27)

⁶⁹ Dɛ bɛna, Pieri kha bu wa na hidann gorigira kpoloŋira u. Na miliinbiheye uɔ zūun nann u na ded u kha: «Muɔ kha bu wa na Galile *Yesura/Yesu* tī.» ⁷⁰ Na na u bakīn nɔpura biɛ wuɔla za kha: «Wesɛ mu de mura, miɛ tuume bu si za wa?» ⁷¹ Siɛ kpīra za, na Pieri yo nūrén gorigira nuuna za, na miliinbiheye uɔ yāar u na ded nɔpura kha bu fi na nūrén kha: «Wei wɛ na Nazareti Yesura kha bu kame u.» ⁷² Na u bakīn si tī ki karīn kha: «Miɛ tu uɔ wei wɛ wa?» ⁷³ Siɛ tālɛme kpīra za kuri u tī, nɔpura kha bu fi, na biɛ zūun nann na ded Pieri kha: «Tīyara za, muɔ bu wa pi uɔ, mu siɛre lɔmura thīra ki bɔɔɔ si kha mu kud ba ni.» ⁷⁴ Dɛ bɛna na Pieri bakīn na karīn kha: «Miɛ tu wei wɛ kūu wa?» Dɛ khaala biɛ za fi na zīnkhuo fuuri. ⁷⁵ Na Pieri tuun kuɔgīn na siɛsra Yesura na ded u kha: «Khaala zīnkhuo kha uɔ fuu, siɛ liin na muɔ bakīn bānisāa kha muɔ tu miɛ wa?» Na u de kud kuwuga u na fuun gbaangbo.

Pi bu yo na Yesu Pilati khɛɛ
(Maruki 15:1-2; Luki 22:66; 23:1; Zā 18:28)

27 Baa dɛgura ba yekīnni, na kperekpiidekhā-gawura na *Yawutuwe/Yawutuwe* wuɔre nɔpura biŋinn bolonthuthuko na khonn gagase kha biɛ yiɛ wa pi khu *Yesura/Yesu*. ² Na pi yɛn na pi wɔd u, ki khɛn yo hāar u na guverneri Pilati.

Zudasɛ huume miɛ
(Miliinye 1:18-19)

³ Dɛ bɛna, Zudasɛ na yo yiin Yesura nɔpɛ lesira za, baa uɔ ba yāan kha pi khonn ma gagase kha biɛ khu Yesura, na u kha na uɔ na tuuri. Ki yɛn na u khɛn warɔvura biyira tigbiire na gbūnera na vɔd gbūur ī kperekpiidekhāgawura na *Yawutuwe/Yawutuwe* wuɔre nɔpura heke na yo ded kha: ⁴ «Miɛ liin ma mɔbīye na yi-in nura wɛ u liin bilense yāan wa? ī lesira za.» Na biɛ zīŋunn u kha «Siɛ ken aa wa?, muɔ bese siɛ.» ⁵ Baa pi ded siɛ zuori, na Zudasɛ gbod tigiya *Yekila gbīnethuugura/Yekila gbīnethuugura* za, ki kud na yo yiin wūne u khūmuna za na tūnn u thī. ⁶ Na kperekpiidekhāgawura hoɔ warɔvura biyira ki ded kha: «Si makīn a yii warɔvura biyɛ *Yekila gbīnethuugura* kesura za wa?, nadɛ nuthūriga tarɛme gbobe taase u.» ⁷ Baa pi ba benn si za zuori, na pi khɛn ɛ warɔvura biyira na donn benye ledaa uɔ fɔlɔnkhaare na liin dɛ khaala khūlwe kasikherɛ. ⁸ Giɛ yɛn na pi yi dɛ fɔlɔnkhaadɛ haru fū kha: «Tarīme fɔlɔnkhaare.» ⁹ Baa pi liin siɛ, na pi hīden ma Yekire yādedaa Zeremi siɛsra u na ded kha: «Pi khɛn ma ɛ warɔvura biye tigbiire na gbūnera, ɛ wɛ?ɛ za *Israyeli/Israyeli* biiwira na benn kha u

dorisira siɛ, ¹⁰ na donn benye madɛdaa uɔ fɔlɔnkhaare mu gaga kha baa Adɛyira na ded miɛ si ɛra.»

Pi bu yo na Yesura Pilati khɛɛ
(Maruki 15:2-5; Luki 23:2-5; Zā 18:33-38)

¹¹ Baa pi khɛn *Yesura/Yesu* na yuor u guverneri Pilati heke na uɔ bōd u wa kha: «Muɔ ki bu *Yawutuwe/Yawutuwe* iyara ba?» Na Yesura zīŋunn u kha: «Miɛ u, mu gaga kha baa mu ded si.» ¹² Siɛ kpīra za, na kperekpiidekhāgawura na *Yawutuwe* wuɔre nɔpura ki tɔn ki maa u bilense. Na Yesura zīŋunn haru dabire tikpo za wa?. ¹³ Na Pilati ded u kha: «Wesɛ biɛ pi de ki gbūu mu za mura, mu nu si wa?» ¹⁴ Na Yesura zīŋunn u haru dabire tikpo za wa?, haru na bamuŋa khonn guverneri.

¹⁵ *Paki feti/Paki feti* tuɔ Paki feti, guverneri le deri wa ki zɛ kasobiye ukpo wɛ nɔgbokira kenn khonni. ¹⁶ Kena giɛ dɛgura za, kasobiye uɔ kha bu, u yɛlɔbūgura na kud ba gbaangbo, pi kha yi u wa kha Barabasɛ. ¹⁷ Na Pilati bōd nɔpura na bīnn fi kha: «Nɔpɛ yōra za ōna ī biɛ kha mi zɛ, Barabasɛ baa, waruma *Yesura/Yesu* pi yi kha Kirisitira ɛra?» ¹⁸ Nadɛ Pilati na tuun ma kha nɔpura na yiin ma Yesura uɔ lese za zone kāma, giɛ yɛn na pi gɔd hāan uɔ u.

¹⁹ Baa Pilati kha bu kitikhela za, na u hala dāan kha pi yo de u kha: «Khon mu niin wɛtelenyemo wɛ miyira za, nadɛ dawogira hūnduɔrese venen ma miɛ u miyɛ za gbaangbo.» ²⁰ Dɛ bɛna na kperekpiidekhā-gawura na *Yawutuwe/Yawutuwe* wuɔre nɔpura suun nɔgbokira kha pi yīn Pilati u zɛ Barabasɛ ki yɛ pi khu *Yesura/Yesu*. ²¹ Na Pilati khɛn siɛsra na ded kha: «Nɔpɛ yōra za, ōna ī biɛ kha mi zɛ?» Na pi zīŋunn kha: «Barabasɛ.» ²² Na Pilati ded pi kha: «Mɛ mi le Yesura pi yi kha Kirisitira?» Na pi biɛ ded kha: «U kān ma na ba? *nɔbadabɔkura/Nɔbadabɔkɔ* za!» ²³ Na Pilati gbūun ded pi tī kha: «Be mɔbīye thīne u liiri?» Na na pi dud na faŋa na tann khūra kha: «U kān ma na ba *nɔbadabɔkura* za!» ²⁴ Baa Pilati ba yāan kha nɔpura bu wa ki paragandā ki yo wuɔre, kha uɔ wɔrɔ vɛ pi gagasɛ wa?, na u khɛn āme na tɛsɛn u lese nɔgbokira biɛ wuɔla za fi, ki ded kha: «U tarɛme hekera bu miɛ za wa?. Īɛ bese siɛ!» ²⁵ Na nɔpura biɛ zīŋunn kha: «U tarɛmura hekera wa aa na a biiwira za!» ²⁶ Dɛ bɛna na Pilati zɛn Barabasɛ. Na Yesura uɔ, na u yɛn na surasiwira khɛd u, ki hāar u na surasiwira kha pi ba u *nɔbadabɔkura* za.

Surasiwe bu lugutīn Yesura
(Maruki 15:16-20; Zā 19:2-3)

²⁷ Na guverneri surasiwira khɛn *Yesura/Yesu* na lonn u guverneri gorigira kpoloŋira u, ki yɔd pi surasiwira na pi biɛ ba kpangbūnn u. ²⁸ Na pi khonn Yesura dayiinsira ki yiir u gbɔɔlɔngbūɔmamuŋa mu

gaga kha ugbwagwɔŋɔ I. 29 Na pi ludɛn huongbãnfula mu gaga kha ugbãnfula na sid u, ki yiin dabɔdɛ II u ledɛŋjira za. Ki yɛn na pi ki ba huruse u wuɔla za ki ki lugutɛn u kha: «Thiɛdɛ bu mu lɔkɔ u *Yawutuwe/Yawutuwe* itakhuo!» 30 Na pi su sãase u wuɔla za, ki zɛn dabɔda u lekira za ki khi u thaagura za. 31 Baa pi lugutɛn u zuori, na pi khonn gbwagwɔŋgbwɔmamuŋjira u za, ki yiir u na u besura ki khiɛr u ki yo u bakhɛrɛ.

Pi ba Yesu nɔbadabɔkɔ za

(Maruki 15:21-32; Luki 23:26-43; Zã 19:16-24)

32 Bena surasiwira kha kure gbonjira u na Yesura, na pi gbɛŋjunn na wɛi uɔ pi kha yi kha Simɔ na kure Sireni. Na pi gwɔɔ u kha u gbon *nɔbadabɔkɔira/Nɔbadabɔkɔ*.

33 Na pi yo nann khaala pi yi kha Gɔlɔgtara, gɛ yɛɛgura kɔla ki bu kha thahuwugo khaare. 34 Na surasiwira khiɛn duvɛn na yãgamɛn u na durɔkɔtharaŋa guɔ na hãan Yesura kha u yɔ. Baa u dɛn kenni, na u kɛn ni. 35 Na pi baɔ u ki yiin tɛtɛtɛ na kpiɔkɛn u dayiinsira. 36 Ki hidann fi ki ki tɛgɛ u.

37 Pi na sewɛn ma sewuse suɔ daphoko guɔ za na baɔ ki u thadona zaara na bɔgɔn u khu dabila kha: «Wɛi wɛi ki bu *Yesura/Yesu, Yawutuwe/Yawutuwe* iya ki bu u.» 38 Pi baɔ ba mibɛyɛledɛwɛ piyɔ buɔ nɔbadabɔkɛ suɔ za na Yesura kpuore, uɔra u ledɛŋjira u, uɔra u lemɛŋjira u.

39 Khɛntãradɛwɛ kha kusa u wa na pi gbɛgɛn thaase 40 ki de kha: «Muɔ wɛɛra ki wɔri kii *Yekila gbɛnethuugura/Yekila gbɛnethuugura* ki gbɛu ɔɔ maɔɔ gi khiɛwɛ piɔãa kpoloŋo za, na mu bu wa Yekire Bikhieye, mu sɛn *nɔbadabɔkɔira/Nɔbadabɔkɔ* za na zɛn mu thɛ!» 41 Mafura, kperekpiidekhãgawura na sɛrɛhãanse karɛndɛwura na *Yawutuwe/Yawutuwe* wuɔrɛ nɔpura kha lugutɛn u wa tɛ ki de kha: 42 «U wɔri zɛn nɔpɛ buɔ, kɛna u wɔri zɛn u thɛ wa? Na u bu wa *Lsrayel/Lsrayel* iya, u sɛn nɔbadabɔkɔira za ɛra, ki yɛ a khãa u za! 43 U na khiɛn ma u khãamira bɛ na yiin mi Yekila za ki ded kha uɔ bu wa Yekire Bikhieye. Na Yekila khɔri u wa tɛyara za, u zɛn u ɛra a ken!» 44 Harɛ mibɛyɛledɛrɛwura pi baɔ nɔbadabɔkɛira za na Yesura kpuore, bɛ kha kusa u wa mafura tɛ.

Yesu huume miyɛ

(Maruki 15:33-39; Luki 23:44-48; Zã 19:28-30)

45 Baa khiɛra ba nann thaagura, na dabirigbɛmuŋjɛ barun waan fɔlɔŋjira bɛ za, na liin lɛrɛwɛ piɔãa siira.

46 Baa lɛrɛwɛ piɔãara ba ki yo nankhela, na *Yesura/Yesu* dud na faŋa kha: «*Eli/Eli*, Eli, lama sabakɛtani.» Sɛ kɔla ki bu kha: «Mɛ Yekire, mɛ Yekire, be liin na mu kɛn mɛ?» 47 Wɛpɛ buɔ na nɛrɛn fi na nuun wɛsɛ u dedɛ, na pi ki de kha: «U yi ba Eli!» 48 Fi

I Gɛ gbwagwɔŋgbwɔmamuŋjɛ Ɔɔmu surasiwira kha yii. II Dɛ dabɔdɛ bu wa u lekira za mu gaga kha itakhuo kone.

za na surasiwe uɔ horon na yo *yɛd/Yɛ* dakpɛkɛ guɔ duvɛnyɔwamu za ki binn ni dabɔkɔ guɔ za na gãan ni u za kha u yɔ. 49 Na na buɔra ded u kha: «Yɛ u a ken, na Elira ba ban ma na ba zɛn u ba, a ba yã!» 50 Na Yesura gbɛuɔn ɔɔn zurun tɛ, ki dɛ huuri.

51 Dɛ bɛna na Yekire gbɛnethuugura thukpɛkɛnlowula hɛn na gwɔ zaara na ba sɛnn theɔɔra u. Na fɔlɔŋjira gbanɛ, na kɛrɛ lakɛn. 52 Na lugudangɔnyɛ phɛin zɛrɛ, Yekire nɔpura na huuri, na gɔmɛ alɛn. 53 Yesu hu arɛmura kpɛrara za, na pi kud pi lugudanyura za, na lonn Zeruzalɛmura za na nɔgɔmɛ yãan mɛ.

54 Surasikhuo zarɛwɛ piɔãa dɛyura na u surasiwira buɔra kha bu ki tɛgɛ *Yesura/Yesu*, baa bɛ yãan na fɔlɔŋjira gbanɛ dɛna mɛyura bɛ na liiri, na ãnabirise gwɔ pi gbaangbo na pi ki de kha: «Tɛyara za uɔ, wɛi wɛi kha bu wa Yekire bikhieye thɛ!»

55 Hagɔmɛ kha bu na nɛrɛn legelege ki ken, bɛ na thɛn *Yesura/Yesu* na kud Galile surɛgura u ki ki dɛnɛ u, 56 bɛ hapɛ buɔ kha bu Marɛyama kud Magɔdala, na Zakɛ na Zozɛfu yaa Marɛyama, dɛna Zebede bikhieye yaa.

Yesu kasɛmɛ miyɛ

(Maruki 15:40-47; Luki 23:49-56; Zã 19:25, 38-42)

57 Baa zɛraŋjira ba nannɛ, na budakhuo uɔ bannɛ, pi kha yi u wa kha Zozɛfu, u hɛngbonjira pi kha yi kha Arɛmatɛ. U kha thɛu wa *Yesura/Yesu* karɛna. 58 Na uɔ yuon Pulatira heke na yo yɛn Yesura kpɛgura. Na Pulatira hãan sɛsɛ kha pi hã u Yesura kpɛgura. 59 Na uɔ Zozɛfura khiɛn kpɛgura, na binn ni na kasɛlowukɛna 60 ki yo kasɛn ni lugudanfɛna za u na yɛn na pi wɔɔ kɛrɛ za kha pi ba kasɛ uɔ thɛra ɛra. Ki khiɛn burugbɛlɛŋɛ na bakan nuuna ki tannɛ. 61 Dɛ bɛna Marɛyama kud Magɔdala dɛna Marɛyamara uɔra kha bu wa na hidann lugudana wuɔla za fi.

Yesu lugudana tɛgɛmɛ miyɛ

62 Ki gwɔɔkɛkɛna, gbaariyawuga diyãgura, na kperekpiidekhãgawura dɛna *Farɛzɛmura/Farɛzɛmɛ* bɛŋjinn kame na yuon Pulatira heke 63 na yo ded u kha: «Thadɛyɛ, a kuɔgɛn ma kha nɛbilɛndaa wɛ na ded ba kha na uɔ huuri, khiɛwɛ piɔãara za uɔ ba gbɛu arɛ. 64 Hã khɛnɛ pi yo tɛgɛ lugudana na yo nan khiɛwɛ piɔãara si le thaaga, hã u karɛnbiiwira ba yo zu u kpɛgura ki de kha u alɛn na kud huumira u wa?! Buɔtɛ u nɛbilɛnjira ba gbɛn na tãra khɛra.» 65 Na Pulatira ded pi kha: «Surasiwira wɔri bu, tɛ kɛ wɛ tɛ yo tɛgɛ rɛ mu gaga kha baa tɛ khɔri.» 66 Na pi yuon na yo yiin lugudana burubakarãŋjira ki burɛn fiɔ ki, ki yɛn na surasiwira tu ki tɛgɛ rɛ.

Yesu bu arti na kure huumira za

(Maruki 16:1-8; Luki 24:1-12; Zā 20:1, 11-18)

28 Baa Yawutuwe gbaariyawugura / Yawutuwe gbaariyawuga tanni, lieti diyāgura bu-lonkhōḡ, na Mariyamara kuḡ Magidala na Mariyamara uora ^I bann kha bɛ ba ken lugudana. ² Diɛ khaala bɛ za fi na fɔlɔngbanbūga guɔ liiri. Na Adeye Yekila melege uɔ kuḡ zaara ni na sūnn na bilinn burugura na khonn ŋi lugudana nuuna za ki gann hɔdan ki za. ³ U wɔɔla bɛ kha yīŋa wa, dīna u gbɔgɔlōŋira kha bu wa ki vuriga phɔphi mu gaga kha phumugure. ⁴ Surasiwira kha tɛge lugudana, baa bɛ yāan siɛ, na pi gbann haru na gburu. ⁵ Na na melegera khien siɛsura na ded hapira kha: «Hā ũe uɔ ān wa?. Mi tuun ma kha Yesura / Yesu pi bad nɔbadabɔkura / Nɔbadabɔkɔ za, uɔ ũ bɛ. ⁶ U bu fara wa?, naɗɛ u alun ma mu gaga kha baa u na ded si ura. ũ ba ken khaala u kha bu ura, ⁷ ki yɛn ũ khōɔfīn na yo de u karīnbiiwira si kha u alun ma na kuḡ huumira za, kha uɔ nisīn ũ Galilera u ni ^{II}; nineni ũ ba yo yā u. Siɛ kha bu miɛ heke na de ũ.» ⁸ Na hapira khōɔfīnn na kuḡ lugudana za, ānabirise na bāanwuokpakpaka na gɔɗ pi wa, na pi horo ki yo kha bɛ yo de siɛ siɛsura na Yesura karīnbiiwira. ⁹ Baa hapira kha bu yuomira za, na Yesura de thukīnn mi na thiɛ mi. Na pi zūun nann u na baden na gɔɗ u dɛsura na gbīnen u. ¹⁰ Na Yesura ded pi kha: «Hā ũ ān wa?. ũ yo de mi yabiiwira buora kha pi yo Galilera u ni, nineni pi ba yo yā mi.»

I Ken 27:56 II Ken 26:32

Miyra surasiwira ded na gbūun Yesura arumira za

¹¹ Baa hapira kha bu ki yo, surasiwira na tɛgen lugu-dana, na bɛ buɔ yuon kperekpiidekhāgawira hehe gboŋo kpoloŋira u na yo kpɔrun miyra bɛ na tann ura. ¹² Na bɛ kperekpiidekhāgabɛ na Yawutuwe / Yawutuwe wɔɔre nɔpura bīŋinn kame, na ben si za na hāan bɛ surasibɛ tigiɔngɔnye, ¹³ ki ded pi kha: «ũ ba de ba kha u karīnbiiwira yɛn ma ũe dawogo duɔmura za na ba zuun u kpɔgura na yuon ŋi ^{III}. ¹⁴ Na ɛ miyra ba nann guvernerura heke, aa ba ɔɔ ɛ miyra hā foi ba nan ũe wa?» ¹⁵ Na bɛ surasiwira khien ɛ tigiya, ki liin na makīnn mu gaga kha baa pi na ded pi si ura. Mafira ɛ miyra twɔgīn Yawutuwira heke na ba nann haru fi.

Yesu bu bɔɔ u thī na u karīnbiiwira

¹⁶ Na karīnbiiwe gbūne na ukpora yuon Galilera, bɛgura za Yesura / Yesu na ded kha pi thukīn uɔ ura ^{IV}. ¹⁷ Baa pi yāar u, na pi baden na gbīnen u, ŋa na buora sigesigen u za. ¹⁸ Na Yesura zūun nann mi na ded pi siɛsɛ kha: «Wɔrikura bɛ hāan ma miɛ zaara na fɔlɔŋira za. ¹⁹ Ge yɛri, ũ yo thīnyira nɔpura bɛ za na le wi mi karīnbiiwe ^V, ki yī / Yī pi āme za Siye / Siye Yekila na u Bikhira, dīna Yekila Nina / Yekire Nin yɔsɔgura za. ²⁰ Ki yɛ ũ karīn mi kha pi ki thuo siɛsura bɛ miɛ hāar ũ ura. ũ ken, miɛ ba hɔdan ma dīna ũe bāanye bɛ banu kha dunuyara yo zuori.»

III Makīn khaadɛ ken ni na 27:64 IV Ken 26:32 V Makīn khaadɛ ken ni na Miliinye 1:8

Maruki

Sewura sere thaaga

Maruki kha thuo wa Poli na Pleri ki denfe wɪ Yekire miliinsira za (Miliinye 13:5, na Kolɔstwe 4:10, dɔna 1 Pleri 5:13). Marukira sewura boɔɔ wa kha Yesu bu wa Yekire Bikhiye, Yesura bu wa na wɔrɔkɔ miyura bie za (Maruki 1:1 na 15:39). Marukira nisinn sewen ma na boɔɔɔ lomura za Āyi Zā kha yī nɔpura āmura za ki ɔfɔn khīna na sann Yesura dɪ ɪra. Dɔna lomura za Zā yīd u āmura za, na lomura za Sutana zɪen kenn u za (Maruki 1:1-13). U boɔɔ wa lomura za Yesura yɪd nɔpɛ na pi thuo u, na lomura za u yɪen na bodipe bu koroɔronse, ki bāaren gīrindewe gīrinse, ki yafan nɔpɛ mɔbɔye za ɪra (Maruki 1:14-10:52).

Yesura na nisinn ded ba u karɔnbiiwira kha Zeruzalemura uɔ ba ven ki hu, ŋa uɔ huume kpɔra za, uɔ ba arɪ. Ŋa karɔnbiiwira na tuun u sɛsura kola wa? (Maruki 8:31-32 na 9:30-32 na 10:32-34). Bena Yesura kha lon Zeruzalemura, na nɔgbogbɔɔɔ thukinn u na gbɔnen u thɪ. Ŋa Yawutuwe wɔɔɔ nɔpura yāasinn u wa thɪ. Baa u kha bie na phula u liigesira na u karɔnn karɔnbiiwira na nɔgbokira dɔna u bɔrawura (dabikpakpa?e 11-13). Marukira boɔɔɔn si wa u sewura philakhela za lomura za Yesura huun nɔbadabɔkura za, ki alun na kuɔ huumira za ɪra (dabikpakpa?e 14-16).

Yekire āyi Zā bu de Yekire sɛsɛ (Matiyo 3:1-12; Luki 3:1-18; Zā 1:19-28)

¹ Yekire Bikhiye Yesu Kirisitira sɛrɛnuusura gɔkhela die mura. ² Sɛ liin ma na makɔn na wesɛ sewen *Yekila yādedaa* / *Yekire yādedaa* Ezayi sewura za kha:

«Ken, mi ba dāa wa mi *dāara* / *Dāarawe* u nisɔn mu, na yo ɔfɔ mu khīna.

³ Nuuga guɔ kɔn gbangbɔriɔnira za ki de kha:

“Ī ɔfɔ Adeyura khīna,

Ī ɔfɔ khɔntelenyenye na hā u!”»

⁴ Mafura Yekire āyi Zāna kha bu gbangbɔriɔnira za ki du ki de kha: «Ī vɔkɔn ĩ kpolonsira na zɛ ĩ mɔbɔyeliigira na yɛ pi yī ĩ āme za ki yɛ Yekila yafa ĩ mɔbɔyura za.»

⁵ Zude sɔrɔgura nɔpura bie dɔna Zeruzalemura gboɔo nɔpura bie kha yo wa u heke. Pɪ kha de ba mɔbɔyura bie pi liiri nɔpura bie wɔɔla u fɪ, ki yɛ na Zāna yī pi lagagborola pɪ yɪ kha Zurudɛ, uɔ āmura za. ⁶ Zāna na yiin ma yɔgɔma duose gboɔɔɔɔɔ ki khɪen duɔɔɔ kagara na wɔɔ u hagayura za, gbesiwe na tɔlɔgɔ kha bu u dimuna.

⁷ Na u de nɔgbokira kha: «Wɔɔɔa ki ba ban mɛ kpɔra za, uɔ bu wa na wɔrɔkɔ na tāra mɛ. Mɛ kān thɔra na gbise kha mɛ wɔrɔ u sawulanwonyura thɔra wa? ⁸ Mɛ yīd ĩ wa āme za, ŋa uɔ uɔ ba yī ĩ wa na *Yekila Ni-na* / *Yekire Nin* .»

Yesu āyike na u zɛkeme miyɛ (Matiyo 3:13-17; Luki 3:21-22)

⁹ Kena die bena na *Yesura* / *Yesu* kuɔ Galile gbonbila pɪ yɪ kha Nazareti, na bann Zurudɛna Zāna kherɛ na u yīd u Zurudɛ āmura za. ¹⁰ Baa Zāna yīd u āmura za na u kure, die khaala bie za fɪ na u yāan na zaazaara phiin zɛɪɪ, na *Yekila Nina* / *Yekire Nin* sɔnn u za mu gaga kha genetugan lomɛ. ¹¹ Na nuuga guɔ kɔnn zaazaara ni kha: «Muɔ ki bu mɛ bikhiye khɔrɔyɔmɔra, mi bāana wuon mu wa gbaangbo.» ¹² Die khaala bie za fɪ, na Yekila Nina yɪen na u yuon gbangbɔriɔnira za. ¹³ Na Yesura yo huɔann na liin khɛwe tigbeyɔ gbangbɔriɔnira u ni na *Sutana* / *Sutana* zɪen kenn u za. U kha bu wa gbandaawe sugumu za na Yekila melegewe ban ki denfe u.

Yesu bu yɪ burugɔdewe piyɪ (Matiyo 4:12-22; Luki 4:14-15; 5:1-11)

¹⁴ Baa pɪ ba gɔɔ Zāna na yiir u kaso za zuori, sɛ kpɔra za na *Yesura* / *Yesu* vɔd gbɔun Galile sɔrɔgura u, na yo ki de Yekila sɛrɛnuusura ni. ¹⁵ U kha de ba kha: «Bena Yekila na ken khonni, die bena nann mura ɪra, nadɛ *Yekila uɔgura* / *Yekila uɔga* yɔmin ma zuori! Ī vɔkɔn ĩ kpolonsira na zɛ ĩ mɔbɔyeliigira ki khāa sɛrɛnuusɛ za ĩ nu mura ɪra!» ¹⁶ Yesura kha bu wa ki nɔrɛ Galile pheligbɔɔɔɔɔ gena za, na kenn yāan burugɔdewe piyɔ, Simɔ na u khɔniyɛ Ādere, bie kha bu pheligbɔɔɔɔɔ za

ki hīn pi zuɔ. ¹⁷ Na Yesura ded pi kha: «Ĩ thuo mɛ, mɛ ba le ĩ nuthĩrɛ bɛdɛwɛ mu gaga kha baa ĩ bɛ bu-ruwira ɛra.» ¹⁸ Dɛ khaala bɛ za fi na pi zɛn pi zuɔwira ki thuur u. ¹⁹ Na Yesura yuon wɔɔla u kuri, na u kenn yāan Zebede bikhiye Zaki na u khĩnyɛ Zā. Bɛ kha bu wa pi gbuogo kpoloŋo za ki ɔfo pi zuɔwɛ. ²⁰ Dɛ khaala bɛ za fi, na Yesura yɔd pi. Na pi dɛ zɛn pi siira Zebedera gbuogira za na pi miliinbiiwira ki aln na thuur Yesura.

Yesu bāaren girɔdɛye uɔ

(Luki 4:31-37)

²¹ Na Yesura na u karĩnbiiwira khɛn na yuon Kapɛrɛnawumu gboŋira u. *Yawutuwe gbaariyawugira* / *Yawutuwe gbaariyawuga* diyāgira, na Yesura yuon Yawutuwe bĩnjinthuugira za na gɔd ki ki karĩn nɛpɛ.

²² Nɛpɛra bɛ kha bu ki nuure u, bamuŋa na khonn ma pi bɛ na lɔmura u kha karĩn mɛ ɛra; nadɛ u kha karĩn mɛ mu gaga kha baa Yekire sɛrɛhāanse karĩndɛwɛ karĩn wa?, ŋa u kha karĩn mɛ wa mu gaga kha baa nura hɔdan na wɔrɔkɔ ɛra. ²³ Dɛ bɛna thĩra za, gɛ Yawutuwe bĩnjinthuugir za, wɛl uɔ kha bu na gĩrinse bu. Na uɔ gĩrindeyura hɔdann ki du kha: ²⁴ «Bura mu bɛ a heke Nazaretɛ *Yesu*? Mu bann ma a asi kherɛ ba? Mɛ tu dɛyura ki bu mu, muɔ ki bu Yekila nɛyegemɔra u dāan ɛra!» ²⁵ Na Yesura kpaŋĩnn gĩrina ki ded u kha: «Fii mu nuugira ki kure wɛl wɛl za!» ²⁶ Na gĩrina zigen wɛra na faŋa gbaangbo ki kud zɛr u na fuu kpakpadɛ. ²⁷ Na bamuŋa khonn nɛpɛra bɛ na pi hɔdann ki ki bũkɩn kame kha: «Bura thĩne wura mura? Karĩnfɛnwɛ kɛna faŋa bu u za mura kɛ! Na de gĩrime thĩra kha pi kure ki yɛ gĩrimira nu u bɛrɛ na bi kure!» ²⁸ Dɛ khaala za fi na Yesura miyɛ dɛ tuun Galile sɛrɛgira khaayira bɛ za.

Yesu bu bāare bodigɔmɛ

(Matiyo 8:14-17; Luki 4:38-41)

²⁹ Baa pi kud Yekila yĩnthuugira u, na bɛ na Zaki na Zā yuon Simɔ na Ādere thuuŋira za. ³⁰ Simɔra daafĩn-hala kha bu wa hũnkherɛ za, nadɛ u gbɔda kha gbũu wa. Baa Yesura wɔrɩn nann zuori, na pi dɛ khɛn hala gbɔgbũugira miyɛ na ded u sɩ. ³¹ Na Yesura zũun nann u na gɔd u lekira za na arɩgan u. Dɛ khaala bɛ za fi na gbɔgbũugira dɛ zɛr u na u aln ki le dimune kha uɔ hā wɩ. ³² Baa zũraŋa ba nannɩ, sɩɛ liin ma na khɛra waan ma zuori, na nɛpɛ khɛn bodiɛpɛ thĩnthĩnyɛ bɛ na wɛpɛ bɛ kha bu na gĩrinse na bann mɛ Yesura kherɛ. ³³ Gɛ gboŋira nɛpɛra bɛ na ba bĩnjinn ma thuuŋira tũtũna u. ³⁴ Na Yesura bāaren bodigɔmɛ bose thĩnyira bɛ ki dɛd kusen gĩrindeɔmɛ gĩrinse pi za. U kha bi na yɛ gĩrimira sɛrɛ wa?, nadɛ gĩrimira thĩra kha tu wa dɛyura ki bu Yesura ɛra.

Yesu bu de Yekire sɛrɛ Galile sɛrɛgira bɛ za

(Luki 4:42-44)

³⁵ Ki gɔdɛkĩn bulonkhɔɔgɔ, na dugura yekĩnn kĩran thon wa?, na Yesu aln na kud thuuŋira za. Ki khɛn na yo hɔdann gbangbĩriŋira u khaare duɔ za ni ukpo ki yĩn Yekila. ³⁶ Na Simɔ na u kamra aln ki ki muu u. ³⁷ Baa pi yo yāar u, na pi ded u kha: «Nɛpɛ bɛ bu muu mu wa.» ³⁸ Ŋa na Yesura ded pi kha: «Ĩ yɛ a yo da-gengbonsira suɔra za. Mɛ kān ma na de Yekila sɛsɛra ni tĩ, nadɛ Yekila sɛsɛra debe kāmara za mɛ bannɩ.» ³⁹ Mafira pi aln ki min Galile khaayira bɛ za; na Yesura de Yekila sɛsɛra gbonsira bɛ za Yekila yĩn-thuusira u, na u dɛ ki kuse gĩrimira nɛpɛ za.

Yesu bāaren legbũrukhuo uɔ

(Matiyo 8:1-4; Luki 5:12-16)

⁴⁰ Na legbũrukhuo uɔ bann Yesura kherɛ, na ba bad huruse u wɔɔla u za fi ki ki yĩn u kha: «Na mu bi, mu wɔrɩ bāare mɛ na yɛdɛ mɛ Yekila wɔɔla za.» ⁴¹ Na wɛra makarɩla gɔd Yesura gbaangbo. Na Yesura arɩgan leke, na phod wɛra za ki ded u kha: «Mɛ buɩrɩ, bāa, ki yɛ / *Yɛdɛsɛ*!» ⁴² Dɛ khaala bɛ za fi, na wɛra legbũrusira khonn u za ki yɛn na u yɛdɩ. ⁴³ Sɛ kpĩra za, khaala Yesura kha uɔ yɛ u tāra, na u ded na gbĩran sɩ u za kha: ⁴⁴ «Ken, nuure mi kĩraŋira, hā mu ba yo de nura sii wɛsɛ wa?. Ŋa yo bɔgɔ mu thĩ na *kperekpi-idaara* / *Kperekpiidɛwɛ*, ki yɛ mu khon *thɔgɔn-sɛ* / *Thɔgɔnse* daasura *Moyizira* / *Moyizi sewura* bɔgɔnɩ, sɛ le thaaga nɛpɛ tu sɩ kha mu bāan ma.» ⁴⁵ Sɛ bɛ za, baa wɛra tannɩ na u khɛn ki kpɔrɩ sɩ na nɛpɛ gense bɛ. Sɛ na yɛrɩ, Yesura kha wɔrɩ bɔgɔ u thĩ gboŋo za dũwa? ŋa u kha hɔdan ma gbangbĩrise za. Sɛ bɛ za bere, nɛpɛ kha kure wa gense bɛ ki ban u kherɛ.

Yesu bu bāaren murugũnkhuo uɔ ki yafan u mbĩyura za

(Matiyo 9:1-8; Luki 5:17-26)

² Diyāse suɔ tārɩwɛ kpĩra za, na Yesura vɩd bann Kapɛrɛnawumu gboŋira za; na nɛpɛ nuun kha u bu wa thuuŋa za. ² Na nɛgboko bann na ba bĩnn harɩ nɩrɛkherɛ thĩra kha wɔrɩ bu thuuŋira u ba tāra de kha tũtũna wɔɔla za dũwa?, na Yesura gɔd ki ki karĩn mɛ. ³ Na khuowe piyĩ gbonn murugũnkhuo uɔ na bann u. ⁴ Baa nɛgbokira na gonn tannɩ, pi kha wɔrɩ bu lonkherɛ na nan na pi bodora Yesura wɔɔla u wa?. Na pi gann thuuŋira thaagira za na vɔyɩn dane na makĩnn na khaala Yesura kha bu thuuŋira kpoloŋira ɛra, ki khɛn murugũnkhuo u dahũrɔŋira za na sũnen u dɛ dana za. ⁵ Baa *Yesura* / *Yesu* yāan bɛ khuobɛ khāamura, na u ded murugũnkhuo kha: «Mi bikhiye, mu mbĩyɛlligira yafan mu za.» ⁶ Sɛrɛhāanse karĩndɛwɛ buɔ kha bu fi na hɔdannɩ, na bɛ ki ki gaga pi thĩ za kha: ⁷ «Be liin

na wɛl wɛl sɛrɛ mɪra? U asɪ wa Yekila yɪsɪga. Nɪra ōna kɪ bu na wɔrɪ yafa nɪthɪrɪga mɪbɪyɛ za na Yekila kpɔra u wa?»⁸ Na Yesura dɛ tuun pɪ gagasɪra na u dɛd pɪ kha: «Be liin na ɪ bu na gagasɛ siira?»⁹ Na de murugŭnkhuo kha: “Mu mɪbɪyeliigira yafan mu za”, warɪma na de kha: “Arɪ nɪrɛ́, khɛ mu dahŭrɔŋɪra na nɪrɛ́?” Sɛ sɛsɪra yɔra za, sunɛsɛ dɛbe kɪ thɔ? ¹⁰ Nja mɪ bɛ wa kha ɪ tu sɪ kha mɛ *Nɪthɪrɪbɪkhiira* / *Nɪthɪrɪbɪkhiira* bu wa na wɔrɪkɔ fɔlɔŋɪra za na wɔrɪ yafa nɪthɪrɪpɛ mɪbɪyeliigira.» Baa u dɛd sɛ zuori, na u dɛd murugŭnkhuora kha: ¹¹ «Mi de bu wa sɪ, arɪ, khɛ mu dahŭrɔŋɪra na khŭn mu khaala u!» ¹² Dɛ khaala bɛ za fɪ, baa nɪpɛ bɛ na baɔ yɪwiye u za kɪ ken u, na wɛra dɛ alɪn na nɪrɛ́nɪ́, kɪ khɪɛn u dahŭrɔŋɪra na khŭnɪ. Na bamuŋa khonn pɪ bɛ, na pɪ kɪ gbɪnɛ Yekila kɪ de kha: «Aa yāan wɛsɛ siira yāan kŭu wa?!»

Yesu bu yɪ Levi

(Matiyo 9:9-13; Luki 5:27-32)

¹³ Sɛ kpɪra za, na Yesura kud yuon pheligbŭɔŋɪra u ni tɪ. Nɪgbose kha yo wa u heke ni na u karɪn mɪ. ¹⁴ Baa u kud ni kɪ tāra, na u kenn yāan Alife bɪkhiye Levi, na u hɪdann kɪ zɪn lāmbɔ. Na Yesura dɛd u kha: «Arɪ thuo mɛ!» Na *Levira* / *Levi* dɛ alɪn na thuo u. ¹⁵ Sɛ kpɪra za, na *Yesura* / *Yesu* yuon dɪkheɛ Levira heke, lāmbɔ zɪndɛgɔmɛ na mɪbɪyɛledɛgɔmɛ na bann ma dɪkhɛla u Yesura na u karɪnbiiwira heke nadɛ pɪ gɔmɛ kha thuo wa Yesura. ¹⁶ Na *Farɪzɪɛmɛ* / *Farɪzɪɛmɛ* na sɛrɛhāansɪra karɪndɛwɛ bu kenn yāan kha Yesura kha bɪ wa kɪ dɪ na lāmbɔ zɪndɛwɛ na mɪbɪyɛledɛwɛ. Na pɪ dɛd u karɪnbiiwira kha: «Be liin na Yesura bɪ kɪ dɪ na lāmbɔ zɪndɛwɪra na mɪbɪyɛledɛwɪra?» ¹⁷ Na Yesura nuun pɪ sɛsɪra na u dɛd pɪ kha: «Nɪthɪrɪpɪra kɪ bu korɔŋɔrona, bɛ ven bosodaa za wa?, bodɪpɛ kɪ ven bosodaara za. Wɛpɪ kɪ ken pɪ thɪ kha bɛ telenn ma, mɛ bann bɛ kāmā za wa?, ŋa wɛpɪ kɪ bu mɪbɪyɛledɛwɪra, bɛ kāmāra za mɛ bann.»

Pɪ bŭ Yesu na gbŭu sŭnyiige mɪyɛ za

(Matiyo 9:14-17; Luki 5:33-39)

¹⁸ Gɔɔɪyāga guɔ, Yekire āyi Zā karɪnbiiwe na Farɪzɪɛmɛ na yɪin sŭn. Na nɪpɛ buɔ ba bŭd Yesura kha: «Be liin na Yekire āyi Zā karɪnbiiwira na *Farɪzɪɛmɪra* / *Farɪzɪɛmɛ* bewɪra yɪi sŭn, kɛna muɔ uɔ bewɪra le sɛ wa?» ¹⁹ Na *Yesura* / *Yesu* zɪŋunn mɪ kha: «Kŏyɔkhuo nuthorome wɔrɪ yɛ kɛɪ dɪ kɛna bɛ na kŏyɔkhuora kɪ bu kame u ba? Na yɛ kŏyɔkhuora pɪ sugumura za uɔ, pɪ wɔrɪ yɛ kɛɪ dɪ kŭu wa? ²⁰ Nja bene duɔ ba ban, pɪ ba khɛ kŏyɔkhuora na khon u pɪ sugumura za, gɛ dɪyāgara uɔ, pɪ ba yɛ kɛɪ dɪ.»

²¹ «Sɪ kɪra nura khɛ lowufɛnɛ na batɪ lowudugure danɛ wa?, buɔtɛ heɪkhefɛna ba gbɪn na tāra dugula. ²² Dɪna nura khɛ duvɛn boŋo na yɪi gɪ kpɛɔforo-

gokhāaga za wa?, buɔtɛ duvɛn boŋɪra khā ba na luɔrɛ kpɛɔforogosira sɪ du. Duvɛna gbo fɔlɔŋɪra u kɪ yɛ kpɛɔforogosira gbŭu asɪ. Nja duvɛn boŋɪra kān yɪi wa kpɛɔforogofɛnsɛ za!»

Yesu liin Nɪthɪrɪbɪkhiira, uɔ kɪ bu gbaariyawuga thadɛyɪra

(Matiyo 12:1-8; Luki 6:1-5)

²³ *Yawutuwe gbaariyawuga* / *Yawutuwe gbaariyawuga* guɔ dɪyāga, Yesura na u karɪnbiiwira kha bu wa kɪ tāra dɪihuuga guɔ za, na u karɪnbiiwira kɪ kɪ kpɛ dɪitɔ?ɛ yuɔ kɪ kuɔ ɪ. ²⁴ Na *Farɪzɪɛmɛ* / *Farɪzɪɛmɛ* dɛd Yesura kha: «Ken, be liin na mu karɪnbiiwira liige kɪ kpɛ dɪitɔ?ɛ aa gbaariyawugura za kɛna sɪ sɪmɪ ma?» ²⁵ Na Yesura zɪŋunn mɪ kha: «Wɛsɛ *Davidira* / *Davidi* na u nɪpɪra na liin bɛna khŭmuŋa na gɔɔ pɪ, ɛ karɪn sɛ yāan wa?» ²⁶ U lonn ma *Yekila gbɪnethuugura* / *Yekila gbɪnethuugura* za na khuɔn *bula* pɪ na hāan Yekila ɪra. (Dɛ bɛna Abɪyataarɪ kha bu kpɛrɛkpiidɛkhāgawɛ thadɛyɪra.) A sɛrɛhāansɪra hāan ma *kpɛrɛkpiidɛwɛ* / *Kpɛrɛkpiidɛwɛ* doro khɪnɛ kha bɛ kɪ wɔrɪ khuɔ uɔ bula, kɛna *Davidira* uɔ khonn ma uɔ bula na khuɔrɪ, kɪ khonn uɔ na hāan u nɪpɪra.» ²⁷ Na Yesura dɛd pɪ tɪ kha: «Gbaariyawuga liin ma nɪthɪrɪpɛ kāmā, nɪthɪrɪpɛ liin gbaariyawuga kāmā za wa? ²⁸ Gɛ yɛn na *Nɪthɪrɪbɪkhiira* / *Nɪthɪrɪbɪkhiira* liin gbaariyawugura thadɛyɪra thɪra.»

Yesu bu bāare wɛl uɔ leke na huri Yawutuwe gbaariyawuga dɪyāga

(Matiyo 12:9-14; Luki 6:6-11)

³ Sɛ kpɪra za, na Yesura vid gbŭun Yekila yɪnthuugura za. Wɛɪ uɔ kha bu fɪ, u lekɪra kpɔra na huun ma. ² Na *Farɪzɪɛmɛ* / *Farɪzɪɛmɛ* hɪdann kɪ kɪ kɔrɪsɪn Yesura na bu ken na u ba bɪ na bāare wɛra gbaariyawugura dɪyāgura za, nadɛ pɪ kha bɛ wa na zarɪgɪn u. ³ Na Yesura dɛd wɛɪ lehuomora kha: «Arɪ nɪrɛ́ khaadɛ nɪpɪra bɛ wɔɔla za.» ⁴ Kɪ yɛn na Yesura bŭd wɛpɪ kha ken u kha: «Bɪra a sɛrɛhāansɪra dɛdɪ? Kha a wɔrɪ le mɪkɪnnyɛ gbaariyawuga dɪyāga baa, warɪma mɪbɪyɛ? Kha a wɔrɪ kuore nɪthɪrɪga thakuogo baa, warɪma kha a khu u?» Nja na pɪ bɛ fɪi gbɛ. ⁵ Na Yesura kenn mi na doŋo, na u wɔɔla kpāɔ pɪ nu-migbɪkɪra kāmā. Na u dɛd wɛra kha: «Narɪ mu lekɪra.» Na u narɪn ŋɪ na kɪ dɛ bāarɪ na liin lekɪrɪga. ⁶ Dɛ khaala bɛ za fɪ, na *Farɪzɪɛmɪra* dɛ alɪn na kudɪ, na bɛ na Erɔɔɔ nɪpɛ yo yāan kame na bɛ lɔmɪra za bɛ wɔrɪ khu Yesura na yo u ɪra.

Nɪgboko bu ban Yesura khɛrɛ

(Matiyo 4:25; 12:15-16; Luki 6:17-19)

⁷ Na *Yesura* / *Yesu* khɛn u karɪnbiiwira na pɪ yuon Galile pheligbŭɔŋɪra u ni, na nɪgboko alɪn na thuo

u ni. Nɩpɛ kha kure wa Galile na Zude sɩrɩsɩra za, ⁸ na Zeruzalemɩ gboŋo, na Idimu sɩrɩga, na lagara pɩ yɩ Zuruđɛna, ɔɔ kpɩraŋɛɣɩra u, na *Tiiri na Sidɔ* sɩrɩga kɩ ban. Pɩ kha ban ma nɩgbose nadɛ baa pɩ na nuun miyɩra biɛ Yesura kha le ɩra. ⁹ Na Yesura deɔ u kaɾɩnbiiwira kha pɩ ɔɔ gbuogo guɔ na hã ɔɔ, si le thaaga hã nɩgbokira ba le pɛwɔ ɔɔ wa?. ¹⁰ Nadɛ baa u kha bãare bodigomɩra, wɛpɛ biɛ kha bu na bose thɩnye thɩnye, pɩ biɛ kha pharɩn ma kɩ biɛ kha biɛ pho? u za. ¹¹ Wɛpɛ kha bu na gɩrinse, na biɛ kha yã u, pɩ wa wa u wuɔla za fu kɩ kɩ kɩn kha: «Muɔ kɩ bu Yekila 'Bikhiira!» ¹² Na Yesura kha de pɩ wa sɩ na gbɩra kha hã pɩ boɔgo deyɩra kɩ bu ɔɔ wa?.

Yesu bu ken khon karɩnbiuwe gbũne na piyɔ
(Matiyo 10:1-4; Luki 6:12-16)

¹³ Sɩɛ kpɩra za, na Yesura gann biɛdide duɔ za, kɩ kɩ yɩ nɩpɩra u kha biɛ ɩra, na pɩ ban u heke. ¹⁴ Na u kenn khonn khuowe gbũne na piyɔ kɩ liin mi u *dãarawe / Dãarawe*. U liin ma sɩɛ, pɩ bu huɔan dɩna ɔɔ, u kɩ dãa wɩ pi yo de Yekila sɩɛɛnuusɩra. ¹⁵ U hãan mi wa wɔɩkɔ pi bu kɩ de kɩ kuse gɩrime nɩpɛ za. ¹⁶ Khuowira gbũne na piyɔra u na kenn khonni, ken pɩ yɩsɩsɩra: Simɔ, na u hãan ɔɔ yɩsɩga kha Pɩɛɩ, ¹⁷ Zakɩ na u khɩɩye Zã, biɛ yɔra biɛ kha bu wa Zebede bikhiuwe, na Yesura hãan biɛ yɩsɩsɛ kha Buwanerɩgesɩ, gɩɛ kɔla kɩ bu kha «khuowira lomɩra kɩ bu mu gaga kha adaga lurugɩnsɩra ɩra.» ¹⁸ Na Ādere, na Filipu, na Batelemi, na Matiyo, na Tomasi, na Alife bikhiye Zakɩ, na Tade, na Simɔ wɩɛra kɩ bu *Zelɩta / Zelɩ*, ¹⁹ dɩna Zudasɩ Eskarɩyɔɔɩ, ɔɔ wɩɛra kɩ ba yii Yesura nɩpɛ lesira za.

Yesu faɩa tãra Sutana beɣɩra
(Matiyo 12:22-32; Luki 11:15-23; 12:10)

²⁰ Sɩɛ kpɩra za, na Yesura sũnn na khũn u khaala u. Na nɩgboko ɔɔɔn biɩjinn tɩ, harɩ Yesura na u kaɾɩnbiiwira kha wɔɩ bu di thɩra wa?. ²¹ Baa Yesura nɩpɩra nuun sɩɛ, na pɩ alɩn kha biɛ yo khe u, nadɛ pɩ kha de ba kha: «Yesura thɩra thaagura bu arɩ wa.»

²² Sɩɛrehãansɩra kaɾɩndewɩra na kuɔ Zeruzalemura na bannɩ, pɩ kha de ba kha: «Gɩrime thadeyɩra pɩ yɩ kha Belizebulira ɔɔ kɩ bu u za! Dɩna biɛ gɩrimira thadeyɩra kɩ hã u faɩa na u de gɩmira!» ²³ Dɩɛ bena na Yesura yɩɔ pɩ kɩ sɩɛɛ wɩ sɔsɛ za kha: «Muse sii *Sutana / Sutana* le kɩ bi na de u thɩ? ²⁴ Na uga kpo nɩpɛ alɩn kɩ kɛɩ kame, gɩɛ ugura thɩna wɔɩ nɩrɛɩ lei wa?; ²⁵ Na gbɛɩne kpo nɩpɛ alɩn kɩ khɛɩ kame, dɩɛ gbɛɩna thɩna kii wa. ²⁶ Na Sutana thɩra alɩn kɩ kɩ khɛɩ na u thɩ, sɩɛ boɔgo wa kha u kpɩkɩnn ma, dɩɛ bena u ugura ba wɔɩ lei wa?, kɩ wa wa.»

²⁷ «Na nɩra sii wɔɩ arɩ na yo lon khohuwa gbɛɩne za na horise u daasra kena u goɔ ɔɔ khohuwa wɩɛ na wɔɔ

u wa?. Na na u wɔɩn goɔ u na wɔɔ u, u wɔɩ horise u gbɛɩna miyɩra biɛ dɩɛ bena.

²⁸ Tɩyara za ɔɔ, mi de ɩ wa sɩ: Mɩbɩyɩra thɩnyira biɛ nɩthɩɩpɩra le, na Yekire yɩsɩ asɩsɩsɩra biɛ pi de hã Yekila, sɩɛ biɛ wɔɩ yafa pɩ za. ²⁹ Na deyɩra kɩ ba kusa *Yekila Nina / Yekire Nin* ɔɔ, Yekila ba yafa ɔɔ deyɩra za kũu wa?, nadɛ mɩbɩkɛɩzuonye u liiri.»

³⁰ Yesura na sɩɛɛn mi wa mafɩra, nadɛ baa pɩ na deɔ kha: «Gɩrin ɔɔ kɩ bu u za.»

Yesu yaa na u khɩɩwe miye
(Matiyo 12:46-50; Luki 8:19-21)

³¹ Dɩɛ bena na Yesura yaara na u khɩɩwɩra nannɩ, na pɩ huɔann gbɛɩna u kɩ dãan nɩra kha pi yo yɩ Yesura. ³² Nɩgɔme na huɔann ma na viimirin Yesura, na pɩ ba deɔ u kha: «Mu yaara na mu khɩɩwɩra na mu khɩɩɛɩpɩra bu ven mu za gbɛɩgɩra u.» ³³ Na Yesura zɩɩnɩn mi kha: «Mɩɛ yaara na mɩɛ khɩɩwɩra kɩ bu bunewe?» ³⁴ Kɩ kenn wɛpɛ biɛ na viimirin u na deɔ kha: «Ken, wɛpɛ viimirin mɩɛ mɩra, biɛ kɩ bu mɩɛ yaara na mɩɛ khɩɩwɩra. ³⁵ Nadɛ wɩɛ bãa kɩ le Yekila dɩɩjora, ɔɔ kɩ bu mɩɛ khɩɩyɩra, na mɩɛ khɩɩɛɩyɩra, na mɩɛ yaara.»

Sokɩra kɩ hã na gbũu tɩugadaa ɔɔ miye za
(Matiyo 13:1-9; Luki 8:4-8)

4 Na Yesura yuon Galile pheligboɔɔgenjira u kɩ kɩ kaɾɩn nɩpɛ. Na nɩgboko bann na ba viimirin u, harɩ na u alɩn na gann gbuogo guɔ za na huɔannɩ. Gɩɛ gbuogira kha bu wa ãme za, na nɩpɩra bu pheligboɔɔgenjira u fu. ² U kha khe wa sɔsɛ kɩ kaɾɩn mi mɩgɔnyɛ. Kɩ deɔ pi kha: ³ «ɩ nuure! Wɛɩ ɔɔ na alɩn goɔɔyãga guɔ kɩ yo u huuga tɩugakherɛ. ⁴ Baa u kha bu kɩ tɩuga u diitɔɔla, na diitɔɔla duɔ waan khɩngena za, na wurupe bann na ba diin i. ⁵ Na diitɔɔla duɔ waan kerɩke za, foɔɔmuko kha goɔn dɩɛ khaala za wa?. Na dɩɛ diitɔɔla de fiin dɩɛ khaala za fu, nadɛ ti khaala foɔɔmukira kha goɔn wa?. ⁶ Baa khɩɛra ba gbũuru, diitɔɔla na fiiri, na dɩɛ de vãrɩn khaala za fu. Na ti wãɩra biɛ huuru, nadɛ nɩnsira na lonn wa?. ⁷ Na diitɔɔɛ duɔ waan huonse khaare za. Na dɩɛ na huonsira fiin kame u na huonsira fiɔɔ ti, ti wɔɩn senn wa?. ⁸ Na na diitɔɔla duɔ waan foɔɔnkharkɩne za, na ti fiiri, na khãd na senn tɔsɛ. Tɔsɛ suɔ kha nan biye tigbiire na gbũne, suɔra biye tigbesãa, suɔra biye tiwãa.» ⁹ Na Yesura deɔ kha: «Na numiye bu wɩɛ heke na nuure, u nuure kɩraɩra!»

Yesura bu boɔgo sɔsɛ kɔɩwe
(Matiyo 13:10-17; Luki 8:9-10)

¹⁰ Baa Yesura ba huɔannɩ ukpo na kaɾɩnbiiwira gbũne na piyɔra dɩna wɛpɛ kha thuo u, na pɩ buɔ u u sɔsɩra kɔɩwɩra. ¹¹ Na u zɩɩnɩn mi kha: «*Yekila ugura / Yekila uga* mɩguorenyira tuumura hãan ma ɩɛ,

ɲa buɔra ki bu gbɛigira u, miyira biɛ de ba biɛ sɔsɛ za, 12 si le thaaga,

“Haru na pi zuru yiwuye na kenn kɪraɲura, pi wɔri yã wa?

haru na pi zɛn numiye na nuuren kɪraɲura, pi wɔri tu foi bu wa?

si le thaaga hã pi ba vi ban Yekila za u yafa pi miɔyira za wa?”»

Yesu bu bɔɔgɔ sũnɛdaara tũgase sɔkura kɔla

(Matiyo 13:18-23; Luki 8:11-15)

13 Na Yesura gbũun ded pi tĩ kha: «Ɓɛ tu sɔkɛ kɔla wa?? Na muse ƙ ba le ki wɔri tu sɔsura suɔra kɔriwura?

14 Diitũgadaara bu tũga wa Yekila sɛsura. 15 Nɪpura buɔra bu wa mu gaga kha khĩngene khaala diitɔɔla waan ɪra. Na pi wɔri nuun Yekila sɛsura, *Sutana/Sutana* ban ma khaala za fi na ba khon sɛ sɛsura pi gagasura za. 16 Buɔra sɛre nuuregira bu wa mu gaga kha fɔlɔnkɛrɩkura za diitɔɔla waan ɪra. Na pi nuun sɛsura, khaala za fi, pi bi si na bãanwuonɔ. 17 Ɗa pi bu na yɛ sɛ sɛsura bu bakakhere pi za wa?, pi ɔɔ si wa ye/Yɛdɛsɛ. Na vense warɩma gbɪriyanse nann mi kuru na gbũu Yekila sɛsura kãmara za zuori, pi dɛ zɛ khãamura dɛre. 18 Nɪpura buɔra bu wa mu gaga kha huonse khaala za diitɔɔla waan ɪra. Pi nuun Yekila sɛsura, 19 ɲa dunuya wɛ miɔɛnyura, na tigibiɛg-bũɔɲura dũna miɔɛbũnyura yuɔra lon ma pi za na asɩ sɛ sɛsura haru sɛ sɛsura wɔri kɪra pi duɔ wa?.

20 Nɪpura buɔra bu wa mu gaga kha fɔlɔnkharɩkɩna za diitɔɔla waan ɪra. Biɛ nuure wa sɛsura, na bi si na ɔɔ si na kɪra mu gaga kha diitɔɔla ki sen bise tigbesãa warɩma bise tigbiire na gbũne.»

Ɓ kɔriɩn ƙ nuure lɔmura

(Luki 8:16-18)

21 Na Yesura ded pi tĩ kha: «Nɪra dɛre fitani na khe si u na gbogbonɔ warɩma na yii u gbĩne thede za wa?. U tii u wa daaga ɔɔɔ thaaga za ƙ. 22 Miyira biɛ guureni, ɩ biɛ kãn kure wa gbɛigɛ za. Dũna miyira biɛ guuneni, ɩ biɛ kãn tu wa na yesɩn ɔɔɔyãga ɔɔɔ. 23 Na numiye bu wɛ bãa heke u nuure kɪraɲura!»

24 Na Yesura ded pi tĩ kha: «Ɓ kɔriɩn ƙ nuure lɔmura. Yekila ba hã ƙ wa na makɩn na ƙ nuurelɔmura. U ba sɛ duɔ thɩra bu. 25 Nadɛ na kuru bu wɛ heke, u ba sɛ uɔ duɔ; ɲa na foi bu wɛ heke wa?, haru kuruɩa ki bu u heke u ba zɩn ma dɛ ki zɛ u.»

Diitɔɔfiine sɔkɔ miye

26 Na Yesura ded tĩ kha: «Ken miyira *Yekila ugura/Yekila uga* khɛgɩnn ni ɪra. Wei uɔ tũgan u diitɔɔre u huuga za. 27 Na u diin dɔɔɔme za ba, warɩma na u huɔann ma ko ba, khɛga na dawogo, diitɔɔla dɛ

I Makɩn khaadɛ ken ni na Matiyo 5:15, na Luki 11:32

bu wa ki fi na tu khã kena tu tũgadaara tu lɔmura za tu khã ki yo wa?. 28 Nadɛ fɔlɔɲura za diitɔɔla thɩra fi na kure ti thɩ. Tu khã ba kuru kuru na le gbene, sɛ kpɩra za tu tu yii bogore ki tu yii biye. 29 Na ɛ biyira ba khãd bendɛ bãa, diise dɛyura tu khe wɔriɔɔ si za na hei si, nadɛ si kpiibena nann ma.»

Mutarɩdɩ bire sɔkɔ miye

(Matiyo 13:31-32; Luki 13:18-19)

30 Na Yesura yuon wuɔre na u sɛsura na ded tĩ kha: «Bura mune a wɔri khe na makɩn ni na *Yekila ugura/Yekila uga* tĩ? Gũna sɔkɔ thɩne a wɔri bu na wɔri bɔɔgɔ Yekila ugura lɔmura? 31 Yekila ugura lɔmura khɛgɩnn ma na datuubire pi kũn kha mutarɩdɩ. Na pi tuɔɔɔn ni fɔlɔɲa za, dɛ ki zen na tãra dunuyara diitɔɔyura yuɔra biɛ. 32 Ɗa na pi tuɔɔn ni zuori, ti fi wa na khã na tãra nanthuse suɔra biɛ, ki kuse dese si gbɩn haru zaazaa wurupe ki yii pi sewuse bu.»

33 Mafura Yesura kha hã u karɩna na u khe sɔsɛ thɩnye thɩnye ki bɔɔgɔ, u kha hã wa u sɔsura na makɩn na wesɛ u nuuredɛrɩwura kha wɔri tu. 34 U kha sɛre wɩ kel khe sɔkɔ wa?. Ɗa na uɔ na u karɩnbiiwira na yo huɔann pi doro, u bɔɔgɔ pi wa u sɔsura kɔriwura.

Yesu bu nɪrɛ sarangbũɔɲa

(Matiyo 8:23-27; Luki 8:22-25)

35 Baa zũraɲura ba nanni, na Yesura ded u karɩnbiiwira kha: «Ɓ yɛ a saga pheligbũɔɲura hɛda duɔra za ni.» 36 Na pi tann zɛnn nɔgbokira, ki yo khɛn Yesura gbuogira za u kha bu na huɔann ɪra. Gbuose suɔ kha bu wa u lɔkura za fi. 37 Baa pi kha bu ki yo na sarangbũɔɲa ɔɔɔ alɩ ki vu, na pheligira ɔkura ki begin haru na gbuogira thaann ãme ki biɛ na hɩi. 38 Kena Yesura kha bu wa gbuogira kpɩrara u na hũnn gbɛn thaaga pitige za na hũnn phaari, na u karɩnbiiwira yo arɩgan u ki de u kha: «Karɩndaa, a diin ma: Sɛ le mu foi wa ke?» 39 Na Yesura alɩn dɛ bɛna. Na dud pheligbũɔɲura sarɩɲura na ɔkura za kha: «Fi! Ki gbaa mu begemira!» Dɛ khaala biɛ za fi na *sarɩɲura/Sarɩɲura* gbaan vubira, na geɲura biɛ dɛ wuori. 40 Na Yesura ded u karɩnbiiwira kha: «Bena ƙ ãn mura? Haru bere ƙ khãa bere wa ke?» 41 Ɗa na ãnabirise ɔɔɔ pi gbaangbo na pi ki de kame kha: «Bura wei thɩne wɛ, kena sarɩɲa na ãme wɔri ki nu u bere?»

Yesu bu bãare gɩrinse dɛye uɔ

(Matiyo 8:28-34; Luki 8:26-39)

5 Na Yesura na u karɩnbiiira yo nann pheligira de-na duɔra za, Gerasa surɩgura geɲura, 2 na Yesura sũnn gbuogira za, na wei uɔ dɛ kuɔ luguse za na ban thukɩnn u, gɩrinse na lonn u za na u phũrɩn. 3 Uɔ phũrukhuo wɛ kha hũn ma luguse za. Haru na pi na wɔɔ u na zɔɔɔɔɔɔ na u kpasɩ wa. 4 Nadɛ pi kha wɔ u

wa na zɔrɔgɔsɛ ki yiin khĩlɛ u dɛsɛra za, ŋa u kha kpakĩn ma sɛ zɔrɔgɔsɛra biɛ ki kpɛ sɛ khĩsɛra biɛ. Nɪra sii kha wɔrɪ gɔ u na vɔ u dŭwaʔ. ⁵ Khɛga na dawogo u kha bu wa lugusira u na biɛdisira za ki sɔŋɔ, na u nuga u thĩ na burusɛ. ⁶ Baa u ba kenn yāan *Yesura/Yesu* kharulegene, na u horon na yo baɗ huruse u wuɔla za ⁷ ki dud na faŋa kha: «Zaaza Yekire Bikhiye Yesu, bura mu biɛ mi heke? Mɪ yĩn mu wa, ken Yekila za hã mu venɛ mɪ waʔ!» ⁸ Gĩrina ded ba sɛ nadɛ Yesura kha de u wa kha: «Gĩrin bĩya, kure wɛra za.» ⁹ Dɛ bɛna na Yesura bũd u kha: «Mu yɪsɪgura ki bu gũna?» Na u zĩŋunn kha: «Mɛ yɪsɪgura ki bu kha “Gboko”, nadɛ a gɔn ma.» ¹⁰ Na u yĩnn Yesura zaani, kha hã u ba yɛ biɛ kure gɛ sɪrɪgura za waʔ. ¹¹ Sɪ makĩn ma na dɔrɔbɔŋgboko kha bu gɛ dadikira za fi ki diire. ¹² Na gĩrimira yĩnn Yesura kha: «Yɛ aa yo dɔrɔbɔŋgbokɛ za!» ¹³ Na Yesura hãan mɪ khĩna. Na gĩrimira kuɗ wɛra za na yo lonn dɔrɔgbɔŋsɛra za. Dɛ khaala biɛ za fi, dɔrɔbɔŋgbogbũɔgɛ kha nan dɔrɔbɔŋsɛ kpɛwɛ piyɔra, na sɪ biɛ dɛ kuɗ biɛdikira thaagura za na tuon pheligira za na huon pere. ¹⁴ Na sɪ kaadɛwɪra horon na yo kpɔrɪn sɪ gboŋira ni na dagengbonbiyira biɛ za. Na nɪpɛ kuɗ na yuon kenkherɛ. ¹⁵ Baa pi yo nann Yesura lɔkura u, na pi yāan wɛra za gĩringbokira na lonn ɪra, na u yiin dakĩnɛ na hɪɗannɪ, u kha bu wa u lɔnkĩrwɪra za. Na ānabirise gɔɗ nɪpɪra. ¹⁶ Wɛpɛ wuɔla za sɪ na liiri, na biɛ khɛn mɪyɪra na kpɔrɪn buɔra ɪ, lɔmɪra za wɛra na bāan yuon ɪra, dĩna lɔmɪra za dɔrɔbɔŋgbokira liin yuon ɪra. ¹⁷ Baa nɪpɪra nuun sɛ zuori, na pi ki yĩn ma Yesura kha u kure biɛ sɪrɪgura za. ¹⁸ Bɛna Yesura yuon kha u yo gan gbuogira za, wɛra za u na dɛɗ kusen gĩringbokira, na u bann ki yĩn Yesura kha u yɛ uɔ thuo u. ¹⁹ Nɪ Yesura bĩn yɛn na wɛra thuo u waʔ. Na u ded wɛra kha: «Khũn mu khaala u ni, mu nɪpɪra heke, na yo kpɔrɪ lɔmɪra za Adeyɪra makarɪn mu za na wɛsɛ u liin hãan mu ɪra.» ²⁰ Na wɛra khɛn na tannɪ, na yo ki kpɔrɪ sɪ Dekapɔlɪ za wɛsɛ Yesura na liin hãan uɔ ɪra. Wɛpɛ biɛ kha nu-ure u, bamuŋa kha khon ma pi biɛ.

Yesu bu na wɔrɔkɔ na tãra bɔsɛ na huume

(Matiyo 9:18-26; Luki 8:40-56)

²¹ Na *Yesura/Yesu* khɛn gbuogo na vɔɗ sagan pheligira hɛɗa duɔra za ni. Baa u nann ni na nɪgboko bann na ba bĩnn na vĩmirin u pheligena za fi. ²² Fi za na *Yawutuwe/Yawutuwe* bĩŋinthuuga wuɔrɛ nɪra uɔ bannɪ, pi kha yɪ ba uɔ kha Zayirisi. Baa u yāan Yesura na u yo kpaan huruse u wuɔla fi ²³ ki maan ki ki yĩn u kha: «Mi biherɪɗɛ bu hu wa, ban na ba dukĩn lese ti za na bāare rɪ, hã ti bu hu waʔ.»

²⁴ Na Yesura alɪn ki thuo u, na nɪgboko alɪn ki thuo u harɪ ki dege u gɛnsɛ biɛ. ²⁵ Nɪgbokira za, hara uɔ kha bu, tarankpabose kha bu u za na buun dɛsɛ gbũne na sɪyɔ (12). ²⁶ U na bosen ma bosedɛgɔmɛ kherɛ na ven-

nɪ, kena foi na khonn u bosira za harɪ kurɪ u thĩra waʔ. Bosira kha bĩn wa ki yo wuɔrɛ u. ²⁷ U na nuun ma *Yesura/Yesu* mɪyɛ, na u lonn nɪgbokira sugumura za na thuo Yesura kpĩrara za harɪ na buun ma na phod u gbɔgɔlɔŋgena za, ²⁸ u kha de ba kha: «Na mɛ na wɔrɪn buun ma na phod u gbɔgɔlɔŋgena za, mɪ naa ba bāa.» ²⁹ Baa u buun phod u gbɔgɔlɔŋgena na u tarankpabosira dɛ kpɪiri na u tuon sɪ u gbɔɗa za kha uɔ bosira zuon ma. ³⁰ Khaala za fi na Yesura tuon kha faŋa guɔ kuɗ uɔ za. Na u vɔɗ dāan wuɔrɛ nɪgbokira za na bũd kha: «Āna phod mɛ gbɔgɔlɔŋɪra za?» ³¹ Na u karĩnbiiwira ded u kha: «Mu yā lɔmɪra za nɪgbokira bu ki boyigĩn mu gɛnsɛ biɛ, kena mu bũ bere kha: “Āna phod muɔ za?”» ³² Nɪ na Yesura maan ki kene nɪgbokira na bu tu dɛyɪra kpuora na liin sɛ ɪra. ³³ Dɛ bɛna, baa ānabirise gɔɗ hala na tann na u ki gban ma. Baa u kha tu wa mɪna na liin u gbɔɗa za, na u zũun nann Yesura na baɗ huruse u wuɔla za na ded u tĩyara biɛ. ³⁴ Na Yesura ded u kha: «Mi biheyɛ, baa mu khāan mɪ za, sɛ bāaren mu. Yo kpolonwuonɔ za ki bu korononɛ.»

³⁵ Baa u kha bu ki sɛrɛ, na dāarawɛ buɔ kuɗ Yekila yĩnthuuga wuɔrɛ nɪrara heke na ban ded u kha: «Mu biheyɪra huon ma, harɪ na mu venɛn thadeyɪra na u yuon ni, bura sɪ kĩra bere?» ³⁶ Nɪ na *Yesura/Yesu* nuun sɛ sɛsɛra. Na u ded *Yawutuwe/Yawutuwe* bĩŋinthuuga wuɔrɛ nɪrara kha: «Hã mu ān waʔ, khāa mɪ za dorol!» ³⁷ Yesura buɪn yɛn na nɪra sii thuo u dŭwaʔ, fɔ Pɪɛrɪ, na Zakɪ, dĩna Zakura khĩrɪyɛ Zã buɔtɛ. ³⁸ Baa pi kha pi nan Yekila yĩnthuuga wuɔrɛ nɪra heke, na Yesura yāan lɔmɪra za nɪpɛ firigĩn kame za, na pi fuu ki vɪlɪ ɪra. ³⁹ Na u lonn thuoɔgura na ded kha: «Bura na ĩ firigĩn kame za mɪra? Be fuu thĩnye yɛ? Biira huu waʔ, u hũnn phaan ma.» ⁴⁰ Na nɪpɛ ki man u. Dɛ bɛna na Yesura yɛn na nɪpɪra biɛ kuɗi, ki yɛn na u khɛn biira siira na u yaara dĩna karĩnbiiwira na u yɛn na pi thuo u ɪra, na pi lonn khaala pi na hũnen biira kpĩtɪgura ɪra. ⁴¹ Na u gɔɗ biira lekira za, ki ded u kha: «Talita kumi.» Sɛ sɛsɛra kɔla ki bu kha: «Mɪ de bu wa sɪ biheyɛ, arɪ.» ⁴² Dɛ khaala biɛ za fi na biheyɪra dɛ alɪn ki nɪrɛ. U kha bu wa na dɛsɛ gbũne na sɪyɔ siira. Na bamuŋa khonn mi na si liin gagazuogo pi kherɛ. ⁴³ Na Yesura ded nɪpɪra na gbĩran sɪ pi za kha hã pi ba de nɪra sii sɪ waʔ. Ki yɛn na u ded pi kha: «Ī hã biherɪɗa dimunɛ ti di.»

Nazaretɪ nɪpɛ bu kɛi kha biɛ khāa Yesura za waʔ

(Matiyo 13:53-58; Luki 4:16-30)

⁶ Na Yesura kuɗ gɛ gboŋira za na yuon uɔ thĩra hũn gboŋira za, na u karĩnbiiwira thuo u ni. ² Gbaryawugura dɪyāgura na u yuon Yekila yĩnthuuga za ki karĩn nɪpɛ. U nuuredɛrwɪra kha gɔn ma na bamuŋa khonn mi na karĩna u kha hã ɪra. Pi kha de ba kha: «He u buun wɛsɛ biɛ? Āna hāar u biɛ wuɔmɪra

thīra? He u buun wɔrɩkɩe thīna kɩ wɔrɩ ki le bamuŋa miye thīna? ³ Sededaara u wa?? Uɔ kɩ bu Mariyamara bikhiira wa? ¹? Uɔ khīrwura kɩ bu Zakɩ na Zoze na Zudi dīna Simōra wa?? Uɔ khītherɩpura aa na biɛ le bīŋin kpuola fara wa??» Siɛ gagasura yɛn na pi wɔrɩn khāan u za wa?. ⁴ Diɛ bena na *Yesura/Yesu* ded pi kha: «Pi gbūne wa Yekire yādedaa khaaye biɛ, fɔ uɔ thīra hūn gboŋira na u nɩpura na u gbēina buɔte II.» ⁵ Baa pi kha khāa u za wa?, u wɔrɩn liin bamuŋa miɛnɛ sii u gboŋira za wa?, fɔ bodikpokpope buɔ u dukīnn leke na bāaren buɔte. ⁶ Baa u gboŋira nɩpura khāan u za wa?, na si khonn u wa bamuŋa.

Yesu bu dāan u karīnbiwe gbūne na piyō

(Matiyo 10:5-15; Luki 9:1-6)

Siɛ kpīra na *Yesura* min dagengbonbiyira za kɩ kɩ karīn nɩpɛ. ⁷ Na u yɩd u karīnbiwira gbūne na piyōra na bu dāa wɩ piyō yō. Na u hāan mi wɔrɩkɩ pi wɔrɩ de gīrimira. ⁸ Ki ded pi kha: «Hā ũ ba khe miɛnɛ sii ũ sɩrɩyogɩe za wa?, fɔ dabɔde kpo buɔte. Hā ũ khe dimiɛnɛ wa?, waruma ganfaga wa?, waruma na yii tigiye ũ zufawura za wa?. ⁹ ũ khe ũ sawulansura, ŋa hā ũ ba khe gbɔɔɔlōnse siyō wa?.» ¹⁰ Na u ded pi tī kha: «Khaare bāa ũ ba yo nan nura bi na go ũ khīrɩse u thuuga za, ũ hɩdan fi banu kha ũ tārabena yo nannɩ. ¹¹ Na ũ ba yo nann gboŋo bāa za na pi keɩn kha biɛ go ũ khīrɩse wa?, kha biɛ nuuren ũ wa?, ũ kure gɩe gboŋira za ki kpongbo ũ sawulandɩese kpāagura. Siɛ bɔɔɔ wa kha wesɩe pi liiri, si kīran wa?.»

¹² Baa u ded pi siɛ zuori, na pi yuon na yo kɩ bɔɔɔ nɩpɛ kha pi kān ma na vɩkīn pi kpolonsira na zɩe pi miɩyeliigira. ¹³ Pi kha de ba gīrin goɔme nɩpɛ za na pi yii nuume bodigoɔme za kɩ bāare wɩ III.

Yekire āyi Zā hulɔmɛ miye

(Matiyo 14:1-12; Luki 9:7-9)

¹⁴ Diɛ bena na itakhuo Erɔdi nuun na pi de *Yesura* miye, nadɩe u yɩsɩgura na kuɔ ba khaaye biɛ. Buɔra kha de ba kha: «Yekire āyi Zāna gbūun alɩn na kuɔ huumi- ra za na bannɩ! Gɩe yɛn na u wɔrɩ ki le bamuŋa miyura.» ¹⁵ Ŋa buɔra kha de ba kha: «Yekire yādedaa *Eli/Eli* kɩ bu u.» Na buɔ ded tī kha: «Khōlkhōl *Yekire yādedaa/Yekire yādedaa* uɔ kɩ bu u.» ¹⁶ Baa *Erɔdura/Erɔdi* nuun na pi kūn ɩe miyura gense biɛ mafura, na u ki de kha: «Zāna miɛ na yɛn na pi kpaf u thaagura, uɔ kpuora gbūu alɩn tī ke!»

¹⁷ Nadɩe, *Erɔdura/Erɔdi* na hāan ma khīne kha pi go Zāna na uɔ u ki hīn u kaso za u khīrɩye Filipu hara Erɔdiadi kāma. Uɔ wɩera Erɔdura na zīnn na liir u hara. ¹⁸ Nadɩe Zāna kha de ba Erɔdura kha: «Si makīn muɔ khe mu khīrɩye hara na yii u wa?!» ¹⁹ Siɛ siɛsura kã-

I Makīn khaadɩe ken ni na Zā 6:42 II Makīn khaadɩe ken ni na Luki 4:24, na Zā 4:44 III Makīn khaadɩe ken ni na Zakɩ 5:14

mara na yɛn, na Erɔdiadiara donn na Zāna kɩ biɛ lɔme u za kha uɔ yɛ pi khu u. Ŋa u kha wɔrɩ bu biɛ lɔmura wa?. ²⁰ Nadɩe Erɔdura kha ān ma Zāna, dīna u na tuun ma kha Zāna kha bu wa nitelenyemo dīna niyegemo, gɩe yɛn na u kha ken u kɩ kīra hā miɛnɛ bu nan u wa?. Na u kha uɔ nuure Zāna siɛsura u gagase biɛ yāgamɩn ma, kena siɛ biɛ za bere Zāna siɛsura nuuresira kha nuun wa Erɔdura.

²¹ Gɔɔɔyāga guɔ na Erɔdiadiara buun lɔnkīrɩwe Yekire āyi Zāna za na bu khu u, gɩe dɩyāgara kha bu wa itakhuo *Erɔdura/Erɔdi* hūndɩyāga fetɩ. Gɩe dɩyāgara na Erɔdura liin fetɩ gbūɔŋɔ na thonn u gbēina niɔgbūɔmura, na surasiwe thaderɩwura, dīna Galile sɩrɩgura wuɔre nɩpura. ²² Baa nɩpura biɛ kha bu yāgayāgamura za, na Erɔdiadiara biheyra lonn thuugura u na zannɩ. Na u ha- gala nuun Erɔdura na u nɩthoromira biɛ. Na Erɔdura ded biherɩda kha: «Yīn miɛna mu biɛ ɩra, mi ba hā mu dɩ.» ²³ Na u hāar u nuuga na karīn na ded kha: «Mi karīn ma kha miɛ ba hā mu muɔde bāa mu ba yīn mi ɩra, harɩ na mu biɛ wa mi sɩrɩgura genheda duɔra biɛ na mi hā mu dɩ.» ²⁴ Na biherɩda kuɔ na yo ded u yaara si kha: «Bura miɛ kān na yīn?» Na yaara zīŋɩnn u kha: «Yekire āyi Zā thaaga.» ²⁵ Na biherɩda khōɔfīnn na yo ded itakhuora siɛ kha: «Mi biɛ wa kha mu hān mi Yekire āyi Zā thaagura daphiige guɔ za ɩra mura!» ²⁶ Na itakhuora wuɔla kpaf khaala za fi. Ŋa u gbūu kha biɛ kha uɔ khūn u miɛna u yīnn wa?, nadɩe u na hāan ma nuuga u nɩthoromira biɛ wuɔla za. ²⁷ Na u dāan surasiwira kha tɩege u ɩra, biɛ uɔ, kha u yo kpa Yekire āyi Zāna thaagura na ban ŋɩ. Na uɔ surasikhuora telen kaso thuugura za na yo goɔ Zāna na kpaf u thaagura. ²⁸ Kɩ khɩen ŋɩ na yīn ŋɩ daphiigira za na bann ŋɩ na ba hāan biherɩda gɩ, na u yo hāan yaara gɩ. ²⁹ Baa Zāna karīnbiwira nuun siɛ, na pi bann ba khɩen u kpɩgura na yo kasīnn ŋɩ.

Yesu bu hā niɔgboko dīime

(Matiyo 14:13-21; Luki 9:10-17; Zā 6:1-14)

³⁰ Karīnbiwira *Yesura/Yesu* na dāari, baa biɛ vɩd bannɩ, na pi ba bīŋinn *Yesura* wuɔla u na ded u miyura biɛ biɛ liiri, na miyura biɛ, biɛ karīnn nɩpura ɩra.

³¹ Diɛ bena na *Yesura* ded pi kha: «Ī thuon mi a yo gbanjura u khaala nura bu wa? ɩra, ũ yo wuore.» Nadɩe niɔɔme kha yo wa na pi ban, *Yesura* na u karīnbiwira kha wɔrɩ bu wɔyīke thīra na dī wa?. ³² Na pi khɩen gbuogo kha biɛ yo gbangbīriŋe khaare duɔ za na yo hɩdan pi doro ni. ³³ Ŋa baa nɩpura yāan kha pi bu wa ki legen na biɛ, na pi tuun khaala za pi kha yo ɩra. Na da- gengbonsira nɩpura kuɔ gense biɛ dɩese za na ladɩe na nisīn mi dɩe khaala u. ³⁴ Baa *Yesura* kha uɔ sūn gbuo- gira za, na u kenn yāan niɔgbokira. Na pi makarɩla goɔ u, nadɩe pi na khɩegūnn ma na zārawe kɩ bu keɩ le kaadaa. Na u goɔ kɩ kɩ karīn mi niɔɔɔɔnyɛ. ³⁵ Khɩera na kpɩen buun ma, na *Yesura* karīnbiwira zūun nann u

na ded u kha: «Kħiera kp̄ien buun ma, a gbūu bu wa gbangb̄iriŋe za. ³⁶ Zie n̄ipura pi yo gbonbimu?ura u na dagengbonbiyira u na yo don mune na dī.» ³⁷ Na na Yesura z̄iŋunn mi kha: «Lē th̄ira h̄a w̄i d̄imune pi dī.» Na pi z̄iŋunn u kha: «Mu b̄ie wa kha a kħe feriwē w̄āns̄āa liigese tigiye na yo don buru na ba h̄a w̄i pi khuo ba?» ³⁸ Na Yesura gbūun ded pi kha: «Buruse si muse ki bu ī heke? Ī yo ken thu si.» Na pi yo kenn thud si na ba ded u kha: «Buruse siw̄āa ki bu a kħere, d̄iuna buruwe piȳ.» ³⁹ Na Yesura ded pi kha pi ye n̄ipura b̄ie h̄idan h̄idan gbogoye gbogoye w̄ugira za. ⁴⁰ Na n̄ipura h̄idan w̄ugira za gbogoye tiw̄āaw̄āa na tigbeȳ na gbūne gbūne. ⁴¹ Na Yesura kħ̄en buruse siw̄āara na buruwira piȳra, ki arigan w̄ore zaazaara ni, na th̄ien Yekila ki kp̄ik̄inn burula na h̄aan kar̄nbiiwira u kha pi kp̄ik̄in h̄a n̄igbokira u. Ki kh̄ien kp̄ik̄inn h̄aan mi buruwira piȳra t̄i na pi kp̄ik̄inn n̄igbokira bi. ⁴² Na n̄ipura b̄ie d̄iin na h̄iri. ⁴³ Ki ye na kar̄nbiiwira hod burusira na buruwira na khuo ye na ira, na sie gbusira h̄idenn kp̄amuse gbūne na siȳ. ⁴⁴ N̄igbokira na khuo bula na buruwira, khuowira kha bu wa kp̄iwe piw̄āa siira.

Yesu bu n̄urē āme thaaga za

(Matiyo 14:22-33; Zā 6:15-21)

⁴⁵ Die khaala za fi, na Yesura ded u kar̄nbiiwira na gb̄iran si pi za kha pi kh̄ōf̄in na gan gbuogira za na saga pheligira na yo Bet̄sayida, khaala u kha u zie n̄ipura ki tu thiye. ⁴⁶ Baa u zien mi zuori, na u yuon b̄iedide duo za na yo ȳinn Yekila. ⁴⁷ Baa khaala ba tedi, kar̄nbiiwira gbuogira na nann ma lagara sugumura zuori, kena Yesura kpora kha bu kp̄rara gban̄ura u ni. ⁴⁸ Na u yāan kha kar̄nbiiwira kha w̄ori ki suu gbuogira d̄ōwa?, nad̄ie pi na gasan ma sarangb̄ōŋo. Baa d̄uga ba ki b̄ie yek̄ime, na Yesura alin ki ki n̄urē āmura thaagura za ki yo pi kħere, u kha b̄ie wa na tāra pi th̄ira. ⁴⁹ Baa kar̄nbiiwira yāar u na u n̄urē āmura za ki ban, na pi kenn ma kha thed̄ike i, na ānabirise god̄ pi na pi ki fuu. ⁵⁰ Nad̄ie pi b̄ie yiwire na yāar u wa, gie ye na pi āni. Na die khaala b̄ie za fi na u siereŋ mi kha: «Ī ba ph̄inye, mie u. H̄a ĩ ān wa?!» ⁵¹ Sie kp̄ira za na u gann gbuogira za na h̄idann d̄in mi, na saraŋura d̄e gbaarun. Na bamuŋa khonn kar̄nbiiwira gbaangbo. ⁵² T̄iyara za, bamuŋa miyura na liin burula miyura za, pi na tuon i k̄oŋ wa?. Pi w̄omura kha nan na w̄ori tu si kola wa?.

Yesu bu b̄āare bodipe Zenezareti s̄irigura u

(Matiyo 14:34-36)

⁵³ Na Yesura na u kar̄nbiiwira sagan pheligira na nann Zenezareti s̄irigura za. ⁵⁴ Baa pi s̄inn gbuogira za, na n̄ipura tuon Yesura ⁵⁵ ki horon na minn s̄irigura b̄ie za na ded n̄ipe kha Yesura bannu. Na n̄ipe kh̄ien

bodipe pi dah̄ransira za na bann mi khaala za pi na nuun kha u bu ira. ⁵⁶ Khaare b̄āa Yesura kha yo, gbongb̄ōnse i ba, gbontituse i ba, dagengbonse i ba, n̄ipe kha ba yii wa pi bodipe b̄iŋingbo?e za. Pi kha ȳin u wa kha u bi bod̄ipira pho? u gb̄oŋl̄ingb̄ōŋura nugenyira dola za. Wep̄ie b̄ie gbūu kha pho? i za, pi kha bu wa b̄āame.

Yesu bu de Fariz̄eme miyura

(Matiyo 15:1-9)

⁷ Fariz̄eme / Fariz̄eme buo d̄iuna siereh̄anse kar̄ndewe buo na kud Zeruzalemu na bann Yesura kħere. ² Na pi kenn yāan kha Yesura kar̄nbiiwira kha dī wa na legb̄orunse, sie kola ki bu kha pi na t̄isunn na mak̄in lomura za pi s̄inira ded si wa?. ³ Nad̄ie Fariz̄emura na Yawutuwira / Yawutuwe buora b̄ie kha thuo wa pi sekh̄agawura sini miyura. Pi kha bi na dī kei t̄isi pi lesira na mak̄in na lomura za si kha k̄an le wa?. ⁴ Na pi gbūun kud yawuga, pi wad̄in ma pi th̄i zo ki tu dī mune. Pi s̄ini miyura th̄inyira kha goŋ ma. Kar̄u?e t̄isume, na t̄ewoge benye d̄iuna k̄ilbenye. ⁵ Na Fariz̄emura d̄iuna siereh̄anse kar̄ndewe b̄ōd̄ Yesura kha: «Be liin na mu kar̄nbiiwira le s̄inira a sekh̄agawura ded kha a le wa, kena pi dī wa kei t̄isi pi lesira?» ⁶ Na Yesura z̄iŋunn mi kha: «Nuonye ȳ ȳ / Nuonye ȳ ȳ deder̄we, wesie Yekire ȳadedaa / Yekire ȳadedaa Ezayi na ded ĩ miyura za, si bu wa t̄iya! U na ded ba kha: “Th̄ind̄ie gb̄ine wa mie pi nuusira za doro, buote pi gagasira khaare legen d̄iuna mie. ⁷ Gb̄inesira pi gb̄ine mie mura bu wa k̄pasa, nad̄ie pi kar̄na bu wa n̄ith̄ir̄ipe siere dewense doro.” ⁸ Na Yesura ded pi t̄i kha Yekila siere dewensira u h̄aar ĩ, ĩ ȳiin ma sie gene u, ki kh̄ien n̄ith̄ir̄ipe siere dewense doro.» ⁹ Na u ded pi t̄i kha: «Ī buun ma lom̄e ĩ th̄i za na kei Yekila siere dewensira n̄ur̄esira, ki kh̄ien ĩe th̄i s̄ini miyura ke! ¹⁰ Moyizira / Moyizi na ded ba kha: “Gb̄ine mu siira na mu yaara”, d̄iuna u ded t̄i kha: “Wie b̄āa ki ba de b̄ise na h̄a u siira na u yaara, uo deyura k̄an ma na khu.” ¹¹ Na ĩe uo de ba n̄ipe kha na nura de u siye war̄ma u yaa kha: “Muna mi naa denfe mu di, ti bu wa k̄or̄b̄ā” (sie k̄oŋ ki bu kha “muna zien h̄aan Yekila ira”), ¹² ĩ bar̄i u wa kha h̄a u le mune sii na h̄a u siye na u yaa d̄ōwa?. ¹³ Mafura ĩ kħe ĩe th̄ira s̄ini miyura ki baka Yekila siere. Na ĩ le m̄ith̄igonye mafura.»

Miyura ki w̄ori tede n̄ith̄ir̄iga

(Matiyo 15:10-20)

¹⁴ Sie kp̄ira za na Yesura ȳid̄ n̄igbokira na ded pi kha: «Ī b̄ie nuuren mi k̄iraŋura ki tu wesie k̄oŋ. ¹⁵ Mune tuon mune n̄ith̄ir̄iga dī u nuugura za sie w̄ori tede u wa?. Na wesie ki kure u nuugura u, sie ki tede u. [¹⁶ Na ĩ bu na numiye ĩ nuure na k̄ira!]]»

I Mak̄in khaad̄ie ken ni na Luki 11:38

17 Baa Yesura kuḍ niḡbokira za na khūn u khaala u, na u kaṛṅbiiwira būḍ u u sɔkura kɔrula. 18 Na Yesura deḍ pi kha: «Ī bu wa kei le wuɔme ba? Ī kān na tu si kha miyura bie ki lon niḡhūriga nuugura za, ie wɔri tede u wa?, 19 nadie i lon u gagasura za wa?, ŋa sie lon ma u kpoloŋira za, sie kpīra za u yo dieḣe kurekheḣe» Sie sieḣura za Yesura boḡonn si, kha dimiyura thīnyira bie wɔri di I. 20 Na u deḍ tī kha: «Wesie ki kure niḡhūriga nuugura za, sie ki tede u. 21 Nadie niḡhūriga kpoloŋira, sie kɔla ki bu kha u gagasura za bīnsura kure ki boi u na yii u kakariḣe, na zugbūruse, na niḡhuuga, 22 na zeriḡe. Uhiī mune za wa?, na bīme, na kame kpensede, na loḡdāmiye, na wuɔre kureme nira mune za, na de bīse na hā mu kānuuna, na yisibiege, dīna dathomiye. 23 Ie miyura bie ki kure niḡhūriga kpoloŋira za na tede u.»

Hara uɔ bu khāa Yesura za kena u bu Yawutu wa?
(Matiyo 15:21-28)

24 Na Yesura kuḍ die khaala za na yuon Tiiri sūriga za. Baa u nann ni na u lonn thuuga guɔ za, nadie u kha bie kha nura sii tu uɔ bamura wa?, ŋa u wɔri guuren u thī wa?. 25 Hara uɔ kha bu, giṛinse kha bu u biheye za, baa uɔ nuun Yesura miye, na u bann na ba baḍ huruse Yesura wuɔla za. 26 Uɔ hara wie kha bu Yawutu wa?, u hūnn ma Fenisi Siiri sūriga za. Na u yīnn Yesura kha u de kuse giṛina uɔ biheyura za. 27 Ŋa na Yesura deḍ u kha: «Ye bikeriura di na hiī zo, nadie si makīn mu khe bikeriwe dimuna na hiīn hā berime di wa?» 28 Na hala zīŋunn u kha: «Tīya u Kaṛṅdaa, ŋa na ye berimura tapalra theḍera za, wesie bikeriura ye na si sukīn uɔ, berimura wɔri duore sie uɔ.» 29 Die bena na Yesura deḍ u kha: «Mu zīŋunsura kāmara za, mu wɔri vi khūn mu khaala u ni: Giṛina kuḍ mu biheyura za.» 30 Na hala alun na vīḍ khūnn u khaala u ni, na yo buun na u biheyura hūnn u gbīne za: Giṛina na kuḍ ba u za zuori.

Yesu bu bāare wei uɔ na bobonn ki numarin tī

31 Na Yesura kuḍ Tiiri sūriga u na thuan Sidoni gboŋira za, na yo tann Dekapoli na yuon Galile pheligi- ra geŋura u. 32 Baa u nann ni, na pi khien wei uɔ na bann u, u na numarin ma u gbūu kha wɔri siere kīraŋura wa?, na pi yīnn Yesura kha u ḍukīn leke u za. 33 Die bena na Yesura khien weiura na zūun kuḍ u gene u na legen dīna niḡbokira, ki khien u legemiyira na yi- ir i weiura numiyira za, ki sud sāaga na phoḍ weiura deŋura za. 34 Ki arigan wuɔre zaazaara ni na zīnn yīme ki deḍ weiura kha: «Efata!» Sie kɔla ki bu kha: «Phii zie!» 35 Die khaala bie za fi, na weiura numidanyura yedi, na u deŋura wɔrin na u wɔrin ki siere kīraŋura. 36 Na Yesura deḍ niḡpura si kha hā pi ba yo kpɔri nura sii si wa?. Ŋa baa u barun mi si debira na gbīran cɔ,

I Makīn khaadie ken ni na Miliinye 10:9-16

mafura pi yo kei na tun si khaayura bie za. 37 Na bamuŋa khonn niḡpe na tann. Pi kha de ba kha: «Wesie bie u le mira, si bie bu wa kīkīnse! U le wa haru bobowe wɔri ki siere, numarime wɔri ki nu!»

Yesu bu bede niḡboko tī
(Matiyo 15:32-39)

8 Sie diyāsura za, niḡboko na ba bīnn ma tī, dimune gbūu kha bu na hā wi wa?, na Yesura yīḍ u kaṛṅbiiwira na deḍ pi kha: 2 «Niḡbokie makarula ḡoḍ ba mie, nadie si khieḣe piḣāara bie mira na pi bu mi loḡra za, kena dimune bu pi di wa?. 3 Na mi zien mi kha pi khūn na khūmuŋura mafura, faŋa ba yo kpi pi khīna u, nadie ḡome kuḍ ba kharu legene za.» 4 Na u kaṛṅbiiwira zīŋunn u kha: «Be buru thīne a wɔri bu gbangbīriŋie za na hā niḡbokie bie pi di?» 5 Na Yesura būḍ pi kha: «Buruse si muse ki bu ī heke?» Na pi zīŋunn u kha: «Buruse wāniyō ki bu.» 6 Na u deḍ niḡbokira bie kha pi hūdan foḡura za. Ki yien na u khien burusira wāniyōra, na thien Yekila, ki kpikīnn *bula* na hāan kaṛṅbiiwira u kha pi kpikīn niḡ- bokira bie u. 7 Burudaa?e yuɔ kha bu fi, na Yesura khier i na thien Yekila ki khien hāan kaṛṅbiiwira i kha pi kpikīn i na hā niḡbokira i. 8 Pi bie diin na hiiri. Ki yien na kaṛṅbiiwira hoḍ gbūsira suɔra na yien ira na hiiden kpamuse wāniyō! 9 Kena niḡpura ḡomura kha nan ma khuowe kpiwe piyī sira. Sie kpīra za na Yesura tuun zien mi na pi khūni. 10 Baa sie tann na Yesura na u kaṛṅbiiwira de gann gbuogo za na yuon Dalmanuta sūriga.

Farizīeme yisibiedewe bu bie na yā bamuŋa
miḡḡoḡoḡoḡo
(Matiyo 16:1-4)

11 Na Farizīeme bann ki ki bo na Yesura na bu ḡiḍe u. Pi kha de u wa kha u le bamuŋa *miḡḡoḡoḡoḡo* / *Miḡḡoḡoḡoḡo* na boḡo bie, wete ki boḡo kha u kuḍ ba Yekila za. 12 Na Yesura zīnn yīme ki deḍ kha: «Be liin na fi khien niḡpura bie wa na yā bamuŋa miḡḡoḡoḡoḡo doro? Tīyara za uɔ, mi de ī wa si, miḡḡoḡoḡoḡo sii ba boḡo pi wa?» 13 Baa u deḍ sie zuori na u tann ki zien mi na yo gan gbuogira za ki saga pheligira dena duɔra. 14 Kaṛṅbiiwira na phaan ma, pi khien buru wa?. Bu- rugo kikpo kpeli kha bu pi heke gbuogira za. 15 Na Yesura deḍ pi wesie na gbīran kha: «Ī kɔrisīn ī thī na *Farizīemura* / *Farizīeme* na *Erɔḍira* / *Erɔḍi* thāhīrwēra.» 16 Die bena na kaṛṅbiiwira hūdann ki bo na kame nadie baa pi na khien buru wa? ira. 17 Na Yesura tuun pi gagasura na u būḍ pi kha: «Be liin na ī bo na kame ki gaga kha mie de ba kha baa ī khien buru wa? ira? Haru fi ī bere tu miye kɔrwe bere wa? ke? Ī gbūu yii mune ī gagasura za wa? ke? Ī wuɔmura wɔri nan na tu si kɔla

wa? ke? 18 Ī bu wa na yiwiye kena ĩ bere yā wa? ke? Ī bu wa na numiye kena ĩ bere nu wa?? Ī gbūu kuɔgɛn na wesie na liin wa? ke? 19 Baa mi khien buruse siwāra na kpiɔkɛn hāan khuowe kpiewe piwāara, gbusira pi khuɔn yieri, baa ĩ hod si, kpmuse muse ĩ hĩdenni?» Na pi zĩnɔn u kha: «Kpmuse gbune na siyɔ I.» 20 Na Yesura gbūun bũd pi tĩ kha: «Baa mi na khien buruse wānɔyɔra na hāan khuowe kpiewe piyĩira, suɔra pi diin yieri, kpmuse muse ĩ hod na hĩdenni?» Na pi zĩnɔn u kha: «Kpmuse wānɔyɔ II.» 21 Dɛ bena na Yesura ded pi kha: «Sɛ bɛ za bere kena ĩ tu miye kɔrɔwe bere wa??»

Yesu bu bāare ɔarukhuo uɔ Betɔsayɔda

22 Baa pi sagan pheligira zuori, na pi nann Betɔsayɔda. Fi za na pi khien ɔarukhuo uɔ na bann u Yesura heke, ki ki yĩn u kha u pho u za. 23 Na Yesura gɔd ɔarukhuora leke za na khien kuɔ u gbonjira za. Na u liin tɛwoge na burunn u yiwiyira za ki khien lese na dukɛn u za, ki bũd u kha: «Bira mu yā?» 24 Na ɔarukhuora phiin zɛn yiwiye na ded kha: «Mi yā nɔpɛ, mi yā wɛ wa mu gaga kha dahase na si nɔrɛ.» 25 Na Yesura gbūun khien u lesira tĩ na phod wɛra yiwiyira za, na wɛra yāan na kĩranɔ. U na bāan ma ki yā miye bɛ na kĩra. 26 Dɛ bena na Yesura ded u kha: «Khũn, hā mu ba thuo gbonjira za thĩra wa?.»

Pɛri bu de kha Yesura ki bu Yekire nuthĩrɔkhoromora
(Matiyo 16:13-20; Luki 9:18-21)

27 Na Yesura / Yesu na u karĩnbiiwira khien ki yo Filipu Sezare gbonɔiyira lɔkɔra za. Baa pi kha bu ki yo na Yesura bũd pi kha: «Bira nɔpɛ de miɛ miyira za?» 28 Na pi zĩnɔn u kha: «Buɔra de ba kha muɔ ki bu Zāna kha yĩ nɔpɛra āmɔra za ɔra, buɔra kha muɔ ki bu Yekire yādedaa / Yekire yādedaa Elira / Eli, na buɔra kha mu bu wa khɔɔkhɔɔ Yekire yādedaa uɔ.» 29 Na Yesura bũd pi kha: «Na ĩe uɔ do, ĩe heke āna kpuo ki bu miɛ?» Na Pɛrɔra zĩnɔn u kha: «Muɔ ki bu Yekire Nuthĩrɔkhoromora / Yekire Nuthĩrɔkhoromo .» 30 Sɛ za na Yesura ded pi si na gbĩran kha hā pi ba de nura sii si wa?.

Yesu bu nisĩn bɔɔɔ u vensura, na vensura ki ba bu u thuodewura
(Matiyo 16:21-28; Luki 9:22-27)

31 Sɛ kpĩra za na Yesura gɔd ki karĩn u karĩnbiiwira kha: «Nuthĩrɔbikhiira / Nuthĩrɔbikhiira ki bu miɛ, mi kǎn ma na ven gbaangbo. Yawutuwe / Yawutuwe wɔɔɔ nɔpɛ na kperɛkpiidekhāgawura / Kperɛkpiidewɛ na sɛrehāanse karĩndewura ba kei u, na khu u. Nja u huume khɛwe piɔsāa kpĩra za, u ba arɔ na kure huumira za.» 32 U ded pi wa sɛ na yesĩnɔ. Na Pɛrɔra gɔd u na pi

kuɔ gene ki ki kpaɔĩn u. 33 Nja na Yesura wāɔ na kenn u karĩnbiiwira ki vɔɔ na kpaɔĩn Pɛrɔra gbaangbo kha: «Zũu kure mi lɔkɔ u, muɔ Sutana / Sutana wɛ, nadɛ mu gagasira kure Yekila heke wa?, nja mu gagasira bu wa nithĩrɔpɛ besɛ.» 34 Sɛ kpĩra za na Yesura yɔɔ nɔg-bokira na u karĩnbiiwira na ded pi bɛ kha: «Na wɛ bāa bu bɛ na thuo miɛ (u deyira bi vense thĩnyira bɛ), u gbaa uɔ thĩ mɔbɛnyira, ki gbon uɔ thĩ nɔbadabɔkɔra / Nɔbadabɔkɔ na thuo miɛ III. 35 Nja wɛ bāa ki ba la u thakuogira miɛ kǎma na miɛ sɛɛɛnuusura kǎmara za, uɔ deyira ba kuore gi. 36 Bira si kĩra nithĩrɔga na u buun dunuyara miyira bɛ ki la u thakuogira? 37 Nithĩrɔga wɔrɔ khe mune sii na don u thakuogira wa?. 38 Na wɛ bāa nɔn miɛ na miɛ sɛsɛra fĩ khɛ nɔpɛra wɔɔla za, bɛ wɛpɛ ki bu keitelenyeme na mɔbɛyɛledewɛ Yekila wɔɔla za, miɛ wɛra ki bu nithĩrɔbikhiira, mi ba nu wa uɔ deyira tĩ bena mi ba ban mi Siye / Siye Yekila ugura / Yekila uga yeyɛbɔra dũna na melegewura yegemura begura za.»

9 Na Yesura ded tĩ kha: «Tĩyara za uɔ, mi de ĩ wa si, wɛpɛ bɛ ki bu khaadɛ mura, pi bɛ ba hu ki tu yā Yekila ugura / Yekila uga na ki ban na wɔrɔkɔ wa?.»

Yesu wɔɔɔ lɔmɛ vɔkĩnnɔ
(Matiyo 17:1-13; Luki 9:28-36)

2 Khɛwe wānɔkpo tǎrɔwe kpĩra za, na Yesura / Yesu khien Pɛri, na Zakɔ, dũna Zā, na pi gann bɛsɔruga guɔ thaaga za na hidann ni pi doro. Baa pi kha bu ni na pi yāan na Yesura wɔɔla lɔmura vɔkĩnnɔ, 3 na u gbɔɔɔlɔnsura fĩn ki yĩnɔ. Fɔlɔnɔra bɛ za nura sii bu na wɔrɔ yɛ mune fĩ mafura kũu wa? IV. 4 Dɛ khaala bɛ za fi, na karĩnbiiwira piɔsāara yāan Eli / Eli dũna Moyizi / Moyizi na pi sɛɛɛ na Yesura. 5 Na Pɛrɔra ded Yesura kha: «Karĩndaa, si makĩn a hidan fara. A ba gbatawe piɔsāa, ukpora le muɔ baa, uɔra le Moyizira baa, uɔra le Elira baa.» 6 U kha tu muna u kha de wa?, nadɛ ānabirise na gɔd ba uɔ na u kamura piyɔra buɔra gbaangbo. 7 Na dadũnɔnɔ guɔ kuɔ zaara ni na ba bakan mi na ki wuomira, ki yɛn na sɛsɛ suɔ kuɔ dadũnɔnɔra za kha: «Wɛra bu wa miɛ bikhiye khɔrɔyɔmɔ, ĩ ki nuure u VI!» 8 Baa sɛ sɛsɛra kũnn na tannɔ, na karĩnbiiwira kha bɛ ken, pi yāan nura sii fi na Yesura kpora u wa?. 9 Baa pi ba ki sũn bɛgura thaagura za, na Yesura ded pi kha hā pi ba kpɔrɔ nura sii wesɛ pi yāan mura wa?, banu kha miɛ wɛra ki bu nithĩrɔbikhiira / Nithĩrɔbikhiira, mi alun na kuɔ huumira za. 10 Na karĩnbiiwira buun na gɔd sɛ sɛsɛra, nja pi kha bũkĩn ma kame kha bura u bɛ na de kha: «Na arɔ na kure huume za?» 11 Na pi bũd u kha: «Be liin na sɛrehāanse karĩndewura de kha Elira ki kǎn na nisĩn ban zo ki tu yɛ Yekire Nuthĩrɔkhoromora / Yekire Nuthĩrɔkhoromo tu

III Na gbon mu thĩ nɔbadabɔkɔ, sɛ kɔkɔ ki bu na bi na hā mu thakuogira mu gaga kha Yesura IV Makĩn khaadɛ ken ni na 2 Pɛri 1:16-18 V Ken 1:11

ban?»¹² Na u zīhunn mī kha: «Tīya u, Elira kǎn ma na nisīn ban na ba ɔfɔ mīyura biε zo. Nja be liin na sierehāansura ded tī kha Nithīrībikhiira kāma na ven gbaangbo kī yie pī yāāsīn u?»¹³ Mīε uɔ bu de ī wa kha Eli bann ma zuori, na nipe gɔd u mu gaga kha baa pī kha khɔrī, na makīn na baa si sewenn u mīyura za ura.»

Yesu bu bāare bikhoyide duɔ gīrinse

(Matiyo 17:14-21; Luki 9:37-43a)

¹⁴ Baa pi yo nann karīnbiiwira buɔra lɔkura u, na pī yāan kha nīgboko na vīimirin mi, dīlīna sierehāanse karīndewe bu kī bo pi.¹⁵ Baa nīpura wɔrī yāan Yesura, na si barīn pī biε, na pī biε horon kī yo u thiεkhere.¹⁶ Na Yesura bōd u karīnbiiwira kha: «Bura za ī bu kī bo na sierehāanse karīndewura?»¹⁷ Na wei uɔ zīhunn u nīgbokira za kha: «Karīndaa, mī na bann ma na mi bikhiye mu heke, nadīε gīrin uɔ kī venε u, u wɔrī siere wa?»¹⁸ Gīrina arī wa u za khaare tuɔ khaare, na hīn u fɔlɔŋ za, u kī kuse sāvuriga nuugura za na u khuɔ yigiyε, kī yie u gbɔda huɔ. Na mī yīnn mu karīnbiiwira kha pī de kuse u, ŋa pī wɔrī ded kusen u yāan wa?»¹⁹ Na Yesura ded pi kha: «Iε fīl khīε nīpīε bu wa kei le khāame! Bānī muse mīε kǎn na hufan dīlīna īε bere? Bānī muse mīε kǎn kī ba ī mīyura bere? ī khe biira na ban hā mī u fara.»²⁰ Na pī khīen biira na ban u. Baa gīrina yāan Yesura, na u arigan biira na tuɔ u fɔlɔŋura za na faŋa, na u bilin u fɔlɔŋura za na sāvuriga kī kure u nuugura za.²¹ Na Yesura bōd biira siira kha: «Dōne bene si buur u?» Na siira zīhunn u kha: «Harī u bikerisura u.»²² Guɔ za gīrina hīn u wa naaga waruma āme za na bu khu u. Nja na mu wɔrī le mīne, mu makarī a za na denfe a!»²³ Na Yesura/Yesu zīhunn u kha: «Mu kha na mu wɔrī ba? Wīε bāa kī khāa mīε za, mīyura biε wɔrī le na hā uɔ deyura.»²⁴ Dīε khaala biε za fī na biira siira duɔ na ded kha: «Mī khāan mu za, ŋa denfe mī, mī wɔrī khāa mu za gbaangbo!»²⁵ Baa Yesura yāan na nīgbokira bu kī horo kī ban pī za, na u duɔ gīrina za na ded u kha: «Bobose na numarise gīrin, mi de bu wa si, kure biiwīε za hā mu gbūu ban u za kūu dōwa?»²⁶ Na gīrina duɔ na faŋa, na zigen biira na faŋa, kī kuɔ u za. Dīε bēna biira kha bu wa mu gaga kha u na huun ma, harī na nīgɔmε kī de kha: «U huun ma.»²⁷ Nja na Yesura gɔd biira leke za, na u aln nūréní.

²⁸ Baa Yesura ba khūnn khaala u, uɔ na u karīnbiiwira kha bu wa pi doro na pī bōd u kha: «Be liin na aa wɔrīn ded gīrina wa?»²⁹ Na Yesura zīhunn mī kha: «Yekire yīŋa kpo kī wɔrī yie ī de kuse gīri wīε thīna.»

Yesu bu de u huume na u arime miye tī

(Matiyo 17:22-23; Luki 9:43-45)

³⁰ Na pī aln fī kī kpekīn Galilera sūrigura. Yesura kha biε kha nipe tu geŋura uɔ bu wa?,³¹ nadīε u kha

karīnn ma u karīnbiiwira kī de pi kha: «Nithīrībikhiira/Nithīrībikhiira ba yīi wa nipe lese za, biε khu u. Khīewe pūsāa kpīra za, u ba gbūu arī na kure huumira za.»³² Nja karīnbiiwira kha tu siε siεsura kɔrīwura wa?, pī gbūu ān ma na bō u.

Āna kī bu nīgbōɔmɔra?

(Matiyo 18:1-5; Luki 9:46-48)

³³ Na pi yo nann Kaperīnawumu. Na pi yo lonn thugura u, na Yesura bōd pī kha: «Bura za ī kha bo khīna u nī?»³⁴ Na pī biε fīin gbēgbē nadīε, baa pī na khīen khīna na pi diin ma kī bo na kame na bu tu deyura kī bu biε nīgbōɔmɔra.³⁵ Dīε bēna na Yesura hufann kī yid u karīnbiiwira gbūne na pīyōra na ded pi kha: «Na wīε bāa bu biε na le wuɔre nura, uɔ deyura kǎn ma na le nīpura biε philyanura dīlīna nīpīε biε mili-inbiye.»³⁶ Baa u ded siε zuori na u gbon bidaade duɔ na yīin nī pī sugumura za kī ded kha: ³⁷ «Na wīε gɔd bidīε siira kīraŋura mīε kāmara za, uɔ deyura gɔd ba mīε na kīranī. Na wīε gbūun gɔd mīε na kīranī, si bu mu gaga kha mīε kpora u gɔd wa?, ŋa deyura dāan mīε, u gɔd ba uɔ na kīran tī.»

Wīε kī bu a bīra wa, uɔ bu wa a baa

(Luki 9:49-50)

³⁸ Na Zāna ded u kha: «Aa yāan wei uɔ na u de kī kuse gīrime nīpīε za na mu yisigura. Na aa ded u kha hā u ba le si dōwa?, nadīε aa uɔ kī bu u wa?»³⁹ Na Yesura/Yesu zīhunn mī kha: «Hā ī barī u wa?, nadīε nura sii wɔrī le bamuŋa mīne mīε yisigura za kī gbūu asī mīε yisigura dīε kpogbōuna za wa?»⁴⁰ Wīε bāa kī bu aa bīra wa?, uɔ bu wa aa baa.⁴¹ Tīyara za uɔ, mi de ī wa si, harī na nura hāar ī āme kanjɔɔde wuɔre kpo, mīε kāmara za, uɔ deyura ba la? si taasura kūu wa?»

Muna kī yīi mu mībīyeliige za, zīε dīε

(Matiyo 18:6-9; Luki 17:1-2)

⁴² Na Yesura ded tī kha: «Bidaa?iε kī khāa mīε za mura, na wīε bāa yīen na dīε duɔ waan mībīyeliige za, na pī na wɔd ba buruga uɔ deyura khūmunyura za na hīnn u lagagborogbōɔŋura za na siε bāa u za.⁴³ Na mu leke kī ba le thaagura mu lon mībīyeliige za, mu kpīi gi, nadīε na lon na leke kīkpo thakuokelzuonjira za, siε bāa baa mu ba hufan na lese siyō na yo so? nakeibīyēnjira za. [⁴⁴ Dīε khaala za, “duruwira kī khuɔ gbɔda biε wɔrī hu wa?. Kī naagura gbūu wɔrī bīi wa?.”]⁴⁵ Na mu dīεgura kī ba le thaagura mu wa mībīyeliigira za, mu kpīi khon ŋi, nadīε na lon na dīεre tikpo thakuokelzuonjira za, siε bāa baa mu ba hufan na mu dīεse siyōra biε kī yie pī ba hīn mu nakeibīyēnjira za ura. [⁴⁶ Dīε khaala za, “duruwira kī khuɔ gbɔda, pī wɔrī hu wa?, kī naagura gbūu wɔrī bīi wa?.”]⁴⁷ Na mu yiwire kī ba le thaagura mu lon mībīyeliige za, kugulīn khon

ni, nadte na lon na yiwire tikpo *Yekila ugura / Yekila uga* za, sie baa baa mu ba lon na yiwire tyōra bie ki ye mu yo so nakelbīyerjira za ıra. ⁴⁸ Dle khaala za, “duruwira ki khuo gbōda, pi hu wa?, ki naagura gbūu tu bīime wa?.” ⁴⁹ Nupe bie kpo kpo ba lon ma vense za mu gaga kha naaga za pi bu, si le thaaga na tu pi lomira mu gaga kha baa pi khe zowugu na le diime ıra.»

⁵⁰ «Zowugu bu wa mlkīne, ŋa na zowugu phūphūmura khonn ki za, bura mu ba le na wōri phōnegi tī? Ī yii zowugu ĩ thī za ki ye wōyīke hūdan ĩ sugumura za.»

Yesu bu siere yaŋa kpabe miye za

(Matiyo 19:1-12; Luki 16:18)

10 Na Yesura aln fi na yuon Zude sɔrigura u, ki tuon yuon zurudē dena duora u ni. Fi za na nɔg-boko guo bann na ba bīnn u wōla u fi tī, na u gōd ki karīn mi mu gaga kha baa u le deri ki le ıra. ² Fi za na *Farizīeme / Farizīeme* buo bann u lōkura u, ki gūde u na bōkīnse su. Pi na bōd u wa kha: «A sierehāansira hāan khīne kha nura bu na khīne na zie u hara baa?»

³ Na Yesura zīŋunn mi na bōbie kha: «Siere dewense sōna *Moyizira / Moyizi* hāar ĩ?» ⁴ Na pi zīŋunn u kha: «Moyizira bun ma kha khuo wōri le yaŋa kpasewe, ki tu zie u hala.» ⁵ Na *Yesura / Yesu* ded pi kha: «Moyizira sewen ma sie na hāar ĩ, nadte ĩ numigbikura kāma. ⁶ Ŋa, baa *Yekila* na nisīnn liin miyura bie, “na u liin ma khuo na hara.” ⁷ Ge ylen na khuo ba zie u siye na u yaa ki maan u hara za ⁸ piyōra bie le kpuore. Na sie li-iri, pi bu nipe piyō dūwa?, ŋa pi bie liin ma kpuore. ⁹ Muna *Yekila* dieri, hā nura sii kpikīn die wa?»

¹⁰ Na *Yesura* na u karīnbiiwira yuon thugura u, na u karīnbiiwira bōkīnn u na gbūun yaŋa kpabe miyura za. ¹¹ Na u ded pi kha: «Na khuo wle bāa zien u hara ki yi-in uo kpasu, uo deyura hod ba lugu baara heke ki le zerige. ¹² Mafura u tī, na hara kuđ u khuo heke ki yo khien khokpasa uo na yiiri, u hod ba u lugu khuora heke ki le zerige.»

Yesu bu kīra bikerwe

(Matiyo 19:13-15; Luki 18:15-17)

¹³ Nipe kha khe wa pi biiwe ki ban mi *Yesura* heke kha u dukīn leke pi za na kīra pi, ŋa na karīnbiiwira barun mi. ¹⁴ Baa *Yesura / Yesu* yāan sie, si nuur u wa?, na u ded pi kha: «Ī ye bikerwura pi ban mi khere! Hā ĩ baru pi wa?, nadte wēpe ki bu mu gaga kha bikerwe, *Yekila ugura / Yekila uga* bu wa bie begē. ¹⁵ Tiyara za uo, mi de ĩ wa si kha: Wle ki bi kha *Yekila* bu uo thadeye mu gaga kha bikeye lome za wa?, uo deyura wōri lon *Yekila ugura* za wa?» ¹⁶ Baa u ded sie zuori, na u khien gbonn biiwira u lesira za, ki dukīnn lese pi za na kīran mi.

Budakhuo uo miye

(Matiyo 19:16-30; Luki 18:18-30)

¹⁷ Baa *Yesura* ba khien khīna ki yo, na wle uo horon yo bad huruse u wōla za na yīnn u kha: «Karīndekīra, bura mie wōri le na wōri bu thakuokelzuono?» ¹⁸ Na *Yesura / Yesu* ded u kha: «Be liin na mu yi bi kha mlkīra? Nura sii kīra wa?, fo *Yekila* kpora buote. ¹⁹ Mu tu *Yekila* siere dewensira: “Hā mu khu nura wa?, hā mu le zerige wa?, hā mu zu wa?, hā mu kpīi tōko na hā nura wa?, hā mu kpense nura na zīn mune u heke wa?, gbīne mu siira na mu yaara.”» ²⁰ Na wēra zīŋunn u kha: «Karīndaa, mie gōd ba ki thuo sie bie haru mi bikerwura za.» ²¹ Na *Yesura* kenn wēra na khōrime wōre ki ded u kha: «Mune tikpo ki kpi bu. Yo khe mu leke miyura bie na donjin i ki khe i tigiya na hā buome nipe u, na mu bun liin sie mu ba bu budaga *Yekila ugura / Yekila uga* u ni; sie kpīra za mu tu ban na thuo mie.» ²² Ŋa baa wēra nuun sie, na u wōla kpādi na u tanni, nadte u kha bu wa na budaga gbaangbo.

²³ Na *Yesura / Yesu* kenn u karīnbiiwira na mirīn mi ki ded pi kha: «Wēpe ki bu na budagura, pi lomira gbōra wa *Yekila ugura / Yekila uga* za!» ²⁴ Na sie siere teden karīnbiiwira kpolonsira. Ŋa na *Yesura* ded pi tī kha: «Mi biiwe, *Yekila ugura* lomira hugan ma thī. ²⁵ Yōgomaŋa lome tho misīni dane za na tāra budanura lome *Yekila ugura* za.» ²⁶ Na karīnbiiwira kpolonse ōfon ted pi tī na tann khōra, na pi ki bōkīn kame kha: «Ŋa na mafura si bu, āna kpuo ki ba wōri ko?» ²⁷ Na *Yesura* kenn mi ki ded kha: «Nithīrurura khere si wōri le wa?, ŋa *Yekila* kpū duo wa?» ²⁸ Na *Pieri* ded kha: «Aa uo do? A zien ma a miyura bie ki thuo mu.» ²⁹ Na *Yesura* zīŋunn u kha: «Tiyara za uo, mi de ĩ wa si kha: Wle bāa ki ba zie u gbēne, na u marikhuowe na u khīrwe, na u khīherupe, u yaa na u siye, u biiwe, na u fōlōnse bie, mie na *Yekila* siere nuusra kāma, ³⁰ uo deyura ba bu thuse, marikhuowe na khīrwe, na khīherupe, na yaawe, na biiwe, na fōlōnse, hūdankheye tiwāa wāa dī- na vense tī fara fōlōnura za zo. Sie kpīra za u tu ba bu thakuokelzuono. ³¹ Ŋa wēpe ki bu wōre nupura ıra, bie gōme ba le wa kpīra nipe, wēpe ki bu kpīra nupura ıra, bie gōme ba le wa wōre nipe.»

Yesu bu siere u huume na arume miye za tī

(Matiyo 20:17-19; Luki 18:31-34)

³² Pi kha bu wa khīne za ki yo Zeruzalemu. *Yesura / Yesu* na zien wōla na u karīnbiiwira bu thuo u. Karīnbiiwira gagase bie na asun ma, wēpe kha thuo wi, ānabirise na gōd ba bie tī. Die bena na *Yesura* zūon kuđ na karīnbiiwira gbune na piyōra gene u, ki gōd ki de pi wesie ki ba yo nan uo ıra. ³³ Na u ded pi kha: «Ī ken, a Yo wa Zeruzalemu. Mie wēre liin *nithīrurubikhiira / Nithīrurubikhiira*, pi ba yo yii mi wa kperekpiidekhā-

gawe dīna sīrehāanse karīndewe lese za. Pī ba kiti mi wa na zarūgīn mī kha mī kān ma na hu, ki yīi mi thī-maanye lese za. ³⁴ Bīe ba man mī, ki su? sāase mī wuola za, ki khī mī na thīne, ki khu mī. Kī yīe sī khīewe pīsāara za mī arī na kure huumira za.»

Zakī na Zā yīme
(Matiyo 20:20-28)

³⁵ Sīe kpīra za, na Zebede bīkhīiwe Zakī dīna Zā zūon nann Yesura na ded u kha: «Karīndaa, aa bīe wa kha mu le hā aa wesīe aa bīe na yīn mu ira.» ³⁶ Na u būd pī kha: «Bīra ī bīe kha mīe le na hā īe?» ³⁷ Na pī zījunn u kha: «Bī kha na mu ba hūdān mu ugura za bende, mu yīe aa hūdān, uora mu ledījira u, uora mu lemūjira u.» ³⁸ Nja na *Yesura/Yesu* ded pī kha: «Ī tu mīna ī yīn wa? Īe wōri ba vensura thīna kī ba nan mīe, warīma na bī na ven banu kha na nan huumira thīna kī ba nan mīe?» ³⁹ Na pī zījunn u kha: «Aa wōri le sī.» Na Yesura ded pī kha: «Tīya u, īe ba ba vensura thīna kī ba nan mīe, na gbūu ven banu kha na nan mīe huumira thīna ira ^I. ⁴⁰ Nja na bu na hūdān mīe ledījira u na mīe lemūjira u, dīe khīne bu mīe heke na le sī wa?, īe hūdankheyra liin ma na san wēpīe Yekila bīe kha pī yo hūdān bu ira.» ⁴¹ Baa karīnbīiwira gbūnera buora nuun sīe, na pī donn na Zakīra dīna Zāna. ⁴² Sīe za na Yesura yīd pī bīe na ded pī kha: «Mīyira kī tāra sīrīsira za ira ī tu sīe bīe, wēpīe a ken kha bīe kī bu sīrīgura thaderīwira, dīna nīgūōmīra, bīe kī dī ugura na pī bōgō pī fajira pī sīrīgura nīpīra za. ⁴³ Sī kān na le mafira īe sugumura za wa?. Nja na īe uo bu bīe na le nīgūōmī, uo deyura kī kān na le buora mīlīnbiira, ⁴⁴ na wīe gbūu bu bīe na le buora bīe wuore nīra, uo deyura kān ma na le buora bīe donron. ⁴⁵ Nadīe *Nūthīrībīkhīira/Nūthīrībīkhīira* thīra bann kha pī liige na hā uo wa?, nja u bann ma kha uo ba le liigebiye kī hā u thakuogira nīgōngōme bode za na bu zīn mī ^{II}.»

Yesu bu bāare darīkhuo uo pī yī kha Bartime
(Matiyo 20:29-34; Luki 18:35-43)

⁴⁶ Na Yesura na u karīnbīiwira yo nann gboŋo guo pī yī kha Zeriko. Baa pī kha kure gīe gboŋjira za, na nīg-boko guo thoon mī. Wēi darīga uo kha bu gīe gboŋjira za na pī yī u kha Bartime kī yī sīira kha Time. Bartime kha bu wa na hūdān khīgena za fī kī kī yīn. ⁴⁷ Baa Bartimera ba nuun kha Nazareti *Yesura/Yesu* kī tāra, na u maan kī kūn na faŋa kha: «*Davidi/Davidi* kpīrabiye Yesu, makarī mīe za!» ⁴⁸ Gōme kha sōŋo wa u za kha u fīi u nuugura, nja u kha bu wa kī sīe dūo u kūmīra za kha: «*Davidi* kpīrabiye Yesu, makarī mīe za!» ⁴⁹ Na Yesura nūrén kī ded kha: «Ī yī u u ban.» Na pī yīd darīgara na ded u kha: «Hūdān na kpolonwuōŋo.

^I Makīn khaadīe ken nī na Mīlīnye 12:2 ^{II} Makīn khaadīe ken nī na 14:24, na 1 Timote 2:6

Arī, u yī bu kha mu thiye.» ⁵⁰ Baa u nuun sīe sīesira, na u dē hīnn zīen u gbōgōlīngbōōŋura, kī barun alūn na yuon Yesura khēe. ⁵¹ Na Yesura ded u kha: «Bīra mu bīe kha mī le na hā mu?» Na darīkhuora zījunn u kha «Karīndaa yīe mīe gbūu yā īe.» ⁵² Na Yesura ded u kha: «Baa mu khāan mīe za, yo, mu bāan ma zuori.» Dīe khaala bīe za fī na wēra yīwīyira phiin zīerī, na u gud kī thuo Yesura.

Yesu bu lon Zeruzalem u ya lonlōme za
(Matiyo 21:1-11; Luki 19:28-40; Zā 12:12-19)

11 Baa pī yo yīmin Zeruzalemura na makīnn Betī-fazī na Betanī, *Olīviye/Olīviye* bīeŋe lōkīra u, na Yesura dāan u karīnbīiwe pīyō kha pī nīstīn uo, ² na ded pī kha: «Ī yo gbonbīdīe kī bu ī wuola u mīra. Na ī yo kha īe lon, ī ba yā na pī wōd kāŋunbiye uo fī nīra sīi gann u za yāan wa?. Ī wōri u na ban hā mī u fara. ³ Na nīra kud na būd ī kha: “Be liin na ī wōrun kāŋunbiira?” Ī zījunn u kha: “Adeyura kī ven u za, na u ba zuon u za u ba yīe u ban.” ⁴ Na pī yuon na yo yāan kāŋunbiira na pī wōd u kuwugura u fī, khīgene tūtōne dūo za fī, na pī wōrun u. ⁵ Nīkpokpopīra kha bu fī, na bīe ded pī kha: «Hei! Īe mīra, bīra liin na ī wōri kāŋunbiira?» ⁶ Na pī zījunn mu gaga kha baa *Yesura/Yesu* na ded pī sī ira, na pī yīen na pī yuor u. ⁷ Na pī khīen kāŋunbiira na yuor u Yesura khēe kī khīen pī gbōgōlīngbōōnsura na dūkīnn sī, na Yesura gann na hūdān sī za. ⁸ Na nīgōme khonn pī gbōgōlīngbōōnse na hūnen sī khīna za, na buora kpīin dadese gbanjira u na ba hūnen sī. ⁹ Nīgōkīra kha bu u wuola u, na wēpīe kha bu u kpīrara u, pī bīe kha kūn ma na faŋa kha: «Gbīnese bu wa Yekīre bese! Adeyē Yekīla kīra wēra kī ban u yīsīgura za mīra! ¹⁰ Yekīla kīra a sekhāga *Davidira/Davidi* ugura thīna kī ban mīra ira, gbīnese bu wa Yekīla bese zaazaara nī!» ¹¹ Baa Yesura yo lonn Zeruzalemura u zuori, na u yo lonn *Yekīla gbīnethuugura/Yekīla gbīnethuugura* u na nūrén na kenn mīyira bīe kī le bu ira. Sīe kpīra za, baa khaala kha bīe na te, na uo na u karīnbīiwira gbūne na pīyōra kud Zeruzalemura na yīd gbūnn Betanīra.

Yesu bu danjan taanhaga
(Matiyo 21:18-19)

¹² Baa dīgura ba yekīnnī, na u kure Betanīra kī vī Zeruzalemura na u karīnbīiwira, na khūmuŋa gōd u. ¹³ Na u kenn yāan taanhaga na kī sīd na dawāse. Na u kperun yuon gīe dahagura za kha uo ken na kī bu na bīse. Baa u yo yīmin nī, dawāse dorō u yāari, nadīe kī sen bene na nann thonn wa?. ¹⁴ Na u ded gīe dahagura kha: «Nīra sīi gbūu kpīe bīge muo za kha uo dī kūu dōwa?» Baa u ded sī na u karīnbīiwira nuun sī.

Yesu bu de doŋinderiwe Yekire gb̄nethuugura za
(Matiyo 21:12-17; Luki 19:45-48; Zā 2:13-22)

¹⁵ Baa pi yo nann Zeruzalemura, na Yesura lonn *Yekila gb̄nethuugura* / *Yekila gb̄nethuugura* gb̄igura za na god ki ki de doŋinderiwura na donderiwura kha bu ɩra. Ki vid sid tigiberiwe tapalise d̄luna genetugan doŋinderiwe khose, ¹⁶ U buun ylen na nura th̄ira tann Yekila gb̄nethuugura gb̄igura za na dadonjirensa wa?. ¹⁷ Ki kar̄inn mi wesie kha: «Yekila sewura za u ded ba kha: “Pi ba yi ba mie thugura kha th̄inye bie Yekire gb̄nekherɛ.” Na, ɩɛ uɔ khien n̄i wa na ki liin zugb̄uruwe guurekherɛ.» ¹⁸ Baa kperekpiidekh̄agawe d̄luna siereh̄anse kar̄ndewe nuun wesie na liiri, na pi ki bie wa lome u za na bu khu u; n̄a pi ān u wa nadie u kar̄na kha khon ma n̄igbokira bie bamuŋa. ¹⁹ Baa z̄uraŋura ba nanni, na Yesura na u kar̄nbiiwura kud Zeruzalemura za.

Yesu bu siere na gb̄uu taanhahuwura miye za
(Matiyo 21:20-22)

²⁰ Baa pi ba ki tāra die kh̄kpuola za ki godiek̄in bulonjira, na pi kenn yāan taanhagura, ki na huun ma na khe zaara haru na yo lonn ninsira za. ²¹ Na Plerura kuɔḡinn na wesie na tann gie dahagura miyura za ɩra, na u ded Yesura kha: «Kar̄ndaa ken dahagura mu danjan d̄lura ɩra, ki bie huun ma.» ²² Na *Yesura* / *Yesu* z̄inn u kha: «Ī kh̄aa Yekila za! ²³ T̄yara za uɔ, mi de ĩ wa si, na nura ded b̄edidie kha: “Phugi khaadie za na yo wa? lagagborola za”, kena u deyura yiin d̄nese u gagasura za k̄uu wa?, ki kh̄aa kha wesie uɔ ded sie ki ba le, die miuna gb̄uu ki ba le na h̄a u. ²⁴ Gie ylen na mi de ĩ si kha wesie bie ĩ ȳin Yekila ki de, ĩ kh̄a si za kha ĩ buun ma ɩɛ miyura zuori, mafura si gb̄uu ba le na h̄a ĩ. ²⁵ Na ĩ kha ĩ ȳin Yekila, haru na ĩɛ na nura w̄ie b̄aa kha bu na siere suɔ, ĩ yafa uɔ deyura za, si le thaaga ĩɛ zaaza Siira yafa ĩɛ bilenkheyura za t̄i. [²⁶ Na na ĩ yafa buɔra bilensira za wa?, ĩ *Siye* / *Siye* Yekila ki bu zaara ni, uɔ ba yafa ĩ bilensira za t̄i wa?.]»

Yesura wɔrkura kud ba he?
(Matiyo 21:23-27; Luki 20:1-8)

²⁷ Yesu na u kar̄nbiiwira nann Zeruzalemura t̄i. Baa Yesura kha bu ki n̄urɛ *Yekila gb̄nethuugura* / *Yekila gb̄nethuugura* gb̄igura u, na *kperekpiidekh̄agawura* / *Kperekpiidewe* na siereh̄anse kar̄ndewura d̄luna *Yawutuwe* / *Yawutuwe* wuɔre n̄ipura z̄uun nann u na b̄ud u kha: ²⁸ «Kh̄ine d̄nere za mu wɔrɩ ki le wesie si-ira? Āna h̄aan mu wɔrkɔ kha mu le sie?» ²⁹ Na *Yesura* / *Yesu* z̄inn mi kha: «Mie bu wa na b̄ube buɔ t̄i na b̄u ĩɛ, dabire tikpo i. Na ĩ h̄aan mi ti z̄innsira, mie b̄ogɔ ĩ wɔrkura ylen na mie le sie ɩra. ³⁰ Āna na h̄aan Yekire āyi Zāna kh̄ine kha u ȳi n̄ipura āmura u ĩ? Yekila u

baa, waruma n̄ith̄irpe ɩ? Ī h̄a mi z̄innsira.» ³¹ Na pi hudann ki bo na kame ki de kha: «Na a z̄innsira kha: “Yekila d̄aar u”, u ba b̄u a wa kha: “Be liin na ĩ kh̄aan Zāna za wa?”” ³² Na, a ha de kha: “N̄ith̄irpe d̄aar u wa?...?” Pi kha ān ma n̄igbokira, nadie n̄ipura bie kha de ba kha Zāna kha bu wa *Yekire yādedaa* / *Yekire yādedaa* th̄inth̄inwe. ³³ Na pi z̄inn Yesura kha: «Aa tu deyura na h̄aar u kh̄ina wa?» Na Yesura ded pi t̄i kha: «Na mafura u, mie ba b̄ogɔ ĩ wɔrkura ylen na mi le miyura mi le mura wa?»

Sɔkura sɔd na gb̄uu duv̄en hus̄onedeb̄ume za
(Matiyo 21:33-46; Luki 20:9-19)

12 Sie kp̄ira za, na Yesura hudann ki siere wi na sɔse kha: «Wei uɔ na kpiin u huuga na kaw̄in dahase suɔ pi yi kha duv̄enhasɛ. Ki mad̄ gbewe na v̄imirin ki bie, ki kpiin duv̄enbise phisi danja, ki bad̄ wɔs̄os̄uruga tiegederwe bu ki gan ki tiege. Ki ylen na u kar̄fan n̄i na duv̄en hus̄onederwe buɔ ki yuon s̄uriga. ² Baa duv̄enbisira k̄iebensa ba nanni, na u d̄aan u miliinbiye uɔ kha u yo z̄in uɔ niina na ban h̄an uɔ. ³ Na duv̄enhus̄onederwura yāan miliinbiira na u ban, na pi thuk̄inn u na kh̄ud u ki z̄ier u na u yuon leboliye. ⁴ Na huderyera ɔfɔn d̄aan b̄anlȳɔ miliinbiira, na pi god uɔ na kh̄ud u thaagura za ki kusann u. ⁵ Na huderyera gb̄uun d̄aan b̄anis̄aa baara t̄i, na pi god uɔ na khuur u. Mafura u d̄aan gɔme, na pi god kh̄ud buɔra ki khuun buɔra. ⁶ Nura kpo na ylen uɔ weura heke kei d̄aan. Uɔ kha bu u bikhiye kh̄ɔryɔmɔra. Na u d̄aan uɔ pi heke ki ded u th̄i kha: “Mi bikhiira uɔ uɔ, pi ba gb̄ine uɔ.” ⁷ Na baa duv̄en huuga s̄onederwura yāan uɔ, na pi ded kame kha: “Ken ōn̄ura khedaara, ĩ ba a gɔ khu u, ki yie ōn̄ura le a bege!” ⁸ Na pi alin u za na god khuur u, ki khien u kp̄igura na h̄inn n̄i huuga gbewira kp̄irara u ni».

⁹ Fi za na Yesura ded kha: «Bura huderyera ba le ɩra? Uɔ th̄ira ki ba aru na ba yie pi gɔ khu ki s̄onederwura, ki kar̄fa huugura na s̄onedekpasie buɔ. ¹⁰ Na u ded pi kha: “Ī kar̄in wesie sewen Yekila sewura za wa? ba?” ¹¹ Bula thumadederwura kein kha ti bu bulk̄ine wa?, die ba liin buruk̄ina, taanbula ba liin die. Adeyura liin si mafura, n̄a aa kh̄ere bamuŋa mune ɩ!» ¹² *Kperekpiidekh̄agawura* / *Kperekpiidewe* na siereh̄anse kar̄ndewura d̄luna *Yawutuwe* / *Yawutuwe* wuɔre n̄ipura kha bie wa Yesura gɔkherɛ nadie pi na tuun ma kha bie Yesura kha h̄in s̄ɔsura. N̄a baa pi ānn miuna n̄igbokira naa ba le bie ɩra, na pi yier u ki tann z̄ier u.

Pi gidɛ Yesu l̄ambo taaga miye za
(Matiyo 22:15-22; Luki 20:20-26)

¹³ Sie kp̄ira za na pi khonn *Fariz̄ime* / *Fariz̄ime* n̄ipe buɔ na Erɔdi n̄ipe buɔ kha pi yo gidɛ Yesura na gɔ u uɔ

thīra nuuga siēse za. ¹⁴ Na biē bann na ded u kha: «Karīndaa a tuun ma kha mu de ba tīya siēse. Nura sii gbūu wɔrɩ kpense mu wa?, nadie mu khonjīn nura nura za wa?, mu karīn ma nɩpe na tīya siēse mu gaga kha baa Yekila biē kha a le ɩra. Na khonjīn wesie na hā a si, khīne bu aa heke na taa lāmbo na hā *Ɔɔɔmu / Ɔɔɔmu* itakhuora u baa, waruma si makīn a taa u u wa?» ¹⁵ Na baa Yesura tuun kha zaŋa pi gid uɔ za na biē bōbura, na u ded pi kha: «Be liin na ɩ gidε mɩε? ɩ hā mɩ tigire duɔ fara mi ken!» ¹⁶ Na pi bann na duɔ na ba hāar u dɩ, na Yesura bōd pi kha: «Āna wɔsede na u yisiga ki bu ti za?» Na pi zījunn u kha: «Ɔɔɔmu itakhuora u.» ¹⁷ Dɩε bena na *Yesura / Yesu* ded pi kha: «Wete bu Ɔɔɔmu itakhuora bere, ɩ hā Ɔɔɔmu itakhuora dɩ, wete bu Yekire bere, ɩ hā Yekila dɩ.» Na u zījunsira zuon pi gagasira.

Bōbura liin na gbūu hu arumiyura za
(Matiyo 22:23-33; Luki 20:27-40)

¹⁸ Siē kpīra za tī, na *Sadusieme / Sadusieme* buɔ bann Yesura khere. Biē ki de kha na mu huuri, mu wɔrɩ arɩ dōwa? ¹ Na pi bōd u kha: ¹⁹ «Karīndaa, *Moyizira / Moyizi* na ded ba u sierehāansira za kha: “Na khuo huun ki zɩen u hara kena u na buun biye na uɔ hara wɩε wa?, huwora khīriyura kān ma na khe hala na bu biye u za na hā huwora.” ²⁰ Kena wɩε uɔ kha bu na bikhiuwe wānɩyō. Na lugu bikhiira yiin hara na ba huu ki zɩer u keɩ bu biye u za. ²¹ Na bikhiye yōɔfɩramɔra khɩen uɔ thīlsīnhara wɩε na yiir u, mafura uɔ huun ki zɩer u tī keɩ bu biye u za. Na bānsāa baara khɩer u, siē kpuosira u tī. ²² Mafura biē bikhoyipura wānɩyōra biē khɩen uɔ hara wɩε na huun ki zɩer u keɩ bu biye u za. Hala kpora na yɩen ɩra, kpīra za na uɔ thīra huun tī. ²³ ɩra wɩε, na hu arumira miye kha bu wa tīya, biē nɩpe biē kha biē arɩ na kure humira za, ānakpuo baa ki ba le hala, kena pi biē na khɩer u wa na liir u hara?» ²⁴ Na *Yesura / Yesu* ded pi kha: «ɩ bilenn ma, ɩ ken muuna yɩen na ɩ bilenn ɩra. ɩ tu wesie sewen Yekila sewura za wa?, ɩ gbūu tu Yekila wɔrɩkura wa?. ²⁵ Na nɩhuomira ba alɩɩ, khuowe na hape ba yii kame dōwa?. Pi ba hɩɔan ma mu gaga kha baa zaazaa melegewura bu ɩra. ²⁶ Na gbūu nɩhuomira arumira miyura za, ɩε karīnn khaala za si sewen Moyizira sewura za kha daborikira na dɩen nabela, fi za u sewen kha Yekila yɩɔ u thī kha: “Mɩε ki bu *Abrahamura / Abrahamu* Yekila, na ɩzakura Yekila, dɩna Zakɔbura Yekila.” ²⁷ Yekila bu wa thakuonɩpe Yekire, nɩhuome baa u wa?, siē bɔɔɔ wa kha pi biē bu wa thakuogo za Yekila khere. Tīyara za uɔ, ɩ bilenn ma thī.»

I Makīn khaadɩε ken ni na Miliinye 23:8

Siēredewensira biē kpakpada
(Matiyo 22:34-40; Luki 10:25-28)

²⁸ Siē za na sierehāanse karīndaa uɔ zūun nann Yesura, nadie u na nuun ma bobira na ɩnkɩrɩwura za Yesura na zījunn yuon ɩra. Giε yɩen na u zūun nann u na bōd u kha: «Siēredewensira za, dōne dabire ki gbīn na tāra yuɔra biε?» ²⁹ Na *Yesura / Yesu* zījunn u kha: «Ken siēredewensira dabikpakpada ki de kha: “ɩsrayelɩbiiwe, ɩ nuure na kīra, Adeyura ki bu a Yekila, uɔ ki bu Adeyura kpora. ³⁰ Mu kān ma na khɔrɩ Adeyura mu Yekila, na mu kpolonjira biē, na mu nina biē, na mu gagasira biē, dɩna mu faŋura biē.” ³¹ Ken si bānɩyō besira ki de kha: “Mu kān ma na khɔrɩ mu kānuuna mu gaga kha muɔ thīra.” Siēredewense suɔ bu na tāra siē dōwa?» ³² Na sierehāansira karīndeyura ded Yesura kha: «Karīndaa, siē kīranɩ! Wesie mu dedi, si biē bu wa tīya. Adeyura ki bu Yekila kpora, Yekire uɔ bu na siē uɔ za dōwa?. ³³ Na khɔrɩ Yekila na mu kpolonjira biē, na mu wuɔmura biē, na mu faŋura biē, dɩna na khɔrɩ mu kānuuna mu gaga kha muɔ thīra, siē kīra na tāra baa mu khon daduorowe *thɔɔɔnse / Thɔɔɔnse* na dakhonse thīnyira biē kha muɔ hā Adeyura.» ³⁴ Na Yesura kenn yāan kha wɩura na zījunn ma na wuɔme, na u ded u kha: «Muɔ khaare legen na *Yekila uɔgura / Yekila uga wa?*» Siē kpīra za, nura sii kha ha bō u dōwa?.

Nithīrɩkhoromora ki bu itakhuo Davidi Adeyura
(Matiyo 22:41-46; Luki 20:41-44)

³⁵ Baa *Yesura / Yesu* kha bu ki karīn nɩpura *Yekila gbīnethuugura / Yekila gbīnethuugura* gbɩgura za, na u bōd pi kha: «Muse siēredewensira karīndewura liin ki ded kha *Yekila Nithīrɩkhoromora / Yekire Nithīrɩkhoromora* kān ma na kure *Davidi / Davidi* kpīrabiiwe za? ³⁶ Nadie *Yekila Nina / Yekire Nin* wɔrɩkura za Davidira ded kha: “Adeyura Yekila ded ba mɩε Adeyura kha u ban na ba hɩɔan uɔ ledījira u banu kha uɔ yiin u bɩrawura u dɩεε thede u.” ³⁷ Na Davidira thīra yɩɔ ba Yekila Nithīrɩkhoromora kha uɔ Adeyε. Muse sii Nithīrɩkhoromora le wɔrɩ le uɔ kpīrabiye tī?» Nɩgbokira na bīnn ma u ɩkura u fi na zɩen numire ki ki nuure u na bāanwuonjo.

Yesu bu de nɩgbokira kha hā pi thuosīn sierehāanse karīndewura wa?
(Matiyo 23:1-36; Luki 20:45-47)

³⁸ U kha de ba u karīna za kha: «ɩ khɔrɩsīn ɩ thī na sierehāanse karīndewura. Pi khɔrɩ wa na yii gbɔɔɔlɔng-bōɔnse ki min khaare bāa nɩpe bīnn ɩra pi bu ki gbīne biē na thɩεdε. ³⁹ Na pi nann *Yawutuwe / Yawutuwe* bījinthuusira za, pi ken khon ma wuɔre hɩɔankheyura dɩna diire gbūɔnse khaayε hɩɔankhekpakpaɩra. ⁴⁰ Ki

zīn thūsīnhape leke miyura bīe ki zīe wī leboliye, ki yīe pi Yekire yījura sūra pi bu yā bīe. Bīe kitira ba gbīn ma.»

Thūsīnhara uo leke mune
(Luki 21:1-4)

⁴¹ Sīe kpīra za na Yesura hūdān *Yekila gbīnethuugura* / *Yekila gbīnethuugura* gbēigura za na dāan wuore kesura geŋura ki ken nūpura lomura za pi kha yīi tigiya bu. Budanigome kha yīi wa tigiŋoye bu. ⁴² Sīe kpīra za na buome thūsīnhara uo bann na u tamabiye iyō, i kha nan foi wa?. ⁴³ Dīe bēna na Yesura yūd u karīnbiwira na ded pi kha: «Tiyara za uo, mi de ī wa sī, buome thūsīnhara wīe yīin tigiye na tann wēpīe bīe yīin tigiye kesura za. ⁴⁴ Nadīe buora bīe khonn ma tigiya za pi kha ven wa? ura na hāar i. Na hara wīe uo, na yīe u u buomura za, wē?īe bīe u kha bu i, iē u khien pere na hāaru.»

Yesu bu de Yekila gbīnethuugura kiime miye dīna vensura ki ba nisīn dunuyara zuobena
(Matiyo 24:1-3; Luki 21:5-7)

13 Baa Yesura ba kha uo kure *Yekila gbīnethuugura* / *Yekila gbīnethuugura* za, na u karīnbiye uo ded u kha: «Karīndaa, ken Yekila gbīnethuugura thūsura buruyura kīra lomura, dīna thūsura kīralomura!» ² Na *Yesura* / *Yesu* zījunn u kha: «Baa mu yā sīe thugbōŋkīrusīe mura, bēne duō ba ban, sīe bīe ba kii wa, bule tikpo ba hūdān duō za dōwa?» ³ Sīe kpīra za na u yo gann hūdān *Oliviye* / *Oliviye* bīedīda za na dāan wuore Yekire gbīnethuugura geŋe. Na Pīeri na Zaki, na Zā dīna Ādire zōun nann u na bōd u kha: ⁴ «Bōgō aa bēna iē miyura ba le ura, dīna bura mune a ba yā na tu kha iē miyura bīe lebena nann mura?»

Philyanbēne vense miye
(Matiyo 24:4-14; Luki 21:7-19)

⁵ Dīe bēna na *Yesura* / *Yesu* gōd ki de pi kha: «ī kōrīsīn ī thī, hā ī yīe nura sii kpense bu ī wa?. ⁶ Nūgōme ba khe mīe yūsiga ki ki ban ī khere na de ī kha: “Mīe ki bu *Yekire Nithīrūkhoromora* / *Yekire Nithīrūkhoromo*!” Mafura pi ba le na kpense bu nūgōme. ⁷ Na ī ba ki nu na pi de khēlīse mīye na ī nu sī kōra, hā ī yīe ānabirise gō ī wa?, iē miyura kān ma na nan, ŋa sīe bōgō kha dunuyara zuokhela dīe wa?. ⁸ Thīne duō nūpe ba arī thīne duō nūpe za, sūriga guō nūpe ba arī sūriga guō nūpe za. Fōlōŋō ba ki gban sūrigōnse za, dīna khōmubīlīse ba wa?. iē miyura ki ba le vensura gōbura mu gaga kha baa halowuro hūnbena lugu nunume bu ura. ⁹ iē uo, ī kōrīsīn ī thī. Nadīe nūpe ba gō ī na yo ī *Yawutuwe* / *Yawutuwe* kitikhela za. Na khī ī na thīne pi yīnthūsura za, pi ba yan yo ī sūlīse thaderiwura dīna

iyawe heke mīe yūsiga kāma, sīe ki ba le thaaga ī bu de pi mīe sīese. ¹⁰ Ŋa khaala dunuyara zuobena kha dīe nan, Yekila sīerēnuusura kān ma na de thīnyira nūpura bīe heke zo. ¹¹ Na pi ba gōd yuor ī sīerēdikhere za, hā ī ba dōne kha bura iē ba yo de wa?. Ŋa sīesura ki ba ban ī gagasura za dīe bēna, ī de sīe dola. Nadīe wesīe ī ba de, sī ba kure iē thīra za wa?, ŋa *Yekila Nina* / *Yekire Nin* ki ba yīi sī ī gagasura za. ¹² Yabiye uo ba arī u yabiye uo za na hā u kha pi khu u, siye ba hā u biye kha pi khu u. Bīiwe ba arī pi hūdewe za na hā wī kha pi khu wī. ¹³ Nūpe bīe ba yāansīn ī mīe kāma za. Ŋa wīe bāa ki ba ba sīe vensura na yo nan si diikhela za, uo deyura ba ko.»

Asūdabīya miye
(Matiyo 24:15-28; Luki 21:20-24)

¹⁴ «Na ī ba yāan asūdabīya na u bu khaala za u kha kān hūdān wa? (wīe ki karīn mīye, u bāru tu i kōrīwura!) Dīe bēna wēpīe ki bu Zude sūrigura u, bīe kān ma ki horo ki yo bīesura geŋura. ¹⁵ Wīe ki ba hūdān u zaŋa thaaga za, hā uo deyura ba bīe kha uo sūn na lon khe u leke mune duō kpolorjira u wa? ¹⁶ Wīe ki ba hūdān u huuga za, hā uo deyura ba arī kha uo horo khūn gborjo kha uo yo khe uo gbōgōlōngbōōŋō wa?. ¹⁷ Halowurowe dīna wēpīe ki tōure pi bīiwe bīe bese ki ba bīlī sīe dīyāsura za! ¹⁸ ī yīn Yekila hā sīe dīyāsura ba makīn na wese bēne wa?, ¹⁹ nadīe sīe dīyāsura vensura ba gbīn ma na yo tāra, na khe bēna Yekila liin dunuyara, sīe vensura thīna na nann yāan wa?, si siira gbūu ba yā dōwa?. ²⁰ Tīyara za uo, na Yekila na khonn duō sī dīyāsura za kūu wa?, nura sii naa ko wa?. Ŋa wēpīe u kenn khonn kha pi le uo bewura, bīe kāmara yīen na u ba khonn duō sī dīyāsura za. ²¹ Sīe za, na nura ded ī kha: “*Yekila nithīrūkhoromora* / *Yekire Nithīrūkhoromo* bu wa fara!” Waruma na de kha: “Ken, u bu wa funeni!” Hā ī khāa u za wa?. ²² Nūpe buō ba tōn kha bīe ki bu Yekila nithīrūkhoromora. Buō ba tōn tī kha bīe ki bu Yekila yādedewura. Pi ba le bamuŋa mīye na tagamasi mīye kha bīe kpense bu harī wēpīe Yekila kenn khonn thīra na sī kha wōrī le. ²³ iē uo, ī kōrīsīn ī thī, mī sarūn ī za zuori.»

Yesura ki bu Nithīrūbikhiira, uo vī bame miye
(Matiyo 24:29-31; Luki 21:25-28)

²⁴ Ŋa na Yesura ded tī kha: «Na vensura dīyāsura tann zuori, khīera ba barī na le dabirige, feregera ba yīŋa dōwa?, ²⁵ khusabiyira ba kure zaara ni na ba ki wa?, wōrūko miyura bīe ki bu zaara ni, iē bīe ba gban ma. ²⁶ Dīe bēna pi ba yā *Nithīrūbikhiira* / *Nithīrūbikhiira* na u ban dadūnūsura za, na wōrūkpakpaka na Yekire uga yeyēbe. ²⁷ U ba dāan wa u melegewe pi yo fōlōŋura diikheyura iyīira bīe za na bījīn wēpīe u kenn khonn ura.»

I Ken Matiyo 24:17

Karĩna taanhaga hã

(Matiyo 24:32-35; Luki 21:29-33)

28 «Ĩ ken taanhaga lɔmura na bu karĩn si za. Na ĩ ba yãan na ki desira gɔd ki muri, ĩ tu wa kha kharika yĩmin ma. 29 Mafura u tĩ, na ĩ ba ki yã iε miyura na i ban, ĩ tu wa kha *Nthĩrubikhiira* / *Nthĩrubikhiira* banbena na yĩmin ma thĩ. 30 Tiyara za uɔ, mi de ĩ wa si. Fũ khie nɔpura bie ba hu zuo pere ki tu yie iε miyura lebena tu nan wa?. 31 Zaara na fɔɔŋura ba tũri, ŋa mie siεsura sie uɔ ba hɔdan ma bu kũu.»

Nura sii tu gie dɔyãgara waruma ti bena wa?

(Matiyo 24:36-44)

32 «Na gbũu *Nthĩrubikhiira* / *Nthĩrubikhiira* banbena za, nura sii tu gie dɔyãgara waruma ti bena wa?, haru melegewura thĩra ki bu zaara ni, waruma Bikhiira, pi uɔ sii tu ki dɔyãgara wa?; *Siye* / *Siye* Yekila kpora ki tu ki dɔyãgara. 33 ĩ kɔrisĩn ĩ thĩ na hɔdan ko, nadie ĩ tu die bena nanbena wa?. 34 Si ba hɔdan ma mu gaga kha baa khuo kure u gbẽine na yo sũrɔga ɔra. U yobena u yii wa u gorigira u miliinbiiwe leke u, ki hã pi bie liigese ki de gorigira tũntũna tɛgedaara kha u hɔdan ko. 35 ĩε tĩ, ĩ hɔdan ko nadie ĩ tu bena thudeyura ba ban wa?. Bãan zũraŋa i ba, bakhãka i ba, waruma zĩnkhuo fuu bene i ba, waruma buloŋo khũlɔ i ba, ĩ tu wa?. 36 Na u ba barun bannu, hã u ba bu ĩ dɔɔme za wa?. 37 Weste mi de ĩ mura, mi de ba pi bie si kha ĩ hɔdan ko!»

Pi bie lɔme kha bie gɔ Yesu na bu khu u

(Matiyo 26:1-5; Luki 22:1-2; Zã 11:45-53)

14 Khiewe piyɔ na yieri *Paku fetura* / *Paku fetu* dũna buru kei le thãhĩrwẽra fetura nan. Na kperekpiidekhãgawura na sierehãanse karĩndewura bu ki bie lɔme kha bie gɔ Yesura guurese za na khu u. 2 Pi kha de ba kha: «A wɔru le sie fetura za wa?, buɔte nɔgbokira ba paragadan a thaaga za.»

Hara uɔ bu gbo latikɔli Yesura thaagura za

(Matiyo 26:6-13; Zã 12:1-8)

3 Simɔ pi kha yi kha legbũro, Yesura kha bu wa uɔ thuuga za Betani. Baa pi kha bu dikhela za, na hara uɔ ba lonn na dakhuore duɔ thĩne, latikɔli kha bu tu za 1, pi kha yi ba uɔ latikɔli wie kha naaru. U dorisira gbũu kha hugan ma thĩ. Na u kpugĩn die latikɔlikhuola nuuna ki khien uɔ latikɔlura na gboɔ u Yesura thaagura za. 4 Nɔpura kha bu fi, na bie buɔ donse hĩin na pi ki de kame kha: «Latikɔli wie asi thaagura ki bu be? 5 U kha wɔru donjin ma na bu dũga kikpo miliinse tigiye siira na khe iε na denfe buɔme nɔpe u!» Ki yien na pi hɔdann ki ki kpaŋĩn hala. 6 Ŋa na *Yesura* / *Yesu* ded pi kha: «Ĩ yie hala wɔyĩke za. Be liin na ĩ asi u gagasura mura? Weste

u liin hãan mie si kĩran ma gbaangbo. 7 Nadie buɔme nɔpe bu wa ĩ heke bãanyε bie, ĩ wɔru denfe wɔ wa bende bãa nuur ĩ. Ŋa mie uɔ bu ĩ heke bãanyε bie wa?»

8 Weste hara wie kha wɔru, sie u liiri. U nisĩnn gboɔ ba latikɔli mie gboɔda za na nuure ti nuugira na ti nann lugudana za thonn wa?. 9 Tiyara za uɔ, mi de ĩ wa si, dunuyara bie za, khaare bãa pi ba yo de Yekire siεsura, pi ba kuɔgĩn na hara wie miye, ki ki de i, na weste u liin mura ɔra.»

Zudasɔ bu bie na yii Yesura kperekpiidekhãgawe lese za

(Matiyo 26:14-16; Luki 22:3-6)

10 Karĩnbiiwira gbũne na piyɔra za, wiera pi kha yi kha Zudasɔ Esikarɔyɔtura, na uɔ yuon *kperekpiidekhãgawe* / *Kperekpiidewe* heke na ded pi kha uɔ ba yii Yesura pi lesira za. 11 Baa pi nuun sie na si nuun mi gbaangbo na pi kha bie ba hã u tigiye. Na khe die bene, Zudasura kha bie wa lonkĩrɔwe na bu yii Yesura pi lesira za.

Yesu bu di Paki fetu na u karĩnbiiwe

(Matiyo 26:17-25; Luki 22:7-14, 21-23; Zã 13:21-30)

12 *Bula* pi kha kei le thãhĩrwẽra, baa uɔ fetura dɔyãsura ba nannu, zãrabiye kha kãn na khu gie lugɔdɔyãgura na le *Paku fetura* / *Paku fetu*. Baa gie lugɔdɔyãgura nannu, na karĩnbiiwira bũɔ Yesura kha: «He mu bie kha a yo na yo le Paki fetura diimira na hã mu?» 13 Na Yesura dãan u karĩnbiiwe piyɔ na ded pi kha: «Ĩ yo gboŋokpolorɔra u, ĩ ba yo gbĩŋun na wei uɔ na u gbonn ãnbene. ĩ thuo u, 14 khaala u ba yo lon, ĩ de thudeyura kha: “Karĩndaara bu bũ bu kha: Thubila za mi ba di Paki fetura na mi karĩnbiiwira, he ti bu?” 15 U ba bɔgɔ ĩ thubikpakpadε duɔ sanjabon za, miyura bie bu ki kpolorɔra za na ki ɔɔn na zieri. Die khaala za ĩ ba le Paki fetu diimira na hã a.» 16 Na karĩnbiiwira yuon gboŋo kpolorɔra u na yo buun miyura bie mu gaga kha baa Yesura na ded pi si ɔra, na pi liin Paki fetura diimira fi.

17 Baa zũraŋura ba nannu, na Yesura bann na u karĩnbiiwira gbũne na piyɔra. 18 Bena pi ba hɔdann ki di na u ded pi kha: «Tiyara za uɔ, mi de ĩ wa si, uɔ bu ĩ za, wiera ki di dũna mie mura, u ba yii wa mie nɔpe lese za.» 19 Baa pi nuun sie, na pi bie wɔɔyura kpãɔ, na pi bie kpo kpo ki bũ u kha: «Mie u ba?» 20 Na Yesura zĩŋunn mi kha: «Ĩε nɔpe gbũne na iyɔra uɔ u, wiera ki togo kherɔgura u na mie mura, uɔ u. 21 *Nthĩrubikhiira* / *Nthĩrubikhiira* ba hu wa mu gaga kha baa si sewen Yelila siεsura za ɔra, ŋa deyura ki ba yii nthĩrubikhiira nɔpe lesira za uɔ, vensura bu wa uɔ bese. Na u deyura na hũnn thĩra wa?, sie naa bãa u za.»

Yekila diime miye

(Matiyo 26:26-30; Luki 22:14-20; 1 Korētlwe 11:23-25)

²² Baa pi kha bu diimira za, na Yesura khien buru na thien Yekila ki kpekinn u na hāan u karñnbiiwira u ki ded kha: «*Ī zīn, mie gbodē dura.*»

²³ Sīe kpīra za na u khien duvēna, baa u thien Yekila zuori, na u hāan mi u na pi bie kpo kpora yōwri. ²⁴ Ki yien na u ded pi kha: «*Duvēn wīe bu wa mie tarumē. Bīe tarumē ba gbo ba nūgōmē kāma za na bōgō kha Yekila hāan ma nuuga.* ²⁵ Tīyara za u, mi de ī wa sī, mie gbūu ba yō duvēn dōwa?, banu kha diyāgara mi ba yō duvēn fēnwē *Yekila uḡira / Yekila uḡa* u ni.» ²⁶ Sīe kpīra za na pi tīnen Yekire gbīnne tīnse, ki tuon kud ki yo *Oliviye / Oliviye* biēdida za.

Yesu bu de kha Pīeri ba kure u kpīra u

(Matiyo 26:31-35; Luki 22:31-34; Zā 13:36-38)

²⁷ Na *Yesura / Yesu* ded u karñnbiiwira kha: «*Ī bie ba kure wa mie kpīra za, nadīe sī sewen ma Yekila sewura za kha: “Mi ba khu wa zārakaadaara, ki yīe zārūwira bie tūwīgīn.”* ²⁸ Nja na mi ba gbūun alin na kud huumira za, mi ba nisīn na yo tīe ī Galilera ni.» ²⁹ Na Pīerira ded u kha: «*Harī na buora bie kud mu kpīra za, mie u ba kure mu kpīra za kūu wa?.*» ³⁰ Na Yesura zīnunn u kha: «*Tīyara za u, mi de bu wa sī, kha fīl dawogīe thīra za, khaala lugu zīnkhura kha u fuu bāniyōra za, mu ba de si na mu nuugira bānisāa kha muo tu mie wa?.*» ³¹ Nja na Pīerira wōn ded si na faḡa kha: «*Mīe ba bi de kūu kha mie tu muo wa?, harī na mie kān ma na hu dīun mu.*» Na karñnbiiwira buora bie ded sīe kpuosira tī.

Yesu bu yīn Yekire Zetisemanī

(Matiyo 26:36-46; Luki 22:39-46)

³² Baa pi ded sīe na pi yo nann khaare duo pi yi kha Zetisemanī I, na Yesura ded u karñnbiiwira kha: «*Ī hūdan khaadīe, mie yo yīn Yekila.*» ³³ U yobena na u khien Pīeri, na Zakī, dīuna Zā. Dīe bēna na ānabirise na gagayāgamūḡa gōd u gbaangbo, ³⁴ na u ded pi kha: «*Mīe gagase yāgamūnn ma harī na mie bie huume, ī hūdann khaadīe ko.*» ³⁵ Na u zūun yuon wuore kīri u, ki bađ huruse fōbōḡira u, na yīnn Yekila na ded kha na sī wōri le, hā u lon vensīe thīna za wa?. ³⁶ U kha de ba kha: «*Mīe Sīye / Sīye*, muo ki wōri le miyura bie. Kuore mie na vensīe thīna. Hā mu yīe mie dīḡo le wa?, ḡa yīe muo baara le.» ³⁷ Baa u zuon yīmīra za, na u vīd bann karñnbiiwira pīsāara khaala u, na ba buun na pi hūnn phaarū. Na u ded Simō Pīerira kha: «*Simō, mu hūn ma ba? Muo wōrun gōd mu thī thīra na hūdann ko na buun līeri ukpo thīra wa?.*» ³⁸ Ī hūdan ko ki yīn Yekila si le thaaga hā mūne ba kpense yīi i mbīyeliige za wa?.

I Ken Matiyo

Nīthūḡara gagase bu bie na le mīkīnnye, ḡa u bu na faḡa na le si wa?.» ³⁹ Na u gbūun vīd yuon na yo ki yīn Yekila ki de sīe sīerekpuosira. ⁴⁰ Baa u ba vīd bannī, na u ba buun ma karñnbiiwira duomīra za bere nadīe pi yi-wiyira bie na thāđ ba duome doro. Bīe thīra kha tu mūna pi de Yesura dōwa?. ⁴¹ Baa Yesura gbūun vīd yuon na gbūun bann sī bānisāara za, na u ded pi kha: «*Ī gbūu hūnn ma ki gbaari harī fīl? Si zuon ma, bēna nann ma ura. Pi ba yīi wa *Nīthūḡabikhiira / Nīthūḡabikhiira* mbīyēledēḡwē lese za ura.*» ⁴² Ī arī a tāra, nadīe wīera ki ba yīi mie nūpra lesira za, uo ki ban mīra.»

Pi bu go Yesu

(Matiyo 26:47-56; Luki 22:47-53; Zā 18:3-12)

⁴³ Baa Yesura kha bu ki sīere, u nuuga sīesira na bu-un zuon wa?, na Zudasī nannī, karñnbiiwira gbūne na piyōra uo kha bu uo Zudasī wīe. U na bann ma na nūg-boko pi bie kha bu wa na sōwname na dakūme. Kperekpiidekhāgawē, dīuna sīerehāanse karñndewe dīuna *Yawutuwe / Yawutuwe* wuore nūpe na dāan mi. ⁴⁴ Wīera ki naa ba yīi Yesura pi lesira za, uo na nisīn bōgōn mi wa lōmīra za uo naa ba bōgō pi u ura kha: «*Wīera mi ba kpen, uo u. Uo ī gō na kōrsīn u kīraḡura na yo u.*» ⁴⁵ Baa Zudasīra nann zuori, na u de telenn ma Yesura za na ded u kha: «*Karñndaa!*» Baa u ded sīe zuori, na u kpenn u. ⁴⁶ Na nūpra zūun nann Yesura na gōd u. ⁴⁷ Nja Yesura karñnbiiwira na nūrēn fī, na bie uo yann khonn sōwona na kpiin khonn kperekpiidekhā-gawē thadeyē miliinbiye numire II. ⁴⁸ Na *Yesura / Yesu* ded pi kha: «*Ī kha kān ban ma na sōwawē na dakūme mie gōkherē mu gaga kha zugbūro ki bu mi ba?.*» ⁴⁹ Mīe le hūdan dīuna īe bāanyē bie na mi karñn ī Yekire gbīnethuugira za, ī gbūun gōd bi wa?. Nja wesīe bie nann ma sīe le thaaga wesīe sewen Yekila sewura za, sīe bu le.» ⁵⁰ Dīe bēna na u karñnbiiwira bie horon zīer u III.

⁵¹ Bikhoyo uo kha bu ki thuo Yesura, u na sid ba daḡo. Na pi ki bie kha bie go u, ⁵² ḡa na u thīran zīnn ki yīen daḡora pi lesira za ki horon tann gbōwele.

Pi bu yo na Yesu Yawutuwe sīerēdigbode za

(Matiyo 26:57-68; Luki 22:54-55, 63-71; Zā 18:13-14, 19-24)

⁵³ Na pi khien *Yesura / Yesu* na yuor u kperekpiidekhāgawē thadeyē heke, dīe khaala za *kperekpiidekhāgawura / Kperekpiidewe* na *Yawutuwe / Yawutuwe* wuore nūpe dīuna sīerehāanse karñndewīra bie bīḡinni.

⁵⁴ Bēna pi kha yo na Yesura, Pīerira kha bu wa ki fekun ki thuo u legelege, harī na yo lonn kperekpiidakhā-gawīra thadeyīra gbēlīna za. Baa u lonn ni, na u yo hūdann na miliinbiwe ki ki wede naaga dīun mi.

⁵⁵ Kperekpiidakhāgawīra na sīerēdigboda nūpra bie kha bie wa zarḡīnkherē Yesura za na bu khu u, ḡa pi

II Makīn khaadīe ken ni na Zā 18:26 III Ken 14:27

worin buun bilense u za wa? ⁵⁶ Nigome kha ton ma kha bie zariginn Yesura, na pi siեսira kha la ba kame. ⁵⁷ Na buo alun na zariginn Yesura na tona na ded kha: ⁵⁸ «Aa nuun ma na u de kha: “Yekire gb̄nethuugira nupira mad mura, mi ba asi gi wa ki ofo madε guo khiewe pisaa tie za, nith̄irpe ki ba madε gie wa? ¹.”» ⁵⁹ Siε bie za bere, pi siեսira kha wa kkaare kpo wa? ⁶⁰ Diε bena na kperekpiidakhāgawira thadeyira alun na b̄ud Yesura kha: «Wesie bie nupira bu de mu miyira za mura, mu bu na duo na de wa?? Muo u ba?» ⁶¹ Na na Yesura fiiri, u z̄h̄un wa?. Na kperekpiidakhāgawira thadeyira gb̄un b̄ud u t̄i kha: «Muo ki bu *Yekila Nith̄irukhoromora* / *Yekire Nith̄irukhoromo*, Yekila a gb̄nε, u bikhiira muo ba?» ⁶² Na Yesura z̄h̄un u kha: «Iyo, mie u, t̄i ba yā *Nith̄irubikhiira* / *Nith̄irubikhiira* na u h̄udann worikodeye Yekila led̄injira lokira u. Ī gb̄u ba yā u t̄i na u kud zaazaara ni ki ban dad̄unse kpolongo za.» ⁶³ Diε bena na kperekpiidakhāgawira thadeyira hein u dayiinsira ki ded kha: «A ven na bie siεre wei wie miyira za d̄owa?! ⁶⁴ Ī nuun kusada u kusann Yekila. Bira t̄e bu gaga u?» Na pi bie z̄h̄un kha u zariginn ma, u k̄an ma na huume. ⁶⁵ Na pi buo h̄udann ki ki su s̄ase u wocla za, ki baka u wocla ki khi u, na pi de u kha: «Na mu wori tu mu khudaara mu boogo u!» Na mili-inbiwira khien Yesura na yo ki fata u.

Pieri bu bak̄in kha uo tu Yesura wa?

(Matiyo 26:69-75; Luki 22:56-62; Zā 18:15-18, 25-27)

⁶⁶ Bena Pierira kha bu gorigira kpolonjira u thougira thedera u, na *kperekpiidekhāgawira* / *Kperekpiidewe* thadeyira miliinbiheyε uo bannu. ⁶⁷ Na u yāan Pierira na u wede naaga na u korisinn tuor u ki ded u kha: «Muo mura, muo na Nazareti *Yesura* / *Yesu* kha bu kpuore!» ⁶⁸ Na na Pierira bak̄inn na ded kha: «Mie tu deyira mu de wa?, mie th̄ira tu muuna mu bie na de th̄ira wa?»

Siε kp̄ira za na u kud gb̄ina za na yo n̄ir̄en gorigira nuuna u. Diε bena na z̄inkhuo uo fuori. ⁶⁹ Na na mili-inbiheyira gb̄un yāar u na ded nupira bie wocla u fi t̄i kha: «Wei wie bu wa nupira uo!»

⁷⁰ Na Pierira ofon bak̄inn t̄i. Kiri t̄i, wεrie kha bu fi na bie ded Pierira kha: «T̄iyara za uo, muo bu wa pi uo, nad̄ε mu bu wa Galile nura.» ⁷¹ Diε bena na Pierira ki kariginn kha: «Na mie ton ma, Yekila yā mi, wεira miye t̄e th̄ira bu de mura, mie tu u wa?» ⁷² Diε bena na z̄inkhuo fuon si b̄aniȳra za, na Pierira tuon kuoḡinn na wesie *Yesura* / *Yesu* na ded u ira kha: «Khaala z̄inkhuo kha uo fuo b̄aniȳ, muo ba bak̄in b̄anis̄aa na de kha muo tu mie wa?» Baa u kuoḡinn na siε na u kp̄ii fuore.

Pi yo na Yesura Pilati khere

(Matiyo 27:1-2, 11-26; Luki 23:1-5; Zā 18:28-38)

15 Bulonkh̄iḡo, na *kperekpiidekhāgawira* / *Kperekpiidewe* na *Yawutuwe* / *Yawutuwe* wocre nupira d̄ina siεreh̄anse kar̄ndewe, na siεredigboda nupira bie b̄injinn kame *Yesura* / *Yesu* kiti-
ra miye za. Na pi yien na pi gof̄ Yesura na wof̄ u na yo yiir u Pilatura leke u. ² Na Pilatura b̄ud u kha: «Muo ki bu *Yawutuwe* iyara ba?» Na Yesura z̄h̄un u kha: «Mafura u mu gaga kha baa mu ded si.»

³ Na *kperekpiidekhāgawira* / *Kperekpiidewe* zariginn u gbaangbo. ⁴ Na Pilatura gb̄un b̄ud u t̄i kha: «Wesie bie pi de bu ki zariginn mu mura, muo bu na duo na z̄h̄un mi wa?»

⁵ Na *Yesura* / *Yesu* z̄h̄un har̄i dabire tikpo za wa?, na bamuᅇa khonn Pilatura.

Pi zariginn Yesu kha u k̄ama na hu

(Matiyo 27:15-26; Luki 23:13-25; Zā 18:39-19:16)

⁶ *Paki feti* / *Paki feti* tuo Paki feti, Pilati le zie wa kasobiye ukpo wie *Yawutuwira* / *Yawutuwe* le ken khon. ⁷ Kena diε bena, wei uo kha bu na pi yi u kha Barabasi, uo na wεrie na paragadan kame u, pi na khuun ma nura na pi gof̄ yiin Barabasi kaso u. ⁸ Na nigbokira yuon Pilatura khere na yo maan ki ȳin u kha u le h̄a bie wesie u le deri ki le ira. ⁹ Na Pilatura z̄h̄un mi kha: «Ī bie wa kha mi zie h̄a t̄i *Yawutuwe* iyara ba?» ¹⁰ Nad̄ε Pilatura na tuon ma kha *kperekpiidekhāgawira* / *Kperekpiidewe* na yiin ma Yesura uo leke za zone k̄ama. ¹¹ Na na kperekpiidekhāgawira suun nigbokira kha pi de kha bie bie wa kha Pilatura zie h̄a bie Barabasi. ¹² Na Pilatura gb̄un ded nigbokira kha: «Wiera t̄i yi kha *Yawutuwe* iyara, bira t̄i bie kha mi le na uo?» ¹³ Na pi k̄onn na faᅇa kha: «Ba u *n̄badaboko* / *N̄badaboko* za!» ¹⁴ Na Pilatura b̄ud pi kha: «Be miub̄uth̄ine u liiri?» Na pi ofon ki k̄on na faᅇa kha: «Ba u *n̄badaboko* za!» ¹⁵ Baa Pilatura kha bie kha uo le pi d̄injora, na u khonn Barabasi kasora za na zien h̄aan mi u. Ki yien na pi khid *Yesura* / *Yesu* na dazuwεye ki h̄aar u na surasiwe kha pi yo ba u *n̄badaboko* za.

Surasiwe bu lugut̄in Yesu

(Matiyo 27:27-31; Zā 19:2-3)

¹⁶ Siε kp̄ira za na surasiwira khien Yesura na yuor u guberineri Pilatura gb̄ina kpolonjira u, ki yid surasiwira buora bie na b̄injinn mi. ¹⁷ Ki yien na pi khien gboḡol̄ngb̄uomamuᅇa mu gaga kha ugboḡol̄ngb̄uomamuᅇa ^{II} na yiin Yesura gi, ki lud̄en huonse gbanfila mu gaga kha ugbanfila na sid̄ u u. ¹⁸ Ki yien na pi h̄udann ki

II Giε gboḡol̄ngb̄uomamuᅇa th̄ina kha khe wa na le uwe d̄ina nikpakpape dayiine

ben u na thiēde ki de kha: «*Yawutuwe / Yawutuwe* iya, thiēde bu mu loko u!»¹⁹ Ki yien na pi khi u thaagura za na daboko, na pi su sāase u za, na pi ba huruse u wuola u mu gaga kha pi gbīne u wa.²⁰ Baa pi lugutīnn u na hīin zuori, na pi khonn gbogolngbōwamamunura, ki khien uo thīra besura na yiir u si ki khien kud u gbonjira u ki yo u bakhere.

Pi bu ba Yesu nɪbadabɔkɔ za
(Matiyo 27:32-44; Luki 23:26-43; Zā 19:17-27)

²¹ Baa pi kha bu ki yo na Yesura bakhela u, na pi gbījunn na wei uo na u kud huoga ki khūn, na surasiwe karlwann u kha u gbon Yesura *nɪbadabɔkɪra / Nɪbadabɔkɔ*. Pi kha yi ba uo wei wɛ kha Simō na kure Sireni, Aleksāduri na Urufusi siye kha bu u.²² Na pi yuon na Yesura khaala pi yi kha Golgotata, gie kola ki bu kha thahuwugo khaare.²³ Na pi yāgamunn dūvēn na durɔki pi yi kha miiri ki hā u kha u yō, na u keiri.²⁴ Na pi bad u nɪbadabɔkɪra za. Ki yien na pi yiin tūtū na kpikīnn u dayiinsira na bu tu weke ki kān na wɛ.²⁵ U babena khiera na gbūun ma na nann zīnhūnbenē.²⁶ Muna na liin thaagura na pi bad u, pi na sewen ma die daphoko guo za na bad ki nɪbadabɔkɪra za kha: «*Yawutuwe / Yawutuwe* iya.»²⁷ Na pi bad mɪbīyēledewe piyō buo nikhudabɔzase za Yesura lɔkura u, uora u ledīnjira u, uora u lemuntjira u. [²⁸ Mafura, wesie sewen Yekila sewura na ded kha: «Pi liir u wa mɪbīyēleadaa uo», na sie ba liiri.]²⁹ Khīntāraderuwe kha gbegīn ma thaase na pi kusa u ki de kha: «Suwa! Muo ki wɔri kii *Yekila gbīnethuugura / Yekila gbīnethuugura* ki ɔfo ma ki khiewe pisāara za II,³⁰ zīn mu thī. Sūn *nɪbadabɔkɪra / Nɪbadabɔkɔ* za a ken!»³¹ Mafura tī *kperekpiidekhāgawura / Kperekpiidewe* dūna sierehāanse karīndewura kha man u ki ki de kha: «Ken, u kuoren buora kena u wɔri kuore u thī wa?!³² Ira wɛ *Yekila Nuthurīkhoromora, Israyeli / Israyeli* iyara sūn nɪbadabɔkɪra za a yā na khāa u za!» Wepie pi na bad u lɔkura u, bie kha kusa u wa tī.

Yesu huume miye
(Matiyo 27:45-56; Luki 23:44-49; Zā 19:28-30)

³³ Baa khiera ba nann thaaga, na surugura bie liin dabirigbemunje, na lein na buun lɛrwe pisāa siira.³⁴ Bie lɛrwe pisāara kpīra za, na *Yesura / Yesu* kūnn na faŋa kha: «Eloyi, Eloyi, lama sabakitani?» Sie kola ki bu kha: «Mie Yekire, mie Yekire, be liin na mu khonn leke mi za?»³⁵ Wepie kha bu fi na nuun sie, na bie buo ded ba kha: «Ken na u yi *Eli / Eli* .»³⁶ Na surasiwe uo horon na yo yīd dakpeke guo dūvēnyūwamu za na ba bin ŋi daboko guo za na dāar u gi kha u yō, ki ded kha:

I Makīn khaadie ken ni na *Ɔromuwe* 16:13 II Ken 14:58, na Zā 2:19

«I yie a ki ken, na Elira ki ba ban na ba sūne u *nɪbadabɔkɪra / Nɪbadabɔkɔ* za ba, a ba yā!»³⁷ Ŋa na Yesura zurin ki huuri.³⁸ Die bena na *Yekila gbīnethuugura / Yekila gbīnethuugura* kharlyegena thukpekīnlowula heiri, na god ti zaara na ba sūnn thedera u.³⁹ Ɔromuwe surasiwe wuore nɪrara na nūrēn Yesura wuola u fi, baa uo yāan lomura za Yesura huuri, na uo ded kha: «Wei wɛ kha bu wa *Yekila Bikhie thīn-thīnwe thī!*»⁴⁰ Hape buo kha bu fi na nūrēn legelege ki ken. Magidala Martiyama, na Zaki tutiya na Zoze yaa Marlyamara, dūna Salome kha bu wa bie hape za.⁴¹ Bena Yesura na u karīnbiiwira kha bu Galilera, bie kha thuo u ki liige ki denfe u. Hagome buo kha bu, wepe na thuur u na yuon Zeruzalemura.

Yesu kasime miye
(Matiyo 27:57-61; Luki 23:50-56; Zā 19:38-42)

⁴² Yesu khudiyāgura na makīn ma na gbaariyawuga lasdiyāgura. Baa khiera ba kpīen buuri,⁴³ na Arimate Zozefu banni. U kha bu wa siere digbode nura uo pi kha gbīne gbaangbo. Uo kha bu wa ki tie *Yekila uugura / Yekila uga* bamura tī. Baa gbaariyawuga lasdiyāga i, gie yie na Zozefura buun phīne na yuon Pilatura heke na yo yīnn *Yesura / Yesu* kpīgura na bu yo kasu gi.⁴⁴ Baa Pilatura nuun kha Yesura na huon ma zuori, na si khonn u wa bamunja. Na u yid surasiwe wuore nɪrara na būd u na Yesura hubena na lein ma.⁴⁵ Baa u buun zīnjunse surasiwe wuore nɪrara heke zuori, na u hāan Zozefura khīne kha u wɔri yo khe Yesura kpīgura.⁴⁶ Baa u yo donn kaslowula zuori, na u yo sūnen kpīgura *nɪbadabɔkɪra / Nɪbadabɔkɔ* za, na ba khien kaslowula na binn ŋi ki khien na yo kasu u lugudana za pi na wɔd kerikura za ɪra. Sie kpīra za, na u boin burugura ki baka lugudana na bakan ni.⁴⁷ Magidala Marlyamara, na Zoze yaa Marlyamara kha bu wa ki ken khaala pi kha kasu u ɪra.

Yesu hu arime miye
(Matiyo 28:1-8; Luki 24:1-12; Zā 20:1-10)

16 Baa *Yawutuwe gbaariyawugura / Yawutuwe gbaariyawuga* ba tanni, na Magidala Marlyamara, na Zaki yaa Marlyamara dūna Salome donn latkolli kha bie yo gbo u Yesura kpīgura za na nuore ki nuugira.² Lɛti diyāga bulonkhōgo baa khiabila kha bu ki kure na pi alun ki yo lugudana u.³ Baa pi kha bu khīna u ki yo, pi kha būkīn ma kame kha: «Āna ki ba boi kuse burugura ki bakan lugudana na hā a gi kuo?»⁴ Baa pi yīmin lugudana, na pi kenn yāan na burugura khonn yiin gene u, kena burugbekherege kha bu gi.⁵ Na pi yo lonn lugudana kpolonjira u, na kenn yāan bikhoyo uo gbogolngvuruga za na u hidann lugudana u pi ledīngerje. Na ānabirise god pi gbaangbo.⁶ Ŋa na u ded pi kha: «Hā ĩ ān wa?. Mi tu kha Nazareti

Yesura / Yesu pi bad khuun *niḃadabɔkura / Niḃadabɔkɔ* za uɔ ɛ̃ bɛ. U alun ma na kuɗ humira za, u bu fara dõwa?. Ɔ̃ ken khaala pi na hñnen u kp̃ɔgira ɔra. ⁷ Ira wɛ, Ɔ̃ yo de Pɛri na kar̃nbiiwira buɔra si kha: “U bu nis̃ñ Ɔ̃ Galilera ni. Nineni Ɔ̃ ba yo yã u, mu gaga kha baa u na ded̃ Ɔ̃ si ɔra I.”» ⁸ Na pi kuɗ lugudana u na khɛn lad̃ɛ, pi gagasira bɛ na zuon ma na pi gban. Pi ded̃ nira si wa?, nad̃ɛ baa ãnabirise na gɔɗ pi na tann ɔra.

Yesu bu ɔɔɔɔ u thĩ na Magɔdala Mariyama
(Matiyo 28:9-10; Zã 20:11-18)

[⁹ Baa Yesura kuɗ humira za lɛti diyãga bu-lonkhɔgira, na u lugun ɔɔɔɔ ma u thĩ na Magɔdala Mariyama, uɔ za u na ded̃ khonn g̃irime wãnyɔra. ¹⁰ Na uɔ khɛn ɛ̃ miyura na yo kp̃ɔrun nɔpura na thuen Yesura ɔra. Siɛ buun ma na pi wuɔyura na kpãɗ ba na pi bu ki fuu. ¹¹ Na baa nɔpura ba nuun na hala ded̃ kha Yesura bu wa thakuogo za, kha uɔ yãar u wa thĩra, pi wɔrun khãan u siɛsira za wa?.

Yesura ɔɔɔɔ u thĩ na kar̃nbiiwe piyɔ
(Luki 24:13-35)

¹² Siɛ kp̃ra za, baa kar̃nbiiwe piyɔ buɔ na khɛn khĩne ki ñur̃ɛ ki yo gbonbire duɔ za, na Yesura ɔɔɔɔ u thĩ d̃ɔn mu lɔme buɔ za. ¹³ Na pi vɔɗ bann Zeruzalemura na ba ded̃ buɔra si, na bɛ khãan pi za Ɔ̃ wa?.

I Ken 14:28

Yesu bu ɔɔɔɔ u thĩ na kar̃nbiiwe gbũne na ukpo
(Matiyo 28:16-20; Luki 24:36-49; Zã 20:19-23; Miliinye 1:6-8)

¹⁴ Siɛ kp̃ra za Ɔ̃, na u ɔɔɔɔ u thĩ d̃ɔna kar̃nbiiwira gbũne na ukpora bena pi kha bu d̃imira za ɔra. Na u kpaɔ̃nn mu pi numigbɔkura kãmara za nad̃ɛ baa pi nu-un uɔ hu arumura miyura pi kamura khɛre kena pi khãan si za wa?. ¹⁵ Ki yɛn na u ded̃ pi kha: «Ɔ̃ yo dunuyara sɔrusira bɛ za na yo de Yekila Siɛrenusura na nth̃r̃ubi-iwira bɛ II. ¹⁶ Wɛ bãa ki ba khãa siɛ siɛsira za na bi pi yĩ u ãme za, uɔ deyura ba bu thakuokeizuogo. Na wɛ bãa ki ba kei si, uɔ deyura ba dii wa kitira za. ¹⁷ Wɛpiɛ ki ba khãa Yekila Siɛrenusura za, ken bamuɔa mɔɔɔɔɔɔnyira za pi ba tu wɛ ɔra: Mɛ yɔsɔgira za pi ba d̃ɛ kuse g̃irime, pi ba ki de thĩmaanye siɛse pi thĩ za, ¹⁸ haru na pi ba gɔɗ suwub̃ɔɔɔ na pi lese, haru na pi yũɔn nkhubosogo, siɛ ba wɔru le muɛe pi za wa?. Pi ba duk̃n lese ɔɔɔipe za na ỹn Yekire bɛ bãa.»

Yesu vɔgbũume miye Yekila heke
(Luki 24:50-53; Miliinye 1:9-11)

¹⁹ Baa Adeye Yesura / Yesu siɛren mu mafura zuori, na Yekila khɛn gann u zaara ni na u yo hudann u led̃ɔjira lɔkura u III. ²⁰ Na kar̃nbiiwira yo ki de Yekila siɛrenusura khaayura bɛ za. Adeyura kha denfe wɛ wa siɛ miliinsira za, ki le bamuɔa miyura ki ɔɔɔɔ kha siɛsira pi de, si bu wa Ɔ̃ya.]

II Mak̃n khaad̃ɛ ken ni na Miliinye 1:8 III Mak̃n khaad̃ɛ ken ni na Miliinye 1:9-11

Luki

Sewura siere thaaga

Yekila sewura siersira Lukira sewen, si karɩn a wa wesɩe kha:

Lukira kha thuo wa Poli na pi le Yekila liigesira kpuore (Filemɔ 24). Lukira kha bu wa dɔtɔɔ. Uɔ sewen miliinyira sewura.

Luki bu Yawutu wa?. Nja u pɛɩ ma na sewen miyɩra u nuun Yesura miyɩra za, si le thaaga thɩnkpasɩye bu tu ɩe miyɩra kɔɔwura na kɩra (Luki 1:1-4).

Lukira bɔɔɔn si kha Yesura ki bu Yawutu-wira na dunuyara thɩnyira biɩ zɩndaara.

Dɩna lɔmura Yesura gɔd u miliinsira na yuon ɩra, na lɔmura u yuon Zeruzalemura na pi gɔd u na baɔ u na bad u na lɔbadabɔkura za na khuur u ɩra, dɩna lɔmura za u alun huumura za.

Lukira bɔɔɔn ma tɩ lɔmura za u gann Yekila sɩrɩgura u ɩra. U bɔɔɔn ma lɔmura Yekila dɔan melege na u ba siɩɩen Mariyamara heke Yesura hɩmura miyɩra za ɩra, dɩna Ayi Zɔ hɩme miye za (dabikpakpaɩe 1).

Lukira bɔɔɔn lɔmura za melegewura bɔɔɔn zɔrakaadewura u, na pi yuon na yo gbɩnen u ɩra. Dɩna lɔmura za Simiyɔ na Anɩ siɩɩen u miyɩra za ɩra, dɩna wesɩe Yesu liin Yekila gbɩnethuugura za bena u kha bu na dɩse gbɩne na siyɔra ɩra (dabikpakpaɩe 2).

U bɔɔɔn ma tɩ lɔmura za Yesura na kpɔɩn sɔkɔ na gbɩun Samari weɩra na khɩen weɩ nugamɔra na yo boson u ɩra (Luki 10:30-35).

Luki sewɩ lethaaga

1 Mɩe yesekhogbɩra Tiyoɩili I, miyɩra liin aa khere, ɩe mɩe bu sewɩ na dɔa hɔ mu. Niɔɔme pɛɩn ma na sewen ɩe miye yuɔ zuori. **2** Wɛpiɩ wuɔla za ɩe miye liin ɩ gbɩena na pi ba liin Yekila siere bɔɔɔdewe, lɔme za pi kpɔɩn aa ɩe miye na yuori, ɩ sewɩdewura sewen ɩ wa na makɩnn na pi siɩɩedewensira. **3** Giɩ yɩɩen na mɩe bɔkɩnn kɩranura lɔmura za ɩ gɔd na yuori. Na mɩe yaan kha si kɩra tɩ mɩ sewɩ ɩe miye na thuo thuo i kame u na dɔa hɔ mu ɩ. **4** Si le thaaga mu bu tu kha miyɩra pi karɩnn mu, kha ɩ bu wa tɩya.

Zɔ ki ba yɩ nɩpura amura u, uɔ hɩme miye

5 Bena *Erɔdura* / *Erɔdɩ* kha bu Zude nɩpe ɩyara, kperekpiidaa uɔ kha bu na pi yɩ u kha Zakari, na kure Abɩya *kperekpiidewe* / *Kperekpiidewe* gbode za. U hala kha bu wa kperekpiidaa *Aarɔ* / *Aarɔ* kpɩrabɩye tɩ, na pi yɩ u kha Elizabetɩ. **6** Pɩyɔra biɩ kha bu wa nɩtelenyeme Yekila wuɔla za na pi thuo Adeye Yekila siɩɩedewensira biɩ. **7** Nja biye kha bu pi heke wa?, nadɩe Elizabetura kha hɩn wa?, dɩna pɩyɔra biɩ na khɔd buun ma. **8** Gɔdɩyɔga guɔ, Zakari kha bu wa ki le u kperekpiidamiliinse

I Makɩn khaadɩ ken ni na Miliinye 1:1

Yekila gbɩnethuugura / *Yekila gbɩnethuugura* u, nadɩe Abɩya kperekpiidewe liige dɩyɔsura kha bu siɩe. **9** Na makɩn na kperekpiidewura miliinlɔmura, thanuugura khonn ma uɔ kha u lon Yekila gbɩnethuugura kharɩyegena za na so wusuna. **10** Baa Zakari lonn gbɩnethuugura u, nɩpe biɩ na hɩdann ma gbɩna u ki yɩn Yekila bena u kha bu ki so wusunara thuuɩra u. **11** Na Adeye melege ukpo kud u za: Melegera na nɩrɩɩen ma wusuna sokhela ledɩɩira geɩura u. **12** Baa Zakari yaan melegera, na u gagasura biɩ yaawuɩnn na an-abirise gɔd u gbaangbo. **13** Nja na melegera ded u kha: «Hɔ mu an wa?, Zakari, Yekila nuun ma mu yɩmura. Mu hala Elizabetura ba khe kpoloɩo na hɩn hɔ mu bikhoyo ki yɩe mu yɩ u kha Zɔ. **14** Mu kpoloɩo ba wuo wa gbaangbo, dɩna niɔɔme ba yaɔyaɔga dɩn mu biira hɩme kamara za. **15** Nadɩe u ba le wa niɔɔwɔwɔ Yekila wuɔla za. U ba yɩ duvɩn wa?, warɩma miyɩɩne bɔa ki wɔɩ go nura wa?. U ba hɩi wa na *Yekila Nin* / *Yekire Nin* wɔɩkɩ ki tu hɩn. **16** U ba yɩe wa *Lsɩrayelt* / *Lsɩrayelt* biɩɩme vi gbɩu pi Adeye Yekila za. **17** U ba nɩrɩɩe wa Adeye wuɔla u na u Nina wɔɩkura mu gaga kha baa Yekila yaɩdedaa *Elira* / *Eli* kha bu ɩra, na yii siwe na pi bi-iwe kame u, na yɩe niɩhɩɩkpasɩwe viɩkɩn na le niɩhɩɩtelenyeme, ki wɔɩ nɩpe na yii wi khɩnkɩne za ki tiɩ Adeyura.» **18** Nja na Zakari ded melegera kha: «Muse

mi ba le ki tu kha si bu wa t̄ya. Nad̄e mi bu wa n̄khāga, d̄l̄na mi hala gb̄un khāf̄ ba t̄.»¹⁹ Na melegera z̄h̄n̄n u kha: «M̄e ȳs̄ḡra ki bu kha Gabiriyel̄ I. Mi bu wa Yekila wuola u ki liige ki h̄a u. U d̄ān ma m̄e kha mi ba siere mu ki de bu siereuus̄e.²⁰ Na mu khāan mi siers̄a za wa?. Na si bena gb̄un ba nann̄, si ba le wa. Ḡe ȳer̄i, mu ba bobo wa, mu ba w̄r̄i siere wa? banu kha d̄yāḡra e m̄ȳe b̄e ba liiri.»²¹ D̄e bena na n̄p̄ra b̄e bu ki t̄e u gb̄ēna u. Baa u lein thukhar̄yegena za ni mafura, na bamuŋa khonn ma n̄p̄ra b̄e.²² Na baa u ba kudi, u w̄r̄n̄ siere wa?. Na n̄p̄ra tuun kha mūe u yāan thouḡra u ni. Na u ki siere w̄i bobose za, ki h̄d̄ann̄ bobosira za t̄.

²³ Baa Zakar̄ra liin zuon kperekpiidamiliinsira u kha k̄ān na le *Yekila gb̄n̄ethuuḡra* / *Yekila gb̄n̄ethuuḡra* u b̄e kh̄eb̄ra za, na u v̄d̄ kh̄ūnn̄ u khaala u.²⁴ Siē kp̄ra za na Zakar̄ra hala Elizabet̄ra kh̄en kpoloŋo. Na u h̄d̄an gb̄ēna u na buun feregewe p̄wāa. U kha de ba kha: ²⁵ «Ken wes̄e Adeȳra liin h̄ān m̄e. U w̄r̄n̄ khonn ma m̄e wes̄e b̄e kha z̄e m̄e n̄use n̄p̄ra b̄e wuola u ira.»

Yekire d̄ān melege Maryama heke

²⁶ L̄w̄ula feregewe w̄ān̄k̄pora za, na Yekire d̄ān melege u p̄i kha ȳi kha Gabiriyel̄ Galile s̄r̄iga gboŋo guo za p̄i kha ȳi kha Nazaret̄.²⁷ Yekila na d̄ān u wa bih̄e ye u heke p̄i kha ȳi kha Maryama. U na tuun khuo yāan wa?. U bih̄e ye w̄e na yan̄en ma w̄e u heke p̄i kha ȳi kha Zozef̄u. Ithakh̄uo *Davidi* / *Davidi* kp̄r̄abiye kha bu u w̄e w̄e.²⁸ Na melegera lonn u heke na ded̄ u kha: «Mi th̄e mu, nad̄e Adeȳe f̄l̄n̄ ma mu za d̄l̄na u bu mu za.»²⁹ Baa Maryamara nuun siē siers̄a, na u gagase b̄e firiḡinn̄ na u b̄ūd̄ u th̄i kha siē siers̄e boŋo wa be?³⁰ Na melegera ded̄ u kha: «H̄a mu ān wa?, Maryama, nad̄e Yekila f̄l̄n̄ ma mu za.³¹ Ken! Mu ba k̄e kpoloŋo na h̄ūn bikhoȳo, ki ȳi u kha *Yesu*.³² U ba le wa n̄iḡb̄oŋo, ki ȳe p̄i ȳi u kha Zaadeȳe Yekire B̄ikhiye. Adeȳe Yekire ba le u wa l̄ya mu gaga kha u sekh̄āga Davidi.³³ Uo ki ba le Zak̄obu biwe l̄yara k̄ū. U uḡra ba h̄d̄an na diikhere wa?»³⁴ Na Maryamara b̄ūd̄ melegera kha: «M̄use sii si ba le na yo, nad̄e m̄e tuun khuo yāan wa?»³⁵ Na melegera ded̄ u kha: «Zaadeȳe *Yekila Nin* / *Yekire Nin* ba s̄ūn mu za d̄l̄na u w̄r̄k̄ra ba phike mu mu gaga kha wuome. Ḡe ȳl̄en na biyegem̄ra mu ba h̄ūn, p̄i ba ȳi u wa kha Yekire B̄ikhiye.³⁶ Ken! Elizabet̄ra ki bu mu n̄rara, u kh̄en ma kpoloŋo t̄. U ba h̄ūn ma khuo, k̄ena u bu wa hakh̄āga. Uo w̄era p̄i ȳi kha k̄eh̄ūnhara, ira w̄e u bu wa na kpoloŋo si feregewe w̄ān̄k̄pora b̄ra.³⁷ Nad̄e Yekire kp̄ūn duo wa?»³⁸ Na Maryamara ded̄ u kha: «M̄e bu wa Adeȳe miliindaa. Wes̄e mu ded̄ bi, Yekila ȳe si le mafura na h̄a m̄e.» Na melegera kud̄ tann̄.

I Ken Luki 1:26

Maryama yuon Elizabet̄i th̄ekhere

³⁹ Kh̄ew̄ra th̄uon b̄e, na Maryama kh̄en kh̄ūna na kh̄ōf̄inn̄ yuon Zude s̄r̄iḡra ki bu b̄ese geŋe.⁴⁰ Baa u yo nann̄ ni na u lonn Zakar̄i th̄uga za na th̄en Elizabet̄ra.⁴¹ Baa u nuun Maryamara th̄eda, na biira luk̄inn̄ u kpoloŋira u. Na Elizabet̄ra h̄iinn̄ na *Yekila Nina* / *Yekire Nin* w̄r̄k̄ra na u dud̄ na faŋa kha: ⁴² «Yekila k̄īran ma muo na tann̄ hape buora b̄e, d̄l̄na k̄īriḡra bu wa biira za mu ba h̄ūn ira.⁴³ Na Elizabet̄ra ded̄ Maryama t̄i kha: M̄e bu wa āna k̄ena Adeȳe yaara bann̄ m̄e khere.⁴⁴ Nad̄e ken, baa mi nuun mu th̄eda, na b̄ānwuon̄o ḡoŋ biira na u luk̄inn̄ mi kpoloŋira u ni.⁴⁵ Na u ded̄ kha: B̄ānwuon̄o bu wa mu bege nad̄e mu kh̄ān si za kha Adeȳra ba le h̄a mu wes̄e b̄e u ded̄ bu!»

Maryama t̄iŋa

⁴⁶ D̄e bena na Maryamara ded̄ kha: «M̄e gb̄n̄e wa Adeȳra mi th̄imina za.⁴⁷ M̄e th̄imina b̄e h̄iinn̄ ma b̄ānwuon̄o mi z̄indaa Yekila k̄āmara za.⁴⁸ Nad̄e u buun bad̄en ma na kenn̄ m̄e w̄era ki bu u miliinbiira k̄ena m̄e k̄ān na siē wa?. Iyo, na k̄e ira w̄e d̄l̄na benye b̄e, n̄th̄ir̄pe b̄e ba de ba m̄e kha m̄e dagamu-ni,⁴⁹ nad̄e W̄r̄k̄odeȳe Yekila liin h̄ān ma m̄e m̄k̄n̄kpakpa?e. Uo ki bu Yekire yegem̄ra.⁵⁰ W̄epe ki ān Yekila ki gb̄n̄e u, u makar̄i wa b̄e za benye b̄e.⁵¹ U boŋo ma u w̄r̄k̄ra na u faŋa lekira. W̄epe kha gb̄n̄e pi th̄i, u t̄w̄iḡinn̄ ma b̄e b̄e.⁵² U z̄inn̄ ma w̄r̄k̄ra l̄yaw̄e khere, ki yiin w̄epe s̄ūnen pi th̄i u wuola za ira.⁵³ U h̄ān ma m̄iḡnȳe na w̄epe kh̄ūmuŋa kha khu, ki z̄ien budader̄we na pi kh̄ūnn̄ leboliye.⁵⁴ U ban denfen ma *Israyel̄* / *Israyel̄* n̄p̄ra, w̄epe ki bu u miliinbiiwira ira. U phaan̄ k̄e boŋo p̄i u m̄k̄n̄nȳra wa?,⁵⁵ mu gaga kha baa u na h̄ān ki nuuḡra na b̄e sekh̄ā-gaw̄ra ira kha uo ba le m̄k̄n̄nȳe na h̄a *Abira-hamura* / *Abrahamu* na u kp̄r̄abiwira k̄ū.»⁵⁶ Na Maryamara h̄d̄ann̄ na Elizabet̄ra na buun feregewe s̄āa siira ki tuun v̄d̄ kh̄ūnn̄ u khaala u.

Zā h̄ūme

⁵⁷ Baa Elizabet̄ra h̄ūnbena ba nann̄, na u h̄ūnn̄ biira na u liin khuo.⁵⁸ Baa u h̄d̄andakamura na u n̄p̄ra nuun kha Adeȳra liin h̄ān u m̄k̄n̄kpakpa?e siira, na p̄i yāḡyāgan d̄l̄na Elizabet̄ra kame u.⁵⁹ Baa biira h̄ūnn̄ p̄i kh̄ewe w̄āns̄āara za, na p̄i bann̄ u huurekhere. P̄i kha b̄e wa na h̄a u u siira ȳs̄ga kha Zakar̄i.⁶⁰ Na na biira yaara ded̄ kha: «l̄ya, p̄i ba ȳi u wa kha Zā.»⁶¹ Na pi ded̄ u kha: «N̄ra sii bu na ḡe ȳs̄ḡra siira t̄ n̄p̄ra za wa?»⁶² Na p̄i b̄ūd̄ biira siira bobose za kha m̄use u b̄e kha p̄i ȳi u biira.⁶³ Na Zakar̄ra ȳl̄en na p̄i kh̄en daphosew̄eyene na h̄ān u na u sewen t̄i za kha: «Zā ki bu u ȳs̄ḡra.» Na si liin bamuŋa m̄ȳe p̄i b̄e khere.

⁶⁴ Dɛ khaala za fi na Zakarura bobosira zɛr u na u wɔrun sɛrɛn ki gbɛne Yekila. ⁶⁵ Na ānabirise dɛ gɔd u lɔkɔ nɔpura biɛ, na pi ki kpɔri ɛ miyura Zude sɔrigura biɛsɛ gbonbiyira biɛ za. ⁶⁶ Wɛpɛ biɛ kha nu sɛ sɛsura, pi kha gaga wa na pi bɔ pi thɛ kha: «Bitɩɩya wɛ ba le wa be bithɩne?» Aɛyura faɩura gbɩu kha bu wa biira za tɩya.

Zakarɩ bu yā Yekire mɩkpakpaʔɛ ki de

⁶⁷ Na *Yekila Nina* / *Yekire Nin* wɔrukura hɩin biira siira Zakarura na u ki yā ki de miyɛ kha:

⁶⁸ «*Lsrayel* / *Lsrayel* biiwe Aɛyɛ Yekila kān na gbɛnesɛ, nadɛ u bann ma u nɔpɛ denfɛ kherɛ na bu kuore wɛ. ⁶⁹ U kusen ma wɔrukɔ zɩndaa, u miliinbiye *Davidi* / *Davidi* kpɩrabiiwira za. ⁷⁰ Sɛ u gbɩun na ded harɩ khɩ u yādedɛwe nuusura za. ⁷¹ U na hāar a wa nuuga kha uɔ ba zɩn a a bɩrawura lesira za dɩna wɛpɛ biɛ ki biɛ na le a miɔyura ɩra. ⁷² U bɔgɔn ma u kɩramura dɩna a sekhāgawura, u gbɩun phaana u nuhāanyegɛɩura waʔ. ⁷³ Nadɛ Yekila na hāan ma a sekhāgara *Aburahamura* / *Abrahamu* nuuga ⁷⁴ kha uɔ ba zɩn a a bɩrawura lesira za ki yɛ aa liige hā uɔ keɩ le ānabirise. ⁷⁵ Sɛ le thaaga a wɔri le nitelenyeme dɩna niyegeme u wɔla za a thakuogira biɛ za. ⁷⁶ Na muɔ, mi biye, mu ba le wa Zaɛyɛ Yekire yādedaa, nadɛ mu ba nɩrɛ wa Aɛyɛ wɔla u na ɔfɔ u khɩna, ⁷⁷ ki yɛ mu nɔpura tu kha Aɛyura bu ban ma pi zɩnkherɛ dɩna pi miɔyura yafa kherɛ. ⁷⁸ Aa Yekila hɩin ma kɩruga na makari dorɔ: Gɛ ki ba yɛ u yɛ yeyɛbe kure a za mu gaga kha baa khɛra kure bulɔjira ɩra, ⁷⁹ na yɛdɛ wɛpɛ ki bu dabirigira za dɩna huume wuomira za, ki yii a dɛsura kpolonwuɔɔ khɩna za.» ⁸⁰ Biira kha khā ba na u wɔmura gɔn ki yo wɔɔɛ u. Na u yo hidann gbangbɩriɩɩ khaaye za banu kha dɩyāgura u yo bɔgɔn u thɩ na *Lsrayel* biiwira ɩra.

Yesu hɩnɩmura

(Matiyo 1:18-25)

² Dɛ bɛna, na *Ɔɔmu* / *Ɔɔmu* ɩthakhuo *Sezarɩ* / *Sezarɩ* Ogusiti ded kha pi thudɛ uɔ sɩriga nɔpura biɛ. ² Sɛ luguthudɛsɛ liin ma na Kirinisi kha bu Siri sɩriga thaagura za. ³ Nɔpɛ biɛ kha yo wa pi segbonse za ki yo ki sɛwɛ pi yɩsɩsɛ. ⁴ Zozɛfura tɩ kudɛ ba Nazaretɩ Galile sɩrigura u na yuon Zude sɩriga *Davidi* / *Davidi* gbonjo u, pi yɩ kha Betilehemu, nadɛ u kha bu wa Davidi kpɩrabiye. ⁵ U yuon ma ni na yo sewen uɔ na u hānɩbiira Marɩyamara yɩsɩsɛ. Hānɩbiira kha bu wa na kpoloɔ. ⁶ Bɛna pi kha bu Betilehemura, na Marɩyamara kpoloɔjira gɔd u. ⁷ Na u hɩnn u lugubiira na u liin khuo. Na u phiken u na lowure ki hɩnen u dakɔɔ za, nadɛ hidankherɛ kha bu khɩrɩwɛ giithuugura za waʔ.

Meɛɛɛ uɔ kudɛ zārakaadɛwe za

⁸ Gɛ gbonjɛ za tɩ, zārakaadɛwe kha hɩn ma gbanjura u. Dawogo, pi kha hidan ma ko ki tɛɛɛ pi zārawe. ⁹ Na Aɛyɛ meɛɛɛ ukpo kudɛ pi za na Aɛyɛ uga yeyɛbe zangbɩnn mi. Na u uga yeyɛbe yɛden gɛɩura biɛ pi za na ānabirise gɔd pi gbaangbo. ¹⁰ Na meɛɛɛgera ded pi kha: «Hā tɩ ān waʔ, nadɛ mi hā tɩ wa sɛrɛnuuse. Sɛ ki ba le nɔpɛ biɛ bāanwuokpakpaka miyɛ. ¹¹ Fɩra, Zɩnda hɩnn hāar tɩ wa *Davidi* / *Davidi* gbonjira za. Uɔ ki bu *Yekire Nithɩrɩkhoromora* / *Yekire Nithɩrɩkhoromo* dɩna Aɛyura. ¹² Ken baa tɩ ba tu yo u: tɩ ba yo yā bibone na pi phiken ni na lowure ki hɩnen ni dakɔɔ za.» ¹³ Dɛ khaala za fi, na meɛɛɛ gɔngɔme buɔ bann uɔra lɔkura za na pi gbɛne Yekila kha: ¹⁴ «Uga yeyɛbe bu wa Yekire beɛɛ zaazaara ni, kpolonwuɔɔ hidan fɔlɔɔ nɔpura za u khɔrɩ!»

Zārakaadɛwe buɔ bu yo Betilehemu

¹⁵ Baa meɛɛɛwura tann pi heke na vid gann zaara, na zārakaadɛwura ded kame kha: «tɩ yɛ a yo Betilehemura na yo ken muna liin ni, muna Aɛyura bɔgɔn a ɩra.» ¹⁶ Na pi phakɩnn yuon na yo yāan Marɩyamara na Zozɛfura dɩna bibona na tɩ hɩnn dakɔɔjira za. ¹⁷ Baa pi yāan ni zuori, na pi bɔgɔn muna na ded biɛ na gbɩun dɛ bidɛ miyɛ za. ¹⁸ Wɛpɛ biɛ pi nuuren zārakaadɛwura, na bamuɔa khonn mi. ¹⁹ Na Marɩyamara gɔd ba sɛ sɛsura biɛ ki ki gaga sɩ. ²⁰ Na zārakaadɛwura vid gbɩun na pi gbɛne Yekila na gbɩun na wesɛ biɛ pi nuun na yāarɩ, nadɛ miyura biɛ liin ma mu gaga kha baa meɛɛɛgera na ded pi sɩ ɩra.

Pi hā Yesu na u yɩsɩga

²¹ Baa biira hɩnni, pi khɛwe wānsāara za, na pi huuren u ki hāar u yɩsɩga kha *Yesu*. Gɛ yɩsɩgɛ meɛɛɛgera na bɔgɔn na yaara khɛn u kpoloɔjira thonn waʔ.

Pi bu yii Yesu Yekire leke u, u gbɩnethuugura u

²² Wɛsɛ *Moyizi* / *Moyizi* sɛsura ded na gbɩun hara gɛɩɛ kha na u hɩnn biye u le khɛ damame buɔ ki tu yɛdɛ u thɩ. Baa biɛ khɛwura ba hɩri na Zozɛfu na Marɩyamara yuon sɛ lekherɛ. Pi yobɛna na pi khɛn yuon na Yesura Zeruzalemura kha biɛ yii u Yekire leke u. ²³ Nadɛ si ded ba Aɛyɛ sɛrɛdewensira za kha: «Lugubiye tuɔ lugubiye na u liin khuo zuori, uɔ kān yii wa gene u na le *Yekila baa* / *Yekire baa* .» ²⁴ Hɩndɛwura kha kān ma na khon *thɔgɔnɛ* / *Thɔgɔnɛ* suɔ, na makɩn na Moyizi sɛsura na ded ɩra: «Hedipe piyɔ, waruma genɛtugamakɩrame piyɔ.» ²⁵ Wɛɩ uɔ kha bu dɛ bɛna Zeruzalemura, pi kha yɩ u wa kha Simiyɔ. Uɔ wɛɩ wɛɩ kha bu wa nitelenyemo, u kha nu wa Yekila bɛrɛ. Zɩndaara miyɛ Yekila na ded kha u ba ban na kuore *Lsrayel* / *Lsrayel* biiwira, u kha bu wa ki tɛ u. Dɩna

Yekila Nin / Yekire Nin wɔrɔkɔra gbūu kha bu wa u za. ²⁶ U na ded u wa kha u ba hu kei yā *Yekire Nithĩrkkhoromora / Yekire Nithĩrkkhoromo* Adeyura Yekila ba khon dāa wa?. ²⁷ Na Yekila Nin zɛn u wɔɔla u na u yuon *Yekila gbĩnethuugura / Yekila gbĩnethuugura* u. Baa *Yesura / Yesu* hũndewura bann na Yesura kha bɛ le wesɛ Yekila sɛrɛdewensira na dedi, ²⁸ na Simiyōra zĩnn gbonn biira u lesira za ki thɛn Yekila na ded kha: ²⁹ «Adeye, mu hĩden ma mu nuhāanra ɔra: Mu wɔrɔ yɛ mu milliinbiira hu kpolonwuonɔ za. ³⁰ Nadɛ mɛ thĩra yiwire yāan ma mu zĩndaara fura, ³¹ ɔ zĩndaara mu hāan dunuya nɔpura bɛ. ³² Mafura tĩ, ɔ zĩndaawɛ bu wa yeyɛbɛ. Bɛ yeyɛbɛ ki ba yɛ dunuyara thĩnyira nɔpura bɛ tu mu, ki gbūu le mu nɔpura lɔrayɛl biiwira liin aa, a yɛsɔgura gbĩn.»

³³ Bamunja na khonn ma Yesura siira na u yaara na gbūun mɔyura Simiyōra kha de biira mɔyura za ɔra. ³⁴ Na Simiyōra kĩran mɔ ki ded Yesura yaara Marɔyamara kha: «Ken, biiwɛ ba le wa *lɔrayɛl / lɔrayɛl* bigɔmɛ waamɛ na gɔmɛ arumɛ. U ba le wa Yekila kpiise, wesɛ nithĩrɔpɛ ba kei. ³⁵ Mɔyura ki bu na guuren nithĩrɔpɛ kpolonsira za, u ba kuse wa u bɛ gbɛɛɛ za. Na muɔ Marɔyamara ɔɔ, nunumɛ buɔ ba nun mu mu gaga kha kpere pi khɛn na gbūun mu.»

³⁶ *Yekire yādedaa / Yekire yādedaa* hara ɔɔ kha bu fi, pi kha yi u wa kha Anɔ, Penuwɛl biheye kha bu u na kure Aserɔ kpĩrabiwe za. U na khāf buun ma gbaangbo. U na liin ma dɛsɛ wānyɔ yewu na khuora u na yiin u biherɔsira za ɔra. ³⁷ Na baa khuora huuri, na u hɔdann ma thĩlɔnsira za na buun dɛsɛ tigbeyi na siyĩ. U kha kure *Yekila gbĩnethuugura / Yekila gbĩnethuugura* u wa?. Nja u kha liige ki hā wa Yekila khɛga na dawogo: U kha yii wa sũn na u yĩn Yekire. ³⁸ Bena Zozefura na Marɔyamara dũna bibona kha bu Yekila gbĩnethuugura u, na ɔɔ harawɛ bu bu. Na u dɛ ki thɛ Yekila, ki khɛn biira mɔyɛ na ded nɔpura bɛ kha tɛ kha Yekila zĩn Zeruzalemura ɔra.

Yesu hũndewɛ bu gbūu Nazareti

³⁹ Baa Yesura hũndewura liin zuon mɔyura bɛ Adeye sɛrɛhāansira na dedi, na pi gbūur u Galile sɔrɔgura u, pi gbonɔ Nazaretura u. ⁴⁰ Biira kha khā ba na u bu faɔa. U na hĩn ma na wɔɔmɛ dũna Yekila kha fũ wa u za gbaangbo.

Yesu dɛsɛ gbūne na sɔyɔ, na u yuon Yekire gbĩnethuugura u

⁴¹⁻⁴² Duga tuɔ duga Yesura hũnderɔwura kha yo wa Zeruzalemura na yo dɔ Pakɔ fetɔ mu gaga kha baa pi sinira le le ɔra. Mafura tĩ pi yuon na Yesura baa u buun dɛsɛ gbūne na sɔyɔ. ⁴³ Baa fetura zuori, na *Yesura / Yesu* siira na u yaara vɔd ki khũn. Nja na Yesura diin Zeruzalemura ni u hũndewura kuɔsɛ u. ⁴⁴ Pi kha

ken ma kha Yesura bu wa na nũrɛdekamura. Na pi liin khɛ ukpo nũrɛsɛ. Na pi ki muɔga u pi nɔpura na u kamura sugumura za. ⁴⁵ Nja pi yāar u wa?. Na pi vɔd gbūun Zeruzalemura na yo ki muɔ u ni. ⁴⁶ Khɛwɛ sāara za na pi yo yāar u *Yekila gbĩnethuugura / Yekila gbĩnethuugura* za: U na hɔdann ma Yekire sɛrɛdewense karĩndewɛ sugumuɔɔ za ki ki nuure wi na u bũkĩn mɔ. ⁴⁷ Wɛpɛ bɛ kha nuure u, bamunja na khonn mi wa u wɔɔmura na u zĩnɔnsira u kha hā wɔ ɔra. ⁴⁸ Baa u hũndewura yo yāar u, na si barun mɔ gbaangbo, na yaara ded u kha: «Mi biye, bena mu liir a sɛ? Mɛ na mu siira kpolonse na ted a wa mu muumura za.» ⁴⁹ Na u zĩnɔnn mɔ kha: «Bena tĩ muɔ mɔ, tĩ tu kha mɔ kha kān ma na bu mi Siira thuugura u wa ba?» ⁵⁰ Nja pi tuon muɔna u kha de wa?. ⁵¹ Na Yesura vɔd gbūun mi Nazaretura. U kha nu wa u hũndewura berɛ. U yaara na khɛn ma ɛ mɔyura bɛ na yiir i u gagasɛ za. ⁵² Yesura kha bu wa ki khā ki ban. Duɔ kha sɛ wa u wɔɔmura za. U mɔyura kha nuu wa Yekila dũna nithĩrɔpura bɛ.

Yekire āyi Zā bu de Yekire sɛsɛ

(Matiyo 3:1-6; Marɔki 1:1-6)

³ Bena *Ɔrɔmu / Ɔrɔmu* itakhuo Tiberɔ kha bu u ugura dɛsɛ gbūne na sɔwāara za, na Pōsi Pilati bu wa Zude sɔrɔga thaaga za. Dɛ bena na Erɔdɔ bu Galile sɔrɔga thaagura za, na u marɔkhuo Filipu bu Ituri na Tirakoniti thaagura za, dũna Lizaniyasɔ bu Abilɛnɔ thaaga za. ² Dɛ bena tĩ, Anɔ dũna Kayifu kha bu wa kperekpiidekhāgawɛ. Na Yekila sɛrɛn na Zakarɔ bikhiye Zā gbangbĩrinje za. ³ Na Zā alun na yuon sɔrɔgura bɛ ki bu zurudɛ lɔkura u, na bɔɔɔn nɔpɛ Yekila sɛsɛ, kha pi zɛ pi mɔbɔyɛliigira na vɔkĩn pi kpolonsira ki yɛ ɔɔ *yĩ / Yĩ* pi āmura u Yekila yafa pi za. ⁴ Sɛ liin ma mu gaga kha baa *Yekire yādedaa / Yekire yādedaa* Eza-yi na sewen si u sewugura za kha:

«Nura ɔɔ bu du gbangbĩrinjira u ki de kha: t̃ ɔfɔ Adeyura khĩna, t̃ le hā u khĩnwɔrɔ? ɛ i telenni! ⁵ Na hĩde bo?ira bɛ. Bɛsɛ na bɛedi?e ba kii wa na makĩn, khĩn-wāgānyura ba telen, khĩnbũnyura bɛ ɔfɔ. ⁶ Dɛ bena lɔmura za Yekila zĩn nithĩrɔgara, nɔpɛ bɛ ba yā sɔ.»

⁷ Nɔgbose kha ban ma Zā kherɛ kha u *yĩ / Yĩ* bɛ āmura u. U kha de pi wa kha: «t̃ ɛ gbikhidipɛ! Āna ded t̃ kha t̃ horo na ko Yekila kitira ki ba ban ɔra? ⁸ t̃ bɔɔɔ si wa t̃ nũrɛlɔmura za kha t̃ vɔkĩn ma t̃ kpolonsira, ki zɛn t̃ mɔbɔyɛliigira, dũna hā t̃ ki de t̃ thĩ kha: “*Aburamu / Aburamu* bu wa a sekhāga ¹.” Na t̃ ken si wa sɛ za, mi de t̃ wa si kha Yekila wɔrɔ vɔkĩn ma burusɛ t̃ yā mura si le Aburamu kpĩrabiwe! ⁹ Wɔlɔda luɔ zuon zɛn ma fi zuori na kpɛ dahasura harɔ si ninsira u. Dahage bāa senn bikĩnsɛ wa?, gɛ ba kpɛ wa na hĩn naaga za.» ¹⁰ Na nɔpɛ bũd u kha: «Na bura aa le ɔra?» ¹¹ Na

I Makĩn khaadɛ ken ni na Zā 8:33, 37, 39

Yesura / Yesu zĩnunn u kha: «Si ded ba Yekila sewura za kha: “Gbĩne wa mu Adeye Yekila ki liige hã wa uɔ kpora kpele”.»

⁹ Na Sutana khien yuor u Zeruzalemu, na yiir u Yekila *gbĩnethuugura* / *Yekila gbĩnethuugura* thaagura za, ki ded u kha: «Na mu bu wa Yekila Bikhie, kpa zide thedera ni. ¹⁰ Nadie si ded ba Yekila sewura za kha: “Yekila ba de ba u melegewura kha pi tiege mu”. ¹¹ Dũna na tĩ: “Pi ba gbon mu pi lese za hã mu diegura tu bole za wa?”.» ¹² Na Yesura / Yesu zĩnunn u kha: «Si ded ba Yekila sewura za kha: “Hã mu zie ken mu Adeye Yekila za wa?”.» ¹³ Baa Sutana zien kenn Yesura za sie lomura bie za na kpũjinni, na u zũun yuon na legenn ki tie kpĩra.

Yesu bu go ba u miliinse Galile sũrgura u

(Matiyo 4:12-17; Mariki 1:14-15)

¹⁴ Na Yesura / Yesu vid gbũun Galilera. U na hĩin ma na Yekila Nina / Yekire Nin wɔrɔkɔ. Na nɔpe ki kpɔrɔ ki de u miye gie sũrgura bie za. ¹⁵ Yesura kha karĩn ma nɔpe Yekila yĩnthuugura za na nɔpe bie ki de u yisnuuga.

Nazareti nɔpe bu kei Yesu

(Matiyo 13:54-58; Mariki 6:1-6)

¹⁶ Na Yesura yuon Nazareti, khaala za u na khãd ɔra. *Yawutuwe gbaariyawuga* / *Yawutuwe gbaariyawuga* diyãgura na u lonn Yekila yĩnthuugura za mu gaga kha baa u le derɔ ki le ɔra. Na u aln kha uɔ karĩn Yekila sieɔra ¹⁷ na pi khien Yekire yãdedaa Ezayi sewugura na hãar u. Na Yesura phiin zien nɔ na buun khaala za si sewen na ded kha: ¹⁸ «Adeyura Nina bu wa mie za, u kenn khonn ma mie kha mie yo boɔɔ buɔme nɔpe sieɔnɔuse. U dãan ma mie kha mi yo de dome kha pi ba bu pi thĩ ki de darɔpe kha pi yiwiyira ba phii zie. Kha mi yo zĩn nuthĩrɔpura pi venn pi bĩrɔwura lesira u, ¹⁹ na yo boɔɔ nɔpe diegura Adeyura ba fũ pi za.» ²⁰ Baa Yesura karĩnn zuon sewugura zuori, na u bakan nɔ ki hãan yĩnthuugura milliindaara gi ki hidannu. Nɔpura bie kha bu Yekila yĩnthuugura u, pi na bad ba yiwie Yesura za ki tie muna u ba de ɔra. ²¹ Die bena na u ded pi kha: «Yekila sieɔra ded khaadie mura, si liin ma na hãar ĩ fũra, ĩe wepɔe ki nuure mi.» ²² Nɔpura bie kha yi ba u yisnuuga, nadie bamuɔa na khonn mi wa na sieɔnɔusura u kha de ɔra. Pi kha de ba kha: «Zozefu bikhie wura wa?» ²³ Na Yesura ded pi kha: «Ĩ ba zie mi wa sokie kha: “Bosodaa, boso mu thĩ”. ĩ ba de bi wa tĩ kha: “Mɔyura bie mu liin Kapernawumura, a nuun u bie. Le ĩe thĩna fara muɔ thĩra gbonjira za tĩ”.» ²⁴ Na u ded tĩ kha: «Iyo, mi de ĩ wa si pi gbĩne Yekire yãdedaa / Yekire yãdedaa sii uɔ thĩra hũngbonjira u wa?. ²⁵ Mi de ĩ wa si na sie tĩ, Eli khiera za, bena adagara na kein waame na buun dieɔe sãara na gbukira, na khũmubũiga waan sũrgura bie za, thũsĩnhagome kha

bu *Lsrayeli* / *Lsrayeli* biiwira za die bena. ²⁶ Kena Yekila dãan *Elira* / *Eli* pi uɔ sii heke wa?, nɔ u dãar u wa thũsĩnhara uɔ heke Sarepta, Sidĩ sũrga za. ²⁷ Leg-bũrugome kha bu Lsrayelura Yekire yãdedaa Elize khiera za tĩ. Kena pi uɔ sii bãan yãan wa?, fɔ Siiri sũrga wei uɔ pi kha yi kha Naama.»

²⁸ Nɔpura bie kha bu Yekila yĩnthuugura za, baa pi nuun sie sieɔe, na pi donse hĩiri. ²⁹ Na pi bie aln na boigĩnn Yesura na kud u gbonjira u. Baa Nazareti gbonjira kha bu wa buedide za, na pi yuor u die darena za, kha bie boi hĩn Yesura ti thedera. ³⁰ Nɔa na Yesura lonn pi sugumuda u na tannu.

Yesu bu de wei uɔ gĩrinse

(Matiyo 7:28-29; Mariki 1:21-28)

³¹ Na Yesura yuon Kapernawumura, Galile gbonjo za. U kha karĩn ma nɔpe ni *Yawutuwe gbaariyawuga* / *Yawutuwe gbaariyawuga* diyãga. ³² U karĩnlomura na khonn ma nɔpe bamuɔa, nadie u karĩna kha bu wa na faɔa. ³³ Wei uɔ kha bu na gĩrinse Yekila yĩnthuugura za. Na u hidann ki sɔɔɔ na faɔa kha: ³⁴ «A?! Bura mu bie a khere, Nazareti Yesu? Mu bann ma kha mu asi a ba? Mi tu wa deyura ki bu mu. Muɔ ki bu Yekila Nɔyegemɔra u dãan ɔra!» ³⁵ Na Yesura dud na ded gĩrina kha: «Gbaa mu nuugura ki kure weiwie za!» Na gĩrina hĩnn weira fɔlɔɔa za nɔpura bie wuɔla u ki kud u za kei le u mbũne. ³⁶ Na bamuɔa khonn pi bie na pi ki de kame kha: «Be sieɔe thĩnse sie mura. U sieɔra bu wa na faɔa, na sieɔe gĩrimira khere pi nu u bere na kure.» ³⁷ Sie kãmara za na Yesura yisũrgura kud gie sũrgura khaaye bie za.

Yesu bu bãare bodigome

(Matiyo 8:14-17; Mariki 1:29-34)

³⁸ Na Yesura kud Yekila yĩnthuugura u na yuon Simĩ thuuga u. Simĩ dafĩnhara gbɔda kha gbũu wa gbaangbo. Na pi yĩnn Yesura kha u kĩra bie za na bãare hala. ³⁹ Na Yesura gbisen u za na dud gbɔgbũugura za na gie gbɔgbũugura kud u za na u bãaru. Na u aln na liin dimune na hãan mi.

⁴⁰ Khiera wabena ĩ, wepe bie kha bu na bodithĩmira bie, na pi bann mi Yesura khere. Na u dukĩnn lese pi bie za kpo kpo kpo na bãaren mi. ⁴¹ Gĩrime kha kure wa bodigome za tĩ na pi sɔɔɔ kha: «Muɔ bu wa Yekire Bikhie!» Nɔa na Yesura sarun pi za na gbĩran si kha hã pi sieɔe wa?, nadie pi kha tu wa kha Yesura bu wa *Yekire Nithĩrũkhoromo* / *Yekire Nithĩrũkhoromo* .

Yesu bu boɔɔ Yekire sieɔe Yawutuwe bĩninthuuse za

(Mariki 1:35-39; Matiyo 4:23)

⁴² Baa diegura ba yekĩnnu, na Yesura kud gbonjira za na lonn gbaɔa za. Na nɔgboko aln ki ki muu u. Baa pi

yo yāar u, pi kha bɛ wa na gbūure u hā u kure bɛ khɛɛ wa?.⁴³ Na na Yesura ded pi kha: «Mi kān ma na bɔɔɔ *Yekila uga / Yekila uga* sɛɛnɛusɛra gbonse suɔra za tɛ, nadɛ sɛ za Yekila dāan mi.»⁴⁴ Na u ki bɔɔɔ Yekila sɛɛra *Yawutuwe / Yawutuwe* bɛnɛnɛusɛra za, Yawutuwe sɛɛra u.

Yesu bu khon lugu karɛnbiwe

(Matiyo 4:18-22; Maruki 1:16-20; Zā 21:1-11)

5 Gɔɔɔyāga guɔ, Yesu kha bu wa na nūrɛn Zenezareti phugbūɔɔɔ za. Na nɛgboko bann u lɔkura u ki boigɛn kame kha bɛ nuure Yekire sɛɛɛ.² Na u kenn yāan gbuose yɔ phugenjira za fi. Burugɔɔɔwɛra na sūnn ma si za ki tisi pi zuɔwɛ.³ Na Yesura gann gbuogo guɔra za, gɛ kha bu wa Simɔ bege, ki ded u kha u suɔ gbuogira yo āmɛra u kɛrɛ. Na Yesura hɛdɛn gɛ gbuogira kpolonjira u ki karɛn nɛgbokira.⁴ Baa u sɛɛɛn zuori, na u ded Simɔra kha: «Muɔ na mu kamɛra, ɛ suɔ gbuogira ki yo āmɛra kharɛkɔkɔɔda u na hɛn ɛ zuɔwɛra na bɛ buruwira.»⁵ Na Simɔra zɛnɛn u kha: «Karɛndaa, aa hɛn ma zuɔwɛra dawogira bɛ na dɛugɛra yekɛnnɛ, a buun foi wa?. Na mu sɛɛra kāmara za, a ba hɛn zuɔwɛra.»⁶ Na pi hɛn zuɔwɛra na gɔɔ bu-ruwe gbaangbo harɛ na zuɔwɛra ki bɛ kpakɛn.⁷ Na pi arɛn lese na yɛd pi kamɛra kha bu gbuogira guɔra za kha pi ban denfɛ bɛ. Na bɛ ban denfen mi na pi hɛden gbuose yɔra bɛ kame u na buruwe gbaangbo harɛ na si ki bɛ *yɛ / Yɛ* āmɛra u.⁸ Baa Simɔ Pɛɛri yāan sɛ, na u baɔ huruse *Yesura / Yesu* wuɔla u na ded kha: «Zūu kure mi lɔkura u Adeyɛ, nadɛ mɛ bu wa mɛbɛyɛledaa.»⁹ Simɔ, dɛna wɛpɛ bɛ kha bu kame u, ānabirise na gɔɔ pi wa, nadɛ buruwira pi na gɔɔɔ, pi na gɔnn ma.¹⁰ Mafura tɛ ānabirise gɔɔ Simɔ kamɛra Zebede bikhii-wira Zakɛ dɛna Zā. Na na Yesura ded Simɔra kha: «Hā mu ān wa?. Na khe gi ura wɛ nɛthɛrɛ mu ba ki gɔɔɔ.»¹¹ Na pi yann pi gbuosira ban zɛn si dagenjira u ki zɛn mɛyɛra bɛ na thoon Yesura.

Yesu bu bāare legbūrukhuo uɔ

(Matiyo 8:1-4; Maruki 1:40-45)

¹² Bena *Yesura / Yesu* kha bu gbonɔ guɔ za, na wɛ u bannɛ, u kha bu wa na legbūrubɛɛ. Baa u yāan Yesura, na u baɔ huruse u wuɔla u fi, ki baɔ wuɔla fɔlɔɔɔra u ki ki yɛn u kha: «Karɛndaa, na mu burɛ, mu wɔrɛ bāare mi na yɛdɛ mi Yekila wuɔla za.»¹³ Na Yesura narɛn u lekira na phɔɔ u za ki ded kha: «Mi burɛ, bāa, ki *yɛ / Yɛdɛɛɛ*!» Khaala za fi na wɛra legbūrusira kuɔ u za ki yɛr u.¹⁴ Na Yesura sarɛn u za kha: «Hā mu ba kpɔrɛ nɛra sii si wa?. Yo bɔɔɔ mu thɛ na *kperekpiidaara / Kperekpiidɛwɛ*, ki khon yɛdɛthɔɔɔn-sɛra *Moyizira / Moyizi* ded ɛ ura. Sɛ ki ba bɔɔɔ pi bɛ kha mu bāarɛ.»¹⁵ Dɛ bena Yesura yɛsɛra kha kure wa ki

I Makɛn khaadɛ ken ni na Zā 21:6

yo legelege. Nɛgbose kha bɛn ma u lɔkura u ki nuure u sɛɛra na buɔra bɛ pi bɛse bāame.¹⁶ Na Yesura kha lon ma gbanse u ukpo ki yɛn Yekire.

Yesu bu bāare murugūnkhuo uɔ

(Matiyo 9:1-8; Maruki 2:1-12)

¹⁷ Gɔɔɔyāga guɔ, Yesura kha bu wa ki karɛn nɛpɛ Yekire sɛɛɛ. *Farɛzɛmɛ / Farɛzɛmɛ* dɛna Yekire sɛɛɛdewense karɛndɛwɛ na ban hɛdɛn ma u lɔkura fi. Pi na kuɔ ba Galile na Zude sɛɛra gbonsira bɛ za dɛna Zeruzalemɛ gbonjira u na bannɛ. Adeyɛ Yekire wɔrɛkɔ kha bu wa Yesura za na u bāare bodipe. Baa Yesura kha bu ki karɛn nɛpɛra,¹⁸ na nɛpɛ buɔ gbonn murugūnkhuo gbanaga za na bannɛ u. Pi kha bɛ wa na lon u thugɛra za na bu hɛnɛ u Yesura wuɔla u.¹⁹ Na nɛgbokira kāmara za, pi kha tu gɛɛ pi khe na lon u wa?. Na pi gann u thugɛra thaagɛra za na kpɛɛn dane na sūnen u na gbanagara nɛgbokira sugumɔda u *Yesura / Yesu* wuɔla u.²⁰ Baa Yesura yāan lɔmɛra za bɛ khuobɛ kha khāa uɔ za, na u ded bodora kha: «Wɛi, mi yafan mu mɛbɛyɛra za.»

²¹ Baa Yekila sɛɛɛdewense karɛndɛwɛra na *Farɛzɛ / Farɛzɛmɛ* nɛpɛra nuun sɛ sɛɛra, na pi gaga wa kha: «Ūna wɛi ki sɛɛ ki asɛ Yekila yɛsɛra mɛra. Āna ki wɔrɛ yafa mɛbɛyɛ za na Yekila kpɔra u wa?»²² Na *Yesura / Yesu* tuun pi gagasɛra na u ded pi kha: «Bena ɛ bu na sɛ gagasɛra siira?»²³ Na de murugūn kha: «Mi yafan mu mɛbɛyɛra za», warɛma na de u kha: «Arɛ na nɛrɛ», sɛ sɛɛɛ yɔra za sūna debe ki thɔɔ?»²⁴ Na mi bɛ wa kha ɛ tu kha mɛ, Nɛthɛrɛbikhiye bu wa na wɔrɛkɔ fɔlɔɔɔra za na yafa mɛbɛyɛra za.» Sɛ za na u ded murugūna kha: «Mi de bu wa si, arɛ na khe mu gbanagara na khūn!»

²⁵ Fi za na wɛra dɛ alɛn nɛpɛra bɛ wuɔla u na khɛn gbanagara za pi na hɛnɛn u, ki ki khūn na u gbɛnɛ Yekila yɛsɛra.²⁶ Na bamɔɔa khonn nɛpɛra bɛ na pi ki gbɛnɛ Yekila. Ānabirise na gɔɔ pi wa, na pi ki de kha: «A yāan ma bamɔɔa mɛyɛ fɛra!»

Yesu bu de Levi kha u thoo uɔ

(Matiyo 9:9-13; Maruki 2:13-17)

²⁷ Sɛ kpɛra za na Yesura kuɔ yāan lāmbɔ zɛndaa uɔ pi kha yɛ kha *Levi / Levi*, na u hɛdɛn u milliinkhɛɛ za. Na Yesura ded u kha: «Thoo mi!»²⁸ Na Levira alɛn na zɛn u mɛyɛra bɛ ki thoor u.²⁹ Sɛ tann na Levira liin hāar u dimɛkpakpadɛ u thugɛra u kha uɔ gbɛnɛ u. Lāmbɔ zɛndɛgɔmɛ dɛna nɛpɛ buɔ kha bu wa ki di wi kame u.³⁰ Baa *Farɛzɛmɛ / Farɛzɛmɛ* dɛna pi sɛɛɛdewense karɛndɛwɛra yāan sɛ, na pi ki wūgɛn ki de pi mɛyɛ. Na pi ded Yesura karɛnbiwira kha: «Be liin na ɛ di na ɛ yɔ na lāmbɔ zɛndɛwɛ dɛna mɛbɛyɛledɛwɛ kame u II?»³¹ Na *Yesura / Yesu* zɛnɛn mi kha: «Nɛko-

II Makɛn dabittɛɛ 29 dɛna 30 na 15:1-2

ronjorome ven bosodaa za wa?, bodipe ki ven u za. ³² Nipe ki ken pi thĩ n̄telenyeme, miε bann biε yikhεre wa?. Nja wεpiε ki bu mi b̄iyēledεwε, biε khεre miε bann pi bu ziε pi mi b̄iyēliigira na vi k̄n̄ pi kpolonsira.»

Yesu bu siεre na gbūu sūn miye za

(Matiyo 9:14-15; Maruki 2:18-20)

³³ Na *Farizīeme* / *Farizīeme* d̄ina pi siεredewense kar̄ndεwε ded Yesura kha: «Zā kar̄nb̄iwiira d̄ina aa bewura yii wa sūn na pi ȳn̄ Yekire guɔ za, kena muɔ bewura d̄i wa na pi ȳ.» ³⁴ Na *Yesura* / *Yesu* z̄iɣunn mi kha: «K̄ȳɔse d̄iyāgura, ̄ w̄ɔri yie k̄ȳɔkhuora yesewura yii sūn kena biε na k̄ȳɔkhuora bu kame u ba? Siε w̄ɔri le wa?. ³⁵ Nja d̄iyāga guɔ ba ban, pi ba khe wa k̄ȳɔkhuora pi l̄kura u. Diε bena pi ba w̄ɔri yii sūna.» ³⁶ Na *Yesura* h̄aan mi s̄ok̄iε kha: «Nura hei lowufene phede na bat̄i lowufugure wa?. Buɔte lowufena, diε heiri, d̄ina diε na d̄ugula w̄ɔri go kame wa?. ³⁷ Mafura t̄i, nura sii bi yii duv̄ēn boɣo kped̄ɔforogokhāgase za wa?, buɔte duv̄ēn boɣo khā ba na luɔre kped̄ɔforogosira si du?: Duv̄ēna gbo f̄ɔk̄ɣira u ki yie kped̄ɔforogosira gbūu as̄i. ³⁸ Nja duv̄ēn boɣura k̄an̄ yii wa kped̄ɔforogofense za! ³⁹ Na nura ȳɔɔn̄ duv̄ēn khāaga zuori, u biε boɣo d̄ūwa?. Nipe de ba kha: “Khāagura ki bu fu.”»

Yesu ki bu Yawutuwe gbaariyawuga thadeyira

(Matiyo 12:1-8; Maruki 2:23-28)

⁶ *Yawutuwe gbaariyawuga* / *Yawutuwe gbaariyawuga* guɔ za na *Yesu* lonn d̄iise huuse za ki t̄ara. Na u kar̄nb̄iwiira kpien d̄iito?ε yuɔ ki di i na pi lesira ki khuɔ i biyira. ² Na *Farizīeme* / *Farizīeme* buɔ ded pi kha: «Bena ̄ le miyira Yekire siεredewensira s̄im̄i gbaariyawugura u?» ³ Na *Yesura* / *Yesu* z̄iɣunn mi kha: «Wes̄iε *Davidi* / *Davidi* na u n̄pura liin baa kh̄umuɣura na goɔ pi, ̄ kar̄nn̄ siε wa ba? ⁴ U lonn ma Yekila thuugura za, na khien *bula* pi na h̄aan Yekila, na khuɔn̄ uɔ ki h̄aan u thuorowira uɔ, kena biε Yekire siεredewensira h̄aan ma *kperekpiidewe* / *kperekpiidewe* doro kh̄ina, kha biε ki w̄ɔri khuɔ u.» ⁵ Na *Yesura* ded pi kha: «*Nith̄ir̄ubikhiira* / *Nith̄ir̄ubikhiira* ki bu *Yawutuwe gbaariyawuga* thadeyira.»

Yesu bu b̄aaren wei uɔ leke na huuri

(Matiyo 12:9-14; Maruki 3:1-6)

⁶ *Gbaariyawuga* guɔ za na *Yesura* lonn *Yawutuwe* / *Yawutuwe* biɣinthuuga za ki ki kar̄n̄ nipe. Wei uɔ kha bu fu, u led̄iɣira na huun ma. ⁷ Yekire siεredewense kar̄ndεwura na *Farizīeme* / *Farizīeme* kha k̄ɔrs̄in̄ ma *Yesura* ki ken u na u ba bi na b̄aare nura gbaariyawugura za, nad̄iε pi kha biε wa khaare na bu zar̄ḡin̄ u. ⁸ Nja *Yesura* kha tu wa pi gagasira. Na u ded wεra lekira na huun kha: «Ari n̄ur̄ε khaad̄iε n̄pura biε wuɔla za.» Na wεra alun n̄ur̄εn̄ fu. ⁹ Siε tann na

Yesura / *Yesu* ded pi kha: «Mi b̄ū ̄ wa: Bira a Yekire siεredewensira ded̄i? Kha a le mi k̄in̄nyε *Yawutuwe gbaariyawuga* / *Yawutuwe gbaariyawuga* d̄iyāgura baa, waruma na le mi b̄iyē. Na z̄in̄ n̄ith̄ir̄uga thakuogo baa, waruma na as̄i gi?» ¹⁰ Na u kenn pi biε ki ded wεra kha: «Nari mu lekira.» Na u liin siε na lekira b̄aari. ¹¹ Nja na Yekire siεredewense kar̄ndεwura d̄ina *Farizīemura* donse h̄iiri. Na biε dola h̄idann̄ ki bo muuna za biε w̄ɔri le *Yesura* ira.

Yesu bu ken khon kar̄nb̄iwiε gbūne na piȳɔ

(Matiyo 10:1-4; Maruki 3:13-19)

¹² Diε bena na *Yesura* gann biεd̄iε duɔ za na liin dawogira biε ni ki ȳn̄ Yekila. ¹³ Baa d̄ugura ba yek̄in̄ni, na u yid̄ u kar̄nb̄iwiira na kenen khonn̄ gbūne na piȳɔ ki yid̄ pi kha uɔ d̄aarawε. ¹⁴ Biε ki bu: Sim̄ɔ, na u h̄aan uɔ yis̄iga kha *Pieri*, na u kh̄in̄nyε *Ādire*, na *Zaki*, na *Zā*, na *Filipu*, na *Barutelemi*. ¹⁵ Na *Matiyo* na *Tomas̄i*, na *Alife bikhiye Zaki*, na *Sim̄ɔ wεra* pi kha ȳi kha *Zel̄ti* / *Zel̄ti*. ¹⁶ Na *Zaki* bikhiye *Zudas̄i*, d̄ina *Es̄ikariȳɔti Zudas̄i*, uɔ wεra ba donjinn̄ *Yesura* ira.

Yesu bu kar̄n̄ nipe na u b̄aare bodipe

(Matiyo 4:24-25; Maruki 3:7-11)

¹⁷ Na *Yesura* kud̄ biεd̄iɔ za na s̄unn̄ d̄in̄ mi na n̄ur̄εn̄ khar̄pher̄yene duɔ za, khaala u kar̄nb̄iḡɔmura kha bu ira. N̄igboko kha bu wa fu gbaangbo: Zude s̄ir̄iga biε nipe, na *Zeruzalem̄u*, d̄ina lagagborogb̄uɔɣo l̄ɔk̄o gbonse *Tiiri na Sid̄ɔ* nipe. ¹⁸ Biε na bann ma u nu-ure khεre d̄ina pi bose b̄aare khεre. Wεpiε ḡir̄inse kha vene, pi na b̄aan ma. ¹⁹ Nipe biε kha biε wa kha biε pho u za, nad̄iε w̄ɔri k̄o guɔ kha kure wa u za ki b̄aare pi biε.

B̄aanwuono na w̄ɔgb̄uuga

(Matiyo 5:1-12)

²⁰ Na *Yesura* kenn u kar̄nb̄iwiira na ded kha: «B̄aanwuono bu wa ̄ε buɔme nipe bege nad̄iε *Yekila uɣura* / *Yekila uɣa* ba le wa ̄ε bege! ²¹ B̄aanwuono bu wa ̄ε kh̄umuɣa n̄pura bege ira nad̄iε ̄ ba bu d̄imune gbaangbo! B̄aanwuono bu wa ̄ε foudεwura bege ira nad̄iε ̄ ba man!»

²² «B̄aanwuono bu wa ̄ε bege na nipe ȳās̄in̄ ̄, na pi kei ̄, na pi kusa ̄, na pi de ̄ b̄l̄s̄ε, nad̄iε ̄ k̄āa wa *Nith̄ir̄ubikhiira* / *Nith̄ir̄ubikhiira* za. ²³ Na siε wes̄iε ba nann̄i, ̄ yāgayāga ki sulan sulan b̄aanwuono k̄āma nad̄iε taakpakpase bu t̄ε ̄ zaara ni. Mafura ̄ sekh̄ā-gawura kha vene Yekire ȳādedεwura.»

²⁴ «Nja w̄ɔgb̄uuga bu wa ̄ε budan̄ipe bege nad̄iε ̄ bu-un ma ̄ k̄ir̄igura zuori! ²⁵ W̄ɔgb̄uuga bu wa ̄ε bege, ̄ε wεpe ki bu na miyira biε gbaangbo ira, nad̄iε kh̄umuɣa ba khu ̄! W̄ɔgb̄uuga bu wa ̄ε bege, ̄ε wεpiε ki man ira, nad̄iε ̄ ba h̄idann̄ ma w̄ɔkp̄āka na fuore za!»

²⁶ «Wɔgbũuga bu wa ɛ bege, na nɛpɛ bɛ de ba ɛ mikĩnnye, nadɛ mafura pi sekhãgawura kha le yãde-tɔndewura!»

Bũrawe khɔrume
(Matiyo 5:39-47)

²⁷ Na Yesura ded kha: «ɛ wɛpɛ ki nuure mi, ɛ khɔrɛ ɛ bũrawura, ɛ le mikĩnnye na hã wɛpɛ ki yãasɛn ɛ ira. ²⁸ ɛ kɪra wɛpɛ ki danja ɛ, ki yɛn Yekire na hã wɛpɛ ki venɛ ɛ. ²⁹ Na nura fatan mu khene duɔra, mu hã u duɔra tɛ. Na nura zɛnn mu gbɔɔɔɔngbɔɔɔɔ, mu yɛ u khe mu gbɔɔɔɔnbila tɛ. ³⁰ Na nura yɛnn mu muɛ, mu hã u di. Na nura gbũun khɛn mu muɛ, hã mu zɛn ni wa? ³¹ Mɛyura mu bɛ kha nɛpɛ le hã muɔ, le i siira na hã buɔ tɛ. ³² Na ɛ khɔrɛ wa wɛpɛ dola ki khɔrɛ ɛ, sũna gbɛnɛsɛ ɛ ba bu sɛ za Yekila khɛrɛ. Mɛbɛyɛledɛwɛ khɔrɛ wa wɛpɛ ki khɔrɛ bɛ tɛ ira! ³³ Na ɛ le wa mikĩnnye ki hã wɛpɛ dola ki le ɛ mikĩnnyura, sũna gbɛnɛsɛ ɛ ba bu sɛ za Yekila khɛrɛ. Mɛbɛyɛledɛwɛ le wa mafura tɛ! ³⁴ Na ɛ phãru wa wɛpɛ dola za ɛ khãa kha pi wɔru bu i na hã ɛ, sũna gbɛnɛsɛ ɛ ba bu sɛ za Yekila khɛrɛ. Mɛbɛyɛledɛwɛ phãru wa mɛbɛyɛledɛwɛ tɛ pi wɔru bu taa bɛ dɛ nukpuola! ³⁵ Na ɛ khɔrɛ ɛ bũrawura, ɛ le mikĩnnye ki phãru kei khãa kha pi ba hã ɛ. ɛ ba bu taakpakpase ki le Zaadɛyɛ Yekire bikhiwe, nadɛ u le wa mikĩnnye na hã mikĩnnye kuɔdɛwɛ na nɛbɛwɛ. ³⁶ ɛ hɛdan na makaru mu gaga kha baa ɛ siira hiin makarɩa za ira.»

Hã mu kiti nura wa?
(Matiyo 5:48; 7:1-2; 15:15; 7:3-5)

³⁷ «Hã ɛ zarɔgɛn nura wa?, dɛ bɛna Yekire ba de ɛ mɛbɛyɛliigira tɛ wa?. Hã ɛ zarɔgɛn nura wa?, dɛ bɛna Yekila ba zarɔgɛn ɛ wa?. ɛ yafa buɔra za, Yekila ba yafa ɛ za. ³⁸ ɛ khon hã buɔra ki yɛ Yekila ba khon hã ɛ: U ba hɛde wa daaga na kpo kpo gi ki sɩ ki ki gbo, u tuu gi ɛ dayiɛ zufa kpakpakura za. Yekila ba sũwa wa na hã ɛ na ɛ dasũwayanura kpuogira ɛ sũwa ki hã buɔra ira.» ³⁹ Na Yesura sɛrɛn mi tɛ sɔkɔ za kha: «Daruɔa wɔru gɔ daruɔa dabɔde wa?, warɩma muse. Buɔte piyɔra bɛ ba wa wa danja za. ⁴⁰ Karɛnbiye wɔru tãra u karɛnda wa?. Na karɛnbiye wɛ bãa u karɛnn kɪranura, u ba le wa mu gaga kha u karɛndaara. ⁴¹ Bɛna mu ken khãna ki bu mu kãnkɔna yiwila za, kɛna dabɔkura ki bu muɔ thɩra yiwila za, mu yã gɛ wa?. ⁴² Muse mu le ki de mu kãnkɔna kha: “Mu kãnkɔna, mu yɛ mi khon khãndɛ ki bu mu yiwila za”, kɛna muɔ thɩra bu yã mu begura wa? Nuunyɛ yɔ yɔ / Nuunyɛ yɔ yɔ nura, khon dabɔkura ki bu mu yiwila za zo, dɛ bɛna mu ba yã kɪranura na bu khon khãna mu kãnkɔna yiwila za.»

I Makɩn khaadɛ ken ni na Dɔmɔwɛ 13:8-10

Dahaga na ki bise mɛyɛ
(Matiyo 12:33-35; 7:16-21)

⁴³ «Dahakɩruga sen bibɩsɛ wa?, dɩna dahabogonɔ sen binuuse wa?. ⁴⁴ Dahaga tuɔ dahaga yã tu wa ki bisira za: Huonhaga sen taanhabige wa?, dɩna pi kpɛ poyi kpaanɔɔhaga za wa?. ⁴⁵ Nɩthɩrɩkɩra de ba mikĩnnye nadɛ u kpolonjira kɩra wa. Na nɩthɩrɩbɩyara de ba mɛbɛyɛ nadɛ u kpolonjira bɩ wa. Muɩna hiin nɩthɩrɩgara kpolonjira, dɛ u nuugura de.»

Thoussɛ thɩnyɛ yɔ mɛyɛ
(Matiyo 7:24-27)

⁴⁶ «Bɛna ɛ yɛ bi kha “Adɛyɛ, Adɛyɛ”, kɛna ɛ le wɛsɛ mi de ɛ wa?? ⁴⁷ Wɛ bãa ki ban mɛ za, ki nuure mɛ sɛsɛra na u nɩrɛ sɩ, mi ba bɔɔɔ ɛ dɛyura u dɛyura khɛgɛnn u ira: ⁴⁸ U dɛyura bu wa mu gaga kha wɛ u kha madɛ u thuuga. U phɛnɛn ma fɔɔɔɔna na ki kogon gbaangbo ki tiin ki taana kerɩkɛ za. Baa ãmɛ ba gɔnn na lagara kpɛrɩ, na ãmura tuun gɛ thuugura za, na pi wɔru yɛd ki wa? nadɛ thuugura na madɛn kɩran ma. ⁴⁹ Na nura wɛ bãa ki nuure mɛ sɛsɛra kɛna u nɩrɛ sɩ wa?, u dɛyura bu wa mu gaga kha nura wɛ bãa u tiin u thuuga fɔɔɔɔ za kei phɛn ki taana ira. Baa lagara ãmura ban tuun gɛ thuugura za, na ki dɛ kewegɛnn na waan pere.»

Yesu bãaren surasiwe wɔrɛ nura uɔ miliinbiye
(Matiyo 8:5-13; Zã 4:46-54)

7 Baa Yesura sɛrɛn zuon na gɛ nɩgbokɛ kha nuure u, na u yuon Kapɛrɩnawumu gbonɔ u. ² Dɔmɔ / Dɔmɔ surasiwe wɔrɛ nura uɔ kha bu gɛ gbonjira za, miliinbiye uɔ kha bu u heke, na uɔ bod harɩ ki bɛ huume. Kɛna uɔ miliinbiye wɛ mɛyɛ kha gbɩra wa u za gbaangbo. ³ Baa uɔ surasikhuora nuun Yesura / Yesu mɛyɛ, na u dãan Yawutuwe / Yawutuwe wɔrɛ nɛpɛ buɔ u heke kha pi yo de u kha u ban bãarɛ uɔ miliinbiye na hã uɔ u. ⁴ Na bɛ nɩpɛ nann Yesura wɔɔɔ u na maan ki yɛn u ki de kha: «Wɛ wɛ kãn ma na denfɛsɛ. ⁵ U khɔrɛ wa aa thɩna, dɩna uɔ gbũun madɛn a Yawutuwe bɩjɩnthuugura.» ⁶ Na Yesura bun yuon mi. Bɛna u yɛmɩnn u thuugura, na uɔ surasikhuora dãan u yɛsɛwɛ na ded Yesura kha: «Karɛnda, hã mu venɛ mu thɩ wa?, nadɛ sɩ kãn muɔ ban harɩ mɛ siira thuugura za wa?. ⁷ Gɛ yɛn na mɛ thɩra bun alɩn kha mɛ yo mu heke wa?, nadɛ mɛ thaaga sũnn sɛ za. De dabire tikpo, mi miliinbiira ba bãa. ⁸ Mi de ba sɛ nadɛ mɛ nu wa wɛpɛ ki bu mɛ wɔrɛ za ira. Mɛ gbũu bu wa na surasiwe buɔ, wɛpɛ thaaga za mi bu. Na mɛ ded uɔ kha: “Yo”, u yo wa. Na mi ded uɔ kha: “Ban”, u ban ma. Na mi ded mi miliinbiye kha: “Le wɛsɛ”, u le si wa.» ⁹ Baa Yesura nuun sɛ sɛsɛra, na surasiwe wɔrɛ nrara mɛyɛ nuur u gbaangbo. Na u wãd sɛrɛn na nɩg-

bokira kha thuo u kha: «Mi de ĩ wa si: Mɛ yāan nura na u bu na khāabɛ siira wa?, ɩya, harɩ *lsrayɛl* / *lsrayɛl* biiwira za.»¹⁰ Na dāarawura vɔd gbūun surasikhuora thougura u na yo buun miliinbiira koronjonse za.

Yesu arugan thūsīnhara ɔɔ bikhiye huomo

¹¹ Siɛ kpīra za na Yesura yuon gbonjo guɔ za pi kha yi kha Nayunɩ. U karīnbiiwe dīna nɔgboko kha thuo u wa. ¹² Bena u yīmin gbonjo nuuna, na pi gbījunn na nɩpɛ buɔ na pi yo luguse dīna kpīga. Thūsīnhara ɔɔ bikhiye kpo kpeli kha bu u. Gbonjo nɔgɔmɛ kha thuo wa ɔɔ hara wɛ kasikhela u. ¹³ Baa Adɛyɛ Yesura yāan hala, na u makarɩ gɔd u na u ded u kha: «Hā mu fuu wa?» ¹⁴ Na u zūun nann na phod kpīgura za, na u gɔdɛwura nūrɛnɩ. Na u ded kpīgura kha: «Nakɔɔbonwo, mi ded bu wa si, arɩ!» ¹⁵ Na huora alɩn ki ki siɛɛ. Na Yesura ded hala kha u kɛɛ u bikhiira na khūn u.

¹⁶ Na bamuɔa khonn pi bɛɛ na pi gbīne Yekila ki de kha: «Yekire yādedaa gbɔɔmɔ kuɔ a za!» Dīna: «Yekila bann u nɩpɛ denfen kherɛ!» ¹⁷ Na Zude sɩrɩgura na ki dagense nɩpura nuun wɛsiɛ Yesura na liiri I.

Yekire āyi Zā bu dāan u karīnbiiwe Yesu kherɛ

(Matiyo 11:2-6)

¹⁸ Na Zā karīnbiiwira yo kpɔrɩn u bamuɔa mɩyura bɛɛ pi na yāari. Na Zāna yɔd u karīnbiiwe piyɔ ¹⁹ na dāan mi Adɛyɛ Yesura kherɛ kha pi yo bū u kha: «Muɔ ki bu Yekire Nithīrɩkhoromora / Yekire Nithīrɩkhoromo ki kān ban baa II, waruma a kān ma na tɛ ɔɔ?» ²⁰ Baa pi yo nann Yesura lɔkura u, na pi ded u kha: «Yekire āyi Zā dāar a kha a ban bū mu kha: “Muɔ ki bu Yekire Nithīrɩkhoromora ki kān na ban baa, waruma a kān ma na tɛ nura ɔɔ?”» ²¹ Dɛɛ bena bɛɛ fɩ na Yesura bāaren nɔgɔmɛ na pi bose thīnye thīnye, ki ded khonn buɔ gīrime pi za ki phiin zɛn dāarɔgɔmɛ yiwiye. ²² Ki yɛn na u zījunn Zā dāarawura kha: «Ī yo kpɔrɩ Zāna mɩyura ĩ yāan na ĩ nuun ɩra: Darɩpɛ yā, nɩdījarumɛ bu nūrɛ, legbūruwe bāari na yɛdɩ, numarɩwe nu, nɩhuome arɩ ki bu thakuogo, Yekire siɛɛnuuse bu de buɔmɛ nɩpɛ. ²³ Nura wɛ bāa ba gbaan khāamura mɛ za wa?, bāanwuonjo bu wa ɔɔ dɛyura bɛgɛ!»

²⁴ Baa Zāna dāarawura tann zuori, na Yesura khɛn Zāna mɩyɛ ki de nɔgbokira kha: «Baa ĩ na yuon gbangbīriɩjira u ni Zāna kherɛ, bura ĩ kha bɛɛ na yā? ĩ kha bɛɛ wa na yā nithīrɩga na u thɔd mu gaga kha wūugo sarumɛ zige baa? ²⁵ Na siɛ ɩ wa?, bura ĩ yo yāari? Khuo ɔɔ na u yiin dakīnse ba? Na wɛpɛ ki nɩnɛ budadaasura na pi hɩdann nɔgbɔɔmɛ hɩdanse za, bɛɛ bu wa ɩyawɛ gorise za. ²⁶ Na bura ĩɛ thīra na yo yāari? Yekire yādedaa / Yekire yādedaa ĩ kha bɛɛ na yo yā ba? Iyo, mi de ĩ wa si kha u gbīn tāra wa Yekire yādedaa thīra.

I Ken 6:17 II Ken Matiyo 11:3

²⁷ Nadɛ Zāna bu wa wɛra Yekila ded u siɛsura za kha: «Mi ba dāa mi dāara mu wɔɔla u, u ɔɔ mu khīna.»

²⁸ Na Yesura ded tī kha: «Mi de ĩ wa si, nithīrɩpura bɛɛ pi hūnn dunuyara za, nura sii gbīnn na tann Zāna yāan wa?. Kena nura wɛ bāa zenn Yekila uɔgura / Yekila u-ga za, ɔɔ dɛyura gbīn ma na tāra Zāna bere. ²⁹ Nɩpura bɛɛ na lāmbɔ zīndɛwura nuuren u, pi bɛɛ tuun ma kha Yekila telenn ma, na pi yɛn na Zāna yīd / Yī pi āmura za. ³⁰ Na Farɩzɛmɛ / Farɩzɛmɛ dīna Yekire siɛɛdewense karīndɛwɛ kɛn ma muuna Yekila kha bɛɛ na le hā wɩ ɩra. Ki kɛn kha Zāna yī bɛɛ āmura za wa?»

³¹ Na Yesura ded tī kha: «Āna mɛ wɔrɩ kɛɛ na makīn na ɩra nɩpura ɩra? Pi khɛgīnn ma na āna? ³² Pi khɛgīnn ma na bikerɩwɛ pi hɩdann gbonjo bījinkhaare za, na buɔra ɔɔɔ ki de buɔra kha: “Aa tuuren ma hagazanture na hāar ĩ, ɩa ĩ gbūun zann wa?! Na a tīnen butīnse na hāar ĩ, ĩ gbūun fuun wa?!” ³³ Mi de ba siɛ nadɛ Zāna kha yī / Yī nɩpura āmura u, baa ɔɔ bannɩ, u kha yii wa sūn, u gbūun kha yō duvɛn wa?, na ĩ ded kha: “Gīrin bīya ki bu u za!” ³⁴ Nithīrɩbikhiira / Nithīrɩbikhiira bannɩ, u di na u yō, na ĩ de kha: “Ī ken, wɛɩ wɛɩ lɔgɔdān ma dīna u yō tannɩ. U bu wa lāmbɔ zīndɛwɛ na mbīyɛledɛwɛ yesekhuo!” ³⁵ Na wɛpɛ bɛɛ pi buun Yekila, pi tuun ma u wɔɔmura kha pi bu wa mitelenyene.»

Yesu bu yafa hara ɔɔ mbīyɛ za

³⁶ Na Farɩzɛ / Farɩzɛmɛ khuo ɔɔ thonn Yesura kha u thiye ɔɔ heke na yo di. Na Yesura yuon ɔɔ wɛra heke na yo hɩdann ki di. ³⁷ Zerɩhara ɔɔ kha bu gɩɛ gbonjɛ za. Baa ɔɔ hara wɛ nuun kha Yesura kha bu wa ki di Farɩzɛ khuora heke, na u bann na latɩkɔlɩ khoɩyene dɔrohuwuse, ³⁸ na ban Yesura geɣɛ na yo nūrɛn u dɛɛɛ lɔkura u. U kha fuu wa ki bɩdɛ Yesura dɛɛsura na u yīmithīnsira. Na u dikīnn yīmithīmisira na u thayīnsira, ki kpenn u dɛɛsura, na fāaren si na latɩkɔla. ³⁹ Farɩzɛ khuora na thonn Yesura, baa ɔɔ yāan siɛ, na u ded u thī za kha: «Na wɛɩ wɛɩ kha bu wa Yekire yādedaa tīyara za, u naa ba tu hara wɛ thīna ki pho u za mura, kha: U bu wa mbīyɛledaa.» ⁴⁰ Na Yesura / Yesu khɛn siɛsura na ded Farɩzɛ khuora kha: «Simɔ, mi bu wa na muɛ na de bu.» Na Simɔra zījunn kha: «Karīndaa, siɛɛ.» ⁴¹ Na Yesura ded kha: «Khuowe yō kha kān na taa pi tigiye wɛɩ ɔɔ kherɛ. Ukpɔra muɔgura kha bu wa Deniyeɣe gbaasyɔ na tiwāa. Na ɔɔra bɛgura bu deniyeɣe tigbeyɔ na gbūne. ⁴² Bɛɛ khuobɛ yōra, ɔɔ sii kha wɔrɩ taa wɛra na u tigiyyira wa?. Na u fɩn piyōra bɛɛ za kha pi yɛ tigiyyira. Bɛɛ nɩpɛ yōra za, ũna ki ba khɔrɩ wɛra na tāra ũna?» ⁴³ Na Simɔra zījunn u kha: «Mi gaga wa kha wɛra muɔgura kha nugon ɩra, ɔɔ u.» Na Yesura ded u kha: «Mu ded tīya.»

⁴⁴ Na u vɔd dāan wɔɔla hala geɣura ki ded Simɔra kha: «Mu yā hara wɛ wa? Baa mɛ lonn muɔ heke, mu

hāan mi āme kha mi tisi mi dīese wa?. Nja hara wīe tusun ma mi dīese na u yīmithīnse ki dikīnn si na u thayīnsira. ⁴⁵ Muo thien mi na kpenn mi wa?, nja na go ki baa mi lonn fara, hara wīe gbaan mi dīesura kpemira wa?. ⁴⁶ Mu gbīnen mi *na tuun nuume/Na tuun nuume* miē thaagura u wa?, nja hara wīe gbīnen mi na tuun latikoli miē dīesura za. ⁴⁷ Giē ylen na mi boḡo mu si: Khōrkpakpariē u boḡo mura, si boḡo wa kha u mibīḡoḡoḡnyira biē u liiri, i biē yafan ma u za. Nja wīe bāa za pi yafan kuri, u deyrā boḡo wa u khōrmura tī kuri.» ⁴⁸ Na Yesura ded hala kha: «Mu mibīyira yafan mu za.» ⁴⁹ Wepiē kha di u kame u, na biē ki de kame kha: «Āna wei thīne wīe ki ha ki yafa mibīye za thīra.» ⁵⁰ Nja na Yesura ded hala kha: «Mu khāamura kuoren mu, yo kpolonwuono za.»

Hapira kha thuo Yesura, biē miye

8 Siē tann na Yesura yuon gbongbōḡnse dīna gbonttūse suu za Yekire uga siereḡuḡura boḡo khere. Karīnbiiwira gbūne na piyōra kha thuo u wa, ² dīna hape buu, wipiē za u na ded gīrimira ki bāaren pi bosira ira: Magidala Mariyama, u za Yesura na ded gīrimira wānyōra, ³ na Zani, Erōdi thuga kendaa Suza hara, na Sizan dīna nūḡome, wipiē kha hā pi leke miye ki denfe Yesu na u karīnbiiwira ira.

Sokira ki hā na gbūu tīgadaa u miye za (Matiyo 13:1-9; Maruki 4:1-9)

⁴ Nipe kha kure wa gbonse biē za ki ban Yesura heke. Baa nūḡokira kha bu ki bījin, na u zlen soko guo kha: ⁵ «Tīgadaa u na yuon u huuga diise tīga khere. Baa u kha tīga diitūla, na duu waan khīne za: Khīntāradērūwe gann wīn ni, na wurupe ban diin ti biē. ⁶ Na diitūre duu waan kerike khaare za: Baa diisira fiin zuori, na si huori, nadie wuonse kha bu wa?. ⁷ Na diitūre duu waan huonse khaare za. Na die na huonsira fiin kame u na huonsira fiid ti. ⁸ Nja diitūre duu waan fōlonkharukīne za. Na die fiin na senn tōse: Si tōsira na yiin ma biye tiwāa wāa.» Na Yesura siereḡuḡu na fanja na ded kha: «Na wīe bu biē na nuure, u nuure kīranjira!»

Bena Yesu zīe sōse?

(Matiyo 13:10-13; Maruki 4:10-12)

⁹ Na Yesura karīnbiiwira būd u giē sōke kōla. ¹⁰ Na u zīḡunn mi kha: «Īē u, Yekila ylen ma na tī tuon u ugura ḡūniwira, nja buora biē, mi siere wī wa sōse za. Mafira, “Haru na pi ken, pi yā wā? Haru na pi nu, pi tu si kōla wa?.”»

Yesu bu boḡo muna tīgadaara sokira bu de (Matiyo 13:18-23; Maruki 4:13-20)

¹¹ «Ī ken giē sōke kōla: Diitūla ki bu Yekila siēsi. ¹² Nipe buora bu wa mu gaga kha khīna khaala za di-

itūḡbila waan ira: Pi nu siēsi, nja Sutana ban ma na khon si pi gagasira za na baru pi hā pi khāa si za na bu zīme wa?. ¹³ Nipe buora bu wa mu gaga kha fōḡo ki bu na kerike: Pi nu siēsi na bi si na bāanwuono. Nja pi bi na go si wa?. Pi khāa wa si za kuri dīna na wōḡbōuga banni, pi zīe khāamura. ¹⁴ Huonsira khaala za diitūla waaru, die bu wa mu gaga kha nipe bāa ki nu siēsi, nja wukīnse na budaga dīna fōḡo miye baru wa siēsi hā si bu le mune wa?. ¹⁵ Fōlonkharukīna za diitūla waaru, die boḡo wa wipiē ki phii zīe pi kpolonsira na nuure siēsi, na go si na kīra mu gaga kha diisira senn gbaangbora ira.»

Fitan soko

(Maruki 4:21-25)

¹⁶ Na Yesura ded tī kha: «Nira diere fitan na si u na gbongboḡo, waruma na yii u gbīne thede u wa?. Nja pi tii u wa daaga guo za siē le thaaga na nipe lonn thugura za, pi yā yeḡeḡe I. ¹⁷ Mune bāa guoren ira, ti ba phila wa na yā yeḡeḡe u. Dīna miye bāa bu ḡūni miye, iē biē ba tu wa na gbūu yā ḡōḡyāga guo. ¹⁸ Ī kōrisīn tī nuure lomura. Nadie wīe ki tu Yekire uga miye, Yekila ba siē duu u tuumira u. Nja wīe ki tu i wa?, tuumira u gaga kha u bu wī kula, Yekila ba zīn mi wa ki zīe u.»

Yesu yaa na u khīrūwe miye

(Matiyo 12:46-50; Maruki 3:31-35)

¹⁹ Khaala Yesura kha bu, u yaara dīna u khīrūwira na bann ma u heke fi. Nja pi kha wōru nan u wa?, nadie nūḡokira na ḡonn ma. ²⁰ Na pi ded u kha: «Mu yaara na mu khīrūwira bu ven mu za gbēḡira u.» ²¹ Nja na u zīḡunn mi kha: «Wipiē ki nuure Yekila siēsi na pi yii si pi gagasira za, biē biē bu wa miye yaa na miē khīrūwe.»

Yesu nīrēn sarangbōḡo

(Matiyo 8:18, 23-27; Maruki 4:35-41)

²² ḡōḡyāga guo, na Yesura lonn gbuogo za na u karīnbiiwira na ded pi kha: «Ī giē a saga lagagborola.» Na pi yuori. ²³ Baa pi kha saga, na Yesura hūnn phaar. Na sarangbōḡo de alun lagagborola za ki vu, na gbuogira thaan āme. Pi kha dii wa. ²⁴ Na karīnbiiwira zūun nann Yesura na arigan u ki ki de u kha: «Karīndaa, Karīndaa, a dii wa.» Na Yesura alun na dud saraḡura na āmura za na si biē nīrēn na ḡeḡura wuori. ²⁵ Siē tann na u ded pi kha: «Ī khāamura bu wa he?» Baa ānabirise ḡōḡ karīnbiiwira, na bamuḡa khonn mi. Na pi ded kame kha: «Be nūthīrūthīne wira, kena saraḡa na āme nu u siēsi mura?»

I Makīn khaadie ken ni na Matiyo 5:15, na Luki 11:33

Yesu bāaren phōrukhuo

(Matiyo 8:18, 23-27; Mariki 4:35-41)

²⁶ Na pi yo nann Gadara nɔpɛ sɔrɔga ki bu na dāan Galile wɔɔla u. ²⁷ Bena Yesura kha sūn gbuogira za, na gbonjira wɛi uɔ bann u thukĩnkherɛ. Uɔ wɛi wɛi kha bu wa na gĩrinse harɪ khɔɪ. U kha yii daase wa?, u gbũu kha hũn thuuga za wa?, ɲa u kha hũn ma luguse u. ²⁸ Baa u yāan *Yesura/Yesu*, na u ki sɔɲɔ wa, ki yo waan u wɔɔla u na dud na faɲa kha: «Bura mu bɛ mi heke Yesu, Zaadeye Yekire Bikhiye? Mu yĩn mu wa, hã mu vene mi wa?» ²⁹ U kha sɛrɛ wa mafira nadɛ Yesura kha dɛ ba ninbĩyara, kha u kure u za. Uɔ ninbĩya wɛi kha arɪ wa u za guɔ za. Pɪ kha uɔ ba uɔ wɛira lesira na dɛsɪra na zɔɔɔɔsɛ hã u bu tãra wa?. ɲa u kha kpakĩn ma sɛ zɔɔɔɔsɪra dũna ninbĩyara kha yo u wa gbang-birinse za. ³⁰ Na Yesura bũd u kha: «Muɔ yɪsɪgura ki bu gũna?» Na u zĩɲun u kha: «Mɛ yɪsɪgura ki bu "gboko"». U ded ba sɛ nadɛ gĩringɔmɛ na lonn ma u za. ³¹ Bɛ gĩrinbɛ kha yĩn ma Yesura kha hã u yɛ bɛ yo zahanama naagura u wa?.

³² Dɔɔɔɔngbokoko kha bu wa pɪ lɔkɪra za fi ki dɪire bɛdɪde duɔ thaaga za. Na gĩrimira yĩn Yesura kha u yɛ bɛ yo lon dɔɔɔɔngbokokira za. Na u hãan mi khĩna. ³³ Na pi kud wɛira za na yo lonn dɔɔɔɔngbokokira za. Na dɔɔɔɔngbokokira bɛ kud bɛdɪda thaagura za na ban tuun lagagborola za na huun pere.

³⁴ Baa dɔɔɔɔngbokokira kaadewura yāan miyura liiri, na pi horon yo ded si gbonjira u na gbonbiyira bɛ za. ³⁵ Na nɔpɛ kud na yo kenn wesɛ na liiri. Na pi yo nann *Yesura/Yesu* lɔkɪra u na yāan wɛira, wɛira za gĩrimira na kud ɪra. U na yiin ma daase na hɪdann Yesura lɔkɪra u. U wɔɔla na yĩn ma. Na anabirise gɔd nɔpɪra. ³⁶ Wɛpɛ bɛ pɪ na yāan wɛira bāanlɔmɪra, na pɪ kpɔɔɔn lɔmɛ za gĩrimira na kud wɛira za na yuon ɪra. ³⁷ Na Gadara sɔrɔgura nɔpɪra bɛ yĩn Yesura kha u kure bɛ heke, nadɛ ānabirise na gɔd pɪ wa gbaangbo. Na Yesura gbũun gann gbuogira za kha uɔ tãra.

³⁸ ɲa wɛira za gĩrimira na kudɪ, u kha yĩn ma Yesura kha u yɛ uɔ thuo u. Yesura bun na yɛn na u thuo u wa?. ɲa u ded u wa kha: ³⁹ «Vɪ gbũu mu khaala u na yo kpɔɔɔ miyura bɛ Yekila liin hãan mu ɪra.» Na wɛira yuon gbonjira u na yo kpɔɔɔn miyura bɛ *Yesura/Yesu* na liin hãar u ɪra.

Yesu bāaren hara uɔ ki arigan biheyɛ huomo uɔ

(Matiyo 9:18-26; Mariki 5:21-43)

⁴⁰ *Yesura/Yesu* vɪ gbũubena Galilera, na nɔgboko thukĩn u, nadɛ pɪ bɛ kha tɛ u wa. ⁴¹ Dɛ bena, na wɛi uɔ nannɪ, pɪ kha yɪ u wa kha Zayirisi. *Yawutuwe/Yawutuwe* Karĩnthuuga wɔɔɔɔ nura kha bu u. Na u bad huruse Yesura wɔɔla u ki yĩn u kha u thiye uɔ

heke, ⁴² nadɛ u biherɪda kpo kpelila kha bu na dɛse gbune na sɔyɔra, tɪ kha hu wa.

Bena Yesura kha yo u heke, nɔpɛ na sid u wa ki dege u. ⁴³ Hara uɔ kha bu nɔpɪra za, u kha bo ba, nadɛ u kha bu wa na tarĩnkpaka bɔse na buun dɛse gbune na sɔyɔ. U tigiya bɛ na zuon ma bɔsodewɛ heke. ɲa nura sii na wɔɔɔn bāaren u bɔsira wa?. ⁴⁴ Na u zũun nann Yesura na phod u gbɔɔɔɔɔngena za u kpĩrara u. Fi za na u tarĩnkpakura dɛ nɪrɛnɪ. ⁴⁵ Na *Yesura/Yesu* bũd kha: «Āna phod mɛ za?» Pɪ bɛ kha de ba kha bɛ u wa?. Na Pɪrɪ ded kha: «Karĩndaa, mu yã na nɔpɛ kpāngbũnn mu ki boigĩn mu wa ba.» ⁴⁶ ɲa na Yesura ded kha: «Nura uɔ phod mi za nadɛ mi yāan ma na bāare faɲa guɔ khonn mi za.»

⁴⁷ Baa hala yāan tuun kha uɔ wɔɔɔ guore u thĩ zuon wa?, na u ban bad huruse Yesura wɔɔla u ki ki gban. Na u ded nɔpɛ bɛ wɔɔla u fi muɔna yɛn na uɔ phod Yesura gbɔɔɔɔɔna za ɪra, dũna lɔmɪra za uɔ bāan fi na yuori. ⁴⁸ Na Yesura ded u kha: «Mi biheyɛ, baa mu khāan mi za, sɛ bāaren mu. Yo wɔyɪke za!»

⁴⁹ Baa Yesura kha bu ki sɛrɛ mafira, na dāara uɔ kud Zayirisira heke na ban ded u kha: «Mu biheyura huun ma. Hã mu vene karĩndaara dũwa?» ⁵⁰ ɲa *Yesura/Yesu* nuuren u ki ded Zayirisira kha: «Hã mu ān wa?, khāa mɛ za kũu, u ba arɪ.» ⁵¹ Baa pɪ nann Zayirisira thuugura u, Pɪrɪ, Zã na Zakɪ dũna biira siira na u yaara dola bɔɔɔɔɔ, Yesura bun yɛn na nura uɔ lonn u bu na sɛn pɪ za wa?. ⁵² Pɪ lonbena, nɔpɪra kha bu thuugura u, pɪ kha fuu wa na pɪ vlĩn biira huumira kãmara za. Na Yesura ded pi kha: «Hã ĩ fuu wa?. U huun wa?, ɲa u hũnn ma.» ⁵³ Pɪ kha man ma Yesura nadɛ pɪ na tuun ma kha biira huun ma thĩnthĩnse. ⁵⁴ Sɛ kpĩra za na Yesura gɔd biheyura kpĩgura lekira za na ded u kha: «Mi biye, arɪ!» ⁵⁵ Na u nina gbũun bann u za na u dɛ alɔnɪ. Na Yesura ded pi kha: «Ī hã u dimɔnɛ u di.» ⁵⁶ Bamuɲa na khonn ma biheyura hũndewura. ɲa Yesura sarun ma pɪ za na gbĩran sɪ kha hã pɪ ba de nura sii miyura liin mura wa?.

Yesu dāan karĩnbiwe gbũne na pɔyɔ

(Matiyo 10:1-9, 11-14; Mariki 6:6-13)

⁹ Na Yesura bĩɲinn u karĩnbiwira gbũne na pɔyɔra na hãan mi khĩna na wɔɔɔkɔ kha pɪ dɛ gĩrimira bɛ, ki bāare bɔse. ² Na u dāan mi kha pi yo bɔɔɔ *Yekila uga/Yekila uga* sɛsɛ ki bāare bodɪpe. ³ Na u ded pi kha: «Hã ĩ ba khe foi ĩ sɔrɔyuoɔɔɔ za wa?, mu gaga kha dabɔdɛ, bɔɔɔ, dimɔnɛ, waruma tigiye, dũna hã nura gbũu khe gbɔɔɔɔɔɔbiye yɔ wa?. ⁴ Khaare bāa ĩ ba yo gĩ, ĩ hɪdan ma gɛ thuugura u banu kha ĩ kud dɛ khaala u. ⁵ Khaare bāa nɔpɛ ba kel ĩ, hã ĩ gĩ bɛ heke wa?, ĩ kure pi gbonjira u ki kpongbo ĩ dɛsɛ kpāagura. Sɛ bɔɔɔ wa kha wesɛ pi liiri, sɪ kĩran wa? ĩ.» ⁶ Na karĩnbiwira

yuori. Pi kha thuo wa gbonsira bɛ za ki bɔɔp Yekila sɛrɛnuusɛra ki b̄aare bodipira gense bɛ.

Erɔɔɔ bu b̄u u th̄i kha Yesura bu wa āna kpuo

(Matiyo 14:1-2; Maruki 6:14-16)

⁷ Erɔɔɔra/Erɔɔɔ kha bu Galile sɛrɛgura ugura za, na u nuun miyura kha le ɛra. U kha tu muɛna u gaga wa?, naɔɛ nɛpɛ buɔ kha de ba kha: «Z̄āna kha yī/Yī nɛpura āmura za, u gbūun aln huumira u na bannu.» ⁸ Buɔra kha de ba kha: «Yekire yādedaa Eli/Eli gbūun aln bann t̄l.» Buɔra kha de ba kha: «Waruma kh̄lkh̄l Yekire yādedaa u gbūun aln huumira za na bannu.» ⁹ Na na Erɔɔɔra ded kha: «Mɛ yɛn ma na pi kpad Z̄āna thaagura. Na āna wɛi th̄ine miye mi nu na pi de mura.» U kha bɛ wa na yā Yesura.

Yesu bu bedɛ nɛgboko

(Matiyo 14:13-21; Maruki 6:30-44)

¹⁰ Na Yesu d̄aarawe gbūun bann na ban kpɔrɛn u miyura bɛ bɛ na liiri. Na u khɛn yuon mi na kuɔ pi, pi kpo khaare duɔ lɔkɔ u pi yɛ kha Betsayɔda. ¹¹ Na na nɛgboko nuun si na thuor u. Baa Yesura yāan mi na u gɔɔɔ pi k̄raɔura, na ded pi Yekire uga sɛsɛ ki b̄aaren wɛpɛ kha bɛ b̄aamɛ. ¹² Baa khaala kha bɛ na te, na kar̄nbiiwira z̄uɔn nann Yesura na ded u kha: «Mu zɛ nɛpɛ bɛ pi yo gbonsira u na gbonbiyira za na yo bɛ h̄nkhɛyɛ na diime, naɔɛ a bu wa gbanja za fara.» ¹³ Na na Yesura ded pi kha: «Ɓɛ th̄ira bɛ dimuɛ na h̄a wɛ pi di.» Na pi z̄ɛɛn u kha: «Buruse w̄āa na buruwe ȳɔ yewu ki bu aa heke. Mu bɛ wa kha a yo don diise na ban h̄a nɛgbokɛ bɛ ba?» ¹⁴ Nɛpura kha bu dɛ khaala za, khuowira dola kha yo wa khuowe kpɛwɛ pɛw̄āa za. Na Yesura ded u kar̄nbiiwira kha: «Ɓɛ yɛ pi hɔɔn gbogoye gbogoye nɛpɛ tigbeȳɔ na gbūne gbūne siira.» ¹⁵ Na kar̄nbiiwira buɔn u sɛsɛra na yɛn na nɛpura bɛ hɔɔannu. ¹⁶ Na Yesura khɛn buruse w̄āara na buruwe ȳɔra, na arɛgan wɔɔla zaara na thɛn Yekila ɛ dimuyɛ k̄ama. Na u kpɛk̄ɛn h̄ān kar̄nbiiwira ɛ kha pi kpɛk̄ɛn h̄a nɛpura ɛ pi di. ¹⁷ Na pi bɛ diin na h̄iɛn pi d̄iɛn za. Gbusira na yɛrɛ, na pi hoɔ si na h̄iɛn kpamɛ gbūne na sɛȳɔ.

Pɛrɛ ded kha Yesu bu wa Yekire nith̄rɛkhoromo

(Matiyo 16:13-21; Maruki 8:27-31)

¹⁸ Gɔɔɔȳāga guɔ, Yesura kha bu ki ȳn Yekire ukpo, uɔ na u kar̄nbiiwira kha bu fl. Na u b̄oɔɔ pi kha: «Nɛpɛ de ba kha mɛ bu wa āna kpuo?» ¹⁹ Na pi z̄ɛɛn kha: «Buɔ de ba kha mu bu wa Z̄āna kha yī/Yī nɛpura āmura u, buɔ kha mu bu wa Yekire yādedaa Eli/Eli, waruma kh̄lkh̄l Yekire yādedaa u gbūun aln na bannu.» ²⁰ Na u ded pi kha: «Na ɛ uɔ do, ɛ kha mɛ bu wa āna kpuo?» Na Pɛrɛ khɛn sɛsɛra na z̄ɛɛn kha: «Muɔ ki

bu Yekire nith̄rɛkhoromo/Yekire Nith̄rɛkhoromo, wɛra u d̄aaru.»

²¹ Na Yesura ded pi na gb̄ran kha h̄a pi de nura sii u wa?. ²² Na u ded pi t̄l kha: «Ɓɛ mɛ Nith̄rɛkhoromo d̄āamɔra ven gbaangbo. Yawutuwe/Yawutuwe wuɔre nɛpɛ na kperekpiidakh̄gāwɛ d̄lɛna Yekire sɛrɛdewɛnɛ kar̄ndewɛ ba kɛi u. Pi ba khu u, na u huume khɛwɛ s̄āara za, u ba gbūu arɛ na bu thakuogo.»

Yesu thuo lɔmɛ

(Matiyo 16:24-28; Maruki 8:34-9:1)

²³ Baa u sɛrɛn na u kar̄nbiiwira zuori, na u ded nɛpura bɛ kha nuure u kha: «Na nura bu bɛ na thuo mɛ, u gbaa u th̄i mɛbɛnyɛra, ki bu u vɛnsɛra ki thuo mɛ dɛȳāga uɔ dɛȳāga mu gaga kha nura wɛ b̄āa gbonn u nɛbadabɔkɛra/Nɛbadabɔkɛ ki yo hukhɛrɛ ɛra. ²⁴ Naɔɛ wɛ b̄āa ki bɛ na kuore u th̄i thakuogira, u ba la ki wa. Na wɛ ki ba la ki mɛ k̄amara za, uɔ dɛyɛra ki ba bu u thakuokɛlzuonjira. ²⁵ Buɔ si k̄ira nura, na u bu-un fɔlɔɛ budagura bɛ, ki la u th̄i thakuokɛlzuonjira. ²⁶ Na nura wɛ b̄āa nuun mɛ na mɛ sɛsɛra, Nith̄rɛbid̄āamɔra ba nu u wa t̄l na mɛ ba bann na mɛ na mi siira na u mɛlegɛwura ugura yeyɛbura za. ²⁷ Iyo, mi de ɛ wa si, t̄yara za, buɔ bu khaadɛ, pi ba hu kɛi yā Yekila ugura/Yekila uga wa?»

Pɛrɛ na Z̄ā d̄lɛna Zakɛ yāan Yesu, Yekire ugura yeyɛbɛ za

(Matiyo 17:1-8; Maruki 9:2-8)

²⁸ Yawuȳɛnɛ kpo tann sɛ sɛsɛɛ debe kp̄ra za, na Yesura khɛn Pɛrɛ, na Z̄ā, d̄lɛna Zakɛ na gann bɛgɛ thaaga za kha uɔ ȳn Yekire. ²⁹ Baa u kha bu ȳmura za, na u wɔɔla lɔmura vɛk̄ɛnɛ, d̄lɛna u dayiinsira f̄lɛn harɛ ki ȳnɛ. ³⁰ Fl za na khuowe pɛȳɔ dɛ bann ki sɛrɛ na Yesura. Bɛ nɛpɛ kha bu wa Moyizi/Moyizi na Eli/Eli. ³¹ Pi kha bu wa Yekire uga yeyɛbɛ za. Pi kha sɛrɛ wa ki gbūu lɔmɛ za Yesura naa phula u miliinsira ki hu Zeruzalemura ɛra. ³² Pɛrɛra na u kamura kha dɛḡn ma, na baa pi yɛwɛḡn alnɛ, na pi yāan Yesura ugura yeyɛbura na khuowe ȳra kha bu u ɛra. ³³ Bena bɛ khuobɛ kha bɛ na t̄āra, na Pɛrɛra ded Yesura/Yesu kha: «Kar̄ndaa, si k̄ira a hɔɔn fara. A ba gbatawɛ s̄āa, muɔ ukpo, Moyizira ukpo d̄lɛna Elira ukpo.» U kha tu muɛna u kha de wa?

³⁴ Baa u kha bu ki sɛrɛ mafura, na dad̄unɛra guɔ ban bakan pi bɛ na ki wuomira. Baa kar̄nbiiwira yāan gɛ dad̄unɛra na ki bakan mɛ, na ānabirise gɔɔɔ pi. ³⁵ Na sɛsɛ sɔɔ k̄onn dad̄unɛra za kha: «Wɛra bu wa mɛ bɛkhiye, uɔ mi khonni. Ɓɛ ki nuure u k̄raɔura!» ³⁶ Bena sɛsɛra k̄onnɛ, kar̄nbiiwira yāan nura sii fl d̄owa?. Yesura/Yesu kpɔra kha bu fl. Na pi fiin gbɛ. Pi ded nura sii wesɛ pi na yāan dɛ bena wa?»

Yesu bu de biye uo gĩrinse

(Matiyo 17:14-18; Maruki 9:14-27)

³⁷ Ki gɔdɛkĩna, baa pi kud biye thaagura na ban sũnni, na nɔgbogbũɔɔɔ ban thukĩnn Yesura. ³⁸ Na wei uo hudann ki dud nɔgbokira za kha: «Karĩndaa, mi yĩn mu wa, ken mi bikhiye na hã mi u, mi bikhiira kpora kpelila uo. ³⁹ Gĩrin uo ki bu u za, na u aln u za, u ɔɔɔɔ wa ki zige zige u na faɔa, sãvũrũga ki kure u nuugura za. U vene u wa ki yie u kureme gbũu hugan. ⁴⁰ Na mi yĩnn mu karĩnbiiwira kha pi de uo gĩrin wie, ɔa pi wɔrũn ded u wa?» ⁴¹ Na Yesura / Yesu ded u kha: «Ƴe fũ khie nɔpe Ƴe bu wa nɔbũwe dũna nɔpe bãa ki bu kei le khãame! Mie kãn ma na hudan na lei na Ƴe na yo gbie dũne bene tĩ? Mie ɔɔmura wa Ƴe miyura na yo gbie haru dũne bene? Ban na mu bikhiira fara!» ⁴² Baa biira yĩminn u, na gĩrina hĩnn u fɔɔɔɔɔ u na zigen u gbaangbo. Na na Yesura dud gĩrina za, na bãaren biira na hãan u siira u. ⁴³ Na bamuɔa khonn nɔpura bie baa pi yãan Yekila wɔrũkpakpakura ɔra.

Yesu bu de kha Nuthĩrubikhiira ba go ba na yii nuthĩrũpe lese za

(Matiyo 17:22-23; Maruki 9:30-32)

Baa bamuɔura kha khon nɔpura bie na miyura bie Yesura kha le, na u ded u karĩnbiiwira kha: ⁴⁴ «Ƴ go wesie mi de Ƴ ɔra na kĩra: Nuthĩrubikhiira / Nuthĩrubikhiira ba go ba na yii nuthĩrũpe lese za.» ⁴⁵ Na pi kha tu muuna sie sie sie bu de wa?: Si kola na bakan mi wa hã pi bu tu muuna si de wa?, dũna pi kha ha bũ Yesura sie sie ɔra kola wa?.

Ƴna ki bu nɔgbũɔmɔra

(Matiyo 18:1-5; Maruki 9:33-37)

⁴⁶ Na karĩnbiiwira hudann ki ki bo na kame na bu tu wiera ki bu bie sugumura nɔgbũɔmura. ⁴⁷ Na Yesura / Yesu yãan tuon pi gagasura. Na u khien bi-daade duɔ na yiin ni u ɔkura u. ⁴⁸ Ki ded kha: «Na nura we bãa buɔn gɔd bitte kĩraɔura na khɔrume mie yisgura za, mie thĩra u gɔdũ. Dũna nura we bãa gɔd mie na kĩranu, uo deyura gɔd ba wiera dãan mi. Nadie wie bãa liin u thĩ nũtũde Ƴ sugumura za, uo deyura ki bu Ƴ bie nɔgbũɔmura Yekila wuɔla u.» ⁴⁹ Na Zãna khien sie ɔra na ded kha: «Karĩndaa, aa yãan wei uo na u de gĩrime na mu yisgura, aa kha bie wa na de u, nadie u bu aa uo wa?» ⁵⁰ Na na Yesura zĩɔɔɔ u kha: «Hã Ƴ de u wa?, nadie nura we bãa bu Ƴ bũra wa?, Ƴ nura uo u.»

Samarũ gboɔo guɔ kei kha Yesu lon gie khere wa?

⁵¹ Bena Yesura kha kãn na gbũu zaara, baa die bena ban yĩmini, na u khonn gagase kha fɔ uo yo wa Zeruzalemura. ⁵² Na u dãan dãarawe na pi nisĩnn u. Na bie nɔpe yuon na yo lonn Samarũ gboɔo guɔ za kha bie ɔfɔ

miye bie ki tie u. ⁵³ Na na gboɔura nɔpura kei u nadie u kha yo wa Zeruzalemura. ⁵⁴ Baa u karĩnbiiwira Zaki dũna Zã nuun sie, na pi ded kha: «Karĩndaa, mu bie wa kha a yi naaga kure zaara na ban khu khon mi fi ba?» ⁵⁵ Na Yesura vid dãan mi wuɔre na ɔɔɔɔ pi za. ⁵⁶ Na pi yuon gboɔo guɔ za.

Muse mu thuo Yesu na yo?

(Matiyo 8:19-22)

⁵⁷ Baa pi kha bu ki yo na wei uo ded Yesura kha: «Khaare tuɔ khaare mu ba yo, mie ba thuo mu wa ni.» ⁵⁸ Na Yesura / Yesu ded u kha: «Phoɔo berẽnse bu wa na danye dũna wurupe bu wa na sewuse, ɔa Nuthĩrubikhiira / Nuthĩrubikhiira bu na khaare na hũn gbaaru thĩra wa?» ⁵⁹ Na u ded wei uo tĩ kha: «Thuo mi!» Na na wera ded u kha: «Karĩndaa, hã mie khĩne mie yo kasi mie siira zo.» ⁶⁰ Na Yesura zĩɔɔɔ u kha: «Ƴe kpĩse kasi si kpĩse. Na muɔ uo, yo ɔɔɔ Yekila u-ga / Yekila uga sie sie.» ⁶¹ Na wei uo ded tĩ kha: «Karĩndaa, mie ba thuo mu, ɔa hã mie khĩne mie yo saru mi nɔpe za zo.» ⁶² Na Yesura ded u kha: «Nura we bãa ki sũne na naawe bowĩ ki wã ki ken kpĩra, uo deyura kĩra muɔne Yekila uɔura miliinsira za wa?.»

Yesu dãan karĩnbiiwe tigbesãa na gbũne na piyɔ

(Matiyo 9:37-38; 10:7-16; Maruki 6:8-11; Luki 9:3-5)

10 Sie tann na Adeyura Yesura kenen khonn khuowe tigbesãa na gbũne na piyɔ buɔ kha uo dãa wɔ piyɔ piyɔ gbonsira na khaayura bie za uo thĩra kha kãn na yo ɔra. ² Na u ded pi kha: «Kpewula gɔɔ ma, ɔa miliinbiiwira gbũu gɔɔ wa?. Si liin mafura, Ƴ yĩn ma hudeyura u dãa miliinbiiwe na sie pi ban kpewu diisira huugura u. ³ Iyo. Mi dãa Ƴ wa mu gaga kha zãrabiwe zangbowe sugumu za. ⁴ Hã Ƴ khe tigiye wa?, hã Ƴ khe ɔɔɔ wa?, hã Ƴ khe sawulanse wa?. Hã Ƴ ba dii thũde za khĩna u wa?. ⁵ Na Ƴ kha Ƴ lonn thuuga bãa za, Ƴ de ba zo kha: “Yekire hã thuugie nɔpura kpolonwuɔo!” ⁶ Na kpolonwuɔo nura bu die khaadie za, uo deyura ba bu Ƴ kpolonwuonthieda kĩrũgura. Na sie u wa?, wɔyĩthieda kĩrũgura ba vi gbũu Ƴ za. ⁷ Ƴ hudan ma gie thuugura za, na di na yɔ muɔne bãa pi ba hã Ƴ fi, nadie miliinbiye kãn ma na u taase I. Hã Ƴ ba kure gie thuugura za ki ki vkĩn thuuse suɔ za wa?. ⁸ Na Ƴ ba lonn gboɔo bãa za na pi bur Ƴ, muɔne bãa pi ba hã Ƴ, Ƴ di ri. ⁹ Ƴ bãare gie gboɔie bodipira ki de gboɔo nɔpura kha: “Yekila uɔura / Yekila uga zũun bann ma Ƴ ɔkura u.” ¹⁰ Na na Ƴ ba lonn gboɔo bãa za na pi kei Ƴ, Ƴ yo khĩnyura u na de pi bie kha ¹¹ “Aa kpongbo hã wa Ƴe thĩra na Ƴ gboɔo kpãagura maan a diesura za ɔra. Sie ɔɔɔ wa kha wesie Ƴ liiri, si kĩran wa? II. Kena Ƴ kãn ma na tu wesie kha Yekila uɔura zũun bann ma Ƴ ɔkura u.” ¹² Mi de Ƴ wa si na kiti

I Makĩn khaadie ken ni na Matiyo 10:10, na 1 Korẽtuwe 9:14, na 1 Timote 5:18 II Ken 9:5, na Maruki 6:11

dıyāgura ba nanni, Sodɔmu ^I gboŋo nıɔra vensura ba tho ba na t̄ara gıe gboŋıe nıɔra besura.»

¹³ «Wɔgbũuga bu wa bıe Korazē nıɔre za. Wɔgbũuga gbũu bu wa t̄e Betısayıda nıɔre za t̄ı. Nadıe bamuŋa mıyura liin t̄ı heke ni, na t̄ı na liin ma *Tiiri na Sid̄ı*, b̄anı sıe gbonsıe nıɔra na lonn ma buga za kh̄ı na zıen pi mub̄ıyeliigira na vık̄ın pi kpolonsira. ¹⁴ Gıe yıen na kiti dıyāgura ba nanni, Tiiri na Sid̄ı nıɔre vensura ba tho t̄ara t̄e besura. ¹⁵ t̄e Kaperınawomu nıɔre, t̄ı ken ma kha t̄e ba wɔrı arıga wa t̄ı th̄ı na nan zaara ba? t̄ı ba s̄ın ma na yo zahanama naagura za.» ¹⁶ Na u ded̄ u kar̄ınbıiwira t̄ı kha: «Nıra we b̄aa nuuren t̄ı, mıe u nuurenı. Wıe b̄aa keın t̄ı, mıe u keırı. Na wıe b̄aa gbũun keın mıe, ıɔ deyrı keın ma wıera d̄aan mıe ıra.»

¹⁷ Na d̄aarawıra tıgbes̄aa na gbũne na piȳɔra yuon na vıd̄ gbũun bann na b̄aanwuonjo na ded̄ kha: «Kar̄ındaa, ḡırın b̄ıwıra th̄ıra kha nu wa aa bere baa a kha de pi mu yııgıra za ıra.» ¹⁸ Na Yesura z̄ıŋunn mı kha: «Mıe kha ȳa wa *Sutana/Sutana* na u kud̄ zaara ni kı ban kı wa fɔlɔŋıra u mu gaga kha baa adaga ȳıga kı s̄ın ıra. ¹⁹ t̄ı nuure: Mıe h̄aan t̄ı wa wɔrıkɔ kha t̄ı nıur̄e suwuse d̄ına name thaasura za kı ası b̄ırrara faŋıra bıe, mıne gbũu ba wɔrı le t̄ı foi wa? ²⁰ Na h̄a t̄ı ȳagaȳaga kha ḡırime nu t̄e sıese wa?, t̄ı ȳagaȳaga nadıe t̄ı yııııra sewen ma zaara ni.»

²¹ Dıe bena na b̄aanwuonjo gɔd̄ Yesura *Yekila Nina/Yekire Nin* wɔrıkɔ za na u k̄ınn kha: «Ee mı Siye/Sıye! Zaara na fɔlɔŋı Adeye. Mı thıe mu wa na gbũu na mıyura mu bɔɔɔ bikerıwıra kı guuren wuɔntudertıwıra ı. Iyo, mıe Siye, muɔ khɔrı sı kha sı le mafıra.»

²² Mıe sıira h̄aan ma mıe mıyura bıe. Nıra tu deyrı kı bu bıkhıira na sıira Yekila u wa?, nıra sıı gbũu tu deyrı kı bu sıira kena bıkhıira u wa?. Na bıkhıira kha ıɔ bɔɔɔ wepe u, bıe kı wɔrı tu u.»

²³ Sıe tann na Yesura d̄aan wuɔre u kar̄ınbıiwira geŋe na ded̄ bıe kpora kha: «Mıyura bıe kı le na t̄ı ȳa t̄ı mıra, b̄aanwuonjo bu wa t̄e za. ²⁴ Nadıe mı de t̄ı wa sı, Yekire ȳadedegɔme d̄ına ugɔme kha bıe wa na ȳa mıyura t̄ı ȳa mıra, ŋa pi ȳaar ı wa?, na nu mıyura t̄ı nu mıra, ŋa pi nuur i wa? II.»

Samarı kpolonwıra wıe ıɔ mıye

(Matiyo 22:34-40; Marıkı 12:28-31)

²⁵ Na *Yawutuwe/Yawutuwe* Yekire sıeredewense kar̄ındaa ıɔ khıen sıesura. Baa u kha bıe na zıe Yesura za, na u b̄ıd̄ u wa kha: «Kar̄ındaa, bıra mıe k̄ın le kı bu thakuokeızuonjira?» ²⁶ Na Yesura ded̄ u kha: «Bıra sewen a sıeredewensira za. Bıra mu kar̄ın kı ȳa bu?»

²⁷ Na wıera z̄ıŋunn kha: «Mu k̄ın ma na khɔrı mu Adeye Yekila na mu kpolonjira bıe, na mu Nina bıe, na mu faŋıra bıe, d̄ına mu gagasıra bıe. Na sıe bu t̄ı: Mu

I *Sodɔmu gboŋıra yıııgıra bɔɔɔ wa khade za b̄ııse bu gbaangbo.*
II *Mak̄ın khaadıe ken ni na 1 Pıerı 1:10-12*

k̄ın ma na khɔrı mu k̄ınɔɔna mu gaga kha muɔ th̄ıra.» ²⁸ Na Yesura ded̄ u kha: «Mu z̄ıŋunn k̄ıranı. Yo le sıe, fıra za mu ba bu thakuogira.» ²⁹ Na wıera kha bıe wa na h̄a u th̄ı t̄ıya. Na u b̄ıd̄ *Yesura/Yesu* kha: «Āna kı bu mıe k̄ınɔɔnara?» ³⁰ Na Yesura z̄ıŋunn kha: «Wıe ıɔ na kud̄ Zeruzalemu kı yo Zeriko. Na zugbũruwe kh̄ır u na z̄ınn mıyura bıe kha bu u lekıra za, kı ph̄ıur u na tann zıer u huume nuuna u. ³¹ Sıe mak̄ınn ma na Yekire *kperekpiidaa/Kperekpiidewe* ıɔ na khıen ma dıe kh̄ına. Baa u ȳaan wıera, na u kperın tann ma geŋe guɔra u kı zıer u. ³² Mafıra t̄ı Levıti khuo ıɔ nann dıe khaala u t̄ı. Baa u ȳaan wıera, na u kperın tann ma geŋe guɔra u kı zıer u. ³³ Na Samarı sırıga khuo ıɔ kha yo sırıga, na u nann wıe nugamara ıkırıra u. Baa u ȳaar u na wıera makarı gɔd̄ u gbaangbo. ³⁴ Na u z̄ıun nann u t̄ı, na gbod̄ duv̄ın na nuume u b̄ıwıra za na boson i kı wɔd̄ ı. Baa u liin sıe zuori, na u khıen duk̄ınn u ıɔ th̄ı k̄ıŋuna za na yuor u kh̄ırwıe ḡııkherıe duɔ za na boson u fı k̄ıraŋıra. ³⁵ Kı gɔd̄ıek̄ına na u khonn Denıye?e t̄ıȳ na h̄aan kh̄ırwıe ḡııkhela kh̄ınerıkuhıora kı ded̄ u kha: “Kı ken wıe wıe k̄ıraŋıra. Na mı ba gbũun bann fara, nuune b̄aa mu ba boson u na tann nuuna mı h̄aan mu, mı ba h̄a mu ı t̄ı.”»

³⁶ Na Yesura ded̄ t̄ı kha: «Muɔ khıere, bıe nıııe s̄āara za, ūna liin nugadaara k̄ınɔɔnara?» ³⁷ Na Yekire sıeredewense kar̄ındaara z̄ıŋunn kha: «Wıera makarı u za na khıen boson u ıra.» Na *Yesura/Yesu* z̄ıŋunn kha: «Yo le mafıra t̄ı.»

Yesu yuon Marıtı na Marıyama khıere

³⁸ Baa Yesura na u kar̄ınbıiwira kha bu kh̄ına u kı yo, na u lonn gboŋo guɔ za na ḡıın hara ıɔ heke pi kha yı kha Marıtı. ³⁹ ıɔ hara wıe kha bu wa na kh̄ınyıe ıɔ na pi yı u kha Marıyama. ıɔ na hıd̄ann ma Adeyıra ıkırıra u kı nuure wesıe u kha kar̄ın kı de?. ⁴⁰ Dıe bena Marıtıra, ıɔ wuɔre na s̄ıın ma dııme liıme za. Na u z̄ıun nann Yesura na ded̄ u kha: «Adeye, baa mıe kh̄ınyıera fıın yıen na mıe kpora bu liıge mıra, sı de mu mıne wa?? De u kha u arı denfe mı.» ⁴¹ Na Adeyıra z̄ıŋunn u kha: «Marıtı, Marıtı, muɔ horo horo wa kı ası mu gagase mıɔɔnyıe za, ⁴² ŋa mıne kpo kı bu thaagıra, Marıyamara kenen khonn ma kh̄ınk̄ına, tı gbũu ba wɔrı z̄ın u heke wa?»

Yesu bu bɔɔɔ Yekire ȳınlɔme

(Matiyo 6:9-13)

11 Gɔd̄ıȳaga guɔ, Yesu kha bu wa kı ȳın Yekire khaare duɔ za. Baa u zuon zuori, na u kar̄ınbiye ıɔ b̄ıd̄ u kha: «Kar̄ındaa, bɔɔɔ aa Yekire ȳınlɔme mu gaga kha baa Z̄āna mamarın u kar̄ınbıiwira ıra.» ² Na Yesura ded̄ pi kha: «Na t̄ı kha t̄ı ȳın, t̄ı de kha: “Aa *Siye/Sıye*, yıe pi bıe tu kha muɔ kı bu Yekire yegeɔra, yıe mu ugıra ban. ³ H̄a aa dıȳaga tuɔ dıȳaga dııına

ki nan aa ɪra. ⁴ Yafa aa za na aa mɪbɪyɪra, nadɪe wɛpɪe ki le aa mɪbɪyɛ, aa yafa bɪe za tɪ. Dɪna hã mu yɪe a lon gbɪrɪsura ki yɪe a le mɪbɪyɛ wa?.”»

⁵ Na Yesura ded pi tɪ kha: «I ken, na tɪ uɔ bu na yesɛkhuo, na u yuon tɪ khɛrɛ bakhãka na ded u kha: “Mɪ yesɛkhuo, bɛɲɪn mɪ buruse sãa. ⁶ Mɪ yesɛkhuo uɔ kuɔ sɪrɪga na bann mɪ khɛrɛ, mi gbũu bu na dimɪne na hã u wa?.” ⁷ I ken. Na uɔ zɪɲɪnn u harɪ thuugɪra kpolonjira u ni kha: “Yɪe mɪ wɔɔrɛ yɪ/Yɪ. Tɔtɔna sɔɔ ba zuori, mɪe na mi biiwe hũnn ma. Mɪ wɔrɪ arɪ na hã mu burusira wa?. Mu yesɛkhuo bi de bu sɪesɪra siira ba?” ⁸ Mi de tɪ wa sɪ, harɪ na u ken yesɛsɪra za na hãar u bula wa?, u ba arɪ wa na hã wɛra mɪyɪra bɪe u bɪe nadɪe baa yesɛkhuora maan u za ɪra. ⁹ Mɪe uɔ de tɪ wa sɪ kha tɪ yɪn, tɪ ba bu. I bɪegɛ, tɪ ba bu. I kɔkɔ tɔtɔna, tɪ ba phii zɪe na hã tɪ. ¹⁰ Nadɪe wɪe bãa ki yɪn Yekila u ba bu, wɪe bãa ki bɪegɛ u heke, u ba bu. Wɪe bãa ki kɔkɔ, u ba phii zɪe tɔtɔna na hã u deyrɪ. ¹¹ Iɛ za na uɔ liin siye, na u biye yɪnn u buro, u ba bi na hã u suwuga bula boda u ba? ¹² Warɪma na u yɪnn u daphɪne, u ba bi na hã u nawa ba? ¹³ Iɛ wɛpɪe ki bu nɪbɪwɪra, na tɪ tu ki hã tɪ biiwe mɪkɪnɪnyɛ, tɪ Siira ki bu zaara uɔ wɪera ki kɪra, u ba yɪe keɪ hã tɪ u Nina/Yekire Nin wa ba?»

Yesu de ba gɪrime ãna wɔrɪkɔ za?

(Matiyo 9:32-34; 12:22-30; Marɪki 3:22-27)

¹⁴ Yesura kha bu wa ki de gɪrin uɔ na bobon wɛɪ uɔ. Baa gɪrina kuɔɪ, na bobo khuora de ki sɪere nɪgbokira sugumuda za, na bamuɲa khonn nɪpɪra bɪe. ¹⁵ Nja na nɪpɛ buɔ ded kha: «Gɪrime thadeye Belɪzebuli u, uɔ ki hã u wɔrɪkɪra na u de gɪrimira.» ¹⁶ Buɔra kha bɪe wa na zɪe ken u za: Na pi yɪnn u kha u le bamuɲa mɪne wɛde ki bɔɔɔ kha u kuɔ ba Yekila za tɪya. ¹⁷ Nja Yesura kha tu wa pi gagasɪra. Na u ded pi kha: «Lɪga bãa za mu yã na ki sɪrɪgɪra nɪpɪra bu ki lede na kame, gɪe ba wa wa. Ki thousɪra waagɪnn ma kame za. ¹⁸ Na *Sutana/Sutana* alɪn ki lede na uɔ thɪ, muse sii u ugɪra ba wɔrɪ le ki tii? Mi de ba sɪe nadɪe tɪ ded ba kha Belɪzebuli hãan mɪe wɔrɪkɪra na mɪe de gɪrimira. ¹⁹ Na mafɪra sii mɪ de pi, ãna ki hã tɛ buɔra faɲa na pi de pi? I buɔra thɪra ki bɔɔɔ sɪ kha tɪ bilenn ma. ²⁰ Tɪyara za, Yekila wɔrɪkɪra za mɪe de gɪrimira. Sɪe bɔɔɔ wa kha *Yekila ugɪra/Yekila u-ga* bann ma harɪ tɪ heke.»

²¹ «Sutana khɪegɪn ma na khohuwa na u yiin u khuose daase ki tɛgɛ u gbɛɪne, nɪra sii wɔrɪ pho u daaga guɔ za wa?. ²² Nja na khohuwa wɪe bãa ki hugan uɔ za, na wɔrɪn u, u zɪn ma u khuose daasɪra bɪe za u kha khãa ki kɪkɪn mɪyɪra bɪe u khɪen u khɛrɛ ɪra.»

²³ «Nɪra wɪe bãa ki bɪe mɪe wa?, uɔ deyrɪ bu wa mɪe bɪra. Nɪra wɛ bãa ki denfe mɪe na bɪɲɪn wa?, uɔ deyrɪ bu wa twugɪndaa.»

Gɪrin gbũubame mɪyɛ

(Matiyo 12:43-45)

²⁴ Na Yesura ded tɪ kha: «Na gɪrin kuɔ nɪra za, u yo wa gbaɲa kpolonjo za khaare za ãme bu wa? na bɪe wa huɔankhɛrɛ na gbaari. Na u yo buun gbaari khɛrɛ wa?, u de ba u thɪ za kha: “Mɪ vɪ gbũu wa mɪ thuugɪra za mi kuɔ ɪra.” ²⁵ U gbũu ni na yo bu na gɪe khɔɪn na ɔɔn kɪraɲɪra. ²⁶ Dɪe bena u yo khe gɪrime wãnyɔ buɔ ki bɪɪ na tãra uɔ. Pi gbũu ban kame u na huɔan gɪe thuugɪra za. Uɔ deyrɪ phɪlɔɔmɪra ba bɪɪ wa na tãra khɔɪra.»

Bãanwuonthɪn thɪɲe

²⁷ Baa Yesura ded sɪe sɪesɪra zuori, na hara uɔ sɪeren u nɪgbokira sugumuda za kha: «Hala hũnn mu na tɔuren mu, bãanwuonjo bu wa uɔ deyrɪ bege!» ²⁸ Nja na Yesura zɪɲɪnn u kha: «Wɛpɛ ki nuure Yekila sɪesɪra na pi nɪrɛ sɪ, bãanwuonjo bu wa bɪe bege!»

Nɪpɛ bɪe bamuɲa mɪne

(Matiyo 12:38-42)

²⁹ Baa nɪgbokira kha bu ki bɪɲɪn Yesura ɪkɪra u, na u ded pi kha: «Fɪɪ khɪe nɪpɪra bɪɪn ma. Pi bɪe wa bamuɲa mɪne wɛte ki bɔɔɔ Yekila wɔrɪkɪra, nja na bamuɲa mɪna Yekila liin Zonasɪra za, na dɪe bu kũu wa?, bamuɲa mɪne duɔ sii le hã wɪ wa?. ³⁰ Baa Yekila liin bamuɲa mɪna Zonasɪra za na hãan Ninivu nɪpɪra, mafɪra tɪ Yekila ba le bamuɲa mɪna duɔ *Nuthɪrɪbikhi-ira/Nuthɪrɪbikhiira* za na bɔɔɔ Yekila wɔrɪkɪra na hã fɪɪ khɪe nɪpɪra tɪ. ³¹ Na kiti dɪyãgɪra ba nannɪ, *Saba/Saba* uhalɪ ba arɪ fɪɪ khɪe nɪpɪra za na zarɪgɪn mɪ, nadɪe u kuɔ ba sɪrɪlegɛɲe za na bann kha uɔ ba nuure Salomɔ wɔɔme sɪesɛ. Kena wɪera ki bu khaadɪe uɔ tãra wa Salomɔra, tɛ fɪɪ khɪe nɪpɪra gbũu bɪe na nuure mi wa? ³² Na kiti dɪyãgɪra ba nannɪ, Ninivu gbonjo nɪpɪra ba arɪ wa fɪɪ khɪe nɪpɪra za na zarɪgɪn mɪ, nadɪe baa Ninivu nɪpɪra nuun Zonasɪra sɪesɪra, na pi vɪkɪnn ma pi nɪrɛɪɔmɪra. Kena wɪera ki bu khaadɪe, uɔ tãra Zonasɪra, pi gbũu bɪe na vɪkɪn pi nɪrɛɪɔmɪra wa?»

Gbɔde yeyɛbe sɔkɔ

(Matiyo 5:15; Marɪki 4:21; Luki 8:16)

³³ «Nɪra sii dɪere fitãni na guure u, warɪma na khe gbongbonjo na si u wa?. Nja pi tii u wa mɪne duɔ thaaga za, sɪe le thaaga na nɪpɛ lonn pi yã yeyɛbe. ³⁴ Mu yiwiyira ki bu mu gbɔda fitãna: Na mu yiwiyira bu koronjonon, mu gbɔda bɪe huɔan ma yeyɛbe za. Nja na mu yiwiyira bu koronjonon wa?, mu gbɔda bɪe huɔan ma dabirige za. ³⁵ Gɪe yɪerɪ, pɛɪ na gɔ yeyɛbɪra ki bu mu za hã pi le dabirige wa?. ³⁶ Na mu gbɔda bɪe bu yeyɛbe za, kena khaare duɔ sii bu dabirige za wa?, tɪ bɪe ba huɔan ma yeyɛbe za kũu mu gaga kha baa fitãni yede mu na u yeyɛbɪra ɪra.»

Yesu bu zarigɔn Faruzɛme dɛna sɛredewense karɛndewe

(Matiyo 23:4, 6-7, 13, 25-27, 29-31, 34-36)

37 Baa Yesura sɛren zuori, na *Faruzɛ* / *Faruzɛme* khuo uɔ thonn u kha u thiye na yo di uɔ khere. Na Yesura lonn na hidann dikhela u. 38 Baa Faruzɛ khuora yaaan kha Yesura tɛsɛn u lesira mu gaga kha bɛ tɛsɛlɔmɛra ki tu hidann dikhela u wa?, na bamuɔa khonn u. 39 Na Adeyɛra ded u kha: «Ken lɔmɛra za tɛ Faruzɛmɛra bu: ɛ tɛsɛ wa kaɔɔ? na tasawe kpɛrawe doro, na kpolɔnjira u ni, pi hiin ma na zugbɛruse na bɛmɛ thɛnye bɛ. 40 ɛ bu wa damuruyonse. Yekila liin gbɛgɛra, uɔ kpuola liin kpolɔnjira tɛ wa ba? 41 Mɛyɛra ki bu tɛ kaɔɔ? na tɛ tasabiyira za, tɛ hɛ buɔme nɛpɛra u ki yɛ mɛyɛra bɛ ba *yɛ* / *Yɛdɛsɛ* na hɛ ɛ.»

42 «Wɔgbɛɔga bu wa tɛ *Faruzɛme* / *Faruzɛme* beɛ. ɛ pɛn ma ki khon tɛ nanhuuse daasɛra bɛ yagara harɛ na sɛ mumusɛra bɛ, na na pi kha tɛ le mitelenyenye ki khɔri Yekire, tɛ pha sɛ. Sɛ tɛ gbɛu kha kɛn na lugu le, ki tu le suɔra na sɛ.»

43 «Wɔgbɛɔga bu wa tɛ *Faruzɛme* / *Faruzɛme* beɛ. Nadɛ na tɛ nann yɛnthuugɛra u, tɛ kene khon ma wɔɔɛ hidankhekɛnyɛra. Na tɛ hidann nɛpɛ bɛ bɛnjinkhela za, tɛ bɛ wa kha nɛpɛ gbɛne tɛ na pi thɛ tɛ. 44 Wɔgbɛɔga bu wa tɛ beɛ. ɛ bu wa mu gaga kha luguduguse nɛpɛ yɛ wa?. Nɛpɛ bɛ nɛrɛ wa sɛ za, keɛ tu kha luguse i.»

45 Na Yekire sɛredewense karɛndaa uɔ ded u kha: «Karɛndaa, na mu sɛren mɛra, mu tu kha mu kusan ma aa tɛ!» 46 Na Yesura zɛɔunn kha: «Wɔgbɛɔga bu wa tɛ Yekire sɛredewense karɛndewɛra beɛ tɛ. ɛ gboɔo wa nɛpɛ dagbolonnunuse, tɛ gbɛu bɛ arɛga legemire tikpo thɛra na denfɛ wɛ pi gbon si wa?»

47 «Wɔgbɛɔga bu wa tɛ beɛ. ɛ madɛ wa lugudankɛnse ki hɛ Yekire yɛdedewɛra, bɛ yɛdedewɛra tɛ sekhɛgawɛra khuuri. 48 Sɛ ki bɔɔɔ kha tɛ khɔrlɛn ma tɛ siwira lelɔnbɛlɛwɛra. Nadɛ pi khuon ma yɛdedewɛra, na tɛ madɛ pi lugudanyɛra. 49 Gɛ yɛn na wɔɔme deyɛ Yekila na ded kha: “Mɛ ba dɛa yɛdedewɛ dɛna dɛarawe na hɛ tɛ. Pɛ ba khu buɔ pi za ki venɛ buɔra.” 50 Gɛ yɛrɛ, yɛdedaa tuɔ yɛdedaa pi khuuri, na khe bena dunuyara tiiri, Yekila ba bɛ ba fɛlɛ khɛ nɛpɛra bɛ yɛdedaawɛra bɛ khuumɛra za. 51 Na gɔ ki *Abel* / *Abel* huumɛra za na yo gbɛ Zakari bewɛra u, uɔ phɛlyamɔwɛ pi khuon *thɔɔɔnɛ* / *Thɔɔɔnɛ* sokhela dɛna Yekila gbɛnethuyegɛɔnjira sugumɛra za ɛra. Tɛyara za, mi de tɛ wa sɛ, fɛlɛ khɛ nɛpɛra Yekila ba bɛ.»

52 «Wɔgbɛɔga bu wa tɛ sɛredewense karɛndewe beɛ. Nadɛ tɛ sɔd ba tuume tɛtɛna ki khonn ti lakile bila. ɛ thɛra lon wa?. Wɛpɛ ki bɛ na lon bu, na tɛ barɛn bɛ lomira tɛ.»

53 Baa Yesura kud gɛ thuyɛra za, na sɛredewense karɛndewe dɛna *Faruzɛme* / *Faruzɛme* donn u ki bɛkɛn

u na gbɛu mɛyɛra thɛna bɛ za: 54 Pɛ kha gudɛ u wa na bɛkɛnɛ u bu sɛrɛ bilɛn pi gɔ u.

Hɛ tɛ le mu gaga kha Faruzɛme yɛsɛbɛdɛrɛwɛra wa?
(Matiyo 10:26-27)

12 Dɛ bena, nɛpɛ na bɛnjinn ma gbaangbo harɛ na pi ki wɛlɛgɛn ma kame dɛsɛ. Na Yesura nisɛn sɛren na u karɛnbiiwɛra kha: «ɛ ki kɔrɛsɛn tɛ thɛ na *Faruzɛme* / *Faruzɛme* thɛhɛrɛwɛra, sɛ kɔla ki bu kha *nuunye yɔ yɔ* / *Nuunye yɔ yɔ* sɛredewɛ u. 2 Mɛyɛra bɛ i guureni, u ba kure wa kuwuga u, dɛna mɛne bɛa bu gɛni za, tɛ ba kure wa gbɛtɛ za. 3 Gɛ yɛn na mɛne bɛa tɛ de dabirige za, tɛ ba nu wa khɛga dayɛsɛgɛra za. Dɛna mɛne bɛa tɛ wɛsɛn de numiye za thubakarɛna za, sɛ ba kpaasɛn ma zaɔa thaaga u.»

Wɛra tɛ kɛn na ɛn
(Matiyo 10:28-31)

4 «Mi de tɛ wa sɛ mɛ yɛsɛwɛ: Hɛ tɛ ɛn wɛpɛ ki khuure gbɔda dola wa?, sɛ kpɛra za pi wɔrɛ le mɛne duɔ dɔwa? 5 Mɛ ba bɔɔɔ tɛ deyɛra tɛ kɛn na ɛn ɛra: ɛ ɛn Yekire, nadɛ huume kpɛra za, uɔ ki bu na wɔrɛkɔ na wɔrɛ hɛn tɛ za-hanama naagɛra za. Iyo, mi de tɛ wa sɛ, uɔ tɛ kɛn na ɛn!»

6 «Pi dɔɔɔn wurutɛtɛ wɛaɛa tama?ɛ yɔ wa ba? ɛ heke u kɛra foi wa?. Kena Yekila gbɛu pha harɛ tikpo wa?. 7 Yekila tu wa tɛ thayɛnɛ bɛ nuuna. Hɛ tɛ ɛn wa?: ɛ bɛa ɛ wuru?ɛ za.»

Na bu, warɛma na keɛ Yesu
(Matiyo 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 «Mi de tɛ wa sɛ: Wɛ bɛa ki de nɛpɛ kha uɔ bu wa mɛ karɛnbiye, mɛ wɛra ki bu *Nɛthɛrɛbikhiira* / *Nɛthɛrɛbikhiira*, mɛ ba de si wa Yekila mɛlegewɛ wɔɔla za tɛ kha uɔ deyɛra bu wa mɛ baa tɛ. 9 Na wɛ bɛa ki bɔɔɔ sɛ kha uɔ tu mɛ wa? ɛ, mɛ ba bɔɔɔ sɛ wa tɛ Yekila mɛlegewɛra wɔɔla u kha mɛ tu u wa?. 10 Nɛra wɛ bɛa ded Nɛthɛrɛbikhiira sɛrebɛnɛ, tɛ ba yafa u za. Na nɛra wɛ bɛa ki ba kusa *Yekila Nina* / *Yekire Nin*, uɔ deyɛra ba bu yafa wa?»

11 «Na pi ba yuon tɛ kiti khere Yekila yɛnthuuse za, warɛma nɛgbɔɔme heke, hɛ tɛ dɛne mɛna tɛ ba de na zɛn tɛ thɛ wa?, 12 nadɛ *Yekila Nina* / *Yekire Nin* ba bɔɔɔ tɛ wa mɛna tɛ kɛn na de dɛ bena ɛra.»

Budakhomuruyɔɔo sɔkɔ

13 Na nɛra uɔ ded Yesura nɛgbokira za kha: «Karɛndaa, de mɛ marɛkhuora kha u yɛ a kpɛkɛn a siira budagɛra u yɛn hɛan a ɛra.» 14 Na Yesura zɛɔunn u kha: «Wɛ, ɛna yiin mɛ kha mɛ le tɛ sɛredɛdaa, warɛma kha mɛ ki le tɛ budaga kpɛkɛndaara?»

15 Sɛ tann na Yesura ded nɛpɛra kha: «ɛ kɔrɛsɛn tɛ thɛ na budabɛgbɔɔɔnjira. Nadɛ harɛ budaga gɔn nɛra heke

I Makɛn khaadɛ ken ni na 2 Timote 2:12

muse, sɛ wɔɾɪ yɛ u bu thakuogo wa?.»¹⁶ Na u zɛn mɪ sɔkɛ kha: «Budakhuo ɔ kha bu na huuse na si kɪran na u buun diise gbaangbo. ¹⁷ Na u kɪ gaga kɪ bũ u thĩ kha: “Bura miɛ thĩra le ɪra? Yiikheyɛ bu mi heke na yii mi diisira biɛ wa?” ¹⁸ Na u ded u thĩ kha: “Ken wesɛ mi ba le ɪra: Mi kii wa mi gborisira na maɔɔ kpakpase. Fura mi ba yii mi diisira na mi daase suɔra biɛ. ¹⁹ Siɛ li-in mi de mi thĩ kha: Wɛɪra, mu bu wa na duɔɔnse budaga gbaangbo. Hɪdan gbaari na di, na yɔ dũna na yãgãgã.” ²⁰ Na na Yekila ded u kha: “Damuruyonɔ! Mu ba hu wa fɪ dawogɛ. Diɛ bena wesɛ biɛ mu bɪnɪnɪ, ãna kɪ ba khe sɪ?”»

²¹ Na Yesura ded kha: «Nɪra wɛ bãa kɪ biɛ budaga kɪ hã u thĩ kɪ pha wesɛ kɪ gbɪra Yekila wuɔla u, ɔɔ deɪra bu wa buɔme nra Yekila wuɔla u. ɔɔ deɪra ba le wa mu gaga kha wɛɪ wɛ besɪra siira^I.»

Ɔ khãa Yekire za
(Matiyo 6:25-34)

²² Na Yesura ded karɪnbiiwira tɪ kha: «Gɛ yɛn na mi de Ɔ kha hã Ɔ dũne kha bura Ɔ ba di na ko wa?, waruma Ɔ ba bu dayiɪnse na nɪne wa?. ²³ Nadɛ thakuogo kɪ bu thaaga na tãra dimuna, dũna gbɔɔɔ kɪ bu thaaga na tãra dayiɪnse. ²⁴ Ɔ ken gãagãasira, si tuɔɔ wa?, si kpɛwɪ wa?, si gbũu bu na gborogo wa?, na Yekila kɪ bede si. Ɔ bãa biɛ wurupira za wa ba? ²⁵ ãna Ɔ yãan Ɔ za kha dũnese yɛn na u sɛn duɔ u thakuogira za? ²⁶ Na Ɔ wɔɾɪ le diɛ mitɪtuɔɔ wa?, na bena Ɔ hɪdan kɪ dũn yuɔra. ²⁷ Ɔ ken gbaɲa wũugo fɪɪre kɪra lomura, ke-na kɪ liige wa?. Kɪ luɔɔ phuru na le lowire na nɪne wa?. Kena itakhuo Salomɔ, ɔɔ na u budagura biɛ, u buun dayiɪnkɪɪse mu gaga kha daɔɔbiɛ buɔ wa?. ²⁸ Na Yekila bi na gbekɪn wũugira kɪ bu gbaɲra u mafura, fɪra kɪ bu, na dũ, naaga kɪ ba so kɪ. Dũnese bu siɛ za wa?, Yekila ba nɪne Ɔ wa ke, Ɔ khãamura zen de. ²⁹ Hã Ɔ kɪ dũne bãanye biɛ kɪ asɪ Ɔ gagase kha bura Ɔ ba di, waruma kha bura Ɔ ba yɔ. ³⁰ Dunuya wɛ nɪpura kɪ khãa Yekila za wa?, biɛ kɪ biɛ ɛ miyura thĩna kei gbaa. Na Ɔ bu wa na Siye/Siye kɪ tu miyura za Ɔ ven ɪra. ³¹ Ɔ biɛ Yekila uɔura | Yekila uga zo, siɛ kpɪra za Yekila ba hã Ɔ le miyɛ na siɛ.»

Bɛ budagura kɪ bu zaara
(Matiyo 6:19-21)

³² Siɛ tann na Yesura ded u karɪnbiiwira tɪ kha: «Hã Ɔ ãn wa?, mi nɪgbode, nadɛ si nuun ma Ɔ Siira na u hã Ɔ u uɔura. ³³ Ɔ donɪn Ɔ budamiyura na khe i tigiyira na kpɪkɪn hã buɔme nɪpe ɪ. Ɔ biɛ wa budagura kɪ bu Yekila khere zaara. Gɛ budagɛ tu zuome wa?, kɪ gbũu asɪ wa?. Zugbũruwe nan ni wa?, duruwe gbũu asɪ gi wa?. ³⁴ Nadɛ khaala Ɔ budagura ba hɪdan, fura Ɔ gagasira ba hɪdan kũu.»

^I Makɪn khaadɛ ken ni na Matiyo 6:20

Miliindewe bãa kɪ hɪdan ko

(Matiyo 24:43-51)

³⁵ «Ɔ ɔɔ Ɔ thĩ na tiyesɪn miliinsira kãma kɪ diɛre zɛ Ɔ lamawura. ³⁶ Ɔ hɪdan ma ko na tɛge mu gaga kha mili-inbiibe kɪ tɛ pi thadeɪ kɪ ba kure kɔyɔse khaare u na ban. Bene bãa u ba khudɛ tũtũna, pi de phii zɛ rɪ. ³⁷ Na thadeɪra ba buun miliinbiibe kɪ bu ko, na pi hũnn phaan kũu wa?, biɛ miliinbiiwira ba hɪdan bãanwuonɔ za. Mi de Ɔ wa si nadɛ tɪyara za, thadeɪra thĩra ba tiyesɪn ma u thĩ na yɪ biɛ miliinbiiwira na tii wi dimune. ³⁸ Haru na thadeɪra bann ma bakhãka ba, zɪnkhuo fuobene ɪ ba, miliinbiibe u ban buun ko, biɛ ba hɪdan bãanwuonɔ za.»

³⁹ «Ɔ nuure wesɛ kɪranɪra: Na thudeɪra kha tu wa bena zugbũrora kha kãn na ban, u naa ba yɛ u u lon thugura u wa?. ⁴⁰ Mafura tɪ, Ɔ ɔɔ Ɔ thĩ na hɪdan, nadɛ Nuthɪɪbikhiira | Nuthɪɪbikhiira ba ban ma bene bãa Ɔ gaga u wa?»

Miliindatelenyemo na miliindakɛtelenyemo miye

(Matiyo 24:45-51)

⁴¹ Na Pɛɪɪ bũd kha: «Karɪndaa, aa kpora mu hãan gɛ sɔkɛ baa, waruma nɪpura biɛ ɪ?»

⁴² Na Adeɪra Yesura zɪnɪnn kha: «Miliinbiye ũna tɛlenn na u bu na wuɔme? Ken ɔɔ, wɛ u thadeɪra ba hã u thugura kha u kɪ ken nɪ, kɪ yɛ u kɪ hã miliinbiibe buɔra diime bene bãa pi kãn di ɪra. ⁴³ Na u thadeɪra ba gbũun buur u na u yiwire sɛn miliinsira za, bãanwuonɔ le u bege! ⁴⁴ Mi de Ɔ wa si tɪyara za kha: ɔɔ thadeɪra ba khe wa u leke miyura biɛ na yii i u leke za. ⁴⁵ Na na miliinbiira de ba u thĩ za kha: Mɛ thadeɪra ɪɛn ma kei ban, na u khɪkɪn miliinbiibe buɔra, na u di na u yɔ na u denderi, ⁴⁶ u thadeɪra ba ban ma na ba barɪ u za diyãgura u kha tɛ u wa? ɪra, dũna bene bãa u kha tu wa?. Diɛ bena u thadeɪra ba vene u wa gbaangbo kɪ dukɪn ɔɔ na Yekire keikhãadewe kame za. ⁴⁷ Miliinbiye wɛ kɪ tu muna u thadeɪra biɛ, kena u bi na le ri wa?, ɔɔ ba bu wa gbũugɔngɔnse. ⁴⁸ Na na miliinbiye wɛ bãa kɪ tu mune u thadeɪra biɛ wa?, kena u liin mu gaga kha ɔɔra, na si ba nann gbũuse, ɔɔ ba bu wa gbũuse kɪɪ. Pi hãan muɔ wɛ bãa gbaangbo, pi ba bũ bu wa gbaangbo. Pi karɪfan muɔ wɛ mune gbaangbo, pi ba bũ bu wa gbaangbo tɪ.»

Yesu liin kpɪkɪnse thaagura

(Matiyo 10:34-36)

⁴⁹ «Mɛ ban yiin ma naaga fɔlɔɲra za. Mi gbũu kha biɛ wa kha bãni kɪ na dɛn ma zuori! ⁵⁰ Na miɛ kãn ma na ven gbaangbo mu gaga kha baa pi yi/Ɔnra ãme za. Mɛ gbũu bu wa kpolongbũuga za fɔ si yo le zuo. ⁵¹ Ɔ gaga wa kha miɛ bann ma na wɔyɪke fɔlɔɲra za ba? lya, mi de Ɔ wa si, kpɪkɪnse mɛ bann si. ⁵² Nadɛ

na khe ıra wɛ, gorigo kpo nɛpɛ pɔwãa ba kpɔkɔn mɛ yɔsɔgɪra kãma. Nɛpɛ sãa ba arɩ nɛpɛ yɔ za. Nɛpɛ yɔ ba arɩ nɛpɛ sãa za. ⁵³ Siye ba arɩ u bikhiye za, bikhiira arɩ u siye za. Yaa ba arɩ u biheyɛ za, biheyɪra arɩ yaara za. Daafɩnhara ba arɩ daafɩnbiheyɛ za, daafɩnbiheyɪra ba arɩ daafɩnyaara za.»

Bãanye kɔrwɪra

(Matiyo 16:2-3)

⁵⁴ Yesura kha de ba nɔgbokira tɩ kha: «Na ɩ yãan na dadũnuja alun adaga nigɛɛ, ɩ de ba kha adaga ba ban, mafɪra si gbũu le. ⁵⁵ Na ɩ gbũun yãan na sarɩmɛ vu ki kure dagbũunɛ sɪrɪgɪra u, ɩ de ba kha dagbũunɛ ki ba khu. Mafɪra si gbũu ba le. ⁵⁶ ɩɛ yɔsɔbɛdɛrɪwɛ, mɪyɪra ki yã zaara na fɔlɔgɪra u, ɩ wɔrɩ ki tu ɩɛ kɔla. Na mɪyɪra ki le ıra wɛ, bena ɩ tu ɩɛ kɔwɔ wa?»

Bɛ bɛmɛ na mu Yekila

(Matiyo 5:25-26)

⁵⁷ «Na bena ɩɛ thɩra gaga na tu lɔntelenyemira ɩ kãn na le wa?? ⁵⁸ Si bu wa mu gaga kha na muɔ na nɪra buun sɛsɛ na ɩ bɛ na yo si kame u wɔɔrɛ nɛpɛ khɛrɛ, mu pɛɩ na ben na u dɛyɪra na u nann ni thon wa?. Sɛ le thaaga hã u bu yo yii mu kitidaara leke u, u yo yii mu polisiwe leke za bɛ yo yii mu kaso za wa?. ⁵⁹ Mi de bu wa si, na mu taan mu muɔgɪra bɛ na zuon nɪ kũu wa?, mu ba kure kasora za wa?»

Na mu zɛn mubɔyeliigira wa?, mu hu wa

13 Dɛ bena na nɛpɛ buɔ ban kpɔrɩn Yesura lɔmɪra za Pilatɩ na yɛn na pɩ khuun Galile nɛpɛ bena pɩ kha khon *thɔgɔnɛ / Thɔgɔnɛ* ki hã Yekila ıra. ² Na Yesura zɩɩnɩn mɩ kha: «ɩ ken ma kha bɛ Galile nɛpɛ pɩ khuun mɪra, kha sɛ bɔɔɔ wa kha bɛ kha le mubɔkɔkɔpaɩra ki tãra Galile nɪpɪra buɔra ba? ³ Iya, mi de ɩ wa si, na ɩ zɛn ɩ mubɔyeliigira ki vɩkɩnn ɩ kpolonsira kũu wa?, ɩ bɛ ba hu wa pere mu gaga kha bɛ tɩ. ⁴ Na u dedɩ pi tɩ kha: Silowe saɩabona waan nɛpɛ gbũne na wãnsãara za Zeruzalemura na khuun mɩ, ɩ ken ma kha bɛ kha bu mubɔyɛledɛwɪra na tãra Zeruzalemura nɪpɪra bɛ ba? ⁵ Iya, mi de ɩ wa si, na ɩ zɛn ɩ mubɔyeliigira ki vɩkɩnn ɩ kpolonsira kũu wa?, ɩ bɛ ba hu wa pere mu gaga kha bɛ tɩ.»

Taanhaga kɛ le bigɛ sɔkɔ

⁶ Sɛ tann na Yesura zɛn mɩ sɔkɔ guɔ kha: «*Taanhaga / Taanhaga* kha bu wɛɩ uɔ duvɛn huuga za. Na u yuon ki bise bɛ khɛrɛ, ɩa u yo buun foi bu wa?. ⁷ Na u dedɩ u miliindaara kha: “Ken, si dɩsɛ sãara sɛ na mɩ ban kha mɛ bɛ taanhagɛ bise, mi gbũu bu foi bu wa?. Kpii khon nɪ fi! Bena ki zɩn khaala fi kɔpa?» ⁸ Na na u miliindaara zɩɩnɩn u kha: “Thadɛyɛ, yɛ gi fɩwɛ dɩgɪra tɩ, mɩ ba phene ki taana na yii kɔɔɔ ki za. ⁹ Mu

fatu wa godi ki ba sen bise. Na sɛ ba liin wa?, mu yɛ a kpɩi khon nɪ fi.”»

Yesu bu bãaren haboɔo uɔ Yawutuwe gbaariyawuga dɩyãga

¹⁰ *Yawutuwe gbaariyawuga / Yawutuwe gbaariyawuga* guɔ dɩyãga, Yesura kha karɩn ma nɛpɛ Yawutuwe bɩɩnɩnɩnɩn guɔ za. ¹¹ Haboɔo uɔ kha bu fi. Gɩrin uɔ na guɔ bid u, u kha wɔrɩ arɩ nɩrɛ na telen wa?, na bu-un dɩsɛ gbũne na wãnsãa. ¹² Baa *Yesura / Yesu* yãan uɔ hara wɛ, na u yɩd u na ded u kha: «Mu wɔrɩn khonn ma mu bosira za ıra.» ¹³ Na u dukɩnn u lesira u za, khaala za fi na u dɛ telenn na u ki gbũne Yekila. ¹⁴ Na yɩnɩnɩnɩnɩn guɔrɛ nɩrara na donn ma, nadɛ baa Yesura na bãaren hala Yawutuwe gbaariyawugɪra za ıra. Na u dedɩ nɔgbokira kha: «Khɛwɛ wãnkɔpo ki bu, bɛ za bɛ kãn na liige. ɩ ban na bɛ bãamɪra bɛ khɛbɪra za, buɔɛ gbaariyawugɪra ɩ wa? dɛ.» ¹⁵ Na Thadɛyɪra zɩɩnɩn u na dabiyɛ kha: «ɩ bu wa yɩsɔbɛdɛwɛ. Gbaariyawugɪra za, ɩ bɛ le wɔrɩ ɩ naa, warɩma ɩ kãɩun pɩ hũnkheyɪra za na yo yũɔrɛ u wa? ba? ¹⁶ Na hara wɛ liin *Abrahamu / Aburahamu* kpɩrabiyɛ uɔ, wɛra *Sutana / Sutana* na wɔd dɩsɛ gbũne na wãnsãa, u kha kãn na wɔrɩkhome gbaariyawugɪra za wa? ba?» ¹⁷ Sɛ zɩɩnɩnɩnɩnɩn Yesura hãan mɩ na nɩsɛ guɔd u bɩrawɪra bɛ. Na nɔgbokira bɛ kha yãgayãga wa na mɩkpakpaɩra Yesura na liin ıra.

Sɔkɪra ki hã na gbũu mutarɩdɩ bire mɩyɛ za

(Matiyo 13:31-33; Marɩki 4:30-32)

¹⁸ Na Yesura dedɩ kha: «Bɪra *Yekila ugɪra / Yekila ugɪra* khɛgɩnn nɪ. Bɪra uɔ wɔrɩ makɩn nɪ. ¹⁹ Ki khɛgɩnn ma na dɩtuɔbire pɩ kũn kha mutarɩdɩ ɩ. Dɛ bire wɛɩ uɔ khɛn na tuɔn u nanhuuga za. Na ti fiin na khãd na liin dahaga na wurupe seken sewuse ki dɛsira za.»

Sɔkɪra ki hã na gbũu thãhɩrwɛ mɩyɛ za

(Matiyo 13:33)

²⁰ Na Yesura dedɩ tɩ kha: «Bɪra mɩnɛ uɔ wɔrɩ makɩn na *Yekila ugɪra / Yekila ugɪra*? ²¹ Ki khɛgɩnn ma mu gaga kha baa hara khe thãhɩrwɛ na yii muugɔmɛ za u luɔrɛ buɔgɪra bɛ.»

Nuɔttɩdɛ mɩyɛ

(Matiyo 7:13-14, 21-23)

²² Yesura kha tãra wa gbonse na gbongbũɔnɛ ki karɩn nɛpɛ na u yo Zeruzalemɩ gɛɛ. ²³ Na nɪra uɔ bũd u kha: «Karɩndaa, wɛpɛ ki ba bu zɩmɛ, bɛ gɔn wa? kɛ?» Na Yesura zɩɩnɩn kha: ²⁴ «ɩ pɛɩ na lon na nuɔttɩdɛ, nadɛ mi de ɩ wa si, gɔmɛ ba bɛ na lon *Yekila ugɪra / Yekila ugɪra* u, pi gbũu ba wɔrɩ lon bu wa?»

I Mutarɩdɩra bu wa dathuko guɔ thɩna wɛkɛ biye ki zen thɩ.

²⁵ Nadie bena thudeyira ba aru na baka tütüna na soɔ tɪ, ɪ ba bu ɪ thĩ gbẽige za. ɪ ba ki kɔkɔ tütüna ki de kha: “Kaɾĩndaa, piih tütüna a lon”. Dɛ bena u ba zĩɲɪn ɪ kha: “Mi tu ɪ kure khere wa?” ²⁶ Dɛ bena, ɪ ba de u kha: “A dɪin ma na yũɔn dũna muɔ kame za, mu kaɾĩn nɪpe a gboŋo khĩnyira za.” ²⁷ U ba gbũu de ɪ tĩ kha: “Mi tu ɪ kure khere wa?. ɪe mi bĩyɛlederɪbɛ, ɪ zũu kure mi lɔkɔ za!” ²⁸ Bena ɪ ba yã *Aburahamura* / *Abrahamu*, na Izakira, na Zakobura dũna Yekila yãdedewira bɛ *Yekila ugura* / *Yekila uga* za kena ɪe bu wa kuwuga u, fura za ɪ ba fuu na ɪ khuɔ yɪgyira! ²⁹ Nɪpe ba kure wa khɛkurogo na khɛwaga dũna khɛbãnabirise yõra bɛ na khe hɪdankhere Yekila ugura za na dɪ. ³⁰ Dɛ bena nɪphɪlyame buɔ ba le lugubewe dũna lugubewe buɔ ba le nɪphɪlyame.»

Yesu sɛren na ded Zeruzalemɔ miye

(Matiyo 23:37-39)

³¹ Dɛ bena na *Faruzɛme* / *Faruzɛme* buɔ zũun nann Yesura na ded u kha: «Kure fi na yo gɔgɛɲe gɔɔ nadɛ, *Erɔɔira* / *Erɔɔi* bu bɛ wa na khu mu.» ³² Na Yesura zĩɲɪn mi kha: «ɪ yo de uɔ borowɛ kha: “Mi de ba gĩrime na mi bãare bodipe fũra na dũ, khɛwe sãa dɪyãgura mi ba zuo mi miliinsira.” ³³ Na mi kãn ma ki yo na mi sɪryuogira kũu fũra na dũ, dũna godũse, nadɛ *Yekire yãdedaa* / *Yekire yãdedaa* kãn na khu gɔgɛɲe na Zeruzalemura u wa?»

³⁴ Na u ded tĩ kha: «Zeruzalemɔ nɪpe, Zeruzalemɔ nɪpe, ɪe ki khu Yekila yãdedewira na ɪ hĩɲin ki khu wɛpɛ Yekila dãan hãar ɪ na buruyɛ. Bãnu muse mi kha bɛ na bĩɲin ɪ miɛ thĩ lɔkura u mu gaga kha baa zĩnyaa-ga bĩɲin u biiwe na si pi ɪra, ɲa ɪ bun wa?. ³⁵ Si liin mafura Yekila ba khon ma leke ɪ gboɲira za. Mi de ɪ wa si, ɪ ba yã mi dũwa? banu kha bena duɔ ba nannɪ, ɪ kũn kha Adeyira Yekila kĩra wɛra ki ban u yɪsgura za mura.»

Yesu bãaren boluɔgĩranse deye gbaaryawuga dɪyãga

14 *Yawutuwe gbaaryawuga* / *Yawutuwe gbaaryawuga* dɪyãga gɔɔ na Yesura yuon *Faruzɛme* / *Faruzɛme* wɔɔre nura uɔ heke dikhere. Wɛpɛ kha bu fi, pi kha kɔrɪsɪn ma Yesura. ² Sɛ makɪnn ma na wɛi uɔ bu fi, u kha bu wa na boluɔgĩranse. Na u ba nĩrɛn Yesura wɔɔla u. ³ Na *Yesura* / *Yesu* khɛn sɛsɪra na bũd sɛredewense kaɾĩndewira na Faruzɛmura kha: «Aa sɛredewensira za, si makɪn a bãare bodipe gbaaryawuga za baa warɪma si makɪn wa?» ⁴ Na pi kha bɛ na zĩɲɪn wa?. Na Yesura phod bodora za, na bãaren u ki yɛr u na u tannɪ. ⁵ Sɛ tann na u ded kɔrɪsɪndewira kha: «Na ɪe uɔ bu na bikhiye, warɪma naa, na u waan kɔɔn za, harɪ na gbaaryawuga ɪ, u deyira ba yo yan khon u fi wa ba?» ⁶ Pi wɔrɪn zĩɲɪn u sɛ za wa?»

Hã ɪ gbĩne ɪ thĩ wa?

⁷ Nɪpura pi na thonni, Yesura kɔrɪsɪn yãan ma kha pi ken ki khon ma hɪdankhekĩnyira. Na u zɪen pi bɛ sɔkɛ kha: ⁸ «Na nura thonn mu kɔyɔsidigboko za, hã mu nisɪn yo hɪdan kharɪkpakpada u wa?. Mu fatu wa pi thonn ma nɪkpakpawa uɔ na u tãra muɔ, ⁹ deyira thonn ɪe bɛ, uɔ ba le de bu kha: “Arɪ hã wɛi wɛ hɪdankhedɛ.” Dɛ bena mu ba arɪ wa na nuɛ na yo hɪdan pi bɛ kpĩrara za. ¹⁰ Na pi thonn mu, mu yo hɪdan ma hɪdankhephɪlyana za. Dɛ bena deyira thonn mu, u bu de bu kha: “Mi yeɛ, arɪ ban hɪdan wɔɔla za.” Mafura si le wɔzagare mu khere nɪpura bɛ wɔɔla u. ¹¹ Nadɛ wɛe bãa ki arɪga u thĩ, uɔ deyira ba sũn ma. Dũna wɛe bãa ki sũne u thĩ, uɔ deyira ba arɪ.»

¹² Na Yesura ded wɛra na thonn u kha: «Na mu liin dɪmɪkpakpade na thon nɪpe, hã mu thon mu yeɛwe, mu yabiiwe, mu hũndewe na budanɪpe wa?, nadɛ bɛ wɔrɪ thon mu wa tĩ. Dɛ bena wesɛ mu hãan mi, sɛ taasira pi hãan mu tĩ. ¹³ Na na mu liin dɪmɪkpakpade kha mu thon nɪpe, mu thon ma buɔme nɪpe, nɪdĩɲarɪme dũna darɪpe. ¹⁴ Na mu liin sɛ, mu ba hɪdan ma bãanwuoɲo za, nadɛ pi ba wɔrɪ gbũure mu si wa?. Yekila ba taa mu si bena mitelenye ledewira ba arɪ humira za.»

Sɔkɔ dɪmɪkpakpade miye za

(Matiyo 22:1-10)

¹⁵ Nɪpura na hɪdann na Yesura dikhela u, baa bɛ nu-un sɛ, na ukpo ded Yesura kha: «Wɛe ki ba dɪ *Yekila ugura* / *Yekila uga* za, bãanwuoɲo bu wa uɔ deyira bege!» ¹⁶ Na Yesura zɪer u sɔkɛ kha: «Wɛe uɔ na liin dɪmɪkpakpade na thonn nɪgɔme. ¹⁷ Baa dɪbena nannɪ, na u dãan u miliinbiira kha u yo de nɪthoromira kha: “ɪ ban, nadɛ dɪimira thoon ma.” ¹⁸ Na pi bɛ de ki de ba kha bɛ wɔrɪ bu lese na yo wa?. Lugubaara ded mili-inbiira kha: “Mɛ donn ma huuga, mi gbũu kãn ma na yo ken ɲi. Si liin mafura, kafara.” ¹⁹ Na uɔ ded u tĩ kha: “Mɛ donn ma nasũnerɪme hɪdankheyɛ lwãa, mi gbũu bɛ wa na yo sũne ken mi. Mi yĩn mu wa, kafara.” ²⁰ Na uɔ ded u tĩ kha: “Mɛ yiin ma hafɛnwe ɪra mura, gɛ yɛn na miɛ wɔrɪ yo ni wa?” ²¹ Na miliinbiira vɪd gbũun u thadeyira khere na yo hãar u sɛ sɛsɪra. Na thadeyira donn ki ded u miliinbiira kha: “Yo vivi na ken gboɲo kpoloɲira hɪdankheyira na khĩnyira na khe buɔme nɪpe na nɪdĩɲarɪme dũna darɪpe na ban mi.” ²² Dɔbene duɔ na miliinbiira vɪd ban ded kha: “Thadeye, mi liin wesɛ mu ded bi, ɲa hɪdankheyɛ yuɔ yɛn ma bere.” ²³ Na thadeyira ded u miliinbiira kha: “Yo gbaɲa khĩnyira u na yo karɪwa nɪpe ban mi pi lon na hĩde mi thugura. ²⁴ Mi de ɪ wa si: Wɛpɛ bɛ mi na thonni, u uɔ sii bu na dɪ mi dɪmɪdɛ za wa?»»

Muna nthĩruga kãn le ki wɔri le Yesu karĩnbiye

(Matiyo 10:37-38)

²⁵ Siε kpĩra za, na Yesura ki yo sũruga na nĩpe thuo u. Na u vud dāan mi wuɔre na ded pi kha: ²⁶ «Nura tuɔ nura ki biε na thuo miε, u kãn ma na khɔri miε na tãra u siira, u yaara, u hala, u biiwira, u marũkhuowira, u mahapũra na u khĩrwũra dũna uɔ thĩra. Buɔte u wɔri le miε karĩnbiye wa? ²⁷ Na nura we bãa buun na hãan u thĩ, na buun vensura ki ki thuo mi mu gaga kha nura we bãa gbonn u *nubadabɔkura* / *Nubadabɔkɔ* ki yo hukhere wa?, u deyra wɔri le miε karĩnbiye wa?»

²⁸ ĩε za na wĩε bu biε na madε sanjalon, u hudan ma na thudε tigiya nũna ki kãn na madε gi wa? ba? ²⁹ Buɔte na u tiin ki taana, kena u ba wɔrin zuon ŋi wa?, nĩpe biε ki ba yã gi, pi ba ki man u wa ³⁰ ki de kha: «Wεi wĩε tiin u thougũra, ŋa u wɔrin zuon ki miliin-sira wa?» ³¹ Warũma, na itakhuo bu yo khĩi na u itakhuo kãnuuna, u hudan ma zo na ken na u wɔri yo na khuowe kpĩwε piyɔ na yo khĩi na u itakhuo kãnuunara ki kpĩri u na khuowe kpĩwε piyĩi wa? baa? ³² Na u tuun kha uɔ ba wɔri u wa?, u dāa dāarawε u itakhuo-
ra uɔra heke khũ na yĩn u pi gbaari khĩlgũra. ³³ Na Yesura ded kha mafura u tĩ, na muɔ wĩε bu biε na le miε karĩnbiye, fɔ mu kei miyũra biε ki bu mu heke buɔte, mu wɔri le miε karĩnbiye wa?»

Bura zɔwɔkɛphũraŋa wɔri kĩra?

(Matiyo 5:13; Marũki 9:50)

³⁴ «Zɔwɔgɔ bu wa miĩkĩĩne, ŋa na ki phũnphũmura zuon ki za, bura ki wɔri phũne gi tĩ? ³⁵ Ki kĩra foi wa?, haru na le nɔgɔ thĩra wa?. Giε ban ma kuwuga u. Na ĩ biε na nuure, ĩ nuure kĩraŋra!»

Zãra bileme na u yãame sɔko

(Matiyo 18:12-14)

15 Lãmbɔ zĩndewε dũna miĩyēledewε na zũon nann ma Yesura ki nuure u.

² *Farũzĩemε* / *Farũzĩemε* na Yekire siεredewensira karĩndewε kha wũugĩn ma ki de Yesura miyε kha: «Wεi wĩε gɔ ba miĩyēledewε kĩra ki ki dĩ wi kame u.» ³ Na Yesura hãan mi sɔkĩε kha: ⁴ «Ĩε za, na nura uɔ bu na zãrawε tiiwãa, na ukpo bilenn u heke, u ba zĩε zãrawε tigbeyĩ na gbũne na wãnyĩĩra ki yo muu ukpora banu kha u yãar u wa? ba? ⁵ Na u yo yãar u, u bãane wuo, u sakĩn u ⁶ na khũn u. Na u nann gbonjira, u yi u yesewε na u lɔko nĩpũra na de pi kha: “Ĩ yãgayãga dũna miε nadĩε miε yãan mi zãrana na bilen ɔra.” ⁷ Mi de ĩ wa si, si biε kpuore. Na miĩyēledaa ukpo zĩen u miĩyēliigira na hãan u thĩ na Yekila, Yekila melegewε hudan ma bãanwuonkpakpaka za uɔ nura wĩε kpora kãma, na tãra nĩpe tigbeyĩ na gbũne na wãnyĩĩra ki ken pi thĩ miĩkĩrwε kha biε hã pi thĩ na Yekila wa?»

Tigire bileme na ti yãame sɔko

⁸ Na Yesura ded tĩ kha: «Na hara uɔ bu na Deniye?ε gbũne, na tikpo waan bilenn u heke, u dĩere fitant na khɔfi thougũra na muuga ri yeritete banu kha u yãan ni wa? ba? ⁹ Na u ba yãan ni, u yi ba u yesewε na u lɔko hapũra ki de pi kha: “Ĩ yãgayãga dũna miε nadĩε miε yãan miε tigila na bilen ɔra.” ¹⁰ Mi de ĩ wa si, mafura u tĩ na miĩyēledaa ukpo zĩen u miĩyēliigira na hãan u thĩ na Yekila, bãanwuonjɔ hudan ma Yekila melegewũra za.»

Bikhiye bileme na u yãame

¹¹ Na Yesura ded tĩ kha: «Wεi uɔ kha bu na bikhiwe piyɔ. ¹² Na khĩnyera ded u siira kha: “Miε siye, hã miε na miε niina ki kãn na nan miε a budagũra za ɔra.” Na siira kpĩkĩnn u leke miyũra na u bikhiwe yãra. ¹³ Khĩwε buɔ tannu, na bikhiye titiyara khĩen u budagũra na donjinn ŋi ki khĩen u tigiya na yuon sũrleŋeje gũɔ za. Baa u nann ni na u diin kakarulege za na asun miyũra biε kha bu u lekira za. ¹⁴ Baa u diin u biε zuori, na khũmugbũɔŋɔ gũɔ waan giε sũrũgũra za, na u leke miyũra bu kpi ki ban. ¹⁵ Na u yo biεn miliinse giε sũrũgũre wεi uɔ heke. Na uɔ yuor u u huuse za, na yo yiir u u dɔrɔbɔnse kaame za ¹. ¹⁶ Na u na buun diiresira dɔrɔbɔmura kha diire, u di si wa. Ŋa nura sii kha hã u si wa? ¹⁷ Na u hudann na gagan kenn u hudanlɔmura ki ded kha: “Miε siira miliinbiiwira biε di wa na kpũn suɔra, kena miε bu fara ki hu khũmuŋa! ¹⁸ Miε vi gbũu wa miε siira heke na yo de u kha: Miε siye, miε liin ma miĩyē Yekila dũna muɔ za, ¹⁹ miε kãn thĩra mu ken miε mu gaga kha mu bikhiye dũwa?, le wa miε mu gaga kha mu miliinbiiwira uɔ.” ²⁰ Na u alun na vud gbũun u siira heke. Baa u yo yĩmin gbonjira, na u siira kenn yãar u legelege na u makari gɔd u gbaangbo: Na u horon thukĩnn u na kpenn u kĩraŋra. ²¹ Na bikhiira ded u kha: “Buba! Miε liin ma miĩyē Yekila dũna muɔ za, miε kãn thĩra mu ken miε mu gaga kha mu bikhiye dũwa?” ²² Ŋa na siira ded u miliinbiiwira kha: “Ĩ khũɔfĩn yo khe gbɔgɔlɔngbũɔkĩrũgũra ban yii u gi. ĩ ban na legemikhĩlbire na sawulanse na yii u. ²³ ĩ ken nakhoborikira nuɔ na gɔ khu gi, a le diime na yãgayãga, ²⁴ nadĩε miε bikhiye wĩε na huun ma, u gbũun alun ma. U na bilenn ma na mi gbũun yãar u.” Na pi gɔd yãgayãgamũra.

²⁵ Diε bena na uɔ wεi wĩε bikhiye khãgara kha bu wa huuga u. Baa u yĩmin gbũna u vi gbũubena, na u nuun khĩdese na hagare na si kũn. ²⁶ Na u vud miliinbiye uɔ na bũd u miyũra ki le gbũna u ɔra. ²⁷ Na miliinbira zĩŋunn u kha: “Mu khĩnyera bannu, na mu siira yĩen na pi gɔd khuun nakhoborikira, nadĩε u yãan ma u bikhiira koronjɔron.” ²⁸ Na bikhiye khãgara donn ki keun kha

¹ *Makĩn khaadĩε ken ni na Marũki 5:11*

uɔ lon gbɛina u dūwa?. Na siira kud na yuon u yĩnkhere kha u lon gbɛina u. ²⁹ Na na bikhiye khāgara zĩnunn siira kha: “Ken, si duse si mu sira na mi liige ki hā mu. Mi kein mu nuuga siese yāan wa?. Kena mu hāan mi haru kpebide thira na mi khuun na yāgayāgan na mi yesewe kūu wa?. ³⁰ Na baa mu bikhiye wle ban-ni, uɔ wiera asin mu budagura na zerhape, uɔ kāma za na mu ylen na pi khuun nakhoborikira.” ³¹ Na siira ded u kha: “Mi biye, mu bu wa na mie bāanye bie, dūna mie leke miyura bie bu wa mu beye tĩ. ³² Na a kha kān ma na yāgayāga nadie mu khĩnyera na huun ma, na u gbūun alini, u na bilenn ma, na u gbūun yāaru.”»

Miliinbiye wuɔme nra

16 Na Yesura ded u karĩnbiiwira kha: «Budakhuo uɔ kha bu na miliinbiye na u ken u budagura. Na nɔpe ba ded u kha u miliinbiira bu asi wa u budagura. ² Na u thadeyura yid u na ded u kha: “Bira mi nu mu miyura za mura. Bɔɔɔ mi lɔmura za mu liigen yuon ɔra, nadie mu ba wɔri hidan mie budagura za dūwa?” ³ Baa miliinbiira nuun sie siesira, na u ded u thĩ kha: “Mie thadeyura ba khon ma mie u miliinsira za. Bira mi ba wɔri le ɔra. Mi bu na wɔrɔkɔ na yo sūne wa?, dūna nuse gbūu bu wa mie za na yo yĩn. ⁴ Ōhɔɔ, mi tuun muna mi ba le ɔra nɔpe bi mi na mi thadeyura ba ded kusen mi u miliinsira za.” ⁵ Sie za, nɔpe bāa na kpil mugu u thadeyura khere, na u yid pi bie kpo kpo kpo. Na u ded lugubaara kha: “Muse mu kān na hā mi thadeyura?” ⁶ Na uɔ zĩnunn u kha: “Nuume bentase tiwāa.” Na u ded u kha: “Ken mu mugura sewura. Hidan vivi na sewe tigbeyɔ na gbūne.” ⁷ Na u ded uɔra tĩ kha: “Na muɔ do, muse muɔ kān ban u?” Na uɔ zĩnunn u kha: “Diibɔɔɔse tiwāa.” Na u ded u kha: “Mu mugura sewura we. Sewe tigbeyĩ.” ⁸ Miliinbiira na u ketelenyemira bie za, na u thadeyura gbĩnen u u kewime kāmara za. Tiyara za, dunuya wle nɔpe le wa kame miye na kewime na tāra Yekila tudewura.» ⁹ Na Yesura ded tĩ kha: «Mie uɔ de ĩ wa si ĩ khe ĩ dunuya wle budagura na bie yesewe. Na budagura ba zuori, Yekila bi ĩ u ugura u kūu. ¹⁰ Nra we bāa telenn mitutuɔe za, u telen ma mikpakpaɔe za tĩ. Na nra we bāa wāɔ mitutuɔe za, u wā ba mikpakpaɔe za tĩ. ¹¹ Na ĩ telenn dunuya wle budagura gɔɔɔmura za wa?, āna ki ba karifa ĩ budakĩkĩruga. ¹² Na ĩ liin suɔwe nɔpe buɔ budase za wa?, wesie ki ba le ĩe thira besira, āna ki ba hā ĩ si.» ¹³ «Miliinbiye wɔri liige hā thadewe piyɔ wa?. U ba yāasĩn ma lugubaara ki khɔri yōɔɔramɔra, waruma u maa lugubaara za ki kei yōɔɔramɔra. ĩ wɔri le Yekire donron, ki gbūu le tigiye donron wa? I.»

Yekire sieredewense na u uga miye

(Matiyo 11:12-13; 5:31-32; Maruki 10:11-12)

¹⁴ Baa *Farizeme* / *Farizeme* nuun sie siesira bie na pi ki lugutĩn ma Yesura nadie bie kha khɔri wa tigiye. ¹⁵ Na Yesura ded pi kha: «Ĩ le wa ĩ thĩ nutelenyeme nɔpe wuɔye za, kena Yekila tu wa ĩ thĩminyira. Muna nɔpe ken mikpakpada, Yekila yāasĩn ma die.» ¹⁶ «Siesira Yekila hāan *Moyizira* / *Moyizi* na u yād-edewura, sie bɔɔ ba nɔpe na ban gbɛen bena Zāna kha yĩ / *Yĩnupura* āmura u. Na khe die bena, *Yekila ugura* / *Yekila uga* sierenuuse bɔɔɔn ma, na nɔpe bie bu pɛi wa kha bie lon bu. ¹⁷ Na sie bie za, zaara na fɔɔɔnura tūrimira tho na tāra Yekila sieredewense dabire tikpo tūtime.» ¹⁸ «Sie bu wa mu gaga kha na khuo we bāa zlen u hara ki khien uɔ kpasu na yiiri, uɔ deyura liin ma zerige. Khuo we bāa gbūun yiin hazilemɔ, uɔ deyura liin ma zerige.»

Budakhuo na Lazaru miye

¹⁹ Na Yesura ded kha: «Budakhuo uɔ kha bu, u kha yii wa dayiinkĩrɔse bāa dorise kha hugan. Bāanye bie u kha di wa ki kĩra. ²⁰ Buɔme khuo uɔ kha bu fi na pi yi u kha Lazaru, uɔ na hūnn ma u gorigira nuuna u fi. U gbɔɔɔa bie na liin ma bāɔe. ²¹ Budakhuora diimira u kha di na buɔra sukĩn fɔɔɔnura u, na wera na buun bie u di wa, ŋa u kha bu wi wa?. Dūna bereme kha ban ki deri u bāɔura. ²² Na buɔme khuora ba huuri, na melegewe khien nina yuor u *Abrahamura* / *Abrahamu* lɔkura u. Na budakhuora ba huun tĩ na pi kasu u II. ²³ Na uɔ nina yuon lahala naagura u ni, na u bu ki ven gbaangbo. Na u arɔgan wuɔre na kenn yāan Abrahamura legelege na Lazarura hidann u lɔkura u. ²⁴ Na u dud na ded kha: “A siye Abrahamu, makaru mie za. Dāa Lazaru u yo yĩ / *Yĩ* u legemithaade āme za na ban wuore mi dɛlenɛ, nadie mi ven ma naagie za gbaangbo.” ²⁵ Na na Abrahamura ded kha: “Mi biye, kuɔgĩn kha baa mu kha bu fɔɔɔnura u, mu na buun ma mu kĩruga bie zuori, na Lazaru uɔ na buun ma vense gbaangbo. Ira wle fara, uɔ buun ma dagamu, kena muɔ uɔ bu ven ma. ²⁶ Haru na sie kha bu wa?, dang-belenɛ ki bu aa na ĩe tle. Sie liin ma hā nra wɔri kure fara na thiye ni wa?, nra gbūu wɔri kure ni na ban fara wa?” ²⁷ Na budakhuora ded kha: “A siye, mi yĩn mu wa, dāa Lazarura mi siira gbɛina u, ²⁸ mi bu na khĩrwe piwāa. U yo saru pi za hā pi ba le ban fara naagie za tĩ wa?” ²⁹ Na Abrahamura zĩnunn kha: “*Moyizi* / *Moyizi* na Yekire yādedewe siesira bu mu khĩrwura khere, pi kān ma na nuure sie siesira.” ³⁰ Na budakhuora ded kha: “Iya, sie nan wa?, siye Abrahamu, ŋa na nra kud hukhāgawura za na yo yāan mi, pi ba zle pi mibĩyeliigi-

ra ki vɔkɪn pi kpolonsira.”³¹ Nja na Abrahamura ded u kha: “Na pi bɛ na nuure Moyizi na Yekire yādedwura sɛsɛra waʔ, harɪ na nɪra alɪn huumira za na yo sɛrɛn mu, pi ba khāa u sɛsɛra za waʔ.”»

Mubɔye liime na yafame
(Matiyo 18:6-7, 21-22; Marki 9:42)

17 Na Yesura ded u karɪnbiiwira kha: «Mɔyura ki yii nɔpɛ mubɔyeliigira za, ɛ wɔrɪ yɛ kɛɪ ban waʔ, ɲa deyura ki le u thaagura, wɔgbɔuga bu wa uɔ bɛgɛ. ² Si kha bāa uɔ deyura kherɛ pi uɔ na burugbelenje khūmuyura za na hɪn u lagagborogbɔɲɔɲɔ u na tāra baa u boin hɪnn biʔɛ duɔ mubɔyeliigira za. ³ Si liin mafura ɪ kɔrɪsɪn ɪ thɪ kɪraɲura.»

«Na mu yabiye liin mu mubɔye, mu de u tɔya na gbɪra. Na u yāan u bilensira, mu yafa u za. ⁴ Na u liin mu wa mubɔye bānwānyɔ khɛra kpora za, kena bɛnɛ tuɔ bɛnɛ u ban ki de bu kha: “Mi bilenni”, mu ba yafa u za.»

Khāame mɔye

⁵ Na Yesura dāarawura ded u kha: «Sɛɛ duɔ aa khāamura za.» ⁶ Na Adeyura Yesura zɪɲunn kha: «Na ɪ khāamura kha bu wa mu gaga kha mutarɪdɪ bire I, ɪ naa wɔrɪ de ba dahagɛ kha: “Phugi mu thɪ na yo ba lagagborogbɔɲɔɲɔ u ni”, ki gbūu naa le si wa mafura.»

Miliinse miliinbiye kān le

⁷ «ɪ ken wesɛ: Na ɪ uɔ bu na miliinbiye na u le mɔye bɛ, guɔ za u sūnɛ, guɔ za u kaa daduorowe. Na mu yāar u na u kuɔ huuga u ki ban, mu de u wa kha: “Khuɔɔɪn ban dɪ ba?” ⁸ Iya, u ba de u wa kha: “Le mi dɪ-ime zo, sɛ kpɪra mu vɔkɪn mu dayiinsira na khon dɪime na hā mi dɪ na yɔ zo. Na sɛ liiri, mu tu dɪ na yɔ.” ⁹ Thadeyura ba bi na thɛ u miliinbiira wesɛ u ded u na u liin hāar u ba? ¹⁰ Mafura ɛ besura bu tɪ, na ɪ ba liin wesɛ bɛ pi ded ɪ, ɪ kūn kha: “Aa bu wa miliinbiie doro, aa liin ma wesɛ aa kha kān na le ura.”»

Yesu bāaren legbūruwe gbūne

¹¹ Yesura kha bu wa ki tāra Galile na *Samarɪ* / *Samarɪ* sɪrɪsɛ sugumura za baa u kha yo Zeruzalemura. ¹² U kha lon ma gbonbire duɔ za, na legbūruwe gbūne ban thukɪnn u. Na pi nɪrɛn legelege ¹³ ki sɔɲɔ kha: «Karɪndaada *Yesu*, makarɪ aa za.» ¹⁴ Baa Yesura kenn yāan mu na u ded pi kha: «ɪ yo bɔɲɔ ɪ thɪ na *kperekpi-idɛwura* / *Kperekpiidɛwɛ* .» Baa pi kha bu khɪna za ki yo, na pi dɛ bāarɪ. ¹⁵ Bɛ nɔpɛ za, baa pi uɔ yāan tuun kha uɔ bāan ma, na u vɔd gbūun Yesura kherɛ na u gbɪnɛ Yekila gbaangbo. ¹⁶ Baa u ban nann Yesura lɔkura u, na u baɔ huruse Yesura wɔɔɔɔ u, ki baɔ wɔɔɔɔ fɔɔɔɔɔɔ za na thɛr u. Uɔ wɛɛ wɛɛ kha kure wa Samarɪ sɪrɪga u. ¹⁷ Na Yesura ded kha: «Nɔpɛ gbūnera bɛ bāan ma wa

I Ken Matiyo 17:20

ba? Na he gbūnekhona buɔra bɛ bu? ¹⁸ Pi uɔ sii buun gagase na vɔd ban thɛ Yekila waʔ, fɔ khɪrɔkhuowɛ kpora?» ¹⁹ Sɛ tann na Yesura ded u kha: «Arɪ na yo, mu khāamura zɪnn mu.»

Yekire uga bame mɔye
(Matiyo 24:23-28, 37-41)

²⁰ Na *Farɔzɛmɛ* / *Farɔzɛmɛ* bɔɔd Yesura kha *Yekila uɲura* / *Yekila uga* kān ban ma dūnɛ bɛnɛ. Na Yesura zɪɲunn mu kha: «Yekila uɲura ba ban mu gaga kha mɔnɛ nɔpɛ wɔrɪ ken yā waʔ. ²¹ Pi ba de kha: “Ken, u bu fara”, waruma “u bu wa fuuni” waʔ. ɪ kān ma na tu kha Yekila uɲura bu wa ɛ thɪra sugumura za.»

²² Sɛ tann na u ded u karɪnbiiwira kha: «Bɛnɛ duɔ ba ban, ɪ ba khɔrɪ wa na yā *Nuthɪrɔbikhiira* / *Nuthɪrɔbikhiira* harɪ dɔyāga kikpo kpeli, ɲa ɪ ba yā u waʔ. ²³ Pi ba de ɪ wa kha: “ɪ ken fuuni”. Waruma “ɪ ken fara.” Nja hā ɪ yo waʔ, hā ɪ gbūu thuo wi waʔ. ²⁴ Naɔɛ lɔmura za adaga barɪ na yɪga na khe geɲɛ guɔra na yo gbɛ geɲɛ guɔra u, mafura *Nuthɪrɔbikhiira* bandɔyāgura ba le. ²⁵ Nja u kān ma na ven gbaangbo zo, ki yɛ ɪra nɔpɪra kɛɪ u.

²⁶ Mɔyura na liin Nuhū khɛra za, sɛ siira ki ba le *Nuthɪrɔbikhiira* bankhɛra za. ²⁷ Nɔpɛ kha dɪ wa na pi yɔ, na pi yanɛ na pi yii kame na yo gbɛn dɔyāgura Nuhūna yo lonn batonɲira za. Na adagagbɔɲɔɲɔɲɔ bann na khuun pi bɛ pere. ²⁸ Si ba le wa mu gaga kha lɔɔɔ khɛra tɪ, nɔpɛ kha dɪ wa na pi yɔ, na pi don na pi donɲin, na pi kāwɪ na pi madɛ. ²⁹ Nja dɔyāgura lɔɔɔɔɔɔ kuɔ Sɔdɔmura, na adaga gɪriwi kuɔ zaara na naaga na tuun pi za na suon khuun pi bɛ pere. ³⁰ Mafura si ba barɪ pi za dɔyāgura *Nuthɪrɔbikhiira* ba ban ura.»

³¹ «Na gɛ dɔyāgura buun muɔ wɛ mu gbɛnɛ za, hā u deyura ba de kha uɔ lon khe uɔ daase thuga u waʔ II. Na si buun mu huuga u, hā mu de kha muɔ vɪ khūn waʔ. ³² ɪ kuɔgɪn na wesɛ na nann lɔɔɔɔɔɔ hala! ³³ Na wɛ bāa ki bɛ na kuore u thɪ thakuogira, u ba la ki waʔ. Na wɛ ki ba la u thakuogira, uɔ deyura ki ba bu thakuokɛzuoɲira. ³⁴ Mi de ɪ wa si, gɛ dɔyāga dawogira, na nɔpɛ piyɔ bu gbɪnɛ za, pi ba khe ukpora ki yɛ ukpora. ³⁵ Na hape piyɔ bu nan muume kame u, pi ba khe ukpora ki yɛ ukpora. ³⁶ [Na khuowe piyɔ bu huuga za: Pi ba khe ukpora ki yɛ ukpora.]» ³⁷ Na karɪnbiiwira bɔɔd Yesura kha: «Karɪndaada, he geɲɛ sɛ ba le?» Na u zɪɲunn mu kha: «Khaala kpɔgura ba hɔɔɔn, dɛ khaala za kpūmira ba bɪɲin.»

Thɪsɪnhara na sɛrɛɔɔɔɔɔɔ uɔ sɔkɔ

18 Na Yesura hāan mu sɔkɛ kha uɔ bɔɲɔ pi kha pi kān ma ki yɪn Yekila bāanyɛ bɛ, hā pi yɛ pi gbɔɲɔɔɔ hu wi waʔ. ² Na u ded pi kha: «Sɛrɛɔɔɔɔɔɔ uɔ kha bu gbonɲo guɔ za, u kha ān Yekire waʔ, u gbūu nuuga kha bu nra sii za waʔ. ³ Hara uɔ kha bu gɛ

II Ken Matiyo 24:17

gbonkpuogira za tĩ, u khuora na huun ma. Na gie gbonje nura uo liin uo hara wɛ mɔbɔye yoo. Hala kha yo wa ki de sɛrɛdɔdaara kha: “Ken hã miɛ tɔya na miɛ kãnuunara sugumura.”⁴ Si lɛn ma, sɛrɛdɔdaara na kɛn ma. Kpĩra u na u ba ded u thĩ kha: “Iyo, mi ãn Yekire wa?, mi gbũu nuuga bu nura sii za wa?.”⁵ Na baa thĩsɛnhara wɛ ba ki venɛ mi, mi ba ken hã u na u tĩ-yara, buɔte mi wɔɔrɛ ba yĩn wa?.”⁶ Na Adeyira Yesura ded tĩ kha: «Ĩ nuun wesɛ sɛrɛdɔdabɔyara ded ɔra wa??⁷ Na Yekila, uo ba ken wɛpɛ u kenn khonn na pi fuo u wɔɔla khɛga na dawogura wa ba? U ba lɛi wa pi kɛidenfesura za ba? ⁸ Mi de tĩ wa si: Yekila ba khũɔftɛn lɛ hã wɛ wa muna za pi ven ɔra. Nja na *Nthĩrubikhiira* / *Nthĩrubikhiira* ba bannɔ, u ba bu khãame fɔlɔɔjira za bere ba?»

Sɔkɔ Farɔzɛ khuo na lãmbɔ zĩndaa miye

⁹ Na Yesura zɛn sɔkɛ na hãan wɛpɛ kha ken pi thĩ nitelenyeme Yekila wɔɔla u na pi bãare pi thĩ buɔra za kha: ¹⁰ «Khuowe yĩ na gann *Yekila gbĩnethuuga* / *Yekila gbĩnethuugura* za kha biɛ yĩn Yekire. Uɔra kha bu wa *Farɔzɛ* / *Farɔzɛmɛ* khuo, na uɔra bu Lãmbɔ zĩndaa. ¹¹ Na Farɔzɛ khuora alɔn na nĩrɛn, ki yĩnn Yekila na ded kha: “Yekire, mi thɛ mu wa, nadɛ miɛ bu mu gaga kha nɔpɛ buɔra wa?, pi bu wa zugbũruwe, na nɔbɔwɛ na zerigeledɛwɛ. Mi thɛ mu wa, nadɛ miɛ bu mu gaga kha Lãmbɔ zĩndaa wɛ wa?.” ¹² Miɛ yii wa sũn khɛwɛ yĩ yawuyĩna kpora za, ki khon miɛ miyura biɛ yagara.” ¹³ Na Lãmbɔ zĩndaara uo nĩrɛn kharulegene, uo kha ha arɔga u wɔɔla zaa na ken wa?. Nja u na kũɔjinn ma lese u bãane za ki ded kha: “Ee, Yekire, makari miɛ za, miɛ bu wa mɔbɔyeleadaa.” ¹⁴ Na Yesura ded kha: «Mi de tĩ wa si, uo wɛl wɛ na telenn ma Yekila wɔɔla za zuori, na u vid khũnn. Nja Farɔzɛ khuora, uo vid khũnn ma na mɔbɔye. Nadɛ wɛ bãa ki arɔga u thĩ uo deyira ba sũn ma, ña deyira ki sũne u thĩ, pi ba arɔga wa uo.»

Yesu bu kĩra bikerɔwɛ

(Matiyo 19:13-15; Mariki 10:13-16)

¹⁵ Na nɔpɛ bann na biɛwe Yesura khɛrɛ kha u dukĩn lese pi za. Baa u karĩnbiiwira yãan mi, na pi kpaɔjinn mi. ¹⁶ Nja na *Yesura* / *Yesu* yɛn na bikerɔwura zũun nann u. Na u ded pi kha: «Ĩ yɛ biɛwira ban mi khɛrɛ. Hã tĩ barɔ pi wa?, nadɛ wɛpɛ ki bu mu gaga kha biɛ, *Yekila ugura* / *Yekila uga* bu wa biɛ begɛ. ¹⁷ Mi de tĩ wa si tĩyara, na wɛ bãa bun Yekila ugura mu gaga kha biye lɔmɛ wa?, uo deyira ba wɔɔrɔ lon bu kũu wa?»

Budakhuo uo na Yesu

(Matiyo 19:16-30; Mariki 10:17-31)

¹⁸ *Yawutuwe* / *Yawutuwe* wɔɔrɛ nura bũd Yesura kha: «Karĩndakĩra, bira miɛ kãn le ki bu thakuokɛlzuojira?»

¹⁹ Na *Yesura* / *Yesu* zĩjinn u kha: «Bena mu yɔd bi nɔkĩra? Yekire kpo buɔte nuthĩrɔkĩra bu wa?.” ²⁰ Mu tu Yekila sɛrɛhãansura: “Hã mu le zerige wa?, hã mu khuo nura wa?, hã mu zu wa?, hã mu tɔn hã nura wa?, gbĩne mu sii na mu yaa.” ²¹ Na wɛra zĩjinn u kha: «Miɛ nĩrɛn na sɛ sɛrɛhãansura harɔ miɛ bikerɔwɛ.» ²² Baa Yesura nuun sɛ na u ded u kha: «Mune kpo ki kpɔ bu tĩ. Donjin mu daasura biɛ na khɛ i tigiya na kpɔkĩn hã buɔmɛ nɔpɛ l. Fɔra za mu ba bu budaga zaara ni. Na mu liin sɛ, mu tu ban na thuo mi.» ²³ Baa wɛra nuun sɛ, na u kpãd u wɔɔla nadɛ u kha bu wa na budaga gbaangbo. ²⁴ Baa Yesura yãan tuun kha u wɔɔla kpãd ba, na u ded u kha: «Si gbĩra budanɔpɛ heke pi lon *Yekila ugura* / *Yekila uga* za. ²⁵ Yɔgɔma lon kure mɔsũnɔn danɛ za, sɛ thɔ na tãra baa budanura lon Yekila ugura za.» ²⁶ Wɛpɛ kha nuure u, na biɛ ded kha: «Na ãna ki wɔɔrɔ bu zĩmɛ.» ²⁷ Na Yesura zĩjinn kha: «Nthĩrɔpɛ wɔɔrɔ kuore pi thĩ wa?, ña Yekire ki wɔɔrɔ kuore wi.»

²⁸ Na Pɛri ded kha: «Nuure, aa uo zɛn ma aa miyura biɛ ki thuo mu.» ²⁹ Na Yesura zĩjinn kha: «Mi de tĩ wa si tĩyara za: Na nura wɛ bãa zɛn u gbɛlɛ, u hara, u marɔkhuowe, u khĩrɔwɛ na u hũndɛwɛ dũna u biɛwe, *Yekila ugura* / *Yekila uga* kãmara za, ³⁰ uo deyira ba bu pi siira gbaangbo fara fɔlɔɔjira za, dũna u ba bu thakuokɛlzuojira Yekila heke dũ.»

Yesu bu de u huume na u arɔmɛ miye si bãnsãara za

(Matiyo 20:17-19; Mariki 10:32-34)

³¹ Sɛ kpĩra za na Yesura khɛn karĩnbiiwe gbũne na piyɔra na ded pi kha: «Ĩ nuure, a yo wa Zeruzalemura, miyura biɛ Yekila yãdedɛwura na ded na gbũun *Nthĩrubikhiira* / *Nthĩrubikhiira* geɔjira, ɔra si ba le. ³² Pi ba yii u thĩmaanye leke u, biɛ ba lugutĩn u, na kusa u ki su u sãase. ³³ Pi ba khɛ u na dazuwuwɔye ki tu khu u. Nja u huume khɛwɛ sãara za, u ba gbũu arɔ na kure huumira za.» ³⁴ Nja karĩnbiiwira tuun u sɛsura kɔla wa?. Pi kha tu muna Yesura kha de wa?. Pi na yɛd si za wa?»

Yesu bu bãare darɔga uo

(Matiyo 20:29-34; Mariki 10:46-52)

³⁵ Baa Yesura na u karĩnbiiwira yo yĩmin Zeriko gbonjira, darɔkhuo uo na hidann khĩngɛjira u fi ki ki yĩn. ³⁶ Na u nuun nɔgbokira na ki nĩrɛ ki ban, na u bũd kha bura u. ³⁷ Na pi ded u kha Nazaretɔ *Yesu* ki tãra. ³⁸ Na u dud na faɔja kha: «Yesu, *Davidi* / *Davidi* kpĩrabiye, makari miɛ za!» ³⁹ Nɔpɛra kha bu u wɔɔla u, na biɛ sɔɔɔn u za kha u baka u nuugura. Nja na u dud gbaangbo na tann khũra kha: «Davidi kpĩrabiye, makari miɛ za!» ⁴⁰ Na Yesura nĩrɛn ki ded kha pi ban u. Baa darɔkhuora nann u, na Yesura bũd u kha: ⁴¹ «Bira mu biɛ kha mi le hã mu?» Na u zĩjinn u kha: «Karĩndaa, phii zɛ mi yiyiyira mi gbũu yã.» ⁴² Na

Yesura ded u kha: «Gbũu yã tĩ! Mu khãamira bãaren mu.»⁴³ Dɛ khaala za fi na u dɛ ki yã, na u khɛn ki thuo Yesura na u gbĩnɛ Yekila. Baa nɔgbokira biɛ yãan siɛ na pi dɛ ki gbĩnɛ wa Yekila.

Yesu na Zase

19 Baa Yesura lonn Zerikora zuori, na u ki tãra giɛ gbonjira kpolonjira u.² Wɛi uɔ kha bu giɛ gbonjɛ za, pi kha yi u wa kha Zase. Lãmbɔ zĩndewɛ wɔɔrɛ nira kha bu u, u gbũu kha bu wa na budaga gbaangbo.³ Zasera kha biɛ wa na yã deyira pi yi kha *Yesura/Yesu* ɛra, ŋa baa u kha kpewɛ, u kha wɔri yã u wa?, nadɛ nɔgbokira kãma.⁴ Na u horon yuon wɔɔla u na yo gann dahaga guɔ za na bu yã Yesura nadɛ u kha kãn ma na tãra fi.⁵ Baa Yesura nann dɛ khaala u, na u arɔgan thaaga na ded Zasera kha: «Zase, khũɔfĩn sũn, nadɛ miɛ kãn ma na gĩi mu heke fũra.»⁶ Na Zasera phakĩnn sũnn na khɛn Yesura yuor u u khaala u na bãanwuonɔ.⁷ Baa nɔpɛ yãan siɛ, na pi biɛ ki de ba Yesura miyɛ kha wɛi wɛi yo gĩin ma mɔbĩyɛledaa khɛrɛ.⁸ Na Zasera aln níurén Adeyɛ Yesura wɔɔla u na ded kha: «Nuure Karĩndaa, miɛ kpĩkĩn ma mi budagira khaayɛ yɔ na hã buɔmɛ nɔpɛ khaala duɔra. Na miɛ na zĩnn ma wɛi bãa tigiye gbaangbo, mi gbũure u wa i si-ira khaayɛ iyĩ.»⁹ Na Yesura ded u kha: «Fũra, zĩmɛ lonn ma thugɛ za, nadɛ mu bu wa *Abirahamu/Aburhamu* kpĩrabiye tĩ.¹⁰ Nadɛ wɛpiɛ bilenni, *Nithĩru/bikhiira/Nithĩru/bikhiira* bann ma biɛ muuga khɛrɛ na bu zĩn mɔ.»

Sɔko sãni deʒe miyɛ za

(Matiyo 25:14-30)

¹¹ Na Yesura zɛn sɔko guɔ na hãan wɛpiɛ na nuun siɛ siɛsura nadɛ baa pi kha bu Zeruzalemura ɔkura u, na pi ki gaga kha *Yekila ugura/Yekila uga* kha kãn ma na tii dɛ bɛna fi.¹² Na u ded kha: «Nɔgbũɔɔmɔ uɔ bikhiye na yuon sɔrɔlegenje guɔ za kha uɔ le itakhuo ki gbũu ban.¹³ Khaala u kha uɔ yo, na u yɔd u miliinbiiwe gbũne na hãan pi biɛ sãni deʒe ikpo ikpo ki ded pi kha: “Ĩ ki wãkĩn na tigiye banu kha mi gbũun bannu.”¹⁴ Na u sɔrɔga nɔpɛ na yãasĩnn u wa. Baa u yuon zuori, na pi khonn nɔpɛ buɔ na dãan mi kha pi yo de giɛ sɔrɔlegenjira itakhuora kha biɛ bu biɛ wɛi wɛi ba hidan na le iya biɛ thaaga za wa?.¹⁵ Na siɛ na siɛ biɛ na pi gbũun liir u wa itakhuo na u bann u sɔrɔgura u. Na u yɔd u miliinbiiwira u na hãan tigiye kha uɔ ken miyira pi liigen buun ɛra.¹⁶ Na logubaara zũn nann na ded kha: “Thadɛyɛ, miɛ liigen buun ma sãni deʒe gbũne na sãni deda mu na hãan mi ɛra.”¹⁷ Na itakhuora ded u kha: “Si kĩranɔ, mu liin liigedakĩra. Baa mu telenn mititũdũra za, mi le mu wa gbonse gbũne thadɛyɛ.”¹⁸ Na miliinbiyũɔfũrana zũn nann na ded kha: “Thadɛyɛ, miɛ buun ma sãni deʒe lwãa na wɛdɛ

mu na hãan mi ɛra.”¹⁹ Na itakhuora ded u kha: “Mi liin mu wa gbonse siwãa thadɛyɛ.”²⁰ Na miliinbisãafũrana zũn nann na ded kha: “Thadɛyɛ, mu sãni deda dɛ. Miɛ na bĩnn ni wa lowuphedɛ za na kanen ni.²¹ Mi kha ãn mu wa, nadɛ mu bu wa nihuwa: Miuna mu zɛn fi wa?, dɛ mu khɛ, miuna mu tuɔn wa?, dɛ mu kpewɔ.”²² Na itakhuora ded u kha: “Miliinbithɔkɔ, mi ba kiti mu wa na makĩn na mu siɛsura. Baa mu kha ken kha miɛ bu wa niũrũhuwa, kha miɛ khɛ wa miuna mi na zɛn fi wa?, ki kpewɔ miuna mi tuɔn wa?.”²³ Bena mu na yiin mi tigiye bãŋi za wa?? Baa mi bann mura mi naa ba yo bu na duɔ siɛn bu mi khon ɔ.”²⁴ Na itakhuora ded wɛpiɛ kha bu fi kha: “Ĩ zĩn sãni deda u khɛrɛ na hã wɛra ki bu na sãni deʒe gbũnera ɛra.”²⁵ Na biɛ ded u kha: “Thadɛyɛ, u bu wa na sãni deʒe gbũne zuori!”²⁶ Na itakhuora zĩŋunn mi kha: “Mi de ɔ wa si, na nira wɛ ki bu na miɛnɛ, pi ba hã u wa duɔ u siɛ, na wɛ bu na miɛnɛ wa?, kũla ki bu u deyira khɛrɛ, pi ba zĩn ma dɛ ki zɛ u.”²⁷ ɛra wɛ, miɛ bũrawura kha biɛ kha miɛ le biɛ itakhuora wa?, ɔ ban mi fara na ban khu wɛ mi wɔɔla za.”»

Yesu bu yo Zeruzalemu mu gaga kha iya

(Matiyo 21:1-11; Mariki 11:1-11; Zã 12:12-19)

²⁸ Baa Yesura ded siɛ zuori, na u zɛn nɔgbokira wɔɔla u na pi yuon Zeruzalemura.²⁹ Baa u yo yĩmin Betifazi na Betanɔ, *Oliviye/Oliviye* biɛgɛ ɔkura u ɔ, na u dãan u karĩnbiiwe piyɔ ki ded pi kha: ³⁰ «Ĩ yo gbonjɛ ki bu a wɔɔla mura, na ɔ yo nannɔ, ɔ ba yã kãŋunbiye na pi wɔd u, nira gann u za yãan thon wa?. ĩ wɔri ban u fara.³¹ Na nira bũd ɔ kha: “Bena ɔ wɔri u?” ĩ de u kha: “Adeyira ki biɛ u.”»³² Na dãarawura yo buun miyira biɛ mafura mu gaga kha baa Adeyira na ded si.³³ Baa pi kha wɔri kãŋunbiira, na u derɔwura bũd pi kha: «Bena ɔ wɔri kãŋunbiiwɛ?»³⁴ Na pi zĩŋunn u kha: «Adeyira ki biɛ u.»³⁵ Na pi khɛn kãŋunbiira na bann u *Yesura/Yesu* khɛrɛ. Baa pi yo nann Yesura khɛrɛ, na pi khonn pi gbɔgɔlɔnse na dukĩnn si kãŋuna za na Yesura gann u za.³⁶ Baa u kha níurɛ ki yo na nɔpɛ hũnɛ wa pi gbɔgɔlɔnse khĩna za kha biɛ gbĩnɛ u, na Yesura gan si za na kãŋuna ki tãra.³⁷ Baa pi yo yĩmin Zeruzalemura, na gbũu khĩna ki sũn Oliviye biɛgura u, na karĩnbig-bokira hiin na bãanwuonɔ, na pi ki gbĩnɛ Yekila na yĩ-dolongbũɔmɛ na gbũu u bamuŋa miyira pi yãari.³⁸ Pi kha de ba kha: «Adeyɛ Yekire kĩra itakhuora ki ban u yɔsɔgura za mura. Kpolonwuonɔ hidan zaara dũna Zadeyɛ Yekila yɔsɔgura gbĩnɛ.»³⁹ *Faruzĩeme/Faruzĩeme* buɔ kha bu nɔgbokira za, na biɛ ded Yesura kha «Karĩndaa, kpaŋĩn mu karĩnbiiwira kha pi fi.»⁴⁰ Na Yesura zĩŋunn mi kha: «Mi de ɔ wa si, kha harɔ na pi fiiri, buruyɛ ba arɔ ki sɔŋɔ pi bodã u!»

Yesu bu fuu ki hã Zeruzalemu

41 Baa Yesura yĩmin Zeruzalemura, na kenn yāar u na u fuun hāar u na u nɔpura, 42 ki ded kha: «Zeruzalemu nɔpɛ, muuna ki wɔri hã ɔ kpolonwuonjira, na ɔ na tuun ma die fũra, si naa kĩra! Nja sie guuren ma ɔe za, ɔ wɔri yã si wa? 43 Nja diyãga guɔ ba ban ɔ bĩrawura ba madɛ gbengbũnse na zangbũn ɔ ki vĩmiri ɔ gense bie. 44 Pɛ ba khu wa ɔ bie ki kii ɔ thuuɔra, tofabire duɔ ba hɔdan duɔ thaaga u wa?. Nadɛ bena Yekila bann kha uɔ denfe ɔ, ɔ bun die bena wa?»

Yesu bu dɛ doɔjindɛwɛ Yekire gbĩnethuuga za (Matiyo 21:12-13; Maruki 11:15-19; Zã 2:13-16)

45 Na Yesura lonn *Yekila gbĩnethuugura* | *Yekila gbĩnethuugura* gbɛɔgura u ki dɛ doɔjinderuwura bu. 46 Na u ded pi kha: «Yekila ded ba u sɛsura za kha: “Mɛ thuuɔra bu wa gbĩnethuuga”. Nja na ɔe vikĩnn nɔ wa na liin nɔ zugbũruwe guorekhere.» 47 Yesura kha karĩn ma nɔpɛ diyãse bie Yekila gbĩnethuugura u. Na kperekpiidekhãga, na sɛredewense karĩndɛwɛ dũna wuɔre nɔpɛ kha bie wa u khuume. 48 Nja pɛ kha tu baa pi le u wa?, nadɛ nɔgbokira bie kha nuure u wa kĩranjira.

Yesu wɔrɔkura kud ba he? (Matiyo 21:23-27; Maruki 11:27-33)

20 Gɔdiyãga guɔ, Yesura kha karĩn ma nɔpɛ *Yekila gbĩnethuugura* | *Yekila gbĩnethuugura* u na u de pi Yekila sɛrenuustura. Na kperekpiidekhãgawura na sɛredewense karĩndɛwura dũna *Yawutuwe* | *Yawutuwe* wuɔre nɔpɛ yuon u khere 2 na bũd u kha: «Mɔlɔra mu le mura, ãna hãan mu khĩna, dũna ãna hãan mu ki wɔrɔkura?» 3 Na Yesura zĩɔnn mɛ kha: «Mɛ ba bũ ɔ wa dabire tikpo. ɔ de mi di: 4 ãna dãan Zã kha u yĩ/Yĩ nɔpura ãmura u ɔ? Yekire u baa, waruma nɔthĩrɔpɛ ɔ?» 5 Nja na bie dola hɔdan ki bo ki de kha: «Na a zĩɔnn u kha: “Yekila na dãar u”, u ba bũ a wa kha: “Na bena ɔ khãan u sɛsura za wa?»” 6 Nja na a gbũun ded kha: “Nɔthĩrɔpɛ dãar u”, nɔgbokira bie ba arɔ wa na hĩjin a na buruyɛ na khu a, nadɛ pɛ bie bun ma kha Zãna kha bu wa Yekire yãdedaa thĩnthĩnwe.» 7 Na pɛ zĩɔnn u kha: «A tu deyura dãar u kha u ban yĩ nɔpɛ ãmura u wa?» 8 Na *Yesura* | *Yesu* ded pi kha: «Mɛ ba bɔɔɔ ɔ tĩ deyura hãan mɛ khĩna na mɛ le ɔe mɔlɔra wa?»

Duvɛnhase sũnedekpolonbũwɛ sɔkɔ (Matiyo 21:33-46; Maruki 12:1-12)

9 Sɛ kpĩra za na Yesura zɛn nɔgbokira sɔkɛ kha: «Wɛi uɔ na kãwɔn u duvɛnhase huuga, na khɛn yiin nɔ sũnedɛwe leke u, ki yuon sɔrɔga lɛkhere. 10 Baa duvɛnbise kpɛbena ba nannɔ, na u dãan u miliinbiye uɔ

I Ken 3:3, 7

sũnedɛwura khere kha pɛ hã uɔ na uɔ niina. Nja na sũnedɛwura gɔd khɔd uɔ dãarawɛ ki zɛr u na u khũnn leboliye. 11 Na hudɛyura gbũun dãan miliinbiye yũɔfirana tĩ. Na sũnedɛwura gɔd u na khɔd u tĩ, na kusan u, ki zɛr u na u khũnn kɛi hã u muɔnɛ. 12 Na hudɛyura gbũun dãan miliinbiye sãafirana uɔ tĩ. Na pɛ gɔd khɔd uɔ tĩ na nugan u ki khɛn hĩnn u gbɛɔgɛ u. 13 Na hudɛyura ded kha: “Na bura mi le ɔra? Mɛ dãa wa mi bikhiye kpɔra kpelila, mi gbũu khɔrɔ u wa gbaangbo. Mu fatu wa pɛ ba gbĩne uɔ.” 14 Nja baa sũnedɛwura kenn yāar u na pi ki de ba kame kha: “Ken ũnɔjira khe-daara. ɔ yɛ a gɔ khu u, ki yɛ huugura le a bege.” 15 Na pɛ gɔd u na kusen u huugura u na khuu u.» Na Yesura bũd pɛ kha: «Hudɛyura ba le wi wa muse? 16 U ba ban ma na khu bie sũnedɛbie ki bie buɔ na yii huugura za.» Baa nɔpɛ nuun sɛ, na pi ded kha: «Hã Yekila yɛ sɛ si-ira le wa?» 17 Nja na Yesura kenn mi na ded kha: «Yekila sɛwura sɛsɛ ded ba be:

“Tofabila thumadɛderuwura na kɛrɔ,
die ba liin tofabiyira bie kĩnkĩna.”

18 Nɔra wɛ bãa ki ba wa die bulɛ za, u deyura ba kpɛwɔgĩn ma u thĩ. Na ti gbũun waan nɔra wɛ bãa za, tu ba tu wa u deyura. Sɛ kɔla bɔɔɔ wa be?»

19 Die bena, sɛredewense karĩndɛwura dũna kperekpiidekhãgawura kha bie wa na gɔ Yesura, nadɛ pɛ na tuun ma kha u ded ba sɔkɛ na hãan bie gɔ. Nja na pɛ ãnn nɔgbokira.

Lãmbɔ ki kãn taa ɔrɔmu itakhuora (Matiyo 22:15-22; Maruki 12:13-17)

20 Si liin mafura na sɛredewense karĩndɛwura dũna kperekpiidekhãgawura ki kɔrusĩn ma Yesura. Na pi khonn nɔpɛ buɔ na bie liin pi thĩ nɔtelenyeme. Bie nɔpɛ kha kãn ma na gɔdɛ Yesura na bũbe, na bu gɔkhere u za na hã u sɔrɔgura thaderɔyura. 21 Na pi ded Yesura kha: «Karĩndaa, aa tu wa wesɛ mu de na mu karĩn nɔpura, kha si bu wa tĩya. Mu khon nura nura za wa?, ɔmura za Yekila khĩna kãn na nɔrɛ, mafura mu karĩn nura di yewu. 22 Aa bũ bu wa, a sɛredewensira hãan khĩne a taa lãmbɔ na hã ɔrɔmu | ɔrɔmu itakhuo baa, waruma a kãn taa u wa?» 23 Nja na Yesura tuun pɛ wuɔmura na u ded pi kha: 24 «ɔ bann hãn mɛ tigire fara! Na pɛ hãar u di na u ded pi kha: ãna wɔsedɛ na u yɔsɔga ki bu ti za?» Na pɛ zĩɔnn u kha: «ɔrɔmu itakhuora u.» 25 Na Yesura ded pi kha: «ɔ taa itakhuora na u beyɛ, ki hã Yekila na u beyɛ.» 26 Pɛ wɔrɔn buun bilenkhere u sɛsura u ded nɔgbokira wuɔla u wa?. U zĩɔnsura na khonn mi wa bamuɔa na pi fiin gbɛ.

Bũbura liiri kpĩse gbũu arumɛ za (Matiyo 22:23-33; Maruki 12:18-27)

27 Na *Sadusĩemɛ* | *Sadusĩemɛ* buɔ bann Yesura ɔkura u. Bie ki de kha na mu huuri, mu wɔrɔ arɔ dũwa? II. Na

pi bŭd Yesura ²⁸ lomɛ za kha: «Karĩndaa, Moyizi/Moyizi na h̄aar a sɛsɛ sɛwɛn kha: “Na khuo yiin hara, ki ba huun ki yɛr u kei bu biye u za, u khĩnyɛ kha k̄an ma na khe u thĩsĩnhala na bu biye u za, u marukhuora yɛsɪgɪra bu yɪ?” ²⁹ Kena bikhiwe w̄anyĩ kha bu wɛi u heke. Na lugubaara yiin hara na ba huun kei bu biye u za. ³⁰ Na u thuurora khɛn yiin u thĩsĩnhala, ³¹ Na u thuurora khɛr u tĩ si kpuosira ɪ. Mafɪra khuowira w̄anyĩra bɛ liiri, pi bɛ huun ma ki zɛr u kei le biye. ³² Sɛ kp̄ra za na hala thĩra huun tĩ. ³³ Na huomira ba gbũun alɪnɪ, ̄ana baa ki ba le hala? Nadɛ pi bɛ liir u wa hara ȳaar!» ³⁴ Na Yesura/Yesu zĩɣunn mɪ kha: «Khuowira na hapɪra kame yiimira dii wa fara dunuyara za. ³⁵ Na wɛpɛ Yekila kenn ȳaan kha pi ba arɪ huumira za na hɪdan dunuya fɛnw̄ɛra ki ban ɪra, bɛ ba yii kame d̄owa?. ³⁶ Pi ba wɔrɪ hu d̄owa?, bɛ na melegewɛ khɛɣɣunn ma. Pi bu wa Yekila bikhiwe, pi kuɔ ba huume u na lonn thakuogo za. ³⁷ Na Moyizi bɔgɔn sɪ wa weli kha n̄huome ba arɪ wa na bu thakuogo. Khaala sɪ sɛwɛn u sɛwura za kha daborikira na dɛn nabela, fɪ za u sɛwɛn kha Adeyɛ Yekila yɪɔ u thĩ kha: “Abrahamu/Abrahamu Yekire, na Izaki Yekire, d̄ɪna Zakɔbu Yekire.” ³⁸ Na Yesura ded tĩ kha: «Yekila bu wa thakuonɪpɛ Yekire, n̄huome baa u wa?, sɛ bɔgɔ wa kha pi bɛ bu wa thakuogo Yekila khɛrɛ.» ³⁹ Na sɛrɛdewɛnɛ karĩndewɛ bu khɛn sɛsɛ na ded kha: «Karĩndaa, mu sɛrɛn k̄iranɪ.» ⁴⁰ Pi kha ha b̄u u d̄owa?»

Yekire Nithĩrɪkhoromo d̄ɪna Davidi

(Matiyo 22:23-33; Maruki 12:18-27)

⁴¹ Na Yesura ded pi kha: «Na muse sɪ wɔrɪ de kha Yekire Nithĩrɪkhoromora/Yekire Nithĩrɪkhoromo bu wa Davidi/Davidi kp̄rabiye? ⁴² Kena Davidi thĩra ded sɪ wa Yekire gb̄nɛt̄nsɪra za kha: “Adeyɛ Yekila ded ba mɛ Adeyɪra kha: ‘Ban hɪdan mi led̄ɣɪra u, ⁴³ banu kha mi yiin mu b̄ɪrawura mu lekira za.” ⁴⁴ Na Davidira yɪɔ Yekire Nithĩrɪkhoromora kha: “Adeyɛ”. Na muse sii Yekire Nithĩrɪkhoromora wɔrɪ le ki le Davidira kp̄rabiye?»

Yesu bu sarɪ sɛrɛdewɛnɛ karĩndewɛ za

(Matiyo 23:1-36; Maruki 12:37-40)

⁴⁵ Baa nɣbokira bɛ kha bu ki nuure u, na Yesura ded u karĩnbiiwira kha: ⁴⁶ «ĩ kɔrɪs̄n̄ ɪ thĩ na sɛrɛdewɛnɛ karĩndewura ki khɔrɪ ki min na gbɔgɔlɔngbɔɔnsɪra, pi khɔrɪ thɛkpakpa?ɛ b̄ɣɣɪnkheyɪra za. Na pi lonn Yekire gb̄nɛthɔuga za pi khɔrɪ wa na hɪdan wɔrɛ hɪdankehɛk̄ɪnyɪra za d̄ɪna b̄ɣɣɪnkheyɛ d̄ɪkhekpa?ɪra za. ⁴⁷ Pi z̄n̄ ma thĩsĩnhape leke mɪyɪra bɛ, ki gb̄u sɛrɪ tĩ gbaangbo nɪpɛ bu ken bɛ. Pi kitira ba b̄ɪ wa na t̄ara.»

Yesu bu mak̄n buɔmɛ thĩsĩnhara uɔ m̄h̄aane d̄ɪna budadewɛ m̄h̄aanyɛ

(Maruki 12:41-44)

²¹ Baa Yesura kha bu Yekila gb̄nɛthɔuga/Yekila gb̄nɛthɔuga za, na u arɣan wɔrɛ na kenn ȳaan budadewɛ buɔ na pi yii pi tigiye gbongbonbire za ki h̄a kame Yekila gb̄nɛthɔuga u. ² Na u kenn ȳaan buɔmɛ thĩsĩnhara uɔ tĩ na u yii u tama?ɛ ɣȳɔ gbongbonbila za ɪ. ³ Na Yesura ded kha: «Iyo, mi de ɪ wa sɪ t̄ɪyara: Buɔmɛ thĩsĩnhara wɛ m̄h̄aana u yiin mura, dɛ tann nɪpɛ buɔra beyɪra bɛ. ⁴ Mi de ba sɛ nadɛ tigiya nɪpɪra buɔra yiiri, pi kha ven ɪ za wa?. Nja hara wɛ, uɔ na u buɔmura bɛ na u yiin ma wɛ?ɪ bɛ u kha bu ɪ ra.»

Yesu bu bɔgɔ Yekire gb̄nɛthɔuga kiime

(Matiyo 24:1-2; Maruki 13:1-2)

⁵ Sɛ kp̄ra za na nɪpɛ buɔ hɪdan ki de Yekila gb̄nɛthɔuga/Yekila gb̄nɛthɔuga buruyɛ na ki k̄ra lomura d̄ɪna daasɪra h̄aan Yekila kha pi ɔfɔ thɔuga k̄ra. Nja na Yesura ded kha: ⁶ «Mɪyɪra ɪ ȳa mura, d̄ɪȳasɛ suɔ ba ban, bulɛ duɔ ba hɪdan duɔ thaaga za wa?. ɪ bɛ ba ȳɪ ba.»

Wɔgb̄ɔgura ki ba nan ki tu yɛ dunuya zuobena nan

(Matiyo 24:3-8; Maruki 13:3-8)

⁷ Nɪpɪra kha bu fi na bɛ bŭd u kha: «Karĩndaa, d̄ɪne bɛnɛ sɛ ba le? D̄ɪne mune ki ba bɔgɔ kha dɛ bɛna nann ma ɪra?» ⁸ Na Yesura z̄ɣɣunn mɪ kha: «ĩ kɔrɪs̄n̄ ɪ thĩ, h̄a ɪ yɛ nura sii kpɛnsɛ ɪ na vɪ ɪ gagasɪra wa?. Nadɛ nɣɔmɛ ba ban ma na khe mɛ yɪsɪga na ki de kha: “Mɛ ki bu Yekire Nithĩrɪkhoromora/Yekire Nithĩrɪkhoromo!” ɪ ban kha mɛ bɛna nann ma! Nja h̄a ɪ ba thuo wi wa?. ⁹ Na ɪ ba ki nu khɛɪsɛ na murit̄ime mɪyɛ, h̄a ɪ ̄an wa?. Sɛ k̄an ma na le zo, nja sɛ bɔgɔ kha dunuyara zuobena dɛ thonn wa?.» ¹⁰ Sɛ tann na u ded tĩ kha: «Thĩne duɔ nɪpɛ ba arɪ na khɛɪ na thĩne duɔ nɪpɛ. ɪga guɔ nɪpɛ ba arɪ ɪga guɔ nɪpɛ za, ¹¹ fɔlɔngbanb̄ɪsɛ ba le d̄ɪna bodɛḡɪranse na kh̄umub̄ɪsɛ ba hɪdan kharɣɔnyɛ za. ̄Anabirimɪyɛ d̄ɪna bamɔɣa mɪyɛ ba ken ȳa zaara ni. ¹² Nja khaala sɛ lebena kha dɛ nan, pi ba gɔ ɪ na venɛ ɪ, ki yo kiti ɪ Yekila ȳn̄thɔusura za, na yii ɪ kaso za. Pi ba yo ɪ wa mu gaga kha nɪzarɣɣɪrɪmɛ ɪyawɛ d̄ɪna sɪrɪsɛ thaderɪwɛ wɔrɛ u, mɛ yɪsɪga k̄amara za. ¹³ Sɛ ba le wa thaaga ɪ khɛrɛ ɪ de mɪ sɛsɛ nɪpɛ nu mɪ mɪyɛ. ¹⁴ Sɛ k̄an na yɛ ɪ ki d̄ɪne mɪna ɪ ba de na z̄n̄ ɪ thĩ wa?. ¹⁵ Nadɛ mɛ thĩra ba h̄a ɪ sɛsɛ na wɔmɛ, h̄a ɪ zarɣɣɪndewura sii bu dabire kpo na de tɪ t̄ara ɪ belɪ wa?. ¹⁶ Harɪ ɪ h̄undewɛ, na ɪ hakpok̄amɛ, na ɪ nɪpɛ, d̄ɪna ɪ yesewɛ ba yɛ pi gɔ ɪ ki khu buɔ ɪ tɛ. ¹⁷ Nɪpɛ bɛ ba ȳas̄n̄ ɪ mɛ yɪsɪga k̄ama.

18 Na hari ã thayĩge kikpo ba bilen wa?. 19 ã go khãamura kĩra: Na sɛ liiri, ã ba kuore ã nimira.»

Yesu bu ɓɔɔ Zeruzalemu kiime

(Matiyo 24:15-21; Maruki 13:14-19)

20 «Na ã ba yãan na khẽikhẽidewe bu kpongɓũn Zeruzalemu bendɛ, ã kãn ma na tu dɛ bena kha u kiibe-na yĩmin ma. 21 Dɛ bena, wɛpɛ bãa kɪ ba hɪɖan Zude sɪrɪgura u, pi ki horo ki yo biɛsɛ gɛɛ. Wɛpɛ kɪ ba hɪɖan Zeruzalemura kpolorjira u, biɛ kure na yo legen na gɓorjira, dũna wɛpɛ kɪ ba hɪɖan gɓonbiyira u, hã pi ban gɓorjo u wa?. 22 Nadɛ sɪ ba le wa miɓiye kiti yawusɛ. Miɓura biɛ na sɛwen Yekila sɛwura u, sɛ biɛ ba le wa. 23 Sɪ ba le wa wɔɓɓubɛleɲe halwurewe dũna bitũuredewe khere. Nadɛ sɪrɪgɛ nɪpura ba ven ma gbaangbo dũna Yekila kitira ba wa wa gɛ sɪrɪgɛ nɪpura za. 24 Pi ba khu wa buɔra na sɔɔna, kɪ go buɔra na le wi kasobiwe na yo wi sɪrɪsɛ biɛ za. Sɪrɪsɪra suɔra ba venɛ wa Zeruzalemura nɪpura kɪ asi pi miɓura biɛ banu kha sɛ sɪrɪsɛ wɔɔkɔ bena zuori.»

Yesu bu ɓɔɔ baa uɔ ba gbũu ban

(Matiyo 24:29-31; Maruki 13:24-27)

25 «Bamuɲa miye yuɔ ba le khɛ na ferege na khusabiye za. Fɔɓɔɲira za tĩ, lagagborogɓɔɔɲɔ urimira ba zɛ nɪpɛ biɛ kɔlongbũuga za hari pi tu muna pi le wa?. 26 Pi ba hɪɖan ma kɔlongbũubĩga za, na miɓura kɪ ba le dunuyara sɪrɪsɪra biɛ za ɪra. Nadɛ zaa miɓura biɛ ba zige wa na khon ɪ khaayra za. 27 Dɛ bena pi ba yã *Nuthĩrubikhiira* / *Nuthĩrubikhiira* na u ban dadũnɲa za na wɔɔkɔ dũna *Yekila uɔra* / *Yekila uga* yeyɛɓura. 28 Na ã ba yãan na ɛ miɓura bu le, ã arɪ nĩrɛ na go ã gɔɔɲira, nadɛ ã zĩnbena yĩmin ma.»

Taanhaga na dahase murime sɔkɔ

(Matiyo 24:32-35; Maruki 13:28-31)

29 Sɛ kpĩra za na Yesura zɛn mi sɔkɛ kha: «Ĩ ken taanhagura na dahase suɔra. 30 Na ã yãan na sɪ bu ki muri, ã tu wa kha kharɪkura yĩmin ma. 31 Mafura tĩ, na ã ba yãan na ɛ miɓura ba nannɪ, ã kãn na tu kha *Yekila uɔra* / *Yekila uga* yĩmin ma. 32 Iyo mi de ã wa sɪ, tĩya u. Fĩ khɛ nɪpura biɛ ba hu kɪ tu yɛ ɛ miɓura le wa?. 33 Zaara na fɔɓɔɲira ba tũri, ɲa miɛ sɛsura sɛ uɔ ba arɪ sɪ boda u kũu wa?»

Yesu bu de u nuuredɛwura kha pi hɪɖan ko kɪ tɛ uɔ gbũubamura

34 «Ĩ kɔɔrɪn ã thĩ! Hã ã yɛ lɔwugɔ na thãɔɔɔ dũna dunuya wɛ miɓɛnyira asi ã gagasura wa?, buɔtɛ mi bandiyãgura ba barɪ wa ã za mu gaga kha zaɲa, 35 nadɛ kɪ ba barɪ wa fɔɓɔɲɔ hɪɖanderɪwe biɛ za. 36 Gɛ yɛrɪ, hã ã hũn wa?, ã hɪɖan ko kɪ yĩn Yekila bãanye biɛ, mafura ã ba bu faɲa na bu ko ɛ miɓura biɛ kɪ ba ban

ɪra, kɪ yɛ ɛ thĩra wɔɔrɪ nĩrɛ *Nuthĩrubikhiira* / *Nuthĩrubikhiira* wɔɔla u.» 37 Dɪyãga tuɔ dɪyãga khɛga, Yesura kha karĩn ma nɪpɛ *Yekila gbĩnethuugura* / *Yekila gbĩnethuugura* za. Na zũraɲa, u kha yo kɪ hũn ma *Oliviye* / *Oliviye* biɛdide thaaga za. 38 Dũna nɔɓoko biɛ kha ban ma buloɲo khĩ Yekila gbĩnethuugura u ki nuure Yesura.

Wɔɔrɛ nɪpɛ bu biɛ Yesu khuume

(Matiyo 26:1-5, 14-16; Maruki 14:1-2, 10-11)

22 Buru kɛ le thãhĩrwɛ fetɪ pi le kũn kha Pakɪ, uɔ kha yĩmi wa. 2 Kɔperekpiidakhãgawe dũna Yekire sɛɛɛdewense karĩndewe kha biɛ wa Yesura khu lɔmɛ, ɲa pi kha tu baa pi go yo u wa?, nadɛ pi kha ãn ma nɔɓokira.

Zudasɪ labenn kha uɔ yii Yesu wɔɔrɛ nɪpɛ lese za

(Matiyo 26:14-16; Maruki 14:10-11)

3 Fura za na *Sutana* / *Sutana* lonn Yesura karĩnbiwe gbũne na piyɔra ukpora za, wɛra pi kha yɪ kha ɛsɪkarɪyɔɔɔ Zudasɪ. 4 Na Zudasɪra alɪn na yo sɛɛɛn na kɔperekpiidekhãgawura dũna *Yekila gbĩnethuugura* / *Yekila gbĩnethuugura* tɛgedɛwura lɔmura za uɔ naa wɔɔrɪ yɛ pi go Yesura na hã wɪ u ɪra. 5 Na pi bãanye wuori, na pi hãar u nuuga kha biɛ ba hã u tigiye. 6 Na Zudasɪra buɔn sɛ. Na u alɪn kɪ biɛ lɔmura za uɔ wɔɔrɪ yɛ pi go Yesura hã nɔɓokira bu tu wa? ɪra.

Yesu dãan karĩnbiwe piyɔ kha pi yo le Pakɪ diime

(Matiyo 26:17-19; Maruki 14:12-16)

7 *Bula* pi khɪ kɛ le thãhĩrwɛra, baa uɔ fetɪra dɪyãsura ba nannɪ, zãrabiye kha kãn na khu gɛ lugɔɔɔyãgura na le Pakɪ fetɪra. 8 Na Yesura dãan Pɪɛrɪ na Zã ki ded pi kha: «Ĩ nisĩn na yo le Pakɪ diimira.» 9 Na pi bũɔ u kha: «He mu biɛ kha a yo le wi?» 10 Na Yesura zĩɲɪnn mi kha: «Ĩ nuure: Bena ã ba yo nan gɓorjira, ã ba gbĩɲɪn na wɛi uɔ na u gɓonn u ãbene. ĩ thuɔ u gbɛɪna za u ba yo lon ɪra, 11 kɪ yɛ ã de gbɛɪndɛyura kha: “Karĩndaara bu bũ bu kha gũna thuuga za uɔ ba di Pakɪ diimira na uɔ karĩnbiwira?” 12 U ba ɓɔɔ ã saɲabona, thubikpakpaka guɔ bu ni, miɓura biɛ za ã ven, ɪ bu kɪ za. Fura za ã le diimira.» 13 Baa pi yuori, pi yo buun ma miɓura biɛ mu gaga kha baa Yesura na ded pi sɪ ɪra. Na pi liin Pakɪra diimira fɪ.

Yesu bu di Pakɪ diime na u dãarawura

(Matiyo 26:26-29; Maruki 14:22-25; 1 Korẽtwe 11:23-26)

14 Baa dibena ba nannɪ, na Yesura hɪɖann ki di na u dãarawura. 15 Na u ded pi kha: «Miɛ kha biɛ sɪ wa gbaangbo na di Pakɪ diimɛ na ɛ kɪ tu ven! 16 Mi de ã wa sɪ, mi ba gbũu di Pakɪ diimɛ dũwa?, banu kha sɪ kɔla liin zuon *Yekila uɔra* / *Yekila uga* u.» 17 Kɪ yɛn na u khɛn kanɔɔɛ na thɛn Yekila ki ded kha: «Ĩ zĩn

kaṅɔɔɛ na yɔ̄ hã kame. ¹⁸ Mi de ĩ wa si, na khe ɩra wɛ mi ba yɔ̄ duvɛ̄n dũwa? banu kha Yekila ugura bannɩ.» ¹⁹ Siɛ liin na u khɛn buru, na thɛn Yekila ki kpɩkɩnn u na hãan u dāarawɩra na ded kha: «Bula bu wa miɛ gbɔɔɛ, ti ba hã wa ɩɛ kãma. ĩ ki le wa siɛ ki kuɔgɩn na miɛ.» ²⁰ Mafɩra tɩ, baa pi khuɔr u zuon na u khɛn hãan mi duvɛ̄n na ded kha: «Duvɛ̄n wɛ bu wa miɛ tarɩmɛ, biɛ tarɩmɛ bɔgɔ wa Yekila nuhãanfeŋɩra. Pi ba gbo ba ɩɛ kãma. ²¹ Nja ĩ ken: Deyɩra ki ba yɛ pi gɔ bu, uɔ deyɩra bu wa ki dɩ na miɛ. ²² Tɩya u, *Nuthĩrubikhiira* / *Nuthĩrubikhiira* ba hu wa na makɩn na baa Yekila hũnen yuon si. Nja deyɩra ki ba yɛ pi gɔ u, wɔgbũuga bu wa uɔ deyɩra bege!» ²³ Na karɩnbiiwira huɔann ki bũkɩn kame kha biɛ za ũna kpɩu ki ba bi le siɛ.

Yesu bu karɩn kha wɛ ki liige ki hã buɔra uɔ ki bu wɔɔɛ nɩrara?

(Matiyo 18:1; 20:25-28; Marɩki 9:34; 10:42-45)

²⁴ Na pi huɔann ki bo na kame gbaangbo kha biɛ biɛ na tu deyɩra ki bu nɩgbũɔmura biɛ sugumura za. ²⁵ Na Yesura ded pi kha: «Dunuyara ɩyawɛ dɩ wa uga pi nɩpɛ za, dɩna wɛpiɛ ki bu na wɔɩkɩra, biɛ biɛ wa kha nɩpɛ yi biɛ yɩsɩnuuga. ²⁶ Hã si le mafɩra ɩɛ heke wa?. Nja wɩɛra ki bu ĩ biɛ nɩgbũɔmura, uɔ deyɩra kãn ma na le ĩ biɛ bikeyɩra, dɩna wɩɛra ki bu ĩ biɛ wɔɔɛ nɩrara, uɔ kãn ma na le ĩ biɛ miliinbiye. ²⁷ Na wɩɛra ki le dɩimira dɩna wɩɛra u le hã wɩ, ãna ki bu nɩgbũɔmura? Wɩɛra dɩimira bu hã, uɔ u wa? ba? Na miɛ uɔ bu wa ɩɛ sugumura za mu gaga kha wɩɛra ki le dɩimira. ²⁸ ɩɛ uɔ buun ma na huɔann dɩna miɛ mi vɛnsɩra bɛna, ĩ zũun kuɔ miɛ lɔkɩra za yãan wa?. ²⁹ Giɛ yɩɛɩ, lɔmura za mi Siira Yekila hãan miɛ u ugura, mafɩra tɩ miɛ hã ĩ gi. ³⁰ ĩ ba dɩ na yɔ̄ na miɛ mi ugura u ni, dɩna ki yɛ ĩ huɔan ukhokira u na kiti *Israyel* / *Israyel* thĩnye gbũne na ɩyɔ̄ra.»

Yesu ded kha Pɩɛɩ ba bakɩn kha uɔ tu uɔ wa?

(Matiyo 26:31-35; Marɩki 14:27-31; Zã 13:36-38)

³¹ Siɛ kpɩra za na Yesura yɩɔ̄ Simɔ̄ Pɩɛɩ kha: «Simɔ̄, Simɔ̄! Nuure: *Sutana* / *Sutana* yɩnn ma khɩne kha uɔ zɩɛ ken ĩ za mu gaga kha baa pi tɛnɛ muume na kpɩkɩn muumira na yɩyɩna kame u ɩra. ³² Nja na miɛ yɩnn Yekila na hãan mu, hã mu khãamura zɩn wa?. Na mu ba gbũun bann mi heke na liin miɛ baa, mu denfe mu kamura.» ³³ Na Pɩɛɩra ded u kha: «Karɩndaa, miɛ bi wa na yo na muɔ kasora za dɩna na hu dɩna muɔ kame u.» ³⁴ Na Yesura ded kha: «Mi de bu wa si Pɩɛɩ, khaala zɩnkhɩu kha u fuu fɩra, mu ba bakɩn ma bãnsãa kha muɔ tu miɛ wa?»

Yesu bu bu u dāarawɩra kha pi ɔfo pi thĩ ki tɩɛ wɔgbũuga

³⁵ Ki yɛn na u ded u dāarawɩra tɩ kha: «Baa mi na dāar ĩ ki ded ĩ kha hã ĩ khe tigiye, na sɩɩyodaase dɩna sawolanse wa?, muɛnɛ duɔ yo kpɩɔ̄ ĩ wa ba?» Na pi zɩŋunn u kha: «Foi.» ³⁶ Na u ded pi kha: «Nja ɩra wɩɛ, na tigiye bu wɩɛ khɛɛ, u khe u. Mafɩra tɩ na sɩɩyodaase bu wɩɛ khɛɛ, u khe si. Na wɩɛ gbũu bu na sɔɩɩna wa?, u donjin u wese gbɔgɔɩŋɩ na don uɔ. ³⁷ Nadɩɛ mi de ĩ wa si, siɛsɩra sewen Yekila sewura na gbũu miɛ miɛ za kha: «Pi kenn u wa mbɩyeledaa uɔ», fo siɛ gbũu le mi. Iyo, siɛ gbũun nann ma.» ³⁸ Na karɩnbiiwira ded u kha: «Karɩndaa, ken sɔɩɩname piyɔ̄!» Na u zɩŋunn mi kha: «ĩ yɛ wɩ.»

Yesu bu yɩn Yekire Oliviyɛ buɛdida geŋɛ

(Matiyo 26:36-41; Marɩki 14:32-38)

³⁹ Na Yesura kuɔ yuon *Oliviyɛ* / *Oliviyɛ* buɛdida geŋɛ mu gaga kha baa u le yo kɔkɔla ɩra. Na u karɩnbiiwira thuor u. ⁴⁰ Baa pi yo nann dɩɛ khaala na u ded pi kha: «ĩ ki yɩn Yekila, na wɔgbũuga ba nan ĩ, hã ĩ zɩɛ Yekila khɩna wa?» ⁴¹ Ki yɛn na u zũun kuɔ pi lɔkɩra u na legenn mi kɩɩ, na baɔ huruse fɔlɔŋɩra u ki gɔɔ ki yɩn Yekila, ⁴² ki de kha: «Mi *Siye* / *Siye* Yekire, na mu buɩɩ, mu naa yɛ vɛnsɩɛ khaala legen dɩna miɛ. Nja hã miɛ dɩŋo le wa?, muɔ dɩŋora ki kãn le.» ⁴³ [Na melege uɔ kuɔ zaara na bann u khɛɛ, na hãar u wɔɩkɩ. ⁴⁴ Kpolong-bũuga kha biɛ khu u na u ɔfɔn yɩnn Yekire gbaangbo, harɩ na u sãwãsɩra liin mu gaga kha tarɩmɛ ki sukɩn fɔlɔŋɩra za.]

⁴⁵ Baa u yɩnn Yekila zuori, na u alɩn gbũun bann karɩnbiiwira khɛɛ na buun na wɔkpãka gɔɔ pi na tann harɩ na pi hũnn phaaru. ⁴⁶ Na u ded pi kha: «Be liin na ĩ hũn? ĩ arɩ na yɩn Yekila hã wɔgbũuga wa ĩ wa?»

Pɩ bann Yesu gɔkheɛ

(Matiyo 26:47-55; Marɩki 14:43-49; Zã 18:2-11)

⁴⁷ Bɛna u kha bu ki siɛɛ, na nɩgboko bannɩ. U karɩnbiiwira gbũne na piyɔ̄ uɔra pi kha yi kha Zudasɩ, uɔ kha bu giɛ nɩgbokira wɔɔla u. Na u zũun nann *Yesura* / *Yesu* kha uɔ kpen u. ⁴⁸ Nja na Yesura ded u kha: «Zudasɩ, mu kpen ma *Nuthĩrubikhiira* / *Nuthĩrubikhiira* na yɛ pi gɔ u ba?» ⁴⁹ Karɩnbiiwira kha bu na Yesura, baa biɛ yãan kha pi bann ma u gɔkheɛ, na pi bũɔ u kha: «Karɩndaa, a khe wa a sɔɩɩname na khɛũ dɩn mi ba?» ⁵⁰ Na karɩnbiiwira uɔ khonn u sɔɩɩna na duɔ kpɩɔ̄ kperekpiidekhãga thadeye miliinbiye ledɩnu-mila ĩ. ⁵¹ Nja na Yesura ded kha: «Hã ĩ le wa?, ĩ yɛ wɩ.» Na u khɛn wɩɛra numila na maan ni na bãaren u. ⁵² Siɛ kpɩra u na Yesura ded kperekpiidekhãgawɩra na Yekire gbũnethuugura tɩɛgedewɩra wɔɔɛ nɩpura dɩna

Yawutuwe/Yawutuwe wuore nɔpɔra na bann u gɔkhela kha: «Bena ɔ bann mi za na sɔɔname na dabɔse mu gaga kha mi bu wa zugbũro? ⁵³ Mɛ kha bu wa na ɛ diyāga tuɔ diyāga Yekire gbɔnethuugura u. ɔ biɛn mi gɔbe wa?. Nja bena Yekila hāan ɛ na Sutana kha ɔ le ɔ bege, die nanni.»

Pɛri bakɔnn kha uɔ tu Yesu wa?

(Matiyo 26:57-58; Maruki 14:53-54; Zā 18:12-18)

⁵⁴ Na pi gɔd Yesura na yo lonn u kperekpiidekhāga thadeye thuugura u. Na Pɛrɔra ki fekɔn ki thuo wi legelege. ⁵⁵ Pi na daan ma naaga gbɛna sugumuda za. Na Pɛrɔra yo hidann na nɔpe buɔra na hidann ki wede fu ɔra. ⁵⁶ Na miliinbiheye uɔ yāar u nadaagboda za na u baɔ yiwiye u za ki ken u wuɔla za ki ded kha: «Muɔ bu wa u uɔ tɔ!» ⁵⁷ Nja na Pɛrɔra bakɔnn sɔ ki ded kha: «Hara, mɛ tu u thɔra wa?.» ⁵⁸ Sɛ kpɔra za kɔri tɔ, na wei uɔ yāar u na ded u kha: «Muɔ bu wa pi uɔ tɔ!» Nja na Pɛrɔra zɔhɔnn uɔ weiɔra kha: «Iya, mɛ bu pi uɔ wa?.» ⁵⁹ Lɛri ukpo tārɔwe kpɔra za, na nɔra uɔ ded si na gbɔran kha: «Sige sige bu wa?, wei wei kha bu wa na Yesura nadɛ u bu wa Galile nɔra.» ⁶⁰ Nja na Pɛrɔra zɔhɔnn u kha: «Mɛ tu muɔna muɔ biɛ na de thɔra wa?.» Bena u kha bu ki sɛre, na zɔnkhuo de fuɔri. ⁶¹ Na Adeyɔra wāɔ na kenn Pɛrɔra. Na Pɛrɔra kuɔgɔnn na sɛsɔra Adeyɔra na ded u kha: «Khaala zɔnkhuo kha uɔ fuɔ fɔra, mu ba bakɔn ma bānɔsāa kha muɔ tu mɛ kɔu wa?.» ⁶² Na Pɛrɔra zɔhɔnn kuɔ na fuɔn gbaangbo.

Yesu tɛgedewe kusan u ki khɔd u

(Matiyo 26:67-68; Maruki 14:65)

⁶³ Nɔpɔra kha tɛge Yesura, pi kha lugutɔn u wa na pi khɔkɔn u. ⁶⁴ Pi kha baka wa u wuɔla ki bɔ u kha: «Yā de si na bɔgɔ mu khɔdaara!» ⁶⁵ Na pi ki de u sɛreɔnɔse ki bu na kusa?e.

Yawutuwe bu kiti Yesu

(Matiyo 26:59, 63-65; Maruki 14:55, 61-64)

⁶⁶ Baa dɔugura yekɔnni, na *Yawutuwe/Yawutuwe* wuore nɔpɔra na kperekpiidekhāga dɔna sɛrehāanse karɔndewe bɔhɔnni. Na pi khɔn Yesura na yuor u pi sɛre dɔgboda u na bu kiti u. ⁶⁷ Na pi bɔɔd u kha: «Na muɔ ki bu *Yekila Nithɔrɔkhoromora/Yekire Nithɔrɔkhoromo* ba, mu de a sɔ.» Na Yesura zɔhɔnn mi kha: «Na mi ded ɔ sɔ, ɔ ba khāa mi za wa?, ⁶⁸ na mi gbɔun bɔɔd ɔ muɔne, ɔ ba bi na zɔhɔn wa? ⁶⁹ Nja na khe ɔra wei, *Nithɔrɔbikhiira/Nithɔrɔbikhiira* ba hidann ma wɔrɔkɔdeye Yekila ledɔhɔra u.» ⁷⁰ Na pi biɛ de ded ba kha: «Muɔ ki bu Yekila Bɔkhiira ke?» Na u zɔhɔnn mi kha: «ɔ ɔ thɔra ded kha mɛ u.» ⁷¹ Baa nɔpɔra nuun sɛ na pi ded kha: «Aa biɛ sɛre uɔ dɔwa?! Aa thɔra nuun ma uɔ thɔra sɛredewensira ɔra!»

Pi yuon na Yesu kitikhɛre Pilatɔ heke

(Matiyo 27:2, 11-14; Maruki 15:1-5; Zā 18:28-38)

23 Na pi biɛ de alɔn na khɔn Yesura yuor u Pilatɔ khɛre. ² Baa pi nann ni, na pi ki zarɔgɔn u ki de kha: «A gɔd ba wei wei na u kpense a nɔpɔra ki bilɛn mi: U de pi wa kha hā pi taa *ɔɔɔmu/ɔɔɔmu* itakhuo na u lāmbora wa?, ki gbɔun ded tɔ kha uɔ thɔra ki bu *Yekire Nithɔrɔkhoromora/Yekire Nithɔrɔkhoromo*, dɔna itakhuo.» ³ Na Pilatɔra bɔɔd u kha: «Muɔ bu wa *Yawutuwe/Yawutuwe* itakhuo ba?» Na Yesura zɔhɔnn u kha: «Sɛ mu dedi.» ⁴ Na Pilatɔra wāɔ na sɛren na kperekpiidekhāga dɔna nɔgbosira biɛ kha: «Mɛ yāan wei wei zaragɔnkhele wa?.» ⁵ Nja na nɔpɔra maan ki de kha: «U karɔnn ma a nɔpɔra na pi muritɔni. U gɔd sɔ wa Galile, na yuon Zude, ki bann hart fara ɔra.»

Pi yuon na Yesu kitikhɛre Erɔdɔ heke

⁶ Baa Pilatɔra nuun sɛ sɛsɔra na u bɔɔd u kha: «Wei wei bu wa Galile nɔra ba?» ⁷ Na baa u ban nuun kha Yesura kuɔ ba Galile, geɔe itakhuoɔra Erɔdɔ liin ɔyara, na u dāan hāar u u nadɛ *Erɔdɔra/Erɔdɔ* kha bu Zeruzalemura sɛ diyāsɔra za. ⁸ Baa Erɔdɔra yāan *Yesura/Yesu*, na u bāane wuon gbaangbo. Nadɛ u na nuun ma u miye harɔ khɔi, dɔna u kha biɛ wa na yā u u bu le bamuɔa miye uɔ ken. ⁹ Na u bɔkɔnn Yesura na bɔkɔngɔnɔse, nja Yesura zɔhɔnn u harɔ dabire tikpo za wa?. ¹⁰ Kperekpiidakhāgawe dɔna Yekire sɛredewense karɔndewe kha bu wa fu ki ki zarɔgɔn u na sɛrehuwuse. ¹¹ Na Erɔdɔra na u surasiwe hidann ki gɔd u gɔbɔwe. Na pi khɔn dayiinkɔrɔga na yiir u ki bu ki lugutɔn u, ki yɛn na Erɔdɔra kha pi khe gbɔu u Pilatɔra khɛre. ¹² Erɔdɔra dɔna Pilatɔra kha bu wa bɔrɔwe khɔra. Nja gie diyāgura na pi liin ma yesewe.

Yesu kān ma na khu ki zɛ Barabasi

(Matiyo 27:15-26; Maruki 15:6-15; Zā 18:39-19:16)

¹³ Na Pilatɔra bɔhɔnn kperekpiidekhāgawura na wuore nɔpɔra dɔna sɔrɔga nɔpɔra, ¹⁴ ki ded pi kha: «ɔ ban hāan mi wa wei wei ki ded kha u bilɛn ma nɔpe na u karɔna. Na mi bɔkɔnn u ɔ wuɔla, mi gbɔun yāan bilɛnkheɛ sii u za na makɔn na wesɛ biɛ ɔ ded na gbɔun u geɔra wa? ¹⁵ *Erɔdɔra/Erɔdɔ* gbɔun yāan bilɛnkheɛ u za tɔ wa?, nadɛ u gbɔun dāan hāar a wa u. Wei wei liin miɔlɔne kɔu harɔ ti nan huume wa? ¹⁶ Mi yɛ wa pi kɔu na dazuwure ki yɛ mi zɛ u.» ¹⁷ [Pakɔ fetɔ tuɔ Pakɔ fetɔ, Pilatɔra kha kān ma na yɛ pi wɔri zɛ kasobiye ukpo.] ¹⁸ Nja na nɔpɔra de hidann ki du kha: Yɛ pi khu wei wei ki wɔri zɛ Barabasi. ¹⁹ Pi na gɔd yiin ma Barabasira kaso za, nadɛ uɔ na nɔpe buɔ na paragadann gbonjira u na khuon nɔra. ²⁰ Baa Pilatɔra kha biɛ na zɛ *Yesura/Yesu*, na u gbɔun sɛren na nɔpɔra tɔ. ²¹ Nja na pi zurɔn na ded kha: «ɔ ba u

nɪbadabɔkɪra / *Nɪbadabɔkɔ* za, ɿ ba u *nɪbadabɔkɪra* za.»
 22 Na Pilatura khien sɛsɪra bānsāara za na ded pi kha:
 «Bira mɪbɪlne u liiri? Mɛ yāan mɪbɪlne sii u za wetɛ za
 u makɪn na humira wa?. Mɛ yɛ wa pi khi u na
 dazuwɛre ki yɛ mɪ zɛ u.» 23 Nja na pi ki sɛ duɔ pi
 zurumɪra za kha Yesura kān ma na ba *nɪbadabɔkɪra* za.
 Na pi bɛsɪra tiiri. 24 Si liin mafɪra na Pilatura khonn
 gagase na hāan mɪ muna pi kha bɛ ɪra. 25 Wɛɪra na
 paragadann na nɪpɪra ki gbūun khuun nɪrara, na u
 khonn zɛɪr u ki hāan Yesura na surasiwira kha pi le u
 muna nuun nɪgbokɪra.

Pi yo na Yesu khukherɛ u

(Matiyo 27:32; Marƙi 15:21-32; Zā 19:17-27)

26 Bena pi kha yo na *Yesura* / *Yesu* kha bɛ ba u
nɪbadabɔkɪra / *Nɪbadabɔkɔ* za, na pi gbɪɲunn na Sireni
 wɛɪ uɔ pi kha yɪ kha Simɔ, uɔ na kuɔ ba huuga u ki
 ban. Na surasiwira gɔɔ u na gboɲon u na
nɪbadabɔkɪra kha u ki thuo Yesura gi kɪrara u. 27 Nɪg-
 bokpakpaka kha thuo wa Yesura, dɪna hape kha fuu
 wa na pi vlɪn u kāma. 28 Na Yesura wāɔ kenn mi na
 ded kha: «Zeruzalemu hape, hā ɿ fuu hā mɛ wa?, ɲa ɿ
 fuu hā wa ɿ thɪ dɪna ɿ biiwira! 29 Nadɛ khɛwɛ buɔ ba
 ban, pi ba de kha: “Hape ki wɔri bu biiwe wa?, pi wɔri
 hūnn yāan wa?, pi gbūun tɔuren biye yāan wa?, bāan-
 wuɔɲo bu wa bɛ begɛ!” 30 Na dɛ bena ba nanni, nɪpɛ
 ba ki de ba bɛsɛ na bɛɛɔɔɛ kha: “Sɪ kha bāa bɛsɛ wa
 za dɪna bɛɛɔɔɛ guure a!” 31 Nadɛ na pi liin ɛ mɪyɪra
 thɪna dahabɔkɪra za, bira ki ba nan dahahuwugura
 gɛ?»

32 Pi kha yo wa na mɪbɪyɛledɛwɛ khuowe piyɔ kha
 bɛ khu bɛ na Yesura kame u. 33 Baa pi yo nann
 khaala pi yɪ kha: «Thahuwugo», na surasiwira baɔ
Yesura nɪbadabɔkɪra / *Nɪbadabɔkɔ* u, ki baɔ
 mɪbɪyɛledɛwɪra yɔra tɿ, uɔra u ledɪɲira u, uɔra u
 lemɪɲura u. 34 Na *Yesura* / *Yesu* ded kha: «Mi *Siye* / *Siye*
 Yekire, yafa pi za, nadɛ pi tu muna pi le wa?.» Na pi
 khien u dayiinsira na liin tɿtɿ na kɪkɪnn sɪ thanuuga
 za bɛ dola tɛ. 35 Nɪgbokɪra kha bu wa fi na nɪrɛn ki
 ken. *Yawutuwe* / *Yawutuwe* wuɔre nɪpɪra kha bu wa fi
 ki lugutɪn Yesura ki de kha: «U zɪnn nɪpɛ buɔra. Na u
 bu wa Nɪthɪrɪkhoromo tɿya wɛɪra Yekila khonni, u zɪn
 u thɪ ɪra!» 36 Surasiwira kha lugutɪn u wa tɿ ki zūun nann
 u na hāar u dayūwān āmɛ. 37 Na ded u kha: «Na mu
 bu wa *Yawutuwe* itakhuo, mu zɪn mu thɪ!» 38 Sɛwɛsɛ
 suɔ kha bu daphoko guɔ za na baɔ *nɪbadabɔkɪra* za
 Yesura thadona lɔkɪra za kha: «Wɛɪ wɛɪ bu wa *Yawu-*
tuwe itakhuo.»

39 Mɪbɪyɛledɛwɪra piyɔra pi na baɔ *nɪbadabɔkɪra* za,
 ukpora kha kusa wa Yesura kha: «Muɔ ki bu *Yekire*
Nɪthɪrɪkhoromora / *Yekire Nɪthɪrɪkhoromo* wa? ba? Zɪn
 mu thɪ ki zɪn aa!» 40 Nja na mɪbɪyɛledaara uɔra sɔɲɔɲ
 u uɔra za kha: «Muɔ wɛɪra ki ven sɛ venkpuosira, mu ān
 Yekila wa?» 41 Aa uɔ makɪnn ma na humira za a bu

mɪra, nadɛ mɪbɪyɪra aa liiri, ɛ taasɪra aa buuri. Nja wɛɪ
 wɛɪ, uɔ liin mɪbɪyɛ sii wa?.» 42 Na u ded *Yesura* / *Yesu*
 kha: «Yesu, na mu ba khien mu ugura bende bāa, mu
 kuɔgɪn dɪna mɛ.» 43 Na *Yesura* zɪɲunn u kha: «Iyo, mi
 de bu wa sɪ, tɿya u: Fɪra bɛ mu ba hɪɔan dɪna mɛ
 arɪgɪrana u.»

Yesu huume mɪyɛ

(Matiyo 27:45-56; Marƙi 15:33-41; Zā 19:28-30)

44-45 Bena khɛra ba nann thaagura, na dabirige zɪnn
 sɪrɪgura bɛ na buun lɛɪwɛ pɪsāa. Lowula na bānabirin
Yekila gbɪnethuugura / *Yekila gbɪnethuugura* za, na dɛ
 hɛɪn sugumuda u. 46 Na *Yesura* / *Yesu* zurun na kōnn
 kha: «Mi *Siye* / *Siye* Yekire, mi yii wa mi nina mu lese u.»
 Baa u ded sɛ sɛsɪra zuori, na u huuri.

47 *Ɔɔmu* / *Ɔɔmu* surasiwe wuɔre nɪrara kha bu fi na
 yāan sɛ, na u gbɪnen Yekila ki ded kha: «Tɿyara za, wɛɪ
 wɛɪ kha bu wa nɪtɛɲɛmo thɪ!» 48 Wɛɪpɛ bɛ pi na
 bann gbaangbo kenkhɛla na yāan ɛ mɪyɪra, na pi vlɔ
 ki gbūu na yiin lese thaaga u. 49 *Yesura* tudɛwɪra bɛ,
 dɪna hapɪra bɛ na thuor u na khɛ gi Galilera, pi na
 nɪrɛn ma legelege ki ken mɪyɪra kha le ɪra.

Yesu kasɛ mɪyɛ

(Matiyo 27:57-61; Marƙi 15:42-47; Zā 19:38-42)

50-51 Wɛɪ uɔ kha bu na pi yɪ u kha Zozefu, uɔ na kuɔ
 ba Arimatɪ I. *Yawutuwe* / *Yawutuwe* gboɲo. Uɔ wɛɪ wɛɪ
 kha bu wa nɪkɪra dɪna nɪtɛɲɛmo. U kha tɛ wa *Yeki-*
la ugura / *Yekila uga* bamura. U kha bu wa *Yawutuwe*
 sɛɛɛɔɔɛwɛ uɔ, gagasura buɔra na khonn kha bɛ le, uɔ
 na bun sɪ wa?. 52 Na u yuon Pilatura khɛɛ na yo yɪnn u
 kha u hā uɔ *Yesura* / *Yesu* kɪɲigura. 53 Baa Zozefura bu-
 un *Yesura* kɪɲigura, na u sūnen ɲi
nɪbadabɔkɪra / *Nɪbadabɔkɔ* za. Na u bɪnn ɲi na
 kasɪlowure na yo kasɪn ɲi danɛ duɔ za pi na phenen
 kɛɪkɛ za. Pi gbūun na yiin nɪra dɛ danɛ za yāan wa?.
 54 Gɛ dɪyāgura gbūun na makɪnn ma na *Yawutuwe*
gbaariyawuga / *Yawutuwe gbaariyawuga* labɛmɛ. Bena
 pi kasɪn u, gbaariyawugura gɔbɪra na yɛn ma kɪɪ.
 55 Hapɪra na thuoɲ *Yesura* na kuɔ Galilera, pi na thuoɲ
 ma Zozefura na yuon lugudana ni. Na pi kenn lɔmura
 za *Yesura* kɪɲigura na hūnen yuon bu ɪra. 56 Sɛ kɪrɪ
 za na pi vlɔ gbūun gboɲjira u na ɔɔn kɪɲigura nuumura
 na latɪkɔɪ. Gbaariyawugura dɪyāgura na pi hɪɔann
 gbaariɲi, mu gaga kha baa sɪ na ded Yekila
 sɛɛɛɔɔɛwɛsɪra za.

Mɛlegɛwɛ ded hapɪra kha Yesu gbūun alɪn humira za

(Matiyo 28:1-9; Marƙi 16:1-8; Zā 2:1-9)

24 Lɛɛɛ dɪyāga bulonkhɔɲɔ, na hape khien
 latɪkɔɪ nuumura pi na liin na yuon mi lugudana
 u II. 2 Baa pi yo nann na pi yāan kha bula na bakan

lugudana nuuna, ti na zūun kuɗ ba.³ Na pi lonni, ŋa pi yāan Adeyira *Yesura / Yesu* kpɔ̄ɔgura bu wa?.⁴ Pi gagase bie na yāwɔgɔnn ma siɛ za, pi kha tu muuna pi gaga wa?. Fi za na khuowe yɔ̄ de kuɗ pi za. Pi dayiinsira kha yɔ̄ŋa wa.⁵ Baa ānabirise na gɔɗ pi na tanni, na pi baɗen pi wɔɔye fɔlɔŋira u. Na bie khuobie ded pi kha: «Bena ɔ̄ bie nithɔ̄rɔkɔgɔlɔ̄nko nihuome sugumu za?»⁶ U bu fara wa?, u huun alun ma. ɔ̄ kuɔgɔn na wesie u na ded ɔ̄ baa u kha bu Galilera ura,⁷ u kha de ba kha: «Fɔ *Nithɔ̄rɔkɔhhiira / Nithɔ̄rɔkɔhhiira* gɔ̄ yii mibɔ̄yɛledewe lese za, pi ba u *nɔbadabɔkura / Nɔbadabɔkɔ* za, ki yie u hu na gbūu arɔ kɔ̄ewe sāara za.»

⁸ Na hapura de kuɔgɔnn na Yesura siɛsura.⁹ Na pi kuɗ lugudana u na yo kpɔ̄rɔn si na karɔ̄nbiiwe gbūne na ukpora dɔ̄lɔna nɔpe buɔra kha thuo Yesura.¹⁰ Bie hapie kha bu wa Magidala Martiyama, na Zani na Zaki yaa Martiyama na hapura buɔra kha bu dɔ̄lɔn mi, bie kha de Yesura dāarawura siɛ siɛsura.¹¹ Baa dāarawura nuun siɛ siɛsura na pi kenn si wa siɛre kpasise, pi khāan si za wa?.¹² Ŋa na Plerura alun na kpiin laɗe na yo nann lugudana u. Baa u nann na u gbisen na yāan ma kaslowuphe?e dola. Na bamuŋa khonn u na miyura bie na liin ura, na u vɔɗ khūnni.

Yesu bɔgɔn u thɔ̄ na u karɔ̄nbiiwe piyɔ̄ kha yo Emayusi
(Marku 16:12-13)

¹³ Gie dɔ̄yāga kpuogira na karɔ̄nbiiwe piyɔ̄ khien khɔ̄ne ki yo gboŋo gɔ̄ za pi kha yi kha Emayusi. Gie gboŋie na Zeruzalemura kha nan ma liɛrɔwe piyɔ̄ nɔ̄rɛsɛ.¹⁴ Miyura bie na liiri, pi kha bu wa ki de ɛ.¹⁵ Bena pi kha bu ki siɛre na pi bo na kame, na *Yesura / Yesu* thɔ̄ra zūun nann mi ki nɔ̄rɛ dɔ̄lɔn mi.¹⁶ Pi kha yā u, ŋa si na liin ma pi khere mu gaga kha muɛ duɔ na bakan pi yiwiyira, pi wɔ̄rɔn tuur u yāan wa?.¹⁷ Na Yesura bɔ̄ɗ pi kha: «Bura ɔ̄ bo ki de na ɔ̄ nɔ̄rɛ mura?» Na pi bie nɔ̄rɛn na kpāɗ wɔɔye.¹⁸ Piyɔ̄ra za, wɔ̄era pi kha yi kha Kilowopasi, na u ded u kha: «Zeruzalemu nɔ̄pura bie za, muɔ kpɔ̄ra ki bu kei tu mu-na liin khɛbie za ba?»¹⁹ Na u bɔ̄ɗ pi kha: «Bura liiri?» Na pi zɔ̄ŋunn u kha: «Muuna nann Nazareti Yesura ura! U kha bu wa Yekire *yādedaagbūɔ̄mɔ / Yekire yādedaa*. U siɛsura na u liigesira kha bu wa na wɔ̄rɔko Yekila dɔ̄lɔna nɔ̄pura bie wɔ̄la u.²⁰ A Yekire kperekpiidekhāgawura na a wɔ̄re nɔ̄pura gɔɗ hāar u wa kha pi ba u *nɔbadabɔkura* za na khu u.²¹ A na khāan ma si za kha uɔ ki ba kuore Israyelura. Ŋa u fɔ̄ra ki bu u huume khɛwe sāara.²² Ŋa aa nɔ̄gboko hape buɔra gbūun khonn a wa bamuŋa gbaangbo. Pi yuon ma lugudana u bulɔŋira khɔ̄lɔ,²³ ŋa pi yāan kpɔ̄ɔgura bu wa?. Na pi gbūun ban kpɔ̄rɔn a kha melegewe kuɗ bie za na ded bie kha Yesura bu wa thakuogo za I.²⁴ Siɛ za na a nɔ̄rɛdakame buɔ yuon lugudana u na yo buun ma

I Ken 24:1-11

miyura mu gaga kha baa hapura na ban ded si ura, ŋa pi yāan uɔ thɔ̄ra wa?»²⁵ Die bena na Yesura ded pi kha: «Nɔ̄pe kei le wɔ̄ɔme, siɛsura bie Yekire yādedewura dedɔ̄, ɔ̄ khāamura wuo wa si za!»²⁶ Yekire Nithɔ̄rɔkhoromora kha kān ven mafura ki tu lon u ugra yeɔ̄ɛɛɛ za wa ba?»²⁷ Na siɛsura bie na sewen na gbūun u miyura bie za, na gɔ̄ siɛsura Yekila hāan *Moyizi / Moyizi* na yo gbie u yādedewe bie siɛsura za, na Yesura bɔgɔn mi muuna si kha de ura.

²⁸ Baa pi yo yimin gboŋira za pi kha yo, na Yesura liin mu gaga kha u tāra wa na yo wɔ̄re u.²⁹ Ŋa na pi maan na yɔ̄nn u na ded u kha: «Hɔ̄dan na aa, nadɛ khɔ̄era wa wa, khaala ba lei te wa?» Na u buun na hɔ̄dann pi heke.³⁰ Baa pi ba hɔ̄dann dikhela za, na u khɔ̄en buru, na thɔ̄en Yekila ki kpekɔ̄nn u na hāan mi u.³¹ Die bena na pi yiwiyira de phiin zɛrɛ, ki yɛn na pi tuur u. Ŋa na u de tūrun pi wɔ̄la u fi.³² Na pi ded kame kha: «Si kha bu wa bāanwuokpakpaka a khere bena u kha siɛre a khɔ̄na u na u bɔgɔ a sewusura kɔ̄rɔwura, waruma muse?»

³³ Die khaala za fi na pi de alun na vɔɗ gbūun Zeruzalemura na buun karɔ̄nbiiwe gbūne na ukpora na pi bɔ̄ŋinn na pi kamura.³⁴ Na bie ded karɔ̄nbiiwira yɔ̄ra kha: «Adeyira gbūun alun ma humura za tɔ̄ya! U bɔgɔn u thɔ̄ na Simɔ̄.»³⁵ Na karɔ̄nbiiwe piyɔ̄ra khɔ̄en miyura na liin bie khɔ̄na za, na kpɔ̄rɔn ɔ̄, dɔ̄lɔna lomura za bie tuun Yesura bena u kha kpekɔ̄n *bula* ura.

Yesu bɔgɔn u thɔ̄ na u karɔ̄nbiiwira bɔ̄ŋinn Zeruzalemura

(Matiyo 28:16-20; Marku 16:14-18; Zā 20:19-23; Miliinye 1:6-8)

³⁶ Baa pi kha bu ki siɛre mafura, na Yesura thɔ̄ra ban nɔ̄rɛn pi sugumura za na ded pi kha: «Yekire hā ɔ̄ kpolonwuɔ̄ŋo!»³⁷ Na ānabirise gɔɗ pi gbaangbo haru na pi ki gban, nadɛ pi kha ken ma kha sɔ̄sɔ̄gārtga bie yāarɔ.³⁸ Ŋa na Yesura ded pi kha: «Bena ɔ̄ ānn gbaangbo mura? Bena ɔ̄ sige sige ɔ̄ kpolonsira u mura?»³⁹ ɔ̄ ken mi lesira na mi dɛsura, mie thɔ̄ra u kūu! ɔ̄ pho mi za na ken, nadɛ sɔ̄sɔ̄gārtga bu na gbɔ̄khaase na huwure mu gaga kha mie wa?»⁴⁰ Baa u kha de pi siɛ siɛsura na u bɔgɔn mi u lesira na u dɛsura.⁴¹ Baa karɔ̄nbiiwira bāanyɛ na wuon tanni, na si liin bamuŋa pi khere. Pi kha khāa si za wa?. Na Yesura bɔ̄ɗ pi kha: «ɔ̄ bu na dɔ̄muɛ khaadɛ na dɔ̄ wa?»⁴² Na pi hāar u burowɔ̄yamɔ gbūŋo.⁴³ Na u zɔ̄nn ŋi na khuɔn ŋi pi wɔ̄la za fi.⁴⁴ Siɛ liin na u ded pi kha: «Bena mi kha bu ɔ̄, mi na ded ɔ̄ wa kha: Wesie sewen na ded mie miyura *Moyizi / Moyizi* siɛsura za, Yekire yādedewe sewusura za na tɔ̄nse sewura za, siɛ bie kān ma na le.»⁴⁵ Na u phiin zɛn pi wɔ̄mura pi bu tu Yekila sewura siɛsura kola.⁴⁶ Ki yɛn na u ded pi kha: «ɔ̄ ken wesie sewen kha *Yekila Nithɔ̄rɔkhoromora / Yekire Nithɔ̄rɔkhoromo* kān ma na ven, ki hu na arɔ dɔ̄yāse sāara za,⁴⁷ ki yie u yisigra kāma za, pi de thɔ̄nyira bie, na khe Zeruzalemura, kha

nɛpɛ vɛkɪn pi kpolonsira pɛ mɛbɔyɛra bu yafa pɛ za. ⁴⁸ Ɔɛ ki bu ɛ mɛyɛ sɛrɛwɛra na yo kpɔrɛ buɔra ɛ. ⁴⁹ Na mɛ uɔ, mi *Siye/Siye Yekila Nina/Yekire Nin* u na deɔ kha uɔ ba hã Ɔ, mɛ thɪra ba dãa hã Ɔ u. Nɔ Ɔɛ, Ɔ hudan gboŋo kpoloŋira banu kha Ɔ hɪi na uɔ zaazaa Nina wɔrɛkɛra ^I.»

Yesu bu gan zaa

⁵⁰ Sɛ kpɪra za na Yesura khɛn karɪnbiiwira na pi kud gboŋira u na u yuon mi Betanɛ geŋɛ ^{II}. Baa pɛ nann deɔ

I *Ken Miliinye 1:4-5* II *Ken Maruki 11:1*

khaala u, na u arɛgan lese na kɪran mɛ. ⁵¹ Bena u kha bu ki kɪra pɛ, na Yekila khonn u pɛ sugumura za na gann u zaara ni ^{III}.⁵² Na karɪnbiiwira bɛɛ, baa bɛ gbɪnen u zuori, na pɛ vɛɔ gbɪun Zeruzalemura na bãanwuonkpakpaka. ⁵³ Pɛ kha yo wa *Yekila gbɪnɛthuvugira/Yekila gbɪnɛthuvugira* u ki gbɪnɛ Yekila bãanyɛ bɛɛ.

III *Makɪn khaadɛ ken ni na Miliinye 1:9*

Zā

Sewura siere thaaga

Zā kha bu wa Yesura karĩnbiye uɔ, uɔ sewen sewuwɛ (Matiyo 10:2). Na u kha u siere uɔ thĩ miye za, u yi uɔ thĩ yɛsiɔga wa?, u sewɛ wa kha karĩnbiye uɔ (Zā 18:15), waruma kha karĩnbiira Yesura khɔri ɛra (Zā 13:23). Zā boɔɔ sɛ wa kha Yesu ki bu Kirisitira u Siye Yekila dāan na makĩnn na baa Yekila thĩra na nisĩnn hāan nuuga ɛra. Yesura ki bu khĩna a thuo na yo bu thakuokeizuonjira Yekila heke. Uɔ ki bu tĩya deyɛra, uɔ ki bu yeyɛbura ki boɔɔ Yekila tĩyara, uɔ ki bu diimira ki hā thakuogira, uɔ ki bu a kaadaara, uɔ zɛn a wuɔla u ki yo a Yekila heke. Sɛ lugusira, Zā sewura de a wa kha Yesura ki bu Yekila siɛsura wɛsɛ ki bu kũu bāanyɛ bɛ. U liin ma u thĩ nuthĩrubiye na ban hɔdan a sugumura za. Zā sewura de a wa lomura za āyĩ Zā karĩn nɛpɛ Yesura tĩyara ɛra (dabikpakpadɛ 1). U boɔɔ wa tĩ lomura za Yesura gbĩɔnn na nithĩnthĩme. Zā kpɔri wa Yesura bamuɔa miye wānyɔ, ɛ bu wa mɔboɔɔɔɔnyɛ na de deyɛra kpɔla Yesura bu ɛra (dabikpakpa?ɛ 2 na yo 12 za). Zā boɔɔ wa tĩ lomura Yesura karĩnn u karĩnbi-wira dɔyāga dawogira pi ɔɔd Yesura ɛra (dabikpakpa?ɛ 13 na yo 17 za). Sewura phulakhela za, a yā wa lomura za pi ɔɔd Yesura yuon ɛra, na lomura za pi kitin u ki yo baɔd u nɔbadaboɔkura za na khuur u ki yɛn na u ba alin na kuɔ huumira za na boɔɔɔ u thĩ na u karĩnbiwira ɛra (dabikpakpa?ɛ 18 na yo 21 za).

Yekila Bikhira Yesu Kirisitira ki hā nuthĩruga thakhuogira

1 Mɔyɛra bɛ ɔɔbena lugusira za, wɛra pi kha yi kha siɛsura ^I, u kha bu wa bu, uɔ na Yekila kha bu, u gbũu kha bu wa Yekire. ² U kha bu wa na Yekila bɛna dunuyara tiin ɛra. ³ Uɔ Yekila khɛn na u liin mɔyɛra bɛ; mɔnɛ sii liin kɛi le uɔ wa? ^{II} ⁴ Thakuogira kha bu wa uɔ heke. Gɛ thakuogira kha bu nuthĩrɛpɛ yeyɛbura. ⁵ Bɛ yeyɛbura ki yɛdɛ dabirigira, ɔa dabirigira buun mi wa?.

⁶ Na Yekila dāan wɛi uɔ pi kha yi kha Zā ^{III}. ⁷ Uɔ bann ma mu gaga kha siere, na ba boɔɔ yeyɛbura miye si le thaaga nɛpɛ bɛ khāan yeyɛbura za uɔ siɛsura kāmara za. ⁸ Uɔ kha bu yeyɛbura wa?, ɔa u kha kān ma na le siere na boɔɔ deyɛra ki bu yeyɛbura ɛra. ⁹ Bɛ yeyɛbura kpɔra kha bu yeyethĩnthĩmira na bann dunuyara za na ba yɛden nuthĩrupira bɛ.

¹⁰ Uɔ wɛra pi kha yi kha siɛsura tĩ, uɔ kha bu wa dunuyara za. Uɔ liin dunuyara, kɛna dunuyara tuur u wa?. ¹¹ U bann ma uɔ thĩra sɔrɔgura za, ɔa u sɔrɔgura nɔpura buu u wa?. ¹² ɔa wɛpɛ bɛ buu u, na khāan u za, u hāan ma bɛ khĩnɛ kha pi le Yekila biwe ^{IV}. ¹³ Pi liin Yekila biwe khuo na hara bihũnlomura za wa?, waruma

^I Siɛ siɛsɛ ki bu Yesura, ken dabituu?ɛ 14 ^{II} Makĩn khaadɛ ken ni na 1 Korɛtɛwɛ 8:6, na Kolosɛwɛ 1:16-17 ^{III} Yekire āyidaa Zā pi de. Ken 1:19-36 ^{IV} Makĩn khaadɛ ken ni na Galasɛwɛ 3:26, na 1 Zā 3:1-2

nuthĩrubiye dĩno lomɛ wa?, ɔa Yekila thĩra liin mi u biwe.

¹⁴ Wɛra pi yi kha siɛsura, u liin ma nuthĩruga na ban hɔdann a sugumura za, fɔmɛ na tĩya nɔra ki bu u. A yāan u ugura yeyɛbura, ugura yeyɛbura bikhira kpɔra kpelila bu na kure Siira Yekila khɛre ɛra. ¹⁵ Uɔ miye Zā-na dedi, u kpaasĩn ma na ded kha: «Uɔ miye mi na ded tĩ kha: “U ba ban miɛ kpĩra za, kɛna uɔ ki bu wuɔre miɛ za, nadɛ u kha bo wa bu na miɛ hũnn thonn wa?”» ¹⁶ A bɛ buun ma u kĩrɔgura gbaangbo na ki thoon thoon kame u fɔmura wɔrɔkura za. ¹⁷ Nadɛ Yekila hāar a wa u siɛredewensira na *Moyizira* / *Moyizi*, ɔa fɔmura na tĩyara kuɔ ba *Yesu* Kirisitira za. ¹⁸ Nɔra sii yāan Yekila yāan wa?. ɔa bikhira kpɔra ki bu Yekila, na hɔdann Siira lokura u, uɔ kpɔra yɛn na a tuur u.

Yekire āyi Zā siɛsɛ

(Matiyo 3:1-12; Marɔki 1:2-8; Luki 3:15-17)

¹⁹ Ken wɛsɛ Zāna ded bɛna Zeruzalemu *Yawutuwe* / *Yawutuwe* wuure nɛpɛ dāan *kperekpiidɛwɛ* / *Kperekpiidɛwɛ* na levitiwe kha pi bũ u kha: «Mu bu wa āna kpɔo?» ²⁰ U yɛn kɛi hāan mi zĩɔnɛ wa?, ɔa u ded si wa na yɛsĩnn sɛ pi bɛ wuɔla za kha: «Mɛ ki bu Kirisitira wɛra Yekila kenn khonn wa?» ²¹ Na pi bũɔd u tĩ kha: «Na āna kpɔo ki bu mu? Muɔ ki bu *Eli-ra* / *Eli* ba?» Na Zāna zĩɔnn kha: «lya, mɛ bu Eli wa?» Na pi kha: «Muɔ ki bu *Yekire yādedaara* / *Yekire*

^V Ken 1:30

yādedaa ba?» Na u zīḡunn mī kha: «lya.»²² Na pi ded u kha: «Na āna kpūo kī bu mu thīra? Aa kān ma na yo hā aa dāaderiwura zīḡinse. Bira muo thīra bu de muo thī mīyura za?»²³ Na Zāna zīḡunn mī kha: «Mīe bu wa wiera kī kpaasīn gbangbīrīnjira za kha: “Ū ɔfo khīna ti telen na hā adeyura dī!”» Sīe Yekila yādedaa Ezayira na dedi.²⁴ Nīpura pī na dāan Zāna khere *Farizīeme* / *Farizīeme* kha bu wī.²⁵ Na bīe būd u tī kha: «Na muo kī bu *Yekila nūthīrīkhoromora* / *Yekire Nūthīrīkhoromo* wa?, mu bu Eli wa?, mu gbūu bu Yekila yādedaa wa?, na be liin na mu yī nīpe āmura za?»²⁶ Na Zāna zīḡunn mī kha: «Mīe yī ū wa āme za; ŋa nira uo bu ū sugumura za ū tu uo wa?,²⁷ uo ba ban mīe kpīra za, na gbise na wōri u sawulanwōnyura thīra mīe thaaga sūnn sīe za.»²⁸ Wesīe bīe liin ma Betanī, lagagborola pī yī Zurudē uo dena duora za nī, khaala Zāna kha yī nīpura āmura za ūra.

Yesura kī bu Yekila zārabiira

²⁹ Kī gōdīekīna, na Zāna yāan *Yesu* na u ban u heke, na zāna ded kha: «Ken *Yekila Zārabiira* / *Yekila Zārabiira* kī khon nīpe mībūnyura ūra.³⁰ Uo mīye mī kha de bena mī na ded kha: “Wēi uo ba ban mīe kpīra za, kena uo bu wōre mīe za, nadīe u kha bu wa bu na mīe hūn thonn wa?”³¹ Mīe kha tu u thīra wa?, ŋa mīe bann ma kha mīe yī nīpe āme za si le thaaga *Lsrayeli* / *Lsrayeli* bīiwira bu tu u.»³² Na Zāna ded tī kha: «Mī yāan na *Yekila Nina* / *Yekire Nin* kuđ zaara nī na sūnn u za mu gaga kha genetugan na hūdan u za.³³ Mī kha tu deyura kha bu u harī bere wa?. Ŋa Yekila na dāan mīe kha mīe yī nīpe āmura za, uo ded bī kha: “Mu ba yā na Yekila Nīna sūnn na hūdann wēi uo za. Uo kī ba yī nīpura Yekila Nīna za.”³⁴ Na Zāna ded kha mī yāan ma sīe, kī bōgo sī kha uo wēi wīe bu wa Yekire bīye.»

Yesu lugu karīnbīiwe mīye

³⁵ Kī gōdīekīna tī, Zāna kha bu wa na u karīnbīiwe pīyō dīe kharīkpūola za.³⁶ Baa u ba kenn yāan na *Yesura* / *Yesu* bu tāra na u kha: «Ken *Yekila Zārabiira* / *Yekila Zārabiira* .»³⁷ Na Zāna karīnbīiwira pīyōra nuun sīe sīesura na aln thūon Yesura.³⁸ Na Yesura wād kenn kpīra, na yāan na pi thuo u na u būd pī kha: «Bira ū bīe?» Na pī zīḡunn u kha: «He mu bu Rabbi?» Rabbi kōla kī bu kha «Karīndaa». ³⁹ Na u zīḡunn mī kha: «Ū ban, ū ba yā.» Na pi thuo u na yo yāan u hūnkhele, sī na makīnn ma na zūnhūnbena, na pī hūdan na phulan khīe gbugora na Yesura.⁴⁰ Bīe karīnbīiwira pīyōra na nuun Zāna sīesura na thūon Yesura, pī kha yī ba uora kha Ādire, Simō Pīerī khīnīye kha bu u.⁴¹ Lugu nīrara Ādirera yo yāari, uo liin u marīkhuo Simōra; na u ded u kha: «Aa yāan Kīrisīti.» Dīe dabila kōla kī bu kha: «Nūthīrīkhoromora.»⁴² Na u khīen Simōra na yuor u Yesura khēre. Na Yesura kenn u

kī ded u kha: «Mu bu wa Zā bīkhiye Simō, pī ba yī bu wa kha Pīerī.» Gīe kōla kī bu kha «Buruga».

Filipu na Natanayeli mīye

⁴³ Kī gōdīekīna, na *Yesura* / *Yesu* aln kha uo yo wa Galīle. Na u yo gbīḡunn na Filipu na ded u kha: «Thuo mī!»⁴⁴ (Filipura kha bu wa Betīsayīda nīra, Ādire na Pīerīra na kuđ ba gīe gbonjira za tī.)⁴⁵ Na Filipura yo yāan Natanayeli na ded u kha: «Aa yāan deyura *Moyizira* / *Moyizi* ded u sīerehāansura sewura za na deyura Yekila yādedewura ded pī sewuwura za ūra. Zozefu bīkhiye Yesura kuđ Nazaretura ūra uo u.»⁴⁶ Na Natanayelura ded u kha: «Mīkīne wōri kure Nazareti za ba?» Na Filipura zīḡunn u kha: «Ban, mu ba yā.»⁴⁷ Baa Yesura yāan Natanayelura na u ban u khēre, na u ded kha: «Ken *Lsrayeli* / *Lsrayeli* bīthīnthīnwe; u bu wa nītelenyemo.»⁴⁸ Na Natanayelura būd u kha: «Mūse mu liin kī tuon mīe?» Na Yesura zīḡunn u kha: «Baa mu kha bu taanagura taana za na Filipura yīd bu thon wa?, na mī yā mu.»⁴⁹ Na Natanayelura ded u kha: «Karīndaa muo kī bu Yekila Bīkhiira, dīna *Lsrayeli* iyara.»⁵⁰ Na Yesura zīḡunn u kha: «Baa mī ded bu kha mīe yāan mu na mu hūdan taanagura taana za, sīe yīen na mu khāan mī za? Mu ba yā mīkpakpa?e yuō na tāra wē?e.»⁵¹ Na Yesura ded tī kha: «Tīyara za uo, mī de ū wa si kha ū ba yā na zaara phiin zīen na Yekila melegewe gan na pi sūn mīe *Nūthīrbīkhiira* / *Nūthīrbīkhiira* za.»

Kana gbonjo kōyōse mīye

² Khīewe pīyō tārawe kpīra za, na pī kha kōyōse bu Kana, Galīle sūrga za. *Yesura* / *Yesu* yaara kha bu wa sīe kōyōsura za.² Pī na thonn ma Yesura na u karīnbīiwira sīe kōyōsura za.³ Bene duō ba nannī, na duvēn kpīdī. Na Yesura yaara ded u kha: «Nīpura duvēna zuon ma.»⁴ Ŋa na Yesura zīḡunn u kha: «Yaa, muo kī kān bōgo mīe wesīe mī kān na le ba? Mīe bena nann thon wa?»⁵ Na Yesura yaara ded mīliinbīiwira kha: «Na Yesura ba ded ū mīde bāa ū le rī.»⁶ Bentase wānīkpo kha bu fl. Sīe bentasura za *Yawutuwe* / *Yawutuwe* le tha kī yede pī thī. Beḡe kpo kha wōri khē wa litiriwe tiwāa siira.⁷ Na Yesura de mīliinbīiwira kha: «Ū tha āme na hīde bensīe.» Na pi hīdenn si harī sī nuoyura za.⁸ Na Yesura ded pī kha: «Ū tha bīe āmbīe za na yo hā wiera kī bu dīime mīye thaagura za ūra.» Na pi liin sīe.⁹ Na dīime mīye thadeyura dīen kenn āmura vīkīnn na liin duvēna ūra. U kha tu khaala uo duvēna na kuđ wa?, ŋa mīliinbīiwira na thaan āmura, bīe kha tu u kure khēre. Na dīime mīye thadeyura yīd kōyōkhuora¹⁰ na ded u kha: «Nīpe bīe le nīsīn go ba kī kpīkīn duvēn nuwāra zo, na nūthoromira yōōn na hīin zuori, pī tu kī kpīkīn duvēna kī hugan wa?. Ŋa muo khīen ma duvēn nuwāra na bīen khaare na yīir u na ba nann harī ūra siira!»¹¹ Fl

za Yesura liin u lugu bamuṅa muṅa Kana Galile sɔrɔgura za. Mafura u bɔgɔn u ugura yeyɛbura na karṅbi-wira khāan u za. ¹² Sɛ kpīra za na u yuon Kapert-nawumu uɔ na u yaara, na u khūrūwura, na u karṅbi-wira na u liin khɛwɛ buɔ ni kɪrɪ I.

Yesu dɛd dɔŋɪnderuwe Yekire gb̄nethuugura za

(Matiyo 21:12-13; Maruki 11:15-19; Luki 19:45-48)

¹³ *Yawutuwe* / *Yawutuwe* feti pi le kōn kha Pakura uɔ na yīimin ma. Na *Yesura* / *Yesu* alin yuon Zeruzalemura. ¹⁴ Na u yo yāan naawe, na zārawe, dīna genetugame dɔŋɪnderuwe *Yekila gb̄nethuugura* / *Yekila gb̄nethuugura* gb̄ɛigura za, dīna tigibɛnderuwe na pi hɪdann pi tapaluwe wuɔye za fɪ II. ¹⁵ Na u khɛn wōnye na liin dazuwure na dɛd kusen pi bɛ Yekila gb̄nethuugura gb̄ɛigura za, na pi naawura na pi zārawura, kɪ vɪd sɪd tigibɛnderuwa tigi yira na pi tapaluwa fɔlɔŋura u. ¹⁶ Ki dɛd genetugan dɔŋɪnderuwa kha: «Ī khon sɛ daasɛ bɛ khaadɛ za! Hā ĩ le mi Siira thuugura wāgure thuuga wa?» ¹⁷ Na u karṅbiwura kuɔgɪnn na Yekila sewura sɛsɛ suɔ ki de kha: «Mi Yekire! Mɛ khɔrɪ wa mu thuugura miye. Bɛ khɔrɪmura so ba mɛ mu gaga kha naaga.» ¹⁸ Na Yawutuwe wuɔre nɪpura bōd u kha: «Bura bamuṅa mɪthīne mu wɔrɪ le na bɔgɔ a, a tu kha wesɛ mu liin mura khīne bu mu heke na le si.» ¹⁹ Na Yesura zɪŋunn mɪ kha: «Ī kii Yekila gb̄nethuugura bɛ, kɪ yɛ mɪ ɔfɔ ma kɪ khɛwe pɪsāa kpoloŋo za III.» ²⁰ Na pi dɛd u kha: «Thuugɛ mabura khɛn ma dɪsɛ tigbeȳn na wānɪkpo kɪ tuun zuori, kena muɔ kha muɔ wɔrɪ ma kɪ khɛwe pɪsāa kpoloŋo za?»

²¹ Na *Yekila gb̄nethuugura* / *Yekila gb̄nethuugura* ki-imira miyura Yesura kha de, gɛ kha bu uɔ thīra gbɔkhaasura. ²² Kpīra za, baa *Yesura* / *Yesu* ba huun na gbūun alin, na u karṅbiwira kuɔgɪnn kha u na nisīnn dɛd sɛ, na pi khāan Yekila sewura sɛsɛra za dīna sɛsɛra Yesura na dɛd ɪra.

Yesura tu wa nɪthūriga gagasura bɛ

²³ Bena Yesura kha bu Zeruzalemura *Paki feti* / *Paki feti* za, na nɪgɔme khāan u za, nadɛ baa pi kha yā na u le bamuṅa miyura ɪra. ²⁴ Na *Yesura* / *Yesu* kha khāan pi za wa?, nadɛ u kha tu wa pi bɛ lɔmura kīraŋura. ²⁵ U nuuga kha bu pi de uɔ nɪpɛ bɛ lɔmura wa?, nadɛ uɔ thīra kha tu wa nɪthūribiwwira bɛ gagasura.

Nikodemu yuon Yesu yākhɛre

³ *Farizɛmɛ* / *Farizɛmɛ* wɛɪ uɔ kha bu na pi yɪ u kha Nikodemu, *Yawutuwe* / *Yawutuwe* wuɔre nura kha bu u. ² Na u bann gɔɔɔyāga guɔ dawogo Yesura khɛre na dɛd u kha: «Karīndaa, aa tuun ma kha Yekila

I Ken Matiyo 4:13 II Ken Maruki 11:15 III Makīn khaadɛ ken ni na Matiyo 26:61; na 27:40; na Maruki 14:58; na 15:29

dāan mu wa kha mu ban karṅ a, nadɛ nura sii wɔrɪ le bamuṅa miyura siira mu le mura kena Yekila bu na u deyura wa?» ³ Na *Yesura* / *Yesu* zɪŋunn u kha: «Tiyara za uɔ, mi de bu wa si kha nura sii wɔrɪ yā *Yekila ugura* / *Yekila uga* kena u deyura hūnn hūnfeme wa?» ⁴ Na Nikodemura bōd u kha: «Nura wɛ bāa khād zuori, muse sii uɔ wɔrɪ le ki gbūu hūn hūnfeme bere? U wɔrɪ vɪ gbūu u yaara kpoloŋira za u gbūu hūn u bānyōd dōwa?» ⁵ Na Yesura zɪŋunn u kha: «Tiyara za uɔ, mi de bu wa sɪ: Nura sii wɔrɪ lon Yekila ugura za na u hūnn āme dīna *Yekila Nina* / *Yekire Nin* za wa?» ⁶ Nadɛ wɛ ki hūn nɪthūriga hūme za, nɪthūriga lɔme kɪ bu uɔ za, dīna wɛ ki hūn Yekila Nina za, Yekila Nina lɔme kɪ bu uɔ deyura za. ⁷ Hā mu yɛ bamuṅa khon mu nadɛ baa mi dɛd bu kha: “Fɔ ĩ bɛ hūn hūnfemura za zo wa?” ⁸ *Sarūŋa* / *Sarūŋura* vu ki yo wa geŋɛ bāa kɪ khɔrɪ, mu nu kɪ kōmura, ŋa mu tu geŋura ki kud wa?, dīna geŋura ki yo wa?. Wɛ bāa hūn Yekila Nina wɔrɪkura za uɔ deyura bu wa mafura.» ⁹ Na Nikodemura dɛd u kha: «Muse sɛ wɔrɪ le?» ¹⁰ Na Yesura zɪŋunn u kha: «Muɔ wɛra kɪ bu *Lsɪrayɛl* / *Lsɪrayɛl* biwwira wuɔre deyura kena mu tu sɛ wa?» ¹¹ Tiyara za uɔ, mi de bu wa sɪ: Wesɛ a tu, sɛ a de. Na wesɛ a yāarɪ, sɛ a de. Ŋa ĩ bɪ a bedegensira wa?. ¹² Na mi de ĩ fɔlɔŋɛ miye ĩ khāan mɪ za wa?, na muse sii mɪ wɔrɪ le ki de ĩ zaaza miye ĩ wɔrɪ khāan u za? ¹³ Nura sii gann zaara ni wa?, fɔ mɛ *Nɪthūribikhiira* / *Nɪthūribikhiira* kpura kud zaara ni na sūnn fɔlɔŋura u buɔɔɔɔ. ¹⁴ Lɔmura za *Moyizira* / *Moyizi* kpaan khīlɛigura suwugura na bad kɪ dabɔkɔ za gbangbriŋira za IV, mafura pi ba aruga mɛ *Nɪthūribikhiira* tɪ¹⁵ si le thaaga na wɛ bāa khāan u za, uɔ deyura bu thakuokɛzuoŋo. ¹⁶ Nadɛ Yekila khɔrɪn ma dunuyara nɪpɛ na tann gɛ yɛn na u hāan u bikhiira kpura kpelila, si le thaaga na wɛ bāa khāan u za, uɔ deyura dii wa?, ŋa u bu thakuokɛzuoŋo. ¹⁷ Yekila dāan u bikhiira fara fɔlɔŋura za u kiti nɪpɛ wa?, ŋa u dāar u wa na bu zɪn nɪpɛ na mɔbɔyeliigira. ¹⁸ Wɛ bāa kɪ khāan bikhiira za, Yekila kiti uɔ deyura dōwa?. Ŋa wɛ kɪ khāan u za wa?, kiti waan ma uɔ deyura za zuori. Nadɛ baa u deyura khāan Yekila Bikhiira kpura kpelila za wa? ɪra. ¹⁹ Ken lɔme za kitira bu: Yeyɛbɛ bann ma dunuyara za, ŋa nɪthūripɛ khɔrɪ wa dabirige kɪ tāra yeyɛbura, nadɛ pi miliinyira bīn ma. ²⁰ Wɛ bāa kɪ le mɔbɔyɛ, uɔ deyura khɔrɪ yeyɛbɛ wa?, u gɔ ba u thī hā uɔ ba le ban yeyɛbura za uɔ miliinbɔyura ba le kure gbɛɪge za wa?. ²¹ Na wɛ bāa kɪ khɔrɪ tīya, uɔ deyura ban ma yeyɛbɛ za, si le thaaga nɪpɛ yā sɪ kīraŋura kha u miliinyira makīnn na Yekila khīna.»

IV Sɛ sɛsɛ za Yesu bu sɛre wa na gbūu uɔ thī huume miye za nɪbadabɔkɔ za dīna u vɪ gbūume Yekila heke

Yesu na Yekire äyi Zã miye

22 Siε kpîra za na *Yesura/Yesu* na u karînbiiwira aln na yuon Zude. U hidann ma dîun mi ni na lei kiri, u kha yî ba nipe äme za I. 23 Zãna kha yî ba nipe äme za khaare duɔ za pi kha yi kha Enɔ, ti kha bu wa Salimu lɔkɔ za, nadie die khaala ämura kha gɔn. Nigɔme kha ban ma u khere na u yî pi ämura za. 24 Siε lebena, pi na yii Zãna kasora za thon wa? II. 25 Na Zãna karînbiiwe buɔ hidann ki bo na *Yawutuwe/Yawutuwe* wei uɔ, na yo *yedese/Yedese* genje za. 26 Na pi khien yuon Zãna khere na yo ded u kha: «Karîndaa, wera kha bu dîun mu zurudê lagadena duɔra za, wera miye za mu na sieren ura. Ira wie u bu wa ki yî nipe äme za na nipe bie bu ki yo u khere.» 27 Na Zãna zîɣunn mi kha: «Nura sii wɔri bu mune sii na Yekila hãar u di wa? 28 Ìε thîra wɔri de wesie mi na dedi kha: “Mie ki bu Nthîrkhoromora wa?, ña Yekila dãan ma mie kha mie nisîn u III.” 29 Si khiegîn ma na wesie: Kɔyɔkhuora baa ki bu kɔyɔhala, ña kɔyɔkhuora yesekhuora uɔ hidan ma u lɔkura u ki ki nuure u, na u nuun kɔyɔkhuora nuugira bãanwuonjo gɔ u wa. Mafira tî, gie bãanwuonjira bu wa mie bege, ki gbûu bu wa bãanwuokpakpaka. 30 Uɔ gbûɔnsura kãn ma ki gbîn ki yo wɔre, ki yie mie bestra ki gbûu ki sün thede.

Wera kud zaara ni na bann ura

31 Wera kud zaara ni na bannu, uɔ ki bu buɔra bie thaagura za. Na wera ki bu fɔlɔɣura u, uɔ bu wa fɔlɔɣie baa, uɔ de ba fɔlɔɣie miye. Wera kud zaara ni [uɔ ki bu buɔra bie thaagura za]. 32 U de ba wesie u yãan na nuuri, ña nura sii bu bi u siesira wa?. 33 Wie bãa buun u siesira, uɔ deyura bɔɔɔ wa kha Yekila bu wa tîya. 34 Wera Yekila dãaru, uɔ de ba Yekila siesira, nadie baa Yekila hîden u na u Nina. 35 Siye/Siye Yekila khɔri wa u bikhiira na yiin miyura bie u wɔrikura za. 36 Wie bãa khãan bikhiira za, uɔ deyura bu wa na thakuokeizuonjo. Wie bãa gbûu kei kha uɔ khãan u za wa?, uɔ deyura ba bu gie thakuogura wa?, ña Yekila donjo hidan ma uɔ deyura za.»

Yesu na Samari hara miye

4¹⁻³ Na Farizême nuun na pi de kha *Yesura/Yesu* kha bu wa karînbiiwe ki yî pi äme za ki tãra Zãna (Tîyara za uɔ, *Yesura* thîra kha yî pi ämura za wa?, ña u karînbiiwira kha yî pi ämura za.) Baa *Yesura* ba nuun wesie nupira kha de, na u kud Zude sɔrigura za na vɔd gbûun Galile sɔrigura u. 4 U kha kãn tãra wa *Samaru/Samaru* sɔrigura zo ki tu nan.

5 Na u yo nann *Samaru/Samaru* sɔrigura khaare duɔ lɔkɔ pi yi kha Sikari, ti khaala kha yîmi wa na huugura

I Ken 4:1-2 II Ken Matiyo 14:3; na Maruki 6:17; na Luki 3:19-20 III Ken 1:20

Zakɔbura hãan u bikhiye Zozefura ura.⁶ Die khaala za Zakɔbura kɔlõna kha bu. Baa sɔriyuogira na venen *Yesura/Yesu*, na u hidann kɔlõna lɔkura za fi. Khiera na nann ma thaaga zuori.

7 Na Samariwe hara uɔ bann kha uɔ tha äme, na *Yesura/Yesu* ded u kha: «Hã mie äme buɔ mi yî.»⁸ U karînbiiwira na yuon ma gbonjo kpolonjira u kha bie yo bie dimune. 9 Na Samari hala ded *Yesura* kha: «Yawutu nura ki bu mu, na muse sii mu le ki bi yîn mie Samari nura äme kha muɔ yî?» (Nadie *Yawutuwe/Yawutuwe* kha bi na die na Samari nipe mune sii za wa?) IV.

10 Na *Yesura/Yesu* ded u kha: «Na mu kha tu wa mu-na Yekila hã, dîuna deyura ki yîn mu ämura kha uɔ yî, muɔ thîra ki naa ba yîn mie äme, mi hã mu ämura ki hã thakuogira.»

11 Na hala zîɣunn u kha: «Karîndaa, mu bu na dathaana wa?, kɔlõna gbûu kogo ba. Muse sii mu ba wɔri le ki bu bie ämura ki hã thakuogira? 12 Aa sekhã-gara Zakɔbura hãan aa kɔlõn wie, uɔ thîra yûɔn ma u za, na u bikhiwira, na u daduorowira bie. Muɔ ki tãra Zakɔbura ba?»

13 Na *Yesura/Yesu* zîɣunn u kha: «Wie bãa yûɔn kɔlõn wie ämura, yûɔse ba gɔ u wa tî. 14 Ña wie bãa ki ba yî ämura mie ba hã u, yûɔse ba khu uɔ deyura kûu dõwa?. Ämura mie ba hã u deyura, pi ba le wa ämbode ki bûn u deyura za na hã u thakuokeizuonjo.»

15 Na hala ded u kha: «Karîndaa, hã mie bie ämura thîna, hã yûɔse gbûu gɔ mie, mie gbûu ban kɔlõn wie za kha mie tha äme dõwa?»

16 Na *Yesura* ded u kha: «Yo de mu khuora tî ban.»

17 Na hala zîɣunn u kha: «Mie bu na khuo wa?»

Na *Yesura/Yesu* ded u kha: «Mu ded tîya kha khuo bu muɔ heke wa?. 18 Nadie mu buun ma khuowe piwãa, khuora khere mu bu ura mura mu khuo uɔ wa?, mu ded tîya.»

19 Na hala ded kha: «Karîndaa, mie yã kha muɔ bu wa *Yekire yãdedaa/Yekire yãdedaa*. 20 Aa sekhã-gawura gbînen ma Yekila biegie thaagura za, ña Ìε *Yawutuwira*, Ìε de ba kha khaala nipe kãn gbîne Yekila die ki bu Zeruzalemura.»

21 Na *Yesura/Yesu* zîɣunn u kha: «Hãrà, khãan si za kha bene duɔ ba ban, tî ba gbîne *Siye/Siye* Yekila biegie za wa?, waruma Zeruzalemu za wa?. 22 Ìε Samari nupira gbîne wa Yekila kei tu u, ña aa *Yawutuwira/Yawutuwe* gbîne u wa, na a tu u, nadie zîmura kud ba *Yawutuwira* heke V. 23 Bene duɔ bu ban, ti gbûun nann ma zuori, Yekire gbînedethînthîmira ba gbîne wa *Siye Yekila Nina/Yekire Nin* wɔrikura za dîuna tîyara za, nadie bie Yekire gbînedethîmira Siira Yekila bu bie. 24 Yekila bu wa Nin, gie yeri, wepe ki gbîne u, pi kãn ma na gbîne u u Nina wɔrikura za dîuna tîyara za.»

IV Makîn khaadie ken ni na Luki 9:52-53 V Makîn khaadie ken ni na *Ɔɔmwuε* 9:3-4

²⁵ Na hala ded u kha: «Mie tu kha Nithĩrũkhoromora kãn ban, wera pi yi kha kirisitira. Na u ba bannu, u ba bogu a miye bie na ye / Yedese .»

²⁶ Na Yesura / Yesu ded u kha: «Mie ki bu Kirisitira, mie wera ki sere mu mura.»

²⁷ Die bena na Yesura karĩnbiiwira kud gbonjo kpolonjira ki ban, baa pi yãan na u sere na hala na si liin gagazuogo pi heke. Na pi u sii had bũd u bira u bie hala heke, waruma be liin na u sere u wa?.

²⁸ Na hala zien u amthabena fi, ki vid na horon khũnn gbonjira u ni na yo ded nipe kha: ²⁹ «ĩ ban ken wei u na u ded bi wesie bie mi liin ira. Kena u ki bu Kirisitira wa?» ³⁰ Na pi kud gbonjira u ki yo Yesura khere.

³¹ Die bena, karĩnbiiwira na maan ma Yesura za kha u di. Pi kha de u wa kha: «Karĩndaa, di.» ³² Na u zĩjunn mi kha: «Dimune duu bu mi heke wete ĩ tu wa?» ³³ Na u karĩnbiiwira ki bũ pi thĩ kha: «Na nura u ban hãar u dimune na u diin baa?»

³⁴ Na Yesura / Yesu ded pi kha: «Mie dimuna ki bu na le mi dãadaara dĩjo, ki phula u miliinsira u hãan mi.

³⁵ ĩ de ba kha: “Feregewe piyĩ yien krewula nan wa?” Na mi de ĩ wa si kha ĩ aruga wuore na ken huusira kĩranjira, diisira nann ma krewume zuori! ³⁶ Wee baa ki krewu u deyira bu wa u taasira, die krewula ki bu na biege nipe pi bu thakuokelzuonjira si le thaaga wera ki tuogo na wera ki krewu, pi hudan ma bãanwuonjo za kpuore. ³⁷ Nadie tĩya sokie dedi kha: “U bu tuogo na u bu krewu.” ³⁸ Mi dãar ĩ wa kha ĩ yo krewu diise huugura za ĩ na sũnen wa? ira, bu pi venn na sũnen ĩ, na ĩe bu krewu ki.»

³⁹ Na Samarũwira bie u, gome khãan ma Yesura za nadie baa hala na ded pi kha: «U ded ba mie miyira bie mi liin ira.» ⁴⁰ Gie yeri, baa Samarũwira ba nann Yesura lokura u, na pi yĩnn u kha u hudan bie khere. Na Yesura bun na hudann na liin khewẽ piyõ. ⁴¹ Na khãadewira ki gon ki yo, nadie u siesira u kha de ira. ⁴² Na pi ded hala kha: «Wesie mu kpõrun a sie dola kãmara za a khãan dũwa?, ña wesie a nuun na u de sie bogu wa aa kha u ki bu dunuya nĩpra zĩndaara thĩra.»

Yesu bãaren surasiwe thadeye u bikihiye

(Matiyo 8:5-13; Luki 7:1-10)

⁴³ Baa Yesura liin khewẽ piyõra die khaala za zuori, na u alun ki yo Galile siruga u, ⁴⁴ kena u thĩra na ded ba kha: «Pi gbĩne Yekire yãdedaa / Yekire yãdedaa sii u thĩra hũngbonjira za wa? I.» ⁴⁵ Na baa pi nann Galilera, na gie sirugira nĩpra god u na kĩran, nadie fetura na liin Zeruzalemura, bie na yuon ma ni na yãan miyira bie u na liin fetura za ira II.

⁴⁶ Baa pi nann Galile sirugira u, na Yesura yuon Kana gbonjira u tĩ, khaala u na vikĩnn amura na pi liin duvẽna

I Ken Matiyo 13:57; na Maruki 6:4; na Luki 4:24 II Ken 2:23

ira. Itakhuo miliindakpakpawa u kha bu Kaperunawumu gbonjira u Galile sirugira u, u bikhiira kha bo ba. ⁴⁷ Baa u wera nuun kha Yesura / Yesu kud ba Zude na bann Galile siruga u, na u yuon Yesura khere na yĩnn u kha u fi u za na yo Kaperunawumura na yo bãare u bikhiira ki bu huumira nuuna za ira. ⁴⁸ Na Yesura ded u kha: «Na ĩ yãan bamuõa miye na mikpakpa?e kũu wa?, ĩ bi khãan wa?!» ⁴⁹ Na itakhuo miliindakpakpawura zĩjunn u kha: «Karĩndaa, khũõfĩn ban mi heke na mi bikhiira huun thonn wa?» ⁵⁰ Na Yesura ded u kha: «Vi gbũu mu khaala u, mu bikhiira bãan ma.» Na wera khãan Yesura siesira za na vid gbũuri. ⁵¹ Baa u kha bu gbũumira za na u miliinbiiwira ban thukĩnn u na ded u kha: «Mu bikhiira bãaru.» ⁵² Na u bũd pi kha bene dũnere za u bikhiira bãaru, na pi zĩjunn u kha: «Dĩra baa khera ba kpien kũu u na gbogbũugura zier u.» ⁵³ Na Siira gagan na yãan kha die benkpuola za Yesura na ded u kha: «Yo mu bikhiira bãaru.» Na u na u gbẽuna nĩpra bie khãan Yesura za. ⁵⁴ Baa Yesura / Yesu kud Zudera na yuon Galilera, u bamuõa miyõõfirana u na liin mura Galile sirugira u.

Yesu bãaren wei u genhe?e na huuri

⁵ Sie kpĩra za, na Yesura / Yesu yuon Zeruzalemura Yawutuwe / Yawutuwe feti u za. ² Kena aboko guu kha bu Zeruzalemura gbonjira za, tũntũna pi kha yi kha zãrawe tũntũna, die lokura za fi. Pi kha yi ba die khaala Eburuse za kha Betizata. Gie ambokira kha bu wa na dabese siwãa, ³ bodigome na hũn ma sie dabesira thedera u fi, darupe, na nudĩjarame, na nĩgenhehuonye. [Pi kha bu wa ki tie kha amura zige, ⁴ nadie Yekila melege u kha ban ma amura za na ba lukĩn mi, na lugun bodo wee baa na wõri nisĩn lonn amura za die bena, haru na u bosira kha bu wa muse na si baa]

⁵ Wei u kha bu fi, u na bod ba na buun duse tigbiire na gbũne na wãnsãa. ⁶ Baa Yesura / Yesu yãar u na u hũn fõlonjira u za na tuun kha u bod lein ma, na u bũd u kha: «Mu bie wa na baa ba?» ⁷ Na bodora zĩjunn u kha: «Karĩndaa, nura bu mi heke na khe yi bi amura za bena pi zige wa?. Bena mie kha mi sũn, sie liin na u nisĩnn mie zuori.» ⁸ Na Yesura ded u kha: «Arũ na khe mu gbanagara na nũrẽ.» ⁹ Na wera de baa khaala za fi, ki alun khien u gbanagara ki nũrẽ.

Kena gie diyãgura gbũun na liin ma gbaariyawuga diyãga. ¹⁰ Na Yawutuwira / Yawutuwe wuore nĩpra ded wera na baa kha: «Gbaariyawuga u, mu bu na khĩne na gbon mu gbanagara wa?» ¹¹ Na u zĩjunn mi kha: «Wera bãaren mie, u ded ba mie kha: “Arũ na khe mu gbanagara na nũrẽ.”» ¹² Na pi bũd u kha: «Wei õna ded bu kha: “Khe mu gbanagara na nũrẽ?”» ¹³ Na wera na bãaru, u kha tu deyira na bãaren u wa?, nadie Yesura / Yesu na lonn ma ngbokira kha bu fi ira.

¹⁴ Sɛ kp̄ra za na *Yesura/Yesu* ba yo yãan wɛra *Yekila gb̄nethuugura/Yekila gb̄nethuugura* gb̄ɛigura za, na ded u kha: «Ira wɛ mu bãan ma. Hã mu le mub̄ye d̄owa?, si le thaaga hã si b̄linsura gb̄u nan mu d̄owa?» ¹⁵ Na wɛra yo ded *Yawutuwe/Yawutuwe* wuore nɔpura kha *Yesura* na bãaren u. ¹⁶ Na *Yawutuwe* wuore nɔpura god̄ kɪ gb̄l *Yesura* nadɛ u na bãaren ma wɛra gbaariyawuga d̄iyãga za. ¹⁷ Na na *Yesura* z̄ɲunn mɪ kha: «Mi *Siye/Siye* *Yekila* bu wa miliinse za bãanye bɛ, si liin mafura mɛ bu wa miliinse za t̄.» ¹⁸ Sɛ sɛsura kãmara za *Yawutuwe* wuore nɔpura kha bɛ wa th̄i kha bɛ khu *Yesura*. Gbaariyawuga kei gb̄nesura dola kãma za wa?, ɲa kha u kha de ba t̄i kha *Yekila* bu wa u sehũromo, sɛ za u kha le wa u th̄i kha u na *Yekila* bu wa kpuore.

Yekire hãan u Bikhie wɔrkɔ

¹⁹ Na *Yesura/Yesu* wɛd na khɛn sɛsura na ded pi kha: «T̄yara za u, mi de t̄i wa si kha bikhie wɔrkɔ le mune sii u th̄i za wa?. Wɛsɛ u yã na *Siira* le, sɛ u le. Wɛsɛ bɛ *Siira* le sɛ *Bikhie* le t̄i. ²⁰ Nadɛ *Siira* khɔrɔ wa *Bikhie* kɪ bɔgɔ u wɛsɛ bɛ u th̄ira le ɛra. U ba hã u wa wɔrkɔ u le mikpakpa?e kɪ tãra wɛsɛ t̄i yãan na ba nann harɔ f̄ura ɛra. Si ba le wa bamuɲa t̄i kherɛ. ²¹ Baa *Siira* arɔga nɛhuome na hã wɛ thakuogo, mafura *Bikhie* hã thakuogo na wɛ bãa nuur u. ²² *Siira* kiti nura wa?, ɲa u hãan ma *Bikhie* wɔrkura bɛ kha u kiti nɛpɛ. ²³ Si le thaaga nɛpɛ bɛ gb̄ne *Bikhie* mu gaga kha baa pi gb̄ne *Siira* dãar u ɛra. Wɛ bãa gb̄ne *Bikhie* wa?, u gb̄ne *Siira* dãar u wa?.

²⁴ T̄yara za u, mi de t̄i wa si kha wɛ bãa ki nuure mɛ sɛsura, kɪ khãan mɛ dãadaara za, u deyura bu wa na thakuokeizuonjira. Kiti ba wa u deyura za d̄owa?, u deyura kud̄ ba huume za na lonn thakuogo za. ²⁵ T̄yara za u, mi de t̄i wa si, bɛne duɔ bu ban, tɪ nann ma zuori, wɛpɛ huuri, bɛ ba nu *Yekila Bikhie* nuugura, wɛpɛ bãa kɪ ba nu gi, bɛ ba ko. ²⁶ Baa *Siira* liin thakuogira hãdaara, mafura u hãan *Bikhie* wɔrkɔ u hã nura thakuogo t̄i. ²⁷ U hãan ma *Bikhie* wɔrkɔ kha u kiti nɛpɛ, nadɛ u bu wa Nith̄rubiye. ²⁸ Hã t̄i yɛ bamuɲa khon t̄i wa?, nadɛ bɛne duɔ ba ban wɛpɛ bɛ kɪ bu lugudanye za, pi bɛ ba nu u nuugura, ²⁹ na arɔ kure pi lugudanyura za. Wɛpɛ pi na liin mik̄nnyura, bɛ ba arɔ na bu thakuogo, ɲa wɛpɛ pi na liin mub̄nyura bɛ ba arɔ, kiti wa pi za. ³⁰ Mɛ wɔrkɔ le mune sii mɛ th̄i wɔrkɔ za wa?. Mɛ kiti wa nura na mak̄n na wɛsɛ *Yekila* ded bi, mɛ kitira telenn ma nadɛ mɛ le mɛ d̄iɲo wa?, ɲa mɛ dãadaara d̄iɲo mɛ le.»

Yesura sɛrɛwɛ gɔn

³¹ Na mɛ le wa mɛ th̄ira sɛrɛ, mɛ sɛsura bu na wɔrkɔ wa?. ³² Na u ki le mɛ sɛrɛ, mi gb̄un tuun ma kha wɛsɛ u de mɛ miyura za, si bu wa t̄iya. ³³ Na t̄e u

na dãan ma *dãara/Dãarawɛ* Zãna kherɛ na b̄k̄inn u mɛ mɛye za, u gb̄un ded t̄i wa t̄iya mɛ mɛye za. ³⁴ Mɛ u nuuga bu nith̄ruga za kha u le mɛ sɛrɛ wa?. Na mi de ba sɛ t̄i bu ko. ³⁵ Zãna kha bu wa mu gaga kha fɪ-tanɪ pi d̄ere u yede khaala. t̄i bun ma na yãgayãgan u yeyɛbura za kɪ kɪ gbaarɪni. ³⁶ Na mɛ u, mune duɔ bu na liin mɛ sɛrɛ na tãra Zãna besura, miyura mɛ le, wɛsɛ mi *Siira* hãan mɪ kha mi le u, t̄e miliinyira kɪ bɔgɔ kha *Siira* dãan mɪ. ³⁷ Na *Siira* th̄ira dãan mɛ, u liin ma mɛ sɛrɛ. Na t̄e, t̄i nuun u nuuga wa?, t̄i gb̄un yãar u na yiwure wa?. ³⁸ t̄i bu na gɔ u sɛsura t̄i gagasura za wa?, nadɛ t̄i khãan wɛra za u dãan wa?. ³⁹ t̄i p̄ɛn ma *Yekila* sewura kar̄mura za ki ken ma kha sɛ za t̄i ba bu thakuokeizuonjira. Sɛsura t̄i kar̄n mura sɛ kpuosira kɪ bu mɛ sɛrɛra I, ⁴⁰ kena t̄i bɛ na ban mɛ kherɛ na bu thakuoth̄inh̄jira wa?.

⁴¹ «Mɛ bɛ kha nith̄rɛpɛ f̄ɔn mɛ wa?. ⁴² Mɛ yãan ma kha t̄e th̄ira kpolonsira za t̄i khɔrɔ *Yekila* wa?. ⁴³ Mɛ *Siira* yɛsɔga za mɪ bannɪ, kena t̄i kei mɪ. Na nura u bann u th̄i bame za, t̄i bu u. ⁴⁴ t̄i khɔrɔ wa ki bu f̄umura ki kure nɔpura heke kena f̄umura ki kure *Yekila* heke, t̄i p̄ɛ bɛ bɛmura za wa?. Na mafura u, muse t̄i ba wɔrkɔ le kɪ khãa mɛ za. ⁴⁵ Hã t̄i ba ken kha mɛ kɪ ba le t̄i zarɔḡindaara mɛ *Siira* wuola za wa?. *Moyizi/Moyizi* kɪ ba le t̄i zarɔḡindaara, u wɛra za t̄i khɛn t̄i khãaḡinsura bɛ na yiin ɛra. ⁴⁶ Na t̄i na khãan ma *Moyizira* za t̄iya, t̄i naa ba khãan mɛ za t̄i, nadɛ *Moyizira* ded ba mɛ mɛye u sewura za. ⁴⁷ Na baa t̄i khãan wɛsɛ za u sewen wa?, muse sii t̄i ba khãan mɛ sɛsura za?»

Yesu bu bedɛ nɔgboko

(Matiyo 14:13-21; Markɪ 6:30-44; Luki 9:10-17)

⁶ Sɛ kp̄ra za na *Yesura/Yesu* yuon Galile phelig-b̄ɔɔɔɔ dena duɔra u pi yɛ t̄i kha Tiberiyadi phelig-b̄ɔɔɔɔ. ² Na nɔgboko thuor u ni, nadɛ baa pi kha yã na u le bamuɲa kɪ bãare bodipura ɛra. ³ Na *Yesura* gann bɛge guɔ za na hɔdann fɪ na u kar̄nbiiwira. ⁴ *Yawutuwe/Yawutuwe* fetura pi k̄n kha Pakura, u na ȳmin ma. ⁵ Na *Yesura* kenn na yãan kha nɔgboko kha ban ma u kherɛ na u b̄d̄ Filipu kha: «He a wɔrkɔ bu buru na don na hã nɛpɛ bɛ?» ⁶ U kha de ba sɛ na zɛ Filipura za na ken, nadɛ u th̄ira kha tu wa muna u naa ba le ɛra.

⁷ Na Filipura z̄ɲunn u kha: «Harɔ na deniye?e gbalga khɛn na donn *bula*, u wɔrkɔ nan pi bɛ bu buru gb̄nye th̄ira wa?»

⁸ Na u kar̄nbiye u, Sim̄ Pɛrɪ kh̄nyɛ Ādire ded u kha: ⁹ «*Bikhoyide* duɔ bɔ fara na buruse swãa na buruwe piȳɔ, ɲa bɛ k̄ra wa be nɔgbokɛ za?»

¹⁰ Na *Yesura/Yesu* ded kha: «t̄i yɛ nɔpura bɛ hɔdan.» W̄uogo gb̄u kha gɔn ma d̄e khaala za. Na pi yɛn na pi bɛ hɔdanni, khuowira kha nan ma kɛwɛ piwãa si-

ira. ¹¹ Na Yesura khien burusira na thien Yekila, ki kpiĩĩnn hãan wepe bie na hũdann ıra. Mafura u liin tĩ ki kpiĩĩnn hãan mi buruwıra, na pi bie buun burula na buruwıra mu gaga kha baa pi kha bie ıra. ¹² Baa pi bie diin na hĩĩn zuori, na Yesura ded u karĩnbiiwira kha pi ho gbũsira bie ylen ıra, hã guo dii wa?. ¹³ Burusira swãara gbusira nĩpıra na khuon na yeri, na karĩnbiiwira hod sie na hĩden kpamuse gbũne na siyũ.

¹⁴ Baa nĩpıra yãan bamuɲa muuna na liiri, na pi ded kha: «Tĩyara, wei wei ki bu *Yekire yãdedaara* / *Yekire yãdedaa* kha kãn ban dunuyara za ıra.» ¹⁵ Baa *Yesura* / *Yesu* ba tuun kha nĩpıra bu bie wa na go uo faɲa na le uo pi iya, na u zũun gann biɛgura thaagura u ukpo.

Yesu bu nĩrè ãme thaaga za

(Matiyo 14:22-27; Maruki 6:45-52)

¹⁶ Baa zũraɲa ba nann, na Yesura karĩnbiiwira sũnn Pheligbũɲura geɲira u ni. ¹⁷ Na pi gann gbuogo za ki saga pheligbũɲura ki yo Kaperunawumu geɲe. Khaala kha te ba kena *Yesura* / *Yesu* na bann pi heke thonn wa?. ¹⁸ Pheligbũɲura ɔkura kha begen ma nadie baa *saruɲura* / *Saruɲura* kha vu na faɲura ıra. ¹⁹ Karĩnbiiwira na suon ma gbuogira na legen na buun kilometurwe piwãa waruma wãnikpo zuori, ki tuun yãan Yesura na u nĩrè ãmura thaagura za ki ban gbuogira za. Na ãn-abirise god pi. ²⁰ Na na Yesura ded pi kha: «Mie u, hã ãn wa?» ²¹ Karĩnbiiwira kha bie wa na khe u gbuogira za, na gbuogira de phod fɔɔɲura za, khaala pi kha yo, pi na nann ma zuori.

Nĩgbokira bu muu Yesu

²² Ki godiekĩna, nĩgbokira na diin pheligbũɲura geɲe guora, pi na tuon ma kha gbuogo kpo kha bu na karĩnbiiwira khien ɲi. *Yesura* / *Yesu* na gann dũn mi bu wa?, karĩnbiiwira dola na gann bu ki yo. ²³ Die bena na gbuose suɔ kud Tiberiyadi I, na ba nann die khaala u die wetie za Adeyura na thien Yekila na hãan mi *bula* na pi khuon ıra. ²⁴ Baa nĩpıra yãan kha Yesura na u karĩnbiye uo sii kha bu wa?, na pi gann gbuosira za na yuon u muukhere Kaperunawumura.

Yesu ki bu thakuodiimira

²⁵ Na pi yo yãan Yesura pheligbũɲura geɲe guora u ni na ded u kha: «Karĩndaa, dũne bene mu nann fara?» ²⁶ Na *Yesura* / *Yesu* zĩɲunn mi kha: «Tĩyara za uo, mi de ã wa si kha baa ã diin na hĩĩri, sie ylen na ã muun mi. Buote bamuɲa miyura mi liiri ie korula za ã dien ki muun mie wa?. ²⁷ Diisira ki wori asi, hã ã liige sie doro kãma za wa?, ɲa diisira ki lei na si hã thakuokelzuonjira, ã liige sie kãmara za. Sie diisira, *Nuthĩrubikhi-ira* / *Nuthĩrubikhiira* ki ba hã si, nadie Siira Yekila yiin ma

u worikura kpiisira uo za.» ²⁸ Na pi bũd u kha: «Na sũne milliinse a kãn le na hã Yekila?» ²⁹ Na Yesura zĩɲunn mi kha: «Miliinsira Yekila bu bie kha ã le, sie ki bu kha ã khãan wiera za u dãan ıra.» ³⁰ Na pi ded u kha: «Be bamuɲa mithĩne mu le na bɔgo a, a khãan mu za? Bira mu le na bɔgo a? ³¹ Aa sekhãgawura diin ma *manu* / *Manu* gbangbĩriɲira ni mu gaga kha baa si sewen na ded Yekila sewura kha: “Yekila ylen ma na buru kud zaara ni na ba hãan mi na pi khuorũ.”» ³² Na Yesura zĩɲunn mi kha: «Tĩyara za uo, mi de ã wa si kha *Moyizira* / *Moyizi* hãan mi bula kud zaara ni wa?, ɲa mie Siira ki hã ã buru thĩnthĩnwera kud zaara ni. ³³ Nadie *bula* Yekila hã, uo ki bu wiera ki kure zaara ni ki hã dunuyara nĩpıra thakuogira ıra.»

³⁴ Na pi ded u kha: «Karĩndaa, hã aa uo bula thĩna bãanye bie.»

³⁵ Na *Yesura* / *Yesu* ded pi kha: «Mie ki bu *bula* ki hã thakuogura ıra. Wie bãa bann mie heke, khũmuɲa go uo dũwa, dũna wie bãa khãan mie za yũɔse go uo dũwa?. ³⁶ Na mi ded ã wa si, ã yãan mi, ɲa ã khãan mi za wa? II. ³⁷ Wepe bãa *Siye* / *Siye* Yekila hãa mie bie bie ba ban ma mie khere, wie bãa bann mi heke mi kei u deyura kũu wa?. ³⁸ Nadie mi sũnn fɔɔɲura za kha mie le mie thĩ dĩɲo wa?, fɔ mie dãadaara dĩɲo mi le. ³⁹ Wesie mie dãadaara bu bie, sie ki bu kha wepe bie u hãan mi, hã mi yie ukpo bilen pi za wa?. Na kha mi arɲa wĩ huumira u diyãgaphũɲura za. ⁴⁰ Iyo, wesi mi Siira bu bie sie ki bu kha wepe bie pi yãan bikhiira ki khãan u za, bie bu thakuokelzuonjo ki yie mi arɲa wĩ huumira u diyãga phũɲura za.»

⁴¹ *Yawutuwe* / *Yawutuwe* kha de ba Yesura miye nadie baa u na ded kha: «Mie ki bu *bula* kud zaara ni na bann ıra.» ⁴² Na pi ki de kha: «Zozefu bikhiye *Yesura* / *Yesu* u wa?? A tu wa u siira na u yaara III. Na muse sii u wori le ki de kha uo kud ba zaara ni na sũn-ni?»

⁴³ Na *Yesura* / *Yesu* ded pi kha: «Iĩ gbaa nidekira. ⁴⁴ Nira sii wori ban mie heke na si kud mie dãadaara *Siye* / *Siye* Yekila heke wa?, mie ba arɲa u deyura diyãga phũɲura za. ⁴⁵ Yekila yãdedewura na sewen ma na ded kha: “Yekila ki ba karĩn ã bie.” Wie bãa ki nuure Siira na u bi u karĩna, uo deyura ban ma mi heke. ⁴⁶ Nira sii yãan *Siye* Yekila wa?, fɔ wiera kud Yekila lɔkura u, uo yãan Siira IV.

⁴⁷ Tĩyara za uo, mi de ã wa si kha wie ki khãa, thakuokelzuonjira bu wa uo deyura bege. ⁴⁸ Mie ki bu *bula* ki hã thakuogira ıra. ⁴⁹ I sekhãgawura diin ma *manura* / *Manu* gbangbĩriɲira u, kena pi bie huun ma. ⁵⁰ Na bula kud zaara ni na sũnni, wie bãa khuor u, uo deyura hu wa?. ⁵¹ Mie ki bu thakuobula kud zaara ni na sũnn ıra. Na wie bãa khuon uo bula, uo deyura ba hũdan ma thakuokelzuonjo za. Bula mi hã uo deyura, uo ki bu

II Makĩn khaadie ken ni na 20:29 III Makĩn khaadie ken ni na Maruki 6:3; na Matiyo 13:55; Luki 4:22 IV Ken 1:18

mie gbɔkhaasra, mi hãan ni wa si le thaaga dunuyara nɔpura bu thakuogo.»

⁵² Sɛ sɛsɛra za na bakĩnse alin *Yawutuwe/Yawutuwe* tɛ na pi de kha: «Mɛ sɛ wɛi wɛ le na wɔri hã aa u gbɔkhaase a khɔɔ.» ⁵³ Na *Yesura/Yesu* ded pi kha: «Tɛyara za ɔɔ, mi de ɪ wa si kha na ɪ khɔɔn *Nuthĩrubikhiira/Nuthĩrubikhiira* gbɔkhaasra na yɔɔn u tarumira wa?, ɪ ba hidan na thakuogo wa? ⁵⁴ Wɛ bãa khɔɔn mie gbɔkhaase na yɔɔn mie tarume ɔɔ deyira ki na thakuokeizuonjira, dũna mie ba ariga u huumira za dɔyãgaphulyanɔra u. ⁵⁵ Nadɛ, mie gbɔkhaasra ki bu dɪmũthĩnthĩna, na mie tarumira liin miyũthĩnthĩna. ⁵⁶ Wɛ ki khɔɔ mie gbɔkhaasra, ki yɔ mie tarumira, ɔɔ deyira bu na mie, mie bu na u deyira. ⁵⁷ Siira dãan mie, u bu wa thakuogo, ɔɔ za mi bu thakuogira. Mafura u tĩ, na wɛ bãa khɔɔn mie, u ba bu wa thakuogo. ⁵⁸ *Bula* kud zaara ni, ɔɔ wura. U bu mu gaga kha wɛra ɪ sekhãgawura na khɔɔn gbangbirĩnjira za ki tuun huun wa?, ɔɔ wɛ ki khɔɔ buru wɛ, ɔɔ deyira ba bu wa thakuokeizuonjira.» ⁵⁹ *Yesura* na ded ba sɛ sɛsɛra bena u kha karĩn nɔpe Kaperɪnawumura *Yawutuwe* bĩnjinthuogura za ɪra.

Thakuokeizuonjira sɛsɛ

⁶⁰ Baa pi nuuren u zuori, na u karĩnbiigɔme buɔ ded kha: «Sɛsɛ sɛ hugan tanni, una ki ba bi sɛ.» ⁶¹ Na *Yesura/Yesu* tuun kha ɔɔ karĩnbiiwira thĩra kha de ba ɔɔ miye, na u ded pi kha: «Sɛsɛra lonn ɪ wa na baru ɪ mi thuumira ba? ⁶² Na ɪ ba yãan na *Nuthĩrubikhiira/Nuthĩrubikhiira* bu gan khaala u kha bu khũra, bura ɪ ba de dɛ bena ɪ? ⁶³ *Yekila Nina/Yekire Nin* ki hã thakuogira buɔte nuthĩruga wɔri le foi wa?. Sɛsɛra mi ded ɪ, si kud ba *Yekila Nina* za, sɛ ki hã thakuogira. ⁶⁴ Na buɔ bu ɪ za pi khãan mie za wa?.» Nadɛ *Yesura* na tuun ma haru lugusura za wɛpɛ ki khãan ɔɔ za wa? dũna deyira ki ba yii u nɔbũwura lesira za ɪra. ⁶⁵ Na u ded tĩ kha: «Gɛ yɛn na mi na ded kha nura sii wɔri ban mie heke kena Siira hãar u ki wɔrkura wa?.»

⁶⁶ Na khe gi gɛ dɔyãgara *Yesura* karĩnbiigɔme na kpad ba u za na keɪn u thume. ⁶⁷ Na *Yesura/Yesu* bũd u karĩnbiiwira gbũne na piyɔra kha: «ɪ bɛ wa na keɪ mie thume tĩ ba?»

⁶⁸ Na Simɔ Pɛri zĩnjun u kha: «Adeye, ãna heke aa yo? Muɔ ki bu na sɛsɛra ki hã thakuokeizuonjira. ⁶⁹ Aa khãan ma si za, a tuun si wa kha muɔ ki bu Nɔyegemɔra *Yekila* dãan ɪra II.»

⁷⁰ Na *Yesura/Yesu* zĩnjun mi kha: «ɪ nɔpe gbũne na piyɔ mi kenn khonn wa ba? Kena ɪ za ukpo bu wa *Sutana* baa.» ⁷¹ Simɔ *Esukariyoti* bikhiye *Zudasɪ* u kha de. Uɔ ki naa ba yii *Yesura* nɔbũwura lesira za kena u kha bu wa karĩnbiiwira gbũne na piyɔ ɔɔ III.

I *Makĩn khaadɛ ken ni na Miliinye 1:9 II Makĩn khaadɛ ken ni na Matiyo 16:16; na Marki 8:29; na Luki 9:2 III Ken 13:2, 21; 18:5*

Yesura khĩrwura khãan u za wa?

⁷ Baa sɛ tanni, na *Yesura/Yesu* ki min Galile sɔrɔgura khaaye bɛ za. U kha bɛ na yo min Zude sɔrɔgura u wa?, nadɛ *Yawutuwe/Yawutuwe* wɔɔre nɔpura kha bɛ wa u kuumɛ. ² Fetura *Yawutuwe* le le na pi yi u kha gbata hidanse fetu, ɔɔ na yĩmin ma. ³ Na *Yesura* khĩrwura ded u kha: «Ari na yo Zudera, si le thaaga mu karĩnbiiwira ki bu ninenina tĩ bu yã mu bamuɔa miyura mu le ɪra. ⁴ Na nura bu bɛ kha nɔpe tu ɔɔ, ɔɔ deyira kãn na le u miye guurese za wa?, bamuɔa miyura mu le mura, mu kãn ma na yɛ nɔpe bɛ yã mu.» ⁵ *Yesura* khĩrwura thĩra kha khãa u za wa? ⁶ Na *Yesura* zĩnjun mi kha: «Mɛ bena nann thonn wa?. Na ɪe heke benyura bɛ kĩra wa. ⁷ Dunuyara nɔpura wɔri yãasĩn ɪe wa?, ɔɔ pi yãasĩn ma mie, nadɛ baa mi de pi lelɔn-bũwura ɪra. ⁸ Na *Yesura* ded pi kha: ɪ yo fetura, mie yo wa?, nadɛ mie bena nann thonn wa?.» ⁹ Baa u ded sɛ zuori na u gbũun hidann Galilera tĩ.

Yesu yuon fetura pi yi kha gbatawɛ fetura ɪra

¹⁰ Baa u khĩrwura yuon fetura u, na *Yesura* ba yuon tĩ, ɔɔ u yɛn na nɔpe yãar u wa?. ¹¹ *Yawutuwe/Yawutuwe* wɔɔre nɔpura kha muɔ u wa ɔɔ fetura za ki bũkĩn kha: «Na he u bu IV?» ¹² Pi kha wũugĩn ma ki de u miye nɔgbokira za. Buɔra kha: «Nɔkĩra ki bu u». Buɔra kha: «ɪya nɔkĩra u wa?, u yii wa nɔpe bilense za.» ¹³ Na nura sii kha ha sɛre si kure wa?, nadɛ pi kha ãn ma *Yawutuwe* wɔɔre nɔpura.

¹⁴ Baa fetura yo nann u sugumura za, na *Yesura/Yesu* yuon *Yekila gbĩnethuogura/Yekila gbĩnethuogura* gbɛɛgura u ki karĩn nɔpe. ¹⁵ Na bamuɔa khonn nɔpe na pi ki de kha: «Na muse sii wɛi wɛ liin ki tuun sewura mura kena u karĩn yãan wa? V?»

¹⁶ Na *Yesura/Yesu* zĩnjun mi kha: «Karĩna mie hã mura u kud mie thĩra za wa?, ɔɔ deyira dãan mie, ɔɔ heke u kudi. ¹⁷ Wɛ bãa bun kha ɔɔ le wesɛ *Yekila* bu bɛ, ɔɔ deyira ki wɔri tu na mie karĩna kud ba *Yekila* khɛre waruma na mi sɛsɛra kud ba mie thĩ za. ¹⁸ Wɛ bãa ki sɛre kena sɛsɛra kud ba ɔɔ thĩ za, ɔɔ deyira bɛ wa gbũɔnse ki hã u thĩ. Na wɛ ki liige na gbĩne u dãadaara, ɔɔ deyira de ba tĩya, u miyura bɛ telen ma. ¹⁹ *Moyizira/Moyizi* hãar ɪ wa Sɛrehãansura, kena ɪ ɔɔ sii nɔrɛ na sɛ sɛrehãansura wa?, na be liin na ɪ bɛ mie kuumura?»

²⁰ Na nɔgbokira zĩnjun u kha: «Ninbĩya ki bu mu za ba? ãna ki bɛ kha ɔɔ khu mu?»

²¹ Na *Yesura/Yesu* zĩnjun mi kha: «Bamuɔa mune tikpo kpeli mi liin gbaariyawuga dɔyãgura za na bamuɔa khonn ɪ bɛ! ²² *Moyizira/Moyizi* hãar ɪ khĩna kha ɪ ki huure bikhoyi?ira, (si kud *Moyizira* thĩra heke wa?, ɪ sekhãgawura heke si kudi.) Gɛ yɛn na ɪ huure

IV *Ken 7:2V Makĩn khaadɛ ken ni na Matiyo 13:54; Luki 2:47*

bikhoyi?ira harı gbaariyawuga dıyãga. ²³ Na ã bi na huure bikhoyi?ira gbaariyawuga dıyãga na gbñe Moyizira sierehãansura ^I, na be liin na ã khuen dorjo mıe za nadıe baa mı bãaren nıthırubulanbñ gbaariyawuga dıyãgara? ²⁴ Hã ã ken nura zaazaa na zarıgñ u wa?, ña ã bıe tñya zo kı tu zarıgñ u.»

Nıpe bñkın kha kena Yesura kı bu Kirisitira ke?

²⁵ Zeruzalemu gboño nıpe buo kha de ba kha: «Wei mıe pi bıe kha bıe khu wa? ²⁶ ã ken na u siere nıgbokira za kena pi de u duo wa?! Kena wuore nıpara tuun kha uo kı bu Nıthırıkhomora thıra ke? ²⁷ Ña na Nıthırıkhomora ba bannı, nıra sii ba tu geñıra u kuđ wa?, kena wei mıe uo, aa tu wa u kure geñıra.»

²⁸ Yesura / Yesu kha bu wa *Yekila gbñethuugura / Yekila gbñethuugura* gbẽlgura za bere kı karñ nıpe, na u kpaasñ na ded kha: «ã ken ma kha ã tu wa deyrı kpuo kı bu mıe, dñna geñıra mi kuđı? Mıe bann mıe thı za wa?, ña deyrı dãan mıe, u bu wa tñya dedaa. ã gbũu tu u wa?. ²⁹ Mıe uo tu u, nadıe mıe kuđ ba u lıkıra u dñna uo gbũun dãan mıe.»

³⁰ Pı kha bıe wa na go u, ña nıra sii wıruı yıin leke u za wa?, nadıe u gobena na nann thonn wa?. ³¹ Nıgbokira kha bu fı, goıme na khãan ma u za. Pı kha de ba kha: «Na Nıthırıkhomora thıra ba bannı, u ba wıruı le bamuñya mıye yoo ı tãra we?ıe wei mıe le mıra ba?»

Pı dãan miliındewe kha pi yo go Yesura

³² Na Farızımıra nuun nıgbokira wũugñsira Yesura mıyıra za. Na *kperekpiidekhãgawıra / Kperekpiidewe* na *Farızımıra / Farızıme* dãan pi miliındewe buo kha pi yo go u. ³³ Na Yesura / Yesu ded kha: «Mıe bu wa tñ dñn ã fara na le bene duo kırı, sıe kpıra za mı ba vı gbũu mı dãadaara khere. ³⁴ ã ba muu mı, ña ã ba yã mı wa?, nadıe khaala mı yo ã wıruı yo ni wa?» ³⁵ Na *Yawutuwıra / Yawutuwe* kı bñkñn kame kha: «He u bıe na yo kena a wıruı yo ni wa?? Yawutuwıra tıwıgñ na yuon Gurekırıra za, bıe heke u bıe na yo kı karñ bıe na u karñna baa? ³⁶ Sıesıra u ded mıra sıe kɔla bɔgo wa be: ã ba muu mı, ña ã ba yã mı wa?, nadıe khaala mı yo, ãe wıruı yo ni wa?»

Thakuoãme mıye

³⁷ Fetıra dıyãgaphılıyanıra kha bu dıyãgagbũoñıra. Gıe dıyãgara na Yesura / Yesu alın na nıurén kı kpaasñ na ded kha: «Na yũose khu nıra mıe bãa, u ban mıe khere na ba yñ. ³⁸ “Na mıe bãa khãa mıe za, thakuoãme khãrı wa uo deyrı za”, mu gaga kha baa Yekila sewıra ded sı ıra.» ³⁹ Sıe sıesıra kɔla kha bɔgo wa kha wepıe khãan uo za, pı ba bu *Yekila Nina / Yekire Nin* kpıra za. Dıe bena, Yekila na hãan u Nina thonn wa?, nadıe Yesura na gann u ugıra za thonn wa?.

I Ken 5:8-9

Nıpe nuonye kpıkñn Yesura kãma

⁴⁰ Baa nıgbokira nuun sıe sıesıra zuori, na buo ded kha: «Wei mıe bu wa *Yekire yãdedaara / Yekire yãdedaa* thı.» ⁴¹ Buora kha de ba kha: «Nıthırıkhomora u! Na buora kha Nıthırıkhomora wıruı kure Galile ba ^{II}? ⁴² Yekila sewıra ded ba kha Nıthırıkhomora ba le wa Davıdı kpırabiye, u ba kure wa Betilehemu, khaala *Davidıra / Davıdı* kha bu ıra ^{III}.» ⁴³ Na nıgbokira nuonyıra liin tñy Yesura kãma. ⁴⁴ Buora kha khıruı wa kha pı go u, ña nıra sii yıin leke u za wa?.

Yawutuwe thaderıwe phıhuwuga mıye

⁴⁵ Miliınderıwıra *kperekpiidekhãgawıra / Kperekpiidewe* na *Farızımıra / Farızıme* na dãarı, bıe vıđ gbũun ma pi heke na bıe bñđ pı kha: «Be liin na ã gođ Yesura na bann u wa?» ⁴⁶ Na miliınderıwıra zñıunn mı kha: «Aa yãan na nıra sıeren mu gaga kha wei mıe yãan wa?»

⁴⁷ Na *Farızımıra / Farızıme* ded pi kha: «ã yıen ma na u kpensen ãe tñ wa? ⁴⁸ ã yãan na wuore nıra ukpo warıma Farızıe ukpo khãan u za yãarı? ⁴⁹ Wepıe khãan u za pı tu foi wa?, pı tu *Moyızıra / Moyızı* sierehãansıra wa?, pı danjan ma.»

⁵⁰ Wei uo kha bu pı sugumıra za, pı kha yı u wa kha Nikodemu, uo na yuon Yesura khere na yo yãar u. Na uo ded pi kha ^{IV}: ⁵¹ «A sierehãansıra za, khñe bu a khere na wıruı kiti nıra kena a nuun u nuuga siere na tuun mıuna u liin wa?» ⁵² Na pı zñıunn uo kha: «Muo bu wa Galile nıra uo tñ ba? Ken Yekila sewıra mu ba yã kha *Yekila yãdedaa / Yekire yãdedaa* sii kure Galile wa? ^V.»

[⁵³ Sıe kpıra za na pı bıe alın kı khñn pı khaaye u.

Pı gođ hara uo na u le Zerıge

8 Ña na Yesura / Yesu yuon *olıviye / Olıviye* hasıe bıedıkıra za ^{VI}. ² Kı gođıekñn buloño khñı na u alın na sñn yuon *Yekila gbñethuugura / Yekila gbñethuugura* na nıpara bıe zũon nann u. Na u hıdan na gođ kı kı karñ mı. ³ Na sierehãanse karñdewıra dñna *Farızımıra / Farızıme* khıen hara uo bann u Yesura lıkıra u, pı na gođ ba uo hara mıe na u le zerıge. Na pı ba yıir u nıpara bıe wuɔla za ⁴ kı ded Yesura kha: «Karñdaa, a gođ ba hara mıe na u bu kı le zerıge. ⁵ *Moyızıra / Moyızı* ded ba aa sierehãansıra za kha hara mıe sıira kãn ma na hñjin na buruse na khu u. Na muo kha be?» ⁶ Pı kha de ba sıe na gıde u na bu zarıgñ u. Ña na Yesura baden wuore fıloñıra za, kı kı sewıe na legemıre fıloñıra u. ⁷ Baa pı kha bu kı bñkñn u, na u arıgan wuore na ded pi kha: «ã bıe za deyrı u liin mıbıye yãan wa?, uo deyrı nısñn khe bulıe na hñn u.»

II Makñn khaadıe ken ni na 1:46; 7:52 III Ken Matıyo 2:5 IV Ken 3:1-2 V Makñn khaadıe ken ni na 1:46; na 7:41 VI Ken Marukı 11:1

⁸ Na u gbũun baden tĩ kɪ sewe fɔlɔŋɪra za. ⁹ Baa pi nu-un sɪe sɪesɪra, na pɪ gɔd kɪ tãra kpo kpo na khe nɪkhã-gawɪra za zo. Hala kpora yo yɛn Yesura wuɔla za fu.

¹⁰ Na Yesura arɪgan thaaga na ded hala kha: «He mu zarɪgɛnderɪwɪra tannɪ? Nɪra sii bun hɪnn mu wa?»

¹¹ Na hala zɪŋunn u kha: «Karlɛndaa, nɪra si hɪnn mi wa?» Na Yesura ded u kha: «Mɛ ba yɛ kiti wa mu za tĩ wa?. Yo, ŋa hã mu ba le mbɔye dũwa?»]

Yesura kɪ bu dunuyara yeyɛbura

¹² Na Yesura / Yesu ded nɪgbokira tĩ kha: «Mɛ kɪ bu dunuyara yeyɛbura ^I. Wɛ bãa kɪ thuo mɛ, uɔ deyɪra ba nɪrɛ dabirige za wa?, ŋa u ba bu yeyɛbura kɪ hã thakuogira ɪra.»

¹³ Na Farɪzɛmɪra / Farɪzɛmɛ ded u kha: «Na muɔ thɪ kɪ le muɔ thɪ sɪerɛ, mu sɪesɪra bu na wɔrɪkɔ wa?»

¹⁴ Na Yesura / Yesu zɪŋunn mɪ kha: «Harɪ na mɛ le wa mɛ thɪ sɪerɛ, mɛ sɪesɪra bu wa na wɔrɪkɔ dɪna tɪya sɛsɛ ɪ, nadɛ mɛ tu wa gɛŋɪra mi kuɔ na gɛŋɪra mi bu yo. Na tɛ tu gɛŋɪra mi kuɔ na gɛŋɪra mi yo wa?. ¹⁵ Ƴe kɪ-ti wa nɪra na makɪn na nɪthɪrɪpɛ gagase, mɛ uɔ kiti nɪra wa?. ¹⁶ Na si gbũu nan ma kha mɛ kiti nɪra, tɪya huɔan ma mɛ kitira za, nadɛ mɛ le kitira mɛ kpo wa?. Na mi Siira dãan mɪ, uɔ na mɛ kɪ le kitira. ¹⁷ Sɪ sewen ma tɪ sɛrɛhãansɪra za kha na nɪpɛ yɔ liin sɛrɛwɛ na ded sɛsɛ kpo, sɛ sɪesɪra bu wa tɪya. ¹⁸ Mɛ le wa mɛ thɪ sɪerɛ, mɛ Siira dãan mɪ, uɔ liin ma mɛ sɪerɛ kɪ sɪerɛ kɪ hã mɛ tɪ.»

¹⁹ Na pɪ bũd u kha: «He mu Siira bu?» Na Yesura / Yesu zɪŋunn mɪ kha: «Ƴ tu mɛ wa?, Ƴ gbũu tu mi Siira wa?, na Ƴ kha tu wa mɛ, Ƴ naa ba tu mi Siira tɪ.»

²⁰ Bena Yesura ded sɛ sɪesɪra na u bu wa Yekila gbɪnethuugɪra / Yekila gbɪnethuugɪra gbɛɪgɪra za kɪ karɪn nɪpɛ khaala pi le yii leke mɪhãanyɪra ɪra. Nɪra sii gɔd u wa?, nadɛ u bena na nann thon wa?.

Yesu kha khaala uɔ yo nɪra sii wɔrɪ thuo uɔ ni wa?

²¹ Na Yesura ded pi tɪ kha: «Mɛ ba yo wa, Ƴ ba muu mɪ, ŋa Ƴ ba hu wa Ƴ mbũliigira za. Ƴ wɔrɪ yo khaala mi yo wa?»

²² Yawutuwɪra / Yawutuwe kha de ba kame kha: «U bɛ wa na khu u thɪ baa? Nadɛ u de ba kha: “Khaala mɪ ba yo tɛ wɔrɪ yo ni wa?»

²³ Na Yesura zɪŋunn mɪ kha: «Ƴe bu wa fɔlɔŋɪe bewɛ, ŋa mɛ kuɔ ba zaara ni. Ƴe bu wa dunuya wɛ nɪpɛ, ŋa mɛ bu dunuya wɛ baa wa?. ²⁴ Gɛ yɛn na mi ded Ƴ kha Ƴ ba hu wa Ƴ mbũliigira za, nadɛ na Ƴ khãan sɪ za kha “mɛ bu wa wɛra kɪ bu” wa?, Ƴ ba hu wa Ƴ mbũliigira za.»

²⁵ Na pɪ bũd u kha: «Na ãna kpuo kɪ bu mu?» Na Yesura / Yesu zɪŋunn mɪ kha: «Mɛ bu wa wɛra mɪ na nisɪnn ded Ƴ harɪ lugusɪra za ɪra. ²⁶ Mɪgɔnyɛ bu mɛ

heke na de Ƴ Ƴ mɪyɪra za, dɪna na kiti Ƴ. Na wesɛ mi nu-un mɪ dãandaara heke, sɛ mi de dunuyara, mɛ dãandaara de ba tɪya.»

²⁷ Nɪpɪra wɔrɪ tuun kha u kha de ba Siye / Siye Yekila mɪyɛ wa?.

²⁸ Na Yesura / Yesu ded pi kha: «Bena pɪ ba arɪga Nɪthɪrɪbɪkhiira / Nɪthɪrɪbɪkhiira ^{II}, dɛ bena Ƴ ba tu kha u bu wa wɛra u kha bu, dɛ bena Ƴ ba tu kha mɛ le mɪnɛ sii mɛ thɪ za wa?. Wesɛ Siira karɪnn mɪ sɛ mɛ bu de. ²⁹ Mɛ dãadaara bu wa dɪna mɛ kpuore. U yɛn mɛ mi kpo wa?, nadɛ mɪyɪra kɪ nuu mɛ dãadaara, ɛ mɛ le bãanyɛ bɛ.» ³⁰ Baa Yesura kha sɛrɛ mafɪra na nɪgɔmɛ khãan u za.

Nɪhɔrɔmɛ na dome mɪyɛ

³¹ Na Yesura / Yesu ded Yawutuwɪra / Yawutuwe na khãan u za kha: «Na Ƴ gɔd mɪ sɪesɪra kɪraŋɪra, Ƴ ba le mɪ karɪnbithɪnthɪme. ³² Fɪra za Ƴ ba tu tɪyara, tɪyara zɪn Ƴ donsira za Ƴ bu Ƴ thɪ.» ³³ Na pɪ zɪŋunn u kha: «Aa bu wa Aburhamu / Aburhamu kpɪrabiwe ^{III}, aa liin nɪra sii dome yãan wa?, na muse mu liin kɪ ded kha: “Ƴ ba khon donsira za?”»

³⁴ Na Yesura / Yesu zɪŋunn mɪ kha: «Tɪyara za uɔ, mi de Ƴ wa sɪ kha: Wɛ bãa kɪ le mbɔye, uɔ deyɪra bu wa mbɔye donron. ³⁵ Na donron bu gbɛɪnde bãa za, u wɔrɪ dii dɛ gbɛɪna za bãanyɛ bɛ wa?, ŋa gbɛɪndeyɪra bɪkhiira uɔ dii wa gbɛɪna za bãanyɛ bɛ. ³⁶ Na bɪkhiira kuoren Ƴ, Ƴ bu wa Ƴ thɪ za bãanyɛ bɛ. ³⁷ Mɪ tuun ma kha Aburhamura / Aburhamu kpɪrabiwe kɪ bu Ƴ; kena Ƴ bɛ mɛ khuume nadɛ baa mɪ sɪesɪra bu Ƴ gagasɪra za wa? ɪra. ³⁸ Wesɛ mi Siira bɔgɔn mɪ, sɛ mi bu de Ƴ, ŋa tɛ uɔ bu le wa wesɛ Ƴ siira ded Ƴ ɪra.»

³⁹ Na pɪ zɪŋunn u kha: «Aa siira kɪ bu Aburhamura / Aburhamu .» Na Yesura / Yesu zɪŋunn mɪ kha: «Na Aburhamura bɪwe kha bu Ƴ tɪyara, Ƴ milinyira naa ba khɛgɪn ma na Aburhamura bewɪra. ⁴⁰ Na ɪra wɛ, Ƴ bɛ wa mɛ khuume baa mɛ ded tɪyara mi buun Yekila khɛrɛ. Aburhamura liin sɛ siira yãan wa?. ⁴¹ Wesɛ Ƴ siira le, sɛ kpuosira tɛ le tɪ.»

Na pɪ zɪŋunn u kha: «Aa hɪnn zerɪgɛ za wa de! Aa bu wa na Siye / Siye ukpo kpeli, uɔ kɪ bu Yekila.»

⁴² Na Yesura / Yesu ded pi kha: «Na Yekila kha bu Ƴ Siira tɪyara, Ƴ naa ba khɔrɪ mɛ, nadɛ mɛ kuɔ ba Yekila za. Mɛ bann mɛ thɪ bame za wa?, ŋa Siira Yekila dãan mɛ. ⁴³ Be liin thaagɪra na Ƴ wɔrɪ tu mɪyɪra mi bu de Ƴ wa? Nadɛ baa Ƴ bɛ na bɪ mɪ sɪesɪra wa? ɪra. ⁴⁴ Ƴ siira kɪ bu Sutana, wesɛ Ƴ siira khɔrɪ sɛ Ƴ bɛ na le. Ƴ siira liin ma nɪkhudaa harɪ lugusɪra za ni. U bun ded tɪya yãan wa?, nadɛ baa tɪya bu u heke wa? ɪra. Na u kha u tɔn, u sɛrɛ wa na makɪn na uɔ thɪra ɪɔmɪra, nadɛ u bu wa tɔndaa, dɪna tɔŋɔ siira thɪra uɔ. ⁴⁵ Na mɛ uɔ de ba

^I Makɪn khaadɛ ken ni na 3:14 ^{III} Makɪn khaadɛ ken ni na Matiyo 3:9; na Luki 3:8

^I Makɪn khaadɛ ken ni na Matiyo 5:14; na Zã 9:5

tīya, gɛ yɛn na ɪ khāan mɛ za wa? 46 Ƴ sugumura za āna kɪ wɔri bɔɔɔ sɪ kha mɛ liin mɪbĩnɛ? Na baa tīya mi bu de, be liin na ɪ khāan mɪ za wa? 47 Wɛ bāa bu Yekila baa, ɔɔ dɛyɪra nuure wa Yekila sɛsɪra. Nja ɛ bu Yekila bɛwɛ / Yekire baa wa?, gɛ yɛn na ɪ nuure u wa?.»

Yesu na Aburahamu mɛ

48 Na *Yawutuwira / Yawutuwe* zĩɲunn Yesura kha: «Wɛsɛ bɛ a ded kha Samari sɪrɪga nɪra kɪ bu mu, dũna ninbĩya kɪ bu mu za, tīya u wa ba?»

49 Na *Yesura / Yesu* zĩɲunn mɪ kha: «Ninbĩya bu mɛ za wa?, nja mɛ gbĩnɛ wa mɛ Siira, na ɛ kɛn kha ɛ gbĩnɛ mɛ wa? 50 Mɛ bu bɛ gbɔɔnɛ kɪ hā mi thĩ wa? Uɔ bu, ɔɔ kɪ bɛ gbɔɔnɛ na hā mɛ, ɔɔ kɪ kpa kitira. 51 Tīyara za ɔɔ, mi de ɪ wa sɪ kha wɛ bāa kɪ gɔ mɛ sɛsɛ, ɔɔ dɛyɪra ba hu kũu wa?»

52 Na *Yawutuwira / Yawutuwe* ded u kha: «Ira a tuun kha ninbĩya kɪ bu mu za! *Aburahamura / Aburahamu* huun ma, Yekire yādedɛwɪra huun ma, kɛna muɔ kha na wɛ bāa kɪ gɔ muɔ sɛsɛ, ɔɔ dɛyɪra ba hu kũu dōwa? 53 Aa siira *Aburahamura* huun ma, mu ken ma kha muɔ kɪ tāra u ba? Yekire yādedɛwɪra huun ma ɛ, mu ken ma mu thĩ muse fa?»

54 Na *Yesura / Yesu* zĩɲunn mɪ kha: «Na mɛ gbĩnɛ wa mi thĩ, mɛ gbɔɔnɛ kɪra duɔ wa? Dɛyɪra kɪ gbĩnɛ mɛ, mi Siira u. Uɔ wɛra ɪ ded kha: “Uɔ kɪ bu aa Yekila”, 55 kɛna ɛ thĩra tu u wa?, mɛ ɔɔ tu u. Na mi na ded ba kha mɛ tu u wa?, mi naa le wa tɔndaa mu gaga kha ɛ. Nja mɛ tu u, dũna mɛ gɔ ba u sɛsɪra. 56 Ƴ siira *Aburahamura / Aburahamu* yāgayāgan ma kha ɔɔ ba yā mɛ bandiyāgara, u gbũun yāan nɪ wa, na u bāana wuori.»

57 Na *Yawutuwira / Yawutuwe* ded u kha: «Muɔ thĩra buun dɪsɛ tigbeyɔ na gbũne thonn wa?, na mu kha muɔ yāan *Aburahamura / Aburahamu*?»

58 Na *Yesura / Yesu* zĩɲunn mɪ kha: «Tīyara za ɔɔ, mi de ɪ wa sɪ kha khaala *Aburahamura / Aburahamu* kha ɔɔ hũn, wɛra kɪ bu mɛ, ɔɔ kha bu wa bu zuori 1.»

59 Sɛ sɛsɪra kāmara za na pi duoren buruse kha bɛ hĩɲin khu u, nja na *Yesura / Yesu* guuren na kuɔ *Yekila gbĩnethuugura / Yekila gbĩnethuugura* gbɛɪgura za na tannɪ.

Yesu bāaren wɛ ɔɔ pi hũnn na darɪsɛ

9 Baa Yesura bu ki yo, na u yāan wɛ darɪga ɔɔ, ɔɔ na hũn ma na u darɪsɪra. 2 Na Yesura karĩnbii-wira bũɔ u kha: «Karĩndaa, be liin na pi hũnn wɛ wɛ darɪga. Uɔ thĩra mɪbĩyɪra liin thaagura baa waruma u hũnderɪwɪra mɪbĩyɪra liin thaagura?»

3 Na *Yesura / Yesu* zĩɲunn mɪ kha: «Uɔ thĩra mɪbĩliigi-
ra waruma u hũnderɪwɪra mɪbĩyɪra liin thaagura wa?, u darun ma sɛ le thaaga Yekila bu bɔɔɔ u wɔrɪkɪra u za.

4 Na khɛ kuɔɪ, dɛ bɛna a kān le mɛ dāandaara miliin-

sira. Buɔɛ na dawogo thudi, nura sii wɔri liige dōwa?.

5 Na yɛ mɛ dunuyara za fara, mɛ kɪ bu dunuyara yɛyɛbɪra II.»

6 Baa u ded sɛ zuori, na u sud sāaga fɔɔɲɪra za na liin tɛwudaare; na burun wɛra yiwuyira za III, 7 ki de u kha: «Yo wu mu wɔɔla Silowe phelighbɔɔɲɪra za.» (Gɛ yɪsɪgura kɔla kɪ bu kha «Dāara».) Na darɪgara yuori, na yo wud u wɔɔla, u vɪ gbũubɛna u kha yā wa.

8 U bɔkɔ nɪrɪra na wɛpɛ kha yā u na u yĩn, na bɛ ded kha: «Wɛ wɛ kɪ le hɪɔan kɪ yĩn wa?»

9 Buɔra kha de ba kha: «Uɔ u.» Na buɔra kha: «Iya, ɔɔ u wa?, nja u khɛgɪn ma ɔɔ.» Nja na wɛra ded kha: «Mɛ u thĩra u kũu.»

10 Na pi bũɔ u kha: «Na muse sii mu yiwuyira liin kɪ bāari?»

11 Na u zĩɲunn mɪ kha: «Wɛra pi yɪ kha *Yesura / Yesu*, ɔɔ liin tɛwuge na burun mi yiwuyira za ki ded bi kha mi yo Silowe na yo wu mɪ wɔɔla. Na mi yuori, baa mɪ wud mɪ wɔɔla zuori, na mi yiwuyira phiin zɪɛɪ.»

12 Na pi bũɔ kha: «He ɔɔ wɛra bu?» Na wɛra zĩɲunn mɪ kha: «Mɪ tu wa?»

Farɪzɛmɛ bu bũ darukhuora na bāa ɪra

13 Na pi khɛn yuon na wɛra na darun *Farɪzɛmɪra / Farɪzɛmɛ* khɛɛ. 14 *Yesura / Yesu* na liin ma tɛwuge na bāaren u Yiwuyira gbaariyawuga dɪyā-ga. 15 Gɛ yɛn na *Farɪzɛmɪra* fɔɔn bũɔ wɛra lɔmɪra za u na bāan na yuon ɪra. Na wɛra zĩɲunn mɪ kha: «U liin ma tɛwuge kɪru na burun mi yiwuyira za, na mi yo wud mɪ wɔɔla, kɪ kɪ yā ɪra.»

16 *Farɪzɛmɪra / Farɪzɛmɛ* buɔ kha de ba kha: «Dɛyɪra liin sɛ, u bu Yekila nɪra wa?, nadɛ u gɔ gbaariyawugura na makɪn na wɛsɛ sɛrɛhāansɪra ded wa?» Nja buɔra kha de ba kha: «Muse sii mɪbĩyɛledaa le kɪ wɔri le bamuɲa mɪyɛ siira?» Na pi sɛsɪra kɪkɪn-nɪ.

17 Na *Farɪzɛmɪra / Farɪzɛmɛ* fɔɔn bũɔ darɪgara na bāan ɪra kha: «Bɪra mu de na gbũu wɛra bāaren mu yiwuyira ɪra?» Na wɛra kha: «yādedaa kɪ bu u.»

18 *Yawutuwe / Yawutuwe* kha khāa sɪ za kha wɛra na darunɪ, ɔɔ kɪ yā mɪra wa?. Sɛ yɛn na pi yɪɔ u hũnderɪwɪra 19 na bũɔ pi kha: «Ƴ bikhiira ɪ de kha u hũnn darɪga ɔɔ wɪra ba? Na muse si liin na u wɔri kɪ yā ɪra?»

20 Na u hũnderɪwɪra zĩɲunn kha: «Wɛsɛ aa tu, aa bikhiye u, u gbũun hũnn ma na darɪsɛ. 21 Nja a tu mu-na liin na u wɔri kɪ yā ɪra wa?, aa gbũu tu dɛyɪra bāaren u yiwuyira wa?. Ƴ bũ ɔɔ thĩra, u khāɔ ba u wɔri zĩɲun ma u thĩ!» 22 U hũnderɪwɪra kha de ba sɛ nadɛ pi kha ān ma *Yawutuwe / Yawutuwe* thaderɪwɪra. *Yawutuwe* thaderɪwɪra na benn ma sɪ za kha wɛ bāa ki de si kha Yesura kɪ bu Nithĩrɪkhoromora, pi dɛ kuse wa ɔɔ

deyura Yekila yĩnthuugira za. ²³ Gie ylen na u hũnderwura ded kha: «U khãd ba na nann zĩjũnse ıra ĩ bũ uo thĩra.»

²⁴ Na *Faruzĩemira* / *Faruzĩeme* gbũun yud weura na darun na ded u tĩ kha: «De tĩya na hã Yekila. Aa tuun ma kha wei wie bu wa mbĩyeledaa.»

²⁵ Na weura zĩjũnn mi kha: «Mbĩyeledaa u ba, mbĩyeledaa u wa ba, mie tu wa?. Mune ti kpo mie tu, mie na darun ma, ɗa ıra wie mie yã wa.»

²⁶ Na pi ded u kha: «Na bira u liin mu? Muse sii u bãaren mu yiwuyira na yuori?»

²⁷ Na u zĩjũnn mi kha: «Mi ded ĩ si zuori, ɗa ĩ nuuren mi wa?. Bena ĩ bie kha mi ɔfo de si tĩ? Waruma ĩ bie wa na le u karĩnbiwe tĩ ba?»

²⁸ Na *Faruzĩemira* / *Faruzĩeme* kusan u ki ded u kha: «Muo ki bu uo weura karĩnbiira ni! Aa uo bu wa *Moyizi* / *Moyizi* karĩnbiwe. ²⁹ Aa tuun ma kha Yekila na sieren ma na Moyizira, ɗa uo wei wie, a tu geɗura thĩra u kud wa?!»

³⁰ Na weura zĩjũnn mi kha: «Wesie tuume gbĩra del ĩe tu geɗura u kud wa?, kena u bãaren mi yiwuyira! ³¹ Aa tuun ma kha Yekila nuure mbĩyeledewura wa?, ɗa u nuure wa wie bãa ki nu u bere na u le u dĩjo. ³² Nura nuun na pi ded kha nura sii bãaren nura we hũnn na darise yãan wa?. ³³ Na wei wie na kud Yekila za wa?, u kha wori le foi wa?»

³⁴ Na pi zĩjũnn u kha: «Muo hũnn mbĩyura za kena mu bie wa kha muo karĩn aa.» Si debe kpĩra za na pi ded kusan u pi *Yawutuwe* / *Yawutuwe* bĩjĩnthuugira za.

³⁵ Na *Yesura* / *Yesu* nuun kha pi na ded ba weura. Na u yo yãar u na bũd u kha: «Mu khãan *Nithĩrubikhiira* / *Nithĩrubikhiira* za ba?»

³⁶ Na weura zĩjũnn u kha: «Karĩndaa uo ki bu ãna kpuo, mi bu khãan u za?»

³⁷ Na *Yesura* / *Yesu* ded u kha: «Wiera mu yã na u sere mu mura ıra, uo.»

³⁸ Na weura ded u kha: «Mie uo khãari, Adeye.» Na u bad huruse *Yesura* wuola u.

³⁹ Na *Yesura* / *Yesu* ded kha: «Mie bann ma dunuyara za kpĩkĩnse bu le. Si le thaaga darupe bu yã, dũna wepe ki yã, bie daru.»

⁴⁰ *Faruzĩeme* / *Faruzĩeme* buo kha bu fu, na pi nuun sie siesira, na pi bũd u kha: «Aa bu wa darupe tĩ ba?»

⁴¹ Na *Yesura* / *Yesu* zĩjũnn mi kha: «Na ĩ na darun ma, bilense naa bu ĩ za wa?, na baa ĩ kha ĩe yã wa, gie ylen na bilense diin ĩ za.»

Zãrakaadaa na zãrawe soko

10 Na *Yesura* ded kha: «Tĩyara za uo, mi de ĩ wa si kha: Wie bãa ki lon zãragbogore za na nuuna wa?, ki khe wa genkpasiga na lon, uo deyura bu wa zugbũro, na nikhudaa. ² ɗa deyura ki khe nuuna na lon uo deyura ki bu zãrawe kaadaara. ³ Nuuna tiegedaara

phii zie wa nuuna na hã u. Zãrawura nu wa u nuugira. U yi u zãrawura pi yisira za na kaa kuse wi gbẽlgira u. ⁴ Na u kusen pi bie zuori, u zie pi wuola pi ki thuo u, nadie pi tu wa u nuugira. ⁵ ɗa pi bi na thuo deyura pi tu wa?. Bie thĩra horo hã wa uo deyura, nadie baa pi tu u nuugira wa ıra.» ⁶ Na *Yesura* / *Yesu* khien sokie na kpõrun mi, ɗa u nuuredewura tuun siesira korula wa?.

Yesu ki bu zãragbogola nuuna

⁷ Na *Yesura* / *Yesu* ded pi tĩ kha: «Tĩyara za uo, mi de ĩ wa kha mie ki bu zãragbogola nuuna. ⁸ Wepe bie nisĩnn mie, pi bie bu wa zugbũruwe, dũna wepe ki zĩn nɗe daase na faɗa; ɗa zãrawura nuure bie wa?. ⁹ Mie ki bu nuuna. Wie bãa ki lon na tãra mie heke zo, uo deyura ba ko. Uo deyura wori lon na gbũu kure na bu u diime. ¹⁰ Zugbũro ban ma zuume na nikhuuga na asuga doro kãma za. Mie uo bann ma nithĩrupe bu bu thakuokpakpaka.»

Yesu ki bu zãrakaadakĩrara

¹¹ «Mie ki bu zãrakaadakĩrara. Zãrakaadakĩra kaari wa na hã u thakuogira na u zãrawura. ¹² Nura wie bãa ki liige tigiye kãma, uo deyura bu zãrakaadakĩra wa? nadie zãrawura bu u bewe wa?. Na u yãan na gbandabĩya bu ban u horo ki zie wi. Die bena gbandabĩyara lon zãrawura za na go buo ki ye buora twugĩn. ¹³ Baa u liige wa tigiye doro kãma, u nuuga bu zãrawura za wa?. ¹⁴ Mie ki bu zãrakaadakĩrara. Mie tu wa mie zãrawe dũna mie zãrawura tu wa mie, ¹⁵ mu gaga kha baa mi Siira tu mi, na mi tu mi Siira ıra I. Dũna mi hã wa mi thakuogira na mi zãrawura. ¹⁶ Zãrawe buo bu mi heke wepe ki bu zãragbogodie bewe wa?. Mi kãn ma na kaa wi pi ba lon. Pi ba nu mi nuugira, pi bie ba dikĩn ma na le zãragboko kpo. Zãrakaadaa ukpo ki ken mi. ¹⁷ Siira khori wa mie nadie baa mi hã mi thakuogira, na gbũu ba bu gi tĩ ıra. ¹⁸ Nura sii wori zĩn mi thakuogira wa?, ɗa mie thĩ ki hã gi. Wori bu mi heke na hã gi, wori bu mi heke na zĩn ɗi tĩ. Sie mi *Siye* / *Siye* Yekila ded bi kha mi le.»

¹⁹ Na *Yawutuwira* / *Yawutuwe* siesira kpĩkĩnn sie siesira kãmara za. ²⁰ Gome kha de de ba kha: «Ninbĩya ki bu u za! U thaagura bu wa?, be liin na ĩ nuure u?»

²¹ Na buora kha: «Ninbĩya deye wori sere mura wa?. Ninbĩya wori phii zie darupe yiwuye ba?»

Yesura na Siye Yekila bu wa kpuore

²² Bena pi kha le *Yekila gbĩnethuuga* / *Yekila gbĩnethuugira yedesira* / *Yedesese* fetura Zeruzalemura, die bena na makĩn ma na wese bene II. ²³ *Yesura* / *Yesu*

I Ken Matiyo 11:27; na Luki 10:22 II Uo fetuwie kuogĩn ma nɗe na diyãgura Makabe Zudası arıgan Yekila gbĩnethuugira thogonse sokhela ıra, si duse 164 kpĩra za Yesu tuun hũnni. Nadie Yekire gbĩnethuugira simise na liin ma ki za.

kha bu wa ki minji minji Yekila gb̄nethuugura gb̄ɛɪgura za, gbataga guɔ kpoloŋo za, pi kha yi ba giɛ gbatagura kha itakhuo Salom̄ gbataga. ²⁴ Na *Yawutuwira* / *Yawutuwe* zangbūn u na būd kha: «Dūne bene mu ba khon wukĩnsɛ aa gagasura za? Na muɔ ki bu Nith̄r̄ukhoromora mu de a si na ye.»

²⁵ Na *Yesura* / *Yesu* ded pi kha: «Mi nis̄inn ded ĩ si zuori, ŋa ĩ khāan mi za wa?. Miliinyira mi le mi Siira yɪsɪgura za, ɛ bɔɔ wa deyira ki bu mi ɪra. ²⁶ Na, sɛ bɛ za bere kena ĩ khāan wa?, nadɛ baa ĩ liin mi zārawe buɔ wa? ɪra. ²⁷ Mi zārawura nuure wa mi nuugura. Mi tu wɪ wa, dūna pi tu wa miɛ na thuo mi. ²⁸ Miɛ hã wɪ wa thakuokɛɪzuoŋo, pi ba wɔri dii kūu wa?, dūna nura sii ba wɔri z̄n mi mi lekira za wa?. ²⁹ Mi Siira u hāan mi bi, u wɔrɪkura gb̄n na tãra miyura bɛ, nura sii wɔri z̄n mi mi *Siye* / *Siye* Yekila lekira za wa?. ³⁰ Miɛ na mi Siira bu wa kpuore.»

³¹ Na *Yawutuwira* / *Yawutuwe* gbūun duoren buruse t̄i kha bɛ h̄ŋin khu u ¹.

³² Na *Yesura* / *Yesu* ded pi kha: «Mi liin muk̄ɪnkpakpa?ɛ wɛ?ɛ mi Siira yɪɛn na mi liin bɔɔɔn ĩ, ɛ muk̄ɪnnyɛ dunɛɛ za ĩ bɛ kha ɛ h̄ŋin khu mi na burusura?» ³³ Na *Yawutuwira* / *Yawutuwe* z̄ŋunn u kha: «A bɛ na h̄ŋin mu mu muk̄ɪnnyura liimira za wa?, ŋa baa mu kusan Yekila ki mak̄ɪn mu th̄i d̄ɪn u, muɔ wɛra ki bu nith̄r̄ugara, giɛ yɛɪɪ.»

³⁴ Na *Yesura* / *Yesu* ded pi kha: «Si sewen ma ĩ sɛrɛh̄ãnsura za kha Yekila ded ba kha: “Ī bu wa yekirewe.”» ³⁵ Wɛsɛ a tu kha si sewen sɛrɛh̄ãnsura za sɛ wɔri khu wa?. Wɛpɛ Yekila hāan na u sɛsura, na u yɪd bɛ kha yekirewe. ³⁶ Na miɛ wɛra th̄ira Yekila kenn khonn na dāan dunuyara za na mi de kha miɛ ki bu Yekila Bikhira, na be liin na ĩ kha mi asɪ wa Yekila yɪsɪga? ³⁷ Na mi bu le mi Siira milinyira wa?, hã ĩ khāan mi za wa?. ³⁸ Na, baa mi le i, harɪ na ĩ khāan miɛ za wa?, ĩ khāa kha ɛ milinyira kud̄ ba Yekila heke, na gbūu tu t̄i kha mi Siira bu wa na miɛ dūna miɛ bu na mi Siira.

³⁹ Na pi ki bɛ t̄i kha bɛ ɔ u, ŋa na u kuori. ⁴⁰ Khaala Yekire āyi Zã kha ȳi nɪpura harɪ kh̄ura lagagborola pi yi Zurud̄ɛ dena u ni, ninen Yesura yuon na yo hɪd̄ann̄ ^{II}. ⁴¹ Na nɪɔɔmɛ yuon u heke ki de kha Zãna liin bamuŋa muɛnɛ sii yāan wa?, ŋa miyura bɛ u ded na gbūu wɛl wɛ miyura za, i bɛ bu wa t̄iya. ⁴² Na nɪɔɔmɛ khāan Yesura za ni.

Lazari huume miye

11 Wɛl uɔ kha bu na pi yi u kha Lazari na u ba waan bɛ. U kha bu wa Betani gboŋo u, gboŋira za u kh̄nherɪpɛ Mariyama na Mariti kha bu ɪra ^{III}. ² Mariyamara na gbod latikɔlɪ nunuɔwara Adeyira d̄ɛsura za na dik̄in si na u thaȳinsira, uɔ yabiye

I Ken 8:59 II Ken 1:28 III Ken Luki 10:38-39

Lazarura kha bo?. ³ Na bɛ hapɛ yōra dāan nura kha u yo de Yesura kha: «Adeyɛ, mu yesekhuora bu bo ba.»

⁴ Baa *Yesura* / *Yesu* nuun sɛ na u ded kha: «Lazarura bosira bu u hubose wa?, si bu wa na bɔɔɔ Yekila uɔgura / Yekila uɔga yeyɛbura.»

⁵ *Yesura* / *Yesu* kha khɔri wa Lazarura na Maritura, dūna Mariyamara. ⁶ Kena, baa u nuun kha Lazarura kha bo ba, na u fii hɪd̄an ma na liin khɛwɛ piȳɔ khaala u kha bu ɪra, ⁷ ki tuun ded u kar̄nbiiwira kha pi yi bɛ vi gbūu Zudera ni.

⁸ Na u kar̄nbiiwira z̄ŋunn u kha: «Kar̄ndaa, si ɪɛn wa?, nɪpɛ kha bɛ wa kha bɛ h̄ŋin mu na buruse na khu mu ni, kena mu bɛ kha muɔ vi gbūu ni bere?»

⁹ Na *Yesura* / *Yesu* z̄ŋunn mi kha: «Liɛɪwɛ gbūne na piȳɔ ki bu khɛra kpora kpoloŋira za wa ba? Wɛ bāa ki n̄urɛ khɛga, uɔ deyira tu u d̄ɛgura wa?, nadɛ u yã wa dunuya wɛ yeyɛbura. ¹⁰ Na wɛ bāa ki n̄urɛ dawogo, uɔ tu ba u d̄ɛgura nadɛ yeyɛbɛ bu u za wa?» ¹¹ Baa *Yesura* ded sɛ zuori, na u kha: «A yesekhuora Lazarura h̄onn phaan ma, ŋa mi ba yo na yo arɪga u.» ¹² Na u kar̄nbiiwira ded u kha: «Na u h̄onn ma mu tu kha u ba bāa wa.» ¹³ *Yesura* kha de ba Lazarura huume, ŋa u kar̄nbiiwira na kenn si wa mu gaga kha d̄uɔnkpasɪwɛ u h̄n. ¹⁴ Na *Yesura* ded pi si na yes̄n kha: «Lazarura huun ma. ¹⁵ Baa si liin mi wɔɔla u wa?, sɛ nuun ma miɛ ɛ kar̄nbiiwira kāma, sɛ ki ba le thaaga ĩ khāan mi za. Na ĩ arɪ a yo ni.»

¹⁶ Na Tomasura pi yi kha phanbiira ded kar̄nbiiwira buɔra kha: «A thuo Adeyira na yo hu u kpuore!»

Yesura ki bu hu arumura na thakuogira

¹⁷ Baa *Yesura* / *Yesu* nann ni Lazarura na buun ma khɛwɛ piȳira bɛ lugudana za zuori. ¹⁸ Betantra kha ȳimi wa na Zeruzalemura, kilowe piɔsāa siira, ¹⁹ *Yawutuɔɔmɛ* na bann ma Maritura na Mariyamara heke na ba hã wɪ wurɪgbe pi yabiira huume kāmara za.

²⁰ Baa Maritura ba nuun kha *Yesura* / *Yesu* bu wa kh̄ina ki ban, na u alin ki thuk̄in u, ŋa Mariyamara uɔ na hɪd̄ann ma thuuɔgura u. ²¹ Baa Maritura nann *Yesura* khɛɛ na u ded kha: «Adeyɛ, na mu kha bu wa fara mura, mi yabiira naa ba hu wa?. ²² Na mi tuun ma kha harɪ ɪra wɛ, muɛ bāa mu ba ȳin Yekila heke, na u ba hã mu dɪ.» ²³ Na *Yesura* ded u kha: «Mu yabiira ba arɪ na kure huumira za». ²⁴ Na Maritura z̄ŋunn u kha: «Mi tuun ma kha u ba arɪ n̄huomira arɪ d̄iyāgara d̄iyāgaphulyanura za.»

²⁵ Na *Yesura* / *Yesu* ded u kha: «Miɛ ki bu hu arumura na thakuogira. Na wɛ bāa khāan miɛ za u deyira ba bu thakuogo, harɪ na u huun ma. ²⁶ Dūna wɛ bāa ki bu thakuogo za ki khāan miɛ za uɔ deyira ba hu na dii huumira za kūu wa?. Mu khāa sɛ za ba?»

27 Na Maritira zĩjinn u kha: «Iyo Adeye, mi khãan si za kha muo ki bu Nthĩrũkhoromora, na Yekila Bikhiiira kha kãn ban dunuyara za fara ıra».

Yesu fuuri

28 Baa u ded sie zuori, na u yo yid u khĩnyera Marlyamara na ded u numidãnsiere kha: «Karĩndaara bann ma, kha mu thiye.» 29 Baa Marlyamara nuun sie, na u kuofĩn ki yo Yesura khere. 30 *Yesura/Yesu* na lonn gbonjira kpolonjira za thon wa?, khaala Maritira na thukĩn u, die khaala za u kha bu bere. 31 *Yawu-tuwira/Yawutuwe* kha bu na Marlyamara thugura za kpuore ki wurigbe u, baa bie ba yãan na u aln phakĩn na kudĩ, na pi thuor u. Pi kha ken ma kha u yo wa lugudana za tĩ na yo fuu.

32 Na Marlyamara yo nann khaala za *Yesura/Yesu* kha bu ıra. Baa u yãar u na u bad huruse u wuola za ki ded u kha: «Adeye na mu kha bu wa fara, mie yabiira naa hu wa?»

33 Baa *Yesura/Yesu* yãan uo na *Yawutuwira/Yawutuwe* na bann u heke na pi fuu, na u gagasira yãwũgĩnn na u wuola kpãdĩ. 34 Na u bũd pi kha: «He tĩ kasin u?» Na pi zĩjinn u kha: «Adeye, ba ken.»

35 Na *Yesura/Yesu* fuuri. 36 Na *Yawutuwira/Yawutuwe* ded kha: «Ken lomura za u kha khori u ıra!» 37 Na na buo ded kha: «Uo wiera bãaren dargara yiwuyira, u kha wori baru Lazarira huumira wa? I?»

Yesura arigan Lazarira huumira za

38 Baa *Yesura/Yesu* gagasira yãwũgĩnn na yo tann, na u aln na yuon lugudana u. Kerike za ti kha bu, ti nuuna na bakann ma na burugbeleje. 39 Na Yesura kha: «Iĩ khon burugura.» Na huora khĩnheyura Maritira ded kha: «Adeyira, u khiewe piyĩira bie lugudana za, ıra siira u kãn nuu wa.»

40 Na *Yesura/Yesu* ded u kha: «Mi ded bu kha: “Na mu khãa, mu ba yã *Yekila ugura/Yekila uga yeyebira wɔrkura.*”» 41 Na pi khonn burugura. Na Yesura arigan wuore zaazaara ni na ded kha: «Mie *Siye/Siye*, mie thie mu wa nadie baa mu nuure mi ıra. 42 Mi tu kha mu nuure mi wa bãanye bie, ña mi de ba sie wepte vĩin mirin mi mura, si le thaaga pi khãan kha muo dãan mie.» 43 Baa u ded sie zuori, na u dud na faña kha: «Lazari, kure lugudana za!» 44 Na huora aln kudĩ, u dyesira na u lesira na binn ma na lowuphe?e dũna u thaagura na binn ma tĩ na lowuphede II. Na Yesura ded nupira kha: «Iĩ wori u ki yie u u yo.»

Yawutuwe wuore nupira bu yii kũndiefĩn Yesu za

(Matiyo 26:1-5; Maruki 14:1-2; Luki 22:1-2)

45 *Yawutuwira/Yawutuwe* na bann Marlyamara khere na yãan miyura Yesura na liin ıra, na pi gome

I Ken 9:6 II Makĩn khaadie ken ni na 20:6-7

khãan u za. 46 Na buo kha bu pi za, bie yuon ma *Faruzĩemura/Faruzĩeme* khere na yo kpɔrũn mi wesie *Yesura/Yesu* na liin ıra. 47 Na *kperekpiidekhã-gawura/Kperekpiidewe* na *Faruzĩemura* yid bĩnjinn pi kit-igboda na ded kha: «Muse a le yo? Nadie wei wie le wa bamuña migonye! 48 Na a yler u na u le si ki yo wuore, nupira bie ba khãa wa u za, ki yie *Ɔɔmu/Ɔɔmu* nupira III ba kii a Yekire gbĩnethuugura ki asi a thĩna bie.»

49 Bie nupie za, wei uo kha bu na pi yi u kha Kayifu, uo kha bu wa *kperekpiidekhãgawe/Kperekpiidewe* wuore nɔrara gie dugura za. Na uo ded buora kha: «Iĩ tu foi wa?. 50 Iĩ tu kha khuo ukpo hu thĩna bie kãma, sie bãa baa thĩna nupira bie ba dii wa?» 51 Siesira u na ded mura, si na kud uo thĩra za wa?, ña baa uo kha bu *kperekpiidekhãgawe* wuore nɔrara gie dugura za, na u yãan ded ie miyura kha *Yesura/Yesu* kha kãn ma na hu *Yawutuwira/Yawutuwe* thĩna kãma. 52 *Yawutuwe* thĩna kpora kãma za wa?, ña si le thaaga na bĩjin Yekila bi-wira tiwũgĩnn sursira biera za na le wi thĩne kpo.

53 Na khe gie diyãgara za, *Yawutuwe/Yawutuwe* wuore nupira khonn ma gagase kha bie khu Yesura. 54 Gie ylen na *Yesura/Yesu* gbaan mimira *Yawutuwira* bĩjinkheyira za, ki kud yuon gbangbĩrije gbonbire duo za, pi kha yi kha Efrayimu, ninen u yo hudann na u karĩnbiwira.

(Matiyo 26:6-13; Maruki 14:3-9; Luki 7:36-38)

55 *Yawutuwe/Yawutuwe* fetura pi yi kha Pakira, uo na yĩmin ma, na sũrigura nigomura yuon Zeruzalemura kha bie yo yede pi thĩ ki tie fetura. 56 Pi kha bu wa ki muoga *Yesura/Yesu* na pi bũkĩn kame *Yekila gbĩnethuugura/Yekila gbĩnethuugura* gbẽigura za kha: «Yesura miyura bu wa muse faa? U ba ban fetura za wa baa?» 57 *Kperekpiidekhãgawura/Kperekpiidewe* na *Faruzĩemura/Faruzĩeme* na ded ba kha na nura wie bãa tu Yesura khaare, pi yo de bie, bie yo go u.

Marlyama gbod latukoli nunuwã Yesu dıese za

(Matiyo 26:6-13; Maruki 14:3-9)

12 Baa *Paki fetura/Paki feti* ba ylen khiewe wãnkpo, na *Yesura/Yesu* yuon Betani IV

gbonjira za, gie za Lazarira kha bu, uo wiera u na arigan huumira za ıra. 2 Fi za pi liin diime na hãar u. Maritira kha bu diime miyura wuola u, Lazarira kha bu wa na Yesura na u didekamura kpuore. 3 Bena pi kha bu ki di, na Marlyamara khien latukoli nunuwã uo pi kha yi kha narı V, u dorisira kha hugan ma. Na u gbod u Yesura dyesira za ki fãaren si na u thayĩnsira. Uo latukoli nunuwãra kha nan ma litiri gbude. Na thugura bie hĩin u nuugira doro. 4 Na Yesura karĩnbiira pi kha yi kha Zudası esikariyotira, uo wiera ki naa ba yii Yesura nĩbũwe lesira za, na uo ded kha: 5 «Bena a

III *Yesu khiera za, Yawutuwe fɔbɔjira kha bu wa Ɔɔmuwe sũrigura genheke guo* IV *Ken Maruki 11:1 V Narı bu wa latukoli kĩnkĩra uo thĩne wie pi khon dathuko guo za*

doŋinn latıkwıra denıye?e gbalıga na tiıwãa siira na hãan buwme nıpe ı wa?»⁶ U kha de ba sıe nadıe baa buwme nıpe makarı kha bu u za wa? de, ıa uo thıra kha bu wa zugbũro nadıe uo kha bu pi tigiye gɔdaara. Si liin mafıra u kha khon ma we?e u bıe.

⁷ ıa na *Yesura/Yesu* ded u kha: «ııe hala wuɔla yı, nadıe u liin ma sıe na nisın mıe kası dıyãgara. ⁸ Buwme nıpe bu wa ı heke bãnye bıe, ıa mıe uo bu ı heke bãanye bıe wa?»

Yawutuwe yiin kɔndıełın Lazarı za kha bıe khu u

⁹ Na *Yawutuwe/Yawutuwe* nıgboko nuun kha *Yesura/Yesu* bu wa gboŋıra pi yi kha Betanıra ıra. Na pi yuon ni, *Yesura* kpora kãma za wa?, ıa na bu yã Lazarıra u na arıgan huumıra za ıra. ¹⁰ Na *kperekpi-idekhãgawıra/Kperekpiidewe* khonn gagase tı kha bıe khu wa Lazarıra, ¹¹ nadıe uo kãmara za *Yawutuwe* nıgɔme kha keı pi ki kãa *Yesura* za.

Yesu bu lon Zeruzalemu ulome

(Matiyo 21:1-11; Maruki 11:1-11; Luki 19:28-40)

¹² Ki gɔdıekına, nıgbokıra na bann fetıra Zeruzalemura u, baa bıe nuun kha *Yesura/Yesu* bu khına ki ban, ¹³ na pi bıe kpiin maanhadese, na kuđ gboŋıra u na yuon u thukınkhere na pi sɔŋı ki kũn kha: «Gbĩnese bu wa Yekire bege, Yekila kıra wıera ki ban Adeyra yısıgıra za mıra! Yekire kıra *Israyelı/Israyelı* itakhuora.» ¹⁴ Na *Yesura* buun kãŋunbige guo na gann huđann ki za, mu gaga kha baa sı sewen Yekila sewura za ıra kha: ¹⁵ «Hã ı an wa?, Zeruzalemu nıpe, ı ken ı ithakhuora na u ban, u gann huđann ma kãŋunbige za.» ¹⁶ Dıe bena, *Yesura* karınbiiwıra tuon ıe mıyıra kɔla wa?, ıa bena *Yesura* ba huun alını na lonn u ugıra yeyebıra za, dıe bena pi kuɔgın kha mıyıra Yekila yãdederwıra na sewen u mıyıra za, ıe nıpira liin hãar u. ¹⁷ Nıpira kha bu bena *Yesura* na yıđ Lazarıra lugudana u na arıgan u huumıra za, bıe bıe kha kpɔrı wa ki de nıpe mıyıra pi yãan ıra. ¹⁸ Nıgbokıra na kuđ ba *Yesura* thukın khere nadıe pi na nuun ma bamuŋa mına u na liin ıra. ¹⁹ Si liin mafıra na *Farızıeme/Farızıeme* ki de kame kha: «ı yã ke, ı wɔrı le foi wa?. Nıpe bıe bu wa ki thuo u.»

Gırekwıe bu muon Yesu

²⁰ Nıpira na bann Zeruzalemura Yekire gbĩne khela fetıra bena, bıe sugumura za Gırekwıe buo kha bu. ²¹ Na pi zũon nann Filipura kuđ Betısayıdara, Galile sırıgıra u ıra, na ded u kha: «Thadeye, aa bıe wa na yã *Yesura/Yesu*.»

²² Na Filipura yo ded Ādere sı na bıe yıra bıe yuon *Yesura/Yesu* heke na boɔɔn u sı. ²³ Na *Yesura* zıŋunn mı kha: «Bena *Nıthırubikhiira/Nıthırubikhiira* ba lon u ugıra yeyebıra za, dıe bena nann ma ıra. ²⁴ Tıyara za

uo, mi de ı wa sı kha na pi tuon diıbıre fıloŋıra u na fııgıra kuđ na diıbila dãđ kũu wa?, tı huđan ma tikpo. ıa na fııgıra kuđ na diıbila huuri tı tu khã na hã bigɔnye. ²⁵ Nıra wıe ki khɔrı u thakuogo dunuya wıe za, uo ba la ki wa zaazaara. ıa wıe ki keın dunuyara thakuogıra, uo ki ba bu thakuokeızuoŋıra ı. ²⁶ Wıe ki bıe na le mıe liigese, u deyra kãn ma na thuo mıe. Khaare tuo khaare mıe bu, mi miliinbiira bu wa fı. Mıe Siira ba gbĩne wa wıe ki liige ki hã mıe.»

Yesu bu sıere u huume mıye za

²⁷ «ıra wıe mı gagase nuu wa?, na bıra mı kãn na de? Mi de ba kha: «Mi Siira zın mı na bendıe vensıra baa?» ıya vensıe bena kãmara za mı bannı. ²⁸ *Siye/Siye*, boɔɔ mı mu ugıra yeyebıra.» Dıe bena na kũme buo kuđ zaara ni kha: «Mı boɔɔn ma mı ugıra yeyebıra zuori, dıına mı ba ɔfo boɔɔ ki tı.»

²⁹ Nıgbokıra kha bu fı na nuun sıe pi kha de ba kha: «Adaga lurugınse ı.» Buo kha de ba kha: «Melege uo sıeren u heke.» ³⁰ Na *Yesura/Yesu* ded pi kha: «Sıe sıesıra ded hãan mıe wa?, si ded hãan ma ıe. ³¹ ıra pi ba kiti dunuyara nıpira, dıına ıra pi ba de dunuyara wɔrıko deyra. ³² Na pi ba arıgan mıe fıloŋıra za na yiin mi zaa, mı ba yan nıthırıpe bıe ban mı mi thı za.»

³³ U hulɔmıra u kha boɔɔ nıpira na sıe sıesıra.

³⁴ Na nıgbokıra ded u kha: «Sıerehãansıra za, si ded ba kha: Nıthırıkhomora ba dii wa thakuogıra za kũu. Na muse mu wɔrı le ki de kha *nıthırubikhiira/Nıthırubikhiira* kãn ma na arıga fıloŋıra za na yiin u zaa. Na ana kpoo thıra ki bu Nıthırubikhiira?»

³⁵ Na *Yesura/Yesu* ded pi kha: «Yeyebe bu wa ı tıe bere, ıa bendaade duo za. Bena Yekila yeyebıra bu ı tıe, ı nıre pi za dıe bena, hã dabirige ba lon ı za wa?. Nadıe nıra wıe ki nıre dabirige za, uo tu geŋıra u yo wa?. ³⁶ Bena ı bu na yeyebıra bere, ı khãa pi za si le thaaga ı le yeyebe biıwe.»

Yawutuwe keın kha bıe khãa Yesura za wa?

Baa *Yesura/Yesu* ded sıe zuori, na u tann yuon legele na guoreni pi za. ³⁷ Na ken bamuŋa mıyıra u na liin pi sugumura u, kena pi kha khãa u za wa?. ³⁸ Mafıra sıesıra *Yekire yãdedaa/Yekire yãdedaa* Ezayıra na dedi, sıe bu hıı kha:

«Adeye, ana khãan wese za a dedi?

Dına Adeye, ana kpoo mu boɔɔn mu wɔrıkira?» ³⁹ Pi kha wɔrı khãan wa?, nadıe Ezayıra na ded ba tı kha: ⁴⁰ «Yekila bakan ma pi yiwuyıra ki hugann pi thıwıyıra, hã pi wɔrı yã wa?, hã pi wɔrı tu duo wa?, hã pi vı ban mıe za ki yıe mı bãare wı wa?» ⁴¹ Sıe Ezayıra na dedi, nadıe u na yãan ma *Yesura* ugıra yeyebıra ki de u mıye.

ı Makın khaade ken ni na *Matiyo* 10:39; na 16:25; na *Maruki* 8:35; na *Luki* 9:24

42 Sɛ biɛ za, na *Yawutuwe* / *Yawutuwe* wuɔrɛ niɔɔmɛ thĩra khāan u za. Nja *Faruz̄emura* / *Faruz̄emɛ* kāmara za pi kha bɔɔɔ pi thĩ wa?, hā si ba le thaaga pi dɛ biɛ Yekila yĩnthuugra za wa? ^I. 43 Nadɛ pi kha khɔri wa nithĩrɛ gbĩnɛse ki tāra Yekila besura.

Yesura sɛsura ki ba kiti nɔpura

44 Na *Yesura* / *Yesu* kpaas̄inn na ded kha: «Wɛ bāa khāan miɛ za, uɔ khāan miɛ kpo za wa?, nja uɔ khāan ma miɛ dāadaara za t̄i. 45 Wɛ yāan miɛ, u yāan ma wɛra dāan miɛ ɛra. 46 Miɛ bann ma dunuyara u mu gaga kha yeyɛbe si le thaaga na wɛ bāa khāan miɛ za, hā u hɔdan dabirige za wa?. 47 Na nura wɛ nuun miɛ sɛsɛ kɛna u gɔd si wa?, miɛ ki ba kiti u dɛyura wa?, nadɛ miɛ bann dunuyara za kha miɛ kiti nɔpɛ wa?, nja miɛ bann ma nɔpɛ kuore khɛrɛ. 48 Nura wɛ kɛɛn miɛ na mi sɛsura, uɔ dɛyura bu wa na u kitidaa zuori, sɛsura mi ded, sɛ sɛrɛkpuosira ki ba kiti u dɛyura dya-gaphulyanura u. 49 Nadɛ miɛ sɛrɛ miɛ thĩ za wa?, nja Siira dāan miɛ, uɔ bɔɔɔ miɛ sɛsura thĩnyira biɛ miɛ kān na de ɛra. 50 Miɛ tuun ma sɛ kha u sɛrɛdewensira ki hā nɔpɛ thakuokɛɛzuonjira. Lɔmura za *Siye* / *Siye* Yekila bɔɔɔ miɛ si, mafura mi de si.»

Yesu bu tɛsɛ u karĩnbiwe dɛsɛ

13 *Paki fetura* / *Paki fetu* na yɛɛn ma khɛ ukpo u nan. *Yesura* / *Yesu* na tuun ma kha uɔ kurebena na nann ma dunuyara za na yo uɔ Siira heke. Wɛpɛ kha bu u heke dunuyara za u na khɔrɛn mi wa na khɔrɛ thĩnyira biɛ.

² Yesura na u karĩnbiwira kha bu wa ki di zūrandi-me. Sɛ na buun ma na Sutana na yiin ma *Yesura Simō* *Esɛkariyɔtu* bikhiye Zudasura gagasura za zuori kha u yii *Yesura* nɔbɔwɛ lese u. ³ Yesura uɔ na tuun ma kha uɔ kuɔ ba Yekila heke, ki vi ki gbūun Yekila heke, u na tuun ma kha Yekila na yiin ma miyura biɛ uɔ leke za. ⁴ Na u alun dikhela za, na khonn u gbɔɔɔɔɔngbɔɔɔnura na zɛɛn nɔ, ki khɛɛn lowuphedā na wɔd u hagayura za. ⁵ Na thaana āmɛ na yiin daaga guɔ za, na gɔd ki ki tɛsɛ u karĩnbiwira dɛsura, ki dikĩn si na lowuphedā u na wɔd u hagayura za ɛra. ⁶ Mafura u liin na yo nann *Simō Pɛrɛ*, na uɔ ded u kha: «Adeyɛ, muɔ ki kān tɛsɛ miɛ dɛsura ba?»

⁷ Na *Yesura* / *Yesu* zĩnɔn u kha: «Wɛsɛ mi le mu wɔrɛ tu si kɔla ɛra wa?, nja kpĩra za mu ba tu si kɔla.»

⁸ Na *Pɛrɛra* ded u kha: «lya mu ba tɛsɛ miɛ uɔ dɛsura kuu wa?!»

Na *Yesura* / *Yesu* zĩnɔn u kha: «Na miɛ tɛsɛn si wa mu niin ba hɔdan miɛ miyura sii za wa?»

⁹ Na *Simō Pɛrɛra* ded u kha: «Na si liin mafura, hā mu tɛsɛ miɛ dɛsura dola dōwa?, nja tɛsɛ miɛ lesira na mi thaagura biɛ!»

I Ken 9:22

¹⁰ Na *Yesura* / *Yesu* ded u kha: «Na wɛ bāa wurɛn zuori, uɔ dɛyura biɛ kha uɔ wɔrɛ wurɛ bānyɔ dɛ kpog-būuna za dōwa?, u dɛyura wɔrɛ tɛsɛ u dɛsura dola, buɔtɛ uɔ thĩra fūnn ma. Īɛ uɔ yedɛ, nja ĩ biɛ ɛ wa?»

¹¹ *Yesura* kha tu wa dɛyura ki naa ba yii uɔ nɔbɔwɛ lesira za ɛra. Gɛ yɛn na u na ded kha: «Ī biɛ yed wa?»

¹² Baa *Yesura* zuon pi dɛsura tɛsɛmura za zuori, na u gbūun khɛɛn u gbɔɔɔɔɔngbɔɔɔnura na gbūu hɔdan dikhela za na ded pi kha: «Wɛsɛ miɛ liin ĩ mura, ĩ tuun si kɔla ba?» ¹³ «Ī yɛ ba miɛ kha Karĩndaa, na Adeyɛ, t̄iya bu ĩ heke, nadɛ miɛ liin thadɛyura na Adeyura.

¹⁴ Na miɛ wɛra liin Adeyura, d̄ɛna Karĩndaara, na miɛ tɛsɛn ĩ dɛsura, ĩɛ kān ma na tɛsɛ kame dɛsɛ t̄i.

¹⁵ *Mɛbɔɔɔɔɔɔɔɔɔɔ* / *Mɛbɔɔɔɔɔɔɔɔɔɔɔ* mi hāan ĩ, si le thaaga ĩ le si siira mu gaga kha baa miɛ liin si ɛra. ¹⁶ T̄iyara za uɔ, mi de ĩ wa si kha: Miliinbiye gbĩn tāra u thadɛyɛ wa?, *dāara* / *Dāarawɛ* gbūu gbĩn tāra u dāadaara wa?

¹⁷ Baa ĩ tuun sɛ ɛra, na ĩ le sɛ ĩ ba bu bāanwuonɔ.

¹⁸ Miɛ bu de ĩ biɛ wa?, wɛpɛ mi kenn khonn mi tu wa biɛ. Nja fɔ Yekila sewura sɛsura ded sɛ bu hĩi, si na ded ba kha: “Wɛra miɛ na uɔ kha di kamura za, uɔ wɔd miɛ za na liin miɛ b̄ɛrara.” ¹⁹ Mi de ĩ wa si ɛra, na ɛ miyura nann thonn wa?, si le thaaga na ɛ miyura ba nann ĩ tu kha “miɛ ki bu wɛra ki bu.” ²⁰ T̄iyara za uɔ, mi de ĩ wa si kha wɛ bāa buun na gɔd na k̄ɛran wɛra miɛ dāari, uɔ dɛyura gɔd ba miɛ na k̄ɛran. D̄ɛna wɛ bāa gɔd miɛ na k̄ɛran, uɔ dɛyura gɔd ba k̄ɛranura wɛra dāan miɛ ɛra.»

Yesu ded kha Zudasɛ ba yāas̄in uɔ

(Matiyo 26:20-25; Maruki 14:17-21; Luki 22:21-23)

²¹ Baa *Yesura* / *Yesu* ded sɛ zuori na u gagase yāwɔḡɛn gbaangbo na u ded si na yedɛn si kha: «T̄iyara za uɔ, mi de ĩ si kha ĩɛ karĩnbiwira za, ĩ uɔ ba yii mi nɔbɔwɛ lese za.»

²² Na karĩnbiwira ki ki ken kame, pi kha tu dɛyura kpuola u kha de wa?. ²³ Karĩnbiira *Yesura* / *Yesu* kha khɔri, uɔ na hɔdan ma *Yesura* lɔkura u. ²⁴ Na *Simō Pɛrɛra* phiir u yiwuye kha u b̄u *Yesura* kha āna kpuo u bu de. ²⁵ Na uɔ karĩnbiira badɛn *Yesura* lɔkura u na b̄ud u kha: «Adeyɛ, āna kpuo mu de?»

²⁶ Na *Yesura* / *Yesu* ded u kha: «Mi ba kp̄ii buru na yo togo u, dɛyura mi ba hā u, uɔ u.» Na *Yesura* khɛɛn buru gbudɛ na togon ni na hāan *Simō Esɛkariyɔtura* bikhiye Zudasura di. ²⁷ Baa Zudasura wɔrɛn z̄inn buru gbuda zuori, na *Sutana* / *Sutana* lonn u za. Na *Yesura* ded u kha: «Wɛsɛ ki bu mu heke na le, le si vivi.» ²⁸ Wɛpɛ biɛ na hɔdan dikhela za, pi uɔ sii tuun muna yɛn na u ded u sɛ wa?. ²⁹ Baa Zudasura kha bu tigiye gɔdaara, na gɔmɛ kenn ma kha *Yesura* ded u wa kha u yo don fetura daasura, warima u yo hā buɔmɛ nɔpɛ miɛnɛ duɔ.

II Mak̄in dabittu?ɛ 12-16 na Luki 22:24-27

³⁰ Na Zudasra zïnn buru gbuda ki ðe aln na kudi. Khaala na ted ba zuori.

Yesu ðogon siere fense na u karñbiiwira

³¹ Baa Zudasra kuð zuori, na Yesura/Yesu ded u karñbiiwira kha: «Ira nipe bie ba yã *Nthĩrbikhiira*/*Nthĩrbikhiira* ugura yeyebura. Uo ki ba yie tĩ nipe bie tu *Yekila ugura*/*Yekila uga* yeyebura. ³² Na Nthĩrbikhiira yien na nipe tuon Yekila ugura yeyebura, uo wiera ki bu Nthĩrbikhiira, si ba lei tĩ wa?, Yekila ba yie nipe yã u ugura yeyebura. ³³ Na u ded pi kha: Mi biiwe, mie ba lei i heke dũwa?, i ba muu mi, ña wesie mi na ded *Yawutuwira*/*Yawutuwe* kha pi wori yo khaala mi bu yo wa?, sie mi de i ira. ³⁴ Mi hã i wa sierefense i go si: i ki khori kame. i kan ma na khori kame mu gaga kha baa mie khori i ira. ³⁵ Na i khori kame, sie ki ba yie nipe bie tu kha i bu wa mie karñbiiwe.»

Yesu bu de kha Pleri ba bakin kha uo tu uo wa?

(Matiyo 26:31-35; Maruki 14:27-31; Luki 22:31-34)

³⁶ Na Simõ Plerira bũd u kha: «Adeye, he mu yo?» Na Yesura/Yesu zĩnunn u kha: «Khaala mi bu yo, muo wori thuo mi ni ira wa?, ña kpĩra za mu ba wori thuo mi.»

³⁷ Na Plerira ded u kha: «Be liin na mie wori thuo mu ira wa?, mie ba hã mi thakuogira mu kãma.»

³⁸ Na Yesura/Yesu zĩnunn u kha: «Mu hã wa mu thakuogira bie na mie tĩya ke? Tĩyara za uo, mi de bu wa si kha khaala zĩnkhuo kha uo fuu na mu bakin bãnisãa zuori, kha muo tu mie wa?»

Yesura ki bu khĩna ki wori yie nira yo Siye Yekila heke

14 Sie kpĩra za na Yesura ded pi kha: «Hã i asi i ggasura wa?. i khãan Yekila za, na gbũun khãan mie za tĩ. ² Hũdankheye bu mie Siira heke gbaangbo, na sie kha bu tĩya wa?, mi naa de i kha mie yo ðo wa hũdankhere na san i wa?. ³ Na mie ba yuon na yo ðon i hũdankheyira zuori, mi ba gbũu ban na ba khe i a yo hũdan kpuore ni, si le thaaga khaala mie bu, i hũdan fi tĩ. ⁴ Na u ded pi kha: “i tu khĩna ki yo khaala mie bu yo ira.”»

⁵ Na Tomasi ded u kha: «Adeye, aa tu khaala mu yo wa?, na muse a le ki wori tu khĩna?»

⁶ Na Yesura/Yesu ded pi kha: «Mie ki bu khĩna, na tĩyara, na thakuogira. Nira sii wori yo Siira heke kena u tann mie heke wa?. ⁷ Na i tu mie, i kan ma na tu mie Siira tĩ. Na khe ira wle i tu wa mie Siira, i gbũun yãar u.»

⁸ Na Filipu ded u kha: «Adeye, ðogon aa Siira, sie nan a.»

⁹ Na Yesura/Yesu zĩnunn u kha: «Mie hũdann ma dũna i na lei, kena muo bere tuon mie wa? Filipu? Wle

I Ken 7:34

yãan mie uo deyira yãan ma Siira. Na bena mu de bi kha mi ðogon i na mi Siira? ¹⁰ Mu khãan si za kha mi bu wa na mi Siira na mi Siira bu na mi wa? ba? Siestra bie mi le de i, si kuð mie za wa? Siira ki bu mie za, uo ki bu i miyira ledaara. ¹¹ Baa mi de i kha mi Siira bu wa na mie, na mie bu na mi Siira, i khãa sie za. Na i khãan mie za wa?, i khãan mie miliinyira kãmara za. ¹² Tĩyara za uo, mi de i wa si kha wle bãa khãan mie za, uo deyira ba le wa miliinyira thĩna mi le mira tĩ ira. Uo deyira ba le mukpakpa?e i tãra mie beyira thĩra, nadie mi bu yo wa mi Siira lokra u. ¹³ Mude bãa i ba yĩn mie yisiga za, mi ba le wa i miyira bie, si le thaaga bikhiira ðogon u Siira ugura yeyebura. ¹⁴ Na i yĩnn mude bãa mie yisiga za, mi ba le ri.»

Yekila Nina bame nuuga hãari

¹⁵ «Na i khori mie i ba go sierefensura mi hãar i ira. ¹⁶ Mie ba yĩn mi Siira u hã i denfedaa, u hũdan i bãnye bie kũu. ¹⁷ Uo denfedaaara ki bu *Yekila Nina*/*Yekire Nin* ki ðogon nipe tĩyara. Dunuyara nipe wori bu uo wa?, nadie pi wori yã u wa?, pi gbũu tu u wa?. Ña i uo tu u, nadie u bu wa na i, u gbũu ba hũdan ma i za bãanye bie.»

¹⁸ Mi ba zie i ikpo mu gaga kha maribiwe wa?, mi ba gbuu ban i heke. ¹⁹ Ki yien ma kiri, dunuyara ba yã mi dũwa?, ña i uo, i ba yã mi, nadie mi bu wa thakuogo za, gie yien na i ba hũdan ma thakuogo za tĩ. ²⁰ Gie diyãgura i ba tu kha mie bu wa na mi Siira na i bu wa na mie, dũna mie bu wa na i tĩ.

²¹ Wle bãa ki nuure mie sierefensura ki go si, uo deyira ki khori mie. Mi Siira ba khori wa wle ki khori mie, mi ba khori wa uo deyira tĩ ki ðogon mi thĩ na uo deyira.

²² Yesura karñbiye uo kha bu na pi yu u kha Zudu uo na Zudas Esukariyoti bu kpuore wa?, na uo bũd Yesura mu na liin na uo ba ðogon u thĩ na bie kena u ba ðogon u thĩ na dunuya nĩpura wa?? ²³ Na Yesura/Yesu zĩnunn u kha: «Wle ki khori mie, uo deyira bi wa na go mi sierefensura. Mi siira khori wa uo deyira, mie na mi Siira ba ban ma uo deyira heke, na hũdan u heke. ²⁴ Wle bãa ki khori mie wa?, uo deyira bi na go mie sierefensura wa?. Wesie i nu na mi bu de mira, si kuð mie za wa?, ña Siira dãan mi, uo heke si kudi.

²⁵ Mi bu de i wa wesie bie bena mi bu i heke haru fi. ²⁶ *Ninyegemora*/*Yekire Nin* Yekila ba dãan hã i u le i denfedaaara mie yisigira za, uo ki ba karñ i miyira bie na kuogĩn i na miyira bie mi na ded i ira.»

²⁷ «Mi hã i wa kpolonwuono, kpolonwuonjira ki bu mie za, gie mi bu hã i. Mi hã i gi mu gaga kha baa dunuya nĩpura hã i gi wa?. Hã i asi i ggasura na yie añabirise go i wa?. ²⁸ I nuun na mi ded kha: “Mi yo wa, ña mi ba vi na gbũu ban i khe tĩ.” Na i khori mi, i ba yãgayãga nadie baa i tuon kha mi yo wa mi Siira lokra

za ɩra, naɖɛ mi Siira gbɩn t̃ara mɛ. ²⁹ Mi nisɩn ded ɩ wa sɩ na si lebena nan thonn wa?, sɛ le thaaga, na si lebena ba nannɩ, ɩ khāan mɩ sɛsɩra za. ³⁰ Mɩ ba sɛre gbaangbo dɩn ɩ d̃owa?, naɖɛ dunaya wɛ wɔrɩko d̃eyɩra bu ban ma. U bu na wɔrɩko mɛ za wa?, ³¹ ŋa fɔ dunuyara tu kha mɩ khɔrɩ wa mi Siira d̃ɩna wesɛ mi le, mi le si wa mu gaga kha baa mi Siira ded bi sɩ ɩra.» Baa u ded sɛ zuori, na u kha: «ɩ arɩ a t̃ara khaadɛ za.»

Yesu ki bu duṽenhath̃inh̃jira

15 Na Yesura ded kha: «Mɛ ki bu *duṽenhath̃inh̃jira* | *Duṽenhaga* na mi Siira bu ki d̃eyɩra. ² U kpii khon ma dadesira maan mɩ za kena si sen bise wa? ɩra, ŋa dese b̃aa ki bu mɛ za na si sen, u phɔrsɩn ma sɛ si le thaaga si bu sen na k̃ɩra na t̃ara kh̃ɩra. ³ Mafura t̃ɩ sɛsɩra mi ded ɩ mura, sɛ liir ɩ wa Nɩyegeme zuori mu gaga kha desira phɔrsɩnnɩ. ⁴ ɩ hɩɖan na mɛ mu gaga kha baa mɛ bu d̃ɩn ɩ ɩra. Dahadeke wɔrɩ sen ki th̃ɩ za kena ki maan dahagura th̃ɩra za wa?. Si kpuosira ɩ t̃ɩ, na ɩ hɩɖann na mɛ wa?, ɩ wɔrɩ le mɩk̃ɩnɩnye wa?»

⁵ «Mɛ ki bu *duṽenhath̃inh̃jira* | *Duṽenhaga* na ɩe bu ki desira, na wɛ bu na mɛ, d̃ɩna na mɛ bu na u d̃eyɩra, u d̃eyɩra ba le wa mɩk̃ɩngɔnye mu gaga kha dahaga b̃aa ki sen bigɔnse; naɖɛ na mɛ bu wa?, ɩ wɔrɩ le foi wa?. ⁶ Na wɛ bu na mɛ wa?, u d̃eyɩra ba ban ma kowuga u mu gaga kha dadesira kpiin ɩra, sɩ huu. Sɛ dadehuwusɩra h̃ɩn ma naaga za si so?. ⁷ Na ɩ bu na mɛ na mɩ sɛsɩra bu ɩ gagasɩra za, na ɩ ỹnn mudɛ b̃aa za ɩ ven, ɩ ba buri. ⁸ Na ɩ le mɩk̃ɩngɔnye ki bɔgɔ kha ɩe bu wa mɛ kar̃ɩnbiiwe t̃ɩyara za, sɛ ba yɛ nɩpe bɛ ba ỹa mi Siira ugura yeyɛbura. ⁹ Mɩ khɔrɩ ɩ wa mu gaga kha baa Siira khɔrɩ mɩ ɩra. ɩ hɩɖan na mɩ khɔrɩmura. ¹⁰ Na ɩ gɔɖ mɩ sɛredewensira ɩ ba hɩɖan na mɩ khɔrɩmura mu gaga kha baa mɛ gɔɖ mɛ Siira sɛredewensira na hɩɖann na u kɔrɩmura ɩra.

¹¹ Mi ded ɩ wa sɛ si le thaaga mɩ b̃aanwuonjira hɩɖan ɩ za ki yɛ ɩ bu b̃aanwuokpakpaka. ¹² Mɩ sɛredewensira sɛ mura: ɩ khɔrɩ kame mu gaga kha baa mɩ khɔrɩ ɩ ɩra. ¹³ Khɔrɩkpakpapɩra nura wɔrɩ bɔgɔ, bɛ ki bu u h̃a u thakuogo u yesewe k̃ama. ¹⁴ Na ɩ liin wesɛ mi ded ɩ, ɩ le wa mɩ yesewe. ¹⁵ Mɩ ba yɩ ɩ miliinbiiwe d̃owa?, naɖɛ miliinbiye tu muna u thad̃eyɩra le wa?. Mɩ yɩ ɩ wa yesewe naɖɛ mɩ bɔgɔn ɩ wa mɩyɩra bɛ mɩ tuon mi Siira heke ɩra. ¹⁶ ɩe kenn khonn mɛ wa?, ŋa mɛ kenn khonn ɩe, mɩ d̃aa ɩ wa kha ɩ yo le mɩk̃ɩnɩnye wɛ?ɛ ki leɩ. Dɛ bena Siira ba h̃a ɩ mɩyɩra bɛ ɩ ba ỹn mɩ yɩsɩga za ɩra. ¹⁷ Wesɛ mi de ɩ kha ɩ le, sɛ ki bu kha ɩ khɔrɩ kame.»

Dunuyara ỹaas̃ɩnn Yesura na u kar̃ɩnbiiwira

¹⁸ Na dunuyara nɩpura ỹaas̃ɩnn ɩ, ɩ k̃an ma na tu kha u na nisɩn ỹaas̃ɩnn ma mɛ. ¹⁹ Na ɩ kha bu wa mu

gaga kha dunuyara nɩpura, dunuyara naa ba khɔrɩ ɩ naɖɛ ɩ bu wa u bewɛ. Ŋa mi kenn khonn ɩ wa na kusen ɩ dunuyara za, mafura ɩ bu dunuyara bewɛ wa?. Sɛ yɛn na dunuyara ỹaas̃ɩn ɩ. ²⁰ ɩ gaga ken wesɛ mi ded ɩ: «Miliinbiye gbɩn u thad̃eyɛ za wa? ^I.» Na nɩpe gbɩn mɛ, pɩ ba gbɩ wa ɩe t̃ɩ. Na pɩ na gɔɖ ba mɛ sɛsɩra, pɩ ba gɔ ɩe sɛsɩra t̃ɩ. ²¹ Ŋa pɩ ba le ɩ wa sɛ bɛ mɛ k̃a-mara za, naɖɛ pɩ tu wɛra d̃aan mɩ wa?. ²² Na mɩ na bann na sɛren pi heke wa?, mɩb̃ɩye naa ba hɩɖan pɩ za wa?. Ŋa ɩra wɛ pɩ wɔrɩ de kha bɛ bu wa na t̃ɩya wa?. ²³ Na wɛ ỹaas̃ɩnn mɛ, u d̃eyɩra ỹaas̃ɩnn ma mi Siira t̃ɩ. ²⁴ Bamunja mɩyɩra nɩpura kp̃unn liimira, na mɩ na liin ɛ na bɔgɔn mɩ wa?, mɩb̃ɩye naa ba hɩɖan pɩ za wa?. Ŋa pɩ ỹaan ma ɛ bamunja mɩyɩra bɛ, kena pɩ bu wa ki ỹaas̃ɩn mɛ na mi Siira bere. ²⁵ Mafura, sɛsɩra sewen pɩ sɛrɛh̃aansura u ki de kha: «Pɩ ỹaas̃ɩnn ma mɛ kel le thaaga, fɔ sɛ naa le.»

²⁶ «ɩ denfedaara mɩ ba d̃aan h̃a ɩ na kure mi Siira heke, u ki bu *Yekila Nina* | *Yekire Nin*, u ki ba bɔgɔ nɩpe t̃ɩyara. Na u ba bannɩ, u ki ba le mɛ sɛrɛra. ²⁷ ɩe ki ba le mɛ sɛrɛra ki de mɩ mɩye na nɩpe, naɖɛ ɩe na mɛ kha bu na khe bena mɩ gɔɖ mɩ mɩyɩra ɩra.

16 Mi ded ɩ wa sɛ, h̃a mune sii ba le thaaga ɩ zɛ kh̃aamira wa?. ² Pɩ ba de kuse ɩ wa Yekila ỹn-thuusura za. Bene duɔ ba ban th̃ɩra, ɩ khuderɩwura ba ken ma kha Yekila milliinsira bɛ le mafura. ³ Baa pɩ tuon Siira wa?, pɩ gb̃uun tuon mɛ wa?, sɛ ki ba yii wi ɛ miliinyira za. ⁴ Ŋa mi de ɩ wa sɩ, si le thaaga na si lebena ba nann ɩ kuɔg̃ɩn sɩ kha mɩ na nisɩn ded ɩ si zuori.»

Yekila Nina miliinye

«Baa mɩ kha bu ɩ kpuola, gɛ yɛn na mi nisɩn ded ɩ sɩ harɩ lugusɩra za ni wa?. ⁵ Ŋa ɩra wɛ, mɩ vɩ gb̃uu wa mɩ d̃aadaara heke, ɩ u sɩ gb̃uu bu b̃u bɩ kha he mi yo wa? ⁶ Ŋa baa mi ded ɩ sɛ na ɩ wɔɔyɩra kp̃adɩ. ⁷ Mi gb̃uu bu de ɩ wa t̃ɩya: Mi yuomira ki b̃aa ɩ heke, naɖɛ na mi yuon wa?, denfedaara ki k̃an ban ɩ heke, u ba ban d̃owa?. Ŋa na mi yuori, mɩ ba d̃aan h̃a ɩ u. ⁸ Na u ba bannɩ, u ba bɔgɔ wa dunuyara nɩpura kha pi bilenn ma pɩ mɩb̃ɩliigira, na Yekila mitelenyenyura, na u kitira za ^{II}. ⁹ Pi bilenn ma mɩb̃ɩliigira za naɖɛ pɩ kh̃aan mɛ za wa? ^{III}. ¹⁰ Pi bilenn ma Yekila mitelenyenyura za, naɖɛ mi yo wa mi Siira lɔkura u, ɩ ba ỹa mɩ d̃owa?. ¹¹ Pi bilenn ma Yekila kitira za, naɖɛ kiti waan ma dunuya wɛ wɔrɩko d̃eyɩra za zuori.

¹² Mɩgɔnye bu mi heke na de ɩ, ŋa ɩ wɔrɩ ɩ ɩra wa?. ¹³ Nina ki bɔgɔ nɩpe t̃ɩyara na u ba bannɩ, u ba zɛ ɩ wɔɔla na bɔgɔ ɩ t̃ɩyara bɛ. U ba sɛre u th̃ɩ yɩsɩga za wa?, ŋa wesɛ bɛ u nuuri, u ba de ɩ sɩ bɛ, ki bɔgɔ ɩ mɩyɩra ki ba ban ɩra. ¹⁴ U ki ba bɔgɔ mɛ ugura

^I Mak̃ɩn khaadɛ ken ni na Matiyo 10:24; na Luki 6:40; na Zā 13:16
^{II} Mak̃ɩn khaadɛ ken ni na Miliinye 24:25 ^{III} Ken 8:21-24; na 9:41; na 15:22-24

yeyɛɓura, naɗɛ wesɛ kɪ bu miɛ beɛɛ u ba ɓɔɔɔ ɿ sɪ.
 15 Wesɛ biɛ kɪ bu mi Siira beɛɛ, miɛ beɛɛ ɿ tɿ. Giɛ yɛn
 na mi ded kha wesɛ kɪ bu miɛ beɛɛ, u ba ɓɔɔɔ ɿ sɪ.»

Wɔkpãka na bãanwuonjo miɛ

16 «Khaadɛ na kɪrɪ u, ɿ ba yã mi dõwa?, dɿna bene
 duɔ kɪrɪ tɿ, ɿ ba gbũu yã mi.»

17 Na u karɿnbiiwe buɔ hɪɗan kɪ bũ kame kha: «Na be
 sɛthɿnse u de mɪra kha: “Khaadɛ na kɪrɪ u ɿ ba yã mi
 dõwa?, dɿna bene duɔ kɪrɪ tɿ, ɿ ba gbũu yã mi”. Ki ded
 a tɿ kha: “Mi yo wa mi Siira lɔkɪra u.” 18 Pi kha de ba
 kha “Uɔ kɪrɪra” u de mɪra, ɓɔɔɔ wa be? Aa tu mɪna u
 biɛ na de wa?.»

19 Na *Yesura* / *Yesu* tuon kha karɿnbiiwira kha biɛ wa
 na bũ uɔ. Na u ded pi kha: «Baa mi ded ɿ kha: “Khaadɛ
 na kɪrɪ u ɿ ba yã mi dõwa?, dɿna bene duɔ kɪrɪ tɿ, ɿ ba
 gbũu yã mi tɿ”, sɛ za ɿ bũkɿn kamɪra ba? 20 Tɿyara za
 uɔ, mi de ɿ wa sɪ kha: ɿ ba fuu kɪ kɪ vɪlɪ kena dunuya
 nɪpɪra biɛ bu bãanwuonjo za, ɿ ba hɪɗan wɔkpãkɪra za,
 ɳa giɛ wɔkpãkɪra ba vɪkɿn na le bãanwuonjo.» 21 Sɪ bu
 wa mu gaga kha na halɔwɔɔ hũnbene biɛ nan, u
 wɔɔla kpã ba naɗɛ baa u vense bena nan ɳra. ɳa na u
 wɔɔɔn hũnn biira zuori, u pha u vensɪra, naɗɛ baa u
 bãana wuori, biira buumira kãmara za ɳra. 22 Mafɪra ɿ
 bu giɛ wɔkpãkɪra thɿna za ɳra. ɳa mi ba gbũu ban ɿ
 heke tɿ, dɛ bena ɿ ba yãgayãga, nɪra sii gbũu ba wɔɔɔ
 zɿn ɿ bãanwuonjira ɿ heke wa?.

23 «Na giɛ dɿyãgara ba nannɪ, ɿ ba bũ bu mɪne sii za
 dõwa?. Tɿyara za uɔ, mi de ɿ wa sɪ kha: Mɪde bãa ɿ ba
 yɿn na miɛ yɪsɪgɪra, mi Siira ba hã ɿ dɪ. 24 Harɪ fɿlɪ, ɿ
 yɿnn mɪne sii miɛ yɪsɪgɪra za thonn wa?. ɿ yɿn, ɿ ba bu,
 sɛ kɪ ba yɛ ɿ bu bãanwuokpakpaka.»

Yesura buun wɔɔɔɔ dunuyara za

25 «Wesɛ mi ded ɿ, mi ded ɿ wa sɪ sɔsɛ za. Bene duɔ
 ba ban mi ba sɛɛɛ ɿ sɔsɛ za dõwa?. Mi ba de ɿ wa
Siye/Siye Yekila miɛ na yesɿn. 26 Giɛ dɿyãgara ɿ ba yɿn
 ma Siira miyɪra ɿ biɛ na mi yɪsɪga. Mi de ɿ kha miɛ kɪ
 ba yɿn Yekila na hã ɿ wa?, 27 naɗɛ Siira thɿra khɔɔɔ ɿ wa.
 U khɔɔɔ ɿ wa naɗɛ baa ɿ khɔɔɔn miɛ kɪ khãan sɪ za kha
 mi kud ba Yekila heke ɳra. 28 Mɪ kud ba Siira heke na
 bann dunuyara za. ɳra wɛ mi ba kure wa dunuyara za
 na vɪ gbũu mi Siira lɔkɪra u.»

29 Na u karɿnbiiwira ded u kha: «ɳra mu yesɿn a
 miyɪra keɪ le sɔsɛ. 30 ɳra a tuon kha mu tu miyɪra biɛ,
 harɪ na pi bũd bu wa?. Giɛ yɛn na a khãan sɪ za kha
 mu kud ba Yekila heke.»

31 Na *Yesura* / *Yesu* zɿɳunn mi kha: «ɳra ɿ khãan sɪ za
 ba? 32 Bene duɔ bu ban, ti gbũun nann ma zuori, ɿ biɛ
 ba tɪwɪgɿn kpo kpo na yo ɿ khaaye kɪ zɛ mi mi kpo. ɳa
 mi ba hɪɗan mi kpo wa?, naɗɛ mi Siira ba hɪɗan dɿna
 miɛ. 33 Mi ded ɿ wa sɛ ɿ bu hɪɗan na kpolonwuonjo miɛ

kãmara za. ɿ ba ven dunuyara za. ɳa ɿ hɪɗan na haɛɛ,
 miɛ buun ma wɔɔɔɔ dunuyara za!»

Yesu bu yɿn Yekire kɪ hã u karɿnbiiwe

17 Baa *Yesura* / *Yesu* ded sɛ zuori, na u arɪgan
 wuɔɔɛ zaara ni na ded kha: «*Siye/Siye*, bena
 nann ma ɳra. ɓɔɔɔ mu bikhiira uɔɔɔ yeyɛɓura, mu
 bikhiira bu ɓɔɔɔ u Siira begura tɿ. 2 Mu hãan ma miɛ
 wɔɔɔkɪra nɿthɿɔɔbiiwira biɛ za, si le thaaga miɛ hã
 thakuokɛɔzuonjo na wɛɛɛ mu hãan miɛ ɳra. 3 Thakuokɛɔzuonjira
 kɪ bu pi tu muɔ Yekire thɿnthɿn-
 wera kpora, na Yesu Kirisitira mu dãan ɳra. 4 Mɪ ɓɔɔɔɔ
 ma mu uɔɔɔ yeyɛɓura fara fɔɔɔɔɔɔ za, miliinsira mu na
 hãan mi kha mi le, mi zuon si wa. 5 ɳra wɛ Siye, uɔɔɔ
 yeyɛɓura mi kha bu gi mu lɔkɪra u na dunuyara thɿra ti-
 in thonn wa?, hã mi gi ɳra mu lɔkɪra u 1. 6 Wɛɛɛ mu
 khɛn dunuyara za na hãan mi, mi yɛn ma na pi tuon
 mu. Pi bu wa mu bewɛ, muɔ hãan mi bi, pi gbũun ɔɔɔ
 ba mu sɛsɪra. 7 Pi tuon ma ɳra kha wesɛ biɛ mu hãan
 mi, sɪ kud ba muɔ Yekila heke, 8 naɗɛ sɛsɪra mu hãan
 mi, mi hãan mi wa sɪ na pi gbũun ɔɔɔ sɪ wa. Pi khãan
 ma sɪ za kha mi kud ba mu heke, dɿna muɔ dãan mi
 tɿya.»

9 «Mɪ bu yɿn mu wa na hã biɛ. Mɪ yɿn mu na hã
 dunuyara nɪpɪra wa?, ɳa wɛɛɛ mu hãan mi, biɛ mi bu
 yɿn kɪ hã, naɗɛ pi bu wa mu bewɛ. 10 Mɪyɪra biɛ kɪ bu
 mi heke, muɔ beyɛ ɪ, dɿna miyɪra biɛ kɪ bu mu heke,
 miɛ beyɛ ɪ. le kɪ ɓɔɔɔ mi uɔɔɔ yeyɛɓura. 11 Mɪ bu
 dunuyara za fara dõwa?, ɳa biɛ bu wa dunuyara za. Mi
 bu yo wa mu heke. Mi Siyeyɛgemɔ, kɪ ken mi mu
 yɪsɪgɪra wɔɔɔkɪra za, giɛ wɛkɛ mu hãan mi, si le tha-
 ga pi le kpuore mu gaga kha baa miɛ na muɔ liin
 kpuola ɳra. 12 Bena miɛ na biɛ kha bu kamɪra u, mi
 kha tɛɛɛ wɪ wa na yɪsɪgɪra mu hãan mi giɛ wɔɔɔkɔ-
 pakɪra za. Mɪ tɛɛɛn mi wa, pi uɔ sii gbũun bilɛn yãan
 wa?, fɔ wɛɛɛ kpora kha kãn na bilɛn na makɿn na
 wesɛ mu sɛwura na ded ɳra. 13 ɳra wɛ mi yo wa mu
 heke. Baa mi bu dunuyara za bere, giɛ yɛn na mi sɛɛɛ
 mafɪra, si le thaaga mi bãanwuonjira hɪɗan pi za, na le
 bãanwuokpakpaka. 14 Mɪ hãan mi wa mu sɛsɪra, na
 dunuyara nɪpɪra yãasɿnn mi naɗɛ baa biɛ bu
 dunuyara bewɛ wa? mu gaga kha baa miɛ bu
 dunuyara baa wa?. 15 Mɪ yɿn mu kha mu khon mi
 dunuyara za wa?, ɳa mi yɿn mu wa kha mu zɿn mi na
 Sutana II. 16 Pi bu dunuyara nɪpɪra bewɛ wa?, mu gaga
 kha baa miɛ bu dunuyara baa wa? ɳra. 17 Khe wɪ na yii
 wi mu hɪɗanse za mu tɿyara wɔɔɔkɪra za. Muɔ sɛsɪra kɪ
 bu tɿyara. 18 Mɪ dãan mi wa dunuyara za, mu gaga
 kha baa mu dãan miɛ dunuyara za tɿ ɳra. 19 Mi hãan
 ma mi thɿ mu hɪɗanse za biɛ kãmara za si le thaaga biɛ
 bu hɪɗan mu hɪɗanse za mu tɿyara wɔɔɔkɪra za.»

I Makɿn khaadɛ ken ni na 1:1-2 II Makɿn khaadɛ ken ni na
 Matiyo 6:13

²⁰ «Mɪ yĩn kɪ hã biɛ dola wa?, ɲa wɛpiɛ kɪ ba khãa mɪ za pi siɛsɪra kãmara za tĩ ɪra. ²¹ Siye/Siye Yekire, mɪ yĩn mu wa kha pi biɛ le kpuore. Mu gaga kha baa muɔ bu na miɛ, na miɛ bu na muɔ ɪra, yiɛ pi le kpuore na aa, si le thaaga dunuyara nɪpɪra khãan sɪ za kha muɔ dãan miɛ.»

²² «Ugɪra yeyɛbɪra mu hãan mɪ, mɪ hãan mɪ wa gi, si le thaaga pi le kpuore mu gaga kha baa miɛ na muɔ bu kpuola ɪra. ²³ Mɪɛ bu wa na biɛ, na muɔ bu na miɛ. Mafɪra pi ba wɔrɪ le kpuola kɪraŋɪra, si le thaaga dunuyara nɪpɪra tu kha muɔ dãan miɛ, kɪ tu tĩ kha mu khɔrɪ pi wa mu gaga kha baa mu khɔrɪn miɛ ɪra.»

²⁴ «Siye/Siye, wɛpiɛ mu hãan miɛ, mɪ khɔrɪ wa kha pi hɪɔan kpuore na miɛ, khaala za mɪ bu ɪra, si le thaaga pi wɔrɪ kɪ yã mɪ ugɪra yeyɛbɪra, ugɪra yeyɛbɪra mu hãan miɛ ɪra, naɔɛ mu khɔrɪn ma miɛ na dunuyara thĩra liin thonn wa?. ²⁵ Siye telenyemo, dunuyara nɪpɪra tuɔn mu wa?, ɲa miɛ uɔ tuɔn mu, na wɛpiɛ gbũun tuɔn sɪ kha muɔ dãan miɛ. ²⁶ Mɪ yɪɛn ma na pi tuɔn mu. Mi gbũu ba yiɛ pi gbũu tu mu tĩ, si le thaaga khɔrɪmɪra mu khɔrɪn miɛ, biɛ hɪɔan pi za, kɪ yiɛ miɛ thĩra gbũu hɪɔan dĩn mɪ tĩ.»

Surasiwe gɔɔ Yesura

(Matiyo 26:47-56; Maruki 14:43-50; Luki 22:47-53)

18 Baa Yesura/Yesu ded siɛ zuori ^I, na u alɪn na u kaɾĩnbiiwira na pi sagan Sedorɔn gowugira na yo lon dahahugɪra kha bu fi. ² Zudasɪra kɪ naa ba yii Yesura pi lesira za, u kha tu wa tu khaala, naɔɛ Yesura kha yo wa na u kaɾĩnbiiwira kpuore guɔ za ni ^{II}. ³ Na Zudasɪra zɪɛn surasigboko, dũna miliinbiiwira *kperɛkpiidɛwɛ* | *Kperɛkpiidɛwɛ* dũna

Faruzĩɛmɛ | *Faruzĩɛmɛ* na dãar ɪ, biɛ wuɔla u na pi yuon ni. Pi biɛ kha bu wa na khodaase na fitanumɛ dũna herɪbenye. ⁴ Baa Yesura kha tu mɪyɪra biɛ kɪ ba nan uɔ zuori, na u zuon nann mɪ na bũɔ pi kha: «Āna tĩ biɛ?»

⁵ Na pi zĩŋɪnn u kha: «Nazaretɪ Yesu a bu biɛ.»

Na Yesura/Yesu ded pi kha: «Mɪɛ kɪ bu uɔ.»

Na Zudasɪra, uɔ wɪɛra kha yii u pi lesira u, uɔ kha bu wa na nɪpɪra kpuore. ⁶ Baa Yesura ded pi kha: «Mɪɛ kɪ bu uɔ», na pi biɛ gbũun na kpĩra na khonn waari fɔlonɲara za. ⁷ Na Yesura/Yesu gbũu ɔfɔn bũɔ pi tĩ kha: «Āna tĩ biɛ?» Na pi ded kha: «Nazaretɪ Yesu a biɛ.»

⁸ Na Yesura/Yesu ded pi kha: «Mi ded tĩ si zuori kha miɛ kɪ bu uɔ. Na miɛ tĩ bu biɛ, tĩ yiɛ mɪ kaɾĩnbiiwira pi yo.» ⁹ Mafɪra, siɛsɪra u na ded kha: «Wɛpiɛ Siira na hãan mɪ, harɪ ukpo, uɔ bilɛn pi za wa?», fi za siɛ hĩiri ^{III}.

¹⁰ Simɔ Pɪɛrɪ kha bu wa na sɔɔɔna, na u yann khonn u na kpiin kpaɔ *kperɛkpiidɛkhãgawɛ* | *Kperɛkpiidɛwɛ* wuɔɔɛ nɪrara miliinbiye ledĩnumila. Pi kha yi ba uɔ miliinbiye wɪɛ kha Maltkusi. ¹¹ ɲa na Yesura/Yesu ded

I Ken Maruki 11:1 II Ken Luki 21:37; na 22:39 III Ken 6:39; na 17:12

Pɪɛrɪra kha: «Yii mu sɔɔɔna u theɔa za. Mu ken ma kha mɪ kãn na bi vɛnsɪra mi Siira hãan mɪ wa ba ^{IV}?»

¹² Na surasiwira na pi wuɔɔɛ nɪrara, dũna *Yawutuwira* | *Yawutuwe* wuɔɔɛ nɪpɪra milinbiiwira, gɔɔɔ Yesura/Yesu na wɔɔɔ u. ¹³ Na pi khɪɛr u na nisĩnn yuor u Hanɪ ^V kherɛ. Kayifu kha bu *kperɛkpiidɛkhãgawɛ* | *Kperɛkpiidɛwɛ* wuɔɔɛ nɪrara giɛ dũgɪra za, uɔ ɔaafɪnkhuo kha bu Hanɪra. ¹⁴ Uɔ Kayifura na bɔɔɔ Yawutuwira kha: «Khuo kpo hu thĩna nɪpɪra biɛ kãmara za, siɛ bãa thĩna nɪpɪra biɛ dii. ^{VI}»

Pɪɛrɪ bakĩnn kha uɔ tu Yesura wa?

(Matiyo 26:69-70; Maruki 14:66-68; Luki 22:55-57)

¹⁵ Simɔ Pɪɛrɪra na kaɾĩnbiye uɔ kha bu wa kɪ fekĩn ki thuo Yesura/Yesu. Kperɛkpiidɛkhãgawɛ thadeyɪra kha tu wa uɔ kaɾĩnbiira. Bena pi kha lon na Yesura *kperɛkpiidɛkhãgawɛ* | *Kperɛkpiidɛwɛ* wuɔɔɛ nɪrara gbɛũna za na u lonn thuo u. ¹⁶ ɲa Pɪɛrɪra uɔ na hɪɔann ma kowugɪra u ni tũntũna Iɔkɪra u fi. Na kaɾĩnbiira uɔra, wɪɛra kperɛkpiidɛkhãgawɛ wuɔɔɛ nɪrara kha tu, na uɔ kuɔ na siɛren na hala kha tiɛge tũntũna, na u yɪɛn na Pɪɛrɪra lonni. ¹⁷ Miliinbiheyɪra kha tiɛge tũntũna, na uɔ bũɔ Pɪɛrɪra kha: «Mɪ gaga kha muɔ bu wa wɛl wɛ kaɾĩnbiye uɔ tĩ?»

Na Pɪɛrɪra zĩŋɪnn u kha: «Iya miɛ bu u uɔ wa?»

¹⁸ Wese bene kha bu ri, giɛ yɪɛn na miliinbiiwira dũna *Yawutuwira* | *Yawutuwe* wuɔɔɛ nɪpɪra milinbiiwira na ɔaan naaga ki ki wede. Pɪɛrɪra kha bu wa nadaagboda za ki wede dũn mɪ kpuore.

Kperɛkpiidakhãgawɛ thadeyɪra bu bũ Yesura

(Matiyo 26:59-66; Maruki 14:55-64; Luki 22:66-71)

¹⁹ Na *kperɛkpiidɛkhãgawɛ* | *Kperɛkpiidɛwɛ* wuɔɔɛ nɪrara bũɔ Yesura/Yesu na gbũun u kaɾĩnbiiwira na u kaɾĩna u kha hã ɪra. ²⁰ Na Yesura zĩŋɪnn u kha: «Mɪ siɛren ma nɪpɛ biɛ wuɔla za mi guuren wa?. Mi gbũu kha kaɾĩn ma nɪpɛ bãanyɛ biɛ Yekila yĩnthuusɪra na *Yekila gbĩnethuugɪra* | *Yekila gbĩnethuugɪra* gbɛũgɪra za, khaala *Yawutuwira* | *Yawutuwe* biɛ le bĩŋin ɪra. Mi ded mɪne sii gũni za wa?. ²¹ Na be liin na mu bũ bi, bũ wɛpiɛ kha nuure mi, pi tu kɪraŋɪra mɪna mɪ kha de pi ɪra.»

²² Baa u ded siɛ, miliinbiye uɔ na nũrɛn fi, na uɔ fatan Yesura/Yesu ki ded u kha: «Mafɪra mu zĩŋɪn *kperɛkpiidɛkhãgawɛ* | *Kperɛkpiidɛwɛ* wuɔɔɛ nɪrara ba?»

²³ Na Yesura/Yesu zĩŋɪnn u kha: «Na mi ded ba bũne, bɔɔɔ mɪ dɪ, ɲa wesɪɛ mi dedi, na tĩya u be liin na mu khɪɔ bi.»

IV Makĩn khaadɛ ken ni na Matiyo 26:39; na Maruki 14:36; na Luki 22:42 V Hanɪ kha bu wa kperɛkpiidaa na gɔ dɪuse 6 na yuon 15 za Yesu humɛ kpĩra za. Kperɛkpiida yɪsugɪra diin ma u za dũna nɪpɛ kha gbĩne u wa gbaangbo kitidegboda za. VI Ken 11:49-50

²⁴ Na Hanura ylen Yesura wɔɔɔɔ, kɪ dãan hãar u *kperekpiidekhãgawɛ* / *Kperekpiidɛwɛ* wɔɔɔɛ nɪrara Kayifura u.

Pɪɛrɪ bakɪnn bãnyɔ̃ kha uɔ tu Yesura wa?

(Matiyo 26:71-75; Maruki 14:69-72; Luki 22:58-62)

²⁵ Dɪɛ bɛna na Simɔ̃ Pɪɛrɪ bu wa ki wede naagura. Na pɪ bɔ̃d u kha: «Mi ken kha muɔ bu wa wei wɛɛ karɪnbiye uɔ tɪ?» Nja na Pɪɛrɪ bakɪn na ded kha: «Mɪɛ bu u uɔ wa? dɛ.»

²⁶ Wɛra numila Pɪɛrɪ na kpiin kpadɪ, uɔ nɪra kha bu *kperekpiidekhãgawɛ* / *Kperekpiidɛwɛ* wɔɔɔɛ nɪrara miliinbiira uɔra, na uɔ ded Pɪɛrɪ kha: «Mɪ gaga kha mɪ yãan mu na wɛra dahahuɔgura u ni kpuore?»

²⁷ Nja na Pɪɛrɪ ɔ̃fɔn bakɪnn tɪ. Dɪɛ bɛna za na zɪnkhuo uɔ fuuri.

Pi yuon na Yesura gɔvɛrɪnɛrɪ Pilatu khɛɛ

(Matiyo 27:1-2, 11-14; Maruki 15:1-5; Luki 23:1-5)

²⁸ Na pi kuɔ na *Yesura* / *Yesu* Kayifura khɛɛ na yuor u gɔvɛrɪnɛrɪ gbɛɪna u. Bulonkhɔ̃ɔgɔ kha bu gu. Nja *Yawutuwira* / *Yawutuwe* buɪn lonɪn gbɛɪna u wa?, hã bɛɛ ba le te si barɪ pɪ *Pakɪ fetɪ* / *Pakɪ fetɪ* dɪimira wa?. ²⁹ Gɪɛ ylen na Pilatu bann pi heke kuwugura u. Na u bɔ̃d pɪ kha: «ɪ zarɔ̃gɪn ma wei wɛɛ bɪra za?»

³⁰ Na pɪ zɪɪnɪn u kha: «Na wei wɛɛ kha bu muɔyɛledaa wa?, aa naa ban hã mu u wa?»

³¹ Na Pilatu ded pi kha: «ɪ thɪra khɛ u na kiti u na makɪn na ɪɛ thɪra sɪɛɛhãansɪra.» Na *Yawutuwira* / *Yawutuwe* zɪɪnɪn u kha: «Khɪnɛ bu a heke na kiti nɪra na khu u wa?»

³² Sɪɛsɪra *Yesura* / *Yesu* na ded na bɔɔɔɔn u huɪmɪra thɪna u kha kãn na hu, sɪɛ hɪin mɪra ^I.

³³ Na Pilatu vɪd lonɪn na yɪd *Yesura* / *Yesu* na bɔ̃d u kha: «Muɔ kɪ bu *Yawutuwe* / *Yawutuwe* ɪyara ba?»

³⁴ Na *Yesura* / *Yesu* zɪɪnɪn u kha: «Mu de ba sɪɛ, nadɪɛ sɪɛ kɪ bu mu gagasɪra za baa, warɪma buɔ ded bu mɪɛ mɪɛ?»

³⁵ Na Pilatu zɪɪnɪn u kha: «Mɪɛ bu wa *Yawutu* nɪra uɔ ba? Mu thɪnɪpɪra dɪɪna pi *kperekpiidekhãgawɪra* / *Kperekpiidɛwɛ* bann ba yɪi mu mi leke za, bɪra mu liiri?»

³⁶ Na *Yesura* / *Yesu* zɪɪnɪn u kha: «Mɪ ugura bu dunuya wɛɛ bɛgɛ wa?. Na mɪ ugura kha bu wa dunuya wɛɛ bɛgɛ, mi miliinbiiwira naa ba khɛɪ na hã mɪ, hã mi bu lon *Yawutuwe* / *Yawutuwe* wɔɔɔɛ nɪpɛ lese za wa?. Nja, ɪya mɪ ugura bu fɔɔɔɔɔɔ za wa?»

³⁷ Na Pilatu ded u kha: «Na mu bu wa ɪya ba?»

Na *Yesura* / *Yesu* zɪɪnɪn u kha: «Baa mu ded si kha: Mɪ bu wa ɪya. Mɪ ba hɪnn ma dunuyara za fara na bu bɔɔɔɔɔɔ dunuyara nɪpɪra tɪya. Wɛɛ bãa bu tɪya nɪra, uɔ

^I Ken 3:14; na 12:32

dɛyɪra nuure wa wɛsɪɛ mi de ɪra.» ³⁸ Na Pilatu bɔ̃d u kha: «Tɪyara kɪ bu bɪra?»

Pɪ benn si za kha Yesura kãn ma na hu

(Matiyo 27:15-31; Maruki 15:6-20; Luki 23:13-25)

Baa sɪɛ ded zuori, na Pilatu gbũun yuon *Yawutuwira* / *Yawutuwe* heke kuwugura u ni na ded pi kha: «Mɪɛ uɔ yãan zarɔ̃gɪnkherɛ sii wei wɛɛ za wa?. ³⁹ Nja na makɪn na ɪ mamɪra, *Pakɪ fetɪ* / *Pakɪ fetɪ* tuɔ Pakɪ fetɪ, mɪɛ le zɪɛ hã ɪ wa kasobiye ukpo. ɪ bɪɛ wa kha mɪ zɪɛ ɪ *Yawutuwe* ɪyara ba?» ⁴⁰ Na pɪ zɪɪnɪn na faɪja kha: «ɪya, wei wɛɛ kãn zɪɛ wa?! Barabasɪ aa bɪɛ kha mu zɪɛ!» Kena uɔ Barabasɪra kha bu wa nɪkhudaa ^{II}.

19 Sɪɛ kpɪra za na Pilatu ylen na pɪ khud *Yesura* / *Yesu* na dazuwɛɛ. ² Na surasiwira kpiin huonse dalɔ̃ɔɔɔɔ na luɔɔɔn sɪ mu gaga ugbanfula na sid si *Yesura* thaagura za, kɪ khɪɛn gbɔɔɔɔɔɔngbɔ̃ɔ̃-mamɔ̃ɔ̃ na yɪi u mu gaga ugbanfula ngbɔ̃ɔ̃ɔ̃ɔ̃. ³ Na pɪ zɪɪnɪn nann u ki de u kha: «*Yawutuwe* / *Yawutuwe* ɪya, a thɪɛ mu!» Na pɪ fata fata u.

⁴ Na Pilatu gbũun kuɔ tɪ na ded nɪgbokira kha: «Mɪ ba yɪɛ pi kure u kuwugura u ɪ tu kha mɪ yãan zarɔ̃gɪnkherɛ sii u za wa?» ⁵ Na pi kuɔ na *Yesura* / *Yesu* huonse gbanfulara kha bu wa u thaagura za dɪɪna gbɔɔɔɔɔɔngbɔ̃ɔ̃ɔ̃ɔ̃mamuɔ̃ɔ̃. Na Pilatu ded kha: «ɪ ken, wɛra wɛ?»

⁶ Baa *kperekpiidɛwɛ* / *Kperekpiidɛwɛ* wɔɔɔɛ nɪpɪra dɪɪna miliinbiiwira yãar u na pɪ kɪ du ki de kha: «Ba u *nɪbadabɔ̃ɔ̃kɔ* / *Nɪbadabɔ̃ɔ̃kɔ* za, ba u *nɪbadabɔ̃ɔ̃kɔ* za na khu u!»

Na Pilatu ded kha: «ɪɛ thɪra khɛ u na ba u *nɪbadabɔ̃ɔ̃kɪra* / *Nɪbadabɔ̃ɔ̃kɔ* za, nadɪɛ mɪɛ uɔ yãan u khu dabɪla wa?»

⁷ Na *Yawutuwe* / *Yawutuwe* zɪɪnɪn u kha: «Aa sɪɛɛhãansɪra za, u kãn ma na hu, nadɪɛ u le wa u thɪ Yekire Bikhɪye.»

⁸ Baa Pilatu nuun sɪɛ na ãnabirise ɔ̃fɔn gɔd u tɪ na sɪɛrɪ. ⁹ Na u vɪd lonɪn gbɛɪna za tɪ na bɔ̃d *Yesura* / *Yesu* kha: «He mu kudi?»

Nja *Yesura* / *Yesu* zɪɪnɪn u wa?. ¹⁰ Na Pilatu ded u kha: «Mu bɛɛ na zɪɪnɪn mɪ wa?. Mu tu kha mɪ bu wa na wɔ̃ɔ̃kɔ na wɔ̃ɔ̃ɔ̃ yɛ mu ko warɪma na yɛ pɪ ba bu *nɪbadabɔ̃ɔ̃kɔ* / *Nɪbadabɔ̃ɔ̃kɔ* za wa? ba?»

¹¹ Na *Yesura* / *Yesu* zɪɪnɪn u kha: «Wɔ̃ɔ̃kɔ sii bu mu heke mɪ za wa?, fɔ̃ wɛkɪɛ Yekɪla hãan mu buɔɔɔɔ. Gɪɛ yɪɛrɪ, wɛra yɪin mi mu lekɪra za uɔ bɛsɛ ba bɪɪ na tãra muɔɔ.»

¹² Na khɛ dɪɛ bɛna, Pilatu kha bɪɛ wa khɪnɛ kha uɔ zɪɛ *Yesura*. Nja *Yawutuwira* / *Yawutuwe* kha bu wa kɪ du na faɪja kha: «Na mu buɪn zɪɛn wɛɛ wɛɛ mu bu ɔ̃ɔ̃ɔ̃ɔ̃ utakhuogbɔ̃ɔ̃ɔ̃ɔ̃ɔ̃ yɛsɛkhuo wa?! Na wɛɛ bãa gbũun ded

^{II} Makɪn khaadɛ ken ni na Miliinye 3:14

kha ɔɔ bu wa ɪya, ɔɔ deyra bu wa itakhuogbūɔŋɪra bīra!»

¹³ Baa Pilatra nuun siɛ siɛsira, na u yɛn na pi kud na *Yesura/Yesu* gbɛɪgira u. Na ɔɔ thīra hɪdɪn siɛrɛdikhɛla khokira za khaala pi yi kha kerikɛ, ki yi ti Eburusira za kha Gabata. ¹⁴ Dɪyāga kpo na yɛn *Paki fetura/Paki feti* nan, liɛrɛ wāanikpora bɛna. Na Pilatra ded *Yawutuwira/Yawutuwe* kha: «Ī ken ɪ ɪyara!»

¹⁵ Na pi hɪdɪn ki du kha: «Khu u! Khu u! Ba u *nɪbadabɔkɔ/Nɪbadabɔkɔ* za!»

Na Pilatra ded pi kha: «Ī biɛ wa kha mi ba ɪ ɪyara *nɪbadabɔkɔ/Nɪbadabɔkɔ* za ba?»

Na kperekpiidekhāgawɛ wɔɔrɛ nɪpɪra zɪŋɪn u kha: «ɪya kɔpasa ɔɔ bu a heke na *Ɔɔɔmu/Ɔɔɔmu* itakhuogbūɔŋɪra ɪ wa?»

¹⁶ Dɪɛ bɛna na Pilatra yiin *Yesura/Yesu* pi lese za, surasiwira yo ba u *nɪbadabɔkɪra/Nɪbadabɔkɔ* za.

Pɪ bad Yesura nɪbadabɔkɪra za

(Matiyo 27:31-44; Mariki 15:21-32; Luki 23:26-43)

Na surasiwira khɛn *Yesura/Yesu* na tann u. ¹⁷ Na pi khɛn *nɪbadabɔkɪra/Nɪbadabɔkɔ* na gbonn ɔɔ thīra dīn nɪ na kud gbonjira za na yuon khaala pi yi kha thahuwugira ɪra, ki yi ti khaala Eburuse za kha Gɔɔɔɔta. ¹⁸ Dɪɛ khaala za surasiwira bad Yesura nɪbadabɔkɪra za, ki bad khuowe piyɔ nɪbadabɔsira suɔ za tɪ, ukpora u ledɪŋjira u, na ukpora u lemɪjira u, Yesura kha bu sugumuda u. ¹⁹ Na Pilatra ded kha pi sewɛ daphode duɔ za na ba ti Yesura dabɔkɪra zaara za kha: «Nazaretɪ Yesu u, *Yawutuwe/Yawutuwe* ɪya.»

²⁰ Yawutugɔmɛ kha karɪn ma siɛ sewusira, nadɪɛ khaala pi na bad Yesura nɪbadabɔkɪra za, ti khaala kha yimin wa na gbonjira. Pi na sewɛn ma sewusira Eburuse, na Latɛsɛ, na Gɪrɛkɪsɛ za. ²¹ Na Yawutuwe kperekpiidekhāgawɪra wɔɔrɛ nɪpɪra ded Pilatra kha: «Mu kān na yɛ sewusira mɪra kha Yawutuwe ɪya wa?, nɪ si kān sewu de ba kha: “Wɛɪ wɛɪ ded ba kha ɔɔ ki bu Yawutuwira ɪyara.”»

²² Na Pilatra zɪŋɪn mi kha: «Wɛsɪɛ mi sewɛn zuori, siɛ kān ma na dii mafura.»

²³ Baa surasiwira bad *Yesura/Yesu nɪbadabɔkɪra/Nɪbadabɔkɔ* za zuori, na pi khɛn u dayiinsira na kpikɪnn si khaayɛ iyii pi biɛ bu khaayɛ kpo kpo. Na pi khɛn u gbɔɔɔɔɔɔngbūɔŋɪra, gbɛkɛrɛ kha bu gɪɛ za wa?, na khɛ gɪ zaara na sūn nɪ. Lowubulānbine kha bu rɪ. ²⁴ Na surasiwira ded kame kha: «Hā a hɛɪgɪn gɪɛ wa?, nɪ ɪ yɛ a yii tɪtɪtɪ na tu deyra ki kān khɛ gɪ ɪra.» Wɛsɪɛ Yekila sewura na ded kha:

«Pi khɛn mi dayiinsɛ na kpikɪnn si, ki yiin tɪtɪtɪ mi gbɔɔɔɔɔɔngbūɔŋɪra kāma.» Siɛ liin na hīn mura.

²⁵ *Yesura/Yesu nɪbadabɔkɪra/Nɪbadabɔkɔ* ɔkɪra u, hape piyii kha bu fi: Yesura yaara na u yaara khīnyɛ,

na Kulopasi hara Marɪyama, na Marɪyamara kud Magɪdala sɪrɪgira u. ²⁶ Na Yesura yān u yaara, na karɪnbiira u kha khɔrɪ ɪra, ɔɔ kha bu tɪ u yaara ɔkɪra u. Na u ded u yaara kha: «Yaa ken mu bikhiira.» ²⁷ Ki ded u karɪnbiira kha: «Ken mu yaara.» Na khɛ dɪɛ bɛna, ɔɔ karɪnbiira khɛn Yesura yaara na yo liir u u gbɛtɛ nura ɔɔ ki ki ken u.

Yesu huume miye

(Matiyo 27:45-56; Mariki 15:33-41; Luki 23:44-49)

²⁸ Baa siɛ tann zuori, *Yesura/Yesu* na tuon ma kha ɪra ɔɔ, miyɪra biɛ na liin ma na hīn zuori, na u ded dabidɪɛ na bu hīdɛ Yekila sewura siɛsira kha: «Yūɔsɛ ki khu mi.» ²⁹ Bɛnɛ guɔ kha bu fi, dayūɔwā āmɛ kha bu ki za. Na surasiwira khɛn dakpɛkɛ guɔ na yīd ki bu ki bin nɪ Izɔpu^I dabɔdɛ duɔ za na yuon nɪ Yesura nuugira za. ³⁰ Na Yesura yūɔn duvɛnyūwamura ki ded kha: «Miyɪra biɛ liin ma na hīn ɪra!» Baa u ded siɛ zuori, na u badɛn thaaga ki huuri.

Surasikhuo ɔɔ gbūun kpɛn Yesura hīngbīnyɛ

³¹ Zūwa dɪyāga kha bu gɪ, ki gɔdɪɛkɪna naa le *Yawutuwe gbaariyawuga/Yawutuwe gbaariyawuga*. Yawutuwe wɔɔrɛ nɪpɪra kha biɛ kha kpɪsira hɪdɪn nɪbadabɔsira za gbaariyawugira dɪyāgara wa?. Gɪɛ gbaariyawugɪɛ gbūun na makɪn ma na dɪyāga gbūɔŋɪ. Na pi yo yīn Pilatra kha u yɛ surasiwira yo kpɛwugɪn nɪbagamura kɛsira ki sūne pi kpɪsira. ³² Na surasiwira nisɪn yo kpɛwugɪnn nɪbagamura piyɔra buɔra kɛsira. ³³ Baa pi yo nann *Yesura/Yesu* na pi yān ma kha u huun ma zuori, gɪɛ yɛn na pi kpɛwugɪn ɔɔ kɛsira wa?. ³⁴ Na na surasi ɔɔ khɛn u tama na gbūun u na kpɛn u hīngbīnyɪra, na tarɪmɛ na āmɛ dɛ kudɪ khaala za fi. ³⁵ Deyra yān ɪɛ miyɪra ki kɔrɪ ɪ, u liin ma ɪ siɛrɛ. U tuon ma kha tɪya miyɛ ɔɔ bu de, si le thaaga tɛ khāa si za tɪ. ³⁶ ɪɛ miyɪra liin ma si le thaaga wɛsɪɛ Yekila sewura na ded siɛ hīn kha: «U dahuwure sii ba kpɪɛ wa?», ³⁷ Yekila sewura siɛsira ded khaare duɔ tɪ kha: «Nɪpɛ ba vi pi wɔɔyɛ ki ken deyra pi kpɛn ɪra.»

Pɪ kasɪn Yesura lugudane duɔ za

(Matiyo 27:57-61; Mariki 15:42-47; Luki 23:50-56)

³⁸ Baa siɛ tann zuori, wɛɪ ɔɔ na kud Arimate gbonjira za na pi yi u kha Zozefu, u kha bu wa *Yesura/Yesu* karɪnbiye, nɪ na guuren si wa, nadɪɛ u kha ān ma *Yawutuwira/Yawutuwe* wɔɔrɛ nɪpɪra. Na ɔɔ yo yīn Pilatra kha u hā khīnɛ ɔɔ yo sūne Yesura kpɪgira. Na Pilatra hāar u khīna, na u yuon Yesura kpɪgira sūne khɛrɛ. ³⁹ Nikodemura na yuon Yesura khɛrɛ dawogira, na ɔɔ yo dāan Zozefura. U kha bu wa na latɪkɔɪ thīnyāgamnyɛ ɪyɔ pi yi kha miiri, na alowe. Uɔ latɪkɔɪ

^I Izɔpu bu wa dathude wɛtɛ nuugo ki nuu. Pi khɛ rɪ wa na le yɛdɛsɛ.

wɛ kha nan ma kilowe tigbiire na gbūne siira. ⁴⁰ Na bɛ nɪpɪra yōra khɛn Yesura kpɪgɪra na bin nɪ na lowuphe?e na yiin latɪkɔlɪla kɪ za mu gaga kha baa Yawutuwira le dɛrɪ ki le pɪ kpɪsɪra ɪra. ⁴¹ Khaala pɪ na baɗ Yesura, dahahuuga guɔ kha bu fi, gɛ dahahuugɛ za, pɪ na wɔɗ ba lugudānfɛnɛ duɔ gɛ kɛrɪkɛ za, kpɪgɪ na yiin dɛ lugudana za yāan wa?. ⁴² Baa kɪ gɔɗɛkɪna kha bu wa *Yawutuwe gbaariyawuga / Yawutuwe gbaariyawuga*, na pi yiin ma Yesura dɛ lugudana za, naɗɛ dɛ kha yīmi.

Yesura alun kuɗ huumira za

(Matiyo 28:1-10; Marɪkɪ 16:1-8; Luki 24:1-12)

20 Lɛti dɪyāga bulonkhɔɪgɔ, Marɪyamara na kuɗ Magɪdala gbonjira u, na uɔ yuon dɛ lugudana u. Na u kenn yāan kha burugɪra na bakan lugudana, kɪ na khonn ma. ² Na u wɔɗ na horon yo ded Simɔ Pɛrɪ na karɪnbiira *Yesura / Yesu* kha khɔrɪ ɪra kha: «Pi khonn ma Adeyɪra kpɪgɪra lugudana za, aa gbūu tu geɪra pi yiir u wa?.» ³ Na Pɛrɪra na karɪnbiira uɔra alun na horon na yuon lugudana u. ⁴ Piyōra bɛ kha bu wa ki horo ki yo, ŋa na karɪnbiira uɔra horon tann Pɛrɪra na nisɪnn u lugudana u. ⁵ Baa u baɗɛn kha uɔ ken na u kenn yāan lowuphe?ira pɪ na binn na Yesura kpɪgɪra, na ɛ zɛn u hūnkhela za fi. Ŋa uɔ lonn lugudana kpolonjira u wa?. ⁶ Baa Simɔ Pɛrɪra uɔ nannɪ, na u tann lonn ma lugudana kpolonjira u na yāan lowuphe?ira na ɪ zɛn fi ⁷ dɪna lowupheɗa na bakan Yesura thaagra ɪra. Dɛ lowupheɗa na bɪnn ma na zɛn ti kpo khaare duɔ za. ⁸ Karɪnbiira na nisɪnn nann lugudana u, na uɔ tuun lonn dɛ bɛna. Na uɔ yāan sɪ na khāan sɪ za. ⁹ (Karɪnbiiwira na tuun Yekila sewura sɛsɪra kɔla kha de kha Yesura kān ma na arɪ na kure humira za wa?.) ¹⁰ Sɛ kpɪra za na karɪnbiiwira wɔɗ khūnn pɪ khaala u.

Yesura bɔgɔn u thɪ na Marɪyama na Madelenɪ

(Matiyo 28:9-10; Marɪkɪ 16:9-11)

¹¹ Marɪyamara na kuɗ Magɪdala gbonjira u, uɔ kha bu wa lugudana lɔkɪra u kɔwugɪra u kɪ fuu. Baa u kha bu fuula za, na u baɗɛn kha uɔ ken lugudana kpolonjira u ¹² na u yāan melegewɛ pɪyɔ na pi yiin davɪrɪsɛ na uɔra hidann geɪra *Yesura / Yesu* thaagra na yiiri, na uɔra hidann geɪra u dɛsɪra kha bu ɪra. ¹³ Na melegewɪra bɔɗ u kha: «Hara, be liin na mu fuu?»

Na u zɪŋunn mɪ kha: «Pi khonn ma Adeyɪra, mɛ gbūu tu khaala pi yiir u wa?»

¹⁴ Baa u ded sɛ kha uɔ wā na ken, na u yāan *Yesura / Yesu* na u nɪrɛnɪ, ŋa u wɔrɪn tuun kha Yesura kha bu u wa?. ¹⁵ Na Yesura bɔɗ u kha: «Hara, be liin na mu fuu? Āna mu bɛ?»

Hala kha ken ma kha dahahuugɪra kendaara u, gɛ yɪɛn na u ded u kha: «Thadeyɛ, na muɔ khɛr u, mu bɔgɔ mɪ khaala mu yiir u mi yo khɛ u.»

¹⁶ Na *Yesura / Yesu* ded u kha: «Marɪyama!»

Na u wɔɗ dāar u wɔrɛ na ded u Eburuse za kha: «Arabuni!» Sɛ kɔla kɪ bu kha «Karɪndaa.»

¹⁷ Na *Yesura / Yesu* ded u kha: «Hā mu gɔ bɪ wa?, naɗɛ mɪ gann mi Siira heke thonn wa?. Ŋa yo de mɪ yabiiwira kha mɪ gan ma mi Siira kɪ bu ɪ Siira na mi Yekila kɪ bu ɪ Yekila heke.» ¹⁸ Dɛ bɛna na Marɪyamara yuon karɪnbiiwira khɛrɛ na yo ded pi sɪ kha: «Mɪ yāan Adeyɪra!» Kɪ khɛn mɪyɪra u na ded u na kpɔrɪn mɪ ɪ.

Yesu bɔgɔn u thɪ na u karɪnbiiwira

(Matiyo 28:16-20; Marɪkɪ 16:14-18; Luki 24:36-49)

¹⁹ Gɛ lɛti dɪyāga zōraŋɪra, karɪnbiiwira kha bu wa na bɪŋinn thuuga guɔ za. Pɪ na sɔɗ ba thuugɪra naɗɛ pɪ kha ān ma *Yawutuwira / Yawutuwe* wɔrɛ nɪpɪra. Na *Yesura / Yesu* bann na ba lonn na nɪrɛn pɪ sugumuda za, na ded pi kha: «Yekire hā ɪ kpolonwuonjo!» ²⁰ Baa u ded sɛ zuori na u bɔgɔn mɪ u lesira na u hɪngbɪnyɪra. Na bāanwuonjo gɔɗ karɪnbiiwira baa pɪ yāan Adeyɪra ɪra. ²¹ Na Yesura ded pi tɪ kha: «Yekire hā ɪ kpolonwuonjo! Baa mi Siira dāan mɪ, mafɪra mɪ bu dāan ɪ tɪ.» ²² Baa u ded sɛ zuori, na u yifine tuun mi sarɪmɛ ki ded kha: «ɪ zɪn *Yekila Nina / Yekire Nin* ! ²³ Na ɪ yafan wɛ bāa mɪbɪyɛ za uɔ deyɪra mɪbɪyɛ ba yafa u za. Na ɪ gbūun kɛɪn wɛ bāa mɪbɪyɛ yafame, Yekila ba kɛɪ wa uɔ deyɪra mɪbɪyɛ yafamɪra tɪ ^I.»

Yesu na Tomasɪ mɪyɛ

²⁴ Karɪnbiiwira gbūne na pɪyōra za, wɛra pɪ kha yɪ kha Tomasɪra warɪma phanbiye, uɔ kha bu na buɔra bɛna *Yesura / Yesu* bann pi heke wa?, ²⁵ na karɪnbiiwira buɔra ded u kha: «Aa yāan Adeyɪra.» Ŋa na Tomasɪra zɪŋunn mɪ kha: «Na mɪ yāan bakakheyɛ u lesira za wa?, na mi gbūun phod ɪ khaayɪra za na mi legemire wa?, na phod u hɪngbɪna za wa?, mɪ ba khāa sɪ za wa? ^{II}.»

²⁶ Khɛwɛ wānɪyɔ kpɪra za, na karɪnbiiwira gbūun bɪŋinn thuugɪra za tɪ, Tomasɪ kha bu wɪ dɛ bɛna. Tūn-tūnyɪra bɛ na sɔɗ ba, ŋa na *Yesura / Yesu* bann na ba lonn na nɪrɛn pɪ sugumura za na ded pi kha: «Yekire hā ɪ kpolonwuonjo!» ²⁷ Na u ded Tomasɪra kha: «Yii mu legemila khaadɛ, ki ken mi lesira. Ban na mu lekira na pho mɪ hɪngbɪna za. Gbaa wukɪnsira kɪ khāa!»

²⁸ Na Tomasɪra zɪŋunn u kha: «Mɪ Adeyɛ na mi Yekire!»

²⁹ Na *Yesura / Yesu* ded u kha: «Baa mu yāan mɛ, gɛ yɪɛn na mu khāarɪ? Wɛpɛ kɪ khāa mɛ za kɛɪ yā mɪ, kɪrɪgɪra bu wa bɛ bɛgɛ ^{III}!»

Mɪyɪra liin thaagra na Zāna sewen sewugɛ ɪra

³⁰ *Yesura / Yesu* liin ma bamuŋa mɪgɔnyɛ yuɔ u karɪnbiiwira wɔɗla u, ɛ ded sewuwɛ za wa?. ³¹ Ŋa

^I Makɪn khaadɛ ken ni na Matiyo 16:19; na 18:18 ^{II} Ken 20:20
^{III} Makɪn khaadɛ ken ni na 1 Pɛrɪ 1:8.

wesie seweni, sie sewen ma si le thaaga ãe khãan kha Yesura ki bu nthĩrũkhoromora, Yekila Bikhiiira. Na ã khãa u za, ã ba bu thakuogo u kãmara za.

Yesu bɔɔɔn u thĩ na karĩnbiiwe wãnyĩɔ

21 Sie tãrũme kpĩra za, na *Yesura/Yesu* gbũun ba bɔɔɔn u thĩ na karĩnbiiwira tĩ, Tiberiyadi pheligbɔɔɔnjira gena za. Ken lomura za u bɔɔɔn u thĩ na yuon ura. ² Simɔ Pleri, na Tomasura pi yi kha Phanbiira, na Natanayelura na kud Kana, Galile sũrigura u, na Zebede bikhiiwe, dũna Yesura karĩnbiiwe piyɔ buɔ kha bu dũn mu. ³ Na Simɔ Plerura ded pi kha: «Mie bu yo wa burugɔkɔ.»

Na buɔra ded u kha: «Aa thuo mu wa a yo kpuore.» Na pi yuon na yo gann gbuogira za ki bie buruwira. Njã pi buun harũ ukpo thĩra gie dawogira za wa?. ⁴ Baa dũgura ba ki yekĩn, na *Yesura/Yesu* ba nũrén pheligbɔɔɔnjira dena za, njã karĩnbiiwira na tuun kha uɔ u wa?. ⁵ Na Yesura ded pi de bena kha: «Mi biiwe, ã buun buruwe?»

Na pi zĩnjunn u kha: «Iya.»

⁶ Na u ded pi kha: «Ĩ hĩn ã zũɔra gbuogira ledĩngenjura u, ã ba bu.» Na pi hĩn zũɔra na gɔd buruwe gbaangbo harũ pi kha wɔrũ yan kuse wi wa? ^I.

⁷ Karĩnbiira *Yesura/Yesu* kha khɔrũ, na uɔ ded Plerura kha: «Adeyura wle mura!» Baa Simɔ Plerura nuun ie dabiyira kha: «Adeyura wle mura», na u khien u gbɔɔɔɔnjira na yiin njã, nadie u na khon njã wa na wɔrũ bu hĩn u zũɔra, ki kpãd sũnn ãmura za. ⁸ Na karĩnbiiwira buɔra khien gbuogira na yan buruwira na ban mu. Pi khaala kha legen na pheligbɔɔɔnjira dena wa?, khaala kha bu wa metũrũwe tiwãa siira. ⁹ Baa pi ba sũnn fɔlɔnjura u, na pi yãan naaga ki yãan buruwe bu na pi gba pi dũna buru. ¹⁰ Na Yesura ded pi kha: «Buruwira ã gɔd mura ã khon buɔ na ba hã mu.»

¹¹ Na Simɔ Plerura yann kuseni buruwira ãmura za. Zũɔra na hĩin ma na burukpakpase doro, pi bie kha bu wa buruwe tiwãnyĩɔ na gbũne na pisãa. Buruwira na pi gɔmura bie za, kena zũɔra na kpakĩn wa?. ¹² Na *Yesura/Yesu* ded pi kha: «Ĩ ban khũɔ.» Karĩnbiye ukpo thĩra had bũd u deyura kha bu u wa?, nadie pi na tuun ma kha Adeyura kha bu u. ¹³ Na Yesura zũnn nann mu, na khien burula na kpekĩnn hãan mu u. Ki hãan mu buruwe tĩ.

¹⁴ Baa *Yesura/Yesu* kha bɔɔɔn u thĩ na u karĩnbiiwira, si bãnsãara kha bu sie mura, na khe bena u alũn humira za ura ^{II}.

I Makĩn dabittu?e 3 na 6 ken i na Luki 5:4-7II Ken 20:19, 26

Yesu na Pleri miye

¹⁵ Baa pi diin zuori, na *Yesura/Yesu* bũd Simɔ Plerura kha: «Zã bikhiiye Simɔ, mu khɔrũ mi na tãra wepie baa?» Na u zĩnjunn u kha: «Iyo Adeye, muɔ thĩra tu kha mi khɔrũ mu.» Na Yesura ded u kha: «Ki ken mi Zãrabiiwe.» ¹⁶ Na u gbũun bũd u bãnyĩɔra za tĩ kha: «Zã bikhiiye Simɔ, mu khɔrũ mi ba?»

Na u zĩnjunn u kha: «Iyo, Adeye muɔ thĩra tuun kha mie khɔrũ mu.» Na Yesura ded u kha: «Ki ken mi Zãrawe.» ¹⁷ Na *Yesura/Yesu* gbũun bũd u bãnsãara za tĩ kha: «Zã bikhiiye Simɔ, mu khɔrũ mi ba?» Na Plerura wuɔla kpãdũ, nadie baa Yesura na bũd u bãnsãa bie na u khɔrũ uɔ. Na u zĩnjunn u kha: «Adeye, mu tu miyura bie. Mu tu kha mi khɔrũ mu ^{III}!» Na Yesura ded u kha: «Ki ken mi Zãrawe. ¹⁸ Tĩyara za uɔ, mi de bu wa si kha mu nakɔrũbonbena muɔ thĩ kha vɔ mu kagarara na yo khaare bãa ti nuun mu. Na nũkhãgase ba ki nan mu, mu ba aruga wa lese, nũkpasa uɔ ki ba vɔ bɔ na mu kagarara na yo mu khaare bãa mu kha khɔrũ na yo wa? ura.» ¹⁹ (Yesura kha de ba sie na bɔɔɔn lomura za Plerura ba hu yo na bɔɔɔn *Yekila ugura/Yekila uga yeyebura* ura.) Sie kpĩra za na Yesura ded u kha: «Thuo mi!»

Karĩnbiira sewen sewugie, uɔ miye

²⁰ Na Plerura wãd kenn u kpĩra genjura na yãan karĩnbiira *Yesura/Yesu* kha khɔrũ ura, wiera na baden Yesura genjura bena pi kha di na ded u kha: «Adeye ãnakpuo ki ba yii mu nũbũwe lesira za ^{IV}?» ²¹ Baa Plerura yãan uɔ karĩnbiiwe na u ded Yesura kha: «Adeye, wiera uɔ do, bura ki ba nan uɔ?»

²² Na *Yesura/Yesu* zĩnjunn u kha: «Na mi bie wa kha u hũdan thakuogo za banu kha mi gbũun bannũ, si ken mu wa he? Wesie mi ded bu, thuo mie.»

²³ Na sie sieura tuun khãarawura heke kha uɔ karĩnbiira ba hu dũwa?. Kena *Yesura/Yesu* na ded sie wa?, u na ded ba kha: «Na mi bie kha u hũdan thakuogo za banu kha mi gbũun bannũ, si ken mu wa he?»

²⁴ Uɔ karĩnbikpuora ki bu ie miyura sieɛ ki sewen ã, a gbũun tuun ma kha u mĩdegenyira bie bu wa tĩya ^V.

Sewugie phũlyansiese

²⁵ *Yesura/Yesu* liin ma miɔɔnyɛ yuɔ. Na si bie na kha sie de ba sewura za kpo kpo kpo, mi gaga kha sie sewusura bie naa wɔrũ lon dunuyara za wa? ^{VI}.

III Makĩn khaadie ken ni na Miliinye 20:28; na 1 Pleri 5:2 IV Ken 13:25 V Makĩn khaadie ken ni na 19:35 VI Makĩn khaadie ken ni na 20:30

Miliinye

Sewura siere thaaga

Luki sewen ma sewuwe piyɔ. Lugu baara siere thaaga kɛ bu kha: «Siere nuusira Luki sewen ɛra». Siere boɔɔ wa miyura Yesura kha le bena u kha bu fɔɔɔɔɔ za, na miyura u dedɛ. Kena Miliinyira sewura boɔɔ wa miyura liin Yesu game kpɛrara za. U karɛnbiwira yɔ u dɔwa?, ɛa Yekila Nina u hɔan mi, Yesura bu wa pi sugumura za uɔ Nina wɔɔɔɔɔ za, uɔ Nina hɔ wa faɔa na Yesura nɔpura kɛ bu egilizira ɛra, kɛ yɛ u kɔra nu khaaye bɛ. Sewuwe boɔɔɔ si kha Pɔtɔkɔɔ dɔyɔgura, Yekila Nina sɔnn ma Yesura karɛnbiwira bɛ za na hɔan mi wɔɔɔɔɔ na faɔa na duɔ siɛn egilizi nɔpura za Zeruzalemura (1-7). Na Yesura siɛsira tun sɔrsira bɛ za na nann Zude na Samari (8-12). Na Poli na Yesu karɛnbiwe buɔ yuon sɔrsira viin mirin lagagbola, haru na nann gbongbɔɔɔɔɔ pi yɛ ɔɔɔɔɔ, na ded Yesura siere nuusira, na thɛmaanyura buon na khɔan Yesura za, na bɛ buon Yekila Nina wɔɔɔɔɔ (13-28). Lukira kha thuo wa Poli na pi le Yekila miliinsira kpuore (Miliinye 16:10). Yesura egilizi nɔpura buon ma vense na gbɔryanse thɛ. Na Yekila Nina denfen mi wa. Miyura bɛ sewen sewura za, u boɔɔ wa kha Yekila nɔpura kɔn ma ki de Yesu Kirisitira siere nuusira, si le thaaga si tu na nan dunuyara khaayura bɛ za.

Miliinsira Yesura liin bena u huon kɛ alɛn ɛra

1 Mi yesekhuo Tiyofili, mi lugu sewura mi sewen, mi kpɔrun mu wa miyura bɛ *Yesura/Yesu* na gɔɔ ki le na miyura u kha mamari nɔpura, na kɛ u miliinsira gɔbena ² na yo nann dɔyɔgura u siere *Yekila Nina/Yekire Nin* wɔɔɔɔɔ za na nɔpura u kenn khonn na liin mi u dɔarawura, miyura pi kɔn na le, kɛ yɛn na Yekila yɛn na u gan zaara ni. ³ Baa u ven ki huon na alɛn, bɛ u boɔɔɔ u thɛ ki liin miɔɔɔɔɔ na boɔɔɔ kha uɔ huon alɛn ma tɔya. U boɔɔɔ ma u thɛ dɔn mi ki ded pi *Yekila uga/Yekila uga* miye na buon khɛwe tigbeyɔ. ⁴ Gɔɔyɔga guɔ na pi ba biɔinn ki di, na Yesura ded pi kha: «Hɔ ɛ ba kure Zeruzalemura wɔ?, ɛ ki tɛ Nina mi Siira hɔan nuugura kha uɔ ba hɔ ɛ ɛra, uɔ Nina miyura mi na ded ɛ. ⁵ Nadɛ Zɔna kha yɛ/Yɛ ba nɔpɛ ɔme za, ɛa yanɛ na bo khɛwe ɛ ba hɛi wa na Yekila Nina ^I.»

Yesu game zaara ni

⁶ Baa Yesu na u dɔarawura biɔinni, na pi bɔd u kha: «Adeye, dɛ bena mu ba arɔga *Israyeli/Israyeli* biwira ugura ba ^{II}?» ⁷ Na u zɔɔinn mi kha: «ɛ be towane dɛ wa?, Siira yiin pi khɛwura na tu bena u wɔɔɔɔɔ za ^{III}. ⁸ Na *Yekila Nina/Yekire Nin* ba sɔn ɛ za ɛ bu faɔa ki le mi siere we na de miye miye Zeruzalemura na Zude

I Ken Matiyo 3:11; na Marɔki 1:8; na Luki 3:16; na Zɔ 1:33
II Makɛn khaadɛ ken ni na Luki 19:11 III Makɛn khaadɛ ken ni na Marɔki 13:32

sɔrgura bɛ na *Samari/Samari* na dunuyara bɛ za ^{IV}.» ⁹ Baa u ded siɛ zuori, na u gann zaara ni. Pi kha ken u wa na u gan na dadɔruga ba bakan u ^V. ¹⁰ Bena pi na baɔ yiwuye Yesura za ki ken u na u gan, na pi barɛn yɔan bo khuowe piyɔ na daviɔɔ ^{VI}. ¹¹ Na bɛ ded pi kha: «Galile nɔpɛ, be liin na ɛ hɔdɔn ki ken zaara ni mura. *Yesura/Yesu* kud ɛ sugumura u, na ɛ ken u na u gan mura, mafra u ba gbɔu ban tɛ.»

Deyura kɛ ba kɛ Zudasura boda ɛra

¹² Baa pi ded siɛ, na Yesura dɔarawura dɛ alɛn dadiki-ra pi yɛ kha *Oliviye/Oliviye* huugura, na khɔnn Zeruzalemura. Dɛ khaala na Zeruzalemura kha nan ma kilo kpo siira. ¹³ Baa pi nann Zeruzalemura, na pi gann saɔabon thuugura za pi le dɛɔ ki hɔdɔn ɛra. Pɛɔ na Zɔ, na Zaki, na ɔdire, na Filipu, na Tomasɛ, na Batelemi na Matiyo, na Alife bikhiye Zaki, na Simɔ uɔ wɛɛra pi kha yɛ tɛ kha Segbonbiye, na Zaki bikhiye Zudi. ¹⁴ Pi bɛ na benn ma tikpo za kɛ hugan kɛ yɛn Yekila na kpoloɔo kpo na *Yesura/Yesu* yaara Marɔyamara na u khɛɔwura na hape buɔ kame u.

¹⁵ Gɔɔyɔga guɔ na Yesura karɛnbiwira ba biɔinn ki yiimin nɔpɛ tiwɔnkpo. Na Pɛɔra alɛn na nɔrɛn pi sugumura za kɛ kha: ¹⁶ «A nɔpɛ, miyura *Yekila Nina/Yekire Nin* na khɛn ɛtakhuo *Davidi/Davidi* nuugura

IV Makɛn khaadɛ ken ni na Matiyo 28:19; na Marɔki 16:15; na Luki 24:47 V Makɛn khaadɛ ken ni na Marɔki 16:19; na Luki 24:50-51 VI Makɛn khaadɛ ken ni na Luki 24:4

na nisinn ded Yekila sewura za Zudasura miyura za, fɔ le. Uɔ dɛn ma tigiye za na bɔɔɔn Yesura / Yesu na pi gɔɔ u, ¹⁷ kɛna u kha bu wa aa kãnuuna u.; Aa na uɔ kha le Yekila miliinsira kpuore.

¹⁸ Zudasura khien ma le mbɔyɛtigiya na donn huuga. Gie huugura za u tũnn u thĩ. U kud ba tũnkhele za na ba waan na dud, na lɔwusira bɛe kudi. ¹⁹ Baa Zeruzalemura nɔpura nuun sɛe, na pi yɔd ki huugura pi sɛesura za kha "Hakelidama", ki kola ki bu kha "Tarĩmehuuga." ²⁰ Na Pɛrura ded tĩ kha kɛna si sewen ma Yekila tĩnsura sewura za kha:

"Fɔ u gbẽna le gbonkpoko,
Hã nura hɔdan fu wa?"

Si sewen ma tĩ kha:

"Fɔ nura uɔ khe u boda."

²¹⁻²² Gie yɛrɛ, fɔ nura uɔ sɛe aa za, a le sɛerɛwe Yesura / Yesu hu arumura miye za. Uɔ deyura kãn ma na le nura we thuan aa na Yesura bãanye bɛe u kha min sɔrɔgura za na gɔɔ bɛna Zãna yĩd / Yĩ u ãmura za, na yo nan diyãgura u gann zaara ni ɛra.»

²³ Na Pi hãan nɔpɛ yɔ: Zozefura pi yi kha Baris-abasura ki yi u tĩ kha Zusitisi, uɔ na Matiyasi. ²⁴ Ki yĩnn Yekila kha: «Adeye, muɔ ki tu nɔpɛ bɛe kpolonsira, bɔɔɔ aa nɔpɛe pɔyɔrã za, wɛe mu khonn ²⁵ ha u khe Zudasura boda na sɛe aa dãarawura za, na le muɔ Yekila miliinsira, Zudasura zɛen ma u miliinsira ki yuon geɗura u kha kãn na yo ɛra.» ²⁶ Na pi de liin tũtũ na u gɔɔ Matiyasura, na uɔ sɛen dãarawura gbũne na ukpora za.

Ninyegemura sũme miye

2 Fetura pi kũn kha Pãtkɔtura ^I baa uɔ diyãgura nannɛ, na Yesura karĩnbiiwira bɛe bĩɗinn khaare kpo. ² Na sɔ kũɗunse ba barun kudi zaara ni, si na khɛgĩn ma mu gaga kha baa sarangbũɔɔɔ vu ɛra, na hĩden thuugura za pi na hɔdan ɛra. ³ Baa pi kha pi ken na pi yãan naɔenyɛ yuɔ thĩne mu gaga kha delemiye, na i kpiĩnn kame za na dukĩnn pi bɛe kpo kpo za. ⁴ Na pi bɛe hĩin na Yekila Nina ki de sɛere kpasɛe na makĩnn na sɛere thĩnsira Yekila Nina hãan mi ɛra.

⁵ Sɛe makĩnn ma na Yawutuwira / Yawutuwe kha nu Yekila bela, bɛe na kud ba dunuyara sɔrsura bɛe za na bann Zeruzalemura. ⁶ Baa pi nuun kũɗunsura, na pi horon bann na ba bĩnn gbaangbo. Baa pi bɛe nuun na pi sɛere pi thĩnsɛesura za, na si zuon pi gagasura. ⁷ Na si liin pi bɛe khere bamuɗa gbaangbo, na pi kha: Mu gaga kha nɔpɛe ki sɛere mura, pi bɛe bu wa Galile sɔrɔga nɔpɛe wa? ^{II}? ⁸ Kɛna muse sii si liin yuon na aa bɛe bu nu na pi sɛere a bɛe thĩnsɛesura za? ⁹ Aa bɛe sugumura za buɔra bu wa Pariti nɔpɛe na Medi nɔpɛe na Elamu nɔpɛe, na buɔra kud Mezopotami na Zude na Kapadɔsi na Pɔ

I Pãtkɔtu yɛsɔgura ki bu Girekiwe diikpewufeti yɛsɔgura, u fetuwɛe kha di wa Paki fetura diime khɛwe 50 kpĩra za. Kiretiẽwe heke, u fetuwɛe ba vid liin ma Ninyegemura hãame feti. II Makĩn khaadɛ ken ni na Miliinye 1:11

na Azi ¹⁰ na Firizi na Pãfili na Eziwiti na Libi sɔrɔgura ki yĩmin na Sirentura ɛra. Na buɔra kud *Ɔrɔmu / Ɔrɔmu* na bannɛ, bɛe ki bu tĩ Yawutuwira na nɔpura vɛkĩn na liin Yawutuwira ɛra, na Kiretɛwe na Arabuwe, ¹¹ kɛna a bɛe bu nu na pi de Yekila mɛkpakpaɗura aa bɛe thĩnsɛesura za. ¹² Na si liin pi za bamuɗa na gagazuogo na pi ki bũ kame kha bura wuru mura? ¹³ Na buɔra ki man ki lɔgɔtĩ mi kha pi yũɔn hĩin ma.

Pɛrɛ ded Yekire sɛesɛ Pãtkɔtu diyãgara

¹⁴ Na Pɛrura alɔn uɔ na dãarawe gbũne na ukpo na u ded nɔgbokira na faɗa kha: «Mɛe Zude kame na wɛpɛ bɛe pi bann Zeruzalemura ɛra, t̃ zɛe numire na nuure na tu muɛna tann ɛra. ¹⁵ Ĩ ded ba kha nɔpura yũɔn hĩin ma kɛna pi hĩin wa?, khɛra bu wa zĩnhũnbene. ¹⁶ Na muɛna Yekila yãdedaara / Yekire yãdedaa Zowelura na ded ɛra, de ki le ɛra mura.

¹⁷ U ded ba kha Yekila ded ba kha: "Phulyandiyãsura, mi ba hã nɔpɛe bɛe mi Nina, mi ba hã wa t̃ bikhoyipe na t̃ biherɛpɛ mi sɛesɛ pi yã de.

Ĩ nakɔrɛbomira ba yã wa Yekire miye ki yɛe t̃ khokhãgawura ba hũnduɔrɛ na yã Yekire miye.

¹⁸ T̃ya u, mi ba hã wa mi liigedewe khuowe na hape na mi Nina sɛe diyãsura; mi ba hã t̃ mi sɛesɛ t̃ yã de si.

¹⁹ Mi ba le bamuɗa miye zaara ni dũna fɔlɔɗura za: le ki bu tarɛme na naaga na gɛse.

²⁰ Khɛra ba vɛkĩn na te mu gaga dawogo, ki yɛe feregera vɛkĩn na sɛi mu gaga kha tarɛme; ki yɛe Adeye Yekila diyãgara nan. Gie diyãgara, diyãg-bũɔkĩruga ɛ.

²¹ Nura tuɔ nura ki ba yi Adeye Yekila yɛsɔgura, uɔ ba ko.»

²² «Na Pɛrura ded tĩ kha: ĩe *Israyeli / Israyeli* biiwira, t̃ nuure muɛna mi ba de t̃ ɛra. Nazareti Yesura / Yesu Yekila khɛen na bɔɔɔn u wɔrɔkura t̃ sugumura u ^{III}. U khɛer u wa na liin miliinse thĩnye thĩnye na bamuɗa miye na wɔrɔko miye yuɔ ki bɔɔɔ kha uɔ uɔ khonni. ĩe thĩra tuume bu ɛe miyura za kĩraɗura. ²³ Uɔ t̃ gɔɔ hãan mbɔyɛledewe na pi khuur u *nɛbadabɔkura / Nɛbadabɔko* za na makĩnn mu gaga kha baa Yekila nisinn tuun si na yiin si ɛra. ²⁴ Na uɔ Yekila arɔgan na khonn u huumira vɛnsura u. Huumira bu na wɔrɔko na wɔrɔ yɛe u kei arɛme wa? ^{IV}. ²⁵ Gie yɛen na itakhuo *Davidira / Davidi* ded kha:

"Mi kha yã wa Adeyura wɔrɔkura mi za bãanye bɛe, naɔɛe u bu wa mi lɔko u kũu, gie yɛen na mi wɔrɔ gban wa?"

²⁶ Gie yɛrɛ, na mi kpolonjira wuori, na mi kha miye sɛere mi sɛere na kpolonwuonjo

III Makĩn khaadɛ ken ni na Matiyu 2:23; na Luki 18:37 IV Ken Matiyu 28:5-6 na Mariki 16:6; na Luki 24:5

haru na mi huuri khāame bu mi za kha mi ba bu thakhuogo,

²⁷ nadie mi khāa wa si za kha muɔ Adeyura Yekila, mu ba ye mi huumira za thedera ni wā, mu ba ye mi nitelenyemo wogo wa?

²⁸ Mu bɔɔɔn ma mie thakokhīna, nadie baa mu bu na mie kpuola ɔra, si ba ye mi kpolonjira wuo.”»

²⁹ Sie sieɛ tārɔwe kpīra za, na Plerura ded tī kha: «A nɔpe, tī kafara, mie ba guo tī mune a sekhāga *Davidira* / *Davidi* miyura za wa? Davidira huuma na pi kasun u, u lugudana bu wa fi haru fi. ³⁰ Na baa u liin *Yekila yādedaara* / *Yekire yādedaa* ki tuun si kha Yekila hāan ma nuuga kha uɔ ba ye wa u kpīra nura uɔ khe u khokira ɔra, ³¹ U nisinn yāan ma kha *Yekila Nithīrīkhoromora* / *Yekire Nithīrīkhoromo* ba hu wa ki tu aru. Gie yien na u ded kha:

“U yier u huumira za thedera ni wā, u yien na u wogon wa?”

³² Uɔ *Yesura* / *Yesu* Yekila arigan na a bie yāar u yiwire, uɔ miye mi de tī. ³³ Uɔ Siira Yekila ganen na u hidann u lɔkɔ u, u ledīnjira u ^I, ki hāar u *Nina* / *Yekire Nin* u hāan nuugura ɔra, u hāan ma aa u. Sie tī nu ki yā mura.

³⁴ Nadie, *Davidira* / *Davidi* gann Yekila khere wa?, kena u ded ba kha:

“Adeyura Yekila ded ba mi Adeyura kha:

Ba hidan mi lɔkɔ u, mi ledīnjira u,

³⁵ banu kha dīyāgura mi ba wɔri mu bīrawura na yii wi mu lekira za ɔra.”

³⁶ Gie yieri, *Lsrayel* / *Lsrayel* biiwira bie kān na tu kha: Uɔ *Yesura* / *Yesu* tī khuun nɔbadabɔkura za ɔra, uɔ Yekila liin Adeye na Nithīrīkhoromora.»

³⁷ Baa bie nɔpe nuun sie, na si lonn mi gbaangbo, na pi bōd Plerura na *dāarawe* / *Dāarawe* buɔra kha: «A nɔpe, be a le faa?» ³⁸ Na Plerura zījunn mi kha: «tī vɔkīn tī kpolonsira ki ye pi yī tī bie kpo kpo āme za *Yesu* Kirisiti yisigura za, ki ye Yekila yafa tī mbīyeliigira za ki hā tī u *Nina* / *Yekire Nin*. ³⁹ tī na tī biiwira na wɛpe khaare ki legen, wɛpe bie a Adeye Yekila ba ye ɔra, bie bie Yekila hāan nuugura.»

⁴⁰ Plerura kha de pi wa miɔɔnye *Yesura* miyura za, ki ded gbīran si pi za kha: «tī pēi kpisi ɔra kpolonbīunɔra za si le thaaga, hā Yekila ba kiti tī mu gaga kha bie wa?.» ⁴¹ Na nɔpura bun u sieɛra gie dīyāgara na pi yīf pi *Yesu* Kirisiti yisigura za, na bie sien buɔra za, pi kha nan ma nɔpe kpiewesāa.

Nɔpura na khāan *Yesura* za, pi na liin ma kpuore

⁴² Pi kha pēi wa ki nu *Yesura* dāarawura karīna, ki liin kpuore ki kpekīn buru ki khuɔ ki yīn Yekila kpuore.

⁴³ Na ānabirise gɔd nɔpe bie nadie Yekila khien ma *Yesu* Kirisitira *dāarawura* / *Dāarawe* ki le bamuɔa na tagamasi miye. ⁴⁴ Nɔpura bie pi na khāan *Yesura* za, pi

na liin ma kpuore, pi leke miyura bie kha bu pi heke, pi na dien u wa ^{II}. ⁴⁵ Pi kha donjin ma pi leke miyura na pi khaayura, ki khe ie tigiya na kpikīn tī na makīn na pi bie kpo kpo gbīrsira. ⁴⁶ Pi bie na benn ma tikpo za ki yo dīyāga tuɔ dīyāga *Yekila gbīnethuugura* / *Yekila gbīnethuugura* za, ki dī kpuore kpolonwuonjo pi thूसura za ki kpekīn *bula* ki khuɔ. Pi na fiin ma kpolonse kame za ki le miyura bie kpolonwuonjo za. ⁴⁷ Pi kha gbīne wa Yekila yisunugura, pi miye kha nuu wa nɔpura bie, dīna Adeyura kha zīn ma nɔpe dīyāga tuɔ dīyāga na bie sie pi za.

Murugūnkhuo bāame

³ Gɔdīyāga guɔ Plerura na Zāna kha yo wa zūra Yekire yīna *Yekila gbīnethuugura* / *Yekila gbīnethuugura* za. Khiera na kprien ma na liin zūrakhie. ² U murugūnkhuo kha bu fi Yekire gbīnethuugura tūtōne duɔ za, die pi ye kha Tūtōnkīne. U na hūnn ma na u murugūnsira. Pi na dien ma baa u kha bu ki yīn nɔpura kha lon Yekila gbīnethuugura za ɔra, ki khe ki ban ki zie u fi dīyāga tuɔ dīyāga. ³ Baa u yāan na Plerura na Zāna kha bie na lon Yekila gbīnethuugura za, na u yīnn mi. ⁴ Na Plerura na Zāna bad yiwuye u za ki yien na Plerura ded u kha: «Ken a». ⁵ Na murugūnkhuora kenn mi kīraɔra, u kha ken ma kha uɔ ba bu wa mune. ⁶ Na Plerura ded u kha: «Mi bu na tigiye na sānɔ wa?, na muna ki bu mi heke, mi ba hā mu die: Nazareti *Yesu* Kirisiti yisigura za, aru na nūrè.» ⁷ Ki gɔd u ledīnjira za na arigan u. Na u dīesira na u dēkhūmunyura buun faɔa khaala za fi, ⁸ na u sulann bānkpo na alun ki nūrè, ki khien ki lon mi kpuore Yekila gbīnethuugura za, ki nūrè na u sulan sulan na bāanwuonjo ki gbīne Yekila yisunugura. ⁹ Na nɔpura bie yāar u na u nūrè ki gbīne Yekila yisunugura. ¹⁰ Baa pi tuun kha uɔ liin wura ki le hidan Yekila gbīnethuugura tūtōnkīna za ki yīn, na si ānen mi na khon mi bamuɔa gbaangbo nadie u bāamra za.

Pleri bu de Yekire sieɛ Yekila gbīnethuugura za

¹¹ Wura na bāan ɔra, u na maan ma Plerura na Zāna za. Na ānabirise gɔd nɔpura bie, na pi horon yuon pi khere, dabekura pi ye «Salomō begura ɔra ^{III}.» ¹² Baa Plerura yāan sie, na u ded nɔpura kha: «*Lsrayel* / *Lsrayel* biiwe, be liin na si liin tī za bamuɔa? Na be liin na tī ken a mu gaga kha aa thī wɔrikura yien na wura nūrēn waruma, baa a gɔd Yekila miyura gɔbura ɔra, sie yien na wei we alun ki nūrè? ¹³ A sekhāgawura liin *Abrahamura* / *Abrahamu* na Izakura na Zakɔbura, pi Yekila hāan ma u miliinbiye *Yesura* / *Yesu* ugura yeyebura. Uɔ *Yesura* tī hāan nɔpura na pi gɔd u ki yien

^{II} Makīn khaadie ken ni na Miliinye 4:32-35 ^{III} Gie dabekie kha bu wa khaala za thīmaanye kha wɔri lon Yekila gbīnethuugura za ɔra, die khaadie lɔkura za. Makīn ken khaadie na Miliinye 5:12; na Zā 10:23

^I Si vɔkīnlɔme buɔ ki bu tī kha Yekila ledīnjira khien ganen u

na ƚ keur u Pilatira wuola u kha ƚe bue u wa?, kena Pilatira kha bue wa kha uo zue u. ¹⁴ Uo liin Yekire nyegemora ki liin ƚ ntelenyemora kena ƚ keur kha ƚe bue u wa?, ki yinn Pilatira kha u zue nikhudaara u boda u I. ¹⁵ Uo kpora liin thakuohadeyura, uo ƚ khuun na Yekila ba arigan u huumira za, na a bue yaar u. ¹⁶ Yesu Kirisiti yisigura worukura ylen na wei wue ƚ tuun na ƚ ya mura, baan pere. Yesu Kirisiti khāamira kāma ylen na u bosira baan ƚ bue wuola u.»

¹⁷ «Gie yert, a nipe, me tu wa kha liimira ƚe na ƚ thaderwe liin Yesura, ƚ liin si wa kei tu si kor. ¹⁸ Na Yekila nisinn khien ma u yadedewura bue na ded kha uo Nithirukhoromora kān ma na ven. Sie u liin mura II. ¹⁹ Ira wue, ƚ vukin ƚ kpolonsira na zue ƚ mibiyura ki vi ba thuo Yekila si le thaaga, u yafa ƚ za. ²⁰ Na sie liir i, u yie baanwuodyānse ban ki hā ƚ u Nithirukhoromora Yesura/Yesu u khonn yiin ƚ yisigura za ira. ²¹ Si makin ma Yesu Kirisitira hudan zaara ni zo, na nan diyāgura Yekila ba ɔfo vukin miyura bue mu gaga kha baa u nisinn khien u Yadedeyegemura na ded si khukhura ni ira. ²² Moyizi/Moyizi ded ba kha: “ƚ Adeye Yekila ba khon uo ƚ thina za, u le ƚ yadedeaa mu gaga kha baa me bu ira III. ƚ ki nu u bela miyura bue za. ²³ Nira tuo nira ki ba nu uo dāarawe/Dāarawe bere wa?, ƚ ba khu khon u wa ƚ thina za.” ²⁴ Yekila yadedewura bue pi sieren na god Yekila yadedeaa/Yekire yadedeaa Samiel bena, na wepe ba ki ban kp̄rara za ira, bue sieren ma bue khiebura miye za ƚ. ²⁵ Na Plerira ded pi ƚ kha: ƚ liin ma Yekila yadedewura biuwe, ƚ niina bu wa yesesura za Yekila khonn na ƚ sekhāgawura na ded Aburahamura/Abrahamu kha: “Mu kp̄ra nupira worukura za dunuya thinyira bue ba k̄ra.” ²⁶ Baa Yekila khonn u miliindeyura, ƚe khere u nisinn dāar u na bu k̄ra ƚ, na yie ƚ bue kpo kpo vi dāan ƚ mibiyura kp̄ra.»

Plerira na Zā bu siesedikhere u

4 ¹⁻² Bena Plerira na Zāna vid khien Yesura/Yesu hu arumira miye ki karin nipe ki boɔɔ pi kha nthuomira ba aru wa, na Yekila kperekpiidewura/Kperekpiidewe na u gb̄nethuugura deriwura nikhāgara na Sadus̄emura/Sadus̄eme yaan na pi karin nipe hu arumira miyura za, na pi donse hiin na pi bann pi za. ³ Na pi ba god bakan mi na dugu yo yek̄n-ni. Nadie khaare na ted ba zuori. ⁴ Na nuɔmura kha nuure Yesura dāarawura siesira, pi gongome na khāan ma Yesura za, na duo sien khāarawura za. Pi kha nan ma kplewe wāa.

⁵ Baa dugura yek̄nni, na Yawutuwwira/Yawutuwe wuore nupira na pi nikhāgawura na Yekila sewutuderiwura biñinn Zeruzalemura. ⁶ Bue na Yekila

I Ken si serekpuosira Matiyo 27:15-23 za; na Maruki 15:6-14; na Luki 23:13-23; na Zā 18:38-40; na Zā 19:12-15 II Makin khaadie ken na Luki 24:26-27 III Waruma Yekila ba dāa hā ƚ yadedeaa mu gaga kha baa u dāan me ira

kperekpiidekhāgawura/Kperekpiidewe wuore nupira na Kayifu na Zā na Aleksāduru, na Yekila kperekpiidekhāgawura gb̄lna nupira bue. ⁷ Na pi ylen na pi bann na Plerira na Zāna pi khere ki bōd pi kha: «Gūna woruk waruma gūna yisiga za ƚ bāaren wei wue?» ⁸ Baa Yekila Nina/Yekire Nin hiin Plerira na u kha: «Yawutuwe wuore nipe na Yawutuwe nikhāgawe: ⁹ Mik̄nnyura aa liin murugūna, na ƚ bō aa si za, ki bō aa ƚ baa u bāa yuon ira, ¹⁰ ƚe na Lsrayeli/Lsrayeli biiwira bue kān ma na tu kha Yekila Nithirukhoromora/Yekire Nithirukhoromo Nazareti Yesura/Yesu ƚ khuun nibadabokura/Nibadabok za na Yekila arigan u, uo yisigura worukura za wei wue buun korononse na nūrén ƚ wuola u. ¹¹ Uo Yesura Yekila sewura ded kha:

“Tofabila ƚe thumafederiwura keun na zue ira, die ba liin thuga loɔɔ tofabikina.”

¹² Uo kpora khere z̄imura bu nadie fara dunuyāra bue za, Yekila hāan go yisikpasiga ki woru yie u z̄in a na ki liin uo Yesura yisigura u wa? ¹³ Baa pi yaan na Plerira na Zāna sieren kei le ānabirisira, na si ānen mi, nadie pi tuun ma kha nikpasuwe ki bu wi, pi kha tu sewe wa?. Pi na tuun ma ƚ kha bue na Yesura/Yesu kha bu kpuore. ¹⁴ Na baa pi kha ya weura na bāari na u nūrén pi lokura u, pi worun buun duo na de wa?. ¹⁵ Na pi ded pi kha pi kure siredikhela za bue bu ken pi miyura. ¹⁶ Baa pi kuɔ na pi bōd pi th̄i kha: «Muse a ba le nipe yo wi? Zeruzalemura nupira bue tuun ma na yes̄in si za kha bamuɔa muuna liiri, bue u. Aa gb̄u woru bakin si wa?. ¹⁷ Na si kān na tu nupira za wa?. ƚ yie a ānen wi hā pi de Yesura yisigura miye na nira sii wa?»

¹⁸ Na pi de yid pi na ded gb̄tran si pi za kha hā pi sere k̄u na karin nipe Yesura/Yesu yisigura za wa?. ¹⁹ Na na Plerira na Zāna z̄iñinn mi kha: «ƚe th̄ira ken na si makin Yekila khere aa nu ƚe bere ki zue Yekila bela? ²⁰ Aa uo woru kei de wesie aa yaan na wesie aa nuun wa?» ²¹ Na siredideriwura gb̄uun ānen mi ki zlen mi. Nupira kāmara ylen na pi kha tu khina pi khe na woru le wi muɔe wa?. Nadie, nipe bue kha gb̄ne wa Yekila yisigura na muuna liin ira. ²² Weura na baan bamuɔa bāamira, u kha tāra duse tigbeyō.

Nupira khāan Yesura za, pi Yekire ȳnja

²³ Baa pi zlen Plerira na Zāna, na pi yuon pi kamira khere na yo thuo mi miyura Yekila kperekpiidekhāgawe na Yawutuwwira/Yawutuwe nikhāgawura ded pi ira. ²⁴ Baa khāarawura bue nuun sie, na pi bue liin nuone kpo na yinn Yekila kha: «Adeye, muo liin zaara na folɔɔra na lagagborola na miyura bue ki bu ira. ²⁵ Muo khien a sekhāga Davidira/Davidi liin mu miliindaara, na ylen na u ded mu Nina/Yekire Nin worukura za kha:

“Be liin na th̄imaanyura murutinni?”

Be liin na sursura nupura vene pi thĩ kpasā?
²⁶ Dunuyara iyawura alun ma Adeye Yekila na u Nithĩrkkhoromora za,
 na wuore nupura yiin nukpuore pi za kha bie khẽt u.”
²⁷ Tĩya u, gbonje za Erōdi na Pōsi Pilati na thĩmaanyura na *Lsrayeli* / *Lsrayeli* biiwira benn tikpo za kha bie khẽn mu miliinbiyegemora *Yesura* / *Yesu* mu khonni ^I,
²⁸ na liin miyura bie mu nisinn yiin mu wɔrũkura za ɔra.
²⁹ Ira wle Adeye, ken nupura ni ānegura ki yle mu mili-indewura bu phĩne kĩraŋura na de mu sɛsura kei le ān-abirise. ³⁰ Bɔgɔ mu wɔrũkura na bāare nipe ki le bamuŋa na tagamasi miye mu miliinbiye yegemora *Yesura* yɔsɔgura za.» ³¹ Baa pi yinn Yekila zuori, khaala pi na bĩjinni, na die zigeni, na *Yekila Nina* / *Yekire Nin* hĩden pi bie, na pi ki de u sɛsura na phĩne.

Khāarawura kpikĩn ma pi leke miyura

³² Niɔgɔmura khāan *Yesura* za, pi kha bu wa kpoloŋo kpo na nuone kpo. Nja nura kha bu pi za wle kha de kha uɔ miyura bu wa uɔ kpo beye wa?, pi bie na dien ma u za ^{II}. ³³ *Yesu* Kirisitira *dāarawura* / *Dāarawe* kha de ba Adeye *Yesura* / *Yesu* hu arumura miye na wɔrũkɔ kĩraŋura. Yekila kĩrũgura kha sũn ma pi bie za gbaang-bo. ³⁴⁻³⁵ Nupura bie kha bu na huuse na gorise, pi kha doŋin si wa ki hã i tigiyira na dāarawura. Bie kpikĩn u na makĩn na baa pi bie kpo kpo gbũrsura bu ɔra. Baa si liin mafura, munɛ na kplɔ pi uɔ sii wa?. ³⁶ Wel uɔ kha bu na pi yi u kha Zozefu, u na kuɔ ba Sipuru. U kha bu wa *Levi* / *Levi* kpĩrabiye. Dāarawura kha yi u wa kha Barĩn-abasi, ki kɔla ki bu kha: «Nura we ki bu na nise.» ³⁷ Na u doŋinn u huuga na hāan i tigiyira na dāarawura kha pi kpikĩn u.

Ananyasi na Safira miye

⁵ Nja wel uɔ kha bu na pi yi u kha Ananyasi ki yi u hala kha Safira. Pi na benn ma si za na doŋinn pi khaare. ² Na khuora benn na hala na khonn tigiyira za ki yo hāan i gbu?ira na *Yesu* Kirisitira *dāarawura* / *Dāarawe* kha pi kpikĩn u. ³ Na Plerura bũɔ u kha: «Ananyasi, muse mu liin yuon na *Sutana* / *Sutana* yiin mu wesle siira za ^{III}? Mu tɔn hāan ma *Yekila Nina* / *Yekire Nin* ki khonn khaala tigiyira za. ⁴ Baa mu kha bu na mudoŋirene wa?, mi gaga kha mu bese za ti kha bu wa? Na baa mu doŋinni, mi gaga kha i tigiyira bu wa mu beye wa? Na muse mu liin yuon ki buun kakarĩsle thĩna? Nipe mu tɔnn hāan wa?, ŋa *Yekire* u.» ⁵ Baa Ananyasi nuun sɛ, na u waan huuri. Nupura bie pi nuun sɛ, na si liin pi za ānabirise kĩraŋura. ⁶ Na nakɔrbome ba khien kpĩgura na phiken ŋi ki khien na yo kasin ŋi. ⁷ Baa si leɔn kɔrɔ, na Ananyasura hala bann ba lonn kei tu muna na liiri. ⁸ Na Plerura bũɔ u kha:

I Ken si sɛrekpuosira Luki 23:7-11; na Matiyo 27:1-2 II Makĩn khaadɛ ken na Miliinye 24:4-45 III Makĩn khaadɛ ken na Zã 13:2

«De bi, nuudɛ za i doŋinn i khaala ba? Na u kha iyo, die nuuna u.» ⁹ Na Plerura ded u kha: «Muse i liin ki benn si za kha tɛ zɛ Adeyura Nina za na ken? Ken, nupura kasin mu khuora, pi bu wa fu tũtũna zuori, pi ba khe mu wa na yo kasin mu tĩ.» ¹⁰ Die khaala za fu na u waan Plerura lɔkura u fu na huuri. Na nakɔrbomira lonn yāan na u huuri, na pi khien kuɔ u na yo kasin u khuora lɔkura u. ¹¹ Khāadewura na nupura bie pi nuun sɛ, na ānabirise gɔɔ pi kĩraŋura.

Yesu Kirisitira dāarawura liin bamuŋa miɔɔnye

¹² *Yesu* Kirisitira *dāarawura* / *Dāarawe* kha le wa bamuŋa na tagamasi miye ki bɔgɔ Yekila wɔrũkura niɔ-bokira sugumura za. Khāadewura na benn ma ki bĩjin Salomɔ dabekura za na gagase kpo ^{IV}. ¹³ Nɔkpasa kha ha sɛ pi za wa?, nipe kha gbĩne wɔ wa kĩraŋura. ¹⁴ Khuowe na hapura kha khāan Adeyura za, pi kha gɔn ma ki sɛ pi za ki yo kũu. ¹⁵ Na nupura gɔɔ ki yo na boripira khĩnyura za. Pi kha hũne wɔ wa gbanagawe dũna sũse za si le thaaga, na Plerura ban ki tāra, hari na uɔ thĩra buun phoɔ pi za wa?, u donduora bu pho pi uɔ za na bāare wɔ. ¹⁶ Niɔgɔngɔme kha kure wa gbon-sira kha bu Zeruzalemura dagensira za, ki ban na bodipe na wepe gĩrimira kha vene ɔra. Pi bie gbũu kha bu wa bāame.

Pi venen Yesura dāarawura

¹⁷ Na Yekila *kperekpiidekhāgawura* / *Kperekpiidewe* wuore nurara na wepe ki bu u fu kpuloa, bie liin *Sadusĩemura* / *Sadusĩeme*, na bie khien zone na *Yesura* dāarawura, ¹⁸ ki gɔɔ na yo bakan mi nipe bie wuɔla u. ¹⁹ Nja na Yekila melege uɔ ba phiin zien kasothuugura dawogo na kusen mi, ki ded pi kha: ²⁰ «I yo *Yekila gbĩnethuugura* / *Yekila gbĩnethuugura* za na yo karĩn nipe *Yekire* khĩnfena miyura bie.» ²¹ Na *Yesura* dāarawura buuri. Baa dũgura yekĩnni, bulonkhĩɔgɔ na pi yuon *Yekila* gbĩnethuugura za ki karĩn nipe.

Baa pi kha bu sɛ za, na Yekila *kperekpiidekhā-gawura* / *Kperekpiidewe* wuore nurara na wepe ki bu u fu kpuloa ɔra, na pi yɔɔ sɛredĩderiwura na dũkĩnn na *Lsrayeli* / *Lsrayeli* biiwira ni khāgawura bie, ki dāan kha pi yo khon *Yesu* Kirisitira *dāarawura* / *Dāarawe* kasothuugura na ban mi. ²² Baa dāarabiiwira nanni, pi yāan mi wa?. Na pi vɔɔ na yo ded pi kha: ²³ «Aa yuon na yo yāan na tũntũnyura bakan na sũru, ki yāan tɛgederiwura pi khayura u tũntũnyura wuɔla u. Baa aa phiin zien na lonni, aa yāan nura wa?» ²⁴ Baa *Yekire* gbĩnethuugura thadeyura na Yekila *kperekpiidekhā-gawura* thadewura nuun sɛ, na si zuon pi gagasura, na pi bũɔ pi thĩ kha muse sii miyura ba phula na yo?

²⁵ Baa pi kha bu sɛ za, na nura uɔ bann ba ded kha: «Nupura pi na bakan kasora za, pi bu *Yekila*

IV Ken si sɛrekpuosira Miliinye 3:11

gb̄nethuugura | *Yekila gb̄nethuugura* za kɪ kar̄n nɪpɛ.»
 26 Na Yekire gb̄nethuugura derɪwura thadeyura na mili-indewura dɛ yuon na khɛn mɪ yerutete nadɛ pi kha ʼn ma kha nɪpura ba h̄ɪn bɛ. 27 Baa pi khɛn bann mɪ sɛrɛdikhɛla za, na Yekila kperekpiidekhāgara ded pi kha: 28 «Aa na ded gb̄ran sɪ ʼ za kha h̄ ʼ kar̄n nɪpɛ uɔ wɛra yɪsɪgura za wa? ba? Na ʼ kɛn kɪ kar̄n nɪpura Zeruzalemura khaayura bɛ kɪ bɛ kha ʼ kɛ wɛl wɛ huumira na dɔ aa bɪ I!»

29 Na Pɛrura na Yesura dāarawura ded kha: «A k̄n ma na nu Yekila bɛrɛ na tāra nɪpɛ bɛrɛ. 30 *Yesura* | *Yesu* ʼ bad *nɪbadabɔkura* | *Nɪbadabɔkɔ* za na khuur u, uɔ aa sekhāgawura Yekila ariganɪ. 31 U gb̄nen u wa na yiir u u lɔkɔ za, u ledɪnira u kɪ liir u wɔrɛ nura na z̄ndaa si le thaaga, u yɛ *lsurayɛl* | *lsurayɛl* biiwira vɪk̄n pi kpolon-sira kɪ yɛ u yafa pi mɪb̄yura za. 32 Aa na *Nina* | *Yekire Nin* Yekila h̄an wɛpɛ kɪ nu u bɛrɛ, aa na uɔ Nina kɪ bu mɪyura bɛ sɛrɛwura.»

33 Baa sɛrɛdɪderɪwura nuun sɛ sɛsura, na pi lɔɔn mu gaga kha pi ba dɔ, kɪ bɛ kha bɛ khu Yesu Kirisitira dāarawura | *Dāarawɛ*. 34 Nja *Faruz̄ɛ* | *Faruz̄ɛmɛ* wɛl uɔ kha bu pi sugumura za, pi kha yɪ u wa kha Gamalɛlɛ, uɔ liin t̄ nura wɛ kha kar̄n nɪpɛ Yekila sɛwura. Nɪpura bɛ kha gb̄nɛ u wa II. Na u aln na n̄lɛn sɛrɛdɪderɪwura sugumura za na ded kha pi yɛ Yesura dāarawura kure kɪrɪ u. 35 Baa pi kuɔ zuori, na u ded pi kha ʼ *lsurayɛl* | *lsurayɛl* biiwira, ʼ kɔrɪs̄n wɛsɛ ʼ bɛ na le nɪpura mura. 36 Teodasi na aln dɔbɛna sɪ lɛn wa?, kha uɔ bɛ yɪsɪga. Na nɪpɛ sɛn u za kɪ ȳmɪ nɪpɛ gbaasȳ. Na pi ba khuur u, wɛpɛ bɛ pi kha nu u bɛrɛ, na pi bɛ tɔwɪḡnnɪ, na u yɪsɪɛgura dɛ zuon fl. 37 Sɛ kp̄rara za, na Zudasra kuɔ Galilera, na uɔ aln thudɛsura bɛna na kpagɪyan na nɪgɔngɔmɛ thuor u. Mafura uɔ huun t̄, na wɛpɛ bɛ pi kha thuo u, na pi bɛ tɔwɪḡnnɪ. 38 Gɛ yɛrɪ, mi de ʼ wa sɪ kha: «ʼ ȳ nɪpɛ kɪ yɛ pi tāra. Nadɛ na pi gagasura na pi miliinsira kuɔ ba n̄th̄rɪpɛ khɛrɛ, sɪ ba asɪ wa. 39 Na si kuɔ ba Yekila khɛrɛ, ʼ ba wɔrɪ asɪ sɪ wa?. ʼ kɔrɪs̄n h̄ ʼ ba le kh̄ɛ na Yekila wa?» Na sɛrɛdɪderɪwura buɔn Gamalɛlɛ bɔbura.

40 Na pi gb̄un yɪd *Yesura* | *Yesu* dāarawura bann mɪ, na khɪd pi gbaangbo kɪ ded gb̄ran sɪ pi za kha h̄ pi gb̄un sɛrɛ Yesura yɪsɪgura za d̄wa?, kɪ zɛn mɪ. 41 Na *dāarawura* | *Dāarawɛ* kuɔ fl sɛrɛdikhɛla za na kpolon-wuonɔ nadɛ baa Yekila kenn si na sɪ mak̄n pi khɪ bɛ Yesura yɪsɪgura kāmara za ɪra. 42 D̄yāga tuɔ d̄yāga, pi kha kar̄n ma nɪpɛ *Yekila gb̄nethuugura* | *Yekila gb̄nethuugura* za na pi thussura za kɪ kɪ de sɛrɛnuusura na pi de *Yekila Nith̄rɪkhoromora* | *Yekire Nith̄rɪkhoromo* Yesura mɪyɛ kɛl gbaa.

I Mak̄n khaadɛ ken na *Matiyo* 27:25 II *Gamalɛlɛ kha bu wa Yawutuwe* *Yekire sɛsɛ bɔgɔdakpakpawa*. U kha bu wa u th̄nɪpura *sɛsedigboda nura uɔ d̄l̄na Poli* na thuan ma u kar̄na (*Miliinye* 22:3)

Pi khonn Yesu Kirisitira dāarawɛ denfedɛrɔwɛ wānȳ

6 Baa Yesura kar̄nbiiwira kha gɔn kɪ yo sɛ d̄yāsura za, khāadewura kɪ de Gɛrɛksura, pi kha wūgūn ma na khāadewura kɪ de Eburusira ɪra. Nadɛ, bɛna pi kha kp̄k̄n mɪyura d̄yāga tuɔ d̄yāgura, khāadewura kɪ de Eburusira pi kha kp̄k̄n ma kɪ v̄u Gɛrɛkɪ khāadewura th̄l̄s̄nhapura. 2 Na Yesura dāarawura gb̄nɛ na piȳra yɪd kar̄nbiiwira bɛ na b̄ɪnɪn mi, kɪ ded pi kha: «Sɪ k̄n aa h̄dan d̄iikp̄k̄ɪna mɪyɛ za kɪ zɛ Yekila sɛsura debira wa?. 3 Gɛ yɛrɪ, a nɪpɛ, ʼ khon khuowe wānȳ ʼ sugumura za, wɛpɛ nɪpɛ de pi yɪsɪnuuga, kɪ yɛ pi le nɪpɛ pi h̄ɪn na *Yekila Nina* | *Yekire Nin*, kɪ h̄dan na wɔɔmɛ gbaangbo t̄, kɪ yɛ aa yii wi sɛ miliinsira za. 4 Na sɛ liiri, aa telen Yekire ȳnɪa na u sɛrɛ dekira za.» 5 Na sɛ sɛsura nuun Yesura kar̄nbiiwira bɛ. Na pi khon Etɛnura na khāan Yesura za gbaangbo kɪ h̄ɪn Yekila Nina za ɪra, na Filipu na Porokɔrɪ na Nikanɔrɪ na Timɔnɪ na Parɪmenasi na Nikola, uɔ na kuɔ ba Ātiyɔsɪ, uɔ na vɪk̄n ma na lonn *Yawutuwe* | *Yawutuwe* Yekire kh̄na za. 6 Na pi yo bɔgɔn mɪ na Yesu Kirisitira *dāarawura* | *Dāarawɛ*, na bɛ duk̄n lese pi za na ȳnɪn Yekila. 7 Yekila sɛsura kha tu wa, na kar̄nbiiwira bu kɪ gɔn gbaangbo Zeruzalemura kɪ yo. Yekila kperekpiidegɔngɔmɛ kha khāa wa Yesura za.

Pi gɔd Etɛnura

8 Etɛnura mɪyɛ nuun ma Yekila, na u h̄ar u wɔrɪkɔ na u kɪ le bamɔnɪa na tagamasi mɪkpakpaʼɛ kɪ bɔgɔ Yekila wɔrɪkura nɪpɛ sugumura za. 9 *Yawutuwe* | *Yawutuwe* ȳnthuuga gɔ kha bu, na pi yɪ kɪ kha: «Domira buun pi th̄ ɪra, bɛ bɛgɛ.» Bɛ nɪpura kuɔ Sɪrɛnɪ na Aleksādɪrɪ na Silisi na Azira ɪra, na pi buɔra gɔd kɪ bo na Etɛnura. 10 Nja baa u kha bu na wɔɔmɛ na *Yekila Nina* | *Yekire Nin* kha bu u kp̄uola zuori, pi kha wɔrɪ arɪga u sɛsura wa?. 11 Na pi dɛ suun nɪpɛ kha pi de kha: «Aa nuun na u de sɛrɛb̄sɛ na gb̄u *Moyizira* | *Moyizi* na Yekila za III!» 12 Na pi suun Yawutuwura n̄khāgawura na Yekila sewutudɛrɪwura na bɔ nɪgɔngɔmɛ, na bɛ dɛ bann ba gɔd u faɪa za na yuor u sɛrɛdikhɛla za. 13 Na pi suun buɔ kha pi tɔn h̄ u kha: «Wɛl wɛ la sɛrɛb̄l̄ndeke Yekire gb̄nethuugura mɪyura za na Moyizi sewura mɪyura za wa?. 14 Aa nuun na u kha Nazaretɪ *Yesura* | *Yesu* ba asɪ wa Yekire gb̄nethuugura kɪ vɪk̄n mɪyura Moyizira bɔgɔn aa kha a kɪ le ɪra.» 15 Wɛpɛ bɛ kha bu sɛrɛdikhɛla za na pi bad̄ yiwuyɛ Etɛnura za na yāan na u wɔlɔ khɛḡnɪn na Yekila mɛlɛgɛ uɔ wɔrɛ.

Etɛnura bu sɛrɛ kɪ z̄n u th̄

7 Na Yekila kperekpiidekhāgawɛ thadeyɛ b̄d̄ u kha: «Wɛsɛ pi de kɪ gb̄u mu za, t̄ya u ba?» 2 Na

III *Mak̄n khaadɛ ken ni na Matiyo* 26:59-61; na *Mar̄kɪ* 14:55-58

Etienra zīnunn u kha: «Mɩ yabiiwe na mi siye thōme, ī nuure. Yekila kɩ bu na ugura yeyebura, u bɔɔɔn ma u thī na a sekhāga *Aburahamura* / *Abrahamu* bena u kha bu Mezopotamira, kɩ tuun ban hɩdann Haranura. ³ Na u ded u kha: “U kure zɩe u sɩrugura na u nɩpura ki yo sɩrugura uɔ ba bɔɔɔ u ɩra.” ⁴ Na u de kud Kalide sɩrugura na yo hɩdann Haranura. Baa u siira huun zuori, fra za Yekila yɩen na u aln de khaala na ba hɩdann sɩrugura za ī hɩdann ɩra mɩra. ⁵ Yekila hāar u fɔɔɔɔ sɩrugɩe za wa?. Uɔ thīra hāar u harɩ khaare na ti nan letane wa?. Nja u hāar u wa nuuga kha halɩ na u ba huuri, uɔ Yekila ba yɩe uɔ na u kpīra nɩpura khe sɩrugɩe bɩe. De bena na uɔ thīra bu na biye wa?. ⁶ Yekila ded u wa kha: “Mu kpīra nɩpura ba le wa khīruwe sɩrukpasɩga guɔ za, pi le wi dome na vene wɩ dɩse gbaasɩyɔ. ⁷ Nja na Yekila ded tī kha thīna kɩ ba yɩe ī le domira ɩra, mɩe kɩ ba kiti ri, kɩ yɩe sɩe kpīrara za, mu kpīra nɩpura ba kure gɩe sɩrugura za na ba thɩe mɩ khaadie za.” ⁸ Baa u ded u sɩe zuori, na u khonn u yesese, huuresira liin sɩe yesesura dīnasura. Na si liin mafura, baa Abrahamura ba hūnn lzakura, na u huuren u dɩyāse wānsāa dɩyāgara. Na lzakura aln na liin si kpuosira na Zakɔbura. Na Zakɔbura aln na liin si kpuosira tī aa sekhāgawura gbūne na pɩyɔra za.»

⁹ «Na aa sekhāgawura khɩen zone na Zozefura na doɔninn u, na pi yuor u Eziwiti sɩrugura za. ¹⁰ Nja Yekila kha bu u wa kpuore, u khonn u wa yiwisēthīnye thīnyira bɩe za u gbīnunn ɩ ɩra. Yekila hāar u wa wuɔme kɩ yɩen na u mɩye nuun itakhuo Farawɔra, na u liir u wɔɩkɔdeye Eziwiti sɩrugura na u gorigira bɩe za. ¹¹ Na khūmugbūɔɔɔ ba waan Eziwiti sɩrugura bɩe za na dukīnn na *Kananɩ* / *Kananɩ* sɩrugura. Na Nɩpura yiwiye sēln kīranɩra, aa sekhāgawura kha bu mune ki dī wa?. ¹² Baa Zakɔbura nuun na pi de kha dīise bu Eziwiti sɩrugura u. Na u dāan aa sekhāgawura liin Zozefura marɩkhuowira ɩra, kha pi yo Eziwitira. Pɩ lugu yuomira kha bu bɩe. ¹³ Ba u gbūun ba dāan mɩ bānyɔra za tī, na Zozefura bɔɔɔn u thī na u marɩkhuowira na u khīruyera. Fɩ za Farawɔra tuun Zozefura thīna. ¹⁴ Sɩe kpīrara za, na Zozefura dāan kha pi yo khe uɔ siira Zakɔbura na uɔ nɩpura bɩe ban mɩ. Pɩ kha bu wa nɩpe tigbesāa na gbūne na pɩwāa. ¹⁵ Na Zakɔbura aln yuon Eziwitira, nineni uɔ na aa sekhāgawura huuri. ¹⁶ Na pɩ khɩen yuon mi Sisemu na yo kasun mɩ lugudana za *Aburahamura* / *Abrahamu* donn na tigiye Hamɔɩ biiwira heke Sisemura ni ɩra.»

¹⁷ «Yekila na hāan ma *Abrahamu* / *Abrahamu* nuuga. Baa *nuhāanɩra* / *Nuhāanɩra* bena kha bɩe yīmi, na aa thīna gɔn ki yo Eziwitira ¹⁸ na yo nan dɩyāgara ɔ itakhuo fēwe ba khɩen ugura ɩra. Uɔ itakhuora ba aln gɔɔ Zozefura bu na buun tuur u na mɩyura u kha le wa?. ¹⁹ Na uɔ iyara khɩen wuɔme aa nɩpura za na venen aa sekhāgawura fɔ na yɩen na pi kusen pi biiwira zɩen mɩ kha pi hu. ²⁰ De bena pi hūnn *Moyizira* / *Moyizi* . U

kha kīra wa dīna u mɩye kha nuu wa Yekila. Pɩ barun u wa u siira gorigira za na buun feriwe pɩsāa. ²¹ Baa u hūndertwura ba kusen zɩer u, na Farawɔra biheriyera khɩer u na barun u mu gaga kha uɔ thī biye. ²² Wuɔme mɩyura bɩe Eziwiti nɩpe kha tu, pɩ mamarun ma Moyizira ɩe bɩe. U sɩesura na u miliinsira kha yā wa na tu.

²³ Baa u buun dɩse tigbeyɔ hīise, na u kha uɔ yo ken ma uɔ nɩpura liin *Israyelɩ* / *Israyelɩ* biiwira. ²⁴ Na u yo yāan na Eziwiti sɩrugura nura uɔ bu vene pɩ uɔ, na *Moyizira* / *Moyizi* zīn khēlgura liin gi u bege na khɩd khuun Eziwiti sɩrugura nɩrara. ²⁵ U kha ken ma, kha uɔ *Israyelɩ* bikamura naa ba tu wa kha uɔ Yekila khɩen kɩ zīn mɩ, ŋa pɩ kha tu foi sɩe za wa?. ²⁶ Kɩ dɩekīna, na Moyizira yāan *Israyelɩ* biiwe buɔ pɩyɔ na pɩ khɩkīn kame. Na u lonn pɩ tɩe kha uɔ sorona wɩ. Na u būd pɩ kha: “Mɩ yesewe, na be yiin tē *Israyelɩ* biiwe doro khēlge za na tī khɩkīn kame?” ²⁷ Nja wɩera kha khɩ u kānɔɔnara, na uɔ kha Moyizira za: “Tāra zūu fɩ, ūna liin mu wuɔre nura kha mu kiti aa? ²⁸ Mu bɩe wa na khu mɩe mu gaga kha baa mu khuun Eziwiti wɩera dīra baa?” ²⁹ Baa Moyizi nuun sɩe, na u horon na yo hɩdann Madɩya sɩrugura u ni. U hūnn ma bikhoyipe pɩyɔ ni.»

³⁰ «Dɩse tigbeyɔ kpīrara za, na Yekila melege uɔ bɔɔɔn u thī na *Moyizira* / *Moyizi* gbangbīruɩra za dahaboroko guɔ sugumu za. Gɩe dahaborikira kha so ba Sinayi bɩedikira lɔkɔ za. ³¹ Baa Moyizi yāar u, na bamuɩa khonn u. Baa u kha uɔ zūu nan na ken, na Adeyura Yekila ded u kha: ³² “Mɩe kɩ bu mu sekhāgawura Yekila, *Aburahamura* / *Abrahamu* na lzakura na Zakɔbura, Yekila.” Baa Moyizira kha gban, u kha ha aruga wuɔre na ken wa?. ³³ Na Adeye Yekila ded u kha: “Khon mu sawulansura, kha khaala za mu bu mura, khariyegene ɩ. ³⁴ Mɩ yāan ma vensura mɩ nɩpura ven Eziwitira ɩra, mi nuun pi usimira, na mi sūnn kha mɩe zīn mɩ. ɩra wɩe ban, mɩ dāan mu Eziwitira.” ³⁵ «Uɔ Moyizi wɩe *Israyelɩ* / *Israyelɩ* biiwira keɩn na ded kha: “Ūna liin mu wuɔre nɩrara kha mu kiti aa”, uɔ Yekila khonn na dāan kha u le wuɔre nɩrara na le pɩ zīndaara, na melegera na bɔɔɔn u thī dahaborikira za, uɔ denfese. ³⁶ Uɔ liin bamuɩa na tagamasi mɩye na bu kuse wi Eziwiti sɩrugura u. Uɔ liin bamuɩa na tagamasi mɩye tī lagagborogbūɔɔmamuɩura na gbangbīruɩra za, dɩse tigbeyɔ kpoloɩa za. ³⁷ Na uɔ Moyizi kpuora ded *Israyelɩ* biiwira tī kha: “Yekila ba khon hā tī yādedaa tī thīnura uɔ za mu gaga kha baa mɩe bu ɩra.” ³⁸ Bena *Israyelɩ* biiwira bīninn gbangbīruɩra za, Moyizira kha bu Yekila melegera na a sekhāgawura sugumura za. Yekila melegera kha hā Moyizira thakosɩesura dadikira pɩ yɩ kha Sinayira u hā a sɩ. ³⁹ Nja aa sekhāgawura buun nuun u besura wa?, pɩ keɩr u wa kɩ khɩen pɩ gagasura na yiin si Eziwitira za. ⁴⁰ Na pi ded *Aarɔna* / *Aarɔ* kha: “Le sīme na hā a, pɩ hɩdan a wuɔre na yo dāa a, nadɩe aa tuun muna nann uɔ Moyizira kusen a Eziwitira sɩrugura wa?” ⁴¹ Na pi liin sūwa na u khɩegunn na nabige kɩ thɔgīn kɩ

za. Na pi alun na liin kenese na bāanwuonjo nadie baa pi wɔɔɔn liin sōwara na bie thī lesira ɔra. ⁴² Na Yekila de vud dāan mi kpīra ki yien na pi gbīne khusabiye na fer-ege na makīnn mu gaga kha baa Yekila yādedewira sewura ded kha:

“*Lsrayelt / Lsrayelt* biiwe, daduorowira na thɔɔɔnsra ī khonn gbangbīrɔjira za

duse tigbeyōra kpolonjira za, mie ī hāan si mīra ke?

⁴³ Mafira u wa?, ī gbon ma sōwara pi yi kha Mɔɔɔkura ɔra, na u *dɔthugura / Dɔthugura*,

na wiera pi yi kha Arafanra, ɔɔ khusabila.

Bie sīmīra ī liin ki gbīne wɔ.

Gie yien mi ba yie pi khe yo ī wa legelege na tāra Babilɔnra.”

⁴⁴ «A sekhāgawira kha bu wa na Yekila dɔthugura gbangbīrɔjira za. Gie *dɔthugura / Dɔthugura* kha bɔɔɔ

wa kha Yekila bu wa pi sugumura za. Wiera na sieren na *Moyizira / Moyizi*, u na bɔɔɔɔ u wa lomira u ba le gi

ɔra; na u liin ni na makīn na baa u yāan ki miliinyira. ⁴⁵ Gie dɔthugura a sekhāgawira buun na gbonn

lonn ni thīmaanyira sɔrɔgura za Yekila na ded ki nɔpura bena Zozuwera kha bu pi thadeyira. Gie dɔthugura

hɔdān ma ni na yo nann itakhuo *Davidira / Davidi* khiera za. ⁴⁶ Davidira miye na nuun ma Yekila. Na u

yīnn Yekila na de u kha u yie ɔɔ ma? thugura na hā ɔɔ wiera ki bu Zakɔbura Yekila ki le u hɔdankhela.

⁴⁷ Na u bikhiye Salomō ba mad gie thugura. ⁴⁸ Kena Yekire Kpakpawawie wɔɔ hɔdān thugura za nɔpe

maden na pi lese wa?, mu gaga kha baa Yekila yādedaara / Yekire yādedaa ded kha:

⁴⁹ Yekila ded kha: “Zaara liin mie Yekila itakhokira, na fɔɔɔjira liin mie duse tiikhere.

Gōna thugura ī wɔɔɔ gbūu madē na hā mie?

Waruma dōna khaare mi ba hɔdān gbaarl?

⁵⁰ Mi gaga kha mie liin ie miyira bie wa?”

⁵¹ Na Etienra ded pi kha: “Ī nɔkpagamie, ī gbɔɔɔ ba ī numiyira Yekila yida za. Ī buun Yekila Nina / Yekire Nin

miye haru diyāga kpo wa?, mu gaga kha ī siwira. ⁵² Yekila yādedaa ōna ki bu na ī khāgawira kei venen u

wa? Wepi pi nisīnn ki de Nɔtelenyemora bamira miyira, pi khoun mi wa. ɔɔ Nɔtelenyemora kpora ī

yāasīn na khour u I. ⁵³ Ī buun ma Yekila sierehāansira melegewira hāar ī kena ī gɔɔɔ si wa? II»

Pi khoun Etienra

⁵⁴ Baa siereɔiderɔwira nuun sie, na pi luɔɔ mu gaga kha pi ba du ki ki nun pi nugbe?e. ⁵⁵ Na baa Yekila Ni-

na / Yekire Nin hīin Etienra ɔra, na u kenn zaara ni na yāan Yekila ugura / Yekila uga yeyebira ki yāan

Yesura / Yesu na u nūrén Yekila ledīnjira u ⁵⁶ Na u ded

I Makīn khaadie ken ni na Matiyo 23:31 II Na makīn Yawutuwe lanara, Yekila khien ma melegewe na yien na u hāan pi sierehāansira na Moyizira

kha: «Ī ken, mi yā wa zaara na u phiin zieri, ki yā *Nuthīrɔbikhiira / Nuthīrɔbikhiira* Yekila lɔkura u na u

nūrén u ledīnjira u.» ⁵⁷ Baa pi nuun siestra na pi dud ki fɔɔ pi numiyira ki dien na yuon u za kpuore, ⁵⁸ na boin

kusen u gbonjira u ki hīnjinn u na buruye na bu khu u. U khuderɔwira na zien ma pi dayiinsira nakɔɔɔbonwo

ɔɔ heke pi kha yi kha Soli. ⁵⁹ Bena pi kha hījin Etienra na buruyira, na u ki yīn ma Yesura ki de kha: «Adeye

Yesu, zīn mi nina.» ⁶⁰ Ki bad huruse na dud gbaangbo kha: «Adeye, mɔɔɔyira pi le mīra, hā mu bū pi l wa?»

Baa u ded sie zuori, na u nina khonni.

Soli bu vene khāadewira

8 Etienra khounra na nuun ma Solira III.

Gie diyāgara pi gɔɔ Zeruzalemua khāadewira venesira kīraɔra. Na Yesu Kirisitira

dāarawira / Dāarawe kpora niin khonn bu zuori buɔra bie na tɔwīgīnn ma na yuon Zude sɔrɔgura na

Samaru / Samaru sɔrɔgura u. ² Wepie na gɔɔ Yekila miye gɔɔɔra, bie khien kasɔn Etienra ki fuon u buɔra

gbaangbo. ³ Na Solira, ɔɔ kha bie wa kha ɔɔ khu egilizira nɔpura. U kha lon ma thuse na thuse za ki gɔ

khāadekhuowe na hape faɔa za ki hā na pi baka wɔ kaso za IV.

Filipu bu de Yekire siereɔuse Samaru sɔrɔgura za

⁴ Wepie na tɔwīgīnnu, pi kha min ma gbonse na gbonse ki de siereɔuse. ⁵ Filipu na yuon ma

Samaru / Samaru gbonkpakpakura za na yo ki de pi Yekila *Nuthīrɔkhoromora / Yekire Nuthīrɔkhoromo* miye.

⁶ Nɔpura bie na kud ba ki nuure Filipura siestra kīraɔra. Pi kha nuure wa na pi yā bamuɔa miyira u

kha le. ⁷ Nadie gīrime kha kure wa nɔɔɔme za na pi sɔɔɔ, murugūngūme na dekpouwe kha bāan wa. ⁸ Si

na liin ma bāanwuokpakpaka gie gbonjira nɔpura heke. ⁹ Kena wei ɔɔ kha bu gie gbonjira za zuori na pi yi u

kha Simō. ɔɔ wiera kha le wa taliwirise ki khon Samaru nɔpe bamuɔa, na u le u thī yisibiedaa. ¹⁰ Na gɔ ki

bikerɔwira za na yo nan nikhāgawira za, pi bie kha nuure wa u siestra kīraɔra. Pi kha de ba kha: «Yekila

wɔɔɔkura pi yi kha “Wɔɔɔkpakpaka”, Wei wie u.»

¹¹ U na lein ma bamuɔa na taliwirisira liimira za, gie yien na pi kha nuure u siestra kīraɔra.

¹² Na baa Samaru nɔpura khāan siereɔuse Filipura ded pi Yekila ugura / Yekila uga miyira na Yekila

Nuthīrɔkhoromora / Yekire Nuthīrɔkhoromo Yesura / Yesu miyira za, na pi yīd pi āme za, khuowe na hape. ¹³ Na

Simōra thīra khāan Yesura za na pi yīd u āmura u. U na maan ma Filipura za ki yā bamuɔa na tagamasɔ miyira

kha le. ¹⁴ Yesu Kirisitira *dāarawira / Dāarawe* kha bu Zeruzalemura, baa bie nuun na pi kha Samaru nɔpura

III Makīn khaadie ken ni na Miliinye 22:20 IV Makīn khaadie ken ni na Miliinye 22:4-5; na 26:9-11

buun ma Yekila s̄es̄ura, na pi d̄aan P̄ier̄i na Z̄ā pi kh̄ere. ¹⁵ Baa bīe yo nann na pi ȳinn Yekila na h̄āan kar̄n̄bifemura pi bu bu *Yekila Nina / Yekire Nin*. ¹⁶ Ke-na, Yekila Nina na s̄ūnn pi uo za wa?, āmura dola za pi na ȳid̄ pi Adeye Yesura ȳis̄gura za. ¹⁷ Na P̄ier̄ura na Z̄ā-na duk̄inn lese pi za na ȳin Yekila h̄āa mi na pi buun Yekila Nina. ¹⁸ Baa Sim̄ōra ȳāan na Yesu Kirisitira d̄āarawura duk̄inn lese n̄pura za, na pi buun Yekila Nina, na Sim̄ōra bann na tigiye na ba ded ¹⁹ kha: «Ī h̄ā mīe ki faŋura siira t̄i, si le thaaga nura tuo nura za mīe ba duk̄in lese, u bu Yekila Nina.» ²⁰ Na na P̄ier̄ura ded u kha: «Muo na mu tigiye bīe as̄i kpuore. Mu gaga kha miyura Yekila h̄ā, i don ma na tigiye ba? ²¹ Mu niin bu miyura za wa?, mu bu na duo bu wa?, nad̄ie mu kpoloŋira k̄ira Yekila wuola u wa?. ²² V̄ik̄in mu kpoloŋira ki z̄ie mu mb̄iyura ki ȳin Adeye Yekila mu fatu wa u yafa mu za na sīe gagas̄e th̄ina. ²³ Nad̄ie mi ȳāan ma na tuun si kha kpolonb̄ilga ki bīe khu mu na mb̄iȳe gb̄ūu v̄od̄ bu t̄i.» ²⁴ Na Sim̄ōra ded P̄ier̄ura na Z̄āna kha: «Īe th̄ira ȳin Adeye Yekila na h̄ā mi, si le thaaga miyura ĩ ded mura, h̄ā ti duo sii bu mi wa?.» ²⁵ Baa P̄ier̄ura na Z̄āna ded Adeyura s̄es̄ura na mak̄inn na miyura pi ȳāan ura, na pi v̄id̄ na gb̄ūun Zeruzalemura ki de s̄er̄enuusura miye Samar̄i gbongon̄se za.

Filipu ȳid̄ Etiyopi w̄ei uo āme za

²⁶ Ḡod̄iȳāga guo na Adeyura melege uo ded Filipura kha: «Ar̄i yo kh̄iekurogo led̄ŋjira u, kh̄ina kuđ Zeruzalemura na th̄uon gbangb̄ir̄ŋjira za na yuon Gaza geŋjira, kh̄e dīe na yo.» ²⁷ Na u de aln yuon na yo ȳāan o Etiyopi w̄ei uo. Uo w̄ei w̄ie na ph̄id̄ ba. U kha bu wa Etiyopi itahala pi yi kha K̄adas̄i, uo miliindakpapakpawa. Etiyopi w̄era kha kor̄is̄in u budagura bīe. U na yuon ma Zeruzalemura Yekire gb̄n̄ekher̄e. ²⁸ U gb̄ūubena u na gann h̄udann ma u wotorogo thaaga za. U kha kar̄n̄ ma *Yekila ȳādedaara / Yekire ȳādedaa* Ezayi sewura. ²⁹ Na *Yekila Nina / Yekire Nin* ded Filipura kha: «Thuo go wotorogira.» ³⁰ Na Filipura horon na yo nuun na Etiyopi w̄era bu kar̄n̄ Yekila ȳādedaara Ezayi sewura. Na u b̄ūd̄ u kha: «S̄es̄ura mu kar̄n̄ mura, mu tu si kola ba?» ³¹ Na w̄era z̄ŋŋun u kha: «Na nura denfen mi wa?, muse mi le ki tu si kola?» Na u ded Filipura kha u gan wotorogira za na h̄udan uo l̄okira u. ³² Yekila sewura khaala u kha kar̄n̄, ti kha de ba kha:

«Baa Pi yo na Z̄āra khukhela ura,
mafura pi yuor u t̄i,
baa pi ḡīw̄i z̄āabiye u fīi gb̄ē ura,
mafura u fīiri, u ded duo wa?.

³³ Pi zenen u wa ki kh̄ūn u t̄iyara.

Ūna ki ba de u kp̄ira n̄pura miye?
Nad̄ie pi kh̄uun khonn u wa dunuȳāra za.»

³⁴ Na Etiyopi w̄era ded Filipura kha: «Kafara, b̄oḡo mīe deyura miyura Yekila ȳādedewura bu de ura. Uo th̄i miye

u de baa, war̄ma o k̄pasa u?» ³⁵ Na Filipura de kh̄ien sewura s̄es̄ura ki de u si na yo lonn s̄er̄enuusura ki de *Yesura / Yesu* miyura ura.

³⁶ Baa pi kha bu yuomira za, na pi yo nann āme. Na Etiyopi w̄era ded kha āme be, mune duo w̄ori bar̄i mi āyikira Yesura ȳis̄gura za baa? ³⁷ [Na Filipura ded u kha: «Na mu kh̄āa Yesura za na mu kpoloŋira bīe, mu w̄ori ȳi āmura za.» Na u kha: «Iyo mīe kh̄āan si za na tuun kha Yesu Kirisitira ki bu Yekila 'Bikhiira.»] ³⁸ Na Etiyopi w̄era ded wotoro horodaara kha u n̄l̄ur̄e wotorogira. Baa ki n̄l̄ur̄en na uo na Filipura s̄ūnn lonn āmura za kpuore, na Filipura ȳid̄ u āmura za. ³⁹ Baa pi kuđ āmura za, na Adeyura Nina kh̄ien Filipura na tann u, Etiyopi w̄era ȳāar u duwa?. Na u kh̄ien ki kh̄ūn na kpolonwuono. ⁴⁰ Baa Filipura kha uo tu na u ȳāan u th̄i Azot̄i, na u ki de n̄ipe s̄er̄enuusura miye gbonse na gbonse na yo nann har̄i gbongira pi yi kha Sezare za.

Soli h̄āan u th̄i na Yesura

(Miliinye 22:6-16; 26:12-18)

⁹ Dīe b̄ena, baa Solira kha yo wuore ki vene Adeyura kar̄n̄biiwira ki bīe kha uo khu w̄i, na u yuon Yekila kperekpiidekh̄agawe thadeye kh̄ere, ² na yo ded u kha u h̄ā uo sewuwe, uo yo h̄ā Damas̄i *Yawutu-wira / Yawutuwe* ȳin̄th̄uusura n̄pura bīe si le thaaga na uo ȳāan buo na pi thuo Yesura kh̄ina, khuowe i ba, hape i ba, uo go v̄o pi na ban mi Zeruzalemura. ³ Baa u buun sewuwura, na u yuori. Baa u kha uo ȳimin Damas̄ura gbonjira, dīe khaala za na yeyebe buo barun kuđ zaazaara ni na ba v̄iin mirin u. ⁴ Na u waan f̄ol̄ŋjira u ki nuun s̄es̄e na si k̄ūn kha: «Soli, Soli, be liin na mu vene mi mura?» ⁵ Na u z̄ŋŋun kha: «Adeye, āna k̄puo ki bu mu?» Na Adeyura kha: «Mīe ki bu *Yesura / Yesu* mu vene mura.» [Baa naara kei n̄l̄ur̄ès̄è pi kh̄i u u n̄l̄ur̄è, mafura t̄i na mu nuun mi bela wa?, mu ba w̄ori ko? mi gb̄ūunsura wa?. U kha gban ma ki b̄ūd̄ Adeyura kha: «Adeye bura mu bīe kha mīe le?» Na Adeyura ded kha]: ⁶ «Ar̄i lon gbonjira u pi ba b̄oḡo mu wese mu k̄ān na le ura.» ⁷ Na ānabirise gođ u s̄ir̄yo-dekamura, bīe th̄ira kha w̄ori s̄ere wa?. Pi kha nu wa s̄es̄e kene pi kha ȳā nura wa?. ⁸ Na Solira digin aln f̄ol̄ŋjira u na zur̄in yiwiye ŋa u kha w̄ori ȳā d̄ūwa?. Na pi gođ u lekira za na yuor u Damas̄ura. ⁹ Na u liin kh̄ewe p̄is̄āa kei ȳā, kei dī, kei ȳō. ¹⁰ Sīe mak̄inn ma na kar̄n̄biye uo kha bu Damas̄ura na pi yi u kha Anan̄iyasi. Na u ȳāan Adeyura h̄ūnduores̄e za, na Adeyura ded u kha: «Anan̄iyasi». Na u z̄ŋŋun kha: «Adeye, mīe w̄e?» ¹¹ Na Adeyura ded u kha: «Ar̄i yo ura mura kh̄ina pi yi kha Teleyene, na yo ken Tart̄i Solira Zudas̄ura th̄uogura u, u bu wa ki ȳin Yekila. ¹² Uo w̄ei w̄ie h̄ūnduoren ma na ȳāan w̄ei uo na pi yi u kha Anan̄iyasi na u lonn ki duk̄inn lese uo za si le thaaga u bu ȳā t̄i.» ¹³ Na Anan̄iyasura z̄ŋŋun kha: «Adeye, n̄ḡome ded bi wa mb̄iyura w̄ei w̄ie liin mu kh̄āadewura

Zeruzalemura ıra. ¹⁴ *Kperekpiidekhāgawura / Kperekpiidewe* hāar u wa wɔrɔkɔ na u bann fara kha uɔ go vɔ nɔpura biɛ ki yi mu yɔsɔgura ıra.» ¹⁵ Na na Adeyura ded u kha: «Yo, kha miɛ kenn khonn wɛi wɛi kha u yo de miɛ miye dunuyara thɔnmayra biɛ na pi iyawura na *Lsrayel / Lsrayel* biiwira biɛ kherɛ. ¹⁶ Miɛ thɔra ba bɔgɔ Solira lɔmura za u ba ven gbaangbo mi yɔsɔgura kāmara za ıra.» ¹⁷ Na Ananiasura yuon na yo nann na lonn giɛ thuuɔgura u na dukɔnn Solira lese ki kha: «Miɛ yabiye Soli, Adeye Yesura bɔgɔn mu u thɔ bɛna mu kha ban ıra, uɔ dāan mi kha mi ban mu gbū yā ki yiɛ mu hɔin na *Yekila Nina / Yekire Nin* .» ¹⁸ Diɛ khaala za fi na sɔ daase suɔ kuɔ u yiwiyira za mu gaga kha burugose na waan na u wɔrun yāari. Na u aln na pi yɔɔ u āme za; ¹⁹ ki tuon yɛn na u diin na buun faɔa.

Soli bu de sɛrɛnuɔsɛ Damasi

Solira hɔdann ma na liin khɛwɛ buɔ na karɔnbiiwira kha bu Damasura ıra. ²⁰ Ki de ba aln ki de *Yesura / Yesu* miye *Yawutuwwira / Yawutuwe* yɔnthuusura za kha Yesura liin Yekila Bikhiira. ²¹ Na bamuɔa khonn nɔpura biɛ pi kha nu u sɛsura, na pi kha: «Mu gaga kha wɛi wɛi kha biɛ kha uɔ khu khon nɔpura biɛ ki yi Yesura yɔsɔgura Zeruzalemura wa? Mu gaga kha u bann ma fara kha uɔ ba go vɔ pi na yo hā wɛ na Yekila *kperekpiidekhāgawura / Kperekpiidewe* wa?» ²² Diɛ bɛna Solira kha bu wa faɔa Yekila khɔna za ki yo kūu. U kha bɔgɔ wa nɔpɛ kha Yesura liin *Yekila Nithɔrikhoromora / Yekire Nithɔrikhoromo* . Yawutuwwira kha bu Damasura, pi kha tu muna pi de u wa?, naɔɛ pi gagasura na zuon ma. ²³ Baa si lɛn kɔri u, gɔɔɔyāga guɔ na Yawutuwwira ba yāan kame kha biɛ khu u. ²⁴ Biɛ thɔra na hɔdann ma gbonjira tūntūnyira za khɛsɛ na dawosira biɛ ki tɛgɛ u na bu khu u. Na Solira tuon si kha pi yiin ma nuɔnɛ kpo uɔ za. ²⁵ Siɛ za na Solira karɔnbiiwira khɛn Solira dabirigbɛmuɔa za na yiir u kpamuɔa za na sūnen u na wūne gbenwura kpɔrara za na u aln ki yo Zeruzalemura.

Soli bu vi gbū Zeruzalemura

²⁶ Baa u nann Zeruzalemura, na u pɛin ma kha uɔ dukɔn na Yesura karɔnbiiwira buɔra, ɔa biɛ kha ān u wa naɔɛ pi khāa si za kha u liin ma karɔnbiye uɔ wa?. ²⁷ Na Barɔnabasura khɛn yuor u *Yesura / Yesu* dāarawura kherɛ. Baa pi nann ni, na u khɛn ded pi lɔmura za Soli yāan Adeyura khɔna za na lɔmura za u sɛrɛn u ıra. Ki ded pi tɔ lɔmura za Soli sɛrɛn na Damasura nɔpura Yesura yɔsɔgura za kei le ānabirise. ²⁸ Na go ki diɛ bɛna za, pi kha bu wa Zeruzalemura kpuore, biɛ na uɔ kha min. Solira kha sɛrɛ wa na nɔpɛ Adeyura yɔsɔgura za kei le ānabirise. ²⁹ Uɔ na *Yawutuwwira / Yawutuwe* kha de Gɔrɛkɔsura, pi kha bo ba na kame Yesura miyura za, ɔa biɛ kha biɛ wa na khu u.

³⁰ Baa khāadewura nuun siɛ, na pi khɛr u na yo dāar u Sezare kha u yo Tarɔsi. ³¹ Zude na Galile na *Samar / Samar* sɔrsura khāadewura biɛ kha bu wa wɔyɔike za. Pi kha bu wa faɔa ki gbɔne Adeyura, *Yekila Nina / Yekire Nin* wɔrɔkura za, pi kha gɔn ma ki ban.

Ene bāari

³² Pɛrura kha min ma iɛ khaayura biɛ za, gɔɔɔyāga guɔ na u yuon Lida, Yekila khāadewura kherɛ. ³³ Na u yo yāan wɛi uɔ, pi kha yi u wa kha Ene. U na murugɔn ma na diin hūnkherɛ za na buun duɔsɛ wānɔsāa. ³⁴ Na Pɛrura ded u kha: «Ene, *Yesu* Kirisitira bāaren mu. Arɔ bi mu sɔgura.» Na u de aln khaala za fi. ³⁵ Na Lida sɔriga nɔpura na Saarɔ sɔriga nɔpɛ biɛ yāar u na khāan Adeyura za ki vɔkɔn pi kpɔlonsira na zɛ mɔbɔyeliigira.

Dɔrɔkasi huun aln

³⁶ Khāadehara uɔ kha bu Zope na pi yi u kha Tabita, ki yi u Gɔrɛkɔsɛ za kha Dɔrɔkasi, ki kɔla ki bu kha «khavira». U kha le wa miɔkɔngɔnyɛ ki denfe buɔme nɔpɛ tɔ. ³⁷ Gɔɔɔyāga guɔ na u waan bose na ba huuri. Na pi khɛn u kpɔgura na wurɔn ɔri na yiin ɔri saɔabon thubire duɔ za. ³⁸ Lida na Zopera kha legen na kame wa?. Baa Yesura karɔnbiiwira nuun na pi kha Pɛrura bu wa Lidara, na pi dāan khuowe piyɔ kha pi yo yɔn u kha: «Ban a kherɛ vivi.» ³⁹ Na Pɛrura aln thuo mi na pi yuori. Baa u nann ni, na pi khɛn gann u saɔabona u ni. Na thɔsɔnhapura zūsun nann Pɛrura ki fuɔ ki bɔgɔ u gbɔgɔlɔbɔiyira na gbɔgɔlɔngbɔɔsura Dɔrɔkasura kha luɔde bɛna u kha bu thakuogira na biɛ ıra. ⁴⁰ Na Pɛrura kusen nɔpura biɛ ki baɔ huruse na yɔnn Yekila ki vɔɔ dāan kpɔgura wuɔrɛ ki kha: «Tabita, arɔ.» Na kpɔgura de phiin zɛn yiwiye na yāan Pɛrura ki aln na hɔdannu. ⁴¹ Na Pɛrura gɔɔ u lekira za na denfen u na arigan u ki yɔɔ thɔsɔnhapura na khāadewura buɔra biɛ na bɔgɔn mi u kogolinko. ⁴² Na Zope nɔpura biɛ nuun si na nɔgɔngɔme khāan Adeyura za. ⁴³ Na Pɛrura hɔdann Zopera duɔsɛ vudaa uɔ kherɛ na lɛrɔ. Pi kha yi ba uɔ duɔsɛ vudaa wɛi kha Simɔ.

Pɛrɔ yuon Kɔrɔneli kherɛ

10 Wɛi uɔ kha bu Sezare, pi kha yi u wa kha Kɔrɔneli. U kha bu wa *Ɔrɔmu / Ɔrɔmu* surasiwe tiiwāa thadeye pi yi kha «Itali surasiwe gboko.» ² U kha nɔrɔɛ wa na Yekila khɔna kɔraɔura, uɔ na u gorigo nɔpura kha gbɔne wa Yekila. U kha denfe wa buɔme nɔpɛ gbaangbo ki yɔn Yekila dɔyāse biɛ. ³ Gɔɔɔyāga guɔ, baa khɛra ba kpɛrɔ na nann zūrakhɛ, na u yāan Yekila melege uɔ hūnduɔrɛsɛ za na u bann u kherɛ na ba yɔɔ u kha «Kɔrɔneli.» ⁴ Na ānabirise gɔɔ Kɔrɔneli na u baɔ yiwure u za ki kha: «Adeye, bura ki bu?» Na melegera ded u kha: «Mu Yekire yɔnura na mu buɔme nɔdenfegura nuun Yekila na u kuɔgɔnn mu. ⁵ Ira wɛi

dāan nɩpe pi yo Zope na yo yi wɛra pi yi kha Simō, ɔɔ pi yi tĩ kha Pɛri. ⁶ U bu wa wɛ ɔɔ khere pi yi kha Simō, dɔvudaa ki bu u. U thuuɔura bu wa lagagborogenjira za.» ⁷ Baa melegera sɛren na Kɔrunɛlura ki tanni, na u yɔd u miliinbiwe piyɔ na surasira kha liige ki hã u ɔra. Uɔ surasikhuora kha nɩrɛ wa na Yekila khĩna kĩraŋura. ⁸ Baa Kɔrunɛlɩ thuoŋ mi miyura biɛ, na u dāan mi Zopera, na pi khɛn ki yo.

⁹ Baa dɔɔgura yekĩnni, pi kha bu wa yuomira za na yo yĩmin gbonjira. Dɛ bɛna Pɛrɩra na gann ma zanthuuga u ki yĩn Yekila. Khɛra kha biɛ nan ma thaaga.

¹⁰ Baa Pɛrɩra kha yĩn Yekila, na khũmuŋa ba ɔɔd u, u kha biɛ wa kha ɔɔ dɩ. Bɛna pi kha bu dɩimira liimira za, na u wɔɔla tɛd u. ¹¹ Dɛ bɛna na u yāan na zaara phiin zɛri, ki yāan daaga ɔɔɔ, ki na khɛgĩnn ma na lowukpakpaka na pi wɔd wɔnyɛ nugenjira iŋiira za na ki sũn fɔlɔŋura u.

¹² Daawura biɛ ki bu zaara na fɔlɔŋura u, pi biɛ thĩnyira kha bu wa ɔɔ lowukpakpakura za: Dɛsɛ yĩ daawe thĩnye thĩnyira biɛ na fɔlɔnbɛpu daawura thĩnye thĩnyira biɛ, dũna wurupe thĩnye thĩnyira biɛ. ¹³ Na u nuun na sɛsɛ ɔɔ kũnn kha: «Pɛri, arɩ khu khuɔ.» ¹⁴ Na Pɛrɩra kha: «Kar! Adeye, miɛ khuɔn khasĩmiyanse yāan wa? dũna wesɛ tɛd ɔra.» ¹⁵ Na sɛsɩra gbũun kũnn bānyɔ kha: «Muna Yekila yɛdɛni ɔra, hã mu ken ni mtegene wa? I.» ¹⁶ Si liin ma bānisāa sɛ kpĩra za na daagura wɔd gann zaara ni.

¹⁷ Baa Pɛrɩra yāan ɛ miyura na u bu ki gaga ki biɛ u kɔrwura. Fi za, khuowira Kɔrunɛlura na dāan ɔra, na biɛ bũkĩnn na ba nɩrɛn Simōra thuuɔura tũntũna u. ¹⁸ Na pi yɔd na bũd kha: «Simōra pi yi Pɛrɩra, u hũnkheɔa dɩra ba?» ¹⁹ Baa Pɛrɩra kha gaga miyura u yāan ɔra, Na *Yekila Nina / Yekire Nin* dɛd u kha: «Khuowe pi sãa bɛ ki muu mu. ²⁰ Arɩ sũn thuo wi, hã mu dũne wa?, miɛ dāan mi.» ²¹ Na Pɛrɩra dɛ sũnn na zĩŋunn mi kha: «Mi wɛ?, deyura i muu, miɛ u. Be i dɛn ki bann fara?» ²² Na pi zĩŋunn u kha: «Surasiwe tiwāa thadeye ɔɔ bu na pi yi u kha Kɔrunɛlɩ, ɔɔ dāar a. Uɔ surasikhuo wɛ bu wa nɩtɛnyemo ki gbĩne Yekila ki liin tĩ, nura wɛ *Yawutuwira / Yawutuwe* biɛ de u yɩsɩnɩuɔgura. Uɔ Yekila melege ɔɔ dɛd kha u yi muɔ Pɛrɩra thiye ɔɔ gbonjira u na sɛrɛ ɔɔ nu.» ²³ Na Pɛrɩra ɔɔd pi khĩrɩsɛ. Baa dɔɔgura ba yekĩnn na u alɩn thuo mi na pi yuori. Zope khāadewura buɔ na yo dāar u wa tĩ. ²⁴ Baa ɔɔ dɔɔgura arun yekĩnni, na pi nann Sezare. Kɔrunɛlura na yɔd ba u nɩpura na u yɛsɛwɛ na pi hidann ki ken pi khĩna. ²⁵ Bɛna Pɛrɩra kha biɛ lon thuuɔura u, na Kɔrunɛlura thukĩn u na baɔ huruse na thɛr u. ²⁶ Na na Pɛrɩra ɔɔd arɩgan u na dɛd u kha: «Arɩ, nadɛ miɛ bu wa nuthĩrɩga tĩ.» ²⁷ Ki yɛn na pi ki kpɔri na yo tann lonn thuuɔura u, na yāan nɩɔɔngɔmɛ na pi bĩŋinn thuuɔura u ni. ²⁸ Na Pɛrɩra dɛd pi kha: «I tu kha Yawutuwe bu na khĩne na

wɔri dɩkĩn na le kpuore na thĩmaanyura wa?, waruma na yo pi khere wa?. Nja Yekila bɔɔɔn ma miɛ kha sɩ makĩn miɛ sĩmi nura waruma na de nura kha u tɛd ba wa?. ²⁹ ɔɔ yɛn baa mu dāan kha pi yo yi bi mi ban ɔra, mi kɛn wa?. Ira wɛ mi kha biɛ wa na tu mi yɩbura kɔla?» ³⁰ Na Kɔrunɛlura kha: «Pi khɛwɛ piyĩira bura mura, mi kha bu wa ki yĩn Yekire mi thuuɔura u. Baa khɛra ba kpɛri na liin zũrakhɛ mu gaga kha benkpuorɛ za a bu mura, na mi ken na yāan wɛ ɔɔ na dayĩŋarasɛ na u nɩrɛn mi wɔɔla u ki dɛd bi kha: ³¹ “Kɔrunɛlɩ, Yekila nuun ma mu yɩmura ki kɔɔgĩn na baa mu dɛnfɛ buɔmɛ nɩpura ɔra. ³² ɔɔ yɛri, dāan nɩpe Zopera pi yo yi Simōra pi yi Pɛrɩra ɔra. Simōra ki vu dɩɩsɩra na u gorigira bu lagagborogbɔɔŋura lɔkura u ɔra, u hũn ma ɔɔ heke.” ³³ Na mi dɛ dāan kha pi yo yi bu. Mu bamura kĩranɩ. Ira aa biɛ bu wa Yekila wɔɔla u ki nu miyura biɛ u dɛd bu kha mu de.»

Pɛri bu sɛrɛ Kɔrunɛlɩ khaala u

³⁴ Na Pɛrɩra dɛd kha: «Ira mi tuun kha Yekila khonjĩn wa? tĩya. ³⁵ Thĩne tuɔ thĩne nura ki ān Yekire ki le miyura telen ɔra, ɔɔ deyura miɛ ki nuu u. ³⁶ Yekila dāan hāan ma *Israyel / Israyel* biiwira u sɛsɩra. Sɛ sɛrɛnuuɩra dɛd ba kha *Yesu* Kirisitira wɔrɩkura za wɔy-ĩke bu. Uɔ *Yesu* Kirisitira liin nɩpe biɛ Adeyura.

³⁷ Baa Zāna kha yĩ nɩpura āmura, muna ba nann sɛ kpĩra za na ɔɔ ki Galile na yo nan Zude sɩrɩga biɛ za ɔra, i tuun dɛ muna. ³⁸ I tuun tĩ kha Yekila hāan ma Nazaretɩ *Yesura / Yesuu Nina / Yekire Nin* na wɔrɩkɔ, na u ki min khaayura biɛ za ki le nɩpe mɩkĩnɩnyɛ ki bāare nɩpura biɛ Sutana na venɛn ɔra, nadɛ Yekila kha bu u wa kpuore. ³⁹ Aa liin u sɛrɛwura miyura biɛ za u liin Zeruzalemura na *Yawutuwira / Yawutuwe* sɩrɩgura u. Pi baɔ u wa *nɩbadabɔkura / Nɩbadabɔkɔ* za na khuur u. ⁴⁰ Na Yekila arɩgan u khɛwɛ pi sãa dɩyāgara za na yɛn na nɩpe yāar u. ⁴¹ Nɩpe biɛ yāar u wa?, ŋa aa Yekila nisĩnn kenn khonn kha a le u sɛrɛwura ɔra, aa yāar u. Aa na ɔɔ diin ki yũɔn kpuore bɛna u huun ki alɩn ɔra II. ⁴² U dɛd ba aa kha a yo de nɩpura kha ɔɔ Yekila khonn kha u kiti nɩhuomira na kogolikowira. ⁴³ Uɔ miyura Yekila yādedewura biɛ dɛd kha nura tuɔ nura wɛ ki khāan u za u yɩsɩgura wɔrɩkura za, Yekila yafa wa ɔɔ deyura miɩyura za.»

Yekila Nina sũnn thĩmaanɩpe za

⁴⁴ Baa Pɛrɩra kha bu sɛ sɛsɩra za, na *Yekila Nina / Yekire Nin* sũnn nɩpura biɛ kha nuure u sɛsɩra ɔra. ⁴⁵ Yawutu khāadewura na thuoŋ Pɛrɩra na bann ɔra, baa pi yāan kha Yekila hāan u Nina na thĩmaanɩpe na bamuŋa khon mi. ⁴⁶ Nadɛ baa pi kha nu na thĩmaanɩpura bu de tamansɛsɛ ki gbĩne Yekila ɔra. ⁴⁷ Na Pɛrɩra dɛd kha: «Nɩpura buun ma Yekila Nina mu gaga

I Makĩn khaadɛ ken ni na Marɩki 7:15, 19

II Ken sɩ sɛrɛkpuosira Miliinye 1:4 za; na Luki 24:30, 42

kha baa aa buur u ɪra. Aa wɔɾɪ khŏn mɪ khŏne äyikira za bere ba?»⁴⁸ Sɪe kpŏrara za, na u ded tŏ kha pi yŏ/Yŏ pi Yesu Kirisitira yɪsɪgura za. Na pi yŏn Pɪerɪra kha u hɪɸan bɪe heke na le khɪewɛ buɔ.

Pɪerɪ thuon Zeruzalemɔ khãadewɪra miyɪra liin Kɔɾɪnelɪra khɛɛ ɪra

11 Yesura dãarawɪra na khãadewɪra kha bu Zudera ɪra, pi nuun na pi ded kha thŏmaanyɪra bun ma Yekila sɪesɪra tŏ. ² Baa Pɪerɪra vɪɸ bann Zeruzalemura, khuowɪra na huuren kɪ khãan Yesura za, na bɪe donn u na ded kha: ³ «Mu yuon ma khokɛɪthuuremɪra heke, na yo dŏin mi kpuore.» ⁴ Na Pɪerɪra dɛ khɪen ki thuo wi miyɪra kpo kpo mu gaga kha baa ɪ na liin ɪra. Ki ded pi kha: ⁵ «Mɪ kha bu wa Zope kɪ yŏn Yekila na mɪ wuɔla ted bi na mɪ yãan daaga guɔ na kɪ khɪegŏnn na lowukpakpaka na pi vɔɸ wŏnyɛ nugenyɪra ŏyŏira za na ki kud zaara ni ki sŏn na ban nann mɪ. ⁶ Na mi kenn nŏ kŏraɲura na yãan daawe thŏnyɪra bɪe kɪ bu zaara na fɔɸɲura kɪ za: Dɪesɛ siyŏ daawe na gbandaawe thŏnyɪra bɪe, na fɔɸnɸepu daawɪra bɪe dŏna wurupe. ⁷ Na mi nuun na sɪesɛ kŏnn kha: “Pɪerɪ, arɪ na khu khuɔ.” ⁸ Na mɪ kha: “Kaari Adeyɛ, khasŏmiyanse dŏna khategense lonn miɛ nuuga yãan wa?” ⁹ Na sɪesɪra gbŏun kŏnn bãnyŏ kha: “Mɪna Yekila yɛɸɸɸ ɪra, hã mu ken ni mtegene wa?” ¹⁰ Si liin ma na nann bãnsãa, sɪe kpŏra za na daagura vɪɸ gann zaara ni. ¹¹ Dɪe bɛna khuowe pɪsãa kud Sezare na bann thuugura za a kha bu. Bɪe pi na dãan mɪ khɛɛ na pi ba nŏrɛn thuugura tŏntŏna za. ¹² Na *Yekila Nina* / *Yekire Nin* kha hã mɪ dŏne wa?, kha mi thuo wi. Na khãadekamɪra wãnkpo bɪe ɪ yã mɪra, na bɪe thuon miɛ ni na a yo lonn Kɔɾɪnelɪra thuugura u. ¹³ Na Kɔɾɪnelɪra kpɔɾɪn a ɪmura za uɔ yãan Yekila melegera uɔ thŏra thuugura u. Na melegera ded u kha: “Dãa nra Zopera gboɲira u yo yɪ Simŏra pi yɪ kha Pɪerɪra ɪra. ¹⁴ U ba de bu sɪesɪra kɪ ba le thaaga Yekila zŏn muɔ na mu gorigɪra nɪpura ɪra.” ¹⁵ Baa melegera thuon si zuon na mɪ alɪn kɪ sɪerɛ ɪra, na Yekila Nina sŏnn pi za mu gaga kha baa u sŏnn aa za gbɛna, Pãtkɔɾura dɪyãgara ɪra. ¹⁶ Na mɪ dɛ kuɔgŏnn na wesɪe Adeyɛ ded kha: “Zãna yŏ ba nɪpɛ ãmɛ za, nŏ ɪɛ, Yekila ba yŏ ɪ wa na u Nina.” ¹⁷ Nŏ baa uɔ Nina kpuola Yekila hãan mɪ, mu gaga kha baa u hãan aa wɛpɛ khãan tŏ Adeyɛ *Yesu* Kirisitira za, miɛ bu wa ãna kɪ wɔɾɪ barɪ Yekila miliinsira?» ¹⁸ Khohuurenimɪra na khãan Yesura za, baa bɪe nuun sɪe, na pi fŏiri. Kɪ tuon gɔɸ kɪ gbŏne Yekila yɪsɪnuuga kha: «Tŏya u, Yekila hãan ma thŏmaanye nɪpura khŏne pi wɔɾɪ vɪkŏn pi kpolonsira kɪ zɪe mɪbŏyeliigira na bu thakuothŏnthŏjira.»

Khãaderɪwɛ tii Ätiyɔsɪra Eglisira

¹⁹ Khãaderɪwɪra pi kha venɛ na pi tɪwɪgŏnn Etɪenura huumira bɛna, buɔra na yuon ma Fenisi, buɔra yuon Sipuru, buɔra yuon Ätiyɔsɪ sɪrɪga. Pi kha de thŏmaane nra sii Yekila sɪerɛnuusɪra na *Yawutuɪwira* / *Yawutuɪwe* ɪ wa?. ²⁰ Nŏ Sipuru na Sirenɪ nɪpura khãan *Yesura* / *Yesu* za, na bɪe buɔ yuon Ätiyɔsɪra na yo ded Gɪrɛkɪwɪra sɪerɛnuusɪra liin Adeyɛ Yesura miyɪra ɪra. ²¹ Adeyɪra wɔɾɪkɪra kha bu wɪ wa kpuore na si liin thaaga, na nɪgɔngɔmɛ khãan Adeyɪra za kɪ vɪkŏnn pi kpolonsira na zɪen mɪbŏyeliigira. ²² Baa Zeruzalemura khãadewɪra nuun sɪe, na pi dãan Barɪnabasɪ Ätiyɔsɪra ni. ²³⁻²⁴ Uɔ kha bu wa nɪkŏra, ki hŏin na *Yekila Nina* / *Yekire Nin* kɪ khãan Yesura za kŏraɲura. Baa u nann na yãan ɪmura Yekila kŏran khãadewɪra ɪra, na sɪ nuur u, na u ded pi kha pi gɔ Adeyɪra miyɪra gɔbɛ. Na nɪgɔngɔmɛ khãan Adeyɛ Yesura za tŏ kɪ vɪkŏnn pi kpolonsira na zɪen mɪbŏyeliigira.

²⁵ Sɪe kpŏra za, Barɪnabasɪra yuon Tarɪsɪ kha uɔ yo khe Soli ban u. ²⁶ Baa u nann na yãar u, na u khɪen bann u Ätiyɔsɪra ni. Pɪyŏra bɪe liin ma dɪhŏyɛnɛ ki bŏɲin na khãadewɪra kpuore kɪ karŏn nɪgɔmɛ. Ätiyɔsɪra pi gɔɸ kɪ yɪ Yesura karŏnbiiwɪra kha Kiretŏewɛ. ²⁷ Sɪe dɪyãsɪra za Yekila yãdedewɪra kha bu Zeruzalemura na bɪe alɪn na yuon Ätiyɔsɪra ni. ²⁸ Pi uɔ kha bu na pi yɪ u kha Agabisi, na uɔ sɪerɛn *Yekila Nina* / *Yekire Nin* wɔɾɪkɪra za kha khŏmugbŏɔɲɔɲ ba wa? dunuyara bɪe za. Na kɪ ba waan tŏya *ɔɾɔmu* / *ɔɾɔmu* itakhuo gbŏɔɲura Kulodisi bɛna. ²⁹ Yesura karŏnbiiwɪra kha bu Ätiyɔsɪra, na bɪe khonn gagase kha bɪe bɪe khon leke miyɛ na makŏn na bɪe wɔɾɪkɪra, na dãa denfɛ bɪe khãadewɪra kɪ bu Zudera ɪra. ³⁰ Na pi khonn miyɪra na hãan Barɪnabasɪra na Solira ɪ kha pi yo hã khãadewɪra nɪkhãgawɪra ɪ.

Pɪ khuon Zakɪ kɪ bakan Pɪerɪ

12 Dɪe bɛna itakhuo Herɔɸɸɸ yɪen na pi gɔɸ khãadewɛ buɔ kɪ venɛ wɪ. ² U yɪen ma na pi khuon Zãna marɪkhuora Zakura na sɔɾɔna. ³ Baa u yãan kha sɪ nuun Yawutuɪwira, na u yɪen na pi gɔɸ Pɪerɪra na sɪen bu. *Pakɪ fetura* / *Pakɪ fetɪ* za pi le khuɔ *bula* kɛɪ le *thãhŏrɪwɪra* / *Thãhŏrɪwɛ*, dɪe bɛna ɪ. ⁴ Baa u gɔɸ bakan u, na u khɪen hãar u na surasiwe gbŏne na wãnkpo, na pi kpɪkŏnn mɪ bŏɲinkhɛyɛ ŏyŏi kha pi ki ken u na Pakɪ fetura tãra, uɔ tu yɪe pi kiti u nɪpura wuɔla u. ⁵ Baa si liin mafɪra, Pɪerɪra kha bu wa kasothuugura u na khãadewɪra bu kɪ yŏn Yekila gbaangbo kɛɪ gbaa kɪ hã u.

Melegɛ uɔ kusen Pɪerɪ kasora u

⁶ Dawogura Pɪerɪra kha bu wa kɪ hŏn surasiwe piyŏ sugumu za kenɪ kɪ gɔɸɪkŏna Herɔɸɸɸ kha kãn kiti u. Pi

Poli na Bar nabasi bu de Yekire siɛɛ Pisidi sɔrigura u ni

¹³ Poli na u kamira khien bato Pafosi na yuon Peruzi ki bu Pāfili sɔrigura u. Zāna pi yi kha Marukira, fura za uɔ kpɔsɔn pi za na gbūun Zeruzalemura.¹⁴ Na Polira na Bar nabasura kud Peruzira na yuon Ātiyosura ki bu Pisidira. Baa *Yawutuwira* / *Yawutuwe* gbaariɔiyāgura nanni, na pi yuon Yawutuwira Yawutuwe biñinthuugura za na yo hudanni.¹⁵ Baa pi karɔnn sierehāansura na Yekila yādedewura sewuwura zuori, na yinthuuga wuɔre nɔpura yien na pi ded pi kha: «A nɔpɛ, na ɔ bu na kpolonwuonsiɛɛ na de nɔpura, ɔ wɔri de si ura.»

¹⁶ Na Polira alɔn na liin lese kha uɔ siere, ki kha: «*Lsrayel* / *Lsrayel* biiwe na ɔe wɛpɛ ki gbɔne Yekila kpuola ura, ɔ nuure mi.¹⁷ Yekila *Lsrayel* biiwira gbɔne, u kenn khonn ma aa sekhāgawura na yien na pi gonn bena pi kha bu Eziwiti sɔrigura u khɔrusura za ura. Siere kpɔra za, na u kusen mi gie sɔrigura u, u faɔa wɔrikura za.¹⁸ Duse tigbeyɔ *Lsrayel* biiwira liin gbangbɔrinjira za, Yekila bed pi.¹⁹ Siere kpɔrara za, na Yekila asɔn thɔmaanye wānyɔ *Kanani* / *Kanani* sɔrigura u ki hāan pi sɔrigura na *Lsrayel* biiwira ki le pi begɛ.²⁰ U liin ma siere duse gbaasiyɔ na tigbeyɔ na gbūne kpolonjo za. Ki tuun hāan mi siereɔideruwura pi ki ken mi na yo nann u Yādedeye Samiel bena.²¹ Siere kpɔrara za, na pi kha bɛ bɛ wa ɔya. Na Yekila hāan mi Kisi bikhiye Sayuli na kure Bēzame gbɛne za, uɔ liin ma duse tigbeyɔ uɔura za.²² Siere kpɔrara za na Yekila zɔnn uɔura Sayulila heke na hāan *Davidi* / *Davidi* dɔnn ŋi. Uɔ Davidi wɛ ki bu Eza-yi bikhiye, Yekila ded ba uɔ miye za kha: “Ezayi bikhiye Davidi mi yāari, uɔ nuun mi na mi khonn u. U ba le wa miyura bɛ mi khɔri ura.”²³ Itakhuo Davidira kpɔrabiiwira za Yekila khonn *Lsrayel* biiwira zɔndaa *Yesura* / *Yesu* na makɔnn mu gaga kha baa u na hāan nuugura ura.²⁴ Bena Yesura na god u miliinsira thonn waɔ, Zāna kha de ba *Lsrayel* biiwira bɛ kha pi vɔkɔn pi kpolonsira na zɛ pi miɔyura ki yɛ pi yi pi āme za.²⁵ Baa Zāna kha bɛ zuo u miliinsira ura, u kha de ba kha: “ɔ ken ma kha miɛ ki bu *Yekila Nithirukhoromora* / *Yekire Nithirukhoromo* baa? Miɛ uɔ u waɔ. Na uɔ deyura ba ban ma miɛ kpɔra u, miɛ haɔ wɔri u sawulan-thinyira thɔra waɔ.”»

²⁶ Na Polira ded kha: «A nɔpɛ, ɔe liin *Aburamura* / *Aburhamu* kpɔrabiiwira, dɔna ɔe wɛpɛ ki bu thɔmaanyura ki gbɔne Yekila ura, aa bɛ u dāan hāan zɔmura siɛsura.²⁷ Zeruzalemura nɔpura na pi wuɔre nɔpura tuun Yesura waɔ, pi gbūun tuun Yekila yādedewura siɛsura kola pi karɔn gbaariyawuga tuɔ gbaariyawuga za tɔ waɔ. Na baa pi kitin u na bagan u za na zarigɔnn u kha u kān hu wa, na pi liir u wesɛ Yekila yādedewura ded ura.²⁸ Pi yāan zarigɔnkhere wete ki wɔri yɛ pi khu u waɔ, kena pi keɔn na yɔnn Pilatura kha u yɛ pi khu u.²⁹ Baa pi liin miyura bɛ na

sewen u miyura za ura, na pi sūnen u *niɔbadabɔkura* / *Niɔbadabɔkɔ* za na yo kasɔn u.³⁰ Na Yekila arɔgan u huumira za.³¹ Uɔ na wɛpɛ kha kure Galilera na yo Zeruzalemura, u bɔɔɔn ma u thɔ na bɛ dɔyāga gɔnse za baa u huun alɔn ura. Bɛ nɔpɛ liin u sierewura ki de u miyura na *Lsrayel* / *Lsrayel* biiwira ura.³² Siere nuusura aa thɔra bu de ɔ kha: Nuugura Yekila hāan aa sekhāgawura³³ kha uɔ ba arɔga *Yesura* / *Yesu* ura, u arɔgan u wa na hāa aa wɛpɛ liin pi biiwira mu gaga kha baa Yekila tɔnsura sewura dabikpakpaɔura yɔra ded kha:

“Muɔ ki bu miɛ bikhiira,
na khe fura za miɛ ki bu mu Siira.”

³⁴ Yekila na ded ba kha uɔ ba arɔga u huumira za hā u bu dā dōwaɔ. U na ded ba kha:

“Kɔrigura nuugura mi na hāan na itakhuo *Davidira* / *Davidi* ura, Mi ba hā ɔ wa gi. Giɛ nuugura telenn ma, ɔ wɔri khāa ki za.”

³⁵ Giɛ yien na u ded tɔnse sewura khaare duɔ za kha:

“Mu ba yɛ mu Nitelenyemira dā waɔ?”

³⁶ *Davidira* / *Davidi* liin ma u miliinsira na makɔnn mu gaga kha baa Yekila na yiin si ura, ki huun na pi kasɔn u na u sekhāgawura, na u dāɔ. ³⁷ Na wɛra Yekila arɔgan huumira za ura, uɔ dāɔ waɔ. ³⁸⁻³⁹ Ki kha a nɔpɛ, ɔ tu kha Yesura za Yekila wɔri yafa ɔ miɔyura. Miyura bɛ ɔ liin ura, *Moyizi* / *Moyizi* sewura wɔri yɛ Yekila ken ɔ nite-lenyeme waɔ. Na nura tuɔ nura wɛ khāan Yesura za, Yekila yafa wa ɛ miyura bɛ za ki ken u nitelenyemo.⁴⁰ Ki ded tɔ kha ɔ kɔrɔsɔn, hā ɔ yɛ miyura Yekila yādedewura sewura ded ura, ɔ nan mi waɔ.⁴¹ Pi ded ba kha:

“ɔ ken, ɔe wɛpɛ ki zatɔ Yekila miye waɔ ura,
ɔ yɛ bamuɔa khon ɔ ki yɛ ɔ thɔna tūri,
nadɛ mi ba le mune ɔ bena za
harɔ na nura ded ɔ kha tɔ wɔri le, ɔ khāa si za waɔ.”»

⁴² Baa Polira na Bar nabasura siereɔ zuori na kud Yekila yinthuugura u, na pi yɔnn mi kha gbaariyawugura ki ban mura, pi bāra ban na ba de siere siere kpuosira.⁴³ Baa biñinsira zuori, na Yawutu nɔɔɔme na nɔpura vɔkɔnn na liin *Yawutuwira* / *Yawutuwe* ki gbɔne Yekila ura, na bɛ thoon Poli na Bar nabasura. Na Polira na Bar nabasura ded pi kha siɛsura bɛ ded pi, pi go si na kɔra na pɛ ki yo wuɔre.⁴⁴ Baa gbaariyawuga guɔ ba nanni, na gboɔo nɔpura bɛ kud bɔnn kha bɛ nuure Yekila siɛsura.⁴⁵ Baa Yawutuwira yāan nɔpura, na zone god pi na pi ki bakɔn Polira siɛsura ki kusa u.⁴⁶ Na Polira na Bar nabasura ded pi keɔ le ānabirise kha: «ɔe aa kha kān na nisɔn de Yekila siɛse zo, na baa ɔ keɔn si ki ken kha ɔe kān na thakuokeɔzuonura waɔ, ɔ ken, aa yo wa thɔmaanye u.⁴⁷ ɔ ken, wesɛ Adeye ded aa:

“Mi yiin mu wa kha mu le yeyɛbe thɔmaanyura u,
na de nɔpɛ zɔme siɛse dunuyara bɛ za.”»

⁴⁸ Baa thĩmaanyura nuun siε, na pi ki yāgayāga wa ki gbĩne Adeyura siεsura. Wεpiε bie Yekila kenn khonn kha pi bu thakuokelzuonjira ura, bie khāan Adeyura za. ⁴⁹ Adeyura siεsura kha tu wa sɔrigura bie za. ⁵⁰ Na Yawutuwira / Yawutuwe hagbūɔmura kha gbĩne Yekila, na gbonjira wuɔre nɔpura, Yawutuwe suun mi wa na yiin mi Poli na Barunabasura za na pi venen mi ki ded kusen mi pi sɔrigura u. ⁵¹ Na Poli na Barunabasura kpongbo-gonn pi dekpaagura na tuun mi ^I, ki ye na pi khien yuon Ikoniyɔmu. ⁵² Yesura karĩnbiiwira kha bu Ātiyɔsura, pi na hĩin ma na bāanwuonjo na Yekila Ni-na / Yekire Nin .

Poli na Barunabasi bu de Yekire siεε Ikoniyɔmu

14 Baa Poli na Barunabasi nann Ikoniyɔmura zuori, na pi lonn Yawutuwira / Yawutuwe yĩn-thuugura za na siεen kĩranu, na Yawutuwe na Gireki gongɔme khāan Adeyura za na vlkĩnn pi kpolonsira ki zien pi mbĩyeliigira. ² Na Yawutuwira kelu khāamura pi siεsura za ura, na bie suun thĩmaanyura na yiin mi Polira na Barunabasura za, kha pi le wi mbĩye. ³ Na siε bie za Polira na Barunabasura hɔdān ma ni na lɛru. Pi na khāan ma Adeyura wɔrukura za ki siεε kei le ān-abirise. U khien mi wa ki le tagamasi na bamuɔa miye ki bɔɔg kha u kpolonvɔriεsura pi de mura, tĩya u. ⁴ Na gbonjo nɔpura kpikĩnnu, buɔra thuo Yawutuwira na buɔra thuo Yesu Kirititira dāarawura / Dāarawe . ⁵ Baa thĩmaanyura na Yawutuwira na pi wuɔre nɔpura benn si za kha pi vene Polira na Barunabasura ki hĩjin khu wu, ⁶ na pi tuun si na alun horon yuon Lisitiri na Derubu na gie tɛsura bie za. Lisitiri na Derubura kha bu wa Likahonu sɔriga za. ⁷ Pi kha de ba siεenɔsura ni.

Poli na Barunabasi bu de Yekire siεε Lisitiri

⁸ Murugũnkhuo uɔ kha bu Lisitiri, pi hũnn u wa na u murugũnsira, u nũrɛn yāan wa?. ⁹ U kha nuure wa Polira siεsura. Baa Polira baɔ yiwire u za na tuun kha khāamura u khāan Yesura za, pi wɔru bāare u, ¹⁰ na u kũn na faɔa kha: «Aru nũrɛ telen mu dɛsura za.» Na u sulann alun bānikpo ki nũrɛ. ¹¹ Baa nɔpura yāan muuna Polira liin ura, na pi ded Likahonu sɔriεsura za kha: «Sĩme khien ma nũthĩrɛ lɔme na bann aa kherε.» ¹² Pi kha yi ba Barunabasura kha Zusi ki ye Polira kha Erumesi nadie uɔ kha siεε ^{II}. ¹³ Sũwara pi kha ye kha Zusira, u thuugura kha bu wa gbongena za. Baa u thɔgĩndaara kha ken ma kha Poli na Barunabasura kha bu wa sĩme zuori, na u bann na nakhuowe na dafũme gie sĩn-thuugura tũntũna za. Uɔ na nɔpura kha bie wa kha bie

^I Bie lelɔme bɔɔg wa kha Polira na Barunabasura nuuga bu gie gbonje nɔpura za dũwa?. Pi bie pi mune sii thĩra wa?, haru kpāagura ki bu pi dɛsura thedera. Ken si siεekpuosira Mariki 6:11 za dũna die khaadie yesĩme siεsura za. ^{II} Girekiwe serula za, sũwara pi kha ye kha Zusi, uɔ kha bu sĩnkpakpura na wiera pi kha ye kha Erumesi, na uɔ bu siεerefense dedaara

khon thɔɔɔnse / Thɔɔɔnse . ¹⁴ Baa Barunabasi na Polira tuun si, si nuun mi wa?, na pi heun pi dayiinsira ki horon yuon nɔpura za na kũn na faɔa kha: ¹⁵ «A nɔpe, be liin na ĩ le wesie? Aa bu wa nɔpe mu gaga kha baa ĩε bu ura. Aa de ĩ wa siεenɔsura kha ĩ vl dāa sĩmura kpĩra, pi wɔru kĩra mune wa?, ki vl ba thuo Thakuo Yekila u liin zaara na fɔlɔnura na lagagborola na si miyura bie. ¹⁶ Yekila yeen ma khĩ thĩmaanyura bie pi khe khĩnde nuun mi ura. ¹⁷ Na siε bie za u liir i wa bāanye bie mlkĩnnyε: U hāar ĩ wa adaga na ĩ huusura kĩranu, na ĩ buun diise gbaangbo, na ĩ kpolonsira wuori siε le thaaga ĩ bu tu deyura ki bu uɔ ura.» ¹⁸ Siε siεsura bie za bere, Yesura dāarawura ven ma ki tuun wɔrun khuun nɔpura gbɔɔura na thɔɔɔnsura khomira pi yɔsɔgura za. ¹⁹ Siε kpĩrara za Yawutuwira / Yawutuwe kud Ātiyɔsura na Ikoniyɔmura, na bann ba suun nɔgboko tuun Polira za, na pi hĩjinn u na buruse, ki yanun u na yo zier u gbongenjira u. Pi kha ken ma kha u huun ma. ²⁰ Na baa Yesura karĩnbiiwira viimirin Polira, na u alun na lonn gbonjira u. Ki gɔdɛkĩn na uɔ na Barunabasura yuon Derubu.

Poli na Barunabasi vud gbũun Ātiyɔsɔ sɔrigura u

²¹ Baa pi nann Derubura na ded gie gbonjo nɔpura siεenɔsura na buun nɔɔme na pi thuo Yesura khĩna, na pi vud na yuon Lisitiri na Ikoniyɔmu na Ātiyɔsɔ. ²² Pi na liin ma thaaga na karĩnbiiwira ki bu wɔrukɔ, na pi de pi tĩ kha: «Ĩ kān pēi wa Yekila khĩna za, nadie fɔ a yiwiye sēi gbaangbo ki ye a lon Yekila uɔgura / Yekila u-ga u.» ²³ Khaare tuɔ khaare egilizi kha bu ura, pi kha khon ma nukhāgawe, ki yii sũn na yĩn Yekila ki yii wi Adeyura lekira za pi khāan ura.

²⁴ Siε kpĩrara za, na pi thuo Pisidi na yuon Pāfili ^{III}. ²⁵ Na yo ded Yekila siεε Peruzi, ki alun yuon Itali, ²⁶ ki alun die khaala na khien bato kha bie yo Ātiyɔsɔ. Fura za pi na yiin mi Yekila lekira za kha u denfe wu, pi le milliinsira pi liin zuon mura. ²⁷ Baa pi nann ni, na pi bĩjinn khāadewura na thuo mi miyura bie pi liin Yekila wɔrukura za, na lomura Yekila zien khĩne na thĩmaanyura khāan Yesura za ura. ²⁸ Polira na Barunabasura hɔdān ma Ātiyɔsɔ khāadewura heke na lɛru.

Bĩjinkpakpasura liin Zeruzalemura ura

15 Nɔpe buɔ na kud Zude sɔriga u na bann Ātiyɔsura, na ban ki karĩn thĩmaanye khāadewura kha: «Na ĩ khuowira huuren mu gaga kha baa Moyizira / Moyizi bɔɔɔn aa si wa?, Yekila ba zĩn mi wa?» ² Na bie na Polira na Barunabasi siεsura lad kame, na pi bakĩn kame kĩranura. Na khāadewura kha Polira na Barunabasi na bie buɔ yo Zeruzalemura, Yesura dāarawura na egilizi wuɔre nɔpura kherε, pi yo di siεsura. ³ Na egilizi khāadewura denfen mi, na pi khien

^{III} Ken ti dabikpuola Miliinye 13:14 za

thuong Fenisi suruga na *Samaru/Samaru* surugura ki de pi khãadewura lomura thĩmaanyura vud ban thuong Adeyura ura, na si nuun wepɛ bɛ kha nu si. ⁴ Baa pi nann Zeruzalemura, na Yesura dãarawura na egilizi wuore nɔpura na khãadewura buora thukĩnn mi. Na Polira na Barunabasura thuong miyura bɛ bɛ liin Yekila wurukura za ura. ⁵ Na *Faruziemura/Faruzieme* na khãan Yesura za, na bɛ buo aln kha fɔ pi huure thĩmaakhuowira ki de pi le miyura Moyizi sewura dedɛ ura. ⁶ Na Yesura dãarawura na khãadewura bĩŋinn kha bɛ dɛ siɛsura.

⁷ Baa pi kha bakĩn kame gbaangbora, na Pɛrura aln kha: «A nɔpɛ, ɛ tuun kha Yekila khonn ma miɛ ɛ sugumura za fɛ u wa?, kha miɛ de thĩmaanyura siɛrenuɔsura si le thaaga pi nu si ki khãa Adeyura za. ⁸ Yekila ki tu nɔpura kpolonsira, uo hãan mi u Nina mu gaga kha baa u hãan aa u ura, na bu boɔɔ kha uo bun mi. ⁹ U yiin kpɔkĩnse aa na buora za wa?, baa pi khãan Adeyura za ura, na u tɛsĩn mi na khonn pi mbɔyura. ¹⁰ Be liin na ɛ ben Yekila ki gbon Yesura karĩnbiiwira dagbolonsira aa sekhãgawura na aa thĩra wurun gbonn wa? ¹¹ Kena baa aa khãan na tuun kha Adeyɛ *Yesura/Yesu* kpolonvugura wurukura za u zĩnn aa, mafura u zĩnn buora tĩ.» ¹² Baa Pɛrura siɛren zuori na nɔpura bɛ fɛ ki nuure. Na Barunabasi na Polira khien siɛsura ki thuo wi miyura ki boɔɔ Yekila bamuŋa na u tagamasi miyura bɛ liin Yekila wurukura za thĩmaanyura u ura.

¹³ Baa bɛ siɛren zuori, na Zakura khien siɛsura kha: «A nɔpɛ, ɛ nuure. ¹⁴ Simɔra thuur aa wa lomura za Yekila nisĩnn kenn ki khonn nɔpɛ thĩmaanyura sugumura za na yiin mi u yɔsuga za. ¹⁵ Si makĩnn ma na siɛsura Yekila yãdedewura dedɛ. Pi na dedɛ ba kha Yekila dedɛ kha:

¹⁶ «Na siɛ tanni, mi ba gbũu ban na ba aruga *Davidira/Davidi* thuongura na waan ura, mi ba aruga u thukpokira, na ɔfo gl.

¹⁷ Siɛ ba le thaaga *Yawutuwira/Yawutuwe* buora bu miɛ Adeyura na dukĩn na thĩmaanyura bɛ pi liin mi nɔpura, wepɛ mi yud ura.

¹⁸ Ken wesɛ Adeyura dedɛ, uo liin na ɛ miyura bɛ tuun khɔɔ.»

¹⁹ Na Zakura dedɛ tĩ kha: «Gɛ yɛrɛ na miɛ kenn kha si makĩn aa gbũu venɛ thĩmaanyura bun Yekila wa?»

²⁰ Na a sewɛ de pi kha hã pi khuo sĩnkhaase wa?, hã pi le zerege wa?, hã pi khuo daara u huu u thĩ za wa?, hã pi khuo datarume wa?. ²¹ Nadɛ fura kpora za nɔpura godɛ ki de gbono tuo gbono *Moyizi/Moyizi* sewura miyɛ wa?. *Yawutuwira/Yawutuwe* gbaaryawuga tuo gbaaryawuga pi karĩn ma pi yĩnthuɔsura za.»

Sewura pi sewen na hãan thĩmaanyɛ khãadewura ura

²² Yesura dãarawe na khãadewɛ wuore nɔpura na khãadewura bɛ dɛ kenn si kha si makĩn bɛ khon nɔpɛ bɛ sugumura za na siɛ Polira na Barunabasura na dãan wi, pi gbũun Ātiyɔsura ni. Na pi khonn nukĩrɔwɛ piyɔ Zu-dasura pi yi kha Barisabasura na Silasi na sewen sewe hãan mi kha pi yo hã u. ²³ Uo sewura za, pi na dedɛ ba kha: «Yesura dãarawura na egilizi wuore nɔpura na khãadewɛ buora bu thɛ a khãadekame pi liin thĩmaanyura ki bu Ātiyɔsura ni na Siri na Silisi surugura u. ²⁴ A nuun na pi kha buo kudɛ a heke na yo yãwɔgĩnn ɛ gagasura ki gbũuren ɛ kpolonsira na pi siɛsura, kena aa dãan mi wa?. ²⁵ Baa a kenn si, na a kha si kãn a ben si za na khon nɔpɛ pi siɛ a nukhɔrɔwɛ Polira na Barunabasura za. ²⁶ Bɛ wepɛ pi hãan pi thĩ holi halɛ na pi ki bɛ pi khuome Adeyɛ *Yesu* Kirisitira kãma. ²⁷ Gɛ yɛn na a dãan Zudasɛ na Silasi kha pi ɔfo de ɛ sewura miyura, nuuga danse za. ²⁸ Nadɛ, aa na *Yekila Nina/Yekire Nin* kenn si wa kha si makĩn a gbuka ɛ na miyɛ yuo dũwa?, na wesɛ ki gbɔra ura: ²⁹ Hã ɛ khuo sĩnkhaase na dataruga na daara u huu u thĩ za wa?, hã ɛ le zerege wa? II. Na ɛ godɛ ɛ thĩ siɛ za, siɛ ki kĩra. *Yekire denfe ɛ!*» ³⁰ Baa bɛ nɔpura zĩnn sewura zuori, na pi hãan mi khĩne na pi yuon Ātiyɔsura na yo bĩŋin khãadewura bɛ ki hãan mi sewura.

³¹ Baa pi karĩnn u, na si nuun mi nadɛ u kpolonwuonsiɛsura kãmara za. ³² Baa Zudasɛ na Silasi thĩra kha bu wa *Yekila yãdedewɛ/Yekire yãdedaa*, na pi siɛren gbaangbo na hãan habe pi khãadekamura na pi buun faŋa. ³³ Na pi hudann ni na lɛrɛ, siɛ kpĩrara za na khãadewura hãan mi khĩne kha pi vi gbũu pi dãadewura kherɛ. Ki kha Yekila nan mi kĩra! ³⁴ [Na na Silasura uo hudann fɛ]. ³⁵ Polira na Barunabasura hudann ma Ātiyɔsura ni. Bɛ na nuogɔngɔwɛ kha karĩn ma nɔpɛ Adeyura siɛsura ki de pi u siɛrenuɔsura.

Poli na Barunabasi bu kɔsi kame za

³⁶ Baa si buun bo khɛwɛ na Polira dedɛ Barunabasura kha: «Yɛ a vi gbũu gbonsira bɛ za a dedɛ Adeyura siɛsura ura, na ken lomura za a khãadekamura bu ki yo.»

³⁷ Barunabasura kha bɛ wa kha Zãna pi yi Marukura, kha u thuo bɛ. ³⁸ Na Polira bun wa?, nadɛ bena Marukura kɔsɔn bɛ za harɛ Pãfili surugura u ni keɛ thuo bɛ bɛ miliinkheyura za ura III. ³⁹ Na pi siɛsura lad kame, harɛ na pi tann kpɔkĩnni. Na Barunabasura khien Marukura na pi khien bato na yuon Sipuru. ⁴⁰ Na Polira uo khonn Silasura, na khãadewura yiin mi Adeyura leke za kha u kĩra pi, ki yɛn na pi khien na tanni. ⁴¹ Poli thũmɛ nann ma Siri suruga na Silisi surugura za ki denfe khãadewura pi bu faŋa.

II *Ken siɛrekpuosira Miliinye 15:20 za* III *Ken si siɛrekpuosira 13:13*

Poli na Silasi khien Timote Yekila miliinsira za

16 Sɛ kp̄rara za na Polira yuon Derubi na Lisitiri I. ɔ bikhoyo ɔɔ kha bu Lisitiri na pi yi u kha Timote. ɔɔ kha bu wa Yesura kar̄nbiye ɔɔ. U yaara kha bu wa Yawutu nra ki liin khāadeye, siira kha bu wa Gurekura. ² Lisitiri na Ikoniɔmu khāadewura kha de ba Timote yisnuuga. ³ Baa Polira kha bɛ kha ɔɔ khe yo u, *Yawutuwira* / *Yawutuwe* kha bu fi, bɛ kama yien na u huuren u. Nɔpɛ bɛ kha tu wa kha u siira kha bu wa Gurekura. Na pi khien yuori. ⁴ Gboŋo tuɔ gboŋira za pi kha yo, pi kha de ba nɔpura sɛsura Yesura dāarawura na Zeruzalemura egilizi wuɔre nɔpura ded ura, si le thaaga pi go si. ⁵ Khāadewura kha bu wa faŋa Yekila kh̄na za ki goŋ ki yo dɔyāga tuɔ dɔyāga.

Yekila ded kha Polira yo Maseduwanɔ

⁶ Baa *Yekila Nina* / *Yekire Nin* khūnn Polira na u kamura kh̄ne kha h̄ pi de Yekila sɛsura Azi sɔrigura za wa?, na pi thoon Firizi sɔriga na Galati sɔrigura u na tannu. ⁷ Baa pi nann Misi sɔriga lɔkura u, na pi kha bɛ yo wa Bitini sɔriga za, ŋa *Yesura* / *Yesu* Nina hāan mi kh̄ne wa?. ⁸ Gɛ yien na pi lonn Misira na yo nann gboŋira pi yi kha Torowasi. ⁹ Gɔdɔyāga guɔ dawogo na Yekila yien na Polira yāan Maseduwanɔ wɛi ɔɔ h̄nduɔreɛ za na u aln n̄rɛn ki ȳn u kha: «Ban Maseduwanura na ba denfe a!» ¹⁰ Baa Polira yāan miyura bɛ mura, na a II khonn gagase kha aa yo Maseduwanɔ sɔrigura u, nadɛ a tuun ma kha d̄nɛse bu si za wa?. Yekila ki bɛ kha a yo de ɔɔ sɛrenuusra ni.

Lidi khāan Adeyura za

¹¹ Baa a khien bato Torowasura na a khien gasan Samotiras; ki gɔdɛk̄n na a yuon Neyapolisi. ¹² Baa a kud ti khaala u, na a yuon Filipu ki bu Maseduwanɔ gbongb̄ɔŋura ɔɔmuwe na khien ura, na a hɔd̄ann fi na liin khɛwe buɔ. ¹³ Baa *Yawutuwe gbaariyawugura* / *Yawutuwe gbaariyawuga* nannu, na a kud gboŋira u kha a yo laga ɔɔ lɔkɔ u, bāanɔ a ba yā Yawutuwe b̄ŋinthuuga ni. Baa a nann na a yāan Yekire ȳnkhɛre duɔ na hapɛ b̄ŋinn fi, na a hɔd̄ann na sɛren mi. ¹⁴ Hara ɔɔ kha bu pi za na pi yi u kha Lidi. U na kud ba Tiyatiri ki gb̄ne Yekila. U kha doŋin ma lowu-mamuk̄k̄rye. U kha nuure wa Polira sɛsura, na Adeyura phiin zɛri u kpoloŋira, na u bur u. ¹⁵ Na pi ȳid u na u gorigira nɔpura āme za sɛ kp̄rara za III. Na u yɔd a na goɔ a faŋa za kha: «Na ɔ khāan si za kha mɛ

I Ken si sɛrekpuosira Miliinye 14:8 za, na 21 za II Na go khaadɛ za, sewuwɛ sewedaara sɛre wa ki de kha «a» kharɔɔnyɛ za nadɛ ɔɔ na Poli minn ma kpuore bengɔnyɛ za III Mak̄n khaadɛ ken ni na Miliinye 16:33; na 18:8

khāan ma Adeyura za t̄ya, ɔ ba ḡin mɛ thuugura u.» Na a burɔ.

Pi bakan Poli na Silasi

¹⁶ Gɔdɔyāga guɔ a kha yo wa Yekire ȳnkhɛre za, na a gb̄ŋunn na miliinbiherye ɔɔ. U kha bu wa na ḡirine, u kha kan ma. U thadewura kha bu wa gbaangbo u kansura za. ¹⁷ U kha thuo wa aa na Polira ki du kha: «Zaa Yekire miliinbiiwe bura. Pi de ɔ wa lɔmura Yekila z̄n nra u mt̄b̄yura za ura.» ¹⁸ U liin ma sɛ na buun khɛ goɔme. Baa si ba daan Polira, na u vɔd na ded ḡirina kha: «Mi de bu wa si *Yesu* Kirisitira yisugura za, kure u za!» Na u dɛ kud khaala za fi. ¹⁹ Baa biheriyera thadewura yāan na pi ba bu mune u za d̄owa?, na pi goɔ Polira na Silasi na yanunn yuon mi pi b̄ŋigboɔa za, ɔɔmu / ɔɔmu faŋaderuwera khɛre. ²⁰ Baa pi nann mi faŋaderuwura khɛre, na pi kha: «Nɔpɛ yāwɔḡin ma aa gboŋira. *Yawutuwe* / *Yawutuwe* ɔ, ²¹ pi de ba kar̄n ɔɔ miye, kh̄na gb̄u bu aa ɔɔmuwura khɛre na bi ɔɔ kar̄na waruma na thuo dɛ kh̄na wa?»

²² Na nɔpura aln pi za t̄, na ɔɔmu / ɔɔmu faŋaderuwura liin sɛredideruwura ura, na bɛ yien na pi warigan mi faŋa za kha pi khɛ pi na th̄nye. ²³ Baa pi khud pi k̄raŋura zuori, na pi bakan mi kaso za ki kha kasothutegedara k̄ris̄n mi k̄raŋura. ²⁴ Baa u nuun sɛ, na u bakan mi kasothuugura thubiphulyana za, ki khien pi dɛsura na faɔ si dahakpuruko za. ²⁵ Baa bāana ba khādi, na Polira na Silasura ki ȳn Yekila ki t̄ne ki gb̄ne u yisnuugura, na kasobiiwira buɔra bu ki nuure wi. ²⁶ Na f̄lɔŋura ba barun zigeni na faŋa, na kasothuugura taana zigeni. Dɛ benkpuola za t̄nt̄nyura bɛ phiin zɛri, dahakpurusira kha bu kasobiiwira bɛ za ura, na sɛ khonni. ²⁷ Baa kasothutegedara yɔwɔḡin aln na yāan na t̄nt̄nyura phiin zɛri, na u kenn ma kha kasobiiwira bɛ horon ma, na u surun u s̄ɔɔna kha ɔɔ khu ɔɔ th̄. ²⁸ Na Polira zurun faŋa za kha: «H̄ mu le mu th̄ b̄ise wa?, a bɛ bu wa fi.» ²⁹ Na kasothutegedara kha pi h̄ ɔɔ naaga. Na pi h̄ar u gi, na u kh̄ɔf̄in lonn na yo baɔ huruse Polira na Silasi lɔkura u ki gban. ³⁰ Ki khien kud pi na b̄ɔd pi kha: «Mi thaderuwe, be mɛ le ki ko?» ³¹ Na pi kha: «Khāa Adeyura *Yesura* / *Yesu* za, Yekila z̄n muɔ na mu gorigira nɔpura.» ³² Na Polira na Silasira ded Adeyura sɛsura ɔɔ na nɔpura bɛ kha bu u gorigira za ura. ³³⁻³⁴ Na kasothutegedara khien mi gɛ dawogo kpuogira na yuon mi u thuugura na t̄sɔn pi b̄a?ura. Baa u t̄s̄n ɔɔ zuori, na u hāan mi na pi diiri. Baa pi diin zuori na pi ȳid ɔɔ na u nɔpura āme za khaala za fi. Na si nuun ɔɔ na u gorigira nɔpura nadɛ baa pi khāan Yekila za ura IV.

³⁵ Baa d̄ugura yek̄nnu, na ɔɔmu / ɔɔmu sɛredideruwura dāan pi n̄gɔdewura kha pi yo de kasothutegedara kha u zɛ nɔpura. ³⁶ Na kasothutegedara

IV Mak̄n khaadɛ ken ni na Miliinye 16:15; na 18:8

dara ded Polira kha: «Ɔɔɔmu sɛrɛdɛdɛrɛwɛra dāan kha mɪ zɛ ɪ. Gɛ yɛrɛ, ɪ kure ɪra na yo, Yekila nan ɪ kɪra.»³⁷ Na Polira ded nɪgɔdɛwɛra pɪ dāaru kha: «Mɛsɛ ɪ le kɪ wɔrɪ yɛ pɪ kɪ aa Ɔɔɔmu biiwira nɪgbokira bɛ wɔɔla kɛna nura kitin aa wa?, kɪ gɔd bakan aa, kɪ bɛ kha pi guure kuse zɛ aa? Sɛ wɔrɪ le wa?, bɛ thɪra nan fara na zɛ a.»³⁸ Na nɪgɔdɛwɛra yo thoon sɛ na Ɔɔɔmu sɛrɛdɛdɛrɛwɛra. Baa pɪ tuun kha Polira na Sulasɛra bu wa Ɔɔɔmɔwɛ, na ānabirise gɔd pɪ,³⁹ na pɪ bann ba zɛn saka na yɪnn mɪ, kɪ kusen mi kasora u kɪ yɪnn mɪ kha pi kure gbonjira u.⁴⁰ Baa pi kud kasora u, na pi yuon Lidi kherɛ na yo yāan pɪ khāadɛwɛra na hāan mɪ habɛ kɪ ta nni.

Poli na Sulasɛ bu yo Tesaloniki

17 Pi thoon ma Āfipolisi na Apoloni na yo nann Tesaloniki. *Yawutuwira* / *Yawutuwe* bɪnjɪnthuuga kha bu fi.² Na Polira yuon na yo lonn bu mu gaga kha baa u le dɛrɪ ki le si ɪra. Yekila sɛwura mɪyɛ u kha kpɔrɪ pɪ na thoon kame Yawutuwe gbaariyawuse sāa kpoloŋo za.³ U kha de pi wa kɪ bɔgɔ pɪ kha Yekila sɛsɛra nišɪnn ded kha sɪ makɪn ma Kirisitira ven fɔ na hu kɪ tu arɪ huumira za. U kha de pi wa kha: «*Yesura* / *Yesu* mɪyɛra mi de ɪ mura, uɔ liin Kirisitira.»⁴ Na pɪ buɔ khāa kha Polira sɛsɛra bu wa tɪya, na pɪ sɛn uɔ na Sulasɛra za. Gɛrɛkɪ nɪgɔmɛ kha gbɪnɛ Yekila na dɪkɪnn na hagbɔɔmɛ.⁵ Na zone gɔd Yawutuwira, na pɪ khɛn dathɔsɛ suɔ khɪthaase za pi bu bɪnjɪn nɪpɛ na yāwɪgɪn gbonjira. Na pɪ khɛn yuon Zazɔ gbɛlna u kha bɛ yo gɔ Poli na Sulasɛ na yo wi nɪgbokira za.⁶ Baa pi yo yāan mɪ wa?, na pɪ gɔd Zazɔna na khāadɛwɛ buɔ na yaŋɪnn yuon mi gbonjo thaderɛwɛ kherɛ kɪ du ki de kha: «Nɪpɛ yāwɪgɪn ma dunuyara bɛ. ɪra wɛ pɪ bann ma fara tɪ, na Zazɔna gɔd pɪ khɪrɪsɛ.⁷ Pɪ kɛɪn ma Ɔɔɔmu / Ɔɔɔmu itakhuo gbɔɔɔɔɔra Sezare sɛsɛra kɪ kha ɪya uɔ bu na pɪ yɪ u kha Yesu.»⁸ Na sɛ sɛsɛra yāwɪgɪn nɪpɛra na gbonjorthaderɛwɛ gagasɛ.⁹ Na thaderɛwɛra kha fɔ Zazɔna na u kamura taa tigiye kɪ yɛ pɪ zɛ wɛ. Na pɪ taar ɪ kɪ yɛn na pɪ zɛn mɪ.

Poli na Sulasɛ yuon Bere

¹⁰ Baa khaala ted zuori, na khāadɛwɛra dɛ yɛn na Poli na Sulasɛra yuon Bere. Pɪ name ni na pi yo lonn *Yawutuwira* / *Yawutuwe* bɪnjɪnthuugɪra za.¹¹ Bere nɪpɛra lɔmura kha kɪra kɪ tāra Tesaloniki nɪpɛra. Yekila sɛsɛra nuuremira kha nuun wɛ wa. Pɪ kha karɪn ma Yekila sɛrɛhāansɛra kɪraŋɪra dɪyāga tuɔ dɪyāga na bu tu na Polira sɛsɛra bu wa tɪya.¹² Na pɪ nɪgɔɔgɔmɛ dɛ khāan Aɛyɛra za na dɪkɪnn na Gɛrɛkɪ hagbɔɔmɛ na khogɔmɛ.¹³ Baa Tesaloniki Yawutuwira nuun na pɪ kha Polira de ba Yekila sɛsɛ Berera tɪ, na pɪ bann ba bɪnjɪn nɪpɛ na suun yiin mi pɪ za.¹⁴⁻¹⁵ Na khāadɛwɛra dɛ yɛn na buɔ dāan Polira na yuor u lagagboro genjira

za, na dāar u na nann u Atenɪ, na Sulasɛ na Timotera hɔdann Berera. Baa Polira na u *dāarawɛra* / *Dāarawɛ* nann Atenura, na u dāan mɪ kha pi yo de Sulasɛ na Timotera kha pɪ khɔɔfɪn thiye uɔ heke ni. Na dāarawɛra vɔd gbɔuri.

Poli sɛrɛn Atenɪ nɪpɛra kherɛ

¹⁶ Baa Polira kha tɛ wɛ Atenura, na u yāan kha gbonjira hɪin ma sɪmɛ doro, na sɪ lonn u gbaangbo.¹⁷ Gɛ yɛn na u le kpɔrɪ *Yawutuwira* / *Yawutuwe* pɪ yɪn-thuugɪra za, bɛ na thɪmaanyɛra kha thɛ Yekila kpɛwɛra ɪra. Na wɛpɛ u kha bɪnjɪn dɪyāga tuɔ dɪyāga gbonjira bɪnjɪngboda za ɪra, u kha kpɔrɪ pɪ wa tɪ.¹⁸ Mɪtudɛrɛwɛ kha bu, pɪ yɪ ba buɔra kha Epikiriwe kɪ yɪ buɔra Sitoyikiwe^I. Na pɪ buɔ gɔd kɪ sɛrɛ u. Buɔra kha de ba kha: «Be kpɔrɪgɔndɛyɛ wɛ bɛ na de?» Baa u kha de sɛrɛnuusɛra liin *Yesura* / *Yesu* na u hu arɪmura mɪyɛra ɪra, na buɔra kha: «Mu yāan mu gaga kha u sɛrɛ wa thɪmaanyɛ sɪmɛ buɔ mɪyɛ za.»¹⁹⁻²¹ Atenɪ nɪpɛra na khɪrɛwɛra kha bu pɪ sugumura za, bɛ kha bu na muliine na saa mɪfendekɛ na mɪfennurogo za wa?. Na pɪ dɛ khɛn yuon na Polira sɛrɛdɪkhɛla za pɪ yɪ kha Arewopazɪra^{II} ɪra, na yo ded u kha: «Mu wɔrɪ bɔgɔ aa karɪn fewɛ wɛ mɪyɛra mu de mura. Aa bɛ wa na tu u kɔla. Na muɔ u wa?, aa nuun si yāan wa?»²² Na Polira alun nɪrɛn sɛrɛdɪkhɛla za kɪ kha: «ɪɛ Atenɪ nɪpɛ, mɛ yāan ma lɔmura za ɪ khɔrɪ sɪmɪyɛra gbaangbora ɪra.²³ Nadɛ, baa mɪ kha min ɪ gbonjira, na mɪ kɔrɪsɪn na yāan ɪ sɪn-thuusɛra. Mɛ thɪra yāan ma sɪn-thuuga guɔ, na ɪ sewen bu kha: “Yekila kurekherɛ kɪ tu wa? ɪra, uɔ thuuga gura.” Yekila ɪ tu wa? kɛna ɪ gbɪnɛ u, uɔ mɪyɛ mɪ ba de ɪ.²⁴ Yekila liin dunuyara na mɪyɛra bɛ kɪ bu, uɔ kɪ bu zaara na fɔɔɔɔɔra dɛyɛra. U hɔdɪn thɔusɛ za nɪthɪrɪpɛ madɛn na pi lese wa?.²⁵ U ven mɪnɛ sii za wa?, u nuuga bu kha nɪpɛ le mɪnɛ sii na hā uɔ wa?. Uɔ kɪ hā nɪthɪrɪga thakuogo na yɪlfɪnɛ na mɪyɛra bɛ^{III}.²⁶ U yɛn ma na thɪnyira bɛ kud khuo ukpo za, na hɔdɪn fɔɔɔɔɔra bɛ za. U yiin ma mɪyɛra bɛ na ɪ benyɛ ki yiin бага nɪpɛ bɛ hɔdankheyɛra za,²⁷ si le thaaga na nura kha u bɛ Yekila, u wɔrɪ bu u halɪ na u thāwɔ thāwɔ wa, kɛna u bu wa a bɛ kpo kpo lɔkɔ u fi.²⁸ Nadɛ, “uɔ hāar a thakuogira, uɔ wɔrɪkɪra za a miŋɪn, uɔ wɔrɪkɪra za a bu.” Si kpɛusira ɪɛ Atenɛwɛra thɪra tɪn-tɪmura buɔ ded kha: “A bɛ bu wa u biiwe tɪ.”²⁹ Baa a bu wa Yekila biiwe, a wɔrɪ gbɔu gaga kha Yekila khɛgɪnn ma na sɪmura nɪthɪrɪgara khɛn warɪwɛra waruma sānɪ waruma buruga na liin na makɪn na u

^I Epikiriwe bun ma wɔɔntudaa uɔ karɪn, pɪ yɪ ba uɔ wɛ wɛ kha Epikiri. Sitoyikiwe bɛ thoo wa wɔɔntudaa uɔ karɪn, pɪ yɪ ba uɔ wɛ wɛ kha Zenɔ. Epikiriwe na Sitoyikiwe khāan Poli karɪna u hā na gbɔu hu arɪmura mɪyɛ za wa?. ^{II} Arewopazɪra bu wa Atenɪ bɛdɛdɛ wɛtɛ za pi le dɪ sɛsɛ. Gɛ yɪsɪkpɛuogura gbɔun ba hāan sɛrɛdɪkhɛla harɪ sɛsɛra kha si dɪ khaare duɔ za wɛtɛ bu dɛ bɛdɛdɛ wa? ^{III} Ken Miliinye 7:48

tuumira waruma na u wuɔmura wa?.³⁰ Khɔi nɔpura tuume kha bu miyura za pi kha le wa?, na Yekila kenn sie wa?. Ira u de ba nɔpura bie khaayira bie za kha pi vikɔn pi kpolonsira na zie pi miɔyeliigera,³¹ u khonn ma dunuyara kiti dɔyāgara, u ba ye wa wiera u kenn khonni, u kiti dunuyara nɔpura na tɔya. Giɛ yien na u arugan u huumira za pi bie yā u na khāa u za.»

³² Baa pi nuun na u siɛren hu arumira miye za, na buɔra man u, na buɔra kha: «Gɔdɔyāga guɔ a ba nuure mu siɛsira suɔra.»³³ Na Polira de khien tanni.³⁴ Na sie bie za, na buɔ khāa Adeyura za na sien u za. Wepe sien u za ira, bie sugumura za Denisi Arewopazi siɛreɔidaa kha bu na hara uɔ pi yi kha Damarisi, na buɔ tɔ.

Poli yuon Korɛti

18 Sie kpɔrara za Polira kuɔ Atenira na yuon Korɛti,² na yo yāan Yawutu wei uɔ, u na kuɔ ba Pɔ sɔrɔgura u ni, pi kha yi u wa kha Akilasɔ, uɔ na u hara Pisisili. Na u yuon kha uɔ yo dɔ lamɔgɔse dɔn mu. Pi na kuɔ ba Itali sɔrɔga u na bann si leɔn wa?. Nadɛ *ɔɔmu/ɔɔmu* itakhuo gbɔɔɔɔra Kulodisi ded kha *Yawutuwira/Yawutuwe* bie kure Itali gbonjira pi yi *ɔɔmu* ira.³ Akilasɔ na Pisisilira kha le wa *dɔthuse/Dɔthuga* mu gaga kha baa Polira bu ira. Na Polira yuon pi khere na yo huɔann ni ki liige dɔn mu.⁴ *Yawutuwe gbaariyawuga/Yawutuwe gbaariyawuga* uɔ gbaariyawuga, Polira kha kpɔri wa na Yawutuwira na Girekiwira Yawutuwira yɔnthuugura za, u kha hugan wa pi za pi bu khāa u siɛsira za.

⁵ Baa Silasira na Timotera kuɔ Maseduwani sɔrɔgura u na bann Korɛtura^I, na Polira gasan Yekila siɛre dekira za. U kha bɔgɔ si wa *Yawutuwira/Yawutuwe* kha *Yesura/Yesu* liin Kirisitira.⁶ Baa Yawutuwira kha kei u siɛsira ki kusa u, na u vukon u dayiinsira^{II} ki kha: «Na huume nann tɔ, tɛ thɔ be biense sie. Mɛ niin bu sie za wa?. Na khe ira wɛ, mi dāan wa wɔɔre thɔmaanyira u.»⁷ Na u kuɔ dɛ khaala na yuon wei uɔ khere pi yi kha Yutusi. U thuuɔgura maan ma na Yawutuwira yɔnthuugura.⁸ Yɔnthuuga thadeyura pi yi Kiripusi na khāan ma Adeyura za uɔ na u gorigira nɔpura bie^{III}. Korɛti nɔpura kha nuure Polira siɛsira, pi nɔgɔngɔme na khāan ma Adeyura za, na pi yɔd pi āme za.

⁹ Dawogo guɔ za, na Polira yāan Adeyura hɔnduɔrese, na Adeyura ded u kha: «Hā mu ān wa?! Siɛre, hā mu fii wa?». ¹⁰ Nadɛ mi bu dɔn mu. Nɔra sii ba wɔri gɔ bu na le mu miɔne wa?, nadɛ mɛ bu wa na nɔgɔme gbonje za.»¹¹ Na u huɔann Korɛtura na liin dɔuga kpo na ferise wānikpo ki kure ki karɔn mi Yekila siɛsira.¹² Bena Galiyɔni na liin *ɔɔmu/ɔɔmu* wɔrɔkɔdewe Akayira ira^{IV}, na *Yawutuwira/Yawutuwe* benn si za na alɔn gɔd

I Ken si siɛrekuosira Miliinye 17:15 II Bie leɔmɛ za, Poli bɔgɔ si wa kha uɔ nuuga bu pi za dōwa?. Makɔn khaadɛ ken ni na Maruki

Polira na yuor u siɛreɔikhela u¹³ ki ded kha: «Yekire gbɔnege guɔ thɔne wei wɛ de nɔpura kha pi lon ki za, kena ki makɔn na siɛreɔhāansira wa?». ¹⁴ Baa Polira kha uɔ siɛre, na Galiyɔnura ded Yawutuwira kha: «Na miye yuɔ wei wɛ liin waruma mudɛ ti bɔn gbaangbo, mɛ naa nuure tɛ Yawutuwira. ¹⁵ Na baa ki liin mu gaga kha tɔ bo ba na kame siɛreɔbiye na yɔsɔse na siɛsira Yekila hāan tɔ ira, tɛ doro bese sie. Mɛ uɔ bie kha mɛ dɔ siɛ siɛsira thɔna wa?». ¹⁶ Na u yien na pi ded pi siɛreɔikhela za. ¹⁷ Na pi de gɔd Sɔsitenura liin Yawutuwira yɔnthuuga thadeyura, ki kha u siɛreɔidewe wɔɔla za, kena sie khien Galiyɔnura wa?.

Polira vɔd gbūun Ātiyɔsira

¹⁸ Na Polira huɔann tɔ u khāadekamura khere Korɛtura na leɔri. Sie kpɔrara za u yɔn mi khɔne na alɔn ki yo Siri sɔrɔgura u ni. Na Pisisilira na Akilasira dāan u. Baa pi nann Sākere ira, na Polira nunn u thaagura nadɛ u na khien ma nuuga na Yekila. Na Poli thɔme alɔn dɛ khaala na khien batoɔo na yuori.¹⁹ Baa pi nann Efɛzura ira, na pi kpɔsɔn kame za. Na Polira lonn *Yawutuwira/Yawutuwe* bɔnɔinkhela za na kpɔrɔn na Yawutuwira.²⁰ Na bie yɔn u kha u huɔan le khɛwe buɔ. Na u keɔri.²¹ Na u yɔn ma khɔna na ded kha: «Na Yekila burɔ, mɛ ba gbūun bandɔyāga guɔ tɔ heke.» Na u khien bato Efɛzura ni na yuon Sezare.²² Baa u nann Sezare, na u yuon Zeruzalemura na yo thɔn khāadewura, ki khien yuon Ātiyɔsira.²³ Baa u liin khɛwe buɔ fi, na u vɔd gbūun na yuon Galatɔ sɔrɔga na Firizi sɔrɔga^V ki le na Yesura karɔnbiwira bu wɔrɔkɔ.

Apolɔsi yuon Efɛzɔ na Korɛti

²⁴ Bena Akilasɔ na Pisisilira kha bu Efɛzura ira, na Yawutu wei uɔ banni, pi kha yi u wa kha Apolɔsi. U kuɔ ba Alekisādɔri. U kha tu wa siɛse, ki tu Yekila siɛreɔhāansira kɔraɔura.²⁵ U na karɔn ma Adeyura *Yesura/Yesu* khɔna miye. Baa u kha khɔri ɛ miyura gbaangbo na u gɔd ki de ki karɔn nɔpe Yesu miye kɔraɔura. Kena Āyikira miyura za, Zāna begra dola uɔ kha tu^{VI}.²⁶ U kha siɛre wa *Yawutuwira/Yawutuwe* yɔnthuugura za, u kha ān wa?. Baa Pisisilira na Akilasira nuun u siɛsira, na pi khɛr u na ɔfɔn bɔgɔn u Yekila khɔna miye kɔraɔura.²⁷ Baa u kha uɔ yo Akayɔ sɔrɔgura u, na khāadewura kha u yo, ki sewen sewe na hāan Yesura nɔpura kha pi gɔ u kɔraɔura. Baa u nann ni, na u denfen wepe na khāan Adeyura Yekila wɔrɔkura za ira.²⁸ Nadɛ, miyura Yawutuwira kha de, u kha kei si wa na faɔa nɔpe bie wɔɔla u, ki ki bɔgɔ si na Yekila sewura kha Yesura ki bu Kir isitira.

6:11 III Makɔn khaadɛ ken ni na Miliinye 16:15, na 33 IV Girekiwe sɔrɔga khɛkure lemɔnɔge yeɔsɔga I V Ken si siɛrekuosira Miliinye 16:6 za dɔna dɛ khaadɛ yesɔme siɛsira za VI Makɔn khaadɛ ken ni na Miliinye 19:3-4

Poli yuon Efezi

19 Baa Apolɔsira kha bu Korɛtura, na Polira thuoɔn dadisira geɗura na tann yuon Efezi na yāan Yesura karɛnbiiwira buɔ ni. ² Na u bũd pi kha: «Baa ɛ khāan Adeyura za, ɛ buun *Yekila Nina / Yekire Nin* ba?» Na pi zɛɗunn u kha: «A derɛn nuun yāan kha munɛ bu na pi yi ti kha Yekire Nin wa?» ³ Na u bũd pi: «Na gũna āyike thĩne za pi yĩd ɛ?» Na pi kha: «Zā begɛ.» ⁴ Na Polira ded tĩ kha: «Zāna kha yĩ ba nɛpe āmura za nadɛ baa pi vɛkɛnn pi kpolonsira na zɛn pi mɛbɛyeliigira ɛra. U kha de ba nɛpe kha pi khāa wɛra ki ba ban kpɛrara za ɛra, uɔ liin *Yesura / Yesu*.» ⁵ Baa pi nuun sɛ, na pi buun na pi yĩd pi Adeyura Yesura yɛsɛgura za. ⁶ Na Polira dukɛnn mi lese na yɛn Yekila, na u Nina sũnn pi za na pi gɔd ki de thĩmaansɛsɛ, na pi yā ki de sɛsɛra Yekila hāan mi ɛra. ⁷ Bɛ nɛpe kha nan ma gbũne na piyɔ. ⁸ Polira kha lon ma *Yawutuwwira / Yawutuwe* yɛn-thuugura za ki kpɔri pi ferɛwe pi sāa kpoloɗo za keɛ le ānabirise. U kha bɛ wa kha pi khāa *Yekila ugura / Yekila uga* miyura za uɔ kha de ɛra. ⁹ Baa buɔra kpolonsira hugannɛ, pi kha khāa wa?. Pi kha de ba nɛpe wɔɔla u kha Yesura khĩna kɛra wa?. Si liin mafura na Polira zɛn bɛ, ki khɛn Yesura karɛnbiiwira na tann na bɛ ki karɛn mi diyāga tuɔ diyāga Tiranusi karɛnthuugura za. ¹⁰ U karɛn mi wa na buun dɛsɛ sɛyɔ na si liin thaaga, na Yawutuwwira na Gɛrɛkɛwɛra bɛ ki bu Azi sɛgura nuun Adeyura sɛsɛra.

Miyura nann Seva bikhiwe ɛra

11 Polira kha le wa bamuɗa mukpakpaɛ na Yekila wɔrɛkura. ¹² Harɛ na nɛpura kha khɛ wa lowukpeɛ warɛma dayiɛnse na pho Polira za ki yo maan bodɛpɛra si pi bāa wa. Gɛrɛnsedɛwe gɛrɛnse kha kure wa tĩ. ¹³ *Yawutuwwira / Yawutuwe* buɔ kha bu ki min ki dɛ gɛrɛnse nɛpe za. Pi kha khɛ wa Adeyura *Yesura / Yesu* yɛsɛgura kha bɛ dɛ pi. Pi kha kũn ma kha: «Mi kha ɛ kure Yesura yɛsɛgura za Polira le de ɛra!» ¹⁴ Yawutuwe kperekpi-idekhāga uɔ kha bu na pi yi u kha Seva. Uɔ bikhiwe wānɛyɔ kha le sɛ. Gɔdiyāga guɔ na pi ba kha bɛ dɛ uɔ gɛrɛnse. ¹⁵ Na gɛrɛna ded pi kha: «Miɛ tu Yesura ki tu deyura ki bu Polira ɛra, ɛ ɛ bu wa bũne wɛ?» ¹⁶ Na gɛrɛnsira deyura alɛn pi bɛ za na gɔd khɛd pi kɛraɗura na heɗgɛnn pi dayiɛnsira ki nugan mi. Na pi horon na kuɔ thuugura u tāanboliye. ¹⁷ Na Efezi Yawutuwwira na dukɛnn na pi Gɛrɛkɛwɛra bɛ nuun si. Na ānabirise gɔd pi bɛ na pi ki gbɛne Adeyura Yesura yɛsɛgura. ¹⁸ Na nɛgɔngɔme khāa Adeyura za ki bann ba ki thuo pi mɛbɛyura pi kha le nɛpura bɛ wɔɔla u. ¹⁹ Nɛpura kha bu taliwirikhuowira, pi gɔme bɛ bann ma na pi sukhuwusewuse na ba suon si nɛpura wɔɔla u. Na pi ded sɛ sewuse dɔrisira, i tigiyira kha nan ma warɛ vura biye kpɛwe tigbeyɔ na gbũne I. ²⁰ Baa si liin mafura

Adeyura wɔrɛkura za, Yekila sɛsɛra kha tu wa ki yo kɛraɗura.

Khɛlgura liin Efezi ɛra

²¹ Baa sɛ tannɛ, na Polira kha uɔ thuo wa Maseduwanɛ sɛgura na Akayɛ sɛgura u na yo Zeruza-lemura. U kha de ba kha: «Na mi nann ni zuori, fɔ mi yo *Ɔrɔmu / Ɔrɔmu* tĩ.» ²² Ki dāan Timote na Eratusi kha denfɛ u miliinsira za Maseduwanɛra. Na u thĩra huɔann Azi sɛgura za na liin khɛwe buɔ. ²³ Dɛ bɛna na yāwɛgɛɗa lonn Efezi gboɗura za Yesura khĩna miye kāma. ²⁴ Yirikhuo uɔ kha bu pi kha yi u wa kha Demeturisi. U kha ken ma sɛnhara Artemisi thuugura miliinyira ki khɛ warɛ vura ki kpaa ki thĩna dadaɛ II. Uɔ na u miliinbiiwira kha bu wa bu kɛraɗura. ²⁵ Na u yɛd biɗinn miliinbiiwira na dukɛnn na u miliinledakpuowira na ded pi kha: «A nɛpe, ɛ bɛ tu kha miliinsɛ za a bu tigiyira. ²⁶ Kena ɛ nu ki yā lomura za Polira de nɛpura kha sɛmura pi liin lesira za, bɛ faɗura nan Yekila wa?. Na nɛgɔngɔme dɛ zɛn a sekhāgawura khĩna ki thuo u. Efezi dola za si diin wa?, ɛ si tun ma Azi sɛgura bɛ za. ²⁷ Aa miliinsira dola si ba asɛ wa?, ɛ si ba yɛ wa pi keɛ sɛnhara Artemisi thukpakpakura Azi nɛpura na dunuyara nɛpura bɛ gbɛne ɛra.» ²⁸ Baa pi nuun sɛ, na pi donse hɛn kɛraɗura. Na pi gɔd ki du kha Efezi sɛnhala Artemisi ki gbɛn. ²⁹ Na Gboɗura bɛ gbudɛ. Na pi digin alɛn na gɔd Gayusi na Arktastura, kuɔ Maseduwanɛ ki liin Polira nɛrɛdakame ɛra, ki yuon mi biɗinkhela za. ³⁰ Polira kha bɛ wa kha uɔ yo nɛpura za, ɛ Yesura karɛnbiiwira hāar u khĩna wa?. ³¹ Azi wɔɔre nɛpura thĩra buɔ pi liin u yɛsewura, na bɛ dāan kha pi yo yɛn Polira kha hā u yo biɗinkhela za wa?. ³² Dɛ bɛna nɛpura kha du ba gɛnse gɛnse, muɔ thĩra tu muna pi de wa?. Nɛpe faɗa kha tu muna liin thaaga na pi biɗinn wa?. ³³ Na *Yawutuwwira / Yawutuwe* kusen Aleksādirɛ kha uɔ ba sɛrɛ pi yɛsɛgura za. Na nɛpura kha u yo nɛrɛ wɔɔla u. Na pi buɔ bɔgɔkɛ lomura za u sɛrɛ yo ɛra. Na u liin nɛpura lese kha pi gbaari ki yɛ uɔ sɛrɛ. ³⁴ Na baa pi tuun kha Yawutuwwira u, na pi bɛ zurɛn kpɛore ki kũn kha: «Efezi sɛnhara Artemisi ki gbɛn.» Pi kũnn ma sɛ na buun lɛrɛwe piyɔ.

³⁵ Na Efezi sewuse sewedaara ded nɛpura kha pi fiɛ. Ki ded kha: «Efeziwɛ, nura sii bu na kuɔ kha Efezi gboɗo nɛpura ki ken sɛnhara Artemisi kpakpawara thuugura na u sɔwara kuɔ zaara ni na ba waan wa?. ³⁶ Baa nɛpe bɛ tuun ma sɛ kha tɛya u, ɛ huɔan yewu, hā ɛ le mune sii keɛ gaga wa?. ³⁷ Nɛpe ɛ bann mi mura, pi liin dɔmɛne a sɛnhala u wa?, pi gbũun kusan u wa?. ³⁸ Na Demeturisi na u miliinbiiwira buun sɛsɛ na nura, faɗaderɛwura na sɛrɛdɛrɛwɛ bu, pi wɔrɛ yo yi kame pi

I *Warɛvɛrabire tikpo kha makɛn ma miliinbiye khɛ kpo liigese taase.* II *Artemisi kha bu wa sɔwara wɛ nɛpe kha ken kha uɔ ki bu gbaɗa deyura. Nɛpe kha yɛn u wa na bu bu diise gbaangbo dɛna daduorokikɛrɛwe*

khɛɛ. ³⁹ Na ɛ bu na sɛsɛ suɔ, si ba di sɛsɛ di dɔyɔgura. ⁴⁰ Na a kɔrisɛnn waʔ, miyura liin fɔura mura, pi ba de ba kha a kpagɔyan ma nadɛ na pi bɔd aa kha be liin na a biɲinni, a ba bu duɔ na de waʔ.» ⁴¹ Baa u ded sɛ na u kha nɔpura khɔn.

Poli yuon Maseduwanɩ na Gɛrekiwe gbonse za

20 Baa sɛsura wuon zuori, na Polira yɔd biɲinn Yesura karɛnbiiwira na bɔd pi ki yɛnn mi khɔna. Ki tuun khɛn yuon Maseduwanɩ sɔriga u. ² U minn ma gɛ sɔrigɛ na bɔd karɛnbigɔme miɔɔnye ki khɛn yuon Gɛreki sɔrigura u. ³ U yo liin ma feribe pɛsɛa ni. Baa u kha bɛ na khe bato na khɔn Siri sɔrigura u, na u nuun na pi kha *Yawutuwira* / *Yawutuwe* yiin ma nukpuore u za. Na u khonn gagase kha uɔ thuo wa Maseduwanɩ na khɔn. ⁴ Na Polira nɔrɛdekamura liin Pisisilira bikhiye Sopatorɩsura kuɔ Bere, na Arɩsitaki na Sekudusi pi kuɔ Tesaloniki, na Gayusira kuɔ Dɛrtɩ, na Tisiki na Torofimura kuɔ Azi sɔriga u na Timote. ⁵ Bɛ niɛnn nann Torowasura na tɛr aa. ⁶ Fetura pi le khuɔ bula keɩ le thɛhɛrɩwura, baa uɔ tannɩ, na a khɛn baton Filipu na yo gɔd pi khɛwe wɛa dɔyɔgara Torowasi na liin dɔyɛse wɛnɔyɔ fl.

Etiyusi huun ki alɩn

⁷⁻⁸ Baa *Yawutuwira* / *Yawutuwe* gbaariyawugura tannɩ, ki gɔdɛkɛn na a biɲinn saɲabon thaaga za kha aa kpekɛn buru na khuɔ ^I. Na Polira hɔdan ki kpɔri na nɔpura wururu na bɛane tann khɛdɩ, nadɛ ki gɔdɛkɛn u kha kɛn tɛra wa. Fɩtanɩ gɔngɔme kha bu thuuɔgura za a na biɲinn ɩra. ⁹ Nakɔrɩbonwo uɔ kha bu na pi yɩ u kha Etiyusi. Uɔ na hɔdɛnn ma tokoro za. Baa Polira sɛsura ba lɛrɩ, na duɔme gɔd u, na u hɔnn phaari na ba kuɔ saɲabon sɛaɩrɩna za na ba waarɩ. Na pi yo arɩgan u na yɛan kha u huun ma zuori. ¹⁰ Na Polira sɔnn na yo baɔɛn u za na gbonn u ki kha: «Hɛ ɛ yɛ ɛ pɛhɩnye khon ɛ waʔ, u huun waʔ.» ¹¹ Baa u vɔd gann zuori, na u kpekɛnn burula na khuɔ ki gbɔun khɛn ki kpɔri pi banu kha dɔgura tann yekɛnnɩ, na u tuun tannɩ. ¹² Na pi khɛn nakɔrɩbonwora kogolinko na yuor u, na si liin pi za kpolonwuonɔ kɩraɲura.

¹³ Na aa khɛn baton na yuon Asɔsi na Polira uɔ thiyen dɛse za. Nine ni a naa tukɛn na khe u nadɛ uɔ thɩna khɔrɩn kha uɔ nɔrɛ dɛ khaala dɛse za. ¹⁴ Baa u yo gɔd a, na a khɛr u batona za na yuon Mitilɛni. ¹⁵ Na a kuɔ dɛ khaala na khɛn uɔ baton kpuola ki yo. Ki gɔdɛkɛna a nann Kɩɔsi ɩkɔ za, ki khɛn ki yo. Ki gɔdɩsɛra na a nann Samɔsi. Ki gɔdɩsuona na a nann Mɛletɩ. ¹⁶ Polira kha bɛ kha uɔ nɔrɛ Efɛzura waʔ, nadɛ u kha bɛ kha uɔ lɛi Azi sɔrigura waʔ. Gɛ yɛn na u kha bɛ kha na uɔ wɔrɩnɩ, uɔ khɔɔfɩn ma na nan Zeruzalemura ki yɛ Pɛtikɔtɩ fetura dɔyɔgara tu nan.

I Ken Miliinye 2:42

Poli bu kpɔri na Efɛzi eglizi wuore nɔpe

¹⁷ Sɛ bɛ za, na Polira hɔdɛnn Mɛletura ki dɛan kha pi yo Efɛzura na yɩ eglizi wuore nɔpe ban mi. ¹⁸ Baa pi bann zuori, na u ded pi kha: «Na gɔ ki dɔyɔgura mɛ lonn Azira na yo nann fɔura, ɛ tuun mɛ nɔrɛdekamura. ¹⁹ Mɛ liigen hɛan ma Adeyura na yimithimise keɩ le yɩsɩbɛɛ. Mɛ yiwila sɛn ma nadɛ *Yawutuwira* / *Yawutuwe* yiin ma nukpuore mɛ za. ²⁰ Mɛ guon ɛ mune waʔ, ɲa mɛ sɛren ɛ wa ki karɛn ɛ nɔpura za na thuuɩra za miyura bɛ ɛ kha kɛn na tu ɩra. ²¹ Mi ded ba *Yawutuwira* na Gɛrekiwura kha pi vɔkɛn pi kpolonsira na zɛ pi mɔbɔyura ki ban Yekila za na khɛa aa Adeyura *Yesura* / *Yesu* za. ²² ɩra wɛ *Yekila Nina* / *Yekire Nin* gɔd ba mɛ faɲa za, na mi yo Zeruzalemura keɩ tu muna ki ba nan mɛ ni. ²³ Wesɛ dola mɛ tuun ɩra, Yekila Nina ded ba mɛ kha gbonɔ tuɔ gbonɔ pi ba gɔ baka wa mɛ, mɛ yiwila sɛn II. ²⁴ Mɛ thakuogira gbɩra mɛ za waʔ. Wesɛ ki gbɩra mɛ za ɩra, sɛ ki bu baa mɛ le ki horo na nan mɛ diikhela za ɩra. Ki le phula miliinsira Adeyura Yesura hɛan mɛ. Sɛ kɔla ki bu kha na de sɛrenuusura kha Yekila fɩn wa nɔpe za na zɩn mi pi mɔbɔyura za III.»

²⁵ «ɩra, mɛ tuun ma kha na gɔ ki fɩra za, ɛ wepe bɛ mɛ ded *Yekila uɔgura* / *Yekila uga* miyura ɩra, ɛ ba yɛ mɛ dɔwaʔ. ²⁶ Gɛ yɛn na mɛ de ɛ fɩra kha: Na huume nan ɛ, ɛ thɩ be bɛnsɛ sɛ. ²⁷ Nadɛ mɛ guor ɛ mune waʔ. Mɛ bɔɔɔn ɛ wa Yekila dɩɲo miyura bɛ. ²⁸ Ki ded kha ɛ gɔ ɛ thɩ. Lomura za zɛrɩkaadaara kɔrisɛn u zɛrɩwura ɩra, mafura tɩ ɛ kɛn kɔrisɛn khɛadewura bɛ *Yekila Nina* / *Yekire Nin* yiir ɛ kha ɛ ki ken mi. ɛ kɔrisɛn egilizira Yekila don na u bikhiira taruma. ²⁹ Mɛ tuun ma kha na mɛ tann zuori, buɔ ba ban ɛ sugumura za mu gaga kha dakperise, pi ba yɛ ɛ waʔ, mu gaga kha baa dakperisira yɛ zɛrɩwura waʔ ɩra. ³⁰ Buɔ thɩra ba arɩ ɛ sugumura za na kpense Yesura karɛnbiiwira kha pi thuo bɛ. ³¹ Gɛ yɛn ɛ kɔrisɛn ɛ thɩ ki kuɔgɛn kha mɛ bɔd ba ɛ bɛ na gbɩran si ɛ za dɩse sɛa kpolonɔ za, khɛse na dawose bɛ.»

³² ɩra wɛ mɩ kanɛ ɛ wa na Yekila na u kpolonvɩrɩsɛsura za. Uɔ ki bu na wɔrɩkura na yɛ ɛ bu faɲa khɛamura za ki hɛ ɛ kɩrɩgura u zɛ san wepe bɛ pi liin u nɔpura ɩra. ³³ Mɛ bɔd nura u tigiye waruma u sɛnɩ waruma u dayiinse waʔ. ³⁴ ɛ thɩra tuun ma kha mi liigen ma na mi lesɛ ɛ yɛ mura, na mɛ na mɩ nɔrɛdekamura buun miyura bɛ za a kha ven ɩra ^{IV}. ³⁵ Mɛ liin ma miyura bɛ na bɔɔɔn ɛ kha mafura pi liige na denfe nɔpura venn ɩra, ki ki kuɔgɛn wesɛ Adeye *Yesura* / *Yesu* ded kha: «Kɩrɩga bu mɩhɛaga za na tɛra mɩbuugo.»

³⁶ Baa Polira ded sɛ zuori, na bɛ na uɔ baɔ huruse na u yɛnn Yekila. ³⁷ Pi bɛ kha fuu wa gbaangbo ki

II Makɩn khaadɛ ken ni na 21:4, 11 III Makɩn khaadɛ ken ni na 2 Timote 4:7 IV Makɩn khaadɛ ken ni na 18:3

kpen Polira ki sarɩ u za. ³⁸ Pɩ wɔɔyɩra na kpāɗ ba naɗɩe baa u na ded pi kha pi ba yā uɔ dōwa?. Sɩe kp̄rara za, na pi dāar u na na nn batona za.

Poli yuon Zeruzalemɩ

21 Baa aa na Efezi nɩpɩra kpik̄nnɩ, na a khɩen baton na gasan Kosi. Ki gɔɗɩek̄n na a yuon ɔɔɗɩ na aln dɩe khaala na yuon Patara. ² Baa a nann fi, na a yāan baton uɔ na u yo Fenisi sɩrɩga u. Na a khɩen uɔ kha aa yo wɔɔɩ. ³ Baa a nann na a ken Sipuru sɩrɩgɩra mɩra, na a zɩen ŋɩ lemɩyɩra u ki khɩen yuon na nɩrɩn Tiiri. Sɩe gbonsira kha bu wa Siri sɩrɩga za. Dɩe batona nɩrɩk̄hɩe la za pi naa ba sūne daase batona za. ⁴ Baa a yuon na yāan Yesura kar̄nbiwira ɩra, na a liin khɩewe wānɩȳɔ fi. Na *Yekila Nina* / *Yekire Nin* sɩeren mɩ, na pi ded Polira kha hā u yo Zeruzalemura wa?. ⁵ Baa bɩe khɩewura tanni, na khuowe na hape dɩk̄n na biwira na yo dāar a dɩese za na kuɗ gboŋjira u na nann lagagborogbōɔyɩra u. Na a baɗ huruse na ȳnn Yekila. ⁶ Sɩe kp̄ra za na a sarɩn kame za. Na aa khɩen batona na tann na bɩe vɔɗ gbūuri. ⁷ Na a kuɗ Tiirira na yuon Pitolomayusi, fi za batona diiri. Na a thɩen a khāadekamura ki liin khɩe ukpo fi. ⁸ Ki gɔɗɩek̄na, na a aln fi na yuon Sezare na yo hɩɗann Filipura ki de sɩerenusɩra ɩra, uɔ khere. Nɩpɩra wānɩȳɔra pi na kenn khonn kha pi denfe Yesu Kirisitira *dāarawura* / *Dāarawe* miliinsira za, bɩe uɔ u. ⁹ U kha bu wa na biherubome piȳi, pi na tuun khomye yāan wa?. Wɩepe Yekila kha hā sɩese na pi de si. ¹⁰ Baa a hɩɗann fi na liin khɩewe buɔ, *Yekila yādedaa* / *Yekire yādedaa* uɔ kha bu na pi yi u kha Agabisi. Uɔ na kuɗ ba Zude na bann a khere. ¹¹ U na ba khɩen ma Polira kagara na vɔɗ u dɩesura na u lesira ki ded kha: «Yekila Nina ded ba kha lɔmura za mɩe vɔɗ mi thɩ mɩra, mafira *Yawutuwira* / *Yawutuwe* ba vɔ kagara wɩe deyura Zeruzalemura ki khe hā thɩmaanyura u!» ¹² Baa a nuun sɩe, na aa na dɩe khaala nɩpɩra ȳnn Polira kha hā u yo Zeruzalemura wa?. ¹³ Na Polira kha: «Be liin na ũ fuu ki khu mɩ gbɔɗa? Mɩe ɔfon ma na hɩɗann mɩ vɔɗura hɩɗanse doro za wa?, ŋa mɩe ɔfon ma na hɩɗann harɩ na huume i, mi hu Zeruzalemura Adeye *Yesura* / *Yesu* yɩsɩgura za.» ¹⁴ Baa u kha bu wa?, a wɔrɩn gb̄ran sɩ u za dōwa?. Na a kha Adeyura le wese nuur u ɩra.

¹⁵ Baa bɩe khɩewura tanni, na a ɔfon a daase ki khɩen ki yo Zeruzalemura. ¹⁶ Yesura kar̄nbiwira kha bu Sezarera, na pi buɔ dāar a na yuor a wei uɔ khere uɔ pi yi kha Munaz̄. U na kuɗ ba Sipuru sɩrɩga u, u lɩn ma khāamura u. Uɔ khere a kha k̄an na ḡi.

Poli yuon Zaki khere

¹⁷ Baa a nann Zeruzalemura, na a khāadewura thuk̄n a na yāgayāme. ¹⁸ Baa dɩgura yek̄nnɩ, na aa na Polira yuon Zaki khere. Khāadewe wɔɔɩ nɩpɩra bɩe na biŋjinn

ma ni. ¹⁹ Na Polira thɩen mɩ ki khɩen thoon mi mɩyura bɩe kpo kpo Yekila liin thɩmaanyura bena uɔ kha le u miliinsira ɩra. ²⁰ Baa pi nuun sɩe sɩesura, na pi ki gb̄ne Yekila yɩsɩnuugura. Sɩe kp̄ra za, na pi ded u kha: «A yabiye, mu yāan *Yawutuwira* / *Yawutuwe* khāan Adeyura za wa?? Pɩ gɔn ma, pi bɩe gɔɗ ba *Moyizi* / *Moyizi* sewura mɩyura. ²¹ Kena pi nuun ma kha muɔ min ma thɩmaanyura khere ki de Yawutuwira kha pi zɩe Moyizi sewura, ki de pi t̄i kha hā pi huure pi bikhoyipira wa?, hā pi le pi sinira wa?. ²² Bura a le ɩra? Naɗɩe pi ba kuɔ mu bamura wa?. ²³ ɩra wɩe le muna a ba de bu. A bu wa na khuowe piȳi, bɩe na khɩen ma nuuga na Yekila. ²⁴ Khe bɩe ɩra wɩe ũ yede ũ thɩ kpuore. Ki yɩe mu taa ũ thanutaasura. Nɩpɩra tu kha wesɩe pi de kha mu ded ɩra, t̄ya u wa?. Ki yɩe pi tu t̄i kha mu nɩrɩe wa na Moyizira sɩerehāansura. ²⁵ Thɩnmaanyura liin khāadewura, aa sewen ma na ded pi kha hā pi khuɔ s̄nkhaase na datarɩŋa na daawe u huu u thɩ za wa?, kha hā pi le zerɩge wa?.»

²⁶ Baa dɩgura yek̄nn na Polira khɩen bɩe nɩpɩra na pi gɔɗ *yedesura* / *Yedese*. Sɩe kp̄rara za na u lonn *Yekila gb̄nethuugura* / *Yekila gb̄nethuugura* za na ded Yekila *kperekpiidewura* / *Kperekpiidewe* kha dɩyāgura uɔ na u kamura yedesura khɩewura ba h̄in, uɔ ba bɔɔɔ bɩe thanutaasura.

Pɩ gɔɗ Poli Yekila gb̄nethuugura za

²⁷ Baa khɩewe wānɩȳɔra kha bɩe h̄iwira, na Azi sɩrɩga *Yawutuwira* / *Yawutuwe* yāan Polira *Yekila gb̄nethuugura* / *Yekila gb̄nethuugura* za, na pi suun nɩpe kha pi gɔ u. ²⁸ Na pi duɗ na ded kha: «Huuu *Lsrayel* / *Lsrayel* biiwe! ũ ban kha wei wɩe de ba sɩereb̄ɩse *Lsrayel* biiwira na *Moyizi* / *Moyizi* sɩerehāansura na khaadɩe mɩyura za. Sɩe u bu kar̄n nɩpɩra bɩe khaayura bɩe za. Uɔ thɩra khɩen ma Gurekwura na lonn mi Yekila gb̄nethuugura za na teden kharɩyegendɩ.» ²⁹ Naɗɩe pi na yāan ma Polira na Torofimura u kuɗ Efezi ɩra, gɔɗɩyāga guɔ gboŋjo kpoloŋjira kpuore. Na pi kenn ma kha u khɩen lonn u wa Yekila gb̄nethuugura za.

³⁰ Na gboŋjira bɩe gbud na nɩpɩra horo ḡense ḡense ki ban. Na pi gɔɗ Polira na yanɩnn kuɗ u *Yekila gb̄nethuugura* / *Yekila gb̄nethuugura* za ki de bakan t̄t̄onyura. ³¹ Baa pi khɩɗ u ki bɩe khu u, na si yo lonn *ɔɔɔmu* / *ɔɔɔmu* surasiwe wɔɔɩ nɩpɩra numila za kha Zeruzalemura bɩe gbud ba. ³² Na u aln khaala za fi na khɩen surasiwe na surasiwe thaderɩwe na horon yuon khaala nɩpɩra kha bu ɩra. Baa pi yāan surasiwira wɔɔɩ nɩrara na u surasiwira ɩra, na pi gbaan Polira khɩbura. ³³ Na surasiwira wɔɔɩ nɩrara de z̄uun nanni, na gɔɗ u ki kha pi vɔ u na z̄ɔɔɔɔse s̄yɔ. Ki yɩen na u b̄ɗɗ pi deyura kpuora ki bu u na muna u liin ɩra. ³⁴ Baa nɩpɩra kha du ḡense ḡense, u kha wɔrɩ tu foi sɩ za wa?, na u

kha pi yo u surasiwe khaala ni. ³⁵ Baa surasiwe nann na Polira pi gorigira gankhela za, na pi gbonn u nadɛ baa nɔpɔra na yɛn si faɲa za ɛra. ³⁶ Nadɛ pi kha thuo wi wa ki du kha: «*ƙ* khu u.»

Poli bu sɛrɛ ki zɪn u thɪ

³⁷ Bena pi kha biɛ lon na Polira pi khaala ni ɛra. Na u ded surasiwira wɔrɛ nɔrara kha: «Mɛ wɔrɛ de bu muɛ ba?» Na u zɪɲɲɲ kha: «Mu nu wa Gɛrɛkɛ ba?» ³⁸ Kena muɔ liin Eziwiti sɪrɪga wɛra parɪgɔdɔnɲ nɔpɔra ɛra mɪra ki khɛn nɪkhudɛwɛ kpɛwɛ piyɪira na yuon mi gbangbɪrɲɲɪra za wa?» ³⁹ Na Polira kha: «Mɛ bu wa Yawutu nɔra na kure Tarɪsɪ Silisi sɪrɪga u. Mi gbonɲɪra bu gbondaadɛ wa?. Mɛ yɪn mu wa, hɔ mɛ khɪna mɛ sɛrɛ nɔpɔra khɛrɛ.» ⁴⁰ Na surasiwe wɔrɛ nɔrara kha u sɛrɛ. Na Polira alɲ nɪrɛn gorigira gankhɛyɪra za ki liin nɔpɔra lese kha pi fɪi. Na pi biɛ fɪin gbɛ na Polira sɛrɛn mɛ u thɪ hɪnsɛsɛra Eburusira za.

22 Na Polira ded kha: «Mi siwe na mɛ nɔpɛ, ɪ nu-ure mɛ tɪyara ɛra.» ² Baa pi nuun na u sɛrɛ wɛ Eburuse za ɛra. Na pi ɔfɔn wuori. Na Polira kha: ³ «Mɛ bu wa Yawutu nɔra, mi hɪnn ma Tarɪsɪ, Silisi sɪrɪga u. Na fara Zeruzalemura mɛ khɔd. Gamalyɛlɛ karɲn mɛ a sekhɔgawɪra khɪna miyɛ kɪraɲɪra. Mɛ gɔd ba Yekila miyɪra kɪraɲɪra mu gaga kha baa ɛrɛ gɔd ɪ tɪ fɪra ɛra. ⁴ Nɔpɔra kha bu Yesura khɪna za ɛra, mɛ gɔd ba khuowe na hape na wɔd pi ki bakan mɛ ki venen mɛ, fɔ na buɔ huuri. ⁵ Yekila kperekpiidɛkhɔgawɛ thadɛyɛ na Yawutuwira / Yawutuwe wɔrɛ nɔpɔra bu mɛ sɛrɛwɛ. Nadɛ, biɛ hɔan mɛ thɪra sewuwɛ kha mi yo hɔ Damasɪ Yawutuwira bi. Nineni mɛ kha yo kha mɛ yo gɔ wɔ nɔpɔra ki bu Yesura khɪna za, na ban mɛ Zeruzalemura na ba venɛ wɛ.»

⁶ «Baa mɛ kha bu khɪna za na yo yɪmin Damasɪra, bɛ-na khɛra kha yɪmin thaagura, na mɛ kha mɛ ken na yɔan na yeyɛbɛ buɔ kud zaara ni na ba tɪrɲn na vɪimirin mɛ. ⁷ Na mɛ waan fɔlɔɲɲɪra u, ki nuun nuuga na ki de bi kha: “Soli, Soli, be liin na mu venɛ mɛ mɪra?” ⁸ Na mɛ zɪɲɲɲ kha: “Adeyɛ, ɔna kpɛu ki bu mu?” Na u kha: “Mɛ liin Nazaretɪ Yesura / Yesu mu venɛ mɪra.” ⁹ Mɛ na nɔpɔra kha yo kpɛuola u, biɛ yɔan yeyɛbɪra ɲa pi nuun sɛsɪra na kɔnn wa?. ¹⁰ Na mɛ bɔd u kha: “Be mɛ le Adeyɛ?” Na Adeyɪra zɪɲɲɲ mɛ kha: “Arɪ yo Damasɪra, pi ba yo de bu miyɪra biɛ mu kɔn na le ɛra.” ¹¹ Baa yeyɛbɪra tɪrɲn na tannɪ, mɛ kha wɔrɪ yɔ muɛ dɔwa?. Mɛ na nɔpɔra kha yo kpɛuola, na biɛ gɔd bi leke za na yuon mi Damasɪra.»

¹² «Sɛ makɲn ma na wɛl uɔ kha bu gɛ gbonɲɛ za na pi yɪ u kha Ananiyasi. U kha bu wa nitelenyemo u gbɔun na gɔd ba a sɛrɛhɔansɪra gɔbɛ. Damasɪ Yawutuwira / Yawutuwe biɛ kha yɪ ba u yɪsɪnuuga. ¹³ Na u bann mɛ khɛrɛ na ba ded kha: “Mɛ yɛsekhɛu Soli, ɔfɔ yɔ.” Dɛ khaala za fɪ na mɛ darɪsɪra zuori, na mɛ wɔrɲn

yɔar u. ¹⁴ Na Ananiyasi ded kha: “A sekhɔgawɪra Yekila khonn yɪin muɔ Solira kha mu tu wɛsɛ uɔ khɔrɪ, na yɔ Yesura liin Nitelenyemora ki nu u nuuga sɛsɪra. ¹⁵ Nadɛ wɛsɛ muɔ yɔan na nuun ɛra, mu ba de ba nɔpɔra biɛ sɛ. ¹⁶ ɛra wɛ be mu tɛ tɪ? Arɪ na yɪ Yesura yɪsɪgɪra ki yɛ pi yɪ / Yɪ bu ɔmɛ za, mu mɛbɪyɪra zuo.”»

¹⁷ «Baa mɛ vɪd bann fara Zeruzalemura ki yɪn Yekila Yekire gbɪnɛthɔugɪra za gɔdɪyɔga guɔ, na mɛ yɔan Adeyɪra hɔndɔrɛsɛ za ¹⁸ na u ded bi kha: “Khuɔfɲn kure Zeruzalemura nadɛ Yawutuwira / Yawutuwe ba bi sɛsɪra muɔ Polira ba de mɛ Adeyɪra miyɪra za wa?”

¹⁹ Na mɛ zɪɲɲɲ kha: “Adeyɛ biɛ thɪra tuun kha mɛ kha min ma pi yɪnthɔusɪra biɛ za na yɛ pi gɔ nɔpɔra khɔan mu za ɛra, na khɪ pi ki baka wɛ kaso za. ²⁰ Khaala za pi khuun Etɛnɪra kha de mu sɛsɪra, mɛ kha bu fɪ. U khuome miyɛ na hɪin ma mɛ tɪ, na mɛ ki tɛgɛ u khudɛrɪwɪra daasɪra ¹.” ²¹ Na Adeyɪra ded kha: “Mɛ dɔa mu wa legelege thɪmaanyɪra u, arɪ yo!”»

²² Nɔpɔra kha bu wa ki nuure Polira bere. Baa u ba ded u sɛrɛphɪlyansɛ zuori, na pi dud kha: «Hɔ ɪ yɛ wɛl wɛl thɪna kogolinko wa? ƙ khu u!» ²³ Pi kha du ba na faɲa ki khon pi gbɔgɔlɔngbɔɔsɪra ki ban sɪ na pi ho? sɪrɪga ki hɪn ɲi zaara ni.

Poli bu sɛrɛ na ɔrɔmu surasiwe wɔrɛ nɔrara

²⁴ Na ɔrɔmu / ɔrɔmu surasiwira wɔrɛ nɔrara kha pi khɛ Polira lon u surasiwe gorigɪra u ni na khɪ u na thɪne u de muɲa liin thaaga na pi du u za mɪra ɛra. ²⁵ Baa pi kha wɔ Polira kha biɛ khɪ u na u ded ɔrɔmu surasiwe wɔrɛ nɔrara kha bu fɪ ɛra kha: «ƙ bu na khɪne na wɔrɪ khɪ ɔrɔmu biyɛ kɛl tu u bilense kɛ ^{II}?» ²⁶ Baa u ded sɛ zuori, na ɔrɔmu surasiwe wɔrɛ nɔrara yo bɔgɔn sɪ na pi thadɛyɪra kha: «Wɛl wɛl bu wa ɔrɔmu biyɛ. Be mu ba le ɛra?» ²⁷ Na ɔrɔmu surasiwira thadɛyɪra dɛ bann ba bɔd Polira kha: «Muɔ bu wa ɔrɔmu biyɛ?» Na u kha: «Iyo.» ²⁸ Na ɔrɔmu surasiwira thadɛyɪra zɪɲɲɲ kha: «Tigikpakpaɲɛ mɛ khonn ki bu-un liin ɔrɔmu nɔra.» Na Polira uɔ kha: «Mɛ besɪra bu wa hɪɲo.» ²⁹ Wɛrɪɛ ki naa ba khɪ u u bu de tɪyara, na biɛ zɔun kud ki yɛr u. Baa surasiwira thadɛyɪra thɪra tuun kha Polira bu wa ɔrɔmu biyɛ kena u yɛn na pi wɔd u, na ɔnabirise gɔd u.

Poli bu sɛrɛ sɛrɛdɪdɛwɛ wɔrɛ za

³⁰ Surasiwira thadɛyɪra kha biɛ wa kha uɔ tu mɪkpɛuola Yawutuwira / Yawutuwe ded kha Polira liin ɛra. Baa dɪugɪra yɛkɪnn na u yɛn na pi wɔrɲn zɛr u. Ki yɪd bɪɲɛn Yekila kperekpiidɛwɪra / Kperekpiidɛwɛ na pi sɛrɛdɪdɛwɪra biɛ. Ki yɛn na pi sɔnen Polira na yɪir u pi sugumura za.

¹ Ken sɪ sɛrɛkpɛuosɪra Miliinye 7:58 na 8:1 II Ken sɪ sɛrɛkpɛuosɪra Miliinye 16:37 za dɪlɲa dɛ khaadɛ yɛsɛmɛ sɛsɪra za

23 Baa pi bann na Polira na ba zler u bte nupre sugumura u, na u kenn slerediderwura ki kha: «A nupre, mie thira tu mi kpolorjira za kha na go ki na ba nan fura za, mie nurelbumura kira wa Yekila wuola u.»² Na na Yekila *kperekpiidewura* / *Kperekpiidewe* wuore nurara Ananiyasura ded nupira na maan Polira za kha pi khi u nuugira za.³ Na Polira ded u kha: «Muc gbngbugo wle, Yekila ki ba khi bu^I. Mu kha muc kiti wa mie na makin na Yekila slerehansura ki kha pi khi bi, kena slerehansura ded mafura wa?»⁴ Wepre kha bu fi, na bte kha Yekila *kperekpiidewe* wuore nura mu ha ki kusa mura?⁵ Na Polira zingun kha: «A nupre, na mi na tuun ma kha *kperekpiidewe* wuore nura u, mi naa kusa u wa? Nadie Yekila slerehansura ded ba kha: «Hã mu de mu wuore nura slerẽbũse wa?!»⁶ Baa Polira tuun kha slerediderwura buora kha bu wa *Sadusĩeme* / *Sadusĩeme* khĩna za na buora bu *Faruzĩeme* / *Faruzĩeme* khĩna za, na u dud na ded kha: «A nupre, mie bu wa Faruzĩe, mi siira bu wa Faruzĩe tĩ^{II}. Baa mie khãan hu arimura miyura za, gie ylen na pi kiti mie.»⁷ Baa u ded sie zuori, na Faruzĩeme na *Sadusĩemura* besura lad kame gbaangbo na nıgbokura kpiĩnni.⁸ Nadie *Sadusĩemura* de ba kha hu arime bu wa?, kha Yekila melegewe bu wa?, nime bu wa? kena *Faruzĩemura* kha sie bte bu^{III}.⁹ Na Nupira cfon dud na fanja na Yekila sewutuderwura buora pi liin *Faruzĩemura* ura, na bte arigan bogore kha: «Aa yãan mibũna wei wle liin wa? Bãan nin uc waruma Yekila melege uc sleren u.»¹⁰ Baa bakĩnsura ba ki gcn ki yo, na surasiwira wuore nurara ki dũne kha pi ba heugĩn ma Polira. Na u ded u surasiwira kha pi sũn na zĩn u nupira heke na yo u pi khaala u.¹¹ Baa khaala tedi, na Adeyura bogon u thĩ na Polira ki ded u kha: «Ture mu gboda! Lomura za mu ded mi miyura Zeruzalemura, fo mu de mi miyura *Ɔrcmura* / *Ɔrcmu* tĩ.»

Yawutuwe benn nuone kpo kha bte khu Polira

¹² Baa dugura yekĩnni, na *Yawutuwira* / *Yawutuwe* yiin nuone kpo Polira za ki karĩn kha na go ki fura, na bte buun Polira na khuur u wa?, bte di wa?, bte yĩ wa?¹³ Nupira na ben tikpora za na karĩnni, pi kha tãra nupre tigbeyĩ.¹⁴ Na pi yuon na yãan Yekila *kperekpiidewura* / *Kperekpiidewe* wuore nupira na *Yawutuwira* wuore nupira za kha: «Aa karĩnn ma kha na go ki fura na aa khuun Polira kũu wa?, aa ba di mune sii wa?¹⁵ ĩe uc, ĩ ben tikpo za na slerediderwura, ki yo yã *Ɔrcmu* / *Ɔrcmu* surasiwira thaderiwe wuore nurara na ded u kha u ye pi khe Polira na thiye u ĩ gorigira u kha ĩ bte wa na cfo ken u miyura. Na aa uc, aa hũdan ma si hũdanse ki tte u, na u kha uc nan a bu khu u.»¹⁶ Na Polira khĩherũbiira nuun pi siesura, na u yuon surasi-

^I Makĩn khaadie ken ni na *Matiyo* 23:27-28 ^{II} Ken si slerekpuosira *Miliinye* 26:5 za; na *Filipuwe* 3:5 za ^{III} Ken si slerekpuosira *Matiyo* 22:23 za; na *Maruki* 12:18 za; na *Luki* 20:27 za

wura gorigira u na yo ded Polira si.¹⁷ Na Polira yid Ɔrcmu surasiwira wuore nura uc kha: «Yo na bikhoyo wle ĩ thadeyura khere nadie mune duo bu u khere na de u.»¹⁸ Na surasiwe wuore nura de yuor u pi thadeyura khere na ded u kha: «Kasobiira Polira yid bte na yĩnn mi kha mi ban na bikhoyo wle mu khere, kha duo mune u bte na de bu.»¹⁹ Na Ɔrcmu surasiwira thadeyura god u lekira za na kud u gene, ki bũd u kha: «Bura mu bte na de bi?»²⁰ Na bikhoyira zingun kha: «Yawutuwira benn ma tikpo za kha bte ban ba yĩn mu kha dũn mu thiye na Polira sleredikhela za, kha bte bte wa na cfo ken Polira miyura kiranjura.²¹ Na muc uc, hã mu khãa pi za wa? nadie nupre buo bu pi tãra wa khuowe tigbeyĩ, bte yiin ma nuone kpo kha bte yo guore wa na khu u. Pi karĩnn ma kha na go ki fura na bte buun khuur u wa?, bte di wa?, bte yĩ wa?. Pi hũdann ma si hũdanse zuori ki nuore mu za.»²² Baa bikhoyira ded sie zuori, na surasiwira thadeyura kha hã u ba kũn si nura nu wa?. Ki kha ira wle u yo.

Pi yuon na Poli gverneri Felikisi khere

²³ Sie kpirara za na surasiwira thadeyura yid u kpirã nupre piyĩ na ded pi kha: «Ĩ bĩne surasiwe gbalga, na surasi zagaganderiwe tigbesãa na gbune, na surasi tamaganderiwe gbalga. ĩ cfo ĩ thĩ, na khaala ba ted buuri ĩ yo Sezare.²⁴ ĩ cfo zagawe tĩ Polira bu uc na gan, ĩ yo u *Ɔrcmu* / *Ɔrcmu* warkodeye Felikisi khere, hã mune ba bu u wa?»²⁵ Na u sewen sewe na ded kha: ²⁶ «Mie Kulodisi pi ye tĩ Liziyasi, mie hãan muc gverneri Felikisi sewe wle. Mi thie mu.²⁷ Wei wle mi dãan hãan mu mura, *Yawutuwe* / *Yawutuwe* pi god u ki bte u khuume. Baa mi tuun kha Ɔrcmu biye u ira, na mi khuen mi surasiwira na yo zĩnn u.²⁸ Baa mi kha bte kha mie tu mibũyura pi ded kha u liiri, na mi yuor u pi sleredikhela za.²⁹ Fi za mi tuun kha u liin mune ki wcr nan pi khu u waruma pi uc u na zorcgcse wa?. Bte thĩ slerehãanse miye za pi buun kame.³⁰ Baa mi nuun na pi kha pi yiin ma nuone kpo u za kha bte khu u, na mi de kha pi khe thiye u mu khere. Ki ylen na mi ded wepre uc na bte bu na siesura ira, kha pi yo ye u muc khere.»³¹ Na surasiwira khuen Polira dawogira na yuor u mu gaga kha baa pi thadeyura ded pi si ira. Na pi yuon na yo nann harĩ Ātipatirisi.³² Baa dugura yekĩnni, na buora vid gbũun surasiwira gorigira u ki ylen na surasi zagaganderiwe yuor u.³³ Baa pi nann Sezarera, na pi hãan gverneriura sewura ki hãar u Polira.³⁴ Baa gverneriura karĩnn sewura zuori, na u bũd u kha gũna suriga u kudi. Baa u ba tuun kha Silisi suriga u kudi,³⁵ na u ded u kha: «Muc na wepe ki bu na siesura, na pi ba banni, fira za mi ba bũkĩn mu miyura.» Ki ylen na u ded kha pi yii u ugorigira za utakhuo Erɔdura madenĩ ira.

Yawutuwe tɔnn hãan Polira.

24 Baa si buun khiewe piwãa, na Yekila *kperekpiidewe* / *Kperekpiidewe* wuɔre nɔrara Ananyasira na *Yawutuwe* / *Yawutuwe* thaderuwe buɔ na sieredukɔnda daa uɔ pi yi kha Teritulusira. Na bie kuɔ Zeruzalemura na yuon Sezare ^I na yɔɔ Polira *Ɔɔmu* / *Ɔɔmu* guvernerura Felikisira khere. ²⁻³ Na pi yɔɔ Polira bann u na Teritulusira khien siestra ki zarigɔn Polira kha: «A nɔgbɔɔmɔ Felikisi, mu wɔrikura za a bie buun wɔyɔke kɔranjura. Na miyura bie mu tuun vikɔnn sɔrigura bie za ura, siɛ bie nuun ma aa gbaangbo. Mu bere ki bu thɛɔɔa. ⁴ Na mi bie na vene mu gbaangbo wa? Gɛ yɛn na mi yɔn mu, mu bi na nuure a siɛsura. Si ba sɔra wa? ⁵ Nɔpura thuo Nazareti Yesura, wei wei liin pi thadeyura. Nithɔribɔya thɔ ki bu u ^{II}. Uɔ kpagayan dunuyara Yawutuwira bie. ⁶ Uɔ thɔra kha bie wa na tede Yekire gbɔnethuugura na a gɔɔ u. [A kha bie wa na kiti u na makɔn na a sierehãansura. ⁷ Na *Ɔɔmu* surasiwe wuɔre nɔrara Liziyasi ba zɔnn u a lekira u fanja za. ⁸ Ki kha uɔ na nɔpura ki bu na siɛsura ura, pi ban muɔ khere.] Gɛ yɛn na a bann kha muɔ thɔra bɔ u, wesiɛ za a zarigun u, mu ba tu kha tɔya u.» ⁹ Na Yawutuwira dukɔnn u za kha tɔya u dedɔ.

Poli bu siere Felikisi wuɔre u

¹⁰ Baa guverneri Felikisi hãan Polira khɔna kha u siere ura, na u de kha: «Mɛ tuun kha si liin duɔɔnse na muɔ ki bu sieredidaara sɔrigɛ za. Gɛ yɛri mɛ ba siere na de mi tɔyara na dɔnese mu wuɔla u wa? ¹¹ Baa mɛ yuon Zeruzalemura kha mɛ gbɔne Yekila, si tann khiewe gbɔne na piyɔ wa? Na si nuun mu, mu wɔri bɔ nɔpe buɔ na ken. ¹² Nɔra sii yãan mɛ *Yekila gbɔnethuugura* / *Yekila gbɔnethuugura* za warɔma *Yawutuwe* / *Yawutuwe* yɔnthuuse za warɔma gbonjokpoloro u na mɛ na nɔra uɔ bu bakɔn kame warɔma na mi suu nɔgboko wa? ¹³ Pi bu na dɔmɔne na wɔri bɔɔɔ mɛ zarigɔnkɔla wa? ¹⁴ Ken wesiɛ mɛ tu ura. Mɛ gbɔne wa a sekhãgawura Yekila na makɔn na khɔnfena pi de kha tɔɔɔ khɔne u ura. Mɛ gbɔu khãa wa miyura bie sewen sierehãansura na Yekila yãdedewura sewura za. ¹⁵ Baa mɛ khãan kha Yekila ba arɔga wa nɔtelenyemira na nɔwãgamura huumira za ura, mafura Yawutuwira khãan si za tɔ. ¹⁶ Gɛ yɛn na mɛ pɛi bãanye bie hã zarigɔnkhere bu mɛ za Yekila na nithɔripura wuɔla u wa?»

¹⁷ «Mɛ liin ma duɔɔnse na mɛ bu mi sɔrigura u wa? Mɛ vɔɔ bann ma na denfese na hãan mi sɔrigura nɔpura, ki gbɔnen Yekila. ¹⁸ Dɛ bena pi yãan mɛ *Yekila gbɔnethuugura* / *Yekila gbɔnethuugura* za. Mi na yeden ma mi thɔ zuori. Nɔgboko kha bu wa?, yãwɔgɔnɔ gbɔu

^I Ken si sierekpuosira Miliinye 23:24 za ^{II} Ken si sierekpuosira Matiyo 2:23 za

kha bu wa? ^{III}. ¹⁹ Na Azi sɔriga *Yawutuwe* / *Yawutuwe* buɔ kha bu fi. Na mɛ na liin ma mɔne, bie kha wɔri ban mu khere na ba zarigɔn mɛ. ²⁰ Na baa bie bann wa?, wesiɛ ki bu khaadɛ mɔra, bie bɔɔɔ mɔbɔtkpuola mɛ liin wete za pi yuon na mɛ sieredikhela za ura. ²¹ Na wesiɛ mɛ na ded pi wuɔla u wa? kha: «Baa mɛ khãan hu arumura miyura za, gɛ yɛn na pi kiti mɛ fɔra tɔ wuɔla u ^{IV}!» ²² Baa Felikisi kha tu Yesura khɔna miye kɔranjura, na u kha: «I yo, na surasiwe thadeyura Liziyasi ba bannɔ, dɛ bena mɛ ba ɔɔ ken tɔ siɛsura.» ²³ Ki ded *Ɔɔmu* / *Ɔɔmu* surasiwira wuɔre nɔra kha u yii Polira kasora za ki yɛ u u thɔ za, na Polira yesewura ba kha pi denfe u hã u barɔ pi wa?»

Poli bu siere Felikisi na Durusili wuɔre u

²⁴ Khiewe buɔ kpɔra za, na Felikisira bann na u hala Durusilira kha bu Yawutu nɔra ura. Na u ded kha pi yo khe Polira ban u, u siere lomura za pi khãa *Yesu* Kirisiti za, uɔ na uɔ hala nuure. ²⁵ Baa Polira kha de teleme miye, na lomura za nɔra kãn na tu gɔ u thɔ, na Yekila kiti ki ba ban ura, na ãnabirise gɔɔ Felikisira na u ded u kha: «Mu wɔri yo ura, na mi ba buun dɔyãga gɔɔ mi ba yi bu.» ²⁶ U kha ken ma tɔ kha Polira naa ba hã wa u tigiye. Gɛ yɛn na u kha yɛ kei yi u pi kpɔri wa? ²⁷ Baa Felikisira kha bie kha si nuun Yawutuwira, na u yɛn Polira kasora u. Na si liin dɔse sɔyɔ, Pɔɔtusira pi yi tɔ kha Fesitusira ura, uɔ ba kh ien Felikisi boda.

Poli bu bie kha u siestra yo di Ɔɔmu itakhuo gbɔɔnɔra Sezare khere

25 Baa Fesitusira bann ba khien sɔrigura, si khiewe piãara za na u alun Sezare na yuon Zeruzalemura. ² Yekila *kperekpiidewe* / *Kperekpiidewe* wuɔre nɔpura na *Yawutuwira* / *Yawutuwe* wuɔre nɔpura yuon na yɔɔ Polira u khere. Na pi yɔnn u kha ³ u fiɔn kpoloro na yɛ Polira ban Zeruzalemura. Pi kha bie wa kha bie guore na khu u khɔna za. ⁴ Na Fesitusira kha Polira bu wa kaso za Sezare kha uɔ ba lei ki gbɔu ni wa? ⁵ Ki ded kha: «I sugumura za, wuɔre nɔpura thuo mɛ Sezare ni na yo de mɔbɔna Polira liin ura.» ⁶ Fesitusira huɔann ni na leɔn wa? Na u liin ma khiewe wãnsãa warɔma khiewe gbɔne ki vɔɔ gbɔun Sezarera. Baa duɔgura yekɔnni, na u yo huɔann sieredikhela za ki kha pi ban na Polira. ⁷ Baa u bannɔ, Yawutuwira na kuɔ Zeruzalemura na bannɔ, na pi viin mirin u ki ki thu mɔbɔngɔngɔnye kha iɛ u liiri. Kenɛ pi kha bu na duɔ na wɔri bɔɔɔ kha wesiɛ pi ded mɔra, tɔya u wa? ⁸ Na Polira alun siereɔn kha: «Mɛ liin mɔne Yekila sierehãansura za wa? Mɛ liin mɔne *Yekila gbɔnethuugura* / *Yekila gbɔnethuugura* za wa? Mɛ liin mɔne *Ɔɔmu* / *Ɔɔmu* itakhuo gbɔɔnɔra za wa?»

^{III} Ken Miliinye 21:17-28 za ^{IV} Ken si sierekpuosira Miliinye 23:6 za

⁹ Baa Fesitusira kha b̄ie kha ɔɔ le wese ki nuun Yawutu-wira, na u b̄ɔd̄ Polira kha: «Mu b̄ie wa kha muɔ yo Zeruzalemura pi di si mie wuɔla za ba?» ¹⁰ Na Polira z̄ɔn̄n̄n̄ kha: «Sezarera siereɔikhela za mie bu. Fi za mie siեսira k̄an̄ na di. Muɔ th̄i tuun k̄iraŋura kha mie liin *Yawutuwira* / *Yawutuwe* mb̄il̄ne tikpo wa? ¹¹ Na mie na bilenn ma waruma na muene mie liin na ti nann khuume mie keɔn huume wa?. Na na t̄ya ki bu wese pi ded kha mie liin wa?, nura wɔri h̄a mie pi le mie l̄mura za pi khɔri wa?. Mie yo wa na mi siեսira *Ɔɔmu* / *Ɔɔmu* itakhuogb̄ɔŋura khere.» ¹² Baa Fesitusira na u b̄ɔd̄wura ȳan̄ kame zuori, na u ded kha: «Mu ded kha muɔ yo wa na muɔ siեսira itakhuogb̄ɔŋura khere wa?, nineni mu ba yo.»

Kh̄ir̄we bann Fesitusira khere

¹³ Baa si buun kh̄ewe buɔ na itakhuo Agiripa na Berenisi bann Sezarera kha b̄ie th̄ie Fesitusira. ¹⁴ Baa pi liin kh̄ie gɔme, na Fesitusira kh̄ien Polira miye na ded itakhuora kha: «Wei ɔɔ bu fara na Felikisi bakan z̄ier u kaso za. ¹⁵ Baa mie na yuon Zeruzalemura, na Yekila *kperekpiidewe* / *Kperekpiidewe* wuɔre n̄pura na *Yawutuwe* / *Yawutuwe* wuɔre n̄pura yid̄ u mie khere na ȳn̄n̄ mie kha mie zariḡin̄ weira ki yie pi khu u. ¹⁶ Na mie z̄ɔn̄n̄n̄ mi kha na i kha nura liin muene, aa Ɔɔmuwura heke a wɔri h̄a u mura i le u l̄mura za i khɔri wa?. Na aa yi ba ɔɔ na wepe pi ded kha u liin muene ira, na yii wi fi, ki yie u deyira siere na bu z̄in̄ u th̄i. ¹⁷ Mie na b̄ie bann fara kpuore. Baa dugura yek̄n̄n̄ mie tien duɔ d̄ɔwa?, na mie yuon ma na yo hidann mi siereɔikhela za ki kha pi khe weira ban u. ¹⁸ Baa u bann zuori, mb̄il̄nyura mie kha ken kha pi ba de kha u liiri, pi ded ɛ wa?. ¹⁹ B̄ie na Polira kha bak̄n̄n̄ kame pi Yekire kh̄ne doro miye za d̄ɔna kha wei ɔɔ pi kha yi kha *Yesu* u huun ma kena Polira kha u bu wa thakhuogo za. ²⁰ Baa mie kha tu muena mie le bobura th̄ina za wa?, na mie b̄ɔd̄ Polira na bu tu na u b̄ie wa na yo na u siեսira Zeruzalemura, pi yo di si ni. ²¹ Na u kha ɔɔ b̄ie kha si yo wa itakhuo Sezare khere. Na mie kha pi yie u kasora u fɔ na nan bena mie ba yie pi yo u u khere.» ²² Na Agiripa ded Fesitusira kha: «Mie b̄ie wa t̄i na nu-ure wei wie siեսira.» Na u z̄ɔn̄n̄n̄ kha: «D̄ɔl̄ mu ba nu-ure u.»

²³ Baa dugura yek̄n̄n̄n̄, na Agiripara na Berenisira bann n̄gb̄ɔɔbame na ba lonn b̄in̄jinkhela za b̄ie na *Ɔɔmu* / *Ɔɔmu* surasiwe wuɔre n̄pura na gboŋo wuɔre n̄pura. Na Fesitusira yien na pi bann na Polira. ²⁴ Baa pi bann u na Fesitusira de ded kha: «Itakhuo Agiripa na n̄pura b̄ie pi b̄in̄jinn̄ na aa kpuola ira, i ken weira za *Yawutuwira* / *Yawutuwe* b̄ie d̄ien na bann mie khere be-na mie kha bu Zeruzalemura na fara th̄ira ki ki du kha u k̄an̄ ma na khu. ²⁵ Na mie ɔɔ, mie ȳan̄ muena u liin wete nann khuume wa?. Na baa ɔɔ th̄ira kha ɔɔ yo wa

na ɔɔ siեսira itakhuogb̄ɔŋura khere, na mie kha mie yie wa u yo u khere. ²⁶ Mie ɔɔ bu na muene wete mi wɔri sewe h̄a itakhuo gb̄ɔŋura u miyura za wa?. Gie yien na mie yien na u bann muɔ itakhuo Agiripa th̄ira wuɔla u k̄u na i b̄ie wuɔla u, i ɔɔ ken u siեսira, si le thaaga mie bu duɔ na sewe. ²⁷ Mie kenn ma kha si mak̄n̄n̄ mie yie pi yo na kasobiye mura kei b̄ɔɔ muena pi ded kha u liin wa?»

Poli bu siere Agiripa wuɔre u

²⁶ Agiripa ded Polira kha: «Mu wɔri siere na de mu t̄yara.» Na Polira arɔgan leke ki ded kha: ² «Itakhuo Agiripa, miyura b̄ie *Yawutuwira* / *Yawutuwe* ded kha mie liin ira, si nuun ma mie fura baa mie bu-un ki siere mu wuɔla u mi t̄yara za ira. ³ Nad̄ie mu tu Yawutuwira sini miye na bak̄nsira ki bu pi za k̄iraŋura. Gie yieri, mi ȳn̄ mu wa kha mu ken mu th̄i za na nu-ure mi siեսira k̄iraŋura.»

⁴ «Baa mie kha bu Zeruzalemura mie th̄in̄pura sugumura za, na gɔ ki hal̄ mie nak̄ɔl̄bonbena za ira, *Yawutuwira* / *Yawutuwe* b̄ie tu mie l̄mura. ⁵ Pi tuun mie fura wa?, na pi b̄ie na de t̄ya, pi wɔri le mie sierewe. Nad̄ie Yawutuwira Yekire gb̄inegura za, Faruz̄imura kh̄ina ki hugan gbaangbora. Die kh̄ina za mie gb̄u bu I. ⁶ Ira wie baa mie kh̄an̄ nuugura za Yek-ila h̄an̄ a sekh̄agawura, gie yien na pi kiti mie. ⁷ Aa th̄inye gb̄ine na iȳra ki gb̄ine Yekila kei gbaa kh̄iege na dawogura b̄ie, bu tie wa d̄iȳgura Yekila ba h̄ide gie *nuh̄aŋura* / *Nuh̄aŋura*. Itakhuo Agiripa, baa mie kh̄an̄ gie za, sie za Yawutuwira d̄ien ki bagan mie za. ⁸ Be liin na i Yawutuwira kh̄aa kha Yekila wɔri ariga wa n̄huumira wa?? ⁹ Na mie ɔɔ, mie th̄ira kha p̄ei wa kha fɔ mie hugan na b̄ii Nazareti *Yesura* / *Yesu* yisigura. ¹⁰ Na sie mie liin Zeruzalemura. Mi na buun ma wɔriko Yekila *kperekpiidewe* / *Kperekpiidewe* wuɔre n̄pura khere na gɔd̄ Yesura n̄gɔme na bakan mi. Na pi na kha pi khu wɔ, mie bi si wa. ¹¹ Bengonye za mie kha yo wa Yawutuwira Yekila ȳn̄thussira b̄ie za na gb̄ure pi wuɔre ki le wi legbene pi kei Yesura. Baa mie donjira kha h̄ii d̄ɔn̄ mi k̄iraŋura, mie th̄ira kha yo wa sirumaanse za ki vene wɔ II.»

¹² «Mafura si buuri, na Yekila *kperekpiidewe* / *Kperekpiidewe* wuɔre n̄pura h̄an̄ mie kh̄ina na wɔriko, na mie alun ki yo Damasira. ¹³ Itakhuo Agiripa, baa mie kha bu yuomira za, na kh̄era b̄ie nan thaagura, na mie ȳan̄ yeyebe na pi kud̄ zaazaara ni na turun na v̄in̄ mirin mie na mie suryodekamura. Ki yeyebura kha so t̄ara kh̄era. ¹⁴ Na aa waan fɔl̄ɔŋura u na mie nuun nuuga Eburusira za kha: “Soli, Soli bena mu vene mie mura? Baa naara kei n̄l̄r̄s̄e pi kh̄i u u n̄l̄r̄e, mafura t̄i, na mu nuun mi bela wa?, mu ba wɔri

I Ken si sierekuosira Miliinye 23:6; na Filipuwe 3:5 za II Ken Miliinye 8:3 za; na 9:1-2 za na 22:4-5 za

ko? mi gbõunsira wa?"¹⁵ Na mi kha: "Adeye, ãna kpuo ki bu mu?" Na Adeyira kha: "Mie ki bu Yesura/Yesu mu vene mura."¹⁶ Na aru níuré, mi bõgõn ma mi thí na muo na bu le mu mi miliindaa, mu ba le mi siere na de lomura mu yãan mi fura, ki de miye mi ba bõgõ mu kpíra za tí ıra.¹⁷ Mi ba zín mu na Yawutuwira/Yawutuwe duna thímaanyira nupira khere mi ba dãan mu ıra.¹⁸ Mi dãa mu wa mu yo phii zie pi yiwiyira, pi vi dãa dabirigira kpíra ki vi yeyebura u, na vi dãa *Sutana/Sutana* wõrkira kpíra ki vi Yekila za. Na pi khãa mie za, Yekila ba zie pi mibýira ki ye pi le kpuore na wepe liin u nupira ıra."»

¹⁹ «Itakhuo Agiripa, gie yien na mie liin numigbika wesie Yekila yien na mie yãan mura wa?»,²⁰ Na Damasira nupira mie nisinn ded kha pi vkín pi kpolonsira ki vi gbũu Yekila za, ki le miyira ki bõgõ kha pi vkínn pi kpolonsira na zien pi mibýeliigira. Baa mie ded Damasira nupira sie zuori, na mie yuon na ded Zeruzalemura nupira na Zude siriga nupira bie si kpuosira, sie kpírara za na mie yo ded thímaanupira si tí.²¹ Le miyira za Yawutuwira/Yawutuwe dien ki gõd mie Yekila gbñethuugira/Yekila gbñethuugira za ki bie kha pi khu mie.²² Na Yekila tægen mie na ye mi thakuogo za na yo nann fura ki de Yekila miye nigbõmura na nupira bie. Mie ded dõ mikpasire na wesie Moyizira/Moyizi sierehãansira na Yekila yãdedewira sewura ded kha si ba nan wa?.²³ Pi ded ba kha fõ Kirisitira ven halu na hu, na le nura we u nisinn alu hu umira za ıra, ki de yeyebura miye liin zímura miye na aa Yawutuwira na thímaanyira ıra I.»

²⁴ Baa Polira kha siere ki de u tityara, na Fesitusira dud u za kha: «Poli, mu phõrun ma ba? Mu tuon ma sewe na tanni, na mu thaagura tann alu?»²⁵ Na Polira ded kha: «Nigbõwõ Fesitusi, mi phõrun wa?, ña titya na wõntusiese mi de.»²⁶ Na itakhuo Agiripa tuume bu i miyira za. Gie yien na mie wõri ki siere u kel dõne. Mie khãan ma na tuon kha uo kuo mune bu wa?, nadie si guuren ded dalõko u wa?.²⁷ Itakhuo Agiripa, mu khãan Yekila yãdedewira siere za ba? Mi tu kha mu khãan si za.»²⁸ Na Agiripa ded Polira kha: «Mu yien ma kuru, mu naa ba ye mi le kiretíe tí.»²⁹ Na Polira zĩn u kha: «Haru na si yien ma kuru waruma gbaangbo mu le kiretíe, wesie mie bie ıra, muo kpora mie ded dõwa?, ña muo na wepe bie pi nuure mie siere fura ıra, Yekila ye í hũdan kiretíewe mu gaga kha mie, ña hã pi ba vó í na zõrgõse wa?»

³⁰ Baa Polira ded sie, na itakhuora na guvernerira na Berenisira na nupira bie kha bu fi, na pi de alu.

³¹ Baa pi kha kure, na pi ki de kame kha: «Wei wle liin muna nann khuume waruma pi vó u na zõrgõse wa?»

³² Na Agiripara ded Fesitusira kha: «Na wei wle na ded

kha uo yo wa na u siere *Ɔwõmu/Ɔwõmu* itakhogbõõjira khere wa?, m u naa wõri zie u.»

Pi yo na Poli Ɔwõmu

27 Khiera pi na bõgõn aa kha a ba yo Itali sirigira u batona za, baa uo nanni, na pi yiin Polira na kasobiiwe buo *Ɔwõmu/Ɔwõmu* itakhuo gbõõjira surasiwe gboko wõre nura Zuliyusira leke za.² Na a khien baton uo na kud Adaramiti ki yo gbonsira ki bu lagagborogengira Azi sirigira u. Aa na Arisitakira na kud Maseduwanu ki bu Tesalonikira sirigira u, kha bu batona u kpuore.³ Ki gõdlekín na a níurén Sidõn. Zuliyusira kha gõ ba Polira ki kúra. U kha ye wa na u yo u yesewira khere, pi yo hã u wete za u ven ıra.⁴ Baa a kud die khaala u, na a khien lagagborogengira ki yo Sipuru siriga u nadie baa sarañira kha thukín a ıra.⁵ Na a thuo lagagborola ki bu Silisi siriga na Pãfili siriga lõkura u na nann Miri ki bu Lisi sirigira u ıra.⁶ Die khaala Ɔwõmu surasiwe wõre nurara yãan baton uo na u kud Aleksãdiru ki yo Itali, na u yien na a lonn uo za.⁷ A liin ma khie gõme na a bu wa yuomira za yerutete. A venn ma ki tuon nann Kinidisi sirigira u. Baa sarañira kha thukín a, a kha wõri yo wa?, na a thuo Salamone sirigira na maan Kireti sirigira za na tanni.⁸ Baa a kha fekín, a venn ma ki tuon nann baton níurénkherela wete pi ye kha Bopõri. Die khaala kha legen na gbonjira pi ye kha Lazaya wa?

⁹ A yuomira len ma die tana u na buun khie gõme na a wõri yo wa?. Na suriyogira Ɔfõn hũdan na anabirise nadie Yawutuwe/Yawutuwe sũna diyãgara thira na tann ma zuori. Na Polira ded kha: ¹⁰ «A nipe, a kõrĩn kha na a kha a yo, mie yãan ma na si ba hugan, si ba ban asiga gbaangbo batona na dagbolonsira na dukín na a thira thakuogira.»¹¹ Na *Ɔwõmu/Ɔwõmu* surasiwe wõre nurara buo u siere wa?, u kha khãa wa baton horodaara na u deyira za.¹² Baa si kha kúra nura hũdan die baton níurékhele za wese bena wa?, na nigõngõme kha a aru fi ki yo, na a wõri, a nan Fenisi na hũdan fi wese bena yo zuo. Kireti baton níurékhele duo i tí. Die baton níurékhele wõla na dãan ma khiewaga gbaangbo.

Sarangbõõjõ alu lagagborola za

¹³ Baa sarandaadẽ alu ki vu lemigerira ıra, na pi ken ma kha bie ba wõri tãra wa. Na pi arigan daagira ki níuré batona ıra, na a khien ki maan Kireti geje ki yo.¹⁴ Na baa a kha yo, si len wa? na sarangbõõjõra pi ye kha Erakilonira kud Kireti zaa gerira ki vu.¹⁵ Baa sarañira kha bu na faña gbaangbo ıra, na ki khien ki tãra a, a kha wõri le mune dõwa?, na a de yien a thí na ki khien ki yo a dere.¹⁶ Na a thuo siriga guo lõko za ãme na vĩin mirin ñi, gie pi ye kha Koda, na si liin thaa-ga na gie baru a sarañira. A venn ma kúrañira ki tuon

wɔrɪn yann kusen batonbila āmura za. ¹⁷ Nɪpura kha liige batona za, na bɛ ganen nɪ na vɔd tɪ kɪ vɔd batona thɪra na u buun faŋa. Baa pɪ kha dũne kha bɛ ba yo dii Libi sɪrɪkɪpɪbɪŋgura za, na pɪ zɪen daaga guɔ thɪne, weke kha wɔrɪ yɛ batona yo yerɪtete, na saraŋura dɛ khɪen kɪ t̄ara pɪ. ¹⁸ Baa sarangbũɔŋura kha vu gbaangbo ki v̄iigin a, kɪ gɔdɪekɪn na pɪ gɔd ki khon batona dagbolon-sira suɔ ki h̄ɪn si lagagborola za. ¹⁹ Kɪ godɪesera t̄ɪ, na bɛ thɪra khonn batona miliindaase suɔ na pi lese na h̄ɪn si āmura za. ²⁰ A liin ma khɛ gɔme na khɪera kure wa?, kusabiyira kure wa?, kena sarangbũɔŋura bu wa kɪ b̄ɪ k̄u. A kha wɔrɪ kh̄aa a kuomura za d̄owa?.

²¹ Baa a lɛn kɛɪ dɪ, na Polira alun n̄urɛn na ded kha: «A nɪpɛ, na ɪ na nuun ma mɛ bese kɪ yɛn na a diin Kɪretɪ, asɪgura na wesɛ bɛ naa le wa? ²² Nja ɪra wɛ, ɪ ture gbɔ?ɛ nadɛ nura sii ba hu ɪ za wa?, batona kpɔra kɪ ba dii. ²³ Mɛ Yekila mɛ liige kɪ h̄a, u melege uɔ bɔgɔn mɛ u thɪ dawogira. ²⁴ Ki ded mɛ kha: “H̄a mu ān wa? Poli, fɔ mu nan utakhogbũɔŋura khɛɛ, muɔ lahɔwɔwɔra za Yekila dɪen kɪ kuore wɛpɛ kɪ bu na muɔ batona za mura.” ²⁵ Mɪ nɪpɛ, gɛ yɛrɪ, ɪ ture gbɔ?ɛ kha mɛ kh̄aan ma Yekila za. Baa u melegera ded sɪ, mafura sɪ ba le. ²⁶ Nja sɛ bɛ za sɪrsɪra āmɛ v̄ɪɪn mirin ɪra, fɔ a dii gɛ guɔ za.»

²⁷ A liin ma dawose gbũne na siȳi lagagborola za pɪ yɪ kha Mediterane ɪra, na sarangbũɔŋura bu wa a v̄iigimira za bere. Baa b̄aana ba kh̄adɪ, nɪpura kha liige batona za, na pi kenn ma kha a bɛ ȳimin wa na fɔlɔŋɔ. ²⁸ Na pɪ khɪen daagura kɪ s̄owa āmura kogomira ɪra, na h̄ɪn n̄i āmura za na buun metɪrɪwɛ tigbiire na gbũne na w̄anɪȳɔ. Baa a yuon kɪrɪ, na pi h̄ɪn n̄i t̄ɪ na buun metɪrɪwɛ tigbiire na w̄ans̄aa. ²⁹ Baa pɪ kha dũne kha a ba gb̄ɪ burɔse za, na pi h̄ɪn daasura kɪ n̄urɛ batona kp̄ira geŋura u, sɛ siȳi, kɪ kɪ tɛ kha dɪgura yekɪn vivi. ³⁰ Nja batona horoderɪwura kha bɛ wa horo khɛɛ, na pɪ khɪen batontituda na s̄unen ni na liin mu gaga kha pɪ bɛ wa na baka daase suɔ u wɔɔla u t̄ɪ wesɛ kɪ yɛ batona wɔrɪ n̄urɛ ɪra. ³¹ Na Polira ded *ɔwmu/ɔwmu* surasiwira na pɪ wɔwɛ nɪrara kha: «Na nɪpɛ hɪdann batona za wa?, ɪ ba wɔrɪ ko wa?.» ³² Na surasiwira dɛ kpakɪnn w̄nsura pɪ na vɔd na batonbila ɪra, kɪ yɛn na āmura khɪen tann nɪ.

³³ Baa a kha tɛ kha dɪgura yekɪn vivira, na Polira maan nɪpura bɛ za kha pi dɪ ki de kha: «Khɛwɛ gbũne na piȳira bura mura na ɪ bu wa kpolongbũuga za ɪ diin mune wa? ³⁴ Mɪ ȳɪn ɪ wa, ɪ dɪ, ɪ ba ko. Harɪ nura sii thaȳige kpo ba dii wa?.» ³⁵ Baa Polira ded sɛ na u khɪen *bula* na thɪen Yekila pɪ bɛ wɔɔla u ki kpekɪnn u kɪ gɔd kɪ khɔ. ³⁶ Na pɪ bɛ gbɔ?ɛ dɛ turɪ, na pi diiri. ³⁷ Aa wɛpɛ bɛ kha bu batona za, a kha bu wa nɪpɛ gbalɪga na tigbes̄aa na gbũne na w̄anɪkpo. ³⁸ Baa a bɛ diin h̄ɪn zuori, na pɪ dɛ khɪen bile bɔwɔsura na h̄ɪn si lagagborola za, batona bu tho?.

Batona asɪnɪ

³⁹ Baa dɪgura yekɪnnɪ, batona horodewura na tuun khaala wa?, geŋura pi thuo ki lon lagagborola u, gɛ sɪrɪkɪkura pɪ ȳaaru. Na pɪ kha bɛ w̄a batona yo ni na ken. ⁴⁰ Na pɪ wɔrɪn daasura na n̄urɛn batona ɪra, na zɪen sɪ āmura za. Kɪ wɔrɪn zɪen daasura na yɛn na batona horodaara yo u geŋura u khɔrɪ ɪra. Kɪ ganen batona lowukpakpaka guɔ wɔɔla u, si le thaaga saraŋura boi u, u yo kɪ yɛn na pi ki yo lagagborogɛŋura u. ⁴¹ Na batona wɔɔla u yo thud sɪrɪkɪka za na diin kɪ za, u kha wɔrɪ kure wa?. Baa āmura kha kure gense siȳra kɪ ba kɪ tu? kp̄irara geŋura na faŋa ɪra, pɪ kha wɔrɪ kure d̄owa?. Na batona kp̄irara wariganɪ. ⁴² Na surasiwira benn sɪ za kha bɛ khu kasobiwira, si le thaaga h̄a pɪ uɔ sii bu w̄n na kure horo t̄ara wa?. ⁴³ Baa *ɔwmu/ɔwmu* surasiwe wɔwɛ nɪrara kha bɛ kha uɔ kuore Polira, u buun sɛ wa?, ki ded wɛpɛ bɛ kɪ tu w̄n āmɛ za ɪra, kha bɛ nis̄ɪn wa āmura za na w̄n na kure. ⁴⁴ Kɪ yɛ buɔra khɛ daphose warɪma batona daasura warigan ɪra, na w̄n kure. Mafura a liin na a bɛ wɔrɪn w̄nn na kud gb̄ɪge za, mune buun uɔ wa?.

Poli nann sɪrɪgura pɪ yɪ kha Malɪtɪ

28 Baa a kuon zuori, fura za a tuun kha pɪ yɪ ba gɛ sɪrɪgura āmura v̄ɪɪn mirin kha Malɪtɪ. ² Malɪtɪ nɪpura gɔd a wa gɔbe k̄ɪraŋura. Baa adaga gɔd kɪ ban na wesira khu ɪra, na pɪ gbɔɔn naaga na yɪd a kha a bɛ ba wede. ³ Na Polira yo hod dalɪgɛ na ba yiin si naagura u, na ki wurɔŋura yɛn na suwɔbɪga guɔ kud bu na dɪd u lekira u na maan bu. ⁴ Baa gɛ sɪrɪgura nɪpura ȳaan gɛ suwɔbɪgura na kɪ maan Polira lekira za ɪra, na pi ded kame kha: «Bakɪnse bu wa?, wɛɪ wɛɪ bu wa nɪkhɔdaa. Harɪ na u kuon lagagborola u wesɛ sɛ za uɔ, Yekila ba yɛ u ko sɛ za k̄u wa?.» ⁵ Nja na Polira tuun u lekira na suwugura waan naagura u kena mune liir u wa?. ⁶ Nɪpura kenn ma kha u naa ba mukɪn ma waruma u ba kp̄ii wa b̄anɪkpo na hu. Baa pɪ hɪdann lɛrɪ, pɪ ȳaan na mune liir u wa?, na pɪ vɪkɪnn gagase kha wɛɪ wɛɪ kh̄ad dɛ ¹.

⁷ Dɛ khaala na sɪrɪga wɔwɛ nɪrara khaala kha legen na kame wa?. Uɔ wɔwɛ nɪrara pɪ yɪ kha Pibiyusi. Na u gɔd a k̄ɪraŋura na a liin khɛwɛ pɪs̄aa u khɛɛ. ⁸ Sɛ makɪn ma na gbɔgbũuga na tɔgɔtɔgɔ kha bu wa Pibilyusi siira za, u kha bu wa h̄ɪnkɛɛ u. Na Polira lonn u thuoŋura u na yo d̄ukɪn u lese kɪ ȳɪnn Yekila na u b̄aaru. ⁹ Sɛ kp̄ira za, gɛ sɪrɪgura bodipe buɔra kha ban ma ki bu b̄aame t̄ɪ. ¹⁰⁻¹¹ A liin ma feruwe pɪs̄aa fɪ, na pɪ gb̄ɪne a k̄ɪraŋura. Dɪȳagara a kha k̄an khɛ batona na t̄ara ɪra, na pɪ h̄aar a mɪyura za a kha ven ɪra. Batona kɪ kure Aleks̄adɪrura, uɔ a khɛrɪ. U diin ma fɪ na wese bɛ-

¹ Makɪn khaadɛ ken ni na Miliinye 14:11

na yo zuori. Sīnphanbiiwe piyō wεpe pi kha yi kha Diyosikuri ıra, bε yisiga na sewen batona za.

Polira nann Ɔɔɔmu

¹² Na a khien yuon na nann Sirakusi na nūrén fi na liin khiewe piśāa fi. ¹³ Baa a kuđ diε khaala, na a maan lagagborogɛjira u na yo nann Eregio. Baa dɔgura yekīnni, na saraɣura aln Maliti geɛ ki vu, na a liin khiewe piyō ki tuun nann Puzulu. ¹⁴ Giε gboɣura u, a yāan kiretīwe buɔ ni, na pi yīnn kha a le khiewe wāniyō fi. Diε khaala a kuđ na yuon Ɔɔɔmura/Ɔɔɔmu. ¹⁵ Na Ɔɔɔmu kiretīwura nuun a miye na pi bann haru Apiyusi yawugbēigura u na khīrūwe giithuuse sāara khaala na ba thukīnn a. Baa Polira yāan mi, na u thien Yekila na u gbɔde tūri. ¹⁶ Baa a nann Ɔɔɔmura, [na surasiwe wɔɔre nɔrara Yuliyɔsira hāan kasobiiwe buɔ na surasiwe wɔɔre nɔrara ki bu Ɔɔɔmura ıra.] Na u yien Polira na u khien thuuga na hidann ukpo uɔ na surasi weɪ uɔ, uɔ kha tiεge u.

Polira bu de Yekire siεε na Ɔɔɔmu Yawutuwe

¹⁷ Baa Polira buun khiewe piśāa, na u yid Yawutuwe/Yawutuwe wɔɔre nɔrara na biɣinn mi na ded pi kha: «Aa nɔpe, mi liin mune a thina za wa?, mi asun a sekhāgawura sinira wa?; kena pi gɔd miε Zeruzalemura ki hāan miε Ɔɔɔmura. ¹⁸ Baa bε bŭkīnn miε miyura, pi yāan na miε liin muđe ti nann khuume wa?, pi kha bε wa na zε miε. ¹⁹ Na Yawutuwira keiri. Miε kha tu wete miε wɔri le dŭwa?. Na miε kha miε yo wa na miε siεsira Ɔɔɔmu/Ɔɔɔmu itakhogbŭɔɣura khere. Si liin mu gaga kha miε bε wa na zarīɣin miε thīnɔrara wa?. ²⁰ Giε yien na miε kha bε kha miε yā ũ na siεε ũ. Weura za *Israyeli/Israyeli* biiwira khāan ki tiε ıra, uɔ za pi dien ki vɔd miε na zɔriɔsiε.» ²¹ Na pi zīɣin u kha: «Aa buun sewe na u kuđ Zude sirigura u ni na ded

mu miye wa?. Zude nura sii bann ba ded aa mune waruma na ba ded mu yisibŭiga wa?. ²² Nja aa bε wa na tu muuna mu gaga ıra, nadε khaayura bε za pi khēɪ wa khīndiε mu thuo ıra.»

²³ Baa pi ded siε, na pi hāar u diyāga guɔ. Baa giε diyāgara nanni, na niɔɔɔɔme yuon khaala u kha hūn ıra. Na Polira bɔɔɔɔnn mi *Yekila uigira/Yekila uiga* miye ki khien *Moyizira/Moyizi* siεrehāansira na Yekila yādedewura sewuwura na hugan ki de pi *Yesura/Yesu* miye, si le thaaga pi khāa u za. U siεren mi wa na gɔ ki buloɣo na yo nann zŭraɣa. ²⁴ Buɔra khāan u siεsira za ɣa buɔra khāan si za wa?. ²⁵ Baa pi na benn tikpo za, ki tiwigiɣin wa?, na Polira ded kha: «Siεsira *Yekila yādedaara/Yekire yādedaa* Ezayira ded ũ sekhāgawura *Yekila Nina/Yekire Nin* wɔriɣura za, tīya u koyi. U ded ba kha Yekila ded ba kha: ²⁶ “Yo nɔriε khere na de pi kha:

ũ ba nuure kīraɣura ɣa ũ ba tu mune bu wa?.

ũ ba ken kīraɣura ɣa ũ ba yā mune wa?.

²⁷ Nadε, thīndiε nɔrara kpolonsira hugan ma.

Pi fiđ ba pi numidanyura,

ki bakan pi yiwiɣura,

si le thaaga hā pi yiwiɣura yā wa?,

hā pi numidanyura nu wa?,

hā pi tu mune bu

na vi gbūu miε Yekila za, mi bāare wɪ wa?.”»

²⁸ Na Polira ded pi kha: «ũ tu kha Yekila dāan hāan ma thīmaanyura u zīmura siεsira, kha bε uɔ ba nuure u.»

[²⁹ Baa Polira ded siε zuori, na *Yawutuwira/Yawutuwe* ki bakīn kame gbaangbo ki ki khūn.]

³⁰ Polira liin ma duse yō hīyense thuugura za u na khien ıra. Nɔrara bε pi kha yo u khere, u kha kpɔri pi wa. ³¹ U kha de ba *Yekila uigira/Yekila uiga* miye ki karīn nɔpe *Yesu* Kirisitira liin Adeyura ıra uɔ miye kei le ānabirise, nura gbūu kha khūn u khīne wa?.

Ɖɔɔmɔwɛ

Leturɩla siere thaaga

Poli dāan leturɩwɛ na hāan kiretɩwura kha bu Ɖɔɔmɔ. Nɩpɛ buɔ na ded pi Yekila tɩyara. Nja Poli kha biɛ wa na nan pi heke na hā wɩ habɛ, siɛ kpɩra za uɔ yo Esɩpayɩ. Leturɩwɛ za, Poli bɔɔɔ wa uɔ thɩra karɩna lɔmɩra: Nɩthɩrɩbi-iwira biɛ bu wa mɩbɩyɛledɛwɛ, nja pi bu wa Yawutuwe ba, pi bu wa thɩmaanye ba, Yekila khɔrɩ wa pi biɛ. Na pi li-in nukpuore, na Yesu Kirisitira huun ma pi kāmara za, pi biɛ ba le wa nitelenyeme Yekila wuɔla za. Nja siɛ bu wa Yekila miyāagranɛ. Wɛpɛ ki hɩɔan nukpuore na Yesura, biɛ bu wa zɩmɛ ki kure mɩbɩyɛliige na huume za. Pi ba hɩɔan ma thakuogo za kɩu kei gbaa na pi Adeyɛ Yesura kpuore, ki yɛ Yekila Nina ki denfɛ wɩ (1-8). Yawutuwira ki kei Yesura miyura na ba gbɛ fɩra za, Polira siere wa na gbɩu biɛ miyɛ za. U bɔɔɔ si wa kha pi ba wɔrɩ kei Yesura kɩu kei gbaa wa?, nadɩɛ Yekila fɩmɩra bu wa na wɔrɩkɔ miyɛ biɛ za (9-11). Nja na ɩra uɔ, baa Yekila fɩn thɩmaanyura za, pi kān ma na hā pi thɩ na Yesura na bu yɛ Yekila wuɔla za bāanye biɛ, siɛ ki nuu Yekila (12-15). Leturɩla philakhela za, Poli de ba kha uɔ biɛ wa na yo Ɖɔɔmura, ki yɛ pi wɔrɩ denfɛ uɔ uɔ yo Esɩpanyɩ. Poli thɩɛ wa u tudɛrɩwura biɛ ki bu Ɖɔɔmura (15-16).

Poli bu thɩɛ Ɖɔɔmɔ kiretɩwɛ

1 Mɛ Poli liin Yesu Kirisitira miliinbiira, mɛ ki sɛwɛ leturɩwɛ na hā ɩ u. Yekila yɩɔ ba mɛ na mi liin u dāara, u khonn mi wa kha mi le uɔ siɛrenuuse dedaa.

² Yekila thɩra na tann ma u yādedɛwɛ za harɩ khɔɩ na hāan nuuga siɛ siɛrenuuse miyɛ za, na biɛ sewen si u sewura za. ³ Siɛ siɛrenuuse kha de ba u Bikhiira miyɛ, uɔ wɛra kuɔ *Davidi* / *Davidi* kpɩrabiiwira za na makɩnn na nɩthɩrɩbiwe hɩnlɔmɩra. ⁴ Ninyegemɔra bɔɔɔn si wa kha a Adeyɛ Yesu Kirisitira bu wa Yekire Bikhiye, si wɔrɩkura gbɩun yāan tuun ma baa u alun na kuɔ hu-umira za ɩra. ⁵ Uɔ za Yekila tann na fɩn aa za na liir a dāarawɛ, si le thaaga a wɔrɩ denfɛ dunuyara thɩnyura biɛ nɩpura pi bu khāame na nu u bere ki gbɩne u. ⁶ ɩɛ Ɖɔɔmɔwɛ tɩ, baa Yesu Kirisitira yɩɔ ɩ na liir ɩ u bewɛ, ɩɛ bu wa biɛ nɩpɛ buɔ. ⁷ ɩɛ wɛpɛ biɛ ki bu Ɖɔɔmura / Ɖɔɔmɔ na Yekila khɔrɩ ɩ, ɩɛ wɛpɛ u yɩɔ kha ɩ le uɔ bewɛ, a *Siye* / *Siye* Yekila na a Adeyɛ Yesu Kirisitira kɩra ɩ ki hā ɩ kpolonwuonjo!

Poli bu khɔrɩ na yo yā Ɖɔɔmɔ kiretɩwɛ

⁸ Mɩ tāra wa Yesu Kirisitira za na thɩɛ mi Yekila zo ɩ biɛ kāmara za, nadɩɛ nɩpɛ de ba ɩ khāamɩra miyɛ dunuyara khaayura biɛ za. ⁹ Yekila mi liige ki hā na mɩ gagasura biɛ, na mi de nɩpɛ u Bikhiira siɛrenuusra. Uɔ thɩra ki bu mɩ tɩyadedaara, mɩ yɩn u wa ki hā ɩ mi Yekire yɩnura za ¹⁰ kei gbaa. Mɩ biɛ si wa Yekila heke

kha na u dɩnjo u, u hā mɩ khɩne mi gbɩu thiye ɩ heke tɩ. ¹¹ Nadɩɛ, mɩ biɛ si wa na mɩ gagasura biɛ kha mɛ yā ɩ, na bɔɔɔ ɩ Ninyegemɔra miyāaguranye yuɔ si le thaaga duɔ siɛ ɩ fanjura za, ¹² warɩma na mɩ ba hɩɔan ɩ sugumura za, khāamɩra ki bu ɩɛ na mɛ za biɛ khāamɩra ba hā a biɛ habɛ. ¹³ Mɩ kiretɩɛ yabiiwe, mɩ biɛ kha ɩ kuɔmɛ hɩɔan wesɛ za wa?. Siɛ ki bu kha mɩ biɛn si wa bengɔnye kha mɛ thiye ɩ heke ni ¹, nja mɩ wɔrɩn buun ti khɩne wa?. Mɩ kha biɛ wa kha mi miliin-sira bu thaaga mu gaga kha baa si buun thaaga sɩrsura suɔra za ɩra. ¹⁴ Mɩ kān ma na liige hā nɩpɛ biɛ, wɛpɛ wuɔyɛ yɛɔɩ, na wɛpɛ wuɔyura yɛɔ wa?, wɛpɛ liin karɩn, na wɛpɛ liin karɩn wa?. ¹⁵ Gɛ yɛn na mɩ biɛ si na mɩ gagasura biɛ na yo de Yekila siɛsura na ɩɛ Ɖɔɔmɔwura tɩ.

Wɔrɩkura ki bu Yekila siɛrenuusra za ɩra

¹⁶ Yekila siɛrenuusra debira bu na nuɛ mɛ heke wa?, nadɩɛ siɛ ki bu Yekila wɔrɩkura. Siɛ uɔ thɩra khe na zɩn wɛpɛ ki khāa u za, *Yawutuwira* / *Yawutuwe* zo, siɛ kpɩra za thɩmaanyura tu thuo biɛ. ¹⁷ Yekila siɛrenuusra ki bɔɔɔ kha wɛpɛ doro ki khāa Yekila za na yo nan si diikhela, u ken ma biɛ nitelenyeme, mu gaga kha baa si ded Yekila sɛwura za kha: «Nitelenyemo ba bu wa thakuogo u khāamɩra wɔrɩkura za.»

Nuthĩrɔpe bɛ bilenn ma Yekila wɔɔla za

18 Nadɛ na yɛ Yekila zaara ni, u ɔɔɔɔɔ sɪ wa na sɪ yedɪ, kha uɔ donn ma na mbĩyeliigira thĩnyira bɛ dɛl-na mɩkɛtɛlenyira nuthĩrɔpura le ɪra. Pɪ mbĩyeliigira kãma, pɪ barɪ wa nɩpe hã pi bu tu tĩyara wa?. 19 Nadɛ, wesɛ nra wɔɔɔɔ tu Yekila mɩyɪra za, sɛ guuren pɪ za wa?, Yekila thĩra u ɔɔɔɔɔ mɩ ɛ mɩyɪra na yedɪ. 20 Lɔmɩra za Yekila thĩra bu, nra sii wɔɔɔɔ yã u na yiwire wa?, ŋa na khe dunuyara lebena na ba gbɛ ɪra za, u wɔɔɔɔkɛɪzuonjira yã wa na tu u miliinyira bɛ za kha uɔ kɪ bu Yekila. Gɛ yɛɪɪ, nra sii ba wɔɔɔɔ bu tĩya u wɔɔla za wa?. 21 Nadɛ nuthĩrɔpe tu kha Yekila bu, ŋa pɪ bɪ gbĩne u mu gaga kha baa Yekire kãn na gbĩne wa?. Pɪ bu na thɛ u mu gaga kha baa Yekire kãn na thɛ wa?, ŋa pɪ gagabɩsɩra yiin mi wa bilense za, gɛ yɛn na pi hĩin na dabirimɩye doro. 22 Pi ken ma pi thĩ wɔɔɔɔɔɔɔɔɔ kɛna pɪ tu foi thĩra wa?. 23 ɩga yeyɛɛɛɛɛɛ Yekila ki hu wa?, pɪ kɛn ma uɔ gbĩnesɛ, nuthĩrɔpura kɪ ba hura, wu-rupe, na daduorowe dɛsɛ yĩ daawe, dɛlɩna fɔlɔnɔɔɔɔɔ daawe, daasura pi sede sɛ pɪ gbĩne.

24 Gɛ yɛn na Yekila yɛn mɩ pi yekemɩbɛɛɩgɩra za pi ki le mitɛgenye, mafra pi diin ki le nɩlamɩye na kame. 25 Pɪ kɛn ma Yekire thĩnthĩnwera ki thuo sɩmɛ. Mɩyɪra Yekila liiri, ɛ pɪ hã gbĩnesɩra kɪ yɛn Ledaa Yekila thĩra kɪ kãn na gbĩnesɩra bãanye bɛ ɪra. *Ami-ina | Amiina*.

26 Gɛ yɛn na Yekila yɛn mɩ nɩlayekemɩbɛɛɩgɩra za. Pɪ hapɩra yɛn ma khuowe kɪ kɪ gɔ pɪ hakame kɪ bɛ wɩ. 27 Si kpuosira ɩ, khuowira bɛ hape dɔwa?, fɔ pi khokamɩra pɪ gɔ kɪ bɛ. Sɛ kɪ nuu wɩ. Nɩlamɩye doro pi le, mafra pi gbũ ba bu pi bilensira taasura.

28 Baa pɪ kɛn kha bɛ bɛ na tu Yekila wa? ɔɔ, mafra Yekila gbũun yɛn mɩ pɪ gagabɩsɩra za. Si liin mafra, wesɛ pɪ kha kãn na le wa?, sɛ pi le. 29 Mɩkɛtɛlenyɛnɛ thĩna bɛ liimira bu wa pɪ gagasɩra za, pi hĩ mɩne za wa?, pɪ bɩ wa, pi hĩin ma na zone, na nɩkhu-gagase, na khɛɩbɛge, na nɩfirigĩŋe, na tɔn na zarɩgĩn nra. 30 Pi de ba kame yɩsɩbɩga, pi liin ma Yekire bɩrawe, pɪ gbĩne nra wa?, pɪ bu wa nunuɔɔɔɔɔɔɔ, yɩsɩɛɛɛɛɛ, mɩbɩye fɛnyɛ kpiidɛɛ, pi nu pi hũndɛwe bɛɛ wa?. 31 Pɪ bu wa kɛ le wɔɔɔɔ, pɪ nɩrɛ sɛɛɛɛɛ kpo za wa?, pɪ lɔmɛ gbĩra, pɪ makarɩ nra za wa?. 32 Pɪ tuɔmɛ bu Yekila kitira mɩye za, kha nra wɩ bãa lɔmɛ kɪ bu mafra, uɔ dɛyɩra kãn ma na huume. Ŋa sɛ bɛ za bere, pɪ gbaan ɛ mɩyɪra liimira wa?, pɪ bãanye wuo wa na wɛpɛ ki le si siira ɪra.

Yekire kiti mɩye

2 Hari mu le be nuthĩrɩthĩne, khĩne bu mu heke na zarɩgĩn mu kãnuuna wa? I, nadɛ muna za mu zarɩgĩn mu kãnuunara, muɔ thĩra le wa dɛ kpuola,

I Makĩn khaadɛ ken na Matiyo 7:1 dɩna Luki 6:37

mafra, mu zarɩgĩn ma mu thĩ. 2 A gbũun tuun ma kha wɛpɛ kɪ zarɩgĩn pɪ kãnuunawɩra, Yekila kiti wa bɛ dɛɩwura thĩna na makĩn na u tĩyara. 3 Muɔ wɩera ki kiti ɛ mɩyɪra ledɛɩwura, kena muɔ thĩra le wa ɛ mɩyɪra thĩna tĩ, mu ken ma kha muɔ ba ko wa Yekila kitira ba?

4 Waruma muɔ nuuga bu Yekila fɩmɩra, na u babura, na u levɔɔɔkɩra za wa?? Mu tu kha bɛ fɩmɩra kɪ yɛ mu zɛ mu mbĩyeliigira ki bu zɩmɛ wa?? 5 Mu bãangbɩrɩgura na mu kpagayamɩra sɛ wa duɔ Yekila donjira za, na u donkpakpakura dɩna u kititelenyemora dɩyãgura nann thonn wa?. 6 Uɔ kɪ ba taa nɩpe bɛ kpo kpora na makĩn na pi miliinyira. 7 Wɛpɛ bɛ kɪ pɛɩ ki le mɩkĩnɩye kɪ bɛ *Yekila ɩgura | Yekila ɩga yeyɛɛɛɛɛɛ*, na gbũɔnɛ na thakuokɩrɩgura, bɛ Yekila ba hã thakuokɛɪzuonjira.

8 Ŋa wɛpɛ kɪ khɔɩ bakĩnsɩra, kɪ kɛ tĩyara, ki dii mbĩyeliigira za, bɛ Yekila ba ɔɔɔɔ u donkpakpakura. 9 Wɛpɛ bãa ki le mɩbɩye, na khe *Yawutuwe | Yawutuwe* za, na bɛ tannɩ, thĩmaanyɩra yuɔra tu ban, vense na gagayãgamɩŋa doro kɪ ba bu bɛ. 10 Wɛpɛ bãa ki le mɩkĩnɩye, na khe Yawutuwira za, na yo gbɛ thĩmaanyɩra za, ɩga yeyɛɛɛ na gbũɔnɛ na wɔyĩke kɪ ba nan bɛ. 11 Nadɛ Yekila khon nra nra za wa?

12 Wɛpɛ bɛ liin mɩbɩye kɛ tu duɔ *Moyizi | Moyizi* sɛɛhãansɩra za, bɛ ba hu wa pere. Sɛɛhãansɛ dabire kpo ba bũ pɪ wa?, wɛpɛ bɛ liin mɩbɩye kena pɪ tu wa sɛɛhãansɩra, pɪ ba kiti wi wa na makĩn na sɛɛhãansɩra. 13 Si liin mu gaga kha wɛpɛ ki nuure sɛɛhãansɩra, bɛ telen Yekila wɔɔla za wa?, ŋa wɛpɛ gɔɔ sɛɛhãansɩra kɪ nɩrɛ sɩ, bɛ Yekila ken nɩtɛlenyemira. 14 Thĩmaanyɩra kɪ bu kɛ le na Yekila sɛɛhãansɩra, na bɛ nɩrɛ na makĩn na sɛɛhãansɩra kena pɪ tu sɩ wa?, sɛ ɔɔɔɔ wa kha pɪ tu wa mɩkĩnɩye liime. 15 Mafra pɪ ɔɔɔɔ sɩ kha sɛɛhãansɩra sewen ma bɛ thĩra gagasɩra za; pɪ lɔɔɔɔɔɔɔ, dɩna pɪ gagasɩra zarɩgĩn mɩ wa, kɪ hã wɩ tĩya guɔ za. 16 Na makĩn na sɛɛɛnuusɩra mɩe de, nuthĩrɩpura gagaguɔrensɩra ba yã wa dɩyãgura Yekila ba kiti wi ɪra.

Yawutuwe na sɛɛhãansɛ mɩye

17 Muɔ wɩera kɪ yɩ bu thĩ Yawutu, na khɛn mu lanjira na yiin sɛɛhãansɩra za, kɪ kɪ gbĩne mu thĩ mu Yekila mɩye za, 18 mu tu Yekila dɩŋora, dɩna sɛɛhãansɩra karĩn mu wa kha mu ken khon mɩkĩnɩye, 19 muɔ wɩera dɛd kha muɔ kɪ bu darɩpe dabɔɔɔa gɔɔɔara, kha wɛpɛ kɪ bu dabirigira za, muɔ kɪ bu pɪ yeyɛɛɛɛɛ, 20 kha wuɔɔɔɔɔɔɔ na wɛpɛ kɪ tu foi wa?, muɔ kɪ bu bɛ karĩndaara, kha nadɛ tuonkpakpape dɩna tĩya thĩnthĩnwera ki kure sɛɛhãansɩra za, muɔ bu wa na bɛ. 21 Na sɩ bu mafra, muɔ wɩera kɪ karĩn buɔra, bena mu nisĩn karĩn mu thĩ zo wa?? Muɔ ki de kha hã pi zu wa?, kena muɔ thĩra zu wa. 22 Muɔ kɪ barɩ buɔra kha hã pi le zɛɩge wa?, kena muɔ thĩra le wa zɛɩge! Muɔ kha muɔ yãasĩnn ma sɩmɩye, kena mu lon ki zu wa sɩnthuuga

daase! ²³ Mu bɛ wa yɛsɪga (kha muɔ tu wa sɛrɛhãansɛ), kena mu gbɛnɛ sɛrɛhãansɪra wa?, kɪ asɪ Yekila yɛsɪgɪra! ²⁴ Nadɛ si ded ba Yekila sɛwura za kha: «Yekila yɛsɪgɪra asɪn ma thɪmaanye sugumura za tɛ (Yawutuwe) kãma za.»

²⁵ Huuresɛ kɪra, sɛ bu wa na mu gbɛnɛ wa sɛrɛhãansɪra, ŋa na mu gbɛnɛ sɛrɛhãansɪra wa?, mu huuresɪra bu na thaaga wa?, mu hɪdan ma mu gaga kha wɛ huuren wa?. ²⁶ Na nɪkɛhuuremo nɪrɛ kɪ makɪn na sɛrɛhãansɪra, pɪ ba thu u na yii u nɪhuuremɪra sugumu za wa? ba? ²⁷ Nɪkɛhuuremo wɛ kɪ gɔ sɛrɛhãansɪra, uɔ wɔrɪ zarɪgɪn ma muɔ wɛra kɪ asɪ sɛrɛhãansɪra, kena sɛrɛhãansɪra sɛwugɪra bu mu lekɪra za, dɪna mu huuren ma tɪ. ²⁸ Nadɛ Yawututhɪnthɪnwera yã na tu wɔkrɛ doro za wa?, dɪna huurethɪnthɪnsɪra bu gbɔdɛ khaare duɔ kpɪime doro wa?. ²⁹ Ŋa Yawututhɪnthɪnwera yã tu wa kpoloŋo za, huuresɛ liin gagasɛ za, kena si liin gbɔdɛ za wa?, sɛ kɪ bu huurethɪnthɪnsɪra. Wɛ bãa kɪ bu mafɪra, uɔ gbɛnesɪra kure nɪpɛ za wa?, ŋa uɔ gbɛnesɪra kure wa Yekila heke.

Nɪpɛ bɛ liin ma mbɛyɛledɛwɛ Yekila wuɔla za

3 Na sɪ bu mafɪra, na le Yawutu sɪ tɔnura bu wa he? Huuresɛ thaagɪra kɪ bu suna? ² Sɪyɔra bɛ bu wa na tɔnɪ. Yekila sɛsɪra nɪsɪnn hãan ma Yawutuwɪra. ³ Na buɔ kɛɪn teleme, bɪra kɪ wɔrɪ de sɛ za? Bɛ nɪpɛ kɛɪtelemɪra wɔrɪ barɪ wa Yekila telemɪra ba? ⁴ Iya! Harɪ na nɪthɪrɪbɪiwɪra liin ma tɔndɛwɛ, Yekila uɔ de ba tɪya, mu gaga kha baa si ded u sɛwura za kha: «Nɪpɛ bɛ kãn ma na tu sɪ mu sɛsɪra za kha mu de ba tɪya, na pɪ kha bɛ kɪti mu, mu bu wɔzagare» ⁵ Ŋa mbɛyɛra aa le, na ɛ le wa thaaga nɪpɛ tu kha Yekila telenn ma, bɪra a de sɛ za? Yekila bu wa kɛɪtɛɪnyemo nadɛ baa u korɪ a ba? (Mɪ sɛrɛ wa khaadɛ na makɪn na nɪthɪrɪbɪiwe sɛrɛɔmura.) ⁶ Iya, mafɪra sɪ bu wa?! Na sɪ kha bu wa mafɪra, musɛ Yekila naa ba kɪti dunuyara nɪpɪra na yo? ⁷ Na mɛ tɔŋura kɪ le thaagɪra Yekila tɪyara tu kɪraŋura, kɪ yɛ u bu gbɛnesɛ, na be kɪ yɛ kɪti wa mɛ za mu gaga kha mbɛyɛledaa kɪ bu mɪ? ⁸ Buɔ asɪ wa mɛ yɛsɪga kha mɛ de ba kha: «I yɛ a le mbɛyɛ si le thaaga mɪkɪnnɪnyɛ kure a mbɛyɛliigɪra za.» Yekila kɪtɪra ba wa wa bɛ nɪpɛ za, sɛ gbɛu kɪ makɪn mɪ.

⁹ Ŋa, sɛ bɔgɔ wa kha aa *Yawutuwɪra* / *Yawutuwe* kɪ bãa thɪnyɪra yuɔra za ba? Iya, nadɛ mɪ ded ba sɛ zuorɪ kha Yawutuwɪra na thɪnyɪra yuɔra bɛ bu wa mbɛyɛ wɔrɪkɔ za. ¹⁰ Mu gaga kha baa si ded Yekila sɛwura za kha: «Nɪthɪrɪtɛɪnyemo sɪi bu wa?, harɪ ukpo thɪra, uɔ bu wa?»

¹¹ Wuɔmɛ bu pɪ uɔ sɪi za wa?, pɪ uɔ sɪi bɛ Yekɪre wa?.

¹² Pɪ bɛ zɛn ma Yekila khɪna, pɪ bɛ liin ma nɪbɛwɛ doro.

Pɪ uɔ sɪi le mɪkɪnnɪnyɛ wa?, harɪ nura ukpo thɪra.

¹³ Pɪ yɔgɔnsɪra bu wa mu gaga kha lugudanpiinziɛnɛ, pɪ durimin ma nɪpɛ na pɪ dɛɛnsɪra, pɪ nugbɛsɪra wɔŋura bu wa mu gaga kha gbɪkɪhɪdiye wɔra.

¹⁴ Nɪdaŋa sɛsɛ na sɛrɛbɛɪsɛ doro hɪin pɪ nuusɪra za.

¹⁵ Pɪ dɛsɛ thɔ nɪkhuuga za.

¹⁶ Khaare bãa za pɪ tãra, asɪga na wɔgbɔuga doro pɪ zɛ fl.

¹⁷ Khɪna kɪ hã wɔyɪkɪra, pɪ tu dɛ khɪna wa?.

¹⁸ Pɪ ãn Yekila harɪ kɪrɪ u thɪra wa?.»

¹⁹ Kena a tu wa kha wɛsɛ bɛ sɛrɛhãansɪra de, si ded hãan ma wɛpɛ kɪ nɪrɛ na sɛrɛhãansɪra, si le thaaga hã nura sɪi wɔrɪ bu duɔ na de wa?, kɪ yɛ nɪpɛ bɛ la? tɪya Yekila wuɔla za. ²⁰ Gɛ yɛn na nura sɪi wɔrɪ le nɪtɛɪnyemo Yekila wuɔla za sɛrɛhãansɪra gɔbɪra za wa?, sɛrɛhãansɪra yɛ wa a tu doro kha a liin mbɛyɛ.

Na khãan Yesu Kɪrɪsɪtɪra za, sɛ kɪ le nura nɪtɛɪnyemo

²¹ Ŋa ɪra wɛ, Yekila bɔgɔn ma ɔmura za uɔ ken a nɪtɛɪnyeme kɛɪ yii sɛrɛhãansɪra niin bu. ɛ mɪyɪra sɛrɛhãansɪra na Yekila yãdedɛwɛ dedɪ. ²² Nura tuɔ nura kɪ ba khãa *Yesu Kɪrɪsɪtɪra* za, uɔ dɛyɪra Yekila ken nɪtɛɪnyemora, kpɪkɪŋa bu sɛ za wa?. ²³ Nadɛ nɪpɛ bɛ liin ma mbɛyɛ na laɔ *Yekila ɪga* / *Yekila ɪga* yɛyɛbɪra.

²⁴ Ŋa Yekila flɪn ma pɪ za na kenn mɪ nɪtɛɪnyeme Yesu Kɪrɪsɪtɪra wɔrɪkɪra za, uɔ wɛra zɪnn mɪ pɪ mbɛyɛliigɪra za ɪra. ²⁵ Yesura Yekila khɛn na khonn *thɔgɔnse* / *Thɔgɔnse* na bu yafa nɪpɛ mbɛyɛliigɛ za, wɛpɛ bãa kɪ ba khãa u za kɔnɪ, si le thaaga Yekila thɪra bɔgɔ u thɪ telemɪra. Nadɛ wɛpɛ na liin mbɛyɪra khɔkɪhɔra nɪ, u kɪtin bɛ ²⁶ u babɪra bɛna wa?. Gɛ yɛn na u bɔgɔ u telemɪra ɪra wɛ. Wɛpɛ khãan Yesu Kɪrɪsɪtɪra za, u liin ma bɛ nɪtɛɪnyeme, si le thaaga u telemɪra bu yã.

²⁷ Bɪra za nɪthɪrɪbɪiye wɔrɪ gbɛnɛ u thɪ bere? Iya, dɛ mɪnɛ bu dɔwa?. Bɪra bann na sɛ? Sɛrɛhãansɪra gɔbɪra ɪ ba? Iya, khãamɪra dorola ɪ. ²⁸ Nadɛ a tu wa kha nɪthɪrɪbɪiye le wa nɪtɛɪnyemo Yekila wuɔla za u khãamɪra kãmara za. Sɛrɛhãansɪra gɔbɪra kɪ yɛ u tɛɪn wa?. ²⁹ Warɪma Yekila bu wa *Yawutuwe* / *Yawutuwe* doro Yekɪre ba? Thɪmaanye Yekɪre u tɪ wa? ba? Iyo thɪmaanye Yekɪre u tɪ. ³⁰ Nadɛ Yekɪre ukpo kɪ bu, uɔ kɪ ba le Yawutuwɪra nɪtɛɪnyeme pɪ khãamɪra kãmara za, uɔ kɪ ba le thɪmaanyɪra nɪtɛɪnyeme tɪ pɪ khãamɪra kãmara za. ³¹ Sɛ bɔgɔ wa kha khãamɪra le wa thaaga a khu sɛrɛhãansɪra ba? Iya! A bɛ wa na bɔgɔ kha sɛrɛhãansɪra bu wa na thaaga.

Yekɪre tuun ma Abɪrahamu kha u bu wa nɪtɛɪnyemo

4 Bɪra a wɔrɪ de a sekhãga *Abɪrahamu* / *Abɪrahamu* mɪyɪra za? Bɪra u buun nɪthɪrɪbɪsɪra za?

² Na Yekila kenn ma Abɪrahamura nɪtɛɪnyemo u mɪlɛwɛnyɪra kãma, sɛ bɔgɔ wa kha Abɪrahamura wɔrɪ gbɛnɛ wa u thɪ, ŋa u wɔrɪ gbɛnɛ u thɪ Yekila wuɔla za

wa? ³ Tiyara za, si ded ba Yekila sewura za kha: «Aburhamu khāan ma Yekila za, na Yekila kenn u ntelenyemo.» ⁴ Nura wɛ liigeni, taasira u bu, siɛ bu kha pi gbɔ̃nen u wa si wa?, ɲa u kɔ̃n ma na siɛ taasira. ⁵ Na nura wɛ liin miliinse suɔ wa?, ɲa ki khāan ma Yekila za doro, uɔ wɛra ki bi na ken mubɔ̃yledaa nukira, u ba bi wa na ken uɔ deɣira ntelenyemo u khāamura kāmara za. ⁶ Nura wɛ Yekila ken ntelenyemo kei bu u milewenyira, itakhuo *Davidi / Davidi* siɛren ma na gbūun uɔ deɣe wɛ siira bāanwuonjo miye za kha:

⁷ «Wɛpiɛ bilense yafan pi za, kɛna pi mubɔ̃yeliigira bu pi za dōwa?, bāanwuonjo bu wa biɛ beɣe.

⁸ Wɛ mubɔ̃yeliige Yekila bu dōwa?, bāanwuonjo bu wa uɔ deɣira beɣe.»

⁹ Bāanwuonjira miye ded khaadɛ mira, giɛ bāanwuonjira diin huurenime doro za wa?, keihuurenime niin bu wa bu tɔ̃. Iyo, a ded ba kha *Aburhamu / Aburhamu* khāan ma Yekila za, na si liin thaaga na Yekila kenn u ntelenyemo. ¹⁰ Na dōne benɛ Yekila kenn Aburhamura ntelenyemo? Bena u ba huuren baa, waruma bena u kha bu kei huure? Bena u ba huuren diɛ bena i wa?, ɲa siɛ liin na u huuren thonn wa?.

¹¹ Siɛ kpɔ̃ra za Yekila tuon ba hāar u huuresira kpiisira. Siɛ kpiisira ki bɔɔɔ kha Yekila kenn u wa ntelenyemo u khāamura kāmara za, na u huuren thira thonn wa?. Si kpuosira i tɔ̃, Aburhamu ki bu keihuurenimira biɛ sekhāgara, kɛna pi khāa wa Yekila za, na uɔ kenn mi ntelenyeme. ¹² Uɔ ki bu nuhuuremira siira tɔ̃, wɛpiɛ huuren gbɔ̃de za, biɛ doro mi de wa?, ɲa biɛ na wɛpiɛ ki thuo a sekhāga Aburhamura khāamura wɔnsira ira. Uɔ khāan ma Yekila za zuori ki tuon huureni. ¹³ Yekila hāan ma Aburhamura na u kpɔ̃rabiwira nuuga kha uɔ ba hā wɛ dunuyara u le pi baa. Siɛrehāansira gɔbura liin thaagura na Yekila hāan nuugura wa? de, ɲa baa Yekila kenn u ntelenyemo u khāamura kāmara za, siɛ liin thaagura. ¹⁴ Wɛpiɛ ki gɔ siɛrehāansira, na biɛ doro kha bu nuhāanura kirugura, khāamura naa hɔdan na tɔ̃n dōwa?, Yekila nuhāanura naa hɔdan na thaaga dōwa?.

¹⁵ Nadɛ siɛrehāansira hɔde wa Yekila donjo; ɲa khaare bāa za siɛrehāanse bu wa?, siɛrehāanse asume miye de diɛ khaala za wa?. ¹⁶ Mafura, khāame ki yiɛ a bu nuhāanura kirugura, Yekila fɔme biɛ. Wɛpe bāa ki bu Aburhamu kpɔ̃rabiwiɛ, giɛ nuugura hāan ma biɛ.

Wɛpiɛ ki gɔ siɛrehāansira, biɛ dola nuugura hāan wa?, ɲa wɛpe bāa ki khāa mu gaga kha a biɛ siye Aburhamura, nuugura hāan ma biɛ tɔ̃. ¹⁷ Si sewen ma Yekila sewura za na ded kha: «Mi liin mu wa thɔ̃ngɔnye siye.» Yekila wuɔla za, Aburhamura bu wa a biɛ siye, uɔ Yekire wɛ za u khāan ira. Yekila ki arɔga nuhuomira, miyura kha bu wa?, uɔ ki yiɛ i hɔdan bu. ¹⁸ Wɛsiɛ za nura kha wɔri lan na khāa wa?, Aburhamura khāan ma siɛ za. Giɛ yiɛn na u liin thɔ̃ngɔnye siye na makɔ̃n na wɛsiɛ Yekila ded u kha: «Mafura mu kpɔ̃rabiwira ba

gɔn.» ¹⁹ U na khāf ba gbaangbo, u dɔsura kha nan ma dɔse tiiwāa (100) siira, u hala Sarara na tann ma bihɔ̃jo. Siɛ biɛ za, Aburhamura kha khāa wa Yekila nuhāanura za bere, kɛna u na yimin ma huume zuori. ²⁰ U yiɛn kei khāan Yekila nuhāanura za kūu wa?. U khāamura siɛn ma faɲa guɔ u za, na si liin thaaga na u gbɔ̃nen Yekila. ²¹ U na khāan ma si za gbaangbo kha miyura za Yekila na hāan uɔ nuugura, wɔriɔ bu wa u heke na hɔde giɛ nuugura. ²² Siɛ yiɛn na u liin ntelenyemo u khāamura kāmara za. ²³ Na Yekila sewura siɛsiɛ ki de kha: «Yekila kenn u wa ntelenyemo», siɛ siɛsiɛ ded hāan uɔ kpora wa?. ²⁴ Si sewen ma na hāan aa wɛpiɛ Yekila ba ken ntelenyemira tɔ̃, nadɛ aa khāa wa Yekila za, uɔ wɛra arɔgan a Adeɣe *Yesura / Yesu* na kusen u huumira za ira. ²⁵ Yekila yiɛn ma na huumira nann *Yesura* aa mubɔ̃yeliige kāma. U gbūun arɔgan u wa na kusen u huumira za na hāar u thakuogo si le thaaga a le ntelenyeme uɔ Yekila wuɔla za.

Yesu Kirisitira kāmara za, a bu wa wɔyike za na Yekila

⁵ Iyo, baa khāamura liin thaagura na Yekila kenn a ntelenyeme, a bu wa wɔyike za na Yekila a Adeɣe *Yesu* Kirisitira kāma. ² A khāamura kāmara za, uɔ *Yesu* wɛ liin thaagura na a buun niin Yekila fɔmura za a nɔ̃rɛn kiran ira. A bāanyura wuon ma nadɛ a lan ma na a khāa si za kha aa niin ba hɔdan ma *Yekila uga / Yekila uga* yeyɛbura za. ³ Siɛ dola i wa?, aa bāanyura wuon ma na aa vensura, nadɛ vensura yiɛ wa a bu pɛume. ⁴ Pɛume yiɛ wa a bu wɔriɔ gbɔ̃riɛ za, na a buun wɔriɔ, a hɔdan ma na lanja tɔ̃. ⁵ Kɛna giɛ lanje gbūu kpense a wa?, nadɛ Yekila yiin ma u khɔrumura a gagasura za *Ninyegemɔra / Yekire Nin* u hāar a, uɔ wɔriɔkura za. ⁶ Iyo, bena a kha bu kei le faɲura, diɛ bena Kirisitira huun mubɔ̃ylederɔwura kāma za, na makɔ̃n na bena Yekila kenn khonn ira. ⁷ Si gbɔ̃ra nura bi na hu ntelenyemo bode za, ɲa si wɔri le kha nura uɔ bi na hu mɔ̃kɔ̃nledaa uɔ bode za. ⁸ Na Yekila bɔɔɔn a wa lomura za uɔ khɔri a ki yo ira. Siɛ ki bu kha Kirisitira huun ma aa kāma za bena a kha bu mubɔ̃yeliigira za. ⁹ Ira baa a bu wa ntelenyeme Kirisitira huumira tarangboko kāmara za, dōnese bu siɛ za dōwa?, mafura tɔ̃ a ba ko Yekila donjira uɔ *Yesura* kpuora wɔriɔkura za. ¹⁰ Nadɛ bena a kha bu Yekila bɔ̃rawura, na u buun ma kha a bu bemɛ na uɔ u Bikhiira huumira kāmara za. Baa biɛ bemura buun zuori, dōnese bu si za dōwa?, a ba bu wa thakuogo tɔ̃ u Bikhiira kāmara za nadɛ u bu wa thakuogo za. ¹¹ Siɛ dola i wa?, a bāanyura wuon ma Yekila wuɔla za a Adeɣe *Yesu* Kirisitira kāmara za, uɔ wɛra liin thaagura na aa na Yekila benn ira.

Adama na Yesu Kirisiti miye

¹² Nura kpo liin thaagura na mubɔ̃yeliige lonn dunuyara za, mubɔ̃yeliige liin thaagura na huume nann

nithĩrĩpura bĩe dunuyara za, nadĩe pi bĩe bu wa mbĩyelledewe. ¹³ Khaala Yekila kha uo hã s̄erehãansura na *Moyizira/Moyizi*, s̄e liin ma na mbĩyeliige bu wa dunuyara za zuori, ŋa baa s̄erehãansura kha bu d̄ie be-na thonn wa?, Yekila kha kiti nura u mbĩyeliige kãma za wa?. ¹⁴ Kena na khe Adamara bena na ba gbĩe Moyizira bena za, huume kha khe wa nĩpe, harĩ wẽpĩe thĩra liin mbĩye mu gaga kha Adamara wa?, uo wĩera keĩn Yekila s̄esura u na hãar u ıra.

Deyura kha kãn na ban, Adamara kha bu uo deyura donduora.

¹⁵ Ŋa Adamara bilensira na Yekila k̄pasa muna u f̄lũn nĩpura za w̄ori makĩn wa?; nadĩe, na nura k̄po bilense liin thaagura na huume nann nĩḡomẽ, Yekila f̄lũmura gb̄ĩn ma gbaangbo thĩ, u k̄pasa muna u hãan nĩḡomura nura k̄po kãmara za na uo liin *Yesu* Kirisitira, d̄ie gb̄ĩn ma thĩ.

¹⁶ L̄omẽ za Yekila yãaḡĩn nithĩrĩpe d̄ĩna l̄omẽ za nura k̄po le mbĩye, bu wa k̄po k̄po. Nadĩe nura k̄po mbĩyeliige kãma za Yekila yĩen na kitira waan nithĩrĩpura bĩe za. Ŋa mbĩyeḡonye liime k̄pĩra za, na Yekila makarũn nithĩrĩpura za na hãan mi l̄omẽ pi w̄ori le nitelenyeme tĩ. ¹⁷ Na nura k̄po mbĩye liin thaaga na huume buun w̄orĩko nithĩrĩpe za, mafura tĩ, wẽpẽ buun Yekila f̄lũmura na u kenn mi nitelenyeme, bĩe ba hũdan ma thakuogo za ki bu w̄orĩko *Yesu* Kirisitira k̄pora kãmara za.

¹⁸ Mafura, nura k̄po mbĩyeliige kãma, na kiti waan nithĩrĩpura bĩe za. Mafura tĩ, nura k̄po mukĩrĩliige kãma, nĩḡomẽ liin nitelenyeme na buun thakuogo. ¹⁹ Nĩpe bĩe liin ma mbĩyelledewe nura k̄po k̄pagayame kãma, mafura tĩ, baa nura k̄po liin Yekila d̄ĩŋo, nĩḡomẽ ba le wa nitelenyeme. ²⁰ S̄erehãansura tiin ma na si liin thaaga na duo s̄ien mbĩyeliigira za, ŋa khaare bãa mbĩyeliige ḡon, Yekila f̄lũmura gb̄ĩn ma d̄ie khaala za gbaangbo harĩ na tãra. ²¹ L̄omura za mbĩyeliigira na buun w̄orĩko nithĩrĩpura za ki khu wĩ, mafura tĩ, teleme w̄orĩkura za, Yekila f̄lũmura bu wa faŋa ki hã nĩpe thakuok̄eĩzuoŋo a Ad̄eye *Yesu* Kirisitira kãmara za.

Na le n̄huome mbĩyeliige ḡeŋe, ki hũdan thakuogo za na Kirisitira

6 Bura a ba de ıra? A kãn ma na dii mbĩyeliigira za si le thaaga Yekila f̄lũmura gb̄ĩn na yo w̄orẽ ba ¹? ² Iya! Aa wẽpĩe ki bu mu gaga kha a huun ma mbĩyeliigira ḡeŋe na kuon mbĩyeliige faŋura za, muse a le ki gb̄ũu hũdan mbĩyeliigira za tĩ? ³ ĩ tu kha aa wẽpĩe bĩe *yĩd/Yĩ*ãmura za *Yesu* Kirisitira yĩs̄iḡura za, a bĩe liin ma k̄puore Kirisitira za, ki huun d̄ĩn u k̄puore wa?? ⁴ Baa a *yĩd*ãmura za, si liin ma mu gaga kha pi kas̄n a wa d̄ĩna Kirisitira k̄puore, si le thaaga, l̄omura za Kirisitira aln na kud̄ huumira za *Sije/Sije* Yekila w̄orĩk̄pak̄ura kãmara za, aa l̄omura w̄ori vukĩn na le l̄onfeme

I Makĩn khaad̄ie ken ni na 3:8

mafura tĩ. ⁵ Nadĩe na a d̄ier u wa k̄puore na huuri, aa na uo ba arĩ wa na kure huumira za k̄puore tĩ. ⁶ A tu wẽs̄ie na k̄ĩra, a l̄onduguwira bađ ba na *Yesura* k̄puore *nĩbadab̄ok̄ura/Nĩbadab̄ok̄o* za, si le thaaga a mbĩyeliiḡe b̄od̄ie as̄i ki yĩe a kure mbĩyeliige d̄onsira za. ⁷ Nadĩe wĩe bãa huuri, uo niin bu mbĩyeliige za d̄õwa?. ⁸ Na aa na Kirisitira d̄ien ma na huun k̄puore, a khãa wa si za tĩ kha a ba hũdan ma thakuogo za d̄ĩn u k̄puore tĩ. ⁹ T̄iya u, a tuon ma kha Kirisitira aln ma na kud̄ huumira za, u gb̄ũu ba hu d̄õwa?, huume w̄ori u d̄õwa?. ¹⁰ Nadĩe huumira Kirisitira huuri, u huun ma b̄an̄ĩk̄po k̄peli na as̄n huumira faŋura. Ira wĩe u bu wa thakuogo za, u thakuogira gb̄ũu bu wa Yekila b̄eŋe. ¹¹ Mafura tĩ, ĩe ken ĩ thĩ mu gaga kha n̄huome mbĩyeliigira ḡeŋe, ki le n̄kogolinkowe na hã Yekila *Yesu* Kirisitira kãmara za.

¹² Ḡie yĩerĩ, ĩ gb̄o?ura ki bu huonyira, hã ĩ yĩe mbĩyeliige bu w̄orĩko ĩe za d̄õwa?, ĩ kãn na bi gb̄o?ura yekem̄b̄ieb̄ĩḡura d̄õwa?. ¹³ Hã ĩ khe ĩ gb̄ođe khaare sii na le ri mbĩye lemune wa?. Ŋa ĩ hã ĩ thĩ na Yekila. ĩ le mu gaga kha nĩpe bãa huun ki aln ıra, ki khe ĩ gb̄o?ura khayura bĩe ki ki le mitelenyenyẽ. ¹⁴ Iyo, mbĩyeliige kãn bu w̄orĩko ĩ za d̄õwa?. Nadĩe ĩ n̄urẽ na s̄erehãansura d̄õwa?, ŋa ĩ n̄urẽ wa Yekila f̄lũmura w̄orĩkura za ıra.

Na khon mbĩyeliige za ki le Yekire miliindewe

¹⁵ S̄erehãansura ki zĩe aa wuola d̄õwa?, ŋa Yekila kh̄orũmura ki bu a za. Na si bu mafura, s̄e ki b̄oḡo kha a kãn ma ki le mbĩye ba? Iya mafura u wa?! ¹⁶ ĩ tuon kha na ĩ khĩen ĩ thĩ na hãan nura wĩe bãa, na liin mu gaga kha ĩ bu wa uo deyura donron ^{II}, ki ki nuure u za, ĩ le wa u donron wa?? Na si gb̄ũun liin ma mbĩye, si ba phula wa as̄iḡa za. Ŋa na Yekire berẽ ĩ nu, u ba yĩe ĩ telen. ¹⁷ A thĩe Yekila, nadĩe ĩe na liin ma mbĩyeliige d̄ome, ŋa ıra wĩe karĩna ĩ buuri, ĩ buun ma uo na ĩ gagasura bĩe, ¹⁸ ĩ buun ma ĩ thĩ na kud̄ mbĩyeliige leke za, ki liin teleme d̄ome. ¹⁹ Mi s̄ere ĩ wa mafura na makĩn na nithĩrĩb̄iwe l̄omura, nadĩe baa ĩ tu miye k̄orĩwe vivi wa? ıra. ĩ na liin ma ĩ thĩ mitegenyẽ na b̄ĩme d̄ome, ki liin n̄k̄pagayame Yekila za. Ira wĩe ĩ le mitelenyenyẽ d̄ome, ki hã ĩ thĩ pere na Yekila.

²⁰ Nadĩe bena ĩ kha bu mbĩyeliige d̄onsira za, ĩ nuuga kha bu mitelenyenyẽ za wa?. ²¹ Ŋa bura t̄õn ĩ buun s̄ie za na nuse doro i wa? Nadĩe si phulamura ban ma na huume. ²² Ŋa f̄lura uo, ĩ buun ma ĩ thĩ na kud̄ mbĩyeliigira za na liin Yekila d̄ome. T̄õnura ĩe bu s̄ie za uo ki bu gagayegense. Si philyansura za ĩ ba bu wa thakuok̄eĩzuoŋo. ²³ Nadĩe, mbĩyeliige taase ki bu huume, ŋa muuna Yekila yãaḡĩn a d̄i, d̄ie ki bu thakuok̄eĩzuoŋo a Ad̄eye *Yesu* Kirisitira za.

II Makĩn khaad̄ie ken ni na Zã 8:34

Kiretēwe buun ma pi thī na khonn sɛrehānsura lekira za

7 Mi kiretē yabiiwe, tē thīra tu wesie mi ba de i cɔ, nadie i tu wa sɛrehānsura. I tu kha bena nithūrga bu thakuogo za, die bena u nūrè na sɛrehānsura. 2 Mafura u tī, hara wɛ bāa ki bu yanja za, na makīn na sɛrehānsura, u kān ma na hɔdan na u khuora bena khuora bu thakuogo za, ŋa na khuora huuri, hala wɔru bu u thī na kure sɛrehānsura kha die wɛ. 3 Ŋa na yie u khuora thakuogo za, ki kure na yo yii khokpasa u, pi yi ba u hara wɛ kha zerthara. Ŋa na u khuora huun ma, khīne bu wa u heke na yo khe khokpasa na yan, die bena u asɔn sɛrehānsura dōwa?, u gbūun liin zerige tī wa?. 4 Mi kiretē yabiiwe, tē bu wa mafura tī, i buun ma i thī na kud sɛrehānsura vɔnsura za nadie baa i liin Kirisitira gbɔde khaare duɔ ɔra. U wɛra aln na kud humira za, i liin ma u bewɛ ɔra, si le thaaga a wɔru le miliinkīne na hā Yekila. 5 Aa tī, bena a kha bu a thī za, a yekembɛbɛlɔra na buun wɔrɔkɔ a za, mub̄yeliige yeke kha go a wa sɛrehāanse kāma za. A li in mɔkarɔye wɛ?e kha yo a huume za. 6 Ŋa sɛrehānsura na liir a dɔmira, a buun ma a thī na kud sie za. Ira wɛ, a wɔru liige hā wa Yekila na lɔnfeme Ninjegemɔ wɔrɔkɔra za, a liige na makīn na lɔndugowira mu gaga kha baa *Moyizi / Moyizi* sɛrehānsura kha ba a si fanja wa?.

Bura sɛrehānsura kīra?

7 Bura a ba de ɔra? Sɛrehānsura bu wa mub̄yeliige ba? Iya! Ŋa sɛrehāanse liin thaagra na mie tuun mub̄yeliige kɔrɔla. Na si na ded sɛrehānsura za wa? kha: «Hā mu yie mu wɔrɛ kure mu kānɔɔna mune za wa?». Mie naa tu kha na mu wɔrɛ kud mu kānɔɔna mune za, sie bu wa mub̄yeliige wa?. 8 Baa si liin mafura na mub̄yeliige buun ma lonkhere na yiin mthīnyira bie yeb̄lɔra mie gagasura za. Nadie na sɛredewense bu wa?, mub̄yeliige bu tī wa?. 9 Kh̄lkh̄ura, bena sɛrehānsura kha bu wa?, mie kha bu wa thakuogo, ŋa baa sɛredewensira ba tiiri, na mub̄yeliige buun wɔrɔkɔ, 10 na mie huuri. Si liin mafura, sɛredewensira kha kān hā mi thakuogira, sie ba yann yuon na mie huume za. 11 Nadie mub̄yeliige buun ma lonkhere sɛredewensira wɔrɔkɔ za, haru na liin thaaga na bilenn mie na mi huuri. 12 Mafura, sɛrehānsura bu wa miyegene, dīna sɛredewensira bu wa miyegene tī, si telen ma, si kīra wa.

13 Na si bu mafura, muna ki kīra, die vɔd na liin mie khuthagala ba? Iya! Mub̄yeliige fed ba mɔkīnnye za na yiin mie huume za, si le thaaga sɛredewensira bɔɔɔ si na yesīn kha mub̄yeliigira bīn wa, dīna ki yo wa na nura huume za.

Mub̄yeliige buun ma wɔrɔkɔ nithūrbiiwe za

14 Iyo, a tuun ma kha sɛrehānsura kud ba Yekila heke, ŋa mie bu wa kei le wɔrɔkɔ, mi bu wa mub̄yeliige leke za mu gaga kha donron. 15 Tīyara za u, wesie mie bu le, mi khon bire si za wa?. Wesie ki nuu mi, mi le sie wa?, ŋa wesie mi yāsīnni, sie mi le. 16 Mɔyura ki nuu mie wa?, na ie mie le, sie ki yie mie bi kha sɛrehānsura bu wa mɔkīne. 17 Na si bu mafura mɔyura ki le, ie bu mie miliinye dōwa?, mub̄yeliigira ki bu mie gagasura za, gie ki le sie. 18 Nadie mi tuun ma kha mɔyura ki bu mi gbɔda za, i kīra wa?. Mɔkīruliige bu mi gagasura za, ŋa mi wɔru le i wa?. 19 Mɔkīnnyira mi bie na le, mi le ie wa?, fɔ mub̄ye doro, mi gbūu bie ie wa?. 20 Mɔyura ki nuu mi wa?, na ie mi le, sie ki bɔɔɔ kha i liimira kure mie thīra za wa?, ŋa mub̄yeliigira ki bu mi gagasura za gie ki le sie. 21 Mi kenn yāan si wa kha bēna mi bie na le mɔkīnnyira, mi wɔru le i wa?, fɔ mub̄ye. 22 Mi gagasura sie u za, Yekila sɛrehānsura miye nuu wa mie. 23 Ŋa mi yāan ma kha wesie ki nuu mi, na mi kha mi le sie, wɔrɔkɔ guɔ baru wa mie si liimira za. Gie wɔrɔkɔra ki yie na mub̄yeliigira bu fanja mie za. 24 Mi wɔgbūuga ! Gbɔda ki yan ki yo mi humira za, āna ki ba zīn mi ki za? 25 Mi gbīne wa Yekila u wɛra ki zīn mi gie wɔgbūugura za a Adeye *Yesu* Kirisitira kāmara za ɔra!

Mi kpolongagasura za, mi buun ma kha mie nūrè na Yekila sɛrehānsura, gbɔda kpūŋinsira liin mi mub̄yeliige donrona.

Yekila Nina yie wa a bu a thī

8 Ira wɛ u, nura wɛ bāa ki bu na *Yesu* Kirisitira, kiti ba wa u deyura za kūu wa?. 2 Nadie Ninjegemɔra sɛrehānsura ki hā a thakuogira *Yesu* Kirisitira za, u sɛrehānsura liin thaagra na zīn mie na sɛrehānsura ki hā mub̄yeliigira na humira ɔra. 3 Muna Sɛrehānsura kpūnn liimira nadie baa gbɔde bu na wɔrɔkɔ wa?, Yekila liin ma die. U dāan ma u thī bikhira na u bann mu gaga kha mub̄yelledaa, ki hāan u thī na bu taa a mub̄yeliigira. Mafura u asɔn mub̄yeliigira fanja, 4 si le thaaga, telemira sɛrehānsura bie kha aa wɛrie keɔn nithūrbiiwe nūrèlɔmura ki ki nūrè ki makīn na Ninjegemɔra dīŋora, a wɔru nūrè na makīn na bie telemira. 5 Tīyara za u, wɛrie ki thuo gbɔkhaase yekembɛbɛlɔra, bie derɔwura le wa gbɔde dīŋo doro, ŋa wɛrie ki thuo Ninjegemɔra dīŋora, bie derɔwura le wa Ninjegemɔra dīŋo. 6 Na bi na thuo gbɔkhaase yekembɛbɛlɔra, si ban ma na huume, ŋa na bi na thuo Ninjegemɔra dīŋora, si ban ma na thakuogo na wɔyike. 7 Nithūrbiiwe bāa yekembɛbɛlɔra go na bu wɔrɔkɔ pi za, bie derɔwura bu wa Yekire bīrawe. Pi bi Yekila dīŋora wa?, bie thīra wɔru le si wa?.

⁸ Nadie, na nura le mɪyura ki nuu uɔ thĩra, uɔ deyura miye wɔri nuu Yekila kũu wa?

⁹ Ƴe uɔ, Ƴ le Ƴe thĩ dĩjo miye dũwa?. Mɪyura ki nuu Ninyegemɔra, e Ƴ le, nadie *Yekila Nina / Yekire Nin* bu wa Ƴ za. Na Kirisitira Nina bu wɛe baa za wa?, uɔ deyura bu Kirisitira baa wa?. ¹⁰ Kena Kirisitira bu Ƴ gagasura za. Tĩya u, Ƴ gbɔɔura bu wa huonye mubĩyeliigira kāmara za. Na baa Yekila kenn Ƴ nitelenyeme, Ninyegemɔra le wa thaaga Ƴ bu thakuogo. ¹¹ Yekila arɔgan *Yesu* Kirisitira na kusen u huumira za. Na Yekila Nina bu Ƴ za, uɔ kpuola ki ba hã Ƴ gbɔhuonyira thakuogo u Nina wɔrikura za, uɔ wɛera ki bu Ƴ za Ƴra.

¹² Gɛe yɛri, mi kiretĩe yabiwe, muna a kãn na le kũu, dɛe bu gbɔde miliinse na ki le gbɔde dĩjo wa?. ¹³ Nadie, na Ƴ nũrè wa ki makĩn na gbɔde dĩjo miye, Ƴ ba hu wa, na na Ƴ wɔkĩn Ƴ nũrelɔmura Ninyegemɔ wɔrikura za, Ƴ ba bu thakuogo. ¹⁴ Nadie wɛpɛe ki nũrè ki makĩn na *Yekila Nina / Yekire Nin* dĩjora, bɛe bu wa Yekila biwe. ¹⁵ Nina ki bu Ƴ za, uɔ yii Ƴ donse na ãn-abirise za wa?, Ninyegemɔ ki bu uɔ. Uɔ liin thaagura na Ƴe liin Yekila biwira, Ninyegemɔra wɔrikɔ za a yɛ Yekila kha: «Abba I», gɛe yɛsɛgɛe kɔla ki bu kha Buba. ¹⁶ Uɔ Ninyegemɔra ki bɔɔa a sɛ kha a bu wa Yekila biwe. ¹⁷ Na a liin ma Yekila biwe, sɛe bɔɔa wa tĩ kha a ba bu wa niin Yekila heke, aa na Kirisitira ki ba bu uɔ niina kpuore, nadie na aa buun ma Kirisitira vensura siira, a ba bu wa u uga yeyɛbura siira tĩ II.

Yekire uga yeyɛbura ki tɛe a Ƴra

¹⁸ Mɛe gagasura za, Yekire uga yeyɛbura a ba bu dũra, bɛe wɔri makĩn na fũ vensura wa?. ¹⁹ Nadie, dunuyara Yekila liiri, uɔ tɛe wa dɛyãgura Yekila ba yii u biwira u uga yeyɛbura za ki kpũ. ²⁰ Dunuya wɛe Yekila liiri, u waan ma mukpasɛe leke za. Dunuyara dĩjo uɔ wa?, na deyura liin dunuyara uɔ dĩjo u. Na sɛe bɛe za, laɔa khaare bu wa bu. ²¹ Yekila thĩra ki ba zĩn dunuyara na asɔgura na liir u donrona, ki yɛe u bu u thĩ mu gaga kha baa Yekila biwira ba bu pi thĩ uga yeyɛbe za Ƴra. ²² A tuun ma kha na ba gbɛe fũ za, dunuyara bɛe Yekila liiri, u bu wa ki usi mu gaga kha halɔwɔwɔ hũme. ²³ Dunuyara Yekila liiri, uɔ doro u wa?, na aa wɛpɛe Yekila hãan u Ninyegemɔra mu gaga kha lugu mune, aa usi wa ki tɛe a dɛyãgura Yekila ba le a u biwe, ki zĩn a pere III. ²⁴ Nadie a buun ma zĩme, na bɛe zĩmura bu wa laɔa miye. Na a yiwire khud mune za zuori, dɛe bu laɔa miye dũwa?. Mude za mu yiwire khud zuori, muse mu wɔri le ki de kha laɔa mune dɛe bere? ²⁵ Na mɪyura za a yiwiyira khud thonn wa?, na a yiin laɔa Ƴe mɪyura za, a ba pɛi wa na tɛe Ƴe mɪyura.

²⁶ Mafura, Ninyegemɔra denfe a wa khaayura za a tho Ƴra. Nadie a tu yĩnɔme wa?, na Ninyegemɔra ki khe a

I *Ken ki yɛsɛkpuogira Mariki 14:36* II *Makĩn khaadɛ ken ni na 2 Korɛtɛwɛ 4:17; na 1 Pɛri 4:13* III *Makĩn khaadɛ ken ni na 2 Korɛtɛwɛ 5:2-4*

boda na yĩn zaanu zaanu thĩ, bɛe yĩmura thĩra tu na bɔɔa na nuuga wa?. ²⁷ Yekila ki tu nuthĩrubiwira gagasura, uɔ tu wa muna Ninyegemɔra bu yĩn Ƴra, nadie Ninyegemɔra yĩn ma Yekila ki hã Yekila nɔpura na makĩn na Yekila thĩra dĩjora.

²⁸ A tuun ma kha Yekire khɔrɔderɔwura Yekila thĩra yɛd na makĩn na baa u ɔfɔn sɛ, mɪyura bɛe ki le, Yekila yɛe wa pi bu dagamu sɛ za. ²⁹ Wɛpɛe Yekila nisĩn kenn khonn harɔ khɔi, u nisĩn khonn ma gagase harɔ khɔi tĩ kha pi lɔmura hɔdan mu gaga kha u Bikhiiira, si le thaaga u Bikhiiira le yabigɔme marikokhãga. ³⁰ Wɛpɛe mɪyura u na nisĩn kenn harɔ khɔira, bɛe u yɛdɛ. Wɛpɛe u yɛdɛ, u kenn ma bɛe nitelenyeme. Wɛpɛe u kenn nitelenyemira, u yiin ma bɛe u uga yeyɛbura za tĩ.

Mune sii wɔri kpɔkĩn a na khon a Yekila khɔrumura za wa?

³¹ Bura a de tĩ bere? Na Yekila bu a za, ãna ki wɔri arɔ a za bere? ³² Yekila thĩra keun uɔ thĩra Bikhiiira kuoremira na vensura, ki khonn u *thɔɔɔnse / Thɔɔɔnse* kha u hu a mubĩyeliigira kāmara za. Na muse si le na u ba hã a mɪyura bɛe na u Bikhiiira kpuore wa? ³³ Wɛpɛe Yekila kenn khonni, ãna ki ba zarɔgĩn bɛe kha pi bilenni? Yekila thĩra kenn mi nitelenyeme. ³⁴ ãna ki ba yɛe kiti wa pi za? Nura sii, nadie *Yesu* Kirisitira huun ma, sɛe dola Ƴ wa?, u alɔn kud ba huumira za, u hɔdan ma Yekila ledĩngɛɔura u, ki ki yĩn Yekila ki hã a. ³⁵ Khɔrumura Kirisitira khɔrun a, bura muthĩne ki wɔri kpɔkĩn a na khon a bɛe khɔrumura za? Venbũse Ƴ ba? Waruma gagayãgamuɔa Ƴ ba? Waruma nɔpɛe gbũme Ƴ ba? Waruma khũmɔɔa Ƴ ba? Waruma buɔme Ƴ ba? Waruma na hɔdan bũnse nuune za ba? Waruma huume i ba?

³⁶ Yekila sewura ded ba kha:

«Muɔ kãma za, a bu wa huume nuune za dɛyãga tuɔ dɛyãga,

pi le wa aa mu gaga kha zãrabe pi kãn na khu.»

³⁷ Na sɛe bɛe za, Kirisitira khɔrun a, a liin ma wɔrikɔ nɔpɛe kĩraɔura uɔ wɔrikura za. ³⁸ Nadie mɛe khãan ma sɛ za kha harɔ huume i ba, waruma thakuogo i ba, waruma melegewe Ƴ ba, waruma gĩrime i ba, waruma mɪyura ki bu Ƴra wɛe ba, waruma mɪyura ki bu thonn wa? ba, waruma wɔrikɔderɔwe Ƴ ba, ³⁹ harɔ faɔa derɔwura ki bu zaara ni ba, waruma wɛpɛe ki bu fɔlɔɔura za na fɔlɔɔura thedera u ba, waruma mɪyura Yekila liin ba, mune sii wɔri khon a khɔrumura Yekila khɔrun a wa?, bɛe khɔrumura bɔɔa ma pi thĩ a Adeye *Yesu* Kirisitira wɔrikura za.

Yekila kenn khonn ma Israyelwɛe

⁹ Wɛsɛe mi ba de mura, sɛ bu wa tĩya. Mi tɔn wa?, nadie mi bu wa Kirisitira baa. *Ninyegemɔra / Yekire Nin* wɔrikura za, mi lɔbidaara de ba kha wɛsɛe mi de, sɛ bu wa tĩya. ² Mɛe gagase asun ma

gbaangbo, na yiin mi venkeizuonse za. ³ Mi bɛ wa thĩ kha Yekila daŋa mi na kpɔkɔn mi na Kirisitira, mi yabii-wira ki bu mi thĩnɔpɔra, bɛ kɪrame kāmara za. ⁴ Bɛ wɛpɛ ki bu lɔrayɛlwɔra. Bɛ Yekila khɛn na liin u bi-we, ki bɔɔɔn mi u uga yeyɛbɔra, ki yiin bɛmɛ dɔn mi, na tiin sɛrɛhāanse na hāan mi, ki bɔɔɔn mi lɔmɔra za pɛ kān ki gbɔne ɔɔ, ki hāan mi nuuga. ⁵ Pi sekhāgawɔra yɔsɛ na kuɔ ba. Kirisitira na bɛ bu wa thĩne tikpo. Kirisitira ki bu Yekila, na u bu mɔyɔra bɛ thaagɔra za, gbɔnɛsɛ bu wa ɔɔ bɛsɛ bāanye bɛ, *Amiina* / *Amiina* .

⁶ Kɛna sɛ bɛ za, Yekila sɛsɔra yɛn kɛi hɪin wa?, wɛpɛ ki bu *lɔrayɛl* / *lɔrayɛl* biiwira, pɛ bɛ bu lɔrayɛlwɛ wa?. ⁷ *Aburahamɔra* / *Aburahamu* kpɔrabii-wira bɛ pɛ yɛ kha u kpɔrabiiwe wa?, nadɛ Yekila na ded u wa kha: «lɔkɔra biuwe ki ba yɛ kha mu kpɔrabii-we.» ⁸ Sɛ kɔla ki bu kha biiwira hūnn na makɔn na nɔthɪrɔbiiwira lɔmɔra, bɛ bu Yekire biuwe wa?. Wɛpɛ hūnn na makɔn na Yekila nuhāanɔra, bɛ ki bu Yekila biiwira. ⁹ Nadɛ Yekila na hāan ma nuuga na ded kha: «Godi mi ba vɛ ban bɛnkpudɛ za, na ba bu bikhoyide Saara leke za.» ¹⁰ Sɛ dola ɪ wa?, Erebeke buun ma bikhoyipe pɔyɔ u khuora lɔkɔra heke ɔɔ wɛra ki bu a sekhāgara ɔra. ¹¹⁻¹² Yekila na ded u wa kha Marɔkhuo-ra ki ba le khɔnyɛra donrona. Bɛna Yekila na ded sɛ, bɛ biibɛ na hūnn thonn wa?, pɛ na tuun mɔkɔnɔnyɛ warɔma mɔbɔyɛ thonn wa?. Yekila liin ma sɛ na bu bɔɔɔ kha ɔɔ ken khon nɔra na makɔn na u nɔrɛlɔmɔra wa?, fɔ ɔɔ le si wa na makɔn na ɔɔ thĩ dɔnɔra. ¹³ Mu gaga kha baa si ded Yekila sɛwɔra za kha: «Zakɔbura mɔyɛ nuun mɛ, Ezawura mɔyɛ nuun mɛ wa?»

¹⁴ Bɔra a de sɛ za ɔra sã? Kha Yekila telenn wa? ba? lya, sɛ ɪ kūu wa?! ¹⁵ U ded ba *Moyizira* / *Moyizi* sɛ kha: «Wɛ za mi bɛ na makarɪ, ɔɔ za mi ba makarɪ, wɛ bāa mi bɛ na kɪra, mi ba kɪra ɔɔ deyɔra.»

¹⁶ Na sɛ bu mafɔra, Yekila kɪrɔgɔra kure nɔthɪrɔgɔra dɔnɔ za wa?, warɔma nɔthɪrɔgɔra pɛmɛ za wa?, ŋa Yekila kɪrɔgɔra bu wa u makarɔla za. ¹⁷ Yekila na ded ba Farawɔ mɔyɛ za tɪ kha: «Mi yiin mu wa ugɔra za, si le thaaga mi bu bɔɔɔ mi wɔrɔkɔ, ki yɛ mi yɔsɛga yɛ dunuyara sɔrɔsɔra khaayɔra bɛ za.» ¹⁸ Gɛ yɛrɪ, na Yekila bu bɛ na makarɪ wɛ bāa za, u makarɪ wa ɔɔ deyɔra za, na u gbūu bɛ na le wɛ bāa numigbɔdaa, u le u wa numigbɔdaa.

Yekila donɔ na u makarɪ mɔyɛ

¹⁹ Nɔra ɔɔ wɔrɔ de mɛ kha: «Na be liin na Yekila zarɔgɔn a tɪ? Nadɛ nɔthɪrɔgɔra wɔrɔ kɛi wa Yekila bɛrɛ ba?» ²⁰ Muɔ nɔthɪrɔbiye, muɔ nan ma be thɪra, ki ha ki bakɔn na Yekila? Tɛwugɛ bɛnɛ wɔrɔ de tɪ madɛdaara wɛsɛ ba kha: «Be liin na mu madɛn mi mɔra?» ²¹ Benyira madɛ tɛwugɔra bu wa benyɛ ledaara lekira

za wa? ba? Khɔne bu wa u heke na kɛ gɛ tɛwugɔra na madɛ bɛnkɔnɔnyɛ. Khɔne bu wa u heke na kɛ gɛ tɛwugɔra na madɛ benyɛ yɔɔ wɛ?ɛ kɪrame ki nan yɔɔra wa?. ²² Yekila kha bɛ wa na bɔɔɔ u donɔra na u wɔrɔkɔra. Kɛna u bad u donɔra na fiin gbaangbo na yɛn wɛpɛ za u kha kān na sūne u donɔra na asɪ wɪ ɔra.

²³ Ŋa u bɔɔɔn ma buɔra u makarɔla. U kha bɛ wa na bɔɔɔ u uga yeyɛkpakpapɔra. U ɔɔn mi wa pi bu u uga yeyɛbɔra. ²⁴ Bɛ nɔpɛ ki bu aa wɛpɛ u yɔɔ ɔra. U kenn khonn a *Yawutuwe* / *Yawutuwe* doro sugumu za wa?, ŋa u kenn khonn ma buɔ thɪmaanye sugumu za tɪ.

²⁵ Yekila ded si wa u yādedaa Oze sɛwɔra za kha: «Wɛpɛ kha bu mɛ *Yekila bɛwɛ* / *Yekire baa* wa?, mi ba kɛ wa bɛ bɛ na le wi mi nɔpɛ wɛpɛ mɔyɛ kha nuu mi wa?, mi ba yɛ wa bɛ mɔyɛ nuu mi.

²⁶ Khaala za nɔpɛ na ded pi kha: “ɪ bɛ mi nɔpɛ wa?”, dɛ kharɔkpuola za pɛ ba yɛ pɛ kha Thakuo Yekire bi-we.»

²⁷ Yekire yādedaa Ezayi na ded ba *lɔrayɛl* / *lɔrayɛl* biiwira mɔyɛ za tɪ kha: «Harɔ na lɔrayɛl biiwira gɔnɔn mu gaga kha lagagborogbɔɔɔɔ gɛɛ sɪrɔkɔkɔ, pi kɔkɔpope doro ki ba ko. ²⁸ Nadɛ sɛsɔra Adɛyɔra dedi, u ba le wa sɛ bɛ na hɪde si fɔbɔnɔra za khaala za fl.»

²⁹ Yekire yādedaa Ezayi na nisɔnɔn ded si wa kha: «Na wɔrɔkɔ Adɛyɛ na yɛn kpɔrabiiwe buɔ kɪrɔ u wa?, a naa hu wa pere mu gaga kha Sodɔmu nɔpɔra tɪ, a naa ba zuo wa pere mu gaga kha Gɔmɔrɔ nɔpɔra tɪ.»

Wɛpɛ bāa khāan Yesu Kirisitira za, Yekila le wa bɛ nɔtɛlenyeme

³⁰ Bɔra a ba de ɔra? Thɪmaanyɔra kha bɛ telemira wa?, baa ɪ nɔpɔra khāan Yekila za, na pi liin ma nɔtɛlenyeme. ³¹ lɔrayɛlwɔra kha bɛ wa Yekila bu ken bɛ nɔtɛlenyeme nadɛ baa bɛ gɔ sɛrɛhāansɔra ɔra, ŋa pɛ wɔrɔn buun sɛ wa?. ³² Bɔra yɛn na sɛ liin mafɔra? Nadɛ, baa pɛ naa yii pɛ lanɔra bɛ Yekila za ki ki bɛ telemira, na pɛ kɛn ma sɛ, ki pɛn ma milewenyɛ za Yekila bu ken bɛ nɔtɛlenyeme. Sɛ liin pɛ waamura dɛtubula.

³³ Si ded ba Yekila sɛwɔra za kha: «Mi tiin ma waamɛ dɛtubulɛ gbonɔra za pɛ yɛ Siyɔ ɔra, bula ki yɛ nɔpɛ wa, dɛ mi yiin ni. Na wɛ bakan dɛ bula za, ɔɔ deyɔra ba nu kūu wa?»

Yawutuwe na thɪmaanyɔra bu wa na Yekire kpɔu

10 Mi yabiiwe Kirisitira za, wɛsɛ mi bɛ na mi gagasɔra bɛ Yekila heke, sɛ ki bu kha lɔrayɛlwɔra bu zɪmɛ. ² Nadɛ mi wɔrɔ de ba kha pɛn ma Yekila biemɔra za thɪ, ŋa pɛ pɛmɔra bu na Yekila tuumɔra wa?. ³ Khɔna Yekila hāan nɔthɪrɔbiiwira pi bu telen u wɔɔla za, pɛ tuun dɛ wa?, pɛ kha bɛ wa telemira na bɛ thɪ faŋa. Mafɔra, telemira ki bu Yekila

khīna nūrēsura za, pi wōrūn sūnen pi thī na hāan Yekila na telen wa?.⁴ Tīyara za u, Kirisitira ba hīden ma *Moyizira* / *Moyizi* serehāansura, si le thaaga na wē bāa khāa Kirisitira za, Yekila ken u deyura nitelenyemo.

⁵ Ken wesie *Moyizira* / *Moyizi* sewen na gbūun miyura ki yie nura telen serehāanse nūrēsura za ira; u na ded ba kha: «Wē bāa ki go Yekila sere dewensira ki ki nūrē si, u deyura ba bu thakuogo serehāansura wōrkura za.»⁶ Na ken wesie u ded na gbūun telemira ki bu khāmura wōrkura za ira: «Hā mu ba de mu thī za wa? kha: Āna ki ba gan zaazaara ni?» (Sie ki bu kha na sūne Kirisitira).⁷ Hā mu ba de tī wa? kha: «Āna ki ba sūn haru fōlōjura thedera ni?» (Sie ki bu kha na kuse Kirisitira huumira za).⁸ Ken miyura Yekila sewura ded na gbūun telemira za: «Sie sieura bu wa mu numila lōkura u, si bu wa mu nuugura dīna mu gagasura za». Sieura a de mura, sie bu wa khāame sie. ⁹ Na mu buun na ded si kha *Yesura* / *Yesu* ki bu Adeyura, na mu lan si za na mu gagasura bie kha Yekila arigan u wa na kusen u huumira za, mu ba ko. ¹⁰ Iyo na mu khāan Yekila za na mu gagasura bie, u ken mu wa nitelenyemo; na mu buun na ded si, u kuore mu wa. ¹¹ Nadie si ded ba Yekila sewura za kha: «Wē bāa khāan Yekila za, u deyura ba nu kūu wa?»¹² Na si mafura, sie ki bōgo kha krikīnse bu *Yawutuwe* / *Yawutuwe* na thīmaanye za dōwa?, Adeye kpuo ki bu pi bie heke, u hā wa u kīrīgura na wēpe bie ki yi u. ¹³ Nadie si sewen ma Yekila sewura za na ded kha: «Wē bāa ki yi Adeyura yisigura, u deyura ba ko.»

¹⁴ Na muse pi wōrūn yi Adeyura yisigura kēna pi khāa u za wa?? Na muse pi wōrūn le ki khāa u za, kēna pi nuun u miye yāan wa?? Waruma muse pi wōrūn le ki nu u miye kēna nura sii ded pi u miye wa?? ¹⁵ Waruma muse sii nura wōrūn le ki yo de pi u miye, kēna pi dāan u deyura wa?? Gie yien na si ded Yekila sewura za kha: «Si bu wa bāanwuono thī na yā sere nuuse dedewe na pi ban!»

¹⁶ Na nipe bie buun Yekila sere nuusura wa?, gie yien na Ezayi na ded kha: «Adeye, āna khāan a sieura za?»

¹⁷ Mafura, khāmura kure wa Yekire sere nuuregira za, sie sieura ki bu Kirisitira sieura. ¹⁸ Mi bū ba mi thī kha *Yawutuwira* / *Yawutuwe* nuun sie sere nuusura wa? baa? Iyo, pi nuun si. Nadie Yekila sewura ded ba kha:

«Yekire sere nuuse dedewe sie bu nu fōlōjura khaaye bie,

pi sieura nann ma dunuyara khaayura bie.»

¹⁹ Mi bū ba mi thī tī kha: «Lsrayelwura na tuun wesie kola wa? baa?» *Moyizi* / *Moyizi* na nisinn ded Yekila sieura kha:

«Thīna nura bu wa?,

die mi ba khe na yie zone go ĩ.

Thīnde wōome kpi?, die mi ba khe na yii ĩ donjo»

²⁰ Ezayira na had ded ba thīra kūu kha Yekila ded ba kha:

«Wēpe kha mu miye wa?,

bie yāan mi.

Wēpe kha bie mu mi heke wa?,

bie mi bōgon mi thīra.»

²¹ Na na gbūu Lsrayelwura miye za, Yekila ded ba kha:

«Mi narun ma mi lekira khiera bie za,

na hāan thīnkpagayane,

bie wēpe numiyira gbud ira.»

Yekila ken Lsrayelwura wa?

11 Mi bū ba mi thī kha, Yekila ken ma u nūpura baa? Iya sie i wa? de! Mie bu wa pi u thīra tī, mie bu wa *Abrahamu* / *Abrahamu* kpirabiwe u na kure Bēzame gbēne za.¹ ² Nūpura Yekila nisinn kenn khonn haru lugusura za, u ken mi wa?, na ĩ karīn si Yekila sewura za, ĩ ba yā kha *Eli* / *Eli* yinn ma Yekila na hāan Lsrayelwura na ded kha: ³ «Adeye, pi khoun ma mu yādederwura bie, ki kiin *thōgonse* / *Thōgonse* khonkheyura bie, mie kpora kpeli yieri, pi bie wa mie khukhere tī.» ⁴ Na, bura Yekila zījunn Elira na dedi? U zījunn u wa kha: «Mi guuren ma nipe kriewe wānyō (7,000), bie nipe u sii buun bad huruse na hāan sījura pi yi kha Balu wa?» ⁵ Mafura tī, fū khie wē za, nipe buo yien kuru u tī, wēpe Yekila kenn khonn u kīrīgura za. ⁶ Na, Yekila kenn khonn mi wa u kīrīgura kāma, pi lelōnkīrīwura yien wa?, buote Yekila kīrīgura naa ba le kīrīga wa?

⁷ Bura a de wesie za? Muna Lsrayelwura kha bie, pi buun die wa?, ŋa wēpe Yekila kenn khonni, bie u buun ni. Bura bie u, bie liin ma numigbika, ⁸ mu gaga kha baa Yekila sewura ded si ira kha:

«Yekila liin mi wa wōnladipe,

na hāan mi yiwiye, pi gbūu yā wa?,

na hāan mi numiye, pi gbūu nu wa?; si bu wa mafura haru na ba gbie fū za.»

⁹ Itakhuo *Davidi* / *Davidi* na ded tī kha:

«Pi diimira vlkīn na le zaŋa pi za,

pi diimira ki ba le zuora na go pi.

Pi diimira ki ba le thaagura pi khon wa,

miliinbūsura pi liiri, pi bu si taasura!

¹⁰ Pi dārl, hā pi yiwiyira yā wa?.

Ki yie pi hidan gbisereme bāanye bie.»

Yawutuwe vi bame Yekila za dīna thīmaanye zīme miye

¹¹ Mie bū ba mie thī tī kha: Baa *Yawutuwira* / *Yawutuwe* tud pi diesura na khonn waru, pi ba dii wa wakhela kūu ba? Iya! Na pi bilensira liin thaagura na thīmaanyura buun zīmura, sie gbūun liin ma thaaga na yiin zone Yawutuwira gagasura za. ¹² Baa pi bilensira liin ma thaaga na hāan dunuyara nūpura dagamu, dīna pi kpūsira liin ma tōni thīmaanyura heke, sie ki bōgo

kha na pi bɛ pere ba vɔɔ bann Yekila heke, sɛ ba le wa mɔkɔrɔkɔpɔpɔ?ɛ gbaangbo.

¹³ Ira wɛ, ɛ wɛpɛ ki bu thɛmaanyɔra, mi liin ma Yekire dāara na ba liige ɛ sugumura za, mi bāane wuon ma na sɛ liigesira. ¹⁴ Mi bɛ wa kha gɛ bāanwuonjira le thaaga na yii zone mɛ thɛnɔpura za, si le thaaga bu wɔɔ bu zɛmɛ pi sugumura za. ¹⁵ Baa Yekila yɛin *Yawutuwira* / *Yawutuwe* gene u, na sɛ liin ma thaaga na dunuyara nɔpura buun bɛmɛ na Yekila, na Yawutuwira ba vɔɔ bann u za bende, muse sɛ ba hɔɔdan? Si ba le wa mu gaga kha pi na huun ma ki gbūun alɔ.

¹⁶ Lugu dɛisira ki nisɛn nan, na pi khonn suɔ sɛ za na hāan Yekila, sɛ ki bɔɔɔ kha dɛigbusira suɔra bɛ bu wa Yekila bɛsɛ. Na dahaga nɛnsira hāan ma Yekila, ki desira bu wa u bɛsɛ tɛ. ¹⁷ *Yawutuwe* / *Yawutuwe* bu wa mu gaga kha dahage bāa pi kāwɔn huuga za, ɛ thɛmaanyɔra bu wa mu gaga kha gbaɔa dahase. Na pi kpiin huuga dahaga dese na bann sɛ, ki kpiin ba maan gbaɔa bɛge dese huuga bɛgira za, si le thaaga gbaɔa dahaga desira fɛ huuga dahagura huomira za na sen bikɔrɛ, ¹⁸ hā mu gbɛne mu thɛ dadekpiinbaransira za wa?, nadɛ muɔ thɛra liin dahatāane wa?, mu bu wa deke. ¹⁹ Mu wɔɔ de kha: «Dadesira suɔra kpiin bann ma si le thaaga mɛ wɔɔ bu maakherɛ.» ²⁰ Tɛya uɔ. Dadesira suɔra kpiin bann ma nadɛ, sɛ kha khāa wa?, muɔ buun ma fekherɛ nadɛ baa khāame bu muɔ za ura. Si liin mafura, hā mu luɔre mu thɛ wa?, ɔa mu kān ma na tu gɔ mu thɛ. ²¹ Nadɛ na Yekila makarɔn huuga dahagura desira za wa?, gbaɔa dahagura desira maan huuga bɛgira za, sɛ za u ba makarɔ ba? ²² Ɔ ken baa Yekila kɔra na u lɔmura hugan tɛ ura, u lɔmura hugan ma Yawutuwira za bɛ wɛpɛ waan ura, ki kɔran muɔ za, ɔa mu kān ma na hɔɔdan gɛ kɔrɔgura za. Na mu keɔn sɛ, mu ba lawɔ wa na kpɛɛ zɛ mu gaga kha buɔra tɛ. ²³ Ɔa gɔɔɔyāga guɔ, na Yawutuwira ba buun na khāari, wɔɔkɔ bu wa Yekila heke na ɔɔ maa wɛ pi kharɔɔgula za. ²⁴ Nadɛ, muɔ kha bu wa gbaɔa dahakpasɔga guɔ deke, na pi kpiin mu na ba maan mu huuga dahaga guɔ za, kena muɔ na buɔra bu kpuore wa?. Yawutuwira kha bu mu gaga kha huuga dahaga desira, bɛ maalɔmura pi kharɔɔgula u thɔ Yekila heke.

Israyelwura bɛ ba bu wa zɛmɛ

²⁵ Mi kiretɛ yabiiwe, mɛ bɛ kha ɛ kuɔme hɔɔdan Yekila gūnira za ki ki ken ɛ thɛ kha ɛ tu wa duɔ wa?. Uɔ gūnira ki bu kha Israyelwura buɔ ba dii wa numigbɔka dorɔ za banu kha thɛmaanyɔra bɛ buun zɛmɛ.

²⁶ Mafura Israyelwura bɛ ba bu zɛmɛ, mu gaga kha baa si ded Yekila sewura za kha:

«Wɛra ki ba zɛn nɔpura,
u ba kure wa gbonjira pi yɛ kha Siyɔ,
uɔ ki ba yɛ Zakɔbu kpɛrabiiwira ān Yekila.

²⁷ Na mi ba yafan pi mɔbɔyeliigira za bende, sɛ ki ba bɔɔɔ bɛmura mi ba yii mɛ na bɛ tɛ.»

²⁸ Na a kenn baa pi keɔn Yekila sɛrɛnuusira, pi bu wa Yekila bɔrɔwɛ, si le thaaga ɛ thɛmaanyɔra dagamu. Ɔa baa Yekila kenn khonn mi, pi miye nuu u wa pi sekhāgawura kāma, ²⁹ nadɛ, na Yekila hāan mude bāa, u gbūu zɛn dɛ muna dōwa?, na u yɔɔ, u vɔkɛn dɛ yɔɔ dōwa?. ³⁰ Lugasira za ɛ kha nu Yekila bɛre wa?. Ɔa ura wɛ, Yekila makarɔn ma ɛ za nadɛ baa *Yawutuwira* / *Yawutuwe* nuun u bela wa? ura. ³¹ Mafura tɛ, ura wɛ pi keɔn ma Yekila bela, si le thaaga u makarɔ ɛ za. Mafura tɛ Yekila wɔɔ makarɔ bɛ za. ³² Nadɛ Yekila yɛn ma nɔpɛ bɛ pi numigbɔkura za, si le thaaga u bɔɔɔ u makarɔla na nɔpɛ bɛ.

Yekila kɔrɔgura gbɛn ma gbaangbo

³³ Yekila miye bɛ kɔra wa thɛ. U hɛin ma na wuɔme na tuume! Nɔra sii wɔɔ tu u gagasira wa?. Nɔra sii wɔɔ tu u miye makɛn lɔme wa?.

³⁴ Si sewen ma na ded Yekila sewura za kha:

«Āna ki tu Adeyura gagasira?

Āna ki wɔɔ le u bɔɔdaara?

³⁵ Āna nisɛn hāan Yekila mɛne yāari,

na Yekila ba gbūuren u dɔ?»

³⁶ Nadɛ miyura bɛ kure wa uɔ heke,

uɔ liin miyura bɛ,

miyura bɛ bu wa uɔ bɛye.

Gbɛnesira bu wa uɔ bɛsɛ bāanye bɛ! *Amiina* / *Amiina* .

Thakuofɛnɔra ki bu kiretɛsira za ura

12 Mi kiretɛ yabiiwe, mi yɛn ɛ wa Yekila makarɔla kāmara za, kha ɛ hā ɛ thɛ gbɔɔda bɛ pere mu gaga kha baa pi thɔgɛn daduro wɛ ki bu ko na hā Yekila. Ɔ hā ɛ thɛ pere, sɛ ki nuu Yekila. Sɛ ki bu Yekire gbɛnɛlɔnkɔrɔwura. ² Hā ɛ makɛn ɛ thɛ na fɛ khɛ lɔmura wa? ¹, ɔa ɛ yɛ Yekire vɔkɛn ɛ lɔmura na makɛn na wuɔn-femura u hāar ɛ, si le thaaga ɛ tu u dɛɔora. Yekila dɛɔora ki bu mɔkɛnnyɛ wɛ?ɛ hɛin na kɔran na u nuu u.

³ Fɛmura Yekila fɛn mɛ za, bɛ yɛn na mi de ɛ bɛ kha hā ɛ gbɛne ɛ thɛ na tāra wa?. Ɔ sūne ɛ thɛ na makɛn na khāamura gbɛmura Yekila hāar ɛ ura. ⁴ Nɛthɔrɔga gbɔɔɔ khaayura gɔn ma, ɔa u bɛ liigesira bu kpuore wa?. ⁵ Mafura tɛ, aa wɛpɛ ki khāa Kirisitira za, aa na a gɔmura bɛ, kena a bɛ dɛn ma na liin gbɔɔɔ tikpo.

⁶ Miyura Yekila yāagɛnn a u, a bɛ bɛyura bu kpuore wa?. Yekila liin ma nura uɔ u yādedaa ba? Uɔ deyura le sɛ na makɛn na khāamura. ⁷ Yekila yāagɛnn ma uɔ na liigese ba? Uɔ deyura pɛi na ki le sɛ. U yāagɛnn ma uɔ, uɔ ki karɛn nɔpɛ ba? Uɔ deyura pɛi ki ki karɛn nɔpɛ. ⁸ U yāagɛnn ma uɔ, uɔ deyura ki bɔ nɔpɛ ba? Uɔ deyura ki le sɛ. U yāagɛnn ma uɔ kha u ki denfɛ nɔpɛ na u leke miye ba? Uɔ deyura pɛi na ki denfɛ nɔpɛ na kpolon-

¹ Makɛn khaadɛ ken ni na 1 Pɛrɛ 1:14.

wuoŋo. U yāagīnn ma ɔɔ kha u le wuoɔre nɔra ba? Uɔ deyrɔ pɛi sɛ za. U yāagīnn ma ɔɔ kha u ki makari nɔre za ba, ɔɔ deyrɔ ki le si na bāanwuoŋo I. 9 Ƴi ye khɔrɔthĩnthĩme hɔdan Ƴi gagasɔra za. Ƴi zɛ mɔbĩyɔra, ki le mɔkĩnɔnye. 10 Ƴi khɔrɔ kame gbaangbo mu gaga kha kiretĩe yabiiwe, ki ki gbĩne kame. 11 Ƴi pɛi, hã Ƴi le woyĩme wa?. Ƴi pɛi na liige hã Adeyrɔ na Ƴi gagasɔra bɛ. 12 Lanɔra ki bu Ƴi za, Ƴi hɔdan na bāanwuoŋo gɛ kāmara za. Vense bena, Ƴi ba, na pɛi ki yĩn Yekila. 13 Ƴi pɛi na denfe Ƴi kiretĩe yabiiwe na miyɔra za pi ven ɔra, ki go khĩrɔwe na kĩra. 14 Wɛpɛ ki vene Ƴi, Ƴi kĩra bɛ, Ƴi kĩra nɔre, hã Ƴi danɔ nɔra sii wa? II. 15 Wɛpɛ ki bu bāanwuoŋo za, Ƴi hɔdan bāanwuoŋo za na bɛ kpuore, wɛpɛ ki fuu, Ƴi fuu dĩna bɛ kpuore tĩ. 16 Ƴi hɔdan nukpuore na kame. Hã Ƴi bɛ gbũɔnse Ƴi thĩ za faŋa za wa?, ŋa Ƴi sũne Ƴi thĩ na bɛ mɔthɔthɔɔe. Hã Ƴi ken Ƴi thĩ kha Ƴe ki tu miyɔra na tāra buɔra wa?. 17 Hã Ƴi ba taa nɔra sii mɔbĩye na mɔbĩye wa?. Ƴi pɛi ki le miye wɛ?e telenn nɔre bɛ heke. 18 Ƴi pɛi na le lɔmɔra thĩna bɛ na hɔdan woyĩke za na nɔre bɛ, na si wɔri le. 19 Mi yeɛwe, hã Ƴi khon Ƴi doŋo Ƴi thĩ wa?, Ƴi ye Yekila thĩra khon Ƴi doŋira, nadɛ si sewen ma na ded Yekila sewura za kha: «Donkhoŋira bu wa miɛ bege, miɛ ki taa miɔra.» Adeyrɔ ded sɛ. 20 Ŋa si ded ba tĩ kha:
 «Na khũmɔŋa bu mu bĩra za, hã u dimɔne u di.
 Na yũɔse bu u za, mu hã u āme u yɔ.
 Na mu liin sɛ, si ba le wa
 mu gaga kha nantɔye mu hod na yiin u thaagura za.»
 21 Hã mu ye mɔbĩye bu wɔrɔkɔ mu za wa?, ŋa muɔ ki kãn na bu wɔrɔkɔ mɔbĩyɔra za mu mɔkĩruliigira kāmara za.

Kiretĩewe kãn ma na nu sɔrɔgura thaderɔwura bere

13 Nɔre bɛ kpo kpo kãn ma na sũne pi thĩ na hã sɔrɔgura thaderɔwura, bɛ wɛpɛ ki bu a thaasɔra za ɔra, nadɛ Yekila hãan mi sɛ thaderɔsɔra, Yekila yiin pi bɛ na pi hɔdankheyɛ. 2 Mafɔra, na wɛ bāa keɔn sɔrɔgura thadeye sɛse, ɔɔ deyrɔ keɔn ma Yekila sɛse, ki yan kiti ki yii u thĩ za. 3 Nɔra wɛ ki le mɔkĩnɔnye, ɔɔ deyrɔ kãn na ān thaderɔwe kitira wa?, wɛ ki le mɔbĩye, ɔɔ deyrɔ ki ān pi kitira. Mu bɛ na ān sɔrɔga thaderɔwura wa? ba? Pɛi na ki le mɔkĩnɔnye, thaderɔwe ba yi mu yɔsɔnɔuga. 4 Nadɛ pi bu wa Yekila miliinsira kāmara za, si le thaaga pi wɔri yii mu khĩntelenyene za, ŋa na mu liin ma bĩɔse mu kãn ma na ān, nadɛ khĩne hãan mi wa na koro nɔre, ti hãan mi wa pi bu koro mɔbĩyeledɔwura. Bena pi koro mɔbĩyeledɔwura, Yekila miliinse pi le ki bɔɔɔ Yekila doŋira na mɔbĩyeledɔwura. 5 Gɛ yeɔn na si bu wa faŋa nɔre bɛ sũne pi thĩ na hã sɔrɔgura thaderɔwura, ŋa hã si le nadɛ

I Makĩn dabittu?e 4 na yo 8 za na 1 Korɛtɔwe 12:4-12 II Makĩn khaadɛ ken ni na Matiyo 5:44; na Luki 6:28

baa pi ba kiti mu wa?, ŋa mu kãn ma na le si na lɔbi-dakĩra. 6 Gɛ yeɔn tĩ na Ƴi taa lãmbora, nadɛ wɛpɛ ki zĩn lãmbora, bɛ bu wa Yekila miliindewe. 7 Mude bāa ki kãn na hã na wɛ, Ƴi hã ɔɔ deyrɔ dɛ. Ƴi taa lãmbora zĩndewe thaaga ɔɔ thaaga lãmbora dĩna daase lãmbora. Wɛpɛ Ƴi kãn na ān Ƴi ān bɛ, wɛpɛ Ƴi kãn ki gbĩne, Ƴi ki gbĩne bɛ III.

Kame khɔrɔme miye

8 Hã miɔne sii bu muɔ na mu kãnɔɔna tɛ za wa?, fo khɔrɔme doro, nadɛ wɛ ki khɔrɔ u kãnɔɔna, ɔɔ deyrɔ hĩdenn ma sɛrehãansɔra. 9 Nadɛ sɛredewensira ki bɔɔɔ si kha: «Hã mu le zɛrɔge wa?, hã mu khu nɔra wa?, hã mu zu wa?, hã mu ye mu wuoɔre kure nɔra sii miɔne za wa?.» Sɛredewensira bɛ kud ba sɛrebɔdɛ za kha: «Khɔrɔ mu kãnɔɔna mu gaga kha muɔ thĩra.» 10 Na khɔrɔme bu wɛ bāa gagase za, ɔɔ deyrɔ bi na le mɔbĩye u kãnɔɔna za wa?, sɛ ki bɔɔɔ kha khɔrɔmɔra ki hĩde sɛrehãansɔra bɛ.

A ɔfo a thĩ ki tɛ Adeyrɔ bamɔra

11 Ƴi tu benthĩna za a bu ɔra. Ƴe dɔhũndewe, Ƴi arɔ na pɛi, nadɛ, zĩmɔra khaala yĩmin a wa na tann bena a khãan Kirisitira za fensɔra ɔra. 12 Bāana khãd buun ma zuori, dɔga bu bɛ wa yeĩme. Gɛ yeɔri, Ƴi ye a gbaa dabirimɔyɔra, ki khe yeɛɛbe khɛikhɛldaase. 13 Ƴi ye a nɔrɛ teleme za mu gaga kha baa nɔra nɔrɛ khɛga ɔra, hã a le lɔwudame warɔma thãyɔdewe wa?. A tu go a thĩ na kakaruliige thĩnyira bɛ, hã a le khɛkpiidewe wa?, dĩna hã zone hɔdan a za wa?. 14 Ŋa Ƴi ye Adeye Yesu Kirisitira miye hɔdan Ƴi gagasɔra za, hã Ƴi gaga gbɔɔde miye na tāra wa?, si le thaaga hã yekemɔbɛbɔlga bu wɔrɔkɔ Ƴi za wa?.

Wɔrɔkɔdewe na kpũndewe miye

14 Wɛ bāa khāame ki zen kiretĩesɔra za, Ƴi go ɔɔ na kĩra, hã Ƴi ki de u miye wa?. 2 Na nɔra ɔɔ khāame gbĩn na u yã kha ɔɔ wɔri di dimɔnye thĩnyira bɛ, kena ɔɔ khāame zen kiretĩesɔra za, na ɔɔ di wa nanwase doro, 3 wɛra ki di dimɔyɔra thĩnyira bɛ, ɔɔ kãn na zene ɔɔra wa?, mafɔra tĩ, wɛra ki di nanwakura dola, hã ɔɔ ba yāasĩn ɔɔra wa?, nadɛ Yekila khɔrɔ u wa lɔmɔra za u bu. 4 Ānakpuo ki bu muɔ harɔ na mu zarɔgĩn ɔɔ miliinbiye? Miliinbiira liige ki kĩra ba, u liige ki kĩra wa? ba, muɔ nɔuga bu sɛ za wa?, sɛ bu wa u thadeyrɔ bese. Ŋa, sɛ bɛ za u ba le miliinkĩrɔse, nadɛ wɔrɔkɔra bu wa Adeyrɔ heke na le si.
 5 Nɔre buɔ heke, dɔyāsɛ suɔ bāa suɔra za, buɔ heke tĩ dɔyāsɔra bɛ bu wa kpuore. Pi bɛ kpo kpora kãn ma na bi wesɛ pi lɔbidaara hãan mi. 6 Wɛ ki khoŋĩn yawuse, u le si wa Adeyrɔ kāmara. Wɛ ki di dimɔnye thĩnyira bɛ

III Makĩn khaadɛ ken na Matiyo 22:21; na Marɔki 12:17; na Luki 20:25

tĩ, uɔ deyrɔ le si wa Adeyrɔ kãma nadɛ u gbĩne wa Yekila. Wɛ ki kei mthĩnyira yuɔra diime, uɔ deyrɔ le wa siɛ Adeyrɔ kãma, u gbĩne wa Yekila tĩ. ⁷ Tĩyara za, a uɔ sii bu thakuogo za uɔ thĩ kãma za wa?, na a huun tĩ, a huun aa thĩ kãma za wa?. ⁸ Nadɛ na a bu thakuogo za, a bu wa thakuogo za Adeyrɔ kãma. Na a huun tĩ, a huun ma Adeyrɔ kãma. Mafura, na hudan thakuogo za waruma na hu, a bu wa Adeyrɔ bewɛ. ⁹ Iyo, Kirisitira huun ma ki aluni, si le thaaga u le nko-golinkowe na nhuome Adeyɛ. ¹⁰ Na muɔ, be liin na mu zarigĩn mu kãnuɔna? Bena mu zene u? A bɛ ba nĩrɛ wa Adeyrɔ kitigboɔa za. ¹¹ Nadɛ si ded ba Yekila sewura za kha:

«Mɛ Adeyrɔ bu wa thakuogo za, mɛ ki de wesɛ kha: Nɪpɛ bɛ ba ba huruse mɪ wuɔla za, dũna nɪpɛ bɛ ba phii zɪɛ wa pi nuuse na gbĩne mɪ I.»
¹² Mafura a bɛ kpo kpora ba thudɛ a thĩ milewenyira Yekila wuɔla za.

Hã mu le thaaga mu kiretĩɛ yabiye wa mbĩyeliige za wa?

¹³ Gɛ yɛrɛ, hã a zarigĩn kame dũwa? sã; Na ã bɛ kpo kpo yii si ã gagastra za kha ã ba le mune duɔ wete ki le thaaga na yii ã kiretĩɛ yabiye mbĩyeliige za wa?. ¹⁴ Mɪ tuume bu wa si za gbaangbo Adeyɛ *Yesura/Yesu* wɔrkura za kha mune sii te ti thĩ za wa?. Na na wɛ kenn mude bãa kha ti te ba, ti ted ba uɔ deyrɔ heke. ¹⁵ Dimuna mu ãira, na dɛ kpãde wa mu yabiira wuɔrɛ, sɛ boɔɔ wa kha mu le mu mɪyura na khɔrume dũwa?. Na si bu mafura, tu go mu thĩ, baa Kirisitira huun ma mu yabiira kãmara za tĩ, hã dimune ba le thaaga na asɪ mu yabiira wa?. ¹⁶ Mude bãa ã ken kha tɪ kĩra ã heke, hã ã yɛ dɛ le thaaga ã yɪsɪga asɪ wa?. ¹⁷ Nadɛ *Yekila ugura/Yekila uga* mɪyɛ bu diime na yũɔme mɪyɛ wa?, na teleme, na wɔyĩke, na bãanwuɔɔo mɪyɛ ɪ *Ninyegemɔ/Yekire Nin* wɔrkura za. ¹⁸ Nadɛ wɛ ki liige mafura ki hã Kirisitira, uɔ deyrɔ mɪyɛ ki nuu Yekila, dũna nɪpɛ yɪ ba uɔ deyrɔ yɪsɪnɔɔga. ¹⁹ Gɛ yɛrɛ, ã yɛ a pɛɪ na hudan na kame wɔyĩke za ki denfe kame na bu faɔa kiretĩɛsura za. ²⁰ Hã mu asɪ Yekila miliinsira diime doro kãma za wa?. Tɪya u, dimɪyura thĩnyura bɛ kĩra, na dimuna ki le thaaga mu yabiira lon mbĩyeliige za, dɛ dimuna thĩna kĩra wa?. ²¹ Wesɛ ki kĩra, sɛ ki bu mu kei khaase khuɔme, na kei thãame yũɔme, na sɛ wɔrɪ le wa thaaga na yii mu yabiye mbĩyeliige za. ²² Khãamura mu bu wɪ, yɛ bɛ khãamura hudan muɔ na Yekila doro tɛ. Wɛ bãa ɪɔbidaa ki zarigĩn u u milewenyira za wa?, bãanwuɔɔo bu wa uɔ deyrɔ beɛɛ. ²³ Na wɛ bãa ɪɔbidaa bu zarigĩn u mune duɔ diime za, kena u deyrɔ keɪn na diin ni, Yekila ba kiti wa uɔ deyrɔ nadɛ uɔ deyrɔ milewenyira makĩnn na khãamura wa?,

I Ezayi 45:23 mɪyɛ ded na makĩnn na baa si na vikĩnn khũkhũ Gireksura za ɪra

kena mude bãa ki le na makĩn na khãamura wa?, dɛ muna bu wa mbĩyeliige.

Le buɔra mɪnuunyura

¹⁵ Aa wɛpɛ ki bu na faɔa Yekila khĩna nĩrɛsura za, a kãn ma ki denfe wɛpɛ ki bu na faɔura wa? ɪra. Hã a le wesɛ doro ki nuu a wa?. ² A bɛ kpo kpora kãn ki le wa wesɛ ki nuu a kãnuɔnawe pi kĩrame kãma, si le thaaga a wɔrɪ denfe wɪ pi yo wuɔrɛ khãamura za. ³ Nadɛ Kirisitira liin mɪyura kha nuu uɔ thĩra wa?, na si ded ba Yekila sewura za kha: «Mu kusaderɪwura kusaɔura gbũun ma mɛ za II.» ⁴ Nadɛ mɪyura bɛ na nisĩnn sewen Yekila sewura za harɪ khũra, ɪɛ na sewen ma na bu hã a karĩn, na habɛ, na babɛ si le thaaga a hudan na laɔa. ⁵ Yekila ki hã nura babɛ na habɛ, uɔ yɛ ã ben mu gaga kha baa *Yesu* Kirisitira bu bɛ si ɪra, ⁶ si le thaaga ã hudan na gagase kpo, na nuune kpo ki bĩn ki gbĩne Yekila uɔ wɛra ki bu a Adeyɛ *Yesu* Kirisitira Siira.

Ï yɛ a go kame mu gaga kha kiretĩɛ yabiwe

⁷ Ï go kame na kĩra mu gaga kha baa Kirisitira god ï na kĩran ɪra, si le thaaga Yekila bu gbĩnese. ⁸ Mi de si wa, tĩyara za, Kirisitira liin ma *Yawutuwe/Yawutuwe* milliinbiye na bu boɔɔ ɪɔmura za Yekila bu nuune kpo Yekire ɪra, si le thaaga, nuugura Yekila na hãan pi sekhãgawura, gɛ nuhãaɔura bu baka na kĩra, ⁹ ki yɛ thĩmaanyura bu gbĩne Yekila u makarɪla kãma, mu gaga kha baa si sewen Yekila sewura za na ded kha: «Gɛ yɛn na mɪ ba gbĩne mu thĩnyɛ nɪpɛ sugumu za. Mɪ ba gbĩne wa mu yɪsɪgura na tĩra.»
¹⁰ Si ded ba tĩ kha: «Thĩmaanyɛ, ã yãgayãga na Adeyrɔ nɪpɪra kpuore.»
¹¹ Ki ded tĩ kha: «Thĩmaanɪpɛ, ã bɛ gbĩne Adeyrɔ. Nɪpɛ bɛ gbĩne u yɪsɪgura.»
¹² Yekire yãdedaa Ezayi na ded ba kha: «Zese kpĩrabiye uɔ ba arɪ, uɔ ba le thĩmaanyɛ thadeyɛ. Thĩmaanɪpɛ ba khe pi laɔa na yii gi uɔ za.»
¹³ Yekila za a lan, uɔ hã ã bãanwuɔɔo na wɔyĩke khãamura za, si le thaaga ã laɔura gbĩn gbaangbo *Ninyegemɔra/Yekire Nin* wɔrkura za.

Poli leturula sewe thaagura

¹⁴ Mi kiretĩɛ yabiwe, na gbũu ãɛ geɔura gɛ uɔ, mɛ lann ma si za kha ã bu wa nɪkĩrɪwɛ, ã bu wa na tuume gbaangbo, ã wɔrɪ bo ba kame. ¹⁵ Na leturɪwɛ mɪ bu dãa hã ã mura, mɪ sewen ma u khaayɛ yuɔ na habɛ mɪyɛ yuɔ kãma si le thaaga mɪ wɔrɪ kuɔgĩn ã na mɪduguyɛ yuɔ nadɛ baa Yekila flɪn mɛ za ɪra. ¹⁶ Nadɛ u liin ma mɛ *Yesu* Kirisitira milliinbiye thĩmaanyɛ sugumu za. Mi de pi wa Yekila sɛrɛnuusura, si le thaaga pi wɔrɪ hã pi thĩ si nuu Yekila, ki le wɛpɛ

II Ken Davidi Yekire gbĩne tĩnse 69:10

khonn pi doro na hãan Yekila na u *Ninyegemɔra* / *Yekire Nin* yeden mi ɔra. ¹⁷ Gɛ yɛɛɛ, mɛ wɔɔɔ gbɔnɛ wa mi thĩ Yekila miliinsira za Yesu Kiristira wɔɔɔkɔɔɔ za. ¹⁸ Nadɛ lɔmɔra za Kirisitira denfen mɛ na mi liigen na denfen thĩmaanyɔra na i nuun Yekila bela, mi de suɔ na sɛ sɛ za wa?. U tann ma mi sɛsɛ na mi milliinyɔra za na liin sɛ, ¹⁹ na bamɔɔa mthĩngɔnyɛ Ninyegemɔ wɔɔɔkɔɔɔ za. Mafɔra mi ded Kirisitira sɛɛɛnuusɔra na khe Zeruzalemɔ na yo gbɛ Iliri sɔɔɔɔɔɔɔ za. ²⁰ Na wesɛ mi kha bɛ, sɛ ki bu na de Kirisitira sɛɛɛnuusɔra khaayɛ u yɔsɔɔɔɔɔ yɔd yãan wa?, si le thaaga hã mi ba le mi miliinsira na sɛ uɔ beduguse za wa?. ²¹ Baa si liin mafɔra, mɛ miliinsira makɔnn ma na Yekila sɛsɔra ki de kha:

«Wɛɛɛ u mɛyɛ ded yãan wa?,
 bɛ ba yã u.
 Wɛɛɛ nuun u mɛyɛ yãan wa?,
 bɛ ba tu u mɛyɔɔɔ I.»

Poli bu khon gagasɛ na ba yo Ɔɔɔmɔ

²² Sɛ barɔn mɛ bengɔnyɛ za na mi wɔɔɔn thiyen ĩ heke wa?. ²³ Na ɔra wɛ, mi zuon ma mi miliinsira sɛ sɔɔɔɔɔɔɔ za. Si dɔɔɔɔnɛ sɛ mɔra, mi kha bɛ si wa na yo kure ĩ heke. ²⁴ Na mi kha mi yo Ɖsɔpanyɔ bendɛ, mi bɛ wa na nɔrɛ ĩ heke na ken ĩ ki le benɛ dɔɔ kɔɔ u ĩ heke, na mi kha mi tãra ĩ denfɛ mi. ²⁵ Na ɔra wɛ, mi bɛ wa na yo Zeruzalemɔ na denfɛ kiretɛwɔra ki bu gɛ gbonɛ za. ²⁶ Nadɛ kiretɛwɔra ki bu Maseduwani na Akayi sɔɔɔɔɔɔɔ za, bɛ khonn ma pi leke mɛyɛ yuɔ na bu denfɛ Zeruzalemɔ kiretɛwɔra ki bu buɔmɔra za ɔra. ²⁷ Bɛ thĩ khonn sɛ gagasɔra, si gbɔu kha kãn ma pi le si. Nadɛ bɛ wɛɛɛ ki bu thĩmaanyɔra, na bɛ ba buun niin *Yawutuwe* / *Yawutuwe* Yekila kɔɔɔɔɔɔɔ za, si kãn ma tĩ thĩmaanyɔra denfɛ wɛ na pi leke mɛyɛ yuɔ. ²⁸ Na mi ba zuon sɛ za bendɛ, ki yo hãan sɛ denfɛsɔra zuori, mi ba tãra ĩ heke ki tu yo Ɖsɔpanyɔ sɔɔɔɔɔɔɔ za. ²⁹ Mi lann ma si za kha bena mi ba nan ĩ heke, mi ba nan ma na Kirisitira kɔɔɔɔɔɔɔ.

³⁰ Mi kiretɛ yabiiwe, mi yɔn ĩ wa, a Adeyɛ *Yesu* Kirisitira kãmara za, dɔɔna Ninyegemɔra khɔɔmɔra kãmara za, kha ĩ denfɛ mi khɛlgɛ za ki ki yɔn Yekire ki hã mi. ³¹ Si le thaaga mi wɔɔɔ ko Zude sɔɔɔɔɔɔɔ Yekire kuɔdɛwɔra, dɔɔna denfɛsɔra mi bu yo si Zeruzalemɔra, sɛ wɔɔɔ yo hɔi bɛ kiretɛwɔra. ³² Na sɛ liiri, mi ba wɔɔɔ nan ĩ heke ni na bãanwuonɔ Yekila dɔɔɔɔɔɔɔ za, na wɔɔɔ bu wuore kɔɔ u ĩ heke ni. ³³ Wɔɔyɔke Yekila hɔdan dɔɔna ĩ bɛ! *Amiina* / *Amiina* .

Poli bu thɛ u tudɛwɛ

16 Mi karɔfa ĩ wa a khɔnherɔyɛ Febe, u liige wa ki hã Sankere egilizi Kiretɛwɔra. ² ĩ gɔ u na kɔra mu gaga kha baa kiretɛ kãn gɔ nɔpɛ ki kɔra ɔra, na u

¹ *Ezayi 52:15 mɛyɛ ded na makɔnn na baa si na vikɔnn khɔkɔhɔ Girekɔsɔra za ɔra*

ba ki ven ĩ denfɛsɛ za mɔdɛ bãa za, ĩ denfɛ u si za. Nadɛ u denfen ma nɔgɔmɛ gbaangbo, harɔ mɛ thɔra.

³ ĩ thɛ Pirisili na Akilasɔ, bɛ bu wa mi liigedekame *Yesu* Kirisitira miliinsira za. ⁴ Bɛ na yiin ma pi thĩ bɔlɛ nuunɛ za si le thaaga mɛ bu ko na huume. Mɛ kpo ki thɛ wɛ wa?, kiretɛwɔra bɛ ki bu thĩmaanyɔra sugumɔra za, bɛ bu thɛ wɛ tĩ. ⁵ ĩ thɛ kiretɛwɔra bɛ ki bɔnɔn pi gbɛna za tĩ. ĩ thɛ mi yabikhɔɔɔɔɔmɔ Eɔayɔnetɔ, uɔ nisɔnn khãan Kirisitira za Azi sɔɔɔɔɔɔɔ za. ⁶ ĩ thɛ Marɔyama, u na liigen hãar ĩ wa gbaangbo. ⁷ ĩ thɛ Āduronikusi na Zuniyasɔ, bɛ bu wa mɛ nɔpɛ, mɛ na bɛ bɛ liin ma kaso kpuore. Pi bu wa Yekire dãarawɛ, pi yiin ma wuɔɛ pi liigesira za thĩ, bɛ nisɔnn tuun Kirisitira na yɛn mɛ. ⁸ ĩ thɛ mi yabikhɔɔɔɔɔmɔ Āpiliyasɔ, Adeyɔra za. ⁹ ĩ thɛ Urubɛn, uɔ bu wa mi liigedekãran Kirisitira miliinsira za, dɔɔna ĩ thɛ mi yabikhɔɔɔɔɔmɔ Sitakisi. ¹⁰ ĩ thɛ Apelestɔ, uɔ buun ma vense Kirisitira kãma. ĩ thɛ Arisitobuli gbɛna nɔpɔra. ¹¹ ĩ thɛ mi nɔra Erodiyɔnɔ, dɔɔna kiretɛwɔra ki bu Narɔsisi gbɛna za ɔra. ¹² ĩ thɛ Tirifɛnɔ na Tirifɔsɔ, bɛ hapɛ yɔra liigen hãan ma Adeyɔra gbaangbo thĩ. ĩ thɛ mi khɔthɛyɛ khɔɔɔɔɔmɔ Pɛɔsidi, uɔ hãan ma u thĩ tĩ na liigen hãan Adeyɔra. ¹³ ĩ thɛ Urufusi, uɔ bu wa Adeyɔra miliindakɔra, dɔɔna u yaara ki bu mɛ yaa tĩ. ¹⁴ ĩ thɛ Asɛkiriti, na Filegɔ, na Ɖɔmɛsɔ, na Patorobasɔ, na Ɖɔmasɔ, dɔɔna kiretɛ yabiiwira ki bu wɛ kpuola ɔra. ¹⁵ ĩ thɛ Filologi na Zuli, na Nerɛ na u yabikãrana, na Olɛnɔpasɔ dɔɔna kiretɛwɔra bɛ ki bu pi heke ni ɔra. ¹⁶ ĩ thɛ kame na kpen kame na kpolonvɔɔɔɔɔ. Kiretɛwɔra bɛ bu thɛ ĩ.

Poli bu hã bɔphɔliyame

¹⁷ Mi kiretɛ yabiiwe, wɛɛɛ ki yii kɔkɔkɔɔɔɔ dɔɔna pi kai karɔna aa hã ĩ, mi yɔn ĩ wa kha ĩ tu gɔ ĩ thĩ na bɛ. Hã ĩ dɛ wɛ mɔnɛ sii za wa?. ¹⁸ Nadɛ bɛ nɔpɛ thɔna liige ki hã Kirisitira a Adeyɔra wa?, nɔ pi bɛ wa pi kpolonɛ bu hɔi doro. Wɛɛɛ gagasɔra ki thɔ, pi kpɛnsɛ wa bɛ na pi nuunusɛsɔra dɔɔna nɔkpɛnsɛsɛsɛ. ¹⁹ ĩɛ uɔ, baa ĩ nu Yekila bela, nɔpɛ bɛ tuumɛ bu wa sɛ za, gɛ yɛn na mɛ bãanɛ wuon na ĩɛ. Mi bɛ wa kha ĩ bu wuomɛ tĩ na le mɔkɔnɔnyɛ, ki yɛ, ĩ yɛ / *Yɛdɛsɛ* hã ĩ le mɔbɔyɛ wa?. ²⁰ Yekila ki bu wɔyɔke deyɔra, u ba pɛwu wa *Sutana* / *Sutana* ĩ wuɔla za fi khaadɛ na kɔɔ u. A Adeyɛ *Yesu* Kirisitira hɔdan na ĩ bɛ.

²¹ Mi liigedekãran Timote, dɔɔna Lusiyusi, na Zazɔn, na Sosipatɔɔɔɔɔ bu thɛ ĩ, bɛ sãara bu wa mi nɔpɛ. ²² Adeyɔra yɔsɔɔɔɔɔ za, mɛ Tertiyusi bu thɛ ĩ, mɛ wɛra Poli khɛn na sewen lɛɔɔɔɔɔɔɔ. ²³ Mi khɔnɛɔkhuo Gayusi bu thɛ ĩ, uɔ wɛra heke kiretɛwɔra bɛ le bɔnɔn ɔra. Erasiti bu thɛ ĩ, uɔ wɛra ki bu gbonɔra budagɔra kendaara ɔra, na a yabiye Karitusi tĩ. [²⁴ A Adeyɛ *Yesu* Kirisitira fɔmɔra hɔdan dɔɔn ĩ, amiina.]

Gbɔ̃nɛsɛ bu wa Yekila bɛsɛ

²⁵ Ɔ̃ yɛ a gbɔ̃nɛ Yekila, ɔɔ wɛra kɪ wɔɔɪ yii wɔɔɪkɔ Ɔ̃ za na makɪn na Yesu Kiritira sɛrɛnɔsɔra mi de Ɔ̃ ɪra. Sɛ sɛrɛnɔsɔra za Yekila bɔɔɔ khɔl gũni mɪyɪra. ²⁶ Nja ɪra wɛ, ɔɔ gũnira kud ba kɔwɔga ɔ, harɪ na thĩmaanye

thĩra tuur ɔ Yekila yãdedɛwɛ sɛwɔwɪra kãmara za. Bãanye bɛ Yekila hãan sɛ sɛsɛ, si le thaaga thĩnyɪra bɛ khãa ɔ za ki ki nu ɔ bɛrɛ. ²⁷ Yekila, ɔɔ wɛra kpora kɪ bu wɔɔmɛ dɛyɪra, ɔga yɛyɛbɪra bu wa ɔɔ kpo bɛwɛ bãanye bɛ Yesu Kiritira za. *Amiina | Amiina* .

1 Korētiwe

Leturila siere thaaga

Poli sewen leturawe haru khōi na hāar u na Yekila nupura kha bu Korēti. Poli na god Yekila miliinsira ni ku hūdan ni na buun duga kpo na gbuko. Korētura gbonjira kha bu wa budagbonjo nadie baton nūrēkheye ūyō kha bu fi, wā-gare kha le wa bu. Gome na liin ma karīnthīgōme, pi kha bu wa na sierevōnse, na sīmuse. Kakarise na mibīye kha gōn ma bu, na bie lōmura dien Yekila nupura tī. Poli ba nuun ma pi kōra kha krikīna dīna mibīye lon ma pi za. Na u dāan leturawe na hāan mi. Piyō yiin Yekila sewura za, aa bu tu wesie a kān le gbūrse bena. Polira sarun ma pi za kha pi gbaa krikīnura na kakarliigira (dabikpakpa?e 5), kha hā pi di pi siese Yekire kuoderwura heke wa (6:1-11), kha pi khe pi gbō?e na liige hā Yekila (6:12-20). Polira zīunn ma pi bōbura na gbūun yaŋa miye za (dabikpakpa?e 7), na sīnkhaase miye za (8-10), na Yesura huume kuogīnse diime miye za (dabikpakpa?e 11), na Yekila Nina miyāagīranye miye za (dabikpakpa?e 12-14) na nihuome arume miye za (dabikpakpa?e 15). Leturila phulakhela za, Polira sieren tigiya egilizi nupura bījin dīna miyura u thīra bu ōfō, ki hāan mi thiede (dabikpakpa?e 16).

Thiede

1 Mīe Poli, Yekila khōrun na yūd na mi liin *Yesu* Kirisiti dāara, mīe na a yabiye Sositeni ^I ki sewe leturawe na dāan hā ū. ² A thie ūe Korēti Yekila egilizi nupura bie ū yed na khonn ū mibīyura za, nadie baa ū khāa a Adeye *Yesu* Kirisitira za, na hāan ū thī u miliinsira za dīna wepe bāa ki bu khaare bāa ki yi *Yesu* Kirisitira pi Adeyura ūra. ³ A *Siye/Siye* Yekila na a Adeye *Yesu* Kirisitira fūmura na u woyīnkira hūdan ū za.

Kīrīgura a buun Kirisitira za

⁴ Mīe thie wa Yekila bāanye bie ūe kāma nadie baa u fū ū za *Yesu* Kirisitira yūsugura za. ⁵ Nadie baa ū liin kpuola Kirisitira za, ū hīin ma na Yekila miyāangīranyura thīnyira bie, u hāar ū wa sierevōnse na wōme. ⁶ Yesura sierevōnse na ded i, ū nuuren si wa na yiin si ū gagasura za kīranjura, ⁷ Giye yeri, miyāangīranyura thīnyira bie Yekila hāar, ūe duō sii kpid ū wa?, ūe wepe ki tie Adeyura *Yesu* Kirisitira bandiyāgura dola ūra. ⁸ Uō Yekila ki ba le ū kendaara bāanye bie, si le thaaga hā nura sii wōri bu bilenkhere ū za Adeyura *Yesu* Kirisitira bandiyāgura za wa?. ⁹ Nadie Yekila bu wa nuone kpo nura; uō wiera yūd ū kha ū hūdan kpuore na uō bikhiye *Yesu* Kirisitira ki bu a Adeyura.

^I Ken ki yūsikpuogira Miliinye 18:17 za

Krikīna lonn Korēti egilizi nipe za

¹⁰ Na mi yabiwe, mi yīn ū wa a Adeye *Yesu* Kirisitira Yūsugura za. ū le kpuore, hā ū ye krikīna lon ū sugumura za wa?. ū die na le kpoloŋo kpo na hūdan na gagase kpo. ¹¹ Nadie mi yabiwe, Kulowe gbēne nipe buō ded ba mīe kha krikīna lon ma ū za. ¹² Wesie mi bie na de ū sie ki bu kha: ūe za, uō de ba kha: «Mīe bu wa Poli baa», uō kha: «Mīe bu wa Apolōsi baa», uō kha: «Mīe bu wa Pteri baa», uō kha: «Mīe bu wa Kirisiti baa.» ¹³ ū ken ma kha Kirisitira wōri krikīn ma ba? Polira huun nūbadabōkura za ū mibīyura kāmara za ba? Waruma pi yīd ū wa āmura za na polira yūsugura ba? ¹⁴ Yekila bere ki bu thiede nadie baa mīe yīd ūe uō sii āme za na si liin Kirisipisi na Gayusi u wa?. ¹⁵ Giye yeri, nura sii wōri de kha uō yīd ba āme za na mīe yūsuga wa?. ¹⁶ Iyo, tīya u. Mi yīd Sitefanasi gbēne nipe tī. Na si kud bie za, mīe khāa kha mīe yīd nura sii āme za dōwa?. ¹⁷ Kirisitira dāan mīe kha mīe yī nipe āme za wa?. Na u dāan ma mīe kha mīe de sierevōnse. Mīe kān na de si na nūthūrga wōme wa?, hā Kirisitira huumira *nūbadabōkura/Nūbadabōkō* za le mīkpasie wa?.

Yesu Kirisitira ki bu Yekila wōrikura na u wōmura

¹⁸ Na de Yekila sierevōnse kha Kirisitira huun ma *nūbadabōkura/Nūbadabōkō* za, wepe ki dii, bie ken ma sie tha?arumie; ŋa aa wepe ki bu zīme khīna za, aa heke, Yekila wōrikura giye. ¹⁹ Ken wesie Yekila sewura ded ūra: «Mīe ba asi wa wōmederūwe wōmura, ki kei

mituderlwira mitouyira.»²⁰ Die bena bira wuon-tuderlwira ba wari de? Warima wεpe karin ira? Warima dunuya wε sιeretuderlwira? Yekila bεgεn si wa kha dunuya wε wuamira bu wa tha?arumye.²¹ Nadie nithirubiiwira bε na pi wuamira bε, kena pi wuon tuon Yekila lomira za u bεgεn u wuamira wa?. Gε ylen na Yekila sιesira dunuyara nupira ken kha tha?arumye u, Yekila khon ma gagase kha u zin wεpe baa ki khaa sιe sιesira za ira.²² *Yawutuwe/Yawutuwe* bε, bε bε wa bamuηa mye, na Girekwira bε, bε bε wa wuame.²³ Na aa u, Kirisitira huun nubadabokira za, u mye aa de. Sιe sιesira liin ma zana Yawutuwira heke. Wεpe ki bu Yawutuwe wa?, si liin ma tha?arumye bε heke;²⁴ Na wεpe Yekila yidi, Yawutu nira u ba, u bu Yawutu nira wa? ba, Kirisitira ki bu Yekila Warkira na u wuamira.²⁵ Nadie Yekila mmyira nupira ken tha?arumyira, wuame bu wa ε za na tara nithirubiiwira wuamira bε, dina Yekila mmyira nupira ken kha warko bu u za wa?, warko bu wa ε za na tara nithirubiiwira warkira bε.²⁶ Mi yabiiwe, ε wεpe Yekila yid na haar i zimira, na i kha i ken ε thira lomira, dunuya wε npe kenlomira za, wuontudegεme bu i za wa?, warkodewe bu i za wa?, nεgbuame bu i za wa?.²⁷ Na muuna npe ken tha?arumye, die Yekila khien na yiin nuse dunuyara wuontuderlwira za. Muuna npe ken kha warko bu ti za wa?, die Yekila khien na yiin nuse dunuyara warkodewira za.²⁸ Muuna ki bu foi dunuyara nupira wuola u wa?, muuna pi yaasinnu, kha ti bu foi wa?, die Yekila khien na asin wete dunuya nupira ken muswila.²⁹ U liin ma sιe, si le thaaga ha nithirubiye sii gbine u thi Yekila wuola u wa?.³⁰ Yekila ylen na i bε liin kpuore *Yesu* Kirisitira za, ki liir u a wuamira. Kirisitira liin thaaga na Yekila liir a nutelenyeme. U liin thaagra na Yekila yeden a a mubiyira za.³¹ Gε ylen na si sewen Yekila sewura za kha: «Na wε bu bε na gbine u thi, u gbine u thi na makin na wesie Adeyira liin haar u.»

Poli bu sιere Yesu Kirisiti babura mye za

2 Mi yabiiwe, baa mi thiyen i heke kha mε yo bεgε i Yekila miguurenyira, mi sιere lomira bεgεn ma kha mε ki tu sιese, warima kha mε ki bu na wuame na tara buora wa?.² Nadie baa mi kha bu i heke ni, mi khon ma gagase kha mε de i muue sii na *Yesu* kirisitira na u babura *nubadabokira/Nubadaboko* mmyira u wa?.³ Baa mi yo nann i heke ni, fanja kha bu mi gboda za wa?, dina mε kha an ma na mi gban¹.⁴ Mi karina na mi Yekire sιesira mi kha de, si kha bεgε kha wuame deye sιese u wa?, ηa *Yekila Nina/Yekire Nin* warkira za mi kha bεgε si.⁵ Si le thaaga ha i yii i khāmira nithiruga wuame za wa?, ηa i yii i khāmira Yekila warkira za.

I Makin khaadie ken ni na Miliinye 18:9

Yekila wuamira mye

⁶ Sιe bε za, wεpe pi len khāmira za na buun fanja pi za, aa karina bu wa wuame bε heke. Bε wuamira na dunuya wε wuamira bu kpuore wa?. Bε wuamira na dunuya wε thadewira wuamira bu kpuore ti wa? II. Dunuya wε thaderlwira ba tara wa.⁷ Yekila wuame sιese aa bu de; sιe bu wa migurenye. Dunuya wε nupira tu sιe wa?. Na khaala dunuyara na kha u le, Yekila na nisin liin ma sιe si le thaaga a bu gbinese.⁸ Dunuya wε thadeye sii wuon tuon bε wuamira wa?. Na pi na tuon ma bε wuamira, pi kha bi na ba uga yeyεbe deye Adeyira nubadabokira za na khu u wa?.⁹ Na mu gaga kha baa Yekila sewura ded si kha: «Wesie nithiruga yiwure yaan wa?, na mude numire nuun yaan wa?, mude nithiruga gagan yaan wa?, Yekila εfn ma die muuna na haan wεpe ki khori u ira.»¹⁰ Kena aa Yekila bεgεn die migurena Ninyegemora warkira za. Nadie Ninyegemora hegelin ma mye bε na tu u, haru Yekila thira migurenyira bε.¹¹ Nira sii wuon tu nithiruga gagsira ki bu u kpolojira u wa?, fε u thira Nina ki bu u kpolojira u buate. Mafira u ti, *Yekila Nina/Yekire Nin* kpora ki tu Yekila gagsira.¹² Kena aa u, aa buun dunuya wε nina wa?, fε Nina kud Yekila heke, u aa buuri, na bu tu mukinnyira Yekila liin haar a u fimira za ira.¹³ Sιe Yekire sιesira a gbun de. Aa sιere na makin na nithiruga wuame wa?, wesie Ninyegemora bεgε aa, sιe a de. Ki karin npe Ninyegemora mye na makin na Ninyegemora ki bu pi kpolojira u.¹⁴ Nira wε baa ki bu na Yekila Nina wa?, u deyira wari gε wesie Yekila Nina de u wa?. Yekila Nina besira bu wa tha?arumye u deyira heke, nadie Ninyegemora kha wari ye nira tu u kola wa?.¹⁵ Na deyira za Yekila Nina bu, u deyira ki wari tu mmyira bε na kpikin u kame za. Na nira sii wuon tu kpikin u beyira wa?.¹⁶ Nadie si sewen ma Yekila sewura za kha: «Ana ki wari tu Adeyira gagsira, na ba tara de kha u ha u bεgεre?» Na aa u, Kirisitira gagsira bu wa aa za.

Yekila miliindewe mye

3 Tiyara za mi yabiiwe, na mε u, baa mi kha bu i heke, mi wuon sιeren i mu gaga kha npe baa ki bu na *Yekila Nina/Yekire Nin* wa?. Mi sιeren i wa mu gaga kha dunuya wε npe ki bu i, warima bikeribe pi khaa Adeyira za fense.² Mi haar u wa nunu, diire huwuse u wa?, nadie na diire huwuse kha bu si, i naa ba wari di si wa? III. Haru na ba gbε ira za, i wari di si haru bere wa?.³ Nadie i lelomira bu wa bere mu gaga kha dunuya wε nupira ki bu kei le na Yekila Nina ira; nadie zone na kpikinse bu wa i za, sιe ki bεgε kha i

II Khaadie Poli bu de ba thadekaruwe mye dina warko mkeyanyira ki zε pi wuola u ira III Makin khaadie ken ni na Eburuwe 5:12-13

nurelōmura dīna dunuya wle nūra bu wa kpuore wa?

⁴ Baa ĩ de kha: «Mie bu wa Poli baa», ɔ kpsa de kha: «Mie bu wa Apolɔsɩ baa ^I», bɩe lelōmura na dunuya nūra bewura bu wa kpuore wa?

⁵ Apolɔsɩra bu wa ānakpuo? Na Polira bu wa ānakpuo? Yekila miliindewe ki bu a, aa Yekila sɩestra kāmara za ĩ khāari. Aa bɩe gbūu liigen ma na makīnn na miyāangīrana Yekila hāan a bɩe kpo kpora ɩra.

⁶ Mie liin kāwɩdaara, na Apolɔsɩra liin hūugūndaara, ŋa Yekila liin thaagura na ki khādɩ. ⁷ Na mafura u, kāwɩdaara na hūugūndaara bu foi wa?. Yekila kpora ki bu thaagura, nadɩe ɔɔ ki wɔri yɩe dahabikāwiyana khā.

⁸ Dahakāwɩdaara na dahahūugūdaara bɩe bu wa kpuore. Yekila ki ba taa pi bɩe na makīn na pi liigesira.

⁹ Nadɩe Yekila dukīnn ma u lekira a za na a liige ki hā u, na ĩe liin Yekila huugura. ĩe kpuowira ki bu Yekila thuugura u madɩe ɩra. ¹⁰ Na makīn na Yekila miyāangīrana u hāan mie, mie madɩen ma mu gaga kha thumadɩdakīra, na tiin thuugura taana. Ira wɩe, ɔ kpsa ki madɩe gu. Ŋa a bɩe kān ma na kɔrusīn a madɩlōmura. ¹¹ Nadɩe thuugura taana tiiri, guɩe ki bu Yesu Kirisitira, nura ɔɔ sii wɔri tii guɔ dōwa?. ¹² Kena Thuugura taana tiiri, buɔ wɔri madɩe wa ki za na sāni, waruma na warɩvura, waruma na burɩyura dɔrisira ki hu-

ga, waruma dahakīnɩse, waruma na kpewige, waruma na wūugo. ¹³ Ŋa kitidɩyāgura pi bɩe kpo kpo miliinlōmura ba tu. Naaga ki ba bɔgɔ sɩ bɩe, nadɩe nɩpe liigesira ba yii wa naaga za na tu sɩ lōmura. ¹⁴ Na naagura wɔrun suon wɩe miliinlōmura na yelenn mi wa?, ɔɔ deyura ba bu taase. ¹⁵ Ŋa na wɩe bāa miliinlōmura suon na yelenni, ɔɔ deyura ba bu taase wa?. U ba ko?, ŋa u ba hɩdan ma mu gaga kha baa nura horonn na kud naaga za na kuon ɩra. ¹⁶ ĩe thīra tu kha ĩe ki bu *Yekila gbīnethuugura* | *Yekila gbīnethuugura*, dīna *Yekila Nina* | *Yekire Nin* bu wa ĩ za wa? ¹⁷ Na nura asɩn Yekila gbīnethuugura, Yekila ba asɩ wa u deyura tī. Nadɩe Yekila gbīnethuugura bu wa khariyegene. ĩe gbūun ki bu guɩe Yekila gbīnethuugura. ¹⁸ Hā nura sii ba kpense u thī wa?, na wɩe kha ken u thī wɔɔme nura ĩ sugumura dunuyara za, u deyura vlkīn na le u thī mu gaga kha tha?arɩnura. Si le thaaga u vlkīn na le wɔɔme nura kīranura. ¹⁹ Nadɩe dunuya wɩe wɔɔmura bu wa tha?arɩmiye Yekila wɔɔla za. Yekila sewura ded ba kha: «Yekila gɔ ba nukewuyeme pi kewumira za.» ²⁰ Na gbūun ded tī kha: «Adeyura tu wa wɔɔmederɩwura wɔɔmura; u tu wa kha pi nan foi wa?.» ²¹ Na mafura u, nura sii kān na gbīne u thī nthīrubiye kāma za wa?. Nadɩe miyura bɩe bu wa ĩ beye. ²² Poli u ba, Apolɔsɩ u ba, Pɩeri u ba, dunuya wɩe u ba, thakuogo i ba, huume i ba, ɩra wɩe miye i ba, bena ki ba ban dɩe miye i ba, ɩe bɩe bu wa ĩ beye, ²³ ŋa ĩ bu wa Kirisitira bewe, na Kirisitira liin *Yekila baa* | *Yekire baa*.

I Ken sɩ sɩerekpuosira 1:12 za

Kirisiti miliinbiwe miye

⁴ ĩ kān ma na ken aa mu gaga kha Kirisiti miliinbiwe u yiin kha pi ken Yekila gūni miyura. ² Weste pi bɩe miliinbiwira ki ken Yekila gūni miyura, sɩe ki bu kha pi le nɩtelenyeme. ³ Mie ɔɔ heke, harɩ na ĩ zarɩgīnn mie, waruma na sɩeredɩderɩwe zarɩgīnn mie, sɩe bu foi mie heke wa?. Mie lɔbidaara zarɩgīnn mie wa?. ⁴ Baa mie lɔbidaara zarɩgīn mie muɩe sii za wa?, sɩe ki bɔgɔ kha mie telen ma wa?. Wɩera ki kān na kiti mie, ɔɔ ki bu Adeyura. ⁵ Hā ĩ kiti nura na u kiti bena nan thonn wa?. ĩ ki tɩe Adeyura gbūubamura. Miyura bɩe i guureni dabirigira za, ɔɔ ki ba yii i bɩe yeyɩe za, ki kuse nɩpe gagaguorensira bɩe gbɩɩge za. Dɩe bena, nɩpe bɩe kpo kpo ba bu pi gbīnese Yekila heke na makīn na weste kha kān na nan mi. ⁶ Ira wɩe, mi yabiiwe mi khɩen ma Apolɔsɩra na mie thīra miye na karīn ĩ, si le thaaga ĩ gɔ weste Yekila sewura ded kha: «Hā nura ba le muɩe na tāra weste Yekila sewura ded wa?.» Sɩe le thaaga hā nura sii luɔre u thī na yɩsɩbɩege kha ɔɔ bɩe wa nura wɩe ki keɩ ɔɔra wa?. ⁷ Nadɩe bura za mu ken kha muɔ bāa wa buɔra za. Miyura bɩe ki bu mu heke, Yekila u hāan mu i wa? Na mafura sii u, be liin na mu gbīne mu thī na miyura mu bu i mu gaga kha mu buur i wa na muɔ thī wɔriko? ⁸ Ŋa ĩe ɔɔ, muɩe sii kpɩd ĩ wa?. ĩ liin ma budaderɩwe Yekila khīna za zuori. ĩ ken ma kha ĩe bu wa uwe. Kena aa nii bu sɩe za wa?. Mafura mi gbūu kha bɩe kha ĩ le uwe thīnthīnse za, sɩe le thaaga a bu dɩ ugura dīn ĩ. ⁹ Ŋa mi yāan sɩe mu gaga kha Yekila yiin ma aa *dāarawura* | *Dāarawe* hɩɩankhephulayana za. Aa bu wa mu gaga kha nɩpe pi yiin huume kāma. Aa liin ma mikerenye dunuyara bɩe heke: Nthīrɩpura bɩe na melegewura heke. ¹⁰ Aa bu wa nɩpe wɔɔre za mu gaga kha tha?arɩderɩwe Kirisitira kāmara za, ŋa ĩe ɔɔ bu wa wɔɔme derɩwe Kirisitira za! Aa bu wa keɩ le faŋa, kena ĩe bu wa na faŋa! ĩe bu wa gbīnese za, ŋa aa bu wa nɩsɩe za. ¹¹ Harɩ bere khōmuŋa na yōɔse ki khu aa, aa bu wa keɩ le dayiinse, a gbɔ?ura gbūu wa khikīnse kāma, aa bu na khaare kpo hɩɩanse wa?. ¹² Aa ven ma na liige ki tu bu diime ^{II}. Na pi kusann a, aa gbīne wa pi derɩwura; na pi venen aa, a ba ba sɩe. ¹³ Na pi ded aa sɩerebɩɩse, a zīŋun ma na sɩerekīnse. Ira wɩe pi ken ma aa mu gaga kha fūugo dunuyara nɩpe wɔɔla za, pi ken ma aa mu gaga kha dadāganse dunuyara za.

¹⁴ Mie sewe letɩrɩwɩe na yii ĩ nɩse wa?, ŋa mi bɩe wa na bɔ ĩ mu gaga kha mie thī bihūnrome ki bu ĩ. ¹⁵ Harɩ na ĩ bu wa na karīndewe na pi nan kpɩewe gbūne Yesu Kirisitira za, ĩ kān na tu kha *Siye* | *Siye* ukpo ki bu ĩ heke; mie ki bu ɔɔ Siira. Nadɩe mie ded ĩ Yekila sɩerenuusura, na ĩ liin Yekila biwira, na buun thakuogo Yesu Kirisitira za. ¹⁶ Si liin mafura mie yīn ĩ wa, ĩ ken mie lelōmura na ki le mafura. ¹⁷ Guɩe yɩen na mi dāan mi

II Ken sɩ sɩerekpuosira Miliinye 18:3 za; na Miliinye 20:34 za

bikhiye khōrlyōmō Timotera ^I, na hāar ũ u. U bu wa suōwe nura Adeyura khīna nuresura za. Uō ki ba kuōgīn ũ na mie nurelōmura Yesura khīna za. Słe mi gbūu min ki karīn egiliziwira błe za. ¹⁸ Łe za buō kha ken ma kha mi ba vi gbūu ũ heke dōwa?, gıe ylen na pi gōd ki ki luōre pi thī na yıslıbege. ¹⁹ Nja na Yekila burı, khaadıe na kurı u, mi ba yo ũ heke. Dıe bena, bıe thī yıslıbege dola mi banu dōwa?, ũa mi ba yā muna bıe thīra wōrı le ıra! ²⁰ Nadıe *Yekila ugıra / Yekila uga* dii sıeregbōōdeke doro za wa?, ũa nıpe kān ma na yā Yekila wōrıkura a nurelōmura za. ²¹ İra wıe bura ũ khōrı? ũ bıe kha na mi kha mi thiye ũ heke mi thiye na dazuwōre na ba khi ũ baa? Warıma ũ bıe wa kha mi thiye na khōrıme na wōyīke ũ heke?

Lelōnbūlmura ki bu egilizira za ıra

5 A nu wa na pi de si khaaye bıe za kha uō liin thalamıye ũ sugumura za, thalamıyura thīna thīra keıkhāadewe bı le wa? ıra. A nuun ma kha łe za, uō bu wa na u siye hara! ² Sıe bıe za bere, kena ũ luōre wa ũ thī na yıslıbege! Sı kha kān le wa wōkpāka ũ za, ki yıe ũ dē kuse si ledaara ũ sugumura za. ³⁻⁴ Mıe uō, harı na mie bu ũ lōkō za wa?, mi gagase bu ũ za; deyura liin sıe, Adeyura *Yesu yıslıgıra* za, mie zarıgīnn u wa zuori, mu gaga kha mie bu wa ũ heke ni zuori. Na ũ ba bīñinn si diimira za, mi gagasura ba hıdan dīln ũ, ki yıe Adeyura wōrıkura hıdan bu tı; ⁵ Deyura liin sıe, ũ yii u *Sutana / Sutana* leke za ^{II}, si le thaaga u gbōkhaasura ası ki yıe u nina ko Adeyura Yesura bandıyāgara za. ⁶ ũ kha kān na gbōne ũ thī mıye thīna za wa?. Łe thīra tu sıe kha: «Na nura yiin thāhırwē kurı u buōgō za pi luōre wa buōgıra bıe ^{III}.» ⁷ ũ yede ũ thī! Na khon ban thāhırkhāgara ki bu ũ za, si le thaaga ũ khıegīn na bōfenıra ki bu keı le thāhırwē ıra. Łe thīra bu wa nıfeme zuori keı le thāhırwē, nadıe zārabiira pi khonn thōgōnsura a zımıra kāma, uō liin Kirisitira. ⁸ Gıe yıeri, a dı fetıra keı le mıbıye thāhırkhāgara dīna thalamıyura. Nja a dı fetıra dīna buru keı le thāhırkhāgara, sıe kōla ki bu gagayegense na tıyara. ⁹ Mı letırra mı na nisīnn sewen, mı na ded ũ wa kha hā ũ ba dıe na wepe ki le thalamıye wa?. ¹⁰ Dunıya wıe keıkhāadewıra ki le thalamıyura, bıe mi ded kha hā ũ dıe na bıe wa? dē?, warıma nıra wıe ki hıin mune za wa?, warıma zugbūro wa?, warıma sīnthōgīndaa wa?, buōte na si liin mafıra, sıe bōgō wa kha łe thīra kān hıdan dunıyara za wa? ¹¹ Mı kha bıe wa na de kha hā ũ dıe na nıra we bāa ki de kha uō bu kiretłe kena u le thalamıye, warıma nıra we ki hıin mune za wa?, warıma sīnthōgīndaa, warıma tōndaa, warıma thāyōdaa, warıma zugbūro wa?. Uō derıyura siira, łe thīra kān na dı dīn u thīra wa?. ¹²⁻¹³ Khıne bu mie heke na kiti keıkhāadewe wa?. Yeki-

^I Ken ki yıslıkuogıra Miliınye 16:1 za ^{II} Poli bu bıe wa na de kha pi dē kuse u pi sugumura za ^{III} Makīn khaadıe ken ni na Galasıwe 5:9

la ki ba kiti bıe. Nja khāarawıra ki bīñin khaala tikpora u, łe ki kān na kiti pi mıyura wa?? Sı sewen ma kha: «Ł dē kuse mıbıyeledaara ũ sugumura za.»

Sıere diıge kiretłewe doro tıe za

6 Be ki ban na khēıge lonn łe kiretłewe tıe za, khaala ũ kha łe yo na sı sıesura ũ kiretłekame kherē na yo dō sı, ũ ha? na yo sı sıerefidewe ki khāa Yekila za wa?, kha pi dō sı na hā łe sı? ² ũ tu kha Yekila khāadewıra ki ba kiti dunıyara nıpıra wa? Na łe ki kān na kiti dunıyara nıpıra, muse si liin kena łe thīra wōrı dı kame sıese ki nan foira wa? ³ ũ tu kha aa ki ba kiti meıegewıra wa? Ba tāra de kha dunıya wıe mıye. ⁴ Na łe dunıya wıe mıye yuō yāwıgīn łe dola sugumura za, be ki ba yıe ũ yo khe nıpıra ki bu egilizira za wa?, kha pi yo dō łe mıyura? ⁵ Mı de sı wa łe thīra yā sı na tu kha sı bu wa nıse. Łe bıe za, nıra ukpo bu kūu na wuōme, wıe ki wōrı dō mıye na yāwıgıınse lonn łe kiretłewe dola sugumura za wa?? ⁶ Fō ũ yan kame sıerefidewe heke, bıe wepıe bere ki tu Yekila wa? ıra? ⁷ Baa łe dola sıesura la kame, ũ yan kame sıerefidewe heke, sıe ki bōgō kha łe thīra zarıgınn ma. Be liin na mıbıye kūn ũ za wa?? Be liin na ũ khōrı kha nıra wa? łe za wa?? ⁸ Kena łe thīra ki le mıbıye na ũ wa? nıpe za. Łe gbūu ki le sıe ũ yabıiwıra za. ⁹ Łe thīra tu sı kha hıdankhere bu nıwagame heke *Yekila ugıra / Yekila uga* za wa?. Hā ũ ba kpense ũ thī wa?, thalamıye ledewe na sīnthōgındewe, na zerıgeledewe, na khuobe warıma hape ki bıe kame hara na khuo bıelōmıra za ıra, ¹⁰ na zugbūruwe, na nıra wıe ki hıin mune za wa?, na thayōdebııwe, na tōnderıwe, na wepıe ki wa? nıpe za ıra, bıe nıpıe sıi wōrı bu hıdankhere Yekila ugıra za wa?. ¹¹ Mafıra ũ buōra kha bu khōıra. Nja ũ yeden ma na khon sıe za na hıdann Yekila hıdanse za ıra, ũ telen ma Yekila wuōla za ıra, na Adeye *Yesu* Kirisitira yıslıgıra za, na a *Yekila Nina / Yekire Nin* za.

ũ gbōne Yekila na ũ gbōıra

¹² ũ buōra de ba kha: «Mıe wōrı le wa mıyura bıe.» İyo, mi de ũ wa sı kha tōnı bu mıyura bıe za wa?. Mı wōrı de kha: «Mıe wōrı le wa mıye bıe», ũa mı ba bı na yii mi thı mıbıye sıi za na le i donron wa?. ¹³ ũ le de ba tı kha dıise bu wa kpoloũo bese dına kpoloũo zıen ma dıise kāma za. İyo tıya u, kena Yekila ba ası wa sıe bıe. Nja gbōda dıe, dıe liin kakarlııge kāma za wa?. Gbōda bu wa Adeye bere, na Adeyura liin gbōda baa. ¹⁴ Baa Yekila arıgan Adeyura huımıra za na bann u thakuogıra za, mafıra u ba khon a huımıra za na ban a thakuogıra za u wōrıkura kāmara za. ¹⁵ ũ kān tu wa kha ũ gbōıra bu wa kirisitira gbōde khaare duō. Na sı mafıra, mı kān khe wa kirisitira gbōde khaare duō na yiir i zerıge za ba? Sıe kān le wa? ¹⁶ Warıma ũ tuun kha khuo wıe bāa ki le zerıge na hara, uō deyura gbōda na

zerthala bela die wa na le gbodɛ kpo wa ba? Nadɛ si sewen ma na ded kha: «Plȳra bie gbɔ?ura liin ma tikpo.»¹⁷ Na deyra ki die na Adeyura, ɔɔ deyra na Adeyura bu wa nura kpo Nina za.¹⁸ Ī horo hã zerigura liimira! Na nura liin mib̄yɛ yɔɔ, ɛ mib̄yura dii u gbɔɔɔ za wa?. Na wɛ bãa ki le zerige, ɔɔ deyra le wa mib̄yɛ ɔɔ th̄i gbɔɔɔ za.¹⁹ Ī tu kha *Ninyegemɔra* / *Yekire Nin* Yekila yiin ĩ za, ɔɔ gb̄nekherɛ ki bu ĩe gbɔ?ura wa?? Ni-na ki bu ĩ za mura, Yekila yiir u ĩ za. Ira wɛ, ĩ bu ĩ th̄i za d̄ɔwa?^I ²⁰ Yekila donn ĩ wa donron huwuse. Gɛ yɛrɛ ĩ gb̄ne Yekila na ĩ gbɔ?ura.

Zĩnɔsura hãan na gbũun yanɔra geɔra ɔra

7 Sewura ĩ sewen na dãa hãan mɛ, ɔɔ zĩnɔse mɛ hã ĩ. Na khuo yiin hara wa?, sɛ ki k̄ra. ² Na baa kakaruliigira gb̄nn na yo tannɛ, si mak̄n khuo tɔɔ khuo yii hara, hara tɔɔ hara yii khuo. ³ Wesɛ khuora kãn na le hã u hala dah̄ɔranɔra geɔra, hã u yɛ sɛ kpi u wa?, d̄ɔna wesɛ hala kãn na le hã u khuora dah̄ɔranɔra geɔra, hã ɔɔ gbũu yɛ sɛ kpi ɔɔ t̄i wa?. ⁴ Hara kãn na khe u gbɔɔɔ na le ri wese bãa nuur u wa?, nadɛ u gbɔɔɔ bu wa u khuora berɛ; mafura u t̄i khuora kãn na khe u gbɔɔɔ na le ri na mudɛ bãa nuur u wa?, nadɛ u gbɔɔɔ bu wa u hala berɛ. ⁵ Khuo na hara kãn na kh̄n kame dah̄ɔranɔra wa?, fɔ na pi benn ma si za na zɛn bene dɔɔ kɔrɔ kha bie yii pi th̄i Yekila ȳme za buɔte; na die bena gbũ tannɛ, pi gbũu khe kame buɔte pi ba wɔrɔ gɔ pi th̄i wa?, hã *Sutana* / *Sutana* ba kpense wɛ na yii wi zerige za wa?. ⁶ Wesɛ mi de ĩ mura, sɛ bu kha fanɔ u wa?, na bɔbe mɛ hã ĩ. ⁷ T̄iyara za ɔɔ, mɛ kha khɔrɔ wa kha nɔpɛ bie le mu gaga kha baa mɛ bu khogbãransura za ɔra. Na Yekila hãan ma a bie kpo kpora myãanḡrane, kha ɔɔra yii hara waruma khuo, ɔɔra hɔdan kegbaranse waruma hagbaranse za. ⁸ Wesɛ mi de khogbãramura d̄ɔna th̄is̄nhapura: Si mak̄n ma ĩ hɔdan khogbãransura u mu gaga kha mɛ. ⁹ Na na pi tu kha pi wɔrɔ gɔ pi th̄i wa?, pi yii: Na wɛ tuun kha ɔɔ wɔrɔ ba u yeke wa?, u yii. ¹⁰ Wɛpɛ yiin zuori, bie mi de hã wesɛ. (Sɛ kud mɛ th̄ira za wa?, sɛ kud ba Adeyura heke): Hara kãn na kpi k̄n na u khuora wa?. ¹¹ Na si gbũun ba nann ma kha fɔ u kpi k̄n na u khuora, hã ɔɔ hala gbũu yii khokpasa ɔɔ d̄ɔwa?, waruma u ȳn u khodugora na vi gbũu u heke. Na Khuora ɔɔ, ɔɔ kãn na zɛ u hara wa? ^{II} ¹² Wesɛ mi de buɔra ɔra (sɛ kud Adeyura heke wa?, mɛ th̄ira ki de sɛ): Na kiret̄e khuo bu na hara wɛ ki bu kiret̄e wa?, kena ɔɔ hara wɛ bie wa na hɔdan na kiret̄e khuora, u kãn na zɛ u wa?. ¹³ Mafura u t̄i, na kiret̄e hara bu na khuo wɛ ki bu kiret̄e wa?, na ɔɔ khuora buun kha ɔɔ hɔdan ma na kiret̄e hala, u kãn na zɛ ɔɔ khuowɛ wa?. ¹⁴ Nadɛ khuora ki bu kiret̄era wa?, u khaare ȳmi wa na Yekila

^I Mak̄n khaadɛ ken ni na 3:16 ^{II} Ken Matiyɔ 5:32 za; na Maruku 10:11-12 za; na Luki 16:18

nadɛ baa ɔɔ na hala bu na kamura ɔra. Mafura si bu na hala ki bu kiret̄era wa?, ɔɔ ȳmin wa na Yekila t̄i. Nadɛ baa ɔɔ na u bala ki bu kiret̄era die na liin nura kpora ɔra. Buɔte na pi kpi k̄nnɛ, pi biiwira ba le wa mu gaga kha pi kpi k̄n ma na Yekila, kena pi khaare ȳmin ma na Yekila. ¹⁵ Na na hara waruma khuo wɛ ki bu kiret̄e wa?, na bie ɔɔ khon gagase kha bie kpi k̄n ma na ɔɔ kiret̄e khuora, waruma na u kiret̄e hala, pi yɛ u kpi k̄n. Die bena, si bu fanɔ mɛ kha u hɔdan na khãara wa?. Yekila yɔɔ ĩ wa kha ĩ bie hɔdan woyike za. ¹⁶ Nadɛ muɔ hara, bãanɛ mu wɔrɔ yɛ mu khuora bu z̄ime, na muse mu le ki wɔrɔ tu sɛ? Mafura u t̄i, muɔ khuora, bãanɛ mu wɔrɔ yɛ mu hala bu z̄ime, na muse mu le ki wɔrɔ tu sɛ?

¹⁷ Na kud sɛ za, wesɛ Adeyura liin hã ĩ bie kpo kpora, na lomura za ĩ bie kpo kpora kha bu na u yɔɔ ĩ bie bann ĩ u za na yuori, mafura ĩ kãn na hɔdan. Sɛ mɛ bie egiliziwira bie heke. ¹⁸ Na Yekila yɔɔ wɛ bãa kena ɔɔ deyra na huuren ma zuori, hã u deyra guure u huuresira wa?. Na Yekila yɔɔ wɛ bãa, kena ɔɔ huuren wa?, hã u deyra bie kha ɔɔ huure d̄ɔwa?. ¹⁹ Huuresɛ d̄ɔna keihuuresɛ bu foi wa?. Wesɛ ki bu thaagura, sɛ ki bu na le wesɛ Yekila ded u s̄erehãansura za ɔra. ²⁰ Si mak̄n ma ĩ bie hɔdan mu gaga kha lomura za ĩ kha bu na Yekila yɔɔ ĩ ɔra. ²¹ Na wɛ kha bu donron na Yekila ba yɔɔ u, hã si le kpolongb̄umiyɛ u deyra heke wa?. Na na u deyra ba buun ma lomɛ buɔ wɛpɛ ki wɔrɔ khon u donnsira za, u deyra wɔrɔ khe bie lomura. ²² Nadɛ na Adeyura yɔɔ donron, ɔɔ donrona liin ma hɔɔɔɔɔ, ɔɔ deyra bu wa Adeyura baa. Mafura u t̄i, wɛ kha bu donron wa?, na Kirisitira ba yɔɔ u, ɔɔ deyra liin ma Kirisitira donron. ²³ Yekila donn ĩ wa dorohuwuse; hã ĩ gbũu le nith̄irɛ dome d̄ɔwa?. ²⁴ Iyo, mɛ yabiwe, ĩ bie kpo kpora kãn ma na hɔdan mu gaga kha lomura za u deyra kha bu na Yekila yɔɔ u ɔra.

Keyiime na th̄is̄nhape mɛ

²⁵ Wɛpɛ pi yiin thon wa?, Adeyɛ nuuga sɛsɛ mɛ bu de wa?, na mɛ th̄ira gagase sɛ, Adeyɛ f̄umura na u k̄rigura wɔrɔkura ki bu mɛ za, ĩ wɔrɔ khãa mɛ sɛsura za. ²⁶ Ira wɛ baa bena hugannɛ, wesɛ mɛ yãan na si bãa, sɛ ki bu kha nɔpɛ bie hɔdan pi lomura za. ²⁷ Na wɛ bãa bu na hara, hã u bie kha ɔɔ zɛ u wa?, wɛ yiin thon wa?, hã u bie hara kha ɔɔ yii wa?. ²⁸ Sɛ bie za na wɛ bãa yiiri, u deyra liin mib̄yɛ wa?. Na biheye yiin khuo t̄i, mib̄yɛ u liin wa?. Na vensura ki ba nan mɛ yanɔra kpolonɔra za, sɛ vensura mɛ bie kha si nan ĩ wa?.

²⁹ Ī ken wese mɛ bie na de ɔra mɛ yabiwe: A bu daleme f̄lonɔra za fara wa?. Ira wɛ, khuobe bãa pi yiin hape, pi kãn ma na le mu gaga kha pi yiin yãan wa?, ³⁰ wɛpɛ ki fuu, bie le mu gaga kha pi fuu wa?. Wɛpɛ ki yãgayãga, pi le pi th̄i mu gaga kha pi yãgayãga wa?. Wɛpɛ ki don daase, bie le pi th̄i mu gaga kha pi donn

foi wa?, ³¹ wēpɛ ki di dunuya wɛ budagara, biɛ le pi thī mu gaga kha pi di foi wa?. Nadɛ lɔmɪra za dunuyara bu mɪra, lɛɪɪɪ u dōwa?. ³² Mɪ kha khɔri wa ɪ hɪɪɪn lafori za kɛi le wukɪnse. Wɛ bāa u yiin thon wa?, u dɛyɪra pɛɪ wa Adɛyɪra miliinsira za, na yɛ u miyɛ nuu Adɛyɪra. ³³ Na wɛ bāa u yiin zuori, u pɛɪ wa na dunuya wɛ miyɪra, wɛsɛ u wɔri le na wuore u hala bāana, sɛ u le, ³⁴ sɪ khɛn ma mu gaga kha u dɛyɪra kpɪkɪnn ma khaayɛ ɪyɔ za. Mafɪra sɪ bu tɪ na hara wɛ ki bu na khuo wa?. Warɪma biheyɛ wɛ u yiin yāan wa?, biɛ pɛɪ wa Adɛyɪra miliinse za, nadɛ pi gbɔɪra dɪɪna pi gagasɪra biɛ bu wa Adɛyɪra za pi miliinyira biɛ za. Na hara wɛ u yiiri, u pɛɪ wa ki biɛ dunuya wɛ miyɛ na wɔri wuore u khuora bāana. ³⁵ Wɛsɛ mi de mɪra, mi de ɪ wa sɛ ɪ kɪrawɛ kāma. Mi de si ɪ bɪsɛ za wa?; mɪ biɛ wa kha ɪ le wɛsɛ ki ba denfen ɪ, ɪ pɛɪ Adɛyɪra miliinsira za. ³⁶ Ira wɛ na bikhoyo wɛ yāan kha u wɔri go u thī na u hāntɪbiyɛ wa?, u dɛyɪra le wɛsɛ u khɔri. U gagasɪra bu mɪbɪyɛ wa?, u yiin u. ³⁷ Na na bikhoyo wɛ khɔrin na khon gagasɛ na tu kha u wɔri go u thī, kha u yii hara wa?; nɪra sii gbūun yiin si u za wa?; sɛ bu wa mɪkɪnɛ. ³⁸ Si kpuosira i tɪ, wɛ bāa yiin u hāntɪbiyɛ, sɪ bu wa mɪkɪnɛ. Na wɛ bāa lɛɪɪɪn u yiimira za, u dɛyɪra gagasɪra kɪran tɪ gbaangbo. ³⁹ Na yɛ hara khuo thakhuogo za, hala kān hɪɪɪn ma khuora heke. Na na khuora ba huun ki zɛɪ u; u wɔri yii u khokɔriɪwɛ wɛ ki bu kiretɛ. ⁴⁰ Na makɪn na mɛ gagasɪra, na u hɪɪɪn ma kɛi yii khuo, sɛ kha bāa u za. Mɪ gaga wa kha wɛsɛ mi de, *Yekila Nina* / *Yekire Nin* ki bɔɔ mɪ sɪ.

Sɪnkhaasɛ miyɛ

8 Mɪ biɛ wa na zɪnɪn ɪ ira na gbūu bōbɪra ɪ bōdɪ bɪ sɪnkhaasura miyɪra za ira ^I: Tɪya u, «a biɛ bu wa na tuumɛ», na tuumɛ lɛi yii nɪra yɪsɪbɛɛɛ za wa?, kɛna khɔrimɛ yɛ wa nɪra yo wɔrɛ khāamɪra za. ² Wɛ ki ken u thī kha u tu wa mɪnɛ, u dɛyɪra tu mu gaga kha baa u kha kān tu wa?. ³ Na wɛ ki khɔri Yekila, Yekila tu wa u dɛyɪra. ⁴ ɪ bōbɪra ki bu wɛpɛ: Kha ɛ wɔri khoo sɪnthɔgɪnkhaasɛ ba? A biɛ tuun ma kha sōwa bu tɪya mɪnɛ dunuyara za wa?, Yekire kpo ki bu. ⁵ Halɪ na mɪɔɔnyɛ bu zaara na fɔɔɔɪra u, wɛɛ nɪpɛ khɛn liin mu gaga kha pi sɪmɪra na pi dɛwɪra ki bu ɛ, ⁶ na aa u tuun ma kha Yekire ukpo ki bu. U ki bu Siira, u heke miyɪra biɛ kure, u za a bu thakuogira. Adɛyɛ ukpo ki bu, u ki bu *Yesu* Kirisitira, miyɪra biɛ liin ma u wɔrikɪra za; a bu wa thakuogira u za.

⁷ Na nɪpɛ biɛ tu u tɪyara wa?. Buɔ bu, baa pi dɛrin sɪnkɪkhakhuogira za na tannɪ, harɪ ira wɛ na pi kha pi khoo khaasɛ, pi khoo sɪ wa mu gaga kha sɪnkhaasura pi khoo bere. Baa pi lɔbɪdaara thɔdɪ, pi ken ma pi thī kha biɛ tɛd ba zuori, gɛ khakhuogira kāmara za.

I *Makɪn khaadɛ ken ni na Miliinye 15:20, 29*

⁸ Dimɪnɛ wɔri zūu nan na aa Yekila wɔɔla za wa?. Na kɛi diime, sɛ wɔri khon mɪnɛ a za wa?, na di si tɪ, sɛ wɔri yɛ mɪnɛ duɔ sɛ a za wa? ^{II}. ⁹ Na sɛ biɛ za, ɪ kɔrisɪn ɪ thī. ɪ wɔri di miyɛ thɪnyɛ biɛ mu gaga kha baa ɪ khɔri ira, na hā ɪ mɪdɪwenyira ba le thaaga na yiin wɛpɛ khāamɪra ki zen mɪbɪlliige za wa?. ¹⁰ Nadɛ wɛ khāamɛ ki zen, na u yāan muɔ wɛra khāamɪra ki gbɪn na mu bu ki diire sɪnthuuga za, sɪ khɛn ma mu gaga kha mu hāan ma khɪnɛ wɛra khāamɪra ki zen kha u yo wɔrɛ sɪnkɪkhakhuogira za wa? ¹¹ Na si liin mafɪra, wɛra khāamɪra ki zen, kɛna Kirisitira huun ma u kāmara za tɪ, muɔ wɛra khāamɪra ki gbɪn, mu tuumɪra ba yii wa mu yabiira wɛra khāamɪra ki zen bilensɛ za. ¹² Na ɪ liin ɛ mɪbɪyɪra siira ɪ yabiwira za, ɪ nuga wa pi lɔbɪdaara; sɪ bu wa mu gaga kha Kirisitira thɪra ɪ liin ɛ mɪbɪyɪra. ¹³ Gɛ yɛɪ, na dimɪnɛ wɔri yɛ wa mi yii mɪ yabiye bilensɛ za, mɛ kɛi khakhuogira pere, si le thaaga hā mɪ ba le yɛ mɪ yabiye bilɛn wa?.

Wɛsɛ Yesu dāara kān na le ira

9 Mɛ bu hɔɔɔɔ wa?? Mɛ bu Yesu dāara / *Dāarawɛ* wa?? Mɛ yāan *Yesura* / *Yesu* ki bu a Adɛyɪra wa?? ^{III} Miliinsira mi liin hāan Adɛyɪra, ɛ kɛi bɔɔɔ sɛ miliinsira tɔnɪra wa?? ² Harɪ na buɔ kɛi kha mɛ bu Yesura dāara wa?, ɛ u, ɛ thɪra tu wa sɛ kha mɛ bu wa Yesura dāara. Baa ɛ ɪ liin nukpuola khāamɪra u Adɛyɪra za, diɛ nukpuola ki bɔɔɔ kha mɛ bu wa Yesura dāara. ³ Wɛpɛ ki de mɛ miyɪra, kɛn wɛsɛ mi de pi na bu zɪnɪn mi thī: ⁴ Miliinsira aa le mɪra, aa kān bu a diime na a yōɔsɛ taasɛ sɪ za wa ba? ⁵ Khɪnɛ bu mɛ heke na yii hara ki min u mu gaga kha baa mɛ dāarawɛ kamɪra buɔra ki bu, Adɛyɛ khɪrwɪra na Pɛɪra bu wa ba ^{IV}? ⁶ Warɪma ɪ ken ma kha mɛ na Barɪnabasɪra kpora ki kān liige na biɛ a thakuogira ba ^V? ⁷ ɪ dɛrin nuun yāan kha surasikhuo le wa u surasɪsira na u thī tigiye ba? Warɪma khuo wɛ u tuɔn u duvɛn haga, u na khɪnɛ na kpɛ duvɛnbisɛ suɔ na di wa ba? Warɪma daduoro kaadaa ha phisi u daduorowira yɪrwɛ na yɔ wa ba? ⁸ Sɛ nuthɪrwɪwira dedi, na *Moyizi* / *Moyizi* Sɛrɛhāansura dɛd ba si kpuosira wa?? ⁹ Si gbūu sewen ma sɛ sɛrɛhāankpuosira za kha: «Na mu liige na naa mu huugira u, hā mu vu u nuugira wa? ^{VI}.» ɪ ken ma kha Yekila dɛd ba sɛ naawɛ kpo kāmara za ba? ¹⁰ Tɪyara za, Moyizira dɛd ba sɛ aa kpora kāmara za wa?? Iyo, sɛ sɛsɪra sewen ma aa kāmara za. Nadɛ wɛra ki sūnɛ na wɛra ki phūu diisira, pi biɛ kān ma na khāa kha biɛ ba bu pi niin sɛ liigesira za. ¹¹ A dɛd ɪ wa Yekila sɛsɪra mu gaga kha baa nɪra tuɔɔɔ diise huuga za: Na a kha a biɛ ɪ leke miyɛ yuɔ, sɛ bɔɔɔ wa kha a liin tannɪ ba ^{VII}? ¹² Na nɪpɛ buɔ bu na khɪnɛ na

II *Makɪn khaadɛ ken ni na Dɔɔmɔwɛ 14:17* III *Makɪn khaadɛ ken ni na Miliinye 22:17-18; na 26:16* IV *Poli bu de ba dāarawɪra hapɪra* V *Ken Miliinye 9:27 na 11:22-25, 30* VI *Makɪn khaadɛ ken ni na 1 Timote 5:18* VII *Makɪn khaadɛ ken ni na Dɔɔmɔwɛ 15:27*

bu ĩ leke miye yoo na di i, aa bu na khĩne na tãra bie nɩpe wa ba? Nja aa bien sie ĩe za wa? Aa buun ma sie bie si le thaaga hã a ba barɩ Yesu Kirisitira siereuusura wa? ¹³ Kena ĩe thĩra tu si wa kha wepe ki le Yekila miliinsira *Yekila gb̃nethuugra* / *Yekila gb̃nethuugra* za, fi pi diimira kure. Wepe ki thog̃in *dakhoronse sokhela* / *Dakhoronse sokhela* za, bie bu wa pi niin na kure pi thog̃insura za. ¹⁴ Si kpuosira ɩ tĩ na wepe ki de Yekila siereuusura, Adeyura hãan ma sie na ded kha: Wepe ki de siereuusura, pi kãn ma na bu pi dinuuna sie za tĩ ¹. ¹⁵ Nja mie, mie buun foi na kud ĩe heke wa?, mie gbũu sewe ĩ na yĩn ĩ sie suɔ wa?. Mie hu, sie bãa mie za. Nura sii ba wɔri zĩn gie bãanwuonjira ki bu mie heke wa?. ¹⁶ Na de siereuusura, sie bu yisbiege mie heke wa?, mi lonn ma si za faɲa za, nja na mi gbũu keɩn siereuusura debira, wuɔgbũuga bu wa mie. ¹⁷ Na mie thĩra na ken khon sie miliinsira, mi kha kãn ma na taase si za; nja baa faɲa yiin mie si za, gie yien na mi hugan na wesie hãan mi kha mi le ɩra. ¹⁸ Mie taasra ki bu sũne kpuose? Sie ki bu na de nɩpe Yekila siereuusura kpasa na bãanwuonjo, kei zĩn miuna mi kha kãn na zĩn siereuusura debira za. ¹⁹ Mie bu wa mi thĩ za, nja mi liin ma mi thĩ nɩpe bie donron si le thaaga mi bu bu nɩpe gbaangbo na hã Kirisitira. ²⁰ Na mi nann *Yawutuwe* / *Yawutuwe* khere, mi le mi thĩ Yawutu nura, si le thaaga mi wɔri bu wi; wepe pi sũnen pi thĩ Moyizi Sierehãansura za, na mi nann bie heke mi le wa mu gaga kha bie, si le thaaga mi wɔri bu wi; kena mie nũrè na Moyizi Sierehãansura wa?. ²¹ Mafura tĩ, na mi nann wepe ki tu Moyizira Sierehãansura wa?, mi le mi thĩ mu gaga kha bie, si le thaaga mi wɔri bu wi. Sie gbũu ɔɔɔ kha mie khon ma mie kpo na Yekila Sierehãansura wa?, nadie mi sũnen ma mi thĩ na makĩn na Kirisitira Sierehãansura. ²² Wepe ki bu na faɲa khãamira za wa?, na mi nann bie heke mi le wa mi thĩ mu gaga kha mie bu na faɲa wa?; si le thaaga mi bu wi. Mafura mi bu nuthĩmira bie heke si le thaaga mi wɔri bu buɔ pi za. ²³ Mi le wa si bie Yekila siereuusura kãma, si le thaaga mi wɔri bu siereuusura kĩrigura. ²⁴ ĩe thĩra tu si kha na pi yiin nɩpe kha pi horo, bie nɩpe za ukpo ki yo le wuɔre nɩrara na khe taasra. Laɗa ĩ wɔri horo na bu sie taasra, ĩ horo die laɗa. ²⁵ Lahoroderɩwura bie pẽi wa na khe vensura thĩnyira bie na yiin pi thĩ za. Nja taasra pi ba bu sie za, sie bu wa zuonse, nja aa horo wa na bu taakezuonse. ²⁶ Gie yien na mie horo, mi horo darise za wa?, na mi bid lekpuru kha mie khi, mi khi sarime doro wa?. ²⁷ Mie vene wa mie gbɔɗa, wesie ki nuu mie gbɔɗa sie doro mie le wa?, si le thaaga hã pi ba le khon zie mie kpasa, kena mie ded Yekila siereuusura na buɔra.

Ĩ kɔrisĩn ĩ thĩ na sĩmɩyura

10 Mi yabiiwe, mi bie kha ĩ kuɔg̃in na wesie si na nann a sekhãgawura *Moyizira* / *Moyizi* khiera be-na ɩra. Dadũraɲa na zien pi bie wuɔla u na pi bie sagan lagagborogbɔwamamunura. ² Si liin ma mu gaga kha pi bie na yĩd ba gie dadũraɲura na lagagborola za, na huɗann nuune kpo na Moyizira. ³ Pi bie na diin ma die dimukpuola Yekila na hãan mi ɩra. ⁴ Pi bie na yɔɔn ma bie ãkpuowira Yekila na hãan mi ɩra. Bie ãmura kha kure wa burugura kha thuo wi, Yekila wɔrɩkura kãmara za. Gie burugura kha bu Kirisitira. ⁵ Kena gɔme miye kha nuu Yekila wa?, gie yien na pi waan na huun gbãngbĩriɲira za.

⁶ Ie miyura liin ma na hã a ɔɔɔe, si le thaaga hã a huɗan na gagabũse mu gaga kha pi besura wa?. ⁷ Hã ĩ vɩgbũu ki gbĩne sĩme mu gaga kha baa a sekhãgawura buɔra liin wa?. Sie Yekila sewura ded kha: «Nɩpura huɗann ma na diin na yɔɔri, ki arɩn na yãgayãgan» ⁸ Hã a yii a thĩ kakaruliige za mu gaga kha baa pi buɔ liin si, na nɩpe kɩewe tigbiire na pɩsãa waan na huun dɩyãga kpora za wa?. ⁹ Hã a zie ken Kirisitira za wa?, mu gaga kha baa pi buɔ na liin si na suwuse dukĩn mi na khuun mi wa?. ¹⁰ Hã ĩ ki wũug̃in mu gaga kha baa pi buɔ na liin si na Yekila yien na u nukhumelegera ba khuun mi wa?. ¹¹ Sie wuɔgbũusie bie nann mi wa na le ɔɔɔe a heke; pi sewen ma sie wesie bie na bu sarɩ a za, nadie a yĩmin ma na dunuya zuobena. ¹² Gie yieri, na wie tuun kha uɔ bakalɔmura kĩran ma, u deyura kɔrisĩn u thĩ hã u ba le khon wa wa?. ¹³ Ziekemira ĩ buuri, bie ziekemira thĩna le nan ma nuthĩrɩpura bie. Yekila bu wa nuune kpo nura u sieɩra bie za. U ba bi ye ziekemira bu ĩ na tãra ĩ faɲura wa?; nja na ziekemira banbena nann, u ba hã ĩ faɲa ziekemira wɔri kũn ĩ za, dũna ɩmura za ĩ ba wɔri kure pi za ɩra.

¹⁴ Gie yieri, mi yesewe, ĩ gɔ ĩ thĩ hã ĩ lon sĩnthog̃ɔɔɔ za wa?. ¹⁵ Mi siere wa ĩ heke mu gaga kha nɩpe bãa ki tu miye kɔɔ; wesie mi de mura, ĩ khe si na makĩn si na ĩ thĩ. ¹⁶ Na a kha a yĩ Adeyura miyɔɔna, na thie Yekila, die miyɔɔna ki ɔɔɔ kha aa na Kirisitira bu wa nuune kpo u tarumura za wa?? *Bula* a kɩkĩn mura, uɔ ki ɔɔɔ kha aa na Kirisitira bu wa nuune kpo u gbɔkhaase za wa? ¹⁷ Buru ukpo ki bu; aa na a gɔnɩmura bie kena a bu wa gbɔkhaase kpo, nadie a bie bĩnn ma buru ukpo za. ¹⁸ ĩ ken *Isurayeli* / *Isurayeli* biwira ɩmura: Wepe ki khuɔ daduorowe daduorothog̃ɔɔɔmie sokhela za, bie ki bu nuune kpo na Yekila wa?? Uɔ wura bere ki bu daduorothog̃ɔɔɔmie sokhela. ¹⁹ Wesie mi ded mura, sie ɔɔɔ kha sĩkhaase waruma sĩmura thĩra bu wa mi kĩne ba? ²⁰ Iya, nja sieɩe mi bu ɔɔɔ mura, sie ki bu kha wepe ki kiretĩewe wa?, pi muthog̃ɔɔnyura hã Yekila heke wa?, nja gĩrime khere pi hã ɩ. Mi gbũu kha khɔri kha ĩ huɗan na nuukpuore na gĩrimira wa?. ²¹ ĩ wɔri yĩ

¹ Ken si sierekpuosira *Matiyo* 10:10 za; na *Luki* 10:7

Adeyira (duvēna) za ki gbūu yō gīrime (duvēna) za wa?, ī gbūu wōri di na Adeyira ki gbūu di na gīrime tī wa? 22 Waruma a bīe wa na aruga Adeyira zone ba? Ī ken ma kha aa wōrikura ki tāra u begura ba? 23 Ī de ba kha: «Mude bāa nuun wīe u wōri le ri^I.» Tīya u, ŋa miliinyira bīe bu na tōni wa?. «Mude bāa nuun wīe u wōri le ri», ŋa miyira bīe wōri yīe ī yo wōre khāamira za wa?. 24 Hā nira sii bīe u thī tōni wa?, ŋa u bīe u kānuunawe tōni. 25 Khīne bu ī heke na don khaase thīnyira bīe ki donji yawugira na khuo; hā ī bī si kurekhela wa? hā si ba nuga ī lōbidaara wa?. 26 Nadīe si sewen ma kha: «Fōlōŋira na miyira bīe ki bu ki kpoloŋira za, ī bīe bu wa Adeyira beye.» 27 Na nira yīd ī dikhēre za, kena u deyira bu khāadaa wa?, na ī buun u yīda, dīmune bāa u yo hāan ī, ī dī ri kei bī ti kurekhela, hā si ba nuga ī lōbidaara wa?. 28 Ŋa na nira ded ī kha: «Khaase bu wa sīnkhaase», dīe bēna hā ī khuo si wa?, nadīe na ī khuo si ī ba asi wa u deyira gagasira. 29 Mi de si ī lōbidaara kāma wa? de, ŋa wīera ded si, u lōbidaara kāma za. «Ŋa bēna nukpasa ki ba zarigīn mīe mi dīmuna za ke-na wese bāa nuun mīe, mī wōri le si wa? 30 Mude za mī thīe Yekire, bēna nira zarigīn mī dīe dīmuna kāmara za mī thīe Yekila ki dī ri?» 31 Mi de ī wa si, na ī dī wa mune ba, waruma na yō ba, waruma mude bāa ī le, ī le si Yekila gbīnese kāma. 32 *Yawutuwe / Yawutuwe* ī ba, Gurekwe ī ba, waruma kiretīewe ī ba, hā ī le na lon nira sii za wa?. 33 Ī ken mīe lebmira na thuo bīe, mī pēin ma ki le mī mīye nuu nīpe bīe miyira bīe za; mī bīe mī thī kīruga wa?, ŋa nīgōme dagamu mī bīe, si le thaaga pi bu zīme.

11 Ī thuo mīe lebmira mu gaga baa mi thuo
Kirisitira lebmira ira.

Thabakaga Yekire gbīnege bēne

2 Mī thīe ī nadīe baa ī kuogīn na mīe bāanye bīe, dīl-na miyira bīe mī karīn ī, ī nūrēn ma na ī bīe mu gaga kha baa mī bōgōn ī ira. 3 Ŋa mune tikpo bu mī bīe kha ī tu dīe, sīe ki bu kha khuowe bīe thadeyira ki bu Kirisitira, hara thadeyira ki bu u khuora, na Kirisitira thadeyira liin Yekila. 4 Gīe yīeri, na khuo wīe bāa ki yīn Yekila, waruma na Yekila yīn sīese wīe bāa nuuga za kha u de nīpe si, na u le si kena gbāfīla bu u thaagra za, u deyira gbīnen u thadeyira wa?. 5 Ŋa na hara zīen u thaaga kei baka bēna u yīn Yekila, waruma na Yekila yīn sīese u nuuga za kha u de nīpe si, u gbīnen u khuora ki bu u thadeyira wa?; u hala khīegīn ma na hara wīe u nunn u thaagira ira. 6 Na hara wīe bāa baka u thaagira wa?, u kān ma na khuu u thayīnsira! Ŋa baa na hara khuun u thayīnse waruma na u nunn u thaaga, si bu wa nūse, gīe yīeri, u kān ma ki baka u thaagira. 7 Khuo u, u kān na baka u thaagira bēna u yīn Yekila wa?, nadīe Yekila liir u wa na u khīegīn na u

I Makīn khaadīe ken ni na 1 Korētlwe 6:12

thīra, u ki bōgō *Yekila ugira / Yekila uga* yeyebira. Ŋa hala u, u bōgō wa khuora ugira yeyebira. 8 Nadīe baa Yekila kha le khuo na hara, khuora kud hala za wa?, ŋa hala kud khuora za. 9 Khuo liin hara kāma wa?, ŋa hara liin khuo kāma. 10 Gīe yīeri, melegewe kāma hara kān ma na ki baka u thaagira na bōgō u khuora thaderisira. 11 Kena sīe bīe za, aa wēpe ki bu nukpuola Adeyira za, a kān ma na tu kha na khuo bu wa?, hara wōri le foi wa?, khuo wōri le foi tī na hara bu wa?. 12 Nadīe khuora na hala lebena, hara kud ba khuo za; ira wīe, khuora kud ba hara za. Yekila u liin sīe bīe. 13 Īe thīra ken si, si makīn hara zīe u thaaga kei baka bēna u yīn Yekila egilizira za ba? 14 Na makīn na lōmura za khuora liiri, sīe ki bōgō kha na khuo zīen u thayīnsira na si sōranī, si bu wa nūsē u za. 15 Kena hara heke, sīe bu wa wōzagare. Yekila hāan ma hara thayīnsōruse, sīe le u thasikira. 16 Ŋa na wīe bu bīe na bakīn īe miyira, u kān na tu kha nūrelōme bu bu aa na egilizi bīiwe sugumura za na tāra wese bīe bōgōn mīra dōwa?.

Diimira ki yīe mu kuogīn na Adeyira

(Matiyo 26:26-30; Maruki 14:22-26; Luki 22:14-20)

17 Ira wīe, wese mī bīe na de ī ira, sīe bu ī yīn nuun mīye dōwa?. Sīe ki bu kha na ī bījinn kame, ī bīe wōyūogo wa?, fō na gbūu kpīra. 18 Lugu besira ki bu kha mī nuun ma kha na ī bījinn kame, ī ben tikpo za wa?, fō ī kpkīn ma, mīe gbūu khāa ma sīe sīesira za kha si wōri le wa tīya. 19 Fō kpkīn na lon ī sugumura za sīe le thaaga wēpe ki bu khāadekīrwira bīe tu na khōjīn na buora. 20 Na ī bījinn kame, Adeyira kuogīme diimira Ī ī dī wa?. 21 Nadīe na ī bījinn kame zuori kha ī dī, ī bīe ki phājīn ma ki dī ī thī dīise, buora hūdan khūmōŋa kena buora yōkōn ma na hīiri. 22 Ī gbēinyira bu ī heke, ī wōri dī na yō ni wa ba? Waruma ī bīe wa na zene Yekila egilizira ba? Waruma na zene wēpe ki bu na foira wa ba? Bura ī tīe kha mīe ba de ī? Ī bīe wa kha mī yī ī yīn nuuga ba? Iya, mīe u wōri yī ī yīn nuuga kūu wa?! 23 Ira wīe karīna mī buun Adeyira heke, na hār ī, u wīra: Dīyāga dawogira pi yīin Adeye *Yesu* u bīrawira lesira za, na u khīen buru 24 Baa u thīen Yekila zuori, na u kpekīn u ki ded kha: «Mīe gbōde dīe, tu hāan ma īe. Ī le sīe na ki kuogīn na mīe.» 25 Mafira u khīen miyōkōne duvēna dīime kpīrara za na ded kha: «Miyōkōde ki bu *nuhāafenira / Nuhāanira* Yekila bu khe na nīpura mī tarumira wōrikura za. Na ī kha ī yō dīe miyōkōna bēnde bāa, ī le sīe na kuogīn dīna mīe.» 26 Nadīe bāane tu bāane na ī khuo u buru wīe na yōkō dīe miyōkōnde za, ī ki de ba Adeyira huumira banu kha u gbūun bannī. 27 Gīe yīen na wīe bāa khuo buru wīe, na yōkōn u miyōkōna za kena u kha kān si wa?, u deyira liin ma Adeyira gbōda na u tarumira sīmīse.

II Ken dabitutu?e 23 na yo 26 za, dīna 1 Korētlwe 10:16

28 Gie yieri, ɿ bie kãn ma na bũ ɿ thĩ zo, ki tu khuc uc *bula* ki tu yĩ uc duvẽna za. 29 Bucɿe na wle bãa khucn uc burula ki yũcn mlyũcna kei kuɿgĩn na Adeyura, u deyura bu yan ma kiti na yiin u thĩ za. 30 Gie yien na gɿme liin bodipe na buɿra liin nuɿɿarame, na gɿme huugini. 31 Na a nisĩnn bũd a thĩ, Yekila kitira wa? a za dũwa?. 32 Na Adeyura kiti a wa na kori a si le thaaga hã a lon kitira za na dunuya nɿpura kpuore dũwa?. 33 Na si liin mafura mi yabiiwe, na ɿ ba bĩɿinn kha ɿe di Adeyura diimira, ɿ tɿe kame. 34 Na khũmuɿa khu wle bãa u nisĩn di u gbẽuna ni zo, si le thaaga na ɿ bĩɿeni, hã ɿ ba yan Yekila kitira na yii u ɿ thĩ za wa?. ɿ bũkĩnsra suɿra, na mi ba nann ɿ khere ni mi ba ɿɿ si gbusira.

Ninyegemɿ mlyãangĩranye

12 Mi yabiiwe, mlyãangĩranyura Ninyegemɿra hã nɿpura pi le Yekila miliinsira, mi bie wa kha ɿ tu le mlyura na yesĩn ɿ za. 2 ɿe thĩra tu kha bena ɿ kha bu kiretĩewe wa?, sĩmlye kha yan yan ɿ, kena sĩmura wɿrɿ sɿere thĩra wa?. 3 Gie yien na mi de ɿ si kha: Na nura bu na *Yekila Nina/Yekire Nin*, u bu de kha: «*Yesura/Yesu* danan ma wa?», dũna nura sii wɿrɿ de tĩ kha: «*Yesura* ki bu Adeyura», kena Ninyegemɿra bu u za wa?. 4 Mlyãangĩranyura Ninyegemɿra hã nuhĩrũgara u wɿrɿ le Yekila miliinsira, ɿe mlyãangĩranyura thĩnyira gɿn ma, ɿa i kure wa Ninyegemɿra kpuola heke. 5 Miliinsira u hã, si thĩnyira gɿn ma, ɿa si liigesira bie le wa na hã uc Adeye kpuola. 6 Miliinlɿmura thĩnyira gɿn, ɿa Yekila kpuola ki hã ɿ mlyãangĩranyura na nɿpura bie. 7 Ninyegemɿra hã wa mlyãangĩranyura yuc na kiretĩeme kpo kpora bie, si le thaaga si denfe kiretĩemura buɿra bie. 8 Ninyegemɿra hã uc wucme sɿese, ki hã ucra tuume sɿese. Uc Ninyegemɿra kpuola ki hã sɿe bie. 9 Uc Ninyegemɿra kpuola hã uc khãame pi gbĩ, ki hã uc mlyãangĩrane uc wɿrɿ ki bãare bodipe. 10 Uc Ninyegemɿra kpuola hã uc mlyãangĩrane uc wɿrɿ ki le bamuɿa mlye, ki hã ucra mlyãangĩrane uc wɿrɿ ki de nɿpe sɿesura Yekila yiin u nuugura za kha u de si, ki hã uc mlyãangĩrane uc wɿrɿ ki tu ki kɿkĩn Ninkĩrɿwe na Ninbũwe. Ki hã uc mlyãangĩrane uc wɿrɿ ki sɿere thĩnkpaslye sɿese za, ki hã uc mlyãangĩrane uc wɿrɿ tu sɿe sɿesura kola na vlkĩn si. 11 Uc Ninyegemɿra kpokpuora ki le sɿe bie na si miliinlɿmura thĩnye thĩnyira na nɿpe bie kpo kpora mu gaga kha baa u khɿrɿ I.

12 Nuhĩrũga gbɿda bu wa tikpo, ɿa khaayura gɿn ma. Gbɿda na ti khaayura gɿmura bie; ɿ bie bu wa gbɿde tikpo, aa wɿrɿe ki bu Kirisitira nɿpura mafura a bu tĩ II. 13 Aa wɿrɿe bie ki bu *Yawutuwe/Yawutuwe* waruma Yawutuwe wa?, dome waruma hɿɿme, a bie yĩd ba uc Ninyegemɿra kpuola za na liin gbɿde tikpo; a bie gbũun buun ma uc Ninyegemɿra kpuola. 14 Gbɿde bu

I Makĩn khaadɿe ken ni na ɿɿmɿwe 12:6-8 II Makĩn khaadɿe ken ni na ɿɿmɿwe 12:4-5

khaare kpo wa?, ti khaayura gɿn ma. 15 Na dɿege kha de ba kha: «Baa mɿe liin leke wa?, mɿe bu gbɿda khaare duɿ wa?», sɿe wɿrɿ yɿe dɿege yɿe kei huɿan gbɿda khaare duɿ ba? 16 Na numire kha de ba kha: «Baa mɿe liin yi-wure wa?, mɿe niin bu gbɿda za wa?», sɿe wɿrɿ yɿe numire yɿe kei huɿan gbɿda khaare duɿ ba? 17 Na nuhĩrũga gbɿda bie kha bu wa yiwure doro, muse sii ti kha wɿrɿ le ki nu? Waruma na nuhĩrũga gbɿda bie kha bu wa numire doro, muse sii ti kha wɿrɿ le ki nu nuugo? 18 Tɿyara za, Yekila yiin ma gbɿda khaayura bie mu gaga kha baa uc thĩra khɿrɿ. 19 Na gbɿda bie na liin ma khaare tikpo, muse sii ti naa wɿrɿ le gbɿde na yo? 20 Gie yien na gbɿde khaayura gɿnnu, ɿa gbɿde tikpo i. 21 Muse yiwure wɿrɿ le ki de leke kha: «*Mɿe nuuga* bu mu za wa?!» Muse thaaga wɿrɿ le ki de dɿese kha: «*Mɿe nuuga* bu ɿe za wa?!» 22 Gbɿda khaayura ki bu kei le faɿura, ɿe za a ven gbaangbora. 23 Gbɿda khaayura a ken kha ɿ bãa yucra u wa?, ɿe a kɿrɿsĩn gbaangbora ki tãra yucra. Gbɿda khaayura a guure, ɿe a bãare yucra za. 24 Gbɿda khaayura a guure wa?, a kuɿgĩn dũna ɿe wa?. Gbɿda khaayura yucra a ken kha ɿe bãa yucra za wa?, ɿe Yekila liiri kharɿkɿpakpaɿura. 25 Gie yien na kɿkĩɿa bu gbɿda u wa?, ɿa gbɿda khaayura bie denfe wa kame. 26 Gbɿde khaayura za, na khaare nun duɿ, khaaye yucra bie ven ma duɿra kãma, na khaare duɿ buun gbĩnese, khaaye yucra bie ki yãgayãga wa na dɿe. 27 Kena ɿ bu wa Kirisitira gbɿda, ɿ bie gbũu bu wa dɿe gbɿde khaaye yuc. 28 Gie yien na Yekila nisĩnn yiin *Yesura dãarawe/Dãarawe* egilizira za, na Yekire Yãd-edewe thuoɿ bie, na bãnsãa bewura liin karĩndewe III, na bamuɿa ledewe thuoɿ bie, na wɿrɿe ki wɿrɿ bãare bodipe na bie thuoɿ, na wɿrɿe buun mlyãangĩranye na wɿrɿ denfe buɿra, waruma wɿzɿedewe, waruma na sɿere thĩmaanye sɿese za. 29 Pi bie ki wɿrɿ le dãarawe waruma yãdedewe wa?, waruma karĩndewe wa?. Wɿrɿe gbũun hãan pi bie kha pi le bamuɿa mlye wa?, 30 waruma na bãare bodipe, waruma na sɿere thĩmaanye sɿese wa?, waruma na vlkĩn sɿe sɿesura kɿrɿwura wa?. 31 Mlyura Ninyegemɿra hã, we?e ki bu mlyãangĩranyura, ɿ khɿrɿ ɿe na tãra yucra. Wede ki tãra yucra bie, mi ba bɿɿo ɿ dɿe.

Khɿrɿme tãra mlye bie

13 Harɿ na mɿe kha de ba dunuya nɿpura bie sɿesura na melegewe sɿesura, kena khɿrɿme bu mi za wa?, mɿe bu foi wa?, mi huɿan ma dɿe bena mu gaga kha baa pi khɿ khĩga waruma mu gaga kha baa nura khɿ bu ɿra. 2 Harɿ na mɿe buun ma Yekila mlyãangĩrane ki khe u sɿesura ki de nɿpe si, harɿ na mi buun ma tuumura thĩnyira bie na tuun miguorenyira bie, harɿ na khãame bu mɿe heke na wɿrɿ phugi bɿese IV, kena mi bu na khɿrɿme wa?, mɿe bu foi wa?. 3 Harɿ

III Makĩn khaadɿe ken ni na Efezɿwe 4:11

na mi khlen mi leke miyura bie na hāan buome nipe i, ki hāan mi gboda kha ti so, kena khorme bu mi za wa?, si kira mi foi wa?.⁴ Wle ki bu na khorme, somura na mikruliige bu wa u deyura za, zone bu u deyura za wa?, u deyura bogu u thi wa?, yisibiege bu u deyura za wa?,⁵ wle ki bu na khorme, u deyura le nulamiye wa?, u deyura bie u thi toni wa?, u don vivi wa?, na nira liir u mibiyē u ken sie suu wa?;⁶ na khorme bu wle baa za, u deyura nu mikeltelenyenye na yāgayāga i za wa?. Na mtelenyenye i, u yāgayāga i za.⁷ Na khorme bu wle baa za, u yafa wa miye za, khāame bu u heke miye bie za, u khāagīn ma miye bie za, u bi miyura bie kūn u za.⁸ Khorme zuo kūu wa?, Yekila miyāangīranyura u hāan kha pi khe u siesta ki de nipe si, i bie ba zuo godyāga guo. Na siere thīmaanye sieste za, sie bie ba zuo. Tuumura ba zuo tī.⁹ Nadie a buun tuumura bie wa?. Siesta a bu Yekila heke na hā nupura si, a tuun sie bie thon wa?.¹⁰ Na a ba bu si hīnsira, wesie si na hīn wa?, gie diyāgura sie ba tūri.¹¹ Baa mie kha bu bikeye, mi kha siere wa mu gaga kha bikeye, mi kha gaga wa mu gaga kha bikeye, mi kha ken ma miyura mu gaga kha bikeye. Na baa mi ba khād zuori, na mi zien i bikerimiyura bie.¹² Ira wle a wori yā wa kiri thi Yekila miyura na tu i korwura, si bu wa mu gaga kha baa nira ken muue dugalen za¹, u wori yā ti bie na kira wa?. Na godyāga guo ba nan, mi ba tu miyura bie na yesin i za mu gaga kha baa Yekila tuun mi ira.¹³ Miye isāa ki bu, i wori tāra kūu wa?: le ki bu khāame, na lanja, na khorme; na i miye sāara bie kpakpada ki bu khormura.

Na siere thīmaanye sieste dīna na khe Yekila siesta na de nipe si

14 Gie yieri, mi yabiwe, i pēi na bie khorme zo. Miyāangīranyura Ninyegemora hā, i khori i tī, wetie thira Yekila hā i kūura, i khe u siesta na de nipe si ira.² Wle ki siere thīmaanye sieste za, u deyura siere na nipe wa?, na u siere wa na Yekila, nadie nira wori tu muuna u de wa?. Ninyegemora worikura za u de Yekila tīya gūni miye.³ Na wle ki bu sieste Yekila heke na khe de si, u deyura siere wa nipe heke pi khāmura wori yo wuore, na hā wle habē, ki wuore pi bāanyura.⁴ Na wiera ki siere thīmaanye siesta za, sie denfe wa u kpora, ken wiera ki bu sieste Yekila khere na khe de nipe si, u deyura ye wa egilizi nupura bie yo wuore khāmura za.⁵ Mi khori wa kha i bie siere thīmaanye sieste za, na wesie ki nuu mie gbaangbora, sie ki bu i bie wori bu sieste Yekila heke na khe de si. Nadie wle ki bu sieste Yekila heke na khe de si, u besē tāra wle ki siere thīmaanye siesta za. E na siere thaasura vikīndaa bu wa bu na vikīn si, si wori denfe egilizi nupura bie.⁶ Ira wle

IV Makīn khaadie ken ni na Matiyo 17:20; na 21:21; na Mariku 11:23! Khūkhūi dugaleme kha bu wa khūse wese pi funen na si enjin, pi woyura kha ye gbaangbo wa?

mi yabiwe, na mi yuon i heke na yo ki siere i thīmaanye sieste za, bura toni si hā iē? E na Yekila bogu mi sieste na mi ded i si, waruma na mi sieren i khere na makīn na tuumura Yekila hāan mi, waruma na Yekila yiin sieste mi nuuga na mi de nipe si, waruma na karīn nipe.

⁷ Haru hagazandaase mu gaga kha ture, waruma koronzo, na si kūmura yed wa?, āna ki wori tu muuna si de?⁸ Si kpuosira i na datōna pi le ture khēikhēidewura kure, na ti ture daara ture ri ki kira wa?, khēikhēidaa ōna ki ba ari na ofo u thi kha u yo wa khēige za?⁹ Mafira si bu tī na iē wēpie ki siere thīmaanye sieste za; na sie siesta yed wa?, muse nira le ki wori tu si kola? Na si yed wa?, si bu wa mu gaga kha i bu siere wa na sarume doro!¹⁰ Siere thīnse guo dunuyara za, na si bie za sieste suu lad koru yāan wa?.¹¹ Na nira u bu de thīmaanye sieste kena mi tu si korwura wa?, deyura ki de si, u ba hūdan ma mi heke mu gaga kha khira, mie le si dedaara heke mu gaga kha khira tī.¹² Baa i khori Ninyegemora miyāangīranyura na i gagasira bie, i bie i gbaangbo wēpie ki wori ye egilizira wori yo wuore kūura.¹³ Gie yieri, wle ki siere thīmaanye sieste za, u deyura kān ma na yīn Yekila u hā u si vikīme worikura.¹⁴ Na mie yīn ma Yekila thīmaanye sieste za, mi nina bu wa yīmura za, na mie thira tu muuna mi bu de wa?.¹⁵ Na si bu mafira bura mi wori le? Mi wori yīn Yekila na thīmaanye sieste, na mi kān ma na yīn u tī na siesta buora nu ira. Mi wori tīne na gbīne Yekila na thīmaanye sieste, na mi kān ma na tīne na gbīne Yekila na siesta nupura buora nu tī ira.¹⁶ Nadie na mu thie Yekila thīmaanye sieste doro za Ninyegemora worikura za, wiera hūdan ki nuure ngbokira za, muse sii u ba wori le ki de kha «*Amiina* | *Amiina* » kena u tuun muuna mu thien Yekila na ded wa? ¹⁷ Haru na mu Yekire thiekura kīran ma muse, wiera ki nuure mu u buun foi bu wa?.¹⁸ Mi thie wa Yekila nadie baa mie siere wa thīmaanye sieste za ki tāra i bie ira.¹⁹ Na na mi bu bīnjinkhere za egilizi za, haru na dabiye iwāa mi ded na hā nipe bobe, sie nuu mie na tāra baa mi de dabiye kriewe gbūne thīmaansieste za nipe tu wa? ira.²⁰ Mi yabiwe, hā i ki gaga mu gaga kha bikeriwe wa?; na mibiyē i, i ki siere mu gaga kha bikeriwe. Na wuomura genjura gie, i le mu gaga kha nukhāgawe.²¹ Yekila ded ba u sewura za kha: «*Mi ba siere wa nupie heke thīmaanye sieste za, mi ba siere wle wa na khira nuuga. Sie bie za bere kena pi ba bie kha bie nuure mi wa?*»²² Gie yieri, na nira bu siere thīmaanye sieste za, wēpie ki bu kiretīewe wa?, sie bu wa bamuḡa miye pi heke; na si bu bamuḡa miye kiretīewe heke wa?. Na nira buun sieste Yekila heke ki de si, sie bu wa bamuḡa miye kiretīewe heke, na si bu bamuḡa miye kekūhādewe heke wa? ²³ Na si liin mu gaga kha egilizi nipe bie biḡinn ki ki de thīmaanye sieste doro: Wēpie ki nuure waruma wēpie ki bu kiretīewura wa? na bie lonn die

biñjinkhela za, pi ba de ba kha: «Ĩ bu wa phũruwe.»
 24 Na na pi bue liin ma nipe Yekila hãan siese kha pi de nipe si, na nukpasa lonn waruma na wue ki bu kiretũera wa?, na u lonni, u ba tu kha u bu wa mubũyaledaa, nadie wesie u nuun na pi de mira ura. Wesie bue u nuuri, sie ki ba kiti u. 25 Gagasa guren u kpolonjira za, sie ba kure wa gbẽige za. Die bena u ba ba ba huruse na bađe wuola fɔlɔɔ za na gbũne Yekila na de kha: «Tũyara za Yekila bu wa na ũe!»

Yekire gbũne lonkũruwe

26 Mi yabiiwe, bura a kãn le? Wesie ũ kãn na le bena ũ biñjinn kame, na Yekila gbũne tũja bu u heke, u deyrura tũne gie, na siese bu u heke na karĩn buora, u deyrura de sie, na Yekila bɔɔɔ u muone duɔ, u deyrura bɔɔɔ buora die, na Yekila hãan u wɔrɔkɔ kha u de thĩmaan-siese, u de si, na u wɔrɔ vikĩn sie thĩmaan-siesira u vikĩn si. Na sie bue kãn ma na le na denfe kiretũwura pi wɔrɔ yo wɔrɔ. 27 Wepie ki siere thĩmaan-siesira za, hã pi tãra nipe piyũ waruma pisãa wa?. Na pi kha pi siere tũ, pi siere ki hã kame, ki ye si vikĩndaa bu na vikĩn si na bɔɔɔ si kɔla. 28 Na nura gbũu buun si za na vikĩnn si wa?, si deyrura gbaa si debira nipe sugumura u. U deyrura de si u thĩ za, u na Yekila doru tie. 29 Wepie ki bu siersira Yekila heke na de nupura si, pi kãn tãra nipe piyũ waruma nipe pisãa wa?, ki ye buora ki kɔrisĩn wesie pi de ura. 30 Na, ũe wepie biñjinni, na Yekila hãan u *mubɔɔɔɔɔɔ* / *Mubɔɔɔɔɔɔ*, wiera kha siere, u kãn ma na fiĩ. 31 Na Yekila yiin siese ũ bue nuuse za kha ũ de si, ũ bue wɔrɔ de si kpo kpo na hã kame si le thaaga na bɔ kiretũwura bue pi yo wɔrɔ. 32 Wepie ki de sie siersira, miyãangĩranyura hãan mi, pi kãn ma na hɔdan ũ miyãangĩranyura thaderuwe. 33 Nadie Yekila bu miye buruguburugu ledaa wa?, ũa u bu wa Yekire wue ki le wɔyĩmiye, mu gaga kha baa si le kiretũewe egiliziwe bue za ura. 34 Na hape bu biñjinkhela za, pi kãn ma na fiĩ. Khũne bu pi heke na siere wa?. Mu gaga kha baa Yekila sierehãansira ded si, kha pi kãn ma na sũne pi thĩ. 35 Na pi bue na tu muone duɔ kɔɔ, pi bũ pi khuowira pi gbẽnyura za ni. Buote si makĩn hara siere biñjinkhela za wa? I. 36 Waruma ũ ken ma kha Yekila siersira gɔɔ ba ũe heke ba? Waruma kha si ba dii wa ũe doru heke ba? 37 Na ũ u ken ma kha Yekila hãan ma u siese kha u de nipe si, waruma kha *Yekila Nina* / *Yekire Nin* hãan ma u wɔrɔkɔ kha u siere, u deyrura kãn ma na tu kha wesie mie sewent, Adeyrura sierehãanse ũ. 38 Na nura wue baa buun sie wa?, Yekila bu u deyrura tũ wa?. 39 Mi yabiiwe, muuna ũ kãn na kɔrɔ, die ki bu na bu siese Yekila heke na khe de nipe si. Na nura u kha u de thĩmaan-siese, hã ũ barɔ u wa?. 40 Na ũ pẽi miyura bue le na kũra na makĩn na i lelɔnkũruwura.

I Makĩn khaadue ken ni na! Korētluwe 11:2

Kirisiti hu arume miye

15 Mi yabiiwe, mi bue wa na kuɔgĩn ũ na Yesura siereuusira mi na ded ũ na ũ bũ si na gɔɔ si na kũran ura. 2 Sie siereuusira ki ba ye ũ bu zĩmura. Fɔ na ũ wɔrɔn gɔɔ si mu gaga kha baa mi ded ũ si; buote ũ khãamura ba le wa kpasu. 3 Karĩna mie thĩra buuri, u mi lugun karĩn ũ zuori. U ki bu kha Kirisitira huun ma a mubũye kãma mu gaga kha baa Yekila sewura na ded si ura. 4 U huun ma na pi kasun u, khuewe pisãa dũyãgura za na u alun kud huumira za, mu gaga baa Yekila sewura na ded si ura. 5 Na u bɔɔɔ u thĩ dũna Pteri, dũna *dãarawura* / *Dãarawe* gbũne na piyũra II. 6 Sie kpĩra za na u bɔɔɔ u thĩ na khãaderuwe bu bena pi na biñjinn ura, pi kha tãra nipe gbaasyũ na tiwãa. Bue nupie, gome bu thakuogo za bere, ũa bu huun ma. 7 Sie kpĩra za tũ na u bɔɔɔ u thĩ na Zakɔ, ki bɔɔɔ u thĩ na dãarawura buora bue. 8 Sie bue kpĩra za, na u tuun bɔɔɔ u thĩ dũna mie mu gaga kha biiwe kpolonjo ki khãd yãan wa? na pi hũn u ura. 9 Mie ki bu dãarawura bue tũyara, tũyara za u, mie kãn thĩra pi ye mie dãara wa?, nadie mie venen ma Yekila nupura yãaru III. 10 Na Yekila fũmura yen na mie liin deyrura mi bu mura, fũmura u fũn mie za, pi liin kpasu wa?. Na mu kha mu ken si, mie liigen tann dãarawura buora bue, sie liin mie thĩ wɔrɔkɔ wa?, ũa Yekila fũmura wɔrɔkura yen na mie liin sie. 11 Gie yerɔ, si liin mie ba, si liin ma bue ba, a bue bu de ba Yesura siereuusira kpora, sie za ũ gbũun khãaru.

Nhuome arume miye

12 Na a de ba kha Kirisitira huun ma ki alun na kud huumira za: Na muse sii ũ buora liin ki ded kha hu arume bu wa?. 13 Na hu arume bu wa?, Kirisitira thĩra alun na kud huumira za wa?. 14 Na Kirisitira alun yãan wa?, aa Yekire sieredekira bu wa kpasu, ũ khãamura Yekila za bu wa kpasu tũ. 15 Na si bu mafura, a Yekire sieredekira bu wa kpasu, si bu wa mu gaga kha tɔɔ a kpui ki maan Yekila. Nadie a de ba kha Yekila arɔgan ma Kirisitira huumira za. Na nhuome ba arɔ na kure huumira za phulyandyãgara za wa?, sie bɔɔɔ wa kha Yekila arɔgan Kirisitira thĩra huumira za wa?. 16 Na nhuome ba arɔ phulyandyãgara za wa?, sie bɔɔɔ wa kha Kirisitira thĩra alun yãan tũ wa?! 17 Na Kirisiti gbũun alun wa?, ũ khãamura bu wa kpasu; dũna ũ mubũyura bu wa ũ thaasira za bere. 18 Sie gbũu bɔɔɔ wa tũ kha wepie khãan Kirisitira za ki huuri, pi diin ma pere. 19 Na a khuen ma a lanja na yiin ũi Kirisitira za kha u denfe a fara dunuyara za doru, sie bɔɔɔ wa kha aa ki ba fuu na tãra dunuyara nupura bue. 20 Na, tũyara za u, Kirisitira

II Ken si sierekpuosira Luki 24:34 za; na Matiyo 28:16-17 za; na Maruki 16:14; na Luki 24:36; na Zã 20:19 III Ken Miliinye 9:3-6; na Miliinye 8:3

nisinn alun na kud humira za, na bɔɔɔn kha wepe bie pi huuri, pi ba aru wa na kure humira za tĩ. ²¹ Nadie baa humira nann ma nthĩrũpura nura kpo kãmara za, mafura tĩ nura kpo ba le thaaga nthĩrũpura wɔru aru na kure humira za. ²² Nthĩrũpe bie hu wa, nadie baa pi bie kud ba Adama za ura; mafura tĩ, nthĩrũpura bie ba bu thakuogo baa pi bie kud Kirisitira za. ²³ Na si bie ba le wa na makĩn na nũpura bie kpo kpo nũrũkheya: Kirisitira ki bu thaagura za, sie kpĩra za wepe ki bu u nũpura, na u ba bann bende, bie ki ba aru. ²⁴ Sie kpĩra za dunuyara zuobena tu nan. Kirisitira ba asu wa Sutana na u gĩrime ugura bie, na dunuya wie thaderũwura wɔrukura na pi faɔura bie, ki hã Siira *Yekila ugura* / *Yekila uga*. ²⁵ Nadie, fɔ Kirisitira hudan ugura za banu kha Yekila yiin u bũrawura u lekira za. ²⁶ Bũra phulyamɔra Yekila ba asu, u ki bu huume. ²⁷ Si sewen ma Yekila sewura za kha: «Yekila yiin ma miye bie u leke za.» Na Yekila yiin ma miye bie u leke za, sie bɔɔɔn kha u hãar u wɔrukɔ Yekila thĩra za wa?. ²⁸ Na miyura bie ba yiin Yesura lekira za bende, die bena u ba yiin u thĩ Yekila lekira za; si le thaaga Yekila hudan miyura bie thaagura za. ²⁹ Na nthuomira kha aru wa?, wepe ki ye na pi yĩ pi ãmura za nthuomira kãmara za, bura za pi khãa bere? Na nthuomira ba aru dũwa?, be liin na pi ye na pi yĩ pi ãmura za, nthuomira kãmara za. ³⁰ Na mafura u, be ki ye na a yii a thĩ bãanye bie huume khĩne za? ³¹ Mi yabiiwe, diyãse bie mi bu wa huume nuone za. Tĩya u, mi de ĩ wa sie nadie mi bãana wuon ma na ĩe baa a bu nukpuola za a Adeye *Yesu* Kirisitira yũsũgura za ura. ³² Mi bũrawura kha bu Efezura mu gaga kha gbanja zarawe, lewula mi leden mi, na mi liin ma sie nũpe wɔwɔre doru za pi yã mi, bura si kĩra mi? Na nthuome kãn na aru wa?, ĩ ye a le mu gaga kha baa nũpe le de si kha, «ĩ ye a dí na a yɔ, nadie na a huun zuori si zuon ma.» ³³ ĩ kɔrusĩn ĩ thĩ kha: «Ye se bũlwura boi wa nũpe ki yii wi mbĩye za.» ³⁴ ĩ bie wɔwɔme ki kei mbĩyeliigira. Sie ki bu fl. Buɔ bu ĩ sugumura za bie tu Yekila wa?, mi de ba sie ĩe thĩra tu kha ĩ nuse u.

Nthuome arume gbɔ?e miye

³⁵ Na nura u wɔru bũ kha: «Muse sii nthuomira ba aru yo? Be gbɔthĩnye pi ba hudan ĩ?» ³⁶ ĩe wɔwɔladũpe, ĩ gaga na ken baa nura tuɔ dabire, ti kãn ma na hu zo ki tu fii. ³⁷ Diibire doru ĩ tuɔɔɔ, ti wɔru le damusubire, waruma subire, na ki bɔkura ĩ kãwũ wa?. ³⁸ Na ĩ tuɔn nu zuori, Yekila ye ti fii lomura za u thĩra bie; ki ye ti tu le muuna ĩ tuɔɔɔn ura. ³⁹ Baa gbɔ?ura thĩnyira gɔn, u bie bu kpuore wa?, nthĩrũbie gbɔde bu tikpo, daduoro bere bu tikpo, wurupe bere bu tikpo, buruwe bere bu tikpo. ⁴⁰ Zaazaa gbɔ?e bu i kpo, fɔlɔɔɔ gbɔ?e bu i kpo. Na zaazaa gbɔ?e kĩra lomura na fɔlɔɔɔ gbɔ?e kĩra lomura bu wa kpo kpo. ⁴¹ Khie sobe bu pikpo, ferege yebe bu pikpo, khusabiye yĩnawe bu pikpo, haru khusabiye yĩn

ki tãra kame bere. ⁴² Na nthuomira ba alun, mafura pi gbɔ?ura ba hudan. Na gbɔde bedi fɔlɔɔɔ za, ti bu wa huone; na ti gbũu alun, ti wɔru hu dũwa?. ⁴³ Na gbɔde bedi ti bĩbũne, ti arubena, ti hudan ma ugura yeyebura za. Ti bebena, faɔa bu ti za wa?; na ti arubena, ti hudan ma na faɔa. ⁴⁴ Ti bebena, nthĩrũga gbɔde u, na ti gbũu arume bena, *Yekila Nina* / *Yekire Nin* gbɔde u. Na nthĩrũga gbɔde bu, *Yekila Nina* gbɔhãane bu tĩ. ⁴⁵ Nadie Yekila sewura ded ba kha: «Lugu nurara Yekila liiri, Adama, Yekila yiin Nin u za na u liin nthĩrũga.» Na Adama yũɔfĩramɔra bannu, na u ki bu Kirisitira, u liin ma Nin, u ki Nina ki hã nũpe thakuogira. ⁴⁶ Wiera ki bu Nina, u ki nisĩn ban wa?, na wiera ki bu nthĩrũgara, u ki nisĩn ban. Ki tu ye Nin baara tu ban. ⁴⁷ Adamara liin lugu baara, Yekila liin ma u na fɔlɔɔɔ tawuge, u liin ma fɔlɔnbaa, na Adama yũɔfĩramɔra kud zaara ni na bannu. ⁴⁸ Fɔlɔɔɔ nũpura khiegiĩn ma na wiera liin na fɔlɔɔɔ tawuge ura. Na zaazaa bewura khiegiĩn na wiera kud zaara ni ura. ⁴⁹ Baa a khiegiĩn na wiera na liin na fɔlɔɔɔ tawugura, mafura tĩ a ba khiegiĩn na wiera ki bu zaara ni ura. ⁵⁰ Wesie mi bie na de ĩ, mi yabiiwe, sie ki bu kha mude ti liin gbɔkhaase na tarume, die wɔru bu lon *Yekila ugura* / *Yekila uga* za wa?, dũna mude bãa ki wɔru hu, die wɔru die na mukelhuone wa?. ⁵¹ Mi ba bɔɔɔ ĩ Yekila gũni mune duɔ. A bie ba hu pere wa?, na Yekila ba vikiĩn ma a bie ⁵² bãnikpo, yiwubakaga na yiwuphiiziege za, na pi ba tuuren phulyãndatũna ura. Nadie na ti ba tuuru, nthuomira ba aru, pi ba hu dũwa?, ki ye Yekila vikiĩn a bie khaala za fl I. ⁵³ Fɔ Yekila vikiĩn a gbɔdãgana na le ri keidãgane, ki vikiĩn a gbɔhuona na le ri kelhuone. ⁵⁴ Die bena na gbɔdãgana vikiĩn liin gbɔkeidãgane, na gbɔhuona vikiĩn na liin kelhuone, sie sũra na sewen Yekila sewura za na ded kha: «Yekila wɔrukɔ diin humira», sie hĩiri. ⁵⁵ «Huume, he mu wɔrukura bu? Huume, he mu nukhuwanura bu?» ⁵⁶ Huume nukhuwanura ki bu mbĩyura. Mbĩyura wɔrukura kud ba Yekila Serehãansura za. ⁵⁷ Na a thũe wa Yekila, nadie u ki hã a wɔrukura a Adeyura *Yesu* Kirisitira yũsũgura za. ⁵⁸ Ge yueru, mi yabikhɔrũyɔme, ĩ pẽi na yii wɔrukɔ ĩ thĩ za; hã ĩ ye mune sii le thaaga ĩ gbũu kpĩra wa?. ĩ pẽi ki yo wɔwɔre bãanye bie Adeyura miliinsira za, nadie ĩe thĩra tuon kha vensura ĩ le Adeyura miliinsira za mura, si ba yo kpsa kũu wa?.

Denfesra liin na dãan hãan Zeruzalemu egilizi nũpura ura

16 Ira wie, na gbũu leke mthãanyura miyura za ĩ kãn na khon na denfe Zeruzalemu khãaderũwura II, ĩ le si mu gaga kha baa mi hãan Galasu egilizi nũpura si ura. ² Gbaariyawuga tuɔ Gbaariyawuga, ĩ bie kãn ma na khon tigiye yuɔ na yii i gene za na

I Makĩn khaadie ken ni na 1 Tesalonikiwe 4:15-17 II Ken si sierekpuosira Drɔmwuwe 15:25 za

makīn na ṭ wɔrıkıra, si le thaaga hã ṭ ba tıe kha mıe ki thiye zo na yo bñjin i wa?. ³ Na mı ba bann ṭ heke, mı ba dāa wεpıe ṭ kenn khonn na sεwε pi yo na ṭ leke mıhāanyıra zeruzalemıra. ⁴ Na mı ba ken si kha sı makīn mıe thıra yo ṭı ba, mıe na bıe ba dıkīn.

Poli sıruyo mıye

⁵ Mı ba thuo wa Maseduwanı sıruğa za zo kı tu thiye ṭ heke nadıe baa mı ba tāra na gıe geņıra ıra ^I. ⁶ Mı ba hıdan ṭ heke na lei kırı u, bāanı mı ba le wese bene thıra ṭ heke; dıe bena ṭ ba wɔrı denfe mı, mı sıruıogıra za, khaare bāa u denfesıra wɔrı nann mı ıra. ⁷ Mı kha khɔrı na nıré thıe ṭ doro kı tāra wa?, gıe yıen na mı kha bıe na lei ṭ heke kırı, na Adeyıra hāan mı sı khīna kɔnı. ⁸ Nıa sıe bıe za mı gaga wa kha mı ba hıdan ma Efezi na yo nan Pātıkɔtı dıyāgara. ⁹ Nadıe khīne phiin zıen hāan mı kha mı le miliınse sıɔ ni, kena mı tu kha mı bıırawıra gɔn ma ni ^{II}. ¹⁰ Na Timotera ba nann ṭ heke ni, ṭ gɔ u na kıra; hã ṭ yıe u gbɔda hu u wa?, nadıe u le wa Adeyıra miliınsıra mı gaga kha mıe. ¹¹ Hã nıra sıı ba zene u wa?. ṭ denfe u u le u mıñınsıra bıe wɔyıke za, si le thaaga u ba nan mı heke fara, nadıe mıe na khāarawıra buɔra bu tıe u wa. ¹² Mı na ded Apɔbı kha u pēı ki thiye ṭ heke na khāarawıra buɔra ^{III}, nıa u bıun thıyemıra ıra wa?. Bende bāa ba sıur u, u ba thiye ṭ heke.

^I Ken sı sıerekpuosıra Miliınye 19:21 za ^{II} Ken sı sıerekpuosıra Miliınye 19:8-10 za ^{III} Ken kı yıskpuogıra Miliınye 18:24 za

Poli sıruıılıyame na u thıde mıye

¹³ ṭ pēı na kɔrısn ṭ thı, ṭ gɔ khāamıra na lese sıyɔ, ṭ hıdan na habe, ṭ hıdan na faņa. ¹⁴ ṭ le mıyıra bıe na khɔrıme. ¹⁵ ṭ tu Sitefanası na u gbēına nıpıra ^{IV}: Bıe pi nısnınn liın lugu khāarawıra Akayı sıruğıra u kı hã pi thı kı denfe khāarawıra buɔra. Mı bıe wa ṭ heke ıra kha ¹⁶ ṭ yıe bıe nıpıra thına zıe ṭ wɔɔla dıına wεpıe bıe kı liıge na pı ven dıın mı. ¹⁷ Mı bāana wuon na Sitefanasıra, na Fɔrtınatusı, na Akayusı bamıra; pı denfen mı wa na mıyıra kha kırı bı bena ṭ kha bu mı lɔkıra u wa ıra; ¹⁸ kı wuoren mı bāana mı gaga kha baa pi liın sı ṭ heke ni ıra. ṭ yı bıe nıpıe thına yısnıuuga kıraņıra. ¹⁹ Azi sıruğa geņıra egilızı nıpıra bu thıe ṭ bıe. Akılası, na pırsılı ^V, na egilızıwe nıpıra buɔra kı bñjin pı khere, bu dāa kı hã ṭ thıe kpakpade Adeye yısnıgıra za. ²⁰ Khāarawıra bıe kı bu a heke fara bu thıe ṭ bıe. ṭe thıra pēı kı thıe kame na khɔrıme thıede. ²¹ Mıe Poli kı sεwε sıerekpıııe ıra na mı leke na thıe ṭ. ²² Wıe bāa kı khɔrı Adeyıra Yesıra wa?, Yekıla daņa uɔ deyıra! Maranata ^{VI} (gıe kɔla kı bu kha a Adeyıra bu ban!) ²³ Adeyıra Yesıra / Yesu fıımıra hıdan ṭ za. ²⁴ Yesu Kırısitıra yısnıgıra za, mı khɔrı ṭ bıe.

^{IV} Ken sı sıerekpuosıra 1 Korētłwε 1:16 ^V Ken sı sıerekpuosıra Miliınye 18:2 za ^{VI} Thına pı yı Arame, dıe sıeredabıre i. Yesu dıına khıı kıretıewıra kha bu Yawutuwe sıruğıra za, bıe kha de ba sıe thın-sıesıe

2 Korëtiwe

Leturla siere thaaga

Khaala Poli kha uɔ sewe leturɔwe na dāa hā Korëti kiretiewura u, siere suɔ kha bu bie na Polira tte. Pi buɔ na kpāden ma Polira wuɔre harɔ na kusan u. Pi na keɔn ma kha Poli bu Yesu Kirisitira dāara thīnthīnwe wa?. Gie yien na Polira sewen leturɔwe ki de pi kha uɔ khɔri pi dīna kha uɔ bie wa kha uɔ na bie hidan nukpuore. Leturla gɔkhela za, u bɔɔɔn ma vensura nann uɔ ɔra dīna lomira za Yekila denfen uɔ (1:1-11). Sie kpīra za na u siere na gbūun gbūrsura ki bu uɔ na Korëti kiretiewura tte dīna wɔrkura Yesura hā uɔ na bɔ pi. U ded pi wa sie nadie u na lugun sewen ma leturi uɔ na kpaɔn mi gbaangbo. Ira wie u bu wa na bāanwuono gbaangbo nadie baa u kpaɔn mi na si liin thaaga na pi vɔkɔn pi kpolonsira na zien pi mbīyeliigira (1:12-7:16). Poli bu siere wa tī na gbūu tigiya Akayi sɔrigura kiretiewura bu bījin na hā Yekila nɔpura ki bu buɔme za Zude sɔrigura za ɔra. U yīn ma Korëtura kha pi hā pi leke miyura na kpolonvuriga. U khien ma Yesu Kirisitira miye na bɔɔɔn mi kha u kha bu wa budanura kena u buɔn ma na liin u thī bɔɔme nura (8-9). Polira phulan ma u leturla na kpaɔnse na gbūu wɔre ki bi si kha uɔ bu Yesu dāara wa? ɔra. U bɔɔɔn si wa kha bie nɔpɔre bu wa tɔndewe. Sie kpīra za na u hāan Korëti kiretiewura thiede (10-13).

Poli bu thie Korëti kiretiewe

1 Mɛ Poli ki bu Yesu Kirisiti dāara /Dāarawe na makīn na Yekila dījora, mɛ na a yabiye Timote ki sewe leturɔwe na dāa hā Yekila egilizi nɔpura ki bu Korëtura, dīna wɔre ki bu Yekila bewura Akayi sɔrigura biera za ɔra. ² A Siye /Siye Yekila na Adeye Yesu Kirisitira kīra tī ki hā tī kpolonwuono.

Poli bu thie Yekila denfen u ɔra

³ Gbīnese bu wa Yekila bese, uɔ wɔra ki bu a Adeye Yesu Kirisitira Siira, uɔ ki bu Siira hīin na nuwanse, dīna uɔ ki hā a habɛ bāanyura bie. ⁴ Uɔ ki hā a habura a vensura bie za si le thaaga, wɔre bie ki bu vensura thīnyira bie za, a wɔri hā bie habɛ na makīn na habura a bu ki kure Yekila heke. ⁵ Nadie lomira za a bu Kirisitira vensura thīna gbaangbo, mafura tī a bu habɛ gbaangbo na kure Kirisitira heke. ⁶ Na vense nan a, sie le wa na hā tī habɛ ki yie tī wɔri bu zīme. Na aa bu na habɛ, sie le wa tē bu habɛ na wɔri bu faɔa na ba vensura siira aa venn ɔra. ⁷ Aa lann ma tī za gbaangbo, nadie aa tuun ma kha na tī buun vense, mafura tī ba bu habɛ na aa kpuore tī.

⁸ Nadie a yabiwe, bena a kha bu Azi sɔrigura u ni, vensura thīna nan a ni, a bie kha tī kuɔme hidan sie za wa?. Sie vensura na nugon ma a za harɔ ki bie tāra a faɔura, na si liin thaaga harɔ na a ded kha a ba wɔri ko wa? ¹. ⁹ Tīyara za uɔ, aa na tuun ma kha aa kha wɔri ko

huumira wa?. Gie na yien na aa kha lan aa thī za dūwa?, ɔa a na yiin ma a lanura Yekila za uɔ wɔra ki wɔri ariga nluomira ɔra. ¹⁰ Uɔ kuore a na bie huun-bie thīna, uɔ kpuora ki ba kuore a tī; uɔ za a lann kha uɔ ba kuore a bere. ¹¹ Tē tī, baa tī hā tī thī ki yīn Yekila ki hā aa, mafura a ba bu Yekila kīrigura na kure nɔɔme Yekire yījura za, ki yie nɔɔme thie Yekila aa miye za.

Poli bu gbūure u Korëti sɔriyugira

¹² Ken, muna za aa wɔri gbīne aa thīra dīna a lɔbi-daara liin a siere ɔra. A lɔbidaara bɔɔɔn si wa kha a liin nɔtelenyeme dunuyara za, dīna tē wɔra za thīra kūu. Si liin ma na gagayegense dīna suɔwese na kud Yekila heke. Si liin na nɔthīrɔbiye wɔme wa?, ɔa si liin ma Yekila fūmura wɔrkura za. ¹³ Aa bi sewe foi na hā tī wa?, fɔ wese tī wɔri karīn na tu si kɔriwura buɔte. Mɛ gbūu khāa wa si za kha tī ba wɔri tu wese bie kɔriwura, ¹⁴ mu gaga kha baa tī gɔd ki tu si kɔriwura kɔri kha Adeyura bandiyāgura za, aa ba le wa thaaga tī bu yisig-bīnege ki yie tē le thaaga aa bu yisigbīnege tī.

¹⁵ Baa mi lann sie za, gie yien na mi gbūun khonn gagase kha mɛ nisīn thīnye tī heke ni zo, si le thaaga tī ɔfɔ bu bāanwuono guɔ tī na sie. ¹⁶ Na mi na kud tī heke ni, mi tu yo Maseduwanɔ sɔrigura u, mi vi gbūubena mi naa thuo tī heke tī denfe mi mi yo Zude sɔrigura u. ¹⁷ Baa mi na khonn sie gagastra, mi kha bu suɔwese za wa? ba? Waruma kha mi khonn ma sie

¹ Makīn khaadie ken ni na 1 Korëtawe 15:32

gagasra na makĭnn na nuthĭrłbiye gagase doro na liin nưawıe ki de kha iyo na iya mıne kpo za ba? ¹⁸ Yekila ki bu mı sıerera, wesıe a de ĩ, a dıen iyo na iya kame za wa?. ¹⁹ Nadıe Yekila Bikhiira Yesu Kirisitira mıyıra mıe na Sulası dĭuna Timotera ded ĩ I, u de iyo dĭuna iya dabire kpo za wa?, ęa u sıesıra bu wa iyo bāanye bıe. ²⁰ Yekila nuhāansıesıra bıe liin ma «iyo» Yesu Kirisitira wırlkıra za. Gıe yıerı, a de ba kha *Amiina* / *Amiina* na gbĭne Yekila Yesu Kirisitira wırlkıra. ²¹ Wıera hāan aa dĭuna ĩe faņıra Yesu Kirisitira za, u ki bu Yekila. Uo kenn khonn a, ²² na yiin u dĭęase a za ki hāar a Ninıęemıra a nisĭn dıe ken kĭrlıęıra a ba bu ıra. ²³ Na mıe u, Yekila ki bu mı sıerera kha mı de ba tĭya. Na mı bu tın ma u yıe mı hu. Mı kha bıe na yii ĩ vense za wa?, gıe yıen na mı vıd thıyen Korētıra dōwa?. ²⁴ Aa gagase bu na le thaderıse ĩ khāamura za wa?, ęa a bıe wa na denfe ĩ ĩ bu bāanwuonęo, nadıe ĩ yuon ma wıęre khāamura za.

2 Gıe yıerı, na mıe khonn gagase kha mıe ba vı gbūu ĩ heke ni na kpāde uo wıęre dōwa?. ² Nadıe na mı kpāden ĩe wıęyıra, āna ki ba hā mıe bāanwuonęıra? Fō ĩe wıerıe wıęyıe mıe kpāden buęe. ³ Mı letırıla mı na nisĭn sewen na hāar ĩ, u thaęıra kha bu kha na mı nann ni, wıerıe kha wırl hā mı bāanwuonęıra, hā pı ba yii mı wıkpāka za wa?. Wesıe ki bu na gbūu ĩe geņıra, mı khāan ma sıe za kha mı bāanwuonęıra ki bu ĩe bıe begıra tĭ. ⁴ Mı sewen ma letırıwe na wıkpāka, na gaga asıęa, na yĭmithĭnse. Mı sewe u na yii ĩ wıkpāka za wa?, ęa mı sewe u wa si le thaęa ĩ tu lımıra za mı khırl ĩ ki tāra ıra.

Wıe liin bilense ĩ yafa u za

⁵ Na nıra uo liin wıkpāmıye, mıe za u liin si wa?, ęa ĩ bıe za u liin si, warıma u liin si wa ĩ nıkpokpope buo za, mı de ba sıe hā mıe ba le hugan sı na tāra wa?. ⁶ Kpaņĭnsıra ĩ gıęmıra kpaņĭnn uo deyıra, sıe nan u. ⁷ Gıe yıerı, ıra wıe, ĩ kān yafa uo deyıra za ki hā u habe, si le thaęa hā gaga?asıęa ba le gbĭn u za na khu u gbıda pere wa?. ⁸ Mafıra, mı yĭn ĩ wa kha ĩ pēı na bıęo u kha ĩe khırl u. ⁹ Nadıe mı sewen ma letırıwe na bu zıe ĩ za na ken na ĩ nu mı bere mıyıra bıe za. ¹⁰ Na ĩ yafan wıe bāa za, mı ba yafa uo deyıra za tĭ. (Na mı kān ma na yafa uo deyıra za), mı yafan ma uo deyıra za ĩe kāma za Kirisitira wıęla za, ¹¹ si le thaęa hā *Sutana* / *Sutana* ba le kpense a wa?, nadıe a kuęme bu u gagasra za wa?.

Poli bu wukĭn Titi mıye za Torowası

¹² Baa mı nann Torowası kha mıe de Kirisitira sıerenuosıra, mı na tuun ma kha Adeyıra na phiin zıen ma khĭne na hāan mı, ¹³ kena sıe bıe za, mı gagasra na hĭnn khaare kpo wa?, nadıe mı na yāan mı yabiye

I Ken sı sıerekpıosıra Miliınye 18:5

Titi thonn wa?. Gıe yıen na mı sarın kiretĭewıra za ki kuđ ni na yuon Maseduwanı sırlęıra u II.

Yesu kirisitira ki hā wırlkıra

¹⁴ Thıedıe bu wa Yekire bere, uo wıera ki hā a wırlko bāanye bıe nadıe baa aa na Kirisitira liin kpuola, nadıe baa u khe a ki tu Kirisitira yırlęıra khaaye bıe za mu gaga kha baa wusuna nunuwā nuugo tu gense bıe ıra. ¹⁵ Nadıe wıerıe ki bu diime khĭna na wıerıe ki bu zĭme khĭna za, aa bu wa na Kirisitira nuugo pı sugumıra za mu gaga kha wusuna nunuwā. ¹⁶ Wıerıe ki bu zĭme khĭna za, a nuugıra hā wı wa thakuogo. Na wıerıe ki bu diime khĭna, a nuugıra bu wa huume nuugo pı heke. Sıe bıe za, āna ki wırl le ĩe mıye bıe na hıde i? ¹⁷ Nıęme khe wa Yekila sıesıra na le si tıęıbıekĭne, aa bu mu gaga kha bıe wa?; ęa Yekila dāan aa, a de ba u sıesıra na kpolonvırlęıra Yekila wıęla za Kirisitira wırlkıra za.

A bu wa nuhāanfeņıra miliındewe

3 Sıesıra mı ded mıra, sıe bıęo wa kha a bıe wa na ofo bıęo a thĭ ba? Warıma kha a bıe wa na hā ĩ letırıwe na bıęo ĩ derıwıra a bu ba? Warıma na bu bıe letırıwe sıira na kure ĩ heke ba? ² ĩe thıra ki bu a letırıla, uo letırıla sewen ma aa gagasra za, nıpe bıe wırl yā u na karĭn u. ³ Iyo, sı yed ba kha ĩe ki bu letırıla Kirisitira sewenı, aa u dāan na uo letırıla. U gbūun sewen na biki wa?, ęa u sewen ma na Thakuo *Yekila Nina* / *Yekire Nin* wırlkıra. U sewen burıhe?e za wa?, ęa u sewen ma nuthĭrlęıra gagase za.

⁴ A sıere wa mafıra na makĭn na laņıra Kirisitira hā a Yekila wıęla za. ⁵ Sıe bıęo kha a khāa a thĭ za na wırl le sıe miliınsıra wa?, ęa a wırlkıra kure wa Yekila heke. ⁶ Uo hāar a wırlkıra tĭ na a liin nuhāanfeņıra miliındewe. Sıe bu sıerehāansıra mıye wa?, ęa *Yekila Nina* / *Yekire Nin* mıye ı. Nadıe sıerehāansıra hā wa huume ki yıe Yekila Nina hā thakuogıra.

⁷ Sıerehāansıra dabıyıra sewen burıhe?ıra za tu bena ni, ıe ban ma na huume. Kena sıe za *Yekila uęıra* / *Yekila uęa* yeyebıra sĭnn ma, harı sırayelwıra kha wırl ken *Moyızıra* / *Moyızı* u wıęla za wa?, nadıe baa Yekila uęıra yeyebıra kha yĭęa u wıęla ıra, ęa sıe sıerehāansıra kha bu wa tārayanse, ⁸ *Yekila Nina* / *Yekire Nin* miliınsıra ba bıęo Yekila uęıra yeyebıra na tāra sıerehāansıra wa? ba? ⁹ Sıerehāansıra miliınsıra ki phula asıęıra za, na sıe buun Yekila uęıra yeyebıra, miliınsıra ki yıe nıpe telen, sıe Yekire uęa yeyebıra ba tāra suęra wa? ba? ¹⁰ Na makĭn na sıe, a wırl de ba thıra kha uęıra yeyebıra kha yĭęa khĭıra, bıe bu foi ıra bekpakpapıra wıęla za dōwa?. ¹¹ Nadıe, mıyıra kha bu tārayanyıra, na Yekila uęıra yeyebıra buun ıe za, mıkelzuonyıra uęa yeyebıra tāra ıe mıtarayanyıra uęa yeyebıra wa? ba?

II Ken sı kpuosıra Miliınye 20:1 za

¹² Baa gɛ lankĩrɪgura thĩna bu a heke, gɛ yɛn na a gagasura hũnn khaare kpo. ¹³ Aa le mu gaga kha baa *Moyizira / Moyizi* kha le wa?. U kha khe wa lowuphede na baka u wɔɔla, hã lsɪrayelwura bu yã u Yekire uga yeyetãrayamura zuobena wa?. ¹⁴ Na pi wɔɔmura gbelenn ma. Haru na nann fũ za, na pi karĩn nũrẽndugusira sɛsɪra, dɛ lowupheda bu wa bu bere. Ti khonn wa?, Kirisitira wɔɔkura za ti wɔɔri khon. ¹⁵ Iyo, haru fũ, na pi karĩn Moyizira sɛrɛhãansɪra, lowuphede si ba pi wɔɔmura. ¹⁶ Na si sewen ma Yekila sewura za kha: «Wɛ bãa vɪkĩnn u nũrẽlɔmura na thoon Adeyura, dɛ bena dɛ lowupheda khon u wɔɔla za na wa.» ¹⁷ Kena Adeyura miyura ded khaadɛ, Ninyegemɔra u. Na khaare bãa Adeyura Ninyegemɔra bu, hɔɔɔnse ki bu dɛ khaala za. ¹⁸ Dɛ bena, aa wɛpɛ bɛ wɔɔyura za dɛ lowupheda khonni, Adeyura ugra yeyɛbura yĩŋa wa aa za mu gaga kha dugalen. Sɛ za aa vɪkĩn na le mu gaga kha Adeyura, a kud ba ugayeyɛbe bu za na lonn uyeyɛkpakpape bu za, Adeyura ki bu Nina, u wɔɔkura za.

A bu wa kpũnderuwε, Yekila ki hã a wɔɔkura

⁴ Yekila dɛn ma u kĩrɪgura za na yiin aa u miliinsira za, gɛ yɛn na si bu gbɔhugo aa za wa?. ² A kɛn ma miyura bɛ ki bu na nusura na i le guorese za. Aa liin a thĩ nkewuyeme wa?, dũna a wã Yekila sɛsɪra wa?. Na aa de ba tĩya na yesĩn, si le thaaga nɛpɛ bɛ kpo kpo lan a za Yekila wɔɔla za. ³ Na sɛ bɛ za Yekila sɛrɛnɔsɪra aa de, na sɛ yɛd bu heke wa?, wɛpɛ ki yo diikhela, bɛ heke si yɛd wa?, ⁴ dũna wɛpɛ ki khãa wa?. Dunuya wɛ thadɛyura ki bu Sutana ^I, u gbelenn ma pi wɔɔmura si le thaaga Kirisitira ki bu Yekila donduora, hã pi yã u sɛrɛnɔsɪra ugra yeyɛbura wa?. ⁵ Iya, sɛrɛnɔsɪra aa bu de, a de aa thĩra miyɛ wa?, na Yesu Kirisitira a Adeyura miyɛ a bu de. Aa u bu wa ĩ milliinbiiwe *Yesura / Yesu* kãmara za. ⁶ Nadɛ Yekila ded kha: «Yeyɛbe kure dabirigira za na yɛdɛ gɛŋura.» Uɔ kpuola yiin yeyɛbe aa kpolonsira za si le thaaga nɛpɛ yã u ugra yeyɛbura ki yĩŋa Kirisitira wɔsɛda za. ⁷ Na a wɛpɛ gbonn gɛ budagura, a bu wa mu gaga kha kherɛsɛ, si le thaaga nɛpɛ tu kha gɛ wɔɔɪkpakpakɛ kud aa za wa?, na Yekila za ki kudɪ. ⁸ Vense thĩnyira bɛ nan a wa, na sɛ bɛ za, si khuur a wa?; a gagase yãgamɪn ma, na a gbɔɛ hu a wa?. ⁹ Pi gbũ a wa, na Yekila zɛ a kũu wa?; pi yĩ a wa, na sɛ khu a wa?. ¹⁰ Bãanyɛ bɛ *Yesura / Yesu* huume vensura bu wa aa za si le thaaga nɛpɛ yã si aa za kha Yesura thakuogira liige wa a za. ¹¹ A bu wa thakuogo za na bãanyɛ bɛ a bu wa huume nɔnɛ za Yesura kãmara za, si le thaaga u thakuogira yã a gbɔɪra za, ɛ wɛɪɛ ki bu huonyira. ¹² Mafura huumira bu ki liige aa za si le thaaga thakuogo liige ɛ za. ¹³ Yekila sewura ded ba kha: «Mũ khãan

I Makĩn khaadɛ ken ni na Zã 12:31

ma si za, gɛ yɛn na mi sɛrɛnɛ.» Baa aa bu na sɛ gagakpuosira tĩ ki khãa, gɛ yɛn na a sɛrɛ. ¹⁴ Nadɛ a tuun ma kha wɛra arɪgan Adeyɛ Yesura, uɔ ki ba arɪga aa tĩ, mu gaga kha baa u arɪgan Yesura ɪra, ki bĩŋin aa dũna ɛ kpuore u wɔɔla za. ¹⁵ Wesɛ bɛ ki nan aa, si nan a wa ɛ kãma, Yekila bu fũ nɔɔɔme za, si le thaaga nɔɔɔme thɛ Yekila ki gbĩne u.

Na hudan thakuogo za khãamura wɔɔkura za

¹⁶ Gɛ yɛn na aa khu a gbɔɪra wa?, haru na a gbɔɪra bu wa ki asɪ ki yo, sɛ bu wa kha duɔ sɛ wa a nimira faŋura za dɪyãga tuɔ dɪyãga. ¹⁷ Nadɛ vensura ki nan a mura, sɛ thɔ ba dũna si bu wa tãrayansɛ. Kena si ɔɔ wa Yekire ukɛɪzuonura yeyɛbura ki san a. ¹⁸ Nadɛ miyura ki yã, aa bad a yiwiye ɛ za wa?, mukɛyãanyura ki ban, ɛ za aa bad a yiwiyira. Miyura ki yã ɪra, ɛ bu wa tãrayanyɛ, na mukɛyãanyura ki ban, ɛ bu wa kɛɪzuonyɛ.

⁵ A tuume bu si za kha a gbɔɪra ki bu mu gaga kha thuse na a nimira hũn ɪ za fɔɔɔura u fara, na ɛ gbɔɪra ba asɪnɪ, Yekila ɔɔɔn ma thuuɔga guɔ na sann a zaara ni, nũhĩrɪga leke mad gɛ thuuɔura wa?, gɛ thuuɔura bu wa kɛɪasraŋa. ² Ira wɛ a bu wa ki fuu gɛ zaazaa thuuɔgɛ miyɛ za na a tɛ gɪ ^{II}, nadɛ a bɛ wa thĩ na lon ki za, ³ Na a buun ɛ gbɔɪra, a hudan gbɔw-ereye dũwa?. ⁴ Baa a bu gbɔɪra za dunuyara za fara, a usi wa mu gaga kha a gbɔɔonɪn ma, a bɛ kha fɔɔɔɛ gbɔɪra khon a za wa?, na a bɛ wa na yii zaazaa gbɔda ɪ za na sɛ si le thaaga thakuogo baka gbɔhuona. ⁵ Yekila thĩra ɔɔɔn a, a bu gɛ thakuogira. Uɔ hãar a u Nina a bu dɛ ken ɛ dũn mukĩnnyɛ za.

⁶ Gɛ yɛn na aa bu na habɛ bãanyɛ bɛ. Na yɛ a a gbɔɪra za fɔɔɔura za fara uɔ, a khaare legen ma na Adeyɛ hudankhela, ⁷ (nadɛ ɛ miyɛ, a yãar ĩ na yiwire wa?, na a nũrɛ wa mafura nadɛ baa a khãa u za.) ⁸ Iyo, habɛ bu a za gbaangbo. A khɔri wa na kure gbɔdɛ za na yo hudan Adeyura heke. ⁹ Na sɛ bɛ za, na hudan gbɔda za ba, waruma na kure ti za na yo Adeyura heke ba, wesɛ a bɛ, sɛ ki bu kha a miyɛ nɔu u. ¹⁰ Nadɛ a bɛ kãn ma na nũrɛ Kirisitira wɔɔla za u kiti a, si le thaaga, a bɛ kpo kpora bu a taase na makĩn na mukĩnnyura waruma mɔbũnyura a liin bena a kha bu dunuyara za ɪra ^{III}.

Yesu Kirisitira ki yii nukpuore aa na Yekila tɛ

¹¹ Baa a tu lɔmura za nura kãn ãn Adeyura, gɛ yɛn na a pɛɪ ki denfɛ nɛpɛ pi bu tu u. Yekila tu a wa kĩraŋura, miɛ gbũu khãa wa si za kha mafura ɛ tu aa tĩ kĩraŋura na ĩ gagasura bɛ. ¹² Aa bɛ na ɔɔ de aa thĩ miyɛ dũwa?, na a bɛ wa na hã ĩ lɔmɛ ĩ bãane wuo dũna aa, si le thaaga ĩ wɔɔri bu duɔ na zĩŋɪn yɪsɪbɛdɛwura ki

II Makĩn khaadɛ ken ni na ɔɔɔmuwe 8:23 III Makĩn khaadɛ ken ni na ɔɔɔmuwe 14:10

gbĩne pi thĩ gbɔ?e miye za ki zie nin miyura ɪra. ¹³ Na si buun ma kha aa mulewenyura bu wa tha?aru miye, a liin ma sie Yekila kãma. Na si gbũun buun ma kha tha?aru miye ɪ wa?, a liin ma sie ɛ kãma. ¹⁴ Nadie Kirisitira khɔrumura zĩnn ma a gagasura bie, a lann ma si za kha nura kpo huun nipe bie kãma, sie bu wa mu gaga nupura bie huun Yekila wuola za. ¹⁵ Uɔ gbũun huun ma nipe bie boɔa za si le thaaga hã nkogolinkowira hɔdan ko pi thĩ za dõwa?, ɲa wiera huun na gbũun alun pi boɔa za, pi le uɔ bewe. ¹⁶ Gie yieri, a ba ken nura sii nuthĩruga kenlɔme za dõwa?. Haru na a na tuun ma Kirisitira nuthĩrɩpe tulɔmura za khõra, ɪra wle a tu Kirisitira bie tulɔnkpuowira za dõwa?. ¹⁷ Gie yieri, na nura bu Kirisitira za, uɔ deyura liin ma nɩfenwẽ. Mɩduguyira bie tan ma, ki yle miyura bie ɔfo le fenyẽ. ¹⁸ Le miyura bie kuɔ ba Yekila za, uɔ yiin nukpuola aa na uɔ tue Kirisitira kãmara za, ki gbũun hãar a miliinse kha a yii nukpuore uɔ na nipe tie. ¹⁹ Nadie Yekila kha liige wa na Kirisitira ki yii nukpuore uɔ na dunuyara nipe tie. U ken pi mbĩyeliigira foi dõwa?. Na u hãar a wa sie se sie miliinsira za a wɔru ki yii nukpuore uɔ na nipe tie.

²⁰ Kirisitira yisugura za a liin dãarawe dunuyara za ki siere u boɔa za. Si bu wa mu gaga kha Yekila khe wa aa ki yi ɩ. A yĩn ɩ wa Kirisitira yisugura za kha ɩ yle nukpuore hɔdan ɩe na Yekila tie. ²¹ Kirisitira liin mbĩye yãan wa?, ɲa Yekila gboɲon u wa mbĩyura aa liiri, si le thaaga a le nitelenyeme u wuola za Kirisitira kãmara za.

6 Gie yieri, aa wepe ki liige na Yekila kpuore, a yĩn ɩ wa zaani kha fũmura Yekila fũn ɩ za, hã ɩ yle bie le kpaswa? ² Nadie Yekila ded ba u siestra za kha:

«Mi nuun mu yĩmura na makĩnn na mi benkhɔryɔna, mi bann ma na denfen mu zĩme diyãgura.»

Ken, Yekila benkhɔryɔna die mura.

Ken, ɪra ki bu benkĩna, fũra ki bu nipe bie zĩme diyãgura,

³ A bie kha nura sii de a miliinse yisubũga wa?. Gie yien na a bie na baru nura sii u Yekire khĩne nĩrèsè za wa?. ⁴ Na a boɲo si wa lomura bie za kha aa bu wa Yekila liigedewe. A ba ba vengɔnse na gaga?asiga, na wɔkpãka gbaangbo na a sɔmura. ⁵ Pi khi ba aa,

na yii a kaso za ^I,

pi suu yii wa nipe aa za,

a le wa miliinhuwuse,

ɔuɔme kpi ba aa,

aa hɔdan ma khũmuɲa za,

⁶ a le wa Yekila miliinsira na teleme,

na Yekire tuume,

na babe,

na lonkĩruwe,

na Yekila Nina wɔrukura,

na khɔruthĩnthĩme,

⁷ na tĩya sie se, na Yekila wɔrukura, a khẽkhẽdaasura a khe ki khẽ na a tiege a thĩ dũn si, sie ki bu na le mitelenyenye Yekila wuola za.

⁸ Nipe gbĩne a, na buɔ gbũu zene a, nipe maa a wa yisubũga, na buɔ hã a yisunuga, nipe ken a wa tɔndewe, kena aa ki de tĩyara,

⁹ aa bu wa mu gaga kha nura tu a wa?, kena nipe tu a wa kĩraɲura thĩ,

pi ken ma kha aa bu yo wa hukhere, kena a bu wa thakuogo za,

pi gbĩ wa aa, kena a hu wa?,

¹⁰ pi le wa aa wɔkpãmiye, kena aa bãanyura wuo wa benye bie,

Pi ken a wa mu gaga kha a bu wa buɔme nipe, kena aa ki yle buɔra le budanupura,

a bu wa mu gaga kha mune bu a heke wa?, kena miyura bie bu wa aa heke!

¹¹ ɩe Korẽti nupura ki bu aa yesewura, a sieren ɩ wa kei guure mune ɩ za, aa phiin zien ma a kpolonsira na hãar ɩ. ¹² Aa uɔ bien kha aa bi ɩ a kpolonsira za wa?, ɲa ɩe thĩra bid ɩ kpolonsira aa za. ¹³ ɩra wle mie siere ɩ wa mu gaga kha mi bihũnrome ki bu ɩ, lomura za a phiin zien a kpolonsira na hãar ɩ, ɩ phii zie ɩ kpolonsira mafra tĩ na hã a.

A bu wa Thakuo Yekire gbĩnethuuga

¹⁴ Hã ɩ ba die mune sii za na wepe kein khãame Kirisitira za wa?. Nadie ɩ wɔru hɔdan kpuore wa?. Muse sii mitelenyenye wɔru die na mĩkeitelenyenye? Muse sii ye ye be le ki wɔru die na dabirige? ¹⁵ Nukpuore dõne ki bu Kirisiti na Sutana tie? Nukpuore dõne ki bu wle ki khãa Kirisitira za na wle ki khãa u za wa??

¹⁶ Nukpuore dõne ki bu *Yekila gbĩnethuugura* / *Yekila gbĩnethuugura* na sĩme tie? Nadie aa ki bu Thakuo Yekila gbĩnethuugura ^{II}, mu gaga kha baa Yekila thĩra ded si u siestra za kha:

«Mi ba hɔdan ma pi sugumura za ki nĩrè dũn mi, mie ki ba le pi Yekila, ki yle pi le mi nipe.»

¹⁷ Gie yien na Adeyura ded kha: «ɩ kure bie nipe sugumura za, na hɔdan ɩ doro; hã ɩ ba pho mitegene sii za wa?»

Na ɩ liin mafra, mi ba bu ɩ»

¹⁸ Wɔrukɔdeye Adeyura ded ba tĩ kha: «Mie ki ba le ɩ Siira, ki yle ɩ le mi bikhiwe na mi biheripe.»

7 Mi yabikhɔryɔme baa gie nuugura hãar aa, ɩ yle a yede a thĩ na khon miyura ki tede a gbɔ?ura na a zusuwira Yekila wuola za, ki pẽi na le niyegeme ki ki gbĩne u.

I Ken si sierekpuosira Miliinye 16:23 za

II Makĩn khaadie ken ni na 1 Korẽtuwe 3:16

Poli bāane wuon na Korēti nɩpe

² Ɔ phii zɩε Ɔ kpolonsira hā a. Aa liin nura sii mɩbɩye yāan wa?, a asun nura miye wa?, a gbūun waan nura sii za yāan wa?. ³ Mi de sɩε na bu zarɩgɩn nura kha u liin mɩbɩye wa?. Mi nisɩnn ded Ɔ si zuori kha Ɔ miye gbɩra wa a za tɩ, a bu wa thakuogo za ba, a huun ma ba, aa na Ʃε bu wa kuopre. ⁴ Mi lann ma Ɔ za gbaangbo, dɩna mi gbɩne wa mi thɩ Ʃε miyura za. Na yɩε a a vensura za mi hidann ma na habe na bāanwuonjo gbaangbo.

⁵ Nadɩε, baa a nann Maseduwanɩ sɩrɩgɩra u ^I, a buun wuorese harɩ kɩrɩ wa?, Ɔ vense doro. Pi kpɩi a wa khɩse doro gbɩgɩra u, dɩna ānabirise kha bu wa a za tɩ. ⁶ Nja baa Yekila hā wa habe na wepɩε gbɔ?ε huun mi, uo hāar a habe a yabiye Titi bamura za, ⁷ u bamura dola hāan aa habura wa?, lomura za Ɔ hāar u habura, sɩε yɩen tɩ. U ba kpɔrun a sɩ kha Ɔ kha fuu wa miε miye za, kha Ɔ wɔyura kpāɔf ba, dɩna lomura za Ɔ ven mi za, sɩε liin thaagura na duɔ sɩen mi bāanwuonjira za.

⁸ Iyo, mi tuun ma kha mi lugu sewura ^{II} na kpāɔfen ma Ɔ wɔyura, nja mi hidan na de kha na mi na tuun wa?. Harɩ na mi na ded kha na mi na tuuri, (sɩε bu wa baa mi kpāɔfen ma Ɔ wɔyura bendaade duɔ za doro.) ⁹ Nja ɩra wɩε mi bu wa bāanwuonjo za. Ɔ wɔkpākura kāmara u wa?, nja baa gɩε wɔkpākura liin thaagura na Ɔ vɩkɩnn Ɔ kpolonsira sɩε yɩen na mi bu bāanwuonjira za. Ɔ wɔkpākura liin ma Yekire dɩnjo. Sɩε za, a liin mɩbɩye nura sii za wa?. ¹⁰ Nadɩε wɔkpākura kɩ makɩn na Yekila dɩnjo-ra, gɩε kɩ yɩε nura wɔrɩ vɩkɩn u kpolonjira na bu zɩme. Mɩnatuuri bu bɩε zɩmura za wa?, nja wɔkpākura kɩ vɩkɩn nura gagase wa?, gɩε ban ma na huume. ¹¹ Wɔkpākura nann Ɔ na makɩnn na Yekila dɩnjo-ra, ken miyura thɩna kɩ hāar Ɔ. Gɩε wɔkpākɩε yɩen na Ɔ ānn Yekila, kɩ de khɩen miyura na suɔwese, kɩ bɔgɔn kha mɩbɩyeliige nuu Ɔ wa?, harɩ na Ɔ donni. Mi wɔbirige gɔɔf Ɔ wa thɩ, kɩ yɩen na Ɔ pɩɩn na kpaɩɩnn mɩbɩyeledaara kɩraɩra. Ɔ bɔgɔn sɩ wa lomε bɩε za kha Ʃε nii kha bu uo mɩbɩyeledaa wɩε miye za wa?.

¹² Sɩε bɩε za, na Ɔ yāan na miε dāan hāar Ɔ sewuwɩε, wɩera liin mɩbɩyura, warɩma wɩera za u liin si, bɩε kāmara yɩen wa? ^{III}, nja mi dāar u wa si le thaaga, lomura za Ɔ pɩɩn aa miyura za, sɩε bɩε yā Yekila wɔɔla za.

¹³ Ɔε miye hāan aa habura. Na sɩε sɩε za, Titira kpolonwuonjira wuoren ma a bāanyura gbaangbo tɩ, nadɩε Ɔ bɩε wuoren ma u gagasura. ¹⁴ Mi gbɩnen ma mi thɩ Ʃε miye za u wɔɔla u, sɩε liin nuɩε miε heke wa?. Nja lomura za a le derɩ ki de Ɔ tɩyara, mafura a kpɔrun Ɔ miyura na Titira; mafura tɩ u gbūun yo buun si. ¹⁵ Na u kuɔgɩnn na lomura za Ɔ bɩε kpo kpora nuun u bela, dɩna baa Ɔ sūnen Ɔ thɩ na gɔɔf u na kɩran na gbɩnese, duɔ sɩε wa u khɔrumura za na gbūu Ɔ miyura za. ¹⁶ Mi bāane

^I Makɩn khaadɩε ken ni na 2:13 ^{II} Ken sɩ sɩerekpuosira 2:3 za ^{III} Makɩn khaadɩε ken ni na 2:5

wuon ma gbaangbo, nadɩε mi tuun ma kha mi wɔrɩ lan Ɔ za miye bɩε za.

Maseduwanɩ kiretɩwe bu denfe Zeruzalemɩ kiretɩwe na pi leke mɩhāanyε

⁸ A yabiwe, fɩmura Yekila fɩn Maseduwanɩ egiliziwe nɩpura za, a bɩε kha Ɔ kuɔme hidan sɩε za wa?. ² Na yɩε wɩ venkpakpase gbɩrusura za, pi bāanyura na wuon ma gbaangbo, dɩna baa pi kha bu buɔmura za, pi wɔrun ma leke na hāan pi leke miyura na kpolonjo kpo. ³ Miε bu pi sɩεε kha pi hāan ma pi leke miyura na bāanwuonjo na makɩnn na pi wɔrɩkura, harɩ na tann pi wɔrɩkura thɩra. ⁴ Pi yɩnn a wa zaanɩ thɩ kha denfesura ki khon kɩ dāa kɩ hā Zeruzalemɩ kiretɩwura, kha a yɩε bɩε yɩi bɩε nii bu ^{IV}. ⁵ Pi nisɩnn hāan ma pi thɩ na Adeyura, sɩε kpɩra za na pi hāan pi thɩ na aa na makɩnn na Yekila dɩnjo-ra harɩ na tann wesɩε aa kha gaga ɩra. ⁶ Gɩε yɩen na aa yɩnn Titira kha sɩε fɩme liige-sira u gɔɔf kɩ le mura, u pɩɩn sɩ za na yo si wuore na yo nan si diikhela Ɔ heke ni. ⁷ Ɔ liin ma budanɩpe miyura bɩε za. Ɔ bu wa na khāame, Ɔ tu wa sɩεε, Ɔ tu wa Yekire miye, Ɔ pɩɩn wa gbaangbo, dɩna Ɔ khɔrɩ wa aa. Mafura, aa bɩε sɩ wa Ɔ heke kha Ɔ pɩɩn na fɩn kpolonjo na sɩε tɩ. ⁸ Mi hā Ɔ sɩε sɩεsura kha Ɔ le si fanja za wa? de, nja lomura za egiliziwira buɔra pɩɩn, sɩε mi bu de Ɔ na zɩε Ɔ za na ken na bu tu na khɔrɩthɩnthɩme bu Ɔ za. ⁹ Nadɩε Ɔ tu a Adeyura Yesu Kiritisira fɩmura, budanura kha bu u, kena u bun ma na liin u thɩ buɔme nura Ʃε kāmara za ^V, si le thaaga Ɔ le budanɩpe uo buɔmura za.

¹⁰ Na gbūu ɩε miye za, miε gagase kɩ bu kha sɩ kɩra Ɔ pɩɩn sɩε miliinsɩε za, sɩε wesɩε Ɔ gɔɔf goda. Ɔε Ɔ liin lugu nɩpura na khonn gagase na gbūun tigibɩnɩjira za, dɩna si liimira za. ¹¹ Gɩε yɩerɩ, Ɔ pɩɩn sɩε miliinsira za na hɩde si, si le thaaga, nunuumura kha bu Ɔ za sɩ gɔbena, Ɔ pɩɩn na phula sɩ na bɩε nunuokpuowira tɩ na makɩn na Ɔ wɔrɩkura. ¹² Na mu hāan mu leke muɩε na gagakɩrɩε, Yekila bɩ wa dɩε leke mɩhāana na makɩn na mu wɔrɩkura, nja khaare mu wɔrɩkura nann wa?, Yekila ken sɩε wa?. ¹³ Sɩ bu mu gaga kha a bɩε wa na le Ɔ buɔme nɩpe kɩ yɩε buɔra le budanɩpe wa?, nja si le thaaga Ɔ bɩε buumira hidan kpuore. ¹⁴ Ɔra wɩε uo, miyura kɩ gɔn Ɔ heke, Ɔ wɔrɩ khon ma ɩε za na denfe buɔme nɩpura. Mafura tɩ, na miye ba kpɩɔf Ʃε dɩyāge bāa kena bɩε bu na leke miye, bɩε wɔrɩ denfe Ʃε tɩ, si le thaaga Ɔ bɩε buumira le kpuore, ¹⁵ mu gaga kha baa sɩ sewen Yekila sewura za na ded kha: «Wepɩε na hod (*manura/Manu*) gbaangbora, u uo yɩen pi heke wa?. Wepɩε na hod u kɩrɩ u, bɩε baara kpɩɔf pi yāan tɩ wa?.»

¹⁶ Thɩɩda bu wa Yekila bere, nadɩε baa u yɩen na Ɔ miye gbɩra Titira za mu gaga kha baa Ɔ miye gbɩra aa za tɩ ɩra. ¹⁷ Titira buun ma aa yɩmura, nja sɩ na nuun ma

^{IV} Ken Ɔrɔmuwe 15:26 za ^V Makɩn khaadɩε ken ni na Matiyo 8:20

uɔ thīra na u khonn gagase kha uɔ thīnye ī heke.

¹⁸ Yabiira egiliziwe nɔpura bie fuu na u yɛsɛnuugura Yekire siereɛnuusura debira za, uɔ a khonn sien Titira za na dāan mi ī heke. ¹⁹ Sɛ dola ɪ waʔ, egiliziwe nɔpura kenn khonn u wa na liir u a nūrɛdakāra na yo kpɔkɔn tigiya bɪŋinn ɪra. Sɛ milliinsɛ a le si wa na gbɛne a Adeye, ki yɛ a wɔrɪ bɔɔɔ nɔpɛ lɔmura za a hāan a thī sɛ milliinsɛ za. ²⁰ ɛ tigiɔɔɔɔɔnɔpura pi yiin a lesira za kha a kpɔkɔn ɪ, a le wa lɔmura bie hā nura sii ba bu asɪ a yɛsɛga ɛ tigiya mɪye za waʔ. ²¹ Aa bie na bɔɔɔ a telemira na Yekila kpora waʔ, ŋa a bie wa na bɔɔɔ a telemira dɩna nuthɪrɪpura tɩ.

²² Nɔpura a kenn khonn ki dāa, a sien ma a yabiiwɛ pi za. A zɛn ma u za na kenn bengɔnye. U bu wa nura we ki hā u thī milliinsira bie za, u gbɛu ɔfɔn bɔɔɔn a wa si ɪra wɛ tɩ, nadɛ u khāa wa tɩ za gbaangbo ki bie na hā u thī na tāra khɔra. ²³ Titira uɔ bu wa mi nūrɛdakāran na mi liigedakāran ɛ kāmara za; ŋa a yabiiwira buɔra bie, egiliziwe nɔpura kenn khonn bie ki dāa wɛ sɛ liigesira za na gbɛne Kirisitira. ²⁴ Gɛ yɛrɪ, tɩ bɔɔɔ pi kha ɛ khɔrɪ pi, si le thaaga egiliziwira buɔra nɔpura yā sɛ na tu si kha baa a yɪ tɩ yɛsɛnuugura, tɩya bu wa a heke.

Yekire khɔrɪ wa wɛ ki hā u leke mɪye na bāanwuonɔ

⁹ Leke mɪyura ki kān khon na denfe kiretɩwura Zeruzalemura, thaaga bu si za mi ɔfɔ hā tɩ sewe na gbɛu gɛ geɲura za dūwaʔ. ² Mi tuun ma kha ɛ bun ma sɛ na tɩ gagasura bie zuori, gɛ yɛn na mi gbɛne mi thī Maseduwanɪ kiretɩwura sugumura za ɛ kāmara. Mi ded pi wa si zuori kha ɛ Akayɪ sɪrɪgura kiretɩwura hɩdann ma sɛ hɩdanse na gɔd harɪ goda, baa tɩ gbɔun tigiya khomira za, sɛ liin ma thaaga na egilizi gɔme kiretɩwe khɛn bie lɔmura tɩ. ³ Sɛ bie za, mi dāa wa a yabiiwira tɩ heke si le thaaga tɩ ɔfɔ tɩ thī na zɛ mu gaga kha baa mi na ded si ɪra. Mafura, baa aa gbɛne aa thī tɩ nūrɛlɔmura kāmara za ɛ mɪye kpolonjira za, hā sɛ ba le kpaɔa waʔ. ⁴ Nadɛ mi bu dūne wa kha na mɛ na Maseduwanɪ nɔpɛ buɔ ba thiyen tɩ heke, a ba yo bu na tɩ yɛn kɛ ɔfɔn tɩ thī na zɛrɪ, buɔte baa a lan tɩ za, si ba le wa nuɛ a heke, ba tāra de kha ɛ dūwaʔ. ⁵ Gɛ yɛn na mi kenn si kha si kɪra mi nisɪn dāa a yabiiwira pi nisɪn na yo ki bɪŋin tɩ leke mɪhāanyira tɩ na hāan nuugura ɪra, na mi thiyɛ. Sɛ ki ba bɔɔɔ kha tɩ hāar tɩ wa na kpolonjɔ kpo, hā si le mu gaga kha nura u yiir tɩ i khome za faɲa waʔ.

⁶ Tɩ kɔɔɔɔn na wesɛ kha: Wɛ ki tuɔɔɔ kɪrɪ u, uɔ deya ba kpɛwu wa kɪrɪ tɩ. Wɛ ki tuɔɔɔ gbaangbo, uɔ deya ba kpɛwu wa gbaangbo tɩ. ⁷ Nɔpɛ bie kpo kpora kān ma na hā na makɪn na wesɛ pi khonn pi gagasura za ɪra, kɛ le wɔkpāka, hā si gbɛu le faɲa mɪye u deya za waʔ, nadɛ Yekila khɔrɪ wa wɛ ki hā na bāanwuonɔ ɪra. ⁸ Nadɛ wɔrɪkɔ bu wa Yekila heke na kɪra tɩ gbaang-

bo lɔnthīmira bie za, si le thaaga, mɪyura bie za tɩ ven, hā ɛ yɔɔ sii kpi tɩ bɛna za tɩ ven ɪ za waʔ. Ki yɛ tɩ bāanwuonɔ za na le miliinkɪrɪsura thīnyira bie. ⁹ Si ded ba Yekila sewura za kha: «U wɔrɪn ma u lekira na denfen buɔme nɔpura, u kɪrɪgura ba zuo kūu waʔ.»

¹⁰ Yekila ki hā sūnedaara diitɔɔla, ki gbɛu hā u dimu-na tɩ, uɔ kpuora ki ba hā tɩ diitɔɔla ki gɔne rɪ, ki yɛ tɩ levɔrɪkura tɔnura gbɩ. ¹¹ Uɔ ki ba le tɩ budanɔpɛ mɪye bie za, tɩ ki wɔrɪ leke bāanyɛ bie, sɛ le thaaga, nɔɔme ki gbɛne Yekila na gbɛu tɩ leke mɪhāanyura a hā wɪ ɪra. ¹² Nadɛ tɩ leke mɪhāanyura tɩ khon mura, Yekila nɔpura denfeme dola za si dii waʔ, ŋa ɪ yɛ wa nɔɔme thɛ Yekila. ¹³ Na pi ba yāan tɩ denfesura tɔnura, pi ba gbɛne wa Yekila, nadɛ tɩ mɛlewenyira makɪnn ma na Kirisitira siereɛnuusura tɩ bun ɪra. Dɩna nadɛ baa tɩ wɔrɪn tɩ lesira ki denfe bie dɩna nɔpura bie ɪra. ¹⁴ Lɔmura za Yekila fɩn tɩ za gbaangbora, sɛ ba yɛ pi yɪn Yekila na hā tɩ, na bɔɔɔ kha bie khɔrɪ tɩ. ¹⁵ Yekila bere ki bu thɛda na denfekeɪzuonsira u denfen a ɪra.

Poli bu siere ki zɪn u thī

¹⁰ Mɛ Poli, pi de ba kha mɛ bu wa nɔwuomo bɛna mi bu tɩ sugumu za, ŋa na mi kud tɩ sugumura za mi le wa nɪhuwa tɩ za. Mɛ thīra ki yɪn tɩ zaanɪ Kirisitira makarula na u fɩmura kāmara za, ² mi yɪn tɩ wa, hā tɩ yɛ mi ba le nɪhuwa bɛna mi ba hɩdan tɩ sugumura za waʔ, nadɛ wɛpɛ ki ken kha aa liige wa na makɪn na nuthɪrɪpɛ dɪŋora, bie za mi ba hugan mi lɔmura. ³ Tɩya u, a bu wa nuthɪrɪbiwe, ŋa a khɛɪ nuthɪrɪbiwe lɔme za waʔ. ⁴ A khɛɪkhɛɪdaasura bu mu gaga kha nuthɪrɪbiwira besura waʔ, si kud ba Yekila heke. Si bu wa na wɔrɪkpakpaka na asɪ bɪrɔwura faɲura, na gagabɩsura bie; ⁵ dɩna wɛpɛ ki gbɛne pi thī ki kɛ Yekila tuumura, aa vɪ ba bie gagasura pi sūne pi thī ki nu Kirisitira bere. ⁶ Na ɛ bun na ki nu Kirisitira bere kɪraɲura, dɛ bɛna aa tu arɪ na khɛɪ na nu-migbɩderɪwura bie.

⁷ Tɩ ken mɪyura ɪ lɔnkɪrɪwura za. Na nura wɛ khāan si za kha uɔ bu wa Kirisitira baa, uɔ deya kān ma na tu si kha aa bu wa Kirisitira bewɛ tɩ. ⁸ Nadɛ wɔrɪkura Adeya hāan aa, ki hāan kha a asɪ tɩ waʔ, ŋa ki hāan ma, a bu denfe tɩ, tɩ khāa Yekila khɪna nuresura za. Harɪ na mɛ bie wa na gbɛne mi thī na tāra kɪrɪ u gɛ wɔrɪkura buumira kāmara, mi ba nu sɛ za waʔ. ⁹ Mi bie si le mu gaga kha mi bu āne tɩ wa na mi letɪrɪwura waʔ. ¹⁰ Nadɛ buɔ de ba kha mi letɪrɪwura za, mi de ba sierebɪlɩhuwuse bu ki tāra, kha kena na mi thiyen tɩ heke ni, mi wɔrɪ le foi waʔ, mi wɔrɪ de sierekpaaɛ thīra waʔ. ¹¹ Nura wɛ ki de sɛ, uɔ deya kān ma na tu kha lɔmura za aa siere a sewuwura za na yɛ a kharɩlegene u, na a ba nann ni tɩ heke, mafura a ba hɩdan leɔmura za tɩ.

¹² Iyo wepłe ki yi pi thĩ yłsınuugura, aa ha de kha aa na bıe bu kpuore wa?, aa bi na makĩn a thĩ dĩna bıe thĩra wa?. Pi bo ba na kame ki makĩn pi thĩ na kame, pi bu wa wuonladıpe. ¹³ Aa u, aa ba bi na gbĩne aa thĩ na tãra a diikhela wa?, ƚa diikhela Yekila bɔɔɔn aa u milliinsira za, ki liin thaagura na aa nann harı ĩ heke ni, a ba gbĩne wa a thĩ na makĩn na dıe diikhede. ¹⁴ Baa aa lugun nann ĩ heke ni na Kirisitira sıereuusıra, a tann diikhela Yekila bɔɔɔn a wa?. ¹⁵ Mafura, aa bi na tãra aa diikhela wa?, nadıe a bi na gbĩne aa thĩ nukpasa u miliinse za wa?, ƚa a bıe wa kha ĩ yo wuɔre Kirisitira mıyura za, si le thaaga aa wɔru le miliingɔnse suɔ ĩ sugumura za tĩ, na makĩn na diikhela hãan aa ıra ^I. ¹⁶ Sıe le thaaga aa wɔru de Yekila sıereuusıra na sırusıra ki bu ĩ sırusıra kpĩrara ni ıra. Liigesira buɔra li-in zuon na tann khaaye yuɔ za, aa ba bi na gbĩne aa thĩ na pi liigısira ıe khaayura za dũwa?. ¹⁷ Sı sewen ma Yekila sewura za kha: «Wıe bãa bu bıe na gbĩne u thĩ, uɔ deyura gbĩne u thĩ na makĩn na wesıe Adeyura liiri ^{II}.» ¹⁸ Nadıe wıe ki yi u thĩ yłsınuuga, u deyura bu foi wa?, fɔ wıe bãa yłsınuuga Adeyura yı?, uɔ deyura ki bu fı.

Poli na tɔndedãarawe mıye

11 Ee! ĩ yıe mi de mı wuɔnkpıesıra. Iyo ĩ yıe mi de si. ² Mıe khẽı wa zone ĩ mıye za, Yekila yiin dıe zona mıe za. Nadıe sı bu wa mu gaga kha mı yanen ĩ wa khuo kpo kpeli heke, uɔ liin Kirisitira. Mafura, mı ba yo ĩ u wuɔla za mu gaga kha bıheye wıe tuun khomıye yãan wa?. ³ ƚa mı ãn ma kha lɔmıra za suwugura kpensen Hawara na ki tɔɔura, hã nıpe ba vıkĩn ĩ gagasıra mafura tĩ na khon ĩ khãamıra Kirisitira za wa?. ⁴ Nadıe na nukpasa uɔ bann na ba ded ĩ *Yesu* uɔ mıye wıe liin kpuore na wıera mıye aa ded ĩ wa?, ĩ bu wa uɔ besıra. Na ĩ buun nin kpası uɔ wıe ki bu kpuore na wıera ĩ na buuri, warıma sıereuusırasıe suɔ na wesıe ki bu sıe kpo na wesıe ĩ na lugun bıurı, ĩ khãa wa sı za. ⁵ Mı gagasıra za, ĩ dãaragbũɔngbũɔnıe bãa mıe za mıne sıi za wa?. ⁶ Sı wɔru le kha mı tu sıere wa?, ƚa na gbũu Yekila tuume za uɔ, bakĩnse bu sıe za wa?. A bɔɔɔn ĩ wa sıe, mıyura bıe za, dıına lɔmıra bıe za na yeđı.

⁷ Baa mı ded ĩ Yekila sıereuusıra kpasara, mı sũnen ma mı thĩ na bu arıga ıe zaa. Baa mı liin sıe, mı bilenn ma sıe za ba? ⁸ Baa mı kha liige ĩ sugumura za, egilizıwe buɔ nıpe kha taa mıe. Sı kha bu wa mu gaga kha mı kha vũu wı wa ^{III}. ⁹ Bena mı hıdanse kha bu ĩ heke ni, tigimıye kha bu wa mı za, kena mı yĩnn mıne nıra sıi heke wa?. Nadıe Maseduwanı kiretĩewıra kha hã mı wa mıyura bıe kha kpi bı ıra ^{IV}. Mı gɔđ ba mı thĩ hã mı ba le le dagbolonse mıne sıi za nıra sıi heke wa?, mı gbũu ba gɔ ba mı thĩ mafura tĩ kũu. ¹⁰ Kirisitira tıyara

I Makĩn dıe khaadıe ken ni na Ɔɔmıwe 15:17-21 II Ken sı sıerekpıuosıra 1 Korētłwe 1:31 III Makĩn khaadıe ken ni na 8:1 IV Makĩn khaadıe ken ni na Filıpuwe 4:15-18

ki bu mı za, uɔ tıyara wɔrukıra za mı de kha nıra sıi wɔru yıe mı guore gıe yłsıgbĩnegıra Akayı sırusıra khaare sıi za wa?. ¹¹ Be liin na mıe de sıe? Mı yãasĩnn ĩ wa ba? Iya, Yekila thĩra tu lɔmıra za mı khɔru ĩ!

¹² ƚa wesıe mı le mıra, mı ba arı sıe za kũu wa?, si le thaaga a barı wepłe ki bıe lɔme kha bıe gbĩne bıe thĩ na bɔɔɔn kha aa na bıe bu wa kpuore. ¹³ Bıe nıpe bu Yesu dãarathĩnthıme wa?, tɔngyãdedewe ı, bıe wepe ki le pi thĩ mu gaga kha pi bu wa Kirisitira dãarawe buɔ. Nıbilendewe ı ^V. ¹⁴ Sı bu bamuɔa mıne wa?, nadıe *Sutana/Sutana* thĩra le le wa u thĩ mu gaga kha yeıeıe melege uɔ. ¹⁵ Mafura na ĩ yã na u liigedertıwe buɔ le pi thĩ mu gaga kha Yekire telenyemora mili-indewe, sıe kãn na khon nıra bamuɔa wa?. ƚa Yekila ba taa wı wa na makĩn na pi miliinyıra.

Vensıra Poli buun u miliinsira za ıra

¹⁶ Mı gbũu de sı wa tĩ, hã nıra sıi ba ken kha mı bu wa phũura wa?. Warıma ĩ ken mı phũura, si le thaaga mı wɔru gbĩne mı thĩ kuru u. ¹⁷ Wesıe mı bıe na de mıra, mı ba de sı na makĩn na lɔmıra za Adeyura bıe kha mı sıere wa?, ƚa mı ba sıere wa mu gaga kha mı bu wa phũura nadıe khĩne bu wa mı heke na gbĩne mı thĩ. ¹⁸ Nıthıruıbisıra za, nıgɔme gbĩne wa pi thĩ na makĩn. Gıe yıen na mıe ba gbĩne wa mı thĩ tĩ. ¹⁹ ıe wepłe ki bu wuɔme derıwıra, ĩ bı wa na ba wuɔnkpıderıwıra phũrumıyura! ²⁰ ĩ bı wa pi le ĩ mu gaga kha dome, ĩ ki liige ki hã wı, pi ki zĩn ĩ leke mıyura bıe, ki zene ĩ, ki ba ĩ wuɔla za, ĩ gbũu ba ba sıe bıe. ²¹ Mı nıı wa na de ĩ sı kha a bɔɔɔn ma a thĩ ıe mıyura za mu gaga kha wɔrukɔ bu a za wa?.

Kena sıe bıe za, na nıpe buɔ ha ki gbĩne wa pi thĩ mıne duɔ kãma, mı ba gbĩne wa mı thĩ mafura tĩ, (harı na mı sıere wa mu gaga kha phũura.) ²² Na pi bu wa Eburuwe, mıe bu wa Eburu tĩ. Na pi bu wa *Israyelıwe*, mıe bu wa *Israyelı* nıra tĩ. Na pi bu wa *Abrahamu* | *Abrahamu* kpĩrabiıwe, mıe bu wa *Abrahamu* kpĩrabiıye uɔ tĩ ^{VI}. ²³ Na pi bu wa Kirisitira miliinbiıwe, mıe bu wa Kirisitira miliinbiıye na tãra bıe. (Ba mı sıere mıra, mı sıere wa mu gaga kha phũura!) Mıe liigen tann bıe, pi yiin mı kaso za bengɔnye na tann bıe, mı khuɔn gbũuse na tann bıe, mı yãan huume mı lɔkɔ za bengɔnye za na tann bıe. ²⁴ *Yawutuıwıra* | *Yawutuıwe* khıđ ba mıe na thĩnwuɔye tigbiıre na gbũne na wãnyıı (39), na nan bãnıwãa. ²⁵ Ɔɔmıwe khıđ ba mıe na thĩne na nan bãnısaã, Yawutuıwe hĩnjinn mıe na burıse bãnkpo ^{VII}, gbuose asın na mıe na diin lagagborog-bũɔɔɔ za na nan bãnısaã, mıe liin khıe ukpo na dawo-gokıpo lagagborogbũɔɔɔ kpoloɔo za. ²⁶ Mı sııyo-gɔnse liin ma dıese za. Mı buun gbırbııse baa lagagborowe na kpıerı. Mı lonn sırusıngıne khaaye za na buun

V Makĩn khaadıe ken ni na Matıyo 7:15 VI Makĩn khaadıe ken ni na Filıpuwe 3:5 VII Ken sı sıerekpıuosıra Mıliınye 16:22; na 14:19

gbĩrłse na yabiiwira ki telen wa ıra. Mi thĩnłpıra Yawutuwe na thĩmaanye kãma, mi lonn gbĩrłgɔnse za ^I. Mi buun gbĩrłse gbongbũɔngɔnse za, na gbanse za, na la-gagborogbũɔnse za. Mi buun gbĩrłse tɔndeyabiiwira kãma za. ²⁷ Mi liin ma liige huwuse na venn gbaangbo. Mi liin dawogɔnse kei hũn, guɔ za khũmuɔa na yũɔse za, guɔ za kei bu dimune; guɔ za wese za kei le dayinse. ²⁸ Na sıe sıe bıe za, mi wukĩn ma dıyãga tuɔ dıyãga egiliziwira bıe mıye za. ²⁹ Na nıra kpũɔnıni, mıe kpũɔnıni. Na nıra waan mbıtyeliige za, sı nun ma mıe. ³⁰ Na mı kãn ma na gbĩne mi thĩ, mı ba gbĩne wa mi thĩ mi kpũnsira kãmara za. ³¹ Mı tɔn wa?, Yekila tuume bu sı za, uɔ wıera kı bu Adeye Yesu Siira (Gbĩnese bu wa Yekila beşe bãanye bıe). ³² Baa mı kha bu Damasi gboɔo kpolonjira u, itakhuo Arıtası gıverınerıra na ylen ma na pı kı kɔrısın gboɔjira lonkheyıra na bu gɔ bı. ³³ Na mı yabiiwira yiin ma mıe galıgɔlıgɔ za na kusen mi tokoro za ki sũnen mi gbenkpĩra za na wũnye. Mafıra mı wɔrın kuoren mi thĩ dũn u ^{II}.

Mıyıra Yekila bɔgɔn Poli

12 Mı kãn ma na gbĩne mi thĩ sıe za ba? Sıe kĩra mi foi wa?. Na mıyıra Adeyıra ylen na mı yãan na we?ıe u ylen na mı tuurı, mı ba de ıe mıyıra ıra. ² Mı tu kiretĩe khuo uɔ ^{III}, Yekila ylen ma na u gann harı zaazaa diikhela za ni sı dıuse gbũne na sıyĩira sıe mıra. (Yekila ylen na u gann na u gbɔɔda bıe ni ba, u ni na dola na gann ba, mı tu wa?, Yekila kpora kı tu sıe.) ³ Iyo, mı tuun ma kha uɔ wıewıe na khıen ganen ma arıgĩrana za, (Yekila ylen na u gann na u gbɔɔda bıe ni ba, u nina dola na gann ba, mı tu wa?, Yekila kpora kı tu sıe.) ⁴ Uɔ wıe wıe, baa u gann ni, na u nuun sıese suɔ ninenina, wese kı tu na de na nuuga wa?, sı debe khĩne hãan nıra thĩra kha u kpɔrı sı wa?. ⁵ Mı wɔrı gbĩne wa mi thĩ uɔ deyewıe sıırá mıye za, (na mıe uɔ, mı gbĩne mi thĩ mi milewenyıra za wa?, fɔ mi kpũɔjıkhıeyıra za bɔɔte.) ⁶ Na mı kha bıe wa na gbĩne mi thĩ, nıra naa ba ken mi phũura wa?, nađıe tĩya doro mı naa ba kı de. Na mına ylen na mı keın sıe liimıra, mı bıe kha nıra gbĩne mı mıne sıi za wa?, fɔ mı sıesıra na mı lebmıra za buɔte. ⁷ Sıe bıe za, mı kha wɔrı le wa yısbıedagbũɔmɔ na makĩn na bamuɔa mıyıra Yekila bɔgɔn mı ıra, na Yekila zıe mı wa bose suɔ mu gaga kha huɔo gbũun mı sı le thaaga hã mi le yısbıedaa wa?. Sıe bosıe bu wa mı za mu gaga kha *Sutana* / *Sutana* melege uɔ kı khı bı. ⁸ Na mı yĩnn Adeyıra bãnısãa bıe kha u khon bobĩsıe thĩna mı gbɔɔda za ^{IV}. ⁹ Na na Adeyıra zĩɔnınn mı kha: «Baa mı khɔrı mu, sıe nan mu. Bena nıthĩrıga kpũɔnı, fı za mı wɔrıkıra bɔgɔ kı faɔıra gbaangbora». Na mafıra u, bena mı kpũɔnı, dıe bena mı gbĩne mi thĩ sı

I Ken sı sıerekpuosıra Miliinye 9:23; na 14:5 II Ken sı sıerekpuosıra Miliinye 9:25; na Matıyo 10:23 III Uɔ kiretĩe khuoıe kı bu Polıra thĩra IV Ken sı sıerekpuosıra Matıyo 26:39-44

le thaaga Kırısıtıra wɔrıkıra hıdan mı za. ¹⁰ Gıe ylen na mı bu bãanwuɔo za mı kpũɔnınsıra za, harı na pı kusa mı wa, kı vene mı, kı gbũ mı, kı kpãde mı wuɔla ba, mı bı wa sıe bıe Kırısıtıra kãmara za! Nađıe bena mı kpũɔnıni, dıe bena wɔrıkɔ bu mı za.

Poli bu wũkĩn Korētłwe mıye za

¹¹ İ ken, mı sıere wa mu gaga kha phũura, sıe gbũu kuđ ba ıe za. Kena ıe kha kãn na yı mı yısbıesugıra. Harı na mıe bu foi wa?, İ Yesu dãaragbũɔgbũɔmıra bãa mıe za mıne sıi za wa?. ¹² Bamuɔa mıyıra kı bɔgɔ kha mı bu wa Yesu dãara, mı bađ ba na liin ıe bıe na İ yãar ı. Mi liin ma bamuɔa na tagaması mıye dũna *mıbɔgɔyɔnye* / *Mıbɔgɔyɔne* thĩnyıra bıe. ¹³ Bıra egiliziwıra buɔra nıpıra buun kena ıe buun ni wa?? Fɔ baa mı keın kha mıe le dagbolonse İ za wa?, İ yafa mı za, sıe kĩran wa?.

¹⁴ İ ken, mı ɔfɔn ma mi thĩ kı bıe kha mıe le mı bãnısãa nırısıra İ heke ni, mı gbũu bıe na le dagbolonse İ heke İ wa?, nađıe İ leke mıyıra mı bu bıe wa?, na ıe thĩra mı bu bıe. Bıkerıwe kı kãn bıɔnı budaga na hã hũndewe wa?, na hũndewe kı kãn bıe gı na hã bıkerıwıra gı. ¹⁵ Mıe uɔ, sı nuu mı wa na hã İ mi leke mıyıra bıe, kı gbũu hã mi thĩ İ na sıe. Baa mı khɔrı İ gbaangbora sıe ylen na İ khɔrı mı gbaangbo wa? ba?

¹⁶ İ bıe benn ma sıe za kha mı liin dagbolonse nıra sıi heke wa?. Na buɔ de ba kha mı khıen ma wuɔme İ za na buur İ. ¹⁷ Wepıe mı dãan İ heke ni, mı kpensen buun ma mıne duɔ bıe uɔ heke kha ti kuđ ba ıe heke ba?

¹⁸ Mı yĩnn ma Titıra kha u thıye İ heke. Kı yĩnn yabiıra uɔra İ tu ıra na sıen uɔ bu ^V. Titıra kpensen İ wa na zĩnn mıne İ heke ba? Mıe na Titıra milewenyıra na a gagasıra bıe bu kpuore wa? ba?

¹⁹ Na gɔ kı harı khĩ, İ ken ma kha aa bıe wa tĩya ıe wuɔre za ba? lya, sıe ı wa?. A yabıkhɔrıyɔme, aa bıe wa kha İ bu wɔrıkɔ Yekila khĩna nırısıra za. Gıe ylen na a sıere Yekila wuɔla za Kırısıtıra wɔrıkıra za. ²⁰ Mı ãn ma kha na mı ba thıyen İ heke ni, ımıra za mı kha khɔrı kha mı yo bu İ wa?, hã mı ba le yo bu İ bıe ımıra za wa?. Dũna ımıra za ıe gbũu kha khɔrı na yã mı wa?, hã İ ba le yã mı bıe ımıra za wa?. Mı ãn ma kha hã mı ba le yo bu İ khĩge, na zone, na doɔo, na bıgbogose, na nıkusaga, na sıerekpasıe, na yısbıege, na yãgamıya İ sugumıra za wa?. ²¹ Mı ãn ma İ kha na mı ba gbũun ɔfɔn thıyen İ heke, hã mı Yekila ba yıe nıse bu mı İ wuɔla za, mı fuu nađıe baa gɔme liin mbıtye kı keın yafame bıeme pı kakarıse na pı nıthĩrıkpasıe, na pı nılamıyıra za wa?.

Poli sarıphılyame Korētłwe za

13 Mı yuonbıe kı ba le mıe bãnısãa yuomıra ıe heke. Sı sewen ma Yekila sewıra za kha: «Na

V Ken sı sıerekpuosıra 8:18

słese kha si dı, si kãn ma na dı na makın na slerewe pıyđ waruma pısãa nuuga słese I.»² Baa mı na thiyen ĩ heke ni si bãnyđra za, mı na ded ĩ si zuori. Ira wıe tı, mı bu ĩ sugumura za wa?, ęa mi nisın sarı wa wepıe li-in mıbyıra khıra, dına buora bıe za kha na mı ba gbũun ɔfn thiyen ĩ heke, mı ba yıe nıra sii wa?.³ Baa ĩ bıe wa na tu mına kı bɔɔ kha Kirisitira wɔrıkıra za mıe slerı, ĩ ba tu rı. Kirisitira liige wɔrıkıra zen ĩ sugumura wa?, ęa Kirisitira bɔɔ wa u wɔrıkıra ĩ sugumura za.⁴ Tıya u, Kirisitira huun ma *nıbadabɔkura* / *Nıbadabɔkɔ* za kpınse za, ęa ıra wıe u bu wa thakuogo za Yekila wɔrıkıra za. Aa tı a bu wa na kpınse nadıe baa a bu na Kirisitira kpuore. ęa Yekila wɔrıkıra za, Yekila ba yıe wa a hıdan thakuogo za dına Kirisitira ıe kãma.⁵ Mi de ĩ wa sı, ĩ gaga na ken ĩ thı lɔmıra kıraęıra, na tu na ĩ bu khãame khına za bere. ĩ tu kha Kirisitira bu wa ĩ za wa?? Fɔ na ĩ yãan tuun ma kha ıe thıra bu wa bilense za buɔte.⁶ ęa aa uɔ, mı khãa wa sı za kha ĩ ba yã na tu sı kha aa lɔmıra bɔɔ

I Ken sı slerıepuosıra *Matiyo 18:16*; na *1 Timote 5:19*; na *Eburuwe 10:28*

wa kha a bu wa Yesu dãarathınthıme.⁷ Sıe bıe za, a bu wa kı yın Yekila kha hã ĩ ba le mıbyıe wa?. A bıe na bɔɔ ĩ kha aa bu wa na tıya wa?. ęa a bıe wa kha ĩ ki le mıkınınye doro, harı na sı bu wa mu gaga kha a bilenn ma.⁸ Nadıe a wɔrı barı tıya wa?, ęa a wɔrı liige na hã tıya.⁹ Bena a kpınjin kena ıe bu na faņa, dıe bena za aa bãanyıra wuo. Mafıra, a Yekire yıęıra thaagıra thıra kı bu kha ĩ yo wɔre na le nıhıyeme.¹⁰ Gıe yıerı, na yıe mı kharlegene u, mı sewe wa letırwıe na dãa hã ĩ u, si le thaaga na mı ba nann ĩ heke ni bene bãa, hã mı ba khe wɔrıkıra Yekila hãan mı na hugan sı ĩ za na tãra wa?. Nadıe Yekila hãan mı wa gı kha mı denfe ĩ ĩ yo wɔre, ęa u hãan ęı kha mı ası ĩ wa?.

¹¹ Ira wıe mı yabııwe, ĩ hıdan bãanwuoęo za, ĩ yo wɔre na le nıhıyeme, ĩ hã kame habe, ĩ yıe nukpuore hıdan ĩ tıe, kı hıdan woyıke za, na sıe liiri, khɔrımıe na woyıke Yekila ba hıdan dın ĩ kpuore.

¹² ĩ kpen kame na thıe kame na kpolonvırga. Kıretıwıra bıe bu thıe ĩ.¹³ Adeye Yesu Kirisitira kırgıra, na Yekila khɔrımıra, dına Nınyegemɔra kı dıe a na le a kpuola, hıdan ĩ bıe za.

Galaswɛ

Leturla sɛrɛ thaaga

Poli bu dāa hā wa leturlwɛ na Kiretɛwura ki bu Galasɛ sɛrɛgura za na bu yesɛn mi miye yoo. Galasɛ sɛrɛgura nɛpura bu Yawutuwe wa?. Polira na ded pi Yekila sɛrɛnuusura na pi khāan si za bɛna u kha min ki de Yekila sɛrɛnuusura na thɛnyira ki bu Yawutuwe wa? ɛra, nadɛ u kha bu wa Yekire dāara (1:1).

Galasɛ sɛrɛgura za, Yawutuwe buo na khāan ma Kirisitira za ki ki bɛ kha nɛpɛ bɛ kān ma na nɛrɛ na Moyizi sɛrɛhāansura bere, mu gaga kha huurese (Miliinye 15:1). Nja leturlwɛ za, Poli bu boɔɔ si wa na Galaswura kha kpikɛnse bu Yawutuwe na thɛnyira yoo za dūwa?, kha khāamura wɔrɛkura za nura bu zɛmura (3:1–4:31). U ded pi wa tɛ kha a liin ma hɔɔmɛ Kirisitira kāmara za, kha a kān yɛ wa Yekila Nina zɛ a wɔɔla (5:1–26).

«Nadɛ, mu huuren ba, mu yɛn kɛi huuren ba, sɛ bu foi wa?. Wɛsɛ ki bu thaagura, sɛ ki bu na vɛkɛn na le nɛfɛnwɛ.» (6:15).

Poli bu thɛ Galaswɛ

1 Mɛ Poli ki sɛwɛ leturlwɛ na dāa hā Galasɛ sɛrɛgura egiliziwe nɛpɛ. Mɛ wɛra liin *Yesu* Kirisiti *dāara* / *Dāarawɛ*, nɛthɛrɛpɛ dāan mɛ sɛ miliinsira za wa?. Nɛthɛrɛbiye u gbūun liin thaaga na mɛ liin *Yesu* Kirisitira dāara wa?, nja sɛ kud ba *Yesu* Kirisitira, dɛlɛna a *Siye* / *Siye* Yekila arɛgan u na kusen u huumira za ɛra. **2** Mɛ dɛlɛna yabiiwira ki bu Kirisitira za, aa ki dāa hā tɛ uo leturlwɛ na thɛ tɛ. **3** A *Siye* Yekila na Adeye *Yesu* Kirisitira kɛra tɛ, ki hā tɛ kpolonwuonɔ. **4** Kirisitira hāan ma u thakuogira na bu kuore a na a mɛbɛliigira, na bu khon a fɛi khɛ bɛlɛsura za, mafura u liin na hɛden a *Siye* Yekila dɛnɔra. **5** Luga yeyɛbra bu wa Yekila bɛgɛ kūu! *Amiina* / *Amiina*.

Sɛrɛnuuse thɛne kpo kpeli ki bu

6 Yekila u yɛd tɛ *Yesu* Kirisiti fɛlɛmura wɔrɛkura za, kɛna tɛ vɛd dāan ma uo kpɛra vivi ki dāan wɔrɛ sɛrɛfɛnsɛ suɔ gɛnɛ, sɛ khonn mɛ bamɔnɛra kūura. **7** Si gbūu bu mu gaga kha sɛrɛnuufɛnsɛ suɔ ki bu gɔgɛnɛ wa?; nja nɛpɛ buo ki bu ki firigɛn tɛ ki bɛ kha bɛ vɛ si Kirisitira sɛrɛnuusura. **8** Sɛ za na nura uo, harɛ na aa uo, warɛma na zaaza melegɛ uo, ba ded tɛ sɛrɛfɛnsɛ suɔ wɛsɛ ki bu si kpo na wɛsɛ aa ded tɛ, Yekire daɛa u! **9** A na nisɛnn ded tɛ wɛsɛ, mi gbūu ɔfɔ ki de si wa ɛra wɛ tɛ kha na nura uo bann na ba ded tɛ sɛrɛfɛnsɛ suɔ, wɛsɛ ki bu si kpo na aa bɛsura tɛ buurɛ, Yekire daɛa uo dɛytra! **10** Bura tɛ thɛra bu gaga ɛra wɛ, mɛ bɛ wa kha mɛ miye nuu nɛthɛrɛpɛ baa, waruma Yekire? Mɛ bɛ wa kha mɛ le nɛthɛrɛpɛ dɛnɔ ba? Na mɛ bɛ wa kha mɛ

miye nuu nɛthɛrɛpɛ uo, mɛ kha wɔrɛ le Kirisitira miliinda wa?.

Yekila yɛd Poli kha u le uo dāara

11 Mɛ yabiiwe Kirisitira za, mɛ bɛ wa kha tɛ tu kha Yekila sɛrɛnuusura mi yo ded tɛ, si kud nɛthɛrɛpɛ za wa?.

12 Nadɛ mɛ buun si nura heke wa?, nura sii gbūun karɛnn mɛ si wa?; nja *Yesu* Kirisitira thɛra karɛnn mɛ si.

13 Bɛna mɛ kha bu *Yawutuwe* / *Yawutuwe* khɛna za, tɛ nuun lɔmura za mɛ kha bu ki yo ɛra. tɛ tuun lɔmura za mɛ kha gbɛlɛ Yekila egilizi nɛpura kɛi gbaa, ki bɛ kha mɛ khu khon mi fɛ pere. **14** Dɛ bɛna, mɛ kha pɛi wa *Yawutuwe* sɛrɛ khɛna nuuresura za ki tāra mɛ setɛwura thɛra pi liin *Yawutuwe* ɛra. Mɛ kha gɔ ba a sekhā-gawura sini miyura na kpolonɔ kpo ki tāra *Yawutuwe* buɔra ^I. **15** Nja Yekila na nisɛnn khonn ma mɛ na mɛ bu wa mɛ yaara kpolonɔra za, ki tuun ba yɛd bɛ na yiin mi u miliinsira za u fɛlɛmura kāmara za. **16** Dɛlɛna tɛ, baa si ba nuu u na u boɔɔ mɛ u *Bikhiira* mi bu yo de u miye na thɛmaanye, mɛ bɛn boɔɔ nura sii heke wa?.

17 Mɛ thɛra bɛn kha mɛ yo Zeruzalemura zo na yo yā wɛpɛ pi nisɛnn liin Kirisiti *dāarawura* / *Dāarawɛ* mɛ wɔɔla u zo wa?, nja na mɛ dɛ telenn ma na yuon Arabu sɛrɛgura za zuori. Baa mi kud ni na mɛ vɛd gbūun gbonɔra u pi kha yɛ kha Damasi. **18** Dɛsɛ si sāa tārawɛ kpɛra za mɛ tuun yuon Zeruzalemura kha mɛ tu *Pɛrɛ*, mɛ huɛann ma uo heke na liin khɛwɛ gbūne na pɛwāa.

19 Mɛ yiwire khɛd Yekire dāara uo sii za dūwa? fɔ

^I Ken Miliinye 8:3 za; na Miliinye 22:3-5 za; na Miliinye 22:5 za na Miliinye 26:9-11 za

Adeyira khĩrye Zaki. ²⁰ Yekila bu mie siere na tu kha wesie mie bu sewe ki de ĩ mura, mi tɔn wa?

²¹ Sie kpĩra za na mi yuon Siri na Silisi sursura u.

²² Na Zude srigura egiliziwe kiretiewura kha tu mie wa? ²³ Pi na nuun ma na pi de mie miye doro kha: «Wei wie kha gbũ a khũra, uɔ ki de Yekila siեսura ki hã zĩmura, sie wesie u kha bie kha uɔ asi ıra.» ²⁴ Na pi ki gbũne Yekila na gbũu mie miyura za.

Poli dũna Yekire dāarawura buɔra miye

2 Duse gbũne na siyĩ tārawe kpĩra za, na mie na Barınabası vɔd yuon Zeruzalemura. Mi na khien ma Titi na sien mi thĩ za ^I. ² Mi yuon ma ni nadie, Yekila thĩra na ded kha mi yo. Baa mi nann ni, siereuusura mie le de thĩmaanyura, na mi yɔd ba kiretiewura wɔɔre nupura na bĩɲinn mi pi doro na bɔɔɔn mi si. Nadie mie kha bie kha miliinsira mie na liiri, na wesie mi le ıra wɛ, hã sie ba le miliinkpasise wa? ³ Kena Titira mie na khien na sien mi thĩra za, uɔ kha bu wa Gureki. Nja pi hugann si u za kha u kãn ma na huure faɲa za wa? ⁴ Sie bie za, nupɛ buɔ na liin ma pi thĩ kiretiewe na ba sien a za, pi kha bie wa kha u huure ^{II}. Pi ba sien ma a za na bu hegelin a na tu lɔmura za Yesu Kirisitira zĩnn a na liir a hɔɔme ıra. Bie nupɛ kha bie wa kha a vi gbũu sierehãansura za na le si dome. ⁵ Nja aa buun na sũnen a thĩ na nuuren mi harı kırı u thĩra wa?, si le thaaga siereuusura tĩyara hɔdan ĩ heke.

⁶ Harı wɛpɛ pi kha ken kha bie ki bu wɔɔre nupura, (bie na pi wɔɔre nusura bie, si suɔ ken mie wa?, nadie Yekila khon nura nura za wa?), baa mie de Yekila siեսura, bie wɔɔre nupɛ buun duɔ na sien si za wa? ⁷ Nja bie thĩra yãan ma kha Yekila yiin ma mie kha mie de thĩmaanye u siereuusura, mu gaga kha baa u yiin Plerıra kha u de *Yawutuwira* / *Yawutuwe* na uɔ siereuusura ıra. ⁸ Nadie lɔmura za Yekila khien Plerıra na liir u dāara na hãan Yawutuwira, mafura u khien mie na liin mi dāara tĩ na hãan thĩmaanyura. ⁹ Zaki na Plerı na Zãna kha bu egilizira wɔɔre nupura, baa bie yãan na tuun kha Yekila fũmura za u hãan mie sie miliinsira, na bie yiin lese mie na Barınabasura lesira za na thuer a, na bu bɔɔɔ kha a bie bu wa miliindekame; na a bie benn si za kha aa yo liige thĩmaanyura heke, bie yo liige Yawutuwira heke. ¹⁰ Wesie dola pi ded a, sie ki bu kha a ki kuɔɔɔn na kiretiewura ki bu buɔmura za Zeruzalem u egilizira za ıra, sie gbũun mie pẽn na liiri ^{III}.

Poli bu kpaɲĩn Plerı baa u liin bilense

¹¹ Sie kpĩra za na Plerıra ba bann Ātɔsura na mie kpaɲĩnn u nupura bie wɔɔla u, baa u liin bilensira.

¹² Nadie khaala Zakıra dāarawura kha bie kure u heke

^I Ken si sierekuosira Miliinye 11:30; na 15:2 ^{II} Ken si sierekuosira 1:7 za. Makĩn khaadie ken ni na 1:6 za dũna ti khaala yesĩme siեսura ^{III} Ken si sierekuosira Miliinye 11:29-30

na ban, Plerıra kha di wa na thĩmaanye. Nja baa pi wɔɔn bann zuori, na u keın diime dũn mi ki kpısın khon pi za, nadie u na ãnn ma Yawutuwira. ¹³ Na si liin thaaga na Yawutu kiretiewura buɔra tuosin u, harı na yann luuren Barınabasura pi yısıbegura za. ¹⁴ Baa mie yãan kha pi kha nĩrè na siereuusura tĩyara wa?, na mie ded Plerıra nupura bie wɔɔla za kha: «Muɔ wɛra ki bu Yawutura na muɔ bi ki khe thĩmaanye nĩrèlɔmura ki zie *Yawutuwira* / *Yawutuwe* bewura, muse sii mu ba le ki wɔɔr karıwa wɛ pi vıkĩn na khe Yawutuwira nĩrèlɔmura?»

Yawutuwe na thĩmaanye bie buun ma zĩme khāame wɔɔkura za

¹⁵ Aa bu wa Yawututhĩnthĩme, a bu thĩmaanyura ki kuɔ *Moyizira* / *Moyizi* sierehãansura wa? ¹⁶ Sie bie za, a tuun ma kha nura sii wɔɔr bu tĩya Yekila wɔɔla za nadie baa u nĩrè na Moyizira sierehãansura na kĩra wa?, fɔ na u khãa *Yesu* Kirisitira za buɔte. Gie yɛn na aa uɔ khãa tĩ *Yesu* Kirisitira za si le thaaga aa wɔɔr bu tĩya Yekila heke Kirisitira khãamura za, hã sie le sierehãansura gbɔura wɔɔkɔ za wa?, nadie nura sii wɔɔr bu tĩya Moyizira sierehãansura nĩrèsura za wa? ¹⁷ Nja, aa *Yawutuwe* / *Yawutuwe* bie wa kha Yekila ken a nitelenyeme nadie baa aa khãa Kirisitira za, na yɛ a sie liimira za, na nupɛ ken a wa mbĩyeledewe tĩ, sie bɔɔɔ wa kha Kirisitira thĩra ki yii a mbĩyeliigira za ba? Kũu wa? ¹⁸ Nadie na mi vɔd gbũun sierehãansura za, sie wesie mi na keuri, mi miliinyira kĩra wa? ¹⁹ Na sierehãanse geɲura i gie uɔ, mie huun ma. Sie sierehãansura gbũun liin thaagura na mie huuri na bu hɔdan thakuogo za na Yekila ^{IV}. Si liin ma mu gaga kha mie na Kirisitira huun ma kpuore *nɔbadabɔkura* / *Nɔbadabɔkɔ* za, ²⁰ mie thĩra ki bu thakuogira za dũwa?, ɲa Kirisitira thakuogira ki bu mie za ıra. Thakuogira mi bu gi dunuyara za ıra wɛ, mi buun ma gie thakuogira nadie baa mi khãa Yekila Bikhıira Kirisitira za. Uɔ wɛra khɔrun mie na hãan mi u thĩ thakuogira. ²¹ Fũmura Yekila fũn mie za, mie keı bie wa?; nadie, na sierehãansura le wa thaaga a telen, sie bɔɔɔ wa kha Kirisitira huumira liin ma kpası.

Khãamura ki yɛ Yekila ken a nitelenyeme

3 Ee! ĩe Galası wɔɔnɔladıɛ, ãna wɔɔn liin taliwirise na bakan ĩ yiwıyira mafura? Kena *Yesu* Kirisitira balɔmura *nɔbadabɔkura* / *Nɔbadabɔkɔ* za bɔɔɔn ĩ wa na yesĩnı. ² Mune tikpo mie bie ĩ heke kha ĩ yesĩn mi ti za. ĩ buun ma Ninyegemɔra nadie baa ĩ gɔd sierehãansura na kĩran baa, warıma baa ĩ nuuren siereuusura na khãan si za ıra? ³ Na muse sii si buun yuon na ĩ laɔ wɔɔme mura? ĩ na nisĩnn gɔd ba ki nĩrè Ninyegemɔ wɔɔkura za, ıra wɛ ĩ bie wa na phıla si na

^{IV} *Khĩkhũra*, baa Poli kha bie uɔ miye nuu Yekila ki le nitelenyemo, u kha le wa u miye bie na makĩn na Moyizi sierehãansura bie

ƙe thĩ wɔrɩkɔ ba? ⁴ Venkpakpasɛ bɛ ƙ buun mɩra, sɛ bɛ liin ma kpasa ba? lya sɛ wɔrɩ le kpasa kũu wa? ⁵ Baa Yekila hãar ƙ u Nina ki liin bamuŋa miye ƙ sugumura za, u liin ma sɛ bɛ nadɛ baa ƙ god sɛrehãansura na kɩran baa, waruma u liin ma sɛ nadɛ baa ƙ nuun sɛrenuusura na khãan si za ƙra?

⁶ Mafra si sewenɩ Yekila sewera za na ded *Abrahamura* / *Abrahamu* miyura za kha: «U khãan ma Yekila za, na bɛ khãamura liin thaaga na Yekila kenn u nitelenyemo.» ⁷ Gɛ yɛrɩ, ƙ kãn ma na tu kha wɛpɛ ki khãa Yekila za, bɛ ki bu Abrahamura kpɩrabiwira.

⁸ Dɩna Yekila sewura na nisɩnn ded ba kha Yekila ba ken ma thĩmanyura nitelenyeme khãamura wɔrɩkura za. Gɛ yɛn na u nisɩnn ded Abrahamura sɛrenuusɛ kha: «Muɔ za mi ba tãra na kɩra thĩnyira bɛ nɩpura I.»

⁹ Gɛ yɛrɩ, wɛpɛ bɛ ki khãa Kirisitira za, bɛ bu wa kɩrɩga mu gaga kha baa Abrahamura buun kɩrɩgura u khãamura za ƙra.

¹⁰ Na wɛpɛ bɛ ki nɩrɛ na sɛrehãansura, danja ba go ba bɛ, nadɛ si sewen ma Yekila sewura za na ded kha: «Wɛ bãa ki nɩrɛ na makɩn na wesɛ bɛ sewen sɛrehãansura sewura za wa?, Yekila danja uɔ deyura.»

¹¹ Sɛ thĩra yesɩnn ma kha Yekila ken nura nitelenyemo sɛrehãansura goɔɔra kãmara za wa?, nadɛ si sewen ma na ded kha: «Nitelenyemo ba bu wa thakuogo khãamura wɔrɩkura za.» ¹² Kena sɛrehãansura bu khãame miye wa?, nadɛ si sewen ma na ded ƙ kha: «Wɛ bãa ki go sɛrehãansura sɛsura na nɩrɛ si, uɔ deyura ba bu wa thakuogo sɛ za.» ¹³ Yesu Kirisitira zɩnn a wa na danjara sɛrehãansura kha du a za, ki gbonn uɔ danja wɛ aa boda za. Nadɛ si sewen ma Yekila sewura za na ded kha: «Nura wɛ bãa pi tũn dabɔkɔ za, uɔ danjann ma.» ¹⁴ Sɛ bɛ liin ma mafra, si le thaaga *Abrahamura* / *Abrahamu* kɩrɩgura nuhãagura nan thĩmanyura bɛ *Yesu* Kirisitira wɔrɩkura za, ki yɛ si le thaaga ƙ, nuugura na hãan na gbũun Ninyegemɔra miyura za, a wɔrɩ bu Ninyegemɔra khãamura wɔrɩkura za.

Sɛrehãanse na nuhãanja miye

¹⁵ Mi yabiwe Kirisitira za, ƙra wɛ mi sɛre ƙ wa na makɩn na nuhãanɩwira lomura. Na nura uɔ ded sɛse na yɛn na pi sewen si na kanen si, nɩkpasa uɔ wɔrɩ asɩ si wa?, waruma na sɛ uɔ sɛ sɛsura za kũu dõwa?

¹⁶ Yekila na hãan ma nuuga na *Abrahamura* / *Abrahamu* na u kpɩrabiira. Uɔ kpɩrabiwɛ ki bu Kirisitira. Sɛ za, si na ded ba kha: «Muɔ na mu kpɩrabiira.» Si na ded kha Abrahamura na u kpɩrabiwe wa?, mu gaga kha u kpɩrabiwira kha gon ma. ¹⁷ Ken, wesɛ miye bɛ na de, sɛ ki bu kha Yekila na ded ba sɛse na zɛrɩ mu gaga kha baa si kãn. Duse gbaasyɔ na tigbiire na gbũne (430) kpɩra za sɛrehãansura tiiri, sɛ sɛrehãan-

sura gbũu wɔrɩ vlkɩn sɛ sɛsura na le si sɛrekpasɛ wa?. ¹⁸ Nadɛ, na Yekila nuhãanja bu wa sɛrehãansura goɔɔra za, dɛ bena nuhãanja gɛ dõwa?. Kena nuhãanja liin thaagura na Yekila flɩn Abrahamura za.

¹⁹ Na mafra u, sɛrehãansura tii thaagura ki gũna? Sɛrehãansura tiin ma si le thaaga miɔye bu yã tu banu kha Abrahamura kpɩrabiira tu ban. Melegewe tann ma soronadaa za na hãar u sɛrehãansura.

²⁰ Khaare bãa soronadaa miye de, sɛ bu nura kpo miye dõwa?, kena Yekila bu wa ukpo. ²¹ Waruma sɛrehãansura bakɩn ma Yekila nuhãanja ba? lya sɛ u wa?. Na sɛrehãanse kha wɔrɩ yɛ wa nura bu thakuogo, dɛ bena, nɩpe naa le wa nitelenyeme sɛrehãansura wɔrɩkura za. ²² Na Yekila sewura ded ba kha nuhãanɩwira bɛ bu wa miɔye wɔrɩkɔ za, si le thaaga wɛ bãa khãan *Yesu* Kirisitira za, uɔ deyura bu flɩmura Yekila na hãan nuugura ƙra. ²³ Khaala *Yesu* Kirisitira kha uɔ ban, a kha bu wa mu gaga kha kasobiwe sɛrehãansura nɩrɛsura za ki ki tɛ kha khãamura boɔgo pi thĩ.

²⁴ Mafra sɛrehãansura na liin a koridaara banu kha Kirisitira bannɩ, si le thaaga a le nitelenyeme khãamura wɔrɩkura za. ²⁵ Na baa Kirisitira bann zuori, a bɛ kha sɛrehãanse kori a dõwa?. ²⁶ Nadɛ, ƙe wɛpɛ bɛ khãan *Yesu* Kirisitira za, ƙ bɛ liin ma Yekila biwe khãamura wɔrɩkura za. ²⁷ ƙe wɛpɛ bɛ *yɩd* / *Yɩ* amura u ƙ liin ma kpuore Kirisitira za, ƙ khɛn ma Kirisitira lomura na yiin mi ƙ za mu gaga kha gbɔɔɔɔɔɔɔɔ. ²⁸ Gɛ yɛrɩ, kpɩkɩnse bu *Yawutuwe* / *Yawutuwe* dɩna thĩmanyura za dõwa?, kpɩkɩnse bu donron na hɔɔɔɔ za dõwa?, kpɩkɩnse bu khuo na hara za dõwa?, nadɛ ƙ bɛ dikɩnn ma na liin nura kpo *Yesu* Kirisitira za. ²⁹ Na ƙ bu wa Kirisitira bewɛ, ƙ bu wa *Abrahamu* / *Abrahamu* kpɩrabiwe, dɩna ƙ nii ba hudan ma Yekila nuhãanja za II.

Kiretɛwe bu dome dõwa?, na pi liin ma Yekila biwe

⁴ Ken wesɛ miye gaga ƙra. Biye wɛ bãa kãn khɛ u siira ũnujura, na yɛ uɔ biira bikɛrsura za, uɔ na donron bɛ bu wa kpuore, kena miyura bɛ bu wa uɔ beyɛ. ² Na yɛ u bikɛrsura za, buɔ ki ken u, dɩna buɔ ki kɔrɩsɩn u miyura bɛ banu kha u siira benboɔɔɔɔɔɔɔɔ yo nannɩ u khɛ ũnujura. ³ Si kpuosira u ƙ na aa. Bena aa kha bu mu gaga kha bikɛrɛwɛ, a kha thuo wa dunuyara miyura, na liin i dome. ⁴ Na baa Yekila benboɔɔɔɔɔɔɔɔ ba nannɩ, na u dãan u bikhiira na u bannɩ. Hara hũnn u, u nɩrɛn ma na sɛrehãansura, ⁵ si le thaaga u bu kuore sɛrehãansura nɩrɛdewura, ki le a Yekila biwe.

⁶ Baa ƙ liin Yekila biwira thĩnthĩnse za, gɛ yɛn na u dãan u bikhiira Nina na yiir u a za, uɔ Nina ki yɛ na a kũn kha: «Abba» gɛ kɔla ki bu kha buba. ⁷ Gɛ yɛrɩ, mu bu donron dõwa?, na mu liin ma Yekila biye ƙra. Baa mu liin ma Yekila biira, mu niin ba hudan ma Yekila budagura za mu gaga kha u biwira buɔra.

I *Dabituuɛ* 6-8: Ken si sɛrekpuosira *Dɔmɔwɛ* 4:3 za; na 4:16 za

II *Makɩn* khaadɛ ken ni na *Dɔmɔwɛ* 4:13

Poli bu wukɪn Galaswɛ khāame miye za

8 Khɔra, ɪ kha tu Yekila waʔ, sɪme donse za ɪ kha bu, biɛ gbɔu kha bu Yekila thɪnthɪse za waʔ.¹ 9 Na ɪra wɛ baa ɪ tuun Yekila, warɪma baa uɔ tuun ɛ, muse sii si buun yuon kena ɪ vɪ ki gbɔu ɛ mɪkpasiyɪra ki bu keɪ le wɔrkɪra tɪ? ɪ biɛ wa na vɪ lon i donsiɪra za tɪ ba? 10 Tɪ, ɪ kenn khonn ma dɪyāse, na Ferese, na dɪga miliin-benyɛ, dɪna duse; ki ki gbɪne si. 11 ɪ kpolongbɔuga bu wa miɛ za gbaangbo kha miliinsɪra biɛ miɛ venen miɛ thɪ na liin hāar ɪ hā si ba le kpasa waʔ.

12 Mɪ yabiwe Kirisitira za, mɪ yɪn ɪ wa zaanɪ thɪ, ɪ khe miɛ leɔmɪra, nadɛ miɛ bu wa mu gaga kha ɛ. Na mɪ sɛre mafɪra si bu mu gaga kha ɪ liin mi wa mɔbɪne waʔ. 13 ɛ thɪra tu kha mi bosira liin thaagra na mi bu-un ded ɪ Yekila sɛsɪra lugusɪra za. 14 ɛ thɪra na buun ma gbɪrɪse miɛ bosira kāmara za, sɛ biɛ za ɪ zenen miɛ yāan waʔ, warɪma na yɔgɔn miɛ za mi bosira kāmara za waʔ, ɲa ɪ gɔd ba miɛ mu gaga kha Yekila melege kha bu mɪ, warɪma mu gaga kha *Yesu* Kirisitira thɪra. 15 ɪ bāanyɪra na wuon ma na miɛ gbaangbo, ɲa he gɛ bāanwuonɪra yuon ɪra? Miɛ bi na le ɪ sɛre kha na si kha wɔrɪ le wa, bāa ɪ naa kugulɪn khon ɪ yiwiyira na hā miɛ! 16 Baa miɛ ded ɪ tɪyara sɛ liin thaagra na miɛ liin ɪ bɪrara ɪra baʔ

17 Wepɛ biɛ maan ɪ za ki le ɪ mu gaga kha pi khɔrɪ ɪ wa, pi gagasɪra kɪra waʔ. Pi biɛ wa na kpense khon ɪ miɛ za ɪ bu le biɛ bewɛ. 18 Na ɪ pɛɪ ki le mɪkɪnnyɛ bāanyɛ biɛ, sɛ ki kɪra, hā si le mu gaga kha miɛ wɔɔre doro za ɪ le i waʔ. 19 Mi bikhɔrɪyɔmɛ, mɪ ven ma ɛ miɛ za tɪ mu gaga kha baa hara ven u ɪwɔre hūme za ɪra, banu kha Kirisitira buun hɔdankhere ɪ gagasɪra za. 20 Dyii! Mɪ kha khɔrɪ si wa kha miɛ thɪra bu ɪ sugumura ni bendɛ za na bu vɪkɪn miɛ sɛrelɔmɪra, nadɛ ɪ kpolongbɔuga bu wa miɛ za gbaangbo.

Agarɪ na Sara miye bɔɔɔ wa nuhāanse yɔ

21 ɛ wepɛ ki biɛ na nɪrɛ na sɛrehāansɪra, ɪ zɪɲɪn mɪ wesɛ na yesɪn. ɪ nuuren wesɛ sɛrehāansɪra ded waʔ? 22 Si sewen ma Yekila sewura u na ded kha: «Bikhiiwe piyɔ kha bu *Aburhamu* / *Aburhamu* heke, u na hūnn ma ukpora u donhara Agarɪ za, ki hūnn uɔra u hahɔɔmɔra Sara za.» 23 Na donhala baara hūnn ma na makɪnn na nɪthɪrɪga dɪɲo. Kena hahɔɔmɔra baara uɔ hūn ma na makɪnn na Yekila nuhāanɪra. 24 ɛ miye yɔra kɔrɪwɪra nugon ma, nadɛ biɛ hapɛ piyɔra bɔɔɔ wa nuhāanse yɔ miye. Wɛra ki bu Agarɪra, uɔ miye bɔɔɔ wa nuhāanɪra buun Sinayi bɛgɪra za. Gɛ nuhāanɪra bɔɔɔ wa Agarɪ na biiwira u hūun donsiɪra za. 25 Agarɪra uɔ bɔɔɔ wa Sinayi bɛgɪra ki bu Arabu sɪrɪga za. Agarɪra bɔɔɔ wa tɪ Zeruzalemɪ gbonjira ki bu fɪra mura ɪra, nadɛ gɛ gbonjɛ na ki nɪpɪra bu wa

I Makɪn khaadɛ ken ni na 1 Korɛtɪwɛ 8:4-6

sɛrehāansɪra dome II. 26 Na Zeruzalemura ki bu za-azara ni, uɔ bu wa hɔɔmɔ. Gɛ ki bu a yaara. 27 Nadɛ si sewen ma Yekila sewura za na ded kha:

«Mɔɔ Hakehūromo, hɔdan bāanwuonɔ za.

Mɔɔ wɛra tuun bihɪɲo nunumura yāan waʔ ɪra, yā-gayāga na kɪra;

nadɛ, hala khuora khūn dahɔranɪra, uɔ biiwira ki ba gɔn

na tāra hala khuora ken ɪra.»

28 Mɪ yabiwe Kirisitira za, ɛ uɔ bu wa nuhāanɪra biwe mu gaga kha lzakura. 29 Na khɔra, wɛra na hūnn na makɪn na nɪthɪrɪga dɪɲora, uɔ kha venɛ wa wɛra na hūnn *Yekila Nina* / *Yekire Nin* wɔrkɪra za, mafɪra si bu fɪra bere. 30 Na bura Yekila sewura dedi? U ded ba kha: «Dɛ donhala na u bikhiiɪra, nadɛ donhala bikhiiɪra na hahɔɔmɔra bikhiiɪra kān na khe ūnɪɲra kpuore waʔ.»

31 A yabiwe Kirisitira za, mafɪra si bu, a bu donhala biwe waʔ, ɲa a liin ma hahɔɔmɔra biwe.

Kirisitira ki le a hɔɔmɛ

5 Kirisitira kuoren a wa na sɛrehāansɪra donsiɪra, a bu le hɔɔmɛ thɪnthɪse za. Na si liin mafɪra, ɪ gɔ ɪ thɪ na kɪra hā ɪ yɛ pi gbɔu dɪ donsiɪra dagbolonsɪra ɪ za dɔwaʔ. 2 Miɛ Poli ki de ɪ wesɛ kha na ɪ yɛn na pi huuren ɪ sɛrehāansɪra kāmara za, Kirisitira bu foi ɪ heke dɔwaʔ. 3 Mi gbɔu de ɪ wa tɪ kha na wɛ bāa yɛn na pi huuren u, sɛrehāansɪra dabiyira biɛ gɔbɪra bu wa faɲa uɔ deyɪra za. 4 ɛ wepɛ ki biɛ kha Yekila ken ɛ nɪtelenyeme sɛrehāansɪra gɔbɪra kāmara za, ɪ kpɪkɪnn ma na Kirisitira; ki lad Yekila fɪumura. 5 Na aa uɔ lan ma si za Ninyegemɔra wɔrkɪra za, kha Yekila ba yo ken ma aa nɪtelenyeme. Sɛ aa bu tɛ. 6 Nadɛ wepɛ biɛ ki bu kiretɛsɪra za, pi huuren ma ba, pi huuren waʔ ba, sɛ suɔ sii bu thaaga waʔ, wesɛ ki bu thaagra sɛ ki bu khāame, biɛ yā tu wa kame khɔrɪmɛ za. 7 Khɔra ɪ nɪrɛɔmura kha kɪra. Na āna ba wāf khonn ɪ tɪya khɪna za? 8 Muna pi ded ɪ na wāf khonn ɪ tɪya khɪna za, sɛ kud Yekila ɪ yɔdaara heke waʔ. 9 Si ded ba kha: «Na mu yiin *thāhɪrɪwɛ* / *Thāhɪrɪwɛ* bɔɔɔɔ za kɪrɪ, pi ɪwɔre wa bɔɔɔɔ biɛ III.» 10 Na miɛ uɔ, miɛ lan ma Adeyɪra za na gbɔu ɪ miyɪra za kha harɪ si le muse, ɪ ba khe gagase suɔ wesɛ ki bu si kpo na miɛ besɪra waʔ. Na wɛ tuɔ wɛ ki firigɪn ɪ gagasɪra, uɔ deyɪra ba bu vense gbaangbo. 11 Mɪ yabiwe Kirisitira za, na miɛ za u uɔ, na miɛ kha bu wa ki de nɪpɛ kha pi huuresira bu wa mɪkɪne, na be-na nɪpɛ bu ki venɛ miɛ harɪ fɪ? Yekila sɛsɪra miɛ bu de kha Kirisitira bad ba *nɪbadabɔkɔ* / *Nɪbadabɔkɔ* za, sɛ kha wɔrɪ le bɪse nura sii heke waʔ. 12 Wepɛ ki firigɪn ɪ gagasɪra, hā pi dii huuresira dola za waʔ, pi kpɪi khon pi khuosira thɪra pere.

II Khaadɛ, Zeruzalemɪ bɔɔɔɔ wa Yawutuwe sɛrɪ III Makɪn khaadɛ ken ni na 1 Korɛtɪwɛ 5:6

¹³ Ml yabiiwe Kirisitira za, ƙe yɔɔ ba na liin hoƙome, ɗa ha ƙe se hoƙonsura za ki ki le wese bue nuur ƙ wa?. Na ƙan ma na hoƙu kame ki denfe kame. ¹⁴ Nadie sierehaansura bue bu wa siere dabiye kpora za kha: «Mu kan ma na hoƙu mu kanuƙa mu gaga kha muƙa thiira.» ¹⁵ Na na ƙe ylen ma ƙe besira bue ki ki nun ki vaga kame na ƙ khuu kame, ƙ ki koƙsiƙa kha ƙ ba zuo kame.

ƙ yie Ninyegemora zie ƙ wuƙa u

¹⁶ Ƙ nuure mi ƙiraƙira. Ƙ yie Ninyegemora zie ƙ wuƙa u, na sie liiri, ƙ ba le gbode dɗo dɗwa?. ¹⁷ Nadie wese ki nuu Ninyegemora wa?, sie ki nuu gboda; wese ki nuu gboda ti, sie nuu Ninyegemora kuu wa?. Pi bu wa kɛtge za, si le thaaga ha ƙ bu le ƙe thi dɗo wa? I. ¹⁸ Na na ƙ ylen na Ninyegemora zien ƙ wuƙa u, ƙ ba nure na sierehaansura dɗwa?.

¹⁹ Ken gbode yekemyura: Zerige, doƙoƙoƙise, kakaruliige, ²⁰ siɗiye, taliwirise, yaasɗe, kɛtge na zone, doƙo na bakɗe, ƙiƙɗe, dɗa na ƙiƙɗe kame gbo?egbo?, ²¹ na wle ki hiin mune za wa?, na thayogɗo, na lowogɗo, na le miyura thiina bue. Mie u bu nisɗe de ƙ wa si mu gaga kha baa mi na ded ƙ si kha wle baa ki bu le miyura thiina ledaa, u wɗu lon *Yekila ugra* / *Yekila uga* za kuu wa?.

²² Na miyura Ninyegemora ha, ken le: Koƙome, baanwuono, kpolonwuono, soƙura, ƙiriga, laja, teleme. ²³ Na bu na sune mu thi, dɗa na tu go mu thi. Sierehaansura kɛt sie suu sii wa?. ²⁴ Wepie bue ki bu *Yesu* Kirisitira za, bue bad ba gboda na ti yekemyura bue *nɔbadabɔkura* / *Nɔbadabɔkɔ* za na khuu u bue. ²⁵ Baa a buun ma thakuogira Ninyegemora wɗuƙura za, a kan ma na nure na makɗi na Ninyegemora dɗo-
ra. ²⁶ Ha a gbɗe a thi wa?. Ha a lon kame beme za wa?. Ha a kɛ zone na kame wa?.

Ƙ gbon kame dagbolonse

⁶ Ml yabiiwe Kirisitira za, na nura u liin bilense na pi goɔ u, ƙe wepie ki bu na *Yekila Nina* / *Yekire Nin*, ƙ sune ƙ thi na pei na denfe u deyura u vi ban khɗente-
lenyena za. Ki yie ƙe thiira koƙsiƙa ƙ thi ha ƙ yie mune sii kpense ƙ na yi ƙ ti wa?. ² Ƙ denfe kame na gbon kame

I Makɗi khaadie ken ni na *Ɔromuwe* 7:14-23

dagbolonse, ƙ le sie na hiide siեսura Kirisitira haan ƙra. ³ Nadie, na wle ken u thi kha u ba wa buora za, kena u bu foi wa?, u deyura bu kpense wa u thi. ⁴ Na, nura tuu nura kan ma na koƙsiƙa u thi nurelɗura. Na u yaan kha u nurelɗura ƙira, u wɗu yaƙayaga na bue nurelɗura ƙira, ɗa ha u yaƙayaga nadie baa u tara u wa?. ⁵ Nadie nura tuu nura ba gbon ma u thi dagbolonse.

⁶ Nura wle baa ki bu karɗi Yekila siեսura za na kure nura u heke, u deyura kan ma na khon duu u leke miyura bue za na ha deyura ki karɗi u ƙra. ⁷ Ha ƙ ba kpense ƙ thi wa?, nura lugutɗi Yekire wa?, nadie mude baa nura tuu go, die u ba kpewu. ⁸ Wle baa ki tuu go na ha u gboda doro, huume doro u deyura ba kpewu. Wle ki tuu go na ha Ninyegemora, thakuokeizuonjira Ninyegemora ha, gie u deyura ba kpewu. ⁹ Ha a gbaa mɗiɗiige wa?. Nadie na a gbaan mɗiɗiigira wa?, a ba kpewu diise si kpewubena za. ¹⁰ Gie yeri, na lome bu a heke a le mɗiɗiye, a le i na ha nure bue, ba tara de kha a yabiiwira thiira ki bu khaamura za dɗwa?.

Poli boƙhulyame dɗa u thiede

¹¹ Ƙ ken sewubiye gbɗiɗura: Mie thiira leke sewen le ki ha ƙ i. ¹² Wepie ki bue na yie pi miyura nuun nure gbokhaase za, bue ki bue kha ƙ huure faɗura za. Wese pi bue, ha pi ba gbɗi bue *Yesu* Kirisitira huumira *nɔbadabɔkura* / *Nɔbadabɔkɔ* u kamara za wa?. ¹³ Nadie wepie thiira huureni, pi nure na sierehaansura wa?; ɗa pi bue wa kha ƙe huure, si le thaaga bue fe sie za na bu yisgbɗe. ¹⁴ Mie u ba bu na gbɗe mie thi mune sii za na a Adeye *Yesu* Kirisitira *nɔbadabɔkura* u wa?. Dunuyara nure bu wa mie heke mu gaga pi huun ma *nɔbadabɔkura* za, mafura u ti mie bu wa mu gaga kha nɗuome *nɔbadabɔkura* za dunuyara nure heke. ¹⁵ Nadie, mu huure ba, mu ylen ke huure ba, sie bu foi wa?. Wese ki bu thaagra, sie ki bu na viƙi na le nifewɗe. ¹⁶ Wepie bue ki nure ki makɗi na karɗi wle, Yekila ƙira pi na makari pi za dɗa u nure bue.

¹⁷ Na kɛ ƙra wle, ha nura sii vene mie dɗwa?, nadie baɗi?ira ki bu mie gboda za, le boƙo wa kha mie bu wa *Yesura* / *Yesu* miliinbiye. ¹⁸ Ml yabiiwe Kirisitira za, a Adeye *Yesu* Kirisitira ƙira ƙ. *Amiina* / *Amiina*.

Efɛzɪwɛ

Leturɪla sɪɛɛ thaaga

Leturɪwɛ ɪ ba karɪn mɪra, Poli sewen u wa na u bu kaso za Ɖɔmu (Efɛzɪwɛ 3:1, 4:1). Nja u kha tu wa Efɛzɪra nadɛ u na hɪdan ma ni na liin dɪse sɪ s̄aa (Miliinye 19). U d̄aa h̄a wa Efɛzɪ kiretɛwɪra u, na de mɪyɪra Yekila ded kha u ba le:

«Na ɪɛ mɪyɪra lebena ba nann bendɛ u heke, mɪyɪra bɪɛ kɪ bu zaazaara ni, na wɛɛɛ bɪɛ kɪ bu fɔɔɔɔɔɔ za, u tu bɪɪɪɪɪɪ ɪ bɪɛ i le thadɛyɛ ukpo bɛyɛ, u thadɛyɪwɛ kɪ bu Kirisitira» (1:10).

Polira leturɪwɪra bɪɛ za, nukpuola kɪ bu Kirisitira na kiretɛwɪra tɛra za, u khe wa mɪɔɔɔɔɔɔɔɔɔ na makɪn na ɪɛ mɪyɪra. Leturɪwɛ za, u ɔɔɔɔ sɪ wa kha kiretɛwɪra kɪ bu egilizira, U ɔɔɔɔ sɪ wa leturɪwɛ za kha kiretɛwɪra bu wa mu gaga kha thougɔ, d̄ɪna Kirisitira th̄ira kɪ bu thougɔ taana tofabila. U ɔɔɔɔ wa tɪ kha kiretɛwɪra bu wa mu gaga kha k̄ɔɔɔɔɔɔɔɔ, na Kirisitira th̄ira liin mu gaga kha k̄ɔɔɔɔɔɔɔɔ. U ɔɔɔɔ sɪ wa kha Kirisitira uɔɔɔ yɛyɛbɪra na u khɔɔɔmɪra, na baa u h̄aan u th̄ira na huuri, d̄ɪna u lɔnkɪrɪmɪra ȳa tu wa mɪyɪra bɪɛ za (4:1–6:20).

Leturɪla phɪlakhɛla za, u ɔɔ ba khuowe na hape, h̄ɪndɛwɛ na biiwe d̄ɪna dome na pi thaderɪwɛ. Kɪ le Yekila sɪɛsɪra mu gaga kha kh̄ɛɪkh̄ɛɪdaaga na kh̄ɛɪ na pi b̄ɪrara. Leturɪwɛ phɪlakhɛla za, Polira thɛ wa Efɛzɪ egilizira nɔpɛ kɪ ȳɪn Yekila kɪ h̄a wɪ kha u k̄ɪra pi (6:21-24).

Poli bu thɛ Efɛzɪ kiretɛwɛ

1 Mɛ Poli, mɛ wɛra liin Yesu Kirisiti d̄ara na makɪn na Yekila d̄ɪɔɔɔɔ, mɛ kɪ sewɛ leturɪwɛ na d̄aa h̄a ɪɛ Yekire nɔyɛgemɪra bɪɛ kɪ bu Efɛzɪ kɪ liin nɔtɛlenyeme Yesu Kirisitira za, mɪ thɛ ɪ. ² A *Siye/Siye* Yekila na Adeyɛ Yesu Kirisitira k̄ɪra ɪ bɪɛ kɪ h̄a ɪ kpolonwuɔɔ.

Kɪrɪgɪra Yekila h̄aar a Kirisitira za ɪra

³ Gb̄nɛsɛ bu wa a Adeyɛ Yesu Kirisitira *Siye/Siye* Yekila bɛsɛ, nadɛ u k̄ɪran a wa Kirisitira k̄amara za na k̄ɪrɪgɪra th̄ɪnyira bɪɛ kɪ bu zaazaara ni ɪra. ⁴ Yekila nis̄ɪn kenn khonn a wa na liir a Kirisitira bewɛ na dunuyara tiin thonn wa?, si le thaaga a le nɔyɛgemɛ kɛɪ le zarɪgɪnkherɛ u wɔɔla za. Baa Yekila khɔɔɔɔ a, ⁵ na u nis̄ɪn tiin si wa kha a le u biiwe Yesu Kirisitira wɔɔɔɔɔɔ za, na makɪn na Yekila th̄ira d̄ɪɔɔɔɔ, ⁶ si le thaaga a gb̄nɛ u, u mɪkɪnkpakpaɔɔɔ k̄amara za. U h̄aar a wa ɪ kɔpasa u Bikhɪye khɔɔɔɔɔɔ k̄amara za. ⁷ A buun ma z̄ɪmɛ Yesura tarɪmɛ wɔɔɔɔɔɔ za ^I, u za a buun a mɪb̄ɪyɛ yafamɪra na makɪn na baa u f̄ɪmɪra gb̄nɛ ɪra. ⁸ Yekila liin h̄aar a wa sɛ gbaangbo a bu bu wɔɔɔmɛ d̄ɪna tuɔmɛ th̄ɪnyira bɪɛ. ⁹ U yɛn ma na a tuɔn u d̄ɪɔɔɔɔ ḡɪnira, sɛ kɪ bu gagasɪra u na konn u

I Sɛ kɔɔ kɪ bu kha u huumira k̄amara za

k̄ɪramɪra za harɪ kh̄ɔɔɔɔ kha u ba t̄ara Kirisitira za na le ɪra. ¹⁰ ɪɛ miliinyɛ, Yekila kha bɪɛ wa na le i bɛna i lebɛna ba nan u heke, u tu bɪɪɪɪɪɪ zaaza mɪyɪra bɪɛ na fɔɔɔɔɔɔ mɪyɪra bɪɛ i le thadɛyɛ ukpo bɛyɛ, u thadɛyɪwɛ kɪ bu Kirisitira.

¹¹ U Kirisiti wɛ wɔɔɔɔɔɔ za a buun z̄ɪmɛ Yekila heke. Yekila nis̄ɪn liin ma sɛ harɪ kh̄ɔɔ. U liin ma sɛ na makɪn na u th̄ɪ d̄ɪɔɔɔɔ. U kenn khonn a wa, ¹² si le thaaga, aa wɛpɛ nis̄ɪn yiin a kh̄amɪra Kirisitira za, aa gb̄nɛ u yɪsɪgb̄ɔɔɔɔɔɔ!

¹³ ɪɛ tɪ, baa ɪ nuuren t̄ɪya sɪɛsɪra zuori, sɛ wɛsɛ kɪ bu sɛrɛnuusɪra h̄aar ɪ z̄ɪmɪra, na ɪ kh̄aan ma Kirisitira za; na Yekila yiin u th̄ɪ d̄ɪɔɔɔɔ ɪ za, sɛ d̄ɪɔɔɔɔ kɪ bu *Ninyɛgemɔra/Yekire Nin* u wɛra nuugɪra u na h̄aar ɪ.

¹⁴ U Ninyɛgemɔra kɪ ɔɔɔɔ kha mɪyɪra Yekila sann u nɔpɪra, a ba bu i wa d̄ɪȳgɪra u ba kuore a pere ɪra, si le thaaga a gb̄nɛ u yɪsɪgb̄ɔɔɔɔɔɔ.

Poli bu ȳn Yekire kɪ h̄a Efɛzɪ kiretɛwɛ

¹⁵ Gɛ yɛrɪ, kh̄amɪra ɪ bu wɪ Adeyɛ *Yesura/Yesu* za, d̄ɪna baa ɪ khɔɔɔ Yekila Nɔpɪra bɪɛ, baa mɛ nuun sɛ, ¹⁶ mɛ gbaan Yekila thɛmɪra k̄ɪu ɪ mɪyɪra za wa?. Mɛ kuɔɔɔɔ ma d̄ɪn ɪ mɛ Yekire ȳɪɪra za. ¹⁷ Mɪ ȳn ma a Adeyɛ Yesu Kirisitira Yekila, kɪ bu uga yɛyɛbɛ Siira, u h̄a ɪ Ninyɛgemɔra, u wɛra kɪ ba h̄a ɪ wɔɔɔmɛ, kɪ ɔɔɔɔ ɪ Yekila lɔmɪra ɪ yɛs̄ɪn u za, na tu u k̄ɪraɪra. ¹⁸ Mɛ ȳn u wa kha u yɛs̄ɪn ɪ wɔɔɔmɪra, si le thaaga ɪ wɔɔɔ tu laɪra

kāmara za u yɔɔ ɛ. Ki yɛ mɔkɔnɔnyɔra u ɔfɔn zɛn sann ɛ na u nɔpɔra buɔra, ɛ tu buumira ki bu ɛ za. ¹⁹ Mɛ bɛ wa tɛ kha ɛ tu u wɔrɔkpakpakɔra, gɛ wekɛ ki tǎra mɔyɔra bɛ ɔra, na ki denfɛ aa wɛpɛ ki khǎa u za. ²⁰ U yiin ma gɛ wɔrɔkpakpakpuogɔra Yesu Kirisitira za na arɔgan kusen u huumira za, na yɛn na u huɔann u ledɛngɛnɔra zaazaara ni. ²¹ Mafɔra Yekila tiin Kirisitira zaazaara ni na u huɔan melegewɛ, na thaderɔwɛ ^I dɛna mɔyɔra ki bu na wɔrɔkɔ, na faɔadewɔra na yɔsɔsɔra thɛnyɔra bɛ hǎan dunuyɔ wɛ za, dɛna dunuyɔra ki ba ban ɔra. ²² Yekila yiin ma mɔyɔra thɛnyɔra bɛ u leke za, ki liir u egilizi nɔpɔra bɛ thadeyɛ. ²³ Egilizi nɔpɔra ki bu mu gaga kha Kirisitira gbɔɔda. Kirisitira lɔmɛ bɛ bu wa egilizi nɔpɔra za bǎanyɛ bɛ. Na Kirisitira ɔɔ, Yekila lɔmɛ bɛ bu wa ɔɔ za bǎanyɛ bɛ.

Yekila tǎra wa Kirisitira za na hǎ thakuogo

2 Khɔra, ɛ kha bu wa mu gaga kha ɛ huun ma Yekila wɔɔla za ɛ bilensira na ɛ mɔbɛyeliigira kǎma. ² ɛ kha nɔrɛ wa mu gaga kha dunuyɔ wɛ nɔpɔra. ɛ kha thuo wa gɛrime thadeyɔra ki bu zaazaara na u liige na nukpagayamɔra ɔra. ³ A bɛ kha bu wa mu gaga kha bɛ nukpagayamɔra tɛ, a kha nɔrɛ wa na makɛn na a yekemɔbɛbɛgɔra, ki ki le a gbɔɔɛ mɔkhɔrɔyɔnyɛ na a dɛnɔ mɔyɛ. Na makɛn na bɛ lɔmɔra, Yekila kha don a wa tɛ mu gaga kha bɛ. ⁴ Na Yekila hɛin ma na makarɔ, nadɛ u khɔrun a wa na khɔrɔkpakpape, ⁵ gɛ yɛrɛ, aa wɛpɛ kha bu mu gaga kha nɔhuomira a bilensira kǎmara za, u hǎan ma aa thakuogo na Yesura kpuore. Yekila fɛmɛ wɔrɔkɔ za ɛ buun zɛmɔra. ⁶ Baa a bu kpuola Kirisitira za, gɛ yɛn na a bu mu gaga kha Yekila arɔgan a wa huumira za kpuore na ɔɔ na aa dɛ uɔra zaazaara ni dɛn u kpuore. ⁷ Mafɔra u tann Yesu Kirisitira za na kɛran a na bu bɔɔɔ u fɛlɔkpakpapɔra na kpɛra nɔpɔra tɛ. ⁸ Nadɛ fɛmɔra wɔrɔkɔra za ɛ buun zɛmɔra, khǎamɔra wɔrɔkɔra za. Bɛ zɛmɔra buumira bu ɛ thɛra wɔrɔkɔ wa?, ɛ Yekila yǎagɛn ɛ na gɛ thakuogira. ⁹ Si kuɔ ɛ mɔkɔnɔliigira za wa?, si le thaaga hǎ nura sii ba gbɛnɛ u thɛ wa?. ¹⁰ Yekila liir a. U tann ma Yesu Kirisitira za na liir a, si le thaaga a thakuogira hɛin na leɔnkɛrɔwɛ. Bɛ leɔnkɛrɔbɛ, Yekila nisɛnn tiin mi a bu ki le wi.

Thɛmaanyɛ na Yawutuwe bɛ bu wa kpuore Yesu Kirisitira za

¹¹ ɛ kuɔɔgɛn na lɔmɔra za ɛ kha bu khɔra. ɛ bu Yawutuwe wa?. *Yawutuwira* / *Yawutuwe* yɛ ɛ wa kha kɛ huurenime, ki yɛ pi thɛ kha huurenime kena pi huuresira bɔɔɔ wa gbɔɔɛ kpiise doro. ¹² Dɛ bɛna ɛ kha bu wa kɛ le Kirisitira, khɛnɛ kha bu ɛ heke na wɔrɔ le ɛ thɛ *Lsɔrayɛl* / *Lsɔrayɛl* thɛnɛ nɔpɛ buɔ wa?, ɛ kha bu wa khɛrɔwɛ, na gbɔu Yekila nuhǎanɔra mɔyɔra za. ɛ kha bu

^I Ken sɛ sɛrɛkpuosira Kolɔsɔwɛ 1:16 za

wa kɛ le laɔa, ɛ kha bu wa dunuyɔra za kɛ le Yekire. ¹³ Na, baa ɛ dɛn na liin kpuola na Yesu Kirisitira, ɛ wɛpɛ khaare kha lege dɛn u khɔra, ɔra wɛ, ɛ khaare yɛmin ma dɛn u nadɛ baa Kirisitira hǎan u thɛ na liin *thɔɔɔnɛ* / *Thɔɔɔnɛ* na u tarumɔra gbɔɔɛ ɛ kǎmara za ɔra. ¹⁴ Nadɛ Kirisitira thɛra hǎar a wɔyɛkɔra, ɔɔ dɛn Yawutuwira na thɛmaanyɔra, na pi liin kpuore. U hǎan ma ɔɔ thɛ thakhuogira *nɔbadabɔkɔra* / *Nɔbadabɔkɔ* za na kiin gbenɔra kha kpɔkɛn mɛ na liin mi bɛrɔwɔra, ¹⁵ u zuoren ma *Moyizi* / *Moyizi* sɛrɛhǎansɔra na Yekila sɛrɛdewensira dɛna sɛ sɛrɛvɔnsɔra ɔɔ thɛ huumira za, si le thaaga u wɔrɔ dɛ ɛ thɛnyɛ yɔra bɛ i le thɛnɛ tikpo na huɔan ɔɔ za, mafɔra u yiin wɔyɛkɔra ɛ tɛra za. ¹⁶ U huumira nɔbadabɔkɔra za liin ma thaaga na dɛn Yawutuwe na thɛmaanyɛ na liin mi kpuore ki yiin nukpuore bɛ na Yekire tɛ. U khonn ma sɛ yǎansɔsɔra pɛ tɛ ɔɔ thɛ huumira nɔbadabɔkɔra za. ¹⁷ Mafɔra Kirisitira bann na ba ded wɔyɛke sɛrɛnuunɛ mɔyɛ na ɛ wɛpɛ khaare kha lege, dɛna ɛ wɛpɛ khaare kha yɛmi dɛn u. ¹⁸ Nadɛ Kirisitira liin thaagɔra na Yawutuwe dɛna thɛmaanyɛ bɛ wɔrɔ nɔrɛ *Siye* / *Siye* Yekila wɔɔla u, Ninyegemɔra kpo kpelila wɔrɔkɔra za. ¹⁹ Na si liin mafɔra, ɛ bu khɛrɔwɛ warumɔ nɔpɛ bǎa kuɔ gɔgɛnɛ dɔwa?, ɛ ɔra wɛ, ɛ liin ma Yekila nɔpɛ dɛna ɛ bu wa Yekila gbɛnɛ nɔpɛ. ²⁰ ɛ bu wa mu gaga kha Yekila thuuga tofabiye. Gɛ thuugɔra taana tofabiyeira ki bu Yekila dǎarawɔra dɛna Yekila yǎdedɛrɔwɔra, Yesu Kirisitira thɛra ki bu thuugɔra lɔɔɔda tofabila ki hǎ thuugɔra faɔra ɔra. ²¹ Kirisitira wɔrɔkɔra za gbenwura bɛ wɔrɔ madɛ na kɛra, na wɔrɔ khǎ na le Adeyɛ gbɛnɛthuuga. ²² Baa ɛ bu nukpuola Kirisitira za, ɛ na buɔra liin ma mu gaga kha *Yekila gbɛnɛthuugra* / *Yekila gbɛnɛthuugra* za u nina bu ɔra.

Poli bu de Yekila sɛrɛnuusɔra na thɛmaanyɛ

3 Gɛ yɛrɛ, mɛ Poli yɛn ma Yekire ki hǎ ɛ. Yesu Kirisitira kǎmara za mɛ Polira bu mu gaga kha mɛ bu wa kaso za ɛ thɛmaanyɔra khɔrumɛ kǎma. ² Mɛ khǎan ma sɛ za kha ɛ tuumɛ bu sɛ za kha Yekila yiin ma mɛ u miliinsira za ɛ kɛrɔgɔra kǎma. ³ Yekila bɔɔɔn ma mɛ u gɛnɔra. Mɛ lugun ded ɛ u mɔyɛ kɛrɔ zuori mɛ letɔrɔla za. ⁴ Na ɛ kha ɛ karɛn mɛ letɔrɔla bendɛ, fura za ɛ ba yǎ kha mɛ tu wa Kirisitira gɛni mɔyɔra. ⁵ ɛ gɛni mɔyɛ, Yekila yɛn na khɔ nura ɔɔ sii tuur ɛ yǎan wa?. Na u bɔɔɔn ɛ wa ɔra wɛ u Nina wɔrɔkɔra za na u dǎarayegemɔra dɛna u yǎdedɛyegemɔra. ⁶ Ken, ɛ gɛni mɔyɛ kɔla ki bu kha thɛmaanyɔra nii bu wa Yekila kɛrɔgɔra u zɛn sanɔ u nɔpɔra, dɛna bɛ na *Yawutuwira* / *Yawutuwe* dɛn ma na liin kpuore, thɛmaanyɔra tɛ ba bu mɔyɔra Yekila hǎan nuugɔra Yesu Kirisitira za u sɛrɛnuusɔra kǎmara za.

⁷ Yekila fɛn ma mɛ za u kɛrɔgɔra wɔrɔkɔra za, na liin mɛ sɛrɛnuusɔra dedaa u wɔrɔkɔra kǎma. ⁸ Mɛ ki bu

kiret̄ewura b̄e kp̄ra n̄rara I k̄ena m̄e za Yekila f̄uri, kha m̄e de k̄irugra ki bu Kirisitira za na th̄imaanyura. 9 Yekila ki bu m̄yura b̄e ledaara, ḡunira u guuren haru kh̄lkh̄ura ni, u ȳaḡinn ma m̄e kha m̄e b̄oḡo ɛ ḡuni m̄yura na ye / Yed̄ese II. 10 Na s̄e liiri, thaderuwe d̄una m̄yura ki bu na w̄orko zaazaara ni III, b̄e ba ȳa tu Yekila w̄ome th̄inye th̄inyira b̄e egilizi n̄pura k̄amara za, 11 na mak̄n na wes̄e u na nis̄inn khonn haru kh̄lkh̄ura ni, s̄e wes̄e u tann a Adeye Yesu Kirisitira za na h̄iden ura. 12 Baa a kh̄aan Kirisitira za na liin kpuola d̄un u, kh̄ne bu wa a heke na z̄u nan Yekila na habe kei le ānabirise. 13 Ḡe ȳeri, m̄i ȳn ̄ wa kha h̄a ̄ ye ̄ gb̄ura hu ̄ vensura m̄e ven ̄ k̄amara za wa?; nad̄e m̄e vensura h̄a wa ̄e w̄zagare.

Poli bu ȳn Yekire ki h̄a Efezi kiret̄ewura

14 S̄e liin thaaga na m̄e ba huruse Siye / Siye Yekila w̄ola za, 15 zaaza m̄yura ȳisura na f̄olura m̄yura ȳisura b̄e kuɔ ba u heke. 16 M̄yura b̄e bu wa u uga yeyeb̄e deȳwe beye. Ḡe ȳen na m̄e ȳn u kha u h̄a ̄ faɔa na habe Ninyegem̄ra w̄orkura za, 17 si le thaaga u ye Kirisitira m̄yura h̄udan ̄ gagasura za kh̄ame w̄orkura za; ki ye ̄ kh̄ori kame na k̄ra. 18 Na s̄e liiri, ̄e na Yekila n̄pura buora b̄e ba bu faɔa na tu lomura za Kirisitira kh̄ori a. U kh̄orumura pheri, pi s̄ura, pi gon, d̄una pi kogo. 19 ̄ ba tu Kirisitira kh̄orumura ki t̄ara tuumura th̄inyira b̄e, ki ye ̄ h̄i na Yekila w̄orkura na k̄ra.

20 Yekila, u w̄era w̄orkura ki liige aa za, wes̄e a ȳ u, waruma wes̄e a gaga, u ki w̄ori h̄a a si u w̄orkpakpakura za, haru na t̄ara lomura za a kha b̄e si. 21 Uga yeyebura bu wa u bege egilizi n̄pura sugumura za, Yesu Kirisitira w̄orkura za b̄anye b̄e kei gbaa. *Amiina / Amiina*.

A b̄e liin ma kpuore Kirisitira za

4 M̄e w̄era ki bu kasora za Adeyura k̄amara za, m̄i ȳn ̄ wa kha ̄ ye ̄ n̄r̄elomura mak̄n na Yekila ȳda ̄ buun ura, 2 ̄ s̄une ̄ th̄i, na le n̄w̄ȳḡeme ki h̄udan d̄una s̄omura, na bi kame bilense na kh̄orum̄e. 3 Nukpuola Ninyegem̄ra h̄aar ̄, ̄ p̄e na go d̄e na k̄ra ki h̄udan w̄ȳike za na kame. 4 ̄e kiret̄ewura bu wa mu gaga kha nura kpo gb̄ode khaaye, Yekila yiin ma Nin kpo ̄ za. Mafura t̄i Yekila ȳd̄ ̄ ̄ bu h̄udan na laɔa kpo. 5 Adeye ukpo kpeli ki bu, kh̄ame th̄ine kpo kpeli ki bu, Yekire āyike kpo kpeli ki bu. 6 Yekire ukpo ki bu, u ki bu n̄pe b̄e Siira, u ki bu n̄pe b̄e thaagura za, u ki liige n̄pe b̄e za, d̄una u bu wa na n̄pe b̄e. 7 Na Yekila ȳaḡinn ma a b̄e na miliinse th̄inye th̄inye na mak̄n na w̄orkura Kirisitira h̄aan a b̄e ura.

I Mak̄n khaad̄e ken ni na 1 Kor̄et̄uwe 15:9 II Mak̄n khaad̄e ken ni na Ɔrom̄uwe 16:25-26 III Ken si seīerekpuosira Kol̄s̄uwe 1:16

8 S̄e liin thaagura na si ded Yekila sewura za Kirisitira m̄yura za kha:

«Baa u kha gan zaara, na u god̄ yuon ma na kasobiwe bu, ki ȳaḡn bu IV.»

9 Na de kha u gann ma haru zaara ni, s̄e k̄ola b̄oḡo wa be? S̄e b̄oḡo wa kha u na s̄unn ma haru f̄olura za. 10 U w̄era s̄unn haru f̄olura za, u kpuora gann haru zaazaara diikhela ni, si le thaaga u h̄udan khaaye b̄e. 11 M̄yura u na ȳaḡinn n̄pura ɔ, ɛ ki bu kha bu le Kirisiti d̄arawe, bu le Kirisiti ȳadedewe, bu le Kirisiti s̄erenuusura dedewe, bu le pas̄teruwe ki kar̄n n̄pe V. 12 U liin ma s̄e, si le thaaga kiret̄ewura w̄ori ki le pi milinsira, egilizira ki bu mu gaga kha Kirisitira gb̄oda, u w̄ori ki yo w̄ore. 13 Mafura a b̄e w̄ori d̄e na le kpuore kh̄amura za, ki h̄udan na Yekila B̄ihiira Kirisitira tuumura. D̄e bena a h̄i khuose na hase kh̄ame kh̄na za na h̄udan mu gaga kha Kirisitira.

14 Na s̄e liiri, a ba le mu gaga kha bik̄erwe d̄owa?. N̄kpen̄se der̄wura ki kp̄ense n̄pura na pi t̄ora kar̄na, b̄e ba w̄ori vi a gagasura na ye a z̄e kh̄na mu gaga kha baa sarume na āme v̄iḡn gbuogo d̄owa?. 15 Na na a de t̄ya na a kh̄ori kame, s̄e ye wa a yo w̄ore m̄ye b̄e za na le kpuore na Kirisitira ki bu a thaagura za ura. 16 U w̄orkura za gb̄ode khaayura b̄e go kame na k̄ra, na le tikpo. Gb̄oda khaayura kpo kpora b̄e bu wa na i liigese. Na ɔ b̄e kpo kpora liige, d̄e bena gb̄oda w̄ori kh̄a na kh̄orum̄e.

A v̄k̄n a n̄r̄elomura Kirisitira kh̄na n̄r̄esura za

17 Ken wes̄e m̄e de ̄ na gb̄ra Adeyura ȳisura k̄amara za, s̄e ki bu kha h̄a ̄e n̄r̄e mu gaga kha baa Yekire kuɔdewe n̄r̄e d̄owa?, pi gagasura yo wa mukpas̄ye doru za. 18 Pi bu wa dabirige za, pi w̄ori tu Yekila m̄ye na yes̄n ɔ za wa?. Thakuofenura Yekila h̄a, pi bu na ḡe wa? nad̄e baa pi numiyira gb̄ud ura. 19 Pi laɔ ba nuse haru na h̄aan pi th̄i zerige th̄inyira b̄e za na pi le m̄th̄inkar̄yura b̄e. 20 Na ̄e u, b̄e lom̄e siira pi kar̄n ̄e Kirisitira m̄yura wa?. 21 ̄ nuun ma u m̄yura b̄e, ̄ buun ma kar̄n na gb̄u u t̄yara za. 22 Na mafura u, ̄ k̄an ma na z̄e ̄ zogo dugora, u zogora kha boi ki yii ̄ yeb̄igra za, s̄e kha le thaagura na ̄ bilen. 23 ̄ k̄an ma na ye *Yekila Nina / Yekire Nin* v̄k̄n ̄ gagalomura ̄ bu gagafense. 24 ̄ khe zogo fenw̄e, u w̄era ki mak̄n na Yekila d̄nora ura, ki le n̄telenyeme na n̄yegeme, s̄e ki bu t̄yara.

25 Ḡe ȳeri, na si bu mafura, ̄ z̄e t̄onse th̄inyira b̄e. ̄ b̄e kpo kpo le de t̄ya na kame, nad̄e a b̄e d̄ien ma na liin gb̄ode tikpo. 26 Na ̄ donni, h̄a ̄ le m̄b̄ye wa?; h̄a ̄ ye kh̄era wa? bu ̄ donjira bu wa?. 27 H̄a ̄ ye Sutana bu w̄orko ̄ za wa?. 28 W̄e b̄aa ki zu, u deyura gbaa

IV na t̄nt̄n̄sewe 68:19 V Mak̄n khaad̄e ken ni na 1 Kor̄et̄uwe 12:28

zugbūrusira, ki liige na kīra, si le thaaga u wɔri bu dagamu u miliinsira za, na wɔri denfe buɔme nɔpe. ²⁹ Sierebūse sii kǎn na kure ɛ nuusira za wa?, fɔ sierekūrise wese ki denfe nɔpe Yekire khīna nūrɛsira za dīna wese ki wɔri denfe si nuuredɛrwura. ³⁰ Yekila yiin ma uɔ thī *Nina/Yekire Nin* ɛ za mu gaga kha dīgase, hǎ ɛ asu uɔ Nina gagasira wa?. Uɔ Nina Yekila hǎar ɛ na bɔɔɔ ɛ kha gɔɔɔyāga guɔ, uɔ ba kuore ɛ na ɛ mbūyeliigira pere. ³¹ ɛ zɛ gagabūse thīnyira bɛ, na donsira, na donbūsira thīnyira bɛ, na sɔɔɔbūsira, na kusaɛ, dīna būsira thīnyira bɛ. ³² ɛ makari kame za, ki le kame mukūnyɛ, ki yafa kame za tɛ mu gaga kha baa Yekila yafan ɛ za Kirisitira za ɛra ^I.

5 ɛ khe Yekila lomura, nadɛ ɛ bu wa u bikhɔɔɔme. ² ɛ hɔdan na khɔɔme mu gaga kha baa Kirisitira khɔɔɔn a na hǎan u thī na pi khɔɔu u a kǎma mu gaga kha *thɔɔɔnse/Thɔɔɔnse* wese ki nuu Yekila.

³ ɛ bu wa *Yekila bewɛ/Yekire baa*, hǎ ɛ le zɛɔɔɔ wa?, hǎ ɛ le dɔɔɔkɔɔɔɔ wa?, hǎ i le nɔpe bǎa ki hīi muɛ za wa?, hǎ ɛ miyura siira kūra nu ɛ sugumura za wa? nadɛ Yekila nɔpura kǎn na le siɛ siira wa?. ⁴ Hǎ nulasɛɛɛ, na sierekpasɛɛ, na sierekarɛɛ kure ɛ za wa?, siɛ kīra wa?. Na ɛ yɛ Yekire gbīne siɛɛ doro ki kure ɛ nuusira za. ⁵ Nadɛ, ɛ kǎn tu kha zɛɔɔɔ na dɔɔɔkɔɔɔɔ ledɛwɛ, na wɛɔɔɔ ki hīi muɛ za wa? (bɛ na sīn-thɔɔɔɔnderɛwɛ bɛ bu wa kpuore.) Bɛ uɔ sii ba lon Kirisitira na *Yekila uɔɔra/Yekila uɔɔa* za wa?. ⁶ Hǎ ɛ ba yɛ nura sii firigīn ɛ na sierekpasɛɛ suɔ kūu wa?, nadɛ siɛ ki yɛ na Yekila donjira hīi na nɔkpagayamura. ⁷ Hǎ ɛ ba dɛ na bɛ nɔpe siira wa?. ⁸ Khīra ɛ kha bu wa dabirinɔpe; na ɛra wɛ, ɛ liin ma yɛyɛbɛ nɔpe Adeyura khīna nūrɛsira za. Gɛ yɛɛɛ, ɛ nūrɛ mu gaga kha yɛyɛbɛ nɔpe. ⁹ Nadɛ wɛɔɔɔ ki nūrɛ yɛyɛbura za, bɛ miliinyira ki bu mukūɔɔliige, teleme, dīna tīya miyɛ. ¹⁰ ɛ pɛi na tu miyura ki nuu Adeyura. ¹¹ Hǎ ɛ ba yii ɛ nii dabirimɔkpasɔɔɔɔ za wa? ^{II}; na ɛ kǎn ma thīra na kuse ɛ dabirimɔyura kowuga u. ¹² Miyura bɛ dabirinɔɔɔɔ le guuresɛ za, si debira thīra bu wa nuse. ¹³ Na muɛ bǎa kud yɛyɛbɛ za, dɛ bu dabirige za dūwa?, ¹⁴ nadɛ ti kud ba yɛyɛbɛ za ki yǎ tu. Gɛ yɛɛɛ na si ded Yekila sɛwura za kha:

«Muɔ dɔhūndaawɛ, arɛ,
arɛ na kure huumira za,
ki yɛ Kirisitira yɛyɛbura hɔdan mu za.»

¹⁵ ɛ tu gɔ ɛ thī gbaangbo, hǎ ɛ le wɔɔɔɔɔɔɔɔ wa?, na ɛ le wɔɔɔme dɛɔɔɔɔ. ¹⁶ Bendɛ ki bu ɛ heke mura, ɛ pɛi na le mukūnyɛ, nadɛ fū khɛra hīin ma na būsɛ doro. ¹⁷ Gɛ yɛɛɛ, hǎ ɛ hɔdan kɛɛ le wɔɔɔme wa?, na ɛ bɛ Adeyura dīɔɔɔɔ na tu u. ¹⁸ Hǎ ɛ yǎ duvɛn na hīi wa?, nadɛ thǎyɔɔɔɔɔɔɔ yii wa nura kakarūliige za; na ɛ kǎn ma na hīi na Ninyegɛmɔ. ¹⁹ ɛ hǎ kame habɛ na Yekire gbīnetīnse ki kure Yekila sɛwura za ɛra, ɛ tīne Yekire

^I Makīn khaadɛ ken ni na Matiyɔ 6:12, 14 ^{II} Makīn khaadɛ ken ni na Dɔɔmɔwɛ 13:12

gbīnetīnse suɔɔɔɔ, dīna tīnse wese u Nina yiin ɛ gagasira za. ɛ tīne na gbīne Adeyura na ɛ gagasira bɛ. ²⁰ ɛ thɛ a *Siye/Siye* Yekila bǎanyɛ bɛ na miyura bɛ za, a Adeyɛ *Yesu* Kirisitira yɔɔɔɔɔɔ za.

Poli bu bɔ hadɛɔɔɔ na khodɛɔɔɔ

²¹ ɛ wɛɔɔɔ ki ǎn Kirisitira, ɛ sūne ɛ thī na hǎ kame. ²² Hape, ɛ sūne ɛ thī na hǎ ɛ khuowira mu gaga kha baa ɛ sūnen ɛ thī na hǎan Adeyura ɛra. ²³ Nadɛ khuora ki bu hala thadɛyura, mu gaga kha baa Kirisitira bu egilizi thadɛyura ɛra. Kirisitira ki bu egilizira zūndaara dīna egilizira bu wa Kirisitira gbɔɔɔɔ. ²⁴ Na, lomura za egilizira sūnen u thī na hǎan Kirisitira, mafura tɛ hapura kǎn na sūne pi thī na hǎ pi khuowira. ²⁵ Khuo, khɔɔɔ mu hala mu gaga kha baa Kirisitira khɔɔɔn egilizira haru na hǎan u thī nina egilizira kǎma ɛra; ²⁶ si le thaaga u yɛdɛ egilizi nɔpura Yekila wɔɔɔɔ za. U yɛdɛn mi wa dīna ǎme na Yekila siɛsira. ²⁷ U nɔpura wɔɔɔ hīi na Yekire uga yɛyɛbɛ u wɔɔɔɔ za, kɛɛ le nirige, kɛɛ le yūɔɔɔɔkherɛ na asɔkherɛ. U bɛ wa kha u egilizi nɔpura le nuyegɛme kɛɛ le zarɔɔɔɔkherɛ. ²⁸ Mafura tɛ, khuora kǎn ma na khɔɔɔ u hala mu gaga kha uɔ thī gbɔɔɔɔ. Wɛɛ bǎa ki khɔɔɔ u hala, uɔ dɛyura khɔɔɔ wa u thī. ²⁹ Nadɛ nura sii bu yǎasīn u thī wa?, na u dɛyura bedɛ wa u thī ki ken u thī mu gaga kha baa Kirisitira ken egilizira nɔpura ɛra. ³⁰ Aa bɛ kpo kpora bu wa Kirisitira gbɔɔɔɔ khaare duɔ. ³¹ Si sewen ma Yekila sɛwura za na ded kha: «Gɛ yɛɛɛ, khuora ba kure u siye na u yaa leke za, ki yo maa u hala za, piyǎra bɛ dɛ na le nura tikpo.» ³² Uɔ gūnira kɔɔa gbīn ma, na mi de ɛ wa si kha siɛ siɛsɛ gbūun ma Kirisitira na u egilizira nɔpura za. ³³ Na siɛ siɛsira ded ba na hǎa ɛ tɛ. Khuo tuɔ khuo kǎn ma na khɔɔɔ u hala mu gaga kha uɔ thīra, hara tuɔ hara kǎn ma na gbīne u khuora.

Poli bu bɔ biuwe na hūndɛwɛ

6 Biuwe, ɛ ki nu ɛ hūndɛwɛ bɛɛ Adeyura kǎmara za, nadɛ siɛ ki kīra. ² «Gbīne mu siira na mu yaara», Ken siɛɛdewensira dabila za Yekila lugun siɛn nuhǎanɔ bu. ³ Gɛ nuhǎanɔɔɔ ki bu kha: «Mu bu bǎanwuonɔ na thakuosūɔɔɔɔ fɔɔɔɔɔɔ za fara.» ⁴ ɛ hūndɛwɛ, hǎ ɛ bū ɛ biuwira za wa?, na ɛ koro pi ki bɔ pi, ki karīn mi na makīn na Adeyura dīɔɔɔɔ.

Poli bu bɔ dome na pi thadɛwura

⁵ Dome, ɛ gbīne ɛ thadɛɔɔɔɔɔ ki bu fara dunuyara za gbaangbo na kpolonvuriga, na ǎnabirise, ki sūne ɛ thī mu gaga kha baa ɛ le si na Kirisitira ɛra. ⁶ Hǎ ɛ le si pi wɔɔɔɔ doro za ɛ miyɛ bu nuu wɛ wa?, na ɛ le miyɛ bɛ na kpolonɔ kpo na makīn na Yekila dīɔɔɔɔ, mu gaga kha Kirisitira miliinbiuwe. ⁷ ɛ liige hǎ ɛ thadɛɔɔɔɔɔ na kpolonɔ kpo mu gaga kha ɛ liige wa ki hǎ Adeyura, hǎ ɛ le si mu gaga kha nuhūɔɔɔɔ ɛ le hǎ si wa?. ⁸ Nadɛ ɛ tu wa kha nɔpe bɛ kpo kpora, dome i ba, hɔɔɔme i ba, pi

bιe kpo kpora ba bu wa pi miliinkĩrĩse tōnra Adeyura heke. ⁹ Īe thaderwε, ĩ le si kpuosira na hã domira. Hã ĩ gbũ wĩ wa?, nadĩe ĩ tu kha ĩe na bιe bu wa na thadeye kpo zaara ni, u gbũu khon nura nura za wa?.

Poli bu de khãadewura lomura za pi kãn khẽi Sutana.

¹⁰ Si phulyãnsura ki bu kha ĩ pẽi na bu faɲa Adeyura heke u wɔrĩkpakpakura za. ¹¹ ĩ khe Yekila khẽikhẽi-daasura bιe si le thaaga ĩ wɔrĩ nĩrẽ na kĩra na tĩe Sutana na asi u zansura bιe. ¹² Nadĩe a khẽi na nĩthĩrĩbii-we wa?, ɲa a khẽi wa dĩna ninbĩlwe thaderwura ki bu dunuyara dabirige uɲura za ɲra, dĩna faɲadewura, dĩna wɔrĩkɔdewura ki bu dabirigira za, dĩna ninbĩlura ki bu zaazaara ni ɲra. ¹³ Gĩe yĩerĩ, ĩ khe Yekila khẽikhẽi-daasura bιe si le thaaga, na dĩyãga bĩɲura ba nannĩ, ĩ wɔrĩ nĩrẽ tikpo za banu kha ĩ yo nann khẽiɲura zuokhela. ¹⁴ ĩ nĩrẽ tikpo za na khẽi Sutanara. Yekila tĩyara bu wa mu gaga kha kagara. ĩ wɔ wɔ kagarara ĩ haggaye za. Teleme bu wa mu gaga kha khĩɲgbɔɲɔɲĩn, ĩ yii wɔ gbɔɲɔɲĩna. ¹⁵ ĩ pẽi na ki de Yekila sĩerẽnsura na nunusume, sĩe wesĩe ki hã kpolonwuonjira. Si bu wa mu gaga kha sawulansĩe ĩ yiin ĩ dĩesura na wɔrĩ nĩrẽ Yekila khĩna za na kĩra. ¹⁶ Hã ĩ ba pha khãamĩra ki bu mu gaga kha suoye tĩege khĩɲura wa?, bιe ki ba denfẽ ĩ, ĩ

wɔrĩ bĩi bĩura Sutana suɔbĩnyura bιe. ¹⁷ ĩ si zĩme khĩɲgbãñfulara ki khe Ninyegemɔra sɔwɔnara sĩe wesĩe ki bu Yekila sĩesura. ¹⁸ ĩ ki yĩn Yekila bãanye bιe gbaangbo Ninyegemɔra wɔrĩkura za, na yĩn u na yĩmura thĩnyira bιe. ĩ pẽi bιe yĩmura za gbaangbo ki yĩn ki hã kiretĩewura bιe kei gbaa. ¹⁹ ĩ ki yĩn ki hã mĩe tĩ, si le thaaga na mĩe kha mĩe de Yekila sĩerẽnsura gũnira bene bãa, mĩe wɔrĩ bu phĩne na de si sĩ ye/Yedese. ²⁰ Sĩe sĩerẽnsura kãmara za mĩe bu kasora za. Gĩe yĩerĩ, ĩ yĩn Yekila na hã mĩe, mĩ wɔrĩ sĩere na habe mu gaga kha baa mĩ kãn na le si ɲra.

Poli bu yĩn Yekila kha u kĩra kiretĩewura.

²¹ Mĩe bιe wa kha ĩ tu mĩe hĩdanlomura dĩna mĩna mĩe le. A yabikhɔrĩyɔwɔ Tisiki ^I, ki bu Yekire miliindakĩra ba kɔrĩ ĩ mĩe mĩyura bιe. ²² Mĩ kĩesĩn sĩ wa ki dãa u ĩ heke ĩ bu nu a kũra, ki hã ĩ habe.

²³ Siye/Siye Yekila na a Adeye Yesu Kirisitira hã kiretĩewura kpolonwuonjira na khɔrĩme, na khãame. ²⁴ Yekire kĩra wɔrĩe bιe ki khɔrĩ a Adeyura Yesu Kirisitira na khɔrĩkeizuome.

I Ken ki yĩsĩkpuogira Miliinye 20:4

Filipuwe

Leturla siere thaaga

Poli sewen leturlawe khõl na hãan kiretiewura kha bu Filipura. Filipu egilizira Poli lugun phiin Erõpu surlgura za. Filipu kha bu wa Maseduwani surlgura gbonjo. Dromuwe kha bu Filipura thaagura za.

Bena Polira kha bu kasora za, fura za u sewen leturlawe. U gagase na asun ma, nadie nɔpe buɔ na lonn ma na tɔɔɔ kaɔn Filipu kiretiewura sugumura za. Na sie bie za, Polira leturla bɔɔɔ wa lomura za uɔ bu na bãanwuonjo dũna habe nadie baa uɔ na Yesu Kirisitira bu nukpuola ura.

Polira thien Filipuwira na pi leke muhãanyura bie pi hãan uɔ, bena u kha bu vensura za. Sie kpõra za na u sieren dũn mi pi bu pẽume dũna habe mu gaga kha baa uɔ tĩ buun gbõrise ki nũren tikpo za. Kha pi sũne pi thĩ mu gaga kha baa Yesura sũnen u thĩ ura, kha hã pi ki bie bie thĩ tõni dorowa? (dabikpakpa?e 1-2). Polira bɔɔɔ pi wa si kha baa Yekila kenn mi nitelenyemira, sie liin ma Yekila miyãagurane nadie baa pi khãan Yesura za ura, na Yawutuwe sierehãansura gɔɔɔra yien wa? U sarun ma pi za kha hã pi bu tɔɔɔ kaɔnderuwura wa?, ki yĩnn mi kha pi khe uɔ Polira lomura, ki pẽ na yie pi thakuogira hudan mu gaga kha baa Yesura begura kha bu (dabikpakpa?e 3). Polira sewen ma u leturla na bɔɔɔɔn bãanwuonjira na kpolonwuonjira Yekila hã wepe ki bu na Yesura kpuore (dabikpakpa?e 4).

Poli bu thie Filipu kiretiewe

1 Mɛ Polu na Timote liin Yesu Kirisiti miliinbiwe, a thie ãe wepe ki bu Filipura na liin Yekila

bewe/Yekire baa nadie baa ã bu nuune kpo na Yesu Kirisitira ura. A thie egilizi wuɔre nɔpura dũna pi denfedewura. ² A Siye/Siye Yekila na Adeye Yesu Kirisitira fũ ã za ki hã ã kpolonwuonjo.

Poli bu yĩn Yekire ki hã Filipu kiretiewe

³ Bene tuɔ bena mi gagase wa ã za, mi thie wa a Yekila. ⁴ Benye bie na mi kha mi yĩn Yekire na hã ã bie, mi le si wa na bãanwuonjo. ⁵ Nadie ãe denfen mɛ Yekire siereuusura debira za na gɔ bena ã khãari ^I na ba gbie fũra za. ⁶ Mi khãa wa si za kha Yekila gɔɔ si miliinkĩnsie ã za, uɔ ba yie wa si le na hĩ na yo gbie Yesu Kirisitira vi bamura za ^{II}. ⁷ Si makĩn ma mi yii ã bie miye mi gagasura za mafura, nadie ã miye gbõra wa mi za gbaangbo. Baa mɛ bu kasora za, dũna bena mi kha de Yekire siereuusura na mi yesĩn si nɔpe heke, ã buun ma niin fũmura Yekila fũn mɛ za ura. ⁸ Iyo Yekila ki bu mi siereera, na tu kha mi de ba tĩya, mi khɔri wa ã bie thĩ na makĩn na Yesu Kirisitira khɔrlomura.

⁹ Mi yĩn ma Yekila kha u yie ã khɔrumura ki gbõn, sie le na Yekila tuunthĩnthĩme, dũna wuɔme, ¹⁰ si le thaa-

^I Ken Miliinye 16:13-15 ^{II} Makĩn khaadie ken ni na 1:10; 1 Korẽtwe 1:8

ga ã tu khonjĩn mukĩnnye. Mafura ã ba le niyegeme, kei le zarũnkheye Kirisitira gbũu bandiyãgura za, ¹¹ ki yie ã hĩ na mukĩruliige Kirisitira wɔrkura za, nɔpe gbõne Yekila ki fuu na u yisigura.

Yekire siereuusere debe miye

¹² Mi kiretiewe yabiwe, mi bie wa kha ã tu wesie. Sie ki bu kha gbõrsura nann mɛ, sie yien ma na Yekila siereuusura buun thaaga. ¹³ Nadie surasiwira ki bu guberinerura gbẽna za, na buɔra bie tuun ma ura kha mi bu wa kaso za nadie baa mi liige ki hã Kirisitira ura ^{III}. ¹⁴ Duɔ sien ma kiretiewe khãame za, nadie baa pi yãan kha mɛ bu wa kaso za ura. Mafura, pi buun ma habe buɔ na siere, ki de Yekila siereura kei le ãnabirise. ¹⁵ Tĩya u, pi buɔ bɔɔɔ wa Kirisitira miye, nadie mɛ zone bu wa pi za, dũna pi bo ba na kame nadie pi bie wa na tãra mɛ, na buɔ le si wa na gagakĩrise. ¹⁶ Bie wepe le si wa mɛ khɔrime kãma, nadie pi tuun ma kha mɛ bu wa fara ki khẽ ki hã Yekila siereuusura. ¹⁷ Na wepe ki khẽ zone na mɛ, bie bɔɔɔ wa Kirisitira miye na bogore, dũna gagabĩse. Pi bie wa mi gagasura bu asi na sie kasora za. ¹⁸ Si suɔ sii bu thaa-ga wa?, si liin na gagakĩnse ba, si liin ma na gagabĩse ba, Kirisitira miye bu wa ki de, mi yãgayãga wa sie za. Mi gbũu ba ki yo wa wuɔre ki yãgayãga. ¹⁹ Nadie mi khãan ma kha ã Yekire yĩnura wɔrkura za dũna Yesu

^{III} Makĩn khaadie ken ni na Miliinye 28:30; na Efezũwe 3:1; 4:1

Kirisitira Nina denfesura za, gbĩrĩsɛ bɛ ba yo phula wa mɛ kuome za. ²⁰ Nadɛ wesɛ mɛ tɛ thĩra na mɛ khāa sɛ za, sɛ ki bu kha nɛsɛ ba ɔ mɛ mɛnɛ sii za wa?, ɲa, habɛ bu wa mɛ za na ɔ ɛra wɛ na yo kũu, thakuogo i ba, huume i ba, mɛ bɛ wa na khe mɛ gbɔɔa na gbĩne Kirisitira. ²¹ Mɛ heke, na liige na hā Kirisitira, sɛ ki bu thakuogira, na mi huuri, mi buume bu wa bu. ²² ɲa na mɛ kān hɔdan ma thakuogo za, mɛ ba wɔrɪ le wa mili-inkĩrɛsɛ, mafura, mɛ tu wesɛ mi ken khon wa?. ²³ Mɛ gagasɛ bu wa sɛyɔ yɔ: ɲa, wesɛ ki kĩra gbaangbora, sɛ ki bu kha mɛ khɔrɪ wa na kure dunuyawɛ za na yo hɔdan na Kirisitira. ²⁴ ɲa sɛ bāa mɛ hɔdan thakuogo za tɛ kāmara za. ²⁵ Gɛ yɛrɪ baa mɛ khāan ma sɛ za, mɛ tuume bu sɛ za kha mɛ ba hɔdan ma thakuogo za. Mɛ ba hɔdan ma tɛ bɛ lɔkɔ za na bu denfɛ tɛ yo wɔɔrɛ ki hɔdan bāanwuɔŋɔ za khāamura za. ²⁶ Mafura, na mɛ vɔd thiyen tɛ heke, sɛ ba le wa thaaga tɛ bāanɛ wuo gbaangbo na Kirisitira mɛ kāmā.

Nɪrɛlɔmɪra kɪ makɪn na Yekila sɛrɛnuusɪra ɪra

²⁷ Wesɛ ki bu thaagura, sɛ ki bu kha tɛ nɪrɛlɔmɪra kān ma na hɔdan mu gaga kha baa Kirisitira sɛrɛnuusɪra bɛ sɛ ɪra. Mafura, na mɛ ba wɔrɪn thiyeri, mɛ yā tɛ, na mɛ ba wɔrɪn thiyen tɛ wa? ba, mi nu tɛ kũra kha tɛ nɪrɛn kĩran ma ki liin nukpuore na kame, dũna kha tɛ ledɛ wa kpuore na gagakpuose, ki ɔ khāamura, bɛ wɛpɛ bakan sɛrɛnuusɪra za ɪra. ²⁸ Hā tɛ yɛ bũrawura ānɛ tɛ mɛnɛ sii za wa?. Sɛ ki ba bɔɔɔ sɛ kha bɛ thĩra ba dii wa. Tɛ heke, sɛ ki bɔɔɔ kha tɛ ba bu wa zĩmɛ; sɛ gbũun kuɔ ba Yekila za. ²⁹ Nadɛ, ɔ fɪn tɛ za na yɛn na tɛ khāan Kirisitira za, sɛ dola tɛ wa?, ɔ yɛn ma na tɛ buun vɛnsɛ Kirisitira za. ³⁰ ɪra wɛ, tɛ niin bu wa khɛlgura za. Gɛ khɛlkpuogira tɛ yāan na mɛ kha khɛl khɔra, tɛ tuume gbũu bu wa sɛ za tɛ I, kha mɛ bu wa ki yo wɔɔrɛ na gɛ khɛlkpuogɛ.

Kirisitira liin ma u thĩ miliinbiye

2 Kirisitira hā tɛ wa faɲa, nadɛ baa tɛ bu kpuore dũn u ɪra. U khɔrɪ tɛ, sɛ hā tɛ wa habɛ, u Nina liin thaagura na tɛ hɔdan nukpuore, tɛ hĩin ma na nuwanse, dũna tɛ makarɪ wa kame za. ² Si liin mafura, tɛ hɔdan nukpuore na kame, tɛ hɔdan na khɔrɪlɔnkpuowe, tɛ hɔdan na gagakpuose, ki yii tɛ gagasɪra mɛnɛ kpo za. Mafura mɛ bāana ba wuo gbaangbo. ³ Hā tɛ le mɛnɛ sii na bogore na bɛ wɔɔrɛ wa?, warɪma na bɛ yɛsɪga wa?. ɲa tɛ yɛ tɛ lɔmɪra thɔ, na ki ken buɔra kha pɪ bu wa tɛ wɔɔrɛ u. ⁴ Hā tɛ gaga na tɛ thĩ buume doro wa?, ɲa tɛ gaga na buɔra bɛwura tɛ. ⁵ Tɛ yɛ tɛ gagasɪra hɔdan mu gaga Yesu Kirisitira bɛsɪra. ⁶ ɔ na Yekila kha makɪn ma, ɲa u bɛn kha ɔ hɔdan na makɪn na Yekila bɔɔa faɲa za wa?. ⁷ ɲa u zɛn ma sɛ bɛ ki liin u thĩ miliinbiye. U liin ma nuthĩrɪbiye, na nuthĩrɪpɛ ki ken u mu

I Ken Miliinye 16:19-40

gaga kha nuthĩrɪga. ⁸ U sũnen ma u thĩ, na nuun Yekila bɛrɛ

harɪ na yo nann huume,

nɪbadabɔkɔ/Nɪbadabɔkɔ thĩra za.

⁹ Gɛ yɛn na Yekila arɪgan u na yiir u hɔdankheyɪra bɛ kpakpada za ki

hāar u yɛsɪgura ki gbɪn tāra yɛsɪsɪra bɛ,

¹⁰ si le thaaga, mɛnɛ tuɔ mɛnɛ ki bu zaazaara ni,

na fɔlɔŋura u, dũna fɔlɔŋura thedera u,

tɛ bɛ ba huruse u wɔɔla u. ¹¹ Ki yɛ nɪpɛ bɛ kpaasɪn sɛ kha

Yesu Kirisitira ki bu Adeyɪra,

na gbĩne Siye/Siye Yekila.

Kiretɛwɛ kān ma na hɔdan mu gaga kha yeyɛbɛ dunuyara za

¹² Gɛ yɛrɪ, mɛ yesɛgbɪrɪwɛ, tɛ ki nu Yekila bɛrɛ mu gaga kha baa tɛ kha le si kũu bɛna mɛ kha bu tɛ sugumura u ɪra. Tɛ ki nu u bɛrɛ na tāra dɛ bɛna thĩra, harɪ baa mɛ bu tɛ sugumura za wa?. Tɛ liige na Yekire ān-abirise dũna gbĩnesɛ na bu bu zĩmura. ¹³ Nadɛ Yekila thĩra ki liige tɛ za, ɔ ki ba yɛ tɛ bu sɛ gagasɪra ki hā tɛ faɲa tɛ le mɪyɪra ki nuu u ɪra. ¹⁴ Tɛ le mɪyɪra bɛ kɛi le wũugĩnɛ na bakĩnɛ, ¹⁵ si le thaaga tɛ hɔdan kɛi le zarɪgĩnkherɛ, ki le nɪtɛlenyeme. Tɛ ba le wa Yekire biiwe kɛi le bilɛnsɛ nɪkɛtɛleyeme na nɪbũwɛ sugumura za. Tɛ hɔdan pɪ sugumura za mu gaga kha yeyɛbɛ, ki yɪɲa mu gaga kha khusabiye, ¹⁶ na tɛ de pi sɛsɪra ki hā wɪ thakuogira ɪra, sɛ ba le wa yɛsɪgbɪnɛge thaaga mɛ heke Kirisitira vɪ bandɪyāgura za, ki yɛ sɛ yā kha mi liigen kpaɪa wa?, dũna mɛ venn kpaɪa wa?. ¹⁷ Harɪ na mɛ tarɪmura kān ma na gbo II, na le *thɔɔɔnɛ/Thɔɔɔnɛ* na sɛ tɛ khāame bɛsɪra za, ki yɛ mɛ na tɛ yāgayāga kpuore. ¹⁸ Mafura, tɛ yāgayāga, ki hɔdan bāanwuɔŋɪra za na mɛ kpuore.

Poli bu bɛ na ba dāa Timote na Epaforoditi Filipu kiretɛwɛ heke

¹⁹ Na a Adeyɛ Yesura/Yesu dɪŋɔ u, mɛ gagasɛ bu wa na ba dāa Timote tɛ heke khaadɛ na dɔ bɛnɛ, si le thaaga mi nu tɛ kũra na bu habɛ. ²⁰ ɔ kpora ki wukɪn tɛ mɪyɛ za mu gaga kha mɛ. ²¹ Buɔra bɛ wukɪn ma pi thĩ mɪyɛ za, pɪ nuuga bu Yesu Kirisitira mɪyɛ za wa?. ²² Tɛ thĩra tu lɔmɪra za Timotera bɔɔɔn sɛ kha ɔ bu wa nuune kpo nura. U hāan ma u thĩ na liigen na mɛ kpuore Yekire sɛrɛnuusɪra debira za mu gaga kha baa biye liige na u siye ɪra. ²³ Mafura, na mɛ ba tuun duɔ mɛ mɪyɪra za bɛndɛ, ɔ mɛ gaga na ba dāa tɛ heke vivi. ²⁴ Mɛ khāan ma sɛ za kha khaadɛ na dɔ bɛnɛ, Adeyɪra ba hā mɛ khĩnɛ mi thiye tɛ heke.

²⁵ ɲa mɛ gaga wa kha sɛ bāa Epaforoditi vɪ thiye tɛ heke. Mɛ yabiye, na mi miliindakāra u, u ledɛ wa na

II Makɪn khaadɛ ken ni na 2 Timote 4:6

mie kpuore miliinsira za. Uɔ ɿ na yɛn na u ban hāan mi denfesura za mi kha ven ɿra. ²⁶ ɿ wɔbirige bu wa u za thĩ, dũna u gagasura asun ma gbaangbo nadie baa ɿ nuun u bosira miye ɿra. ²⁷ Tɿya u, u kha bo ba, u kha bie hu wa thĩra, ŋa Yekila makarun ma u za. Uɔ kpora za u makarun wa?, u makarun ma mie za tĩ si le thaaga hã wɔkpãka guɔ ba le sie mi wɔkpãkura za wa?. ²⁸ Gie yɛn na mi khũɔfɿn kha mie dāa u ɿ heke si le thaaga, na ɿ ba ɔfɿn yāar u ɿ bāanyɿra wuo ki ye duɔ khon mi wɔkpãkura za. ²⁹ Si liin mafura, ɿ gu u na kĩra na bāanwuonkpakpaka nadie uɔ na ɿe dien ma kpuore Adeyɿra za. ɿ ki gu bie nɿɿe siira ki kĩra, ³⁰ nadie Kirisitira miliinsira kāmara za u kha bie hu. U yiin ma u thĩ huume nuune za na buun bann na denfesura ɿe thĩra kha wɔru ban si wa?.

Poli yii wa u laŋra Yesura kpora za

3 ɿra wɿe, mi kiretɿe yabiiwe, ɿ hɿdan bāanwuonjo za Adeyɿra kāmara za! Mɿyɿra mi ded ɿ zuori, si gbĩra mi heke na gbũu hã ɿ sewe ɿe mɿkpuoyira za wa?. Si denfe wa ɿe. ² ɿ kɔrɿsɿn ɿ thĩ na miliinkarise lederɿwura ki bu mu gaga kha berēmura, bie wɿɿe huuresira ki bu thĩnthĩnsira wa? ɿra. ³ Aa huuresira liin thĩnthĩnsira, nadie aa gbĩne wa Yekila u Nina wɔrɿkura za, ki bu yɿsɿgbĩnege nadie baa aa na Yesu Kirisitira bu kpuore ɿra. Aa khāa a thĩ faŋa za wa?.

⁴ Na nura uɔ ken ma kha uɔ wɔru khāa wa uɔ thĩ za, mie bu wa na khĩne tĩ na wɔru le sie na tāra u deyɿra. Iyo, ɿme kha bu wa mie heke na wɔru khāa mi thĩ za. ⁵ Baa mie hũnni, si khɿewe wānɿsāara za mi huureni. Mie bu wa *Isirayeli* / *Isirayeli* na kure Bēzamē gbēne za. Mi bu wa Eburu, mi hũnderɿwura bie bu wa Eburuwe. Na gbũu Yekila sɿerehāansura geŋe, mi bu wa farizɿe ^I. ⁶ Mi Yekire miye kha bũ wa tann thĩ haru na mi ki gbũ kiretɿewura ^{II}. Na gbũu sɿerehāansura gɔbura za, nura sii kha wɔru bu zarɿgɿnkhere mie za sie za wa?.

⁷ ɿe miye bie kha bu wa buume miye mie heke, ŋa ɿra wɿe, mi ken ma ɿe mɿyɿra bie mɿkpasɿe Kirisitira kāmara. ⁸ Tɿyara za uɔ, baa mie tuun mi Adeye Yesu Kirisitira, sie bu wa mɿkpakpadē. Gie yɿɿe, mi ken ma ɿe mɿyɿra bie mɿkpasɿe. Yesu Kirisitira kāmara za mi yāan ɿe mɿyɿra bie na yɿɿe ɿ, ki ken miye bie dakhɔwuse si le thaaga mi le Kirisitira baa, ⁹ ki ye mi die dũn u na kĩra. Si bu mu gaga kha mi telen ma Yekila wɔɔla za sɿerehāansura gɔbura kāmara za wa?. Ŋa baa mi khāan Kirisitira za, gie yɿn na Yekila liin mi nɿtelenyemo. Bie telemie bu wa Yekila za khāamura kāmara za. ¹⁰ Weste mi bie, sie ki bu na tu Kirisitira na u hu arumura wɔrɿkura, na bu u vensura siira ki khɿegɿn dũn u u hu umira za, ¹¹ ki gbũu khāa si za kha mie tĩ ba aru wa na kure huumira za.

I Makĩn khaadie ken ni na ɔrɔmowe 11:1; na Miliinye 23:6; na 26:5 II Ken Miliinye 8:3; na 22:4; na 26:9-11

Na pēl na yo wuɔre

¹² Si bu mu gaga kha mi bie wa na de kha mie buun ma thaaga zuon na liin nura wɿe hĩin zuon wa?. Ŋa mi pēl wa ki yo wuɔre na bu le nɿthĩrɿhĩyemo, nadie sie kāmara za Kirisitira gɔd mie na liin mi u baa. ¹³ Mi kiretɿe yabiiwe, mi ken mi thĩ kha mie buun ma taase zuon wa?. Ŋa mi khon ma mi gagasura mɿyɿra tann zuon ɿra, ki yii mi faŋra bie na ki thuo wɿe ki bu mi wɔɔla u ɿra. ¹⁴ Mi horo wa na yo nan lada diikhela, si le thaaga mi ba bu dũn taasura, sie weste kāmara za Yekila yɿd a Yesu Kirisitira za. ¹⁵ Aa wɿɿe bakan kĩran Yekila mɿyɿra za, sie gagasura a kān bu. Dũna na ɿ bu wa na gagase suɔ na gbũu ɿe miye za, Yekila ba yesɿn ɿ si za. ¹⁶ Haru na si ba hɿdan muse, ɿ ye a ki thuo khĩna a khɿen na ba gbɿen fũra za ɿra. ¹⁷ Mi kiretɿe yabiiwe, ɿ thuo mie lelɔmura. A liin ma *mɿbɔgɔyɔne* / *Mɿbɔgɔyɔne*, mafura ɿ ki le wɿɿe ki thuo die mɿgɔyɔndie ɿra. ¹⁸ Iyo, mi kha de ɿ si guɔ za, mi gbũu de ɿ wa si tĩ fũra na yĩmithĩnse, nɿgɔme le wa pi thĩ Kirisitira bĩrawe, uɔ wɿera huun *nɿbadabɔkura* / *Nɿbadabɔkɔ* za ɿra ^{III}. ¹⁹ Pi yekila ki bu pi kpolonsira, pi gbĩne wa pi thĩ nulamiye za, pi gagasura bu wa fɔbɿe miye za doro. Si phɿlyansura za, pi ba dii wa. ²⁰ Na aa uɔ, aa segboŋira bu wa Yekila sɿɿgura u ni, dũna a bu wa ki tie a Zĩndaa Adeye Yesu Kirisitira. ²¹ Uɔ ki ba vɿkĩn a gbɔɿura ki bu na kpũjnsira na le i mu gaga kha uɔ thĩ bela ki bu na uga yeyɿura ɿra. U ba le si wa na u wɔrɿkura u khe ki hɿdan mɿyɿra bie thaagura za ɿra.

Poli bu hã Filipu kiretɿewe bɔgɔre

4 Mi kiretɿe yabikhɔrɿyɔme, mi khɔru wa thĩ na gbũu yā ɿ. ɿe wɿɿe ki le thaagura na mi bu bāanwuonjira dũna gbĩnesura. Mi yesewe, ɿ pēl na nɿrɿe na kĩra Adeyɿra khĩna za.

² Mi de ba Evɔdi na Sēntisi kha pi pēl na le nukpuore Adeyɿra kāmara za. ³ Muɔ wɿera ki bu mie miliindakaran telenyemora tĩ, mi yĩn mu wa kha mu denfe bie hapɿe yɔra nadie mie na bie venn ma kpuore Yekila sɿereuusura miliinsira za. Kilema, na mi liigedekamura buɔra bie ven ma na mie tĩ Yekila miliinsira za. Pi yɿsɿura sewen ma thakuokeizuonjira sewura za.

⁴ ɿ yāgayāga bāanye bie nadie baa ɿ liin nukpuore na Adeyɿra! Mi gbũu de si wa tĩ, ɿ yāgayāga! ⁵ ɿ ye nɿɿe bie tu kha ɿ bu wa nɿwɔyĩgeme. Adeyɿra ban bena yĩmin ma. ⁶ Hã ɿ wukĩn muɿe sii za wa? ^{IV}, ŋa miye bie za, ɿ yĩn Yekila, ɿ yĩn u zaanɿ na de u mɿyɿra za ɿ ven ɿra, ki thɿe u tĩ. ⁷ Mafura, Yekila kpolonwuonjira ki tāra nɿthĩrɿpe gagasura, sie ba zĩn ɿ wukĩnbɿsura za nadie baa ɿ liin nukpuola na Yesu Kirisitira ɿra. ⁸ Si phɿlyan-

III Pi bu Kirisitira huumira *nɿbadabɔkura* za wa?. Pi bi si na ven mu gaga kha Kirisitira wa? IV Makĩn khaadie ken ni na Matiyo 6:25-34

sira za, mi yabiiwe, miyira ki bu t̄ya miye, na gb̄nese bu ɩ za, na i teleni, na ɩ yedɩ, na ɩ nuu, na wɔzagare bu ɩ za, d̄ɩna zogo k̄rara ki h̄a yɩsɩnuugira, ɩ ye ɩe miyira dola hidan ɩ gagasira za. ⁹ Miyira ɩ mamarɩ mi heke, na miyira ɩ nuun na mi de na mi le, ɩ le ɩe siira t̄. Na siɩ liiri, Yekila ki h̄a kpolonwuonjira, uɔ ba hidan ɩ.

Poli bu thie Filipuwe pi leke m̄h̄anyira k̄ama

¹⁰ Na ye mi nukpuore za na Adeyira, mi ȳgaȳaga wa gbaangbo nadie baa ɩ ɔfɔn gɔd bi na k̄ran ɩra. Si bu mu gaga kha mi de ba kha ɩ kha gɔ bi ki k̄ra wa? de, ɩ kha gɔ bi wa ki k̄ra, ŋa lɔme ɩ na buun thonn na bɔɔn si wa?. ¹¹ Si bu mu gaga kha mi de ba siɩ nadie kha mune ki kpi bi wa?, hidanse tuɔ hidanse za mie bu, mi wɔre h̄i wa na siɩ, nadie mi mamarɩ si wa?. ¹² Mi tu gɔ ba mi th̄i bena mune kpi bi, na gb̄u tu gɔ mi th̄i bena mune bu mi heke. Khaare tuɔ khaare d̄ɩna miye bie za, mi mamarɩ ma na hidan dih̄ige za warɩma na hidan kh̄muŋa za, na hidan na mune warɩma na hidan keɩ le mune. Mune bu mi heke ba, mune bu mi heke wa? ba, mi wɔre h̄i wa na mi hidansira. ¹³ Mi wɔri tie wa siɩ bie na wɔrikira Kirisitira h̄an mi ɩra. ¹⁴ Kena wesie ɩ liiri, na denfen mi mi vensira za, si

bu wa mik̄ne. ¹⁵ ɩe Filipuwe tuume bu si za kha baa Yekire siɩrenusira debira gɔd ɩ heke ni fensira, na mi kud Maseduwanira, egilizi sii nɩpe denfen mie wa?, fɔ ɩe dola u. ¹⁶ Bena mi kha bu Tesalonikira, na ɩ d̄an ma denfese na h̄an mi b̄nlȳs bie ^I. ¹⁷ Si bu mu gaga kha leke m̄h̄anye mi bie wa?, wesie mi bie, siɩ ki bu duɔ siɩ ɩ buumira za. ¹⁸ Epafroditi h̄an mi wa ɩ denfesira bie. Baa u h̄an mi ɩ denfesira bie, mi bu wa na miyira bie za mi kha ven ɩra, harɩ na tann th̄ira. Si liin ma mi heke mu gaga kha *thɔɔnse* / *Thɔɔnse* pi khon h̄a Yekire na si nuugo nuu, wesie u buɩ, na u khɔri ^{II}. ¹⁹ Mi Yekila ba k̄ra ɩ Yesu Kirisitira k̄mara za, na mak̄n na u budakpakpakra, na u uga yeyebira. ²⁰ Yekila, uɔ wiera ki bu a Siira, uga yeyebira bu wa uɔ bege b̄anye bie. *Amiina* / *Amiina* .

Phulyanthiede

²¹ ɩ thie wepie bie ki bu Yesu Kirisitira bewe. A yabii-wira ki bu na mie, pi bie bu thie ɩ. ²² Kiret̄ewira bie bu thie ɩ, wepie th̄ira ki liige ki h̄a ɩtakhuora k̄ura. ²³ Adeye Yesu Kirisitira k̄ra ɩ!

^I Ken Miliinye 17:1; 2 Kor̄et̄uwe 11:9 ^{II} Mak̄n khaadie ken ni na Efezuwe 5:2

Kolɔswɛ

Letirila siere thaaga

Poli sewen letiruwɛ na hãan Kolɔsi kiretɛwura. Kolɔsi kha bu wa sirigura pi yi kha Azi Muneri, gbongbɔwɔɔ gu za. Poli derɛn yuon ni wa?. Polira ded pi Yekila siɛsura wa?, Epafurasɛ u na kud Kolɔsi, u ded pi Yekila siɛsura na pi buun Yesu (1:7 na yo 4:12 za). Uɔ kpuora ded Yekila siɛsura Lawodise na Irapolisi nɔɔra tɛ. Bena Poli kha bu ka-so za ɔɔmu (4:3), na Epafurasɛra yuon u heke na bɔɔɔn si kha nɔɔre buɔ lonn ma Kolɔsi kiretɛwura sugumu za na tɔɔɔ karɛn, ki karɛn nɔɔre kha na nɔɔra bɛ na bu zɛme u mbɔyeliigira za, u deyɛra ki gbɛne mukpasɛye yuɔ ki bu u wɔɔɔkura. Pi kha de ba kha nɔɔre nɔɔrɛ na Moyizi siɛɛwɔnsura faɔa, ki ye pi huure wi mu gaga kha baa Yawutuwe siɛɛwɔnsura de si. Pi kha de ba tɛ, kha pi bu siɛɛwɔnsura, ki barɛ muɔɔnyɛ yuɔ: Dimuɔnyɛ yuɔ na miyɔɔnyɛ yuɔ. Gɛ yeɛn na Polira sewen letiruwɛ na bu bɔɔɔ pi tɛya siɛsura, ki ye pi kei tɔɔɔ karɛndɛwura. U ded pi wa kha baa Yesura zɛnn mi, pi buun ma zɛmura, kha siɛɛwɔnsura wɔɔrɛ zɛn nɔɔre wa?. U ded ba tɛ kha Yesu Kirisitira kãmara za Yekila liin dunuyara, uɔ ki bu miye bɛ thadeyɛra, uɔ Yekila ba khe na zɛn nɔɔra. Sewura kpɔkɛn ma khaaye yɔ. Lugu besura ki bu kha: Na mu liin nukpuore na Yesura, fi za mu bu zɛmura (dabikpakpadɛ 1 na yo 2 za). Yɔɔɔfurasura ki bu na bu thakuokɛizuɔɔɔjira. Adeye Yesu kãmara za thakuofenkɛizuɔɔɔjira bu (dabikpakpadɛ 3 na yo 4 za). Poli na dãan ma Tisiki na Onezimu na letiruwɛ na pi yo hãan Kolɔswura u.

Poli bu thɛ Kolɔsi kiretɛwɛ

1 Mɛ Poli liin Yesu Kirisiti dãara na makɛn na Yekila dɛɔɔra, mɛ na a yabiye Timote, 2 aa ki dãa letiruwɛ na hã tɛ wɛpɛ ki bu *Yekire bewɛ / Yekire baa*, dɛna tɛ wɛpɛ ki bu a kiretɛ yabithɛnɛmɛmɛra Kolɔsura u. A *Siye / Siye* Yekila kɛra tɛ ki hã tɛ kpolonwuɔɔɔ.

3 A thɛ wa Yekila bãanyɛ bɛ, na a yɛn u ki hã tɛ, uɔ wɛra ki bu a Adeye Yesu Kirisitira Siira. 4 Iyo, baa tɛ khãa Yesu Kirisitira za na baa tɛ khɔɔrɛ Yekila nɔɔra bɛ, a nuun si. 5 Nadɛ, muɔna Yekila zɛn sann tɛ zaara ni, dɛ za tɛ yɛn tɛ laɔɔra. Yekila siɛɛwɔnsura ki bu tɛya siɛsura, baa siɛ ded tɛ, fura za tɛ tuun gɛ laɔɔra I. 6 Siɛ siɛɛwɔnsura ki de dunuyara khaayura bɛ za, si bu wa ki liige ki sen bise gbaangbo mu gaga kha baa si le tɛ heke ni ura. Baa si nann tɛ heke si lugusura za, na tɛ buun si wa, siɛ denfen tɛ na tɛ tuun Yekila fɛmura na kɛran.

7 A yesɛkhogbɔɔra dɛna a miliindakãran Epafurasɛ hãar tɛ wa karɛn tɛ miyura za. U liige ki hã tɛ wa mu gaga kha Kirisitira miliindakãra thɛ II. 8 Uɔ kpɔɔɔn a khɔɔmura thɛna Ninyegemɔra yɛn tɛ kpolonsira za ura.

9 Gɛ yeɛrɛ, na gɔ dɛyãgura aa nuun tɛ miye, aa yɛn ma Yekila ki hã tɛ kei gbaa. A yɛn u wa kha u hã tɛ wɔɔn-thɛmɛmɛra bɛ ki kure u Nina za ura, tɛ bu tu u dɛɔɔra na kɛra. 10 Mafura, tɛ nɔɔrɛɔmura wɔɔrɛ makɛn na Adeyura

I Makɛn khaadɛ ken ni na 1 Kɔɔɔtɛwɛ 13:13 II Makɛn khaadɛ ken ni na Kolɔswɛ 4:12

dɛɔɔra, na tɛ le miyura ki nuu u ura. Ki ye tɛ ki le mukɛn-thɛmɛmɛra bɛ, ki ki yo wɔɔre Yekila tuumura za. 11 Yekila ba hã tɛ faɔa miyura bɛ za, na makɛn na u wɔɔɔkɔɔkɔɔra, si le thaaga tɛ wɔɔrɛ pɛi na ba na bãanwuɔɔɔ na yo gbɛ miyura bɛ diikhela.

Yesu Kirisitira ki bu miye bɛ thaagura za

12 Tɛ thɛ *Siye / Siye* Yekila na bãanwuɔɔɔ, uɔ wɛra liin thaagura na tɛ buun niin kɛrɛgura zɛn sann u nɔɔra yeɛɛɛ sirigura u ni ura.

13 U yann khonn a wa dabirigbemukpakpaka faɔara za na yɛn a u Bikhɛye khɔɔɔwɔɔwɔɔra ugura za, 14 uɔ wɛra za u tann na zɛnn a, ki yafan a mbɔyeliigira za.

15 Kirisitira ki bu Yekire kɛyãamɔra khɛgɛnsura. Miyura bɛ Yekila liiri, uɔ ki bu lugu bikhiira, dɛna uɔ ki bu u bɛ thaagura za III. 16 Uɔ wɔɔɔkura za zaazaa miyura na fɔɔɔɔra miyura bɛ liiri; wɛtɛ ki yã dɛna kɛyãanyura, usura na thaderɛsura, na fansura dɛna wɔɔrɛsura. Iyo, u wɔɔɔkura na u kãmara za miyura bɛ liiri. 17 Kirisitira kha bu wa bu na muɔne sii bu thonn wa?, miyura bɛ bu wa bu uɔ wɔɔɔkura za.

18 Uɔ ki bu kiretɛwura thadeyura; bɛ wɛpɛ ki bu u gbɔɔɔ, ki yeɛn na uɔ liin thaagura; uɔ za thakuofɛɔɔra gɔ, uɔ ki bu lugu Bikhɛra alɛn na kud huumura za. Si le thaaga u hɛdan miyura bɛ wɔɔɔla za.

III Makɛn khaadɛ ken ni na Zã 1:1-3

¹⁹ Iyo, si nuun ma Yekila na u ylen na uo thira lomura bie hufann u Bikhira za.

²⁰ Duna Yekila tann ma u Bikhira za na yiin nukpuore uo thira na miyura bie tie, na hāan Bikhira, sie ki bu kha dunuyara miyura, duna zaaza miyura, ki yiin woyike i tie, u Bikhira huumira *nɪbadabɔkɪra* / *Nɪbadabɔkɔ* kāmara za.

²¹ Kena te ti, khura i khaala kha legen ma na Yekila duna i kha bu wa u buraawe i gagasira na i lelɔnbɔlwura kāmara za. ²² Na ura wie, Yekila yiin ma nukpuore duna i Bikhira huumira kāmara za, u wera hāan u thi gbɔda na huun si le thaaga i ye / *Yedese*, na wɔri nure u wɔla za kei le zariginkhere, na bilenkhere. ²³ Na sie bie za, i kan ma na baka khamura za na kira, kei zie laura sɛrenusira ha. I nuun ma sie sɛrenusira, si ded ba na mune tuɔ mune ki bu dunuyara za. Mie Poli liin ma sie sɛrenusie miliindaa.

Poli bu sere na gbūu u miliinse miye za

²⁴ Ira wie, mi bu wa baanwuono za nadie baa mi ven te kāmara za, nadie Kiritira vengbusira ki bu ki nan mie, kiretewura kāmara za, bie wɛpɛ ki bu u gbɔda ura. ²⁵ Mie liin ma pi miliindaa na makin na miliinsira Yekila hāan mi na gbūu te miyura za. Sie ki bu kha mi kan ma na de Yekila sɛsira na kira. ²⁶ Sie ki bu Yekila miyuorena, ti na guoren ma nɛpɛ za na go ki haru khɔ. Na ura wie Yekila bɔɔɔɔ i wa na u nɔpura. ²⁷ Si nuun ma Yekila na u ylen na pi tuun die miyuorena gbimura na ti kiramura na gbūu thimaanyura za. Die miyuorendie ki bu kha Kiritira bu wa i sugumura za, duna u wɔrkura za, i bu wa na laja kha i niin ba hufan ma *Yekila uga* / *Yekila uga* yeyɛbura za. ²⁸ Uo Kiritiwie miye aa de nɔpura bie, na a bɔ pi, ki karin mi na wɔme thi. Si le thaaga pi hii khawura za Kiritira wɔrkura za. ²⁹ Gie ylen na mi liige na mi lede na makin na Kiritira farura u hāan mi na ki liige mi za na wɔrkɔ ura.

² Iyo, mi bie kha i tu kha mi khɛigɔn ma thi ki ha te I, na Lawodise kiretewie duna wɛpɛ bie pi derun yaan mi na yiwire yaan wa? ura, ² si le thaaga pi bu habe, na le kpuore khɔrumura za, ki bu wɔnkɔrwe, mafura pi wɔri tu Yekila miyuorena. Die miyuorena ki bu Kiritira. ³ Wɔme duna tuume buumira bie guoren ma uo heke. ⁴ Mi de i wa sɛsɛ si le thaaga ha nura sii wɔri kpense i na nuunusɛsɛ wa? ⁵ Nadie haru na mi khaare legen i wa gbɔde za, mi bu wa duna i gagase za. Mi baane wuon ma na baa i liin nuune kpo ki le miye bie lɔnkɔrwe za ura, duna i khamura bakan ma na kiran Kiritira za.

Kiritira kpora ki ha thakuogira

⁶ Mafura, baa i bun *Yesu* Kiritira ki bu Adeye, i nure na makin na u dirora. ⁷ I baka u za na kira, ki ha u i thakuogira bie. I ki yo wɔre khamura za na makin na karina i buun ura, na i thie Yekila gbaangbo.

⁸ I tu go i thi ha nura sii ba le kpense i na tɔndewɔme wa? Bie wɔme kuf ba nuthɔrɔbiwe sini miye duna dunuya wie wɔrkɔdewura heke II, pi kuf Kiritira za wa? ⁹ Nadie Kiritira bu wa na Yekila khɛigɔnsira bie u nuthɔrɔgbɔda za. ¹⁰ I hiiin ma na miye bie pere Kiritira wɔrkura za, u wera ki bu na farja wɔrkɔdekɛyɛame bie thaagura za ura.

¹¹ Kiritira za i huureni, nuthɔrɔbiye leke huureni wa? Sie huuresira kuf ba Kiritira za, sie huuresira za u khonn i miyura bie kha yii i mɔbyeliigira za ura. ¹² I kasin ma na Kiritira kpuore bena i *yid* / *Yi* amura za ura, ki gbūun alin u kpuore nadie baa i khamura Yekila wɔrkura za, u wera arigan Kiritira na kusen u huumira za III. ¹³ Khura, i kha bu wa mu gaga kha i na huun ma i bilensira kāmara za, duna i kelhuuresira kāmara za, ja Yekila haar i wa thakuogo na Kiritira kpuore. U yafan ma a mɔbyeliigira bie za. ¹⁴ Sewura za a bilensira na sewen na ki zarigɔn a nadie baa a thun si, Yekila ha ma uo sewuwie *Yesu* Kiritira kāmara za *nɪbadabɔkɪra* / *Nɪbadabɔkɔ* za. ¹⁵ Mafura Yekila asin ninbɔlwura farura ki bu na thaderise na wɔrkɔ. U god liin ma bie ninbɔlɔbie dome ki kusen mi kowuga u na kpann mi kpɔde nɛpɛ bie wɔla za na yiin mi nɔsɛ. U buun ma wɔrkɔ pi za nadie baa Kiritira huun *nɪbadabɔkɪra* za ura. ¹⁶ Gie yɛri, ha i ye nura sii zarigɔn i i dimune waruma i miyɔkɔne kama za wa?, waruma dufɛnɛ feti waruma ferefenɛ feti duna gbaaryawuga kama za wa? ¹⁷ Le miye bie bu wa mɔbaranye donduowe, ja thinthinyira ki bu Kiritira za. ¹⁸ Nɔpura ki le pi thi mu gaga kha pi sune wa pi thi na pi gbɔne melegewe, ha i ye pi bu thaaga i za wa? Bie nɛpɛ pɛlin ma ki kpɔri miyura pi ya. Pi gbɔne wa pi thi na makin na nuthɔrɔbiwe gagase. ¹⁹ Pi keun ma pi thi haame na Kiritira ki bu thaagura ura. Kena thaagura ki gbūu ha gbɔda miyura za ti ven ura. Gie thaagura ki ye tugutugukheyura na phamura go kame na kira, ki kha na makin na Yekila dirora.

Hu arume na Kiritira

²⁰ Ie na Kiritira huun ma kpuore, dunuya wɔrkɔ miyura bu foi i heke dowa IV. Na i le wa mu gaga kha i thakuogira bu wa ie dunuya wɔrkɔ miye lese za haru fili. Bena i thuo sɛredewensira ki de kha: ²¹ «Ha mu khe munie wa?, ha mu di dimunie wa?, ha mu pho munie za wa?!» ²² Le miye bie ba asi wa. Nuthɔrɔbiwe

II *Ken si sɛrekpuosira Galaswe 4:3* za III *Makin khaadie ken ni na Dɔmwɛ 6:4* IV *Ken si sɛrekpuosira Galaswe 4:3*

I *Ken si sɛrekpuosira 4:13* za

sɛrɛdewɛnsɛ na pi karɪn ki bu sɪ. ²³ Tɪya u, na gbɩnɛ Yekire lɔmura za pi khɔri, na sɩnɛ pi thɩ na hã melegɛwɛ, na du vɛnsɛ pi thɩ za, sɛ bu ken yã wa mu gaga kha wuɔmɛ miyɛ, kɛna ɛ miyura kãn na gbɩnɛsɛ wa?, nɩthɩrɩbiwɛ yekɛmiyɛ ɛ.

Kirisiti hãar ɩ wa thakuofɛŋɛ

3 ɩɛ na Kirisitira alun ma na kuɔ huumira za kpuore. Mafura, ɩ bɛ miyura ki bu arɩgɩnara u, fura za Kirisitira bu Yekila ledɩŋjira u. ² ɩ yii ɩ gagasura bɛ arɩgɩna miyura za, hã ɩ yii si fɔlɔŋɔ miyɛ za wa?. ³ Iyo, ɩ bu wa mu gaga kha ɩ huun ma, ɩ nimɩra bu wa ura na Kirisitira kpuore Yekila heke ni. ⁴ Kirisitira ki bu ɩ thakuothɩnɩhɩŋjira, na uɔ ba bɔɔɔn u thɩ bɛnɛ bãa, ɩɛ na uɔ ki ba huɔan kpuore na lon u uga yeyɛbura za.

Poli bu sɛrɛ na gbɩu nɩrɛlɔnduguwɛ na nɩrɛlɔnfɛmɛ miyɛ za

⁵ Gɛ yɛrɩ, dunuya miyura ki bu ɩ za, ɩ zɛ ɛ bɛ, mu gaga kha kakarɩliige, na nɩthɩrɩkpasɩsɛ, na yebɩga, na legbɩruga, gɛ na sɩnthɔgɩŋjira bɛ bu wa kpuore. ⁶ ɛ miyɛ siira ki yɛ na Yekila doŋjira hɩi na (nɩpãragadãmura). ⁷ ɩɛ tɩ, khɔra bɛna ɩ kha bu mbɩyɛledɛwɛ, ɩ kha le wa ɛ miyɛ siira.

⁸ Na ura wɛ, ɩ zɛ miyɛ bɛ; ɛ ki bu doŋo, na donbɩga, na kpolonbɩga, hã kusadɛ sii na nullasɛsɛ sii kure ɩ nuusura za wa?. ⁹ Hã ɩ tɔn hã kame wa?, nadɛ ɩ zɛn ma ɩ zogoduguwira, ¹⁰ ki khɛn lɔnfɛmɛ, sɛ ki bu kha ɩ liin ma nɩfɛmɛ wɛpɛ ki yo wuɔrɛ ɩ ledaa Yekila tuumura wɔrɩkura za, ki vɩkɩn ɩ bãanyɛ bɛ ɩ lɔmura wɔrɩ khɛgɩn dɩn u. ¹¹ Sɛ za, kɩkɩnɛ bu yawutu na Gɩrɛki tɛ wa?, kɩkɩnɛ bu huurenimo na kɛihuurenimo tɛ wa?, warɩma wɛpɛ karɩnn na wɛpɛ yɛn kɛi karɩnn wa?, warɩma dome na hɔɔɔmɛ tɛ wa?. Na Kirisitira ki bu miyura bɛ dɩna nɩpura bɛ za. ¹² Baa Yekila kenn khonn ɩ na liir ɩ u nɩpɛ ki khɔrɩn ɩ, ɩ le nɩkɩrɩwɛ, na yɛ nuwanɛ huɔan ɩ za. ɩ sɩnɛ ɩ thɩ, na wuo, ki ki ba. ¹³ ɩ ki sɔmura na kame, na uɔ liin u kãnuuna mbɩyɛ, pi yafa kame za. ɩ ki yafa kame za mu gaga kha baa Adeyura yafan ɩ za ura ^I.

¹⁴ Na sɛ sɛ bɛ za, ɩ yɛ khɔrɩmɛ huɔan ɩ kpolonsira u, bɛ ki ba le thaaga ɩ gɔ kame na kɩra gbaangbo.

¹⁵ Kirisitira kpolonwuonjira huɔan ɩ za. Gɛ kãma za Yekila yɩd ɩ ɩ le gbɔdɛ tikpo. ɩ le mukɩrɩtudɛwɛ na gbɩu Yekila za. ¹⁶ ɩ yɛ Kirisitira sɛsura huɔan ɩ gagasura za gbaangbo. ɩ hã kame karɩn na ɩ bɔ kame na wuɔmɛ thɩna bɛ. ɩ thɛ Yekila na Yekire gbɩnɛtɩnɛ, na tɩnɛ wɛsɛ ki kure Yekire sɛsura za, na tɩnɛ suɔ wɛsɛ Ninyɛgemɔra yiin ɩ gagasura za ^{II}. ¹⁷ Mɩnɛ tuɔ mɩnɛ ɩ wɔrɩ de warɩma na le, ɩ le sɩ bɛ Adeyɛ Yesura / Yesu kãmara za, ki ki thɛ Siye / Siye Yekila Yesu yɩsɩgura za.

I Makɩn khaadɛ ken ni na Matiyo 6:12, na 14 II Makɩn khaadɛ ken ni na Efɛzɩwɛ 5:19-20

Poli bu hã bɔɔɔrɛ na gbɩu hape na pi khuowɛ dɩna pi biwɛ miyɛ za

¹⁸ Hape, ɩ sɩnɛ ɩ thɩ na hã ɩ khuowira mu gaga kha baa kiretɩɛ kãn le si Adeyura wuɔla ura. ¹⁹ ɩɛ khuowɛ, ɩ khɔrɩ ɩ hapura, hã ɩ hugan ɩ lɔmura pi za wa?. ²⁰ Biwɛ, ɩ nuure ɩ hɩndɛwura bɛrɛ miyura bɛ za, nadɛ sɛ ki nuu Adeyura. ²¹ Hɩndɛwɛ, hã ɩ vɛnɛ ɩ biwira wa?, si le thaa-ga hã pi gbɔɔrɛ ba hu wi wa?.

Poli bu bɔ dome na pi thadɛwɛ

²² Dome, ɩ thaderɩwura ki bu fɔlɔŋɛ za, ɩ nu pi bɛrɛ miyɛ bɛ za. Hã ɩ liige hã wɩ doro bɛna pi yiwiye bu ɩ za, mu gaga kha ɩ bɛ wa ɩ miyɛ nuu wɩ doro wa?. Na ɩ le si na kpolonvɩruga Adeyura kãma. ²³ Mɩnɛ tuɔ mɩnɛ ɩ le, ɩ le ri na kpoloŋo kpo, hã si le mu gaga kha nɩthɩruga ɩ le hã rɩ wa?, ŋa Adeyura ɩ le hãrɩ. ²⁴ Nadɛ ɩ tuumɛ bu sɩ za kha Adeyura ba taa ɩ, ɩ ba bu wa niin kɩrɩgura u zɛn sann u nɩpura ura. Thadɛyura ki bu Kirisitira, uɔ ɩ liige ki hã. ²⁵ Na, nura wɛ ki le mukɛtɛlɛnyenyɛ, uɔ uɔ ba bu wa taasura u mbɩyura kãma, nadɛ Yekila khon nura nura za wa?.

4 Thaderɩwɛ, ɩ gɔ ɩ domira na kɩra na teleme, ki kuɔgɩn tɩ kha ɩ bu wa na thadɛyɛ zaazaara ni.

Poli bu hã bɔɔɔyɛ yuɔ

² ɩ pɛɩ Yekire yɩŋjura za, ɩ ki yɩn u na ɩ thɛ u gbaangbo. ³ ɩ yɩn Yekire na hã aa tɩ aa Yekire sɛrɛdekira bu thaaga, ki yɛ mɩ wɔrɩ bɔɔɔ Kirisitira mɩguureninyira, ɛ wɛrɛ kãmara za mɛ bu kasora za ura. ⁴ ɩ yɩn Yekire si le thaaga mɩ wɔrɩ bɔɔɔ Kirisitira miyɛ na yɛsɩn mu gaga kha baa mɩ kãn le si ura. ⁵ ɩ huɔan na wuɔmɛ kɛikhãaderɩwɛ sugumura u bãanyɛ bɛ. ⁶ ɩ huɔan na sɛrɛlɔnkɩrɩwɛ bãanyɛ bɛ, ɩ yɛ nunuume huɔan ɩ sɛrɛlɔmura za si le thaaga ɩ wɔrɩ zɩŋɩn nɩpɛ bɛ kpo kpo na kɩra.

Poli bu hã phulyanthɛrɛ

⁷ Tisiki ^{III} ba yo kpɔrɩ ɩ mɛ miyɛ na yɛsɩn, mɩ yabikhɔrɩyɔmɔ u, Kirisitira milliindakɩra u dɩna mɛ li-igedakãran ki bu u Adeyura milliinsira za. ⁸ Mɩ dãan ma Tisikira ɩ heke ni si le thaaga ɩ nu aa miyɛ ki yɛ u hã ɩ habɛ. ⁹ Mɩ dãan ma uɔ na a yabikhɔrɩyɔmɔ Onezimu ^{IV} ki bu nitɛlɛnyemo na kuɔ ɩ gbonjira u ura, pi ba yo kpɔrɩ ɩ miyura bɛ liin fara.

¹⁰ Mɩ kasobikarãn Arɩsitarɩki bu thɛ ɩ, Barɩnabasɩ khɩthɛrɩbiye Marɩkura bu thɛ ɩ, u miyɛ za mɩ na ded ɩ kha: «Na u ba thiyen ɩ heke, ɩ gɔ u na kɩra.» ¹¹ Yesu pi yɩ tɩ kha Zusitisi bu thɛ ɩ tɩ. Bɛ nɩpɛ sãara dola ki bu yawutu kiretɩwura. Pi bu wa mi liigedekame Yekila uɩgura / Yekila uga milliinsira za, pi wuoren ma mɩ

III Ken Milliinye 20:4; na Efɛzɩ 6:21-22 IV Ken Filemɔ 1:10-15

gagase gbaangbo. ¹² Epafurası bu thıe ı, u bu wa ı gboŋo nıra, dıına Yesu Kirisitira miliindaa u. U bu wa bāanye bıe kı khēı kı hā ı Yekire yıŋa za, si le thaaga ı baka na kıra khāamura za, keı le bilenkhere, kı bu Yekila dıŋora na ı gagasıra bıe. ¹³ Mı bu wa u sıere kha u li-ige wa gbaangbo kı hā ı. ıe na Lawodise dıına Iyerapolisı ^I kiretıe. ¹⁴ A yesekhuo Luki kı bu dıdıdı kpakpawara, dıına Deması bu thıe ı. ¹⁵ ı thıe kiretıe yabiiwira kı bu Lawodisera, ı thıe Ninfa dıına Yekila

I Lawodise dıına Iyerapolisı kha bu wa kolosı sırga gbonse yō wese kha bu kame lıse za

nıprıa bıe kı bıŋın u thıugıra za ıra. ¹⁶ Na ı karınn letırwıe zuori, ı hā Lawodise egilizi nıprıa u, bıe karıŋ u tı. ıe tı, na ı buun letırla kuđ Lawodisera, ı karıŋ u. ¹⁷ ı de Arısipi ^{II} kha: «Adeyıra miliinsira karıfan nu, u yii wıore sı za na le sı na hıde sı na kıra.» ¹⁸ Mıe Poli thıra kı sewe thıede sıesıe na mi thı leke. (Hā ı pha kha mı bu wa kaso za wa?)

Yekire kıra ı.

II Ken kı yısıkpuogıra Filemō 1:2 za

1 Tesalonikiwe

Letirila siere thaaga

Tesaloniki bu wa Dɔɔmuwe sirigura pi yi kha Maseduwanɩ, gɛ gbongbɔɔɔɔ. Baa Poli kuɔ Filipu na u yuon ma Tesalonikira na ded Yekila siereɔuɔsira na nɔɔɔme liin kiretɔewe. Siε kpɔra za kuru u na Yawutuwe alɩn u za nadɛ baa u kha de Yekila siεsira na thɔmaanyira, na zone gɔɔ pi wa. Na Polira kuɔ fi na yuon Bere (Miliinye 17:1-10). Siε kpɔra za na u yuon Korɛtu. Diε bena na Timotera bann u heke fi na kpɔrɩn u Tesaloniki kiretɔewura miye. Baa u nuun siε na u bɔanɛ wuon na u gbɔnen Yekila pi khɔrumura na pi lanɔura kɔmara za, ki sɛwen u lugu letirɩwe na dɔan hɔan Tesalonikiwira u si le thaaga na hɔ wɩ habe na lanɔ (4:1-12). Nɔ baa Tesaloniki kiretɔewe buɔ kha gaga wa kha Kirisitira banbena nann ma zuori, na pi ki keɩ wa liigese dɔna Tesaloniki kiretɔewe buɔ kha dɔne wa tɔ pi nɩhuome miye za.

Gɛ yɩen na Polira zuɔɔɩnn mi siε biε za u letirɩwe za na yesɩn mi si, ki bɔɔɔn si kha pi pɛɩ na huɔan na lanɔ ki tu kha na pi nɩhuomira na khɔan ma Kirisitira za, pi ba vi arɩ na kure humira za na huɔan dɔn u kpuore (4:13-5:11-28).

Poli thɔme bu thɩε Tesaloniki egilizi nɔpura

1 Miε Poli na Silivɛ dɔna Timote ki dɔa hɔ Tesaloniki egilizi nɔpura letirɩwe mi sɛwen ura, tɛ wɛpɩε ki bu *Siye/Siye* Yekila na Adeye *Yesu* Kirisitira bɛwe. Yekire kɔra tɩ ki hɔ tɩ kpolonwuɔɔɔ.

Poli bu thɩε Yekila Tesaloniki egilizi nɔpɛ khɔame miye za

2 A thɩε wa Yekila tɩ biε miyura za keɩ gbaa, dɔna a gagase bu tɩ za a Yekire yɩnbenyura za benye biε. **3** Lɔmura za tɩ bɔɔɔ tɩ khɔamura tɩ milewenyura za, na lɔmura za tɩ le miliinkpakpase ki bɔɔɔ tɩ khɔrumura, dɔna baa tɩ lanɔura baɔ Adeye *Yesu* Kirisitira za, aa gagase bu si za keɩ gbaa a *Siye/Siye* Yekila wuɔla u. **4** A Yabiiwe Kirisitira za, tɛ wɛpɩε Yekila khɔri, a tuun ma kha u kenn khonn ma tɛ na liir tɩ u bɛwe. **5** Nadɛ siereɔuɔsira a ded tɩ, a ded si nuuga doro za wa?, nɔ a ded si wa na wɔrɩkura dɔna denfesira *Ninyegemɔra/Yekire Nin* hɔ ura, a gbɔu kha tu wa kha si bu wa tɩya. tɩ tu lɔmura za aa kha nɩrɛ tɩ sugumura za tɩ kɩrɩgura kɔmara. **6** tɩ thu-osiɩnn ma aa na Adeyura, nadɛ bena tɩ buun Adeyura siεsira, tɩ buun ma vense si miye za gbaangbo, siε biε za bere kena tɩ bɔanyura wuon ma Ninyegemɔra wɔrɩkura za I. **7** Mafura, Maseduwanɩ na Akayi sirɩsira kiretɔewura biε bu thuo wa tɩ nɩrɛlɔmura. **8** tɩ liin ma thaaga na nɔpɛ nuun Adeyura siεsira, Maseduwanɩ na

Akayi sirɩsira doro nuun si wa?, nɔ lɔmura za tɩ khɔan Yekila za, siε tuun ma khaaye biε za. Gɛ yɩeri, a ven na siere siε miye za dɔwa?. **9** Nɔpɛ biε de ba lɔmura za tɩ gɔɔ a khɩrɩse na kɩran baa a thiyen tɩ heke dɔna lɔmura za tɩ keɩn sɩmura ki vɔɔ bann Yekila za na ki gbɔne uɔ wɩera ki bu Thakuo Yekila na thɩnthɩnwira ura. **10** tɩ liin ma siε ki ki tɩε u bikhiira Yesura ki ba kure zaazaara ni, uɔ Yekila arɩgan na kusen humira za; u zɩn a wa na Yekila kitira ki ban ura.

Miliinsira Poli liin Tesalonikira ura

2 Mi yabiiwe Kirisitira za, tɛ thɩra tu si kɩranɔura kha baa a thiyen tɩ heke, si liin kpasa wa?. **2** tɩ tu si kha khaala a kha a nan tɩ heke Tesalonikira ni, pi venen a wa, ki kusan a Filipu gbonjira za, nɔ Yekila denfen a wa na a had ded tɩ u siereɔuɔsira, kena nɔpɛ kha biε wa na barɩ a II. **3** Bilense bu a Yekire siereɔdekira za wa?, gagabɔɩse na kpensedɛ bu si za tɩ wa?, **4** nɔ a siere wa mu gaga kha baa Yekila khɔri ura, nadɛ u lann ma aa za na hɔar a siereɔuɔsira. A siere aa miye bu nuu nɩthɩrɩpe wa?, fɔ Yekila, uɔ wɩera ki tu a kpolonsira. **5** tɩ thɩra tu si kɩranɔura kha aa ded nɩkpense siεse wa?. Bu-dakhɔrɩbɔɩga gbɔun kha bu a za wa?, Yekila bu a siere siε za. **6** A buen gbɔnese nɩra sii heke yɔan wa?, tɛ warɩma buɔ heke wa?. **7** Kena baa a liin Kirisitira dɔarawura, a kha wɔrɩ le wa thaderɩse tɩ za. Nɔ a miye kha nuu wa bena a kha bu tɩ sugumura za mu gaga kha baa hara gɔ u biiwe ki kɩra ura. **8** A khɔrɩn tɩ wa thɩ, gɛ yɩen na a ɔɔn

I Ken Miliinye 17:5-9

II Ken Miliinye 16:19-24; na 17:1-9

a thĩ na hã ĩ Yekila siereuusira na aa thĩra thakuogira, nadie baa ĩ miye kha gbĩra a za ira. ⁹ Mi yabiiwe Kirisitira za, ĩ kuogĩn na aa miliinhuwusira na lomura a venni. Aa liigen ma khiege na dawogo, si le thaaga hã a le dagbolonse ĩ uo sii za bena a de ĩ Yekila siereuusira wa?

¹⁰ ĩe na Yekila bu wa aa siereuwira kha aa nũrẽlomura na yed̄ ba, ki telenn ĩe kiretẽwira heke kei le zarĩgĩnkhere. ¹¹ ĩ tuume bu si za tĩ kha aa god̄ ba ĩ bie kpo kpora mu gaga kha baa siye ken u biiwe ira, ¹² a bod̄ ĩ wa na hãar ĩ habe, ki ded̄ ĩ si na gbĩran kha ĩ nũrẽ na makĩn na lomura ki nuu Yekila, uo wiera ki yu luure ĩ u ugira na ki yeyebura za ira.

¹³ A thie wa Yekila kei gbaa nadie baa aa ded̄ ĩ siereuusira, ĩ nuuren si wa ki bun si kha Yekila siese u, si gbũu bu wa siẽ tĩya. ĩ kenn si nuthĩrĩbiye siese wa? Mafura si liige ĩe kiretẽwira za. ¹⁴ A yabiiwe, Yekila egilizi nũpura ki bu Kirisitira za Zude surũgura u, ĩ liin ma mu gaga kha bie, nadie lomura za *Yawutuwwira* / *Yawutuwe* venen bie kiretẽwira, mafura ĩ thĩnũpura venen ĩ I. ¹⁵ Bie Yawutuwwira khuun ma Adeye *Yesura* / *Yesu*, na Yekila yãdedewira, ki gbũr a. Pi miye nuu Yekila wa?, pi liin ma nuthĩrĩpe bie bũrawe II. ¹⁶ Pi barĩ a wa hã a bu de Yekire siereuusira na thĩmaanyira hã pi bu zĩme wa?. Pi bu wa ki siẽ duo pi mbĩyeliigira za bãanye bie kei gbaa. Nja Yekila donjira ba hĩin wi wa gbaangbo si phũlyansira za.

Poli khõru na gbũu yã Tesaloniki kiretẽwira

¹⁷ A yabiiwe, na khe bena a kũsũn na kame kũru u, aa uo bu ĩ kpuore thonn wa?, ña a gagase bu ĩ za. ĩ wõbirige kha bu wa a za harĩ na a pẽĩ kha a thiye ĩ heke. ¹⁸ A kha bie wa na vi gbũu ĩ heke ni, miye poli bien ma si khĩne bengõnye, ña na *Sutana* / *Sutana* barũn a. ¹⁹ Bũnewe ki bu aa laũra, na aa bãanwuonjira na aa yũsgbĩnegira thagala? Na a Adeye *Yesu* Kirisitira ba bannĩ, ĩe ki ba le a wõzagala u wuola za. ²⁰ Iyo, ĩe ki bu aa yũsgbĩnegira na aa bãanwuonjira thagala!

³ Baa si ba leun na a bu khĩne wa?, na a khonn gagase kha aa hũdan ma a dorõ Atenira III, ² ki yien na a dãan a yabiye Timote ĩ heke ni, Yekila miliinda uo ki bu u Kirisitira siereuusira debira za. A dãar u wa ĩ heke u bu hã ĩ wõrũko ki yie ĩ bu hũdan na habe ĩ khãamura za, ³ si le thaaga hã nũra sii gbõde ba hu u na ira wĩe gbũrsira wa?, nadie ĩe thĩra tu si kũranjira kha si kãn ma na nan a. ⁴ Bena a kha bu ĩ heke ni, a kha de ĩ wa si kha gbũrĩse ba nan a. Mafura si gbũun ba liiri, ĩ tuume bu si za. ⁵ Giẽ yieri, baa mi kha wõru ba dũwa?, na mi dãan Timotera na bu tu ĩ khãamura lomura. Mi kha dũne wa kha *Sutana* ba kpense ĩ, ki yie vensira a venn, siẽ bie le kpsa.

I Ken Miliinye 17:5-6 II Ken Miliinye 9:23, na 29; na 13:45, na 50; na 14:2, na 5; na 19; na 17:5, na 13; na 18:12 III Ken Miliinye 17:15-16

⁶ Ira wĩe, Timotera kud̄ ba ĩ heke ni IV na ba hãar a siereuusẽ ĩ khãamura na ĩ khõrumura miye za. U ded̄ a wa kha ĩ gagase bu a za dũna kha ĩ khõru wa na gbũu yã a mu gaga kha baa aa khõru na gbũu yã ĩ tĩ ira.

⁷ Mafura, yabiiwe, na yie aa a vensira na a gbũrsira za, aa buun ma kpolonwuonjo ĩe khãamura kãmara za.

⁸ Ira wĩe, baa ĩ nũrẽn tikpo Adeyira khĩna nũrẽsira za, na a wõn buun ma yĩme. ⁹ Bãanwuonkpkapakira aa buun ĩe miyura za Yekila wuola u, aa tu baa a thie Yekila na yo wa?. ¹⁰ Khiege na dawogo, aa yĩn u wa zani zani kha u hã a khĩne, a wõru bu wõ yã ĩ, ki hĩde miyura kpid̄ ĩ khãamura ira. ¹¹ A *Siye* / *Siye* Yekila thĩra na a Adeye *Yesura* / *Yesu* phii zĩe khĩna a wõru thiye ĩ heke ni! ¹² Adeyira denfe ĩ, na yie khõrumura ĩ khõru kamura, na lomura za ĩ khõru dunuyara nũpura, duo ki siẽ bie za, mu gaga kha baa aa khõru ĩ ira. ¹³ Adeyira siẽ duo ĩ za, ĩ le nyegeme ki hũdan kei le zarĩgĩnkhere a Siye Yekila wuola za, bena a Adeye *Yesura* ba ban na u nyegemura ira. *Amiina* / *Amiina*

Nũrẽlomura ki nuu Yekila ira

⁴ Iyo, a yabiiwe, aa karĩn ĩ wa lomura za ĩ kãn na nũrẽ ĩ miye nuu Yekila ira. Tĩya u, ĩ bu wa ki nũrẽ mafura. Nja ira, aa bu bie si wa ĩ heke, ki yĩn ĩ zaani zaani a Adeyira *Yesura* / *Yesu* yũsgura za kha ĩ siẽ duo bere. ² ĩ tu wõbura aa hãar ĩ Adeye *Yesura* wõrukira za. ³ Yekila dĩjora ki bu kha ĩ ye / *Yedese*, na tu go ĩ thĩ hã ĩ le zeriye wa?. ⁴ ĩ bie kpo kpora hũdan na ĩ hape lonkĩrũwe za Yekila wuola za, na le suowe nũpe. ⁵ Hã ĩ yie zeriye liime yeke go ĩ wa?. Keikhãadewira ki tu Yekila wa?, bie ki le mafura. ⁶ Siẽ za, hã nũra sii ba le mbĩye na khe u kãnuuna hara warũma u kãnuuna khuo wa?, nadie Adeyira ba kiti wa ĩe miye lederuwira mu gaga kha baa a lugun ded̄ ĩ si na yesĩn si ira. ⁷ Nadie Yekila yũd̄ yĩir a kakarũmiye za wa?, u yũd̄ a wa a bu le nyegeme. ⁸ Giẽ yieri, na nũra wĩe bãa keun karĩn wĩe, u deyira keun nuthĩrĩbiye wa?, u keun ma Yekila ki hã ĩ u *Nina* / *Yekire Nin*.

⁹ Na gbũu khõrumura ki kãn hũdan yabiiwe sugumura za, ĩ ven nũra dãã sewe na hã ĩ ĩe miyura za dũwa?, nadie ĩ buun ma karĩn Yekila heke kha ĩ ki khõru kame. ¹⁰ ĩe thĩra gbũu bu wa ki le si mafura ki hã yabiiwira ki bu Maseduwanũ surũgura khaayira bie za. V Nja yabiiwe, a bie si wa ĩ heke kha ĩ pẽĩ ki yo wõre si liimira za. ¹¹ ĩ pẽĩ na hũdan wõyĩke za na kame, ki ki wõ ĩe thĩ miye, na liige na ĩe thĩ lese mu gaga kha baa a na ded̄ ĩ si na gbũran ira, ¹² si le thaaga ĩ nũrẽlomura hĩ wẽpe ki bu kiretẽwe wa?, ki yie hã ĩ le dagbolonse nũra sii thaaga za wa?.

IV Ken Miliinye 18:5, Poli kha bu wa Korẽti ki sewe leturũwe V Ken 2 Korẽtiwe 1:16

Nihuome arume miye dūna Adeyira bame miye

¹³ A yabiiwe, a bɛ kha ɪ hɪdan keɪ tu duɔ nihuome miyira za waʔ, si le thaaga hã ɪ ba le hɪdan wɔkpãka za mu gaga kha nɪpe bãa ki bu na laŋa waʔ ɪra. ¹⁴ Na a khãame bu wa si za tɪya kha Yesura/Yesu huun ma ki gbũun alɪnɪ, mafira tɪ, wɛpɛ kha khãa Yesura za ki huuri, a khãa wa si za tɪ kha Yekila ba gbũu arɪga wa bɛ na Yesura kpuore. ¹⁵ A de ɪ wa wɛsɛ na makɪn na Adeyira sɛsɪra kha aa wɛpɛ ki ba hɪdan thakuogo za Adeyira banbena, aa ki ba nisɪn wɛpɛ huun waʔ. ¹⁶ Na khĩna ba hãari, kũme buɔ ba nu melegewe thadeyira nuuga za, dũna Yekila tũuna kũme, ki yɛ Adeyira thĩra sũn na kure zaazaara ni. Dɛ bena wɛpɛ kha khãa Kirisitira za ki tuun huuri, bɛ lugu arɪ. ¹⁷ Sɛ kpĩra za, aa wɛpɛ ki bu thakuogo za bere dɛ bena, aa na bɛ ba gan bãnikpo dadũnɛ kpoloŋo za, na thukɪn Adeyira zaazaara ni. Mafira aa na Adeyira ba hɪdan kpuore kũu ɪ. ¹⁸ ɪ ki wuore kame gagase na sɛ sɛsɪra.

5 A yabiiwe, na gbũu ɛ miyɛ lebena na Adeyira bandiyãgura za, ɪ ven kha nura dãa hã ɛ sɛwɛ sɛ za waʔ. ² Nadɛ ɪ tuume bu si za kɪraŋura kha Adeyira bandiyãgura ba nan ma mu gaga kha baa zugbũro ban dawogo ɪra II. ³ Bena nuthĩrɪbiiwe ba ki de kha: «A bu wa wɔyĩke za, wɔgbũuga bu waʔ», dɛ bena asɪgura ba barɪ ban pi za mu gaga kha baa hara lɔwure barɪ gɔ u ɪra, nura sii ba wɔrɪ ko si waʔ. ⁴ Na a yabiiwe, ɛ uɔ bu dabirige za waʔ, harɪ gɛ dɪyãgura ba nan barɪ ɪ za mu gaga kha zugbũro waʔ. ⁵ ɪ bɛ bu wa yeyɛbɛ dũna khɛge biiwe. A bu dawogo waruma dabirige bɛwɛ waʔ. ⁶ Gɛ yɛrɪ, hã ɪ yɛ a hũn mu gaga kha buɔra waʔ, ŋa a hɪdan ko, na tu gɔ a thĩ, ⁷ nadɛ dawogo nɪpe hũn, dawogo tɪ thãyɔdebɪlwe yɔ ki hĩ. ⁸ Na aa wɛpɛ ki bu khɛge nɪpura, a kãn ma na tu gɔ a thĩ, na yii khãame na khɔrume a thĩ za mu gaga kha khĩgbɔgɔlɔŋɔ, ki hɪdan na laŋa zɪmura miyira za mu gaga kha khĩlgban-

I Makɪn khaadɛ ken ni na 1 Korɛtɪwe 15:51-52 II Makɪn khaadɛ ken ni na Matiyo 24:43; Luki 12:39; na 2 Pɪerɪ 3:10

fulan III. ⁹ Nadɛ Yekila yɪd a u donjira bu hĩi dũn a waʔ, ŋa u yɪd a wa a bu zɪme a Adeyɛ Yesu Kirisitira wɔrɪkura za, ¹⁰ uɔ wɪera huun a kãmara za na bu yɛ aa na uɔ hɪdan thakuogo za kpuore, harɪ na a huun ma waruma harɪ na a bu wa thakuogo za bena u ba ban. ¹¹ Gɛ yɛrɪ, ɪ ki denfɛ kame, na hã kame habe khãamura za mu gaga kha baa ɪ bu ki le si zuori ɪra.

Poli bu hã phulyanbɔbɛ na gbũu Yekire khĩna nĩrɛsura za

¹² A yabiiwe, a bɛ si wa ɪ heke kha ɪ ki gbĩne wɛpɛ ki liige ɪ sugumura za, ki liin thaderɪwe Adeyira yɪsɪgura za ki hã ɪ bɔbɛ ɪra. ¹³ ɪ ki gbĩne wɪ gbaangbo na ɪ khɔrɪ pi pi liigesira kãmara za. ɪ hɪdan wɔyĩke za na kame. ¹⁴ A yabiiwe, a bɛ si wa ɪ heke kha ɪ bɔ nuthĩrɪkpaswe, na hã habe na wɛpɛ gbɔʔɛ huun mi, na denfɛ wɛpɛ ki bu keɪ le faŋa ɪra, ki ki sɔmura na nɪpe bɛ. ¹⁵ ɪ kɔrɪsɪn ɪ thĩ, hã nura sii gbũure mɪbĩye na mɪbĩye waʔ, ŋa ɪ pɛɪ ki le mɪkɪnɪnye ki hã kame, dũna nɪpe bɛ.

¹⁶ ɪ hɪdan bãanwuoŋo za bãanye bɛ, ¹⁷ ɪ ki yɪn Yekila keɪ gbaa, ¹⁸ ɪ ki thɛ Yekila miye bɛ za, nadɛ sɛ Yekila bɛ ɪ heke baa ɪ bu Yesu Kirisitira za.

¹⁹ Hã ɪ barɪ Ninyegemɔra milliinsura waʔ. ²⁰ Hã ɪ zene Yekire yãdedɛwura sɛsɪra waʔ. ²¹ Na ɪ ken miyira bɛ na kɪra, ki thuo wɛpɛ ki kɪra. ²² ɪ tu gɔ ɪ thĩ na mɪbĩyira thĩnyira bɛ liimira.

²³ Wɔyĩkedɛyɛ Yekila khe ɪ na yɛdɛ ɪ pere, ki tɛge ɪ pere, na ɪ gagasura, na ɪ nimira, na ɪ gbɔʔura, na yɛ ɪ hɪdan keɪ le zarɪgɪnkherɛ a Adeyɛ Yesu Kirisitira bandiyãgura za. ²⁴ Wɪera ki yɪ ɪ, uɔ ba le sɛ hã ɪ si, nadɛ u bu wa nuune kpo nura.

²⁵ A yabiiwe Kirisitira za, ɪ yɪn Yekire na hã aa tɪ.

²⁶ ɪ kpen yabiiwira bɛ na thɛ wɪ na kpolonɪrɪga. ²⁷ Mɪ yɪn ɪ wa zaanɪ Adeyira kãmara za kha ɪ karɪn lɛtɪrɪwɛ a yabiiwira bɛ wuɔla u.

²⁸ A Adeyɛ Yesu Kirisitira kɪra ɪ.

III Makɪn khaadɛ ken ni na Efɛzɪwe 6:11-17

2 Tesalonikiwe

Leturila siere thaaga

Leturi yōɔfɪramɔ wɛ za tĩ, Poli bu siere wa na gbũu Yesu Kirisitira bamura miyura za nadiɛ Tesaloniki kiretĩewe buɔ kha ken ma kha gɛ dɪyǎgura nann ma zuori (2:2) dũna buɔ kha kei wa miliinse (3:6-12). Gɛ yɛn na Polira sewen leturɪwɛ na dǎan hǎan mi u na yesĩn mi si na kĩran na khonn siɛ gagabĩsiɛ pi thaasura za. U bɔɔɔn mi wa si kha khaala Kirisitira kha uɔ ban, fɔ mbĩyeliigira gbĩn haru na yo nan ki diikhela, dũna kha Kirisitira bĩrara ba ki khɛi u wa (2:1-12).

Poli bɔɔɔn wa u leturɪwɛ karĩnderɪwura si kha vense na gbĩrɛse bu, pi hɪdan lanja khĩna za, na liige na wɔri bu pi nuuga d̄iime mu gaga baa uɔ Polira thĩra na u mindakarǎna le si ura (3:6-15). U ded pi wa sewura phulakhela za tĩ kha hǎ pi gbaa Yekire yĩŋura na mukĩruliigira wa? ki ded kha Yekire kĩra pi (3:13).

Poli thũme bu thũe Tesaloniki egilizi nɪpe

1 Mɛ Poli na Silivɛ ^I dũna Timote ki dǎa hǎ Tesaloniki egilizi nɪpura leturɪwɛ mi sewen ura, tɛ wɛpɛ ki bu *Siye/Siye* Yekila na Adeye Yesu Kirisitira bewɛ. ² A Siye Yekila na Adeye Yesu Kirisitira kĩra tĩ, ki hǎ tĩ kpolonwuɔŋo.

Tesalonikiwe pɛlme miye

³ A yabiwe Kirisitira za, aa kǎn ma na thũe Yekila tɛ kǎma bǎanye bɛ. Si makĩn ma mafura, nadɛ tĩ khǎamura bu wa ki gbĩn ki yo dũna khɔrumura ki bu tɛ dola sugumura za, duɔ bu wa ki siɛ bɛ za. ⁴ Gɛ yɛri, tĩ bu wa aa yɪsgbĩnege thagare egiliziwe nɪpe sugumura u, tĩ pɛlmura na tĩ khǎamura kǎmara za bena pi kha gbĩ tĩ dũna bena tĩ kha bu gbĩrsura za. ⁵ Siɛ ki bɔɔɔn Yekila kititelenyemora khɛgĩnsura, nadɛ baa tĩ bad si, siɛ ki ba yɛ tĩ wɔri lon u ugura kǎmara za tĩ ven ura.

A Adeye Yesu ba gbũu ban.

⁶ Iyo, si makĩn Yekila vene tĩ venederɪwura, ⁷ ki hǎ wɔyĩke na tɛ wɛpɛ ki ven ura, dũna aa tĩ. Siɛ ba le wa bena a Adeye Yesu Kirisitira ba bɔɔɔn u thĩ na kure zaara ni na ban na u wɔrɪkɔ melegewura ⁸ nadewure sugumu za. U ba taa wa Yekire kuɔderɪwura bɛ wɛpɛ ki kei Adeye Yesu Kirisitira siɛrenuusura na pi mbĩyeliigira. ⁹ Na Yekila ba kha uɔ taa wɪ na pi mbĩyeliigira, u ba asɪ wɪ wa pere. Pi khaarɛ ba legen ma na Adeyura na u uga yeyɛbura wɔrɪkura. ¹⁰ Adeyura bandɪyǎgura, wɛpɛ

^I Silivɛ: Uɔ kpuola pi yɪ tĩ kha Silasi, ken Miliinye 15:22 na 2 Korɛtɪwɛ 1:16; ken 1 Tesalonikiwe 1:1

bɛ ki bu u bewɛ, Adeyura ba bu wa gbĩnese pi heke. Wɛpɛ bɛ ki khǎa u za, pi ba fũn u wa. Tĩ ba le wa bɛ buɔ nadɛ siɛsura aa ded tĩ, tĩ khǎan ma siɛ za.

¹¹ Gɛ yɛn na a yĩn Yekila ki hǎ tĩ kei gbaa, kha u ken tĩ nɪpe bǎa ki kǎn na u yɪda. Ki hǎ tĩ wɔrɪkɔ si le thaaga mukĩnnyura tĩ bɛ na le, tĩ wɔri le tɛ tĩ khǎamura kǎmara za. ¹² Mafura, tɛ za a Adeye Yesu Kirisitira yɪsgura ba gbĩne, ki yɛ uɔ gbĩne tĩ na makĩn na a Yekila na a Adeye Yesu Kirisitira thĩra kĩrugura.

Miyura ki ba le ki yɛ Adeyura tu ban

2 Na gbũu a Adeye Yesu Kirisitira bamura miye za dũna a bĩŋime miyura u lɔkura u, a bɛ si tĩ heke a yabiwe ^{II}, ² kha hǎ tĩ khɔɔfɪn ǎn na yǎgamɪn tĩ gagase tɔŋɔ yǎdedewe siɛse kǎma za wa?, waruma siɛse suɔ debe kǎma za, waruma na pi hǎan sewɛ uɔ kha u kud ba aa heke ki de kha Adeyura bandɪyǎgura nann ma wa?. ³ Hǎ tĩ yɛ nura sii kpesen tĩ lɔme buɔ sii za wa?, nadɛ khaala gɛ dɪyǎgura kha ki nan, fɔ kpagayame le Yekila miye za, ki yɛ nɪbĩyara bɔɔɔn u thĩ, uɔ wɛra ki ba hĩn naagura za ura. ⁴ Mune tuɔ mune nɪthĩruga gbĩne mu gaga kha sũwa, u ba khɛi wa tɛ bɛ na ki gbĩne u thĩ haru na yo ha lon hɪdan *Yekila gbĩnethuugura* | *Yekila gbĩnethuugura* za kha uɔ ki bu Yekila. ⁵ Tĩ kuɔgĩn kha mi na ded tĩ si bena mi kha bu tĩ heke ni wa?? ⁶ Ira wɛ, tĩ tu wa miuna gɔd u hǎ u bu bɔɔɔn u thĩ na u bena nann thon wa?. ⁷ Uɔ nɪbĩya wɛ bu wa ki liige guorese za zuori, ŋa wɛra ki barɪ u, fɔ uɔ ki kure fɪ zo, ⁸ dɛ bena uɔ nɪbĩyara ba bɔɔɔn u thĩ, ŋa Adeye Yesu Kirisitira ba khe wa u nuuga sarɪme na asɪ u, ki yɛ u bamura uga yeyɛbura tũru u pere. ⁹ Uɔ nɪbĩyara ba ban ma na *Su-*

^{II} Makĩn khaadɛ ken ni na 1 Tesalonikiwe 4:15-17

tana/Sutana worikura na le bamuŋa mukpakpa?e thĩnyira bɛ dũna tagamasi miye na kpense nɛpe I. 10 U ba liige wa na mubũthĩnyira bɛ na kpense bu wɛpɛ ki bu bilense khĩna za, nadɛ baa pi keun tĩyara khɔrɛmura ki naa ba zĩn zɛ wɛ ɛra. 11 Gɛ yɛn na Yekila yɛ na bilense faŋa gbĩn pi za haru na pi khãa tɔŋɔ za. 12 Si li-in mafura, wɛpɛ bɛ khãan tĩyara za wa?, ki khɔrun ma mubĩyeliigira, kiti wa wa bɛ za.

A hudan na habe khãamura za

13 A yabiiwe, aa uɔ kãn ma na thɛ Yekila kei gbaa ɛ miye za, ɛ wɛpɛ Adeyura khɔri ɛra, nadɛ Yekila kenn khonn ɛ wa haru miyura bɛ gobena na bu zĩn zɛ ɛ na Nina ki yɛdɛ nura, uɔ worikura za dũna baa ɛ khãan tĩ-yara za ɛra. 14 Yekila yɛd ɛ wa bɛ zĩmura kãma aa sɛrɛnuusura debira za, si le thaaga ɛ bu a Adeyɛ Yesu Kirisitira uga yeyɛbura. 15 Mafura, a yabiiwe, ɛ nũrɛ na kĩra na gɔ karĩna aa hãar ɛ nuuga sɛsɛ za waruma sewe za na kĩra.

16 A Adeyɛ Yesu Kirisitira thĩra na a Siye/Siye Yekila khɔrun a na hãar a laŋa na habe wɛpɛ ki zuo wa? fũmura kãmara za, 17 bɛ hã ɛ habe ki gɔnɛ ɛ fanjura mukĩruliige na sɛrɛlonkĩrɛwura bɛ za.

Poli bu de kha Tesaloniki kiretĩewɛ yĩn Yekire na hã uɔ na uɔ kamura

3 Sɛ bɛ kpĩra za, a yabiiwe, ɛ yĩn Yekila na hã aa, si le thaaga Adeyura sɛsura ki tu vivi ki yo wɔɔɛ ki bu gbĩnɛse mu gaga kha baa si bu ɛ sugumura za ɛra. 2 ɛ yĩn Yekila hã a tĩ, u zĩn a na nuthĩrɛbũwura, na nuthĩrɛkpasɛwɛ, nadɛ nɛpe bɛ ki bu na khãa wa?. 3 Nja Adeyura bu wa nuunɛ kpo nura, uɔ ki ba hã ɛ habe na zĩn ɛ na nũbĩyara II. 4 Na ɛ uɔ, si yɛsĩnn ma aa heke Adeyura za kha miyura aa bɔɔɔn ɛ, ɛ le i wa, dũna ɛ ba ki

I Makĩn khaadɛ ken ni na Matiyo 24:24 II Makĩn khaadɛ ken ni na Matiyo 6:13; na Zã 17:15

le i wa ki yo wɔɔɛ. 5 Adeyura yɛ Yekila khɔrɛmɛ hudan ɛ za, ki yɛ ɛ hudan na Kirisitira sɔmurara thĩna.

Poli bu de Tesaloniki kiretĩewɛ kha pi liige mu gaga kha uɔ

6 A yabiiwe, a de ɛ wa wɛsɛ na gbĩra Adeyɛ Yesu Kirisitira yɛsugura za kha ɛ kpɛsɛ kure yabinuthĩrɛkpasɛwɛ kpĩra za, bɛ wɛpɛ ki bu na nũrɛ na makĩn na aa karĩna wa?. 7 ɛ tu lɔmura za ɛ kãn na thuosĩn aa, nadɛ aa li-in nuthĩrɛkpasɛwɛ ɛ sugumura za wa?. 8 Aa bɛn kha aa dɛ kpasa nura sii heke yãan wa?, ŋa aa buun ma gbĩrɛsɛ na vense na liigen khɛga na dawogo si le thaaga hã aa ba le le dagbolonɛ ɛ uɔ sii thaaga za wa? III. 9 Iyo, si khĩnɛ kha bu aa heke, ŋa aa kha bɛ wa na bɔɔɔn ɛ lelɔmɛ si le thaaga ɛ thuosĩn aa. 10 Nadɛ bɛna aa kha bu ɛ heke ni, aa na ded ɛ wa kha: «Na nura wɛ bu na li-ige wa?, hã u deyura dɛ wa? IV.»

11 Kena aa nuun ma kha buɔ bu ɛ sugumura za ki le nuthĩrɛkpasɛmiye, pi bu na liige kũu wa?, ki ki yii nuuga nɛpe miye za. 12 Wɛpɛ ki bu mafura, a bɛ si wa pi heke na gbĩra na a bɔ pi Adeyɛ Yesu Kirisitira yɛsugura za kha pi ki liige wɔyĩke za na wɔri bedɛ pi thĩ. 13 Na ɛ uɔ, a yabiiwe, hã ɛ kpũŋin mukĩruliigira za wa?. 14 Na nura uɔ bu bɔɔɔla aa hã leturɛwɛ za wa?, ɛ kɔrusĩn ɛ thĩ na u deyura, hã ɛ na uɔ deyura bĩn mune sii za wa?, si le thaaga nɛsɛ gɔ u. 15 Sɛ bɛ za, hã ɛ gɔ u mu gaga kha ɛ bũra u wa?, ŋa ɛ bɔ u mu gaga kha yabiye.

Poli bu kĩra Tesaloniki kiretĩewura ki hã wɛ thɛdɛ

16 Wɔyĩke Adeyura thĩra hã ɛ wɔyĩke bãanyɛ bɛ na lɔmura bɛ za. Adeyura hudan dũna ɛ bɛ. 17 Mɛ Poli thĩra ki sewe thɛdɛ na mi leke. Mafura mi le yii mɛ dɛ-gasura mɛ sewuwura bɛ za. Mafura mɛ phɛla mɛ sewuwura bɛ 18 A Adeyɛ Yesu Kirisitira kĩra ɛ bɛ.

III Makĩn ken ni na Miliinye 20:34; na 1 Tesalonikiwe 2:9 IV Makĩn khaadɛ ken ni na 1 Tesalonikiwe 4:11

1 Timote

Leturla siere thaaga

Timote kha bu wa Kiretĩe. Nakwɔɔbonwo kha bu u (4.12). U yaara kha bu wa Yawutu na u siira bu Gureki (Miliinye 16.1). Timote na liin ma Poli mindakarān kɩ kɩ denfe u Yekila miliinsira za. Uɔ na Poli tuun ma kame Lisitiri. Poli kha gɔ u wa mu gaga uɔ thĩ bihũnromo. Leturlawe sewe bena makĩnn ma na Poli na yɛn ma Timotera Efezu ki yuon Maseduwant sirigira za (1.3). Leturlawe za, u bɔgɔ u wa miye yuɔ.

Si lugubesira kɩ bu Timotera bu barɩ tɔŋ karĩndewe karĩna pi hã Yekila nɩpura ɩra. Nadɩe bɩe tɔŋ karĩndebɩe kha karĩn mi wa kha mɩkĩne sii bu dunuyara za wa?. Pi kha bɔgɔ si wa tĩ kha zĩmura bu wa Yekire siese tuume za, kha dimunye yuɔ bu we?e kɩ kãn di wa? dũna kha yanja kãn na le wa?. Nja leturlawe za, Poli bɔgɔ wa Timotera si kha si suɔ sii bu tĩya wa? (1:1-17).

Si yɔɔfĩransura za, Poli bu bɔgɔ wa Timote lomura za Yekila nɩpura kãn ki liige na pi gbĩne Yekila dũna lomura za pi wɔɔre nɩpura kãn hɩdan ɩra (1:18–2:16).

Si philyansura za, Poli bɔ ba Timotera thĩra na gbũu lomura u kãn na tu gɔ u thĩ na u liige kɩ kĩra na wɔɩ bu gbĩnese si za ɩra (3:1–6:21).

Poli bu dāa thɩedɛ hã Timote

1 Mɩe Poli, liin Yesu Kirisiti dāara, na makĩn na wɔɩkura hāan mɩe na kure a Zĩndaa Yekila dũna Yesu Kirisitira kɩ bu a lanjura, hāan mɩe ɩra, ² mɩe kɩ dāa hã muɔ Timote ^I, leturlawe, muɔ wɩera liin mi bithĩnthĩn-wera khāamura za ɩra. *Siye/Siye* Yekila na a Adeye Yesu Kirisitira kĩra mu, na makarɩ mu za kɩ hã mu kpolonwuonɔ.

Bɔbura hāan na gbũun tɔŋ karĩndewe miyura za ɩra

³ Baa mi kha bɩe na yo Maseduwantura, mi na yĩnn mu wa kha mu dii Efzura na bu de tɔŋ karĩndewe kha hã pi karĩn nɩpe karĩnkpasuwe buɔ khāamura khĩna za wa?. ⁴ De pi kha pi gbaa khɔɩkhɔɩ miye debira; dũna sekhāgawe hũŋo thudɛsura kɩ gbaa. Siɛ ban ma na bakĩnse doro kɩ tãra Yekila dĩŋora. Yekila dĩŋora le wa khāamura wɔɩkura za. ⁵ Bɔgɔɩe hã wa na yɛ ĩ bu khɔɩmura ki kure gagayegense, na lɔbidakĩrara dũna khāathĩnthĩmira miye za. ⁶ Nɩpe buɔ zɩen ma de khĩnkĩna ki bilenn na diin sierekpasise debe za. ⁷ Pi liin ma pi thĩ Yekire sierehāanse karĩndewe, kena miyura pi de, dũna miyura za pi bakan kɩ karĩn nɩpura na fanjura, pi tu ɩ kɔɩwura wa?.

⁸ A tuun ma kha Yekila sierehāansura bu wa mɩkĩne, siɛ bu wa na mu gɔ si kɩ kĩra. ⁹ Kena siɛ bɩe za, a kãn

I Ken Miliinye 16:1

ma na tu kha Yekila sierehāansura liin nɩkĩrwe kãma za wa?, ŋa si liin ma numigbidewe kãma, na nɩkpa-gayame, na nɩbũme, na mɩbĩyeledewe, na wepe kɩ gbĩne Yekire na u miyura wa?, na wepe kɩ khu pi hũndewe, na nɩkhudewe, ¹⁰ na zerigeledewe, na khuobe kɩ bɩe kame mu gaga kha khuo na hara lomɛ za, na dome donjindewe, na tɔndewe, na tɔn kɩ karĩgun, dũna wepe bɩe ki le miye we?e makĩnn na uɔ karĩn kĩrara wɩe wa? ɩra. ¹¹ Karĩnwɩe bu wa uga yeyebura Yekila Siereuusura kpolonjira u, siɛ wesɩe u hāan mɩe.

Poli bu thɩe Yekire u mɩkĩnnyura kãmara za.

¹² Mɩ thɩe wa a Adeye Yesu Kirisitira, uɔ wɩera hāan mɩe wɔɩkura mi miliinsira kpolonjira u, nadɩe u kenn ma mɩe nuune kpo nura na yiin mɩe u miliinsira za, ¹³ kena khɔɩra mɩe kha bu wa u yɩsɩgira asɩdaa, na nɩgbɩdaa dũna nɩhuwa. Nja u makarɩn ma mɩe za, nadɩe miyura mɩe kha le, mi kha tu ɩ kɔɩwura wa?, dũna mi kha khāa u za wa? ^{II}. ¹⁴ A Adeyura fɩn ma mɩe za gbaangbo, na hāan mɩe khāamura na khɔɩmura kɩ bu Yesu Kirisitira za ɩra. ¹⁵ Ken, tĩya siɛsiɛ wese nɩpe bɩe kãn na gɔ: «Yesu Kirisitira bann ma dunuya wɩe za na bu kuore mɩbĩyeledewe.» Mɩe mɩbĩyura gbũun bɩn tann buɔra bɩe beyura, ¹⁶ mɩe wɩera mɩbĩyura bɩn tann buɔra beyura, Yekila makarɩn ma mɩe za na yɛn na Yesu Kirisitira bɔgɔn u fɩmura miye, siɛ le

II Ken Miliinye 8:3; na 9:4-5

μιδαγωγη / *Midaḡḡyḡyē* wεpλε κi ba khāa u za na bu thakuokeizuouḡra.

¹⁷ Bāanye bιε Itakhuo,
Yekire kehuomo, Yekire keiyāamḡ, Yekire kpo,
gb̄n̄ese na uga yeḡeḡura bu wa muḡ beḡe kei gbaa!
Amiina / *Amiina* !

Na khēi khēlk̄ruga

¹⁸ Mi bikhiye Timote, ken b̄ḡbura mi hā mu ura, na mak̄n na s̄esra Yekire yādedeḡe na ded hāan mu ura, baka s̄e s̄esra za na khēi khēlk̄ruga, ¹⁹ κi hidan na khāame, na l̄ḡbidak̄ra. Buḡ keun ma pi l̄ḡbidaara nu-urese haru na pi khāamura bilenni. ²⁰ Bιε buḡ liin Himene na Aleksād̄ru, bιε wεpλε mi yiin *Sutana* / *Sutana* leke za si le thaaga pi tu kha bιε k̄an as̄i Yekire yis̄ga wa?

Yekire ȳn̄ga miye

² Wεs̄e mi bιε kha ṽ tu lugus̄ra za, s̄e κi bu kha ṽ κi ȳn̄ Yekila ȳnth̄imira bιε za, κi thiε u n̄pe bιε k̄amara za, ² na ȳn̄ hā itawura, na faḡa deriḡura, si le thaaga a w̄ru hidan w̄ȳike na w̄w̄uone za κi nu Yekila bere na n̄r̄e l̄ḡnk̄r̄we za. ³ S̄e κi k̄ra a z̄ndaa Yekila w̄ḡla u, s̄e κi nuu u, ⁴ uḡ w̄era κi bιε kha n̄pe bιε bu z̄ime na w̄ru tu t̄yara. ⁵ Nad̄e Yekila bu wa ukpo, n̄th̄r̄biye ukpo t̄i κi bu soronadaara Yekila na n̄th̄r̄pe t̄era, uḡ κi bu *Yesu* Kirisitira. ⁶ *Yesu* Kirisitira hāan ma u th̄i na bu kuore n̄pe bιε ¹. S̄e liin ma na mak̄n na tu bena na b̄ḡḡ kha Yekila bιε wa na kuore n̄th̄r̄pe bιε. ⁷ S̄e k̄amara za miε ȳḡ na liin Yekire s̄es̄e kpaas̄ndaa na Yekire d̄āara ^{II}, κi kar̄n th̄i-maanyura pi bu khāame na t̄ya. Wεs̄e miε de, si bu wa t̄ya, t̄ḡḡ bu si za wa?

Poli bu hā Timote b̄ḡḡre na gb̄u egilizi khuowe na hape miye za

⁸ Ḡe ȳen na mi bιε wa kha khuowe bιε κi ȳn̄ Yekila khaaȳe bιε, na ar̄ga lese zaa na gagayegense kei le doḡo na bak̄nse.

⁹ Na gb̄u hapura za t̄i, hape bιε k̄an ma na gbek̄n l̄ḡnk̄r̄we za, na yii daase b̄āa κi sutara w̄. Hā pi κi luḡe thadorihuwuse wa?, waruma na yii s̄ān̄i bobiye, na hageȳe bobiye wε?ε dorise κi hugan, waruma hā pi yii dayiinse wεε dorise κi hugan wa? ^{III}. ¹⁰ N̄a pi ȳe muk̄n̄liige hidan pi za mu gaga kha dayiinse, s̄e κi mak̄n na hape b̄āa κi de kha bιε ān̄ ma Yekila ura. ¹¹ Kar̄n hābena, hara k̄an ma na f̄i na s̄ūne u th̄i κi ki nuure. ¹² Miε hā hara kh̄ne u le kar̄ndaa waruma na khe thader̄ise khuowe za wa?, ḡa u k̄an ma na f̄i. ¹³ Nad̄e Yekila lugun liin ma Adama κi tuon liin Hawara. ¹⁴ Adamara Sutana kpens̄en wa?, ḡa hala u

kpens̄en na u z̄ien Yekila s̄es̄ra. ¹⁵ N̄a s̄e bιε za, hara ba bu wa z̄ime bih̄ḡjira za, na u p̄ēi khāame na kh̄ḡrume d̄l̄na n̄r̄e l̄ḡnk̄r̄be mak̄n̄ na Yekila d̄ḡḡora.

Egilizi w̄ḡre n̄pe miye

³ S̄es̄e bu wa t̄ya: Na nura uḡ bιε na le *Egilizi w̄ḡre nura* / *Egilizi w̄ḡre n̄pe*, uḡ deyura bιε wa miliink̄nse. ² Egilizi w̄ḡre nura k̄an ma na hidan kei le zar̄ḡnk̄here, na le hara kpo deȳe, na tu ḡḡ u th̄i, na hidan na w̄ḡme, na l̄ḡnk̄r̄we, na le kh̄r̄ḡḡdaa, na w̄ru kar̄n buḡ. ³ Hā u le th̄āȳḡdab̄a wa?, waruma n̄th̄uwa wa?, ḡa f̄u u le n̄w̄uomo, κi kh̄ru w̄ȳike. Hā u kh̄ru tigiye na t̄ara wa?. ⁴ U k̄an ma na le nura w̄e κi tu ḡḡ u th̄i gb̄l̄na, κi ȳe u biuwe κi nu u bere k̄raḡura. ⁵ Nad̄e nura w̄e w̄ru ken uḡ th̄i gb̄l̄na wa?, muse s̄i u w̄ru le κi ken Yekila egilizira n̄pura? ⁶ Hā u le nura w̄e u lonn kiret̄es̄ra za f̄ense wa?, si le thaaga hā u ba le ȳs̄b̄eadaa κi ȳe kiti wa u za mu gaga kha Sutana wa?. ⁷ U ȳs̄n̄uuga k̄an ma na ȳi keikh̄ad̄eḡe heke, si le thaaga hā nura s̄i de u ȳs̄b̄l̄ga, κi ȳe hā u wa Sutana zans̄ra u wa? ^{IV}.

Egilizi w̄ḡre n̄pe denfend̄e miye

⁸ *Egilizi w̄ḡre n̄pe* / *Egilizi w̄ḡre n̄pe* denfend̄e k̄an ma na le n̄s̄w̄we, κi le nuone kpo n̄pe, pi k̄an na le th̄āȳḡeb̄l̄we wa?, d̄l̄na hā pi b̄eḡe tigiye l̄ḡnb̄l̄we za wa?. ⁹ Pi k̄an ma na ḡḡ t̄yara κi ȳā tu khāame w̄r̄k̄ura za na l̄ḡbidak̄ra. ¹⁰ Pi k̄an ma na ken pi l̄ḡmura zo, na bilenk̄here buun pi za wa?, d̄e bena pi w̄ru lon miliinsira za. ¹¹ Hapura κi bιε na le Egilizi w̄ḡre n̄pe denfend̄w̄ra, bιε k̄an ma na le n̄s̄w̄we t̄i, hā pi kh̄ru n̄deke wa?. Pi k̄an ma na le n̄pe b̄āa κi tu ḡḡ pi th̄i, κi le n̄telenyeme miye bιε za. ¹² Egilizi w̄ḡre n̄pe denfend̄e k̄an ma na le hape kpo kpo der̄we, κi ȳe pi tu ḡḡ pi biuwe na pi gb̄l̄nyura na k̄ra. ¹³ Wεpλε κi le s̄e miliinsira κi k̄ra, bιε bu wa gb̄n̄ese s̄i za, κi bu hab̄e nad̄e baa pi khāa *Yesu* Kirisitira za.

¹⁴ Mi gagase bu wa na ba kh̄ḡnf̄i thiye mu heke ni, ḡa mi s̄ew̄e hā mu wa wεs̄e bιε ¹⁵ si le thaaga na mi ba leun ma kei thiye, mu tu l̄ḡmura za nura k̄an na ḡḡ u th̄i Yekila gb̄l̄na za, d̄e wεt̄e κi bu egilizira. D̄e gb̄l̄na liin Thakuo Yekila egilizira n̄pura, bιε wεpλε κi bu t̄yara tiikhela na u bakakhela. ¹⁶ T̄ya u, a Yekila kh̄na n̄r̄es̄ra ḡn̄ira gb̄n̄ ma. Ken wεs̄e bιε a tu si za:

Kirisitira liin ma u th̄i n̄th̄r̄uga na bann̄i, na Ninyegem̄ra ken u n̄telenyemo ^V, κi ȳen na meḡeḡe ken u.

U miye ded̄ ba na th̄i-maanyura, na n̄pe khāan u za dunuyara khaayura bιε za, κi ȳen na Yekila ganen u uga yeḡeḡura za ni.

I Mak̄n khaad̄e ken ni na Matiyo 20:28 II Mak̄n khaad̄e ken ni na 2 Timote 1:11 III Mak̄n khaad̄e ken ni na 1 P̄er̄i 3:3

IV Mak̄n ken d̄e khaad̄e na Titi 1:6-9 V Mak̄n khaad̄e ken ni na 3̄ḡḡmuwe 1:4

Tɔŋɔ karĩndewe miye

4 Ninyegemɔra ɔɔɔ si wa na yesĩn kha dunuyara zuobena, buɔ ba kure wa khãamira za, na thuo tɔŋɔ karĩndewe, bɛ karĩna kuɔ ba gĩrime heke. ² Pi ba yiye wa nuuse yɔyɔ tɔŋɔ karĩndewira kpense wi na siese, bɛ tɔŋɔ karĩndebɛ lɔbidaara ted ba mu gaga kha baa pi yii khuko naaga za na dĩŋa daduoro. ³ Bɛ nɔpɛ ɔɔɔ si wa na gbĩra kha yaŋa kãn na le wa?, kha dimuɔnye yuɔ kãn na di wa?. Kena Yekila liin ma ɛ dimuyira bɛ si le thaaga kiretiewira ki tu tĩyara, bɛ ki di i, ki thɛ Yekila. ⁴ Nadɛ miyura bɛ Yekila liiri, ɛ bɛ bu wa kĩkĩrɔnye. Duɔ sii kãn na khon ban wa?, ŋa si kãn, na a kha a di i, a ki thɛ Yekila, ⁵ nadɛ Yekila siեսura na u yĩmura yedɛ ɛ wa.

Yesu Kirisiti miliinbikĩra miye

⁶ Karĩn yabiiwira siye bɛ, fura za mu ba le Yesu Kirisiti-ra miliinbikĩra, ki ɔɔɔ kha mu hĩin ma na khãame siese, dũna karĩnkĩrara mu thuo ɛra. ⁷ Ŋa hã mu bu khĩkĩhĩ mɔkpasɔwira nadɛ si siye duɔ khãamira za wa?. Ŋa pɛi ki yo wuɔre ki bɛ Yekila. ⁸ Gbɔɔde kenesɛ kĩra, ŋa si bu na tĩni mafura wa?. Ŋa na ãn Yekila, tĩni bu siye za gbaangbo, nadɛ fũ thakuogira nuhãaŋura dũna dũn begura bu wa siye za. ⁹ Siye siեսura yedɛ ba dũna nɔpɛ bɛ kãn ma na gɔ si. ¹⁰ Iyo, a khẽigũnn ma na a liige, nadɛ a yiin ma a laŋura Thakuo Yekila za, uɔ wɛra ki bu nɔpɛ bɛ zĩndaara, ba tãra de kha khãadewe dũwa?. ¹¹ Siye mu kãn na ɔɔɔ nɔpɛra na mu karĩn mi.

Poli bu de Timote kha u le mɔɔɔɔɔɔɔ khãadewe heke

¹² Hã mu yiye nura sii zene mu mu bikertɔra kãma za wa?, ŋa le *mɔɔɔɔɔɔɔ* / *Mɔɔɔɔɔɔɔɔ* khãadewe heke, mu sierelɔmura za, mu nũrɛsura za, mu khɔrumura za, mu khãamira za, dũna mu telemira za.

¹³ Khaala mi kha miye thiye, pɛi ki karĩn Yekila siեսura ki hã kiretiewira, na mu hã wi ɔɔɔre na mu karĩn mi. ¹⁴ Hã mu pha *Yekila Nina* / *Yekire Nin* miyãangĩrana wa?, diye wetɛ mu buun bɛna Yekire yãdedewe kha yã ki de, na bɛna *Egilizi wuɔre nɔpɛ* / *Egilizi wuɔre nɔpɛ* na dukĩnn mu lese na yĩnn Yekila na hãan mu ɛra. ¹⁵ Pɛi na tu gɔ ɛ miyura na yii wuɔre ɛ za, si le thaaga nɔpɛ bɛ yã kha mu bu wa ki pɛi ki yo wuɔre. ¹⁶ Tu gɔ mu thĩ, ki gbũu tu gɔ karĩna mu hã nɔpɛra ɛra. Pɛi ɛ miyura za, mafura mu ba kuore mu thĩ, ki kuore mu nu-uredɛwira tĩ.

⁵ Hã mu kpaŋĩn nukhãga na sierɛhuwuse wa?, ŋa ɔɔ u mu gaga kha mu siye. Ɔɔ bikhoyipira mu gaga kha mu yabiiwe. ² Na hakhãgawira bɛ uɔ, ɔɔ pi mu gaga kha mu yaawe. Ɔɔ biherɔpura tĩ mu gaga kha mu khĩnherɔpɛ. Le siye bɛ na gagayegense.

Poli bu ɔɔ Timote na gbũu thĩsĩnhape miye za

³ Ki ken thĩsĩnhapira na kĩra wɛpɛ ki bu pi kpora kei le denfedewe ɛra. ⁴ Ŋa na biiwe waruma goyiwe bu thĩsĩnhara wɛ heke, bɛ biibɛ ki kãn lugu denfe thĩsĩnhala nadɛ baa pi ãn Yekila ɛra. Mafura pi kãn ɔɔɔ pi hũnderɔwira si kha bɛ ki kãn ki ken pi hũnderɔwira, nadɛ siye ki nuu Yekila. ⁵ Ŋa thĩsĩnhara wɛ ki bu ukpo, kei le denfedaa, uɔ yiin ma u laŋura Yekila za ki pɛi ki ki yĩn u khɛga na dawogo u bu denfe u. ⁶ Ŋa, thĩsĩnhara wɛ ki thuo dunuya yekemiyira, uɔ huun ma harɔ na u bu wa thakuogo za. ⁷ Siye mu kãn de thĩsĩnhapira na gbĩra si pi za, si le thaaga pi hudan kei le bilenkherɛ. ⁸ Na nura tuu nura ken u segbɛina nɔpɛra wa?, ba tãra de kha wɛpɛ thĩra ki bu u uɔ thĩ gbɛina za wa?, uɔ deyira zɛn ma khãame khĩna, u bũ wa na tãra keikhãadaa.

⁹ Thĩsĩnhala egilizira nɔpɛra kãn na denfe, u khãgala kãn ma na nan dɛse tigbesãa (60), dũna u kãn le wa hara wɛ na yann kuo kpo. ¹⁰ U kãn ma na tu u mɔkĩnliigira kãma siye ki bu kha u korinn u biiwira na kĩranɔ, na gɔɔ khĩrɔwɛ na kĩranɔ, na tɔsɔn Yekila nɔpɛ dɛse ^I, na denfen wɛpɛ kha bu vense za, ki liin mɔkĩnɔnye thĩnyira bɛ.

¹¹ Thĩsĩnhape bãa ki bu habome, hã mu ba thudɛ yii bɛ nii bu wa?. Nadɛ na khoyiyeke ba alɔn pi za, pi ba zɛ wa Kirisitira khĩna. ¹² Diye bɛna pi ba zarɔgĩn ma nadɛ baa pi zɛn pi lugu nuhãaŋura pi na khɛn Kirisitira za ɛra. ¹³ Na siye siye za, baa pi ladɛ liene, pi ki miŋin ma gbɛɔnye za, pi dii siye za wa?, ŋa pi yii wa pi nuuse nɔpɛ miye za, na hudan ki ki kuse nɔpɛ miye na pi de sierɛkeidewense. ¹⁴ Giye yiye na miye bɛ kha thĩsĩnhabomira yii khuowe tĩ na bu biiwe, ki ken pi gbɛɔnyira ki kĩra, si le thaaga hã bũrara ba bu de bũse na gbũu a za wa?. ¹⁵ Nadɛ thĩsĩnhape buɔ zɛn ma khĩna zuori ki ki thuo *Sutana* / *Sutana*. ¹⁶ Na khãadahara uɔ bu na thĩsĩnhape u gbɛɔne za, uɔ khãadahala ki denfe wɛ, hã pi le dagbolonse egilizira nɔpɛra za wa?, siye le thaaga egilizira nɔpɛra wɔrɔ bu ki denfe wɛpɛ ki bu na denfedewe wa? ɛra.

Poli bu hã Timote ɔɔɔɔ na gbũu Egilizi wuɔre nɔpɛ miye za

¹⁷ *Egilizira wuɔre nɔpɛra* / *Egilizi wuɔre nɔpɛ* ki le pi miliinsira ki kĩra, a kãn ken ma bɛ ki kĩra gbaangbo miye bɛ za, ba tãra de kha wɛpɛ ki pɛi ki de Yekila siեսura na pi karĩn nɔpɛra wa?. ¹⁸ Nadɛ si dedɛ ba Yekila sewura za kha:

«Na mu liige na naa mu huugura za, hã mu vu u nuugura wa?.» Ki dedɛ tĩ kha:

«Miliindaara kãn ma na bu u taasura ^{II}.»

^I Bɛ lelbɔmura za khuekuoreŋɛ nɔpɛra kha thukĩn khĩrɔwɛ.
^{II} Ken 1 Korɛtɔwɛ 9:9; Matiyo 10:10; na Luki 10:7

19 Hã mu bi pi zarigĩn *Egilizi wɔɔre nira* | *Egilizi wɔɔre nɩpe* kei bu sɛrɛwɛ piyɔ waruma piɔãa u miye za wa?.
 20 Wɛpɛ ki le mibĩyira, kpañin mi kĩaraŋira nɩpɩra biɛ wɔɔla za, si le thaaga buɔra ãn. 21 Mi yĩn mu wa si na gbĩra Yekila na *Yesu* kirisitira na melegekenkhoromira wɔɔla za, kha mu le wesɛ biɛ na teleme, hã mu bãare nira nira za wa?. 22 Hã mu khɔɔfĩn dukĩn lese nira za na yĩn Yekire hã u wa?. Hã mu yiɛ mu nii hɩdan nira sii mibĩyeliige za wa?. Tu go mu thĩ na hɩdan nɩyegemɔ.
 23 Gbaari ãkpasɩwɛ dola yɔɔmɩra, ŋa ki yɔ duvɛn kɩri u mu kpolonɔŋira na mu bomumusura kãmara za.
 24 Nɩpe buɔ mibĩyira tu wa na pi nann mi sɛrɛdikhela za thonn wa?, ŋa buɔ beyira tu wa harɩ kpĩra za. 25 Mafura u tĩ, mikĩnnyira yã wa; harɩ na wɛɛ kɔɔfĩnn yãan wa?, ɩ wɔɩ dii kei yã wa?.

Dome miye

6 Nɩpe bãa ki bu ðonse za, biɛ kãn ma ki gbĩne pi thaderɩwɩra na kĩara, si le thaaga hã nira sii asɩ Yekila yɩsɩgura dũna a karĩna wa?. 2 Donɛ bãa thaderɩwɛ ki bu kiretĩwɛ, hã biɛ yiɛ kei gbĩne pi thaderɩwɩra nadɩɛ baa pi bu yabiiwira Kirisitira za wa?. Ŋa pi kãn ma na liige hã pi thaderɩwɩra gbaangbo nadɩɛ pi thaderɩwɩra pi liige ki hã, biɛ bu wa kiretĩwɛ tĩ wɛpɛ Yekila khɔɩ.

Tɔŋɔ karĩn na budakĩruga miye

Ken wesɛ mu kãn karĩn nɩpe na gbĩra. 3 Na nira uɔ hã karĩn kpasa uɔ, na uɔ karĩna makĩn na a Adeye *Yesu* Kirisitira sɛrɛyegensura dũna karĩna ki makĩn na a khãamɩra wa?, 4 uɔ deyira bu wa yɩsɩbiɛdaa doro. U tu foi wa?, u bu wa bakĩndabĩya, na u khɔɩ ki yaŋɩn sɛsɛ. Siɛ wesɛ ban ma na zone, bakĩnɛ, yɩsɩ asɩga, na gagabũsɛ kame tɩɛ. 5 Siɛ kpuosira ban ma na bakĩnbĩnkɛlɩzuonse nɩwɔɔnɩladɩpɩra tɩɛ. Pi tu tĩya wa?, pi khɛ wa khãamɩra miyɩra tigibɩɛ khĩnɛ. 6 Tĩya u, Yekila khĩna nɩrɛsɩra bu wa budaga a heke, sɛ bu wa na a zuɔ a lese miyɩra za wa?. 7 Nadɩɛ a bann na foi dunuyara za wa?, a gbũu ba kure dunuyara za na foi tĩ wa?. 8 Siɛ za, na a bu na ðimune na dayiinse, sɛ nan a. 9 Ŋa wɛpɛ ki biɛ na le budanɩpɛ, biɛ yiɛ wa Sutana yii wi gbĩrɩsɛ za. Yeke mibɩɛnbũlgɩra ki bu na tɔnɩna wa?, gɩɛ ba le wa zaŋa pi za na yii wi waame na asɩga khĩnɛ za. 10 Nadɩɛ tigikhɔɩrbũlgɩra bu wa mibĩyɛ thĩnyira biɛ niŋɛ. Nɩpe buɔ thuong ma gɩɛ na zɩɛn khãamɩra harɩ na yii pi thĩ vengɔngɔnsɛ za.

Poli bu hã Timotera thĩra bɔbɛ

11 Ŋa, muɔ wɩɛra ki bu Yekire nɩrara, kei ɩɛ miyɩra. Bɩɛ teleme, ãn Yekire, khãa Yekila za, hɩdan na khɔɩrɩmɛ, pɛɩ ki yo wɔɔrɛ, hɩdan na sɔmɩra, ki ki le nɩpe mikĩnnyɛ. 12 Pɛɩ khãamɩra za mu gaga kha baa surasikĩra pɛɩ surasisira za ɩra, na go thakuokɛɩzuɔŋira na kĩara. Gɩɛ thakuogura kãmara za Yekila yɩd bu, na mu buɩn ŋɩ na bɔɔɔn si sɛrɛgɔmɛ wɔɔla za gɔɔyãga guɔ kha muɔ bu wa kiretĩɛ. 13 Yekila ki bu miyɩra biɛ thakuogura hãdaara, dũna *Yesu* Kirisitira nɩrɛn Pɔsɩ Pɩlatɩra wɔɔla za na ded u tĩya na gbũu khãame miyɩra za I, mi de bu wa si biɛ wɔɔla za na gbĩra kha 14 mu go sɛrɛdewensɛ mi hãan mu na kĩara, ki le nɩyegemɔ na hɩdan kei le zarigĩnkherɛ na yo gbɩɛ harɩ a Adeye *Yesu* Kirisitira bandɩyãgɩra za.

15 Yekila kpora ki bu wɔɩkɔ na kĩruga deyira, uɔ ki bu iyawe iyara, na aderɩwɛ Adeye, Uɔ ki ba yiɛ u ban na makĩn na u benkenkhorona.

16 Uɔ kpora ki bu kɛthumora. Yeyɛbura za u bu, nira sii wɔɩ zũu nan biɛ wa?. Nira sii yãar u yãan wa?, nira sii gbũu wɔɩ yã u wa?. Iga yeyɛbura na wɔɩkɩra bu wa uɔ besɛ kũu kei gbaa. *Amiina* | *Amiina*.

Poli bu hã bɔbɛ na gbũu budanɩpɛ miye za

17 Bɔɔɔ si na budanɩpɩra na gbĩra kha hã pi le yɩsɩbiɛdewɛ wa?. Hã pi yii pi laŋɩra budazuɔŋɔ za wa? II, ŋa pi yii pi laŋɩra Yekila za. Uɔ ki hã a miyɩra biɛ gbaangbo a bu ki denfɛ a thĩ dũn ɩ. 18 Pi ki le mikĩnnyɛ, na yiɛ pi mikĩnliigira gbĩn, ki wɔɩ leke na kpɩkĩn na buɔra. 19 Mafura pi ba gbensɛ budakĩruga wɛke ki asɩ wa? III, si le thaaga pi wɔɩ bu thakuothĩnthĩŋɩra dũ.

Poli bu hã Timote phɩlyanbɔbɛ

20 Mi bikhiye Timote, karĩna hãan mu, go u na kĩara. Tu go mu thĩ na dunuya wɩɛ sɛrɛkpasɩsɩra debira, dũna tɔŋɔ karĩna bakĩnsɩra; sɛ wesɛ ki makĩn na khãame khĩna wa?. Pi ken ma sɛ tuume kena tuukɩrɩwɛ ɩ wa?. 21 Nɩpe buɔ ken ma kha biɛ buun ma biɛ tuumura zuori, na si liin thaaga na pi zɩɛn khãamɩra.

Yekila kĩara ɩ!

I Ken Zã 18:36-37; na 19:11 II Makĩn khaadɩɛ ken ni na Luki 12:20 III Makĩn khaadɩɛ ken ni na Matiyo 6:20

2 Timote

Leturla siere thaaga

Poli kha bu wa kaso za Ɔɔɔmu, fi za u sewen leturlawe (2:9) ki dāa hā u u liigedakarān Timotera, uɔ wɛra ki bu u biye khāamira za (1:2). Baa u kha kasora za, nɔɔɔme na keɩ u wa? (1:15; 4:10-16). U ɔɔ ba leturlawe na Yekire yɩsɩgbɩnege na gbūu Timotera khɔrumira na u khāamira za (1:3-5). Nadɛ baa gbɩrɩse ba nan Kirisitira Siereɩusura dedɛrɩwura, Polira bu de ba Timotera kha u ba phɩne gbɩrɩse bena ki khɛl na kɩra «Bi vensura mu gaga kha Yesu Kirisitira surasikɩra. Nura wɛ ki bu surasise za, na u biɛ kha uɔ miye nuu u thadeyira, u hugan ma siɛ za, u yii u niin miliinse suɔ za dōwa?» (2:3-4). U de ba Timotera tɩ kha u ki kɔrɩsɩn u thɩ na bakɩnkpasɩsura, na khɛɩgura, siɛ wesɩɛ ki kɩra nura duɔ wa? ɲa ki khon ma duɔ khāame za ɩra. U de u wa kha u thuosɩn uɔ Polira thɩra ki ki nɩrɛ na makɩn na karɩna u buun Yekila siɛsura za na ɔɔ harɩ u bikerɩbena ɩra (2:14-4:5). Leturlawe phulakhela za, Polira siere wa na gbūu gbɩrɩsura za uɔ Polira thɩra bu ɩra, ki gbūu thɩɛ Adeyira tɩ nadɛ u denfesura kāma (4:6-22). U de ba u leturla karɩndɛwura tɩ kha pi nɩrɛ ti kpo za khāamira za na hɩɩɩɩ sɔmura dɩna khɔrɩme ki pɛl ki yo wuɔɔɛ.

Poli bu dāa hā Timote thɛɛɛ

1 Mɛ Polɩ, mɛ wɛra liin Yesu Kirisitira dāara Yekila dɩɲora za, Yekila dāan ma mɛ mi bu yo de thakuogo nuhāanira ki bu Yesu Kirisitira za, ² mɛ ki dāa hā mu leturlawe mi bikhiye khɔrɩɔɔɔ Timote ^I. A Siye / Siye Yekila na a Adeye Yesu Kirisitira kɩra mu za, na makarɩ mu za ki hā mu kpolonwuɔɔo.

Poli bu thɛ Yekire Timote miye za

³ Mɩ thɛ wa Yekila, uɔ wɛra mi liige ki hā na gagayegense, mu gaga kha baa mi sekhāgawura na liin si ɩra. Mɛ Yekire yɩɲura za, mɛ yɩn ma Yekire ki hā mu khɩge na dawogo keɩ gbaa. ⁴ Na mɩ gagase waan mu yɩmɩthɩnsira za ^{II} bena mɩ kha kure ki zɩɛ mu Efezura, mɩ khɔrɩ wa thɩ na gbūu yā mu tɩ, si le thaaga mɩ hɩɩɩɩ bāanwuɔɔo za. ⁵ Baa mu telen khāamira za, mɩ gagase bu si za. Biɛ khāamira kha bu wa mu yagora Loyizira za lugusura u, dɩna mu yaara Enisira za. Si yɛɛ ba mɛ heke kha biɛ khāamira bu wa mu za tɩ.

Poli bu bɔ Timote

⁶ Gɛ yɩɛn na mɩ kuɔgɩn mu kha mu ɔɔ Yekila miyāangɩrana na kɩra, dɛ wetɩɛ mu buun baa mɩ dukɩnn lese mu za na yɩnn Yekila na hāan mu ɩra. ⁷ Nadɛ Yekila hāar a ānabirise nin wa?, ɲa faɲa, na

^I Ken Miliinye 16:1 ^{II} Timote na fuun ma bena Polɩ kha kure ki zɩɛ u Efezura ɩra. Ken 1 Timote 1:3

khɔrɩme, dɩna a thɩ tugɔbe nin u hāar a. ⁸ Hā mu nu na keɩ le siere a Adeye miye za wa?, hā mu nu mɛ miye za nadɛ baa mɛ liin kasobiye u kāmara za wa?. ɲa bu siereɩusura vensura mu gaga kha mɛ tɩ, Yekila wɔrɩkura za. ⁹ Uɔ kuoren a ki yɩɛ a kha a le uɔ nɩpe. U liin siɛ a mukɩrɩliigira kāma wa?, ɲa u liin si wa na makɩnn na u dɩɲora, dɩna u fɩmura kāma, biɛ wepe u hāar a Yesu Kirisitira za na dunuyara tiin thonn wa? ɩra. ¹⁰ Biɛ fɩmura bɔɔɔɔn ma pi thɩ ɩra a zɩndaa Yesu Kirisitira bamura za. Yesu Kirisitira asɩn huumira wɔrɩkura ki yɩɛn na Siereɩusura wɔrɩkura liin thaaga na a tuun kha thakuogira na keɩhuomira bɔɔɔɔn ma pi thɩ. ¹¹ Siɛ siereɩusura kāmara za mɛ liin Yekire siɛse dedaa, na Yekire dāara dɩna karɩndaa ^{III}. ¹² Gɛ yɩɛn na mɩ bu vense za ɩra wɛ. ɲa mɛ nu na ɛ miyura wa?, nadɛ mɩ tu wa deyura za mi yɩin mɩ khāamira, mɩ gbūu khāa wa si za kha Yekila bu wa na wɔrɩkɔ na tɩge wesɩɛ u hāan mɛ banu kha gɛ dɩyāgura nannɩ. ¹³ Tɩya siɛsura mu nuun mɩ nuugura u, thuo siɛ na makɩn na khāamira na khɔrumira ki bu Yesu Kirisitira za ɩra. ¹⁴ Karɩn kɩrara mu buuri, ɔɔ u na kɩra *Ninyegemɔra* / *Yekire Nin wɔrɩkura za*, uɔ wɛra ki bu a za ɩra.

¹⁵ Mu tuume bu si za kha Azi sɩriga nɩpe biɛ keɩn ma mɛ, Pɩzɛl na ɛrumɔzenɩ niin bu pi za. ¹⁶ Adeyira kɩra Onezifɔɔrɩ gbɛlɩna nɩpɩra biɛ nadɛ u wuoren ma mɩ gagase bengɔnye za. U nuun na mɛ miye nadɛ baa mɩ bu kasora za wa?. ¹⁷ ɲa, baa u bann *Ɔɔɔmura* / *Ɔɔɔmu*

^{III} Makɩn khaadɛ ken ni na 1 Timote 2:7

na u muon mi wa muu thīmira biε za haru na yo kud mi za. ¹⁸ Adeyura denfe u na makari u za philyandyāgura. Denfesura u denfen mi Efezura ni, mu to si na tāra nipe biε.

Yesu Kirisitira surasikīra

2 Ge yieri, mi bikhiye, kīrigura a buun Yesu Kirisitira za, pēi ki yo wuore ge za. ² Mlyura mu nuun mi nuugura za sieregome wuola u, karīn siε na wepe za mu khāa kha biε wori karīn si tī na bua. ³ Bi vensura mu gaga kha Yesu Kirisitira surasikīra. ⁴ Nura wε ki bu surasise za, na u biε kha u bu mlye nuu u thadeyura, u hugan ma siε za, u yii u niin miliinse su za dūwa?. ⁵ Mafura u tī, wε ki le gbode kenese na u lonn bakīnse za, u bu wa zaruwe f na u liin si na makīnn na si vonsura ^I. ⁶ Sūnedaara ki le miliingbīrsura, u ki kān lugu bu u niina diisira za. ⁷ Gaga ken na tu mlyura mi de bu mura, Adeyura ba denfe mu, mu tu siε biε korowura.

⁸ Kuogīn na Yesu Kirisitira. *Davidi / Davidi* kpīrabiye u, u huun ma, na aln kud huunira za na makīn na siereuusura mi de ira. ⁹ Siε siereuusura debira kāmara za mīε ven, haru na pi vof mīε na zowogose mu gaga kha nibīya. Na nura sii wori baru Yekila siεsura debira wa?. ¹⁰ Ge yien na mi somura mlyura biε Yekila nukhoromira kāmara za, si le thaaga zīmura ki bu Yesu Kirisitira za, pi bu biε tī dīna ukēizuonjira yeyebura.

¹¹ Siεsiε mi ba de mura siε bu wa tīya.

«Na aa na Kirisitira huun kame u, aa na u ba hūdan ma thakuogo za tī.

¹² Na a pēi ki ba vensura dīn u, a ba dī uga tī dīn u.

Na a keun kha aa tu u wa?, u ba de ba kha u tu aa tī wa?.

¹³ Na a liin nuone kpo nipe wa?, u u nūrēn ma nuone kpo za, u wori bakīn u thī wa? ^{II}.»

Yekire miliindakīra mlye

¹⁴ Kuogīn nipe iε mlyura biε, na de pi si na gbīra Yekila wuola za kha hā pi ki bakīn kame sierebiye mlye za wa?. Siε bakīnsura kīra foi wa?, f na bilen i nuurederuwura buote. ¹⁵ Pēi na bogu mu thī Yekila wuola za mu gaga kha miliindaa wε bāa ki nu na u miliinsira kūu wa?, ki karīn nipe tīya siεse na kīra. ¹⁶ Na gbūu sierekpasura debira ki makīn na khāamura wa? ira, kei siε. Wepe ki hā pi thī siε za, biε gbūu wa kpīra Yekila khīna nūrēsura za. ¹⁷ Pi karīna bu wa mu gaga kha baa bāde lu? ki khuore ki gbīn ki yo ira. Imene na Filetu bu wa biε nipe bua. ¹⁸ Biε kperun zien ma tīyara khīna ki ki de kha nuthīrūbiwe hu arumura liin ma zuori, mafura pi asun bua khāame. ¹⁹ Siε biε za, tīyara Yekila

^I Makīn khaadiε ken ni na 1 Korētūwe 9:24-27 ^{II} Makīn die khaadiε ken ni na Drōmowe 6:8; Matiyō 10:33 na Luki 12:9

tiiri mu gaga kha thougura taana, u bu wa fi kūu yewu. Siεsiε sewen ma ti za kha:

«Adeyura tu wa u nupura.»

Ki ded tī kha:

«Wε bāa ki de kha u bu wa Adeyura baa, u deyura kei mibīyeliigira.»

²⁰ Thugbūogura dagosira biε bu sān na waruvura wa?, dahaga na tewuge bese bu wa bu tī. Suora zien ma dīyāgbūonse kāmara, na suora zien dīyāse biε miliinse kāmara. ²¹ Na nura we yeden u thī na keun mlyura mi ded mura, u deyura ba le wa dagokīrigura zien dīyāgagbūogura kāmara za ira, u ba le wa dagokira ki wori kīra u thadeyura bere, weke wof zien miliinkīnse za ira.

²² Horo zie korobonse yekembienyura, biε teleme, na khāame, na khōrime, na woyīke dīna wepe ki yīn Adeyura na gagayegense ira. ²³ Na wuonlabakīnsura ki bu na tōnura wa?, kei siε. Mu tuume bu si za kha si ban ma na khēige. ²⁴ Kena si makīn Adeyura miliinbiye ki kpīi khēise wa?. U kān ma na khōru nipe biε, na wori karīn nipe, ki ki ba gbīruse. ²⁵ U kān ma na ba ki ki karīn u bakīnderuwura, bāan Yekila ba hā wε lome pi vikīn pi kpolonsira, ki zie mibīyeliigira na tu tīyara, ²⁶ ki bu wuome na kure Sutana zansura za, u wiera na god pi na ki le u dīno pi za ira.

Lomura za dunuyara nupura ba hūdan philyandyāsura za ira

3 Mu kān ma na tu kha dunuyara philyandyāsura za, bengbīriyanye ba hūdan bu. ² Nipe ba ki gaga wa na biε thī doro, na khōru tigiye na tāra, na gbīne pi thī, na le yisibedewe, na le Yekire yisi asidewe, na wepe bāa ki nu hūndewe bere wa?, na mikīnkuodewe, na Yekire keigbīnedewe. ³ Pi ba le wa phīnhuwunipe, pi ba makari wa?, pi ba le wa nipe bāa ki khōru nipe yisi asiga, na nipe bāa ki tu go pi thī wa?, nibīwe, ki yāasīn mikīnliige; ⁴ pi ba le wa gbīngbugowe, na gbīne pi thī, na lu na yisibēge, baa pi naa khōru Yekila, pi kei u wa ki khōru biε thīra yekembienyura. ⁵ Pi ba le wa pi thī mu gaga kha nitelenyeme Yekire khīna za, na tīyara za, pi kei wa u worukura. Kpa biε nipe thīna za! ⁶ Pi bu lon ma gbēnye za na kpense hawuonladipe. Biε hapie gbonon ma mibīye, ki ki thuo yekemthīngonye; ⁷ pi bu wa ki mamaru kūu, na pi wori tu tīyara kūu wa?. ⁸ Lome za Zanesi na Zaniburesi; na bakīnn *Moyizira / Moyizi*, mafura biε nipe bakīn tīyara. Pi gagasura kīra wa?, pi khāamura nan foi wa?. ⁹ Na pi ba yo wuore wa?, nadie nipe biε ba tu wa pi wuonlamyura, mu gaga kha baa Zanesura na Zaniburesura besura na liin ira.

Poli bu hã Timote bɔbɛ tĩ

¹⁰ Nja muɔ uɔ, mu thuoŋ ma miɛ mi kaɾĩna za, mi nĩrèlɔmura za, mi gagaɣura za, mi khãamura za, mi sɔmɔrara za, mi khɔrɔmura za, mi pɛimura za,

¹¹ gbũmura na venɣura biɛ nann miɛ Āntiyɔɣura na lɔɔnura na Lisitirira, mu tuume bu si za. Mi baɗ ba gbĩrɔkpakpase, ŋa Adeyura zĩnn ma miɛ si biɛ za.

¹² Tĩya u, wɛpiɛ ki biɛ na nĩrè Yesu Kirisitira khĩna za na makĩn na lɔmura za Yekila khɔri, nɔpɛ ba gbũ wa biɛ. ¹³ Nja na gbũu nũthĩrɔbũwura na nɔkpensɛdɛwe za, biɛ ba yo wa wɔɔrɛ mɔbĩyeliigira ki ki bilɛn nɔpɛ, biɛ thĩra gbũu bilɛnn ma. ¹⁴ Nja muɔ uɔ, miyura mu mamarɔn ki buɔr i kha tĩya u, nĩrè tikpo za iɛ miyura u. Mu tu dɛrɔwura heke mu mamarɔn iɛ miyura I. ¹⁵ Na go ki haru mu bikɛrɔbɛna, mu tu wa Yekila sɛwura. Uɔ ki wɔrɔ le mu wɔɔmɛ nura, na yiɛ mu bu zĩmɛ naɗiɛ baa mu khãa Yesu Kirisitira za ɔra. ¹⁶ Yekila sɛwura sɛsɛra biɛ sɛwɛn ma Ninyɛgemɔ wɔrɔkura za. Si kĩra wa na kaɾĩn nura, na bɔɔɔ nura u bilɛnsɛ, na kori nura, na bɔ nura na teleme, ¹⁷ si le wa thaaga Yekila miliindaara hĩi na lɔnkĩrɔwɛ, ki huɗan na miliindaasura thĩnyira biɛ na wɔrɔ le mɔkĩnthĩnyira biɛ.

⁴ Mi yĩn mu wa thĩ Yekila na Yesu Kirisitira wɔɔla za, uɔ wɔɔra ki ba kiti nɔkogoĩnkowira na nũhuomira, Kirisitira bamura na u ugura kãmara za kha: ² Mu pɛi Yekila sɛsɛra debira za, na pɛi si za bɛnkĩnyɛ na bɛngbĩryanyura biɛ za. Wɛpiɛ bilɛnni, kpaŋĩn biɛ ki bɔɔɔ pi pi bilɛnsira na gbĩra, hã wɔ habɛ na mu kaɾĩn mi na sɔmura kɛi gbaa. ³ Naɗiɛ bɛnɛ duɔ ba ban, nɔpɛ ba bi kaɾĩnkĩrara dũwa?, ŋa na makĩn na pi yekemɔbɛnyura, pi ba biɛ wa kaɾĩndɛwe thĩme thĩme pi thĩ za, wɛpɛ ki ba ki de miyura pi khɔri na nu ɔra. ⁴ Pi ba kɛi wa tĩya sɛsɛra nuureme, ki ki nuure khɔlkhɔl miyɛ. ⁵ Nja muɔ uɔ, tu go mu thĩ miyɛ biɛ za, ba vɛnsɛ, de sɛrɛnuusura, le mu miliinsira biɛ na kĩra.

⁶ Na miɛ uɔ, miɛ bu wa mu gaga kha daduoro wɛ pi yo u thɔɔɔnkherɛ, mi kurebɛna nann ma dunuyara za zuori. ⁷ Miɛ liigen ma na kĩran mu gaga kha surasikĩra,

I Ken 1:5; na 2:2

mi zuon ma mi laɗa, mi goɗ ba khãamura na kĩranu.

⁸ Na go ki ɔra wɛi, wɔrɔkura taasura zɛn sann ma miɛ zaara ni. Teleme taase ki bu sɛi, Adeyura ki bu kitidate-lenymora, uɔ ki ba hã miɛ si dɔyãga phɔlyanura za. Miɛ kpo u wa?, ŋa wɛpiɛ biɛ ki tɛ u bamura na khɔrɔmɛ ɔra.

Poli bu hã Timote phɔlyanbɔbɛ

⁹ Pɛi na khɔɔfĩn ban mi heke vivi. ¹⁰ Naɗiɛ Demasi kɛi mi wa dunuyawɛi yekemɔbɛnyura kãma. U yuon ma Tesaloniki, na Kiresã yuon Galasi sɔrɔgura u, na Titi yuon Dalumasɔ sɔrɔgura u. ¹¹ Luki kpo ki bu dũna miɛ fara. Na mu kha mu ban mu khe Maruki na ban u, naɗiɛ u wɔrɔ dɛnfɛ mi mi miliinsira za. ¹² Mi dãan ma Tisiki Efezi. ¹³ Na mu kha mu ban, mu thuo Torowasi na khe gbɔɔɔlɔngbũɔɔnura mi zɛn Karɔpusi heke ɔra, dũna sɛwusura, duɔɔɛ besura thĩra kũu.

¹⁴ Yirikhuo Aleksãdɔrɔ liin ma miɛ mɔbũnkpakpa?ɛ. Adeyura ki ba taa u na makĩn na u milewenyura. ¹⁵ Muɔ tĩ, tu go mu thĩ dũn u, naɗiɛ u kha kɛi wa aa, aa kaɾĩna kãma.

¹⁶ Lugusura za baa mi kha sɛrɛ ki zĩn mi thĩ kitikhɛla za, nura sii dɛnfɛn mi yãan wa?. Pi biɛ zɛn mi wa. Yekire yafa pi za. ¹⁷ Nja Adeyura dɛnfɛn ma miɛ na sɛn duɔ mi faɣura za, na si liin thaaga na mi dɛd Yekila sɛsɛ na kĩranu, ki yiɛn na thĩmaanyura biɛ nuun si. U zĩnn ma miɛ na zarala nuugura. ¹⁸ Adeyura ki ba kuore miɛ na mɔbũthĩnyira biɛ, na kuore miɛ, ki luure miɛ u arɔɔnara za. luga yeyɛbura bu wa uɔ bege bãanyɛ biɛ! *Amiina | Amiina*.

Poli bu hã thɛphɔlyane

¹⁹ Thɛ Pirisika na Akilasi, dũna Onezifɔrɔ gbɛlɛnɛ nɔpura. ²⁰ Erasiti diin ma Korɛtura. Mi yiɛn ma Torofimu Miletɔ, naɗiɛ u kha bo ba.

²¹ Pɛi na khɔɔfĩn ban na wese bɛna nann thonn wa?. Ebulusi, na Pidɛsɔ, na Linisi, na Kulodiya, dũna yabii-wira biɛ bu thɛ mu. ²² Adeyura huɗan dũn mu, ki kĩra i biɛ!

Titi

Letirila siere thaaga

Titi kha bu wa Yesu karĩnbiye uɔ, u kha bu Yawutu wa?. U kha thuo wa Poli na pi le Yekila miliinsira kpuore. Be-na Polira dāan hāar u letiruwɛ, siɛ buun na Titira bu wa Kireti, u kha kǎn ma ki ki ken nineni egilizi nɔpura si le thaaga miye biɛ yo na kīra. Si lugusira za, Polira bɔɔɔ pi wa lomura za Yekila nɔpura wɔɔɔre nɔpɛ kǎn hɔdan ɔra (dabikpakpa?ɛ 1). U bɔ ba Titira na u de u lomura za u kǎn ki karĩn Yekila nɔpura, khokhāgawɛ, hakhāgawɛ, na nukɔɔɔbome na biherɔpɛ dīna miliinbiwe tī (dabikpakpa?ɛ 2). Mafura, Polira bɔɔɔ wa lomura za Yekila nɔpura kǎn ki nūrɛ na wɔɔɔ hɔdan wɔyīke za na kame, hā bogore na kpikīŋa lon pi za wa? (dabikpakpa?ɛ 13).

Poli bu dāan hā Titi thɛdɛ

1 Mɛ Poli liin Yekila miliinbiye dīna *Yesu* Kirisitira dāara, mɛ ki sɛwu letiruwɛ. Yekila dāan ma mɛ mi bu denfɛ wɛpɛ u kenn khonni, na yɛ pi bu khāame ki tu tīyara ki makīn na khāame karĩna ɔra, ² si le thaaga pi wɔɔɔ hɔdan na lanja thakuokɛizuonjo miyura za. Yekila ki tɔn kūu wa?, uɔ hāar a wa nɔɔɔga gɛ thakuogira miye za na dunuyara tiin thonn wa?. ³ Na makīn na bɛna Yekila na kenn khonni, u yɛn ma na dunuyara nɔpura tuun u siɛsira mɛ Yekire siɛɛ dekira za, siɛ wɛsɛ a zīndaa Yekila thīra hāan mɛ kha mi de ɔra. ⁴ Mɛ ki dāan hā mu letiruwɛ Titi, mu liin ma mi bihūnromo Yekila khīna nɔɔɔsira za nadɛ baa a biɛ bu Yesu Kirisitira za ɔra. A *Siye/Siye* Yekila dīna a zīndaa Yesu Kirisitira kīra mu na hā mu kpolonwuonjo.

Egilizi wɔɔɔre nɔpɛ miye

⁵ Mɛ yɛn mu wa Kireti sirigira u ni mu bu phula miyura kha bu na ɔɔɔ ɔra, ki tii *Egilizi wɔɔɔre nɔpɛ/Egilizi wɔɔɔre nɔpɛ* gbonse biɛ kpo kpora za na makīn na siɛsira mɛ hāan mu ɔra. ⁶ Wɔɔɔre nɔɔɔra kǎn ma na hɔdan kɛi le bilenkherɛ, ki le hara kpo dɛyɛ. U biiwira hɔdan na khāame, siɛ ki bu kha hā pi le biibe ki le kakarɛ dīna numigbika wa?. ⁷ Egilizi wɔɔɔre nɔɔɔra kǎn ma na le nɔɔɔra wɛ bāa ki bu kɛi le bilenkherɛ, nadɛ u le wa Yekila miliinse. Mafura, hā u le yɛsɛɛdɛdaa wa?, u kǎn ki don vivi wa?, waruma thāyɔɔdaa wa?, waruma nɔɔɔra wɛ ki khɔɔɔ khɛlɛgɛ wa?, waruma nɔɔɔra wɛ ki biɛgɛ lonbɔlɔwɛ za wa?. ⁸ Nja, u kǎn ma na le nɔɔɔra wɛ ki gɔ khīrɔwɛ, na khɔɔɔ mɛkīruliige, na le wɔɔɔntudaa, na nɔɔɔlɛnyemo, na wɛ khāame bad Yekire za, na nɔɔɔra wɛ ki tu gɔ u thī. ⁹ Egilizi wɔɔɔre nɔɔɔra kǎn ma na le nɔɔɔra wɛ ki gɔ tīyara siɛsira na makīn na karĩna u buun ɔra.

Mafura u wɔɔɔ bɔ buɔɔra na hā wɛi habɛ na siɛ tīyara siɛsɛ karĩna, na bɔɔɔ bakīnderɔwɔɔra pi bilensira ¹.

¹⁰ Nɔɔɔgɔmɛ bu ni wɛpɛ ki kɛi tīyara thuo me na pi kpɛnsɛ nɔpɛ na siɛɛkpasɔsira. Pi gɔmɛ bu wa *Yawutu-wira/Yawutuwe* bann Kirisitira za ɔra. ¹¹ Mu kǎn yɛi wa pi baka pi nɔɔsira, nadɛ pi bilɛn ma gbɛɛnyɛ, wɛsɛ nɔpɛ kǎn na le wa?, siɛ pi karĩn mɛ tigiye kāma. ¹² Kiretiwɔɔra yādedaa uɔ ded kha:

«Kireti nɔpɛ tɔn ma kūu kɛi gbaa, pi bu wa mu gaga kha gbandɛbɔlɔwɛ, pi bu wa woyīmɛ, na bɔɔɔdame.»

¹³ U siɛsira gbūu bu wa tīyara. Gɛ yɛɛɛ, kpanjīn mɛ kīraŋɔra si le thaaga pi khāamira tɛn; ¹⁴ ki yɛ pi gbaa *Yawutuwe/Yawutuwe* khīkīkī miye debira, dīna tīyara kɛidɛwɛ siɛsira. ¹⁵ Wɛpɛ yɛdɛ Yekila khīna nūrɛsira za, miye biɛ yɛdɛ ba biɛ heke; ŋa wɛpɛ yɛdɛ Yekila khīna nūrɛsira za wa?, ki kɛi kha biɛ khāa wa?, mɛnɛ sii yɛdɛ biɛ heke wa?, nadɛ mɛbɔyɛ asɛn ma pi wɔɔɔmura dīna pi gagasira. ¹⁶ Pi de ba kha biɛ tu wa Yekila, kɛna miyura pi le, ɛ bɔɔɔ wa kha pi tu u wa?. Pi lomura bīn ma, pi bu wa nɔkpagayame, pi wɔɔɔ le mɛkīnɛ sii wa?. Boro na toto Boro na toto na yuon ma gnamiŋɛ na yo yāan zara biiwe. Na Boro kha totora yɛi biɛ khe bi. Na pi khɛn zara biiwira ki yo wi na yo gbɔŋɔnn na zara. Na zarala bɔdɛ pi kha pi yāan uɔ biiwe ba? Na pi ded u kha biɛ yāan mɛ wa?. Baa pi kha bu na nɔɔɔn na zarala biiwira fuuri. Na toto horon ki yɛn boro. Na zarala bɔdɛ totora kha āna na khɛn uɔ biiwira? Na boro kha toto na khɛn mɛ, kha uɔ kha ban ma na gbɔɔɔnɔn na totora, kha uɔ tuume zarala biiwira khɛmura za wa?. Gɛ yɛn na toto hūn danɛ, zarala ānabirisira yɛɛɛ. Boro na toto Boro na toto na yuon ma gnamiŋɛ na yo yāan zara biiwe. Na Boro kha totora yɛi

¹ Makīn khaadɛ ken ni na 1 Timote 3:2-7

bie khe bi. Na pi khien zara biiwira ki yo wi na yo gbĩnunn na zara. Na zarala bũd pi kha pi yãan uɔ biiwe ba? Na pi def u kha bie yãan mi wa?. Baa pi kha bu na nuɛn na zarala biiwira fuuri. Na toto horon ki ylen boro. Na zarala bũd totora kha ãna na khien uɔ biiwira? Na boro kha toto na khien mi, kha uɔ kha ban ma na gbĩbnun na totora, kha uɔ tuume zarala biiwira khieɛmra za wa?. Gie ylen na toto hũn dane, zarala ãn-abirisira yɛri.

Nikhãgawe miye

2 Nja muɔ Titira, ki karĩn nɛpe na makĩn na karĩn-telenyemora. ² De khokhãgawira kha pi tu go pi thĩ, na le nɛpe baa pi gbĩne, ki hɛdan na wɔɔme, na hɛdan na faɲa gbaangbo khãamra za, na khɔrume, na sɔmra. ³ Mafura tĩ, de hakhãgawira kha pi nũrɛlɔmra kãn ma na makĩn na Yekila khĩna; hã pi de bĩse na hã nura wa?, hã pi le thãyɔdebiwe wa?. Pi kãn ma na le wepe ki hã bɔɔkĩne, ⁴ sie za pi ba ki karĩn habomira, ki bɔ pi kha pi khɔri pi khuowira na pi biiwira, ⁵ na le hawɔyĩgeme ki le nyegeme, na le hakĩrwe pi gbĩnyura za, na le pi gbĩnyura miliinsira na kĩra, na gbũure pi thĩ na hã pi khuowira; si le thaaga hã nura sii de bĩse na gbũu Yekila siestra za wa?.

Bikhoyipe na biheripe miye

⁶ Mafura tĩ, bɔ bikhoyipe na biheripe kha pi tu go pi thĩ ⁷ miye bie za. Muɔ thĩra ki kãn bɔɔɔ pi mu lelɔnkĩrwura za, ki ki karĩn mi na suɔwese na kĩra. ⁸ Yɛ mu karĩna telen kei le bilense, si le thaaga na yii a bĩrawura nuɛ nadie baa pi ba bu bĩse na de na gbũu a za wa? ira.

Dome miye

⁹ Karĩn dome kha pi ki gbuure pi thĩ ki hã pi thaderiwura miye bie za. Pi pɛi ki nu pi bere, hã pi bakĩn mi wa?. ¹⁰ Hã pi khe pi thaderiwe mune duɔ sii wa?; ɲa pi ki le mitelenyenyemiye bie za. Mafura, pi ba gbĩne a zĩndaa Yekila karĩna.

¹¹ Nadie Yekila fũmra bɔɔɔn ma pi thĩ. Bie za nũthĩrwe bie wɔri bu zĩmra. ¹² Pi hã a wa karĩn kha a kei nũrɛlɔnbĩwura na fɔlɔɲe yekemubiebiɲura, ki nũrɛ fũ khiera za na tu go a thĩ, na telen, ki le nyegeme Yekila wɔla za ¹³ ki ki tɛ bãanwuokpakpakira dɛyãgura a tɛ na laɲa ira. Gie dɛyãgura a wɔrikɔdeye Yekila ki bu a zĩndaa Yesu Kirisitira ba bɔɔɔ u thĩ u uga yeyebura za. ¹⁴ Yesu Kirisitira hãan ma u thĩ a kãma na bu khon a mubĩyura za, na yede a a le uɔ bewe ki le nɛpe baa pi yiin pi faɲura bie mĩkĩruliige za ^I.

^I Makĩn khaadie ken ni na 1 Pɛri 2:9; Efeziwe 2:10

¹⁵ Mafura mu kãn ki karĩn nɛpe, na khe mu thaderisura wɔrikura ki hã wɔ habe, ki kpaɲĩn mi. Hã mu yɛ nura sii zene mu wa?.

Lɔmra za Kiretĩewe kãn nũrɛ ira

3 Kuɔgĩn kiretĩewe bie kha pi kãn ma na ki gbũure pi thĩ na hã thaderiwura dũna faɲa deriwura ^{II}, na nu pi bere ki ki le mĩkĩnye thĩnyira bie. ² Hã pi de bĩse na hã nura sii wa?, hã pi le khĩkpiidewe wa?, pi le wɔyĩnɛpe, ki bɔɔɔ pi lɔnkĩrwura na nɛpe bie. ³ Nadie aa kha bu wa wɔnladipe khĩra tĩ, na nĩkpagayame, a na bilenn ma ki liin dome a yekemthĩnyira na a mĩkɔrɔɲnyura bie za. A kha bu wa nũbĩwe dũna zonkhĩidewe. Nɛpe bie na yãasĩn a wa, ki ylen na a yãasĩn kame. ⁴ Nja baa a zĩndaa Yekila bɔɔɔn u kĩrũgura na u khɔrũmra na nũthĩrũra, ⁵ na u kuoren a wa, sie bu kha aa mĩkĩruliigira yɛ na u liin sie wa?, ɲa u makarula kãmara za u liin sie, na kure hũnfeme yedeura / Yedeɛe za na baa Ninyegemɔra / Yekire Nin na liir a nufemra ira ^{III}. ⁶ Yekila ylen ma na u Ninyegemɔra sũn a za na gɔnn a Zĩndaa Yesu Kirisitira yũsũgura kãmara za. ⁷ Si le thaaga, baa u kenn a nite-lenyeme u fũmra kãmara za, a wɔri bu thakuokelzuonɲira za a lan ira.

⁸ Sie siestra bu wa tĩya; mi bie wa kha mu yii wɔɔre ɛ miyura za si le thaaga wepe ki khãa Yekila za, bie pɛi ki yo wɔɔre mĩkĩruliigira za. Sie ki kĩra, sie ki denfe nũthĩrũra. ⁹ Tu go mu thĩ na khĩkhĩ miye debira; dũna sekhãgawe hũɲo thudɛsra ^{IV}, na khĩge, na sierehãanse bakĩnsura, nadie sie bie bu wa mĩkpasie kei le tũn. ¹⁰ Na nura uɔ bu tĩ sugumura za ki kpiĩn kiretĩewura, mu lugu kpaɲĩn u, na u yuon si wɔɔre mu kpaɲĩn u si bãnyĩra za ^V, na u kei sie mu kpiĩn khon u buɔra za. ¹¹ Mu kãn tu wa kha uɔ deyura siira bilenn ma. U le wa mubĩye ki ylen na kiti waan uɔ thĩra za.

Phũlyanbɔbe sieɛe dũna thũde

¹² Na mi ba dãan Artemasi waruma Tisiki mu heke, mu khũɔfĩn ban mi heke Nikopolisira u, nadie mi khonn ma gagase kha mie hɛdan ni wese bena. ¹³ Pɛi na denfe zenasi, uɔ wiera ki tu sierehãansura ira, dũna Apolɔsi pi sũryuogira za, hã mune sii kpi pi wa?. ¹⁴ A yabiiwe Kirisitira za kãn ma na mamari mĩkĩruliige tĩ, si le thaaga pi wɔri ki denfe wepe ki bu gbĩrɛse za; hã pi le nɛpe baa ki bu kei le tũn wa?. ¹⁵ Wepe na mie ki bu fara, pi thie mu. Thie wepe bie ki khɔri a khãamra za ira. Yekila kĩra tĩ bie.

^{II} Makĩn khaadie ken ni na ɔɔmwe 13:1; 1 Pɛri 2:13 ^{III} Makĩn khaadie ken ni na Efeziwe 5:26; na Ken Zã 3:5 ^{IV} Ken 1 Timote 1:4 ^V Makĩn khaadie ken ni na Matiyo 18:15-17

Filemō

Leturila siere thaaga

Leturilwe ɿ ba karɿn mura, Poli sewen u na makɿnn na u bu wa kaso za Ɔwɔmu (Dabitutuɗe 1). Filemō kha bu wa nɿgbɔwɔm kɿ ba buun Adeyura na liin Kirisitira nɿpe uɔ. Poli yeɣe kha bu u (Dabitutuɗe 1). U kha bu wa gboŋo guɔ za pɿ yɿ kha Kolɔsɿ. U kha bu wa na donron uɔ pɿ kha yɿ kha Onezimu, u na horon kuɗ ba u heke. Onezimura yɿɿgɿra kɔla kɿ bu kha: «Wɿe kɿ kɿra mɿne.» Gɔɗyāga guɔ na Onezimura gbɿɿnna na Polira kaso thuuga za, na uɔ deɗ Onezimura Yekila siereuusura na u khāan Kirisitira za.

U vɿ gbūubena na Polira hāan sɿwura na Tisiki kha u yo hā Filemōra dɿn u. Kɿ deɗ u ɿ kha u yo dāa Onezimura u thadeyura Filemōra heke. Uɔ leturilwe za, Polira bu yɿn ma Filemōra kha u gu u na kɿra mu gaga kha uɔ Polira thɿra u. Kha hā u ken Onezimura donron dūwa? ŋa u yafa u za kɿ ken u u yabiye Kirisitira kāmara za (Dabitutuɗe 16-17). U kuɔgɿn ma Filemōra dɿna wɿɿɿe bɿe kɿ karɿn leturilwe, lɔmura za Kirisitira khɔrumura vɿkɿn nɿthɿɿɿe lɔmura ɿra (Dabitutuɗe 20).

Poli na Timote bu thɿe Filemō thūme

1 Mɿe Poli liin kasobiira Kirisitira kāmara za ^I dɿna a yabiye Timote kɿ sewe leturilwe. A dāa u wa na hā muɔ a yeɣekhɔgbɿra na a miliindakāran Filemō u, ² na a yabiye Afɿya, na Arɿsɿpɿ kɿ bu lewula za dɿn a kpuore ɿra, na kiretɿɿɿura bɿe kɿ bɿɿɿin mu thuugra za ɿra. ³ A *Siye/Siye* Yekila dɿna Adeye *Yesu* Kirisitira kɿra ɿ kɿ hā ɿ kpolonwuɔŋo.

Poli bu thɿe Yekila na u yɿn u na gbūu Filemō mɿye za

⁴ Mɿ bu wa kɿ thɿe mi Yekila bāanyɿe bɿe, dɿna mi Yekire yɿɿura za, mɿ yɿn ma Yekila kɿ hā mu, ⁵ naɗɿe mi nuun ma lɔmura za mu khɔrɿ Yekila nɿɿura dɿna baa mu khāa Adeye *Yesura/Yesu* za ɿra. ⁶ Mɿ yɿn ma Yekila kha khāamura za mɿe na muɔ bɿɿn Kirisitira za, bɿe yo wɔwɔre na kɿra. Ɔwɔɔ nɿpe mɿkɿnnyura bɿe a kān le Kirisitira kāmara za ɿra. ⁷ Mɿ yabiye, mi buun ma bāanwuokpakpaka dɿna habe gbaangbo mu khɔrumura kāmara za, naɗɿe bɿe khɔrumura hāan ma kiretɿɿɿura habe.

Poli bu yɿn Filemō kha u gu Onezimu na kɿra

⁸ Gɿe yɿɿɿe, harɿ baa Kirisitira hāan ma mɿe wɔrɿkɔ weke kɿ yɿe mɿe wɔrɿ karɿwa mu mu le mɿyura mu kān le, ⁹ sɿe bɿe za, khɔrumura kāmara za, mɿe nɿkhāa Poli, mɿe wɿera liin kasobiye Kirisitira kāmara za, mɿ yɿn mu wa mɿne duɔ. ¹⁰ Mɿ yɿn mu wa Onezimu mɿyura za. Na

I *Ken dabitutuɗe 13, 22 dɿna 23.*

yɿe mɿ kasora za, u liin ma mi biye baa u khāa Kirisitira za. ¹¹ Khɿura, u kha kɿra mu foi wa? II, ŋa ɿra u bu wa na tɿnɿ a yɿra bɿe heke.

¹² Mɿ dāa hā mu wa u, u bu wa mu gaga kha mɿ gbɔɗe khaare duɔ. ¹³ Na yɿe mɿ kasora za siereuusura kāmara za, mɿ kha khɔrɿ wa u hidan mɿ lɔkɔ za, kɿ kɿ li-ige kɿ hā mɿ mu boɗa za. ¹⁴ Ŋa mɿ khɔrɿn kha mɿe le mɿne kei bu khɿne mu heke wa?, si le thaaga hā mɿkɿrɿliigira le faŋa mɿye mu za wa?. Mɿ bɿe wa mu le si na makɿn lɔmura za mu khɔrɿ ɿra.

¹⁵ Sɿ wɔrɿ le kha Onezimu na kuɗ ba mu heke bene duɔ kɿrɿ u, si le thaaga u vɿ ban mu heke na le mu baa kūu. ¹⁶ Naɗɿe ɿra wɿe, u bu donron doro dūwa?. U bāa wa donron za gbaangbo, u liin ma yabikhɔrɿwɔm. U mɿye gbɿra wa mɿ za thɿɿ, ba tāra de muɔ dūwa?, nɿthɿɿɿura za, waruma kiretɿɿura za.

¹⁷ Na mu ken ma mɿe mu yabithɿɿnɿnwe thɿɿ, mu gu u na kɿra mu gaga kha mɿe thɿra u. ¹⁸ Na u bilenn ma mu za, waruma na u kān taa mu wa mɿne, mu yɿe sɿ mɿ za. ¹⁹ Mɿe Poli kɿ sewe dabiyɿe na mɿe thɿɿ leke kha mɿe ba taa mu u muɿura. Si gbūu nan mɿ kuɔgɿn mu kha mɿ muɿa bu wa mu za wa?, gɿe muɿura kɿ bu mu thaakuogira. ²⁰ Iyo, mɿ yabiye, mɿ yɿn mu wa kha mu denfe mɿ Onezimu mɿyura za Adeyura kāmara za.

Wuore mɿ gagasura naɗɿe baa a liin yabiiwe Kirisitira za. ²¹ Mɿ lann ma sɿ za bena mɿ sewe wesɿe kha mu ba le wa wesɿe mɿ yɿn mu ɿra. Mɿ tu wa thɿra kha mu ba le si wa na tāra wesɿe mɿ yɿn mu ɿra. ²² Na sɿe sɿe za ɿɿ,

II *Gurekɿse za, «Onezimu» kɔwɔla kɿ bu kha «wɿe kɿ kɿra mɿne».*

ɔfɔ thuuga guɔ san mi, naɔie mi lann ma si za kha ã
Yekire yĩŋura wɔɔɔkra za mi ba gbũu thiye ã heke ni.

Poli thũme bu hã Filemõ thiephulyane

²³ Epafrasu bu thie mu. U bu wa na mie kpuore kasora za Yesu Kiritira kãmara za. ²⁴ Mi liigedekame, Mariku na Arisitariku, na Demasi, na Luki bu thie mu.

²⁵ A Adeye Yesu Kiritira kãra ã.

Eburuwe

Leturula siere thaaga

Yawutuwe yisiga guɔ ki bu kha Eburuwe. A tu deyira sewen leturuwɛ wa?. U deyira sewen ma leturuwɛ na hãar u na Eburuwira na liin kiretɛwura na buun vense ɛra. U sewen u wa na hãan mi si le thaaga hã pi ze Yekila khĩna wa?. U yɛn ma na pi buun habe na nĩrɛ na kĩra nadɛ baa pi tuume bu si za kha a Adeyɛ Yesura miliinyira tãra miyɛ biɛ ɛra. Leturuwɛ bɔɔɔ si wa si lugusira za kha Yekila tann ma u Bikhiiira za na bɔɔɔn u thĩ na nithĩrɛ, dũna u ba siɛ muɛ duɔ siɛ za dũwa?. Yesu nĩrɛkhela tãra Yekire yãdedɛwura kha bu khĩra ɛra, na melegewura, dũna Moyizi na Zozuwe tĩ (Dabikpakpaɛ 1 na yo 3 za). Yesura nĩrɛkhela tãra khĩkhĩ kperekpiidewura, u bu wa kperekpiidekhãga bãanyɛ biɛ kɛi gbaa. Baa Yesura nĩrɛkhela tãra khĩkhĩ kperekpiidewura biɛ, siɛ le wa thaaga nɛpɛ bu zĩnthĩnthĩme mbĩyeliigira za dũna huumira za. Baa lsrayɛlwura kha dɛrɛ ki thɔgĩn daduorowe ki hã Yekila, si kha bɔɔɔ wa Yesura huume miyɛ (Dabikpakpaɛ 4 na yo 10 za). Leturula phulakhela bɔ ba nɛpɛ kha pi pɛl ki yo wuɔɛ Yekila khĩna za. Leturula bɔɔɔ wa lɔmura za khĩkhĩ nɛpura na liin nuɛnɛ kpo na Yekila, ki bɔ u karĩnderuwura kha pi hã pi thĩ na Yesura zo. Siɛ kpĩra za, pi ki ken u na pi thuo u na pi gagasura biɛ, na pi ba vensura na gbĩrsura ki nĩrɛ tikpo za banu kha phulyanbena nannu. (Dabikpakpaɛ 10 na yo 13 za).

Yekila khɛn ma u Bikhiiira na siɛren phulyansɛ za

¹ Khĩkhĩra, Yekila khɛn ma u yãdedɛwura bengonyɛ za, na lɔnthĩngɔmɛ za na siɛren na a sekhãgawura. ² Na ɛra wɛ dɛyãga phulyansɛ za, u khɛn ma u Bikhiiira na siɛren na aa. Uɔ Yekila khɛn na liin dunuyara biɛ ¹, uɔ u gbũun hãan miyura biɛ thaderɛsura. ³ *Yekila ɛga / Yekila ɛga* yeyɛbura biɛ yĩna wa Bikhiiira za, Yekila khɛgĩnsura biɛ bu wa u za. Dunuyara bu wa uɔ sɛsura wɔrɔkura za. U tɛsɛn khonn ma nithĩrɛpura mbĩyeliigira ki yo hɔdann zaazaara ni wɔrɔkɔdɛyɛ Yekila ledĩngɛnɛra u.

Yekila Bikhiiira nĩrɛkhela tãra Yekila melegewura bela

⁴ Yekila Bikhiiira nĩrɛkhela gbĩn tãra melegewɛ bela, haru na Yekila hãar u yisiga wɛkɛ ki gbĩn tãra melegewura begura phewu. ⁵ Ūna melegɛ Yekila dɛrun ded yãarɛ kha:

«Muɔ ki bu mi Bikhiiira,
Na ɔɔ ki fura miɛ ki bu mu Siira.»
Yekila dɛrun ded melegɛ sii wesɛ yãan wa?, kha:
«Miɛ ki ba le mu Siira, ki yɛ muɔ le mi Bikhiiye.»
⁶ Na Yekila Bikhiiira lugun dunuyara miyura biɛ za, bɛna uɔ bann dunuyara za, Yekila ded ba kha:
«Yekila melegewura biɛ kãn ma na ba huruse na gbĩne u.»

I Makĩn ken khaadɛ na Zã 1:3

⁷ Ken wesɛ Yekila ded na gbũu melegewura za ɛra:

«Mi kɛ wa melegewura ki liige wi mu gaga kha sarɛmɛ,
mi miliinbiiwira liige wa ki hã mi mu gaga kha nadewure.»

⁸ Na na gbũu Bikhiiira miyura za, Yekila ded ba u sewura za kha:

«Yekire, mu ugura ba hɔdan ma bu kũu kɛi gbaa.
Mu dí wa mu ugura na teleme.

⁹ Mu khɔrɛ wa mitelenyenye ki yãasĩn mbĩyɛ,
gɛ yɛrɛ, Yekire,
mu Yekila kenn khonn mu wa na liin mu u baa
na tuun nuume / Na tuun nuume mu thaagura za na liin mu ɛya. U yɛn ma na mu bãana wuori.

Muɔ u khɔrun na kenn khonn ki yɛn mu kamura.»

¹⁰ U ded ba tĩ kha:

«Adeyɛ, lugusura za muɔ liin fɔlɔnɛra,
muɔ lese liin zaazaara.

¹¹ Siɛ biɛ ba tũri wa, na muɔ uɔ bu wa bu kũu.
Zaazaara na fɔlɔnɛra ba khã ba mu gaga kha dayiɛnse,

¹² ki yɛ mu kpɛ kpɛ si mu gaga kha gbɔɔɔlɔng-bɔɔɔnɛ,

si ba bɛnɛn ma mu gaga kha dayiɛnse,
na muɔ uɔ hɔdan ma mu lɔmɛ za,
dũna mu thakuogira zuo wa?»

¹³ Ūna melegɛ Yekila dɛrun ded wesɛ yãarɛ kha:

«Ban hɔdan mi ledĩngɛnɛra,
mi ba yii wa mu bĩrawura mu leke za.»

14 Na melegewura bie uɔ, pi bu wa nime wepe ki liige ki hã Yekila na uɔ dãa wɔ pi ki denfe nithĩrũpura ki ba bu zĩmura ıra.

Ɔ yie a yii wuɔre zĩme miyura za

2 Gie yieri, siɛsura a nuuri, Ɔ yie a yii wuɔre si za bere buɔte a ba bilen ma Yekila khĩna za.

2 Siɛsura Yekila khien melegewura na dedi, si tuun ma kha si bu wa tĩya I. Wepie na asun siɛ siɛrehãansie ki kein si gɔbura, wesiɛ kha kãn na nan mi, siɛ nann mi.

3 Na a yiin wuɔre bie zĩmie za wa?, muse a ba le ki ko? Adeyura lugun ded ba bie zĩmie miye. Siɛ kpĩra za na u nuurederũwura ba ded a pi miye na yedũ. 4 Yekila thĩra tann ma *mubɔgɔɔɔnyɛ / Mubɔgɔɔɔnyɛ* na tagamasi miye, dũna bamuɔa mithĩngɔnyɛ die benkpuola za II na bɔgɔn si kha pi siɛsura bu wa tĩya. Dũna u hãan ma nɔpe *Ninyegemɔra / Yekire Nin* miyãagĩranye tĩ na makĩnn na uɔ thĩra diɔjora.

Yesura ki yii nũpura zĩme khĩna za

5 Dũ miyura a bu de mura, Yekila hãan u thaderisura na melegewe wa?. 6 Na si ded ba Yekila siɛsura khaare duɔ za kha:

«Ee Yekire, nithĩrũga bu wa be haru mu kuɔgĩn dũn u? Nithĩrũbiye bu wa be haru mu ki ken u miye?»

7 Mu yien ma na melegewura hudann nithĩrũbiira wuɔre u bendaadɛ duɔ za,

Mu yiin ma nithĩrũbiira uga yeyɛbe za thĩ, ki yien na u buun gbĩnese,

8 mu yien ma na u buun wɔrũkɔ miye bie za.» Yekila hãan ma nithĩrũbiye wɔrũkɔ miyura bie za. U yien kei sũnen muɛe sii na hãar u wa?. Kena fũra, a yã thon kha nithĩrũbiira bu na wɔrũkɔ miyura bie za wa?.

9 Na a yã wa tĩ kha Yekila na sũnen ma *Yesura / Yesu* na hãan melegewe bene duɔ za kuru u. U buun ma vensura na huun nũpura bie kãmara za, Yekila fũmura kãma za? Ira wɛ u hĩin ma na uga yeyɛbe dũna gbĩnese. 10 Iyo, Yekila liin dunuyara, dunuyara bu wa bu uɔ kãma. U kha bie wa kha u bigɔme niin hudan uɔ uga yeyɛbura za. Baa Yesura ki kuore wi, si kha kãn ma Yekila yie u khuɔ vense na le nihiyemo.

11 Yesura yedɛ wa nithĩrũbiiwira na khon mi pi mubĩyeliigira za. Wiera ki yedɛ dũna wepie u yedɛ, pi bie bu wa *Siye / Siye* kpo. Gie yien na si bu nuse u heke na yi pi kha uɔ yabiiwe wa?. 12 Nadie, Yesura ded ba Yekila tĩ kha:

«Mi ba bɔgɔ wa mu yisigura

I Siɛ siɛsura ki bu siɛrehãansura hãan *Lsrayeluwura Sinayi* bieɔgura za ıra. Na makĩn na *Yawutuwe sĩni* miye *sewuge guɔ*, Yekila na khien ma melegewe na hãan *Moyizira siɛrehãansura*. Ken *Miliinye 7:53*
II Makĩn ken khaadɛ na *Maruki 16:17, 18, 20; na Miliinye 5:12*

na mi yabiiwira. Mi ba tĩne wa mu yisigbĩnetĩnse nũgboko sugumu za.»

13 Yesura ded ba tĩ kha:

«Mie uɔ ba yii wa mi lanjura bie pere Yekila za.»

U ded ba tĩ kha:

«Ken a, mie na biiwira Yekila hãan mi ıra.»

14 Bie biible bu wa na muɛe duɔ kpuore, siɛ ki bu kha pi bie bu wa nithĩrũbiwe. Sutana kha bu wa na wɔrũkɔ na yie pi hu. Mafura tĩ Yesura bann na liin nithĩrũga na huun na buun asun Sutana wɔrũkura.

15 Nɔpe kha bu wa mu gaga kha dome pi thakuogira bie za nadie baa pi kha ãn huume ıra, baa Yesura huuri na pi buun ma pi thĩ. 16 Tĩya u, melegewe u ba denfe kũu wa?, ɔa *Aburhamu / Aburhamu* kpĩrabiwira u ba denfe. 17 Gie yien na u kha kãn ma na khiegĩn na u yabiiwira miye bie za, si le thaaga u le Yekire kperekpiidekhãgawe wuɔre nura wɛ ki kĩra na u telenn Yekila miliinsira za, ki yie nɔpe bu yafame pi mubĩyeliige za.

18 Iyo, Yesura thĩra buun ma vense na Sutana zien kenn u za. Si liin mafura, u wɔrũ denfe wa wepie ki bu gbĩrise za ıra.

Yesu ki tãra Moyizi

3 A kiretĩe yabiiwe, Ɔe wepie Yekila yidũ, Ɔ ken *Yesura / Yesu*, uɔ wiera a tu kha u bu wa Yekire dãara na kperekpiidekhãgawe wuɔre nura khãamura za, bie wepie a kpaasĩn kha a bu wɛ ıra. 2 Iyo, Yekila tiin ma Yesura na liir u kperekpiidekhãgawe wuɔre nura. Yesura liin ma nuune kpo nura Yekila wuɔla za u millinsira bie za, mu gaga kha baa *Moyizira / Moyizi* liin nuune kpo nura u miliinsira bie za Yekila thuugura za ıra. 3 Na, Yesura bu wa gbĩnese na tãra Moyizira, nadie thumadɛdaa bu wa gbĩnese na tãra thuugura u madɛ ıra. 4 Thuuga tuɔ thuuga na ki madɛdaa, ɔa deyura ki le miyura bie, uɔ ki bu Yekila. 5 Moyizi uɔ kɔnu liin ma ntelenyemo Yekila thuugura miliinsira za. U kha bu wa miliinbiye wɛ Yekila kha hã u siɛsura kha u yo bɔgɔ nɔpe si. 6 Na Kirisitira uɔ bu wa ntelenyemo, uɔ ki bu Yekila thuugura thaderisura za. Na a bu na lanja, na bãanwuɔɔ na gbũu muɛa za a lanni, die bena a le wa Yekila thuugura biwe.

Yekila woyĩkira buume miye

7 Gie yieri, na makĩn na baa *Ninyegemɔra / Yekire Nin* de si kha:

«Fũwɛ, na Ɔ nuun Yekila nuugura,

8 hã Ɔ hugan Ɔ phĩnyira wa?, mu gaga kha haru khũikhũura bena Ɔ na pãragandãn u za ıra.

Die bena gbangbĩriɔjira za, Ɔ zien ma u za na kenni.

⁹ Na Yekila ded tĩ kha: Gie gbangbĩrinjira za, ĩ sekhã-gawura biɛn ma miɛ Yekila nuuga ki zɛn mi za na kenni.

Kena pi na yãan ma wesie mi na liin

¹⁰ duse tigbeyɔ̄ (40) kpolonjira za.

Gie yɛn na mi donn gbaangbo na biɛ nɛɛ ki ded kha:

Pi bu wa bilense za kei gbaa.

Pi tuun mi khĩna wa?

¹¹ Gie yɛn na mi ded mi donbũgura za kha:

Srɛgura mi ɔ̄ɔn sann mi pi bu wuore, pi ba lon ki za kũu wa?!»

¹² Mi kiretĩe yabiwe, ĩ tu go ĩ thĩ. Hã ĩ uɔ sii ba le hɛdan na gagabũse na yɛ kei khãa Thakuo Yekila za ki legen dũn u wa? ¹³ Na ĩ ki hã kame habe dũyãga tuɔ dũyãga na makĩn na bendie Yekila sewura yi kha «fũɛ» si le thaaga, hã ĩ uɔ sii le numigbuka na yɛ Suta na kpense ĩ na yii ĩ mbũyeliige za wa? ¹⁴ Nadie lanjura a nisĩnn godũ, na a hɛdann na gie lanjura na kĩran na yo nann diikhela, die bena a ba le wa Kirisitira mili-indekame. ¹⁵ Si ded ba Yekila sewura za kha:

«Fũra, na ĩ nuun Yekila nuugura,

hã ĩ hugan ĩ phĩnyira wa?

mu gaga kha haru khũlkũra

bena ĩ na pãragadãnn u za ɛra!»

¹⁶ Bunewe nuun Yekila nuugura ki liin numigbukura u

za? Wepie bie Moyizira / Moyizi kusen Eziwitira, bie u.

¹⁷ Yekila donn ma duse tigbeyɔ̄ (40) kpolonjo za. U donn ma na ãna? U donn ma na wepie liin mbũyura ɛra, bie kpuwira gbũun huun gbangbĩrinjira za. ¹⁸ Yekila na khɛn ma nuuga na ded kha: «Srɛgura mi ɔ̄ɔn sann mi pi bu wuore, pi ba lon ki za kũu wa?.» Be liin na u khɛn gie nuugura? Wepie liin numigbukura u za bie kãmara yɛri. ¹⁹ Mafura, a yãan kha pi wɔrun lonn Yekila wuoresira za wa?, nadie baa pi khãan wa? ɛra.

4 Mafura, Yekila hãar a wa nuuga kha a ba lon ma uɔ wuoresira za. Gie yɛri, ĩ yɛ a kɔɛsĩn a thĩ, hã ĩ uɔ sii ba ken kha uɔ bann ma kpĩra za wa? ² Nadie a buun ma Yekila sɛrenuusra mu gaga kha a sekhã-gawura. Na sɛsira bie na nuuri, si kĩran bie duɔ wa?, nadie pi god si na khãame wa? ³ Aa uɔ, aa khãan ma, a ba lon ma Yekila wuoresira za mu gaga kha baa Yekila ded si kha:

«Mi donjira za, mi khɛn ma nuuga na ded kha

srɛgura mi ɔ̄ɔn sann mi

pi bu wuore,

pi ba lon ki za kũu wa?!»

Kena Yekila na zuon ma u liigesira bena u liin dunuyara ɛra. ⁴ Nadie, sɛse suɔ ded ba na gbũu khɛwe wãnyɔ̄ra miye za kha: «Na Yekila zuon u miliinsira bie ki hɛdan wuoren khɛwe wãnyɔ̄ dũyãgura.» ⁵ Yekila ded ba si miye tĩ kha: «Srɛgura mi ɔ̄ɔn sann mi pi bu wuore, pi ba lon ki za kũu wa?.» ⁶ Wepie lugun nuun Yekila sɛrenuusra, bie lonn sɛ wuoresira za wa?, nadie pi

numigbukura kãma, kena buɔ wɔru lon bu. ⁷ Gie yɛn na Yekila khonn yawuga guɔ ki yɛd ki kha «fũra». U tann ma *Davidi / Davidi* za khũ na sɛren na gbũun gie dũyãgie miye za, khaala miye ded na tann ɛra kha:

«Fũra, na ĩ nuun Yekila nuugura, hã ĩ hugan ĩ phĩnyira wa?.» ⁸ Na Zozuwe na wɔrun hãan ma

Lsɛɛɛl / Lsɛɛɛl biiwira wuoresie, Yekila naa ba sɛre na gbũu dũyãga guɔ miye za dũwa? ⁹ Sɛ kɔɔ ki bu kha wuoresie bu wa bu bere ki tie Yekila nɛɛra. Si khɛgĩnse ki bu yawuyide khɛwe wãnyɔ̄ dũyãgura.

¹⁰ Nadie, wɛ ki lon Yekila wuoresira za, uɔ deyura wuore wa u miliinsira kpĩra za mu gaga kha baa Yekila wuoren uɔ thĩ besura kpĩrara za tĩ ɛra. ¹¹ Gie yɛri, ĩ yɛ a pɛl na lon Yekila wuoresira za. Mafura, nra sii ba thuo numigbɛɛɛɛra lomura na wa wa?

¹² Yekila sɛsira hã wa thakuogo, si bu wa na faɔa. Si du ba na tãra kpere wɛ ki bu na nuonye yɔ̄. Yekila sɛsira lon ma a za thĩ. Si lon ma haru thĩmine za, na gbuguyira za, dũna semura za. Si lukin ma nthĩruga kpolongagase bie na tu si lomura. ¹³ Mune sii guoren Yekila za wa?. Miyura bie u liiri, u bie bɔɔɔ wa i thĩ u wuola za. U yiwiyira bu wa miye bie za, uɔ a bie kãn na thuo a miyura bie.

Yekila tiin Yesura na liir u kperekpiidekhãgawe thadeye

¹⁴ Khãamura miye a kpaasĩn, ĩ yɛ a go bie na kĩra. A bu na kperekpiidekhãgawe thadeyura, uɔ wɛra ki bu *Yesura / Yesu*, Yekila Bikhira gann zaazaara ni na nann Yekila wuola u ɛra. ¹⁵ A kperekpiidekhãgawe thadeyura bu nra wɛ ki ba kpũn a kpũnjinsira wa?. Nadie u buun ma gbũrthĩnsira bie mu gaga kha aa, na u liin mbũyɛ wa?. ¹⁶ Na si liin mafura, ĩ yɛ a zũu nan Yekila kĩrɛgura ukhokira na lanja, si le thaaga u yafa a za, na fũ a za, ki ki denfe a a kpũnjinsira bena.

5 Pi ken khon ma Yekire kperekpiidekhãgawe wuore nra, nɛɛ sugumu za si le thaaga u ki ɔ̄ɔ nɛɛra miye na Yekila tie. U khon ma *thɔɔɔnse / Thɔɔɔnse* na u hã pi leke mĩhãanyura na Yekila pi mbũyeliigira kãma. ² Kperekpiidakhãgara thĩra bu wa na kpũnjinsie gbaangbo. Si liin mafura, wepie ki tu foi wa?, dũna wepie ki le bilense, u wɔru denfe wa bie. ³ Baa u bu wa na kpũnjinsie tĩ, u kãn ma na khon thɔɔɔnse nɛɛ mbũyeliigie kãma, na u khon si wa uɔ thĩra mbũyeliigie kãma za tĩ. ⁴ Nra sii wɔru tii u thĩ na le kperekpiidekhãgawe wuore nra wa?. Yekila ki yii nra si za mu gaga kha baa u yiin *Aarɔ̄ / Aarɔ̄* si za ɛra. ⁵ Kirisitira besura bu wa mafura tĩ. Uɔ thĩra hãan u thĩ sɛ gbĩnesura na liin kperekpiidekhãgawe wuore nra wa?. U buun si wa Yekila heke. Yekila ded ba kha:

«Mu bu wa mi Bikhie,

na go ki fũra mi liin ma mu *Siye / Siye* .»

⁶ Yekila ded ba tĩ kha:

«Mu bu wa *kperekpiidaa* / *Kperekpiidewe* kũu kei gbaa, mu gaga kha Melkisedeki lɔmɛ.»

⁷ Bena Yesura kha bu dunuyara za, u yĩnn ma Yekila zaanu, na arigan yĩndolon na kusen yĩmithĩnse kha u zĩn uɔ na huumira ^I. Yekila nuuren ma u yĩmura nadie baa u na sũnen u thĩ ɩra. ⁸ Tĩya u, Kirisitira bu wa Yekila Bikhie, ɳa u khucɔn ma vense na mamarin na ki nu Yekila bere. ⁹ Baa Kirisitira miyura bie ba hĩiri, wepie bie ki nu u bere, u yie wa bie bu zĩnkɛizuome. ¹⁰ Iyo, Yekila tiin ma Yesura na liir u kperekpiidekhāgawe wuɔre nura mu gaga kha Melkisedeki lɔmɛ.

Yesura ki bu kperekpiidekhāgawe thadeyura

¹¹ Miɔɔnye bu wa a heke na de na gbũu kperekpiidekhāgawura thadeyiwie miyura za, ɳa si yesĩme hugan ma. Nadie, ɩ tu miye kɔrɔwe vivi wa?. ¹² Ira wie, bāni ɩ na liin ma karĩndewe zuori! ɳa harɩ bere, ɩ ven ma pi karĩn ɩ Yekila mithoɔɔɔura tĩ. ɩ bu na faɳa na wɔri di dimiyura ki nugo dōwa?, ɩ ven ma nunu za.

¹³ Nura wie ki yɔ nunu doro, uɔ deyura bu wa bibone. U bu na tuome na khonjĩn mikĩne na mbĩlne wa? ^{II}. ¹⁴ ɳa dimiyura ki nugo, ɩe bu wa nikhāgawe beye. Baa pi bu na tuome, pi lɔbidewura tu khonjĩn ma mikĩne na mbĩlne .

⁶ ¹⁻² Mafura do, Kirisitira mithoɔɔɔura tuumura, hã ɩ yie a dii ɩe bɛme za harɩ fũ wa?, ɳa a pɛi na yo wuɔre. Karĩn duguwura ki de kha: Vlkĩn mu kpolonjira ki zie mu mbĩlɩigira, gie wekie ki kĩra nura duɔ wa?, ki yii mu lanjura Yekila za, na ānyĩke ^{III} miye, na dukĩn lese ^{IV} nura za na yĩn Yekire na hã u, na nihuome arigame miye, dũna kiti phulayamɔra miye, hã a vi gbũu ɩe miyura za dōwa?. ³ Na Yekila burɩ, a ba ki hã wa karĩn wie ki bu nikhāgawe baa ɩra.

⁴ Nadie, nɩpe wepe zien khāamura, bie wɔri vi pi gagasura na vi ban dōwa?. Pi kha bu wa na Yekila yeyebura, na dɛen kenn zaazaa miyāaguranyura za, dũna pi niin kha bu wa *Ninyegemɔra* / *Yekire Nin* za. ⁵ Pi tuun ma kha Yekila siɛsura bu wa mikĩne, ki dɛen kenn dunuya baramɔra wɔriɔ miyura za. ⁶ ɳa siɛ bie za, na pi vid gbũun ma pi thakuodugugira za. Nura sii wɔri le thaaga bie nɩpe vlkĩn pi lɔmɛ dōwa?. Nadie, pi bu wa ki ki ba Yekila Bikhieira *nɩbadabɔkura* / *Nɩbadabɔkɔ* za na pi yii u nɩse nɩpe bie wuɔla za.

⁷ A khe si khieɔnse huuga za. Huuga fɔɔɔɔura yɔ wa adaga āme bāanye bie. Mafura, dathukĩnse fii wa ki za na hã ki sũnedewura. Siɛ bɔɔɔ wa kha Yekila kĩra wa gie fɔɔɔɔura. ⁸ ɳa na huonthuse na wũubũlga ki fii gie

^I Ken Matiyo 26:36 na yo 46, na Mariki 14:32, na 42, na Luki

22:39 na yo 46 za ^{II} Makĩn khaadie ken ni na 1 Korɛtuwe 3:2

^{III} Yawutuwe na thĩmaanyura yedese lelɔme buɔ ɩ, warima miyura bie kha le kiretĩewe ānyĩkura za ɩra. Si wɔri le Ānyĩ Zā ānyĩkura dũna kiretĩewura begura ^{IV} Na dukĩn lese nura thaaga za, siɛ bu wa na yii u Ninyegemɔ. Ken 1 Timote 4:14

huugle za, siɛ ki bu kha ki kĩra mɩne wa?. Yekila ba danja gi wa, ki yie pi yii naaga ki za.

⁹ Iyo, harɩ na a siɛre mura a kiretĩe yabikhɔrɩɔɔme, a lann ma si za kha ɩe nɩrɛ wa khĩnkĩna za, die wetie ki yo na nɩpe zĩmura za ɩra. ¹⁰ Yekila bu ketelenyemo wa?. ɩ milewenyira dũna khɔrɩmura ɩ bɔɔɔɔ u miyura za baa ɩ denfen kiretĩewura khɔura na baa ɩ le si harɩ fũra, u ba pha si wa?. ¹¹ Wesie a bie, siɛ ki bu kha ɩ bie hudan na nunuume na yo gbie phulabena za, mafura, ɩ lanjura ba le thĩnthĩne. ¹² Hã ɩ le woyĩme wa?, ɩ thuosĩn wepie ki khāan na pɛi ki ba na bu muna Yekila hāan nuugra.

Yekila nuhāanjura vlkĩn wa?

¹³ Baa Yekila hāan *Abrahamu* / *Abrahamu* nuugra, na Yekila karĩnn ma na uɔ thĩra, nadie nura sii bu na tāra u wie yisiga za u wɔri karĩn wa?. ¹⁴ U ded ba kha: «Iyo, mi ba kĩra mu, ki gɔne mu kpĩra nɩpura gbaangbo.»

¹⁵ Abrahamura bad ba, ki buun muna Yekila na hāan nuugra ɩra. ¹⁶ Na nura kha u khe nuuga, u karĩn ma na nura wie nɩrɛkhela ki tāra uɔ thĩra bela ɩra. Nukhegura le wa thaaga na hã siɛsura faɳa, mafura, bakĩnse hudan bu dōwa?. ¹⁷ Mafura, Yekila kha bie wa na bɔɔɔ si na ye / *Yedese* na wepie kha kãn na bu mikĩriyura nuugra na hāan mi ɩra, kha uɔ ba vi uɔ gagasura wa?; gie yien na u khien nuugra na siɛn nuhāanjura za. ¹⁸ Na gbũu ɩe miye yɔra za, ɩ wɔri vlkĩn wa?, dũna Yekila wɔri tɔn ɩe miyura za wa?. ɩ hã wa aa hakpakpape, mafura, aa wepie zien miyura bie, a ba gɔd ba lanjura miyura kĩranjura Yekila na hāar a nuugra ɩra. ¹⁹ Gie lanjura nugo ma, ki bakan kĩran a za mu gaga kha khĩlgura pi vɔ batorɔ za na yie ki nɩrɛ ɩra. Dũna gie lanjura kpɛi wa thukpekĩn lowula ki bu Yekire gbĩnethuugra za, ²⁰ fura za *Yesura* / *Yesu* nisĩn a na lonn aa kāma. U liin ma kperekpiidekhāgawe wuɔre nura kũu kei gbaa mu gaga kha Melkisedeki .

Melkisedeki bu wa itakhuo dũna Yekila kperekpiidaa

⁷ Melkisedeki kha bu wa Salemu itakhuo dũna zaazaa Yekila *kperekpiidaa* / *Kperekpiidewe* . Bena *Abiram* / *Abrahamu* na yo khɛin uɔɔme na buun wɔriɔ pi za na vid ki ban, na Melkisedeki thukĩnn u na kĩran u. ² Daasura bie Abrahamura kud si khɛigura u na bann si, na u kpikĩnn si khaaye gbũne na khonn hāan Melkisedeki khaala tikpora. Melkisedeki yisigura kɔla ki bu kha «teleme itakhuo». Na siɛ siɛ za tĩ, Melkisedekura bu wa Salemu itakhuo, siɛ kɔɔ ki bu kha wɔyĩke itakhuo. ³ Melkisedekura siye miye ded wa?, u yaa miye ded wa?, u sekhāgawe miye ded wa?, u hũme miye ded wa?, u huume miye ded tĩ wa?. U khieɔn ma na Yekila Bikhieira, dũna u bu wa kperekpiidaa bāanye bie kei gbaa.

⁴ Ken, Melkisedekura bu wa ntkpakpawa. Haru *Abrahamura* / *Abrahamu* ki bu a sekhāgara thīra, miyura u buun khēkhēkhela za ^I, u hāan ma Melkisedekura daasura gbūnera bie za tikpora. ⁵ Tīya u, serehāansura hāan ma khīne na *Levi* / *Levi* kp̄rabiwira liin *kperekpiidewura* / *Kperekpiidewe* kha pi ki zīn Israyelwura heke daasura gbūnera bie za tikpo, bie wepie ki bu pi sebiiwira ıra. Kena pi bie bu wa Abrahamu kp̄rabiwira. ⁶ Melkisedekura bu Levi kp̄rabiye wa?, kena miyura Abrahamura na buuri, u khonn ma daasura gbūnera bie za tikpo na hāar u. Na Melkisedekura kīran Abrahamura, u wiera Yekila na hāan nuugura ıra. ⁷ Sige-sige bu si za wa?, nira wle ki kīra u kānūna, u nūrēkhela tāra wiera u kīra ıra. ⁸ Levi kp̄rabiwira ki zīn daasura gbūnera bie za tikpora, bie bu wa nipe ki hu. Nja na gbūu Melkisedekura geŋura, Yekila sewura ded ba kha u bu wa thakuogo za. ⁹ A wɔri de ba kha bena Abrahamura khonn daasura gbūnera bie za tikpora, Levira khonn ma si sira tī. U wiera kp̄rabiwira ki zīn nipe daasura gbūnera bie za tikpora ıra. ¹⁰ Nadie Abrahamura ki bu Levi sekhāgara. Si lomura za, Levi kha bu wa Abrahamura gbɔda za bena Abrahamura gbŋun na Melkisedekura.

¹¹ Israyelwura serehāansura za, *Levi* / *Levi* gbēna nipe ki kān ken khon na le *kperekpiidewura* / *Kperekpiidewe*. Pi bu wa kperekpiidewe mu gaga kha *Aarɔ* / *Aarɔ*, nja pi kperekpiideliigesira na hīin wa?, buɔte tɔni kha bu si za kperekpiidaa u hɔdan bu Melkisedeki lomɛ za wa?. ¹² Mafura, baa vɔkīnse liin ma kperekpiidewe miliinsira za, vɔkīnse kān ma na bu tī serehāansura za. ¹³ Siesie ded ba na gbūu a Adeye miye za. U bu wa gbēne duɔ nira, die gbēna nɔpura liin kperekpiideliigese yāan wa?. ¹⁴ Nipe bie tuume bu si za, a Adeyura hūnn ma na kuɔ *Zuda* / *Zuda* gbēna za ^{II}. *Moyizi* / *Moyizi* sewuwura sii bɔɔɔ si kha die gbēndie nira u niin hɔdann kperekpiideliigesira za yāan wa?.

¹⁵ Gie ylen na miyura yed ba, baa si ded kha kperekpiida u bann ma wle khiegīnn na Melkisedekura. ¹⁶ U liin kperekpiidaa na makīnn na nithīrubiwe serevɔnse na pi sereɔdewensira wa?. U thakuogira ki zuo wa?, gie wɔrkura za u liin *kperekpiidaara* / *Kperekpiidewe*. ¹⁷ Tīya u, si ded ba Yekila sewura za, na gbūu u miyura za kha:

«Mu bu wa *kperekpiidaa* / *Kperekpiidewe* kūu kei gbaa mu gaga kha Melkisedeki lomɛ.»

¹⁸ Serevɔnsura kha bu khɔlkhɔra, sie khuun ma, nadie si na hīin wa?, dīna si kha kīra muɛ wa?. ¹⁹ *Moyizi* / *Moyizi* serehāansura wɔrun liin thaaga na a liin nūhīyeme wa?. Nja lankīkīruga hāar a, gie le wa thaaga a zūu nan Yekila.

²⁰ Na sie sie za tī, Yekila khien ma nuuga. Nja buɔra bie liin ma *kperekpiidewe* / *Kperekpiidewe* kei khe nuu-

ga. ²¹ Na Yesu besura za, Yekila khien ma nuuga bena u ded kha:

«Mie Adeyura, mie khien gie nuugura, mi gbūu ba vi mi siesura za wa?, mu bu wa kperekpiida benye bie kei gbaa.»

²² Gie yleri, nuhāanura *Yesura* / *Yesu* tiin aa na Yekila tie, gie bu fi khɔi begura za.

²³ Kp̄kīnse suɔ bu tī. Kperekpiidegɔme tanni, nadie baa pi kha hu ıra. ²⁴ Nja Yesura u bu wa thakuogo za kūu kei gbaa dīna u kperekpiideliigesira zuo kūu wa?. ²⁵ Gie ylen na u wɔri kuore wepie ki tāra u za na zūu nan Yekila ıra. Nadie u bu wa thakuogo za kūu kei gbaa na ki yīn Yekila ki hā wle.

²⁶ Yesura ki bu kperekpiidekhāgara. U ki makīn a. U yed ba na hɔdan kei le bilenkhere, u le mibīye wa?. U lomura na khonn ma pi kpo na mibīyederuwura, ki ylen na Yekila khien ganen u haru zaazaara ni. ²⁷ U bu mu gaga kha kperekpiidekhāwe wuɔre nɔpura buɔra wa?. Thɔɔnsura ki khon khie tuɔ khiera, u nuuga bu na lugun khon si u thī mibīyeliige kāma za zo ki tu khon si nɔpura mibīyeliigira kāma za wa? ^{III}. U khonn ma *thɔɔnse* / *Thɔɔnse* bānkpo nipe kāma, sie ki bu baa u hāan u thī ıra. ²⁸ *Moyizi* / *Moyizi* serehāansura tii wa nipe wepe ki bu na bilense na le wi kperekpiidekhāgawe. Nja nuugura Yekila khien serehāansura kp̄rara za, gie tiin ma Bikhira ki bu nūhīyemora kūu kei gbaa ıra, na liir u kperekpiidekhāgawe wuɔre ni ra.

Yesu ki bu a kperekpiidekhāgawe wuɔre nɔrara

⁸ Iyo, wesie bie a ded na tann mura, si bie kharɔk-pakpada ki bu kha a bu wa na u kperekpiidekhāgawe wuɔre nɔrawle thīna. U bu wa na hɔdann wɔrkɔdeye Yekire ledīngɔŋura u zaazaara ni. ² U le wa u kperekpiideliigesira kharɔyeyegena za, sie ki bu kha dɔthuthīnthīnjira Adeyura liin ıra, nuthīrɔpe liin gie wa?. ³ Kperekpiidakhāga tuɔ kperekpiidekhāga tiin ma si le thaaga u ki khon *thɔɔnse* / *Thɔɔnse* dīna u hā leke miyura Yekila nɔpura ban ıra. Mafura tī, si kān ma Yesura bu leke mthāane na hā Yekila. ⁴ Na Kiritira kha bu wa dunuyara za, u naa wɔri le kperekpiidaa thīra wa?. Nadie *kperekpiidewe* / *Kperekpiidewe* bu wa bu zuori ki ki hā leke mthāanye mu gaga kha baa *Moyizi* / *Moyizi* serehāansura bie si ıra. ⁵ Bie kperekpiidebie liige wa Yekire gbīnethuugura za. Miliinsira pi le, sie bu wa zaazaara besura khiegīnse na si donduon. Nadie, baa Moyizira kha gɔ *dɔthuvura* / *Dɔthuvura* liimira, na Yekila ded u wa kha: «Ken, mu ba le gi wa mu gaga kha baa mi bɔɔɔ mu ki khiegīnsura biegi za ıra.»

⁶ Nja ıra wle, miliinsira hāan Yesura, sie gbīn ma thī na tāra kperekpiidewura buɔra besura. Nadie u ki bu soronadaara Yekila na nithīrubiwira tie gie nuhāanura za, gie wekie ki tāra khɔi begura. ⁷ Lugu nuhāanura kha

bu Yekila na u nɔpɔra tɛ, na gɛ na hĩn ma, Yekila naa ba ɔfo tii nuhãanɔa guɔ khɔl begura boɔa za dũwa?.⁸ Nɔa Yekila na zarugĩnn ma u nɔpɔra na ded kha:

«Guɔ dɔyãga guɔ ba ban, miɛ Adeyɛ ki de si,
mi ba tii wa nuhãanfenɛ
na *Lsrayɛl* / *Lsrayɛl* sɔrɔga nɔpɔra dũna Zude sɔrɔga nɔpɔra.

⁹ Gɛ nuhãanfetiyeɛ ba le kpuore na dũugira wa?, gɛ wekɛ mi tiin miɛ na pi sekhãgawɔra tɛ dɔyãgura mi gɔɔ kusen mi Eziwiti sɔrɔgura za ɔra. Nɔa baa pi liin nutelenyeme mi nuhãanɔra za wa?, si liin mafura, miɛ Adeyɔra thĩra ki de si, kha mi ba zɛ wa.

¹⁰ Iɔa wɛ ken nuhãanɔra thĩna mi ba tii miɛ na *Lsrayɛlwɔra* tɛ biɛ khɛwɔra kpĩra za ɔra, miɛ Adeyɛ ki de si.

Mi ba hã wɛ wa wɔɔme
pi tu mi siɛrehãansɔra,
mi ba sewɛ sɔ wa pi thĩmiyĩra za.
Miɛ ki ba le pi Yekila ki yɛ pi le mi nɔpɛ.

¹¹ Nɔra sii ba karĩn
u sɔrɔga nɔra waruma u yabiye kha u tu miɛ dũwa?.
Nadɛ pi biɛ ba tu mi wa,
na gɔ nutɔwɔra za na yo gbɛ nɔkpakpapɔra za.

¹² Iyo mi ba yafa wa pi bilensira za,
mi ba kuɔgĩn na pi miɔyeliigira dũwa?.

¹³ Na Yekila bu siɛre na gbũu nuhãanfentiɛne miɛre za, u yɛn ma na lugu begura dugoni; kena munde bãa ki bu dugure na ti khãɔ, dɛ tũrime bena nan n ma.

Yesu Kirisitira kpora ki bu thɔgɔnkĩkĩrusira

⁹ Lugu nuhãanɔra kha bu wa na ki siɛreɔnɔse na gbũu Yekire gbĩne lɔmɔra za, dũna khaarɔyegene dɔɔ na zɛn hãan ma Yekila fɔlɔnɔra za.² Siɛ za, *dɔthuuɔga* / *Dɔthuuɔga* na baɔ ba. Ki na kpekĩnn ma, lugu khaala kha bu «kharɔyegena». Fura za fitanɔ ti-ikhela kha bu, na tapalɔra dũna burusira zɛn hãan Yekila ɔra.³ Thukpekĩn lowuyɔɔfĩrana kpĩrara kha bu dɔthuuɔgura gene dɔɔra. Dɛ khaala pi kha yɛ kha «kharɔyegene». ⁴ Fura za nuhãanɔra kesura kha bu, u burun fɔɔ ba pere na sãnɔ. Uɔ kesuwɛ kpolonɔra u, sãnɔ dagode kha bu, ti na hĩden ma na *manɔ* / *Manɔ*, na *Aarɔ* / *Aarɔ* dabɔɔa na murin ɔra, na burusederenye za siɛrehãansira na sewen ɔra. Sãnɔ wusuna sokhela kha bu wa nuhãanɔra kesura wɔɔla u.⁵ Sãnɔ melegewe kha bu nuhãanɔra kesura thaagura za na bɔɔɔ kha Yekila bu wa fi. Melegewura mɔsira donduowira kha baka wa kesura phiigira ki bu miɔyɛ yafame khaala. Nɔa, siɛsiɛ kpɔri bena dɛ wa?

⁶ Iyo, siɛ daasɛ biɛ makĩme kpĩra za mafura, khɛ tuɔ khɛ *kperekpiidewura* / *Kperekpiidewɛ* kha lon ma *dɔthuuɔgura* / *Dɔthuuɔga* kharɔyegena za na le pi liigesira.
⁷ Nɔa, kperekpiidekhãgawe wɔɔre nɔrara kpora ki lon

dɔthuuɔgura kharɔyegena za, bãnɔkpo dũgura za. Fura za, u yo wa na daduorowe tarume na hã Yekila bu uɔ thĩra bilense dũna nɔpɔra bilensira yafame kãma za.
⁸ Mafura, *Ninyegemɔra* / *Yekire Nin* bɔɔɔ wa kha na dɔthuuɔgura kharɔyegena bu, khĩne phiin zɛn hãan nɔra na yo dɛ khaala za wa?.⁹ Siɛ bu wa fũ miɛre khɛgĩnɛ. Si kɔla ki bu kha leke miyura na thɔgɔnsira ki khon ki hã Yekila, deyura ki gbĩne Yekila mafura, siɛ wɔrɔ yɛ u kpolonɔra *yɛ* / *Yedese* wa?.¹⁰ Diime, na yũɔme miyura, na ãwɔrɔkura thĩnyira biɛ ki le na yedɛ mu, siɛ biɛ bu wa nuthĩrɔpɛ siɛreɔnɔse doro. Siɛ siɛreɔnɔsɛ kha bu wa na thaaga na yo gbɛn bena Yekila naa ba vɔkĩn miyura ɔra.

¹¹ Nɔa Kirisitira uɔ bann ma na liin kperekpiidekhãgawe wɔɔre nɔra na bu hã a budaga weke kha bu bu zuori. *Dɔthuuɔgura* / *Dɔthuuɔga* za u tannɔ, gɛ gbĩn tãra guɔra, dũna ki kĩra tãra guɔra phewu. Nuthĩrɔpɛ lese li-in nɔ wa?, siɛ kɔla ki bu kha a dunuyawɛ beɛ ɔ wa?.

¹² Kirisitira lonn kharɔyegena za na hãan Yekila kpekhuo waruma nabige tarume wa?. Nɔa uɔ thĩra tarume u hãan Yekila bãnɔkpo kpeli na zĩnn zɛr a na a miɔyeliigira pere.¹³ Na makĩn na sinira, kpekhuowe, na nakhuowe dũna nayasuomo mɔrɔwɛ ki khe na yedɛ wɛpɛ ted ɔra. Ki yɛ pi *yɛ* / *Yedese*.¹⁴ Baa sɔ bu mafura, Kirisitira tarumra bu wa na wɔrɔkɔ gbaangbo. Ninkelhuomora wɔrɔkura za, u hãan ma u thĩ na Yekila mu gaga kha *thɔgɔnɛ* / *Thɔgɔnɛ* wese ki bu kɛi le dũnakhɛrɛ. U ba yedɛ wa a lɔbɔdewura na khon a mɔkarɔyɔra ki yo na nɔpɛ huume za ɔra, si le thaaga a li-ige ki hã Thakuo Yekila.¹⁵ Gɛ yɛn na Kirisitira liin nuhãanfenɛ soronadaara. U huun ma na buun khonn nɔpɛ pi bilensira pi kha le bena pi kha thuo nuhãandu-ugira ɔra. Mafura, wɛpɛ Yekila yɔɔ, biɛ wɔrɔ bu mɔkĩnkɛizuonyira u hãan nuugura ɔra.¹⁶ Na ũnkhesewe bu bu, sɔ kãn ma na yɛ zo kha u sewɛdaara huun ma,¹⁷ nadɛ uɔ ũnkhesewuwɛ bu wa thaaga u sewɛdaara huume kpĩra za. Na ũnkhesewura sewɛdaa bu thakuogo za, ũnkhesewura bu na thaaga wa?.

¹⁸ Gɛ yɛrɔ, harɔ lugu nuhãanɔra thĩra, tarume gbodɔ ki tuon yɛn na ki tiiri.¹⁹ Moyizira lugun karĩnn ma siɛredewensira nɔpɔra biɛ wɔɔla u mu gaga kha baa si ded siɛrehãansira za ɔra. Siɛ kpĩra za, na u khɛn nakhoborise na kpekhuowe tarume, dũna ãme, ki tuon khɛn zãra duomamuse na wɔɔ sɔ *ɛɔɔpɔ* ^I deke za na *yĩd* / *Yĩ* ki tarume za na gbodɔ gbodɔ siɛrehãansira sewura za dũna nɔpɔra biɛ za.²⁰ Na *Moyizira* / *Moyizi* ded kha: «Nuhãantiɛnɔra tarume bura, gɛ wekɛ Yekila biɛ kha ã ki gbĩne ɔra»²¹ Biɛ lɔmɔra za tĩ, na u tuon tarume buɔ dɔthuuɔgura za dũna dagosira biɛ kha khe ki le Yekila miliinsira ɔra.²² Na makĩn na siɛrehãansira, tarume ki le thaaga miɔɔnyɛ biɛ yɛ. Nɔa na tarume gbodɔ wa?, miɔyeliige wɔrɔ yafa wa?.

^I *ɛɔɔpɔra* bu wa dahathuko weke nuugo ki nuu. Na pi kha pi le yedese, pi liige gi wa

Kirisitira hãan u thĩ a mbĩyeliigira kãma

23 Na zaaza mlyra khiegĩnsira kãn ma na ki yed̥e b̥ie l̥mura za, mafura w̥e?le ki bu zaazaara ni, le kãn ma na *th̥og̥nse/Th̥og̥nse*, wese ki bãa kh̥i besira za.

24 Iyo, Yekire gb̥nethuuga w̥eke nuthĩr̥pe lese liin na ki khiegĩnn na zaaza begura, g̥e za Kirisitira lonn wa? de! U gann ma zaazaara ni na nĩr̥n̥ Yekila woc̥la u aa kĩrame kãma. 25 Duga tuc̥ duga, *Yawutuwe/Yawutuwe* kperekpiidekh̥agawe woc̥re n̥rara lon ma bãnk̥po khar̥yeyegena za na daawe tarum̥e. Na Kirisitira u, u gann ma zaazaara ni na hãan u thĩ na pi khonn u th̥og̥nse bengonye za wa?, 26 buc̥te, bãni u naa ven ma bengonye na g̥o b̥ena dunuyara liin ura. Iyo, ura w̥e benphulyand̥e za, Kirisitira b̥og̥n ma u thĩ bãnk̥po kpeli, si gb̥ũun zuon ma. Mafura u asin mbĩyeliigira baa u hãan u thĩ na liin th̥og̥nse ura. 27 Si hãan ma nuthĩr̥biye kha u hu bãnk̥po, s̥e kp̥ira za Yekila kiti u. 28 Mafura tĩ, Kirisitira hãan ma u thĩ na liin th̥og̥nse bãnk̥po kpeli, na khonn n̥g̥om̥e mbĩyeliige. Si bãny̥ra za, u ba b̥og̥o wa u thĩ, si ba le mbĩyeliige khome d̥owa?, ña na kuore w̥ep̥e ki bu ki t̥e u ura.

10 *Moyizi/Moyizi* s̥er̥ehãansira kha b̥og̥o wa budabaraña miye, ña si b̥og̥o budabaraña l̥mura na k̥ira wa?. S̥er̥ehãansira b̥ie si wa kha s̥e th̥og̥nkp̥uosira kãn ma na ki khon duga tuc̥ duga kei gbaa. G̥e y̥er̥i, w̥ep̥e ki t̥ara s̥e za na z̥ũ nan Yekila, s̥e w̥or̥i le thaaga pi le nuthĩr̥h̥iyeme wa?. 2 Buc̥te w̥ep̥e ki gb̥ĩne Yekila mafura, bãni b̥ie na t̥is̥n khonn ma pi mbĩyeliigira za bãnk̥po ki y̥e si zuo. Pi naa ken pi thĩ kha b̥ie bu wa na bilense d̥owa?, *th̥og̥nse/Th̥og̥nse* naa ki khon d̥owa?. 3 Na s̥e th̥og̥ns̥e th̥ira le wa thaaga na ki kuog̥ĩn n̥pe pi mbĩyeliigira duga tuc̥ duga, 4 nad̥e nakhuowe na kpekhuowe tarumura w̥or̥i khon mbĩyeliigira wa?. 5 G̥e y̥en na Kirisitira s̥er̥en u banbena dunuyara za na ded̥ Yekila kha:

«Mu kh̥or̥n *th̥og̥nse/Th̥og̥nse* na leke m̥hãanye wa?,

ña mu hãan ma mi̥e gb̥oc̥e.

6 Na khu daduorowe na so pi *th̥og̥nse/Th̥og̥nse* sokh̥ere za,

waruma mbĩyeliige yafame *th̥og̥nse/Th̥og̥nse*, s̥e s̥oc̥ sii h̥iden mu woc̥re wa?.

7 Mafura na mi ded̥ bu kha:

“Mi w̥e Yekire, mi ba le wa w̥es̥e mu b̥ie ura.

S̥e sewen mi mlyra za

sew̥yegem̥ra za.”»

8 Kirisitira lugun ded̥ ba kha: «Mu kh̥or̥n *th̥og̥nse/Th̥og̥nse* wa?, waruma leke m̥hãanye wa?, waruma daduorowe pi so th̥og̥nse sokh̥ela za, waruma th̥og̥nsira ki khon mbĩyeliigira wa?. Si s̥oc̥ sii nuu mu wa?.» Kena s̥er̥ehãansira b̥ie wa kha n̥pe ki khon s̥e th̥og̥n-

s̥e. 9 Kirisitira ded̥ ba tĩ kha: «Mi w̥e, mi ba le wa w̥es̥e mu b̥ie.» Kirisitira khoun ma kh̥i th̥og̥nsira, ki hãan u thĩ si boda za. 10 *Yesu* Kirisitira liin ma w̥es̥e Yekila kha b̥ie kha u le ura. U hãan ma u gb̥oc̥a bãnk̥po kpeli. A bu wa *yed̥ese/Yed̥ese* u kãmara za.

11 *Kperekpiidaa* tuc̥ kperekpiidaa nĩr̥e wa d̥yãga tuc̥ d̥yãga na ki le Yekila miliinsira. Bengonye za, u khon ma th̥og̥nkp̥uose. S̥e th̥og̥ns̥e w̥or̥i khon n̥ra mbĩyeliige kũu wa?. 12 Na Kirisitira khonn ma th̥og̥nse kpo kpeli mbĩyeliigira kãma, ki yo h̥idann Yekila led̥ingen̥ura u kũu. 13 Ira w̥e, u bu wa ki t̥e kha Yekila yii u b̥ĩrawura u lekira za. 14 U khonn ma leke m̥hãane kpo; w̥ep̥e yed̥ na khonn mbĩyeliigira za, d̥e leke m̥hãand̥e y̥en ma na b̥ie liin n̥h̥iyeme bãanye b̥ie kei gbaa. 15 *Ninyegem̥ra/Yekire Nin* y̥es̥ĩn a wa si tĩ. Nad̥e u de ba zo kha:

16 «Mi̥e Adeye ki de kha t̥i ken nuhãan̥ura mi tii d̥ĩn mi b̥ie kh̥eb̥ie kp̥ira za ura.

Mi ba yii wa mi s̥er̥ehãansira pi kpolonsira za, ki sew̥e si pi gagasira za.» 17 U ded̥ ba tĩ na s̥er̥i kha: «Mi ba kuog̥ĩn na pi mbĩyeliigira na pi bilensira d̥owa?.»

18 Na mbĩyeliigira yafan zuori, a ven kha aa khon leke m̥hãanye na bu khon mbĩyeliige d̥owa?.

Kirisitira phiin zien ma kh̥ĩnfene

19 Kiret̥e yabiwe, a bu wa na kh̥ĩne na lon khar̥yeyegena za, nad̥e *Yesura/Yesu* gbod̥ ba u thĩ tarumura. 20 U hãar a wa thakuokh̥ĩnfene baa u phiin zien Yekire gb̥nethuugura thukpek̥ĩn lowula. D̥e thukpek̥ĩn lowula ki bu u th̥ira gb̥oc̥a. 21 A bu wa na kperekpiidekh̥agawe woc̥re n̥ra w̥e ki bu Yekila thuugura thaagura za. 22 A kpolonsira yed̥en ma na mlyra b̥ie kha yii a l̥b̥idaara bilensira za, a gb̥oc̥ura wur̥n ma na ãnk̥r̥w̥e. Mafura, t̥i y̥e a z̥ũ nan Yekila na gagayegense d̥ĩna kh̥ãak̥r̥w̥e. 23 Lan̥ura a kpaas̥ĩn kha aa bu gi, a g̥o ki na k̥ira, nad̥e Yekila bu wa nuone kpo Yekire u nuhãan̥ura za. 24 A ki g̥o kame ki k̥ira, na ki denfe kame na b̥og̥o kame kh̥or̥m̥e d̥ĩna na ki le kame m̥k̥ĩn̥y̥e. 25 Hã t̥i y̥e a z̥ie a b̥ĩjingbo?ira mu gaga kha baa buc̥ der̥i ki le si wa?. Na a yo woc̥re na ki hã kame habe, nad̥e t̥i tuome bu si za kha Adeyra d̥yãgara y̥ĩmin ma. 26 Nad̥e na a yo wa woc̥re ki k̥en-s̥ĩn ki le mb̥iye t̥ĩyara tuome kp̥irara za, *th̥og̥nse/Th̥og̥nse* s̥oc̥ bu wese ki w̥or̥i khon a mbĩyeliigira d̥owa?. 27 D̥e b̥ena foi bu na le wa?, f̥o na h̥idann ph̥ĩnk̥honkpakpaka za ki ki t̥e Yekila kitira d̥ĩna u nakpakpakura ki ba so zuo u b̥ĩrawura. 28 N̥ra tuc̥ n̥ra ki le numigb̥ika *Moyizi/Moyizi* s̥er̥ehãansira za, na n̥pe piy̥o waruma pi s̥ãa hãan s̥er̥ewe kha u bilenn ma, pi khu wa u deyura kei makari u za. 29 N̥ra w̥e ki zene Yekila B̥ikhiira, ki ken Yekila nuhãan̥ura tarumura m̥k̥pas̥ire, b̥ie w̥ep̥e za u na buun *yed̥esira/Yed̥ese*, ki

lugutūnn Yekila fūme Nina, ĩe gagasira za, uɔ deyrira kǎn na venkpakpase na tǎra buɔra besira wa? ba?
³⁰ Iyo, a tu wa deyrira ded wesie kha: «Donkhorjira bu wa miɛ bege. Mi ba taa wa nɛpe biɛ na makīn na wesie ki kǎn m!» U ded ba tī kha: «Adeyrira ba kiti wa u nɛpura.»
³¹ Si bu wa phīnkhonmiye na wa Thakuo Yekila lekira za!

³² ĩ kuɔgīn na lomira za si kha bu ĩ heke haru khōira baa ĩ buun Yekila yeyebira ira. Sie kpīra za fi na ĩ buun ma venkpakpase ki nūrén tikpo za na khēlgīn thī.
³³ Pi kha kusa wa ĩ buɔ, ki ki gbū wɛ nɛpe wɔre za, waruma tī, ĩ kha denfe wa wɛpɛ pi kha le mafura ira.
³⁴ Iyo, ĩ venn ma kpuore na wɛpɛ kha bu kaso za ira. ĩ leke miyura zīnn ma na ĩ bun si na bāanwuɔɔɔ, nadie ĩ tuun ma kha ĩ bu wa na budakīriga weke ki zuo kūu wa? ira.
³⁵ Hǎ ĩ zɛ ĩ laɔira wa?, nadie ki ba ye wa ĩ bu taakpakpase.
³⁶ Sie za, ĩ kǎn ma na ki sɔmura ki ki le Yekila dīɔora na bu miyura u hāan nuugura ira.

³⁷ Nadie si ded ba Yekila sewura za kha:

«Bendaade duɔ kɔri, bendaade thī,
 wɛra ki kǎn ban, uɔ ba ban,
 u ba lei kei ban wa?»
³⁸ Yekila ded ba kha:
 «Nira wɛ bāa ki bu nitelenyemo miɛ wuɔla za, uɔ ba bu wa thakuogo khāamira wɔrikura za, ɔa na u gbūun kpīra, mi bāane wuo dīn u wa?»

³⁹ Aa uɔ, wɛpɛ ki gbūu kpīra na bilen, aa bu biɛ buɔ wa?. Wɛpɛ ki hidan na khāame na bu zīmura, aa bu wa biɛ buɔ.

Khāame miye

11 Na khāa, sie kɔɔ ki bu na lan mune duɔ za, ki khāa ti za kena mu yāan ni na yiwire yāan wa?.

² Khōikhōi nɛpura buun ma yisɛnuuga Yekila heke pi khāamira kāmara za.

³ Baa a khāa Yekila za, sie yɛn na a tu kha Yekila liin ma dunuyara na uɔ thī nuuga sieɛ. Mafura, miyura a yā na yiwie, a tu wa kha iɛ kud ba mikelyāanye za.

⁴ Baa *Abel* / *Abel* na khāan Yekila za na u khonn ma thɔɔɔnkīkīrɛ na hāan Yekila. U thɔɔɔnsira nuun ma Yekila na tann Kayē besira. Baa u khāan Yekila za, na Yekila kenn u wa nitelenyemo ki bun u leke mihāanyura. Abel khāamira kāmara za, u miye de ba haru fū kena u huun ma.

⁵ Baa Enɔki na khāan Yekila za, na u khien gann ma zaazaara kei hu. Nira sii wɔɔɔn yāa u dōwa?, nadie Yekila na khien yuor u wa uɔ thīra heke ni. Yekila sewuwura bɔɔɔ si wa kha Enɔkura miye nuun ma Yekila, ki tuun yɛn na Yekila khien gann u.
⁶ Nira sii miye wɔɔɔ nuu Yekila, kena u deyrira khāan Yekila za wa?. Nira wɛ ki zūu nan Yekila, u deyrira kǎn ma na khāa si za kha Yekila bu wa bu, dīna kha Yekila taa wa wɛpɛ ki biɛ uɔ ira.
⁷ Nowe khāan ma Yekila za na Yekila bɔɔɔn u miye wɛ?ɛ nɛpe kha yā thonn wa?. Nowe gɔɔ

ba Yekila sieɛra suɔwese za, na liin batonɔ na buun kuoren u gbēine nɛpura. Baa u liin sie na dunuya nɛpura diin ma ki yɛn na Yekila kenn u nitelenyemo u khāamira kāmara za.
⁸ *Abrahamu* / *Abrahamu* khāan ma Yekila za, na thūnn u yɔda ki nuuren u. U yuon ma sɔriga guɔ za weke Yekila naa ba hǎ u. U yuon ma kei tu khaala u kha yo.
⁹ *Abrahamura* khāan ma Yekila za, mafura na u yo hidann ma khīrɛ za sɔriga guɔ za weke miye za Yekila na hāa u nuugura.

Dothuuse / *Dothuuga* za u kha bu na lzaki na Zakɔbu, biɛ wɛpɛ niin kha bu gɛ nuhāanura za tī ira. Nuugura na hāan ma biɛ tī mu gaga kha *Abrahamura*.
¹⁰ *Nadie* *Abrahamura* kha tie wa gbonkpakpaka weke maden kīran. Yekila makīnn gɛ gbonɛ madelomura, dīna uɔ thīra mad ki.
¹¹ Sara khāan ma Yekila za, na Yekila yɛn na u wɔɔɔn buun biye. Kena Sarara na khād ba thī, ɔa si na yed ba u heke kha Yekila bu wa nuune kpo u nuhāanura za.
¹² Gɛ yɛri, a sekhāga *Abrahamura* na yīmin ma huume thī, kena nɔgboko kud ba u za. Pi gɔn ma mu gaga kha khusabiye waruma mu gaga kha la-gagborogɛ sīrkpika, pi nuune tu wa?.

¹³ Biɛ nɛpɛ biɛ kha khāa wa Yekila za ki huuri. Pi buun miyura Yekila na hāan nuugura wa?, ɔa pi yāa u wa legelege ki yāgayāgan u miye za. Pi na bɔɔɔn si wa kha biɛ bu wa khīrwe na tāradowe dunuyara za.
¹⁴ Sie debira za, pi bɔɔɔn si wa na yesīnn kha biɛ biɛ wa segbonɔ.
¹⁵ Pi gagase kha bu sɔrigura za pi kha kure wa?, buɔte pi kha bu wa na lomɛ na vi gbūu.
¹⁶ *Nadie*, segbonkīriga pi kha biɛ, gɛ ki bu zaaza segbonjira. Gɛ yɛn na si bu nuse Yekila heke pi ye u kha pi Yekire wa?.
Nadie, u ɔɔn ma gbonkpakpaka na sann mi.

¹⁷ *Abrahamu* khāan ma Yekila za. Yekila zɛn kenn ma u za na ded u kha u khon u bikhiye lzaki *thɔɔɔnse* / *Thɔɔɔnse* na hǎ uɔ. Mafura na *Abrahamura* / *Abrahamu* khien ma u bikhiira kpo kpelira kha uɔ hǎ u, kena Yekila na hāa u wa nuuga zuori.
¹⁸ *Nadie* Yekila na ded u wa kha: «Lzakura za mu ba bu kpīrabiiwira mi hāan mu nuugura ira.»
¹⁹ Na *Abrahamura* na yiin si wa u gagasira za kha Yekila bu wa na wɔɔɔn na ariga nira na kuse u huume za. Gɛ yɛn na Yekila vid hāa u u bikhiira mu gaga kha u aln ma na kud huume za.

²⁰ Lzaki khāan ma Yekila za, mafura na u kīran Zakɔbu na Ezayu na gbūu mibaranye yuɔ za.
²¹ Zakɔbu khāan ma Yekila za, mafura, bena u na yīmin huume na u kīran Zozefura biiwira kpo kpo kpo. U bakan ma u kone za na gbīnen Yekila.
²² Zozefu khāan ma Yekila za. Bena u na yīmin huume, na u sɛren ma na gbūu lsrayelwura kureme miye za Eziwiti sɔrigura za, ki bɔɔɔn lomura za uɔ huwusira naa ba le yo ira.
²³ *Moyizi* hūndertwura khāan ma Yekila za. Mafura, baa *Moyizira* / *Moyizi* hūnni, na pi yāan kha u kha kīra wa, na pi guoren u ferewe sāa. Pi ānn itakhuora sɛredewensira wa?.
²⁴ *Moyizira* khāan ma Yekila za. Mafura, baa u khād, u bun kha nɛpe ki de wesie wa?, kha: «Moyizi bu

wa Eziwiti itakhuora biheye biye.»²⁵ U khōrɪn ma na bu vense na Yekila nɪpura kpuore kena u kha wɔrɪ dɪ wa u bege bene duɔ kɪrɪ u dunuya mɪyura za.²⁶ Moyizira yāan ma kha na pi zenen uɔ mu gaga kha Kirisitira, sɛ kha bu na thaaga na tāra Eziwiti budagura, nadɛ u na baɔ ba u yiwiyira taase za wese kɪ ban.²⁷ Moyizi khāan ma Yekila za, mafura u kud Eziwitira kei ān kha itakhuora ba don. U nūrɛn ma tikpo za mu gaga kha u yiwiyira kha bu wa Yekire keiyāamɔra za.²⁸ Moyizira khāan ma Yekila za, u tiin ma Pakura kɪ yɛn na nɪpe bukɪnn tarume tūntūnyura za si le thaaga hā ninkhon-melegera ba khu bɛ lɪsrayelwura lugu bikhoyipira wa?.

²⁹ lɪsrayelwura khāan ma Yekila za, mafura pɪ sagan lagagborogbūɔnmamunura mu gaga kha fɔlɔnhuwuga u. Na baa Eziwitiwira lonn kha bɛ saga, na āmura diin mi.

³⁰ lɪsrayelwura khāan ma Yekila za. Mafura, baa pɪ nūrɛn na vīin mirin Zeriko gbemira khɛwe wānyɔ, na u gbemira waaru.³¹ Zerthara Arahabu khāan ma Yekila za. Mafura, baa lɪsrayelwura kha khu Yekila bɪrawura, na pɪ yɛn ma uɔ, nadɛ baa u na guoren lɪsrayelwura hegelinderɪwura ɪra.

³² Bura mi de tɪ? Bene bu mɪ sɛre na gbūu Zedeyɔ, na Baraki, na Samusɔ, na Zefute, na *Davidi/Davidi*, na Samɪelɪ dɪna yādedɪwura mɪye za wa? ³³ Nadɛ baa bɛ nɪpe khāan Yekila za, na pi buun ma wɔrɪkɔ uwe buɔ za na zɪn pɪ sɪrɛ, na liin mitelenyenye, na buun muna Yekila na hāan nuugura ɪra, kɪ bakan zarawe nuuse.³⁴ Pi bīin ma nakpakpase, kɪ kuon kpere huume. Pɪ kha bu wa kpūndewe ɲa pi buun ma faɲa. Pɪ hɪdann ma na habɛ khɛɪse benyura za, kɪ dɛd pɪ bɪrawura.³⁵ Hape buɔ khāan ma Yekila za. Mafura, pɪ nɪhuomira arɪgan ma na hāan mɪ.

Pɪ gbɪɪn ma khuowe buɔ kɪ bɛ pɪ khuume, ɲa bɛ bɪen kha bɛ zɪn zɪe pi thɪ wa?. Nadɛ pɪ kha bɛ wa na ba vɪ arɪ na kure huumira za na bu thakuokɪkɪrɪga.

³⁶ Buɔ buun ma kusa?ɛ na gbūuse, buɔ gɔd vɔd ba na zɔɔɔɔse ki yiin kaso za.³⁷ Buɔ hɪɲinn ma na buruse na khuuru, buɔ kpekɪnn ma gbūnye yɔyɔ waruma na khuun na kpere. Buɔ kha min ma khaaye khaaye, na yiin zāraduɔse waruma kpeduɔse dayiinse. Pɪ kha bu wa buɔme za dɪna nɪpe kha gɔ pɪ wa lɔnbɪwe za kɪ kɪ gbɪɪ wɪ.³⁸ Kena dunuyara kha kān na bɛ nɪpe wa?. Pɪ kha min ma khaaye khaaye, gbangbɪrinse za, na bɛse za, na kerlose za, dɪna fɔlɔndanse za.

³⁹ Bɛ nɪpe bɛ khāan ma Yekila za, gɛ yɛn na pɪ yɪsɪnuugura yɪdɪ. Na pi buun muna Yekila na hāan nuugura wa?.⁴⁰ Nadɛ, Yekila na ɔfɔn ma mɪkɪnkpakpadɛ duɔ na kɪ san aa, gɛ yɛn na u yɛn na pɪ mɪye liin hīin aa kpɪ ra za wa?.

A ba kɪ ba yiwiyira Yesura za

12 Na aa tɪ, sɛregɔme zann mirin a wa. ɪ yɛ a kei mɪyura ki le thaaga na barɪ a wuɔre yuomira. ɪ yɛ a kei mɪbɪyeliigira, gɛ wekɛ za a lɛi wa wa? ɪra. Laɔa za Yekila yiir a, ɪ yɛ a horo dɪe na yo nan ti di-ikhela.² A ba yiwiyira *Yesura/Yesu* za kūu, khāamura gɔ ba uɔ za na phɪla uɔ za. U buun ma na huun *nɪbadabɔkɔ/Nɪbadabɔkɔ* za, u kenn sɪ nɪsura duɔ wa?, nadɛ u gagasura kha bu wa bāanwuonjira na zɪen sann u ɪra. ɪra wɛ u bu wa na hɪdann Yekila ledɪngɛɲɪra u.³ Iyo, ɪ yii ɪ gagasura Yesura za. Mɪbɪyeledewe kha khɛɪ u wa, ɲa u baɔ ba sɛ bɛ. Mafura, hā ɪ ba kpūɲin na yɛ ɪ gbɔ?ɛ hu ɪ wa?.⁴ Iyo, baa ɪ lede kɪ khɛɪ mɪbɪyeliigira, ɪ leden na nann huume thon wa?.⁵ Yekila bɔd ɪ mu gaga kha u biiwe, ɪ phaana ma u bɔgɔla ba? U dɛd ba kha:

«Mi biye, hā mu kei Adeyura korimira wa?, na u kraɲɪnn mu, hā mu yɛ mu gbɔdɛ hu mu wa?.

⁶ Nadɛ, Adeyura kori wa nura wɛ u khɔrɪ, u kɪ ba nura wɛ u buun kha uɔ biye u ɪra.»

⁷ ɪ ba gbɪrɪsura, sɪ thaagura kɪ bu na kori ɪ. Yekila gɔ ɪ wa mu gaga kha u biiwe. Biye ūna kɪ bu na u siye kori u wa??⁸ Yekila kori wa u biiwira bɛ. Na u kori ɪe wa?, sɛ bɔgɔ wa kha ɪ bu u bithɪnthɪme wa?, ɲa ɪ bu wa mu gaga kha zerɪbiiwe.⁹ A siiwe kha kori a wa na a nu pɪ bere. A kān ma thɪ na nu a zaaza *Siye/Siye* bere na bu bu thakuogira.¹⁰ A siiwe kha kori a wa bɛndaadɛ duɔ kāma za na makɪn na wese pɪ gagase hāan mɪ ɪra. Na Yekila kori a wa a kɪrame kāma za, u bɛ wa a le nɪyegeme mu gaga kha uɔ.¹¹ Na pi kori a, khaala za fi sɪ bu wa wɔkpāmɪye, sɪ nuu a wa?. Na korimira kpɪra za, u deyura bu wa wɔyɪke na teleme.

Bɔgɔye yuɔ dɪna sarume

¹² Gɛ yɛrɪ, ɪ arɪga lese, hā ɪ yɛ ɪ kɔ?ura hu ɪ wa?, hā ɪ yɛ ɪ gbɔ?ɛ hu ɪ wa?.¹³ ɪ yii ɪ dɛsura khɪnkɪrɪye za, si le thaaga wɛ kɪ kekɛtɪ, hā u duga wa?, ɲa u bāa.¹⁴ ɪ pɛɪ na bɛ wɔyɪke na nɪpe bɛ, na le nɪyegeme ɪ thakuogira za; nadɛ na sɛ bu kūu wa?, ɪ uɔ sii ba wɔrɪ yā Adeyura wa?.¹⁵ ɪ tu gɔ ɪ thɪ, hā nura sii ba kperɪ zɪe Yekila khɪna kɪrɪgura wa?. Hā nura sii ba le mu gaga kha dathubɪga weke fiin na kɪ bu na waɲa kɪ kɪ pɔsɔnɪ nɪgɔme wa?.

¹⁶ Hā ɪ uɔ sii le kakarledaa wa?, ha ɪ le nɪpe ki zene Yekire mɪye mu gaga kha Ezawu wa?, uɔ beɲinn ma u nɪkhāgase tɔnura diime kāma.¹⁷ ɪ tuume bu sɪ za kha sɪ kpɪra za, u bɛ ma kha u siira kɪra uɔ mu gaga kha u lugu biye, ɲa na siira kerɪ. U bɛn sɪ wa na yɪthɪnse ɲa sɪ kɪran yāan wa?.

¹⁸ Lɔmura za lɪsrayelwura zūun nann Yekila bɛgura khɪkhɪra, gɛ wekɛ za nɪpe kha wɔrɪ pho, ɪe zūun nann Yekila mafura wa?. Pɪ yāan ma naagura kha so bɛgura thaagura za ɪra. Pɪ yāan ma dabirigira, pɪ yāan

ma saraŋura kha vu na faŋura ıra. ¹⁹ Pi nuun ma tũune kũme, pi nuun ma siɛɛ na si kũn. Baa pi nuun siɛ, na pi ded kha hã Yekila siɛɛ na biɛ dũwa? ²⁰ Nadɛ pi kha wɔri ba siɛɛdewensiɛ wa?, kha: «Nindaa tuɔ nindaa ki ba pho biɛgura za, harɩ na dadũoro u, u kãn ma na hiŋjin khu na buruse.» ²¹ Miɣura kha bu wa na ãn-abirise harɩ na *Moyizi / Moyizi* ded kha: «Mi gban ma nadɛ baa mi ãnn na tann ıra!»

²² Na ã zũun nann ma Siyɔ biɛgura dũna Thakuo Yekila gbonkpakpakura, giɛ ki bu zaaza Zeruzalemura, fura melegewɛngɛmura bu ki yãgayãga. ²³ Wɛpiɛ lugun liin Yekila biiwira na pi yiɛsiɛ sɛwen arɩgnara u ni, ã zũun nann ma biɛ I. ã zũun nann ma Yekila thĩra, uɔ wɛra ki ba kiti nithĩrɩpura biɛ ıra. Nitelenyemira hiɛden pi liigesira, ã zũun nann ma biɛ. ²⁴ *Yesura / Yesu* ki bu nuhãanfentiinjira soronadaara, ã zũun nann ma uɔ, u tarɩmura gboɔi, ã zũun nann ma biɛ. Biɛ tarɩmura hã a wa mi kũne na tãra *Abel / Abel* bewura ıra.

²⁵ ã tu go ã thĩ, wɛra ki siɛɛ ã heke, hã ã kei u nu-ureme wa?. Fɔlɔŋɛ za, pi na bɔd ba Israyelwura, ŋa biɛ kei ma u nuurese, pi gbũun kuon wɔgbũugura wa?. Aa uɔ, Yekila bu wa zaazaara ni ki siɛɛ a heke, na a kei u nuureme, a wɔgbũugura ba tãra khũi nɩpura begura wa?? ²⁶ Harɩ khũikhũura ni, u nuugura yiɛn ma na fɔlɔŋura gbannu. Na ıra wɛ u hã a wa nuuga kha: «Mi ba yiɛ wa fɔlɔŋura gban bãnkpo tĩ, fɔlɔŋura kpora i wa?, ŋa giɛ na zaazaara.» ²⁷ Dabiyɛ ki de kha «bãnkpo tĩ», u kɔla ki bu kha miɣura Yekila liiri, u ba gban ma ki tũri si le thaaga keiɣbaranyura dola huɛan bu.

²⁸ Aa buun ma uga weke ki gban wa?, ki gbũu arɩ ki boɔa za wa?. Mafura, ã yiɛ a thɛ Yekila na a liige ki hã u na makĩn na lɔmura ki nuu u. ã yiɛ a le si na laŋa na gbĩnɛɛ. ²⁹ Iyo, a Yekila bu wa mu gaga kha naaga weke ki le asiga ıra.

Lɔmura za nɩra miyɛ wɔri nuu Yekila na yo ıra

13 ã yo wɔre ki ki khɔri kame kiretĩɛ yabiwe.

² Hã ã pha khĩrɩgɔkura wa?. Nadɛ nɩpe buɔ gɔɔ ba melegewɛ khĩrɩɛ pi khĩrɩgɔkura za kei tu si. ³ ã ki kuɔgĩn na nɩpe wɛpe ki bu kaso za mu gaga kha ã bu wa kasobiiwe buɔ dũn mi kpuore. ã ki kuɔgĩn na wɛpiɛ pi gbũi, mu gaga kha ãɛ thĩra pi gbũi.

⁴ Nɩpe biɛ kãn ma na gbĩne yaŋura. Khuo na hara kãn ma na telen kame kei le zerɩge. Yekila ba kiti wa kakarulederɩwura dũna zerɩge lederɩwura.

⁵ Hã ã yiɛ tigikhɔrɩbũlga bu thaaga ã nũrɛlɔme za wa?. ã yiɛ ã wɔɔyura hiĩ na miɣura ã bu u ıra, nadɛ Yekila thĩra ded ba kha: «Mi ba ziɛ mu wa?, mi ba khon leke mu za kũu na yã wa?» ⁶ Giɛ yiɛn na a wɔri de ba wesiɛ na laŋa kha:

I «Lugu biiwira» bɔgɔ wa Kirisitira karĩnbiiwira, khuowe na hape ki bu na Yekila ıra

«Adeyura ki bu mi denfedaaara, mi ba ãn miɛnɛ sii wa?»

Nithĩrɩbiye sii wɔri le mi miɛlɩne wa?»

⁷ ã kuɔgĩn na ã khũi wɔre nɩpura ded ã Yekire siɛsura. ã gaga ken lɔmura za pi kha nũrɛ dũna lɔmura za pi huun yuon ıra, ã khe pi khãamura lɔmura. ⁸ *Yesu* Kirisitira bu wa uɔ nɩkpuola, dũra, fũra dũna bãanyɛ biɛ kũu kei gbaa. ⁹ Hã ã yiɛ pi kpense ã na karĩnfenkpasɩwe wa?. Si kĩra na bu habe na kure Yekila kĩrɩgura za, ŋa diime miyɛ siɛrɛwɔnsira kĩran duɔ na hãan wɛpiɛ ki thuo si wa?. ¹⁰ A bu wa na *thɔgɔnɛ / Thɔgɔnɛ* sokherɛ II.

Yawutu *kperekpiidewura / Kperekpiidewe* bu na khĩne na di diɛ thɔgɔnɛ sokherɛ dimɩyura wa?. Nadɛ biɛ liige wa *Yekila gbĩnethuugura / Yekila gbĩnethuugura* za.

¹¹ Fura za *Yawutuwe / Yawutuwe* kperekpiidekhãgawe wɔre nɩrara yo na dadũorowe tarɩme kharɩyeyegena za nɩpe miɛyeliigira yafame kãma, ki yiɛ pi yo na dadũorowura kpĩsura huɛdankhela kpĩrara u na so si.

¹² Giɛ yiɛn na Yesura huun gboŋo kpĩrara u III si le thaaga u yede nɩpura na uɔ thĩ tarɩmura. ¹³ Mafura, ã yiɛ a yo u heke gboŋo kpĩrara u, ki bi kusa?ɛ mu gaga kha uɔ. ¹⁴ Nadɛ a bu na segboŋokɛkiyenɛ fara wa?, ŋa a bu wa ki biɛ gboŋo weke ki ba tii kpĩra za IV. ¹⁵ Yesura wɔrɩkura za, ã yiɛ a hã Yekila gbĩnɛɛ bãanyɛ biɛ, siɛ wesiɛ ki bu a thɔgɔnsura. Siɛ kɔɔ ki bu kha a gbĩne u na a nuusura. ¹⁶ Hã ã pha mi kĩrɩliigira dũna kame denfesura wa?, nadɛ siɛ thɔgɔnsiɛ siira ki nuu Yekila.

¹⁷ ã sũne ã thĩ na hã ã wɔre nɩpura, ki ki nu pi bere. Iyo, biɛ ki kɔrisĩn ã Yekila khĩna nũrɛsura za, nadɛ mili-insira pi liiri, biɛ ki ba thuo Yekila si. Mafura, na ã nu ã wɔre nɩpura bere, Siɛ ba yiɛ pi le pi liigesira na bãanwuonɔ. Buɔɛ, pi ba ki le si wa na pi wũugĩn, ã gbũu bu-ume bu si za wa?.

¹⁸ ã yĩn Yekire na hã aa. A lann ma si za kha a bu wa na lɔbidakĩra, nadɛ a biɛ wa a nũrɛlɔmura kĩra miyɛ biɛ za. ¹⁹ Mi yĩn ã wa thĩ kha ã yĩn Yekila si le thaaga mi wɔri khũɔfĩn thiye ã heke.

Kĩrɩga dũna phulyanthiɛɛ

²⁰ Yekila ki hã kpolonwuonjira, uɔ argan a Adeye *Yesura / Yesu* ki bu Zãrakaada kpakpawara na kusen u huumira za. U khɛn ma Yesura tarɩmura na tiin u nuhãankeizuonjira. ²¹ Yekila hã ã faŋa ã wɔri le miɣura biɛ ki kĩra na ki le u diŋora. Miɣura ki nuu uɔ thĩra, u le hã a siɛ Yesu Kirisitira wɔrɩkura za. Gbĩnɛɛ bu wa u besiɛ bãanyɛ biɛ. *Amiina / Amiina*. ²² A kiretĩɛ yabiwe, mi yĩn ã wa kha ã nuure habe siɛsiɛ na babe. Nadɛ, mi leturɩla mi dãan hãar ã, u sũran tann wa?. ²³ Mi biɛ wa thĩ na de ã kha a yabiye Timote kuɔ ba kasora za. Na u khũɔfĩn banni, miɛ na uɔ ba yo ken ã V.

II Zaaza kharɩyeyegena za Kirisitira lonni, diɛ miyɛ ki de. Ken Eburuwe 9:11-14 tĩ III Ken Zã 19:17-20 IV Makĩn ken Eburuwe 11:10-16 V Ken Miliinye 16:1

²⁴ ǃ the ǃ wuɔre niɩra biε, dǃina wεpiε biε ki bu
kiretǃεwε. Itali kiretǃεwɩra bu the ǃ.

²⁵ Yekire kǃra ǃ biε!

Zaku

Letirila siere thaaga

A gagasira za, Yesu khĩnyera pi kha yi kha Zaku, uɔ sewen letiruwɛ. U sewen u wa na h̄aar u na Yekila nɔpura bie pi tɔwɔgĩnn dunuyara za. U ɔɔɔɔ pi wa lɔmura pi k̄an h̄udan benye bie ɔra. Zaku siere wa na gb̄uu miye yoo za: 'Budaga na buɔme miye d̄ina gb̄ɔrsura ki nan a ɔra. U karĩn a wa kha na a de ba kha aa thuo wa Yekila, a k̄an ma na n̄irè na mak̄n na wesie Yekila de kha a le ɔra (dabikpakpaɔe 1). U de a wa kha h̄a a khon nura nura za wa?, ki ɔɔɔɔ si t̄ĩ kha kh̄amura na miliinyira yo wa kpuore (dabikpakpaɔe 2). Zaku de a wa kha a tu a siere lɔmura, ki ɔɔɔɔ a lɔmura za wuonhĩnthĩmira bu ɔra (dabikpakpaɔe 3). U saru wa nɔpe za: Wɛpe ki khɔru bakĩnse, na wɛpe ki khɔru budaga, na wɛpe ki khɔru nideke, na wɛpe ki bie yisiga, na budaderuwe (dabikpakpaɔe 4:1 na yo 5:6 za). Letirila phulakhela za, Zaku ɔɔ ba Yekila nɔpura kha pi h̄udan na sɔmura na ki ȳn Yekila gb̄ɔrise bena, na b̄aanwuonjo bena, waruma bose bena t̄ĩ (dabikpakpaɔe 5:7 na yo 20 za). Zaku letirila ɔɔɔɔ si wa kha na mu kh̄aa Yekila za, mu miliinsira na mu lɔmura ɔɔɔɔ si wa d̄ina kha «na nura uɔ de ba kha uɔ kh̄aa wa Yekila za kena u le mkĩnnye wa?, si bu wa kpasas» (dabikpakpaɔe 2: 26)

Zaku thiɛde

1 Mɛ Zaku, mɛ wɛra liin Yekila na Adeye Yesu Kiritira millinbiira, mɛ ki sewe letiruwɛ na d̄aan thiɛde na h̄a *Lsrayeli* / *Lsrayeli* thĩnye gbune na ɔȳra tɔwɔgĩnn dunuyara sɔrsura bie za ɔra ^I.

Gb̄ɔrise na wuore yuome miye

² Mɛ yabiiwe, gb̄ɔrsura thĩnyira bie ki nan ɔ, ɔ khe si si le b̄aanwuonjo ɔ heke. ³ Nadie, ɔe th̄ira tu sie, na gb̄ɔrise nann ɔ na ɔ wɔrun buun kh̄ame na baɔ si, duɔ sie wa ɔ za. ⁴ ɔ p̄e na ba na yo nan si diikhela, si le thaaga ɔ le wɔrɔkɔ nɔpe na h̄in miyura bie za, h̄a mune sii kpi ɔ wa?.

ɔ ȳn Yekila na k̄ame

⁵ ɔra wɛ, na nura uɔ bu ɔ za, na wuɔme kpɔɔ u, u ȳn Yekila, u ba h̄a u bie wuɔmura. Nadie Yekila leke gb̄ira wa?, u h̄a wa nɔpe bie mu gaga kha baa u khɔru. U h̄a nura mune na lukĩnse wa?. ⁶ Na, na u kha u ȳn mune Yekila heke, u k̄an ma na ȳn na kh̄ame, h̄a u d̄one wa?. Nadie wɛ b̄aa ki d̄one, uɔ deyra bu wa mu gaga kha lagagborogb̄oɔɔɔɔɔɔɔɔ sarume vu ki ki begĩn gense bie ɔra. ⁷ Uɔ deyra siira k̄an na gaga th̄ira kha uɔ ba bu wa mune sii Adeyura heke wa?. ⁸ Nadie uɔ deyra

^I Ken Matiyu 13:55; na Maruku 6:3; na Miliinye 5:13; na Galasuwe 1:19

gagasira bu mune kpo za wa?, na u kha u le mude b̄aa u le ri wa na d̄onesɛ.

Buɔme na budaga miye

⁹ Kiret̄ie wɛ b̄aa ki bu buɔme nura, u h̄udan b̄aanwuonjo za nadie Yekila ba ariga u zaa. ¹⁰ Kiret̄ie wɛ b̄aa ki bu budanura, (na uɔ ba waaru) u k̄an ma na h̄udan na b̄aanwuonjo (bie waamura za), nadie (budanura t̄ara wa vivi mu gaga kha w̄uumɔja) baa Yekila s̄une u ɔra. Na mu kenn si budanura t̄uru wa vivi mu gaga kha baa w̄uumɔja bu ɔra. ¹¹ Lɔmura za khiera so w̄ugira v̄ari muɔura h̄uɔ ki lɔmura v̄ik̄n, mafura budanurara wa?, na la? u miyura bie.

Yekire yii nura mb̄yeliige za wa?

¹² Na yekemb̄ieb̄iga nannu, deyra ki wɔru ba ki, b̄aanwuonjo bu wa uɔ deyra bege, nadie na u wɔrun baɔ na yo nann ki diikhela, u ba bu taase wesie ki bu thakuokelzuonjira Yekila na h̄aan nuugura na wɛpe ki khɔru u ɔra. ¹³ Na yekemb̄ieb̄iga nann nura wɛ b̄aa h̄a u deyra ba de kha: «Yekila ylen na gie yeb̄igura lonn mɛ za». Nadie nura sii wɔru yii Yekila gie yekemb̄ieb̄igura za wa? d̄ina Yekila gb̄uu bi yii nura yekemb̄ieb̄igura za wa?. ¹⁴ Na, nith̄irubiiwira bie kpo kpora yekemyura ki yan u na yii u yekemb̄ieb̄igura za. ¹⁵ Na yekemb̄ieb̄igura khien kpolonjo ki h̄un ma mb̄ye. Na mb̄ye ba gb̄nn na kh̄adi, i h̄un ma huume. ¹⁶ Mɛ yabikhɔryome, h̄a ɔ kpense ɔ th̄i wa?.

¹⁷ M̄kĩnnyura na leke m̄h̄ankĩnnyura bie a bu mura,

ı bıe kuđ ba yeyebe *Siye/Siye* Yekila heke. U vıķın mu gaga kha baa khıera vıķın wuomira wa? ¹⁸ Sı nuur u wa, na u hāar a thakuofeņe u tıya sıesıra wıwıkıra za, sı le thaaga a huđan wuore mıyıra bıe za u liin ıra.

Na nuure sıeıe na go sı

¹⁹ Mı yabıkhıwıwıme, mı bıe wa kha ı tu wesıe kırıńıra. ı bıe kān ma ki nuure vivi, ńa hā ı kuwıń kı sıere vivi wa?, hā ı gbıu don vivi wa? ²⁰ Nadıe na nıra huđann doņo za, u deyıra wıri le mıyıra kı nuu Yekila kıu wa? ²¹ Gıe yıeri, ı zıe mıyıra bıe kı wıri tede ı, dıı-na bııme thınyıra bıe. Sıesıra Yekila yiin ı gagasıra za, ı sıne ı thı na go sıe na kıra, sıe kı wıri yıe ı ko. ²² Hā ı zıe nuurese doro kāma za wa?, ńa ı le wesıe Yekila sewura de?, buote ı kpense wa ı thı kpasa. ²³ Nadıe, wıe ki nuure Yekila sıesıra dola keı nıurè sı, u deyıra bu wa mu gaga kha nıra wıe bāa ki ken u thı dugalen za na yāan tuun u wıwıla lıwıra. ²⁴ Na u kenn u thı zuon na tannı, u de pha? lıwıra za u kha bu ıra. ²⁵ ńa deyıra ki nuure sıerehāanthınthınsıra sıesıra kı zın nıwıra na go sı na kıra keı pha sı, kı nıurè sı, u deyıra ba bu kırıga u miliinyıra bıe za. ²⁶ Na wıe bāa ken u thı kha u bu wa Yekila khına nıurèdaa, kena u wıri go u thı deleńıra wa?, u deyıra bu kpense wa u thı. U Yekila khına nıurèsıra bu wa kpasa. ²⁷ Yekila khına nıurèsıra telenn na yed *Siye/Siye* Yekila wıwıla za, sıe kı bu na kuwıń na marıwıe, na thıısnıhıpe pı vensıra za, dıına na keı dunuya wıe kakarımıyıra liimıra.

Hā mu khon nıra nıra za wa?

² Mı yabııwe, ıe wıe kı khāa a Yekire uga yeyebe deye *Yesu* kirisıtıra na u ugıra yeyebıra za, hā ı khonın nıpe, nıpe za wa? ² İra wıe na sı liin mu gaga kha nıra ukpo yiin dayıınkırıse na sānı legemıkhııbıre na ba lonn ı bıńıkhela za, na nıra u ba lonn ı na dakpese doro, ³ na ı gođ dayıınkırıse deyıra na kırıann na ded u kha: «Kafara, ba huđan kharıkırıde za», kı ded dakpese deyıra kha: «Hei, mu, nıurè» warıma «ba huđan fıwıwı za khaadıe mıe dıese lıwıra u za», ⁴ mu tu wa kha ı ken kı khon ma nıpe, nıpe za wa?? Sıe kı bođo kha ı khonın ma nıpe na ı gagabıbınsıra. ⁵ Mı yabıkhıwıwıme, ı nuure mı kırıńıra. ı tu kha Yekila kenn khonn ma wıe dunuyara nıwıra ken kha buome nıpe kı bu wı, na liin mı khāandekpakpape kiretıese za kı yıe pı bu *Yekila ugıra/Yekila uga* u hāan nuugıra na wıe kı khıri u wa? ⁶ Kena ıe, ıe zene wa buome nıwıra! Budanıwıra kı dı ugıra ı za wa?? Na pı yan ı sıeredıkhıyıra za wa?? ⁷ *Yesu* kirisıtıra yısnıugıra pı yı ı za, bıe budanıwıra kı bu gıe yıswıra ası derıwıra wa?? ⁸ Na ı bun na gođ Yekila ugıra sıerehāansıra sewen Yekila sewugıra za kha: «Mu kān ma na khıri mu kānıuna mu gaga kha mu thıra», na ı liin sıe, sı kıra. ⁹ ńa, na ı khonın ma nıpe, nıpe za, ı le wa mıbıye. Dıe

bıe Yekila sıerehāansıra gođ ı wa, nadıe ı gbınen sı wa? ¹⁰ Na nıra wıwıri gođ sıerehāansıra bıe kı liin bıense dabıre tikpo za, sı bu wa mu gaga kha u bılen ma suwıra bıe za. ¹¹ Nadıe, wıera ded ı kha: «Hā mu le zırıge wa?», u kpuora ded ı kha: «Hā mu khu nıra wa?» Na mu liin zırıge wa? kı yo khıu nıra, mu liin ma sıerehāanse asıdaa. ¹² Gıe yıen na mı de ı kha mıyıra bıe ı de na mıyıra bıe ı le, ı kān ma na tu kha Yekila ba kıtı ı wa na makın na u sıerehāansıra sıesıra kı zın nıwıra ıra. ¹³ Nadıe, na Yekila ba kı kıtı nıwıra, wıe kha bu na makarı u kānıuna za wa?, u ba huđan na makarı u za ı wa?. ńa wıe kha makarı u kānıuna za, u deyıra kān na ān Yekila kıtıra dıwa?.

Khāame na miliinye mıye

¹⁴ Mı yabııwe, bıra sı kıra nıra na de nuuga doro za kha: «Kāame bu mıe heke», kena nıra yā sı u miliinyıra za wa?? Bıe khāamıra thına wıri kuore u wa ba? ¹⁵ İra wıe na sı liin mu gaga kha mu yabııwe u bu na dayııne fıı na yıin wa?, warıma u bu na mıne sıı na dı dıyāga tuw dıyāga wa?, ¹⁶ na ıe u ded u kha: «Vı gbıu yo gbekın na dı na hıı», kena mına za u kha ven, u hāar u dıe wa?. Wesıe u ded u, bıra sıe kıra u? ¹⁷ Mafıra sı bu na wıe kı de kha u khāa wa, na u khāamıra yā u miliinyıra za wa?, bıe khāamıra thına huun ma. ¹⁸ ńa, bāanı nıra wıri de kha: «Mu bu na khāame na mıe bu na miliinye. Bođo mı mu khāamıra keı le miliinyıra kı yıe mıe bođo mu mı khāamıra mı milinyıra za.» ¹⁹ Baa mu khāa sı za kha Yekila bu wa ukpo, sıe kırıanı. Mafıra gırııwıra khāa sı za ı kı gban anabıribııse kāma. ²⁰ Wıwınladaa! Mu bıe wa kha pı de bu kha na khāame bu keı le miliinye sıe bu wa kpasa ba? ²¹ Mıse Yekila lıı kı ken kha a sekhāgara *Abırahıwıra/Abırahımu* bu wa nıtelenyemo? Baa u kha khon u bıkhııra lıwıra thıwınsıra kı hā Yekila, fı za Yekila kenn sı u miliinyıra za kha u bu wa nıtelenyemo. ²² Sı yā wa na tu kha u khāamıra na u miliinyıra kha nıurè wa kpuor, miliinyıra hıden khāamıra. ²³ Mafıra, wesıe Yekila sewura na ded sıe hıın mıra kha: «Abırahıwıra na khāan ma Yekila za, na Yekila kenn u nıtelenyemo u khāamıra kāmara za», kı yıen na Yekila yıd u kha u yesekhıu. ²⁴ ı yāan sı ıra kha Yekila ken nıra nıtelenyemo u khāamıra doro kāma za wa?, ńa u miliinyıra kāma za. ²⁵ Sı kpuosıra ı ı na zerthala pı kha yı kha Arahıwıra ıra. Mıyıra u liiri, ıe yıen na Yekila kenn u nıtelenyemora, nadıe u na bun ma na gođ hegelınderıwıra *İsırayelı/İsırayelı* bııwıra na dāan ıra, kı tuun yıen na pı khıen khınkpasıre na khınnı. ²⁶ Lıwıra za gbıde hu na la? yııfunse, mafıra u ıı, na mu bu na khāame kena mu wıri bođo pı mu miliinyıra za wa?, pı huun ma.

Delenje tugobe miye

3 Mı yabiiwe, hã ĩ bıe le boƙoƙe wa?, naɗıe aa wepıe liin boƙoƙewıra, aa kitira kı ba bıın na tãra bukra bıe. ² A bıe le le wa bilense. Nıra wıe bãa kı sıere keı le bilense, uƙ deyrıa bu wa nıtelenyemo, uƙ deyrıa wıri go u gboda bıe. ³ Na a yiin khııbigıe zaga nuuga za, sı le wa thaaga u wıri nu a bere, a wıri yo u khaare bãa za a bıe. ⁴ ĩ ken batonsıra gbıımıra za sı gbıın ıra, harı na sarangbũƙo aln kı boı batonjira muse, kena kı horodaara suƙ gı wa na thũraka, kı yo wa gejrıa za u bıe gı ıra. ⁵ Mafıra sı bu tı, nıthırga delemire bu wa tu tutuɗe u gboda za, kena ti de ba yısıbıesıeregbũƙıse. ĩ ken nantıgıre zen lımıra ti zen ıra, kena ti wıri dıere wa gbanjıra bıe. ⁶ Mafıra delejıra khıegınn na naagıra. Mıbıyrıa bıe hũnkhele kı bu delejıra. Delejıra bu wa a gboda khaare duƙ, kena dıe kı wıri ası gboda bıe. Kı naagıra kuɗ ba harı zahanamara ni. Delejıra wıri ası wa a thakuogıra bıe. ⁷ Gbandaawıra bıe, na wurupıra bıe, na fobnɓepudawıra bıe, na ãme daawıra bıe, nıthırga wıri kpense wa bıe bıe na yıi wi u thı za. ⁸ Na nıra sıi wıri deenje yãan wa?. Kı bu wa mıbııne, kı wıri hıdan khaare tikpo kũu wa?, kı hıın ma na wanjıra kı wıri khu nıra ıra. ⁹ Gıe kpuogıra a khe na gbıne a *Sıye/Sıye Aɗeyıra*, gıe kpuogıra a gbũu khe tı na daŋa nıthırbııwıra Yekıla liin na pı khıegınn u ıra. ¹⁰ Kırga sıese na daŋa sıese bıe kure wa gıe nukpuogıra za. Mı yabiiwe, sı kãn na hıdan mafıra wa?. ¹¹ Ākırıwe na ãharamıe wıri kure kɔɔn ukpo za ba? ¹² Mı yabiiwe, taanhaga wıri sen *oliviye/Oliviye* bise ba? *Duvẽn-haga/Duvẽnhaga* wıri sen taanhıbıse ba? Kɔɔn wıe ãme kı bu na zɔwugı, uƙ ãme wıri nuu kũu wa?.

Wuɔmıra kı kure Yekıla heke

¹³ ĩe za ãna wuɔme kı goƙ na u tu mıye? Na u bu, u boƙo sı u lebnkırıwıra za. Wıe kı bı na sıne u thı, uƙ deyrıa kı bu wuɔme na tuume nıra. ¹⁴ Na na ĩ gagasıra hıın ma na zonbııne na ĩ bo na kame, hã ĩ luɔre ĩ thı kı de kha ĩe bu na wuɔme kı kpıi tɔŋ kı baka tıyara wa?. ¹⁵ Bıe wuɔme thına kuɗ Yekıla heke wa?. Na dunuya wıe bewıe bıe, nıthırupe na gırimıe bewıe ı. ¹⁶ Naɗıe khaare bãa za zone na bobıe mıye bu, yãwıgına na mıbıye thınyıra bıe bu wa fı. ¹⁷ Na wuɔmıra kı kure Yekıla heke, bıe bu wa wuɔnyegeme zo, dıına wıyıke na makarı bu wa bıe za, pı bıe wa beıme nıpe tıe, pı le wa mıkınınye bãanyıe bıe, pı khonjın nıpe nıpe za wa?, pı tɔn hã nıra wa?. ¹⁸ Wepıe kı bıe wıyıkıra pı hıdankheyıra za, bıe bu wa mu gaga kha wepıe kı tuɔgo wıyıke za, dıısıra pı gbũu ba kpewu bu, sıe kı bu tileme.

Na mu liin dunuya yeıe mu le wa Yekıre bıra

4 Khııse na bakınsıra kı bu ĩ sugumıra za mıra, sıe kuɗ ba he? Dunuyara yekımıyra hıın ĩ gagasıra za, sı kuɗ ba ni wa? ² Mıgoınye yeke bu ĩ za, na ĩ gbũu wıri bu i wa?. Nıkhugagase na zone kı bu ĩ za. ĩ wıri bu ĩ mıbıenyıra wa?, naɗıe baa khııse na bakınsıe bu ĩ za ıra. Mıyra ĩ bıe, ĩ wıri bu i wa?, sıe kı boƙo kha ĩ yın Yekıla wa?. ³ ĩ yın, na ĩ bu fıı wa?, naɗıe baa ĩ yın ma na gagabııse na bu le ĩ dııŋo mıye dorı. ⁴ ĩ bu wa tuutuwe! ĩ tu kha wıe kı khıri dunuya wıe mıyra, uƙ deyrıa bu wa Yekıla bıra wa? ⁵ Wesıe Yekıla sewıra dedı, ĩ ken ma kha sı yuon ma kpasa ba? Sı ded ba kha: «Nına Yekıla yiin a za, u khıı wa zone uƙ Nına mıye za.» ⁶ Na, fıumıra Yekıla fı a za, bıe kı gbıın. Naɗıe Yekıla sewıra ded ba kha: «Yekıla yãasınn ma yısıbıedıe, na wepıe sınen pı thı, u go ba bıe kı kıra.» ⁷ Gıe yıeri, ĩ sıne ĩ thı na hã Yekıla, kı arı Sutana za na khıı dıın u, na ĩ liin sıe u ba horı yo legelege kı zıe ĩ. ⁸ ĩ zıı nan Yekıla, kı ye uƙ zıı nan ĩ. ĩe mıbıyeledıe, ĩ tıı ĩ lesıra na khon sı mıbıyeliigıra za. ĩ yeɗe ĩ kpolonsıra, ĩe gagase yıyı derıwıra! ⁹ ĩ kpã wıye na fıı na zaŋarı ĩ mıbıyrıa kãma, na ye ĩ mansıra vıkın na le fıure, kı ye ĩ bãanwuonjıra vıkın na le wɔkpãka. ¹⁰ ĩ sıne ĩ thı Aɗeyıra wıla za, na sıe liin u arıga ĩ. ¹¹ Mı yabiiwe, hã ĩ de bııse na hã kame wa?. Naɗıe wıe bãa kı de u yabıye bııse, warıma na kıtı u, sı bu wa mu gaga kha u deyrıa de ba bııse kı kıtı Yekıla sıerehãansıra. Na na mu kıtın Yekıla sıerehãansıra, mu le sı nıredaa dıwa?, na mu bu wa sı kıtıdaa. ¹² Kena Yekıla kpıra kı bu sıerehãanse hãdaara na kıtıdaara. Uƙ kpıra kı wıri kuore nıra, uƙ kpıra kı bu na wırikıra na khu khon nıra. Na, muƙ wıera kı kıtı mu yabıye, mu ken ma mu thı ãnakpuo?

Hã ĩ le yısıbıedıe wa?

¹³ ĩ nuure mı ıra wıe, ĩe wepıe kı de kha: «Fıra warıma dıı, aa ba yo wa gbongbũƙıe za, na yo le dıga kpo ni, na le wãgıre na bu tıgıye.» ¹⁴ Kena ĩe thıra tu mına kı ba nan ĩ dıra wa?! ĩ bu wa mu gaga kha baa bugonjo kure bulonjo, na khıe kha u gbũu kı tãra. ¹⁵ ĩ ken wesıe ĩ kãn na de ıra: «Na Aɗeyıra bıırı, na hãar a thakuogo, a ba le wesıe na wesıe.» ¹⁶ Na sıe ĩ de wa?, ĩ bu wa kı luɔre ĩ thı na ĩ mıbegegenıyra. Gıe yısıbeıgıra thına kıra wa?. ¹⁷ Gıe yıeri, na nıra tu mıkınınye leıme, kena u bı na le i wa?, sı le wa mıbıye uƙ deyrıa thaaga za.

Budadıe ba bu kıtı Yekıla wıla za

5 İra wıe ĩe budanıra, ĩ zıe numıre na nuure mı! ĩ fıı gbaangbo naɗıe baa wɔgbũuga ba nan ĩ ıra! ² ĩ budagıra dãd ba, dıına mıme khıı ma ĩ dayınsıra bıe. ³ ĩ sãnıra na ĩ warıwıra bıe sonn ma, ĩ ba

la ba t̄ya t̄ budagura somira kāmara za I. Ge somira ba khuo wa t̄ gbokhaasura mu gaga kha baa naaga so nura na zuo u ura. It̄e tu kha dunuyara bu yo wa zuo khere wa?, kena t̄e bu wa ki bñin budaga ki san t̄ th̄i? 4 Mili-inbiwira liigen t̄ huusura za, t̄ keun ma bie taasura hāmura, na pi ki soḡo, na sie soḡosura yo lonn haru wot̄kōdeye Adeyura numila za. 5 Na ye t̄ dunuyara za t̄ diin ma t̄ bege, mude bāa nuur t̄, die t̄ liiri. It̄ diin ma na gbñn mu gaga kha baa pi bede daduoro u gbñn na ba bu khu u ura. 6 It̄ zarigñn ma nitelenyeme na khuun mu, pi khēn t̄ yāan wa?.

It̄ ba ki ki yñn Yekila

7 Mu yabiiwe, t̄ ba na go t̄ th̄i na hudan na tie Adeyura Yesu Kirisitira banbena. It̄ ken bonsōndewura, pi ba ba na tie lugu adagawura na philyamura ki tu wori kpewu pi diisira. 8 It̄e t̄, t̄ ba na hugan na tie Adeyura, nadie u bandiyāgara yimin ma zuori. 9 Mu yabiiwe, hā t̄ ki wūugñ ki de kame miye wa?, buote Yekila ba kiti t̄ wa. It̄ ken, kitidaara bu wa tūtuna u na nūrén zuori. 10 Mu yabiiwe, t̄ kuogñ na Yekila yādedewura sieren Adeyura yisigra za, pi bad ba vense. It̄ khe bie lelomura. 11 It̄ ken, bie wēpie khooḡ vensura na bad si, a de ba bie f̄lura kha pi bu wa bāanwuono za. Wera pi kha ye kha Zobo, t̄ nuun lomura za u bad na khooḡ yigre u vensura za. It̄ gbūun tuun taasura Adeyura ba hāar u si philyansura za ura. T̄ya u, Yekila hñn ma na k̄ruga na makari doro.

It̄ ye t̄ iyora le iyo

12 Na mu yabiiwe, wese bie za, mi bie wa na de t̄ t̄ kha: Hā t̄ karñn zaara na f̄oḡura za wa?, warima na

I Makñn khaadie ken ni na Matiyō 6:19

karñn mune sii za th̄ira wa?. Mude ki bu «iyo», t̄ de kha «iyo». Na wete ki bu «iya», t̄ de kha «iya». Si le thaaga hā Yekila kitira ba wa? t̄ za wa? II

It̄ fuo na Yekire ki yñn u na khāame

13 It̄ uo bu wa vense za ba? Uo deyura yñn Yekila. It̄ uo bu wa bāanwuono za ba? Uo deyura ki t̄ne ki gbñe Yekila. 14 It̄ uo bu wa bose za ba? Uo deyura ye egilizi wot̄re nupura pi toḡo nuume na yii u thaagura za ki yñn Yekila na hā u Adeyura Yesu Kirisitira yisigra za III. 15 Na ge Yekire yñnura th̄ina liin na khāame, sie wori kuore bodora u bosira za. Adeyura ba aruga u deyura, ml̄byura th̄ina u na liiri, u ba yafa u bie za. 16 Ge yeu, t̄ bie khe t̄ ml̄byura na kp̄ri kame d̄un t̄, ki yñn Yekila na hā kame, si le thaaga t̄ bie bu bāame, nadie nuth̄itelenyemo Yekire yñn bu wa na faḡa gbaangbo. 17 Eli/Eli kha bu wa nuth̄iruga t̄ mu gaga kha aa. Na u maan na yñn Yekila kha hā adaga wa wa?. Na Yekila nuun u yñmura na adagara keun waame na buun d̄use sisāa na gbuko. 18 Sie kp̄ra za na u yñn Yekila t̄, na adagara tuun waari, na diise buuri.

Nibilemo z̄ime miye

19 Mu yabiiwe, na t̄ uo z̄ien Yekila t̄ya khñna, na uo wot̄n yeu na u vud bann ti za, 20 t̄ kñn ma na tu kha wera liin thaagura na ml̄byeledaara vud bannu, uo kuoren u wa huume za, d̄una Yekila ba yafa ml̄byeḡonye bie za.

II Makñn khaadie ken ni na Matiyō 5:34-37 III Makñn khaadie ken ni na Mariki 6:13

1 Pleri

Leturla siere thaaga

Pleri kha bu wa Yesu thuoro. Uɔ pi yi Yekila siese khaaye yuɔra za kha Simɔ waruma Sefasu.

Plerura sewen ma leturlawe na hãan Yekila nɔpura na tɔwɔgɔn na liin hɔdandewe Azi sɔrɔgura pi yi fura kha Turuki (1.1; 2.11). Si wɔri le kha Poli dɔna u miliindakamura ded pi Yekila siեսura. Gie sɔrɔgura kiretɔewura na buun ma vense nadie pi na liin ma nuone kpo na Yesura. Gie yien na Plerura sewen leturlawe na hã wɔ habe Yesura khina nuwesura za, si le thaaga pi baka khãamura za na kira vense bena za, mu gaga kha baa Yesura thira venn na sie liin thaaga na a buun zɔmura ɔra. Pleri nisɔn kuɔgɔn mɔ wa na lanɔra thina pi bu gi Yekila za, nadie baa pi khãa Yesura huumira na u arumura za ɔra (1.3). U bɔ pi wa kha pi hɔdan na gagayegense na nɔrɛ mu gaga kha baa kiretɔewura kãn na nɔrɛ ɔra. Pleri hãan ma bɔbe tɔ na gbɔu miliinbiwe na khuowe na hape pi hɔdanse geɛe (2:18–3:6). Pi kãn ma na thuo Yesura lebmura vense bena ɔra (4:12-19). U bɔ pi wa na bɔbe thinyira bie, pi wɔri tu lɔmura za pi kãn na gɔ pi thɔ mɔyura bie za, si le thaaga wepie ki tu Yesura thonn wa?, bie wɔri yã kiretɔewura lebnkɔrɔwura, bie lebnkɔrɔbie yie keikhãaderɔwura gbɔne Yekila tɔ.

Pleri bu thie wepie u dãa hã leturla

1 Mɛ Pleri, mɛ wɛra liin *Yesu* Kirisiti dãara, mɛ ki dãa leturlawe na hã tɔ u, tɛ wepie ki bu Yekila nkenkhoromira na tɔ tɔwɔgɔn na liin khɔrɔwe Pɔ, na Galasi, na Kapadɔsi, na Azi, dɔna Bitini sɔrɔsura za ɔra. ² *Siye/Siye* Yekila nisɔn kenn khonn tɔ na makɔn na lɔmura za u kha bie si, na liir tɔ u bewe Ninyegemɔ wɔrɔkura za, si le thaaga tɔ nu Yesu Kirisitira bere ki yie u tarumura gbobira le thaaga tɔ ye/Yedese.

Yekire kira tɔ ki hã tɔ kpolonwuono gbaangbo.

Lana ki hã thakhuogo

³ Thiede bu wa Yekila bere, uɔ wɛra ki bu a Adeye *Yesu* Kirisiti Siira! U kɔran ma a za gbaangbo baa u yien na a liin mu gaga kha a ɔfon hɔnn ma fense ki buun lana ki hã thakhuogira *Yesu* Kirisitira za baa u arɔgan u na kusen u huumira za ɔra, ⁴ ki sann a budaga, gie budagura wɔri asi wa?, ki wɔri son wa?, duɔ khon ki kɔramura za wa?. Gie budagura zien sann ma tɛ *Yekila uɔra/Yekila uɔra* za ni, ⁵ tɛ wepie wɔrɔkɔdeye Yekila tɛge nadie baa tɔ khãa u za, si le thaaga tɔ bu zɔmura ki tɛ tɔ phulyandyãgura ɔra. ⁶ Sie ki le tɔ bãanwuonjira, haru na tɔ kãn ma na bu wɔkpãka na kure venthɔngɔnse za bene duɔ kɔri u. ⁷ Sãnu bu wa mɔzuone, kena pi yii u wa naaga za na ken u lɔmura, mafura tɔ, tɔ khãamura ki nugo na tãra sãnura, bie bu wa gbɔrɔse pi lɔmira bu tu, si le thaaga Yekila ba yie tɔ bu gbɔnese, na uga yeyebe, na gbɔnse dɔyãgura *Yesu* Kirisitira ba bɔgɔ u thɔ ɔra. ⁸ tɔ

khɔri wa Yesura kena tɔ yãar u wa?, tɔ khãa wa u za kei yã u ^I, gie yien na tɔ hɔin na bãanwuokpakpaka, weke thina thira ki tu na kɔri wa?. ⁹ tɔ buun ma gie bãanwuonjira nadie baa tɔ buun zɔmura ɔra. tɔ taasura ki bu zɔmura tɔ buun baa tɔ khãan Yesura za.

¹⁰ Zɔmɛ tɔ buuri, Yekila yãdederɔwura muogan ma iɛ mɔyura kɔranjira, bie yãdederɔbie yãan ded budagura zien sann tɔ ɔra. ¹¹ Nadie Kirisitira Nina kha bu pi za, uɔ Nina na nisɔn bɔgɔn mɔ si kha Kirisitira ba ven ma, na sie vensura tann zuori, u tu lon uga yeyebura za. Yekila yãdederɔwura kha bie wa na tu iɛ mɔyura lebena dɔna lɔmura za iɛ mɔyura ba le na yo ɔra ^{II}. ¹² Yekila bɔgɔn u yãdederɔwura si kha sie siեսura ded hãan bie wa?, ɔra kha si de ki hã wa tɛ. ɔra wɛ wepie ki de tɔ Yekila siɛrenusura, bie ki bɔgɔ tɔ sie siեսura *Ninyegemɔra/Yekire Nin* wɔrɔkura za, uɔ wɛra kud zaara ni na sɔnn pi za ɔra. Yekila melegewura thira khɔri si wa na tu si.

Na nɔrɛ na makɔn na lɔmura ki nuu Yekire

¹³ Gie yieri, tɔ hɔdan miliinse hɔdanse za, na hɔdan ko?. tɔ yii tɔ lanɔra bie budagura Yekila ba kira tɔ gi bena *Yesu* Kirisitira ba bɔgɔ u thɔ ɔra. ¹⁴ tɔ ki nu Yekila bela. tɔ yekembɔiebɔigura kha bu tɔ za khɔra bena tɔ na tuon Kirisitira thonn wa?, hã tɔ thuo gie dɔwa?. ¹⁵ Na, Yekila yɔd tɔ, lɔmura za uɔ yedɔ, tɛ ye/Yedese mafura tɔ tɔ milewenyira bie za, ¹⁶ nadie si sewen ma Yekila sewura za na ded kha: «tɔ le niyegeme, nadie mɛ yed ba.»

^I Makɔn khaadie ken ni na Zã 20:29 ^{II} Ken Luki 24:25-26

¹⁷ Ī Yekire yñura za, ĩ yu ba Yekila kha ĩe Siye/Siye . Uo wiera ki khon nura nura za wa?, u kiti wa nipe bie kpo kpo na makñ na pi milewenyira. Na si liin mafura, na yie ĩ dunuyara za, ĩ ki gbñe Yekila ĩ nùrèlòmura za. ¹⁸ ĩ tuume bu si za kha mutārayanye Yekila khien na donn ĩ na khonn ĩ bie lɔnbũwura ĩ buun ĩ sekhāgawura heke wa?, mu gaga kha warũwura, warũma sāni. ¹⁹ Nja u donn ĩ wa na Kirisitira taranyegemura, uo wiera ki bu mu gaga kha *thɔɔɔnse/Thɔɔɔnse* zārabiyē wle ki bu kei le dñhakerē dũna tũdekherē. ²⁰ Uo Yekila nisñn kenn khonn na dunuyara thĩra tiin thonn wa?, ki bɔɔɔn u benphulyāndie za ĩe kāma. ²¹ Kirisitira wɔrũkura za ĩ khāa Yekila za, uo wiera arũgan u na kusen u huumira za ki hāar u uga yeyebura, si le thaaga ĩ khāamura na ĩ lanura bie hũdan Yekila za.

²² Baa ĩ buun Yekila tĩya siesura, sie yeden ĩ gagasura, si le thaaga ĩ wɔr ki khɔr ĩ kiretĩe kamura kĩranura mu gaga kha yabiiwe kei le gagase yñyñ. Gie yieri, ĩ khɔr kame kĩranura na ĩ gagasura bie. ²³ Nadie Yekila siesura yien ma na ĩ ɔɔɔn hũnn ma fense. Sie siesura bu mu gaga kha diibire wete ki hu wa?. Si bu wa thakuogo, si hu wa?, si bu wa keitārayanse. ²⁴ Nadie si sewen ma Yekila sewura za na ded kha:

«Nithĩrũbiiwira bie bu wa mu gaga kha wũugo, pi gbɔɔnsura bie bu wa mu gaga kha wũumuɔa; Na wũugo huuri, ki muɔura bie gbo ba.

²⁵ Nja Adeyura siesura sie bu wa bu kũu.»

Sie sierenuusura gbũu ki bu Yekila sierenuusura ded ĩ ura.

2 Gie yieri, ĩ zie bũmura thĩnyira bie na nfirigine thĩnyira bie, na tɔnsura thĩnyira bie, na yekemlɛbũga, ki gbaa nidekira. ² Lɔmura za bibone khɔr yĩrwe, ĩ khɔr Yekila siesura, sie wesie ki bu mu gaga kha yĩrbe yedi, si le thaaga ĩ khā si za na bu zĩme. ³ Nadie si ded ba Yekila sewura za kha: «Ī yāan ma kha Adeyura miye nuu.»

⁴ ĩ zũu nan Adeye Yesura. Uo ki bu tofabila ki hā thakuogira. Nipe keun ni wa?, ŋa die Yekila kenn khonni, dũna ti miye gbĩra wa u za gbaangbo. ⁵ Gie yieri, ĩ hũdan mu gaga kha tofabiyira ki hā thakuogira, si le thaaga Yekila khe ĩ na made Ninjegemɔra thuuɔura, ki le *kperekpiidewe/Kperekpiidewe* ki khon thɔɔɔnkhĩnse ki hā u, sie ki nuu Yekila *Yesu* Kirisitira kāma. ⁶ Nadie si sewen ma Yekila sewura khaare duɔ za kha:

«Mie Yekila thĩra kenn khonn tofabire wete miye ki gbĩra mi za gbaangbo, die mi tii gbonjira za pi yu kha Siyñ na le ri thuuɔa thaane lɔɔɔ tofabire.

Wle bāa ki yĩige die tofabila za, uo deyura ba nu kũu wa?.»

⁷ Mafura, ĩe wɛpɛ yĩigen die tofabila za, gbñese bu wa ĩe bese. Nja wɛpɛ yĩigen ti za wa?, si sewen ma tĩ na ded kha:

«Tofabila thumadederuwura na keuri, die tofabila ba liiri thuuɔa thaane lɔɔɔ tofabila.»

⁸ Dũna si sewen ma tĩ na ded kha:

«Die ki bu tofabila za nipe khi pi diesē, die tofabila yie pi khon wa.»

Pi khi ba pi diesura ti za, nadie baa pi bi na khāa Yekila siesura za wa? ura, sie gbũu kha kān na nan mi.

⁹ Nja na ĩe uo, ĩe ki bu thĩna Yekila kenn khonni, kha ĩ le *utakhuo kperekpiidewe/Kperekpiidewe*, na thĩnyegene, dũna thĩde ki bu Yekire bese. U yann khonn ĩ wa dabirige za na yiir ĩ uo thĩ yeyekpakpapura za si le thaaga ĩ ki de mikĩnkpakpa?ura u liin ura.

¹⁰ Khũura, ĩ kha bu Yekila nipe wa?, ŋa ura wle ĩ bu wa u nipe. Khũura Yekila kha makari ĩ za wa?, ŋa ura wle, u makari wa ĩ za.

Ī le Yekila miliinbikĩrwe

¹¹ Mi yesegbĩrwe, ĩe bu wa tāraderiwe dũna khĩrwe dunuyara za fara, gie yien na mi hā ĩ siesie kha ĩ tu go ĩ thĩ na dunuya wle yekemlɛbũgura, nadie gie khēi wa dũn ĩ. ¹² ĩ hũdan na nùrèlɔnkĩrwe Yekire kuɔderuwura sugumura za, si le thaaga, haru na pi kha bie asi ĩ yisuga kha ĩ le wa mlɔyē, ĩ mikĩrũliigira le thaaga pi gbñe Yekila diyāgura u ba gbñun mi na bɔɔɔ u thĩ dũn mi.

¹³ ĩ sũne ĩ thĩ na hā thaderuwura bie Adeyura kāma; ĩ sũne ĩ thĩ na hā sũrũgura piresidāna, nadie sũrũgura miye bie bu wa uo leke za, ¹⁴ na guverneruwura, nadie sũrũgura piresidāna dāa wa bie pi yo gbũure kakarĩledewe wɔɔɔɔ, ki gbñe mikĩrũledewe ĩ. ¹⁵ Nadie wesie ki nuu Yekila, sie ki bu kha ĩ le mikĩnnye si le thaaga wɛpɛ lad wɔɔmura na pi tu foi wa?, ĩ baka bie nuusura. ¹⁶ ĩ yie ĩ nùrèlòmura khe nũhɔɔme nùrèlɔme, ŋa hā ĩ khe sie hɔɔɔnsura na fe sie za ki le mlɔyē wa?, ŋa ĩ le Yekila miliinbiiwe. ¹⁷ ĩ gbñe nipe bie, ĩ khɔr ĩ kiretĩe yabiiwira, ki ān Yekila, ki gbñe sũrũgura piresidāna.

Ī thuo Kirisitira nùrèlòmura

¹⁸ Miliinbiiwe, ĩ sũne ĩ thĩ gbaangbo na gbñe ĩ thaderuwura na kĩra, hā ĩ sũne ĩ thĩ na hā thadaderiwe wɛpɛ lɔmura ki kĩra na pi na khɔrme doru wa?, ŋa haru wɛpɛ lɔmura ki gbĩra, ĩ sũne ĩ thĩ na hā bie bie. ¹⁹ Vensura ki kān na nura wle wa?, na u deyura wɔr ki ba sie vensura nadie baa u ān Yekire, si kĩra. ²⁰ Na mu liin bilense na pi khi bu na mu ba sie gbũusura, bura yisnuuthĩje mu ba bu sie za? Nja na mu mikĩrũliigira yien na mu buun gbũuse, kena mu bad sie gbũusura, si kĩra. ²¹ Sie kāmara za Yekila yud ĩ, nadie Kirisitira thĩra venn ma ĩe kāmara za, bie lelòmura u zien hāar ĩ, bie ĩ kān na thuo. ²² U liin mlɔyē yāan wa?, u sierēn na firigĩnn nura yāan wa?. ²³ Pi kusan u, ŋa u buun gbũuren nura na kusadē yāan wa?, u venn ma, ŋa u

buun ded sierehuwuse na hãa nura wa?, u na ylen ma u bege na hãan Yekila, u wiera ki kiti nipe na makin ira. ²⁴ U gbonn ma a mbilyeliigira u thĩ gboda za *nubadabokura* / *Nubadaboko* za, si le thaaga na a huun a mbilyeliigira za, a hufan thakuogo za na telen. U nu-gakheyura liin thaagura na i buun baamira. ²⁵ Nadie i kha bu wa mu gaga kha zara be bilenni, na ira wle i vuf bann ma i kaadaara heke, u wiera ki tlege i thakuogira ira.

Hape na pi khuowe miye

3 Hape i tĩ, i sune i thĩ na hã i khuowira I, si le thaaga haru na buu kei wa Yekila siestra, pi ya pi hapira nurelbumira na bi si haru na i siere pi heke wa?. ² Nadie pi ba ya kha i nurelbumira kira, duna kha i gbine nipe. ³ Hã i yii i gagasura i gbora fofa luma doro za wa?, mu gaga kha thalugure wete dorise ki hogan, sani bobiye, duna dayiindorohuwuse II. ⁴ Na i gbekinsura kan ma na le i kpolonsira u, ki ye i hufan na gagawuonse, na ye i luma tho?, si ki nuu Yekila gbaangbo, si gbuu wru asu wa?. ⁵ Khu hapira kha yii pi lanra Yekila za, mafura pi kha bogo pi kiramira, pi na sunen ma pi thĩ na hãan pi khuowira, ⁶ mu gaga kha baa Sara na sunen u thĩ na hãan u khuora *Abrahamura* / *Abrahamu*, haru ki ye u kha: «Mi thadeye.» Ira wle na i le mikinnye kei an, i le wa Sarara biheripe thĩ.

⁷ Khuowe, i tĩ, i go i hapira lonkiruwe za, nadie i fanra tara pi begura. I gbine i hapira III, nadie thakuogira Yekila hã i tĩ, gi kpuogira u hã bie tĩ, si le thaaga hã mune sii ba baru i Yekire yira wa?.

I go kame na kira

⁸ Mi sierephulyansira ki bu wesi na hã i bie. I go kame na kira na hufan na gagase kpo, na makari, ki khuru kame mu gaga kha yabiiwe, na le nukirwe, ki sune i thĩ na hã kame. ⁹ Hã i taa mbilye na mbilye wa?, warima na gbure kusa?ura pi kusa i wa?. Na, i yin Yekila kha u kira pi IV, nadie si za i yidi, si le thaaga i bu kiruga.

¹⁰ Nadie si ded ba Yekila sewura za kha:

«Wle baa ki bie na bu thakuosuruga, ki hufan kpolonwuono za, u deyura kan ma na go u delenra sierebutse debe za, ki kei tona siese,

¹¹ na kei mbilyeliige, ki ki le mikinnye, na pei ki bie woyike ki yo wura.

¹² Nadie Adeyura bad ba u yiwiyira nitelenyemira za, ki zen u numiyira ki nuure pi Yekire yira na zina m. Na mbilyelederwura bie u, Yekila aru wa bie za.»

I Makin khaadie ken ni na Efezwe 5:22; na Koloswe 3:18; na 1 Timote 2:9 II Makin khaadie ken ni na 1 Timote 2:9 III Makin khaadie ken ni na Efezwe 5:25; na Koloswe 3:19 IV Makin khaadie ken ni na Matiyo 5:44

¹³ Na i le wa mikinnye na i gagasura bie, ana ki wru le i mbilye? ¹⁴ Haru na i bu wa vense i mikiruliigira kamara za, kpolonwuono bu wa i bege. Hã i an nura sii wa?, hã i ye i gagasura asu wa?. ¹⁵ Na i gbine Kirisitira kpora i gagasura za, u ki bu Adeyura. I hufan si hufanse, na nura bud i na gbuu i lanra miyura za, i wru zina u na kira. ¹⁶ Na i zina u deyura na gaga wuonse duna gbinese, ki hufan na gagayegense si le thaaga nuse go wepe ki asu i yisnuugura kiretesura za.

¹⁷ Nadie na mu buun vense mu mikiruliigira kama za, kena si bu Yekila dina, si kira na tara baa mu ven nadie baa mu liin mbilye ira.

¹⁸ Nadie Kirisitira thira huun ma bankpo kpeli nthirbiwira mbilyeliigira kamara za, u nitelenyemo wle huun nitelenyeme kama, si le thaaga u yo i Yekila wola za. Gboda gege gi u, pi khuru u wa, na u gbun alun ma Ninwegemura wurkura za. ¹⁹ U Nin kpuora wurkura za u yo ded Yekire siese na nimira kha bu kasora ira, ²⁰ bie na kei Yekila siestra Nuhun khira za. Na Yekila bad ki tle wle bena Nuhuna kha le gbuogira ira. Nigome wuru buun lonn gi gbuogira za na kuon wa?, fo nipe wansaa kpeli, bie wuru kuon na kura asigura ²¹ Gi kura kha bogu wa fu kha ayikira miye; gi ki zin ze i. Ayikira kola bogu kha ki khon ma nirige i gbora za wa?, na ki bogu wa kha i buun ma Yekila yida na lobidayegem. Ayikira kuore i wa Yesu Kirisitira hu arumira wurkura za. ²² U gann ma haru zaazara ni na hufann Yekila ledingerura za. Melegewe, na miyura ki bu na wurku na fanaderwura ki bu zara ni, bie bie sune wa pi thĩ ki hã u.

Kiretewe thakuofene miye

4 Baa Kirisitira buun vense u gboda za, i hufan na si vensura gagasura tĩ. Nadie na kiretwe wle buun vense u gbode za, u dege bu mbilyeliigira za dwa?.

² Na go ira wle, na ye i dunuyara za fara, i kan ma na nure na makin na Yekila dina, hã i thuo gbode yekembibigira dwa?. ³ Nadie khira, miyura bie kha nuu Yekire kudewura, si doro i kha le. I kha le wa zerige, yekembibiga kha bu wa i za, na thaydbiga, na lowogu, i kha bu wa wepe ki khuru na y ki hii, na simiye, kena Yekila kei si wa?. ⁴ Ira wle, bamuna khon ma bie Yekire kudewie, nadie baa pi ya na i bu ki die na bie lebnbwura za dwa?, si ki le thaaga na pi kusa i. ⁵ Na diyaga gu ba ban, pi ba nure wa Yekila wola za na thuo si bie, u wiera hufan si hufanse ki tle na ba kiti nikogolinkowira duna nhuomira ira.

⁶ Si ye na Yekire siereuusura ded haru nhuomira heke. Yekila kitin mi wa na makin na pi milewenyira, mu gaga kha nthirwura buura. Na ira wle Ninwegemura wurkura kama pi wru hufan thakuogo za na makin na Yekila dina.

Kiretŕewe nùrèlbme miye

7 Mlyra bie zuobena nann ma zuori. Ì hɔdan na wɔɔme, ki hɔdan ko ki yŕn Yekila. 8 Wesi ki bu wɔɔla si bie za, si ki bu kha ã khɔri kame na kpoloro kpo, nadie khɔrime ye wa a yafa mbŕyelegɔɔ za. 9 Ì gɔ kame khŕise na kŕra, hã ã kpã wɔɔye na kame wa?. 10 Mlyra Yekila yãagŕnn ã bie kpo kpora dŕn i, ã khe ie na denfe kame. Ì le miliindekŕiwe na gɔ Yekila miyãagŕranye thŕnye thŕnyira bie u hãar ã na kŕra. 11 Na Yekire yãagŕnn wle na sierebɔnkŕiwe, na u kha u siere u de Yekire siere. Na wle bu liige ki hã buɔ, faŕra Yekila hãar u, u khe gie na liige hã wle, si le thaaga Yekila bu gbŕnekpakpase miye bie za *Yesu* Kirisitira kãmara za. Gbŕnese na wɔrko bu wa Yekila bese bãanye bie. *Amiina | Amiina*.

Na ven nadie baa mu bu kiretŕe

12 Mi yesegbŕiwe, gbŕisra ki bu ã za ni mura mu gaga kha naaga za ã bu, hã ã ye bamuŕa khon ã si za wa?, hã ã khe si si le mu gaga kha mukeliine i wa?. 13 Na ã hɔdan na bãanwuoro nadie ã niin bu Kirisitira vensura za, na Kirisitira ba bann na u uga yeyebura bende bãa, ã ba hɔdan bãanwuokpakpaka na yã-gayãgame za tŕ. 14 Na nipe kusa ã Kirisitira kãma za, bãanwuogo bu wa ãe bege, nadie *Yekila Nina | Yekire Nin* ki bu uga yeyebura Nina, u ba hɔdan dŕn ã. 15 Hã ã u sii bu vense nadie kha u bu wa nukhudaa wa?, kha u bu wa zugbŕo wa?, waruma kha u bu wa kakaruledaa wa?, waruma kha u yii wa u nuuga nipe miye za wa?, 16 ŕa na u ven ma nadie baa u liin kiretŕe, hã nuse gɔ u si za wa?, u kãn ma thŕra na gbŕne Yekila nadie baa nipe ye u kha kiretŕe ŕa. 17 Kiti gɔbena nann ma. Uɔ kitira gbŕu ba gɔ ba Yekila nupura za zo. Na Kitira kãn gɔ ba aa za zo, wɔrie kein kha bie khãan Yekila sierevusura za wa?, muse bie ba phla na yo? 18 Si ded ba Yekila sewura za kha:
«Na nitelenyemora kuomira hugan ma,
nɔbŕyara na mbŕyaledaara
bese ba hɔdan ma muse?»
19 Mafra, wɔrie vensura ki makŕn na Yekila dŕora, bie kan pi nimira nthŕiwe ledaa Yekila ki bu nuune kpo Yekila heke, ki pɛi ki yo wɔɔre na mukŕliligira.

Egilizi wɔɔre nipe miliinse miye

5 Egilizi wɔɔre nupura ki bu ã sugumura za, bie heke mi siere ŕa. Mle bu wa wɔɔre nura uɔ tŕ,

vensura thŕna Kirisitira buuri, mie bu wa siere siere. Uga yeyebura u ba ban mi, mie ba bu wa mie nii bu. Wesi mi bie pi heke siere ki bu kha: 2 Yekila nupura u hãar ã I, ã ki ken bie ki kŕra mu gaga kha baa nura ken u zãrag-bode. Hã ã le si mu gaga kha pi bad ã wa si faŕa za wa?, ŕa ã le si na kpolonvuriga mu gaga kha baa Yekila khɔri si, hã tŕnɔbiege ba hɔdan bu wa?. 3 Wɔrie Yekila hãar ã, hã ã di faŕa bie za na tãra wa?, ŕa ã bɔgɔ pi khŕnkŕne ã lebnkŕiwe za. 4 Mafra, na Yekila nupura kendakpak-pawara (u ki bu Kirisitira) ba bann bende bãa, ã ba bu ugbanfula yŕgaramɔ wle ki asi wa?.

5 Si kpuosira i tŕ, bikhoyipe na biheripe, ã sŕne ã thŕ na hã egilizi wɔɔre nupura. Ì bie sŕne ã thŕ na hã kame. Nadie si ded ba Yekila sewura za kha: «Wle ki uɔre u thŕ, Yekila khŕi wa uɔ deyra. ŕa wle ki sŕne u thŕ, u flŕ wa uɔ za.» 6 Gie yeŕi, ã sŕne ã thŕ wɔrko deye Yekila wɔɔla za, na ã ariga bene ba nann bende bãa, u tu ariga ã II. 7 Ì ye ã wukŕnsira bie uɔ leke za, nadie uɔ ki bu ã kendaara.

8 Ì hɔdan ko na tu gɔ ã thŕ. Nadie ã bŕra Sutana minjin ma ã lɔsra za ki uri mu gaga kha zara ki bie nura kha uɔ gɔ khɔ. 9 Ì nŕre khãamura za na kŕra na khŕi Sutana. Ì kuɔgŕn kha siere vensura siira ki nan kiretŕewra buɔra bie ki bu dunuyara za tŕ ŕa. 10 ŕa siere vensura ba lei tãra wa?, die bena, flume deye Yekila yd ã kha ã bu uɔ uga yeyekizuomura siira *Yesu* Kirisitira kãmara za, uɔ ki ba denfe ã, ã khã?, ki hã ã faŕa, ã wɔri nŕre na kŕra. 11 Wɔrko bu wa uɔ bege bãanye bie! *Amiina | Amiina*.

Thiephulyane

12 Silivŕe mi ylen na u sewe sierebiye mi dãa hã ã ŕa III, mie heke, u bu wa yabitenyemo. Mi dãa wa uɔ leturwe na hã ã u, kha ã pɛi, ki bɔgɔ ã si tŕ na ye/Yedese kha bie flube mlyra mi de ã, pi bu wa Yekire flume. Ì pɛi na gɔ pi na kŕra.

13 Babilɔni sɔrgura kiretŕewra bie bu thie ã, Yekila u kenn khonn bie tŕ mu gaga kha baa u kenn khonn ãe ŕa. Mi bikhiye Mariki bu thie ã tŕ. 14 Ì kpen yabiiwira bie na thie wle na kpolonvuriga.

Yekire hã ã bie kpolonwuoro.

I Makŕn khaadie ken ni na Zã 21:15-17; na Miliinye 20:28

II Makŕn khaadie ken ni na Matiyo 23:12; na Luki 14:11; na 18:14

III Ken Miliinye 15:22, 40

2 Pleri

Letirila siere thaaga

U boɔɔ si wa kha tɔŋ karĩndegome na ba lonn ma kiretiewe sugumu za. Pi karĩna ylen ma na nipe le mubiyekariye thĩna bie. Wese a kãn na le na wɔri kei uɔ tɔŋ karĩna nĩrɛsira, sie ki bu kha a pɛi ki yo wɔɔre na Yesura khĩna nĩrɛsira, na a bie tĩya ki yo wɔɔre, mu gaga kha wɛɛɛ yãan Yesura na yiwire na karĩn a si ɔra. Pleri nisĩnn boɔɔ si wa na Yekila nĩpura, kha pi kãn ma ki nĩrɛ na Yesura khĩna mu gaga kha baa Yekila bie si ɔra, ki pɛi na gɔ tĩya khĩna Yesura dãarawira boɔɔɔ mĩ ɔra. Ki ded pi kha pi ki kɔrĩsĩn pi thĩ na tɔŋ karĩndewira karĩna dĩna pi mubiyekariyira pi khe ki lon i kiretiewira sugumura za ɔra. Wɛɛɛ ki de kha: «Yesura ba gbũu ban dũwa?», Plerira bu boɔɔ si wa kha pi siɛsira bu wa tɔŋ. Baa Yesura bu leigĩn kei ban, u ba ba nipe bu tu Yekila khĩna ki vikĩn pi kpolonsira na zie pi mubiyeliigira, ki yle Yekila zĩn mĩ.

Pleri bu thie wɛɛɛ u dãa hã sewura ɔra

1 Mĩ Simɔ Pleri liin *Yesu* Kirisiti miliinbiye na dãara, mĩe ki sewe letirile na dãa hã ɛe wɛɛɛ buun aa khãasiwuwira thĩna. Ī buun ma bie khãamira a zĩndaa *Yesu* Kirisitira ki bu a Yekila uɔ telemira kã-mara za. ² Yekila na a Adeye *Yesura* kĩra ĩ ki hã ĩ kpolonwuonɔ gbaangbo nadie baa ĩ tuun mĩ ɔra.

Pleri bu hã karĩn na gbũu lomura za kiretiewira kãn nĩrɛ ɔra

³ Mude bãa ki wɔri yle a hidan thakuogo za ki sie duɔ a telemira za Yekila khĩna nĩrɛsira za, Yekila hãar a wa sie bie u wɔrikura za. U ylen ma na a tuun wɛra yid a u uga yeyɛbura na u wɔrikura za ɔra. ⁴ Gĩe uga yeyɛbura na gie wɔrikura kãmara za, mikĩrikpakpa?ira nuugura Yekila na hãar a, a buun ma ɛe miyura bie. Baa a buun ɛe miyura, a wɔri die na Yekila na le kpuore, ki wɔri ko dunuyara yekemibieɔugura. ⁵ Gĩe yieri, ĩ pɛi na sie lonkĩrɛwɛ ĩ khãamira za, na sie Yekire tuume ĩ lonkĩrɛwira za, ⁶ na sie tugɔbe Yekire tuume za, na sie pɛime tugɔbe za, na sie teleme Yekila wuɔla u pɛime za, ⁷ na sie nuwanse telemira u Yekila wuɔla za, ki sie khɔrime nuwanɔra za. ⁸ Nadie na ɛe miyere bie bu ĩ gagase za na gɔnni, ĩ gbɔ?ira hu ĩ dũwa?, sie ki ba denfe ĩ ĩ yo wɔɔre na tu a Adeye *Yesu* Kirisitira na kĩra. ⁹ Nja na ɛe miyere bu nira wɛe gagase za wa?, uɔ deyira bu wa mu gaga kha dariga ki thãwu thãwu. Uɔ deyira pha? wa kha uɔ na yedɛn ma na khonn u khũ mubiyeliigira za zuori. ¹⁰ Gĩe yieri, mĩ yabiiwe, baa Yekila kenn khonn ĩ na yid ĩ, ĩ pɛi na yii wɔɔre sie za. Na ĩ nĩrɛ ki makĩn na bie lomura, ĩ wa mubiyeliige za dũwa?. ¹¹ Na

sie liiri, Yekila ba phii zie wa a Adeye na a zĩndaa *Yesu* Kirisitira ukɛizuonjira tũtuna bie ĩ lon bu.

Ī telen karĩntelenyemora za

¹² Gĩe yieri, mĩe ba ki kuɔgĩn ĩ wa na ɛe miyura bãanye bie, harĩ na ĩ tuun si wa na gɔɔ tĩya karĩna siɛsira ĩ buuri. ¹³ Na yle mĩe thakuogo za, mĩ yãan si kha si kĩra mĩ ki kuɔgĩn ĩ na ɛe miyura ĩ bu hidan ko, ¹⁴ nadie mĩ tuume bu si za kha mi hubena yĩmin ma, a Adeye *Yesu* Kirisitira na boɔɔɔ mĩ si zuori. ¹⁵ Nja khaala mĩ hu diyãgura kha gie nan, mĩ ba pɛi wa ki siere ĩ heke, si le thaaga na mĩ ba huun zuori, wese mĩ karĩn ĩ, sie hidan ĩ gagasira za.

¹⁶ Baa a boɔɔ ĩ a Adeye *Yesu* Kirisitira wɔrikura na u bamura miyura, kpulɛe a kpulɛn ĩ wa?, nja aa yiwiyira yãan ma uɔ thĩra u uga yeyɛbura za. ¹⁷ Bena a Adeye *Yesura* buun gbĩnese na gbɔɔnɛ na kud *Siye/Siye* Yekila heke, uɔ wɔrikɔdeye Yekire wɛe ded ba kha: «Wɛra bu wa mĩe bikhiye khɔrɔɔɔ thĩ, uɔ za mi yiin mĩ bãanwuonjira bie.» ¹⁸ Sie siɛsie, aa thĩra nuun si wa na si kũn zaazaara ni bena a kha bu bieɛmɔyanjira thaagura za na *Yesura* ĩ.

¹⁹ Na sie sie za tĩ, a lann ma Yekila yãdedewira siɛsira za. Si bu wa siɛse bakan na kĩran. ĩ kãn ma na gɔ si na kĩra. Si bu wa mu gaga kha fitanĩ ki bu ki so khaare duɔ za ni dabirige za, ki tɛe diyekĩnja banu kha diyekĩnbene khusabila yedɛn ĩ gagasira. (Die khusabila ki bu Kirisitira.)

²⁰ Iyo, ĩ tu si na kĩra kha nĩhĩrĩbiye wɔri tu Yekila yãdedewira siɛsira kɔrɔwira u thĩ za wa?. ²¹ Nadie Yekire yãdedewe siɛsira kure nĩhĩrĩbiye dũŋo za wa?,

I Ken Matiyo 17:1-5; na Mariki 9:2-7; na Luki 9:28-35

ɲa Ninyegemɔ / Yekire Nin yiin si pi nuusra za na pi de si Yekila yɪsɪgɪra za.

Plet bu sarɩ kirefɩwe za na gbũu tɔŋ karɩndewe miye za

2 Khɔira, tɔŋ yãdedewe kha bu wa *Lsɪrayel / Lsɪrayel* sɪrɪgɪra za. Ɔ sugumura za tɩ, tɔŋ karɩndewe ba hɩdan ma bu tɩ. Pi ba ki bilen nɩpe na pi karɩna harɩ na ba yo keɩ Adeyɪra thɩra zɩnn mi ɩra. Sɩe ki ba ye pi yan wɔgbɔɩga na yii pi thɩ za vivi na asɩ khon fɩ pere. 2 Nɩgɔme ba thuo pi kakarɩliigira, bɩe ki ba le thaagɪra nɩpe asɩ Yekila khɩna yɪsɪgɪra. 3 Baa pi khɔrɩn tigiya na yo tannɩ, pi ba kpɩi wa tɔnse na kpense bilen Ɔ. Ɗa pi kɩtira ɔfɔn zɩen ma fɩ zuori ki tɩe wɩ, Yekila ba asɩ khon mi wa fɩ, sɩ ba lei wa?

4 Nadɩe, harɩ melegewɪra na liin mɩbɩyɪra harɩ khɔira ni, Yekila makarɩn pi za yãan wa?, ɲa u wɔd pi wa na zɔwɔgɔse na hɩnn mi dabirigbemɔŋa za, ki tɩe kɩtidɩyãgɪra. 5 Khɔikhɔ nɩpɪra kha bu, Yekila makarɩn pi za tɩ wa?. Ɗa u yɩen ma na adaga gbɔɩga bann na ba khuun wɩpɩe bɩe kha ãn u wa? ɩra, ki kuoren Nuhɩn kpo dɩna nɩpe wãnyɔɔ buɔ. Nuhɩna uɔ kha de ba nɩpe kha pi telen. 6 Yekila yɩen ma na kɩti waan *Sodɔmu na Gomɔɔrɩ / Sodɔmu na Gomɔɔrɩ* za tɩ, ki suon sɩe gbonse na liin si mɩrɩwe, na bu bɔgɔ kha wɩpɩe ki ãn u wa?, mafɪra pi ba so tɩ. 7 Ɗa u kuoren ma Lotɩ, nadɩe uɔ kha bu wa nɩtelenyemo, mɩbɩnyɪra nɩpe kha le, sɩe kha asɩ wa u gagase. 8 Nadɩe baa uɔ nɩtelenyemo wɩe kha bu bɩe nɩbɩbɩe sugumura za ki yã wɩ na u nu pi miyɪra dɩyãga tɔɔ dɩyãga, u gagase kha asɩ wa pi leɩɩn bɩwɪra kãmara za. 9 Mafɪra tɩ, Adeyɪra thɩra tu wa ɩmɪra za uɔ wɔrɩ zɩn nɩtelenyemɪra gbɩrɩse za, ki ye nɩthɩrɩbɩwɪra na ba kɩti wi dɩyãgaphɩlyanɲa za. 10 U ba kɩti wa thɩ wɩpɩe ki horo horo gbɔɩde yekemɩbɩebɩga kãmara za, pi gbɩne wɔrɩkɔ deye Yekila wa?.

Bɩe tɔŋ karɩndebɩe khãan pi thɩ za ki tãra, pi de ba sɩere huwuse, dɩna na kusa zaaza wɔrɩkɔ miye, sɩe bu foi pi heke wa?.

11 Harɩ melegewɪra ki bu na fanɲa na wɔrɩkɪra, ki tãra bɩe tɔŋ karɩndebɩe begɪra, bɩe ha kusa zaaza wɔrɩkɔ miyɪra Adeyɪra wɔɩa u wa?. 12 Ɗa bɩe nɩpɩe lad ba wɔɔme, pi bu wa mu gaga kha gbangadaabe pi gɩde na gɔ pi na khu wɩ ɩra. Miyɪra pi tu wa?, ɩe pi kpãa, gɩe yɩerɩ, pi ba hu wa mu gaga kha gbandaawɪra tɩ. 13 Vense ki ba le pi taasɪra pi keɩtelemɪra kãma. Na le pi yebɩga miye khɩekpãnkpãŋa za, sɩe ki nuu bɩ. Na Ɔ bɩnn khaare tikpo dɩn mi ki dɩ, pi ki kpɩi wa tɔnse na pi le nulamiye. 14 Pi yiwiyɪra bu wa hape za bãanye bɩe, pi hɩi mɩbɩyɩliige za wa?. Wɩpɩe ki bu keɩ le fanɲa Yekila khɩna nɩrɩsɪra za, pi kpense wa bɩe na yii wi mɩbɩyɩliige za. Pi khɔrɩ tigiye ki tãra, Yekila danɲan mi wa. 15 Pi keɩn ma khɩntelenyena na diiri, ki thuo Bozɔrɩ bikhiye Balamu wɔŋɪra, uɔ wɩera pi na hãan

tigiye kha u le mɩbɩyɪra ɩra, 16 ɲa wese u liiri, u yɩen keɩ buun sɩ kpaŋɩnse wa?, kãŋun thɩra ki bu keɩsɩeremura, uɔ khɩen nɩthɩrɩga nuuga na sɩeren Yekire yãdedaa Balamura heke na bɔgɔn u u wɔɩn-lakɪra.

17 Bɩe tɔŋ karɩndebɩe bu wa mu gaga kha kɔɩn wɩe ki bu keɩ le ãme. Pi bu wa mu gaga kha dadɩranse wese sarangbɔɩga khe ɩra. Dabirigbemɔŋa zɩen sann bɩe nɩpɩe. 18 Tɔŋ karɩndewɪra de ba sɩeregbɔɩnse keɩ le thaaga, nɩpe wɩpe pɩn na khɩɩgɩnn kud bilense za, pi kpense wa bɩe na yan yii wi gbɔɩde yekemiye za. 19 Pi de ba bɩe nɩpɩe kha pi ba bu pi thɩ kena bɩe thɩra liin ma dome pi yekemiyɪra za, ɩe wɩe ki khu wɩ ɩra. (Nadɩe mudɩe bãa fanɲa gbɩnn mu za, mu liin ma dɩe mɩna donron.) 20 Wɩpɩe ki tu a Adeye na a Zɩnda Yesu Kiritɩtira, bɩe keɩn ma dunuya wɩe mɩtegenyɪra, ɲa na pi wɩd lonn ɩ za na yɩen na i buun wɔrɩkɔ pi za, bɩe nɩpɪra ɩmɪra ba ɔfɔ bɩu wa na tãra khɔira. 21 Nadɩe na bɩe nɩpɪra na tuun teleme khɩna wa?, sɩe kha bãa pi za na tãra baa pi tuun ni ki keɩn Yekila sɩerehãansɪra na bɔgɔn mi ɩra. 22 ɩra wɩe, pi bese liin ma mu gaga kha baa sɔkɩe de si kha: «Berwɩ wɩd gbũun u sarɩsɪra za» Dɩna kha: «Dɔrɩbɩna wurɩme na u vɩ gbũume tekpula za.»

Plet bu sɩere na gbũu Adeyɪra vɩ bame miye za

3 Mɩ yabikhɔrɩyɔme, mɩ sewe yɔɔfɩramɔra wɩe mɩ bu dãa hã Ɔ mɩra. Bɩe sewubɩe yɔra bɩe za, mɩ ɔfɔ kuɔgɩn Ɔ wa na miye yɔɔ si le thaaga Ɔ bu gagakɩrɩse. 2 Mɩ bɩe wa kha Ɔ kuɔgɩn na wese Yekire yãdeyegemɪra na ded Ɔ khɔira, dɩna Adeyɪra ki bu zɩndaara, uɔ sɩeredewensɪra dãarawɪra na ded Ɔ ɩra. 3 Ɔ kãn ma na nisɩn tu kha phɩlyandɩyãsɪra za nɩpe buɔ ba ban ki le wese pi khɔrɩ, pi ba ki lugutɩn Ɔ 4 ki de kha: «Yesura na hãan ma nuuga kha uɔ ba ban, na he u he na a yã u wa?. A sekhãgawɪra huun zuon ma, kena miyɪra bɩe bu wa ɩ ɩmɪra za bere mu gaga kha baa ɩ kha bu dunuyara lebena ɩra.» 5 Bɩe nɩpɩe ki sɩere mafɪra, pi kuɔme bu wa sɩ za kha lugusɪra za, Yekila sɩesɪra wɔrɩkɪra za Yekila liin zaazaara na fɔɩɲa harɩ khɔikhɔira. Fɔɩɲa kud ba ãme za, na hɩdan kikpo na ãmɪra. 6 Bɩe ɩnkpuowɪra za tɩ, Yekila ye na adagagbɔɩga waan na ãme dɩin fɔɩɲa miyɪra bɩe. 7 Ɗa zaara na fɔɩɲa a yã ɩra wɩe mɪra, Yekila sɩesɪra gɔd sɩ wa ki tɩe naagɪra dɩedɩyãgɪra na so si, gɩe dɩyãgɪra, wɩpɩe ki nu Yekila bere wa?, bɩe ba so ba na zuo pere. 8 Mɩ yabikhɔrɩyɔme, mɩne tikpo bu, hã nura sii pha dɩe wa?. Dɩe ki bu kha Adeyɪra heke, dɩyãga kpo bu wa mu gaga kha dɩse kpɩekpo (1,000), dɩna dɩse kpɩekpo (1,000) bu wa u heke mu gaga kha dɩyãga kpo. 9 Adeyɪra ba lei keɩ hɩde u nuhãanɲa wa?, kena buɔ gaga wa kha u ɩen tannɩ. Ɗa u ba ba ki hã Ɔ, sɩe yɩerɩ. U khɔrɩ kha buɔ dii kheɩ tu Yekila wa?, ɲa u bɩe wa kha

pi bie tu Yekila na bu zĩme. ¹⁰ Adeyira bandiyāgira ba baru wa nɩpe za mu gaga kha zugbũro ^I, gie dɩyāgira zaazaara ba tũri na lurugĩngbũonse, miyira bie ki bu zaazaara ni, naaga ba so asi ɛ bie pere, fɔlonjira na miyira bie ki bu ki za, sie bie ba tũri. ¹¹ Baa ɛ miyira bie kãn ma na tũri, ɩ tuume bu lomura za ɩ kãn na nĩrè na yo ɩra. ɩ kãn ma na nĩrè mu gaga kha baa Yekila khɔri, ki telen miyira bie za, ¹² na ɩ tie Yekila dɩyāgira namura, ki ki pɛi gie dɩyāgira bu nan vivi. Gie dɩyāgira, naaga ba so ba zaazaara dũna daasira bie ki bu ni na asi si pere. ¹³ Na makĩn na Yekila nuhãanura, u ba le wa zaaza fɛnwɛ na fɔlonfɛnɛ. Mitelenyenye doro ki ba le sie za, sie a tie.

¹⁴ Gie yeri, mi yabikhɔriyɔme, na yie a gie dɩyāgira tiemura za, ɩ pɛi na hidan woyĩke za na Yekila, kei le bilenkhere na zarĩgĩnkhere. ¹⁵ ɩ tu wesie na kĩra. Na ɩ

I Makĩn khaadɛ ken ni na Matiyo 24:43-44; na Luki 12:39-40; na 1 Tesalonikiwe 5:2

yãan na a Adeyira bu ban vivi wa?, u ba ba ɩe bu bu zĩme zo. ɛ miyira za a yabiye na a yesekhuo Poli hãar ɩ sewe na makĩnn na wuomura Yekila hãar u ɩra. ¹⁶ Na u kha u sewe leturewe na gbũu ɛ miyira za, sie sierekpuosira u de bie leturwura bie za. Bie leturɩbie kpolonjira sie se suɔ kɔriwura tuume hugan ma. Sie ki le thaagura, wɛpe ki tu foi ɛ miyira za wa?, dũna pi buun karĩn wa?, bie ki vikĩn sie siɛsira kɔriwura. Sie kpuosira pi le na Yekila sewe yegemɔra khaaye yuɔ siɛsira. Baa pi le sie, pi bu wa pi thĩ asime za mafura. ¹⁷ Iyo, mi yabikhɔriyɔme, mi sarin ma ɩ za na gbũu ɛ miyira za zuori. ɩ tu go ɩ thĩ na bie nɩpe ki ãn Yekila wa? ɩra, hã pi ba le kpense ɩ na khon ɩ ɩ nĩrɛkhekɛkɛriyura u Yekila za wa?. ¹⁸ Na ɩ pɛi na yo wuɔre a Adeye na a zĩndaa Yesu Kirisitira kĩrigira na u tuumura za. Gbĩnese bu wa uɔ bese ɩra wɛ dũna bãanye bie kei gbaa. *Amiina | Amiina*

1 Zā

Leturila siere thaaga

Zā liin Egilizi wuore nira, uo na sewen ma leturwe pisāa na dāan hāan Yekila nupura kha bu Azi sirigura za. Tɔŋ karɔndewe na lonn ma pi sugumura za. Bie tɔŋ karɔndebie kha bakɔn kha Yesura bu Yekire kpakpawara Bikhiye wa?, ki ki yo wuore tɔ ki le mbɔye. Bie nɔpe Zāna yi kha Kirisiti bɔrawe. Ge ylen na Zāna sewen leturwe na bɔɔn mɔ si kha Yesura ki bu Kirisitira, kha uo ki bu Yekila Bikhiira liin u thɔ nuthɔrɔbiye na bann dunuyara za. U def ba kha Yekire kpakpawara ki bu yeyebura deyura, na khɔrume deye. Baa a liin u biiwira, a kān ma na hɔdan yeyebe za bāanye bie kei gbaa ki ki khɔri kame. Na gbūu mbɔyeliige geŋe, Zā bɔɔ a wa si kha a kān ma na de a mbɔyeliigira na Yekire si le thaaga u yafa a za nadie baa Yesura huun a kāma za ɔra. Nja nira wɛ bun Yesura, uo deyura kān ma na zie mbɔyeliigira ki ki thuo Yesu Kirisitira.

Yekila siestra ki hā thakuokelzuonjira

1 Siestra kha bu na dunuyara tiin thonn wa? ^I, sie wesie miye a nuuri, na yāan si na a yiwiye, na kenn si na kɔranɔ, ki phod si za na a lese, sie ki bu siestra a bu de tɔ na si hā nɔpe thakuokelzuonjira. ² Iyo, ge thakuogira bɔɔn ma ki thɔ na a yāan nɔ. Aa liin ma ki siere we ki ki de tɔ ge thakuokelzuonjira miye, ki kha bu wa na *Siye/Siye* Yekila ki tuon ba bɔɔn ki thɔ na aa ɔra wɛ ^{II}. ³ Siestra aa nuun ki yāari, sie miye aa bu de tɛ tɔ si le thaaga aa na tɛ le nukpuore. Nadie a nukpuola bu wa na Siira dɔna u Bikhiye *Yesu* Kirisitira. ⁴ A sewe wa ɛ miyura na hā tɔ si le thaaga a bāanye wuo na kɔra.

A kān ma na nɔrè Yekila yeyebe za

⁵ Ken, wesie a nuun Yesu Kirisitira heke ki de tɔ, sie ki bu kha Yekila bu wa yeyebe, dabirige foi sii bu u za wa?. ⁶ Na a de ba kha aa bu wa nukpuore na Yekila, ken a le wa dabirimiyɛ, a bu wa tɔndewe dɔna a nɔrè na tɔyara wa?. ⁷ Nja na a nɔrè wa yeyebe za mu gaga kha baa Yekila bu yeyebura za, die bena a hɔdan ma nukpuore na kame ki ye u Bikhiye *Yesura/Yesu* tarɔmura yede a na khon a mbɔyeliigira bie. ⁸ Na a de ba kha aa le mbɔye wa?, a kpense wa a thɔ, dɔna a tu tɔya wa?. ⁹ Nja na a bu na de a mbɔyeliigira, Yekila bu wa nuone kpo Yekire, u telenn ma, u ba yafa a za ki khon a mbɔyeliigira bie. ¹⁰ Na a de ba kha aa bu mbɔyeledewe wa?, sie bɔɔ wa kha a de ba kha Yekila bu wa tɔndaa, dɔna u siestra bu a gagasira za wa?.

I Makɔn khaadie ken ni na 1 Zā 2:13; na Zā 1:1 II Makɔn khaadie ken ni na Zā 1:14

2 Mi biiwe, mi sewe hā tɔ wa leturwe si le thaaga hā tɔ le mbɔye wa?. Nja, na si nann ma na nira uo liin mbɔye, Soronadaa bu a heke *Siye/Siye* Yekila wuola u. Uo liin *Yesu* Kirisitira uo wɛra ki bu nuthɔrtelenyemora. ² Nadie Yesu Kirisitira hāan ma u thɔ na liin thɔɔnstru khonn a bie mbɔyeliigira kāmara za. Aa doro mbɔyeliigira u wa?, nja aa na dunuyara nupura buora bie mbɔyeliigira kāmara za.

³ Na a go Yekila sieredewensira, sie za a tu kha a tu u. ⁴ Nira wɛ ki de kha uo tu wa Yekila kena u go u sieredewensira wa?, uo deyura bu wa tɔndaa, tɔya bu uo deyura za wa?. ⁵ Nja nira wɛ ki go Yekila siestra, uo deyura bɔɔ wa kha Yekila khɔrɔmura bu wa uo za gbaangbo thɔ. Mafura a tu kha aa na Yekila bu wa nukpuore. ⁶ Nira wɛ ki de kha uo bu wa *Yekire baa/Yekire baa*, uo deyura kān ma na khe Yesu Kirisitira nɔrèlɔmura.

Kame khɔrume miye

⁷ Mi yabikhɔrɔyɔme Kirisitira za, si bu mu gaga kha sieredewenfense mi hā tɔ wa? ^{III}. Sieredewenduguse i, wese tɔ buun harɔ bena tɔ god kiretɔesira ɔra. Sie sieredewendugusira ki bu siestra tɔ nuun ɔra. ⁸ Geŋe guo za tɔ, sieredewenfense mi bu sewe hā tɔ. Yesura nɔrèlɔmura dɔna tɛ nɔrèlɔmura ki bɔɔn si kha tɔya u. Nadie dabirigira bu wa ki tāra, na yeyethɔnthɔmira bu ki yede geŋura zuori. ⁹ Na nira uo de ba kha uo bu wa yeyebe za, kena u yāasɔnn ma u yabiye, uo deyura bu wa dabirige za bere. ¹⁰ Nira wɛ ki khɔri u yabiye, uo deyura bu wa yeyebe za dɔna mune sii bu na wɔri ye u wa mbɔyeliige za wa?. ¹¹ Nja, nira wɛ bāa ki yāasɔn u

III Ken Zā 13:34

yabiye, uɔ bu wa dabirige za. U nūrè wa dabirige za keɩ tu u yogeŋe nadɩe baa dabirigira darun u ɩra.

¹² Mi bikhɔɩyɔɔmɛ, mi sɛwɛ hã ɩ wa leturɩwɛ, nadɩe ɩ mubɩyeliigira yafan ma ɩ za Yesu Kirisitira kāmara za.

¹³ Mi siiwe, mi sɛwɛ wa wɛsɩe na hã ɩ si, nadɩe ɩ tu wa wɩera kha bu na dunuyara tiin thonn wa? ɩra. Mi sɛwɛ wa wɛsɩe na de ɩe bikhoyipe kha ɩ buun ma wɔɩkɔ Sutana za. ¹⁴ Mi ɔfo de ɩ wa si tɩ mi biiwe kha ɩ tu wa Siira. Mi siiwe, mi sɛwen hã ɩ wa wɛsɩe nadɩe ɩ tu wa wɩera kha bu harɩ dunuyara tiibena. Bikhoyipe, mi sɛwen hã ɩ wa tɩ nadɩe ɩ bu wa na faŋa, ɩ nūrè wa na Yekila siɛsɩra dɩna ɩ buun ma wɔɩkɔ Sutana za.

¹⁵ Hã ɩ khɔɩ dunuyara wa?, hã ɩ khɔɩ dunuyara kpolorŋo miyura wa?. Nɩra wɩe bãa ki khɔɩ dunuyara, uɔ dɛyɩra khɔɩ Siye/Siye Yekila wa?. ¹⁶ Nadɩe, dunuya wɩe miyura (Gbɔɔɔ yekemiye, miyura mu yã, na yɩe mu wɔɔɩ kure ɩ za, na wãnsɔ mu budaga za), siɛ suɔ sii kuɔ Siye Yekila za wa?, ŋa si kuɔ ba dunuyara za. ¹⁷ Ke-na dunuyara ba tāra wa?, u yekemubɩebɩigra ba tāra wa tɩ, ŋa nɩra wɩe bãa ki le Yekila dɩŋora, uɔ hudan ma thakuogo za kũu keɩ hu.

Kirisitira bɩɩrawe miye

¹⁸ Mi biiwe, benphulyana nan ma. ɩ nuun na si ded kha Kirisitira bɩɩra ba ban. Kena ɩra wɩe thɩra Kirisitira bɩɩragɔmɛ bu wa bu. Gɩe yɩen na a tuun kha ben-phulyana nann ma ^I. ¹⁹ Bɩe Kirisitira bɩɩrabɩe kuɔ ba a sugumura za, ŋa tɩyara za pi kha bu aa yabiiwe buɔ wa?. Na pi kha bu aa buɔ, pi naa hudan dɩn a. ɩra wɩe si yed ba kha pi bu aa buɔ wa?.

²⁰ Ŋa ɩe uɔ, ɩ buun ma Yekila *Ninyegemɔra* / *Yekire Nin* na kuɔ Kirisitira heke, na si liin thaaga na ɩ bɩe tuun tɩyara. ²¹ Na si liin mafura, mi sɛwɛ wɛsɩe ki hã ɩ nadɩe baa ɩ kuɔ tɩyara wa?, ŋa nadɩe baa ɩ tu u ɩra. ɩ gbũu tuume bu si za kha tɔŋɔ sii wɔɩ kure tɩya za wa?.

²² Āna kpuo ki bu tɔndaara? Nɩra wɩe bãa ki de kha *Yekila Nithɩrɩkhoromora* / *Yekire Nithɩrɩkhoromo* ki bu *Yesura* / *Yesu* wa?, uɔ dɛyɩra ki bu tɔndaara. Nɩra wɩe ki keɩ *Siye/Siye* Yekila na Bikhiira, Kirisitira bɩɩrara uɔ.

²³ Nɩra tuɔ nɩra ki keɩ si kha Kirisitira bu Yekila Bikhiye wa?, uɔ dɛyɩra keɩ wa Siye Yekila tɩ. Nɩra wɩe ki bu kha Kirisitira ki bu Yekila Bikhiira, uɔ dɛyɩra bu wa Siira tɩ ^{II}.

²⁴ ɩe uɔ, siɛsɩra ɩ nuun harɩ gɔbena, ɩ yii si ɩ gagasura za. Siɛsɩra ɩ nuun harɩ gɔbena, na siɛ bu ɩ gagasura za, ɩe tɩ, ɩ ba hudan ma nukpuore dɩna Bikhiira na Siira.

²⁵ Iyo, nuugura Kirisitira thɩra hãar a, gɩe ki bu thakuokɛzuonjira.

²⁶ Ken, siɛ mi kha bɩe na sɛwɛ hã ɩ na gbũu ɩ kpen-sederɩwura miye za. ²⁷ Na ɩe uɔ, Ninyegemɔra ɩ buun Kirisitira heke, uɔ bu wa ɩ za, ɩ ven nɩra karɩn ɩ dōwa?. Nadɩe Ninyegemɔra karɩn ɩ wa miye bɩe. Miyura u karɩn

ɩ, ɩ bu wa tɩya, tɔŋɔ sii bu ɩ za wa?. Gɩe yɩeɩ, ɩ gɔ Ninyegemɔra na kɩra na hudan nukpuore za na Kirisitira, mu gaga kha baa Ninyegemɔra karɩn ɩ si ɩra.

²⁸ ɩra wɩe, mi biiwe, ɩ hudan nukpuore za na Kirisitira si le thaaga na u ba bannɩ, u bu na a bu na lanja, hã a ba bu nɩse u wɔɔla za wa?.

Na telen ki keɩ mubɩyeliigira

²⁹ Baa ɩ tu kha Kirisitira telenn ma, ɩ kãn tu wa kha nɩra wɩe bãa ki le mitelenyenyɛ, uɔ dɛyɩra bu wa Yekila biye.

Zã bu siɛɛ na gbũu Yekila biiwe miye za

³ ɩ ken khɔɩkpakpapɩra thɩna *Siye/Siye* Yekila khɔɩn a harɩ na u yi a kha uɔ biiwe ^{III}, tɩyara za gbũu, a bu wa u biiwe thɩ. Dunuya nɩpura tu a wa?, nadɩe pi tu Yekila wa?. ² Mi nɩkhɔɩyɔɔmɛ Kirisitira za, na gɔ ki ɩra wɩe a bu wa Yekila biiwe. Ŋa muna a ba khɩegɩn ni, a tuun dɩe thonn na yeɩnn wa?. Ŋa a tuun ma kha na Kirisitira ba bann na bɔɔɔnɔn u thɩ, a ba khɩegɩn u wa, nadɩe a ba yã u wa u ɩɔmura za. ³ Nɩra tuɔ nɩra ki bu na gɩe lanjura Kirisitira miyura za, uɔ dɛyɩra yedɛ wa u thɩ mu gaga kha baa Kirisitira thɩra yed ɩra.

⁴ Nɩra tuɔ nɩra ki le mubɩye, uɔ dɛyɩra asɩ wa Yekila siɛrehãansura, nadɩe mubɩyeliigira ki asɩ siɛrehãansura. ⁵ Kena ɩ tuume bu si za kha Yesu Kirisitira bann ma na bu khon mubɩyeliige nɩpe za, mubɩye sii bu u za wa?. ⁶ Nɩra tuɔ nɩra ki bu Kirisitira za, uɔ dɛyɩra le mubɩye dōwa?. Ŋa nɩra wɩe ki le mubɩye, uɔ dɛyɩra yãar u wa?, u gbũun tuur u wa?.

⁷ Mi biiwe, hã ɩ yɩe nɩra sii kpense ɩ wa?. Nɩra tuɔ nɩra ki le mitelenyenyɛ, uɔ dɛyɩra bu wa nitelenyemo mu gaga kha baa Kirisitira bu nitelenyemo ɩra. ⁸ Nɩra wɩe ki le mubɩye, uɔ dɛyɩra bu wa Sutana biye nadɩe, na gɔ ki harɩ dunuyara tiibena, Sutana bu wa mubɩyeledaa. Yekila Bikhiira bann ma na bu asɩ Sutana miliinyira.

⁹ Nɩra tuɔ nɩra liin Yekire biye, uɔ dɛyɩra le mubɩye dōwa?, nadɩe Yekila siɛsɩra hudan ma uɔ dɛyɩra za mu gaga kha dɩitɔɔɩ. U wɔɩ le mubɩye dōwa?, nadɩe u liin ma Yekila biye. ¹⁰ ɩ ken ɩɔmura za Yekila biiwira na Sutana bewura wɔɩ tu na kpɩkɩn ɩra. Nɩra tuɔ nɩra ki le mitelenyenyɛ wa?, dɩna wɩe ki khɔɩ u yabiiwe wa?, uɔ dɛyɩra bu *Yekila baa* / *Yekire baa* wa?.

Kame khɔɩrɩmɛ miye

¹¹ Nadɩe harɩ gɔbena, ɩ nuun siɛsɩra ki de kha a ki khɔɩ kame ^{IV}. ¹² Hã ɩ yɩe a le mu gaga kha Kayɛ wa?. Uɔ kha bu wa Sutana baa ki yɩen na u khuun u khɩnɩyera. Na be liin na u khuur u? U khuur u wa nadɩe uɔ thɩra milewenyira na bɩn ma, na u khɩnɩyera beyɩra telenni.

I Makɩn khaadɩe ken ni na Matiyo 24:5, 23-24; na Marɩki 13:2-22
II Makɩn khaadɩe ken ni na Matiyo 11:27; na Zã 5:23; na 15:23

III Makɩn khaadɩe ken ni na Zã 1:12 IV Ken Zã 13:34

13 Mi yabiwe Kirisitira za, na dunuyara nɔɔra yāasɔn ɔ, hā ɔ yɛ bamɔŋa khon ɔ wa?. 14 Na aa ɔ, aa tu wa kha aa kuɔ ba huume za na bann thakuogo za naɔɔe baa a khɔri kame ɔra. Naɔɔe na khɔrumɛ bu wɛ za wa?, ɔɔ deɔra bu wa huume leke za harɔ fɔ. 15 Nɔra tuɔ nɔra ki yāasɔn u kānɔɔna, ɔɔ deɔra bu wa nɔkhudaa. ɔ gbɔu tuɔme bu sɔ za kha nɔkhudaa wɔri hɔdan na thakuokeɔzuoŋo u thɔ za wa?. 16 Ken ɔmɔra za a tu khɔrumɔra yo ɔra. Sɛ ki bu kha Yesu Kirisitira hāan ma u thakuogira aa kāma. Na si liin mafɔra, aa tɔ, a kān ma na hā a thakuogira a yabiwira kāma. 17 Na nɔra ɔɔ bu na budaga, na u yāan u yabiye gbɔrɔse za ki baɔ u bāane na keɔn u denfese, muse sii u deɔra le ki de kha ɔɔ khɔri wa Yekila? 18 Mi biiwe, hā ɔ yɛ a khɔrumɔra dii nɔɔga sɛse, na sɛre gbɔɔndeke dorɔ za wa?, ŋa a bɔɔ a khɔrumɔra mɔkɔrɔliige na tɔya za.

19 Sɛ za a tu kha a bu wa tɔya za, ki yɛ a hɔdan na kpolonwɔŋo Yekila wɔɔla za. 20 Naɔɔe na a ɔbɔdaara zarɔgɔn a wa, Yekila gbɔn tāra a ɔbɔdaara, dɔna u tu wa miye bɛ. 21 Mi nɔkhɔriyɔme, na a ɔbɔdaara zarɔgɔn a wa?, dɛ bɛna a hɔdan ma na laŋa Yekila wɔɔla za, 22 ki yɛ u hā a mɔne tuɔ mɔne a yɔn u, naɔɔe baa a nɔrɛ na u sɛredewensira na a le u dɔŋora ɔra. 23 U sɛredewensira ki bu kha a khāa u Bikhɔye Yesu Kirisitira za, ki ki khɔri kame mu gaga kha baa *Yesura* / *Yesu* hāar a sɛredewensira ɔra I. 24 Nɔra wɛ ki nɔrɛ na makɔn na u sɛredewensira, ɔɔ deɔra bu wa na Yekila, dɔna Yekila bu wa ɔɔ deɔra za. Sɛ za a tu kha Yekila bu a za, u Ninyegemɔra u hāar a, ɔɔ kāmara za.

Na tu khoŋɔn Yekire Nin dɔna Sutana nin

4 Mi nɔkhɔriyɔme, nɔɔra bɛ ki de kha bɛ bu wa na Ninyegemɔra hā ɔ khāa pi bɛ za wa?. Ŋa ɔ kɔrɔsɔn mi na ken mi zo na pi bu na *Yekire Nina* / *Yekire Nin* . Naɔɔe tɔndeyādedegɔme tuɔn ma dunuyara za. 2 ɔ ken ɔmɔra za ɔ wɔri tu Yekila Nina na yo ɔra: Nɔra tuɔ nɔra ki de kha *Yesu* Kirisitira bann ma na khɛn nɔthɔrɔbiye ɔme, ɔɔ deɔra bu wa *Yekire baa* / *Yekire baa* . 3 Ŋa nɔra wɛ ki bɛ na bi sɛ wa?, ɔɔ deɔra bu Yekila baa wa?. ɔɔ deɔra bu wa na Kirisitira bɔrara nin, ɔɔ wɛra bame miye ɔ nuun harɔ khɔi ɔra, ɔra wɛ thɔra u bu wa dunuyara za zuori.

4 Mi biiwe, ɔɛ ɔɔ bu wa *Yekila bewɛ* / *Yekire baa* dɔna ɔ buun ma wɔrɔkɔ tɔŋɔyādedɛrɔwɔra za. Naɔɔe, *Yekila Nina* / *Yekire Nin* ki bu ɔ za, ɔɔ wɔrɔkɔra tāra Kirisitira bɔrara nina bann dunuyara za ɔra. 5 Tɔŋɔyādedɛrɔwɔra bu wa dunuyara bewɛ, gɛ yɛn na pi sɛrelɔmɔra khɛgɔn na dunuyara sɛrelɔmɔra, ki yɛ na dunuya nɔɔra nuure wi. 6 Ŋa aa ɔɔ, aa bu wa Yekila bewɛ. Nɔra wɛ ki tu Yekila, ɔɔ nuure a wa, ŋa nɔra wɛ ki bu Yekire baa wa?, ɔɔ keɔ wa a nuurese. Mafɔra a tu khoŋɔn tɔya Nina na tɔŋɔ baara kame za.

I Ken Zā 13:34; na 15:12, 17

Khɔrumɛ kuɔ ba Yekila za

7 Mi nɔkhɔriyɔme, ɔ yɛ a khɔri kame, naɔɔe khɔrumɔra kure wa Yekila za. Nɔra tuɔ nɔra ki khɔri u kānɔɔna, ɔɔ bu wa Yekila biye dɔna u tu wa Yekila. 8 Nɔra wɛ ki khɔri u kānɔɔna wa?, ɔɔ deɔra tu Yekila wa?, naɔɔe Yekila bu wa khɔrumɛ. 9 ɔ ken ɔmɔra za Yekila bɔɔɔn a u khɔrumɔra na yuon ɔra: U dāan ma u Bikhɔira kpo kpelila dunuyara za si le thaaga a bu thakuothɔnɔhɔŋira ɔɔ kāmara za II. 10 ɔ ken mɔna pi kɔn kha khɔrumɛ ɔra: Aa lugun khɔrɔn Yekila wa?, ŋa ɔɔ khɔrɔn a ki dāan u Bikhɔira na ɔɔ hāan u thɔ mu gaga kha *thɔɔɔn-se* / *Thɔɔɔnse* daduoro a mɔbɔyɛliigira yafame kāmara za III.

11 Mi nɔkhɔriyɔme, na Yekila khɔrɔn a mafɔra, aa tɔ kān ma na khɔri kame. 12 Nɔra sii yiwire khɔd Yekila za yāan wa? IV. Ŋa na a khɔri kame, sɛ bɔɔɔ wa kha Yekila bu wa dɔn a, dɔna u khɔrumɔra ki bu a za, bɛ khɔrumɔra hɔin ma.

13 U hāar a wa u Ninyegemɔra, sɛ za a tu kha a bu u za dɔna ɔɔ bu a za. 14 Aa yāan sɔ wa ki liin sɔ sɛrewe kha *Siye* / *Siye* Yekila dāan ma u Bikhɔira na ɔɔ ba liin dunuya nɔɔra zɔnda V. 15 Nɔra tuɔ nɔra ki ba bi na de kha *Yesura* / *Yesu* bu wa Yekila Bikhɔye, Yekila bu wa ɔɔ deɔra za dɔna ɔɔ deɔra hɔdan ma na Yekila kpuore tɔ. 16 Na aa ɔɔ, khɔrumɔra Yekila khɔrɔn a, a tuon ma bɛ ki khāan pi za. Yekila bu wa khɔrumɛ. Nɔra wɛ ki bu na khɔrumɛ, ɔɔ deɔra bu wa na Yekila kpuore, dɔna Yekila bu wa na ɔɔ deɔra kpuore. 17 Na khɔrumɔra gbɔn a za mafɔra, a ba hɔdan ma na laŋa kitidɔyāgura, naɔɔe a dunuyawɛ thakuogira khɛgɔn ma na Yesu Kirisitira bɛgura. 18 Khɔrumɛ bu na ānabirise wa?, ŋa khɔrɔthɔn-thɔme dɛ ba ānabirisira. Naɔɔe ānabirise bɔɔɔ wa kha gbɔuse bu wa bu. Nɔra wɛ ki ān, khɔrɔthɔn-thɔme bu ɔɔ deɔra za wa?.

19 Na aa ɔɔ, aa bu wa na khɔrumɛ naɔɔe Yekila u lugun khɔrɔn a. 20 Na nɔra ɔɔ de kha ɔɔ khɔri wa Yekila, kena u yāasɔn ma u yabiye, u deɔra bu wa tɔnda. ɔyo u yabiira u yā, na u khɔri ɔɔ wa?, muse u le ki wɔri khɔri Yekila u yā wa? ɔra? 21 ɔ ken sɛredewensira Kirisitira hāar a ɔra: Na nɔra wɛ khɔri Yekila, u kān ma na khɔri u yabiira tɔ VI.

Na khāa Yekila Bikhɔira za ki bu wɔrɔkɔ dunuyara za

5 Nɔra tuɔ nɔra ki khāa sɔ za kha *Yesura* / *Yesu* ki bu *Yekila nɔthɔrɔkhoromora* / *Yekire Nɔthɔrɔkhoromo* , ɔɔ deɔra bu wa Yekila biye. Nɔra wɛ ki khɔri siye, ɔɔ deɔra khɔri wa u biiwira tɔ. 2 Na a khɔri Yekila na a nɔrɛ na u sɛredewensira, sɛ za a tu kha a khɔri Yekila biiwira. 3 Naɔɔe, na khɔri Yekila, sɛ ki bu na nɔrɛ na u

II Makɔn khaadɛ ken ni na Zā 3:16 III Ken 1 Zā 2:2 IV Makɔn khaadɛ ni na Zā 1:18 V Makɔn khaadɛ ken ni na Zā 3:17; na 4:42 VI Makɔn khaadɛ ken ni na Matiyo 22:36-40; na Marɔki 12:28-31; na Luki 10:25-28

sieredewensira ^I. Ste sieredewensira nūrèse hugan wa?, ⁴ nadle nura tuɔ nura ki bu Yekila biye, uɔ bu wa wɔɔɔɔ dunuyara za. Muna gbūun liin thaagura na gɛ wɔɔɔɔ bu dunuyara za, de ki bu a khāamura. ⁵ Āna kpuo ki bu na wɔɔɔɔ dunuyara za? Fɔ nura wle ki khāa si za kha Yesura ki bu Yekila Bikhiira.

Yesura sierewe miye

⁶ Uɔ Yesu Kirisiti wle bann ma na u āyike āme, dīna u huumira tarumira. U bann na āme doro wa?, ŋa u bann ma na āme dīna tarumē. Ninyegemɔra ki bu si sierera, nadle Ninyegemɔra bu wa tīya. ⁷ Sierewe sãa ki bu. ⁸ Ninyegemɔra, na āme, na tarumē. Bie sierebi de ba mune kpo. ⁹ Na a bi wa nɔpe sierewira pi hã, sierera Yekila hãari, uɔ gbīn tãra nithĩrɔbiiwe baara. Sierera Yekila hãari, uɔ liin wiera u hãan u bikhiira miyura za. ¹⁰ Nura wle ki khāa Yekila Bikhiira za, uɔ deyira bu wa na uɔ sierewle u thĩ za. Ŋa nura wle ki khāa Yekila za wa?, uɔ le wa Yekila mu gaga kha tɔndaa, nadle sierera Yekila hã u Bikhiira miyura za, u deyira khāa uɔ za wa?. ¹¹ Uɔ sierewle ki bu kha Yekila hãar a wa thakuokeizuonɔ, gɛ wekle ki bu u Bikhiira za ɔra. ¹² Nura wle za uɔ Bikhiiwle bu, gɛ thakuogira bu wa uɔ deyira za. Ŋa nura wle za uɔ Bikhiiwle bu wa?, gɛ thakuogira bu uɔ deyira za wa? ^{II}.

I Makīn khaadle ken ni na Zā 14:15 II Makīn khaadle ken ni na Zā 3:36

Laŋura ki bu khāamura za ɔra

¹³ Mi sewen ma wesle na hãar ĩ, si le thaaga ĩ tu kha tse wɛɛɛ ki khāa Yekila Bikhiira za, thakuokeizuonjira bu wa ĩ heke. ¹⁴ Laŋura ki bu a heke Yekila wɔɔla u, gɛ ki bu kha na a yīnn u mune tuɔ mune na makīn na u dīŋora, u nuure a wa. ¹⁵ A tuume bu si za kha Yekila nuure wa a yīmura. Mafura, mune tuɔ mune a yīn u, a ye kai bu ri wa?.

¹⁶ Na nura uɔ yāan na u yabiye uɔ le mibīye wɛ?e ki yo u huume za wa?, u deyira yīn hã uɔ yabiiwle. Yekire ba hã u thakuogo. Wɛɛɛ mibīyeliige ki yii wi huume za, bie miye mi de wa?. Ŋa mibīyeliige guɔ bu, gɛ yo wa na nura huume za. Gɛ mibīyeliigira siira za mi de kha Yekire yīŋura le hã wa?. ¹⁷ Mukeitelenyenyē bie bu wa mibīyeliige, ŋa mibīyeliige guɔ bu, gɛ yo na nura huume za wa?. ¹⁸ A tu wa kha Yekire biye kai wa mibīyeliige, nadle Yekila Bikhiira ki kane u Sutana wɔɔɔ pho u za wa?. ¹⁹ A tuume bu si za kha a bu wa *Yekila bewe/Yekire baa*, ŋa dunuya nɔpura bie bu wa Sutana leke za. ²⁰ A tuume bu si za tĩ kha Yekila Bikhiira bann ma, na hãar a wɔɔme si le thaaga a wɔɔɔ tu tīya Yekila thĩra. Mafura, a bu wa tīya Yekila bewe, nadle baa aa na u Bikhiye Yesu Kirisitira bu nuune kpo ɔra. Uɔ ki bu tīya Yekila dīna thakuokeizuonjira.

²¹ Mi biawe, ĩ tu go ĩ thĩ na sīnthoɔɔɔɔura.

2 Zã

Leturila siere thaaga

Nigome de ba kha Zã sewen leturwile tĩ na dāan hāan Azi khaare duɔ egilizi nɔpe u, u yi ba uɔ egilizi wile nɔpura kha «Hara na u biiwe.» Uɔ thĩra yi ba u thĩ kha «Nikhāga» U bɔ pi wa kha pi hɔdan tĩyara za bāanye bie kei gbaa, ki ki khɔri kame (dabitutuɔe 1 na yo 6). Na sie sie za, u bɔ pi wa kha pi tu gɔ pi thĩ na tɔɔɔ karĩndewura (dabitutuɔe 7 na yo 11). U de pi wa u thiyeme miye pi heke, ki hã wɔ egilizi uɔ thueɔe (dabitutuɔe 12 na yo 13).

Zã bu thie egilizi nɔpura

1 Mɛ wɛra liin nikhāgara, mɛ ki sewe leturwile. Mɛ dāa hã u wa muɔ wɛra liin hala Yekila kenn khonn dũna mu biiwira ^I, ɛ wɛpɛ mɛ khɔri tĩyara za ura. Mɛ kpo ki khɔri ɛ wa?, ɛ wɛpɛ bie ki tu tĩyara ura. ² Mɛ khɔri ɛ wa nadɛ baa tĩyara bu a kpolonsira ura, dũna u ba hɔdan a wa kũu. ³ *Siye/Siye* Yekila na u Bikhaye *Yesu* Kirisitira bie fũ a za, na makari a za, ki hã a kpolonwuono si le thaaga a hɔdan tĩyara dũna khɔrimura za.

Na nũrè tĩya dũna khɔrimɛ za

⁴ Mɛ yāgayāgan ma gbaangbo baa mi nuun kha mu biiwe buɔ nũrè wa na tĩyara na makĩn na wɛsɛ a *Siye/Siye* Yekila ded a kha a le ura. ⁵ Ira wɛ hārà, mɛ yĩn mu wa kha a ki khɔri kame. Sie bu Siɛɛdewenfense wa?, ɛ wɛsɛ a buun haru gɔbena, sie ɪ ^{II}. ⁶ Khɔrimura kɔla ki bu na nũrè na makĩn na Yekila siɛɛdewensira. Sie siɛɛdewensɛ ɛ nuun haru gɔbena ni, sie ɛ kãn ki nũrè si.

^I Uɔ hara wɛ bɔɔɔ wa egilizi uɔ, u biiwira bɔɔɔ wa egilizira nɔpura
^{II} Ken Zã 13:34; na 15:12, 17

ɛ tu gɔ ɛ thĩ na tɔɔɔ karĩndewɛ

⁷ Tɔɔɔ karĩndegome tuun ma dunuyara za. Bie bi si kha *Yesura/Yesu* bann na ba liin u thĩ nithĩruga wa?. Bie nɔpɛ bu wa tɔndewɛ dũna Kirisiti bũrawɛ. ⁸ ɛ tu gɔ ɛ thĩ, hã ɛ ba le la? a miliinsira tɔnuna wa?, ɛ ɛ bu si taasira. ⁹ Nura uɔ nura ki thuo Kirisitira karĩna wa?, ɛ ki sie wa duɔ u za, uɔ deyura bu na Yekila wa?. Nura wɛ ki thuo Kirisitira karĩna, uɔ deyura bu wa na *Siye/Siye* Yekila mu gaga kha baa u bu na u Bikhaira ura. ¹⁰ Na nura uɔ thiyen ɛ heke ni kena u karĩna na Kirisiti baara liin kpuore wa?, hã ɛ bu uɔ deyura gĩ ɛ heke wa?, hã ɛ thĩra thie u wa?. ¹¹ Nadɛ na nura wɛ thier u, uɔ deyura nii hɔdan ma u miliinbũsura za.

Zã bu hã thiephulyane

¹² Mɛɔnyɛ bu mi heke na de ɛ, ɛ mɛ bie na de ɛ si leturi za wa?, nadɛ mɛ gagase bu wa na thie ɛ heke na yã ɛ yiwire ki ye a siere na kame nuuga na nuuga si le thaaga a yāgayāga kpuore na kĩra. ¹³ Mu hakārana Yekila kenn khonni, uɔ biiwira bu thie mu.

3 Zā

Leturla siere thaaga

Zāna liin «Nikhāgara», uɔ sewen leturlawe na dāan hāar u na wei uɔ u khɔri gbaangbo, na pi yi u kha Gayusi. Zāna thien ma Gayusira u leturla za nadie baa u thuo Yekila t̄yara ɔra d̄luna baa u denfe Yekila nɔpɔra ɔra (dabitutu?e 1 na yo 8 za). Sie kp̄ra za na Zāna sieren na gbūun wei uɔ miye za, pi yi ba uɔ deyira kha Diyotrefu (dabitutu?e 9 na yo 10 za). Zāna de ba kha uɔ wei wie lɔme b̄lun ma, nadie u thuo uɔ siersira wa?, d̄luna u god Yekila nɔpɔra wa?. Sie kp̄ra za t̄l na u yid wei uɔ yisnuuga pi yi kha Demetiriyusi. Uɔ wei wie kha bu wa nite-lenyemo nɔpe bie heke (dabitutu?e 11 na yo 12 za). Leturlawe kar̄n a wa kha hā a thuo nith̄rɔb̄lɔwura lɔmura wa?, ɔra kha a ki le mik̄nnye kei gbaa bāanye bie, na a thuo Yekila t̄yara na khɔrɔme, ki ki go kiret̄e yabiiwira ki k̄ra. Si phulyansira za, na u ded pi kha uɔ ba thii pi heke ni. Ki ded pi kha pi yesewe bu thie pi (dabitutu?e 13 na yo 15 za).

Zā bu thie Gayusi

1 Mɛ wɛrɛ ki bu Nikhāgara, mɛ ki dāa leturlawe na hā muɔ Gayusi u ^I. Mu miye gb̄ra wa mi za th̄i t̄yara za, mi khɔri mu wa. ² Mɛ yesekhob̄ra, mi khɔri wa kha mu bu thaaga miye bie za. Mɛ khɔri wa t̄l kha mu hɔdan koroɔronse za, mu gaga kha baa mu buun thaaga Yekila kh̄na n̄r̄sira za ɔra. ³ Mɛ yāgayā-gan ma gbaangbo baa a yabiiwe buɔ kuɔ ni bann na ded bi kha mu bu t̄yara za, d̄luna mu yo wa wɔrɛ ki n̄r̄e na t̄yara. ⁴ Mɛ sii hā mɛ bāanwuɔɔ na t̄ra baa mi nu kha mi biiwira bu wa ki n̄r̄e ki mak̄n na t̄yara wa?.

Zā bu siere na gbūu Gayusi teleme miye za

⁵ Mɛ yesekhob̄ra, mu bu wa nuone kpo nira mu milewenyira bie mu le ki hā yabiiwira ɔra, harɔ wepe ki bu kh̄rɔwe mu heke. ⁶ Bie hāan ma siere we mu khɔrɔmura miyira za a egilizi nɔpɔra wɔla u. Mɛ bie si wa mu heke kha mu denfe wi pi sɔryuogira za na den-fese bāa mak̄nn Yekila wɔla u. ⁷ Nadie Kiritira mili-insira kāmara za pi kuɔ n̄r̄sira za, pi bun z̄nn kek̄hāadewe denfesira wa?. ⁸ Aa kiret̄ewura k̄n ma t̄l

I Ken Miliinye 19:29; na Jɔmɔwe 16:23; 1 Kor̄t̄we 1:14

ki denfe bie nɔpe siira na k̄ra si le thaaga a niin hɔdan d̄lun mi t̄ya miliinsira za.

Zā bu siere na gbūu Diyotrefu na Demetiriyusi miye za

⁹ Mɛ sewen ma leturla kpekperede duɔ na hāan t̄ egilizi nɔpɔra, ɔra Diyotrefu ki khɔri na hɔdan miye bie wɔla za, uɔ nu a bere wa?. ¹⁰ Gɛ yɛrɛ, na mi ba thiyeri, mi ba bɔgo t̄ u lelɔmura. Mɛ ba yes̄n t̄ lɔmura za u tɔn na u de siereb̄t̄se ki hā a ɔra. Sie dorɔ u wa?, u go yabiiwe kh̄r̄ise wa?, wepe ki bie na go pi kh̄r̄ise, u barɔ wa bie ki de kuse wi egilizira za.

¹¹ Mɛ yesekhob̄ra, hā mu thuos̄n mib̄ye wa?, ɔra thuos̄n mik̄r̄ye. Nira wie ki le mik̄r̄ye, uɔ deyira bu wa *Yekire baa* / *Yekire baa*, nira wie ki le mib̄ye, uɔ tu Yekila wa?.

¹² Demetiriyusira uɔ, nɔpe bie yi ba u yisnuuga, t̄ya bu wa u siere. Aa t̄l, aa yi ba u yisnuuga. Mu gbūu tuume bu si za kha a siereɔra bu wa t̄ya.

Zā bu hā Thiephulyane

¹³ Mɛ gɔnye bu mi heke na de bu, ɔra mi bie na de bu si leturla za wa?. ¹⁴ Mɛ khɔri wa na kh̄ɔf̄n yā mu, die bena na a yiwiye liin iȳi a ba kpɔri na kame.

¹⁵ Yekire hā mu kpolonwuɔɔ. Mu yesewura bie bu thie mu. Muɔ t̄l, thie a yesewura bie kpo kpo kpo.

Zudi

Leturla siera thaaga

Zudi na sewen leturlawe haru khɔi na hãan Yekila nɔpura bie u. U leturla siesira khiegɔnn ma gbaangbo na Pleri leturlu yɔɔfɔramɔra siesira. Bie leturla bie yɔra ba ba nɔpe kha pi tu go pi thɔ na wɛpɛe ki karɔn nɔpe tɔŋɔ karɔna na pi thuo mitegenyira pi khɔri ɔra. Zudi bɔgo wa lomura tɔŋɔ karɔnderɔwura le mbɔyura ki tãra ɔra. Ki de si tɔ kha Yekila ba asi wɔ wa. Sie kpɔra za, Zudira ba ba Yekila nɔpura kha pi hɔdan nuone kpo na Yesura kei gbaa, ki khe Yekila Nina wɔrɔkura na nɔrɛ Yekila khɔna za na kɔra, ki ki khɔri kame si le thaaga Yesu Kirisitira hã wɔ Yekire thakuofenkeizuonjira.

Zudi bu thɛ wɛpɛe u dãa hã u leturla ɔra

1 Mɛ Zudi liin Yesu Kirisiti miliinbiye dɔna Zaku khɔnyɛ, mɛ ki sewe leturlawe na hã wɛpɛe Siye/Siye Yekila yɔɔi kha pi le uɔ bewɛ. U khɔri pi wa, dɔna Yesu Kirisitira ki tɛge wɔ. ² Yekila makari tɔ za, na hã tɔ kpolonwuonjɔ, ki hɔde tɔ na u khɔrumura gbaangbo.

Tɔŋɔ karɔndewe ba bu wa wɔgbɔuga

(2 Pleri 2:1-17)

³ Mɛ yesɛgbɔrɔwe, mɛ kha khɔri wa thɔ na sewe leturlu na dãa hã tɔ na gbɔu a bie zɔmura miye za. Na ɔra wɛ, si bu wa faɔa mi le si na bu hã tɔ habe tɔ wɔri khɛlgɔn khãamura kãmara za, bie wɛpɛe Yekila hãan u nɔpura bãnkpo kpelila. ⁴ Nadɛ, wɛpɛe keɔn Yekila, pi zuun lonn ma tɔ sugumura za. Pi wã ba Yekila fɔmura miyura na bu le kakarumiye ki kei Yesu Kirisitira uɔ wɛra ki bu a Thadɛyura na a Adɛyura kpo kpelila ɔra. Yekila sewura ded ba pi kitira miye haru khɔi. ⁵ Tɔ yɛ mɛ kuɔgɔn tɔ na miye yuɔ haru na tɔ tu u wa kɔraɔra. Adɛyura zɔnn kusen ma u nɔpe lsɔrayɛlɔwura Eziwiti sɔrɔgura u. Sie kpɔra za, wɛpɛe kha bie na khãa u za wa?, na u yɛn na bie huuri. ⁶ Tɔ kuɔgɔn na melegɛwura na tuon goɔ wɔrɔkura na hãan mɛ wa? ɔra, pi na zɛn ma pi nɔrɛkheyura. Mafura, Yekila goɔ wɔɔ zɛn mɛ wa dabirigbemɔŋe za kɔu ki ki tɛ kiti dɔyãgagbɔɔɔra. ⁷ Tɔ kuɔgɔn na *Sodɔmu na Gomɔɔrura/Sodɔmu na Gomɔɔri* na si lɔse gbonsira miye. Si nɔpura liin ma mbɔye gbaangbo. Pi na hãan ma pi thɔ kakaruliige za, haru ki ki bie daduorowe. Yekila yɛn mɛ wa na pi so nakɛlbɔiŋe za si bu le mbɔɔɔɔne nɔpe bie heke. ⁸ Tɔ sugumura za, bie mbɔɔɔɔe gaga wa tɔŋɔ miye na pi le mu gaga kha sie gbonsira nɔpura, pi tede wa pi thɔ na tɛ miyura, ki kei Yekila thaderɔse na pi kusa u melegɛyegemura. ⁹ Haru melegɛwe thadɛyura pi

yɔ kha Misɛlura, bena uɔ na Sutana kha khɛi ki bo *Moyizi/Moyizi* kpɔigura za, u bun kusan Sutana wa?, na u ded u wa doru kha: «Adɛyura ki ba taa mu.» ¹⁰ Na bie mbɔɔɔɔe kpãa wa miyura pi tu wa? ɔra. Bie nɔpe gaga ki tu le muɛ wa?. Pi le wa mu gaga kha gbaɔadaawe. Sie ki yii wi asɔme khɔna za. ¹¹ Wɔgbɔuga bu wa pi bege nadɛ baa pi liin mu gaga kha baa Kayɛ I liiri, pi bilen ma mu gaga kha Balamu II tigiye kãma, pi bese asɔn ma, nadɛ baa pi paragadãnn mu gaga kha Kore ɔra. ¹² Iyo, bie ki ban na yãgamɔɔra bena tɛ kiretɛwe hɔdan kha tɛ di kpuore ɔra. Pi nu diime thaaga za wa?, pi bu wa na lɔwugɔ, pi bie wa bie doru hɔime. Pi bu wa mu gaga kha dadɔnɔse wese sarɔme khe ki tãra si kei le adaga ɔra. Pi bu wa mu gaga kha dahase ki sen si bene za wa?, wese phugɔn na huun pere. ¹³ Pi bu wa mu gaga kha lagagborogbɔɔɔra ãnkhowuse, pi kuse wa pi nula?miyura mu gaga kha ãnkhuka. Pi bu wa mu gaga kha khusabiye wɛ?e ki den i thɔ za. Yekila zɛn san mɛ wa dabirigbemɔkpakpaka kɔu.

¹⁴ Adama kpɔrabiiwe hɔdankhɛye wãnyɔra ki bu Yekire yãdedaa Enɔki. Uɔ Yekire yãdedaa Enɔkura siesira na ded hãan ma bie kha: «Ken Adɛyura na u ban na u melegɛ gboko, ¹⁵ na kiti nɔpe bie. Ki yɛ kiti wa mbɔɔɔɔe za, nadɛ baa pi paragadãnn na liin mɔkarɔye ki ded sɛrebɔise na hãan Yekila ɔra.» ¹⁶ Bie nɔpe

I Kayɛ kha bu wa Adama na Hawa lugu bikhiye. Na u ba khɛn zone na u khɔryɛ Abel, nadɛ Yekila na bun ma Abelura zãrana u na khonn thɔgɔnsira na hãan Yekila ɔra. Na Yekila na keɔn ma Kayɛ dakhoronsira. Na Kayɛra khuun Abelura. Si liin mafura na Yekila ded kha Kayɛ ba le wa dathɔkɔ ki min dunuyara za ki yɛ nɔpe bie kei u.

II Balamu kha bu wa Yekire yãdedaa. Itakhuo Balaki kha bie wa kha Balamu daɔa lsɔrayɛl nɔpe, uɔ bu wɔri pi. Na Balamura keiri. Gɔdyãga guɔ na u alɔn ki yo itakhuo Balakura heke kãɔn za. Khɔna za na kãɔna yãan melegɛ na keɔn yuome. Na Balamura khɔd u haru na kãɔna sɛren u khere. Balamura kha wɔri daɔa lsɔrayɛl nɔpura wa? nadɛ u kha tu wa kha Yekila khɔran ma lsɔrayɛl nɔpura.

wɔɔɔɔ wɔɔɔ hĩĩn mɔnɛ za kũu wa?. Pi bu wa ki wũugĩn kei gbaa na pi thuo pi yebũlga. Pi de ba sieregbũɔnse na pi fũn nɔpe na bu bu mɔnɛ pi heke.

Zudi bu ɔɔ kiretĩewɛ

¹⁷ Mi yabikhɔɔɔɔɔɔ, ɔɔ uɔ, ɔ kɔɔɔɔ na Adeye Yesu Kirisitira d̄aarawɛ siɛsira pi na ded ɔ haru khɔɔira ira.

¹⁸ Pi na ded ɔ wa kha: «Benphɔlyana za, nɔpe buɔ ba aru ki lugutĩn, ki kei Yekila, pi ba ki le wa pi miye na makĩn na pi yebũlga^I.» ¹⁹ Biɛ ki yii kɔkĩɔira kiretĩewira tiɛ, nuthĩrɔgagase doro ki bu pi za, pi bu na *Yekila Nina / Yekire Nin wa?*

²⁰ Nja mi yabikhɔɔɔɔɔɔ, ɔɔ uɔ, ɔ pɛi ki denfe kame ki yo wɔɔɔɔ ɔ kh̄ayegemura za. ɔ ki yĩn Yekila na *Ninyegemɔra / Yekire Nin wɔɔkura*. ²¹ ɔ hudan Yekila khɔɔmura za, ki lan a Adeye Yesu Kirisitira za. Baa u

I Makĩn khaadɛ ken ni na 2 Pi 3:3

kĩra, u ba h̄ã ɔ wa thakuokeizuonjo Yekila heke ni.

²² Wɛpɛ kh̄ame ki gbĩn wa?, ɔ makaru biɛ za. ²³ Buɔra, ɔ zĩn mi zahanama naagura u. ɔ makaru gbupira buɔra za tĩ, ɔ ɔ tu go ɔ thĩ, ɔ ȳasĩn pi mulewenyira ted ira, mu gaga kha pi gbɔɔɔɔnsira ted pi mibĩliigira k̄a-mara za ira.

Zudi bu gbĩne Yekire

²⁴⁻²⁵ Gbĩnɛɛ bu wa Yekire kpo kpelira bɛɛɛ, uɔ wɛra ki khe a Adeye Yesu Kirisitira na zĩn zɛ a ira! Uɔ ki wɔɔɔ baru ɔ h̄ã ɔ wa mibĩyeliige za wa?. Na yɛ u u uga yeyɛbura za, u wɔɔɔ le wa thaaga ɔ hudan kei le bilenkherɛ, ki yɛ ɔ hĩĩ na b̄anwuonjo u wɔɔla za. Luga yeyɛbɛ, na gbĩnɛɛ, na wɔɔkɔ, na faɔa bu wa uɔ bɛɛɛ na goɔ ki haru kh̄ɔ, na ira wɛɛ, d̄ũna b̄anyɛ biɛ kũu kei gbaa. *Amiina / Amiina*.

Mibɔɔɔɔɔɔɔɔ

Sewura sɛrɛ thaaga

Zā sewen sewuwɛ, miyura Yekila bɔɔɔɔ u philyandiyāse za, ɛ u bɔɔɔ. I sewe bena, Ɔɔɔmu itakhuora kha vene wa kiretɛwura thī nadɛ baa biɛ buɔn gbīnen itakhuora na tann Yekila wa?. U sewe bena, u kha bu wa Patumɔsi. Pi na ɔɔɔɔ ba Zāna na yo zɛr u ni, Yekila sɛrɛnɔusɛra kāma za. U sewen ma sewuwɛ na bu hā kiretɛwura habe na lanja. Sewura mibɔɔɔɔɔɔɔɔ kure wa Yekila nuhāaŋa sewe dɔgora za. Wānyɔɔ numɔɔɔɔɔɔɔ (7) kɔla khɛgɛnse suɔ sɛ, ti bɔɔɔ wa kha Yekila yɛd ba. Lugu dabikpakpada za, Zāna bɔɔɔ si wa kha Yesura bɔɔɔɔ ma u thī na uɔ, ki kha uɔ sewe wesɛ biɛ uɔ yāari. U sewen ma letɛrɛwɛ wānyɔɔra na dāan egiliziwe wānyɔɔra ki bu Azi sɛrɛsɛra za (dabikpakpa?ɛ 2 na yo 3 za). U bɔɔɔɔ ma lɔmura uɔ yāan zaaza miyura ɛra (dabikpakpa?ɛ 4 na 5). Ki bɔɔɔɔ lɔmura za uɔ yāan na Yesura fugun dīŋasɛra na maan sewugura za ɛra (dabikpakpa?ɛ 6 na yo 8). Na lɔmura za meɛgɛwura turen tūnyira wānyɔɔra (dabikpakpa?ɛ 8 na yo 11), na lɔmura za uɔ yāan zaaza donduowira wānyɔɔra na pi khɛgɛnɔn ɛra (dabikpakpa?ɛ 12 na yo 15). Dīna lɔmura za Yekila donjira na hīden kaŋuɔ?ɛ wānyɔɔra (dabikpakpa?ɛ 16). Na lɔmura za Babilɔni gbongbɔɔɔɔɔɔ asɛn yuori, na lɔmura za Yekila yiin Sutana na u liigedɛrɛwura kaso za (dabikpakpa?ɛ 17 na yo 20). Ki yāan dunuya fɛnwura Yekila tiiri, ki kha Yesura ba ban sanɔ kɛrɛ u (dabikpakpa?ɛ 21 na yo 22). Miyura Zāna yāari, ɛ biɛ bu kpuore wa?, ŋa ɛ biɛ sɛrɛ wa ki gbūu gɛŋɛ kpo. Gɛ sewugɛ miyura kɔɔɔwura tuume lɔme bu kpuore nɛpɛ biɛ heke wa?. Ŋa sɛrɛthaagura kɔla yɛd ba, ki de ba kha Yesu Kirisitira buun ma wɔrɔkɔ miyura biɛ za. Yekila ba asɛ wa Sutanara pere, wɛpɛ yiin pi gagasɛra Yekila za, biɛ ba hɛdan na Yekila kpuore u dunuya fɛnwura za.

Sewugɛ de ba miyura Yesu Kirisitira yɛn na Zā yāan ɛra

1 Sewugɛ bu wa na tīya sɛrɛgɛnse, wesɛ Yesu Kirisitira yɛn na si kɔrɛwura biɛ tuun na yɛd ɛra ^I. Yekila yɛn ma na Yesu Kirisitira tuun ɛ miyura, na bu bɔɔɔ u miliinbiwira wesɛ ki ba nan fara na dɔbene duɔ. Kirisitira dāan ma u meɛgɛ na u yo yɛn na u miliinbiye Zā tuun ɛ miyura. ² Zāna liin ma ɛ miyɛ sɛrɛ na ded kha miyura biɛ uɔ yāari, ɛ biɛ bu wa Yekila sɛsɛ, dīna Yesu Kirisitira ki de si kha si bu wa tīya sɛsɛ. ³ Wɛ bāa ki ba arɛga u yīndolon na kaŋɛn sewugɛ sɛsɛra Yekila thīra hāari, bāanwuonɔ bu wa uɔ dɛyɛra beɛgɛ, dīna wɛpɛ ki nuure sɛ sɛsɛra na ɔɔ si, bāanwuonɔ bu wa biɛ dɛrɛwura baa. Iyo bena ɛ miyɛ ba le, ti bena yīminn ma.

Zā bu thɛ egiliziwe wānyɔɔ

4 Mɛ Zā ki sewe letɛrɛwɛ na dā hā egiliziwe wānyɔɔra, biɛ wɛpɛ ki bu Azi sɛrɛsɛra za ɛra. Yekila ki bu, dīna uɔ kpuola kha bu khɔra, dīna uɔ kpuola ki ban, uɔ na u nimira wānyɔɔra ki bu, u ukhokira wɔɔla

^I Gɛrɛkɛ dabila kɔla ki bu kha mibɔɔɔɔɔɔɔɔ, dɛ dabitɛ yɛlɔmura pi yɛd sewuwɛ kha Mibɔɔɔɔɔɔɔɔ

za fi, uɔ fɛlɔmura na u woyīkira hɛdan ɛ za ^{II}. ⁵ Yesu Kirisitira, uɔ wɛra liin Yekila sɛrɛra ɛ miyɛ za, uɔ bu hā ɛ dɛ thɛ kpuola tī. Yesu Kirisitira liin lugu nɛrara alɔn na kuɔ huɔmura za, uɔ ki bu dunuyara nɛpɛra biɛ thadɛyɛra, u khɔrɛ a wa, u zīnɔ a wa na khonn a mibiyɛliigira za u tarɔmura gbobira kāmara za. ⁶ U liin ma aa u nɛpɛ, uɔ ki bu ɛyara. U liir a wa *kperɛkpi-idɛwɛ* / *Kperɛkpiidɛwɛ* a bu liige na hā u *Siye* / *Siye* Yekila. Gbīnɛsɛ na wɔrɔkɔ bu wa uɔ besɛ bāanyɛ biɛ! *Amiina* / *Amiina*. ⁷ Ken, Yesura ba ban ma dadūnɛsɛ za. Nɛpɛ biɛ ba yā u na yiwire, harɛ wɛpɛ na gbūun kpɛrɛ u na tamara, pi biɛ ba yā u. Dunuyara thīnyira biɛ ba fuu u miyɛ kāmara za. Iyo, mafura si gbūu ba le thī. *Amiina*. ⁸ Adeyɛ Yekila ded ba kha: «Mɛ ki bu *Alifa na Omega* / *Alifa na Omega* ^{III}, wɛra ki bu, na u kha bu, dīna u ba ban ɛra. Mɛ ki bu wɔrɔkɔ dɛyɛra.»

Yesu bɔɔɔɔ u thī na Zā

9 Mɛ Zā, ki bu ɛ yabiye uɔ, mɛ khɔɔ wa vɛnsɛ na ɛ kpuore. Mɛ bu wa *Yekila uga* / *Yekila uga* biye na ɛ

^{II} *Azi sɛrɛsɛra ki bu sɛrɛsɛra pi yɛ ɛra wɛ kha Turukira. Azi gbongbɔɔɔɔɔɔ kha bu Efezi* ^{III} *Alifa na Omega* ki bu Gɛrɛkɛ lugu dabitɛyɛra. Mu gaga kha baa si ded Mibɔɔɔɔɔɔɔɔ 21:6 na 22:13 za, sɛ sɛsɛ kɔla ki bu «lugu nura na philyan nura» warɛma «gɔbe na phulame.»

kpuore, dīna a pēl wa ki yo wuore kpuore *Yesura/Yesu* za. Mi kha bu wa khaare duɔ za. Dīe khaala vīin mirin ma na āme, dīna pi yi ti wa kha Patimɔsi. Pi khien yuon mi wa ni nadie baa mie de Yekila siɛsira, ki liin Yesura tīya dedaa ɔra. ¹⁰ Diyāgura zien hāa Yekila; gie diyāgura na Ninyegemɔ sūnn mie za, na mi nuun nuuga guɔ na ki kōnn mie kpīra geŋe na faŋa mu gaga kha tūune. ¹¹ Nuugura kha de ba kha: «Miyura mu yā mura, sewe ɩ bīe na dāa hā egiliziwe wānyōra ɩ: Efezi egilizi, na Simirini egilizi, na Perɛgamu egilizi, na Tiyatiri egilizi, na Sarudi egilizi, na Filadelifi egilizi, dīna Lawodise egilizi.» ¹² Baa mi nuun gie nuugura, na mi vɔd dāan wuore kha mie ken deyira ki siere dīn mi. Baa mi vɔd dāa wuola, fitani tūnkheye wānyō mi yāari, pi na liir i wa na sāni dorɔ. ¹³ Na mi yāan mune duɔ ɩe fitani tūnkheye wānyōra sugumura za, ti na khiegiinn ma na nithiriga. U na yiin ma gbɔɔlɔngbɔɔɔki kpenn ŋi na sāni kagara bāana za. ¹⁴ U thayinsira kha bu wa si vurise phɩphɩ mu gaga kha phumugure, si kha fū wa thī. U yiwiyira kha so ba mu gaga kha nadewire. ¹⁵ U dīesira kha yīŋa wa mu gaga kha seikhīyīŋaraŋa, u nuugura kōmura na khiegiinn ma na lagagowure urume. ¹⁶ U na gɔd ba khusabiye wānyō u ledījira za, dīna nuonye yō sɔɔna kha kure wa u nuugura za. U wuola kha so ba mu gaga kha khiekpāngbāŋa. ¹⁷ Baa mi yāar u, na mi waan u dīesira ɩkura u fi na gburɩ. Ŋa na u phɔd mi za na u ledījira ki ded kha: «Hā mu ān wa?, mie ki bu lugu nurara dīna phɩlyanirara. ¹⁸ Mie ki bu thakonirara. Mi na huun ma, ŋa ɔra wīe mi bu wa thakuogo za kūu, mi hu dōwa?. Mi bu wa na wɔrɩkɔ huumira za, dīna khaala za nīhuomira bu ɔra. ¹⁹ Sewe wese mu yāan mura, miyura ki le ɔra wīe, na miyura ki ba ban ɔra. ²⁰ Khusabiye wānyōra mu yāan mi ledījira za, dīna sāni fitani tūnkheye wānyōra, ken i gūniwira: Khusabiye wānyōra ki bu egiliziwe wānyōra melegewura, dīna fitani tūnkheye wānyōra ki bu egiliziwe wānyōra.»

Leturula Yesura dāan hāan Efezi egilizira

2 «Sewe leturwīe na dāa hā melegera ki tēge Efezi kiretīewura ɔra kha u de pi kha: “Wīera ki gɔ khusabiye wānyōra u ledījira za na u nūrè sāni fitanume tūnkheya wānyōra sugumura za, ken siɛsira ki kure u nuugura za ɔra. ² Mi tu mu miliinyira, mi tu mu pēmura na mu babura. Mi tu wa kha mu wɔrɩ ba mibīyēledertwura miyura wa?. Buɔ de ba kha bīe bu wa Yesu dāarawe, kena Yesu dāarawe ki bu wɩ wa?. Mu kɔrɩsīnn mi wa harɩ na yo yāan tuun kha pi bu wa tɔndewe. ³ Mu bad ba, mu buun ma vense mie kāma za, mu yīen na mu gbɔde huun mu wa?. ⁴ Ŋa siɛ bīe za, mi ba yīe kei zarugīn mu wa?, nadie ɩmura za mu kha khɔrɩ mi lugusira za, mu zīen ma bīe khɔrumura.

⁵ Gaga na ken baa mu zīen bīe ɩmura na waan ɔra. Vɩkīn mu ɩmura ki zīe mu mibīyeliigira na vɩkīn mu kpoloŋira, ki khe mu lugu ɩnkīrtwura. Na mu keɩn siɛ, mi ba ban ma mu heke na khe mu fitanura tūnkhele, u boda za. ⁶ Siɛ bīe za, kena mune tikpo bu mu za wete ki nuun mie. Mu yāasīnn ma Nikola kpīra nupura mīlewenyira mu gaga kha mie ¹.”»

⁷ «Wīe bu na numiye na nuure, u deyira nuure wese Ninyegemɔra bu de Kiretīewura ɔra!

“Na wīe bāa ba buun wɔrɩkɔ, thakuodahagura ki bu Yekila dahahuugura za, mi ba hā u gie bigira guɔ u dī.”»

Leturula dāan hāan Simirini egilizira

⁸ «Sewe leturwīe na dāa hā melegera ki tēge Simirini kiretīewura ɔra kha u de pi kha:

“Wīera ki bu lugunirara na uɔ kpuola ki bu phɩlyanirara, uɔ wīera na huuri, ki gbūu alɩni, ken u siɛsira. ⁹ Mi tu mu vensira na mu buɔmura, (kena mu bu wa budanira!) Wepīe ki de kha bīe bu wa *Yawutuwe/Yawutuwe* kena pi bu Yawutuwe wa?, kusabīyura pi kusa mu, mi tu ɩe bīe. Pi bīŋingboda nupura bu wa *Sutana/Sutana* bere. ¹⁰ Mu ba ven gbaangbo, ŋa hā mu ba ān wa?. Nuure, Sutana ba yīe pi gɔ ɩ buɔ na yiin ɩ kaso za, na zīe ken na ɩ ba bi na zīe khāamura, pi ba vene ɩ na nan khīewe gbūne. Le nuune kpo nura harɩ na pi khu mu wa. Na mi liin siɛ, mi ba taa mu na thakuokelzuoŋo.”»

¹¹ «Wīe bu na numiye na nuure, u deyira nuure wese Ninyegemɔra bu de Kiretīewura ɔra!

“Wīe bāa ki ba bu wɔrɩkɔ, bānyō huumura ba wɔrɩ le uɔ deyira duɔ wa?.”»

Leturula sewen na hāan Perɛgamu egilizira

¹² «Sewe leturwīe na dāa hā melegera ki tēge Perɛgamu kiretīewura kha u de pi kha:

“Deyira gɔd sɔɔnara ki bu na nuonye yōra, ken u siɛsira. ¹³ Mi tu khaala za mu bu, khaala za *Sutana/Sutana* bu na u ɩkhokira dīe khaala ɩ. Ŋa siɛ bīe za, mu bu wa mie za kūu, mu khonn mu khāamura mi za wa?. Baa nupē na khuun Ātipasi, uɔ wīera na liin nuune kpo nurara mie za, harɩ dīe bena, mu gbaan mi thuumira wa?, ŋa mu pēlɩ ma ki khāa mie za kūu.

¹⁴ Ŋa siɛ bīe za, mi ba zarugīn mu wa kɩrɩ mune duɔ za. Dīe ki bu kha nupē buɔ bu mu heke, bīe thuo wa Balamu karīna ^{II} uɔ wīera na suun yiin Balaki *Israyeli/Israyeli* biiwira za kha u gidē wɩ na sīnkhaase, dīna zerige liime. ¹⁵ Si kpuosira ɩ tī, nupē buɔ bu mu heke bīe thuo wa Nikola kpīra nupē karīna ^{III}. ¹⁶ Gīe yīeri, vɩkīn mu kpoloŋira na zīe mu mibīyeli-

^I Nikola kpīra nupē: Mibwagwonye sewura kpora ki de dīe nīgɔdīe miye, ti kha karīn ma nupē tɔŋɔ karīn, ken Mibwagwonye 2:15
^{II} Khaadie Balamu yisigura bɔɔɔ wa kha nura wīe ki hā bɔɔɔre wete ki kīra wa? ɔra ^{III} Ken Mibwagwonye 2:6

igira. Буо́те ми́ ба́ кхо́жф́н̄ thiye wa mu heke na khēi na бие́ нү́рө́ на́ сэ́рчнара́ ki kure mi нубгыра́ за́ ура.»»

17 «Włe bu na numiye na nuure, uo deyrira nuure wesie Ninyegemora bu de kiretfewira ira!»

«Włe ki ba bu wotkura, mi ba ha uo deyrira *manira / Mani* guuren ira ^I, ki ha u buruvile. Ylstfene sewen die bula za, nira sii tu gie ylsigra wa?, fo ki bu-daara buote.»

Leturla sewen na haan Tiyatiri egilizira

18 «Sewe leturlawe na daa ha melegera ki tlege Tiyatiri kiretfewira kha u de pi kha:

“Ken wesie Yekila Bikhiira de. U yiwiyira so ba mu gaga kha nadewire, duna u desira bu wa mu gaga kha sekhlige ki huga. ¹⁹ Mi tu miyira bie mu le ira, mu khocumira, mu khhamira, mu ndenfegura, mu babira, duna wesie mu le ira, sie gon na tara kholi besira. ²⁰ Na sie bie za mi zarlgin mu wa khaare duo za. Die ki bu baa mu ylen Zezabelira na u le wesie nuur u ira ^{II}. U de ba kha uo bu wa Yekire yadedaa, u bilen ma mi miliinbiwe, u karin mi wa kakaruliige na zerige, ki ylen na pi khoc daduorowira khaasira pi thocgonn sijn-sira za ira. ²¹ Mi haar u wa bene si le thaaga u bu vlkin u lomira, kena u bie na gbaa u zerigira liimira wa?»

²² Gie yleri, mi ba zie u wa bose za u dii hunkhere za ki ven, uo duna wepie liin zerigira kpuore ira, fo na pi vlkin pi kpolonsira na zien pi miyira buote. ²³ Mi ba ylen wa u karinbiwira bie hu. Na sie liiri, kiretfewira bie ba tu kha mie ki bu wlera ki tu nithiripe gagase na pi miyenyira. Mi ba taa wa i bie kpo kpora na makin na wesie i liiri.»

²⁴ «Na ie Tiyatiri kiretfebgupira buora, ie bun bie nupie karina wa?. I bun na tu miyira pi yi kha *Sutana / Sutana* miguurenje wa?. Gie ylen na mi bie na sie i dagbolonje suo duwa?. ²⁵ Na lomira za i yin i khhamira mie za, i go bie na kira na yo gbie mi bandiyagira za.»

²⁶⁻²⁸ Wepie ki ba bu wotkura, ki liin mi dino na yo nann si diikhela, wotkura mi buun mi Siira heke, mi ba ha wl gie. Mi ba ha wl wotko pi le thaderuse suse za. Ki ylen pi di thaderuse si za na fanja. Ki kii si mu gaga kha baa pi kii benye na khudabocje ira. Mi ba ha wl wa bulonbarakhusabire ti ^{III}. ²⁹ «Na numiye bu wle heke na nuure, u deyrira nuure wesie Ninyegemora bu de kiretfewira ira.»

I *Manira bu wa diimira Yekila na haan Israyelwira gbaangbirinjira za ira. Khaadie mani guurenimora wotko wa dimufena Yekila ha wepie ki bu Yesu Kirisitira za ira (Za 6:49-51) II Zezabeli ylsigra bocj wa khaadie kha nira wle ki kel Yekila bese III Ken Minozkychyje 22:16 za, bulonbarakhusabire bocj wa Kirisitira. Na khaadie bulonbarakhusabire bocj wa wotko miye*

Leturla sewen na haan Sarldi egilizira

3 «Sewe leturlawe na daa ha melegera ki tlege Sarldi kiretfewira kha u de pi kha:

“Włera ki bu na Yekila Nimira wanydra duna khusabiye wanydra, ken wesie u de ira: Mi tu i milewenyira bie. Nupie ken ma kha mu bu wa thakuogo za, kena mu huun ma. ² Tu go mu thil! Si le thaaga, fanjira ylen mu heke kula, ha gie ba le suo ti wa?. Nadie mi kocsin yaan ma kha mu milewenyira bie za, i uo sii telenn mi Yekila wocla za wa?. ³ Na mafira u, kocgin na karina mu buuri, ki bur u ira. Go uo karina kiranjira ki vlkin mu kpolonjira na zie mu miyeliigira. Na mu huan ko wa, mi ba ban ma na ba baru mu za mu gaga kha zugbuoro. Mi ba baru wa mu za. ⁴ Kena ie Sarldi kiretfewira nupie buo bu, bie tedenn pi dayiinsira wa?. Bie ba thuo wa mie na daverise, nadie bie ki kan na sie. ⁵ Mafira, wepie ki ba bu wotkura, bie ba yii wa daverise. Mi ba dikin khon pi ylsira thakuosewogura ^{IV} za wa?. Mi ba de ba mi Siira duna u melegewira wocla za, kha bie nupie bu wa mie bewe.»

⁶ «Włe bu na numiye na nuure, uo deyrira nuure wesie Ninyegemora bu de kiretfewira!»

Leturla sewen na haan Fuladelfi egilizira

7 «Sewe leturlawe na daa ha melegera ki tlege Fuladelfi kiretfewira ira kha u de pi kha:

“Włera ki bu niyegemora duna thinthinwera, itakhuo *Davidi / Davidi* konagabila bu wa uo heke, na uo phii zie tintuna, nira wot baka ri wa?, duna na u bakan ni, nira wot phii zleri wa?, ken wesie u de:

⁸ Mi tuume bu mu milewenyira bie za. Ken, mi zien ma tutunphiizene mu wocla za, nira sii gbuu wot baka ri wa?. Mu bu na fanja gbaangbo wa?, kena mu god ba mi siesira, mu bun ded kha muo tu mie wa?»

⁹ Binjg boda nupira ki gbine *Sutana / Sutana*, bie de ba kha bie bu wa *Yawutuwe / Yawutuwe*, kena pi bu Yawutuwe wa?, pi ton ma. Ken wesie mi ba le wi. Mi ba karwa wl wa pi ban na ba huruse mu wocla za, sie za pi ba tu kha mi khori mu. ¹⁰ Mu pel ma na god mi siesira, gie ylen ti, mi ba tlege mu wa vense bena za ha si bu nan mu wa?. Tiya u, wogbubga ba nan ma dunuyara nupira bie na zie pi za na ken. ¹¹ Mi ba lei ban wa?. Miyira ki bu mu heke, go i na kira si le thaaga ha nira sii ba le zin mu ugbanfla wa?»

¹² Na wle baa ba buun wotko, mi ba ylen wa u deyrira huan mi *Yekila gbınethuugura / Yekila gbınethuugura* za. U ba le wa bu mu gaga kha sinbagane. U ba kure bu ku wa?. Mi ba sewe wa mi Yekila ylsigra duna Yekila gbonjira ylsigra uo deyrira za. Gie gbonje ki bu Zerusalem fenwera ki ba kure zaazaara ni Yekila heke

IV *Na makin na Yekila sewuwira, Yekila yesewira ylsira sewen ma sewe kpakpaka guo za zaazaara ni*

na sūn. Yisifɛŋɪra mi buuri, mi ba sɛwɛ wa gɛ u dɛyɪra za t̄t̄.

13 «Na wɛ bu na numiye na nuure, u nuure wɛsɛ Ninyɛgɛmɔra bu de kiret̄ɛwɪra!»

Letɪrɪla sɛwɛn na h̄aan Lawodise egilizira

14 Sɛwɛ letɪrɪwɛ na d̄a h̄a meɛgera ki t̄ɛge Lawodise kiret̄ɛwɪra ura kha u de pi kha:

«Wɛra pi yi kha *Amiina* / *Amiina*¹, u wɛra ki bu sɛrɛ telenyemora, d̄ɪna th̄ɪnth̄ɪnwera, u wɛra za miyɪra biɛ liiri, u ki de wɛsɛ kha: 15 Mi tu mu milewenyira. Mu wuon mu gaga kha āwuome wa?, mu gb̄u gb̄u mu gaga kha āgb̄uɔwɛ wa?. Na mu na wuon ma, warɪma na mu na gb̄uon ma, sɛ kha b̄a. 16 Na mu bu wa mu gaga kha āmbɔɔgɔ, mu wuo wa?, mu gb̄u gb̄u wa?, gɛ yɛrɪ, mi ba sarɪ khon mu wa mi nuugɪra za. 17 Mu de ba mu th̄i kha: “Mɛ bu wa tigidɛyɛ, mɛ liin ma budanɪra, mi ven mɛnɛ sii za d̄ɔwa?” Na, mu kuɔmɛ bu wa sɪ za kha mu bu wa ven-sɛ nɪra, mu makarɪ bu wa nɪpɛ za, mu bu wa buɔmɛ nɪra, mu bu wa darɪga, na t̄aanbole. 18 Gɛ yɛrɪ, mi bu bu wa kha mu ba don s̄anɪ mi heke, wɛ yiin naaga za na liin s̄anɪ yegemɔ, si le thaaga mu le budanuth̄ɪnth̄ɪnwɛ. Ba don davarɪsɛ na yii, mafɪra mu ba hɪdan t̄aanbole d̄ɔwa?, d̄ɪna nɛsɛ ba gɔ bu d̄ɔwa?. Ba don yi-wununbosonɔ, na boso mu th̄i si le thaaga mu ȳa kɪraŋɪra. 19 Wɛpɛ biɛ mi khɔrɪ, biɛ mi kpaŋɪn ki kori. Na si liin mafɪra, p̄ɛl na yo wɔɔrɛ, ki zɛ mu mib̄yeliigira! 20 Ken! Mi bu wa t̄ɔt̄ɔna za na n̄ɪrɛn ki khɪdɛ rɪ; na wɛ nuun mi nuugɪra na phiin zɛn nɪ, mi lon ma u dɛyɪra heke na hɪdan na di d̄ɪn u, u dɛyɪra di d̄ɪna mɛ t̄t̄.»

21 «Na wɛl b̄a ba buun wɔrɪkɔ, u dɛyɪra ba hɪdan d̄ɪna mɛ mi ukhokira za, mu gaga kha baa mɛ buun wɔrɪkɔ dunuyara za ki yo hɪdann d̄ɪn na mi Siira u ukhokira za ura.»

22 «Wɛ bu na numiye na nuure, u dɛyɪra nuure wɛsɛ Ninyɛgɛmɔra bu de kiret̄ɛwɪra ura!»

Lɔmɪra za Yekila gb̄ɛnɛ zaazaara ni ura

4 Sɛ kp̄ɪra za na mi ȳaan mɛnɛ duɔ. Mi ȳaan ma na t̄ɔt̄ɔnɛ duɔ phiin zɛn zaazaara ni.

Nuugɪra mi na nis̄ɪnn nuun kh̄ɔra, na ki na khɛḡɪnn na t̄uune k̄mɪra, na gɛ nuugɪra dɛd bi kha: «Gan ban mi heke fara, mi bɔgɔ mu, miyɪra ki k̄an na ban kp̄ɪra za ura.»

2 Dɛ khaala biɛ za na Ninyɛgɛmɔra khɛn mi, na mi ȳaan ukhoko zaazaara ni, na nɪra u hɪdann ki za.

3 Dɛyɪra na hɪdann gɛ ukhokira za, u dɛyɪra kha ȳɪŋa wa mu gaga kha baa burudek̄ɪk̄ɪnyɛ yuɔ pi yi kha za-sɪpɪ na sarɪduwanɪ. Ki yɛn na Yekire korigo v̄ɪn mirin

¹ *Kirisitira ki bu wɛra Yekila kɛ na h̄ɪdɛ u nuh̄aŋɪra. Ken 2 Kor̄ɛt̄wɛ 1:20*

ukhokira, gɛ Yekire korigɛ kha ȳɪŋa wa mu gaga kha burudek̄ɪk̄ɪnyɛ yuɔ pi yi kha *Emerɔdɪ* / *Emerɔdɪ*.

4 Lkhose tigbiire na siȳi suɔ v̄ɪn mirin gɛ ukhokira. Sɛ ukhosira tigbiire na siȳiira za, nɪkh̄agawɛ tigbiire na piȳi na hɪdann sɪ za. Pi biɛ na yiin ma davarɪsɛ, ki sid s̄anɪ ugbanflawɛ.⁵ Adaga ȳɪgame na luruḡɪnsɛ na sɛsɛ kha kure wa ukhokira za. Herɪbenyɛ w̄anɪȳɔ kha so ba na faŋa ukhokira wuɔla za fi, ɛ herɪbenyɛ w̄anɪȳɔra ki bu Yekila Nimira w̄anɪȳɔra. ⁶ Lkhokira wuɔla u za, mɛnɛ duɔ kha bu wa fi mu gaga kha lagag-borogb̄ɔɔŋɔ, tɪ kha ȳɪŋa wa mu kha dugalen, tɪ kha yɛ / *Yɛdɛsɛ* ba mu gaga kha burudek̄ɪk̄ɪnyɪra th̄ɪna pi yi kha kirisitalɪra ura.

Nindaawɛ piȳi buɔ kha bu ukhokira lɔkɪra za, pi na v̄ɪn mirin ma ki biɛ, biɛ Nindaablɛ khayɪra biɛ kha bu wa yiwiye dorɔ. ⁷ Biɛ Nindaablɛ lugubaara na khɛḡɪnn ma na gbaŋa zara, ȳɔf̄ɪramɔra na khɛḡɪnn ma na nakhoboroko. S̄aaf̄ɪramɔra wuɔla na khɛḡɪnn ma mu gaga kha nuth̄ɪrɪga wuɔrɛ, ȳɪf̄ɪremora na khɛḡɪnn ma na ȳawa dɛremo. ⁸ Biɛ Nindaablɛ piȳiira biɛ kpo kpora kha bu wa na mɛsɛ w̄anɪk̄pokpo. Pi mɪsɪra kpolonsira na sɪ zaara biɛ na f̄ɪd̄ ba na yiwiye. Khɛgɛ na dawogo, pi t̄ɛnɛ wa kɛl gbaa kha:

«Aɛyɛ Yekire, muɔ ki yɛ / *Yɛdɛsɛ*, muɔ ki yɛ, muɔ ki yɛ, wɔrɪkɔ bu wa mu heke na t̄ara miyɛ biɛ.

Muɔ ki bu wɛra ki bu, muɔ kpuola kha bu kh̄ɪra, muɔ kpuola ki ba ban t̄t̄.»

⁹ Bene tuɔ bene Nindaablɛ piȳiira t̄ɛnɛ wa ki gb̄ɛnɛ ukhokira hɪdandaara ki hu wa? ura, na pi yi u yɪsɪnuugɪra na pi thɛ u. ¹⁰ Nindaawɪra t̄ɛnɛ bɛna, nɪkh̄agawɪra tigbiire na piȳiira arɪ wa na ba hurusɛ ukhokira hɪdandaara wuɔla za, ki gb̄ɛnɛ kɛl huomora, ki khon pi ugbanfulawɪra na h̄ɪn zɛ wɪ ukhokira wuɔla u fi ki ki de kha:

11 «Aɛyɛ, d̄ɪna a Yekire, ugɔ yeyɛbɪra, gb̄ɔɔnsɛ, d̄ɪna wɔrɪkɔ bu wa muɔ bɛsɛ. Nadɛ muɔ liin miyɪra biɛ, muɔ khɔrɪn kha ɛ miyɪra hɪdan bu, gɛ yɛn na mu liir i.»

Yekila z̄arabiira kpora ki wɔrɪ phii zɛ thakosɛwugɪra

5 Dɛ bɛna, na mi ȳaan sɛwugɛ guɔ na pi binn ŋi. Wɛra na hɪdann ukhokira za, ki kha bu wa u led̄ɪŋɪra za. Sewugɪra genhe?ira ȳɔra biɛ kha bu wa na sɛwusɛ ki bakan na d̄ɪŋakheyɛ w̄anɪȳɔ.² Sɛ kp̄ɪra za na mi ȳaan meɛge wɔrɪkɔ dɛyɛ u, na u arɪgan ȳɪndolon na dɛd kha: «Sewura pi bakan ki yiin d̄ɪŋakheyɪra u phiizɛkheyɪra za, āna ki k̄an na fugɪ ɛ d̄ɪŋakheyɪra ki phii zɛ u?»

³ Na nɪra sii kha bu zaazaara ni warɪma fɔɔŋɪra za, warɪma fɔɔŋɪra thedera u ni, na wɔrɪ phii zɛ sewura na ken mɛna ki bu u kpolonjira u wa? ⁴ Na mi hɪdann ki fuɔ gbaangbo, nadɛ baa nɪra sii na buun wɛ kha

kān pii zɛ sewura na ken muna sewen u kpolonjira za wa? ɪra. ⁵ Fl za na nkhāgawura ɔɔ ded bi kha: «Hā mu fuo wa? Ken, Zarala ki kure Zuda | Zuda thina za, utakhuo Davidi | Davidi kp̄rabiye u. Uɔ ki bu wɔrɔkɔdeyura. Uɔ wɔrɔ fugɩ sewura d̄ŋakheyɛ wānyɔra ki pii zɛ u.»

⁶ Dɛ bɛna na mi kenn yāan Zārabiye ɔɔ na u aln na nūrén ukhokira wɔɔla za, nindaawura d̄luna nkhāgawura na vīin mirin u wa. Uɔ Zārabiira kha bu wa mu gaga kha pɩ na thɔɔɔn u wa. U kha bu wa na t̄ɔnyɛ wānyɔ, d̄luna yiwiye wānyɔ, ɪ yiwiyira ki bu Yekila Nimira wānyɔra pɩ dāan dunuyara khaayura bɛ za ɪra. ⁷ Na ɔɔ Zārabiwe zūn nann na z̄nn sewura kha bu ukhokira hɩdandaara led̄ŋjira za ɪra. ⁸ Baa u khɛn sewura, na Nindaawura piyīira d̄luna nkhāgawura tigbi-ire na piyīira bɛ bad huruse Zārabiira wɔɔla za fl. Pɩ bɛ kpo kpora kha bu wa na korozowe d̄luna sāni kaŋɔɔʔɛ, wusuna nunuwā na hīden ɪ. Uɔ wusuna nunuwāra ki bu Yekila nɩpura yīmura. ⁹ Pɩ kha t̄ɩne wa t̄ɩnfɛŋɛ ki de kha:

«Muɔ ki kān na khe sewura
na fugɩ u d̄ŋakheyura.

Nadɛ pɩ na khonn mu wa thɔɔɔnɛ | Thɔɔɔnɛ .

Mu tarɩmura mu khɛn na donn th̄nyira na sɛsura th̄nyira bɛ na nɩpura th̄nyira bɛ, d̄luna surɩsura th̄nyira bɛ.

¹⁰ Mu liin mi wa Yekila surɩga nɩpɛ.

Mu liin mi wa kperekpiidewe | Kperekpiidewe
ki yɛ pi le uwe na hɩdan dunuyara bɛ za.»

¹¹ Baa mɩ kha bu ki ken, na mi nuun meɛge ɔɔɔɔɔɔɔɔ nuuse. Pɩ kha ɔɔɔn ma th̄ harɩ pɩ nuuna kha wɔrɩ tu wa?. Pɩ na vīin mirin ma ukhokira d̄luna nkhāgawura. ¹² Pɩ kha t̄ɩne wa ki de na nugb̄ɔɔɔɔ kha:

«Zārabiira pi khonn thɔɔɔɔɔɔɔɔ, wɔrɩkɔ na budaga, na wɔɔɔɔɔɔ, na faŋa,

na gb̄ɩnɛsɛ, na uga yeyɛbɛ, na yɩsɩgb̄ɩnɛge bu wa ɔɔ bɛsɛ!»

¹³ Na mi nuun zaazaa mɩyura, na fɔɔɔɔɔɔ mɩyura, na fɔɔɔɔɔ thedera mɩyura, na lagagborogb̄ɔɔɔɔ, (na mɩyura bɛ ki bu dunuyara za,) na ɩ bɛ bu t̄ɩne ki de kha:

«Yɩsɩgb̄ɩnɛge, na gb̄ɩnɛsɛ, na uga yeyɛbɛ, na wɔrɩkɔ bu wa

ukhokira hɩdandaara na Zārabiira bɛsɛ bāanyɛ bɛ kel gbaa.»

¹⁴ Na Nindaawura piyīira z̄ŋunn kha: «Amiina | Amiina .» Na nkhāgawura bad huruse na gb̄ɩnen mɩ.

Yekila Zārabiira bu fugɩ sewura d̄ŋakheyura

6 Sɛ kp̄ra za na mɩ yāan na Yekila Zārabiira khɛn d̄ŋakheyɛ wānyɔ sewura na fugɩ khonn logu d̄ŋakhela u za. Dɛ bɛna na mi nuun na nindaawura piyīira ɔɔ arɩgan ȳndolon mu gaga kha adaga luruḡɩnɛ na ded kha: «Ban!» ² Baa mɩ kha mi ken, na mɩ yāan

zaga vɩra. Deyura na gann u za, u na ɔɔɔ ba korigo, ki yɛn na pɩ hāar u ugbanfɩla. U na nis̄ɩnn buun ma wɔrɩkɔ kheɛge za, u gb̄u ba yo bu wa ɔɔɔ t̄ɩ.

³ Sɛ kp̄ra za t̄ɩ, na Yekila Zārabiira fugɩn sewura d̄ŋakheyɔɔɔfɩrana, na mi nuun na nindayɔɔɔfɩramɔra arɩgan ȳndolon na ded kha: «Ban!» ⁴ Dɛ bɛna na zaga ɔɔ kudi, u kha bu wa u mawā mu gaga kha naaga. Wɛra na gann ɔɔ zagara za, wɔrɩkɔ na hāan ma ɔɔ kha u khon wɔȳɩke fɔɔɔɔɔra za pere, si le thaaga dunuyara nɩpɛ ki khuure kame. Sɔɔɔna kpakpaka na hāan ma ɔɔ zaga gandaawɛ.

⁵ Sɛ kp̄ra za t̄ɩ, na Yekila Zārabiira fugɩn sewura d̄ŋakhɛsāafɩrana. Na mi nuun na nindaawura sāafɩramɔra ded kha: «Ban!» Baa mɩ kha mi ken, na mɩ yāan zaga bire. Wɛra na gann u za, kilora ki s̄wɩa daasura, ɔɔ kha bu u lekira za. ⁶ Na mi nuun k̄ɔmɛ buɔ mu gaga kha n̄th̄ɩruga nuuga bɛ Nindaabɛ piyīira sugumura za kha: «Suguyɛ kilo kpo d̄orise ki bu khɛ kpo liigese taase. Damusu kilowe pɩsāa d̄orise ki bu khɛ kpo liigese taase. Nja hā mu asɩ nuume na duv̄ɛn wa?»

⁷ Sɛ kp̄ra za t̄ɩ, na Yekila Zārabiira fugɩn bānyɩ d̄ŋakhela, dɛ bɛna na mi nuun bānyɩ nindaara na u arɩgan ȳndolon na ded kha: «Ban!» ⁸ Baa mɩ kha mi ken, na mɩ yāan zaga ɔɔ, u kha bu wa u bire thii mu gaga kha w̄uubɩka lɔmɛ. Deyura na gann ɔɔ zagara za, pɩ kha yɩ u wa kha: «Huume», laharala kha thuo u wa. Wɔrɩkɔ na hāan ma bɛ n̄thuobɛ kha dunuyara heʔe iyīira za, pɩ asɩ tikpora na khu pɩ nɩpura bɛ na kheɛsɛ, na kh̄muŋa, na bodɛḡɩranɛ, na gbandab̄ɩwɛ za.

⁹ Baa Yekila Zārabiira ba fugɩn bānwaa d̄ŋakhela, Yekila nɩtelenyemira pɩ khuun nadɛ u sɛsura debira kāmara na baa pɩ kha bu Yekila sɛrɛwura, na mi kenn yāan pi nimira thɔɔɔɔɔɔ | Thɔɔɔɔɔ khonkhere duɔ thede za. ¹⁰ Na pi nimira arɩgan ȳndolome na ded kha: «Thadeyegemɔ, d̄luna th̄ɩnth̄ɩnwera, d̄ɔnɛ bɛnɛ muɔ ba kiti fɔɔɔɔɔ nɩpura na khon a tarɩmura taasura pɩ za?» ¹¹ Pɩ na hāan ma pɩ bɛ gb̄ɔɔɔɔɔɔnɩvɩrɩs̄uruse, ki ded pi kha pɩ ba kɩrɩ u t̄ɩ na sɛ, nadɛ pi liigedekamura na pɩ yabiwira ki bu fara fɔɔɔɔɔra za, bɛ kān ma na hu bɛ hulɔnkpɩuwira za t̄ɩ, ki ban zo.

¹² Ki yɛn na mɩ yāan Yekila Zārabiira na u fugɩn bānwankpo d̄ŋakhela, na fɔɔɔɔɔra gbann na b̄ɩrɩ, na khɛra ted u bire thithithi, na feregera s̄ɛrɩ mu gaga kha tarɩmɛ; ¹³ na zaazaa khusabiya hūn fɔɔɔɔɔra za mu gaga kha baa adaga sarangb̄ɔɔɔɔ vu na h̄uɔ d̄ugubansɛ ɪra. ¹⁴ Na zaazara t̄urun mu gaga kha baa nra bi ketɛ ɪra. Na bɛsɛ na fɔɔɔɔɔphanyura ki bu lagagborogb̄ɔɔɔnɛ sugumura za, na sɛ khonn sɩ khaayura za. ¹⁵ Dɛ bɛna na fɔɔɔɔɔra uɩwura, na nɩgb̄ɔɔɔmura, na surasiwe wɔɔrɛdɛrɩwura, na budanɩpura, na faŋaderɩwura, na dome d̄luna n̄h̄ɔɔmɛ bɛ horon na yo guuren bɛlose na kerɩdansɛ za. ¹⁶ Pɩ kha de ba bɛsura na kertsura kha: «ɪ wa na si a, ɪ guore a, hā

ukhokira hıdandaara yā a wa?, ki yie Yekila Zārabiira doŋjira legen a. ¹⁷ Iyo, pi doŋjira dıyāgagbūŋjira nann ma. Āna ki ha tıe gi?»

Yekire melege bu yii dñjase Yekila nıpara khoʒira za

7 Sie kp̄ira za na mi yāan na melegewe piyī alun na nırén fɔlɔŋjira lɔŋɔŋjira yīira za. Na pi gɔd fɔlɔŋjira lɔŋɔŋjira yīira bie sarumura na pi nırénı. Sarume kha wɔri vu fɔlɔŋjira za wa?, waruma lagagborowe za wa?, waruma dahase za wa?. ² Na mi yāan melege u tı na u kuɔ khiekure geŋe. U na gɔd ba Thakuo Yekila dñjase yii daaga u lekira za. Na u arıgan yīndolon na ded melegewe piyīira wɔrlkura na hāan kha pi asi fɔlɔŋjira na lagagborogbūŋjira ıra kha: ³ «Hā tı asi fɔlɔŋjira na lagagborogbūŋjira, na dahasura thon wa?, nadıe wɛpıe ki liige ki hā a Yekila, a kān ma na yii dñjase bie khoʒira za zo.» ⁴ Wɛpıe ki naa ba bu Yekila dñjasura pi khoʒira za, na pi bɔgɔn mıe pi nuuna. Pi kha bu wa nıpe kɛıewe tiıwānyıŋ na piyī (144,000) na kure *Lsrayelı/Lsrayelı* biiwira gbēinyıra bie za. ⁵ *Zuda/Zuda* gbēıne nıpara za, dñjasura yiin ma nıpe kɛıewe gbūne na piyıŋ za. (12,000). Urubēn gbēıne nıpara za, dñjasura yiin ma nıpe kɛıewe gbūne na piyıŋ za. Gadı gbēıne nıpara za, dñjasura yiin ma nıpe kɛıewe gbūne na piyıŋ za. ⁶ Aserı gbēıne nıpara za, dñjasura yiin ma nıpe kɛıewe gbūne na piyıŋ za. Manase gbēıne nıpara za, dñjasura yiin ma nıpe kɛıewe gbūne na piyıŋ za. Nefıtalı gbēıne nıpara za, dñjasura yiin ma nıpe kɛıewe gbūne na piyıŋ za. ⁷ Simiyıŋ gbēıne nıpara za, dñjasura yiin ma nıpe kɛıewe gbūne na piyıŋ za. *Levi/Levi* gbēıne nıpara za, dñjasura yiin ma nıpe kɛıewe gbūne na piyıŋ za. Izakarı gbēıne nıpara za, dñjasura yiin ma nıpe kɛıewe gbūne na piyıŋ za. ⁸ Zabulıŋ gbēıne nıpara za, dñjasura yiin ma nıpe kɛıewe gbūne na piyıŋ za. Zozefu gbēıne nıpara za, dñjasura yiin ma nıpe kɛıewe gbūne na piyıŋ za. Bēzame gbēıne nıpara za, dñjasura yiin ma nıpe kɛıewe gbūne na piyıŋ za. ⁹ Bıe nıpe bie kha bu wa na Yekila dñjasura pi khoʒira za.

Kiret̄ıewe wɔrlkɔ buume mıye

⁹ Sie kp̄ira za na mi kha mıe ken tı na yāan nıgbogbūŋɔŋ, nıra kha wɔri thudıe na tu pi nuuna wa?. Sırise bie nıpe na thınyıra bie nıpe, na nıthıme bie, na sıese thınyıra bie nıpe na nırén ma ukhokira wɔla za, dñna Yekila zārabiira wɔla za. Pi bie na yiin ma gbɔgɔlɔn-vırusırusıe ki gɔd maanhadese pi lesira za. ¹⁰ Na pi arıgan yīndolome na ded kha:

«A Yekila hıdann ukhokira za dñna Zārabiira,

I 144,000 waruma 12,000 khaaye 12, sıe ki bu kha nıpe 12,000 gbēıne tıɔ gbēıne. 12,000: *Lsrayelıwe gbēınyıra nuunyıra ki bu gbune na ıyıŋ. Gbune na ıyıŋ bu wa nuunde ki bɔgɔ mude hııı. Kɛıewe bɔgɔ wa nuunde ki gɔn thı*

a kuon ma bie wɔrlkɔ za.» ¹¹ Melegewıra bie na vıin mirin ukhokira na nıkhāgawıra, dñna Nındaawıra piyīira, na bie bad ba khoʒe fɔlɔŋjira za ukhokira wɔla za fı na gbñnen Yekila. ¹² Pi kha kñn ma kha:

«*Amiina/Amiina*. Iyo, yısgbñnege na uga yeyebe, na wɔwıme, na thıedıe, na gbñnese, na wɔrlkɔ, na faŋa bu wa a Yekila bese bāanye bıe! *Amiina*.»

¹³ Fı za na nıkhāgawıra ukpo bñd mıe kha: «Wɛpıe yiin gbɔgɔlɔn-vırusıra mıra, bñnewe ı, na he pi kuɔdı?»

¹⁴ Na mi zñjunn u kha: «Mı thadaye, mıɔ ki tu sıe.» Na u ded bı kha: «Wɛpıe na buun vensura gbaangbora, bie ı. Pi tısun ma pi gbɔgɔlɔnsıra Yekila zārabiira tarumıra za, ge yıen na pi gbɔgɔlɔnsıra fıın mafıra. ¹⁵ Ge yıen na pi nırén Yekila ukhokira wɔla za.

Pi liige wa ki hā Yekila khıege na dawogo u gbñnethuugıra za,

Iyo, wıera hıdann ukhokira za, uɔ ki ba tıege wı.

¹⁶ Khımıŋa na yōwse ba gɔ pi kñu dñwa?, Khıera ba so pi dñwa?, dagbūune sıı ba khu wı dñwa?.

¹⁷ Iyo, Yekila Zārabiira ki bu ukhokira lɔkura za, uɔ ki ba le pi kaadaara.

Uɔ ki ba kaa yo wi thakuo āmıra khaayıra za, Yekila ki ba dikñ pi yñthımsıra pi wɔyıra za.»

Yekila Zārabiira fugun sewura bñnwānyıŋ dñjakhela

8 Baa Yekila Zārabiira ba fugun bñnwānyıŋ dñjakela, na zaazaara bie wuon tētētē na buun lıeri gbugo sıira. ² Ki yıen na mi yāan melegewıra wānyıŋ na pi nırén Yekila wɔla za; na pi hāan bie melegewıra tūunye wānyıŋ.

³ Na melege uɔ bann na ba nırén *dakhoronse sokhela/Dakhoronse sokhela* liin na sānıra, dıe lɔkura u fı. Sānı wusuna gogorıde kha bu u lekira za. Na pi hāar u wusuna gɔngɔwıŋ, sı le thaaga u dıe u na Yekila nıpara yımıra na hā sı dakhoronse sokhela za Yekila ukhokira wɔla u. ⁴ Uɔ wusuna gırsıra kuɔ melegera lekira za na dıen na Yekila nıpara yımıra na gan Yekila wɔla u. ⁵ Sie kp̄ira za na melegera khıen wusuna sānı-gogorıda, na khonn naaga dakhoronse sokhela za na hıden ni, ki hınn gbod naagıra fɔlɔŋjira za. Na adaga dıe gɔd ki lurugñ, na sɔŋɔgbūŋnse, na adaga yıgabıe, dñna fɔlɔngbaŋa.

Tūunye mıye

⁶ Melegewe wānyıŋra na gɔd tūunıra wānyıŋra II, bie kha bu wa ki ɔf pi thı na bu tııre ı.

⁷ Na lugu melegera tıren u tūuna, na adagabanburuse na naaga, na tarıme dıen na sñnn fɔlɔŋjira za. Dıe khaala bie za fı na fɔlɔŋjira kpıkñnkheye sāara tikpora bie suori, dñna dahasıra kpıkñnkheye sāara tikpora bie suori, dñna ki wūugıra bie.

II *Makñ khaadıe ken ni na 1 Tesalokiwe 4:16, Tūune mıye de ba gɔɔ za na bɔgɔ kha Yekila kitira bena nann ma*

8 Na yǒɔfɾamɔra turen u tũuna. Na daaga guɔ kud mu gaga kha buege, ki bue na liin ma naaga doro, na ki yo waan lagagborogbũɔɔɔ za. Na lagagborogbũɔɔɔra kɔkɔnkheye sãara tikpora bue liin tarume. 9 Na dakuowira bue ki bu ãmura za, na bue kɔkɔnkheye sãara tikpora bue huuri, dũna batonsira kha bu ãmura za, na sie kɔkɔnkheye sãara tikpora bue asɔnu.

10 Na melege sãafɾamɔra turen u tũuna. Khusabik-pakpada kha so mu gaga kha herubena, na die waaru. Ti waan ma lagagborowe kɔkɔnkheye sãa tikpora za, dũna khaayura za ãmura bũn ɔra. 11 (Die khusabila yisigra kha bu kha hahame.) Na ãmura kɔkɔnkheyura sãara tikpora bue hanu. Wepie yũɔn bue ãnharanbie, pi gɔme huun ma, nadie waɔa kha bu wa bue ãmie za.

12 Na Bãnyĩ melegera turen u tũuna. Na khiera na feregera na khusabiyira kɔkɔnkheyura isãasaara ikporikpora bue tedi. Khiera kɔkɔnkheye isãara za, tikpo te. Feregera kɔkɔnkheye isãara za, tikpo te. Khusabiyira kɔkɔnkheye isãara za, tikpo te. Sie za, khiera kha bu na yeyebe gbaangbo khiega wa?, na dawogira thud gbaangbo na sieru.

13 Baa mi kha mie ken tĩ, na mi yãan yãwa na u den haru zaazaara ni ki kũn na faɔa kha: «Wɔgbũuga! Wɔgbũuga! Be wɔgbũuthĩje gie fɔlɔɔura nɔɔura za mira! Gie wekie ki ba nan nuthĩɔura bena melegewe pɔsãara buɔra tũunyira ba ture!»

9 Na bãnwãa melegera turen u tũuna. Na mi yãan na khusabire duɔ kud zaazaara ni na ba waan fɔlɔɔura za. Na pi hãan khusabila dankokorikira kei le diikhela konagabila. 2 Na khusabila yo phiin zien gie dankokorokira, na gise kud ki za mu gaga kha baa dagboko so ɔra. Na sie gɔsura bĩn khiera ki teden geɔura bue. 3 Na gbesuwe kud sie gɔsura kpoloɔura u na tun fɔlɔɔura bue za. Wɔɔɔ na hãan ma sie gbesusie mu gaga kha fɔlɔɔura namura. 4 Siese na hãan ma sie gbesusie kha hã si pho wũugo na dahawãse sii za wa?, fɔ nuthĩɔura lad Yekila dũɔasura pi kho?ira za ɔra. 5 Kha hã si khu wl wa?, ɔa si vene wl gbaangbo na yo nan feruwe pɔwãa. Sie gbesusie nunumura bu wa mu gaga kha baa nawa sũu nura ɔra. 6 Die bendie za, nuthĩɔupe ba bue huume, ɔa pi ba bu huumira wa?. Pi ba le miyura thĩna bue na bu hu, ɔa huumira ba horo wa ki zie wl.

7 Sie gbesusie lomura na khiegĩnn ma na khẽkhẽza-gawe wepe ɔɔn zien ki yo khẽkhere. Daaye guɔ kha bu wa pi thaasura za mu gaga kha sãnu ugbanflawe. Si wɔɔyura na khiegĩnn ma na nuthĩɔupe wɔɔye. 8 Si thayĩnsira na khiegĩnn ma na hape bese, si yigiyura kha bu wa mu gaga kha zara bese. 9 Gbesusura bãanyura kha bu wa mu gaga kha khĩgbɔɔɔɔɔ pi yi-iri. Si misura kũmura na khiegĩnn ma na zagawe pi wɔɔ worotose za na pi yo khẽkhere. 10 Sie gbesusie bu wa na dũe mu gaga kha name na wɔɔ sũugĩn mu gaga kha name tĩ. Le dũura si khe na vene nɔpe u na bu fer-

ewe pi wãara. 11 Sie gbesusie kha bu wa na ɔya, uɔ kha bu dankokorikira kei le diikhela melegera. Uɔ melegera pi yi Eburusira za kha Abãdũ. Ki yi u Gurekisura za kha Apoliyɔnu. (Gie yisigra kɔla ki bu kha asɔdaa.)

12 Lugu asigra tann ma. Ken sɔyũ suɔ bu ban tĩ.

13 Sie kpĩra za na bãnwãnkpo melegera turen u tũuna, na mi nuun nuuga guɔ na ki kũnn sãnu sokhela ki bu Yekila wɔɔla za, die lɔɔura yĩira za. 14 Na nuugura ded bãnwãnkpo melegera kha bu na tũuna kha: «Wɔru zie melegewura piyĩira ki bu vɔkheyura Efurati lagagboro kpakpawara za.» 15 Bue melegewura na ɔɔn zien ma fi uɔ lɔɔura za, na gie dũyãgura, na uɔ feregera, dũna gie dũgura kãma, na bu khu fɔlɔɔura he?ira isãara tikpora nɔɔura bue. 16 Na pi bɔɔɔn mie pi khẽkhẽderuwura nuuna ki bu na zagawura ɔra. Pi kha bu wa nɔpe sukhã-gawe gbaluga. 17 Ken baa mi yãan zagawura na pi gandertwura lomura ɔra. Pi khẽkhẽdaasura pi na yiiri, si kha sẽi wa mu gaga kha naaga, ki ted mu gaga kha bula, ki sẽi mu gaga kha numuse. Zagawura thaasura kha bu wa mu gaga kha zarawe bese, naaga na gise na gĩriwi kha kure wa pi nuusura za. 18 Naagura na gɔsura na gĩriwira kud bue zagabie nuusura za, fɔlɔɔura nɔɔura kɔkɔnkheye sãara za, tikpora nɔɔura bue huun ma gie asikheye sãara za. 19 Iyo, bue zagabie wɔɔkura kha bu wa pi nuusura na pi dũura za. Pi dũura na khiegĩnn ma na suwuse, thaase bu wa pi dũura za, sie pi khe ki vene nɔɔura.

20 Fɔlɔɔura nɔɔura buɔra na ylen kei hu sie vensura za, bue bun zien pi miɔyeliigira wa?, pi kelu ma ki gbĩne gĩrime, na pi thɔgĩn sĩnse. Sie sĩnsura na liin ma na sãnu, suɔ liin na waru vura, suɔ liin na setkhũga, suɔ liin na buruse, suɔ liin na dabɔse, kena sie daasie bue, guɔ sii yã wa?, si nu wa?, si wɔru nũrẽ wa?. 21 Bue nɔpe bun gbaan pi nikhugura na pi sukhuwusura, na pi kakaruli-gira, na pi zugbũrusira wa?.

Melege na sewudaade miye

10 Sie kpĩra za, na mi yãan melege uɔ, wɔɔkura kha bu wa u heke na u sũn fɔlɔɔura za. Na dadũnuɔa guɔ bakan u mu gaga kha gbɔɔɔɔɔɔɔ, Yekire korigo na viin mirin u thaagura, u wɔseda kha bu wa mu gaga kha khie, u diesura kha bu wa mu gaga kha naaga. 2 U na gɔɔ ba sewudaade duɔ u lekira za na ti phiin zieru. Na u tiin u ledĩndiegura lagagborogbũɔɔɔura za, ki tiin u lemũndiegura fɔlɔɔura za. 3 Ki sieren na faɔa mu gaga kha baa zara uri ɔra, baa u urin mafura, na adaga luran bãnwãnyũ na zĩɔnn u. 4 Baa adagara luran bãnwãnyũra, mi kha bue wa na sewe wesie u na dedi, ɔa, na mi nuun nuuga guɔ na ki kũnn zaazaara ni na ded bi kha: «Muna adaga lurugĩnsura dedi, ye sie gũni za, hã mu sewe sie wa?»

5 Die bena, melegera mi na yãan na u na nũrẽn lagagborogbũɔɔɔura na fɔlɔɔura za, na uɔ arɔgan leke za-

azaara ⁶ na karĭnn bāanye bŭe Thakuo Yekila za, ʊ wŭera liin zaazaara, na fɔlɔŭra, na lagagborogbɔɔŭra na si kpoloŭo miyura bŭe. Melegera karĭnn ma na ded kha: «Tŭeme bu si za dōwa? ⁷ Na dŭyāgura ʊ bānwānyŭ melegera ba ture ʊ tūuna, gŭe dŭyāgura Yekila gūni miyura ba hīi. ʊ na nisĭnn ded ba sie na ʊ miliinderŭwura ki bu yādedeŭwura.»

⁸ Sie kpĭra za, nuugura mi na nuun na ki sieren na mie zaazaara ni, na mi ɔɔŭn nuun ņi tĭ na ki ded bi kha: «Melegera nŭrĕn lagagborogbɔɔŭra na fɔlɔŭra za, sewedaada ki bu ʊ lekira za mura, yo zĭn nŭ.»

⁹ Na mi yuon melegera heke kha ʊ hā mi sewuda. Na ʊ zĭŭnn mi kha: «Zĭn khuɔ ri, ti ba phŭn ma mu nuugura za mu gaga kha saŭa, ņa ti ba hama kpakpakpa mu kpoloŭira za.»

¹⁰ Na mi zĭnn die sewuttuda melegera lekira za na khuɔn nŭ. Ti phŭnn ma mi nuugura za mu gaga kha saŭa; ņa baa mi mid ti zuori, na ti hann ma mi kpoloŭira za.

¹¹ Die bena na pi ded bi kha: «Mu kān ma na siere mu gaga kha Yekire yādedaa na gbūu thĭngɔnye, na sirigɔnse, dŭna ugɔme za.»

Sierewe piyŭ miye

11 Sie kpĭra za na pi hāan mi dabɔde duɔ thĭne, ti na khŭegĭnn ma na dabɔsōwayane, ki ded bi kha: «Yo sōwa Yekire gbĭnethuugura dŭna sokhela, ki thude nŭpura nuuna ki gbĭne Yekila bu ira. ² Na yŭe Yekila gbĭnethuugura | Yekila gbĭnethuugura gbēlgura kei sōwa?, nadŭe gŭe hāan ma Yekire kuɔderŭe. Pi ba asŭ wa miyura bŭe gbonyegeŭra za na nan ferewe tigbeyŭ na piyŭ (42). ³ Mi ba dāa mi sierewe piyŭ, pi ba yii wa thŭsŭndaase, pi ba yā de ba Yekila siեսira pi buuri na yo nan khŭewe kŭiekpo na gbalŭga na tigbesāa (1,260).»

⁴ Sierewura piyŭra ki bu *oliviye* | *Oliviye* hase yŭra dŭna lamawura yŭra, ki bu fɔlɔŭga Adeye wuɔla za ira. ⁵ Na nura ʊ kha ʊ bŭe na le sierewura piyŭra mubŭye, naaga kure wa pi nuusira za na so pi bŭrawura. Iyo, nura tuɔ nura ki ba bŭe kha ʊ le wi bŭise, mafura ʊ deyura ba hu. ⁶ Wɔrŭko bu wa sierewura piyŭra heke na baka zaazaara, hā adaga wa wa?, banu kha pi yāan ded Yekila siեսira. Wɔrŭko bu wa pi heke na vŭkĭn āme na le wi tarŭme, ki tu wɔgbūu kpakpase thĭnye bŭe fɔlɔŭra za, bene tuɔ bene pi bŭe.

⁷ Na pi ba zuon Yekila siեսira debira za bende, dakperigira ki bu dankokorikira kei le diikhela ʊ, gŭe ba kure na khēi pi. Gŭe dakperidaagŭe ba wɔrŭ pi, na khu wŭ. ⁸ Pi kpĭsura ba hudan ma gŭe gbongbɔɔŭra khĭnthaaŭra za, khaala za pi Adeyura bad *nŭbadabɔkura* | *Nŭbadabɔkɔ* za ira. Pi yŭ ba gŭe gbɔŭira na kɔɔ kha Sodɔmu waruma Eziwiti ¹. ⁹ Thĭnye bŭe nŭpe, na gbēlnyura bŭe nŭpe, na siեսe thĭnye bŭe nŭpe, na

sŭrise bŭe nŭpe ba ki ken ma pi kpĭsura na nan khŭewe pŭsāa na gbuko, pi ba bi yŭe pi kasŭ wŭ wa?. ¹⁰ Dunuya nŭpura bŭe bāanye ba wuo wa na pi huumira. Pi ba yā-gayāga wa na le kenese ki ki dāa leke miye ki hā kame bŭe Yekire dāarabŭe yŭra huume kāma, nadŭe pi venen ma dunuyara nŭpura gbaangbo. ¹¹ Na, baa bŭe khŭebŭe pŭsāa na gbukira tann zuori, na Yekila gbūun yiin nime bŭe yādedeŭbŭe za na pi alŭnŭ. Die bena weŭe bŭe kha ken mi, na ānabirise gbūun gɔd pi gbaangbo. ¹² Sie kpĭra za na bŭe dāarabŭe yŭra nuun nuuga na ki kŭnn zaazaara ni na faŭa kha: «ŭ gan ban fara!» Fŭ za na pi gann zaazaara ni dadŭnŭse kpoloŭo za pi bŭrawura wuɔla za. ¹³ Die khaala bŭe za fŭ na fɔlɔngbanbŭga liiri. Na gŭe gbɔŭira kpĭkĭnkheye gbūnera tikpora bŭe kiin na khuun nŭpe kŭewe wānyŭ (7,000) gŭe fɔlɔngbanŭra za. Na ānabirise gɔd nŭgbupira gbaangbo na pi gbĭnen zaazaa Yekila.

¹⁴ Bānyŭ asŭgura tann ma. Na bānŭsāa begura bu thuo gŭe yanŭ dɔ bene tĭ.

Bānwānyŭ tūune miye

¹⁵ Sie kpĭra za na bānwānyŭ melegera turen ʊ tūuna. Na nuuse siyŭ kŭnn na faŭa zaazaara ni na ded kha: «Ira wŭe, fɔlɔŭra ugura liin ma a Adeye Yekila na ʊ Kirisitira bege. ʊ ki ba hudan ugura za bāanye bŭe kŭu.» ¹⁶ Na nŭkhāgawura tigbiire na piyŭira ki bu pi ukhosira za Yekila wuɔla za, na bŭe bad wuɔye fɔlɔŭra za na gbĭnen Yekila ¹⁷ ki ki de kha:

«Adeye Yekire, wɔrŭkɔdeye, muɔ ki bu, muɔ kha bu, muɔ aa gbĭne nadŭe mu bɔɔɔn ma mu wɔrŭkpakpakura, ki tiin mu ugura na gŭe wɔrŭkura.

¹⁸ Sŭrsura nŭpura donse na hīin ma, ņa muɔ donjira bena nann ira, nŭhuomira kiti bena nann ma ira, bena mu ba taa mu milliibiiwira ki bu mu yādedeŭwura

dŭna weŭe bŭe ki bu mu bewe, dŭna pi gbĭne mu ira nŭgbɔɔmura na titupura.

Weŭe ki asŭ fɔlɔŭra, bŭe asŭ bena nann ira.»

¹⁹ Yekila gbĭnethuugura | Yekila gbĭnethuugura ki bu zaazaara ni, na gŭe phiin zŭeri. Na Yekila *nŭhāakesura* | *Nŭhāakesura* yāan ʊ gbĭnethuugura kpoloŭira za. Die bena na adaga yĭgame, na sɔŭɔse, na adaga lŭrugĭnse, na fɔlɔngbanŭa liiri, dŭna na adaga banburuse waan gbaangbo.

Hara ʊ na gbanŭa dakpere mamukpakpaka guɔ miye

12 Sie kpĭra za na tagamasi mukpakpade duɔ liin zaazaara ni. Mi yāan ma hara ʊ na khŭera

¹ *Nŭhāandugura*, «Sodɔmu» bɔɔɔ wa guɔ za gbɔŭo weke za mubŭyellige gbĭn tannŭ. «Eziwiti» bɔɔɔ wa Israyelŭe bŭrawe, weŭe ki gbĭne sieme

maan u za, u dɛsɪra na dukɪnn ma feregera za, dɪna khusabiye gbũne na ɪyɔ maan kame za na liin ugbanfula u thaagɪra za. ² Uɔ hara wɛ kha kãn ma na hũn biye, ɩwula hũmira nunumɪra kha yɛ wa na u fou gbaangbo.

³ Na tagamasi mune duɔ liin zaazaara ni tɪ. Gbaɲa dakpere mamukpakpaka guɔ kha bu na thaase wãnyɔ dɪna tũnye gbũne. Thaase wãnyɔra bɛ kpo kpora na sid ba na ugbanfulawɛ. ⁴ Na kɪ khɛn kɪ dukɪra na phagan zaazaa khusabiya kɪkɪnkheyɛ sãara tikpora na gbod i fɔɔɔɔɔɔɔɔ za. Sɛ kpɪra za na gɛ gbaɲa dakpere mamukpakpaka yo hɪdann hala kha kãn na hũn, uɔ wɔɩa za kɪ tɛ kha bibona hũn gɛ gu khuɔ ri. ⁵ Hala kha u hũn, na u hũnn ma bikhoyidɛ, dɛ bikhoyidɛ ba le wa ɩtakhuo na kori sɪsɪra na khũɩɩɩɩɩɩ. Baa biira hũnni, na pi khɛn yuor u wa Yekila ɩkɪra u u ɩkhokira za. ⁶ Na hala uɔ aln na horon lonn gbaɲa u khaala Yekila na ɔfɔn sann u ɪra. U hɪdann ma ni na pi kɪ hã u diime banu kha dɪyãse kɪɛkpo na gbalga na tigbesãa tannɪ (1,260).

⁷ Dɛ bɛna na khɛɩge guɔ aln zaazaara ni. Mɛɩge Misɛɩ na u mɛɩgekamɪra aln kɪ khɛɩ na *gbaɲa dakperege* / *Gbaɲa dakperege* na kɪ mɛɩgewɪra. ⁸ Na kɪ buun wɔɩkɔ wa?, khɪne thɪra buun gɛ na kɪ mɛɩgewɪra heke na hɪdann zaazaara ni dũwa?. ⁹ Gɛ gbaɲa dakpere kpakpakɪra dɛd hɪnn ma kuwuga u. Gɛ gbaɲa dakpere kpakpakɪra pi yɪ tɪ kha suwukhãaga, na gɪrime thadɛye, na *Sutana* / *Sutana*, dɪna dunuya bilendaa. Gɛ na kɪ mɛɩgewɪra bɛ hɪnn ma fɔɔɔɔɔɔɔɔ za.

¹⁰ Sɛ kpɪra za na mi nuun nuuga guɔ na kɪ kũnn na faɲa zaazaara ni kha:

«ɩra zɪme bɛna nannɪ, ɪra a Yekila ɩɔɔɔɔ u wɔɩkɪra na u ugɪra!

ɩra thaderɩse lonn u Kirisitira lesira za.

Nadɛ ɪra pi dɛd a yabiiwira zarɩgɩndaara na kusen u zaazaara ni,

uɔ kha zarɩgɩn mɪ a Yekila wɔɩa za khɛga na dawogo. ¹¹ Na a yabiiwira buun ma wɔɩkɔ u za

Yekila zãrabiira tarumɪra wɔɩkɪra za, dɪna baa pi liin Yekila sɛsɪra sɛrɛwɪra ɪra.

Pɪ na kaarun ma pi nimira na yiin mi huume leke za.

¹² Gɛ yɛɩɩ, zaazaa, na ɩɛ wɛɩɩ kɪ bu zaazaara ni, ɩ yãgayãga. Na fɔɔɔɔɔɔɔɔ nɪpɪra na lagagborogbũɔnse na si kpoloɲo miyɪra ɩɛ uɔ, wɔgbũuga bu wa ɩɛ bege nadɛ Sutana sũnn ma ɩɛ za. U gbũun hɪnn ma na doɲo thɪ, nadɛ u gbũun tuun ma kha bɛna yɛn hãan uɔ, tɪ gɔn dũwa?.»

¹³ Baa gɛ gbaɲa dakpere kpakpakɩ ba tuun kha pi hɪnn ma gɛ fɔɔɔɔɔɔɔɔ za, na kɪ aln kɪ dɛ ki thuo hala na hũnn bikhoyidɛ ɪra. ¹⁴ Na hala na buun ma yãwa kpakpakɪra mɪsɪra yãra, na bu yɪ na yo harɩ gbangbɪrɪɲira za ni, khaala pi na ɔfɔn na hãar u ɪra. Si le thaaga u khaare bu legen na suwugɪra. Pɪ hãar u wa diise u ki di ni na bu dɩse sãa na gbuko. ¹⁵ Dɛ bɛna na suwugɪra

surun ãme mu gaga kha lagagboro si le thaaga ãmɪra bu ho hala. ¹⁶ Na na fɔɔɔɔɔɔɔɔ denfen hala, na phiin zɛn nuuga na yũɔn lagagboro ɔkɪra bɛ gbaɲa dakpere kpakpakɪra na surun ɪra. ¹⁷ Baa gɛ dakpere kpakpakɪra doɲira na hɪnn na hala na tannɪ, na kɪ vɩd gbũun kha gɛ yo khɛɩ na hala kpɪrabiiwira buɔra, bɛ wɛɩɩ kɪ gu Yekila sɛrɛdewensira, dɪna pi liin *Yesura* / *Yesu* sɛrɛwɪra ɪra. ¹⁸ Gbaɲa dagberegira yo nɪrɛn ma lagagborogbũɔɔɔɔɔ genjira za.

Gbaɲa dakperege guɔ kureme lagagborogbũɔɔɔɔɔ za

13 Sɛ kpɪra za na mi yãan dakperege guɔ na kɪ kure lagagborogbũɔɔɔɔɔ za. Kɪ kha bu wa na tũnye gbũne, dɪna thaase wãnyɔ. Tũnyɪra gbũnera bɛ kha bu wa na ugbanfulawɛ. Yekire kusadabiye na sewen maan ma thaasɪra wãnyɔra bɛ za. ² Gɛ dakperege mɪ na yãari, kɪ na khɛgɩnn ma na khiye, kɪ dɛsɪra na khɛgɩnn ma na zãngbo bɛse, dɪna kɪ nuugɪra na khɛgɩnn ma na zara nuuga. Dakpere kpakpakɪra khon ma kɪ wɔɩkɪra za, na kɪ fankpakpakɪra za, kɪ khɛn kɪ ɩkhokira, na hãan dakperegira gu. ³ Dakperegira thaagɪra kpora na nugann ma harɩ na kɪ bɛ huume. Na kpɪra za na kɪ nugakhela ba bãari. Na kɪ bãamɪra khonn fɔɔɔɔɔɔɔɔ nɪpɪra bɛ bamuɲa na pi ki thuo gi. ⁴ Pɪ kha gbɩne wa dakpere kpakpakɪra, nadɛ baa kɪ na khon hãan guɔra wɔɩkɔ ɪra. Pɪ kha gbɩne wa tɪ dakperegira ki de kha: «ãna kɪ bu mu gaga kha dakperegira, ãna kɪ ha nɪrɛ kɪ wɔɩa za kha uɔ khɛɩ dɪnn ɲɪ?»

⁵ Khɩne na hãan ma gɛ dakperege na ki de yɩsɩɩɩɩɩɩ, na ki de kusabiye kɪ hã Yekila. Feriwe tigbeyɔ na piyɔ na hãan ɲɪ ki le wɛsɩ kɪ kãn le. ⁶ Kɪ gɔd ba ki de bɩsɩ kɪ hã Yekila, kɪ asɩ u yɩsɩɩɩɩɩɩ, dɪna khaala u bu, dɪna wɛɩɩ bɛ kɪ bu zaazaara ni ɪra.

⁷ Khɩne hãan ɲɪ wa kɪ khɛɩ dɪna Yekila nɪpɪra na gbũu bu wɔɩkɔ pi za. Kɪ na buun ma wɔɩkɔ gbɛɩnyɪra bɛ za, na thɩnyɪra bɛ za, na sɛrɛthɩnsira bɛ za, na sɪsɪra bɛ za. ⁸ Fɔɔɔɔɔɔɔɔ nɪpɪra bɛ ba gbɩne gu wa, fɔ Yekila nɪpɪra yɩsɪsɪra sewen harɩ dunuyara gɔbɛna thakosɛwugɪra za buɔɩɩ. ¹ Gɛ thakosɛwugɪra bu wa Yekila Zãrabiira bege, u wɛra u khonn thɔɔɔɔɔɔɔɔ ɪra.

⁹ «Na numiye bu wɛ heke na nuure, u nuure na kɪra!

¹⁰ Wɛ bãa liin kaso kãma, uɔ dɛyɪra ba yii wa kaso za. Wɛ bãa kɪ kãn khu na sɔɔɔɔ, pi ba khu wa uɔ dɛyɪra na sɔɔɔɔ. Gɛ yɛɩɩ, wɛɩɩ kɪ bu kiretɩwɛ, pi kãn ma na hɪdan na babɛ na khãame.»

¹¹ Sɛ kpɪra za tɪ na mi yãan dakperege guɔ na kɪ kure fɔɔɔɔɔɔɔɔ za. Kɪ kha bu wa na tũnye ɩyɔ mu gaga kha zãrakhuo, ɲa kɪ kha sɛrɛ wa mu gaga kha dakpere kpakpaka. ¹² Gɛ dakperege kha liige wa na lugu dakperegira wɔɩkɪra kɪ wɔɩa u. Na kɪ karɩwan dunuyara nɪpɪra bɛ na pi kɪ gbɩne dakperegira kud la-

gagborogbũḡura u, gɛ wekɛ na nugann hari ki biɛ huumira na ba b̃aan ɛra. ¹³ Dakperegira kuḡ fɔḡḡura, ki liin ma bamuḡa miḡḡuɛ. Ki yɛn ma na naaga kuḡ zaazaara ni na sũnn nɛpɛ wuɔla za fɛ. ¹⁴ Wɔrukura na h̃aan gɛ dakperegɛ, ki khɛn ma gɛ wɔrukura na liin bamuḡa miyɛ na bilenn niḡḡmɛ lagagborogbũḡura dakperegira wuɔla za. Na fɔḡḡura dakperegira ded fɔḡḡura nɛpura kha pi maḡɛ s̃ḡa ki khɛg̃ɛn na lagagborogbũḡura dakperegira sɔḡḡnara na nugan na ki biɛ huumira na ba buun thakuogo ɛra. ¹⁵ Kh̃ɛn na h̃aan ma dakperegira kuḡ fɔḡḡura u kha ki yii nin s̃ḡura pi maḡɛn na ki khɛg̃ɛn na dakperegura kuḡ lagagborogbũḡura ɛra, ki wɔri ki siɛɛ. Na nura wɛ b̃aa kɛn kha uḡ gb̃ɛnɛ gɛ s̃ḡura wa, ki khu wa uḡ deyura. ¹⁶ Fɔḡḡura dakperegura kariwan ma nɛpɛ biɛ, niḡpakpape na titɛpɛ, tigidɛrɛwɛ na buɔmɛ nɛpɛ, dome na hɔḡḡmɛ na yiin d̃ḡasɛ pi led̃insira za warɛma pi khoḡira za. ¹⁷ Na nura wɛ b̃aa bu na siɛ d̃ḡasura wa?, kh̃ɛn bu uḡ deyura heke na doḡi warɛma na don muɛ wa?. Siɛ d̃ḡasura ki bu dakperegira kuḡ lagagborogbũḡura u, gɛ yɛsɛgura warɛma numɔḡɔla ki mak̃ɛn na ki yɛsɛgura. ¹⁸ Wesɛ za, fɔ mu huḡan na wuɔmɛ. Wɛ bu na wuɔmɛ uḡ deyura ki wɔri tu na kpik̃ɛn dakperigira numɔḡɔla, naḡɛ uḡ numɔḡɔla mak̃ɛn ma na nura uḡ yɛsɛgura. Uḡ numɔḡɔla nuuna ki bu gbaas̃s̃aa na tii-w̃ankpo na w̃ankpo (666).

Yekila z̃arabiira nuḡorome t̃ḡa

14 Siɛ kp̃ira za na mi kenn ỹaan t̃ḡ, Yekila z̃arabiira na u ñur̃ɛn Siyḡ biɛgura thaagura za. U kha bu wa na nɛpɛ kpɛwɛ tiw̃ãnỹḡ na piỹii (144,000) ¹. Uḡ th̃ira yɛsɛgura d̃ɛna u Siira yɛsɛgura na sewen ma biɛ nɛpura biɛ khoḡira za. ² Na mi nuun nuuga guḡ na ki kũnn zaazaara ni mu gaga kha baa lagagborogbũḡuḡ uri ɛra, warɛma mu gaga kha baa adaga lurug̃ɛn ɛra. Kũmura mi nuuri, si na khɛg̃ɛn ma na koronzo khɛḡɛdɛwɛ khɛḡɛsɛ kũmɛ. ³ Biɛ niḡḡḡḡḡbiɛ biɛ kha bu wa ukhokira na Nindaawura piỹiira, d̃ɛna niḡh̃agawura wuɔla za, ki ki t̃ɛnɛ t̃ɛnfɛḡɛ. Niḡkpaɛ uḡ sii kha wɔri mamarɛ gɛ t̃ḡura wa?, fɔ nɛpɛ kpɛwɛ tiw̃ãnỹḡ na piỹiira (144,000) Yekila donn fɔḡḡura za buɔɛ. ⁴ Biɛ nɛpɛ na buɛn tedɛn pi th̃i na zɛrɛgɛ miyɛ wa?, pi buɛn maan zɛrɛhɛpɛ th̃ira za wa?. Pi kha thuo wa z̃arabiira khaayura biɛ za u kha yo. Yekila donn mi wa na khonn mi dunuyara za pi bu le uḡ na Z̃arabiira lugu bewɛ. ⁵ Pi dɛrɛn phiin nuuga na tɔḡn ỹaan wa?. Pi bu wa kɛ le bilenkɛɛ.

Melegɛwɛ buɔ bu de Yekila kiti miyɛ

⁶ Siɛ kp̃ira za na mi ỹaan melegɛ uḡ na u yu hart za-azaara ni. U kha k̃ãn ma na de siɛɛnuukɛzuonse na fɔḡḡuḡ nɛpura, na sɛrɛsura biɛ nɛpura, na gb̃ɛnyura biɛ,

I Ken Miѡагычыѡе 7:4

na siɛsura th̃inyira biɛ, d̃ɛna nɛpura th̃inyira biɛ heke. ⁷ Na uḡ melegɛwɛ arɛgan ỹindolon na ded kha: «Ĩ ãn Yekila ki ki gb̃ɛnɛ u, naḡɛ u kitira bɛna nann ma. Iyo, i gb̃ɛnɛ wɛra liin zaara, na fɔḡḡura, na lagagborogbũḡura, na lagawura biɛ ɛra.»

⁸ Siɛ kp̃ira za t̃ḡ, na melegɛ ỹũaf̃ramɔ uḡ kuḡ na thuoɛ uḡra ki ki de kha: «Gbongbũḡura kiin ma, Babilɔni kpakpawara kiin ma ^{II}! Gɛ liin thaagura na yiin sɛrɛsura biɛ kakarliigira za.»

⁹ Siɛ kp̃ira za t̃ḡ, na melegɛ s̃ãaf̃ramɔ uḡ thuoɛ piỹra buɔra na arɛgan ỹidolon ki de kha: «Wɛ b̃aa ki gb̃ɛnɛ dakperegira na ki s̃ḡura, uḡ deyura bu wa d̃ḡasɛ u khoda za warɛma u lekira za, ¹⁰ uḡ deyura ba ỹḡ wa Yekila doḡo duṽɛn za. Uḡ duṽɛna ba hugan ma ki yɛ Yekila tuu u, u doḡo kaḡuɔda za. U ba ven ma gbaangbo th̃i g̃iriwi nawuroḡira za, melegɛ yegemura d̃ɛna Yekila Z̃arabiira wuɔla za. ¹¹ Wɛ b̃aa ki gb̃ɛnɛ dakperegira na ki s̃ḡura, uḡ deyura bu wa ki yɛsɛgura d̃ḡasura, nakeɛb̃iḡɛ gɛsɛ ki ba venɛ u b̃ãanyɛ biɛ. Khɛga na dawogo, u bu na gbarɛsɛ k̃ũu wa? siɛ vensura za.»

¹² Gɛ yɛrɛ, wɛ b̃aa ki bu *Yekila baa | Yekire baa*, na u nu u siɛɛdewensira d̃ɛna u kh̃ãa *Yesura | Yesu* za, uḡ k̃ãn ma ki ba gbaangbo.

¹³ Siɛ kp̃ira za na siɛsɛ uḡ kũnn zaazaara ni na ded bi kha: «Sewɛ wesɛ kha: Wɛ b̃aa ki kh̃ãa Adeyura za ɛra wɛ, hari na yo nan huume, b̃ãanwuogo bu wa uḡ bege.» Ninyegemɔra ded ba kha: «U ba gbaari wa, naḡɛ u liin miliink̃ɛnɛ.»

¹⁴ Siɛ kp̃ira za na mi kenn ỹaan t̃ḡ dadũnɛvɛrɛgɛ. Deyura na huḡann ki za, u deyura na khɛg̃ɛn ma na nuḡh̃ɛrɛbikhiye. S̃ãni ugb̃ãnfɛla kha bu wa u thaagura za, u na gɔḡ ba wɔrɛsɔ d̃udugomo u lekira za. ¹⁵ Siɛ kp̃ira za na melegɛ uḡ kuḡ Yekire gb̃ɛnɛthuoḡura za, na arɛgan ỹindolon na ded wɛra na huḡann dadũnɛḡura za kha: «H̃in mu wɔrɛsɔra na wɛi diisira, naḡɛ si heɛbɛna nann ma, fɔḡḡura diisira nann ma.» ¹⁶ Dɛ bɛna, wɛra na huḡann dadũnɛḡura za, na u h̃inn u wɔrɛsɔra fɔḡḡura u, na fɔḡḡura diisira heɛrɛ.

¹⁷ Siɛ kp̃ira za na melegɛ uḡ kuḡ *Yekila gb̃ɛnɛthuoḡura | Yekila gb̃ɛnɛthuoḡura* ki bu arɛg̃ɛnara za ɛra. Uḡ na gɔḡ ba wɔrɛsɔ d̃udugomo t̃ḡ.

¹⁸ Siɛ kp̃ira za na melegɛ uḡ kuḡ *dakhoronse sokhela | Dakhoronse sokhela* za. Uḡ kha bu wa na wɔrɛkɔ naaga za. Na uḡ siɛɛn na faḡa na ded wɛra na gɔḡ wɔrɛsɔ d̃ugomora kha: «H̃in mu wɔrɛsɔ d̃ugomora na kp̃ii ɛɛz̃ɛn tɔsura fɔḡḡura za, naḡɛ u thuoɛ ma.» ¹⁹ Na uḡ melegɛra h̃inn u wɔrɛsɔra fɔḡḡura za na kp̃iin ɛɛz̃ɛn tɔsura biɛ fɔḡḡura za. Ki khɛrɛ u na yo h̃inn u ɛɛz̃ɛn pisikhɛkpakpada za. Siɛ ki buɔḡ Yekila doḡira. ²⁰ Na pi tawɛn ɛɛz̃ɛna pisikhela za, gboḡo kp̃irara u. Na u ãmura liin tarumɛ na kh̃ãrɛn na yuon kilo-

II Babilɔni bu wa gbongbũḡuḡ wekɛ ki buɔḡ wɔrukura ki kh̃ɛn na Yekila ɛra. Khaadɛ ki buɔḡ wa gboḡura pi kha yɛ wɔrɛkɔ kh̃ũra

метирэҕэ gbaliga na tiwāa siira (300). Baa pi kha khāri, na nura na lonn bu u nan ma hagaye.

Melegewe wānyǎ dīna wǎgbūu kpakpaphulyanse miye

15 Sיע kṗira za na mi yāan tagamasi mtkpakpafɛ duɔ zaazaara ni, wete khonn mie bamuŋa gbaangbo. Melegewe wānyǎra na gɔd ba wǎgbūu kpakpase wānyǎ. Wǎgbūukpakpaphulyansira sie. Nadie Yekila ba khon ma u donphulyanŋura nithīrupira za.

² Sיע kṗira za tī, na mi yāan mune duɔ mu gaga kha lagagborogbūɔŋɔ, ti kha yīŋa wa mu gaga kha dugalen, na naaga yāgamunn u za. Wepie na buun wɔrɔko dakperegira za, na ki sīŋura za, dīna dakperigira za weke numɔɔla makīnn na u yisigira, bie na nūrén gie lagagborogbūɔŋura ɔkura za, Yekila korozowe kha bu wa pi lesira za. ³ Pi kha tīne wa Yekila miliinbiye *Moyizi / Moyizi* tīŋa na Yekila zārabiira tīŋa kha:

«Adeye, wɔrɔkɔdeye Yekire!
Mu miliinyira gbīn ma dīna i khon ma nipe bamuŋa!
Thīnye bie iya,
mu miye makīn lomura bie telenn ma, dīna tīya bu wa i za!

⁴ Āna ki ha kei kha uɔ gbīne mu wa?, Adeye?
Āna ki ha kei kha uɔ tīne na gbīne mu wa?
Iyo, muɔ kpora ki bu yegemɔra.

Srisira bie nupira ba ban ma na ba ba huruse mu wɔɔla za,
nade mu miliintelenyenyira ɔɔɔɔ ma nipe na yedɔ.»

⁵ Sיע kṗira za tī, na mi yāan na Yekila dɔthuuga kharlyegena phiin zien zaazaara ni. Gie *dɔthuuga / Dɔthuuga* kha ɔɔɔɔ wa kha Yekila kha bu wa pi sugumura za. ⁶ Melegewura wānyǎra kha bu na wǎgbūu kpakpasira wānyǎra, na bie kud Yekila kharlyegena za. Pi na yiin ma daviyīŋaransɛ wese na ludeŋ na phuru kṗintituŋe, ki wɔd pi hagayira na sāni kagarawe. ⁷ Na Nindaawura piyīira uɔ hāan melegewura wānyǎra sāni kaŋɔɔŋe wānyǎ. I bie na hīin ma na Yekire kethuomora doŋo. ⁸ Die bena na gise suɔ hīden Yekila kharlyegena, sie gisura ɔɔɔɔ wa *Yekila ugura / Yekila uga* yeyebura na u wɔrɔkura. Nura sii kha wɔrɔ lon Yekila kharlyegena za wa? banu kha melegewura wānyǎra wǎgbūu kpakpasira wānyǎra liin zuori.

Yekila doŋo kaŋɔɔŋe wānyǎ miye

16 Sיע kṗira za na kūnkpakpape buɔ kūnn Yekila kharlyegena za. Bie kūmura kha de ba melegewura wānyǎra kha: «Ī yo wusīn Yekila doŋjira kaŋɔɔŋe wānyǎra fɔlɔŋura za.»

² Na lugu melegera yo wusīn u kaŋɔɔda fɔlɔŋura za. Nithīrupira kha bu na dakperegira kpiisira, na pi gbīne u sīŋura, na kpolonbābīnbīnyɛ kud bie bie za.

³ Na melege yōfīramɔra wusīn u kaŋɔɔda lagagborogbūɔŋura za. Na āmura bie vlkīnn na liin mu gaga kha nithīruhuomo tarume. Na āmura daawura bie huuri.

⁴ Na melege sāafīramɔra wusīn u kaŋɔɔda lagagborowe na lagawe za. Na pi āmura bie vlkīnn na liin tarume. ⁵ Sיע kṗira za na mi nuun melegera ki bu na wɔrɔkura āmura za na uɔ ded kha: «Muɔ Yekire yegemɔ, muɔ ki bu, dīna mu kha bu, mu telenn ma, nade baa mu kitikpabura telenn ira. ⁶ Nade pi gboɔ ba mu nupira dīna mu yādedewe tarumura, gie yien na mu hāan mi tarume bie le pi ānyuɔmura, sie ki makīn mi!»

⁷ Sיע kṗira za na mi nuun na siese suɔ kud *dakhoronse sokhela / Dakhoronse sokhela* za kha: «Tīya u, Adeye Yekire, Wɔrɔkɔdeye, mu kitira bu wa tīya, u telenn ma!»

⁸ Sיע kṗira za na bānyīi melegera wusīn u kaŋɔɔda khiera za. Na wɔrɔko hāan khiera u bu so nithīrupira na u wurɔŋjira. ⁹ Na khiera wurɔŋjira suon nipe gbaangbo. Kena sie bie za, baa pi naa gbūure pi thī ki gbīne Yekila, na pi ki kusa u wa, uɔ wiera ki bu na wɔrɔko sie wǎgbūu kpakpasira za ira.

¹⁰ Sיע kṗira za, na bānwāa melegera wusīn u kaŋɔɔda dakperegira ukhokira za. Na dabirige zīnn dakperegira ugira bie. Na nipe ki nun pi nugbeŋe venbīse kāma. ¹¹ Na pi hidann ki yi zaazaa Yekila yisibūga pi vensira na pi kpolonbāŋura kāma. Pi buun vlkīnn pi kpolonsira na zien pi mbīyeliigira wa?

¹² Na bānwanɔkpo melegera yo wusīn u kaŋɔɔda lagagborola pi yi kha Efuratura, uɔ za ¹. Na uɔ huuren khaala za fi ki zien khīne na hāan khiekuregeŋe uwe.

¹³ Sיע kṗira za na mi yāan nīnbūwe pisāa pi na khiegīnn ma na laga gbokūnse na pi kure dakpere kpakpakura, na dakperegira, dīna tɔndeyādedaara nuusira za. ¹⁴ Sutana dāan bie nīnbūwe pi ki le bamuŋa miye. Pi ba yo bīŋin ma fɔlɔŋura uwura bie, ki tie wɔrɔkɔdeye Yekila dīyāgagbūɔŋura khēigira.

¹⁵ Na Adeyura ded kha: «Ken, mi ba ban ma mu gaga kha zugbūro. Na wie hidann ko, ki zien u dayiinsira u lɔko u, bāanwuɔŋo bu wa uɔ deyura bege. Mafura, u deyura ba nūrè taanbole wa?, na nipe yāar u, nuise ba gɔ u wa?»

¹⁶ Na nīnbūwura yo bīŋinn uwura khaare tikpo. Pi yi ba die khaala Eburuse za kha «Aramagedɔ.»

¹⁷ Sיע kṗira za na bānwānyǎ melegera wusīn u kaŋɔɔda sarume za. Na sieregbuɔnse suɔ kud ukhokira khaala za, Yekila kharlyegena kpolonjira za na ded kha: «Si liin ma zuori.» ¹⁸ Die bena na adaga gɔd ki yīga, na siese ki kūn, na adaga ki lurugīn, na fɔlɔŋɔ gbann gbaangbo. Gie fɔlɔngbanjira thīna derun liin yāan wa?, haru na khe bena nithīrugira bu fɔlɔŋura za. ¹⁹ Na

I Ken Mibéḡéḡé 9:14

gbonkpakpakura kpikɔnn khaaye isaa, ki yɛn na sɔɔɔɔɔɔɔɔ gbonsira sɔɔɔɔɔɔɔɔ bɛ waari I. Na Yekila kuɔɔɔɔɔɔɔɔ na Babilɔni kpakpawara. Na u hãan Babilɔni nɔɔɔɔɔɔɔɔ u donkpakpakura duvɛn kaɔɔɔɔɔɔɔɔ na pi yɔɔɔɔɔɔɔɔ. 20 Fɔɔɔɔɔɔɔɔɔɔ phanyira bɛ kha bu amura sugumuwura za, na ɛ bɛ tũruni, bɛɛɛ sii yãan dũwa?. 21 Na adaga banburununuse kuɔɔ zaara, kikpo nugomira kha nan ma kilowe tigbeyɔ siira, na waan nɔɔɔ za. Sɛ adaga banburusira vensira kãma, na nɔɔɔɔɔɔɔɔɔ hɔɔɔɔɔɔɔɔ ki asɔ Yekila yɔɔɔɔɔɔɔɔ. Nadɛ, si wɔɔɔɔɔɔɔɔ kha gbɔn ma thɔ gbaangbo.

Babilɔni kiti miye

17 Dɛ bɛna, melegewe wãnyɔra kha bu na kaɔɔɔɔɔɔɔɔ pi lesira za, na pi uɔ zũun nann miɛ na ded bi kha: «Zerthala yɔɔɔɔɔɔɔɔ kuɔ gbaangbora kɛna uɔ ki bu lagagborowe sugumuwura za, lomura za uɔ zertharɔwɛ ba ven, ban mi bɔɔɔ mu sɔ.

2 Dunuyara uwura liin ma zerɔɔɔ na uɔ hara wɛ. Na sɛ liin thaaga na dunuyara nɔɔɔɔɔɔɔɔ liin kakaruledewe.

3 Dɛ bɛna na Ninɔɔɔɔɔɔɔɔ sũnn mi za, na melegera khɛn yuon mi harɔ gbangbɔriɔɔɔ gɔɔ za. Baa mi nann ni, na mi yãan hara uɔ na u hɔɔɔɔɔɔɔɔ gbanadamawa uɔ za. Gɛ gbanadaduoro gɛ kha bu wa na thaase wãnyɔɔ dũna tũnye gbũne, Yekire kusa dabiye na sewen na maan u gbɔɔɔ bɛ za. 4 Hala na yiin ma lowu-mamukikɔne, u gbekɔnn ma na sãni, dũna burukɔrnyɛ yuɔ thɔne, na bobikɔrnyɛ. U na gɔɔ ba sãni kaɔɔɔɔɔɔɔ, ti na hɔn ma na mɔkariye doro u kakaruliigira kãma.

5 Yɔɔɔ gɔɔ na sewen u khɔɔa za, gɛ yɔɔɔɔɔɔɔɔ kɔla kha bu wa na gũni. Gɛ yɔɔɔɔɔɔɔɔ ki bu kha Babilɔni kpakpawara II ki bu zerthape na mɔkariye thɔna bɛ yaara.»

6 Mi na yãan ma kha hala na yɔɔɔ ma Yekila nɔɔɔɔɔɔɔɔ tarɔme, bɛ wɛɔɔ pi na khuun nadɛ baa pi kha bu Yesura / Yesu sɛɛɛ ɛra.

Baa mi yãar u, na bamuɔa khonn mi gbaangbo. 7 Na melegera bũd bi kha: «Be liin na bamuɔa khonn mu? Mi ba de bu hara wɛ gũnira. Gbanadaduoro mamugura za u hɔɔɔɔɔɔɔɔ mura, na ki na thaase wãnyɔɔra, dũna tũnye gbũnera, mi ba bɔɔɔ mu sɛ kɔla tɔ.

8 Gbanadaduoro mamugura mu yãan mura, ki kha bu wa bu harɔ khɔɔ, ɔa ɛra wɛ ki bu dũwa?, ki ba kure wa dankokorikira kɛ le diikhela u, ki yɛ ki asɔ na khon fi pere III. Na khe dunuyara lebena, nɔɔɔɔɔɔɔɔɔ yɔɔɔɔɔɔɔɔ ki bu Yekila thakosewura za wa?, bɛ bɛ ba yã gɛ gbanadaduoro mamugura, bamuɔa khon mi na yã kha ki bu wa thakuogo za bere, nadɛ ki kha bu wa bu harɔ khɔɔra, ɔa ɛra wɛ ki bu dũwa?. Na sɛ bɛ za ki ba vi ban ma tɔ.»

9 «Sɛ kpɔra za na melegera ded bi kha: Wesɛ za, fɔ nɔɔɔ hɔɔɔ na wuɔme na tu wesɛ kɔla. Gbanadaduoro

I Ken Mibɔɔɔɔɔɔɔɔ 14:8 II Ken Mibɔɔɔɔɔɔɔɔ 14:8 III Ken Mibɔɔɔɔɔɔɔɔ 3:5

mamugura thaasira wãnyɔra bɛ kpo kpora bɛ bu wa bɛɛɛɛ, sɛ za hala hɔɔɔɔɔɔ. Si bɔɔɔ wa ɔawe wãnyɔɔ miye tɔ. 10 Bɛ uwura za, piwãa waan ma, bãniwanɔkpo baara bu wa u uga za, bãniwãnyɔɔ baara khɛn u ugura thonn wa?. Na na uɔ ba hɔɔɔɔɔɔ u ugura za, u ba ɛɛ ki za wa?. 11 Gbanadaduoro kha bu khɔra ki ba tũruni, bãniwanɔsãa ɔara uɔ, u bu wa uwura wãnyɔra uɔ. Uɔ yo asɔ khon ma fi pere tɔ.»

12 «Tũnyira gbũnera mu yãan mura, ɛ bu wa ɔbarame gbũne buɔ miye. Gbanadaduoro ba hã wɔ wa ugura. Pi ba di wa ugura benkpekperede doro za na kame. 13 Bɛ uwura gbũnera gagasira bɛ bu wa kpuore. Pi bɛ wa na dɛ pi wɔɔɔɔɔɔ na pi faɔra na liige hã gbanadaduorogira. 14 Pi khɛɛ wa na Yekila zãrabiira, ɔa Yekila zãrabiira ba wɔɔ pi, nadɛ uɔ ki bu adɛɔwɛ Adɛyira dũna uwe ɔara. Yekila zãrabiira na wɛɔɔ u yɔɔ, na wɛɔɔ u kenn khonni, na wɛɔɔ ki khãa u za, bɛ bɛ ba bu wa wɔɔɔ.»

15 Sɛ kpɔra za na melegera ded bi kha: «Amura mu yãan na zerthala hɔɔɔɔɔɔɔ pi za mura, bɛ ki bu nɔɔɔɔɔɔɔ, na nigbosira, na sɔɔɔɔɔɔɔɔ, dũna sɛsɛ thɔnyira bɛ.

16 Gbanadaduorogira na ki tũnyira gbũnera, ba arɔ zerthala za na yãasɔn u. Pi ba zɔn ma miyura bɛ ki bu u heke ki zɛ u tãanbole. Pi ba khuɔ wa u gbɔɔa khaasira ki so gbusira. 17 Iyo, Yekila yiin sɛ gagasira pi za pi bu le uɔ dɔɔɔ, na dɛ pi fansira na liige na hã gɛ gbanadaduorogira, si le thaaga Yekila sɛɛɛɛɛɛɛɛɛ yo hɔn.»

18 «Hala mu yãan mura, fɔɔɔɔɔɔɔɔ gbangbɔɔɔɔɔ ki di faɔra uwura za, uɔ u.»

Babilɔni kiime miye

18 Sɛ kpɔra na mi yãan melegɛ uɔ na u kuɔ za-azaara ni ki sũn. Wɔɔɔɔɔɔɔɔ kha bu wa u heke. U ugura yeyɛbura na yɛɛɛn ma fɔɔɔɔɔɔɔɔ khaayura bɛ. 2 Na u dud na faɔa na ded kha: «U kiin ma, Babilɔni kpakpawara kiin ma. ɛra wɛ, ki liin ma ninbɔwe thɔnyɛ bɛ, na wurutegenkarɔsɛ hũnkherɛ. 3 Nadɛ dunuyara sɔɔɔɔɔɔɔɔ bɛ mamarɔn ma zerɔɔɔɔɔɔɔɔ liimira Babilɔni kpakpawara heke. Fɔɔɔɔɔɔɔɔɔ uwura dɛn ma na uɔ na liin zerɔɔɔ IV. Fɔɔɔɔɔɔɔɔɔ wãkũnderuwura liin ma buɔɔɔɔ u budakpakpakura kãmara za.»

4 Sɛ kpɔra za na mi nuun sɛsɛ sɔɔ na si kũnn za-azaara ni kha: «Mi nɔɔɔ, ɔ kure Babilɔnura si le thaaga hã ɔ ba lon dũn mi pi mɔbɔyeliigira za wa?, hã ɔ ba bu wɔɔɔɔ kpakpasira ki ba nan mi wa?. 5 Nadɛ u mɔbɔyeliigira gbɔnn ma na yo nann harɔ zaazaara ni. Yekila phaana u leɔnɔɔuwura wa?. 6 ɔ gɔ u mu gaga kha baa u gɔɔ buɔra, wesɛ u liiri, ɔ khon si taasira u za bãnyɔɔ. Kaɔɔɔɔɔɔ za u na yiin u thãamura, ɔ hɔɔ ri na wɛɔ ki hugan bãnyɔɔ na tãra wɛɔɔ u na yɛ na buɔra yɔɔɔɔ. 7 Baa u khɛn mɔkɔnnyɛ na budaga na liin u thɔ

IV Ken Mibɔɔɔɔɔɔɔɔ 14.8 dũna 1 Timote 4:1

nigbũwom, ɿ yii u vense na gagayāgamɿja za mafura. Nadɿe u gaga wa kha uɔ bu wa uɿhara, wɿe khuo ki bu thakuogo za. U ken kha buɿga ba kure uɔ heke kũu wa?.⁸ Gɿe yɿeri, dɿyāga kpo, u ba bu wɔgbũuse, bobũse ba gɔ u, buɿga ba huɿan u heke, khũmuɿja ba wa u, naaga ba so u. Sɿe bɿe ki ba nan u, nadɿe Adeye Yekila ki gbũure u wuɿla, wɔrɿkɔ bu wa u heke.»

⁹ Fɔlɿje uɿwra liin zerɿgura ki diin buɿerɿse dũna hala, na bɿe ba yāan ki sobe gɿsɿra na si dũn, pi ba fuu wa ki mɿye za gbaangbo. ¹⁰ Pi ba nũrɿ wa na legen dũn ɿi ānabirise kāma, hā gɿe wɔgbũugura ba nan bɿe wa?. Pi ba ki de ba kha: «Wɔgbũuga! Wɔgbũuga! Be wɔgbũuthɿɿje waan Babilɿnɿkɿpakpawara! Khohuwuɿe gboɿjira wɔrɿn asɿn na khonn lɿeri ukpo kpoloɿo za fi mɿra ke!»

¹¹ Fɔlɿjura wākɿnderɿwura bu fuu wa gbaangbo gɿe gboɿje asumɿra kāmara za. Nadɿe nura sii bu don pi daɿoɿinrensira dũwa?. ¹² Pi kha doɿjin ma sāni, warɿwura, na burudekɿkɿɿye thɿɿnyira bɿe, dũna bobɿye, na lowuphemamunye, na lowupheyɿɿjaranye, na lowuphekɿrɿnyura thɿɿna bɿe, na dahase thɿɿnyira bɿe ɿorisira ki huga, na daasura thɿɿnyira bɿe pi khɿen dũnuɿyɿgure na liin ura, na mɿyura bɿe pi liin na dahakɿrɿse wesɿe buume ki hugan ura, dũna wesɿe pi liin na khɿɿse na burukɿrɿnye. ¹³ Pi kha doɿjin ma dawāsura thɿɿnyira bɿe nuugira ki nuu ura dũna wusuna nunuwā thɿɿnyira bɿe, na duvɿn, na nuume, na muume na diise, na naawe, na zārawe, na zagawe, na zagawotorose, na dome, na kasobiiwe. ¹⁴ Na bɿe wākɿnderɿbɿe huɿdann ki wukɿn gɿe gboɿjira mɿyura za kha:

«Mɿyura kha nuu mu, ɿe bɿe asɿn ma pere.

Mu budagira na mu mɿkɿrɿnyura bɿe tũrin ma pere, mu ba wɔrɿ bu i dũwa?»

¹⁵ ¹⁰ Doɿjinderɿwura liin budaderɿwura gɿe gboɿjira za wagala kāmara za, bɿe ba nũrɿ ma na legen dũna gɿe gboɿje, ānabirise kāma, hā gɿe wɔgbũugura ba nan bɿe wa?. Pi ba ki fuu wa gbaangbo, ¹⁶ ki de kha: «Wɔgbũuga, wɔgbũuga! Muɔ gbongbũɔgɿe kha kɿra gbaangbora mu gaga kha hara wɿe kha uɔ lowuphemamunye na lowopheyɿɿjaranye. Mu kha yii wa bobɿye, we?e pi liin na sāni, ki liin yuɔ na burukɿrɿnye. ¹⁷ Ee! Lɿeri kpo kpeli kpoloɿo za budagɿe bɿe wɔrɿn asɿn na zuon pere mɿra ke!»

Gbuose thaderɿwe, na si horoderɿwe, na si lonɿerɿwe, na si suɿɿderɿwe, na weɿe bɿe ki bu pi dɿnuuɿe lagagborola za, bɿe bɿe na nũrɿn ma kharɿlegene, ¹⁸ pi kha bu wa ki kaaga na pi ken gboɿjira asɿgura gɿsɿra na si gan. Pi kha de ba kha: «Gboɿjo guɔ sii kɿrame kha wɔrɿ makɿn na gboɿje wa?» ¹⁹ Pi kha fuu wa na pi zurɿ ki khe mɿrɿwe ki tuu pi thaase za ki de kha: «Wɔgbũuga! Wɔgbũuga! Wɔgbũuga doro, gbongbũɔjira liin gbu-

osederɿwe bɿe budanɿe, kena ki asumɿra liin lɿeri ukpo thɿɿra wa?»

²⁰ «Arɿgɿna nɿe na nɿyegeme, na Yesu dāarawe, dũna Yekire yādedewe, ɿ huɿan na bāanwuoɿo gbongɿe asumɿra kāmara za. Nadɿe Yekila yiin mi wa wɔgbũuga na bu khon ɿ doɿjira.»

²¹ Dɿe bena na wɔrɿkɔ meɿge uɔ khɿen buruga guɔ, weke khɿegɿn na namigbelege na hɿinn ɿi lagagborogbũɔjura za ki ded kha: «Burɿgura mi hɿinn na faɿura mura, mafura Babilɿnɿkɿpakpawara ba barɿ tũri bānɿkpo, u ba yā kũu dũwa?. ²² Koronzo khɿka banu dũwa?. Tɿn-tɿndebɿɿwe na tutudewe na tũunye tuɿredewe sii kũra banu Babilɿnɿ sɿrɿgura za dũwa. Lekemiliindewe kũra banu bu dũwa?. Diise name kũra banu bu dũwa?. ²³ Fɿ-tanɿ ba ɿere dũwa?, kɔnyɿkhuo na u hara mɿye banu dũwa?. Nadɿe Babilɿnɿ doɿjinderɿwura kha bu budanɿkɿpapura. Mu bilenn ma sɿrɿsura nɿpura bɿe na mu sukhuwusura.»

²⁴ «Yekire dāarawura, na nɿyegemura, dũna nɿpura bɿe khuon dunuyara za, bɿe tarumura yāan ma gɿe gboɿje za.»

Yekire gbɿne tɿnse bu tɿne zaazaara

19 Sɿe kpɿra za, na mi nuun kũkɿkɿpape buɔ mu gaga nigbogbũɔɿo guɔ sɿese na si kũnn zaazaara ni kha: «Aleluya! A Yekila ki zɿn a, gbɿnese na wɔrɿkɔ bu wa uɔ besɿe! ² U kitira telenn ma dũna u bu wa tɿya. Hala kha le zerɿgura, u asɿn ma uɔ, nadɿe uɔ kha yii nɿe bɿe zerɿge liimira za fɔlɿjura za. Yekila khonn ma u doɿjo u za, nadɿe baa u khuon Yekila miliinderɿwura ura!» ³ Na nigbogbũɔjura gbũun ɔfɔn kũnn tɿ kha: «Aleluya ɿ tɿne na gbɿne Adeyura! Nadɿe gbongbũɔjura suori, ki gɿsɿra bu wa ki gan kũu kei gbaa.» ⁴ Sɿe kpɿra za na nɿkhāgawura tigbiire na piyɿira, dũna nindaawura piyɿira ¹ baɿ huruse fɔlɿjura za na gbɿnen Yekila, uɔ wɿera ki bu ukhokira za na ded kha: «Amiina | Amiina . Aleluya!»

⁵ Dɿe bena na sɿese suɔ kũnn ukhokira u kha: «ɿe weɿe ki bu Yekila miliinbiiwe na ɿ ān u, buɔme nɿe dũna budanɿe, ɿ gbɿne a Yekila.» ⁶ Dɿe bena na mi nuun sɿese suɔ mu gaga kha nigbogbũɔɿo sɿese, warɿma āngɔngɔme khārume kũme, warɿma adaga luruɿngbũnse. Sɿe sɿesura na ded ba kha: «Aleluya! Nadɿe Adeyura, a wɔrɿkɔdeye Yekila huɿdann ma u ugura za ura. ⁷ A yāgayāga, ki huɿan bāanwuoɿo za! A gbɿne Yekila nadɿe Yekila Zārabiira kɿyɔsura nann ma. U kɿyɔchala ɔfɔn zɿen ma fi zuori. ⁸ Pi hāar u wa dayiinse wesɿe lɿɿenn na phurukɿntɿtɿɿe, ɿ yɿɿa wa dũna ɿ yed ba thɿ. Phurukɿntɿtɿɿura ki bu nɿyegemura telemura.»

⁹ Na meɿgera ded bi kha: «Sewe wesɿe na de kha: “Weɿe buun yɿɿa na yo di Yekila zārabiira kɿyɔɿɿiresira

¹ Ken Mibwagwonye 4:4-8

I za, bāanwuogo bu wa bīe bege.”» Sīe kpīra za na u ded mīe kha: «Yekila thīra sīese sira.»

10 Baa mi nuun sīe, na mī bad huruse melegera wuola za fī kha mīe gbīne u, ŋa na u ded bī kha II: «lya! Hā mu le sīe wa?, nadīe mīe bu wa Yekila miliinbiye u mu gaga kha mu na mu buora wēpīe god Yesura/Yesu sīesira na kīranī tī ira. Yekila kpora mu kān na gbīne.»

Tīyara mīye Yesu na dedi, sīe kī yīe Yekila yād-ederwīra wōri de Yekila sīesira.

Zaga vīra gāndaā mīye

11 Dīe bēna na mī yāan zaazaara na u phiin zīeri, kī kenn yāan na nīra u gann hīdān zagavīra u za. U dēyīra yīsiyīra kī bu kha Nītelenyemo, dīna Tīyaderīye. U kī kīti nīpīra, u khēīgīra telen ma. 12 U yīwīyīra kha so ba mu gaga kha naaga, ugbanfulagōme kha bu wa u thaagīra za. Yīsiya gu na sēwen u za, nīra sīi kha wōri tu gīe na karīn ŋī wa?, fō u kpora buōte. 13 Gbōgōlōŋīra u na yīiri, kī bīe na bukīnn ma na tarīme. U yīsiyīra kha bu kha «Yekīre sīese». 14 Zaaza khēīkhēīdēwe na gann ma zagavīrīwe za kī thuo u. Pī bīe na yīin ma gbōgōlōnse wēse na lūdenn na phurukpītītī?e, sī bīe na yed ba kī fī. 15 Sōrōna dūdugo u kha bu wa Zaga gāndaara nuugīra za. U sōrōnara kī ba asī fōlōŋīra nīpīra. U ba zīe wa fōlōŋīra nīpīra wuola u na lōnhuwūwe, u ba tawu pī wa mu gaga kha baa pī tawu erezēn u pīsi khēla za na wōrikōdēye Yekīre dong-bōōŋīra III. 16 Yīsiya gu sēwen u gbōgōlōŋīra na u kpūna za kha: «lwe lya, dīna adēyēwe Adēye.»

17 Sīe kpīra za, na mī yāan melege u na u nūrēn khīera za. Kī yīen na u dud na ded wurupīra bīe kī yī harī zaazaara nī kha: «Ī ban bīŋīn na dī Yekila dīigbōōn-sīra u līin ira. 18 Ī ba dī lwe na surasiwe na faŋaderīwe na zagaganderīwe na zagawē khaasīra. Ī ba dī nūthīrūbīiwīra khaasīra, dome na hōrōme na kpūnderīwe na faŋaderīwe bīe bese.»

19 Dīe bēna na mī yāan gbanjadakperegīra, na fōlōŋīra lūwīra, dīna pī khēīkhēīderīwīra bīe na pī bīŋīni. Pī kha yo wa na yo khēī na Zagagāndaara dīna u khēīkhēīderīwīra. 20 Ŋa na pī god gīe gbanjadakperegīra na tōŋkarīndeyīra. U tōŋkarīndeyīra kha le bamōŋa mīye gbanjadakperīgīra wuola u, kī bīlen nīpīra kha bu na gbanjadapkerīgīra dīŋasīra, na pī gbīne kī sīŋīra. Pī hīnn ma gīe gbanjadakperegīra na kī tōŋkarīndaara kogolīnko khaala gīrīwī naagbelenje dīeren ira. 21 Sōrōnara kha bu zagagāndaara nuugīra za, na u khonn u na khuun khēīkhēīderīwīra bīe. Na zaaza wurupīra bīe kī dī pī khaasīra.

I Makīn khaadē ken nī na Matīyo 22:1-14 na Lūkī 14:15-24
II Makīn khaadē ken nī na Mībōgōyōne 22:8-9 III Makīn khaadē ken nī na 14:19-20

Sutana gōbe mīye

20 Sīe kpīra za na mī yāan melege u na u kud zaazaara nī kī sūn, dankokorīgīra kēi le dīikhēla konagabīla dīna zōrīgō kpakpaka kha bu wa u lekīra za. 2 Na melegera god gīe gbanja dakperege/Gbanja dakperege IV gīe, gīe wēkīe kī bu suwukhāagīra, dīna gīe kpuogīra kī bu gīrīme thadēyīra na Sutana/Sutana tī. Na u god kī na wōd kī na zōrīgōra. Sutana kān ma na le dīuse kpīekpo (1,000) vōkhēla za. 3 Sīe kpīra za na melegera khīen Sutana na hīnn u gīe dankokorīgīra kēi le dīikhēla kpōlōŋīra u, kī bakan kī nuuna na sōd tī, sī le thaaga hā u ba kure na bīlen nīpīe na dīuse kpīekpora hīin wa?. Na sīe dūsīra ba hīin bēndē bāa, u ba kure kasora za na le bēne dōz kīri u.

4 Sīe kpīra za na mī yāan ukhose sōz. Nīpīra na hīdān sī za, pī hāan mī wa wōrīgō pī kīti nīpīe. Kī yīen na mī yāan nīpīra thaasīra pī na kpad tī ira. Pī na kpad ba pī thaasīra nadīe baa pī na līin Yesura/Yesu sīerewīra, dīna baa pī kha de Yekila sīesīra. Bīe na kēin ma dakperīgīra na kī sīŋīra gbīnesīra. Pī na kēin ma tī kha dakperīgīra dīŋasīra yīi bīe kho?e za warūma bīe lese za wa?. Bīe nīpīe na alūn kud ba huumīra za na hīdān na Kīrisītīira u ugīra za na nan dīuse kpīekpo. 5 Bīe kī bu lugō nīpīra Yekila arīgān na kusen huumīra za. Ŋa nīhuomīra buora alūn thonn wa?, fō dīuse kpīekpora hīi zo. 6 Wēpīe kī ba hīdān bīe lugō nīpīe kī ba arī na kure huumīra za, bīe ba ye/Yedēse ba, dīna bāanwuogo bu wa bīe bege nadīe bānīyō huumīra bu na wōrīgō bīe za wa?. Bīe nīpīe kī ba le Yekila dīna Kīrisītīira kperekpīidewīra/Kperekpīidewe na hīdān ugīra za dīn u na nan dīuse kpīekpora.

Khēīphīlyāŋa mīye

7 Na dīuse kpīekpora ba tannī, pī ba kuse Sutana/Sutana kasora za na wōri zīe u. 8 U ba yo kpense thīnyīra nīpīra kī bu fōlōŋīra genhe?īra iyīira za na bīlen mī. Le genhe?īra yīsisīra kī bu Gōōgī na Magōōgī V. U ba bīŋīn ma u khēīkhēīdēwe. Pī gōn ma thī mu gaga lagagborogbōōŋō sīrūkīka. 9 Pī ba zīn ma fōlōŋīra khaayīra bīe, na vīimīrī Yekila nīyegēmīra na u gbonkhōrīgīra bīe. Ŋa naaga ba kure zaazaara nī na ba so khū pī bīe pere. 10 Dīe bēna, Sutanara kha kpense nīpīra kī bīlen mī, na pī god u na hīnn u nakēlībīyerŋe za, khaadē gīrīwī bu ira. Sutana yo buun ma dakperegīra na tōndeyādēdaara nī. Pī ba dīi wa sīe vēnsīra za kūu kēi gbāa.

IV Ken sī sīerekpuosīra Mībōgōyōne 12:3 za; Makīn khaadē ken nī na Mībōgōyōne 12:9V Yekīre dāara Ezekīyelē yī ba Yekila nīpīra bīurawīra mafīra

Kitiphulyamɔ miye

11 Sɛ kp̄ra za na mi yāan ukhokpakpavuriga guɔ na nura uɔ hɔdɔnn ki za. Fi za na zaara na fɔlɔŋura biɛ barun t̄urin khaala za fi u wɔɔla za, si yāan d̄owa?.
 12 Sɛ kp̄ra za, na mi yāan nihuome, pi niɔb̄ɔɔmɛ na pi nit̄t̄iɔɔpɛ. Pi biɛ na yo n̄l̄r̄ɛn ma ukhokira wɔɔla u fi. Diɛ bɛna na sɛwɔsɛ suɔ phiin zɛri I. Sɛ kp̄ra za na sɛwɛgɛ guɔ phiin zɛn t̄ɛ, gɛ ki bu thakosɛwɔgura. Na pi kitin nihuomira na mak̄ɛnn na baa si sewen sɛwɔsura za ɔra, na mak̄ɛn na pi milewenyira. 13 Nɔpura āmura na diiri, wɛpɛ na kasun, wɛpɛ kha bu laharala u ni, pi biɛ na kud ba. Pi kitin ma pi biɛ na mak̄ɛnn na pi milewenyira. 14 Diɛ bɛna na pi h̄in huume zahanamara nakɛɔb̄iyɛŋira za. Gɛ nakɛɔb̄iyɛŋira ki bu b̄ānȳɔ hu-umira. 15 Wɛpɛ biɛ yɔsɔsura yāan Yekila thakosɛwɔgura za wa?, na pi h̄inn biɛ biɛ nakɛɔb̄iyɛŋira za.

Zaazaa fɛnwɛ, d̄ɔna fɔlɔnfɛŋɛ miye

21 Sɛ kp̄ra za na mi yāan zaazaa fɛnwɛ na fɔlɔnfɛŋɛ. Nadɛ lugu zaazaara d̄ɔna lugufɔlɔŋura na t̄urin ma. Lagagborogb̄ɔɔŋ kha bu d̄owa?. 2 Zeruzalemɔ fɛnwɛ, uɔ wɛra ki bu gbonyɛgɛŋura, na mi yāan uɔ na u kud zaazaara, Yekila heke ki s̄un. U na gbɛk̄ɛnn ma mu gaga kha baa pi gbɛk̄ɛn kɔnȳɔhara ki yo u khogboŋo u ɔra. 3 Sɛ kp̄ra za na mi nuun sɛsɛ suɔ na si k̄ɔnn na faŋa ukhokira hɔdankhela za kha: «Ira wɛ, Yekila hɔdankhela bu wa nith̄r̄ɔb̄iɔwɛ sugumu za. U ba hɔdan ma pi sugumu za, pi ba le wa u nɔpɛ. Yekila th̄ira ba hɔdan ma d̄ɔn mi, ki yɛ uɔ le pi Yekire. 4 Uɔ ki ba dik̄ɛn pi ȳnth̄imisira biɛ. Huume ba hɔdan bu d̄owa?. Bɔga ba hɔdan bu d̄owa?, nura ba fuu d̄owa?, vɛnsɛ ba hɔdan bu d̄owa?, nadɛ dunuya dugora na u kpoloŋo miyura biɛ t̄urin ma.» 5 Diɛ bɛna, wɛra na hɔdɔnn ukhokira za, na uɔ ded kha: «Ken, mi vɛk̄ɛn ma miyura biɛ na le i fɛnyɛ.» Sɛ kp̄ra za na u ded bi kha: «Sɛwɛ wɛsɛ, nadɛ mi sɛsura bu wa t̄iya na laŋa sɛsɛ.» 6 Ki ded t̄ɛ kha: «Si liin ma zuori. Miɛ ki bu *Alifa na Omegara* | *Alifa na Omega* II. Miɛ ki bu gɔkhɛla na phulakhɛla. Na ȳɔsɛ bu wɛ b̄āa za, āmura ki h̄ā nɔpura thakuokɛɔzuoŋira, mi ba h̄ā u biɛ āmura kpasa. 7 Wɛ b̄āa ba buun wɔrɔkɔ, uɔ deyira ba bu wa sɛ taasura. Miɛ ki ba le u Yekila, ki yɛ uɔ le miɛ bikhiye. 8 Na ān-abiriwira biɛ uɔ, d̄ɔna kɛɔkh̄adɛwɛ, na niɔb̄ɔwɛ, na niɔkhudɛwɛ, na kakarɛdɛwɛ, na kanawɛ, na s̄in-thɔḡɛndɛwɛ, d̄ɔna t̄ɔndɛwɛ biɛ, biɛ biɛ niin ba hɔdan ma khaala ḡiriwi nakɛɔb̄iyɛŋɛ bu. B̄ānȳɔ huumira biɛ.»

I Ken si sɛrɛkpuosira Mibɔgɔyɔnye 3:5 II Ken i dabikpuoyira Mibɔgɔyɔnye 1:8 na diɛ khaadiɛ yɛs̄imɛ sɛsura za

Zeruzalemɔ fɛnwɛ miye

9 Diɛ bɛna, mɛlɛgɛwɛ w̄ānȳɔra na gɔd kanɔɔɔɛ w̄ānȳɔra na h̄in na phulyan wɔgb̄ɔsɛ w̄ānȳɔra, na biɛ uɔ bann na ba ded bi kha: «Ban mi ba bɔɔɔ mu k̄ȳɔhala, uɔ ki bu Zārabiira k̄ȳɔhala.» 10 Na *Yekila Nina* | *Yekire Nin* s̄unn mi za, na mɛlɛgera khɛn yuon mi biɛs̄ɔs̄uruga guɔ thaaga za. Na mɛlɛgera bɔɔɔn mi Zeruzalemɔ gbonyɛgɛŋura, ki na kud ba zaazaara ni Yekila heke ki s̄un. 11 *Yekila u-ga* | *Yekila uga* yɛyɛbura kha bu wa gɛ gbonyɛ za. Ki kha ȳŋa wa th̄i mu gaga burudɛk̄ɛnk̄ɛnɔnyɛ yuɔ pi yɔ kha zasɔpi. 12 Gbɛns̄urukonkoŋo guɔ na v̄iin mirin gbonyɛra biɛ. Gɛ gbonyɛra kha bu wa na lonkhɛyɛ gb̄ɔnɛ na ŋȳɔ, mɛlɛgɛwɛ gb̄ɔnɛ na piȳɔ na n̄l̄r̄ɛn ma iɛ t̄ɔn-t̄ɔnyura biɛ kpo kpora za. *Lsrayɛl* | *Lsrayɛl* biiwɛ gb̄ɛɛnyɛ gb̄ɔnɛ na ŋȳɔ yɔsɛ kha bu wa iɛ t̄ɔt̄ɔnyura biɛ za, t̄ɔt̄ɔnɛ uɔ t̄ɔt̄ɔnɛ na ti yɔsɛ. 13 Gbonyɛra t̄ɔt̄ɔnyɛ s̄āara na d̄āan ma wɔɔyɛ khɛkurogo, na iɛs̄āa yuɔ d̄āan wɔɔyɛ khɛwaga, na iɛs̄āa yuɔ d̄āan wɔɔyɛ khɛban-abirige guɔra, na iɛs̄āa yuɔ d̄āan wɔɔyɛ khɛb̄ānabirige guɔra u. 14 Gbɛnwira tiin ma buruyɛ gb̄ɔnɛ na ŋȳɔ za. Yekila Zārabiira d̄āarawura gb̄ɔnɛ na piȳɔra yɔsɔsura sɛwɛn ma iɛ buruyura biɛ kpo kpora za. 15 Mɛlɛgera kha sɛrɛ na miɛ, u na gɔd ba miɛnɛ duɔ ki s̄owa. Ti miɛna na khɛḡɛnn ma na s̄āni dabɔdɛ. U kha k̄ān ma na s̄owa gbonyɛra, na ki t̄ɔt̄ɔnyura na ki gbɛnwura. 16 Gɛ gbonyɛra kha bu wa na lɔŋɔɔɛ iȳi. Ki s̄ōramura na ki phɛrɔmura biɛ kha bu wa kpuore. Mɛlɛgera s̄ōwan ma gbonyɛra na dabɔda kha bu uɔ th̄i lekira za. Ki s̄ōramura kha bu wa kilomɛtɛrɔwɛ kɛwɛ piȳɔ na gbaas̄ȳɔ (2,400), ki s̄ōramura na ki phɛrɔmura, na ki gongomira biɛ kha bu wa kpuore. 17 Na mɛlɛgera khɛn nith̄r̄ɔb̄iɔwira das̄ōwayankpuogira na s̄ōwan gbonyɛra na mirin ŋi, ki biɛ gongomira kha bu wa mɛtɛrɔwɛ tigbes̄āa na piw̄āa (65). 18 Gbonyɛra na v̄iin mirin gbonyɛra, ki na madɛn ma na buruyɛ yuɔ th̄inɛ pi yɔ kha zasɔpi, i na khɛḡɛnn ma na w̄ūgo lɔmɛ. Gbonyɛra na madɛn ma na s̄āni th̄inth̄inwe, gbonyɛra kha ȳŋa wa mu gaga dugalen. 19 Gbonyɛra gbɛnwura taana na tiin ma na buruk̄ɛr̄th̄inɔyira biɛ. Lugu taanbula pi kha yɔ kha zasɔpura, b̄ānȳɔ bela pi kha yɔ kha safiri, b̄ānis̄āa bela pi yɔ kha agatu. B̄āniȳi bela pi yɔ kha *emerc̄ɔl* | *Emerc̄ɔl*, 20 b̄ānw̄āa bela pi yɔ kha Onikisi, b̄ānw̄ān̄kpo bela pi yɔ kha sarɔduwanɔ, b̄ānw̄ānȳɔ bela pi kha yɔ kha kirizoliti, b̄ānw̄ānis̄āa bela pi kha yɔ kha berili, b̄ānw̄āȳi bela pi kha yɔ kha topazi. B̄ānȳɔ-b̄ɔnɛ bela pi kha yɔ kha kirizofazi, b̄ānȳɔb̄ɔnɛ na tikpo bela pi kha yɔ kha yas̄ɛtu, b̄ānȳɔb̄ɔnɛ na ŋȳɔ bela pi kha yɔ kha ametisiti. 21 T̄ɔt̄ɔnyɛ gb̄ɔnɛ na ŋȳɔra ki bu bobiyɛ gb̄ɔnɛ na ŋȳɔra, t̄ɔt̄ɔnyɛ kpo kpora biɛ liin ma na bobith̄ikpuoyɛ. Gbonyɛra gb̄ɛgura biɛ kha bu wa s̄āni ki ȳŋa mu gaga kha dugalen.

22 Mɛ yāan Yekire gb̄nethuuga gɛ gboŋɛ za wa?. Nadɛ Adeyɛ Yekila, wɔrɔkɔdeyɛ Yekila, ɔ na Zārabiira kɪ bu Yekire gb̄nethuugura. 23 Gɛ sɪrɪgura nuuga bu khɛ za, warɪma ferege za na yedɛ gi wa?, nadɛ Yekila ugura | Yekila uga yeyɛbura kɪ bu kɪ yeyɛbura, d̄ɪna Zārabiira kɪ bu lamara. 24 Nɪpɛ ba kɪ n̄ɪrɛ wa u yeyɛbura za. Fɔlɔŋɛ uwe ba ban ma na pi budaga gɛ gboŋɛ za. 25 Gboŋɛ t̄ɔt̄ɔnyura bu wa phiizienye bāanye biɛ, nadɛ dawogo ba thu ni d̄ɔwa?. 26 Nineni pi ba ban na nth̄ɪrɪpura budagura th̄nyira biɛ. 27 Mtegene sii lon gɛ gboŋɛ za wa?. Mɔb̄ɔyɛledɛwɛ, warɪma tɔnderɪwɛ lon ni wa?. N̄a wɛpɛ yɪsɪsɛ dola kɪ bu Zārabiira thakosewura za ¹, biɛ doro kɪ ba lon gɛ gboŋɛ za.

22 Sɛ kp̄ɪra za, na melegera bɔɔɔɔɔɔɔɔɔ mɪ lagagboro āmura kɪ h̄a thakuogira ɪra. Uɔ lagagboro wɛ kha ȳŋa wa mu gaga kha dugalen. U kha kh̄aɪ wa kɪ kure Yekila d̄ɪna Zārabiira ukhokira gɛŋura u, ² kɪ kh̄aɪ Gboŋɛ gb̄ɛɪgura za. Dahagura kɪ h̄a nɪpɛ thakuogira, gɛ na f̄ɪn ma lagagborola lese ȳra tɛra za. Kɪ kha sen ma bise b̄anɪgb̄ɪne na ɪȳɔ d̄ugura kpoloŋɛ za, b̄anɪkpo feregera za, kɪ w̄asura b̄aare wa nɪpɛ bose. ³ Nɪdanaramɔ sii ba hɪdan gɛ gboŋɛ za d̄ɔwa?.

Yekila na Zārabiira ukhokira ba hɪdan ma gboŋɛ kpoloŋɛ za, kɪ yɛ Yekila miliinbiiwira kɪ gb̄ɪne u. ⁴ Pɪ ba ȳa u wɔɔla, kɪ yɛ u yɪsɪgura sewɛ pi khoŋɛ za. ⁵ Dawogo ba thu d̄ɔwa?, nura sii nuuga ba hɪdan lama yeyɛbe za d̄ɔwa?, warɪma khɛ za kha u so wa?. Nadɛ Adeyɛ Yekila ba yɛ wa u yeyɛbura nan u miliinbiiwira biɛ, kɪ yɛ pi le uwe bāanye biɛ keɪ gbaa.

Yesu bu de kha ɔ ba ban fara, khaadɛ na kɪrɪ u

⁶ Sɛ kp̄ɪra za na melegera ded bi kha: «Sɛsɛ bu wa t̄ɪya d̄ɪna laŋa sɛsɛ. Adeyɛ Yekila h̄aan ma u Nina na u yādedɛrɪwura, ɔ d̄aan u melegera u bɔɔɔɔ u miliinderɪwura mɪyura kɪ ba nan fara khaadɛ na kɪrɪ u.»

⁷ Yesura ded ba kha: «Nuure, khaadɛ na kɪrɪ u, mɪ ba ban, wɛ b̄aa kɪ gɔ Yekila yādedɛwura sɛsɪra sewen sewɔwɛ za, ɔ deyura b̄aanɛ ba wuo.»

⁸ Deyura nuun ɛ mɪyura, na yāar ɪ, ɔ kɪ bu mɛ Zā. Baa mi nuun si na yāan sɪ, melegera kha bɔɔɔɔ mɪ ɛ mɪyura, na mɪ baɔ huruse u wɔɔla u fi kha mɛ gb̄ɪne u. ⁹ N̄a na u ded bi kha: «H̄a mu le sɛ wa?, mɛ bu wa mu miliindakarān mu gaga kha muɔ d̄ɪna mu yabiiwira kɪ bu Yekire yādedɛrɪwura d̄ɪna wɛpɛ kɪ gɔ Yekila sɛsɪra

I Ken ɪ dabikpuoyira Mibɔɔɔɔɔɔɔɔɔ 3:5 na dɛ khaadɛ yes̄ɪmɛ sɛsɪra za

kɪ bu u sewɔwɛ kpoloŋɛ u ɪra. Mu k̄an ma na gb̄ɪne Yekila.»

¹⁰ Kɪ yɛn na u ɔfɔn ded bi t̄ɪ kha: «Yekila yādedɛrɪwura sɛsɪra sewen sewɔwɛ za mura, h̄a mu ba guure si wa?. Nadɛ ɛ mɪyura lebena ȳɪmin ma zuori.

¹¹ Wɛ b̄aa lɔmɛ b̄ɪrɪ, ɔ deyura p̄ɛ kɪ le b̄ɪsɛ doro kɪ yo wɔɔɔ; wɛ b̄aa kɪ khɔrɪ mtegenye, ɔ deyura p̄ɛ kɪ le mtegenyira; d̄ɪna wɛ b̄aa teleni, ɔ deyura p̄ɛ kɪ yo wɔɔɔ na telemira; wɛ b̄aa yedɪ, ɔ deyura p̄ɛ kɪ yedɛ u th̄ɪ kɪ yo wɔɔɔ.»

¹² «Na Yesura ded t̄ɪ kha: Nuure, khaadɛ na duɔ bene kɪrɪ u, mɪ ba ban. Mɪ ban ma na taase, mɪ ba taa wa nura tuɔ nura na mak̄ɪn na u miliinyira. ¹³ Mɛ kɪ bu Alifa na Omegara | Alifa na Omega II, lugu nura na phɪlyānɪrara, gɔkhere na phɪlakhere.»

¹⁴ Wɛpɛ kɪ tɪsɪ pi daayiinsira, b̄aanwuɔŋɔ bu wa biɛ bege si le thaaga pi bu kh̄ɪne na d̄ɪ dahagura bigira kɪ h̄a thakuogira ɪra. Biɛ ba bu kh̄ɪne na tāra gboŋɛ t̄ɔt̄ɔnyura za na lon gboŋɛ za. ¹⁵ N̄a mɪkarɪyɛledɛwɛ, na taliwirise ledɛwɛ, na kakarɪsɛ ledɛwɛ, na nɪkhudɛwɛ, na wɛpɛ kɪ gb̄ɪne s̄ɪmɛ, d̄ɪna wɛpɛ kɪ khɔrɪ tɔŋɔ, d̄ɪna pi tɔn ɪra, biɛ biɛ ba dii wa kuwuga u.

¹⁶ «Mɛ Yesu d̄aan ma mɪ melegɛ u yo bɔɔɔ ɪ ɛ mɪyura egiliziwira biɛ za. Mɛ kɪ bu Davidi | Davidi kp̄ɪrabiira, d̄ɪna bulonbāraga khusabila.»

¹⁷ Ninɪyegemɔra na k̄ɔyɔhala de kha: «Ban!»

Muɔ wɛ b̄aa nuun sɛ mu de t̄ɪ kha: «Ban!»

Na ȳɔɔsɛ khu wɛ u ban; wɛ kɪ biɛ thakuo āmɛ u ba z̄ɪn mɪ kpasa.

Zā bu h̄a bɔɔɔ

¹⁸ Mɛ Zā kɪ h̄a sɛsɛ na gb̄ɪra, kha sɛsɛ Yekila yādedɛwura yāaḡɪnn mɪ sɪ na mɪ sewen sɪ sewɔwɛ za mura kha: Na wɛ b̄aa sɛn duɔ Yekila sɛsɪra za, wɔɔɔ-b̄ɔumɪyura biɛ ded sewɔwɛ za, Yekila ba yɛ wa ɛ biɛ nan u deyura. ¹⁹ Na wɛ b̄aa gb̄uun khonn duɔ sɛsɛ Yekila yādedɛwura yāaḡɪnn mɪ sɪ na mɪ sewen sɪ mura, ɔ deyura ba lon gbonyegɛŋɛ za wa?, thakuodahabisira mɪyɛ ded sewɔwɛ za mura, ɔ deyura ba d̄ɛ ken sɪ za wa?.

²⁰ Deyura kɪ bɔɔɔ sɪ kha ɛ mɪyura biɛ bu wa t̄ɪya, ɔ deyura ded kha: «ɪyo, mɪ ba ban khaadɛ na kɪrɪ u!» Amiina | Amiina Adeyɛ Yesu, yɛ si le mafra, ban.

²¹ Adeyɛ Yesura | Yesu k̄ɪra ɪ biɛ!

II Ken ɪ dabikpuoyira Mibɔɔɔɔɔɔɔɔɔ 1:8